

שבוע פרשת בשלח

(21 - 27 January 2024)

י"א - י"ז שבט תשפ"ד

מפרי' - אוצר החסידים - ליובאוויטש

קובץ
שלשלת האור

שער
שלישי

היכל
תשיעי

דבר מלכות

מאמרי דא"ה, שיחות ואגרות קודש

מאת

כבוד קדושת

אדמו"ר מנחם מענדל שליט"א

שניאורסאהן

מליובאוויטש

יוצא לאור על ידי מערכת

„אוצר החסידים“

סניף אה"ק כפר חב"ד

ברוקלין, נ.י.

770 איסטערן פארקוויי

שנת חמשת אלפים שבע מאות חמשים ושתיים לבריאה

הי' תהא שנת נפלאות בכל

צדי"ק שנה להולדת כ"ק אדמו"ר שליט"א

הוספות כמפורט בתוכן עניינים

סדר הנחת תפילין

אף על פי שיכולים להנח תפילין במשך כל היום כולו (מנין החמה או עלות השחר, עד צאת הכוכבים או שקיעת החמה), הרי הזמן המובחר להנחת תפילין הוא בזמן תפילת שחרית, כמנהג ישראל שמנחים תפילין ומתפללים בהם.

משיחת י"א שבט תשכ"ח

בְּכֹל לְבַבְכֶם וּבְכֹל נַפְשְׁכֶם: וְנָתַתִּי מִמֶּר אֲרֻצְכֶם בְּעֵתוֹ
 יוֹרָה וּמִלְקוֹשׁ, וְאַסַּפְתָּ דַגְגָּךְ וְתִירְשֶׁךָ וְיִצְהַרְךָ: וְנָתַתִּי
 עֵשֶׂב בְּשָׂדֶךָ לְבַהֲמֹתֶךָ, וְאִכְלֹתָ וּשְׂבַעְתָּ: הַשְּׁמֵרוּ לָכֶם
 פֶּן יִפְתָּה לְבַבְכֶם, וְסַרְתֶּם וּעֲבַדְתֶּם אֱלֹהִים אֲחֵרִים
 וְהִשְׁתַּחֲוִיתֶם לָהֶם: וְחָרָה אַף יי בְּכֶם וְעֲצַר אֶת הַשְּׁמַיִם
 וְלֹא יִהְיֶה מִטָּר וְהִאֲדָמָה לֹא תִתֵּן אֶת־יְבוּלָהּ, וְאֲבַרְתֶּם
 מִהָרָה מֵעַל הָאָרֶץ הַטְּבָחָה אֲשֶׁר יי נָתַן לָכֶם: וּשְׂמַתֶּם
 אֶת דְּבָרֵי אֱלֹהֵי עַל לְבַבְכֶם וְעַל נַפְשְׁכֶם, וּקְשַׁרְתֶּם אֹתָם
 לְאֹזַת עַל יְדֵיכֶם וְהָיוּ לְמוֹטֶפֶת בֵּין עֵינֵיכֶם: וּלְמַדְתֶּם
 אֹתָם אֶת בְּנֵיכֶם לְדַבֵּר בָּם, בְּשִׁבְתְּךָ בְּבֵיתְךָ, וּבְלִכְתְּךָ
 בְּדַרְךָ, וּבְשֹׁכְבְךָ, וּבְקוּמְךָ: וְכִתַּבְתֶּם עַל מְזוּזוֹת בֵּיתְךָ,
 וּבְשַׁעְרֶיךָ: לְמַעַן יִרְבוּ יְמֵיכֶם וְיָמֵי בְנֵיכֶם עַל הָאָרֶץ
 אֲשֶׁר נִשְׁבַּע יי לְאַבְתָּיִכֶם לְתֵת לָהֶם, בְּיָמֵי הַשְּׁמַיִם עַל
 הָאָרֶץ:

וַיֹּאמֶר יי אֶל מֹשֶׁה לֵאמֹר: דַּבֵּר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ
 אֲלֵהֶם וְעָשׂוּ לָהֶם צִיצִית עַל־כַּנְפֵי בְגֵדֵיהֶם
 לְדַרְתָּם, וְנָתַנוּ עַל־צִיצִית הַכַּנֵּף פִּתֵּיל תְּכֵלֶת: וְהָיָה לָכֶם
 לְצִיצִית, וּרְאִיתֶם אֹתוֹ, וּזְכַרְתֶּם אֶת כָּל מִצְוֹת יי, וְעִשִּׂיתֶם
 אֹתָם, וְלֹא תִתּוּרוּ אַחֲרַי לְבַבְכֶם וְאַחֲרַי עֵינֵיכֶם אֲשֶׁר
 אֹתָם זָנִים אַחֲרֵיהֶם: לְמַעַן תִּזְכְּרוּ וְעִשִּׂיתֶם אֶת כָּל
 מִצְוֹתַי, וְהִייתֶם קְדָשִׁים לֵאלֹהֵיכֶם: אֲנִי יי אֱלֹהֵיכֶם אֲשֶׁר
 הוֹצֵאתִי אֶתְכֶם מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם לְהִיּוֹת לָכֶם לֵאלֹהִים, אֲנִי
 יי אֱלֹהֵיכֶם: אָמֵן:

נכון לומר קודם התפילה:

הָרִינִי מִקְבַּל עָלַי מִצְוֹת עֲשֵׂה שֶׁל וְאַהֲבַת לְרַעַד בְּמִוֶּדֶ:
 מַעֲוָה לְהַתְּפַלֵּל בְּתַפִּילִין אֶת כָּל תְּפִילַת שַׁחֲרִית כּוֹלֵל שִׁיעוֹר תְּהִלִּים כְּפִי
 שְׂמַתְחֵל לִימֵי הַחֹדֶשׁ.
 יְהִי רִצּוֹן מִלְּפָנֶיךָ יי אֱלֹהֵינוּ וְאַלְהֵינוּ אֲבוֹתֵינוּ, שִׁיבְנֶה בֵּית
 הַמִּקְדָּשׁ בְּמַהֲרָה בְּיָמֵינוּ, וְתֵן חֵלְקֵנוּ בְּתוֹרְתְךָ:
 אֶךְ צְדִיקִים יִדְּרוּ לְשִׁמְךָ, וְשִׁבוּ יִשְׂרָאֵל אֶת־פָּנֶיךָ:

טוב להרגיל עצמו לומר . . . נוסח זה מודה וכו' ועל ידי זה יזכור את ה'
 הניצב עליו:

מוֹדָה אֲנִי לְפָנֶיךָ מֶלֶךְ חַי וְקַיִם, שֶׁהַחֲזַרְתָּ בִּי נַשְׁמַתִּי
 בְּחַמְלָה. רַבָּה אֱמוּנָתְךָ:

ברכות הנחת תפילין

הברכה הראשונה (באמירתה מכוונים הן על התפילין של יד והן על
 התפילין של ראש) נאמרת לפני הידוק הרצועה על שריר הקיבורת
 של היד השמאלית (איטר, הכותב ביד שמאל מניח את התפילין על יד
 ימין) באופן שהתפילין נוטות לעבר הגוף!

בְּרוּךְ אַתָּה יי אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ
 בְּמִצְוֹתַי, וְצִוְּנוּ לְהִנִּיחַ תְּפִילִין:

הברכה השנייה נאמרת (רק אם דיבר בין הנחת תפילין של יד לשל
 ראש) לפני הידוק הרצועה על הראש.

בְּרוּךְ אַתָּה יי אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ
 בְּמִצְוֹתַי, וְצִוְּנוּ עַל מִצְוֹת תְּפִילִין:

ברכת התורה

צריך לזוהר בה מאוד ואסור לדבר ולהוציא דברי תורה מפיו עד שיכרך.
 בְּרוּךְ אַתָּה יי אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר בָּחַר בְּנוּ מִכָּל
 הָעַמִּים וְנָתַן לָנוּ אֶת תּוֹרָתוֹ. בְּרוּךְ אַתָּה יי, נֹתֵן
 הַתּוֹרָה:

קריאת שמע

שְׁמַע יִשְׂרָאֵל, יי אֱלֹהֵינוּ, יי אֶחָד:

בְּרוּךְ שֵׁם כְּבוֹד מְלֻכּוּתוֹ לְעוֹלָם וָעֶד:

וְאַהֲבַת אֶת יי אֱלֹהֶיךָ, בְּכָל לְבָבְךָ, וּבְכָל נַפְשְׁךָ, וּבְכָל
 מְאֹדְךָ: וְהָיוּ הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה אֲשֶׁר אֲנִי מְצַוְּךָ
 הַיּוֹם, עַל לְבָבְךָ: וְשָׁנַתָּם לְבִגְדֶךָ וּדְבַרְתָּ בָּם, בְּשִׁבְתְּךָ
 בְּבֵיתְךָ, וּבְלִכְתְּךָ בְּדַרְךָ, וּבְשֹׁכְבְךָ, וּבְקוּמְךָ: וּקְשַׁרְתֶּם
 לְאֹזַת עַל יְדֶיךָ, וְהָיוּ לְמוֹטֶפֶת בֵּין עֵינֶיךָ: וְכִתַּבְתֶּם עַל
 מְזוּזוֹת בֵּיתְךָ, וּבְשַׁעְרֶיךָ:

וְהָיָה אִם שָׁמַעְתָּ שְׁמַעוּ אֶל מִצְוֹתַי אֲשֶׁר אֲנִי מְצַוֶּה
 אֶתְכֶם הַיּוֹם, לְאַהֲבָה אֶת יי אֱלֹהֵיכֶם וּלְעַבְדוֹ,

כדאי שלכל ילד, בן או בת - גם קטני קטנים - וגם המבוגרים יהיה סידור (תפילה) פרטי משלו - לומר תפילה להשם, חומש - חמישה חומשי תורה (או ספר אחר של תורה) משלו ללמוד בו כל יום תורה, וכן להבדיל קופת צדקה משלו - שלתוכה נותן צדקה (לבד משבת ויום טוב), מכספו הפרטי (שניתן לו מהוריו או שקיבל כפרס . . . שכן יכול היה לקנות חיי נפשו, ולהשתמש בו לצרכיו האישיים, ושיכתבו על זה "להשם הארץ ומלואה" (או בראשי תיבות "לה"ו)) בצירוף שמם - ודברים אלו היו ברשותו ואחריותו ויחיים בהדרו, במקום בולט - את הקופה יש לקבוע בחדר על ידי מסמר וכדומה, ועל ידי זה החדר כולו יהפך ל"חדר ובית של צדקה".

מזמורי תהלים

קכג

המשורר מקונן על זמן ארוך ורב שעברו כבר בגלות:

א שיר המעלות אליך נשאתי את
עיני הישבי בשמים: ב הנה כעיני
עבדים אל יד אדוניהם כעיני
שפחה אל יד גברתה בן עינינו אל
וי אלהינו עד שיחננו: ג חננו וי חננו
כי רב שבחנו בוז: ד רבת שבעה לה
נפשנו הלעג השאננים הבוז לגאי
יונים:

קכב

מספר המשורר משבח ירושלים
והניסים שנעשו בירושלים:

א שיר המעלות לדוד שמחתי באמרים לי בית וי נלך:
ב עמדות היו רגלינו בשערך ירושלים: ג ירושלים
הבנויה בעיר שחברה לה יחדו: ד ששם עלו שבטים
שבטייה עדות לישראל להדות לשם וי: ה כי שמה
ישבו כסאות למשפט כסאות, לבית דוד: ו שאלו
שלום ירושלים ישליו אהבך: ז יהי שלום בחילך
שלוח בארמנותך: ח למען אחי ורעי אדברה נא
שלום בך: ט למען ביתי וי אלהינו אבקשה טוב לך:

סוף זמן קידוש לבנה:

יום חמישי בערב, ט"ו שבט

אגרות קודש

בי"ה, י"א שבט, תשט"ו
ברוקלין.

הרה"ח הו"ח אי"א נו"נ כ"י מוה"ר מרדכי שי הכהן

שלום וברכה!

נעם לי לקבל מכי (בלי הוראת זמן הכתיבה), אשר עורר ע"ד קביעות עתים לתורה בבית הכנסת, וכבר ישנה התחלה בזה בלימוד הלכות הצריכות, ובדאי - לא רק שימשוך בזה, אלא גם יוסיף כפסק רז"ל מעלין בקודש, ויה"ר שיהי בהצלחה. ותוספת נעימות הי לי במ"ש אודות קביעות לימוד בנגלה ודא"ח ה' פעמים בשבוע, נוסף על הלימוד גם אז בהלכות הצריכות, וגודל זכותו בזה שהביא הדבר לידי פועל - אין לשער. וכבר ידוע בפירוש המשנה דשנים אוחזין בטלית מה ששמענו כ"פ מכ"ק אדמו"ר מו"ח בעל ההילולא ונדפס ג"כ בקונטרס לימוד תורת החסידות. ובדאי ישתדלו בתוספת מספר המשתתפים גם בשיעור זה, והשי"ת יצליחם.

בדאי התועדו ביום ההילולא, ויה"ר שתומשך ההתעוררות על כל השנה כולה.

בברכה.

תוכן עניינים

מתורת רבותינו נשיאי הב"ד

אדמו"ר הזקן

- 230..... שולחן ערוך עם הערות וצייונים
 231..... שולחן ערוך לפי לוח 'רב יומי'
 234..... תורה אור

אדמו"ר האמצעי

- 238..... תורת חיים.

אדמו"ר ה'צמח צדק'

- 239..... דרך מצוותיך.

אדמו"ר מוהר"ש

- 241..... תורת שמואל תרל"ג.

אדמו"ר מוהרש"ב

- 242..... ספר המאמרים - המשך תער"ב.

אדמו"ר מוהרי"צ

- 243..... ספר המאמרים - תרפ"ט.
 244..... לקוטי דיבורים - בלה"ק.
 245..... רשימת המאסר
 247..... אגרות קודש - כ"ק אדמו"ר מוהרי"צ.

הוספות

- 42..... ילקוט לוי יצחק על התורה
 43..... נקודות משיחות קודש בעניני גאולה ומשיח.
 189..... נביאים וכתובים.
 198..... עין יעקב - מסכת ברכות.
 248..... נקודה משיחת קודש מעובדת.
 249..... חומש לקריאה בציבור.
 260..... קריאת התורה למנחה בשבת קודש.
 262..... לוח זמנים.
 263..... סדר מצות הדלקת נרות לערב שבת קודש.

מאמרי ושיחות הרבי

מאמר דא"ח

- ד"ה ובני ישראל הלכו ביבשה בתוך הים
 ש"פ בשלח, שבת שירה, י"ז שבט, ה'תשל"ג. 5

התוועדות

- שיחת ש"פ בשלח, שבת שירה, י"ז שבט, ה'תשל"ג. 17

לקוטי שיחות

- פרשת בשלח, כרך כא, ב. 31
 פרשת בשלח, כרך כא, ג. 35

שיעורים יומיים ע"פ תקנת רבותינו נשיאינו

- 45..... חומש יומי - פרשת בשלח.
 73..... לוח לתהלים היומי.
 74..... תניא יומי.
 84..... לוח 'היום יום'.

רמב"ם

- 87..... הלכה יומית לעיון ברמב"ם.
 91..... שלושה פרקים ליום.
 166..... פרק אחד ליום.
 187..... ספר המצוות.

לימוד מוהולק לפי ימים

- 191..... משניות עם ביאור קהתי - מסכת כתובות
 200..... גמרא עם ביאור - מסכת בבא קמא
 231..... שולחן ערוך הרב - לפי לוח 'רב יומי'.

דברי התורה שאנו מקבלים באדיבות המוציאים לאור,
 שייכים אליהם ואסור בהחלט לעשות בהם שימוש מסחרי

מאמר דא"ח

ביאור בדרך אפשר

נאמר בפרשת השבוע אדות קריעת ים סוף:

והתקרבות אלוקות **מִלְמַטָּה לְמַעְלָה** (כמו שנאמר בתורה בחלום יעקב 34
סֶלֶם מִצֵּב אֲרָצָה למטה **וְרָאֵשׁוּ מִגִּיעַ הַשְּׁמַיְמָה**⁵ למעלה, ומבואר 35
 בחסידות שהדברים מכוונים לענין התפילה), **קו הַשְּׁמַאֲלִי**, וְכֵן מְזוֹנָה 36
 וְתַפְּיִלִּין, שגם ענינים הוא העבודה בשני הקרים של ימין ושמאל **דְּמְזוֹנָה** 37
מִיְמִינִי⁶, וְתַפְּיִלִּין **עַל יַד** 38
שְׁמַאֲלִי⁷ וכפי שממשיך ומבאר. 39

וְהַעֲנִין בְּזָה, דְּהֵנָּה נִתְבָּאֵר 40
לְעִילָא⁸ במאמרים דיבור המתחיל 41

'באתי לגני' שנאמרו בשבת ובמוצאי 42
 שבת פרשת בא, יו"ד שבת, שנה זו 43

בְּנוֹגַע לְפָרֵק ג'⁹ דְּמֵאָמֵר 44
הַהִילוּלָא¹⁰, מאמר דיבור המתחיל 45

'באתי לגני' שהרבי הרי"צ מסר 46
 לפרסום לקראת שבת יו"ד שבת בשנת 47

תש"י, וביום זה נסתלק, ובמאמר יש 48
 עשרים פרקים ומידי שנה ביו"ד שבת, 49

החל משנת תשי"א, הרבי אמר מאמר 50
 בדיבור המתחיל 'באתי לגני' המיוסד 51

בעיקר על פרק אחד ממאמר הרבי 52
 הרי"צ, בתשי"א – פרק א', ובתשל"א 53

שוב פרק א' ואילך, כך שהפרק השייך 54
 במיוחד לשנה זו, תשל"ג, הוא פרק ג', 55

שֶׁבְכָל דְּבַר יֵשׁ שְׁנֵי קוּיִן¹¹ של 56
 'ימין' ו'שמאל', **הַחֵל מֵרֵאשִׁית** 57

הַהִשְׁתַּלְשְׁלוֹת יירדתו של האור 58
 האלוקי מלמעלה למטה, כדי לברוא 59

עולמות ונבראים מוגבלים, שהוא 60
 באופן של ירידה מדרגה לדרגה כמו 61

טבעות של שרשרת האחוות זו בזו, 62
דְּהַתְּחַלַּת הַתְּהוּוֹת סָדֵר 63

הַשְׁתַּלְשְׁלוֹת הוּא עַל יְדֵי 64
עֲשָׂרָה מְאֻמְרוֹת שבהם נברא 65

העולם, וְהַמְאֻמְרֵי הָרֵאשׁוֹן מִכֵּן 66

בס"ד. ש"פ בשלח, שבת שירה, י"ז שבת, ה'תשל"ג

(הנחה בלתי מוגה)

1 **וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל הִלְכוּ בַּיַּפְשָׁה בְּתוֹךְ הַיָּם וְהַיָּם**

2 **לָהֶם חֲמָה מִיְמִינֵם וּמִשְׁמַאֲלֵם**², וְאֵיתָא

3 **בַּמְכִילְתָּא**³ אַף הַיָּם נִתְמַלָּא עֲלֵיהֶם

4 **שֶׁנֶּאֱמַר וְהַיָּם לָהֶם חֲמָה**, אַל תִּקְרִי חֲמָה אֶלָּא

5 **חֲמָה. מִי גֵרַם לָהֶם לִישְׂרָאֵל לְהַנְצִיל**, מִיְמִינֵם

6 **וּמִשְׁמַאֲלֵם**, מִיְמִינֵם, בְּזִכְרוֹת הַתּוֹרָה שֶׁהֵן עֲתִידִין

7 **לְקַבֵּל**, וּמִשְׁמַאֲלֵם זֹה תְּפִלָּה. דְּבַר אַחַר מִיְמִינֵם

8 **וּמִשְׁמַאֲלֵם**, מִיְמִינֵם זֹה מְזוֹנָה שֶׁעֲתִידִין יִשְׂרָאֵל

9 **לְעֲשׂוֹת**, וּמִשְׁמַאֲלֵם אֵלוֹ תַּפְּיִלִּין. וְהֵינְנוּ,

10 **שֶׁבְקָרִיעַת יַם סוּף מוֹדְגָשׁ עֲנִין הָעֵבֹדָה בְּשָׁנֵי**

11 **הַקּוּיִן דְּיָמִין וּשְׁמַאֲלֵם**, תּוֹרָה וְתַפְּלָה, כִּפְדוּעָה⁴

12 **שֶׁתּוֹרָה הִיא הַמְשָׁכָה מִלְמַטָּה לְמַטָּה**, קו הַיָּמִין,

13 **וְתַפְּלָה הִיא הָעֲלָאָה מִלְמַטָּה לְמַעְלָה** (סֶלֶם מִצֵּב

14 **אֲרָצָה וְרָאֵשׁוּ מִגִּיעַ הַשְּׁמַיְמָה**⁵), קו הַשְּׁמַאֲלִי, וְכֵן

15 **מְזוֹנָה וְתַפְּיִלִּין**, דְּמְזוֹנָה מִיְמִינֵם⁶, וְתַפְּיִלִּין עַל יַד

16 **שְׁמַאֲלִי**.

17 **וְהַעֲנִין בְּזָה**, דְּהֵנָּה נִתְבָּאֵר לְעִילָא⁸ בְּנוֹגַע לְפָרֵק

18 **ג'**⁹ דְּמֵאָמֵר הַהִילוּלָא¹⁰, שֶׁבְכָל דְּבַר יֵשׁ

19 **שְׁנֵי קוּיִן**¹¹, הַחֵל מֵרֵאשִׁית הַהִשְׁתַּלְשְׁלוֹת,

20 **דְּהַתְּחַלַּת הַתְּהוּוֹת סָדֵר הַשְׁתַּלְשְׁלוֹת הוּא עַל יְדֵי**

(1) מאמר זה הוא המשך לב' מאמרים שלפניו - ד"ה באתי לגני דיום הש"ק ודמוצ"ק פ' בא (תורת מנחם התוועדויות חע"א ע' 54 ואילך. ע' 78 ואילך). לכמה ענינים שבהמאמר - ראה מאמר שלאחריו - ד"ה בחודש השלישי דש"פ יתרו (לקמן ע' 162 ואילך). (2) פרשתנו יד, כט. (3) עה"פ. (4) ראה לקו"ת ואתחנן ג, ד ואילך. אוה"ת ויקרא ע' רנד. ובכ"מ. (5) ויצא כח, יב. וראה זהר ח"א רסו, ב. ח"ג שו, ב. ועוד. (6) מנחות לד, א. (7) שם לו, ב ואילך. (8) בד"ה באתי לגני הנ"ל הערה 1 (תורת מנחם התוועדויות חע"א ע' 57 ואילך. ע' 80 ואילך). (9) הפרק השייך לשנה זו - ראה תורת מנחם ספר המאמרים באתי לגני ח"א ע' VI. וש"נ. (10) ד"ה באתי לגני ה"שית. (11) ראה בארוכה ד"ה וידבר אליקים תרע"ה (המשך

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

1 עשרת המאורות הוא ויאמר אלקים יהי אור¹², ומבאר הפעל
2 שם טוב בכתר שם טוב¹³, שהמשמעות הפנימית של הכתוב 'יאמר
3 אלקים יהי אור' היא ויאמר השם יתברך מלפני מדת אלקים
4 המידה שאותה מבטא השם 'אלקים' שהוא מדת הגבורה המצמצם
5 ומגביל את גילוי האור, מחמת
6 זה יהי אור המתקיים שיוכל
7 העולם המוגבל לסבלו ולהכיל
8 אותו, כי אם יאיר בעולם אור בלי
9 גבול, אור שאינו מצומצם ומוגבל על
10 ידי מידת הגבורה, העולם לא יוכל
11 להתקיים ויתבטל. ומבאר הרב
12 המגיד ממעוריש באור
13 תורה¹⁴, איתא מובא ברעיא
14 מהימנא¹⁵ רועה נאמן, חלק מספר
15 הזהר יהי אור דא זה חסד,
16 תחילת הגילוי והשפע היא ממידת
17 החסד ויהי אור דא זו גבורה,
18 וההארה לנבראים היא על ידי מידת
19 הגבורה שמגבילה ומצמצמת את האור
20 ולכן נאמר ויהי אור, ולא
21 נאמר ויהי כן כי האור שהתגלה
22 בפועל הוא אור מוגבל (על ידי מידת
23 הגבורה) שהוא אור שונה מהאור כפי
24 שהוא בתחילת האהרה, אור בלי גבול
25 (המאיר על ידי מידת החסד).
26 ונמצא, שיש בתחלת
27 ההתהוות של 'סדר השתלשלות'
28 שבאמצעותו נברא העולם שני
29 הקוין דמין מידת החסד שענינה
30 להאיר ולהשפיע ושמאל מידת
31 הגבורה שענינה להגביל ולצמצם את
32 ההשפעה. ועל דרך זה נמשכים
33 שני קוין אלו גם בנשמות
34 ישראל, בתורה ומצוות, בעולם, וגם ואפילו למטה
35 מהעולם, ב'קליפות' וסטרא אחרא כמו שנתבאר לעיל במאמר
36 דיבור המתחיל 'באתי לגני' שנאמר בשבת פרשת בא, יו"ד שבת, שנה זו
37 תשל"ג בארובה.
38 ומזה מוכן גם בנוגע לקריעת ים סוף, שהוא ענין כללי,
39 והיה בזה פלא גדול במאד, כמוכן מזה שפאשר אדמו"ר

הזקן צריך להביא ב'שער היחוד והאמונה' שבספר התניא דוגמא
מנס, אזי מביא ראיה מקריעת ים סוף¹⁶ (וזה לשונו: "... ההבדל
הגדול שבין מעשה אנוש ותחבולותיו, שהוא יש מיש רק שמשנה הצורה
והתמונה מתמונת חתיכת כסף לתמונת כלי, למעשה שמים וארץ שהוא יש
מאין. והוא פלא גדול יותר מקריעת ים
סוף על-דרך-משל, שהולין ה' את הים
ברוח קדים עזה כל הלילה ויבקעו
המים ונצבו כמו נד וכחומה, ואילו
הפסיק ה' את הרוח כרגע, היו המים
חזורים וניגרים במורד כדרכם וטבעם
ולא קמו כחומה בלי ספק, אף שהטבע
הזה במים גם כן נברא ומחודש יש
מאין, שהרי חומת אבנים נצבת
מעצמה בלי רוח רק שטבע המים אינו
כן, וכל שכן וקל וחומר בכריאת יש
מאין שהיא למעלה מהטבע והפלא
ופלא יותר מקריעת ים סוף"). וכן
מצינו גם בנגלה החלק הגלוי של
התורה (ככל ענין בחסידות
שפרומז גם בנגלה, ובנדון
דידן הרי זה לא רק ברמז אלא
בגלוי), פלשון חז"ל¹⁷ לגבי
כמה ענינים קשה קריעת ים
סוף (כמו בדברי הגמרא "וקשין
לזווגן קריעת ים סוף, שנאמר אלהים
מושיב יחידים ביתה מוציא אסירים
בכשרות" ופירש רש"י: "כקריעת ים
סוף - שנשטנו סדרי בראשית. מושיב
יחידים ביתה - אדם יחיד ואשה יחידה
והוא מזווגם יחד ומיישב מהם בית.
מוציא אסירים בכשרות - הוציא את
ישראל ממצרים בחודש כשר, לא חמה
ולא צינה, מקיש זיווג יחידים ליציאת
מצרים"), היינו, שקריעת ים סוף הוא דוגמא לענין קשה
כו'. ולכן מפני הגדולה והחשיבות של נס קריעת ים סוף הנה גם
בענין קריעת ים סוף הוצרך להיות שני הקוין ימין
ושמאל. וזהו מה שאמרו במכילתא, מי גרם להם לישראל
להנצל, מימינם ומשמאלם, שזהו מה שהם בני ישראל
מסופכים בתורה ענין ההמשכה מלמעלה למטה, קו הימין ותפלה

תער"ב ח"ב ע' תקצט [ח"ה ע' א'שסא] ואילך). ד"ה וידבר אלקים וד"ה וירא העם תש"ד (סה"מ תש"ד ע' 223 ואילך.
שם ע' 228 ואילך). וראה ספר הערכים-חב"ד ח"ד ערך 'ואו"ס' (ד' ע' תד ואילך ובהנסמן שם. 12) בראשית א, ג. 13) סימן
רמז. 14) סימן ד. 15) ראה זהר ח"ב קסז, א. תיקוני זהר תיקון ל (עד, א). 16) תניא שעהייה"א פ"ב. 17) פסחים קיח, א.
סוטה ב, א. וש"נ. נתבאר בד"ה באתי לגני דש"ק ודמוצש"ק פ' בשלח, יו"ד שבת תשל"ד (תורת מנחם ספר המאמרים

- 1 ענין ההעלאה מלמטה למעלה, קו השמאל, ובתפילין קו השמאל ומזוזה
2 קו הימין, שהם שני הקוין זמין ושמאל כנזכר לעיל.
3 (ב) אף עדיין לאחר שנתבאר לעיל שעבודת ה' צריכה להיות בשני קוין,
4 ימין ושמאל, צריך ביאור איך יהיה המצב בענין זה לעתיד לבוא,
5 בימות המשיח, שהרי לעתיד
6 לבוא יהיה ענין האחדות 1
7 אחדות ה', וביטול כל הנבראים וכל
8 המציאות לאלוקות בגילוי, ואם
9 פן, איך יתבטאו אז שני
10 הקוים, והיינו, והספק הוא אם
11 גם אז יהיו שני הקוין, או
12 שאז יהיה הכל באופן של
13 התאחדות ובכלל לא תהיה חלוקה
14 לקוים שונים.
15 גם צריך להבין בנוגע
16 לכללות ענין שני הקוין
17 שבכללות סדר השתלשלות,
18 היינו ענין הקוין כפי שהוא באלוקות,
19 באור הנמשך ומשתלשל מדרגה לדרגה
20 כדי לברוא עולמות ונבראים מוגבלים
21 דהנה, כל סדר השתלשלות
22 נמשך מלמעלה, ממקור עליון
23 באלוקות עצמה ושם במקור ושורש
24 הדברים הרי הוא למעלה
25 מהתחלקות שני קוין.
26 וכמבואר בעץ חיים¹⁸ מכתבי
27 הארז"ל דבתחלה לפני הצמצום
28 הראשון היה אור עליון פשוט
29 אור ללא כל הגדרה וציוור ממלא
30 כל המציאות, ולא היה שום
31 מקום פנוי, וכאשר האור אין סוף
32 האיר בגלוי לא היתה שום נתינת מקום
33 לקיום של עולמות ונבראים מוגבלים
34 ואם פן הרי זה המקור והשורש
35 של 'סדר השתלשלות' למעלה
36 מהתחלקות שני קוין¹⁹. ועל
37 דרך זה מוכח גם ממה
38 שנאמר בתחלת ההתהוות
39 ויאמר אלקים יהי אור, דאף
40 על פי שבחינת אלקים, שורש
- הצמצומים ובחינת יהי אור ענין הגילוי וההשפעה הם שני קוין
בנוסף לעיל, הרי תיבת המילה ויאמר שלפני זה קאי מכוונת
על השם יתברך, שהוא למעלה משני הקוין, שהוא ענין
האחדות שבאור אין סוף וגם מכך מוכח שבשורש ומקור הדברים
לאמיתו של דבר, אין חלוקה בין שני
קוים שונים אלא יש אחדות מלאה.
ומטעם זה, הנה במה
שנתבאר לעיל⁸ במאמר 'באתי
לגני' הנזכר בענין שני הקוין
כפי שהם בשרשן למעלה,
לא הובא מהמבואר בהמאמר
דההילולא עצמו²⁰ מאמר 'באתי
לגני' של הרבי הרי"צ משנת תשי"י
הענין דאור אין סוף מתעלה
ונעלם למעלה מעלה עד אין
קץ ולמטה מטה ויורד ומשך
ומאיר למטה עד אין תכלית²¹
[ולכאורה למה צריך לחפש
ולהביא מקום אחר, מתורת
הבעל שם טוב והרב המגיד
הנוצרים לעיל, בה בשעה
שאפשר להביא ממאמר
ההילולא עצמו], והסיבה לכך
שלא הובא ציטוט זה מ'מאמר
ההילולא' היא פני, בענין 'אור
אין סוף למעלה מעלה עד
אין קץ, ולמטה מטה עד אין
תכלית' עיקר ההדגשה היא
(לא על ההתחלקות דשני
קוין, התעלות למעלה והמשכה
למטה אלא) על ענין האור אין
סוף שהוא ענין אחד - אור
אין סוף, אלא שהוא למעלה
מעלה עד אין קץ ולמטה
מטה עד אין תכלית היינו אין
- בתורה ותפלה, ובתפילין ומזוזה, שהם שני
הקוין זמין ושמאל.
(ב) אף עדיין צריך ביאור איך יהיה לעתיד
לבוא, שהרי לעתיד לבוא יהיה ענין
האחדות בגילוי, ואם פן, איך יתבטאו אז שני
הקוים, והיינו, אם גם אז יהיו שני הקוין, או
שאז יהיה הכל באופן של התאחדות. גם צריך
להבין בנוגע לכללות ענין שני הקוין שבכללות
סדר השתלשלות, דהנה, כל סדר השתלשלות
נמשך מלמעלה, ושם הרי הוא למעלה
מהתחלקות שני קוין. וכמבואר בעץ חיים¹⁸
דבתחלה היה אור עליון פשוט ממלא כל
המציאות, ולא היה שום מקום פנוי, ואם פן
הרי זה למעלה מהתחלקות שני קוין¹⁹. ועל דרך
זה מוכח ממה שנאמר בתחלת ההתהוות ויאמר
אלקים יהי אור, דאף על פי שבחינת אלקים
ובחינת יהי אור הם שני קוין בנוסף לעיל, הרי
תיבת ויאמר שלפני זה קאי על השם יתברך,
שהוא למעלה משני הקוין, שהוא ענין האחדות
שבאור אין סוף. ומטעם זה, הנה במה שנתבאר
לעיל⁸ בענין שני הקוין כפי שהם בשרשן
למעלה, לא הובא מהמבואר בהמאמר
דההילולא עצמו²⁰ הענין דאור אין סוף למעלה
מעלה עד אין קץ ולמטה מטה עד אין תכלית²¹
[ולכאורה למה צריך לחפש ולהביא מקום
אחר, מתורת הבעל שם טוב והרב המגיד
הנוצרים לעיל, בה בשעה שאפשר להביא ממאמר
ההילולא עצמו], פני, בענין 'אור
אין סוף למעלה מעלה עד אין תכלית עיקר
ההדגשה היא (לא על ההתחלקות דשני קוין, אלא)
על ענין האור אין סוף שהוא למעלה מעלה עד אין קץ ולמטה

באתי לגני ח"א ע' קלב. ס"ע קלח ואילך). 18) שער א ענף ב. וראה מאמר שלאח"ז – ד"ה בחורש השלישי פ"ג (לקמן ע' 164). 19) ראה גם סה"מ תרנ"ד ס"ע שא ואילך. 20) פרק יב ואילך. 21) ראה תקו"ז סוף תיקון נז. זהר חדש יתרו לד, סע"ג. וראה גם תקו"ז תיקון יט.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 סוף בשני הענינים האמורים. ואילו מה שנתבאר לעיל (בשייכות
- 2 להמבואר בפּרָק ג' במאמר הרבי הר"י"צ בענין התמימות
- 3 והקרירות מצב שבו אדם מושפע מהנפש הבהמית ויש לו חמיות
- 4 והתלהבות בענין העולם וקרירות ואדישות בענינים רוחניים, וזה לשון חלק
- 5 מהענין: "... בשארי דברים, היינו
- 6 בשארי עבירות רחמנא ליעלן, הרי אינו
- 7 יודע ואינו מרגיש שנעשה על ידי זה
- 8 נפרד מאחדותו יתברך, ונדמה לו כי
- 9 הוא עוד ביהדותו כאשר ה', וזה בא
- 10 מהרוח שטות דסטרא אחרא שמכסה
- 11 על האור והגילוי שלא יורגש בו,
- 12 פירוש הרוח שטות גורם לו להאדם
- 13 העדר ההרגש, והיינו שתוקף החמדה
- 14 בתאוה והחמיות דנפש הבהמית גורם
- 15 לו הקרירות והעדר ההרגש בענינים
- 16 הרוחניים...") הוא בענין
- 17 התחלקות שני הקוין בכל
- 18 המדריגות. אמנם, כיון שכל
- 19 סדר ההשתלשלות נמשך
- 20 מבחינה שלמעלה
- 21 מהתחלקות שני קוין, כי
- 22 בשורש הדברים יש רק אחדות ולא
- 23 התחלקות, כאמור לעיל, הרי מוכן,
- 24 שגם בשני הקוין שבכל סדר
- 25 ההשתלשלות צריך להיות
- 26 מורגש בגילוי שיש בהם ענין
- 27 האחדות. וכזה הוא כללות
- 28 ענין העבודה שהאדם עובד את ה'
- 29 למטה, לפעול שבשני הקוין
- 30 למרות ההבדלים ביניהם יורגש
- 31 בגילוי ענין האחדות (מה
- 32 שאין כן בענין דלמעלה
- 33 מעלה עד אין קץ כו',
- 34 להיותו ענין של אחדות
- 35 מעיקרא מלכתחילה (אור אין
- 36 סוף), לא שייך בזה ענין
- 37 העבודה לפעול בו ולגלות בו את
- 38 ענין האחדות שהרי האחדות כבר
- 39 נמצאת בו), ועל ידי העבודה
- 40 נעשה בשני הקוין כפי שהם בסדר
- 41 השתלשלות ענין של עליה,
- 42 שהרי הירידה והצמצום וההסתר
- באור האלוקי כפי שנמשך ויורד מדרגה לדרגה בסדר השתלשלות היא
- לצורך עליה שדוקא מתוך הצמצום יהיה בסופו של דבר תוספת גילוי,
- שזוהי העליה שתהיה לעתיד לבוא, עליה באופן נעלה יותר
- גם מכמו שהיה לפני הירידה, בתחלת הבריאה, והרי בתחילת
- הבריאה היה העולם בדרגה נעלית,
- כדברי המדרש דעולם על
- מילואו נברא²², אבל העליה
- שלאחר הירידה תהיה עליה נעלית
- הרבה יותר (שלא כן הירידה כדאית) 51
- שאז בעליה שתהיה לעתיד לבוא
- יהיה בגילוי הענין דאור אין
- סוף למעלה מעלה עד אין
- קץ ולמטה מטה עד אין
- תכלית. וזוהי גם השייכות
- להמאמר דההילולא מאמר
- באתי לגני תשיי שנמסר להוצאה לאור
- ליום הסתלקותו, כי, ההילולא
- הוא ענין העליות של הנשמה
- מדרגה לדרגה בכל שנה, ובשביל זה
- בשביל העליות צריך להיות ענין
- העבודה בשני הקוין (תוכן
- פרק ג' דהמאמר), ועל ידי
- זה באים לבחינה דאור אין
- סוף למעלה עד אין קץ
- ולמטה עד אין תכלית
- (בהמשך המאמר).
- אף צריך להבין בנוגע לענין
- הקרירות והתמימות, המובא
- במאמר הרבי הר"י"צ וזכור לעיל,
- הקרירות בענינים רוחניים
- והתמימות בעניני העולם,
- דכיון שקרירות ותמימות הם
- שני קוין הפכים, ובשניהם
- לא נרגש ענין הרוחניות, ומה
- שנוגש הוא הרגשות של האדם עצמו
- אם כן איך יכול להיות
- מורגש בהם ענין האחדות.
- וכל זה מחזק יותר את
- השאלה בנוגע למעמד ומצב
- דלעתיד לבוא, שאז תהיה
- העליה שעל ידי העבודה
- בשני הקוין בזמן הזה, ויתגלה
- מטה עד אין תכלית. ואילו מה שנתבאר לעיל
- (בשייכות להמבואר בפּרָק ג' בענין התמימות
- והקרירות) הוא בענין התחלקות שני הקוין בכל
- המדריגות. אמנם, כיון שכל סדר ההשתלשלות
- נמשך מבחינה שלמעלה מהתחלקות שני קוין,
- הרי מוכן, שגם בשני הקוין שבכל סדר
- ההשתלשלות צריך להיות מורגש בגילוי שיש
- בהם ענין האחדות. וכזה הוא כללות ענין
- העבודה למטה, לפעול שבשני הקוין יורגש
- בגילוי ענין האחדות (מה שאין כן בענין
- דלמעלה מעלה עד אין קץ כו', להיותו ענין של
- אחדות מעיקרא (אור אין סוף), לא שייך בזה
- ענין העבודה), ועל ידי העבודה נעשה ענין של
- עליה, שהרי הירידה היא לצורך עליה, שזוהי
- העליה שתהיה לעתיד לבוא, באופן נעלה יותר
- גם מכמו שהיה לפני הירידה, בתחלת הבריאה,
- דעולם על מילואו נברא²², שאז יהיה בגילוי
- הענין דאור אין סוף למעלה מעלה עד אין קץ
- ולמטה מטה עד אין תכלית. וזוהי גם השייכות
- להמאמר דההילולא, כי, ההילולא הוא ענין
- העליות, ובשביל זה צריך להיות ענין העבודה
- בשני הקוין (תוכן פרק ג' דהמאמר), ועל ידי
- זה באים לבחינה דאור אין סוף למעלה עד אין
- קץ ולמטה עד אין תכלית (בהמשך המאמר).
- אף צריך להבין בנוגע לענין הקרירות
- והתמימות, בענינים רוחניים
- והתמימות בעניני העולם, דכיון שקרירות
- והתמימות הם שני קוין הפכים, ובשניהם לא
- נרגש ענין הרוחניות, אם כן איך יכול להיות
- מורגש בהם ענין האחדות. וכל זה מחזק יותר
- את השאלה בנוגע למעמד ומצב דלעתיד לבוא,
- שאז תהיה העליה שעל ידי העבודה בשני

(22) ב"ר פי"ד, ז. וראה שם פי"ב, ו. פי"ג, ג (וביפ"ת שם).

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

1 הַעֲנֵנוּ דָּאוֹר אֵין סוֹף לְמַעַלָּה עַד אֵין קֶץ וּלְמַטָּה עַד אֵין
 2 תְּכֵלֶת — בְּאֵיזָה אוֹפֵן יְהִיָּה הַגִּילּוּי שֶׁל הָאוֹר הָאֱלוּקִי הָאֵין סוֹף
 3 דְּלַעֲתִיד לְבוֹא, הָאֵם יוֹרְגֵשׁ בּוֹ בְּעֵיקָר עֲנֵנוּ הָאוֹר אֵין סוֹף,
 4 אֲלֹא שְׁהוּא פּוֹעַל וּמִתְגַּלֶּה בִּשְׁנֵי אוֹפְנִים לְמַעַלָּה מְעַלָּה כּוֹ'
 5 וּלְמַטָּה מְטָה כּוֹ', אֵךְ הַעֵיקָר הוּא
 6 גִּילּוּי הָאֵין סוֹף וְהֵאֱחָדוֹת אוֹ שְׁיִהְיֶה
 7 אֲזַ לַעֲתִיד לְבוֹא בְּעֵיקָר שְׁנֵי
 8 הַקְּוִיִּם הַהֶפְכְּיִים דְּלַמְעַלָּה
 9 מְעַלָּה עַד אֵין קֶץ וּלְמַטָּה
 10 מְטָה עַד אֵין תְּכֵלֶת, אֲלֹא
 11 שְׁבִשְׁנֵיהֶם בִּשְׁנֵי הַקְּוִים שֶׁהֵם אִמְנֵם
 12 הַהֶפְכְּיִים יוֹרְגֵשׁ עֲנֵנוּ הָאוֹר אֵין
 13 סוֹף וְזֶה הָאוֹפֵן שְׁבוּ יִתְגַּלֶּה עֵינֵי
 14 הָאֱחָדוֹת.
 15 (ג) וְהִנֵּה לְכֹאֲרָה אֶפְשָׁר
 16 לְהִבִּיא רְאָיָה לְגַבֵּי הָאֱמוּר
 17 מִהַיְדוּעַ שְׁלַעֲתִיד לְבוֹא
 18 יִתְגַּלֶּה בְּחִינַת פְּנִימִיּוֹת עֵתִיק,
 19 וְכַמְבוֹאָר בְּפָרִי עֵץ חַיִּים²³
 20 שְׁפָל הַגִּילּוּיִם שֶׁל הָאוֹר הָאֱלוּקִי
 21 דְּעֵכְשֵׁיו בּוֹמֵן הוּא, זְמַן הַגְּלוּת הֵם
 22 רַק בְּחִינַת חִיצוֹנִיּוֹת עֵתִיק,
 23 כַּמְבוֹאָר בְּקַבְלָה וְחִסְדוֹת, הַדְּרָגָה
 24 הַגְּבוּהָה וְהַפְּנִימִיּוֹת שֶׁל בְּחִינַת כְּתוּ
 25 עֵלִיּוֹן (שְׁלֹמֶעֱלָה מֵעֵשֶׂר הַסְּפִירוֹת)
 26 נִקְרָאת 'עֵתִיק יוֹמִין' (נִעֲתַק וְנִבְדַּל
 27 מִיּוֹם, הֵינּוּ לְמַעַל מֵהָאֵר וְהַתְּגִלוֹת)
 28 וּבִ'עֵתִיק' עֲצֻמוֹ יֵשׁ פְּנִימִיּוֹת וְחִיצוֹנִיּוֹת,
 29 וְעַל כֵּן מְבִיא כֵּן שְׁכַל הַגִּילּוּיִם בּוֹמֵן
 30 הוּא הֵם מְחִיצוֹנִיּוֹת עֵתִיק בְּלַבַּד,
 31 וְאֵילוֹ בְּחִינַת פְּנִימִיּוֹת עֵתִיק
 32 הֵיא בְּאוֹפֵן דְּלֹא יִדְעֵתִי²⁴,
 33 שְׁנַעֲלֵם וְנִסְתַּר וְאֵינוֹ יֹדֵעַ וְיִתְגַּלֶּה
 34 רַק לַעֲתִיד לְבוֹא. וְהָרִי עַל
 35 פְּנִימִיּוֹת עֵתִיק נֶאֱמַר²⁵ בּוֹהֵר
 36 לִית שְׁמַאלָא בְּהַאי עֵתִיקָא²⁶,
 37 אֵין שְׁמַאל בְּעֵתִיק זֶה. וְכַמְבוֹאָר
 38 בְּחִסְדוֹת, מִידַת הַחֶסֶד הָאֱלוּקִית
 39 הַעֲלִיּוֹנָה כְּפִי שְׁהִיא בְּבִחִינַת עֵתִיק,

1 הַקְּוִיִּם, וְיִתְגַּלֶּה הַעֲנֵנוּ דָּאוֹר אֵין סוֹף לְמַעַלָּה עַד
 2 אֵין קֶץ וּלְמַטָּה עַד אֵין תְּכֵלֶת — בְּאֵיזָה אוֹפֵן
 3 יְהִיָּה הַגִּילּוּי דְּלַעֲתִיד לְבוֹא, הָאֵם יוֹרְגֵשׁ בּוֹ
 4 בְּעֵיקָר עֲנֵנוּ הָאוֹר אֵין סוֹף, אֲלֹא שְׁהוּא לְמַעַלָּה
 5 מְעַלָּה כּוֹ' וּלְמַטָּה מְטָה כּוֹ', אוֹ שְׁיִהְיֶה אֲזַ
 6 בְּעֵיקָר שְׁנֵי הַקְּוִיִּם הַהֶפְכְּיִים דְּלַמְעַלָּה מְעַלָּה עַד
 7 אֵין קֶץ וּלְמַטָּה מְטָה עַד אֵין תְּכֵלֶת, אֲלֹא
 8 שְׁבִשְׁנֵיהֶם יוֹרְגֵשׁ עֲנֵנוּ הָאוֹר אֵין סוֹף.
 9 (ג) וְהִנֵּה לְכֹאֲרָה אֶפְשָׁר לְהִבִּיא רְאָיָה מִהַיְדוּעַ
 10 שְׁלַעֲתִיד לְבוֹא יִתְגַּלֶּה בְּחִינַת פְּנִימִיּוֹת
 11 עֵתִיק, וְכַמְבוֹאָר בְּפָרִי עֵץ חַיִּים²³ שְׁפָל הַגִּילּוּיִם
 12 דְּעֵכְשֵׁיו הֵם רַק בְּחִינַת חִיצוֹנִיּוֹת עֵתִיק, וְאֵילוֹ
 13 בְּחִינַת פְּנִימִיּוֹת עֵתִיק הֵיא בְּאוֹפֵן דְּלֹא יִדְעֵתִי²⁴,
 14 וְיִתְגַּלֶּה רַק לַעֲתִיד לְבוֹא. וְהָרִי עַל פְּנִימִיּוֹת
 15 עֵתִיק נֶאֱמַר²⁵ לִית שְׁמַאלָא בְּהַאי עֵתִיקָא²⁶.
 16 וְנֶאֱמַר, שְׁלַעֲתִיד לְבוֹא יְהִיָּה רַק קוֹ אֶחָד, קוֹ
 17 הַיְמִיִּין.
 18 אֲמָנֵם בְּאֵמֶת, הִנֵּה מְזָה גּוֹפֵא מוֹכַח לְאֵידֶךָ
 19 גִּיסָא, שְׁהָרִי הַעֲנֵנוּ דְלִית שְׁמַאלָא בְּהַאי
 20 עֵתִיקָא, לְמַדִּים²⁷ מִמֶּה שְׁנֶאֱמַר²⁸ יְמִינְךָ הַרְוִי
 21 נְאָדְרִי בְּכַח יְמִינְךָ הַרְוִי תְרַעֵץ אוֹיִבִי (יְמִינְךָ שְׁתִּי
 22 פְּעַמִּים). וּמְזָה מוֹכֵן, שְׂאָף עַל פִּי שְׁלִית שְׁמַאלָא
 23 בְּהַאי עֵתִיקָא, שְׂאֵין שְׁם שְׁנֵי הַקְּוִיִּם דְּיִמִּין
 24 וְשְׁמַאל, הָרִי אָף עַל פִּי כֵן יִשְׁנֵם שְׁנֵי קוִיִּין, אֲלֹא
 25 שְׁשִׁנְיָהֶם בְּיִמִּין. וּמְזָה מוֹכַח שְׁגָם לַעֲתִיד לְבוֹא
 26 יְהִיו שְׁנֵי קוִיִּין, אֲלֹא שְׁשִׁנְיָהֶם יְהִיו בְּבִחִינַת יְמִין.
 27 וְכֵן נְרָאָה גַם מִמֶּה שְׁכָתַב בְּאֵגְרַת הַקֶּדֶשׁ²⁹,
 28 שְׂאֲחַר שְׁיִוְשְׁלֵם בִּירוּר הַנִּיּוּצוֹת וְיִוְפְרַד הָרַע
 29 מִהַטּוֹב, אֲזִי לֹא יְהִיָּה עֶסֶק הַתּוֹרָה וְהַמְצוּוֹת

(23) שער הק"ש פט"ו. (24) ראה קונטרס לימוד החסידות פרק כא ובהערת כ"ק אדמו"ר שליט"א שם (נדפס ג"כ באג"ק כ"ק אדמו"ר מוהרי"צ ח"ג ע' שסה). (25) סה"מ תרצ"ו ע' 9. (26) ראה תו"ח וירא קיד, א. ועוד. (27) זהר ח"ג קכט, א. ועד"ז שם רפט, א. — הובא בהמשך באתי לגני סוף פרק יח. (28) שהש"ר פ"א, ט. וראה אוה"ת פרשתנו עה"פ (ע' תקמא. ע' תקמה). (29) פרשתנו טו, ו. (29) סימן כו (קמה, א).

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

אומר בראתי יצר הרע בראתי לו תורה תבלין במובן של תרופה
 ועצה, ועל פי זה נמצא לכאורה שהתורה היא בשביל בירור
 ותיקון היצר הרע, וכן בנוגע למצוות אמרו רז"ל³² לא נתנו
 המצוות אלא כדי לצרף בהם את הבריות. ולא ידך
 גיסא, מצד שני הרי על התורה
 נאמר³³ במשלי ואהיה אצלו
 אצל הקדוש ברוך הוא אמון שהוא
 האומן שלי המגדל אותי ומטפל בי,
 ואהיה אצל הקדוש ברוך הוא
 שעשועים יום יום, והיינו
 שהתורה היא שעשועי התענוג
 של המלך בעצמותו³⁴ עצמות
 האלוות. וכן המצוות הם
 חוקיו ומשפטיו כו'³⁵. אלא
 ההסבר לכך שמצד אחד התורה
 והמצוות ניתנו לצורך בירור ותיקון של
 היצר הרע ושל האדם, ומצד שני הם
 נעלים הרבה יותר, שעשועי המלך
 וחוקיו ומשפטיו, הוא שבתורה
 ומצוות יש שני ענינים³⁶ ושני
 הדברים נכונים. ולעתיד לבוא
 הנה גם ענין התורה ומצוות
 כפי שהם בשביל הפעולה
 בעולם תיקון היצר ו'צירוף' הבריות
 יהיה באופן נעלה יותר מכפי
 שהוא עכשיו, היינו, לא בשביל
 ענין הבירורים של הדברים
 התחתונים, אלא בשביל העליה
 בקדושה גופא עצמה (כמובא
 לעיל מאגרת הקודש שבנתיא שלעתיד
 לבוא יהיה ענין התורה המצוות לא
 בשביל הבירור אלא כדי ליחד יחודים
 עליונים יותר). ובענין זה גופא
 עצמו, של העליה בקדושה, יהיו
 לעתיד לבוא שני הקוין, אלא
 שאז יהיה הפל באופן של
 אחדות, ולמרות שעדיין תהיה
 חלוקה לקיים אין זו סתירה לענין
 האחדות, והיינו, שהאחדות
 העליון שלמעלה מהתחלקות (כמו

1 יהיה עסק התורה והמצוות לברר בירורין ולתקן ולהעלות
 2 ניצוצות כי אם לייחד יחודים עליונים יותר כו', כמבואר בקבלה
 3 וחסידות, בדרך כלל, ההמשכה מדרגה לדרגה ב'סדר השתלשלות' היא באופן
 4 שהסוף והחיצוניות של דרגה אחת נעשה הראש והפנימיות של הדרגה
 5 שמתחתיה, אבל על ידי עבודת ה'
 6 בתורה ומצוות גורמים 'יחוד' בין
 7 הדרגות, היינו המשכה מהפנימיות של
 8 הדרגה האחת אל הפנימיות של הדרגה
 9 הנוספת, ועל כך מבואר באגרת הקודש
 10 הנוכרת שלעתיד לבוא, כשכבר לא
 11 יהיה צורך בעבודת הביוררים, העבודה
 12 בתורה ומצוות תהיה לייחד יחודים
 13 עליונים יותר מהיחודים הנעשים על
 14 ידי לימוד תורה וקיום מצוות כעת
 15 והיינו, שעתה בזמן הגלות
 16 ישנם שני מיני עבודה,
 17 המשכת האור האלוקי מלמעלה
 18 למטה על ידי מצוות עשה,
 19 ודחיית הרע על ידי מצוות
 20 לא תעשה, מה שאין כן
 21 לעתיד לבוא, כאשר את רוח
 22 הטומאה אעביר מן הארץ³⁰,
 23 כלשון הכתוב בנבואת זכריה, והיינו
 24 שכבר לא תהיה מציאות של רע
 25 וטומאה, היפך הקדושה, הנה מכל
 26 מקום גם אז לעתיד לבוא יהיו כל
 27 עניני העבודה בשני קוין,
 28 עשה ולא תעשה, אלא שאז
 29 בשונה מהמצב היום שבקיום מצוות
 30 לא-תעשה דוחים ומבררים את הרע
 31 לא תהיה ההתעסקות בבירור
 32 הרע, כי אם בתנועה של
 33 עליה (והכל בשביל העליה)
 34 ממדרגה למדרגה בקדושה
 35 גופא עצמה.
 36 ועל דרך מה שנתבאר לעיל³¹
 37 במאמר 'באתי לגבי' של שנה זו הנוכר
 38 לעיל, שבתורה ומצוות יש שני
 39 ענינים, כפי שממשיך ומפרט.
 40 דהנה, בנוגע לתורה אמרו רז"ל³¹ בגמרא, שהקדוש ברוך הוא

(30) זכרי' יג, ב. (31) קידושין ל, ב. (32) ב"ר פמ"ד, א. וש"נ. (33) משלי ח, ל. (34) נתבאר בעמק המלך שער א'. וראה לקו"ת
 שה"ש כז, סע"א. סה"מ תרנ"ט ע' פ [רנג]. (35) תהלים קמו, יט. (36) ראה גם "הדרן" על הרמב"ם תשל"ה סעיף ה ואילך
 (תורת מנחם – הדרנים על הרמב"ם וש"ס ס"ע מז ואילך).

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 כוח הרצון שבנפש שהוא כוח כללי שאינו מתחלק ואינו מתלבש באברים
 2 (השונים), אלא גם כפי שבאים הקוין השונים ובהתחלקות,
 3 גם אז יורגש ענין ההתאחדות שבהם שבעצם הם נובעים משרש
 4 אחד.
 5 ועל דרך המבואר בחסידות
 6 בענין המחלוקת דרבי 1 כפי שבאים בציור ובהתחלקות, גם אז יורגש
 7 לשמעאל ורבי עקיבא בנוגע 2 ענין ההתאחדות שבהם. ועל דרך המבואר
 8 למתן תורה, אם היו בני ישראל 3 בענין המחלוקת דרבי ישמעאל ורבי עקיבא
 9 אומרים על הן על מצוות-עשה 4 בנוגע למתן תורה, אם היו אומרים על הן הן
 10 הן שיקימו מצוות אלו ועל לאו 5 ועל לאו לאו, או על הן הן ועל לאו הן³⁷, שגם
 11 על מצוות לא תעשה לאו שלא יעברו
 12 על איסורים אלה, או על הן הן
 13 ועל לאו הן³⁷ וגם על מצוות-עשה 7 מצד רצון העליון, ומצד רצון העליון הן ולא
 14 היו אומרים הן, שיקימו ציוויים אלה, 8 שיון, וכיון שבמקום שרצונו של אדם העליון
 15 שגם בפאשר יש שני קוין, הן 9 שם הוא נמצא³⁸, הרי בשניהם נמצא בחינת
 16 ולא, מצוות-עשה ומצוות לא- 10 אור אין סוף. ולעתיד לבוא יורגש ענין
 17 תעשה, הרי שניהם הם מצד 11 ההתאחדות בגילוי.
 18 רצון העליון, ומצד רצון 12 ועל פי זה יש לבאר גם בענין המחלוקת
 19 העליון הן ולא שיון, והרצון 13 בין הרמב"ם והרמב"ן לגבי שלימות
 20 שבמצוות לא-תעשה הוא בדיוק כמו 14 העילוי דלעתיד לבוא, שדעת הרמב"ם³⁹ היא
 21 הרצון שבמצוות עשה וכיון 15 שעיקר העילוי דלעתיד לבוא יהיה בעולם הבא,
 22 שבמקום שרצונו של אדם 16 לנשמות בלא גופים, והיינו, שהענין דתחית
 23 העליון — שם הוא נמצא³⁸, 17 המתים (נשמות בגופים) יהיה רק למשך זמן,
 24 כחורת הבעל שם טוב: "במקום 18 ואחר כך יהיה עיקר העילוי לנשמות בלא
 25 שמחשבתו של אדם, שם הוא נמצא" 19 גופים. ודעת הרמב"ן⁴⁰ היא שעיקר העילוי
 26 וכן הוא גם למעלה, אצל אדם 20 יהיה במעמד ומצב של נשמות בגופים דוקא.
 27 העליון, הקדוש ברוך הוא, כביכול, 21 והמסקנא בקבלה ובחסידות⁴¹ היא כדעת
 28 שבמקום (בענין) שבו נמצא רצונו, שם 22 הרמב"ן, שתכלית העילוי יהיה בנשמות בגופים
 29 נמצא הוא עצמו הרי בשניהם הן 23 (אלא שהנשמות יהיו נידונים מהגופים⁴²).
 30 במצוות-עשה והן במצוות לא-תעשה 24 ולבאורה, יש מעלה גדולה יותר במעמד ומצב
 31 נמצא בחינת אור אין סוף. 25 דנשמות בלא גופים, שיש רק ענין אחד, שפזה
 32 ולעתיד לבוא יורגש ענין 26 מודגשת מעלת האחדות. והביאור בזה, על פי
 33 ההתאחדות של הקוים השונים 27 האמור לעיל שגם
 34 בגילוי. 28 אלא שיהיו בהתאחדות. ומשום זה הגה עיקר ותכלית העליה דלעתיד לבוא
 35 ועל פי זה המבואר לעיל שגם 29 היא דוקא באופן שיהיו שני הענינים דנשמות וגופים, ואף על פי כן יהיו
 36 לעתיד לבוא יהיו שני קוין אלא שיהיו 30 בהתאחדות יש לבאר גם בענין
 37 בהתאחדות יש לבאר גם בענין 31 המחלוקת בין הרמב"ם רבינו
 38 המחלוקת בין הרמב"ם רבינו 32 משה בן מימון והרמב"ן רבינו
 39 משה בן נחמן לגבי שלימות 33 משה בן נחמן לגבי שלימות
 40 משה בן נחמן לגבי שלימות 34

(37) מכילתא ופרש"י יתרו כ, א. וראה לקו"ש ח"ו ע' 119 ואילך. (38) ראה כתר שם טוב בהוספות סימן מח. וש"נ. (39) ה'ל' תשובה פ"ח ח"ב. (40) בשער הגמול. (41) ראה לקו"ת צו טו, ג. שבת שובה סה, סע"ד. סהמ"צ להצ"צ יד, ב ("וכי"ה האמת ע"פ הקבלה"). וראה אג"ק ח"ב ע' עו ובהערה 23 שם. וש"נ. (42) ראה ד"ה אלה תולדות תרל"ז פט"ו ואילך (סה"מ תרל"ז

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

1 (ה) וְהָגָה עַל פִּי כָּל הַנּוֹכֵר לְעֵיל נִיתוּסָף בִּיאוּר בְּמַעֲלַת עֲבוּדָתָם
 2 שֶׁל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל שֶׁהִיא בִּשְׁנֵי קוּיִן דּוּקָא וְעַל יָדֵי זֶה נִיתוּסָף גַּם נְתִינַת
 3 כַּחַ בְּעֲבוּדַת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, כְּפִי שֶׁמִּמְשִׁיךְ וּמִבְּאָר. וּבְהִקְדָּמָה,
 4 דְּלִכְאוּרָה צָרִיף לְהִבִּין, דְּכִינּוֹן שְׁלַעֲתִיד לְבוּא לֹא יִהְיֶה שְׁיִיף
 5 כָּל עֲנָן הָעֲבוּדָה בְּשְׁנֵי הַקּוּיִן
 6 כו', כִּי הַכֹּל יִהְיֶה בְּאַחֲדוּת, כִּמְבוּאָר
 7 לְעֵיל, נִמְצָא, שְׁכָלְלוּת הָעֲבוּדָה
 8 דְּקִיּוּם הַמְצוּוֹת הִיא רַק עֲנָן
 9 שֶׁל אַחֲזִיזוֹת עֵינָיִם וְלֹא דְבַר אֲמִיתִי
 10 (חֶס וְשִׁלוֹם). וְאַף אִם נֹאמַר
 11 שֶׁבִּשְׁעַת הָעֲבוּדָה בּוֹמֵן הַגְּלוּת
 12 הֵיטָה זֹו מְצִיאוֹת קִיּוּמָת⁴³, כִּי
 13 בְּאוֹתָהּ שַׁעָה אֲמַנֵּם הָיוּ שְׁנֵי קוּיִן, מְכָל
 14 מְקוֹם, כִּינּוֹן שְׁמַצְיָאוֹת זֹו הִיא
 15 רַק בְּהוֹה וְלִפִּי שְׁעָה, וְכַעֲבוּר
 16 זִמְנָא אִינָה קִיּוּמָת עוֹד הָרִי אֵין לָהּ
 17 קִיּוּם אֲמִיתִי⁴⁴, הֵינְנוּ שׁוּוֹ אֲכַן
 18 מְצִיאוֹת קִיּוּמָת אֲבַל הַקּוּיִם אִינּוֹ אֲמִיתִי
 19 וְכִידוּעָה⁴⁵ דְּבִרֵי הַמְּשַׁנָּה בְּמַסַּכְתָּ פִּרְה
 20 בְּעֵנָן נְהָרוֹת הַמְּכַזְּבִין
 21 שֶׁמִּמִּיהֶם מִתִּיבְשִׁים אַחַת לְשִׁבְעַ
 22 שָׁנִים⁴⁶ שְׁאִינֵם נִקְרָאִים 'מִים חַיִּים'
 23 וּפְסוּלִים לְמִי חֲטָאֵת (הַמְּטַהֲרִים עִם
 24 אֶפֶר פִּרְה אֲרוּמָה), שְׁמָזָה מוֹכַח
 25 שְׁמַלְכַתְחֻלָּה גַּם בְּשַׁעָה שֶׁכֵּן הָיוּ
 26 בְּאוֹתָם הַנְּהָרוֹת מִים הָרִי הֵם
 27 נְהָרוֹת הַמְּכַזְּבִין שְׁאִין לָהֶם
 28 קִיּוּם אֲמִיתִי וּמְצִיאוֹתָם הִיא
 29 'כּוֹחֵב'. וְהָרִי בְּרֹדָאֵי אֵי אֶפְשֵׁר
 30 לֹאמַר כֵּן בְּעֵנָן הַמְּצוּוֹת
 31 מְצִיאוֹתָן אֵינְנָה אֲמִיתִית, דְּכִינּוֹן
 32 שְׁהַמְצוּוֹת הֵם רְצוֹן הָעֲלִיּוֹן,
 33 רְצוֹנוֹ שֶׁל הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא, הָרִי
 34 בְּהִכְרַח שְׁהֶם מְצִיאוֹת
 35 אֲמִיתִית, דְּכִשֵּׁם שְׁעַצְמוֹת
 36 אוֹר אֵין סוּף הוּא אֲמִיתִית
 37 הַמְּצִיאוֹת, הָאֲמַת שֶׁל כֹּל הַמְּצִיאוֹת

כָּךְ גַּם רְצוֹנוֹ וּמְצוּוֹתָיו הֵם אֲמִיתִית הַמְּצִיאוֹת, וְחוֹזֵר הַשְּׂאֵלָה,
 מֵאַחַר שֶׁלְעֲתִיד לְבוּא תִּהְיֶה אַחֲדוּת, מֵהוּ עֲנִין הָעֲבוּרָה בִּשְׁנֵי קוּיִן בּוֹמֵן הַזֶּה?
 אֵף הָעֲנָן הוּא, כְּאֲמוּר לְעֵיל שְׁגַם לְעֲתִיד לְבוּא יִהְיֶה לְאֲמִיתוֹ
 שֶׁל דְּבַר שְׁנֵי קוּיִן כְּמוֹ עֲתָה, אֲלֵא שְׂאֹז יוֹרְגֵשׁ בְּהֶם בִּשְׁנֵי הַקּוּיִן
 עֲצַמֵּם עֲנָן הָאֲחֲדוּת כִּמְבוּאָר
 לְעֵיל.
 וְעוֹד זֹאת, שְׁמָזָה שֶׁלְעֲתִיד לְבוּא
 יוֹרְגֵשׁ עֲנִין הָאֲחֲדוּת נִמְשָׁף עֲנָן
 הַהֲתַאֲחָדוּת גַּם בְּעֲבוּדָה
 דְּתוֹרָה וּמְצוּוֹת בְּזִמְנָן הֵינָה כְּפִי
 שֶׁמִּמְשִׁיךְ וּמִפְּרֹט. וְלִכְלָל לְרֹאשׁ
 נִמְשָׁךְ עֲנִין הָאֲחֲדוּת בְּתוֹרָה,
 שְׁלֵהִיּוֹתָה תוֹרָה אוֹר⁴⁷, כְּלִשׁוֹן
 הַכְּתוּב בְּמִשְׁלֵי, הָרִי זֶה בְּאוּפֹן
 שֶׁל גִּילּוּי כַּעֲנִינוֹ שֶׁל הָאוֹר,
 וְהֵינְנוּ, שְׁגַם כְּאֶשֶׁר לֹאמַר
 בְּתוֹרָה בְּנוֹגֵעַ לְעֵנָן שֶׁל לֹא
 תַעֲשֶׂה שִׁמְקוֹ הַשְּׂמַאֵל, הָרִי הוּא
 מְקִיּוּם בְּזֶה הַמְּצוּוֹת עֲשֶׂה
 דְּלִימוּד הַתּוֹרָה שִׁמְקוֹ הֵימִין, וְהָרִי
 זֹו הַתַּאֲחָדוּת שֶׁל שְׁנֵי הַקּוּיִן.
 וּבְכַפְרֻטִּיּוֹת יוֹתֵר, הֵינָה בְּלִימוּד
 הַתּוֹרָה גּוּפָא עֲצַמוֹ יִשְׁנָה
 הַהֲתַחֲלָקוֹת דְּבִית שְׂמַאי וּבֵית
 הַלֵּל, בֵּית שְׂמַאי לְחוּמְרָא מִצַּד
 הַגְּבוּרָה, קוֹ הַשְּׂמַאֵל וּבֵית הַלֵּל
 לְקוּלָא מִצַּד הַחֲסָד, קוֹ הַשְּׂמַאֵל,
 שְׁהוּא עֲנָן שְׁנֵי הַקּוּיִן כְּפִי שֶׁהֵן
 בְּתוֹרָה עֲצַמָה, וְאֵלּוֹ וְאֵלּוֹ גַּם
 דְּבִרֵי בֵית שְׂמַאי וְגַם דְּבִרֵי בֵית הַלֵּל
 דְּבִרֵי אֱלָקִים חַיִּים⁴⁸, כְּדִבְרֵי
 הַגְּמָרָא, וּמְכָל מְקוֹם, לְמִירוֹת שֶׁכֵּל

ח"א ע' נו ואילך). המשך וככה תרל"ז פרק צא-צב (סה"מ תרל"ז ח"ב ע' תרכא ואילך). סה"מ תרנ"ט ע' קה [ק] ואילך. תרח"ץ ע' ריט. 43) ראה סה"מ תרמ"ג ע' צה ואילך. המשך תרס"ו ע' תלב [ס"ע תקסו ואילך]. ובכ"מ. ד"ה באתי לגני הנ"ל הערה 1. וש"נ. 44) ראה סה"מ תרמ"ג שם. המשך ר"ה תרצ"ד ספ"ב. שם פ"ו (סה"מ תשי"א ע' 8. שם ע' 15 ואילך). וראה גם לקו"ש ח"ו ע' 86 ואילך, ובהערה 38 שם. 45) ראה מקומות שצויינו בהערות 44-43. "הדרן" הנ"ל הערה 36 סעיף יב (שם ע' נה ואילך) ובהערות שם. 46) פרה פ"ח מ"ט. רמב"ם הל' פרה פ"ו הי"ב. 47) משליו, כג. 48) עירובין יג, ב.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

1 אחת מהשיטות היא 'דברי אלקים חיים' ויש מקום לכל שיטה בפני עצמה
 2 **מְתַגְּלָה בַתּוֹרָה גַם עֲנִינְךָ הַהִתְּכַלְלֹת** של שתי השיטות זו בזו, **שֵׁישׁ**
 3 **עֲנִינִים שֶׁהֵם מְקוּלֵי בֵּית שְׁמַאי וּמְחוּמְרֵי בֵּית הַלֵּל**, אף
 4 שבדרך כלל בית שמאי מחמירים ובית הלל מקילים, בדברים מסוימים דוקא
 5 בית שמאי מקילים ובית הלל מחמירים
 6 **כְּפִי שְׁשִׁינֵינוּ** במשנה **בְּמִסְכַּת**
 7 **עֲדוּיֹת**⁴⁹ ונמצא ששני קרין בתורה
 8 מתאחדים. **וְעַל יְדֵי תוֹרָה אִוֵּר**
 9 **נִמְשָׁךְ** ענין ההתאחדות של שני
 10 הקרין **גַּם בְּנֵר מְצֻנָּה**⁴⁷, כהתחלת
 11 הכתוב הנזכר במשלי, **דָּאָף שְׁקִיּוֹם**
 12 **הַמְּצוּוֹת כְּפִי שֶׁהֵם מְלוּבָּשִׁים**
 13 **בְּגִשְׁמֵיּוֹת הָעוֹלָם הוּא בְּשִׁנֵּי**
 14 **הַקְּרִינַיִם דְּמְצוּוֹת עֲשֵׂה** קו הימין
 15 **וּמְצוּוֹת לֹא תַעֲשֶׂה** קו השמאל,
 16 **מִכָּל מְקוֹם הָרִי הֵם** שני הקרין
 17 השונים **בְּהִתְּאֲחָדוֹת**, פִּינֵן
 18 **שְׁשִׁינֵיהֶם רְצוֹן הָעֵלְיוֹן, וְלִכְּן**
 19 **הֵנָּה גַּם בְּאֲשֶׁר עוֹסֵק בְּדַחֲיִית**
 20 **הָרַע**, הענין של מצוות לא תעשה, גם
 21 או **הָרִי הוּא מְמַשֵּׁיךְ** ומגלה
 22 **אוֹר**, שזהו הענין של מצוות-עשה,
 23 **וּפּוֹעֵל הָעֲנִינִים דְּלֹא יִגְוֶרְךָ**
 24 **רַע**⁵⁰, כלשון הכתוב בתהילים, ולפי
 25 פשוטו הכוונה שאין הרע גר אצל
 26 הקדוש ברין הוא **כְּפִי שֶׁהוּא**
 27 **בְּאֲצִילוֹת**⁵¹, ולפי הפירוש הפנימי
 28 הכוונה לעולם האצילות שכולו
 29 אלוקות ואין בו נתינת מקום כלל לרע
 30 ועל כך מבואר כאן שבגלל ההתאחדות
 31 בין שני הקרין, גם העיסוק בדחייית הרע
 32 על ידי קיום מצוות לא תעשה פועל גם
 33 המשכת אור מבחינת 'לא יגורך רע'

מקום, **מְתַגְּלָה בַתּוֹרָה גַּם עֲנִינְךָ הַהִתְּכַלְלֹת, שֵׁישׁ**
עֲנִינִים שֶׁהֵם מְקוּלֵי בֵּית שְׁמַאי וּמְחוּמְרֵי בֵּית
הַלֵּל, כְּפִי שְׁשִׁינֵינוּ בְּמִסְכַּת עֲדוּיֹת⁴⁹. **וְעַל יְדֵי**
תוֹרָה אִוֵּר נִמְשָׁךְ גַּם בְּנֵר מְצֻנָּה⁴⁷, **דָּאָף שְׁקִיּוֹם**
הַמְּצוּוֹת כְּפִי שֶׁהֵם מְלוּבָּשִׁים בְּגִשְׁמֵיּוֹת הָעוֹלָם
הוּא בְּשִׁנֵּי הַקְּרִינַיִם דְּמְצוּוֹת עֲשֵׂה וּמְצוּוֹת לֹא תַעֲשֶׂה,
מִכָּל מְקוֹם הָרִי הֵם בְּהִתְּאֲחָדוֹת, פִּינֵן שְׁשִׁינֵיהֶם
רְצוֹן הָעֵלְיוֹן, וְלִכְּן הֵנָּה גַּם בְּאֲשֶׁר עוֹסֵק בְּדַחֲיִית
הָרַע, הָרִי הוּא מְמַשֵּׁיךְ אִוֵּר, וּפּוֹעֵל הָעֲנִינִים דְּלֹא
יִגְוֶרְךָ רַע⁵⁰, **כְּפִי שֶׁהוּא בְּאֲצִילוֹת**⁵¹, **וְעוֹד יוֹתֵר**
מְאֲשֶׁר בְּאֲצִילוֹת, פִּינֵן שְׁעֲנִינְךָ הַמְּצוּוֹת הוּא
בְּחִינַת הָרְצוֹן (כְּתוּר) שְׁלֹמְעֵלָה מְאֲצִילוֹת. וְהֵינֵנו,
דְּכָשֵׁם שְׁעַל יְדֵי לִימוּד הַתּוֹרָה הָרִי הוּא יוֹדֵעַ אֵת
הַמְּעֻשָׂה אֲשֶׁר יַעֲשׂוּנָךְ⁵², **שֶׁהוּא עֲנִינְךָ הַמְּצוּוֹת,**
כְּמוֹ כֵּן הֵנָּה הַתּוֹרָה, תּוֹרָה אִוֵּר, מְגַלָּה וּפּוֹעֵלֵת
שְׁגַם בְּקִיּוֹם הַמְּצוּוֹת יִהְיֶה נִרְגָּשׁ אִיךָ שֶׁהֵם
לְמַעַלְלָה מֵהִתְּחַלְּקוֹת שֶׁל שְׁנֵי
קְרִינַיִם, שְׁלִכְן הֵנָּה גַּם כְּשֶׁבָּאִים
הַמְּצוּוֹת בְּהִתְּחַלְּקוֹת לְשִׁנֵּי קְרִינַיִם
עֲשֵׂה וְלֹא תַעֲשֶׂה, יִמִּין וּשְׂמָאל יֵשׁ
בָּהֶם עֲנִינְךָ הַהִתְּאֲחָדוֹת כִּי כֹל
הַמְּצוּוֹת בָּאוֹת מֵהִרְצוֹן הָעֵלְיוֹן, כְּמִבּוֹאֵר
לְעֵיל.
וְיִתִּירָה מְזָה, לֹא זֶה בְּלִבְדֵךְ שֶׁעִינְךָ
הַאֲחָדוֹת שֶׁל שְׁנֵי הַקְּרִינַיִם קִיּוֹם בְּתוֹרָה
וּמְצוּוֹת, כְּמִבּוֹאֵר לְעֵיל, אֵלֵךְ לֹא שְׁעֲנִינְךָ
הָאֲחָדוֹת נִמְשָׁךְ גַּם בְּשִׁנֵּי
הַקְּרִינַיִם דְּקִרְיָרוֹת קו הַשְּׂמָאל
וְחִמְיָמוֹת קו הַיְמִינִי דְלַעֲוִמַת זָה,
הַקְּרִיָרוֹת בְּעֲנִינֵי קְדוּשָׁה
וְחִמְיָמוֹת בְּעֲנִינֵי הָעוֹלָם*
כְּמִבּוֹאֵר לְעֵיל מִמֵּאֵמֵר 'בְּחַיִּי לִגְנִי'
תִּשִׁי, כְּפִי שְׁמַשְׁכֵּךְ וּמִבּוֹאֵר.

(* **בְּמַעֲנָה לְשִׁאלָה אֲדוֹת תִּירוּץ הַקּוּשָׁא דְלַעֲלֵל סַעִיף ב', "דְּכִינֵן שְׁקִרְיָרוֹת וְחִמְיָמוֹת הֵם שְׁנֵי קְרִינַיִם הַפְּכִיִּים, וּבְשִׁנֵּיהֶם לֹא נִרְגָּשׁ עֲנִינְךָ הַרוֹחֲנִיּוֹת, אִיךָ יְכוֹל לְהִיּוֹת מוֹרְגָּשׁ בָּהֶם עֲנִינְךָ הָאֲחָדוֹת", שְׁמַשְׁכֵּמֵת הַלְשׁוֹן שֶׁהַקּוּשָׁא הִיא אִיךָ יְכוֹל לְהִיּוֹת: (א) עֲנִינְךָ הָאֲחָדוֹת בְּשִׁנֵּי הַקְּרִינַיִם הַפְּכִיִּים דְּקִרְיָרוֹת וְחִמְיָמוֹת**

ביאור בדרך אפשר

(* **בְּמַעֲנָה לְשִׁאלָה אֲדוֹת תִּירוּץ הַקּוּשָׁא דְלַעֲלֵל סַעִיף ב', "דְּכִינֵן שְׁקִרְיָרוֹת וְחִמְיָמוֹת הֵם שְׁנֵי קְרִינַיִם הַפְּכִיִּים, וּבְשִׁנֵּיהֶם לֹא נִרְגָּשׁ עֲנִינְךָ הַרוֹחֲנִיּוֹת, אִיךָ יְכוֹל לְהִיּוֹת מוֹרְגָּשׁ בָּהֶם עֲנִינְךָ הָאֲחָדוֹת", שְׁמַשְׁכֵּמֵת הַלְשׁוֹן שֶׁהַקּוּשָׁא הִיא אִיךָ יְכוֹל לְהִיּוֹת: (א) עֲנִינְךָ הָאֲחָדוֹת בְּשִׁנֵּי הַקְּרִינַיִם הַפְּכִיִּים דְּקִרְיָרוֹת וְחִמְיָמוֹת שְׁבִקְלִיפָה גּוֹפָא עֲצָמָה,**

(49 פרק ד'ה. 50) תהלים ה, ה. 51) לקו"ת במדבר ג, סע"ג. 52) לשון הכתוב – יתרו יח, כ.

ביאור בדרך אפשר

1 וּבַהֲקָדָם הִידוּעַ שְׁבַשְׂרֵשׁ הָעֲנָנִן הִנֵּה כָּל פְּנוֹתַת הַלְעֹמֶת זֶה
2 אף שבפועל ובגלוי הוא היפך הקדושה היא לְשֵׁם שְׁמַיִם, כְּמֵאֲמֹר
3 רַז"ל⁵³ שְׁטָן וּפְנִינָה לְשֵׁם שְׁמַיִם נִתְפָּוֶנוּ כְּדַבְרֵי הַגְּמָרָא שֶׁהִשְׁטָן
4 שקיטרטג על איוב, ופנינה שהציקה לחנה, אימו של שמואל הנביא, לשם שמים
5 נתכוונו. השטן, כיון שראה שדעתו של
6 הקדוש ברוך הוא נוטה אחר איוב
7 ומשבת אותו, אמר: חס־ושלום ישכח
8 את אהבתו של אברהם, ופנינה שנאמר
9 ויכעסתה צרתה גם כעס בעבור
10 הרעימה, שהציקה לחנה כדי שתצטער
11 ותתפלל לבן. וְכַמְשָׁל הַזֹּהֲנָה וּבֶן
12 הַמֶּלֶךְ שֶׁהוּבָא בַּתְּנִיא⁵⁴ מִזֵּהָר
13 הַקְּדוֹשׁ⁵⁵, שהמלך שוכר אותה
14 לפתות את בן המלך לנסות אותה
15 שְׁפִוֹנַת הַזֹּהֲנָה שָׁבֵן הַמֶּלֶךְ לֹא
16 יִשְׁמַע בְּקוֹלָהּ וְלֹא יִתְפַּתָּה, אֲלֵא
17 קְיָיִם רְצוֹן הַמֶּלֶךְ וַיַּעֲמֹד בְּנִסְיוֹן
18 וְלֹא יִחְטָא, וּמָה שֶׁמִּפְתָּה אֶת בֶּן

ביאור בדרך אפשר

19 הַמֶּלֶךְ הָרִי זֶה רַק הַצִּיּוֹר הַחִיצוֹנִי שְׁלָה כו' אבל לא הכוונה
20 הפנימית האמיתית שלה (וְלַעֲתִיד לְבֹא יִתְגַּלֶּה אֱמִיתִית עֲנִינָה, כפי
21 שהוא בשורש הדברים שְׁפָל פְּנוֹתָהּ אֵינָה אֲלֵא לְקָיִים רְצוֹן
הַבּוֹרָא, וַיִּתְפַּטֵּל הַפִּיתוּי כו'). וְכִיּוֹן שֶׁהַמְדוּבָר בַּתְּנִיא הוּא
בְּנוֹגַע לְעִבּוּדַת אִישׁ יִשְׂרָאֵל
לְמַטָּה, שְׂיִדְיעַת דְּבָר זֶה שֶׁגַּם
הַיֵּצֵר הָרַע עֲצָמוּ בַעֲצָם, מַעֲוִינִין שְׁלֹא
יִחְטָא. יִתֵּן לוֹ תוֹסֶפֶת כַּח
בְּעִבּוּדָתוֹ, הָרִי מוּכָז, וְ
שֶׁהַפְּנוּנָה בְּזָה הִיא לֹא רַק
בְּנוֹגַע לְשֵׁרֵשׁ הָעֲנָנִן לְמַעְלָה,
אֲלֵא גַם כְּפִי שְׁנַמְשָׁף לְמַטָּה
שֶׁעַל אֵף שֶׁבְּפֹעֵל וּבְגִלּוּי מִשְׁתַּדֵּל
כָּל פְּנוֹתַת הַלְעֹמֶת זֶה הִיא לְשֵׁם שְׁמַיִם, כְּמֵאֲמֹר
רַז"ל⁵³ שְׁטָן וּפְנִינָה לְשֵׁם שְׁמַיִם נִתְפָּוֶנוּ. וְכַמְשָׁל
הַזֹּהֲנָה וּבֶן הַמֶּלֶךְ שֶׁהוּבָא בַּתְּנִיא⁵⁴ מִזֵּהָר
הַקְּדוֹשׁ⁵⁵, שְׁכִוּוֹת הַזֹּהֲנָה שָׁבֵן הַמֶּלֶךְ לֹא יִשְׁמַע
בְּקוֹלָהּ, אֲלֵא קְיָיִים רְצוֹן הַמֶּלֶךְ, וּמָה שֶׁמִּפְתָּה
אֶת בֶּן הַמֶּלֶךְ הָרִי זֶה רַק הַצִּיּוֹר הַחִיצוֹנִי שְׁלָה
כו' (וְלַעֲתִיד לְבֹא יִתְגַּלֶּה אֱמִיתִית עֲנִינָה, שְׁפָל
פְּנוֹתָהּ אֵינָה אֲלֵא לְקָיִים רְצוֹן הַבּוֹרָא, וַיִּתְפַּטֵּל
הַפִּיתוּי כו'). וְכִיּוֹן שֶׁהַמְדוּבָר בַּתְּנִיא הוּא בְּנוֹגַע לְעִבּוּדַת אִישׁ יִשְׂרָאֵל לְמַטָּה,
שְׂיִדְיעַת דְּבָר זֶה יִתֵּן לוֹ תוֹסֶפֶת כַּח בְּעִבּוּדָתוֹ, הָרִי מוּכָז, שֶׁהַפְּנוּנָה בְּזָה הִיא
לֹא רַק בְּנוֹגַע לְשֵׁרֵשׁ הָעֲנָנִן לְמַעְלָה, אֲלֵא גַם כְּפִי שְׁנַמְשָׁף לְמַטָּה. וְעַל דֶּרֶךְ

שֶׁבְּקִלְיָה גּוֹפָא, (ב) עֲנָנִן הָאֲחֻדוֹת בֵּין קְרִירוֹת וּחְמִימוֹת דְּקִלְיָה לְעֲנָנִן הַקְּדוֹשָׁה, וְלִכְאוּרָה, הַבִּיאוֹר שְׁשֻׁרֵשׁ
עֲנָנִן הַחְמִימוֹת וְהַקְּרִירוֹת דְּלְעֹמֶת זֶה הוּא בְּאֲלֻקוֹת, אֵינּוּ מִתְרַץ עַדִּיין הַקּוֹשֵׁא בְּנוֹגַע לְאִפְשָׁרוֹת עֲנָנִן
הָאֲחֻדוֹת בְּקִלְיָה גּוֹפָא – כְּתִב כְּבוֹד קְדוֹשַׁת אֲדָמוֹר שְׁלִיט"א:

כָּל הַגִּי קוֹשִׁיּוֹת אֵיתְנָהוּ – וְלֹא בְּכָל פְּעַם צָרִיף לְמְנוֹתָם כּוֹלָם.

כֵּן בְּנוֹגַע לְבִיאוֹר – עַל יְדֵי הַהִסְבָּרָה אֵיף שֶׁבְּדַרְגָּא אַחַת אֲפֻשָׁר לְהִיּוֹת הַתְּאֻחְדוֹת, מוּכָז שְׁעַל דֶּרֶךְ זֶה הוּא
בְּהַשָּׂאָר, שֶׁהָרִי מְצָרִים (עֲרוֹת הָאֲרִיץ) בֶּן חָם – הוּא מְאַרְבָּעִים וּשְׁמוֹנָה צִירוּפִים אַחְרוֹנִים דְּשֵׁם אֲלֻקִּים
דְּשֵׁרֵשׁוֹ: צְמֻצוֹם הָרֵאשׁוֹן, לֹא מְטִי, הִיכּוֹלַת שְׁלֵא לְהָאִיר.

ביאור בדרך אפשר

(ב) עֲנָנִן הָאֲחֻדוֹת בֵּין קְרִירוֹת וּחְמִימוֹת דְּקִלְיָה לְעֲנָנִן הַקְּדוֹשָׁה, וְלִכְאוּרָה, הַבִּיאוֹר שְׁשֻׁרֵשׁ עֲנָנִן הַחְמִימוֹת
וְהַקְּרִירוֹת דְּלְעֹמֶת זֶה הוּא בְּאֲלֻקוֹת, הוּא בִיאוֹר הָעֲנָנִן כְּפִי שֶׁהוּא בְּקְדוּשָׁה, אֲבֵל אֵינּוּ מִתְרַץ עַדִּיין הַקּוֹשֵׁא בְּנוֹגַע
לְאִפְשָׁרוֹת עֲנָנִן הָאֲחֻדוֹת בְּקִלְיָה גּוֹפָא עֲצָמָה – כְּתִב כְּבוֹד קְדוֹשַׁת אֲדָמוֹר שְׁלִיט"א:

כָּל הַגִּי קוֹשִׁיּוֹת אֵיתְנָהוּ כֹל הַקּוֹשִׁיּוֹת הַלְלוּ יִשְׁנֵם – וְלֹא בְּכָל פְּעַם שְׁעוֹסְקִים בְּנוֹשֵׁא צָרִיף לְמְנוֹתָם וּלְפָרַת אֵת כּוֹלָם.

כֵּן בְּנוֹגַע לְבִיאוֹר – עַל יְדֵי הַהִסְבָּרָה אֵיף שֶׁבְּדַרְגָּא אַחַת אֲפֻשָׁר לְהִיּוֹת הַתְּאֻחְדוֹת, מוּכָז שְׁעַל דֶּרֶךְ זֶה הוּא בְּהַשָּׂאָר,
שֶׁהָרִי מְצָרִים (עֲרוֹת הָאֲרִיץ) בֶּן חָם – הוּא מְאַרְבָּעִים וּשְׁמוֹנָה צִירוּפִים אַחְרוֹנִים דְּשֵׁם אֲלֻקִּים כְּמַבּוּאָר בְּקַבְלָהּ וּחְסִידוֹת, לְחַמֵּשׁ
אוֹתוֹת יֵשׁ מֵאָה וְעֶשְׂרִים צִירוּפִים, אֲפֻשָׁרוֹת שׁוֹנוֹת לְסוֹדֵר הָאוֹתוֹת, וְכִיּוֹן שֶׁשֵׁם אֲלֻקִּים הוּא מֵרַת הַגְּבוּרָה וְהַצְּמֻצוֹם, הַצִּירוּפִים שְׁלוֹ מוֹרִים עַל מֵאָה וְעֶשְׂרִים
אוֹפְנִים שֶׁל צְמֻצוֹם וְהַסְתֵּר הָאוֹר הָאֵין טוֹף, וּמֵאָה וְעֶשְׂרִים הַצִּירוּפִים הַלְלוּ נְחֻלְקִים צִירוּפִים אֵלוֹ לְשֵׁנִים: ע"ב הַצִּירוּפִים הָרֵאשׁוֹנִים הֵם בְּחִינַת הַחֲסֵד (בְּגִמְטְרִיא
ע"ב) וּמ"ח הַצִּירוּפִים הָאֲחֻרוֹנִים הֵם בְּחִינַת הַגְּבוּרָה, דְּשֵׁרֵשׁוֹ שֶׁל שֵׁם אֲלֻקִּים: צְמֻצוֹם הָרֵאשׁוֹן, בְּחִינַת לֹא מְטִי לֹא מְגִיעַ, לֹא מֵאִיר, הִיכּוֹלַת שֶׁל
הָאֻלּוּקוֹת שְׁלֵא לְהָאִיר וְכִיּוֹן שֶׁהִדְרָגָה הִכִּי אַחְרוֹנָה בְּעֵינֵן הַצְּמֻצוֹם וְהַסְתֵּר קְשׁוּרָה בְּדִרְגָּה הִכִּי עֲלִיוֹנָה, עֲצָם הִיכּוֹלַת שְׁלֵא לְהָאִיר, מוּכָז שֶׁאֵם הַהֲתַאֲחֻדוֹת
יְכוּלָה לְהִיּוֹת בְּדִרְגָּה אַחַת, הִרִי הִיא יְכוּלָה לְהִיּוֹת גַּם בְּכָל שָׂר הַדְּרוֹגוֹת.

(53) ב"ב טז, א. וראה לקו"ת חוקת סב, א. 54) ספ"ט וספכ"ט. 55) ח"ב קסג, א.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

1 להחטיא את האדם, אין זו כוונתו האמיתית. וְעַל דֶּרֶךְ הַמְּבוֹאֵר
 2 בַּמָּה שֶׁנֶּאֱמַר בְּנוֹגַע לְשִׁמְעִי בֶן גֵּרָא שְׂקִילֵל אֵת דוֹד הַמֶּלֶךְ
 3 וְדוֹד אָמַר לֹא לִפְנֵעַ בּוֹ כִּי ה' אָמַר לוֹ קָלֵל⁵⁷, לְפִי שֶׁחֵחִיּוֹת
 4 שְׂבִדִיבּוֹרוֹ שֶׁל שְׁמִיעִי בְּשַׁעַה שְׂדִיבֵר דְּבָרִים אֱלוֹ לְדוֹד נִמְשָׁךְ
 5 מְרוּחַ פִּיּו יִתְפָּרֵךְ (וזה לשונו
 6 בתניא שם: "וכמו שכתוב כי ה' אמר
 7 לו קלל והיכן אמר לשמעי אלא
 8 שמחשבה זו שנפלה לשמעי בלבו
 9 ומוטו ירדה מאת ה' ורוח פיו המוח" כל
 10 צבאם, החיה רוחו של שמעי בשעה
 11 שדיבר דברים אלו לדוד כי אילו נסתלק
 12 רוח פיו יתברך רגע אחד מרוחו של
 13 שמעי לא יכול לדבר מאומה...").
 14 וּמָזָה מוֹבָן גַּם בְּנוֹגַע לְעִנְיָן
 15 הַחֲמִימוֹת בְּעִנְיַי הָעוֹלָם, שֶׁעַל
 16 אִף שֶׁבּוֹעַל וּבּוֹלִיּוֹ הָיָא דְבַר לֹא רְצוּי,
 17 אִין זֶה הָאֵמֶת וְהַפְּנִימוּת, דְּהֵהָא, כָּל
 18 עִנְיָן הַחֲמִימוֹת שְׂדִיבֵר לְאֵמֶתוֹ
 19 שֶׁל דְּבַר דְּוָקָא בְּאַלְקוּת, כְּמוֹ
 20 שְׂפָתוֹב⁵⁸ בְּתוֹרָה כִּי הָיָה
 21 אֶלְקִיף אֲשֶׁר אֲכָלָה הוּא, וְלִכֵּן
 22 הֵגָה כָּל עִנְיָן הַחֲמִימוֹת
 23 שְׂיִשְׁנוּ בְּעִנְיַי הָעוֹלָם,
 24 וְלִמְטָה יוֹתֵר, הָרִי זֶה רַק כְּדִי
 25 שְׁעַל יָדֵי זֶה יִהְיֶה בְּסוּפּוֹ שֶׁל דְּבַר
 26 תּוֹסֶפֶת חַיּוֹת בְּעִבּוּדָתוֹ, עַל
 27 יָדֵי הַהֲתַבּוֹנְנוֹת שְׂשַׁרְשׁ
 28 חֲמִימוֹת זֶה הוּא מְקוֹדֵשׁה
 29 כּוֹי⁵⁹ שֶׁשֶׁם, בְּקִדּוּשָׁה, הִיא הַחֲמִימוֹת
 30 הָאֵמֶתִית.
 31 וְעַל דֶּרֶךְ הַמְּבוֹאֵר בְּקוֹנְטֵרַס
 32 הַתְּפִלָּה⁶⁰ לְאֲדַמְרִי הַרֶשֶׁב בְּעִנְיָן
 33 חִילּוּקֵי הַמְּדַרְיָגוֹת דְּנִפְשׁ
 34 הַבְּהִמִּית שֶׁנֶּאֱמַר שׁוֹר כְּשֹׁב
 35 וְעִז, שְׁעִז הוּא עִז שֶׁבְּבִהַמֹּת
 36 בְּבַחֲנֵינָה תְּקִיפּוֹת וְחוּזָק
 37 בְּיוֹתֵר, וְהוּא מִשֶׁל לְמִי שֶׁהִנֵּפֵשׁ
 38 בְּהִמִּית שֶׁלּוּ הִיא בְּתוֹקֵף רַב
 39 וּבַעֲשׂוֹנֵת גְּדוּלָה שְׂאִינוּ נִיּוּזוֹ
 40 מִמְּקוֹמוֹ כָּלֵל מִשׁוּם דְּבַר,
 41 וְאִינוּ בְּבַחֲנֵינָה הַתְּפִלָּעוֹת.

כָּלֵל כּוֹי שׁוּם דְּבַר לֹא מִשְׁפִּיעַ עָלָיו לִזְוֹ מִהַעֲקֵשׁנוֹת וְהַתְּקִיפוֹת שֶׁלוּ (שְׂאָזוּ
 אִי אֶפְשָׁר לְפַעוֹל עָלָיו מְאוּמָה, ס'אִיזוּ נִיטָא מִיט וּוְעַמְעַן
 צוֹ דִּינְגַעֵן זִיךְ אִין עִם מִי לְהַתּוֹכַח), וְשׁוֹר הוּא שׁוֹר נִגְחָה,
 שְׂמִרְאָה מְבִיא לִידֵי בִּיטוּי תְּקַפּוֹ וְחִזְקוֹ לְנִגְחַת וְלִבְעוּט כּוֹי, וּבִזְהָה
 נִקְלָה יוֹתֵר לְפַעוֹל הַזֶּה לְטוֹב,
 מְפָנִי שְׂיִישׁ בּוֹ תְּנוּעַת
 הַתְּפִלָּעוֹת כּוֹי בְּנִיגוּד לִיעוֹד הוּא
 מִשֶׁל לְתוֹקֵף שְׂאִינוּ מִתְּפַעֵל וְאִינוּ
 מִתְּרַשֵּׁם מִשׁוּם דְּבַר. וְעַל דֶּרֶךְ זֶה
 בְּנִדּוֹן דִּידָן, בְּעִנְיָן הַחֲמִימוֹת לְעִנְיָ
 הָעוֹלָם, שְׂפָאֶשֶׁר יִשְׁנוּ עִנְיָן
 הַחֲמִימוֹת כּוֹי, וּכְבַר יִשְׁנָה
 הַתְּפִלָּעוֹת, אֲזִי נִקְלָה יוֹתֵר לְפַעוֹל
 עָלָיו וְלְהַפְּוֹךְ אֵת הַחֲמִימוֹת
 שְׁכַעַת הִיא בְּעִנְיָן הָעוֹלָם שֶׁתְּהַפּוֹךְ
 לְהִיּוֹת חֲמִימוֹת לְקִדּוּשָׁה. וְכֵן
 הוּא בְּעִנְיָן הַקְּרִירוֹת וְהַדִּישׁוֹת
 בְּעִנְיָן קִדּוּשָׁה, שְׂכָל עִנְיָן
 הַקְּרִירוֹת נִתְּהוֹוֶה בְּגִלְלָה שְׂלֵא
 מְסַפִּיק שְׂתִּהְיֶה הָעִבּוּדָה
 דְּמִדּוֹת בְּלָבָד, שְׂטַבַּע הַמִּידוֹת
 הוּא בְּרִגֵשׁ וּבְהַתְּפִלָּעוֹת אֲלֵא צְרִיף
 שְׂיִהְיֶה גַּם עִנְיָן הַמוֹחִין,
 שְׂהֵם בְּטַבַּע הַקְּרִירוֹת, כְּלוּמֹר,
 שֶׁהַקְּרִירוֹת בְּעִנְיָן קִדּוּשָׁה נּוֹעֵדָה לְכַךְ
 שֶׁתּוֹבֵא מִמֶּנָּה עֲבוֹדַת הַמוֹחִין בְּקִדּוּשָׁה
 וְהִינְנוּ, שְׂצְרִיף לְהִיּוֹת בְּקִדּוּשָׁה
 שְׂנִי הַקּוֹיִן דְּשְׂכָל עִנְיָן הַקְּרִירוֹת
 וּמִדּוֹת עִנְיָן הַחֲמִימוֹת, וּבְשְׂכָל
 גּוֹפָא עֲצָמוֹ, חֲקִמָה וּבִינָה, הִינְנוּ
 שְׂנִי קוֹיִן, שְׂדוּקָא אֲזִי כֹאשֶׁר
 הָעִבּוּדָה הִיא בְּשְׂנִי קוֹיִן נְעֻשִׁית
 הָעִבּוּדָה בְּתַכְלִית הַשְּׂלִימוֹת.
 (ו) וְזֶהוּ הַפִּירוּשׁ הַפְּנִימִי בְּפִסּוּק
 הַמּוֹבָא בְּתַחֲלִית הַמֵּאמֵר וְהַמִּינִים
 לְהֵם חֲמָה מִימִינֵם
 וּמִשְׂמָאלָם, דְּקֹאֵי הַמְּכוּן עַל
 כְּלָלוֹת הָעִבּוּדָה שְׂבִנִי יִשְׂרָאֵל
 עוֹבְדִים אֵת ה' בְּזִמְנֵן הַזֶּה זְמַן

(56) אגה"ק סכ"ה (קלח, ב). (57) שמואל"ב טז, י. (58) ואתחנן ד, כד. (59) ראה גם אגה"ק שם קמא, א. (60) פרק ח (ע' 20).
 וראה גם סה"ש תורת שלום ע' 10. לקו"ש ח"א ע' 128.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 הגלות **בְּשָׁנֵי הַקְּוִיָּן דִּמְיִן וְשָׂמָאֵל, תִּרְרָה** קו הימין ותפלה קו
 2 השמאל, **וְכֵן תְּפִילִין** קו השמאל ו**מְזוּזָה** קו הימין, **פְּנֹזָר לְעִיל.**
 3 **וְזוּהֵי** העבודה כעת בשני הקוין **הַהֲכָנָה לְהַגִּילוּי** של האור האלוקי
 4 **דְּלַעְתִּיד לְבוֹא, שְׁגַם אֲזִי יִהְיֶה שְׁנֵי קוּיָּן, אֶלָּא שְׁיִהְיֶה שְׁנֵיהֶם**
 5 בהתאחדות **בִּמְיִן, כִּי** בימות
 6 המשיח **אֲזִי יִקְוִיִּים הַיַּעוּד** האמור
 7 בנבואת זכריה **אֵת רוּחַ הַטְּמֵאָה** 2 **וְכֵן תְּפִילִין וּמְזוּזָה, פְּנֹזָר לְעִיל.** **וְזוּהֵי הַהֲכָנָה**
 8 **אֲעֵבִיר מִן הָאָרֶץ** ולא יהיה צורך
 9 לעבוד בדחיית הרע שהיא העבודה
 10 שבקו השמאל, **וְכִמּוֹ שְׁנֹאָמֵר** 61
 11 בנבואת ישעיה **לֹא יִרְעוּ וְלֹא**
 12 **לְשִׁחִיתוּ** הנחש והצפעוני המזוכרים
 13 בפסוק הקודם **בְּכָל הַר קָדְשִׁי כִּי**
 14 **מְלֶאֶה הָאָרֶץ דְּעָה אֵת ה'** 8 **וְהֵינּוּ, שְׂאֵפִילוּ אֶצֶל בְּעַלֵי הַחַיִּים יִתְבַּטַּל הָרַע,**
 15 **כִּמּוֹ לֵאמֹר מְכַסִּים, וְכָל** 15
 16 המציאות כולה תהיה מלאה ותדורה
 17 באלוקות **וְהֵינּוּ, שְׂאֵפִילוּ אֶצֶל**
 18 **בְּעַלֵי הַחַיִּים יִתְבַּטַּל הָרַע,**
 19 **וְכִמּוֹ שְׁנֹאָמֵר** 62 **בְּמִשְׁלִי גַם**
 20 **אוֹיְבָיו יִשְׁלִים אֹתוֹ, וְאִמְרוּ**
 21 **בְּמִדְרַשׁ זֶה הַנְּחֹשׁ** 63 **שְׁהִיָּה אוֹיֵב**
 22 **לְאָדָם וְהַכְשִׁיל אוֹתוֹ בַּחֲטָא עֵץ הַדַּעַת,**
 23 **אֲבָל לַעֲתִיד לְבוֹא גַם הוּא יִתְהַפֵּךְ**
 24 **וְיַעֲשֶׂה שְׁלוֹם עִם הָאָדָם, שְׂתִתְבַּטַּל**
 25 **מִמֶּנּוּ מִהַנְּחֹשׁ מְצִיאֹת הָאוֹיֵב,**
 26 **וְיִתְגַּלֶּה בּוֹ מְצִיאֹתוֹ הָאֱמִיתִי**
 27 **כִּמּוֹ שְׁהוּא בְּשִׂרְשׁוֹ לְמַעְלָה** 19
 28 **(פְּנֹזָר לְעִיל סְעִיף ה.)**
 29 **וְיִקְוִיִּים מֵהַ שְׁנֹאָמֵר בְּסוֹף הַשִּׁירָה** ששרו משה ובני ישראל על
 30 קריעת ים סוף **הַיְוָי יִמְלֹךְ לְעוֹלָם וָעֶד** 64, **וְכִפִּי שְׂאוּמְרִים** 65
 31 **אַחַר כֶּף אַחֲרֵי הַשִּׁירָה, בְּנוֹסַח הַתְּפִילָה גַם בְּלִשׁוֹן תְּרַגּוּם** 66 **(הַיְוָי**
 32 **מְלִכּוֹתִיָּה קָאָם כּוּי הַשֵּׁם מַלְכוּתוֹ קִימַת, לְעוֹלָם וְלְעוֹלָמֵי עוֹלָמִים),**

61) ישע"י, יא, ט. 62) משלי טז, ז. 63) ב"ר רפנ"ד. 64) פרשתנו טו, יח. 65) בפסוקי דזמרה. 66) ראה תו"א משפטים עז, ד. לקו"ת שה"ש יג, ד. 67) עובדי"א, כא.

המשך ביאור למס' בוא קמא ליום שישי עמ' 1

- 1 הפסד של 'שְׁבִת', שאינו יכול לעבוד תקופה מסויימת, הַפְּחֻתָתוֹ
 2 בְּדָמִים – המפחיתת את שוויו להמכר כעבד בשוק, מֵהוּ – מה דינה,
 3 האם היא נחשבת כ'נוק', ומשלם לו על אותו פחת, או שהוא
 4 משלם רק את ה'שבת' של אותם ימים שאינו יכול לעבוד. מבארת
 5 הגמרא את הספק: הֵיכֵי דָמִי, כְּגוֹן שְׁהִכְהוּ עַל יְדוֹ, וְצִמְתָּה
 6 (–נתכווצה) יְדוֹ, והופחת שוויו, וְסוּפָה שֶׁל הַיָּד לְחֻזּוֹר לְקַדְמוּתָהּ,
 7 וידידה שוה בכתחילה, מֵאֵי, האם בִּינּוֹן דְּסוּפָה לְחֻזּוֹר ואין זה נוק
 8 קבוע, לֹא יְהִיב לִיהּ וְלֹא מִיָּד – אינו נותן לו כלל 'נוק', או דְּלִמָּא
 9 שמשלם לו 'נוק', שְׁהַרֵּי הַשְּׂמָא מִיְהַת אִתְּחַתִּיהּ – עתה, מכל מקום
 10 הופחת שוויו, והרי זה 'נוק' המחייב בתשלומים.
 11 הגמרא מנסה לפשוט את הספק: תָּא שְׁמַע מִדְּהַמְשַׁנָּה לְהַלֵּךְ (פז.),
 12 הַמְּכָה אֶת אֲבִיו וְאִמּוֹ, וְלֹא עָשָׂה בְּהֵן חַבְרָה – לא הוציא מהם דם,
 13 שאינו חייב מיתה, וְהַחֲבִיל בְּחַבְרֵי בְּיוֹם הַכַּפּוּרִים שאינו חייב מלקות
 14 אלא ממון,

התוועדות

בס"ד. שיחת ש"פ בשלח, שבת שירה, י"ז שבט, ה'תשל"ג.

בלתי מוגה

- 1 כ"ק אדמו"ר שליט"א קידש על היין.
- 2 א. ענינו של יום הש"ק זה שלאחרי יום ההילולא – שבו נעשית העלי' של כל ימי השבוע שלפנ"ז,
3 כולל גם העלי' של יום השבת שלפנ"ז, שבו חל יום ההילולא.
- 4 ובהקדמה¹ – שענין העלי' צ"ל לא רק בנוגע לימי החול, אלא גם בנוגע ליום השבת, כי, אע"פ שיום
5 השבת עצמו הו"ע של עלי', וא"כ, מהו ההכרח שתהי' עלי' נוספת – הרי זה ע"ד מ"ש בנוגע לצדיקים
6 ש"אין להם מנוחה כו' שנאמר² ילכו מחיל אל חיל³, והיינו, שהולכים תמיד בעילוי אחר עילוי עד אין
7 קץ, וטעם הדבר – לפי שהעליות הם באלקות, והרי אלקות הוא אין-סוף, ולכן גם העליות הם עד
8 אין-סוף, ומזה מובן גם בנוגע לענין השבת – שבו גופא יש כמה דרגות, ובלשון הכתוב: "שבת
9 בשבת"⁴, ועד ל"שבת שבתון"⁵, ועד שגם בכל שבת גופא יש חילוקי דרגות דמעלי שבתא, יומא דשבתא
10 ועד לרעוא דרעוין – שצ"ל בו עילוי אחר עילוי ללא הגבלה.
- 11 והענין בזה (דלכאורה היכן היא העלי' דשבת) – יובן מהעלי' דששת ימי החול:
12 כללות העבודה של ימות החול, כפי ש"כל יומא ויומא עביד עבידתו"⁶, היא – עבודת המטה. ואילו
13 העלי' – נעשית ביום השבת שלאח"ז, שכל ענינו הוא המשכה מלמעלה, שלכן אסור בעבודה (מלבד
14 בביהמ"ק, שהעבודה בו היא "מלאכת שמים"⁷).
- 15 וכיון ש"מיני" מתברכין כולהו יומין⁸, היינו, שכל ימי השבוע מתברכים מיום השבת שלפניהם,
16 נמצא, שבימות החול ישנו חלק מענין השבת (ע"ד שביום השבת ישנו חלק מימות החול, כמו תוספת
17 שבת, שמוסיפים לשבת חלק מימות החול שנעשה שבת),
18 – ונפק"מ גם להלכה, כמ"ש הרמב"ן⁹ ש"נצטוונו בו לזוכרו תמיד בכל יום", עי"ז ש"מונים כל
19 הימים לשם שבת", ועד ש"מוזכרו גם במאכליו", באמרו שדבר זה יהא לשבת וכיו"ב –
20 ולכן, כאשר ימות החול מתעלים בשבת שלאחריהם, אזי מתעלה גם חלק השבת שבהם.
21 זאת ועוד:
- 22 לא זו בלבד שחלק השבת הקודם שנמצא בימות החול עולה בשבת שלאחריו, אלא בהכרח לומר שגם
23 יום השבת הקודם עצמו עולה בשבת שלאחריו, אשר, ע"פ הכלל "מעלין בקודש ואין מורידין"¹⁰ (שכלל
24 זה הוא לא רק בנוגע לשבת, אלא גם בנוגע לימות החול), הרי הוא נעלה יותר מהשבת הקודם, ועד
25 לעילוי נעלה ביותר, ע"ד מ"ש רבינו הזקן באגה"ק¹¹ בנוגע לר"ה, ש"בכל שנה ושנה . . נמשך אור חדש
26 עליון מבחי' עליונה יותר . . שלא הי' מאיר עדיין מימי עולם אור עליון כזה", ומזה מובן גם בנוגע
27 לעלי' דכל שבת לגבי השבת שלפניו, ובעלי' זו עולה ונכלל גם השבת שלפניו.
- 28 ב. ולכן, כאן המקום להשלים המדובר בהתוועדות דיום ההילולא – הן ענינים שהתחילו לדבר

(7) ראה גם תורת מנחם – התוועדות שם ע' 149. וש"נ.

(8) זח"ב סג, ב. פח, א.

(9) יתרו כ, ח.

(10) ברכות כח, א. וש"נ.

(11) סי"ד.

(1) ראה גם תורת מנחם – התוועדות ח"ע ע' 291. וש"נ.

(2) תהלים פד, ח.

(3) ברכות ומו"ק בסופן.

(4) ישע"י סו, כג. וראה לקו"ת ברכה צו, סע"ג.

(5) תשא לא, טו. ועוד.

(6) זהר ח"א רה, סע"א. ח"ג צד, ריש ע"ב.

- 1 אודותם ולא נשלמו, והן ענינים שלכאורה היו השומעים צריכים להעיר אודותם, אלא שבפועל לא העיר
2 אף אחד מאומה¹².
- 3 אבל, לפני השלמת המדובר בהתוועדות הקודמת, הנה לכל לראש יש לדבר ענין שנוגע ליום הש"ק
4 זה, שנקרא בשם "שבת שירה".
- 5 ג. בנוגע לענין ה"שירה", דובר בארוכה בהתוועדות הקודמת¹³ שזה מורה על האופן שבו צריכה
6 להיות כללות עבודת ה' – לא באופן סתמי, אלא באופן של שמחה, שהרי שירה ענינה שמחה.
- 7 וענין זה קשור עם כללות הגישה לעבודה בעוה"ז – באופן ש"באתי לגני"¹⁴, היינו, שהעולם נקרא
8 בשם "גני", גן של הקב"ה, שענין הגן הוא לא כמו "דירה" שמיועדת לעשיית צרכיו של האדם, אלא
9 זהו מקום של תענוג, והיינו, שעבודת בני"ז בעוה"ז – שעז"נ¹⁵ "אשר ברא אלקים לעשות", "לתקן"¹⁶,
10 לפעול שלימות בעולם, עי"ז שעושים ממנו דירה לו ית', שבשביל זה היתה ירידת הנשמה למטה דוקא
11 – גורמת תענוג למעלה.
- 12 ולהעיר ממ"ש הצ"צ¹⁷ בענין זה – דלכאורה, "אצלו ית', הרי אין לך דבר שחוץ ממנו שיתכן לומר
13 שמקבל תענוג מהדבר . . אלא אדרבה, שהוא עצמו ית' הוא מקור התענוגים, א"כ הוא והתענוג שלו ית'
14 כביכול דבר אחד . . וזהו ענין שעשוע המלך בעצמותו הנז' בספר עמק המלך¹⁸, ובע"ח לא נזכר מזה
15 כלל¹⁹ וכו"²⁰.
- 16 אבל ענין זה יכולים לגלות בני"ז דוקא, לפי שהם מושרשים בעצמותו ית', למעלה אפילו משורש
17 התורה, כדמוכח ממ"ש בתורה "צו את בני ישראל" "דבר אל בני ישראל"²¹, היינו, שתחילה ישנה
18 מציאותם של בני"ז, ורק לאח"ז נאמר ציווי התורה.
- 19 וכיון שזהו ענין שנתפרש בחומש (לא רק בתושבע"פ, כפי שנלמד בי"ג מדות שהתורה נדרשת בהם),
20 כך, שגם בן חמש למקרא מבין זאת – הרי מובן ששרשם של בני"ז בעצמותו ית' למעלה משרש התורה
21 הו"ע שנמשך ומתגלה באופן ששייך גם לבן חמש למקרא (לא רק למי שהוא בעל-דרגא שיכול להבין
22 מ"ש בתושבע"פ).
- 23 ומצד התענוג למעלה שנעשה ע"י עבודת בני ישראל, נדרשת עבודת בני"ז להיות באופן של שמחה,
24 ועד לשמחה שבאה לידי ביטוי (לא רק בדיבור, אלא) באופן של שירה – לא רק בשבת שירה, אלא גם
25 בכללות העבודה במשך כל השנה כולה, בכל יום ויום, כמובן גם ממה שמביא רבינו הזקן בתו"א²²
26 בנוגע לענין זכירת יצי"מ בכל יום, ש"איתא בתוספתא²³ שצריך לזכור ג"כ קריעת ים סוף" (שאז הי'
27 ענין אמירת השירה).
- 28 ד. ויש להוסיף בנוגע לענין אמירת השירה – שזהו ענין ששייך אצל כל בני"ז, שהרי כל בני"ז אמרו
29 שירה, ועד שאפילו תינוק בן יומו ועובר במעי אמו אמרו שירה²⁴, ולא עוד אלא שאמירת השירה שלהם
30 היתה באותו אופן וביחד עם משה רבינו, שלכן נאמר²⁵ "אשירה" לשון יחיד²⁶.

(20 בלקו"ת שם (ריש ע"ב): "אך התירוץ, שענין השעשוע .. הוא שמתענג כביכול ממה שמשפיע להם כו". וברשימת ההנחה: לפי שהעולם נמשך ממנו ית', ביכלתו לעורר ולפעול שיתענג ממנו, אף שאינו בערך אליו כו'.
(21 ראה ב"ר פ"א, ד. וראה גם לקו"ש חל"ד ע' 222. וש"נ.
(22 פרשתנו סב, ב.
(23 ברכות רפ"ב.
(24 ברכות נ, א. וש"נ.
(25 פרשתנו טו, א.
(26 ראה אוה"ח עה"פ. וראה גם לקו"ש חל"א ע' 69 ואילך. וש"נ.

(12 כ"ק אדמו"ר שליט"א הזכיר דוגמא לדבר – מהמדובר אודות ר"ש הידוע, אם הוא בן נתנאל או בן יוחאי (ראה תורת מנחם – התוועדויות חנ"ג ע' 280 ואילך).
(13 שיחת מוצש"ק פ' בא, יו"ד שבט ס"כ ואילך (תורת מנחם – התוועדויות חע"א ע' 108 ואילך).
(14 שה"ש ה, א.
(15 בראשית ב, ג.
(16 ראה ב"ר פי"א, ו ובפרש"י.
(17 בהגהה בלקו"ת שה"ש כז, סע"א.
(18 שער א.
(19 ולהעיר שזהו מהמקומות היחידים שמביא ענין שלא נזכר בע"ח, כי אם בעמק המלך כו'.

1 והענין בזה – דלכאורה הרי זה פלא גדול שתינוק בן יומו ועובר במעי אמו אמרו שירה, שהרי אמירת
 2 השירה היא מצד ראיית דבר נפלא שפועל עליו ביותר ומעורר אותו לומר שירה, ואיך שייך ענין זה
 3 לתינוק בן יומו ועובר במעי אמו?!

4 בשלמא בנוגע לעובר במעי אמו, יש לומר, שכיון ש"נר דלוק לו על ראשו .. ומלמדין אותו כל
 5 התורה כולה"²⁷, לא יפלא שהבין את גודל הענין דקרי"ס עד שפעל עליו לומר שירה; הפלא הוא רק
 6 כיצד היתה אמירת השירה בפועל;

7 אבל בנוגע לתינוק בן יומו – שכבר יצא לאויר העולם, לאחרי ש"בא מלאך וסטרו על פיו ומשכחו
 8 כל התורה כולה"²⁷ – איך שייך שיבין בכלל שקורה ענין של קרי"ס, ועד לאופן שיפעל עליו לומר שירה,
 9 שיש בה כמה פרטים כו', ועד לאמירת שירה באותו אופן וביחד עם משה רבינו?!

10 ויובן בהקדם פלא נוסף בנוגע לקרי"ס – כמסופר במדרשי חז"ל²⁸ שביחד עם קרי"ס נבקעו גם כל
 11 המימות שבעולם, ואינו מובן: מדוע הוצרך הקב"ה לעשות זאת, ובפרט ש"לא²⁹ עביד קוב"ה ניסא
 12 למגנא"?

13 אך הענין הוא³⁰ – כמבואר בחסידות³¹ שהענין דקרי"ס למטה הי' כתוצאה מזה שלמעלה נתבטלו
 14 כל ההגבלות ומחיצות שבין עלמא דאתכסייא (ים) ועלמא דאתגלייא (יבשה), ולכן התוצאה למטה היתה
 15 לא רק בנוגע לקרי"ס, אלא גם בנוגע לכל המימות שבעולם.³²

16 ועד"ז בנוגע לאמירת השירה ע"י תינוק בן יומו באופן שוה עם משה רבינו – שגם ענין זה קשור
 17 עם ביטול המחיצות שבין עלמא דאתגלייא לעלמא דאתכסייא, כי, שרש נשמת משה הוא מבחי' עלמא
 18 דאתכסייא [כמבואר בתו"א ד"ה מי שם פה לאדם³³, ששרשו משמיטה הראשונה, דהיינו מבחי' עולם
 19 התהו שלפני עולם התיקון, שהיתה מבחי' חסד הנק' מים, ועז"נ³⁴ "מן המים משיתיהו" לשמיטה דעכשיו,
 20 ולכן הי' "כבד פה וכבד לשון"³⁵, כי בתהו היו האורות גדולים, ולא היו יכולים להתלבש בכלים], וכיון
 21 שנתבטלו המחיצות כו', הנה כל אחד מישראל, אפילו תינוק בן יומו, בהיותו למטה בעלמא דאתגלייא,
 22 הי' יכול להתחבר עם משה רבינו כפי שנמצא למטה, ואפילו כפי שהוא למעלה כו'.

23 ה. וענין זה מהוה הוראה לכל הדורות עד לימינו אלו, כמרומו גם במ"ש "אז ישיר" לשון עתיד³⁶:
 24 כל אחד מישראל, מבלי הבט על מעמדו ומצבו, אפילו תינוק בן יומו שלא התחיל לעשות מאומה,
 25 הרי כיון שהוא מושרש בעצמותו ית', יש לו כבר את כל הענינים, ועד שהוא במעמד ומצב שביכלתו
 26 לומר שירה יחד עם משה רבינו כמו בקרי"ס. ולכן, כשדורשים ללכת ולהתעסק עם הזולת, צריך לדעת
 27 שבודאי יכולים לפעול עליו.

28 וכשמישהו טוען שבכלל לא ניכר על הזולת ששייך לזה – הנה על זה באה ההוראה שכ"ק מו"ח
 29 אדמו"ר בעל ההילולא הי' רגיל להדגיש מתוך להט: "אל³⁷ תבט אל מראהו" ! אל תבט עליו כפי שנראה
 30 בחיצוניות, כיון שאין זה נוגע כלל; העיקר היא פנימיותו, שזוהי נפשו האלקית, שהיא עיקר ועצם מהותו
 31 (עם היותה "נפש השנית" שבו³⁸), ובמילא, אם רק יתעסקו עמו, בודאי שבשעתא חדא וברגעא חדא
 32 יצליחו לפעול עליו.

בראשית ובפרש"י ורמב"ן), לכן, כשנבקע ים סוף לגבי בני",
 הוצרך להיות דוגמתו גם בכל העולם.
 33 שמות נא, ד ואילך.
 34 שמות ב, יו"ד.
 35 שם ד, יו"ד.
 36 ראה בהנסמן לקמן הערה 40.
 37 שמואל-א טז, ז.
 38 תניא רפ"ב. וראה בהנסמן בתניא עם לקוט פירושים
 מרבתינו נשיאינו לשם (ע' נה).

27 נדה ל, ב.
 28 מכילתא ופרש"י פרשתנו יד, כא.
 29 ראה דרשות הר"ן דרוש ח (נעתק בלקו"ש ח"ג ע' 966).
 וראה שבת נג, ב. ועוד.
 30 ראה גם תורת מנחם – התוועדויות חי"ט ע' 312 ואילך.
 וש"נ.
 31 ראה תו"א שם, א. לקו"ת צו יד, ג. טז, ד. תורת מנחם
 – התוועדויות חכ"ח ע' 35 ואילך. ועוד.
 32 בהמשך הענין נאמר גם שכיון שבריאת העולם היא
 בשביל בני" (בראשית), "בשביל ישראל שנקראו ראשית" (ר"פ

1 ובזה ניתוסף גם הענין ד"מאיר עיני שניהם ה"י³⁹, שהפעולה על הזולת תועיל גם בעבודת עצמו,
2 שהרי גם אצלו יכול להיות לפעמים שמתערבים בעבודתו פניות מצד ענינים צדיים, כך, שגם הוא צריך
3 סיוע בעבודתו, וסיוע זה יומשך ע"י התעסקותו עם הזולת.

4 ובענין זה ישנה גם ההוראה מכללות ענין השירה – שהפעולה עם הזולת צריכה להיות לא סתם כדי
5 לצאת י"ח, אלא מתוך שמחה (ולא רק באופן שצובט את לחייו שיהי' נדמה שהוא בשמחה, אלא) אליבא
6 דאמת, ועד לשמחה שמעוררת אותו לומר שירה.

7 ועד שעיי"ז זוכים לענין ד"אז ישיר" לשון עתיד, כמארז⁴⁰ "שר לא נאמר אלא ישיר, מכאן לתחיית
8 המתים מן התורה", כשיקויים היעוד⁴¹ "הקיצו ורננו שוכני עפר", והוא בתוכם, יחד עם משה רבינו,
9 אלא שבמקום "שירה חדשה" לשון נקבה יהי' אז "שיר חדש" לשון זכר⁴², וכל זה – מתוך שמחה וטוב
10 לבב.

11 * * *

12 ו. בנוגע לשבת שירה ישנו ענין נוסף הדורש ביאור:

13 רבינו הזקן כותב בשולחנ⁴³ (ממג"א): "יש נוהגים לתת חטים לפני העופות בשבת שירה (בגלל
14 שבקרי"ס השתתפו גם הצפרים באמירת השירה)⁴⁴, ואינו נכון, שהרי אין מזונותיהם עליך".

15 נויש להעיר, שרבינו הזקן לא כותב שיש איסור בדבר – כיון שיש כזה מנהג ישראל, ולכן מדייק
16 וכותב רק "ואינו נכון". אבל, לאחרי שרבינו הזקן כותב ש"אינו נכון", מובן שיש איסור בדבר].

17 וצריך להבין: מהו הטעם ש"יש נוהגים לתת חטים לפני העופות" דוקא – הרי בקרי"ס היו גם חיות
18 ובהמות שהשתתפו באמירת השירה?

19 ואין לומר שנקט "עופות" בגלל הסיוס "ואינו נכון, שהרי אין מזונותיהם עליך" – שהרי הי' יכול
20 להזכיר חיות ובהמות שאין מזונותיהם עליך.

21 ז. ויובן בהקדם החילוק בין עופות לחיות ובהמות⁴⁵:

22 איתא בגמרא במסכת חולין⁴⁶: "בהמה שנבראת מן היבשה, הכשרה בשני סימנים .. עוף שנברא מן
23 הרקק (שיש בה מים ויבשה), הכשרו בסימן אחד".

24 כלומר: עפר (יבשה) הוא היסוד הכי תחתון מכל היסודות, ואילו מים הוא למעלה ממנו. ולכן, בהמה
25 שנבראת מעפר בלבד, היא בהגשמה יותר, ולכן זקוקה לזיכוך גדול יותר – ע"י שחיטת שני סימנים,
26 ואילו עוף שנברא מעפר ומים, הוא מזוכך יותר, ולכן די לו בשחיטת סימן אחד.

27 וכיון שעופות הם נעלים יותר מבהמות וחיות, מובן, שהשתתפותם של העופות באמירת השירה מהוה
28 חידוש גדול יותר מאשר השתתפותם של הבהמות והחיות, כי, מצד מעלת העופות, יש נתינת מקום שלא
29 יתפעלו כ"כ מקרי"ס כמו בהמות וחיות, שלהיותם בדרגא תחתונה יותר, נקל יותר שיתפעלו מקרי"ס.

30 וכיון שבפועל התפעלו גם העופות מקרי"ס עד שאמרו שירה, מגיע להם מזונות, ולכן "יש נוהגים
31 לתת חטים לפני העופות" דוקא (אלא שבפועל אין לעשות כן, לפי שאין מזונותיהם עליך).

(43) או"ח ששכ"ד ס"ח.

(44) ראה גם שיחת ש"פ בשלח, ט"ו בשבט תשכ"ח סט"ז
(תורת מנחם – התוועדויות חמ"ו ע' 95). וש"נ.

(45) ראה גם תורת מנחם – התוועדויות ח"ג ע' 47. וש"נ.

(46) כז, ב (ובפרש"י).

(39) משלי כט, יג. וראה תמורה טז, א. תניא בהקדמה.

(40) סנהדרין צא, סע"ב. מכילתא ופרש"י עה"פ.

(41) ישע"י כו, יט.

(42) מכילתא שם. הובא בתוד"ה ה"ג ונאמר – פסחים קטז,

ח. ומזה למדים הוראה בעבודה:

- 1
2 יכול משהו לטעון⁴⁷: מדוע דורשים ממנו להתפעל מהענין של קרי"ס – הרי כבר למד מאמרי חסידות
3 ומבין היטב ענין התהוות העולם מאין ליש, שזהו פלא גדול יותר מקרי"ס⁴⁸, וא"כ, מה יש לו להתפעל
4 מקרי"ס עד כדי אמירת שירה?!
- 5 ויתירה מזה – ממשיך לטעון: הוא למד בחסידות שהעילוי דלעתיד לבוא יהי' הרבה יותר מאשר
6 העילוי דיצי"מ,
7 – וכמובן גם מדברי המשנה⁴⁹ ש"מזכירין יציאת מצרים כו' לימות המשיח", והיינו, שאע"פ שבימות
8 המשיח יהי' מעמד ומצב נעלה יותר מאשר יצי"מ, מ"מ, גם אז יזכירו הענין דיצי"מ –
9 וכיון שזהו ענין שמונה אצלו בהבנה והשגה, הרי זה אצלו באופן ש"במקום שרצונו של אדם שם
10 הוא נמצא"⁵⁰, ובהיותו כבר במעמד ומצב היותר נעלה דלעתיד לבוא, אין לו מה להתפעל מהענין דקרי"ס
11 שהי' ביצי"מ!
- 12 ועל זה באה ההוראה מהעופות – שלמרות שגדלה מעלתם יותר משאר הנבראים, הנה גם הם התפעלו
13 כשראו הפלא דקרי"ס, עד כדי כך, שגם הם השתתפו באמירת השירה. ומזה מובן גם בנוגע לכל אחד
14 מישראל – שעומד בדרגא נעלית יותר מהעופות, כמובן גם מהמנהג "לתת חטים לפני העופות", דכיון
15 שנותן להם מזון הרי הוא למעלה מהם⁵¹ – שאע"פ שמבין ענינים נעלים יותר מקרי"ס, עליו להיות
16 בהתפעלות מהענין דקרי"ס.
- 17 וההסברה בזה שיש מקום להתפעלות מקרי"ס גם ביחס למעמד ומצב דלעתיד לבוא – כי, אע"פ
18 שגדלה המעלה דלעתיד לבוא לגבי יצי"מ, מ"מ, יש גם מעלה ביצי"מ, שלכן נאמר⁵² "כימי צאתך מארץ
19 מצרים אראנו נפלאות", כיון שיצי"מ היתה ההתחלה ופתיחת הצינור על ענין הגאולה⁵³.
- 20 [וע"ד שמצינו בנוגע לאברהם אבינו ומשה רבינו – שמחד גיסא, גדלה מעלת משה רבינו, שהוא
21 השביעי, שהוריד את השכינה מרקיע הא' לארץ⁵⁴, שזהו עילוי גדול יותר מאשר המשכת השכינה מרקיע
22 לרקיע שנפעלה ע"י שאר ששת הרועים, כיון שתכלית הכוונה היא המשכת השכינה למטה דוקא; אבל
23 לאידך גיסא יש גם מעלת אברהם לגבי משה, שלכן נאמר למשה "במקום גדולים אל תעמוד"⁵⁵ – כיון
24 שהוא הראשון שפתח וסלל את הדרך לכל הבאים אחריו].
- 25 ט. ועתה נבוא להשלים הענינים שדובר אודותם בהתוועדות דיום ההילולא, ולכל לראש, בנוגע לענין
26 שהיו צריכים מיד להעיר ולשאול שאלה פשוטה, ולפועל, הנה עד עתה – אף שכבר עברו ששה ימים
27 – אף א' לא העיר מאומה:
- 28 דובר בהתוועדות דיום ההילולא⁵⁶, שאי אפשר לומר שהתורה ניתנה לדור מיוחד ותקופה מיוחדת,
29 ובמילא אין זה מתאים לדורנו זה, כיון שהתורה ניתנה לפני יותר משלש וחצי אלפי שנה, ומאז עברו
30 כו"כ תקופות, ואעפ"כ, הנה במשך כל הזמן החזיקו ואחזו בתורה באופן שהיא "חיינו ואורך ימינו",
31 כך, שזהו ענין שניסו אותו במשך ריבוי שנים, ומזה מוכח שאין זה שייך לדור מסויים, אלא לכל הדורות.

הקב"ה, ולא .. בידי בשר ודם" (נח ה, יא ובפרש"י), ונמצא, שהעוף אינו זקוק לאדם, ובמילא הוא למעלה ממנו, ולכן צריך להתעסק עמו (חסר קצת, ואינו ברור כ"כ – המו"ז).

(52) מיכה ז, טו.

(53) ראה סה"מ תרצ"א ע' רעה. וש"נ.

(54) ב"ר פי"ט, ז. וש"נ.

(55) שם פנ"ה, ו. וש"נ.

(56) שיחת מוצש"ק פ' בא, יו"ד שבט ס"ח (תורת מנחם – התוועדות חע"א ע' 95 ואילך). וש"נ.

(47) ראה גם תורת מנחם – התוועדות חס"ז ע' 269. וש"נ.

(48) ראה תניא שעהייה"א פ"ב.

(49) ברכות יב, סע"ב.

(50) ראה כש"ט בהוספות סמ"ח. וש"נ.

(51) בהמשך הענין נתבאר, שלכאורה יכול לשאול לאידך גיסא: כיון שהוא נעלה יותר מהעופות, למה צריך להתעסק עמם? ועל זה אומרים לו, ש"אין מזונותיהם עליך", אלא הם ניזונים ע"י הקב"ה בעצמו, וכפי שמצינו שהיונה הביאה לנח "עלה זית טרף בפי", להורות ש"יהיו מזונותי .. בידו של

- 1 אך על זה היו צריכים לשאול מיד: מדוע נאמר שהתורה ניתנה לפני שלש וחצי אלפי שנה (ובפרט
2 שנאמר כך כמ"פ במשך ההתוועדות) – בה בשעה שמ"ת הי' לפני שלשת אלפים ושלוש מאות שנה?!
- 3 [ומכאן רואים מדת שימת-הלב לדברים שנאמרים בהתוועדות. יכולים לומר ששנים ועוד שנים הם
4 אחד, ואף א' לא יתעכב על זה. וזאת – לא בגלל שמקבלים כל דבר באמונה פשוטה, אלא בגלל שבכלל
5 לא שמים לב להנאמר בהתוועדות, כיון שהמחשבה נמצאת במקום אחר, והרי במקום שרצונו של אדם
6 שם הוא נמצא⁵⁰, כך שהוא בכלל לא נמצא כאן!...] .
- 7 י. ובכן, מה שנאמר שלש וחצי אלפי שנים, ולא שלשת אלפים ושלוש מאות שנה – הי' מכוון לתוכן
8 הענין שדובר אודותיו:
- 9 עיקר הנקודה שהובהרה בהתוועדות היא – שייכותה של התורה לכל אחד מישראל בתור יחיד, ולכן
10 לא נזכר הזמן המדוייק דמ"ת, לפני שלשת אלפים ושלוש מאות שנה, כיון שאופן נתינת התורה במ"ת
11 הי' לכללות בני" בתור עם, ולא באופן ששייך במיוחד לכל אחד בתור יחיד.
- 12 ולכן הי' המכוון להתייחס לזמנו של אברהם אבינו:
- 13 בה בשעה שהיו מסביבו אבימלך ופרעה, קו הימין⁵⁷ וקו השמאל⁵⁸ – "קיים אברהם אבינו כל התורה
14 כולה, שנאמר⁵⁹ עקב אשר שמע אברהם בקולי וגו', אפילו עירובי תבשילין, שנאמר⁵⁹ תורותי, אחת תורה
15 שבכתב ואחת תורה שבעל פה"⁶⁰.
- 16 ואף שהי' זה קודם מ"ת, הרי אז התחילה כבר ההכנה למ"ת (כמבואר בכתבי האריז"ל⁶¹ ע"ד הקבלה,
17 וכן הוא ע"פ נגלה, שפעולת המילה דאברהם היתה מעין המילה שלאחרי מ"ת⁶²), אלא שעיקר הענין
18 נסתים ונפעל במ"ת, שאז בטלה הגזירה שעליונים לא ירדו לתחתונים וכו'⁶³.
- 19 וכיון שחיותו ופעולתו של אברהם אבינו בקיום תומ"צ היתה בתור יחיד – הרי זו הוכחה שהענין
20 של מ"ת (שהתחיל כבר ע"י אברהם אבינו) שייך לכל אחד מישראל בתור יחיד.
- 21 אלא שאם מחשבים מזמנו של אברהם אבינו, הרי זה שלשת אלפים ושבע מאות, ולא שלש וחצי
22 אלף?
- 23 אך הענין הוא – שכיון שנוגע כאן הן הזמן דמ"ת והן הזמן דאברהם אבינו, לכן נאמר המספר שלש
24 וחצי אלף, שהוא בין שני המספרים הנ"ל (שלשת אלפים ושלוש מאות – זמן מ"ת, או שלש אלפים
25 ושבע מאות – זמנו של אברהם אבינו), וכולל אותם.
- 26 יא. ועוד י"ל בזה:
- 27 איתא בגמרא⁶⁴: "כיון שיצאו רוב שנותיו של אדם (ל"ו שנה, שהרי ימי שנותינו בהם שבעים
28 שנה"⁶⁵) ולא חטא, שוב אינו חוטא".
- 29 ומזה מובן גם בנוגע לכללות העולם:
- 30 אמרו רז"ל⁶⁶ "שית אלפי שני הוו עלמא, וחד חרוב" (אף שלפעמים מצינו שמונים רק ששת אלפי
31 שנה, כמו "שני אלפים תהו, שני אלפים תורה, שני אלפים ימות המשיח"⁶⁶), היינו, שמשך הזמן של
32 כללות הבריאה הוא שבעת אלפי שנה, ונחלק לשנים: שית אלפי שני – כנגד ששת ימי השבוע, וחד
33 חרוב – כנגד יום השבת⁶⁷, דכשם שיום השבת הוא לעצמו, כך גם אלף השביעי הוא בפ"ע.

(62) ראה לקו"ש ח"ה ע' 79 ואילך. ועוד.

(63) שמו"ר פי"ב, ג. תנחומא וארא טו. ועוד.

(64) שם לח, ב.

(65) תהלים צ, י"ד.

(66) סנהדרין צז, סע"א. וש"נ.

(67) ראה רמב"ן בראשית ב, ג. ועוד.

(57) ספר הערכים חב"ד (כרך א) ערך אבימלך (ע' לד ואילך).

וש"נ.

(58) ראה זח"א רי, א. לקו"ת שה"ש כד, ד. ובכ"מ.

(59) תולדות כו, ה.

(60) יומא כח, ב.

(61) ל"ת להאריז"ל ר"פ לך לך. וראה אוה"ת חיי שרה קכו,

א ואילך.

1 ונמצא, שרוב שנותיו של העולם הוא – לאחרי שעוברים שלש וחצי אלפי שנים. ולכן הודגש שמשך
2 הזמן שהעולם מתקיים וחי עם התורה הוא יותר משלש וחצי אלפי שנה, וזוהי ההוכחה (אם מצד עבודה
3 או מצד חזקה, אבל בכל אופן, זוהי המציאות) שהתורה היא הדרך האמיתית לחיים של יהודי בעולם.
4 וענין זה הוא באופן שכל דבר בעולם שהוא היפך הקדושה אינו שייך אליו, ואינו חפץ בו כו',
5 – כפתגם הרב המגיד⁶⁸ בנוגע למארז"ל⁶⁹ "אל יאמר אדם אי אפשי בבשר כו', אלא אפשי, ומה
6 אעשה ואבי שבשמים גזר עליי", שענין זה שייך לצדיק, משא"כ בינוני, שמדתו היא מדת כל אדם⁷⁰,
7 צריך לומר "אי אפשי" –

8 והיינו, שפועל בעצמו ובחלקו בעולם הרגש האלקות, ולכן, כשיש איזה מציאות שהיא היפך האלקות,
9 הרי זה אצלו באופן ד"אי אפשי".

10 ועי"ז שפועל בעצמו הענין ד"אי אפשי", הרי הוא מכריע את עצמו ואח"כ מכריע גם את העולם
11 כולו לכף זכות⁷¹, ופועל את הגאולה ע"י משיח צדקנו.

12 * * *

13 יב. מאמר (כעין שיחה) ד"ה ובני ישראל הלכו ביבשה וגו'.

14 * * *

15 יג. כרגיל ללמוד פסוק בפרשת השבוע עם פירוש רש"י, ולאחרונה – להתעכב על שאלה בפשטות
16 הכתובים שמתעוררת אצל בן חמש למקרא, ומפרשים מתעכבים על זה, ואעפ"כ לא מצינו שרש"י יתעכב
17 על זה:

18 בסוף פרשת שירה נאמר⁷² "ויבוא עמלק וילחם עם ישראל גו'", "ויאמר משה אל יהושע . . צא הלחם
19 בעמלק"⁷³. ולכאורה אינו מובן: היתכן שמשה שולח את יהושע להלחם בעמלק, ואילו הוא בעצמו לא
20 משתתף בזה!?

21 ובלשון הכתוב (בנוגע לכניסה לארץ ישראל): "האחיכם יבואו למלחמה ואתם תשבו פה"⁷⁴ – שאף
22 שהבן חמש למקרא לא למדו עדיין, הרי זו טענה שמובנת ע"פ שכל הפשוט, שכאשר מצווים לערוך
23 מלחמה, אזי משתתפים בזה; וכשם שבכל הענינים עד עתה הנהיג משה את בניו, הי' לו להנהיגם גם
24 בענין זה (וכפי שהנהיגם במלחמת סיחון ועוג⁷⁵), ולא לשלוח מישהו אחר לערוך ולנהל את המלחמה.

25 והרי זוהי שאלה פשוטה שמתעוררת אצל בן חמש למקרא, ולא מצינו שרש"י יתעכב על זה.
26 ויתירה מזה: רש"י בעצמו מזכיר את העובדה שמשה לא יצא להלחם בעמלק – בפירושו על הפסוק⁷⁶
27 "וידי משה כבדים": "בשביל שנתעצל במצוה ומנה אחר תחתיו, נתיקרו ידיו". וכיון שכן, מתחזקת יותר
28 השאלה: מדוע לא מבהיר רש"י הטעם לכך שמשה עצמו לא יצא להלחם בעמלק, אלא מנה אחר תחתיו?
29 והנה, הגו"א (למהר"ל מפראג) כתב: "ואם תאמר, ולמה מנה משה אחר תחתיו, ויש לומר, כמו
30 שאמרו ז"ל⁷⁷ ויאמר משה ליהושע, לפי שהוא מזרע של יוסף, וכתיב⁷⁸ והי' בית יעקב אש ובית יוסף

68 הובא בלקו"ת ואתחנן ט, ד.

69 תו"כ ופרש"י קדושים כ, כו.

70 תניא רפי"ד.

71 ראה קידושין מ, סע"א ואילך. רמב"ם הל' תשובה פ"ג

ה"ד.

72 פרשתנו יז, ח.

73 שם, ט.

74 מטות לב, ו.

75 ראה פרש"י פינחס כז, יז.

76 פרשתנו שם, יב. נתבאר בארוכה בלקו"ש חכ"א ע' 89

ואילך.

77 יל"ש פרשתנו רמז רסד. מפסדר"כ פ"ג. וראה פסי"ר

פי"ב. ועוד.

78 עובדי' א, יח.

1 להבה ובית עשו לקש (כפי שכבר הובא בארוכה בפירוש רש"י לפנ"ז⁷⁹), ועמלק מזרע עשו, לכך מנה
2 את יהושע".

3 ובכן: זהו אמנם פירוש נאה ע"ד הדרוש (אף שאינו צריך הסכמה...), אבל אין זה שייך לבן חמש
4 למקרא שלומד פירוש רש"י ע"ד הפשט, שאף שלמד כבר בפ' ויחי⁸⁰ בברכת יעקב לאפרים ומנשה, ששת
5 את ימינו על ראש אפרים, בגלל שעתיד יהושע לצאת ממנו, לא יעלה על דעתו לקשר את הדברים, שלפי
6 שיהושע הוא מזרע יוסף, שיש ביכלתו לנצח את עשו, לכן עליו לנהל את המלחמה עם עמלק שמזרע
7 עשו.

8 יד. גם צריך להבין בפירוש רש"י על הפסוק "וידי משה כבדים"⁷⁶:

9 (א) מדוע מפרש רש"י ש"בשביל שנתעצל במצוה ומנה אחר תחתיו, נתייקרו ידיו" – הרי במדרשי
10 חז"ל⁸¹ מבואר שהסיבה לכך היא בגלל שדחה את המלחמה ל"מחר", ולמה מפרש רש"י שזהו בגלל
11 ש"מנה אחר תחתיו"?

12 (ב) אם הסיבה לכך שמשה לא יצא בעצמו להלחם בעמלק היא בגלל "שנתעצל במצוה" – למה נענש
13 רק בכך ש"נתייקרו ידיו"?

14 והגע עצמך: הבן חמש למקרא למד כבר מ"ש בפ' שמות⁸² "ויהי בדרך במלון (משה) ויפגשוהו ה'
15 ויבקש המיתו", "למשה, לפי שלא מל את אליעזר בנו, ועל שנתרשל נענש עונש מיתה"; ואילו כאן,
16 "נתעצל במצוה", ואעפ"כ לא נענש עונש מיתה, אלא רק "נתייקרו ידיו"!

17 ויתירה מזה:

18 מה שנתרשל ולא מל את אליעזר בנו – הרי זה ענין פרטי, ואילו כאן מדובר אודות ענין שנוגע לכלל
19 ישראל, ואעפ"כ, לא נענש עונש מיתה, אלא רק "נתייקרו ידיו".

20 זאת ועוד:

21 בנוגע למילת אליעזר – מביא רש"י פירוש נוסף: "תניא א"ר יוסי, ח"ו, לא נתרשל, אלא אמר, אמול
22 ואצא לדרך, סכנה היא לתינוק עד שלשה ימים, אמול ואשהה שלשה ימים, הקב"ה ציוני לך שוב מצרים",
23 והיינו, שעיקוב המילה הי' (לא התרשלות ח"ו, אלא) מצד חשבון ע"פ תורה, ואעפ"כ, נענש עונש מיתה;
24 ואילו כאן, שלכאורה אין חשבון ע"פ תורה שלא יצא בעצמו למלחמה בעמלק, הי' העונש רק בכך
25 ש"נתייקרו ידיו".

26 (ג) מהו טעם החילוק בין "נתרשל" שבפירוש רש"י בפ' שמות ל"נתעצל" שבפירוש רש"י בפרשתנו?

27 טו. גם צריך להבין בנוגע לכללות הפסוק "ויאמר משה אל יהושע":

28 השם "יהושע" – ניתן בעת שנשתלחו המרגלים, בשנה השנית⁸³, ואילו עד אז הי' נקרא בשם "הושע",
29 כמ"ש⁸⁴ "ויקרא משה להושע בן נון יהושע". וא"כ, מדוע נאמר כאן "ויאמר משה אל יהושע", שנקרא
30 בשם "יהושע" ולא בשם "הושע"?

31 יש מפרשים⁸⁵, שהחידוש ד"ויקרא משה להושע גו' יהושע" בעת שילוח המרגלים הוא רק בנוגע
32 לאופן קריאתו ברבים, אבל ביחיד קראו משה בשם "יהושע" גם לפנ"ז.

33 אבל בפשטות הכתובים אין זה מחוור כלל, כי, נוסף לכך שלא מצינו בשום מקום חילוק באופן
34 קריאת שמו ביחיד או ברבים, הרי הטעם לשינוי השם מ"הושע" ל"יהושע" הוא – כפירוש רש"י⁸⁴ –

(83) ראה פרש"י בדברים א, ב.

(84) שלח יג, טז.

(85) ראה רמב"ן כאן.

(79) ר"פ וישב.

(80) מת, יט.

(81) ראה תיב"ע ומכילתא (הובא ביל"ש) כאן.

(82) ד, כד ובפרש"י.

1 לפי ש"התפלל עליו י"ה יושיעך מעצת מרגלים"; וכיון שכל ענין שילוח המרגלים לא הי' דבר מוכרח,
 2 כפי שפירש רש"י מ"ש⁸⁶ "שלח לך", "לדעתך, אני איני מצוה לך" – הרי גם שינוי השם מ"הושע"
 3 ל"יהושע" לא הי' דבר המוכרח. ומה גם שאפילו בשעה שמשה מחליט לשלוח מרגלים, אין הכרח שיבחר
 4 ביניהם את יהושע, שאז יצטרך להתפלל עליו י"ה יושיעך מעצת מרגלים, ולשנות את שמו ל"יהושע".
 5 וכיון שכן, אין מקום לכאורה לקרותו "יהושע" לפני המאורע דשילוח המרגלים⁸⁷.

6 וכמדובר כמ"פ שכל מה שקשור לפשוטו של מקרא, צריך להיות מוכרח ומובן בפשטות הכתובים,
 7 ובהכרח לומר שהסיבה לכך שרש"י אינו מבאר דבר מסויים, היא, בגלל שסומך שהבן חמש למקרא יבין
 8 זאת מעצמו, או שכבר הבחיר זאת באיזהו מקומן. וכפי שיתבאר לקמן.

9 טז. בנוגע להערות אאמו"ר על הזהר דפרשת השבוע, מתעכב אאמו"ר בהערה האחרונה⁸⁸ על מאמר
 10 הזהר⁸⁹ על הפסוק⁹⁰ "ראו כי ה' נתן לכם השבת", "ר' חזקי' פתח שיר⁹¹ המעלות ממעמקים וגו'", ומבאר:

11 "השייכות דהדרשה הזאת ע"פ ממעמקים קראתיך לראו כו' השבת, הוא, כי ר' חזקי' מפרש שמעמקים
 12 (לשון רבים) קאי על עומקא דבירא, בינה, הנמשך ממבועא דכולא, חכמה . . שהוא עדן ונהר, שמשם
 13 נמשך השפע לכל הששה מדות דז"א. והיינו ראו כו' השבת, שהוא יומא שביעאה, בינה, שמלובש בה
 14 חכמה, והוא הוא העומקא דכלא והעומקא דבירא, שמיני' מתברכין השיתא יומין ו"ק דז"א. וזהו וקראת
 15 לשבת ענג⁹², ר"ת עדן נהר גן, עדן נהר הוא הב' עומקים, שמשם נמשך השפע והברכה להגן, בחי' מל',
 16 שמל' היא ג"כ בחי' שבת וכו'".

17 אך עדיין צריך להבין: מהו הענין ששבת היא בינה (שמלובש בה חכמה), והיא גם בחי' המלכות.
 18 וכמודגש יותר בענין גן עדן, שלכאורה הם ב' ענינים שונים, עדן (חכמה שמתלבשת בכינה) וגן (מלכות),
 19 ואעפ"כ מחברים אותם ביחד: גן עדן.

20 וכפי שיתבאר לקמן.

21 * * *

22 יז. בנוגע לפירוש רש"י – הנה הטעם מדוע אמר משה ליהושע "צא הלחם בעמלק", ולא יצא בעצמו
 23 להלחם בו, יובן ע"פ הדיוק בפירוש רש"י ד"ה "מחר⁹³", "בעת המלחמה, אנכי נצב⁹³":

24 בפסוק לא ברור אם תיבת "מחר" מתייחסת למ"ש לפני' – "צא הלחם בעמלק מחר", או שמתייחסת
 25 למ"ש לאחרי' – "מחר אנכי נצב גו'". ולכן מפרש רש"י: "מחר", "בעת המלחמה אנכי נצב", היינו,
 26 שתיבת "מחר" מתייחסת למ"ש לאחרי' – "מחר אנכי נצב".

27 אבל עפ"ז הי' רש"י צריך לכתוב רק "מחר, אנכי נצב"; ולשם מה מוסיף רש"י את התיבות "בעת
 28 המלחמה"?

(86) ר"פ שלח.
 (87) בענין זה נמסר מענה כ"ק אדמו"ר שליט"א (בע"פ),
 שמצינו כמ"פ דברים שנקראו ע"ש העתיד*, ולדוגמא – בנוגע
 לנהרות גיחון וחדקל: "הסובב את כל ארץ כוש . . ההולך קדמת
 אשור", ש"עדיין לא היו וכתב המקרא ע"ש העתיד" (בראשית ב,
 יג"ד ובפרש"י).
 (88) לקוטי לוי"צ לזח"ב ס"ע עג ואילך.
 (89) ח"ב סג, סע"א.
 (90) פרשתנו טז, כט.
 (91) תהלים קל, א.
 (92) ישעי' נח, יג.
 (93) בהבא לקמן – ראה גם שיחת ש"פ בשלח, י"ז שבט
 תשל"ל ס"א (תורת מנחם – התוועדויות חנ"ט ע' 158 ואילך).

(* ראה לקח טוב משפטים כד. יג (הובא בתו"ש פרשתנו עה"פ): "עדיין לא הי' שמו יהושע . . אלא . . נקרא על שם שנתיד להיות, ללמדך שאין מוקדם ומאוחר בתורה".

- 1 אך כאן רואים שבב' תיבות אלו מבהיר רש"י את כל הענין:
- 2 "אנכי נצב" – אינו ענין צדדי שאינו שייך למלחמה, אלא זהו "בעת המלחמה", והיינו, שהפעולה
- 3 ד"אנכי נצב" היא השתתפותו של משה במלחמה,
- 4 ולא רק השתתפות סתם, אלא בכך מנהיג משה את המלחמה – עי"ז ש"מטה האלקים בידי" (כהמשך
- 5 הכתוב), כפי שהבין חמש למקרא זוכר מה שלמד זה עתה בקריעת ים סוף שמשה אמר לבנ"י "ה' ילחם
- 6 לכם ואתם תחרישון"⁹⁴, כי אם "ויסעו"⁹⁵, ואילו משה – "ואתה הרם את מטך ונטה את ירך על הים
- 7 ובקעהו"⁹⁶, ומכאן רואה הבן חמש למקרא סדר הנהגתו של משה – שאינו צריך לקפוץ בעצמו לתוך
- 8 הים, אלא רק להרים את מטהו כו', ועי"ז מתאפשרת נסיעת בני"; ומזה מובן גם בנדרו^ד, שאין צורך
- 9 שמשה יצא בעצמו להלחם בעמלק, כי אם להנהיג את בני" במלחמה, עי"ז ש"אנכי נצב על ראש הגבעה
- 10 ומטה האלקים בידי".
- 11 ולכן אין מקום לשאול מדוע לא יצא משה בעצמו להלחם בעמלק – כי, השתתפותו של משה
- 12 במלחמה היא לא ע"י יציאתו למלחמה ביחד עם כל ישראל, אלא עי"ז שמנהיג אותם במלחמה ע"י
- 13 עמידתו למעלה עם מטה האלקים כו'.
- 14 יח. אך עפ"ז שואל הבן חמש למקרא לאידך גיסא: מדוע אומר רש"י שמשה "נתעצל במצוה" ובגלל
- 15 זה "נתייקרו ידיו" – בה בשעה שמשה מילא את תפקידו במלחמה עי"ז שנצב על הגבעה ומטה האלקים
- 16 בידו?!
- 17 והביאור בזה⁹⁷ – מבין הבן חמש למקרא בעצמו ממה שלמד בקרי"ס:
- 18 על הפסוק⁹⁵ "מה תצעק אלי", מפרש רש"י: "למדנו שהי' משה עומד ומתפלל, אמר לו הקב"ה, לא
- 19 עת עתה להאריך בתפלה, שישראל נתונין בצרה".
- 20 ומזה מובן, שאע"פ שמשה הי' צריך לעמוד על ראש הגבעה עם מטה האלקים בידו ולהתפלל –
- 21 "ויהי ידיו אמונה", "פרושות השמים בתפלה נאמנה ונכונה" – לא הי' צריך להאריך בתפלתו כמשך כל
- 22 היום, "עד בוא השמש"⁹⁸, אלא כיון שישראל נתונין בצרה, הי' לו לקצר בתפלתו,
- 23 – ולהעיר ממ"ש בפע"ח⁹⁹ (אע"פ שבן חמש למקרא לא יודע זאת...) שהזמן של תפלה קצרה הוא
- 24 לא יותר מג' שעות, שבזמן זה יכולים להמשיך מוחין עליונים כו' –
- 25 ומיד לאחר תפלה קצרה – לילך ולהשתתף עמהם במלחמה.
- 26 וכיון שהאריך בתפלה "עד בוא השמש" – נענש, אבל לא בעונש גדול, שהרי סוכ"ס הועילה תפלתו
- 27 לנצחון במלחמה, כי אם בכך ש"נתייקרו ידיו".
- 28 יט. וזהו גם הדיוק בפירוש רש"י "שנתעצל כו'", ולא "שנתרשל" (כבפ' שמות) – כי:
- 29 "נתרשל" פירושו שדוחה את הדבר לאחר זמן, ולעת-עתה אינו עוסק בו, ואילו "נתעצל" פירושו
- 30 שעושה זאת, אלא שעשייתו אינה במהירות, כי אם לאט לאט.
- 31 ולכן מדייק רש"י "בשביל שנתעצל כו'" – כיון שמשה (לא נתרשל, אלא) עשה מה שעליו לעשות
- 32 – נצב על ראש הגבעה ומטה האלקים בידו, באופן שידיו פרושות בתפלה, אלא שעשייתו נתארכה ביותר
- 33 (שהאריך בתפלה).

(תורת מנחם – התוועדויות שם ע' 166 ואילך).

(98) שם יז, יב ובפרש"י.

(99) שער התפלה פ"ז. וראה גם תורת מנחם – התוועדויות

חמ"ו ע' 192. וש"נ.

(94) פרשתנו יד, יד.

(95) שם, טו.

(96) שם, טז.

(97) ראה גם לקו"ש שם ע' 94. שיחת ש"פ בשלח הנ"ל ס"כ

1 ו"בשביל שנתעצל . . נתייקרו ידיו", והיינו, שאע"פ שידיו היו פרושות השמים בתפלה נאמנה ונכונה,
 2 שאז צריך להיות במעמד ומצב שמצד כוונת התפלה לא ירגיש מה שנעשה מסביבו כו', מ"מ, כיון שלא
 3 הי' זה הזמן להאריך בתפלה, לכן "נתייקרו ידיו"¹⁰⁰.
 4 ומזה למדים הוראה בעבודה – שכאשר יהודי מתעסק לבטל את ה"עמלק" שבו או שבסביבתו, יתכן
 5 שיחשוב שעליו לעמוד ולהתפלל באריכות, ועי"ז יבטל את קליפת עמלק. ועל זה באה ההוראה: "לא
 6 עת עתה להאריך בתפלה", אלא יש למהר ולצאת מיד למלחמה כו'.
 7 כ. והטעם שרש"י לא מפרש כדברי המכילתא שהסיבה לכך ש"נתייקרו ידיו" היא בגלל שדחה את
 8 המלחמה ל"מחר"⁹³ – יש לומר:
 9 לפי דברי המכילתא שנענש על זה שדחה את המלחמה למחר – הנה הא גופא קשיא: מהי הסיבה
 10 שבגללה דחה משה את המלחמה למחר? !
 11 ולכן מוכרח רש"י לפרש פשוטו של מקרא באופן אחר – שאין מקום לעונש על דחיית המלחמה
 12 למחר, כיון שאין בכך חסרון כלל.
 13 וענין זה מבהיר רש"י עי"ז שמפרש מ"ש¹⁰¹ "בחר לנו אנשים", "גבורים ויראי חטא שתהא זכותן
 14 מסייעתן", ומובן, שבחירת אנשים גבורים ויראי חטא, ובפרט כאלו שימצאו חן בעיני משה, אינה יכולה
 15 להיות תיכף ומיד על אתר, ולכן הי' צורך לדחות את המלחמה למחר.
 16 כא. הביאור בנוגע להערות אאמו"ר על הזהר:
 17 הקשר של ענין השבת עם בינה וגם עם מלכות – יש לבאר ע"פ המדובר¹⁰² בענין חרב של שתי
 18 פיות, שענינה לכרות את יניקת החיצונים בב' האופנים: ממקום גבוה ביותר, ע"ד מ"ש¹⁰³ "אם תגבי'
 19 כנשר גו' משם אורידך", או מריבוי הצמצומים. וענינם בספירות – בינה ומלכות: ע"י בינה נכרתת היניקה
 20 ממקום גבוה, וע"י מלכות – ש"רגלי' יורדות"¹⁰⁴ – נכרתת היניקה מריבוי הצמצומים. אמנם, ב' ענינים
 21 אלו נעשים (לא ע"י שתי חרבות שונות, אלא) ע"י חרב אחת שיש לה שתי פיות (וע"ד משנת"ל
 22 במאמר¹⁰⁵ אודות האחדות של ב' הענינים דחמימות וקיריות, שנמשכים ממקום אחד).
 23 ועד"ז בנוגע לשבת – שזוהי דרגא אחת שיש בה הענינים דחכמה ובינה (עדן ונהר), וגם ההמשכה
 24 למלכות (ועל ידה – למטה מזה עד לעוה"ז), להמשיך שם בחי' החכמה והבינה.
 25 כב. ולהעיר, שהמדובר אודות ענין השבת קשור עם המדובר כמ"פ בנוגע להדגשת ענין השבת בשנה
 26 זו,
 27 החל מצד כללות השנה – שהיא שנת השמיטה, "שבת לה"¹⁰⁶, וכן ר"ה (שמצד עצמו הו"ע השבת¹⁰⁷)
 28 חל בשבת, וכן י"ט כסלו, ר"ה לחסידות¹⁰⁸, חל בשבת, וכן יום ההילולא חל בשבת (נוסף לכך שיום
 29 ההילולא מצד עצמו קשור גם עם ענין השבת, כי, בשבת היא העלי' ד"ויכולו השמים וגו'"¹⁰⁹, וזהו גם
 30 ענינו של יום ההילולא, שבו מתעלים כל הענינים שהיו במשך ימי חייו, ובפרט כשמדובר אודות איש
 31 כללי, כך, שגם העלי' היא של ענינים כלליים).

103 עובדי' א, ד.
 104 משלי ה, ה. וראה אוה"ת נ"ך עה"פ (ע' תקסד ואילך).
 105 פ"ה (תורת מנחם – התועדויות חע"א ס"ע 137 ואילך).
 106 בהר כה, ב"ד.
 107 ראה לקו"ת דרושי ר"ה נו, א ואילך. ובכ"מ.
 108 אג"ק אדמו"ר מוהרש"ב ח"א ע' רנט. וש"נ (נעתק ב"היום יום" בתחלתו).
 109 בראשית ב, א. וראה לקו"ת בהר מא, א. ובכ"מ.

100 חסר קצת – בנוגע למ"ש רש"י בפירוש "בחר לנו" (שם, ט), "לי ולך, השווהו לו, מכאן אמרו יהי כבוד תלמידך חביב עליך כשלך, וכבוד חברך כמורא רבן . . ומורא רבך כמורא שמים", שלכן הי' כאן ענין שפגע ("אָנגערייט") כביכול בכבוד השכינה (החו"ל).
 101 שם, ט.
 102 ד"ה באתי לגני – דש"פ בא, יו"ד שבט פ"ד ואילך; דמוצש"ק בא, יו"ד שבט פ"ג ואילך (תורת מנחם – התועדויות חע"א ע' 58 ואילך; ע' 81 ואילך). וש"נ.

1 והרי כללות ענין השבת הוא באופן ש"אין עצב בה"¹¹⁰, אלא כל הענינים צריכים להיות מתוך מנוחה,
 2 שמחה ותענוג¹¹¹, ובאופן שממשיכים את ענין התענוג בכל הענינים הרוחניים והגשמיים, ועד לבני חיי
 3 ומזוני, וכולם – רויחי.
 4 וכך באים מפרשת בשלח – באופן של שירה – לפרשת יתרו, שבה מקבלים את התורה, לאחרי
 5 הקדמת נעשה לנשמע,
 6 ועד שבאים לגאולה האמיתית והשלימה ע"י משיח צדקנו, בקרוב ממש.
 7 [כ"ק אדמו"ר שליט"א נתן המזונות עבור ה"מלוח מלכה", ולאחרי שברך ברכה אחרונה ונטל ידיו
 8 לתפלת מנחה (ובינתיים ערכו "שבע ברכות") – התחיל לנגן בעצמו הניגון "צמאה לך נפשי", ואח"כ
 9 אמר:]
 10 * * *
 11 כג. ידועה תורת הבעש"ט¹¹² על הפסוק¹¹³ "צמאה לך נפשי גו' כן בקודש חזיתך" (שאמר דוד המלך
 12 בהיותו במדבר, במצב של צמאון ותשוקה שיוכל לבוא אל מקום הקודש¹¹⁴), "הלואי בקודש חזיתך", שגם
 13 כשנמצאים "בקודש", יהי' אותו צמאון ותשוקה כמו בהיותו "בארץ צי' ועייף".
 14 וכך יכולים לומר בקשר למעמד ומצב עתה בארץ הקודש בנוגע ל"מיהו יהודי":
 15 תמורת זה ש"מציון תצא תורה ודבר ה' מירושלים"¹¹⁵ לכל תפוצות ישראל – הנה דוקא משם יוצא
 16 ענין של גיור באמצעות תעודת-נייר תמורת 25 דולר, ועי"ז נחשב ל"יהודי" בכל העולם כולו! – עד
 17 עתה לא עלה על הדעת לעשות דבר כזה בחוץ-לארץ, אלא דוקא בארץ ישראל!
 18 ועל זה אפשר לומר "כן בקודש חזיתך" – הלואי שבארץ הקודש לא היו סוטים מדרך הישר
 19 ומתדרדרים למצב גרוע כל כך! ...
 20 כד. וענין זה קשור גם עם פרשת השבוע:
 21 פ' בשלח באה בהמשך להמסופר אודות היציאה ממצרים באופן ש"גם ערב רב עלה אתם"¹¹⁶ (מאלו
 22 ששלח פרעה עם בני¹¹⁷) – שהיתה ברירה לקבל אותם או לא, ולפועל הסתכן משה רבינו וקיבל אותם,
 23 ואח"כ ראו את הצרות שסבלו בני" מהערב רב בהיותם במדבר ארבעים שנה, שגרמו לרבים מבני" לסור
 24 מן הדרך וכו', החל מחטא העגל (כמ"ש¹¹⁸ "כי שחת עמך"), שמיד אחריו – "ויפול מן העם ביום ההוא
 25 כשלת אלפי איש"¹¹⁹, ועליו נאמר¹²⁰ "וביום פקדי ופקדתי", שמזה סובלים בני" עד היום הזה.
 26 ואע"פ שמאורע זה הי' קודם מ"ת, הרי אפילו לפני מ"ת הי' צ"ל כמה הגדרות של גירות (כפי שמצינו
 27 שענין הגירות¹²¹ התחיל כבר בזמן יצי"מ, עד שלקראת מ"ת הוצרכו כל בני" לומר "נעשה ונשמע"),
 28 ולכן נחשב הדבר לחסרון עבור משה רבינו.
 29 ועאכ"כ בנוגע לזמן דעכשיו, שנמצאים לאחרי מ"ת – הרי בודאי מופרך לגמרי לחשוב אודות ענין
 30 כזה ח"ו!
 31 ומזה באים לפרשת יתרו, שבה רואים כיצד צריך להיות גיור אמיתי – גיור כהלכה דוקא, כמו אצל

(115) ישע"י ב, ג. ועוד.

(116) בא יב, לח.

(117) ראה חזקוני ובאר מים חיים ריש פרשתנו.

(118) תשא לב, ז ובפרש"י.

(119) שם, כה.

(120) שם, לד ובפרש"י.

(121) ראה יבמות מו, א.ב. וש"נ.

(110) ראה ירושלמי ברכות פ"ב סה"ז. הובא בתוד"ה מ"ד –

מו"ק כג, ב.

(111) כ"ק אדמו"ר שליט"א "התנצל" על כך שיש כאלו

שרוצים לישון בהתוערות, אבל לא מניחים להם! ...

(112) ראה כש"ט בהוספות ס"ד. וש"נ.

(113) תהלים סג, ב"ג.

(114) ראה רד"ק עה"פ.

1 יתרו, שקיבל על עצמו קיום כל התורה כולה, ואדרבה: על ידו ניתוספה פרשה בתורה, שלכן נקרא
2 "יתר", "ע"ש שיתר פרשה אחת בתורה"¹²².

3 כה. ועוד ענין בפ' יתרו – בנוגע למינוי דיינים:

4 א' התנאים הנדרשים בנוגע למינוי דיינים – אפילו "שרי עשרות"¹²³ (שממונים על עשרה אנשים)
5 בלבד – שהם צריכים להיות "שונאי בצע"¹²³, כדי שלא יוכלו לשחד אותם (שזהו ענין שמנוגד אפילו
6 לחוקות הגויים),

7 – ושוחד הוא לא רק כסף, אלא גם כל שאר הענינים שיש לאדם נטי' אליהם, ובמיוחד כבוד, שזהו
8 הדבר הכי קשה לאדם להתגבר עליו, שלכן הרי זה אחד הדברים ש'מוציאין את האדם מן העולם"¹²⁴
9 (עוד יותר מאשר "קנאה" ו"תאוה", שלכן נמנה באחרונה, כיון שקנאה ותאוה יש להם סוף, ואילו כבוד
10 אין לו סוף...)

11 שהרי אם יהיו משוחדים, אזי לא יוכלו לפסוק דין לאמיתתו, כפי שאומרת התורה שהמציאות היא
12 ש"השוחד יעור עיני חכמים ויסלף דברי צדיקים"¹²⁵, כך, שכל דין שמקבל שוחד (באיזה אופן שיהי'
13 – בממון או משרה מכובדת וכיו"ב) הרי הוא פסול לדין, עד שישוב בתשובה וינתק את עצמו מכל טובת
14 הנאה כו'.

15 ובהקדמה לזה נאמר שצריכים להיות "יראי אלקים אנשי אמת"¹²³, כולל גם שלא להתיירא מבני אדם,
16 "שר" בממשלה וכיו"ב, אלא לומר את האמת – שהפעילו עליהם לחץ וכו'.

17 וכאן רואים שהכל כבר הובהר מראש:

18 במנחת אלעזר (מיד בחלק א'¹²⁶) מביא הרה"צ ממונקאטש ש"תקנו שלשים גאונים בישראל וראשי
19 ישיבות תקנה גדולה .. כי לא ישתדל שום רב להשיג משרת הרבנות ע"י .. כסף וזהב .. כל תחבולה
20 כו", וקבעו זאת "לזכרון עולם"; ומביא גם שיש "חרמות חמורות (ו"מה לנו גדול מחרם דשמו מוכיח
21 עליו") שעשו ראשי הגאונים .. בועד ד' ארצות .. לבטל מכל וכל מינוי הרבנות שנעשה ע"י כסף ..
22 ובין החתומים הגדולים נמצאו .. הלבוש והמהרש"ל וסמ"ע והמהרש"א ומהר"ם מלובלין וכו"; וכפי
23 שמאריך שם בלשונות חריפים ביותר (יותר גרוע אפילו ממה שאומרים בנוגע לג' העבירות שעליהם
24 נאמר "הרג ואל יעבור"¹²⁷), שאינני רוצה לחזור עליהם!

25 [כ"ק אדמו"ר שליט"א הוסיף בבת-שחוק: (ויש להעיר – דרך אגב – בנוגע לענין החדש שמרעישים
26 אודותיו לאחרונה, שכל אלו שהם ראשי-ישיבות, אסור להם להרעיש אודות ענין זה. ובכן: בנוגע לתקנה
27 הנ"ל נזכרו גם "ראשי ישיבות"!...]

28 ובכן: אם¹²⁸ רק מוציאים שורות אחדות בנוגע לרקע כתיבת הדברים, יכולים לחשוב שהדברים נכתבו
29 ממש בנוגע למצב ההוה!

30 כו. כ"ק אדמו"ר שליט"א המשך לדבר אודות ענין השוחד – בנוגע לפלוני שקשור עם הענין של
31 ה"אח ואחות"¹²⁹ (ולפנ"ז עם הענין של "גיורי וינה", ולפנ"ז עם הענין של הכשלת יהודים בנסיעת אניות
32 ישראליות בשבת¹³⁰), שנתברר, שהסיבה לכך שמתערב בדבר, היא, בגלל שהוא קרוב משפחה לאמם של
33 האח והאחות!

128) ברשימה נוספת, שכדאי ונכון ביותר לחזור ולהדפיס
קריאה כזו מגדולי הרבנים, בהשמטת התאריך וכו', ויוכלו לחשוב
כו', ככפנים.

129) ראה גם תורת מנחם – התועדויות ח"א ע' 121. וש"נ.

130) ראה גם שם ריש ע' 44. וש"נ.

122) פרש"י ר"פ יתרו.

123) שם יח, כא.

124) אבות פ"ד מכ"א.

125) פ' שופטים טז, יט.

126) ס"ו.

127) סנהדרין עד, א. וש"נ.

- 1 וכאן רואים עד כמה יכולים לתעות ("פֶּאָרְקְרִיכֵן") מצד ענין ה"שוחד", וזאת, למרות שמדובר אודות
 2 יהודי שומר תומ"צ, שעוסק בלימוד התורה מתוך להט ("קֶאָכְט זיך אין לערנען"), וביום הש"ק לובש
 3 "איצטלא של משי", וחובש "שטריימל"!
 4 (וסיים): הלואי שהתורה שלמד תגן עליו (לא רק שלא זיק לו כו', אלא) שישוב בתשובה, ובפרט
 5 שהוא בעצמו יודע את האמת, אלא צריך רק לפעול על עצמו שלא להתפעל מהסביבה, ולהתנהג כדרישת
 6 התורה; ויש להמשיך ולדרוש זאת ("מֶאָנְעֵן און מֶאָנְעֵן"), עד שיפעלו עליו.
 7 — מישהו שאל אצלי אם אני ממשיך עדיין להרעיש ("טומלען") על ענין זה, וכשהשבתי בחיוב, לעג
 8 ממני, באמרו, שזה לא יועיל! אבל באמת, אין מה ללעוג, שכן, מבלי הבט על כך שעד ערב שבת לא
 9 התחרט פלוני על כך, צריך להמשיך לדרוש זאת, כיון שאי אפשר לדעת מהותו של יהודי, וכידוע תורת
 10 הבעש"ט¹³¹ על הפסוק¹³² "כי תהיו אתם ארץ חפץ", שאצל כל יהודי טמונים אוצרות יקרים כו', וצריכים
 11 רק לגלות אותם, ולכן צריך להמשיך לדבר ולהרעיש על זה, ולקוות שיפעלו הדברים, עי"ז שיערה עליו
 12 רוח ממרום, "ושב ורפא לו"¹³³.
 13 כז. ויה"ר שכיון שבאים עתה לפרשת יתרו, שהיא הפרשה דמ"ת, תהי' ההנהגה בדרך התורה, כיון
 14 ש"אין לנו .. רק התורה הזאת"¹³⁴, ובפרט בנוגע לבנ"י שנמצאים בא"י, שיש להם מצוות יתירות –
 15 מצוות התלויות בארץ, ובפרט בשנה זו שהיא שנת השמיטה.
 16 וכשם שמ"ת פעל בכל העולם, כמארז"ל שבשעה שאמר הקב"ה עשה"ד הנה "עוף לא פרח שור לא
 17 געה וכו'"¹³⁵, ועד שפעל ש"לא יהי' לך אלהים אחרים"¹³⁶ – יפעלו גם עתה שענין התורה יהי' ניכר
 18 ונרגש בכל העולם.
 19 ועד שנזכה לקיום היעוד¹³⁷ "ועלו מושיעים בהר ציון לשפוט את הר עשו והיתה לה' המלוכה" –
 20 כשתסתיים הגלות, ונלך לגאולה ע"י משיח צדקנו, בקרוב ממש.
 21 [לאחרי תפלת מנחה התחיל כ"ק אדמו"ר שליט"א לנגן הניגון "ניעט ניעט ניקאוואָ".]

(134) נסמן בלקו"ש חי"ב ע' 230 בהערה.
 (135) שמו"ר ספכ"ט.
 (136) יתרו כ, ג.
 (137) עובדי' בסופו.

(131) ראה כש"ט בהוספות סנ"ז. וש"נ (נעתק ב"היום יום" יז
 אייר).
 (132) מלאכי ג, יב.
 (133) ישעי' ו, יו"ד.

אגרות קודש

[יו"ד שבט, תשט"ו]

ביום ההילולא ביחוד יתחזקו באמונתם בהוי' ובמשה עבדו, ואתפשטותי בעל ההילולא, ובבטחונם אשר אף עתה עומד ומשמש, ומעורר שיומשכו ברכות והצלחה בגשמיות וברוחניות לכל צאן מרעיתו, ושמירת עינא פקיחא דלא ניים, וכפסק רבותינו הזקן והאמצעי והצמח צדק, לא נכון לעקור משכן מפני המאורע, כי שם דוקא יצוה הוי' את הברכה והרחמים נחלה בלי מצרים.

בברכה המשתתף בהתועדותם.

לקוטי שיחות

פרשת בשלה

כך כא, שיחה ב

מתורגם ללשון הקודש

22 השלישית שבה נכתבת המילה "היום" בפסוק, ושם אומרת
23 התורה "היום לא תמצאוהו" – השלילה של מציאת המן.
24 לפיכך, מתאים שבסעודה השלישית יורגש הדבר על ידי
25 אי-אכילת פת, בדומה ל"לא תמצאוהו" – של המן – לחם.
26 ההסבר הפנימי לכך מבואר בתורת החסידות⁹:
27 הסעודה השלישית של שבת היא כנגד השבת שלעתיד
28 לבוא, כפי שנאמר גם ב"ב"ח"ח¹⁰ – אשר עליו נאמר¹¹
29 "עולם הבא אין בו לא אכילה ולא שתייה...", וההמשכה
30 היורדת אז לעולם היא בבחינת "אין", כנאמר ברבינו
31 בחי"ל¹². לכן, סעודה זו אינה סעודה רגילה, ומודגש בה
32 הענין של "לא תמצאוהו" – אין אוכלים פת, אלא יוצאים
33 ידי חובה בטעימה כלשהי.

ב.

חלקי התורה "כולא חד"

34 תורתנו הקדושה היא תורה אחת, ופנימיות התורה
35 ומנהגיה, וחלק ההלכה שבתורה הם "כולא חד"¹³. כלומר,
36 כל חלקי התורה תואמים זה לזה ועולים בקנה אחד.
37 ומובן, שמנהג של גדולי ישראל ושל ההולכים בעקבותיהם
38 מלכתחילה על פי פנימיות התורה, איננו "קולא" ו"דיעבד"
39 על פי ההלכה, ח"ו.
40 יש להבין: אמנם, לפי ההסבר בפנימיות הענינים
41 סעודה שלישית היא נעלית מאכילה, וזהו הטעם לאי-
42 אכילת פת, אך לפי ההלכה זוהי בכל זאת "קולא", עד כדי

א.

סעודה שלישית – "לא תמצאוהו"

1 מן הפסוק¹ "ויאמר משה אכלוהו היום כי שבת היום
2 לה' היום לא תמצאוהו בשדה", שבו מוזכרת המילה
3 "היום" בקשר לאכילת המן בשבת שלש פעמים, לומדים
4 חז"ל² את חובת אכילת שלש סעודות בשבת.
5 אמנם, עיקרה של הסעודה היא אכילת פת³, אך
6 בקשר לסעודה שלישית מובאת בשולחן ערוך⁴
7 מחלוקת בין הפוסקים: יש דעות שגם סעודה שלישית
8 חייבים באכילת פת, ו"יש מקילין .. שיכול לקיים
9 סעודה שלישית בכל מאכל העשוי מחמשת המינים
10 שמברכים עליו בורא מיני מזונות שהוא נקרא מזון,
11 ויש מקילין עוד שיכול לקיימה גם-כן בדברים שדרך
12 ללפת בהן את הפת כגון בשר ודגים וכיוצא בהם
13 .. ויש מקילין עוד שאפילו בפירות יכול לקיימה"⁵.
14 ואדמו"ר הזקן מסיים בשולחן ערוך שלו⁶: "ואין
15 לסמוך כלל על כל זה אלא אם כן אי אפשר כלל בענין
16 אחר, כגון שהוא שבע ביותר ואי אפשר לו לאכול פת בלי
17 שיצער את עצמו".
18 למרות זאת ידוע המנהג של רבותינו נשיאינו⁷ שנהגו
19 בדרך כלל לא לאכול פת בסעודה שלישית. הם נהגו לצאת
20 ידי חובת סעודה זו בטעימה כלשהי.
21 הסיבה לכך היא⁸: הסעודה השלישית נלמדת מהפעם

סעודה. (וראה שקו"ט בכגון זה – פס"ד להצ"צ (חידושים לרי"ז) שנו, סע"ג
ואילך. ובארוכה – שו"ת דברי נחמ"י סי' טז ואילך. ואכ"מ).
(8) לבוש סרצ"א ס"ה. וראה גם פס"ד להצ"צ שם שנו, סע"ב.
(9) ראה היום יום שם. מאה שערים מד, א. אוה"ת פרשתנו ע' תרכא וע'
תרלא. המשך תער"ב ח"ב ע' איקנו ואילך. וראה גם המשך תרס"ו ע' תקמב.
ולהעיר גם ממגיד משרים פ' צו ד"ה אור ליום שלישי.
(10) או"ח שם. ומה שכתב שהוא כנגד הסעודה דלעיל (דליתן ובת זוגו)
– ראה לקמן סעיף ז והערך 34.
(11) ברכות יז, א.
(12) עה"פ פרשתנו כאן. הובא גם בפס"ד להצ"צ שם.
(13) דנגלה ונסתר תורה הם גופא ונשמא דאורייתא (זו"ג קנב, א).

(1) פרשתנו טז כה.
(2) שבת קיז, סע"ב. ולדעת אדה"ז (שו"ע או"ח ר"ס רעד) לימור זה הוא
רק "דומ"י".
(3) ראה שו"ע אדה"ז שם ס"ה. סי' קפח ס"י.
(4) או"ח סרצ"א ס"ה (בשו"ע אדה"ז – ס"ז).
(5) לשון אדה"ז שם.
(6) שם. מהמחבר שם.
(7) וראה היום יום כב אדר א.
(8) בספר השיחות תש"ב ע' 29 (וראה סה"ש תרצ"ז ע' 217), שמנהג כ"ק
אדמו"ר מוהרש"ב נ"ע בשבתות החורף הי' לקדש אחרי תפלת שחרית,
להתפלל מנחה, ולפני שקיעת החמה ליטול ידיו לסעודה. ויש לומר, שיצא
י"ח סעודה שלישית באכילת מזונות אחרי הקידוש שהי' קידוש במקום

ד.

ההידור של המצטער באכילת פת בסעודת שלישית

28

לפי זה יש לומר:

29 חובת אכילת פת בסעודה שלישית חלה רק כאשר זהו
 30 עונג לאדם. אך לא כן כאשר אין לאדם עונג באכילת פת:
 31 בידעו באמונה שלימה שבזמן סעודה שלישית, רעוא
 32 דרעוין, מאירה בחינת "היום לא", בחינת "אין". ושזהו
 33 זמן מעין יום הכיפורים, הנקרא "שבת שבתון", ומעין
 34 עולם הבא, אשר "אין בו לא אכילה ולא שתיה" – ומשום
 35 כך אכילת פת היא צער בעבורו – אז אין קיימת
 36 מלכתחילה חובה לאכול פת בסעודה שלישית. ואדרבה:
 37 אצל אדם כזה זהו הידור לפי ההלכה לא להצטער באכילת
 38 פת, אלא לצאת ידי חובת הסעודה בטעימה כלשהי.²⁰
 39 ויש לומר שמשום כך נהגו רבותינו נשיאנו לצאת ידי
 40 חובת סעודה זו בטעימה כלשהי, כי הם חשו באור המאיר
 41 בסעודה שלישית²¹, והחסידים – הרי הם מקושרים
 42 לרבותינו, לומדים את תורתם על מנת לעשות, והולכים
 43 בדרכיהם.

ה.

הטעימה בסעודה שלישית – מעלה

44

אך עדיין צריך להבין:

45 כיוון שבזמן של מנחת שבת מאירה בחינת "היום לא",
 46 לא היתה צריכה להיות שום סעודה בזמן זה, כשם שיום
 47 הכיפורים אסור באכילה, וכפי שמוצאים²² שרבי שמעון
 48 בר יוחאי המיר את הסעודה השלישית של ערב פסח שחל
 49 להיות בשבת בדברי תורה על מעשה מרכבה. מדוע, בכל
 50 זאת יש הכרח בטעימה, לפחות של פירות?
 51 במספר מקומות בתורת החסידות²³ מובן, שבסעודה
 52 השלישית צריכה להיות טעימה כלשהי, ולא כיום

1 כך שאדמו"ר הזקן אומר "ואין לסמוך כלל על כל זה"¹⁴,
 2 אלא במקרה של "בדיעבד", כאשר הוא מאד שבע לפני
 3 כן. וכיצד תואם הדבר עם המנהג, שלפי החסידות זהו
 4 הידור לא לאכול פת?

ג.

עיקר סעודת שבת – עונג

5 ויש לומר, שההסבר לכך הוא:
 6 על מצות אכילת שלש סעודות בשבת, אומר אדמו"ר
 7 הזקן¹⁵: "שמצות סעודות שבת אינה אלא בשביל עונג".
 8 כלומר, שבכל שלש הסעודות בשבת אין חובה על עצם
 9 אכילת פת, כשלעצמה¹⁶, אלא החובה היא על העונג
 10 שבכך.
 11 לפי זה, שבכל סעודות השבת החובה היא על העונג
 12 ולא על האכילה, כשלעצמה, הרי כאשר האדם מצטער מן
 13 האכילה, הרי לא זו בלבד שלא חלה עליו חובת אכילה,
 14 אלא יותר מכך – חלה עליו חובה לא לאכול (וייתכן
 15 שביאור לשונו של אדמו"ר הזקן¹⁷ "אין צריך לצער את
 16 עצמו לאכול", הוא, שאדם המצטער אינו צריך ואף כמעט
 17 ואסור לו), משום שאכילה כזו היא ההיפך מתכלית
 18 סעודות השבת, היפך העונג,
 19 כפי שכותב אדמו"ר הזקן בפירושו¹⁸ בקשר לתענית
 20 ואי-אכילה בשבת, ש"אדם שהאכילה מזקת לו שאז עונג
 21 הוא לו שלא לאכול, אינו צריך לאכול כלל וכמעט שאסור
 22 לו לאכול שלא יצטער בשבת".
 23 וכשם שנאמר לגבי אי-אכילה בכלל, כך הוא גם לגבי
 24 הפרטים באכילה¹⁹: אם הוא מצטער מאכילת פת בסעודת
 25 שבת, הוא חייב מלכתחילה לא לאכול פת. ואדרבה, אם
 26 הוא יאכל פת, הרי הוא יעשה בכך דבר הנוגד את תכלית
 27 סעודת שבת.

(14) ואף שבהגהה (להמהרי"ל) לשו"ע אדה"ז סי' קפח שם שיוצאים כל
 הג' סעודות במזונות – הרי הלשון בהיום יום שם: "איזה דבר".
 (15) שו"ע או"ח סרפ"ח ס"ב. ועד"ז כתב לגבי סעודה שלישית – סרצ"א
 ס"א. וראה גם סקס"ז סכ"ג.
 (16) כבאכילת פסח, קרבנות בכלל ועוד.
 (17) סרצ"א ס"א.
 (18) סרפ"ח שם.
 (19) וראה גם שו"ע אדה"ז סרמ"ב ס"ז גבי המצטער באכילת דגים.
 (20) וע"ד משגי"ת (לקו"ש חכ"ט ע' 212; 218) בענין שינה בסוכה – דאחרי
 שדיבר כ"ק אדמו"ר האמצעי בענין שינה בסוכה מצד המקיפים דבינה, הרי
 השינה של אלו המרגישים את המקיפים או הולכים באורחותיו של אדמו"ר

האמצעי – בנדר צנו, והמצטער פטור מן הסוכה.

(21) לפי זה יש לבאר מ"ש בשיחת ליל ב' דחגה"ס תרפ"ט (סה"ש תרפ"ט
 ע' 30) – שאחרי ביאת אדה"ז מפ"ב בפעם הב' ואמירת הדרוש שבו הזכיר את
 הענין ד"היום לא", הפסיקו לאכול סעודה שלישית (כבית הרב),
 "לפי שאז בביאתו מפ"ב (והעיקר בפעם הב') התחיל הדא"ח להיות מצד
 הפנימיות דוקא" (ספר השיחות תורת שלום ע' 26) – אז פעלה אמירת
 הענין ד"היום לא" בפנימיות, שהרגשת ענין זה תהי' באופן שתפעול צער
 בהאכילה ועונג בהעדרה.

(22) זח"ג צה, א – הובא במג"א סתמ"ד סק"ב (כשם השל"ה).

(23) אוה"ת, המשך תרס"ו והמשך תרע"ב שבהערה 9.

(24) נעתקה בהיום יום שבהערה 7.

27 אך לכאורה אין הדבר ברור: אמנם, על הענינים שהם
28 בבחינת ההידור, מדת חסידות וכדומה מתאים להתבטא
29 בלשון "יהא חלקי" כדי לזרז את הבריות, אך כיצד מתאים
30 להתבטא בלשון זו לגבי שלש סעודות, שזוהי חובה
31 מוחלטת?
32 אי אפשר לתרץ²⁹, שרבי יוסי התכוון לאזהרה של
33 "החכם עיניו בראשו", שאדם לא ימלא את כרסו בסעודת
34 הבורק, כדי שיוכל לאכול סעודה שלישית¹⁷ – כי קשה
35 לומר שעל דבר כה פשוט יתברך רבי יוסי "יהא חלקי".

ז.

מעין עולם הבא – עונג גם לגוף

36 ויש לומר, שההסבר לכך הוא³⁰:
37 המשמעות של הנאמר על עולם הבא ש"אין בו לא
38 אכילה ולא שתיה" איננה שאז תאבד המעלה של הגוף
39 היהודי, משום שמציאותו או חשיבותו תתבטל. אלא,
40 הכוונה היא, שבעולם הבא ייעשה החיבור בין הגוף לבין
41 הנשמה שלא באמצעות אכילה ושתיה גשמית.
42 וכידוע, שתורת החסידות³¹ סוברת כדעת הרמב"ן³²,
43 ששלימות של העולם הבא היא בזמן שלאחר תחיית
44 המתים – כאשר תהינה נשמות בגופים. כי בגוף היהודי
45 כשלעצמו יש מעלה מיוחדת.
46 לפי זה יש לומר, שמשום כך יש מעלה בחובת אכילה
47 כלשהי בסעודה שלישית: כיוון שסעודה זו היא מעין
48 העתיד לבוא, שגם אז יהיה גוף שיקבל שכר, ומסיבה זו
49 צריך הגוף לחוש עונג גם בסעודה זו, על ידי טעימה
50 כלשהי, ביחד עם הענין של "אין", של "לא תמצאוהו" –
51 ולכן אין הוא אוכל פת.
52 ויותר מכך: מפורש בכמה מקומות³³, שסעודת הלוויתן
53 ושור הבר לעתיד לבוא תהיה סעודה גשמית. ויש לומר

1 הכיפורים אשר אסור באכילה – לא מפני מעלתה של
2 הסעודה השלישית, אלא להיפך, משום שהיא איננה יותר
3 מאשר מעין עולם הבא ויום הכיפורים.
4 אך ברשימתו של כ"ק מורי וחמי אדמו"ר²⁴, בשם אביו
5 כ"ק אדמו"ר (מוהרש"ב) נ"ע נאמר: "הא דסעודה שלישית
6 היום לא... היינו שאין צריך פת, אבל צריך לטעום איזה
7 דבר, ואמר רבי יוסי²⁵ יהא חלקי מאוכלי ג' סעודות".
8 אך מניסוח הרברים ומהמשך הענין "צריך לטעום
9 איזה דבר" והבאת מאמרו של רבי יוסי "והא חלקי...",
10 מובן, שהענין של "צריך לטעום..." הוא מעלה של סעודה
11 שלישית.

12 כן אינו מובן, לכאורה, מדוע מביא הרבי נ"ע את
13 מאמרו של רבי יוסי כהוכחה לדבריו: אם מדובר כאן על
14 חובת אכילת סעודה שלישית על-פי ההלכה – צריך לציין
15 בראש ובראשונה את עצם החובה²⁶. ואם מדובר על
16 ההסבר של הפנימי "צריך לטעום..." – מהי ההוכחה לכך
17 מדברי רבי יוסי?

ז.

מהי משמעות ההתברכות "יהא חלקי"?

18 כדי להבין זאת יש להקדים ולבאר את מאמרו של רבי
19 יוסי:
20 לכאורה, אין מובן: החובה לאכול שלש סעודות
21 בשבת היא הלכה מפורשת בסוגיא שם בגמרא, ומהי אפוא
22 המשמעות של האיחול "יהא חלקי..."²⁷?
23 המהרש"א²⁸ מפרש, שהסיבה לדברי רבי יוסי "יהא
24 חלקי מאוכלי שלש סעודות..." – וכן אמירותיו "יהא
25 חלקי" לגבי מספר ענינים המובאים שם בגמרא – היא
26 "כדי לזרז את הבריות".

(28) בחדא"ג שם.

(29) ע"ד מ"ש במחזיק ברכה שם לגבי ר' נחמן.

(30) בהבא לקמן – ראה גם תשובות וביאורים* סוף סי"א ובהערות שם
(ע' 57-58).

(31) לקו"ת צו טו, ג. ובכ"מ.

(32) בשער הגמול.

(33) ראה הנסמן בתשובות וביאורים שם*. וראה שם, שבלקו"ת משמע
הסעודה הגשמית תהי' באותו הזמן דאין בו לא אכילה כו'. אבל להעיר
מד"ה ישלח תרס"ו (ע' קה) דמפרש שהם ב' זמנים.

(25) שבת ק"ח, ב.

(26) אף שבמאמר ר' יוסי הובא גם בטור (ועוד) ר"ס רצא – הרי הביא
שם עוד מאמרי חז"ל במעלת סעודה שלישית; ובכל אופן הו"ל להביא גם
את עצם החיוב.

(27) ער"ו צריך להבין במאמר ר' נחמן (שהובא אח"ז בגמרא) "תיתי
לי דקיימית ג' סעודות כו'". וכבר כתבו התוס' (בכורות ב, ב ד"ה שמא)
שמכאן ראי' שבזמנם לא היו נוהגין בג' סעודות. וראה מ"ש בזה בחדא"ג
מהר"ל לשבת שם, מחזיק ברכה ר"ס רצא. ולהעיר, שעל גליון הש"ס (וילנא)
צוין במאמר ר' יוסי לתוס' הנ"ל.

(*) אגרות קודש כ"ק אדמו"ר שליט"א ח"ב ע"ב ע"ו ז. המו"ג.

1 שכרמו לכך צריכה להיות טעימה כלשהי. (אך זהו חידוש
2 גדול וצריך עיון וחיפוש יסוד לכך)³⁴.

ה.

לעתיד לבוא – יתרון הגוף על הנשמה

3 וביתר עמקות יש לומר:

4 שלימות השכר לעתיד לבוא היא דוקא באופן של
5 נשמות בגופים, משום שאז יתגלה יתרון הגוף על הנשמה,
6 עד אשר הנשמה תהיה ניוזנית מן הגוף³⁵. הנשמה תהיה
7 זקוקה לגוף כדי שתורגש בה הדרגה על עצמותה ומהותה
8 יתברך אשר מציאותו מעצמותו.

9 ולפי זה יש לומר לגבי סעודה שלישית: בכך שיש
10 חובה בטעימה כלשהי – מתבטאת מעלה – מדגישים את
11 חשיבות הגוף ובמילא מתגלית יותר ה"שבת" של לעתיד
12 לבוא.

ט.

דברי רבי יוסי – נתינת כח

13 זוהי המשמעות הפנימית של דברי רבי יוסי:
14 "יהא חלקי מאוכלי ג' סעודות בשבת" – שהוא יוכל
15 לאכול אכילה כלשהי³⁶ בסעודה שלישית – שזה יהא לו
16 לעונג, שבכך תורגש המעלה שתתגלה רק לעתיד לבוא –
17 מעלת הגוף.
18 זוהי ההוכחה שמביא הרבי נ"ע מדברי רבי יוסי:
19 דבריו של רבי יוסי "יהא חלקי...", למרות שנאמר "היום
20 לא", מהווים נתינת כח לאכול אכילה כלשהי בסעודה
21 שלישית באופן שזוהי מעלה, ומתברכים בה "יהא חלקי"
22 – לא זו בלבד שאין כאן העדר ושלילה – "היום לא",
23 אלא להיפך – זוהי המעלה הגדולה של השבת שלעתיד
24 – הנשמה ניוזנית מן הגוף.
(משיחות ש"פ בלק תשט"ו, אחש"פ תשל"ט)

35 המשך וככה תרלו"ז פצ"א.כ. וראה ד"ה לכל תכלה תרנ"ט. וראה גם
תורת שלום ע' 120 ואילך.

36 שע"ז הובא במאמר אדנ"ע, כנ"ל.

34 כב"ח שהובא לעיל הערה 10 – בסעודה שלישית היא כנגד שבת
לעתיד דיעשה סעודה לצדיקים מליתן ובת זוגו, אבל בסעודה זו הרי יש
ברכה"ז (פסחים קט, ב), היינו סעודה בפת. – ולהעיר מראב"ד לרמב"ם הל'
תשובה פ"ח ה"ד.

המשך ביאור למס' בא קמא ליום שבת קודש עמ' א

27 רוצח (דברים יט יא) וְאִרְבֵּ לֹא יָקָם עָלָיו וְהִקְהוּ נֶפֶשׁ, ודורשין
28 מלשון 'לֹא' שאינו חייב עד שְׁיִתְּפוּן לוֹ, כך לגבי פֹּשֶׁת נְמִי יסבור
29 רבי שמעון שאינו חייב עד דְמִיִּתְּפוּן לִיה – לאדם שהתבייש, דְּכָתִיב
30 לגבי בושת (שם כה יא) וְשִׁלַּחָה דָּהּ וְהִחִיזָהּ בְּמִבְשָׁיו, ויש ללמוד
31 מלשון 'בְּמִבְשָׁיו', שאין המבייש חייב עד שְׁיִתְּפוּן לוֹ – לאדם
32 שהתבייש. וכיון שרבי שמעון פוטר את המתכוין לבייש את זה
33 ובייש אחר, לא יתכן שהוא שנה את הברייתא המחייבת בזה.
34 מתרצת הגמרא: לְעוֹלָם רַבִּי יְהוּדָה שְׁנָה אֶת הַבְּרִייתָא, וְכִי קָאָמֵר
35 רַבִּי יְהוּדָה שְׁאִין לְעֲבָדִים פֹּשֶׁת, אִין כּוּוֹנְתוּ שְׁאִינֵם מִתְּבִיִּישִׁים, אֵלֵא
36 רק שהמביישם אינו צריך לְמִיתְּבָא לְהוּ – לתת להם את דמי בושת,
37 אֲבָל כִּיּוֹן שִׁיש לְהֵם בּוּשָׁה, לְמִישִׁם שְׁיִמְיִן קְהוּ – אפשר לשום בהם
38 את דמי הבושת, כדי לתת אותם לבן חורין. מתרצת הגמרא באופן
39 נוסף: וְאִי קְבִיעַת אִימָא, אִפִּילוּ תִּימָא שְׂרַבִּי מֵאִיר שְׁנָה אֶת הַבְּרִייתָא,
40 ואף שרבי מאיר אינו מחלק בין שומת בושת עשירים לבושת
41 עניים, אִין זו סתירה למבואר בברייתא שיש חילוק בין גדול לקטן,
42 שכן מִי קְבִיעַת – האם אתה סבור ש'גדול' האמור בברייתא הכוונה
43 לְגִדּוֹל בְּנִבְכָסִים, והיינו עשיר, וכן 'קָטָן' היינו קָטָן בְּנִבְכָסִים, לֵא כִּךְ
44 היא כוונת הברייתא, אלא 'גדול' היינו גדול מְשִׁשׁ, בְּשִׁנִּים, וְ'קָטָן'
45 הוא קָטָן מְשִׁשׁ, וכוונת הברייתא שאם התכוין לבייש קטן ובייש
46 גדול, משלם לגדול את דמי בושת הקטן.
47 מקשה הגמרא על התירוץ השני: וְכִי קָטָן בְּרַב פֹּשֶׁת הוּא, והרי אין
48 בו דעת, ואינו מתבייש. מתרצת הגמרא: אִין – אכן יש קטן שיש לו
49 בושת, כְּמוֹ דְאָמֵר רַב פָּאָא (ע"ב) שִׁיש קָטָן שִׁיש לוֹ בּוּשָׁה, והיינו
50 כשהגיע לגיל דְמִיִּפְלְמוּ לִיה וּמִיִּפְלָם – שבשמוכירים לו את בושתו
51 ומכלימים אותו הוא מתבייש ומצטער מכך, וְהָאֵל נְמִי – ואף כאן,
52 בברייתא האומרת שיש בושת לקטן מדובר באופן זה,

1 הגמרא מביאה ברייתא בענין שומת הבושת, ודנה כפי איזו שיטה
2 נשנתה הברייתא: שואלת הגמרא, מָאן תְּנָא – מי התנא ששנה לְהָא
3 דְתַנּוּ רַבִּין בְּרִייתָא, נִתְּפוּן לְבִישׁ אֶת הַקָּטָן, וּבִטְעוֹת בְּיִישׁ אֶת
4 הַגְּדוֹל, נוֹתֵן לְאוֹתוֹ גְּדוֹל שְׁבִישׁ רַק אֶת דְּמֵי בּוּשָׁתוֹ שֶׁל הַקָּטָן, שֶׁהֵם
5 מוּעָטִים מְבוּשָׁתוֹ שֶׁל הַגְּדוֹל. נִתְּכוּן לְבִישׁ אֶת הַקָּטָן, וּבִישׁ אֶת בֶּן
6 חוֹרִין, נוֹתֵן לְאוֹתוֹ בֶּן חוֹרִין רַק אֶת דְּמֵי בּוּשָׁתוֹ שֶׁל הַקָּטָן, שֶׁהֵם
7 מוּעָטִים מְבוּשָׁתוֹ שֶׁל בֶּן חוֹרִין. מִנֵּי – מי הוא התנא של הברייתא,
8 והרי לכאורה זה לא רַבִּי מֵאִיר, וְלֵא רַבִּי יְהוּדָה, וְלֵא רַבִּי שְׁמַעוֹן.
9 מבארת הגמרא מדוע סבר המקשן שאי אפשר להעמיד את
10 הברייתא כאחד מהם, כיון דְקָא פְּלַקָא דְעֵתְהָ – עלה על דעת
11 המקשן, ש'קָטָן' האמור בברייתא היינו קָטָן בְּנִבְכָסִים, כְּלוּמַר עֵנִי,
12 ו'גְּדוֹל', היינו גְּדוֹל בְּנִבְכָסִים: עשיר. והוקשה לו, אִי רַבִּי מֵאִיר שְׁנָה
13 את הברייתא, וְהָאָמֵר בְּרִייתָא הַקּוּדְמַת דְּבוֹלְהוּ פְּהִי תְּרִי נִינְהוּ
14 – ששומת הבושת שוה אצל כולם, ואִין מחלקים בין עשיר לעני.
15 וְאִי רַבִּי יְהוּדָה שְׁנָה בְּרִייתָא זו, שהרי הוא מחלק בין עני לעשיר,
16 וְהָאָמֵר רַבִּי יְהוּדָה בְּמִשְׁנָה לְהֵלֵן (פז). שְׁאִין לְעֲבָדִים פֹּשֶׁת, כְּלוּמַר
17 שהמבייש את העבד פטור, ואילו בברייתא מבואר שיש לעבד דמי
18 בושת. וְאִי רַבִּי שְׁמַעוֹן שְׁנָה בְּרִייתָא זו, וְהָאָמֵר – הרי רבי שמעון
19 סובר שאם נִתְּפוּן לְבִישׁ אֶת זֶה – אדם מסוים, וּבִישׁ אֶת זֶה –
20 אדם אחר, מְשִׁיר לְגַמְרִי, ואילו בברייתא מבואר שהוא חייב.
21 הגמרא מבארת עתה שכן היא דעת רבי שמעון, שהמתכוין לבייש
22 את זה ובייש את זה פטור ואחר כך תבאר כדעת מי נשנתה
23 הברייתא. אומרת הגמרא: מֵאִי מְעָמָא – מה הטעם לדין זה, ומנין
24 שכן היא דעת רבי שמעון, פְּקָטָלָא – כמו שאמר רבי שמעון
25 בסנהדרין (עט). לגבי חיוב מיתה של רוצח, מֵה לְגַבִּי קָטָלָא אִין
26 הרוצח חייב מיתה עד דְמִיִּתְּפוּן לִיה – לאדם שנהרג, דְּכָתִיב לְגַבִּי

לקוטי שיחות

פרשת בשלה

כרך כא, שיחה ג

מתורגם ללשון הקודש

17 נוסף כדי להבהיר ש"חזו וחזילה לא נתרשל". ואם כך
18 מדוע אומר כאן רש"י בפשטות, ש"נתעצל במצוה", ואף
19 אינו מביא פירוש שני, השולל את המצאותה של עצלות
20 אצל משה?

21 יותר מכך: גם לפי הפירוש הראשון אין מובן בפירוש
22 רש"י שם: כיון שמשה כבר נענש על התרשלות במצוה –
23 הרי מובן ופשוט, שמאז נזהר משה מהתרשלות ח"ו
24 במצוה. ואם כך, כיצד מפרש רש"י שייתכן אצל משה
25 ש"נתעצל במצוה"⁹?

ב.

הטעמים במדרשי הו"ל ל"כברו ידיו"

26 במדרשי חז"ל יש טעמים נוספים ל"כברו ידיו":
27 א) בתרגום יונתן¹⁰ נאמר, שזאת משום שדחה את
28 המלחמה ל"מחר", "ולא אזדרו ביומא ההוא"¹¹.
29 ב) טעם נוסף¹²: "יקרו ידיו של משה משום עונותיהם
30 של ישראל שאמרו"¹³ "היש ה'...".
31 מובן, שרש"י אינו מביא את הטעם הראשון, משום
32 שלמרות שהוא דומה בתוכנו לטעם שאומר רש"י בפירוש

א.

פירוש רש"י ל"ידי משה כבדים"

1 בסוף פרשתנו, במלחמת עמלק, מצטט רש"י את
2 המילים "ידי משה כבדים"¹, ומפרש: "בשביל שנתעצל
3 במצוה² ומנה אחר תחתיו נתייקרו ידיו"³.
4 המשמעות הפשוטה היא: ככוונת רש"י להסביר,
5 שלמרות שמן הביטוי "ידי משה כבדים" – בלשון הווה
6 – מובן, שהיה זה מצב תמידי (עקב זקנותו⁴), מפרש רש"י
7 שאין הדבר כך, אלא שבמקרה זה ארע הדבר משום סיבה
8 מסוימת: "בשביל שנתעצל במצוה...⁵ נתייקרו ידיו"⁶.

9 אך יש להבין:

10 בפרשת שמות⁷, על הפסוק "ויהי בדרך במלון...
11 ויבקש המיתו", מפרש רש"י "ויבקש המיתו – למשה, לפי
12 שלא מל את אליעזר בנו, ועל שנתרשל נענש עונש מיתה,
13 תניא אמר רבי יוסי, חס וחלילה לא נתרשל אלא אמר...
14 הקדוש-ברוך-הוא צוני...". מכך שרש"י אינו אומר על
15 הפירוש השני שהוא דרש וכדומה, ואינו ממש פשוטו של
16 מקרא⁸, מובן, שגם לפי פשוטו של מקרא דרוש פירוש

ממולה – כמדובר כמ"פ.

9) ואי"ז דומה למה שמצינו במשה שנענש על זה שלא הגיד להם תיכף
והי' ביום הששי והכינו גו' (פרש"י פרשתנו טו, כב), כי שם י"ל דלא הי'
מוכרח למסור להם לפני יום הששי, ועכ"פ לא איחר להגיד להם ציווי ה'
עד לאחזר זמנו. ולהעיר מלשון רש"י פרשתנו שם "ולכן ענשו הכתוב", ולא
"ענשו המקוט", וכי"ב.
10) עה"פ כאן.

11) ועד"ז הוא במכילתא (הובא ביל"ש) כאן: "מכאן שלא ישהה אדם
במצות". אבל ממשין: "אלולי שאמר משה ליהושע בחר לנו אנשים לא הי'
מצטער כך", וכבר שקוט"ט בכ"מ בכוונת המכילתא, דלאו סיפא רישא.
במרכבת המשנה תירץ "ואפשר שבחירת האנשים הי' גרם לעיכו"ב" (וכ"ה
בפי' זה ינחמנו למכילתא). ועד"ז מפורש במכילתא דרשב"י כאן. ביות רענן
(ליל"ש) מפרש "אלולי שאמר משה כו' פי' אלא בעצמו בחר אנשים". וכן
מפרש בדברי דוד (להט"ז) בפרש"י כאן.

12) פסיקתא רבתי פי"ב. במכילתא כאן עה"פ ויקחו אבן ושימו תחתיו
– ר' אליעזר המודעי אומר יקר (כבר – זי"ר שם) חטא על ידיו של משה
באותה שעה ולא הי' יכול לעמוד בו". אמנם אינו מפורש שהוא מצד החטא
שאמרו "היש ה' בקרבנו". וראה ח"ב רעה, א.
13) פרשתנו י, ו.

1) יז, יב.

2) ברפוס שני ובא' מכת"י רש"י שתח"י "מן המצוה".

3) בכמה כת"י רש"י שתח"י ליחא "נתייקרו ידיו" בסוף פרש"י.

4) כמ"ש ברלב"ג סוף פרשתנו "יתכן שהי' גדול הגוף והי' עם זה זקן".
ועד"ז באברבנאל כאן. – אבל ראה ברכה לד, ז. פרש"י שם לד, א. ועוד.

5) אבל אינו מפרש בפשט"מ כמ"ש הראב"ע כאן (ועד"ז בחזקוני וטור
הארוך ועוד) "כי אין כח באדם להרים ידיו יום שלם ואפילו שעות מועטות,
כי אז הול"ל "ויכברו ידי משה", להורות שנעשו ככדות מהרמת ידיו הנזכרת
בפסוק שלפנ"ז.

ומטעם זה גופא מובן למה לא נאמר לפי פרש"י "שנתעצל במצוה ..
נתייקרו ידיו" – "וכברו ידיו", דאז היינו מפרשים כהראב"ע. וראה משכיל
לדוד כאן. וראה הערה 16.

6) ולהעיר מפרש"י וארא ט, ח ד"ה וזרקו משה "וכל דבר הנזרק בנח"ז
(וראה מפרשי רש"י שם). וראה פרשתנו יז, ו "והיכית בצור גו'" ובפרש"י
"מכאן שהמטה הי' של מין דבר חזק ושמו סנפרינון והצור נבקע לפניו",
ומשמע שהוא מחמת ההכאה מחוק (נוסף לזה שהמטה עצמו הוא כבד).

7) ד, כד.

8) ומה שהביא שם בעל המאמר אינו לומר שפירוש זה אינו ע"פ
פשט"מ, אלא הוא רק לתוס' הסברה (לתרץ קושיא וכי"ב) בשביל תלמיד

21 כלומר, למשה היה ברור, ש"איש על העדה" צריך
22 לצאת בעצמו למלחמה. ויותר מכך, כדוגמא לכך מביא
23 משה את התנהגותו שלו למעשה – "כמו שעשיתי אני
24 שנלחמתי בסיחון ועוג", אם כי היה זה בסוף ימיו. ואם כך,
25 תמוה ביותר: כיצד ייתכן שבהיותו "איש על העדה"
26 ובהיותו צעיר בכארבעים שנה, במלחמת עמלק, "נתעצל"
27 משה!?

28 מעצם הענין מובן, ש"נתעצל" במלחמת עמלק אינו
29 סותר את זאת ש"איש על העדה" צריך לצאת בעצמו
30 למלחמות, ואת זאת שמשה עצמו נהג כך במלחמת סיחון
31 ועוג.

ד.

ההבדל בין רשלנות לבין עצלות

32 כדי להבין זאת יש להקדים ולבאר את הדיוק בלשונו
33 של רש"י כאן, אשר הוא משנה מלשונו בפירושו הנ"ל
34 (בפרשת שמות: א) שם אומר רש"י "שנתרשל", וכאן –
35 "שנתעצל". (ב) בפירושו בפרשת שמות נאמר "שנתרשל"
36 סתם, ובפירושו כאן – "שנתעצל במצוה".

37 ההבדל בין רשלנות ובין עצלות הוא²⁰: רשלנות היא
38 הזנחה כללית, הגורמת לדחות כל דבר²¹. ואילו עצלות
39 היא דוקא לגבי²² פעולה מסוימת (לבצע, ללכת, לקום
40 מהשינה וכדומה)²³, ואשר בגללה חסרה הזריזות הדרושה
41 לכך.

(ב) אינו מספיק זה שמאמינים במי שפקד משה כר', היינו אמונה בה' בכלל, היפך אמירתם "היש ה' בקרבנו", כ"א שצ"ל גם "ומשעבדו את לבם לאביהם שבשמים" (וראה ער"ו בלקו"ש ח"ג ע' 74 הערה 16 בפרש"י שם שהביא משנה דר"ה "וכי נחש ממת כר"). וראה לקמן הערה 55.

(17) עכ"פ כשילמוד פ' פינחס.

(18) כז, טד"ז.

(19) שם, יז.

(20) כי אפילו את"ל דבכלל תוכנם שוה או עכ"פ דומה זה לזה (ראה ספר השרשים לרד"ק ערך עצל. ערוך השלם ערך הנ"ל. ספר התשבי ערך רשל. ועוד) הרי מזה שרש"י כאן משנה מלשונו במקום הקודם, ולא כתב "שנתרשל", משמע דכוונה אחרת בדבריו, כפנים.

(21) במדה"ג כאן (הובא תוכן המכילתא בלשון) "מיכאן שאין מתרשלין (מרשלין) לדבר מצוה שאלו אמרו לו משה ליהושע בחר לי אנשים מיד כר".

(22) ועד"ז יש לפרש לשון "נתרשלו ידיו .. נתרשלו ידי האוהב" בפרש"י קרח שם.

(23) עד מתי עצל תשכב (משלי ו, ט). טמן עצל ידו (שם יט, כד. כא, טו).

אמר עצל ארי בחוץ (שם כב, יג) ועוד.

1 – ההיפך מזריזות אצל משה, אך טעם זה אינו מתאים
2 לפשוטו של מקרא – שהדבר נדחה למחר ומשום עצלות!
3 אך אין מובן, מדוע אין רש"י מסביר כאן את הטעם
4 "מפני עוונותיהם של ישראל", שלפיו לא "נתעצל
5 משה"¹⁴?

6 ובמיוחד כאשר בענינו "עוונותיהם של ישראל" אינם
7 חידוש, אלא כבר מוזכרים לפני כן בפירושו של רש"י¹⁵, שהגורם
8 למלחמת עמלק בכלל היו דברי בני ישראל "היש ה'
9 בקרבנו".

10 ומתאים יותר להסביר, לפחות כפירוש שני, ש"ידי
11 משה כבדים" משום "עוונותיהם של ישראל", אשר
12 אודותיהם כבר ספרה התורה לפני כן, מאשר להוסיף שזה
13 משום קיום ענין של "נתעצל" אצל משה¹⁶.

ג.

"נתעצל משה" במלחמת עמלק אינו סתירה לדבריו "איש על העדה"

14 הקושי בפירוש רש"י, שנתעצל משה במצוה ומנה אחר
15 תחתיו, אף גובר¹⁷:

16 בפרשת פינחס¹⁸, על בקשת משה מאת הקדוש-ברוך-
17 הוא "יפקוד ה' .. איש על העדה אשר יצא לפניהם..."
18 מפרש רש"י¹⁹: "לא כדרך מלכי האומות שיושבים בבתיהם
19 ומשלחין את חיילותיהם למלחמה אלא כמו שעשיתי אני
20 שנלחמתי בסיחון ועוג".

(14) ולהעיר מפרש"י קרח טו, ד.

(15) יז, ח.

(16) לכאורה י"ל, דכאן ה' לאחר שעשו תשובה, ולא ה' מצב דעוונותיהם של ישראל, כי מ"ש "יודי משה כבדים" בא בהמשך להכתוב שלפנ"ו "והי כאשר ירים משה ידו גוי", ופרש"י "וכי ידיו של משה נוצחות היו המלחמה וכו' נדאיתא בר"ה*", ושם מפורש (כט, א במשנה) "כל זמן שהיו ישראל מסתכלין כלפי מעלה ומשעבדין את לבם לאביהם שבשמים כר", וא"כ הרי לא ה' מצב של עוונות ישראל (מצד אמירת "היש ה' בקרבנו"),

אבל (נוסף לזה שממשך בר"ה שם "ואם לאו כר", היינו שלא היו משעבדים את לבם כל הזמן, הרי) פשטות המשך הכתובים לא משמע כן, כ"א דתחלת הכתוב "יודי משה כבדים" אינו בהמשך ולאחר הסיפור "והי כאשר ירים משה גר' וכאשר יניח גר'", כ"א לפנ"ו (ד"יודי משה כבדים", ולכן ה' שינוי במצב ידי משה "ירים גר' יניח גר'", עד שאהרן תהור תמכו בידיו "והי ידיו אמונה עד בוא השמש"), אלא שבתחלה מספר הכתוב את מצב המלחמה בפסוק יא, ואח"כ בפסוק יב מצב ידי משה. ראה טור הארוך פסוק יא. ועוד.

או י"ל, דלפרש"י בפש"מ (א) אינו נוגע מה שמסתכלין בו (במשה),

(* ענין זה מובא גם במכילתא (ויל"ש) עה"פ "אלא כל זמן שמתגב' ידיו כלפי מעלה היו ישראל מסתכלין בו ומאמינין במי שפקד משה לעשות כן והקב"ה עשה להם נסים וגבורות", ולכאורה י"ל הטעם שדייק רש"י לציין "כדאי" בר"ה. כי במכילתא ליתא "אם לאו כר" במשנה ר"ה (כדלקמן בפנים ההנחה), וזה נוגע בשביל פירוש "וכאשר יניח ידו וגבר עמלק" (אבל דוחק הוא. כי מובן הוא מהתחלת לשון המכילתא).

24 אך בהגיעם לרפידים, כאשר אמרו ישראל "היש ה'
25 בקרבנו אם אין" לא נהג הקדוש-ברוך-הוא עמם באופן של
26 נסים גלויים, אלא, כדברי רש"י בתחילת פרשת עמלק,
27 "שמך פרשה זו למקרא זה לומר תמיד אני ביניכם ומזומן
28 לכל צרכיכם, ואתם אומרים היש ה' בקרבנו... חיכם
29 שהכלב בא..." וכלשון המשל שמביא רש"י בהמשך
30 "השליכו מעליו..."

31 כלומר, הגורם למלחמת עמלק היה הסתרת פניו של
32 הקדוש-ברוך-הוא.

33 וכיון שישראל לא היו אז כמקודם, אלא במצב של
34 הסתרת פנים ולהיפך מהנהגה נסית, נדרש היה, שבהתאם
35 לכך תונהג גם המלחמה כמלחמה טבעית³¹ – שלגבי יוצאי
36 הצבא יקויים הנוהל של "בחו...³², ובמיוחד לגבי
37 העומדים בראש הצבא, כולל גם התנאי של היותם בגיל
38 הגבורה, מגיל עשרים ועד גיל ששים.

39 ואילו במלחמת סיחון ועוג, אשר היתה למעלה מן
40 הטבע, שבה אמר הקדוש-ברוך-הוא למשה במפורש³³ "אל
41 תירא אותו כי בידך נתתי אותו ואת כל עמו ואת ארצו
42 ועשית לו כאשר עשית לסיחון מלך האמורי..." –
43 ובמלחמה של "נתתי" אין חשיבות לדרכי הטבע³⁴.

ו.

משה התפלל במלחמת עמלק לסיוע מלמעלה

44 זאת ועוד: אי-השתתפותו של משה במלחמת עמלק
45 לא היתה רק לשלילה, שמשום היותה מלחמה טבעית היא
46 היתה צריכה להתנהל על ידי יהושע, ומשה לא היה צריך
47 לצאת למלחמה – אלא היתה לכך גם מטרה חיובית.

1 אך בענייננו לא היתה זו עצלות סתם ח"ו אצל משה,
2 אלא "שנתעצל במצוה" – דוקא לגבי המצוה שעליה
3 מדובר כאן, נחשב הדבר כעצלות, כפי שיוסבר להלן.

ה.

ההבדל בין מלחמת עמלק לבין מלחמת סיחון ועוג

4 ההסבר לכך הוא:

5 לפי פשוטו של מקרא, הסיבה לכך שמשה לא יצא
6 למלחמה לא היתה משום רשלנות או עצלות ח"ו²⁴, אלא
7 מפני שלדעתו הוא לא היה מתאים, בהיותו בן שמונים
8 שנה²⁵, לצאת לצבא.

9 ויותר מכך: לצאת בראש אנשי הצבא ולהנהיג את
10 המלחמה מתאים לאנשים אשר בגיל יוצאי-צבא²⁶, שלפי
11 התורה זהו מגיל עשרים עד גיל ששים²⁷.

12 ולמרות שרואים שבאותה תקופה בצע משה רבינו את
13 כל האותות והמופתים, שרבים מהם היו תלויים בכח
14 וגבורה וכדומה²⁸. יותר מכך: במלחמה נגד סיחון ועוג יצא
15 משה רבינו בעצמו בראש אנשי הצבא, בגלותו, כמשתמע
16 מפירוש רש"י²⁹, גבורה יוצאת מן הכלל – וזאת, בהיותו
17 כבר קרוב לגיל מאה ועשרים שנה³⁰ – בכל זאת כאן היה
18 המצב שונה לחלוטין:

19 הנהגת הקדוש-ברוך-הוא את ישראל עד למלחמה נגד
20 עמלק לא היתה בדרך הטבע, אלא באופן נסי – החל
21 באותות ובמופתים שבמצרים, יציאת מצרים וקריעת ים
22 סוף שלאחריהם, ולאחר מכן ירידת המן והשלו, אשר ירדו
23 באופן נסי מן השמים וכלכלו את כל ישראל.

(29) בס"פ חוקת "כדאיאת בברכות בהרואה (נד, ב) עקר טורא וכו'".
(30) ולהעיר שבפרש"י, פש"ש"מ, לא נאמר שמשה ה' גיבור (כבש"ס
נדרים לח, א). ומה שהקים משה את הקרשים "שאין כח באדם לוקפן"
(פרש"י פקודי לט, לג), הרי ממשיך רש"י "א"ל עסוק אתה בידך נראה
כמקימו והוא נוקף וקם מאליו". – וצע"ק מנשיאת הלוחות ושבירתן. וראה
לעיל הערה 4.

(31) ולכן ציזה שהמלחמה תהי' למחר (ראה פרש"י יז, ט: צא הלחם גר
בעת המלחמה אנכי נצב. וראה מפרשי רש"י שם*), כי כאשר סדר המלחמה
הוא ע"פ הטבע צ"ל הכנה להמלחמה, בחירת אנשים וסידור אנשי החיל
ואופן המלחמה כו'.

(32) ראה פרש"י הובא לקמן בפנים.

(33) חקת כא, לד.

(34) ראה בזה (ובהמבואר לקמן ס"ו) אברבנאל כאן. מעשי' ה' פרשתנו
פ"ג. טור הארוך ורע"ב פסוק ט כאן. צידה לדרך בפרש"י פסוק ט.

(24) בגו"א לפרש"י כאן (ובכ"מ) מפרש שמינה משה את יהושע (ע"פ
מרז"ל (פסיקתא דר"כ פ"ג. וראה פסי"ר פ"ב. ועוד)) משום שהוא מזרע
יוסף וכתוב והי' בית יעקב אש ובית יוסף להבה ובית עשו לקש ועמלק מזרע
עשו, לכך מינה את יהושע, ואפ"ה כיון דלא ה' הוא יוצא למלחמה הוא
בעצמו ולא ה' לו להניח את אחר והי' עצל נתייקרו כו'.

אבל מובן, שטעם זה אי אפשר להבינו מעצמו, והי' לו לרש"י לפרשו
או לרמוז.
(25) וראה ז, ז.

(26) ויהושע ה' בעת המלחמה בן מ"ב שנה או בן נו או נו (ראה סה"ד
ב' אלפים תמ"ח ד"ה יהושע ה'). ילקוט ראובני פרשתנו יז, ט).

(27) ראה רש"י שה"ש ג, ז. גו"א לפרש"י תשא ל, טז. וראה ב"ב קכא,
ב. רשב"ם שם ד"ה שפקודיו. חזקוני ל, יד.

ואף שעדיין לא למדנו כ"ו – ה"ז סברא פשוטה שיהושע (משרתו, תלמידו –
דור צעיר ממנו) מתאים יותר.

(28) וראה לעיל הערה 6.

(*) אבל בבז"י לפרש"י מפרש שהמלחמה היתה ב' ימים.

היו שרויים". "ויהי ידיו אמונה", "פרושות השמים
בתפילה"⁴¹.
ועל ידי כך מובנת יותר דעתו של משה שלא לצאת
למלחמה: (א) בהיותו שרוי בתענית וחלש אין הוא מתאים
לצאת למלחמה⁴². (ב) בהיותו "בראש הגבעה" מרים ידיו
ועם מטה האלקים, יכלו ישראל לראותו ועל ידי כך
להתעודד ולהתחזק במלחמה⁴³.

ז.

היתה חסירה הזריוות לקיום ציווי ה'

למרות שמשה לא יצא למלחמה משום שכן היה צריך
לנהוג במלחמה זו, למרות זאת "נתייקרו ידיו", והסיבה
לכן, כדברי רש"י, היא "בשביל שנתעצל במצוה ומנה
אחר תחתיו":
כיון שהיה זה ציווי מאת ה', לא היה צריך משה
לחשב חישובים, אלא לצאת להלחם בעמלק. אמנם, צריך
גם להתפלל, ומשה מתאים וראוי לכך – אם כך, היה עליו
לקחת עמו למלחמה את מטה האלקים, ולהתפלל שם,
בשדה המערכה, תפילה קצרה⁴⁴.

כפי שראינו לפני כן, לגבי קריעת ים סוף, שכאשר היו
ישראל במצב לחוץ ביותר – המצרים "לאחוריהם" והים
"לפניהם" – ומשה עמד והתפלל, דרש ממנו הקדוש-
ברוך-הוא⁴⁵ "מה תצעק אלי דבר אל בני ישראל ויסערו",
כפי שמפרש רש"י "אמר לו הקדוש-ברוך-הוא לא עת עתה
להאריך בתפילה שישראל נתונים בצרה".
ולפיכך, למרות שהיו למשה סיבות שלא לצאת
בעצמו למלחמה⁴⁶, ושיקוליו לא היו לטובת עצמו, אלא

במלחמה המתנהלת בדרך טבעית, נדרשים שני דברים:
(א) השתדלות ופעולות טבעיות בניהול המלחמה, על ידי
אנשים המתאימים לכך – גבורים. (ב) סיוע מאת הקדוש-
ברוך-הוא במלחמה.
שהרי מובן גם בפשוטו של מקרא, שגם במלחמה
שברך הטבע יש צורך בסיוע מאת הקדוש-ברוך-הוא.
ולפי זה מובן פירוש רש"י על "בחר לנו אנשים"³⁵ –
"גבורים ויראי חטא שתהא זכותן מסייעתן", למרות
שבמכילתא שלפנינו אלו הן שתי³⁶ דעות שונות³⁷ – כי
במלחמה זו היה צורך לפי פשוטו של מקרא בשני ענינים:
"גבורים" לצורך מלחמה בפועל, ו"יראי חטא" לצורך
הסיוע מאת הקדוש-ברוך-הוא³⁸.
ושני ענינים אלו היו במלחמה נגד עמלק: (א) גבורה
פיזית וכח טבעי, שהיה לגבורי החיל בגיל הצעיר, בהנהגת
יהושע, ללא משה. (ב) התפילה לסיוע מלמעלה למען נצחון
ישראל במלחמה הטבעית – לכך מתאים ביותר משה,
כמובן בפשטות.

וזאת אמר משה ליהושע "בחר לנו אנשים וצא הלחם
בעמלק מחר אנכי נצב על ראש הגבעה ומטה האלקים
בידי": הוא הדגיש בדבריו את שני הדברים הדרושים
במלחמה: ניהול המלחמה בפועל, על ידי יהושע "צא
הלחם בעמלק". ותפילה אל ה', שתפקיד זה נטל משה על
עצמו: "אנכי נצב על ראש הגבעה ומטה האלקים..."³⁹,
ובהיותו על ראש הגבעה, היה משה שרוי בתענית,
כפי שמפרש רש"י על "ומשה אהרן וחור"⁴⁰: "מכאן
לתענית שצריכים שלושה לעבור לפני התיבה, שבתענית

אנשים" ("לי ולך" – פרש"י שם בד"ה בחר לנו הראשון) צ"ל ב' הפרטים
"גבורים ויראי חטא". וראה לבוש בפרש"י.

(40) זי, יו"ד.

(41) שם, יב ובפרש"י.

(42) וכהלכה, דעיר שהקיפוח עכו"ם אין רשאי לסגף [את] עצמן
בתענית שלא לשבר את כחן (תוספתא תענית פ"ב, יא. שו"ע או"ח סו"ס
תקצא. ולהעיר משמואל א יד, ל). – וסברה פשוטה היא.

(43) ראה בהנשמן לעיל הערה 34. חזקוני שם פסוק ט. חדא"ג ותויו"ט
למשנת ר"ה שם. ועוד.

(44) להעיר מאברהם (לך יד, יד ואילך) שיצא בעצמו למלחמה. מיעקב
ר"פ ושלח ("למלחמה" – פרש"י לב, ט בסופו).

(45) יד, טו.

(46) ולהעיר שפ"ז הרי זה כעין דעת ר' יוסי בפרש"י שמות שם "ח"
לא נתרשל", וגם שם היתה הנהגתו ע"פ "חשבון" במצוה ("אלא אמר אמול
ואצא בדרך סכנה היא לתינוק עד שלשה ימים אמול ואשה שלשה ימים
הקב"ה צוני לך שוב מצרים"). אלא דשם "נענש מיתח לפי שנתעסק במלון
תחלה", משא"כ בנוד"ד שרק "נתייקרו ידיו", שהי' כל הזמן עסוק וכו' בענין
המלחמה – הצלת ישראל.

(35) פרשת יז, ט.

(36) ר' יהושע אומר בחר לנו אנשים גבורים ר' אליעזר המודעי אומר בחר
לנו אנשים יראי חטא.

(37) אבל בתיב"ע כאן "גוברין גברין ותקיפין בפקודייה ונצחתי קרבא".
ועד"ז בפרד"א פמ"ד "אנשים גבורי כח וחיל יראי שמים". וראה שמו"ר
ספכ"ו. ובמכילתא הוצאת הורוויץ ר' יהושע אומר בחר לנו גבורים אנשים
יראי חטא, ר' אליעזר המודעי אומר בחר לנו יראי חטא אנשים גבורים".
וראה בש"נ שם. ואכ"מ.

(38) ועפ"ז מובן מה שלא פרש"י דנתייקרו ידיו מפני עונותיהם של ישראל
– כי מכיון שלקחו "יראי חטא" להמלחמה, אינו מסתבר שאמירת ישראל
לפני המלחמה "היש ה' גוי" תפעול על פעולותיו של משה בעת ובזמן
המלחמה, ש"ידיו כבדים".

(39) ועפ"ז יתורץ וימתק מה שפירושו הנ"ל על "בחר לנו אנשים"
("גבורים ויראי חטא") פירשו (היפך סדר הכתוב, ובד"ה שני בפ"ע ולאחר
שכבר התחיל בפ"י בחר – בתחלת הכתוב) לאחרי שפירש "וצא הלחם – צא
מן הענן והלחם בו": "מחר – בעת המלחמה – אנכי נצב" – כי אחרי
ההקדמה הנ"ל, שבמלחמה זו הוצרך להיות ב' הענינים, היציאה למלחמה
בפועל שעי' יהושע והתפלה דמשה בעת המלחמה, מובן, שגם ה"בחר לנו

12 אכן, לא היו קיימים אצל משה שיקולים ח"ו
 13 כאשר היה לו ציווי מאת ה'. אך בענייננו, אין רואים בפסוק
 14 שהוראה "צא הלחם בעמלק" היתה⁵⁴ ציווי מפורש מאת
 15 ה'.⁵⁵ ולכן יש לומר, שאילו היה ציווי כזה היה משה עצמו
 16 מקיימו⁵⁶.
 17 אך כיון שלא היה ציווי מאת ה', אלא משה רבינו,
 18 רועה ישראל, עשה זאת כדבר המובן מאליו: כאשר גויים
 19 מתנפלים על ישראל צריך לצאת למלחמה⁵⁷ כדי להגן על
 20 ישראל⁵⁸,
 21 ויש לומר, שגם לפי ההסבר, שעמלק היה יכול להלחם
 22 רק ב"נחשלים אחריו" – נגד יהודים שהיו מחוץ לענף⁵⁹
 23 – סבור היה משה רבינו, שצריך להגן על כל יהודי, יהיה
 24 מי שיהיה, וכפי שנהג משה עוד בהיותו במצרים, שמיד

1 לטובת המלחמה ולמען הנצחון, כפי שהוסבר לעיל
 2 בהרחבה; ויחד עם זאת הוא דאג ו"מנה אחר תחנתיו"
 3 – שלווחו של אדם כמותו⁴⁷ – ובמקרה אחר היתה
 4 התנהגות כזו מתאימה למשה רבינו –
 5 בכל זאת, כיון שהיה זה ציווי מה', נחשבת התנהגותו
 6 של משה⁴⁸ כאילו "נתעצל" (יחסית להתנהגות הדרושה)⁴⁹
 7 במצוה – מוכנות וזריזות⁵⁰ לעשיית מצוה⁵¹.
 8 ולכן היה עונשו "מדה כנגד מדה"⁵², ש"נתיקרו ידיו"
 9 – שגם מה שפעל כהשתתפות במלחמה, "ידיו פרושות
 10 השמים בתפילה", היה קשה לו⁵³.

ח.

11 **לצאת למלחמה להגן על יהודים – מצוה גדולה ביותר!**
 ויש להוסיף על כך:

הטבע, לפיכך "נתיקרו ידיו" – להרגיש שכן הוא ע"פ הטבע. אבל אם הי'
 הולך למלחמה זו בלי שום חשבונות – היתה גם ההנהגה עמו מלמעלה
 באופן כזה, למעלה מהטבע.

(54) בפרש"י לקמן (ז, יג): ויחלש יהושע – חתך ראשי גבוריו ולא
 השאיר אלא חלשים שבהם ולא הרגם כולם, מכאן אנו למדים שענוש ע"פ
 הדבור של שכניה. הרי מזה שרש"י משנה מלשון המכילתא "שהמלחמה הזאת
 לא היתה אלא ע"פ הגבורה", משמע שלא נצטווה מתחלה על עצם המלחמה
 ("צא החלם כו" – ראה מפרשי רש"י כאן), וכמ"ש בעקידה כאן שער מב.
 אברבנאל כאן. ומהלשון "שעשו" משמע שענין זה שבמלחמה (שהשאיר
 החלשים כו') הי' ע"פ הדבור, ואפשר שהדבור של שכניה הי' לאחר שיצא
 יהושע למלחמה, או שנצטוו על המלחמה לאחר ששאל משה.

(55) וגם מטעם זה י"ל שלא הביא רש"י בפסוק שלפניו (יא) ממכילתא כ"א
 מרה", כי במכילתא מפורש "שפקד משה לעשות כן", היינו שהי' ע"ז ציווי,
 משא"כ ברה"ש.

(56) ואף שבמלחמת מדין נצטווה משה (פנחס כה, יז) "צרו את המדינים
 והכיתם אותם", "נקום נקמת .. מאת המדינים גו" (מטות לא, ב) – ואעפ"כ
 "ידבר משה אל העם החלצו מאתכם גו" וישלח אותם משה גו" (שם פסוק
 ג, ו) והוא לא הלך, כי שם הייתה מלחמת נקמה (כמפורש) ולא מלחמת הגנה
 על ישראל (כמלחמת עמלק וסיתון ועוג), ולא היו קרובים לגבול ישראל.
 וכדמוכח גם מזה ששלח רק אלף למטה.

וראה אברבנאל ואליש שם. ובתנחומא ש ג דמשה "נתגדל במדין אמר
 אינו בדין שאני מיצר להם שעשו בי טובה" וי"ל שכ"ה גם בפש"מ. וע"ד
 פרש"י וארא ז, יט.

(57) להעיר, שע"ד ההלכה, הרי מלחמת עמלק אז היתה מלחמה דעות
 ישראל מיד צר שבא עליהם, משלחמת מצוה זו אין המלך צריך ליטול בה
 רשות מבית דין (רמב"ם רפ"ה מהל' מלכים).

(58) ומטעם זה מוכן דאין לפרש הטעם שמשה לא יצא למלחמה בעצמו
 – מפני שכל ענין מלחמה זו הי' כדי שישראל יצעקו אל ה' "ותדעון היכן
 אני" (פרש"י לעיל ז, ח), ולכן אין צריך לצאת למלחמה בפועל כ"א מספיק
 מה שיתכלו כלפי מעלה וכו' (כמבשנה ר"ה שהובאה ברש"י ז, יא) – כי
 עפ"ז לא הי' מצוה גם ליהושע "צא הלחם בעמלק".

(59) תצא כה, יח. ובפרש"י שם.

(47) שהובא בפרש"י לעיל (בא יב, ו). וראה לקו"ש [המתורגם] ח"כ ע' 261
 ואילך.

(48) ולהעיר גם מאמירת משה (שמות ה, כב) "למה הרעותה לעם הזה
 למה זה שלחתיני", אשר הקב"ה אמר לו הרהרת על מדותי לא כאברהם
 שאמרת לי כי ביצחק יקרא לך ורע ואכ"כ אמרתי לו העלתי לו עולה ולא
 הרהר אחר מדותי – פרש"י שם ו, א. היינו שטענת ה' היא דאין מקום
 לחפש טעם וחשבון בקיום דברי ה', אלא שצ"ל כמו הנהגת האבות. אלא
 דשם הרי"ז ענין שלאחר המעשה ולכן נאמר לו "הרהרת על מדותי", משא"כ
 בנוד"ד החשבון שלפני המעשה הביא את משה לחשוב שכן צריך להיות
 באמת סדר מלחמה זו, וא"כ ליכא למילף הכא מהתם. נוסף על המבואר
 לקמן ס"ח.

(49) להעיר גם מ"נתעצלו" שהי' אצל הנשיאים בהנדה למלאכת המשכן
 (פרש"י ויקהל לה, כז), שגם שם זה "שלא התנדבו תחלה" לא הי' מחמת
 עצלות כפשוטה ח"ו, כ"א מצד החשבון שלהם, שמצד תפקידם בתור נשיאים
 כך צריכה להיות הנהגתם, להשתדל לזרז ש"יתנדבו ציבור מה שמתנדבים"
 ואח"כ לחשוב ולעשות בעצמם "ומה שמחסרין אנו מלימין" (פרש"י שם).
 ומ"מ נחשב זה אצלם ש"נתעצלו", מכיון שהמדובר בהקמת המשכן וקיום
 "ועשו לי מקדש ושכנתי מתוכם" הי' צריכים לעשות בזה בלי חשבונות. ראה
 בארוכה לקו"ש [המתורגם] חט"ז ע' 457 ואילך.

(50) וע"ד שמצינו באברהם (וירא כב, ג) "וישכם אברהם בבוקר – ונדוד
 למצוה, ויחבוש – הוא בעצמו ולא צוה לאחר מעבריו" (פרש"י שם) אלא ששם
 מסיים "שהאבהה מקלקלת השורה".

(51) אמנם זהו רק בנוגע להשתתפותו במלחמה (מצד החשבון שצריך
 להתפלל כו'), אבל זה שהניח המלחמה עד למחר לא נחשב ל"נתעצל", כי
 כן צ"ל סדר המלחמה ע"פ הטבע שצריך זמן להכין א"ע למלחמה באופן
 מסודר (כנ"ל הערה 31).

ועפ"ז י"ל להחילוק שבין פרש"י לתיב"ע (ומכילתא) הוא, שלדעת רש"י
 מלחמה זו נחשבה לכתחלה כמלחמה טבעית (ורק כיון שהיו מצוה הוצרך
 להשתתף בזה בפועל). ולפי התיב"ע (ומכילתא*) הי' עצם המלחמה גם
 בתחלה שלא ע"פ טבע (וראה תיב"ע כ"ט חוטרא דאתעבידו ב'י ניטין מן
 קדם ה' ביד"י).

(52) ראה פרש"י נח ז, יא. יתרו יח, יא. נשא ה, כד. ועוד.

(53) או באופן אחר קצת: מכיון שהנהגתו במלחמה זו היתה ע"פ סדרי

* ראה לקמן ס"ח והערה 54-55. החילוק בין פרש"י להמכילתא. דמהמכילתא משמע שנצטם המלחמה הי' ע"פ ציווי ה'.

29 מכך מובן, שלא זו בלבד שמהות עמלק היא ענין נצחי
 30 בעבודה הרוחנית של האדם, אלא גם אופן המלחמה ודרך
 31 ניהולה הם הוראה נצחית.

32 וחשיבות רבה יותר לכך בתקופה של עקבתא
 33 דמשיחא, כנאמר בתרגום יונתן בפירושו על "מלחמה לה'
 34 בעמלק מדור דור", שאחד משלושת הדורות הכלליים של
 35 מחיית עמלק הוא "דרא דעקבתא דמשיחא".

.

הטענה, לכאורה: אין צורך לצאת מן הענין כדי להשפיע על יהודי שבחזון

36 כדי להבין זאת יש לבאר שאלה כללית נוספת בענין
 37 זה:

38 לשם מה בכלל מספרת התורה שנתעצל משה – וידי
 39 משה כבדים? והרי אפילו בגנות בהמה טמאה לא דבר
 40 הכתוב⁶⁸, ובודאי שלא על בני אדם, ובמיוחד יהודים,
 41 ובמיוחד – משה רבינו, הנבחר מכל מין האדם⁶⁹!

42 מכך מובן, שגם זאת הוראה נצחית בענין המלחמה
 43 הרוחנית נגד עמלק שבכל דור ודור.
 44 ההסבר לכך הוא:

45 עמלק יכול היה לפגוע במלחמתו רק ביהודים שהיה
 46 אצלם רפיון באמונת ה'. כנאמר בפרשת תצא "ויזנב בך
 47 (רק) כל הנחשלים אחריו", וכפירוש רש"י, הכוונה היא
 48 לאלו אשר "חסרים כח מחמת חטאם שהיה הענין פולטן",
 49 אך ביהודים אשר היו בתוך הענין, לא היה יכול עמלק
 50 לפגוע כלל.

51 משמעות הדברים אמורה ברוחניות לגבי כל הדורות.
 52 רובם של בני ישראל מצויים "בתוך הענין" – "בתוך"
 53 התורה והמצוות, וקשורים אל הקדוש-ברוך-הוא – כל
 54 אחד לפי מצבו שלו, וה"ענין" – תורה ומצוות – מגן
 55 עליהם מכל⁷⁰ הרוחות הזרות הנושבות מחוץ לתחום

1 כאשר "ויגדל משה ויצא אל אחיו", הרי מיד כאשר "וירא
 2 איש מצרי מכה איש עברי מאחיו", לא התחשב משה
 3 בדרגתו של האיש העברי, אלא – "ויך את המצרי"⁶⁰.

4 ולפיכך, כיון שמשה עשה זאת כדבר המובן מאליו,
 5 ולא כציווי מפורש מה', הוא חשב שאין כאן מקום
 6 להתנהגות ללא שיקולים, כבציווי מפורש.

7 אך אצל הקדוש-ברוך-הוא נחשב הדבר כ"נתעצל
 8 במצוה"⁶¹, כי כאשר גויים באים להלחם ביהודים, הרי גם
 9 לפני מתן תורה זו מצוה גדולה ביותר לצאת למלחמה
 10 ולהגן על ישראל – ויש לעשות זאת ללא הרהורים
 11 ושיקולים, למרות שלא היה על כך בענינו ציווי מפורש
 12 מאת ה'.

ט.

נצחיות מלחמת עמלק

13 מפירוש רש"י זה נלמדת הוראה נפלאה בעבודת
 14 האדם:

15 כל ענין ופרט בתורה מהווים הוראה נצחית⁶² לכל
 16 התקופות ולכל המקומות, אך באופן מיוחד, ביתר שאת
 17 וביתר עז, אמור כלל זה לגבי מלחמת עמלק. הדבר
 18 מתבטא במספר נקודות, ומהן:

19 (א) יש ציווי מפורש⁶³ "כתוב זאת זכרון בספר". כלומר,
 20 שמעלה של הזכרון בכתב, משום "דכל שכתוב בתורה
 21 הדבר הוא נצחי"⁶⁴, קיימת ביתר תוקף במלחמת עמלק,
 22 משום שלגביה יש על כך ציווי מיוחד.

23 (ב) בדיבור ה' עצמו⁶⁵ מודגשת הנצחיות והתמידיות –
 24 "מלחמה לה' בעמלק מדור דור".

25 עד כדי כך שהנצחיות שבמלחמה זו מתבטאת בציווי
 26 כפשוטו: קיימת מצות עשה מן התורה "לזכור תמיד
 27 מעשיו הרעים"⁶⁶, ומצוה לזכור מעשה עמלק בכל יום, לפי
 28 מספר דעות⁶⁷.

66) ל' הרמב"ם הל' מלכים פ"ה ה"ה. ועד"ז כ' במנין המצות שבריש ספר היד מ"ע קפט. וראה לשונו בסהמ"צ שם.
 67) כ"ב בס' חרדים מ"ע התלויות בפה פ"ד סכ"א בדעת הרמב"ם והסמ"ג. וראה שו"ע אדה"ז סי' ס' סעיף ד. וש"נ. לקו"ש [המתורגם] חייט ע' 238. וש"נ.
 68) ב"ב קכג, א.
 69) פיה"מ להרמב"ם סנהדרין פ' חלק יסוד הו' ולהעיר מט"ז יו"ד סרמ"ב סק"כ.
 70) ראה מכילתא פרשתנו בתחלתה עה"פ יג, כא.

60) שמות ב, י"ב.
 61) בזו"ר ליל"ש שם, דברי דוד שם, ועוד – מפרשים (כנראה) שהמצוה שנתעצל בה משה היא בבחירת האנשים (שעשה ע"י יהושע), אבל בפשט אין שום רמז דעצם בחירת האנשים נחשבת (לא להכשר מצוה, כ"א) למצוה, והוא ל"י לרש"י לפרשו.
 62) תניא רפי"ז. ובכ"מ.
 63) פרשתנו יו, יד.
 64) צ"פ מהר"ת ע' 134. ועד"ז שם סה, א. ועד"ז כ' בצפע"נ תרומות בהשמטות ע' 120 (הובאו במפעניצ' פ"ה סי"ב. וש"נ).
 65) סוף פרשתנו.

33 כאשר עמלק בא ופוגע ביהודים אשר מחוץ לענן, אף
34 אם הימצאותו שם היא באשמת יהודי זה מפני חטאיו,
35 צריכים היהודים אשר בתוך הענן לצאת משם כדי להגן
36 על יהודי זה במלחמתו נגד עמלק.

37 ואדרבה: מי בעיקר⁷⁷ צריך לצאת כדי להגן על ישראל
38 מפני עמלק? – "יראי החטא", שדוקא בכוחם להלחם את
39 מלחמת עמלק. והעומד בראש המלחמה הוא יהושע, אשר
40 עליו ציוו "בחר לנו אנשים וצא (מתוך הענן) להלחם
41 בעמלק" והרי יהושע היה במצב של "לא ימיש מתוך
42 האהל"⁷⁸, תורתו אומנתו, והוא היה צריך לנהל את
43 המלחמה.

44 והתורה אף מוסיפה, שאפילו משה, שבעצם הנהיג את
45 כל המלחמה – הוא מינה את יהושע כשלווח לניהול
46 המלחמה, והוא עצמו ניהל את המלחמה הרוחנית
47 בתפילתו, "ויהי ידיו אמונה עד בוא השמש", והיה "שרוי
48 בתענית" כל היום ועמד "בידיו פרושות השמים בתפילה",
49 והביא על ידי כך ל"וגבר ישראל" – בכל זאת, היה עליו
50 בנוסף לכך לצאת ולהשתתף בעצמו במלחמה כפשוטה
51 באופן ממשי!

52 ומכך נלמדת ההוראה גם לגדולים: אין די בהשתתפות
53 רוחנית במלחמה בעמלק בכל דור. אל להם להסתפק
54 באמירת פרק תהלים למען שיבתם של יהודים אלו ליהדות
55 למרות שגם זה הכרחי ונעלה ביותר, וכן אל להם להסתפק
56 בשיגור שליחים למטרה זו. אלא עליהם לצאת בעצמם
57 ולפעול כראוי להגנת ישראל.

58 ועל ידי התנהגות כזו, ללא שיקולים וחישובים
59 הגיוניים (אם כי בדרך הקדושה) בענין "מחה תמחה את
60 זכר עמלק"⁷⁹, מתנהג גם הקדוש-ברוך-הוא כך בענין
61 "מחה אמחה את זכר עמלק"⁸⁰, מעל לחישובים ומגבלות,
62 ומדלג על הקץ ומביא את הגאולה העתידה, שאז יהיה
63 "השם שלם והכסא שלם"⁸¹, בקרוב ממש ובעגלא דידן.

(משיחות ש"פ בשלח וש"פ יתרו תשמ"א)

1 הקדושה, ובמיוחד מפני רוחו של "עמלק" הגורמת
2 לקרירות ואדישות "אשר קר"⁷¹, בעניני יהדות⁷².

3 יש יהודים, אשר מסיבות שונות אינם בתוך הענן –
4 חייהם אינם תואמים בינתיים לגמרי להוראות התורה, ולכן
5 עלול להיות לעמלק (בגימטריא "ספק"⁷³) דריסת רגל
6 אצלם והוא עלול לנטוע בהם ספיקות באמונה ביכולת ה'
7 וכדומה, וקרירות – "אשר קר" – ואדישות לגבי עניני
8 קדושה וכדומה.

9 ואז ייתכן שיהודי הנמצא "בתוך הענן" יחשוב: מהו
10 הקשר ביני לבין אותו יהודי הנמצא מחוץ לענן? אין שום
11 קשר בינינו.

12 לגבי אלו אשר "בתוך הענן", שלומדים תורה
13 ומקיימים מצוות, אם כי חסירה להם השלימות בכך, מובן
14 שיש קשר. ואפילו לאדם פשוט שבדרגת "חוטב עציץ ..
15 שואב מימין"⁷⁴ – הרי, אמנם, לגביו, השרוי בדרגת
16 "ראשיכם שבטיכם" זוהי "לפי דעתו", ירידה להתעסק עם
17 יהודי זה ולסייע לו, אך בכל זאת, הוא עושה זאת, כי
18 למרות הכל מדובר על יהודי אשר נמצא עמו "בתוך הענן".

19 אבל – הוא טוען – מהו הקשר שביני לבין יהודי אשר
20 "מחוץ לענן", ר"ל! עמו אין הוא חפץ להתעסק. לכל
21 היותר הוא מוכן להוסיף לזכותו בלימוד התורה או
22 בתפילה וכדומה. אך "צא הלחם" – לצאת מכותלי בית
23 המדרש ובית הכנסת ולהתמסר לחיפוש יהודי אשר "מחוץ
24 לענן", במקום ללא יראת שמים – זה אינו תפקידו,
25 לכאורה.

26 ואם הוא בדרגה של "תורתו אומנתו", (עד כמה שהדבר
27 קיים בתקופתנו⁷⁵), הרי טענתו מקבלת יתר חוזק: הייתכן
28 להפסיק את לימוד התורה? כדי לצאת אל אלה אשר מחוץ
29 לענן כדי להגן עליהם מפני ה"עמלקים", לחזק את אמונתם,
30 למנעם מחטא ולהשפיע עליהם לקיים עוד מצוה.

31 על כך נלמדת ההוראה⁷⁶ מהמלחמה הראשונה של
32 ישראל בצאתם ממצרים – מלחמת עמלק:

טושו"ע (וראדה"י) אר"ח סי' שכט סעי' סעי' ג. שו"ע אדה"ז סי' תריח ס"ס
(1).

(77) דמצוה בגדול (רמב"ם הל' שבת פ"ב ה"ג. ט"ז בשו"ע אר"ח סשכ"ח
סק"ה. שו"ע אדה"ז שם סי"ג).

(78) תשא לג, יא.

(79) ס"פ תצא.

(80) פרשתנו י, יד.

(81) פרש"י עה"פ. ובכ"מ.

(71) תצא כה, יח. וראה תנחומא שם (ט) ופרש"י שהוא ל' קור.

(72) ראה גם תור"א פה, א ואילך. ד"ה והי' כאשר ירים תר"פ אות ג. ובכ"מ.

(73) סה"מ עטרת' ע' רצד. סה"מ תש"ט ע' 40. שם ע' 65. ועוד.

(74) ר"פ נצבים.

(75) ראה טושו"ע וראדה"ז אר"ח סו"ס קו. וראה רמ"א שם ס"צ סי"ח. שו"ע

אדה"ז שם סי"ז.

(76) וע"פ ההלכה שפקוד"ג גם מי שתורתו אומנתו מפסיק ומציל (וראה

בהנשמן בהערה הבאה. ט"ז יו"ד סי' רנא ס"ק ו), ואפילו בספק וס"ס (ראה

ילקוט לוי יצחק על התורה

כתר דלאה⁵, נשמע⁶.

ותפילין של יד הוא בחי' חיות ומוחין דמלכות⁷ – בחי' כתר דרחל – נעשה.

וזהו "קרקפתא" דוקא כי תפילין של יד הוא ג"כ בחי' – תפילין של ראש – כמו כתר ועטרה על ראש רחל בחי' מלכות, וכמוכן.

מתורת לוי יצחק, חידושים וביאורים בש"ס עמוד תלג

טז – והיה לאות על ידכה ולטומפת בין עיניך כי בחזק יד הוציאנו ה' ממצרים

קטז

ביאור לשון מאהו"ל "קרקפתא דלא מנח תפילין"

פושעי ישראל בגופן מאי ניהו, אמר רב קרקפתא דלא מנח תפילין.

ראש השנה יז, א

קרקפתא דלא מנח תפילין, למה נקט קרקפתא דוקא, שהוא הראש¹, הרי צריך להניח תפילין של יד ג"כ.

אך זה מפני שבתפילין יש ב' בחי', תפילין של ראש ותפילין של יד, והם כנגד השני כתר² נעשה ונשמע. כי תפילין הם כמו כתר ועטרה כמא³ עוטר ישראל בתפארה. ותפילין של ראש הוא בחי' חיות ומוחין⁴ דז"א – בחי'

(1) ראה גם לעיל סי' קטו.

(2) שבת פח, א. "דרש ר' סימאי בשעה שהקדימו ישראל נעשה לנשמע באו ששים רבוא של מלאכי השרת, לכל אחד ואחד מישראל קשרו לו שתי כתרים אחד כנגד נעשה ואחד כנגד נשמע."

(3) ראה שו"ע אדמו"ר הזקן הלכות תפילין סימן כה סעיף ט וז"ל: הראש ז"ל ה' מברך ברכת השחר עד עוטר ישראל בתפארה, והי' מניח תפילין ואח"כ מברך עוטר ישראל בתפארה כדי ליתן שבח והודי' בברכה זו גם על התפילין שהם נקראים פאר שנא' (יחזקאל כד, יז) פארך חבוש עליך.

(4) ראה תניא פרק מא וז"ל: יתבונן איך שאור אין סוף ב"ה הסובב כל עלמין וממלא כל עלמין הוא רצון העליון הוא מלוכבש באותיות וחכמת התורה או בציצית ותפילין אלו ובקריאתו או בלבישתו הוא ממשיך אורו ית' עליו והיינו על חלק אלוה ממעל שבתוך גופו ליכלל וליבטל באורו יתברך.

ודרך פרט בתפילין ליבטל וליכלל בחי' חכמתו ובינתו שבנפשו

האלהית בבחי' חכמתו ובינתו של א"ס ב"ה המלוכשות דרך פרט בפרשת קדש והיה כי יביאך דהיינו שלא להשתמש בחכמתו ובינתו שבנפשו בלתי לה' לבדו וכן ליבטל ולכלול בחי' הדעת שבנפשו הכולל חסד וגבורה שהן יראה ואהבה שבלבו בבחי' דעת העליון הכולל חסד וגבורה המלוכבש בפרשת שמע והיה אם שמוע והיינו כמ"ש בש"ע לשעבד הלב והמוח כו'.

(5) ראה תורת לוי יצחק, חידושים וביאורים בש"ס עמוד סה וז"ל: רחל שהיא קטנה, נבנית ומקבלת מיסוד ז"א, היו"ד דקשר דתפילין של יד, ולא שהיא גדולה, והוא ה' רבתי דאחד, ה' דקשר דתפילין של ראש עיי"ש. וראה לעיל סי' צו. לקמן סי' קכה. קכת. קלא.

(6) ראה גם לעיל סי' פט.

(7) ראה אור התורה ואתחנן ע' שמה וז"ל: תש"י שהם מוחי' דמל' הם נק' החב"ד שיש בזה לעולמות כו' ותש"ר הם המשכות חכמתו כו' להעולמות... ההפרש בין ד' מוחי' דתש"י שהם בבחי' מל' לד' מוחי' דתש"ר שהם בבחי' ז"א כי בחי' מל' היא מקור דבי"ע דהיינו שהיא בחי' ממכ"ע כנ"ל והחב"ד הוא ענין כמ"ש כולם בחכ' עשית ומוה נמשך ג"כ חכ' בכל נפש המשכלת, והנה בחי' זו שהוא ית' ממכ"ע מורגש בשכל אנושי כנ"ל רק שהציווי הראת לדעת היינו להתבונן בזה וזהו"ע ד' מוחי' דתש"י שהוא הדעת איך הוא ית' ממכ"ע שברא כל העולמות מאין ליש ואתה מוחי' את כולם ולפי שדבר זה נרגש ונודע ולכן נק' המל' עלמא דאתגליא ע"כ נק' בחי' מוחי' אלו החב"ד שיש בזה העולם וכן שרשן למעלה הם חב"ד הנמשך ומתפשט ממנו ית' להעולמות היינו בחי' מלוכות כו' ונק' חכ' תתאה אבל תש"ר הם המשכות חכב"ד ממנו ית' להעולמות שיהי' להם ידיעה בבחי' סוכ"ע שלמעלה מבחי' מל' וזהו"ע מוחי' דז"א והוא מבחי' ח"ע. עיי"ש.

לחזק איש את רעהו בעבודתם הקדושה גמילות חסדים, שהיא היא

מידתו של בורא עולם ומנהיגו

ממכתב כ"ה שבט, תש"כ

נקודות משיחות קודש בעניני גאולה ומשיח

הקב"ה מחכה שיציעו 'עד מתי'

נאמר בגמרא "רבי שמעון בן יוחי אומר בוא וראה כמה חביבין ישראל לפני הקב"ה שבכל מקום שגלו שכינה עמהן, גלו למצרים שכינה עמהן... ואף כשהן עתידין להגאל שכינה עמהן. שנאמר 'ושב ה' אלוקיך את שבותך', והשיב לא נאמר אלא ושב, מלמד שהקב"ה שב עמהן מבין הגלויות" (מגלה כט, א)

כלומר, גם כאשר יודעים שהקב"ה נמצא בגלות יחד עם בני ישראל. יכולים לחשב שכאשר מגיע הזמן לצאת מהגלות, יוצא הקב"ה מהגלות לפני בני ישראל, על כל פנים - רגע אחד לפנייהם. הנה על זה אומר רבי שמעון בן יוחי לכל אחד ואחד מ'ישראל: בכל רגע ורגע שנמצא אתה בגלות, יהיה הקב"ה יחד עמך, ולא יצא מהגלות אפלו רגע אחד לפניך! ורק כאשר כל בני ישראל יוצאים מהגלות - אזי יוצא הקב"ה ביחד עמהם!

ומכיון שכן, בודאי רוצה הקב"ה ומשתדל שהגאולה תבוא בפהירות הכי אפשרית, אלא שלזה דרושה בקשתם ודרישתם של ישראל, שירגישו את צער וקושי הגלות, ויציעו "עד מתי"!!... מתי תבוא כבר הגאולה של כל עם ישראל!

(משיחת ל"ג בעומר תשמ"מ. מתוך "לקראת שבת")

איך מחזקים את האמונה במשיח

כל ישראל הם מאמינים בני מאמינים בכל י"ג עקרי האמונה, שביניהם גם האמונה בביאת המשיח. אבל אף על פי כן, כדי שהאמונה לא תהיה בבחינת 'מקור', אלא תאיר באפן פנימי ותפעל בחיי היום יום, במחשבה דבור ומעשה - שיהיו חידורים בהכנה לביאת המשיח - הרי זה על ידי למוד פנימיות התורה, למוד תורת החסידות דוקא.

גם כאשר לומדים חסידות, יכול להיות לפעמים שלא יועיל הדבר לפעל שהאמונה בביאת המשיח תתחד בפנימיות, אבל ללא למוד החסידות, בודאי לא יתכן שהאמונה בביאת המשיח תתחד בפנימיות. וכאשר לומדים חסידות, הרי סוף סוף פועל הדבר, והיגו, שהולכים ומתקרבים צעד אחר צעד עד

עמדו הכן בלכם

בדורנו זה, דור האחרון של הגלות - מכיון שעומדים בסיום הגלות ד' ערכות מואב" [לפי כל הסימנים בגמרא, ולפי מה שכבוד קדשת מורי וחמי אדמו"ר נשיא דורנו העיד כבר מלפני כמה שנים, שנשאר רק לצחצח הפפתורים, ו"לא לתור לגאולה", ומשיח עומד אחר כתלנו, וכו' וכו'] - מובן שעכשו צריך כבר להרגיש בגלוי (לא הקשי של הגלות רחמנא לצלן, אלא) שעומדים "בעבר הירדן", נמצאים כבר בעליה לכנס לארץ ישראל בגאולה האמתית והשלמה, וצריך להיות רק "עמדו הכן בלכם".

(תורת מנחם - התועודיות תשמ"ח ע' 119)

הרגשת הטוב שבגלות

העלוי והתועלת בגאולה אינה רק כמו דבר טוב הבא באמצעות דבר אחר שאינו טוב, אלא הירידה והגאולה דבר אחד הם - "ציון שדה תחרש"; בחרבן עצמו ישנה המעלה חרישת השדה, שההמשך שלה הוא הזריעה והצמיחה [של הגאולה].

בזמן הגאולה הנה מלבד ההרגשה שהיתה כדאית הירידה הגדולה והגלות בכדי לבא להוספה והדור בזמן הגאולה, תרגש גם הטובה והמעלה בחרבן והגלות עצמה - שעל כך נאמר "אודך ה' כי אגפת בי".

(ע"פ לקוטי שיחות ח"ט ע' 78. מתוך "לקראת שבת")

גאולת גולי נהר הסמבטיון

לפי הדעה שעשרת השבטים נמצאים עדין מאחורי נהר סמבטיון, גם הם מצטרפים בגאולה העתידה עם כל עם ישראל בתכלית השלמות נוסף על יהודה בנימין ולוי, וארו עם ענני שמאי וכלנו נמצאים בארצנו הקדושה ובירושלים עיר הקדש בהר הקדש ובבית המקדש השלישי.

ואפלו להדעה שעשרת השבטים יצאו משם כבר, הרי בהגאולה יתחדש הענין דכל יושביה עליה, שאז גם היובל נוהג.

(ע"פ שיחות קודש' התשנ"ב ח"ב ע' 515, ע' 597. מתוך "לקראת שבת")

ספור זה קרה לפני מאה וחמשים שנה, ומכל שכן היום, כשכבר קרובים הרבה יותר לביאת המשיח.

(ע"פ שיחת ש"פ שמיני תשי"ג. מתוך "לקראת שבת")

התעלות על ידי למוד בעניני הגאולה

רואים שישנו קשי להחדיר את ההכרה והרגשה שעומדים על סף ימות המשיח ממש עד שיתחילו "לחיות" בעניני משיח וגאולה...

והעצה לזה - על ידי למוד התורה בעניני משיח וגאולה, כי בכח התורה (חכמתו של הקב"ה שלמעלה מהעולם) לשנות טבע האדם, שגם כאשר מצד הרגש שלו נמצא עדין חס ושלום מחוץ לעניני הגאולה (כיון שלא יצא עדין מהגלות הפנימית) הרי על ידי למוד התורה בעניני הגאולה מתעלה למעמד ומצב של גאולה, ומתחיל לחיות בעניני הגאולה, מתוך ידיעה והכרה והרגשה ש"הנה זה בא".

(סה"ש תנש"א ח"ב ע' 692. מתוך "לקראת שבת")

שהמונה בביאת המשיח מתחילה להאיר בפנימיות במוח ובלב, ופועלת במחשבה, דבור ומעשה שהם עקר הכל.

(משיחת י"ב תמוז תשי"ג. מתוך "לקראת שבת")

כשהגוי הגדיר מיהו חסיד

כאשר אסרו את אדמו"ר הזקן, שגרה המלוכה באותם הימים שר אחד שעליו הוטלה המשימה לחקר את מעשיו של אדמו"ר הזקן, השר (דר'וין שמו) היה שכור ושונא ישראל גדול.

בתוצאות חקירתו כתב השר, בין היתר, שחסידים מאמינים בביאת המשיח ואשר ביאתו קרובה, ומכיון שאז יזדקקו לכסף רב כדי לבנות את בית המקדש - אוסף כבר עכשו אדמו"ר הזקן כספים למטרה זו (כפנתו לכספים שאסף רבנו עבור הצדקה בארץ ישראל).

מספור זה רואים שאפילו גוי הכיר וידע אשר מיהו הנקרא 'חסיד' - ? יהודי המאמין במשיח, ואשר יבוא במהרה, וממילא מכין את עצמו כבר עתה לביאתו!

המשך ביאור למט' ובא קמא ליום חמישי עמ' 1

25 כתב רחמנא 'חבורה' לאחריה, לללוני עלה ד'בויה' דלית בה חבורה,
26 ואף על פי כן חייב לשלם על הצער.
27 ולביאור זה מחלוקתם במשמעות 'כויה' לולא שנאמר 'חבורה',
28 שלרבי כויה משמעותה ללא חבורה, ובאה ה'חבורה' האמורה
29 לאחריה לגלות שאינו חייב אלא כשנעשה הצער עם חבורה, וכן
30 עזאי סובר שכויה משמעותה עם חבורה, ובאה ה'חבורה'
31 האמורה לאחריה לגלות שחייב אף על הכויה לבדה.
32 רב פפא אינו מקבל ביאור זה בברייתא: מתקיף לה רב פפא,
33 אדרבה, איפכא מסתברא - מהסברא נראה לבאר מחלוקתם
34 להיפך, רבי אומר 'כויה' נאמרה תחילה, סבר, ש'כויה' דאית בה
35 חבורה משמע, ולכך כתב רחמנא 'חבורה', לללוני עלה ד'בויה' דלית
36 בה חבורה ואף על פי כן חייב, ואילו בן עזאי אומר 'חבורה' נאמרה
37 תחילה, סבר, ש'כויה' דלית בה חבורה משמע, ולכך כתב רחמנא
38 'חבורה', לללוני עלה ד'בויה', דאית בה חבורה אין, אי לא לא - לומר
39 שאינו חייב על הכויה אלא אם כן יש עמה חבורה. ואמסקנא קיימי
40 - ולביאור זה מה שאמרנו 'כויה' נאמרה תחילה' או 'חבורה' נאמרה
41 תחילה, היינו כפי איך שנפרש את הכויה לאחר שנאמרה חבורה,
42 שלרבי לאחר שנאמרה חבורה לגלות הכויה, 'כויה' נאמרה
43 תחילה אף בלא חבורה, ואילו לכן עזאי לאחר שנאמרה החבורה
44 לגלות על הכויה 'חבורה' נאמרה תחילה.
45 אי נמי - או אפשר לבאר ביאור אחר במחלוקתם, דכולי עלמא
46 'כויה' בין דאית בה חבורה בין דלית בה חבורה משמע, והכא
47 שנחלקו רבי וכן עזאי,

1 הראשונה שעשה כן, כלומר שחייב לשלם על נזקיו אף בפעם
2 הראשונה נזק שלם, ולכך גובים אותו בבבל, שאופנים אלו
3 שכיחים, ודיני ממונות הם ולא קנס:
4 שנינו במשנה: צער, כוואו כשפור או כפסקר וכו', ואפילו על
5 ציפורנו מקום שאינו עושה חבורה:
6 מבררת הגמרא: מה שמבואר במשנתנו שצער שלא במקום נזק
7 משתלם - שמשלם על הצער אף במקום שלא נעשה נזק, מאן תנא
8 - כדעת איזה תנא נשתתה.
9 אמר רבא, משנתנו כדעת בן עזאי היא, וכמו דתניא, נאמר בפרשת
10 החובל בחבירו (שמות כה) 'כויה תחת כויה פצע תחת פצע
11 חבורה תחת חבורה/ רבי אומר, 'כויה' נאמרה תחילה. בן עזאי
12 אומר, 'חבורה' נאמרה תחילה. ומבאר רבא, כמאי קא מיפלגי -
13 במה נחלקו רבי וכן עזאי, רבי סבר, ש'כויה' האמורה בתחילת
14 הפסוק, דלית בה חבורה משמע - משמעותה שעשה בו כויה בלבד,
15 כלומר שציערו בלבד ולא גרם לו כל נזק, ומשמע שאף באופן זה
16 חייב לשלם על הצער, לכך כתב רחמנא לאחר מכן 'חבורה תחת
17 חבורה/ לללוני עלה ד'בויה' - לגלות על מה שנאמר בתחילה 'כויה'
18 תחת כויה/ דאית בה חבורה אין - שדווקא אם הכויה גרמה
19 לחבורה, חייב לשלם על הצער מלבד הנזק שמחמת החבורה, אך
20 אי לא היתה חבורה, וכגון שכואו על ציפורנו, לא חייב לשלם על
21 הצער. וכן עזאי סבר, ש'כויה' האמורה בתחילת הפסוק, דאית בה
22 חבורה משמע - משמעותה שיש עמה חבורה, ומשמע שדווקא
23 באופן זה שעשה אף חבורה חייב לשלם על הצער, אך באופן
24 שכואו בשפור שלא עשה בו אלא צער בלבד אינו חייב, לכך

תַּרְגָּם אוֹנְקֵלוֹס: מְזַרְזִין, כְּמוֹ: (בראשית יד) "וַיִּרְק אֶת תְּנִיכָיו", וְזָרִיז. דְּבַר אַחַר: "חֲמוּשִׁים", אָחַד מִחֲמֹשֶׁה יֵצְאוּ, וְאַרְבָּעָה חֲלָקִים מֵתוֹ בְּשִׁלְשֵׁת יָמֵי אֶפְלָה.

בְּמִלְחָמַת עַמְלָק וּבְמִלְחָמַת סִיחוֹן וְעוֹג וּמִדָּן, מִהִיכָן הָיָה לָהֶם כְּלֵי זִין, שֶׁהָכּוּ יִשְׂרָאֵל בְּחֶרֶב? בְּרִש"י יֵשׁוּן וְכֵן הוּא אֹמֵר: (יהושע א) "וְאַתֶּם תַּעֲבְרוּ חֲמוּשִׁים", וְכֵן

יט וְאַסִּיק מִשֶּׁה יֵת גְּרָמֵי יוֹסֵף עִמָּה אָרִי אוֹמְרָה אוֹמֵי יֵת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לְמִימַר מְדַבֵּר דְּכִיר יֵי יִתְכוּן וְתִסְקוּן יֵת גְּרָמֵי מִכָּא עִמְכוּן:

(יט) וַיִּקַּח מֹשֶׁה אֶת־עֲצָמוֹת יוֹסֵף עִמּוֹ כִּי הִשְׁבַּע הַשְּׂבִיעַ אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר פֶּקֶד פֶּקֶד אֱלֹהִים אֶתְכֶם וְהִעֲלִיתֶם אֶת־עֲצָמוֹתַי מִזֶּה אִתְּכֶם:

לְכַשִּׁינָאָלוּ וַיֵּצְאוּ מִשָּׁם, שִׁישְׂאוּהוּ (סוטה יא). וְהִעֲלִיתֶם אֶת עֲצָמוֹתַי מִזֶּה אִתְּכֶם. לְאָחִיו הַשְּׂבִיעַ כֵּן. לְמַדְנֵנו שֶׁאֵף עֲצָמוֹת כָּל הַשְּׂבִיעִים הֵעֵלוּ עִמָּהֶם, שֶׁנֶּאֱמַר: "אִתְּכֶם".

כ"ט • הַשְּׂבִיעַ הַשְּׂבִיעַ • הַשְּׂבִיעִים שִׁישְׂבִיעוּ לְבִנְיָהֶם (מכילתא). וְלָמָּה לֹא הַשְּׂבִיעַ לְבָנָיו שִׁישְׂאוּהוּ לְאַרְץ כְּנָעַן מִיָּד, כְּמוֹ שֶׁהַשְּׂבִיעַ יַעֲקֹב? אָמַר יוֹסֵף: אֲנִי שְׂלִיט הָיִיתִי בְּמִצְרַיִם וְהָיָה סֶפֶק בְּיַדִּי לַעֲשׂוֹת, אֲבָל בְּנֵי, לֹא יִנְיָחוּם מִצְרַיִם לַעֲשׂוֹת. לְכַד הַשְּׂבִיעִים

~ נקודות משיחות קודש ~

מדוע נשא משה ארונו של יוסף?

הַשְּׂעֵבֹד, וּכְדַבְּרֵי רִש"י (ריש פרשתנו) "כִּי־יֵשׁוּן שֶׁנֶּפֶטַר יַעֲקֹב אֲבִינוּ, נִסְתָּמוּ עֵינֵיהֶם וְלָכֵם שֶׁל יִשְׂרָאֵל מִצְרַת הַשְּׂעֵבֹד שֶׁהִתְחִילוּ לְשַׁעֲבָדֵם".

עַל הַפְּסוּק בְּפָרֶשֶׁת וַיְחִי "וַיֵּשְׂאוּ אוֹתוֹ בְּנָיו אֶרְצָה כְּנָעַן וַיִּקְבְּרוּ אוֹתוֹ" (ג, יג), פִּירֵשׁ רִש"י "לֹא יֵשׂא שֶׁהוּא עֲתִיד לְשַׂאת אֶת הָאָרוֹן".

וְזָהוּ שֶׁ"לֹא יֵשׂא שֶׁהוּא עֲתִיד לְשַׂאת אֶת הָאָרוֹן", דְּמַפְיִן שֶׁנִּשְׂאֵת אֶרְוֹנוֹ שֶׁל יַעֲקֹב אֶפְשָׁרָה אֶת שְׂעֵבֹד מִצְרַיִם, לְכֵן "לֹא לֹא יֵשׂא" כִּי הוּא "עֲתִיד לְשַׂאת אֶת הָאָרוֹן", וְאִינוֹ שֶׁנֶּף לְשַׁעֲבֹד מִצְרַיִם.

וְהִקְשׁוּ הַמְּפָרְשִׁים: לְהֵלֵךְ בְּפָרֶשֶׁת בְּשִׁלַּח (יג, יט) כְּתוּב "וַיִּקַּח מֹשֶׁה אֶת עֲצָמוֹת יוֹסֵף עִמּוֹ", וְלִכְאוּרָה הָרִי מֹשֶׁה הִזָּה מִשְׁבֹּט לֹוי וּמִבְּנֵי קַהַת נוֹשְׂאֵי הָאָרוֹן, וְאִם־כֵּן "הֵיאָף נִשְׂא מֹשֶׁה שֶׁהִזָּה לֹוי, אֶרְוֹנוֹ שֶׁל יוֹסֵף" (לשון הר"ב כאן, וראה גם חזקוני ומושב זקנים)?

וּלְפִי־זֶה יִתְפָּרֵשׁ 'כְּמִין חוֹמֵר' "הֵיאָף נִשְׂא מֹשֶׁה שֶׁהִזָּה לֹוי אֶרְוֹנוֹ שֶׁל יוֹסֵף", כִּי נִשְׂאֵת אֶרְוֹנוֹ שֶׁל יוֹסֵף לֹא רַק שְׂאִין בְּזָה הוֹרָאָה עַל שְׂעֵבֹד מִצְרַיִם, אֲלָא אֲדַרְבָּה, יֵשׁ בָּהּ הוֹרָאָה עַל הַגְּאוּלָּה מִמִּצְרַיִם, וּכְדַבְּרֵי יוֹסֵף עִמּוֹ, דְּכַאֲשֶׁר "פֶּקֶדוּ פִּקְדוֹ אֱלָקִים אִתְּכֶם, וְהִעֲלִיתֶם אֶת עֲצָמוֹתַי מִזֶּה אִתְּכֶם" (בשלח שם). וְעַל כֵּן לֹא הִזָּה רֵאוּי לְנִשְׂאֵת אֶרְוֹנוֹ שֶׁל יוֹסֵף יוֹתֵר מִמֹּשֶׁה, רֵאשׁ שְׁבִטוֹ שֶׁל לֹוי, וְגוֹאֲלָם שֶׁל יִשְׂרָאֵל.

וְיֵשׁ לְבָאָר הַדְּבָרִים בְּהַקְדָּיִם מֵה שְׁמַצִּינוּ שֶׁ"מִלְּאֲכַת שְׂעֵבֹד מִצְרַיִם לֹא הִזָּה עַל שְׁבִטוֹ שֶׁל לֹוי" (רש"י שמות ה, ד. וראה 'שמות רבה' פרשה ה, טז), וּמִבּוֹאֵר בְּזָה דְ"שְׁבִטוֹ שֶׁל לֹוי כּו' עֲתִידִין לְשַׂאת אֶת הָאָרוֹן, וּמִתּוֹךְ כִּף הָיָה בְּנֵי חוֹרִין" (תוספות הדר זקנים שמות א, יג. וראה גם חזקוני שם ה, ד. ועוד). וְנִמְצָא, שֶׁמִּפְיִן שֶׁהָיָה "עֲתִידִין לְשַׂאת אֶת הָאָרוֹן", לְכֵן לֹא הָיָה שְׂכִימֵם כָּלֵל לְשַׁעֲבֹד מִצְרַיִם.

(על-פי 'לקוטי שיחות' כרך כ עמ' 237 ואילך - מותר 'לקראת שבת')

וְהָיָה מִצִּינוּ שֶׁרַק אַחֲרֵי מִיתָתוֹ שֶׁל יַעֲקֹב אֲבִינוּ הִתְחִילָה צֶרֶת

(כ) וַיִּסְעוּ מִסִּפַּת וַיַּחֲנוּ בְּאֶתֶם בְּקִצֵּה הַמִּדְבָּר:

כ"ט • וַיִּסְעוּ מִסִּפַּת • בַּיּוֹם הַשְּׁנִי, שֶׁהָרִי בְּרֵאשׁוֹן בָּאוּ מִרְעַמְסֵס לְסִפּוֹת.

כא וַיִּי מְדַבֵּר קְדָמִיהוֹן בִּימְמָא בְּעַמּוּדָא דְעַנְנָא לְדַבְּרוּתְהוֹן בְּאוֹרְחָא וְלִילִינָא בְּעַמּוּדָא דְאַשְׁתָּא לְאַנְהָרָא לְהוּן לְמִיזַל בִּימְמָא וּבְלִילִינָא:

(כא) וַיַּהֲזֵה הַלֹּךְ לְפָנֵיהֶם יוֹמָם בְּעַמּוּד עָנָן לְנַחֲתָם הַדֶּרֶךְ וְלִילָה בְּעַמּוּד אֵשׁ לְהָאִיר לָהֶם לְלַכֵּת יוֹמָם וְלִילָה:

כ"ט • לְנַחֲתָם הַדֶּרֶךְ • נְקוּד פֶּתַח, שֶׁהוּא כְּמוֹ עַל־יְדֵי שְׁלִיחַ, וּמִי הוּא הַשְּׁלִיחַ? עַמּוּד הָעָנָן, לְהַנְחִיתָם, כְּמוֹ (דברים א) "לְרֵאֲוֹתְכֶם בְּדֶרֶךְ אֲשֶׁר תֵּלְכוּ

לְנַחֲתָם, כְּמוֹ (דברים א) "לְרֵאֲוֹתְכֶם בְּדֶרֶךְ אֲשֶׁר תֵּלְכוּ

שיעור יומי ליום ראשון י"א שבט ושנים מקרא ואחד תרגום - יד - פרשת בשלח
 והקדוש-ברוך-הוא בכבודו מוליכו לפניהם. ומכל- | על-ידי עמוד הענן הם הולכים. עמוד הענן אינו
 מקום, את עמוד הענן הכין להנחותם על-ידו, שהרי | לאורה, אלא להורותם הדרך.

(כב) לא-ימיש עמוד הענן יומם ועמוד האש לילה | כב לא עדי עמודא דעננא ביממא ואף לא
 עמודא דאשתא בליליא קדם עמא :
לפני העם: פ

כש"כ לא ימיש • הקדוש-ברוך-הוא את "עמוד | משלים לעמוד האש, ועמוד האש משלים לעמוד
 הענן יומם, ועמוד האש לילה". מגיד שעמוד הענן | הענן, (שבת כב) שצד שלא ישקע זה, עולה זה.

יד (א) וידבר יהוה אל-משה לאמר: | א ומליל יי עם משה למימר :

(ב) דבר אל-בני ישראל וישבו ויחננו לפני פי החירות | ב מליל עם בני ישראל ויתובנו וישרון קדם
 בין מגדל ובין הים לפני בעל צפן נכחו תחננו | פום חירתא בין מגדול ובין ימא קדם בעיל
 על-הים: | צפון לקבלה תשרון על ימא :

כש"כ וישבו • לאחוריהם, לצד מצרים היו מקרבין | בני חורין. והם שני סלעים גבוהים זקופים, והגיאי
 כל יום השלישי, כדי להטעות את פרעה, שיאמר: | שביניהם קרוי פי הסלעים. לפני בעל צפון • (מכילתא)
 תועים הם בדרך, כמו שנאמר: "ואמר פרעה לבני | הוא נשאר מכל אלהי מצרים, כדי להטעותן שיאמרו
 ישראל וגו'". ויחננו לפני פי החירות • (מכילתא) הוא | קשה יראתן, ועליו פרש איוב: "משגיא לגויים
 פיתם, ועכשו נקרא "פי החירות", על שם שנעשו | ויאבדם".

(ג) ואמר פרעה לבני ישראל נבכים הם בארץ סגר | ג וימר פרעה על בני ישראל מערבלין אנון
 עליהם המדבר: | בארעא אחד עליהון מדברא :

כש"כ ואמר פרעה • כשישמע שהם שבים | ובלע"ז: שירי"ר, כמו: (תהלים פד) "בעמק הבכא", (איוב
 לאחוריהם. לבני ישראל • על בני ישראל. וכן: | כא) "מבכי נהרות", (שם לח) "נבכי ים". נבכים הם,
 "ה' ילחם לכם", עליכם, (בראשית ט) "אמרי לי אחי | כלואים הם במדבר שאינן יודעין לצאת ממנו
 הוא", אמרי עלי. נבכים הם • כלואים ומשקעים, | וליהיך ילכו.

(ד) וחוזקתי את-לב-פרעה ורדף אחריהם ואכבדה | ד ואמקף ית לבא דפרעה וירדף בתריהון
 בפרעה ובכל-חילו וידעו מצרים פיאני יהוה | ואמקף בפרעה ובכל משריתה וידעון
 ויעשו-בן: | מצראי ארי אנא יי ועבדו בן :

דעת זקנים מבעלי התוספות - עוז והדר

(ב) לפני בעל צפן. פירש רש"י, הוא | אחר, הקריב ישראל לעשות תשובה
 נשאר מכל אלהי מצרים כדי | (שמור"ר כא ה): נכחו תחננו. תימה להרב
 להטעותם. חשב פרעה בלבו, הוא | רבי יהודה היאף אמר לו שיחננו על
 מטעה אותן כדי להספים על גזרתי | הים לפני בעל צפון, והא אמרינן
 לאבדם במים, אלף ואעבדנו, לך | (סנהדרין טג) אסור לאדם לומר לחבירו
 נאמר (פסוק י) ופרעה הקריב, קרב לא | המתן לי בצד עבודה-זרה פלוגית,
 נאמר אלא הקריב, מלמד שהקריב | צריך עיון. ולי נראה דווקא לאדם
 קרבן לפניו (מכילתא מס' דיהי"ב). דבר | [אסור] אבל להקדוש-ברוך-הוא לא,

עשה". בפרעה ובכל חילו • הוא התחיל בעברה, וממנו התחילה הפרענות (מכילתא) • ויעשו כן • להגיד שבחן ששמעו לקול משה, ולא אמרו: היאך נתקרב אל רודפינו, אנו צריכים לברח, אלא אמרו: "אין לנו אלא דברי בן עמרם" (מכילתא) •

כ"י • ואפכה בפרעה • כשהקדוש ברוך הוא מתנגם ברשעים, שמו מתגדל ומתפבד, וכן הוא אומר: (יחזקאל לח) "ונשפטתי אתו וגו'", ואחר כך: "והתגדלתי והתקדשתי ונודעתי וגו'". ואמר: (תהלים טו) "שמה שבר רשפי קשת", ואחר כך: "נודע ביהודה אלהים". ואמר: (שם ט) "נודע ה' משפט

(ה) ויגד למלך מצרים כי ברח העם ויהפך לבב פרעה ועבדיו אלה העם ויאמרו מה זאת עשינו כישלחנו את ישראל מעבדנו:

הוא ותחנא למלכא דמצרים ארי אזל עמא ואתהפיד לבא דפרעה ועבדהי לעמא ואמרו מא דא עבדנא ארי שלחנא ית ישראל מפלחנא:

קורין השירה ביום השביעי. ויהפך • נהפך ממה שהיה, שהרי אמר להם: (לעיל יב) "קומו צאו מתוך עמי". ונהפך לבב עבדיו, שהרי לשעבר היו אומרים: "עדר מתי יהיה זה לנו למוקש"? ועכשו, נהפכו לרדף אחריהם בשביל ממונם שהשאלוים. מעבדנו • מעבד אותנו.

כ"י • ויגד למלך מצרים • איקטורין שלח עמהם, וכיון שהגיעו לשלשת ימים שקבעו לילך ולשוב, וראו שאינן חוזרין למצרים, באו והגידו לפרעה ביום הרביעי. (מכילתא) ובחמשי ובששי רדפו אחריהם, וליל שביעי ירדו להם. (פ"ק דטוטה) בשחרית אמרו שירה, והוא יום שביעי של פסח. לכך אנו

(ו) ויאסר את רכבו ואת עמו לקח עמו:

ויוטקיס ית רתפה וית עמה דבר עמה:

במלחמה, ואני אקדים לפניכם, שגאמר: "ופרעה הקריב", הקריב עצמו ומהר לפני חילותיו. דרך שאר מלכים לטל בזה בראש כמו שייבחר, אני אשוה עמכם בחלק, שגאמר: "אחלק שלל".

כ"י • ויאסר את רכבו • הוא בעצמו (מכילתא). ואת עמו לקח עמו • משכם בדברים: לקינו, ונטלו ממוננו ושלחנום, בואו עמי, ואני לא אתנהג עמכם כשאר מלכים: דרך שאר מלכים, עבדיו קודמין לו

(ז) ויקח שש מאות רכב בחור וכל רכב וישלשם על בלוי:

וזדבר שת מאה רתפין בחירן וכל רתפי מצראי וגבריו ממנן על פלהון:

והלא נאמר: (שם ט) "וגם מקננו לך עמנו". משל מי היו? מ"הירא את דבר ה'". מפאן היה רבי שמעון אומר: כשר שבמצרים, הרג! טוב שבנחשים, רצין את מחו!. וישלשם על בלוי • שרי צבאות, כתרגומו.

כ"י • בחור • נבחרים. "בחור", לשון יחיד, כל רכב ורכב שבמנן זה, היה "בחור". וכל רכב מצרים • ועמהם כל שאר הרכב (מכילתא). ומהיכן היו הבהמות הללו? אם תאמר משל מצרים, הרי נאמר: (לעיל ט) "ויקח כל מקנה מצרים", ואם תאמר משל ישראל,

~ נקודות משיחות קודש ~

בתורה. זהו רצין את מחו – יש לרועץ את המטח של יצר הרע, כדי שהמטח יתמסר בלוי לתורה ולקדשה.

(לקוטי שיחות כרך טו עמ' 160)

טוב שבנחשים, רצין את מחו (רש"י יד, ז)

הוא אומרים על הנחש "דא יצר הרע". והנה ידוע הדיק בלשון הפסוק "יגע פסיד כי תאכל", שהגיעה בפרנסה צריכה להצטות רק בכח המעשה, אף הראש צריך להיות תמיד כלא

(ח) ויחזק יהוה את לב פרעה מלך מצרים וירדף אחרי בני ישראל ובני ישראל יצאים ביד רמה:

כ"י • ויחזק ה' את לב פרעה • שהיה תולה אם לרדף אם לאו, ויחזק את לבו לרדף. ביד רמה • (מכילתא) בגבורה גבקה ומפרסמת.

~ יום שני י"ב שבט ~

ט וַיִּרְדְּפוּ מִצְרַיִם אַחֲרֵיהֶם וַיִּשְׁיֶגּוּ אוֹתָם חַנּוּם
עַל־הֵם פְּלִסוּם רֶכֶב פְּרָעָה וּפְרָשָׁיו וַחִילוּ עַל־פִּי
הַחַיִּית לִפְנֵי בַעַל צַפֹּן:

(ט) וַיִּרְדְּפוּ מִצְרַיִם אַחֲרֵיהֶם וַיִּשְׁיֶגּוּ אוֹתָם חַנּוּם
עַל־הֵם פְּלִסוּם רֶכֶב פְּרָעָה וּפְרָשָׁיו וַחִילוּ עַל־פִּי
הַחַיִּית לִפְנֵי בַעַל צַפֹּן:

י וּפְרָעָה קָרַב וַזְּכָפוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל יָת עֵינֵיהוֹן
וְהָא מִצְרַיִם נָטְלִין בְּתַרְיֵהוֹן וַחִילוּ לַחֲדָא
וַזְעִיקוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל קָדָם יי:

(י) וּפְרָעָה קָרַב וַיִּשְׂאוּ בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל אֶת־עֵינֵיהֶם
וַהֲנִה מִצְרַיִם נָסַע אַחֲרֵיהֶם וַיִּירָאוּ מְאֹד וַיִּצְעֲקוּ
בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל אֶל־יְהוָה:

לְעֹזֵר לְמִצְרַיִם. (תחומא). • וַיִּצְעֲקוּ • (מכילתא) תִּפְשׁוּ
אֲמֹנוֹת אַבּוֹתֵם: בְּאֶבְרָהָם הוּא אוֹמֵר: (בראשית יט) "אֵל
הַמָּקוֹם אֲשֶׁר עָמַד שָׁם", בְּיִצְחָק: (שם כד) "לְשׁוֹחַ
בְּשָׂדֶה", בְּיַעֲקֹב: (שם כח) "וַיִּפְגַּע בַּמָּקוֹם".

כ"ט ◀ וּפְרָעָה קָרַב • הִיָּה לוֹ לְכַתֵּב "וּפְרָעָה קָרַב",
מֵהוּ "הַקָּרִיב"? הַקָּרִיב עֲצָמוֹ וְנִתְאַמָּץ לְקָדָם
לְפָנֵיהֶם כְּמוֹ שֶׁהִתְנַה עִמָּהֶם. נָסַע אַחֲרֵיהֶם • בְּלֵב
אֶחָד פְּאִישׁ אֶחָד. דָּבָר אַחֵר: "וַהֲנִה מִצְרַיִם נוֹסַע
אַחֲרֵיהֶם", רָאוּ שׁוֹר שֶׁל מִצְרַיִם נוֹסַע מִן הַשָּׁמַיִם

~ נקודות משיחות קודש ~

"אמנות" התפלה

היא "לעבד את ה' בכל יום בתפלה", שעקרה אינה בקשת
צרכיו אלא "לעבד את ה'", שעל-ידי התפלה מתקרב האדם
ומתאחד עם הקב"ה.
ולכן בנו את הצעקה להקב"ה בשם "אמנות", ללמדנו שאין
התפלה והזעקה רק לתועלת המתפלל, שיושיעו הקב"ה
מצרותיו, אלא בני ישראל מתפללים בכל עת, כי התפלה
מעקרי עבודת השי"ת היא, ועל-ידיה מתאחדים עם הבורא
תְּבַרְךָ, ולכן מתאים הלשון אמנות גבי תפלה, כי התפלה היא
עוסקם התמידי של בני ישראל (ולא רק בעת צרה).

וַיִּצְעֲקוּ בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל אֶל ה':
תִּפְסוּ אֲמֹנוֹת אַבּוֹתֵם (יד, י. ובפרש"י)
לְכַאוּרָה יֵשׁ לְתַמָּה: אֵיךְ מֵתְאִים לְכַנּוֹת הַתְּפִלָּה בְּשֵׁם 'אֲמֹנוֹת'
שֶׁמִּשְׁמַעוֹתָהּ הִיא, עֲסוּקוֹ הַתְּמִידִי שֶׁל הָאֵדָם, וְאֵלּוֹ תְּפִלָּה שֶׁהִיא
בְּקִשְׁתִּי צָרְכִי הִיא רַק בְּשָׂעָה שֶׁמִּצְטָרֵף?
וְיֵשׁ לְבָאֵר בְּזֶה, מִשְׁמַעוֹת לְשׁוֹן "תְּפִלָּה" בְּפִשְׁטוֹת הִיא, תְּחִנָּה
לְהַקְבִּי שֶׁיִּמְלֵא צָרְכֵי הָאֵדָם. וְעַל פִּי זֶה, עֲקָרָה שֶׁל תְּפִלָּה הוּא
לְתוֹעֵלַת הָאֵדָם, שְׁעַל־יְדֵי־זֶה מְקַבֵּל הוּא אֶת כָּל הַנִּצְרָף לוֹ
בְּגֶשֶׁם וּבְרוּחַ.
אֵךְ הָאֵמֶת הִיא שֶׁאֵין הַתְּפִלָּה רַק לְתוֹעֵלַת עֲצָמוֹ, אֵלּא כְּמוֹ
שֶׁכָּתֵב הַרְמָבַם (ב"כותרת" להל' תפלה) שֶׁהַמְצוֹת־עֲשֵׂה דְתְּפִלָּה

(ע"פ לקו"ש כרך יא עמ' 52 ואילך - מתוך 'לקראת שבת')

יא וַיֹּאמְרוּ אֶל־מֹשֶׁה הַמְדַלִּית קְבָרִין בְּמִצְרַיִם
דְּבִרְתֵּנָא לְמַמַּת בְּמַדְבְּרָא מָא דָּא עֲבַדְתָּא
לְנָא לְאַפְקוּתֵנָא מִמִּצְרַיִם:

(יא) וַיֹּאמְרוּ אֶל־מֹשֶׁה הַמְדַלִּית קְבָרִין בְּמִצְרַיִם
לְקַחְתָּנוּ לְמוֹת בְּמַדְבַּר מֵהֲזֹאת עֲשִׂיתָ לָנוּ
לְהוֹצִיאָנוּ מִמִּצְרַיִם:

כ"ט ◀ הַמְדַלִּית קְבָרִין • וְכִי מִחֲמַת חֶסְרוֹן קְבָרִים, שֶׁאֵין קְבָרִים בְּמִצְרַיִם לְיִקְבֹּר שָׁם, לְקַחְתָּנוּ מִשָּׁם?
שִׁיפּוּר פְּלִינְצֵס"א דִּינוּן פּוּשִׁי"ש בְּלַע"ז.

יב הֲלֹא דִין פְּתַנְמָא דִּי מַלְלָנָא עִמָּךְ
בְּמִצְרַיִם לְמִימַר שְׂבוּק מִנְנָא וְנִפְלַח יָת
מִצְרַיִם אֲרִי טַב לְנָא דְנִפְלַח יָת מִצְרַיִם
מִדְּנִמּוּת בְּמַדְבְּרָא:

(יב) הֲלֹא־זֶה הַדָּבָר אֲשֶׁר דְּבַרְנוּ אֵלֶיךָ בְּמִצְרַיִם
לֵאמֹר חֲדַל מִמֶּנּוּ וְנַעֲבֹדָה אֶת־מִצְרַיִם כִּי טוֹב לָנוּ
עֲבַד אֶת־מִצְרַיִם מִמַּתְנוּ בְּמַדְבַּר:

נבאָר ממיִתְנֻנוּ, עֲכָשׁוּ שְׁנָקוּד בְּשׁוּרוֹק נִבְאָר: מֵאֲשֶׁר נְמוּת, וְכֵן: "מִי יִתֵּן מוֹתָנוּ", שְׁנָמוּת, וְכֵן: (שמואל ב ט) "מִי יִתֵּן מוֹתִי" דְּאֲבִשְׁלוֹם, שְׁאָמוּת, כְּמוֹ: (צפניה ג) "לְיוֹם קוֹמֵי לְעֵד", (דברי הימים ב יח) "עַד שׁוֹבֵי בְּשׁוֹלוֹם", שְׁאָקוּם, שְׁאָשׁוּב.

כִּי־אֶשֶׁר דִּבְרָנוּ אֵלֶיךָ בְּמִצְרַיִם • (מכילתא) וְהִכֵּן דְּבָרֵי? "יָרָא ה' עֲלֵיכֶם וַיִּשְׁפֹּט". מִמִּתְנֻנוּ • מֵאֲשֶׁר נְמוּת, וְאִם הִיָּה נִקּוּד מְלֵאפּוֹם (רְצָה לזמר: חולם, כְּנֻדָּע לְבַעֲלֵי דְקָדוּק שְׁקָרָאוּ חוֹלָם – מְלֵאפּוֹם, וְעֵינֵן לְקִמָּן פְּרֻשֵׁת יִתְרוֹ בְּרֻשׁ"י פֶּסוּק "פֶּן יִפְרֹץ") הִיָּה

יג וְאָמַר מֹשֶׁה לְעַמָּא לֹא תִדְתְּלוּן אֲתַעְתְּדוּ וְחִזּוּ יָת פּוֹרְקָנָא דִּינִי דִיעֲבַד לְכוּן יוֹמָא דִּין אָרִי כְּמָא דְחִזִּיתוּן יָת מִצְרָאֵי יוֹמָא דִּין לֹא תוֹסְפּוּן לְמַחְזִיחוּן עוּד עַד עֲלָמָא:

(יג) וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל־הָעָם אֶל־תִּירְאוּ הַתִּיַצְבוּ וַרְאוּ אֶת־יְשׁוּעַת יְהוָה אֲשֶׁר־יַעֲשֶׂה לָכֶם הַיּוֹם כִּי אֲשֶׁר רְאִיתֶם אֶת־מִצְרַיִם הַיּוֹם לֹא תוֹסְפוּ לְרִאתֶם עוֹד עַד־עוֹלָם:

כִּי־אֶשֶׁר רְאִיתֶם אֶת־מִצְרַיִם וְגו' • מַה שְׁרָאִיתֶם אוֹתָם, אֵינּוּ אֵלָא הַיּוֹם, הַיּוֹם הוּא שְׁרָאִיתֶם אוֹתָם, וְלֹא תוֹסִיפוּ עוֹד.

יד יִי יָגִים לְכוּן קָרַב וְאֲתוּן תִּשְׁתְּקוּן:

(יד) יְהוָה יִלְחֶם לָכֶם וְאַתֶּם תַּחֲרִשׁוּן: פ

(בראשית כד) "וְאֲשֶׁר דִּבֶּר לִי", וְכֵן (שופטים ו) "הֵאֲתֶם תְּרִיבוּן לְבַעַל?".

כִּי־ה' יִלְחֶם לָכֶם • בְּשִׁבִילְכֶם, וְכֵן: "כִּי ה' נִלְחֵם לָכֶם", וְכֵן: (איוב יג) "אִם לֹא־לְתִרְבוּן", וְכֵן

~ יום שלישי י"ג שבט ~

טו וְאָמַר יִי לְמֹשֶׁה קְבִלִית צְלוֹתְךָ מִלִּיל עַם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַיִּטְלוּן:

(טו) וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה מַה־תִּצְעַק אֵלַי דִּבֶּר אֶל־בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל וַיִּסְעוּ:

טז תִּצְוֵנִי". דִּבֶּר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַיִּסְעוּ • (מכילתא) אֵין לְהֵם אֵלָא לִיסַע, שְׁאֵין הֵים עוֹמֵד בְּפִנְיֵהֶם, כְּדָאֵי זְכוּת אַבּוֹתֵיהֶם וְהֵם וְהָאָמוּנָה שְׁהֶאֱמִינוּ בֵּי וַיִּצְאוּ, לְקֹרַע לְהֵם הֵים.

כִּי־מַה תִּצְעַק אֵלַי • לְמַדְנּוּ שְׁהִיָּה מֹשֶׁה עוֹמֵד וּמִתְפַּלֵּל. אָמַר לוֹ הַקְּדוֹשׁ־בְּרוּךְ־הוּא: לֹא עַת עַתָּה לְהֶאֱרִיךְ בְּתַפְלָה, שְׁיִשְׂרָאֵל נְתוּנִין בְּצָרָה. דְּבַר אַחַר: "מַה תִּצְעַק אֵלַי", עָלֵי הַדְּבַר תְּלוּי וְלֹא עָלֵיךָ, כְּמוֹ שְׁנֶאֱמַר לְהֵלָן (ישעיה מה): "עַל־בְּנֵי וְעַל־פְּעַל דְּרִי

~ נקודות משיחות קודש ~

לְהַפְסִיק מִתְפַּלְתּוּן כְּדִי לְהַצִּיל אֶת הַשְּׁנֵי

לְמֹרֹת גְּדֵל הַמַּעֲלָה בְּתַפְלָתוֹ שֶׁל מֹשֶׁה רַבְּנוּ עָלֵיו־הַשְּׁלוֹם, מִכְּל־מְקוֹם פְּאֲשֶׁר הִיָּה צָרַךְ לְהַצִּיל אֶת יִשְׂרָאֵל, הִיָּה עָלֵיו לְהַפְסִיק מִתְפַּלְתּוֹ. כִּי בְּשִׁבִיל הַצִּלָּת יִשְׂרָאֵל יֵשׁ לְהִתְמַסֵּר לְגַמְרֵי, וְאִם הִיָּה מִמְשִׁיף לְעַסֵּק בְּתַפְלָה וּבִאֲתָה שְׁעָה עוֹסֵק גַּם בְּ"דִבְרֵי אֵל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל" וְ"הֵרֵם אֶת מִטְףְךָ", אֲזִי הַפְּעוּלָה דְ"הֵרֵם אֶת מִטְףְךָ" וְ"דִבְרֵי אֵל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל" לֹא הִיָּתָה נְעִשִׁית בְּהִתְמַסְרוֹת הַרְאִיָּה.

עַל הַפְּסוּק בְּפִרְשֵׁתָנוּ וַיֹּאמֶר ה' אֵל מֹשֶׁה מַה תִּצְעַק אֵלַי, דִּבֶּר אֵל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַיִּסְעוּ" (יד, טו) כְּתַב רֻשׁ"י "לְמַדְנּוּ שְׁהִיָּה מֹשֶׁה עוֹמֵד וּמִתְפַּלֵּל, אָמַר לוֹ הַקֶּבֶ"ה: לֹא עַת עַתָּה לְהֶאֱרִיךְ בְּתַפְלָה, שְׁיִשְׂרָאֵל נְתוּנִין בְּצָרָה".

וְלְכַאוּרָה תְּמוּסָה, לְשֵׁם מַה אָמַר הַקֶּבֶ"ה לְמֹשֶׁה מַה לֹא לַעֲשׂוֹת - "מַה תִּצְעַק אֵלַי"; לְכַאוּרָה, הִיָּה לוֹ לְהוֹרוֹת מִיַּד מַה לַעֲשׂוֹת - "דִּבֶּר אֵל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַיִּסְעוּ, וְאַתָּה הֵרֵם אֶת מִטְףְךָ וְגו'", וּמַהוּ הַצָּרַךְ בְּהַקְדָּמָה "מַה תִּצְעַק אֵלַי"?

וְיֵשׁ לְבָאֵר זֶה:

חשוכה כל כך, שבשכיל זה יש להפסיק מכל הענינים האחרים שעוסק בהם, גם אם הם ענינים חשובים ונחוצים, ולרדת למקומו של השני, כדי להצילו ולקרבו.

(על-פי תורת מנחם, כרך כה עמוד 42 ואילך - מתוך 'לקראת שבת')

זו בלבד שמתר להפסיק בתפילה, אלא עוד זאת, שיִשְׁנו צווי: "מה תצַעק אלי!" ומזה יש ללמד הוראה בעבודת האדם לקונו: אם למשה רבנו נאמרה הוראה זו, על-אחתי-כמה וכמה בנוגע לכל אחד מישראל, שהצלת יהודי בגשמיות וקרובו ברוחניות,

טז ואת טול ית חֲטָרֶךָ וְאָרִים ית יָדֶךָ על ימא ובזעוהי ויעלון בני ישראל בגו ימא ביבששתא:

(טז) ואתה הרם את-מַטְּךָ ונתה את-יָדְךָ עליהם ובקעהו ויבאו בני-ישראל בתוך הים ביבשה:

יז ונאנא הא אנא מתקף ית לבא דמצראי ויעלון ובתריהון ואתקור בפרעה ובכל משריתה ברתכוהי ובפרשוהי:

(יז) ואני הנני מחזק את-לב מצרים ויבאו אחריהם ואכבדה בפרעה ובכל-חילו ברכבו ובפרשיו:

יח וידעון מצראי ארי אנא יי באתקרותי בפרעה ברתכוהי ובפרשוהי:

(יח) וידעו מצרים כי-אני יהוה בהכבדי בפרעה ברכבו ובפרשיו:

יט ונטל מלאכא דיי דמדבר קדם משריתא דישראל ואתא מבתריהון ונטל עמודא דעננא מן קדמיהון ושרא מבתריהון:

(יט) ויסע מלאך האלהים ההלך לפני מחנה ישראל וילך מאחריהם ויסע עמוד הענן מפניהם ויעמוד מאחריהם:

להנצל, אם להאבד עם מצרים. ויסע עמוד הענן • כשחשכה והשלים עמוד הענן את המחנה לעמוד האש, לא נספלק הענן כמו שהיה רגיל להספלק ערבית לגמרי, אלא נסע והלך לו מאחריהם להחשיף למצרים.

כ"ג • וילך מאחריהם • להכדיל בין מחנה מצרים ובין מחנה ישראל, ולקבל חצים ובליסטראות של מצרים. בכל מקום הוא אומר: "מלאך ה'", ו כאן: "מלאך האלהים", אין 'אלהים' בכל מקום אלא דין, מלמד שהיו ישראל נתונים בדין באותה שעה, אם

כ ועל בין משריתא דמצראי ובין משריתא דישראל והנה עננא וקבלא למצראי ולישראל נהר כל ליליא ולא אתקריבו דין לות דין כל ליליא:

(כ) ויבא בין מחנה מצרים ובין מחנה ישראל ויהי הענן והחשף ויאר את-הלילה ולא-קרב זה אל-זה כל-הלילה:

לאפרים קחם על-זרועתי". ויהי הענן והחשף • למצרים. ויאר • עמוד האש את הלילה לישראל והולך לפניהם, פדרכו ללכת כל הלילה. והחשף של ערפל לצד מצרים. ולא קרב זה אל-זה • (מכילתא) מחנה אל מחנה.

כ"ד • ויבא בין מחנה מצרים • משל למהלך בדרך, ובנו מהלך לפניו. באו לסטים לשבותו, נטלו מלפניו ונתנו לאחוריו. באו זאבים מאחוריו, נתנו לפניו. באו לסטים לפניו וזאבים מאחוריו, נתנו על זרועו ונלחם בהם. כך: (הושע יא) "ואנכי תרגלתי

כא וָאָרִים משה ית ידה על ימא ודבר יי ית ימא ברוח קדומא תקיף כל ליליא ושוי ית ימא ליבששתא ואתבזעו מיא:

(כא) ויט משה את-ידו עליהם וילך יהוה את-הים ברוח קדים עזה כל-הלילה וישם את-הים לחרבה ויפקעו הפאים:

הַקָּדִים שְׁבָרָךְ בְּלֵב יָמִים", (ישעיה כז) "הֲגָה בְּרוּחוֹ
הַקָּשָׁה בְּיוֹם קָדִים". וַיִּבְקְעוּ הַמַּיִם • כָּל מַיִם
שֶׁבְּעוֹלָם (מכילתא) •

כִּי־יֵאָמַר בְּרוּחַ קָדִים עֲזָה • (מכילתא) בְּרוּחַ קָדִים שְׁהִיא
עֲזָה שֶׁבְּרוּחֹתָ, הִיא הַרוּחַ שֶׁהַקָּדוֹשׁ-בְּרוּךְ־הוּא נִפְרָע
בָּהּ מִן הַרְשָׁעִים, שֶׁנֶּאֱמַר: (ירמיה יח) "בְּרוּחַ קָדִים
אֶפְיָצֵם", (הושע ג) "יבא קָדִים רוּחַ ה'", (יחזקאל כז) "רוּחַ

כב וְעָלוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּגוֹ יָמָא בִּנְבִישְׁתָּא וּמִיָּא
לְהוֹן שׁוֹרִין מִזְמִינִיהוֹן וּמִסְמָא לִיהוֹן:

(כב) וַיָּבֹאוּ בְנֵי־יִשְׂרָאֵל בְּתוֹךְ הַיָּם בַּיַּבֶּשֶׁה וְהַמַּיִם
לָהֶם חוֹמָה מִיְמִינֵם וּמִשְׁמָאלֵם:

כג וַרְדֹּפּוּ מִצְרָיִם וְעָלוּ בְּתַרְיֵהוֹן כֹּל סוּסוֹת
פְּרָעָה רְתוּכוּהִי וּפְרָשׁוּהִי לָגוּ יָמָא:

(כג) וַיִּרְדְּפוּ מִצְרַיִם וַיָּבֹאוּ אַחֲרֵיהֶם כֹּל סוּם פְּרָעָה
רָכְבוּ וּפְרָשָׁיו אַל־תוֹךְ הַיָּם:

כִּי־יֵאָמַר כָּל סוּם פְּרָעָה • וְכִי סוּם אֶחָד הָיָה? אֲלֵא מְגִיד שְׂאִין כָּלֵם חֲשׁוּבִין לַפְּנֵי הַמָּקוֹם אֲלֵא כָּסוּס אֶחָד.

כד וַהֲוָה בְּמִשְׁרַת צִפְרָא וְאַסְתְּכִי יִי
לְמִשְׁרֵיתָא דְּמִצְרָאִי בְּעִמּוּדָא דְּאִשְׁתָּא
וַעֲנָנָא וְשָׁגִישׁ יָת מִשְׁרֵיתָא דְּמִצְרָאִי:

(כד) וַיְהִי בְּאַשְׁמֹרֶת הַבֶּקֶר וַיִּשְׁקֹף יְהוָה אֶל־מַחֲנֵה
מִצְרַיִם בְּעִמּוּד אֵשׁ וְעָנָן וַיִּהְיֶה אֵת מַחֲנֵה מִצְרַיִם:

אש וְעָנָן • עִמּוּד עָנָן יוֹרֵד וְעוֹשֶׂה אוֹתוֹ כְּטִיט,
וְעִמּוּד אֵשׁ מִרְתִּיחוֹ וְטֹלְפֵי סוּסֵיהֶם מִשְׁתַּמְטוֹת
(מכילתא) • וַיִּהְיֶה • לְשׁוֹן מְהוּמָה, אִשְׁטוּרֵי־שׁוֹן
בְּלַע"ז. עֲרַבְכֶם, נִטַּל סְגִיּוֹת שְׁלֵהֶם. וְשִׁנְיָנוּ בְּפָרְקֵי
רַבִּי אֱלִיעֶזֶר, בְּנוֹ שֶׁל רַבִּי יוֹסֵי הַגָּלִילִי: 'כָּל מָקוֹם
שֶׁנֶּאֱמַר בוֹ: "מְהוּמָה", הִרְעֵשֶׂת קוֹל הוּא, וְזֶה אָב
לְכָל־: (שמואל א ט) "וַיִּרְעַם ה' בְּקוֹל־גְּדוֹל וְגוֹ' עַל
פְּלִשְׁתִּים וַיִּהְיֶם".

כִּי־יֵאָמַר בְּאַשְׁמֹרֶת הַבֶּקֶר • (ברכות א) שְׁלֶשֶׁת חֲלָקֵי הַלַּיְלָה
קְרוּיִין אֲשֶׁמֶרֶת, וְאוֹתָהּ שְׁלֹפְנֵי הַבֶּקֶר קוֹרְא 'אַשְׁמֶרֶת
הַבֶּקֶר'. וְאוֹמֵר אָנִי, לְפִי שֶׁהַלַּיְלָה חֲלוּק לְמִשְׁמְרוֹת
שִׁיר שֶׁל מְלֶאכֵי הַשָּׁרֵת, כֵּת אַחַר כֵּת, לְשִׁלְשָׁה
חֲלָקִים, לְכַךְ קְרוּי "אַשְׁמֶרֶת", זֶהוּ שֶׁתְּרַגֵּם אוּנְקָלוֹס
"מִשְׁרֵת". וַיִּשְׁקֹף וַיִּבֶט, כְּלוֹמֵר, פְּנֵה אֲלֵיהֶם
לְהִשְׁחִיתֵם. וְתַרְגוּמוֹ וְאַסְתְּכִי, אֵף הוּא לְשׁוֹן הַכְּטָה,
כְּמוֹ (במדבר כג) "שִׁדְּה צוֹפִים", לְחַקֵּל סְכוּתָא. בְּעִמּוּד

כה וְאַעֲדֵי יָת גְּלַגְלֵי רְתוּכוּהִי וּמִדְּבָרִין לְהוֹן
בְּתַקוּף וְאַמַר מִצְרָאִי גַעֲרִיזִק מִן קָדָם
יִשְׂרָאֵל אַרְי דָּא הִיא גְּבַרְתָּא דִּינִי דְּעַבְד
לְהוֹן קַרְבִּין בְּמִצְרַיִם:

(כה) וַיִּסַּר אֶת אַפְּן מִרְכַּבְתּוֹ וַיִּנְהַגְהוּ בַּכְּבֹּד וַיֹּאמֶר
מִצְרַיִם אֲנוֹסָה מִפְּנֵי יִשְׂרָאֵל כִּי יְהוָה נִלְחַם לָהֶם
בְּמִצְרַיִם: פ

הוּא וְעַבְדֵּי, אֵף פֶּאֵן: "וַיִּנְהַגְהוּ בַּכְּבֹּדוֹת". נִלְחַם
לָהֶם בְּמִצְרַיִם • בְּמִצְרַיִם. דְּבַר אַחַר: "בְּמִצְרַיִם",
בְּאַרְץ מִצְרַיִם, שֶׁכָּשֶׁם שְׂאֵלוֹ לּוֹקִים עַל הַיָּם, כִּךְ
לוֹקִים אוֹתָם שֶׁנִּשְׂאָרוֹ בְּמִצְרַיִם.

כִּי־יֵאָמַר אֶת אַפְּן מִרְכַּבְתּוֹ • מִכַּח הָאֵשׁ נִשְׂרָפוּ
הַגְּלַגְלִים, וְהַמְּרַכְבוֹת נִגְרָרוֹת, וְהַיּוֹשְׁבִים בָּהֶם נָעִים
וְאַבְרִיָּהוֹן מִתְּפָרְקִין. וַיִּנְהַגְהוּ בַּכְּבֹּד • בְּהַנְהַגָּה
שְׁהִיא כְּבֹדָה וְקָשָׁה לָהֶם, בְּמִדָּה שְׁמֻדְדוֹ: "וַיִּכְבְּדוּ לְבוֹ"

דעת זקנים מבעלי התוספות - עוז והדר

יודעים שיצאו למחר והיו מכינים
להם צידה לדרך, ומפל-מקום לא
הכינו כל הצורך שנאמר (לעיל יב לט)
וגם צדה לא עשו להם: תורה כג

ששהו ישראל משיצאו ממצרים עד
שאמרו שירה על הים. מפלל
דבשמיני אמרו שירה. ויש לומר
דלקמן מונה משהכינו עצמן לצאת,
מערב פסח ששחטו את הפסח היו

(כב) וַיָּבֹאוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לַיַּל
שְׁבִיעִי שֶׁל פֶּסַח הָיָה (סדר עולם פ"ה).
וְקָשָׂא, דְּכִסּוּף פְּרִשְׁתָּ שְׁלַח לָךְ
(במדבר טו מא) פִּירֵשׁ רַש"י, שְׁמוּנָה
חוּטִין שֶׁבְּצִיצִית כְּנָגַד שְׁמוּנָה יָמִים

~ יום רביעי י"ד שבט ~

כו וַיֹּאמֶר יְיָ לְמֹשֶׁה אָרִים יָת יָדְךָ עַל יַמָּא וַיִּתְּכֹבֵן מֵיָא עַל מִצְרָאֵי עַל רַתְּכִיחוֹן וְעַל פְּרִשִׁיחוֹן:

(כו) וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה נִטֵּה אֶת־יָדְךָ עַל־הַיָּם וַיָּשָׁבוּ הַיָּמִים עַל־מִצְרַיִם עַל־רִכְבּוֹ וְעַל־פְּרִשְׁוֹ:

כ"ו ~ וַיָּשָׁבוּ הַיָּמִים • שְׁזָקוּפִים וְעוֹמְדִים בְּחוּמָה, יָשׁוּבוּ לְמַקוֹמָם וַיִּכְסּוּ עַל מִצְרַיִם.

כו וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה יְת יְהוָה עַל יַמָּא וְתָב יַמָּא לְעַדוֹן צַפְרָא לְתַקְפָּה וּמִצְרָאֵי עַרְקִין לְקַדְמוּתָה וְשִׁנִּיק יְיָ יֵת מִצְרָאֵי בְּגוֹ יַמָּא:

(כו) וַיֵּט מֹשֶׁה אֶת־יָדוֹ עַל־הַיָּם וַיָּשָׁב הַיָּם לַפְּנוֹת בְּקָר לְאִיתָנוּ וּמִצְרַיִם נָסִים לְקִרְאָתוֹ וַיִּנְעַר יְהוָה אֶת־מִצְרַיִם בְּתוֹךְ הַיָּם:

וְהַתְּחַתּוֹן לְמַעְלָה, כִּף הָיָה עוֹלִין וַיִּוֹרְדִין וּמִשְׁתַּבְּרִין בְּיָם, וְנָתַן הַקְּדוֹשׁ־בְּרוּךְ־הוּא בְּהֵם חַיִּים, לְקַבֵּל הַיִּסּוּרִין. וַיִּנְעַר וְשִׁנִּיק, וְהוּא לְשׁוֹן טְרוּף בְּלִשׁוֹן אֲרָמִי, וְהַרְבֵּה יֵשׁ בְּמַדְרַשׁ אַגְדָּה.

כ"ו ~ לַפְּנוֹת בְּקָר • לְעַת שֶׁהַבְּקָר פּוֹנֶה לְבָא. לְאִיתָנוּ • לְתַקְפוֹ הָרֵאשׁוֹן. נָסִים לְקִרְאָתוֹ • שֶׁהָיָה מְהֻמָּמִים וּמְטַרְפִּין וְרָצִין לְקִרְאָת הַיָּם. וַיִּנְעַר ה' • כְּאֵדָם שֶׁמְנַעַר אֶת הַקְּדוּרָה וְהוֹפֵף הָעֲלִיּוֹן לְמַטָּה

כח וְתָבוּ מֵיָא וַחֲפוֹ יֵת רַתְּכִיָּא וְיֵת פְּרִשְׁאֵי לְכָל מִשְׁרַת פְּרַעָה דְעָלוּ בְּתַרְיַחוֹן בְּיַמָּא: לֹא אֲשַׁתָּאָר בְּהוֹן עַד חַד:

(כח) וַיָּשָׁבוּ הַיָּמִים וַיִּכְסּוּ אֶת־הַרְכָּב וְאֶת־הַפְּרִשִׁים לְכָל חֵיל פְּרַעָה הַבָּאִים אַחֲרֵיהֶם בַּיָּם לֹא־נִשְׁאָר בָּהֶם עַד־אַחַד:

עבֹדְתוֹ” (במדבר ד), “וַיִּתְּדוּתְם וּמִיתְרֵיהֶם לְכָל כְּלִיָּהֶם”, וְאֵינוֹ אֶלָּא תַקּוּן לְשׁוֹן.

כ"ח ~ וַיִּכְסּוּ אֶת הַרְכָּב וְגו' לְכָל חֵיל פְּרַעָה • כִּף דְרָךְ הַמְּקִרְאוֹת לְכַתֵּב לְמַ"ד יִתְרָה, כְּמוֹ (לַקּוֹן כו) "לְכָל כְּלִי תַעֲשֶׂה נְחֹשֶׁת", וְכֵן: (סו) "לְכָל כְּלִי הַמְּשַׁבֵּן בְּכָל

כט וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל הִלְכוּ בִּיבֻשָׁה בְּתוֹךְ הַיָּם וְהַיָּם לָהֶם חֲמָה מִיַּמִּינָם וּמִשְׁמָאלָם:

(כט) וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל הִלְכוּ בִּיבֻשָׁה בְּתוֹךְ הַיָּם וְהַיָּם לָהֶם חֲמָה מִיַּמִּינָם וּמִשְׁמָאלָם:

ל וּפְרַק יְיָ בְּיוֹמָא הַהוּא יֵת יִשְׂרָאֵל מִיָּדָא דְמִצְרָאֵי וַחֲיוּ יִשְׂרָאֵל יֵת מִצְרָאֵי מִיַּתִּין עַל כִּיָּף יַמָּא:

(ל) וַיִּוִּשַׁע יְהוָה בַּיּוֹם הַהוּא אֶת־יִשְׂרָאֵל מִיַּד מִצְרַיִם וַיִּרְא יִשְׂרָאֵל אֶת־מִצְרַיִם מֵת עַל־שַׁפַּת הַיָּם:

דעת זקנים מבועלי התוספות - עוז והדר

הָיָה חֲלוּנוֹת וּמִסְפָּרִים זֶה עִם זֶה כְּדִי לַיָּשָׁב בְּעָתָם, הִנָּה הִיא דְכַתִּיב וְהַיָּמִים לָהֶם חוּמָה (פְּרָקִי דְרַ"א פ"א). וְלִפִּי הַמְּדַרְשׁ הַזֶּה נִרְאָה שֶׁהַמְּתַעֲשֵׂף בְּצִיצִית צָרִיף לְהַשְׁלִיף הַצִּיצִיּוֹת לְאַחֲרָיו. וְלִי נִרְאָה דָּאִין צָרִיף, דְּהָא דְאֲמַרְיָנָן בְּמַדְרַשׁ שְׁעִתִּידִין לְהַתְּעֲשֵׂף בְּצִיצִית מְאֻחֲרֵיהֶם הֵינֵנוּ בְּשַׁעַת הָעֵטִיפָה, דְּבִאוּתָהּ שַׁעָה כָּל הַטְּלִית וְכָל הַצִּיצִית מְאֻחֲרֵיהֶם: תורה ל

הַקְּדוֹשׁ־בְּרוּךְ־הוּא שְׁנַאֲמַר (דְּבָרִים ל ג) מִיַּמִּינוֹ אֵשׁ דַּת לְמוֹ, חֲזוֹר וְאָמַר לַיָּמִים שְׁבִשְׁמָאלָם הִזְהָרוּ בְּיִשְׂרָאֵל שְׁעִתִּידִין לְהִנִּיחַ תְּפִלִּין בְּשַׁמָּאל, חֲזוֹר וְאָמַר לַיָּמִים שְׁלֹאֲתַרְיָהֶם הִזְהָרוּ בְּיִשְׂרָאֵל שְׁעִתִּידִים לְהַתְּעֲשֵׂף בְּצִיצִית מְאֻחֲרֵיהֶם, וְהַיָּמִים שׁוֹמְעִין דְּבָרָיו וְעוֹמְדִין חוּמוֹת (וּלְקוֹט רַמֵּז רלד). וְנִחְלַק לָהֶם הַיָּם לְשָׁנִים עֶשֶׂר קָרְעִים כְּדִי שִׁיָּהָא לְכָל שַׁבָּט וְשַׁבָּט שְׁבִיל לְבָדוּ, וּבְחוּמוֹת הַיָּם שְׁבִין כָּל אֶחָד וְאֶחָד

(כח) לֹא נִשְׁאָר בָּהֶם עַד אֶחָד. אֶבֶל אֶחָד נִשְׁאָר וְהוּא פְּרַעָה. וְהָא דְכַתִּיב בְּסִפְרֵ תְהִלִּים (שׁ יא) אֶחָד מֵהֶם לֹא נוֹתַר, הֵינֵנוּ מְכַל עֲמוֹ: תורה כט (כט) וְהַיָּמִים לָהֶם חֲמָה. חֲמָה חֲסוֹר כְּתִיב, לִפִּי שְׁבַתְחִילָה נִתְמַלֵּא הַיָּם חֲמָה עֲלֵיהֶם, עַד שֶׁבֶא גְבַרְיָאֵל וְשָׁמַם כְּחוּמָה בְּתוֹךְ הַיָּם, וְהִנֵּה מְכַרְיוֹ עַל הַיָּם וְאֹמַר לַיָּם שְׁבִימִינִם, הִזְהָרוּ בְּיִשְׂרָאֵל שְׁעִתִּידִין לְקַבֵּל הַתּוֹרָה שְׁנִיתָנָה בְּיַמִּינוֹ שֶׁל

עולים מצד זה, כך הם עולין מצד אחר רחוק ממנו, וירדפו אחרינו.

כ"י וירא ישראל את מצרים מת • שפלטן הם על שפתו, כדי שלא יאמרו ישראל: כשם שאנו

לא ונחזא ישראל ית גבורתא ידא רבתא די עבד יי במצרים וידחילו עמא מן קדם יי והמינו במימרא די ובנביאות משה עבדה:

(לא) וירא ישראל את-היַד הגְדֹלָה אֲשֶׁר עָשָׂה יְהוָה בְּמִצְרַיִם וַיִּירָאוּ הָעָם אֶת-יְהוָה וַיֹּאמְרוּ בְּיַמֵּינוּ בַּיהוָה וּבְמֹשֶׁה עַבְדּוֹ: פ

נפלין על לשון יד, וכלן לשון יד' ממש הן. והמפרשו, יתקן הלשון אחר ענין הדבור.

כ"י ואת-היַד הגְדֹלָה • את הגבורה הגְדֹלָה שעשתה ידו של הקדוש-ברוך-הוא. והרבה לשונות

א כן שפח משה ויבני ישראל ית תושבבתא דא קדם יי ואמרו למימר נשפח ונודה קדם יי ארי אתגאי על גותנאי וגאותא דילה היא סוסיא ורכבה רמא בימא:

טו (א) אז ישיר-משה ובני ישראל את-השירה הזאת ליהוה ויאמרו לאמור אשירה ליהוה פי-גאה גאה סוס ורכבו רמה בים:

עבר, אבל זה שלא היה אלא לשעה, אינו יכול לישוב בלשון הזה. פי גאה גאה • פתגומו. (דבר אחר: בא הפסל לומר שעשה דבר שאי-אפשר לבשר-ודם לעשות, כשהוא נלחם בתברו ומתגבר עליו, מפילו מן הסוס, וכאן: "סוס ורכבו רמה בים", וכל שאי-אפשר לעשות על-ידי זולתו נופל בו לשון גאות, כמו "פי גאות עשה", וכן כל השירה תמצא כפולה: "עזי וזמרת יה, ויהי לי לישועה", "ה' איש מלחמה, ה' שמו", וכן כלם. ברש"י ישן). דבר אחר: "פי-גאה גאה" – על כל השירות וכל מה שאקלס בו – עוד יש בו תוספת, ולא כמדת מלך בשר-ודם שמקלסין אותו ואין בו. סוס ורכבו • שניהם קשורים זה בזה, והמים מעלין אותם לרום ומורדין אותם לעמק ואין נפרדים. רמה • השליף, וכן (דניאל א) "ורמיו לגו אתון נורא", ומדרש אגדה: כתוב אחד אומר "רמה" וכתוב אחד אומר "ירה" – מלמד שהיו עולין לרום ויורדין לתהום, כמו (איוב לח) "מי ירה אכן פנתה" מלמעלה למטה.

כ"י אז ישיר משה • אז, כשראה הנס, עלה בלבו שישיר שירה, וכן: (יהושע י) "אז ידבר יהושע", וכן: (מלכים א ז) "ובית יעשה לכת פרעה", חשב בלבו שיעשה לה. אף כאן "ישיר", אמר לו לבו שישיר וכן עשה, "ויאמרו לאמור אשירה לה". וכן ביהושע, כשראה הנס, אמר לו לבו שידבר וכן עשה, "ויאמר לעיני ישראל". וכן שירת הבאר שפתח בה: "אז ישיר ישראל", פרש אחריו: "עלי באר ענו לה". (מלכים א) "אז יבנה שלמה במה", פרושו בו חכמי ישראל: שבקש לבנות ולא בנה, למדנו, שהי"ד על שם המחשבה נאמרה, זהו לישוב פשוטו. אבל מדרשו: אמרו רבותינו זכרונם-לברכה: מכאן רמז לתחית המתים מן התורה, וכן בכלן, חוץ משל שלמה שפרשוהו: 'בקש לבנות ולא בנה'. ואין לומר ולישב לשון הזה כשאר דברים הנכתבים בלשון עתיד והן מיד, כגון: (איוב א) "ככה יעשה איוב", (במדבר ט) "על פי ה' יחננו", 'ולש אשר יהיה הענן', לפי שהן דבר ההונה תמיד, ונפול בו בין לשון עתיד ובין לשון

ב תקפי ותשבחתי דחילא יי ואמר במימרה ונהיה לי לפרק דין אלהי ואבני לה מקדשא אלהא דאבהתי ואפלה קדמוהי:

(ב) עזי וזמרת יה ויהי לי לישועה זה אלי ואנוהו אלהי אבי וארממנהו:

וזמרתי, ואני תמה על לשון המקרא, שאין לה כמוהו בנקודתו במקרא, אלא בשלשה מקומות שהוא סמוך

כ"י עזי וזמרת יה • אונקלוס תרגם: 'תקפי ותשבחתי'. "עזי", כמו עזי בשורוק, "וזמרת" כמו

דעת זקנים מבעלי התוספות - עוז והדר

דכתיב (תהלים קלו יג) לגור ים סוף לגזרים, וימל (בראשית ז כג) מתרגמינו ויגור (תנחומא ישן יב: תורה ב

פרעה וגו', ובאז אני מקלס לפניך (שמד"ר כג א). דבר אחר, אז בגימטריא שמונה, לומר בזכות המילה שניתנה לשמונה קרע לנו הים,

(א) אז ישיר משה. אמר משה לפני הקדוש-ברוך-הוא, רבונו של עולם באז קראתי תגר לפניך דכתיב (לעיל ה כג) ומאז באתי אל

אֲלֵהֲנֹו הִיָּה לָנוּ לִישׁוּעָה. וְאֵל תִּתְּמָה עַל לְשׁוֹן וַיְהִי שֶׁלֹּא נֹאמַר הִיָּה, שֵׁשׁ לָנוּ מִקְרָאוֹת מְדַבְּרִים בְּלִשׁוֹן זֶה, וְזֶה דִּגְמָתוֹ: (מלכים א' 1) "אֵת קִירוֹת הַבַּיִת סָבִיב לְהִכָּל וּלְדָבִיר וַיַּעַשׂ צִלְעוֹת סָבִיב", הִיָּה לוֹ לומר: "עָשָׂה צִלְעוֹת סָבִיב". וְכֵן (דברי הימים ב' 1) "וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל הַיּוֹשְׁבִים בְּעָרֵי יְהוּדָה וַיִּמְלֹךְ עֲלֵיהֶם רַחְבֶּעַם", הִיָּה לוֹ לומר: "מְלֹךְ עֲלֵיהֶם רַחְבֶּעַם". (במדבר ד') "מִבְּלַתִּי יְכוּלֹת ה' וְגו' וַיִּשְׁחָטֵם", הִיָּה לוֹ לומר: "שְׁחָטֵם". (שם ל') "וְהֶאֱנָשִׁים אֲשֶׁר שָׁלַח מִשֶּׁה וְגו' וַיָּמְתוּ", מִתּוֹ הִיָּה לוֹ לומר. (לעיל ח) "וְאֲשֶׁר לֹא שָׁם לְבוֹ אֶל דָּבָר ה' וַיַּעֲזֹב", הִיָּה לוֹ לומר "עֲזֹב". זֶה אֵלִי. בְּכַבּוּדוֹ נִגְלָה עֲלֵיהֶם, וְהָיוּ מְרִאִין אוֹתוֹ בְּאֶצְבַּע: רָאֵתָה שִׁפְתָּה עַל הַיָּם, מָה שֶׁלֹּא רָאוּ נְבִיאִים. וְאֲנֹהוּ. אוֹנֶקְלוֹס תִּרְגַּם לְשׁוֹן נֹוה, (ישעיה לג) "נֹוה שֶׁאֲנִי", (שם סה) "לְנֹוה־צֹאן". דָּבָר אַחֵר: וְאֲנֹהוּ, לְשׁוֹן נוֹי, אֶסְפֵּר נוֹי וְשִׁבְחוּ לְבָאֵי עוֹלָם, כְּגוֹן: "מָה הַדּוֹף מְדוּד? הַדּוֹי צַח וְאָדָם". וְכֵל הַעֲנִין. אֱלֹהֵי אָבִי. הוּא זֶה, וְאֶרְוֹמְנָהוּ. אֱלֹהֵי אָבִי. לֹא אֲנִי תַחֲלַת הַקְּדוּשָׁה, אֲלֵא מִחֻזְקָתָהּ וְעוֹמְדָתָהּ לִי הַקְּדוּשָׁה וְאֱלֹהוֹתָי עָלַי מִימֵי אֲבוֹתַי.

ג יי מרי נצחון קרבניא יי שמה:

בְּשֵׁם ה' צְבָאוֹת. דָּבָר אַחֵר: ה' שְׁמוֹ, אִף בְּשִׁעָה שֶׁהוּא נִלְחָם וְנוֹקֵם מֵאוֹיְבָיו, אוֹחֲזוֹ הוּא בְּמִדְתּוֹ לְרַחֵם עַל בְּרוּאָיו וְלִזְוֹן אֶת כָּל בְּאֵי עוֹלָם, וְלֹא כְּמִדַּת מַלְכֵי אֲדָמָה: כִּשְׁהוּא עוֹסֵק בְּמִלְחָמָה פּוֹנֵה עֲצָמוֹ מִכָּל עֲסָקִים וְאִין בּוֹ פֶת לַעֲשׂוֹת זוֹ וְזוֹ.

ד רתני פרעה ומשיחיתיה שדי בימא ושפר גברוהי אטבעו בימא דסויה:

אֲלֵא בְּמִקּוֹם טִיט, כְּמוֹ: (תהלים טו) "טְבַעְתִּי בֵּין מְצוּלָה", (ירמיה לח) "וַיִּטְבַּע יְרֻמָּהוּ בְּטִיט", מְלַמֵּד שֶׁנַּעֲשָׂה הַיָּם טִיט לְגַמֵּל לָהֶם כְּמִדְתָּם, שֶׁשֶׁעָבְדוּ אֶת יִשְׂרָאֵל בְּחֹמֶר וּבִלְבָנִים.

ה תהומיא חפו עליהון נחתו לעומקיא כאבנא:

יְכַסְּיוֹמוּ בְּמִלְאֵפוֹ"ם (גַּם כָּאן מוֹכַח לְהִיּוֹת חוֹלָם כְּמוֹ שֶׁנִּתְבָּרַר). כְּמוֹ אֲבָן. וּבְמִקּוֹם אַחֵר: "צִלְלוּ כַּעֲפֹרָת", וּבְמִקּוֹם אַחֵר: "יֵאכְלֵמוּ כֶּשֶׂשׁ". הַרְשָׁעִים - כֶּשֶׂשׁ הוֹלְכִים וּמְטַרְפִּין עוֹלִים וַיִּוְרְדִין, בֵּינֵנוּנִיִּים - כְּאֲבָן, וְהַכְּשָׁרִים - כַּעֲפֹרָת שְׁנַחוּ מִיָּד.

אֲצֵל 'וּזְמַרְתָּ', וְכֵל שְׂאָר מִקּוֹמוֹת נְקוּדָה שְׁוֹרוֹ"ק: (ירמיה טו) "ה' עֲזֵי וּמְעֲזֵי", (תהלים נט) "עֲזוֹ אֱלֹהֵי אֲשֶׁמְרָה", וְכֵן כָּל תִּיבָה בַת שְׁתֵּי אוֹתִיּוֹת הַנְּקוּדָה מְלֵאפוֹ"ם, כִּשְׁהִיא מְאָרְכַת בָּאוֹת שְׁלִישִׁית וְאִין הַשְּׁנֵי (בשור"א) בְּחֻטָּף, הִרְאֵנוּהָ נְקוּדָה בְּשְׁוֹרוֹ"ק, כְּגוֹן: עֹז - עֲזֵי, רַק - רָקִי, חַק - חָקִי, עַל - עֲלִי, "יִסּוּר עֲלוֹ", כֵּל - כְּלוֹ, "וְשְׁלִישִׁים עַל כְּלוֹ". וְאֵלּוּ הַשְּׁלֵשָׁה: "עֲזֵי וּזְמַרְתָּ" שֶׁל כָּאן, וְשֶׁל יִשְׁעִיָהּ וְשֶׁל תְּהִלִּים נְקוּדָה בְּחֻטָּף קַמ־ץ. וְעוֹד, אִין בְּאֶחָד מֵהֶם כְּתוּב 'וּזְמַרְתִּי', אֲלֵא 'וּזְמַרְתָּ', וְכֵלָם סְמוּךְ לָהֶם 'וַיְהִי לִי לִישׁוּעָה'. לְכָף אֲנִי אוֹמֵר לִישָׁב לְשׁוֹן הַמְּקָרָא: שְׂאִין "עֲזֵי" כְּמוֹ עֲזֵי וְלֹא "וּזְמַרְתָּ" כְּמוֹ וּזְמַרְתִּי, אֲלֵא "עֲזֵי" שֶׁם דָּבָר הוּא, כְּמוֹ (שם קכג) "הַיּוֹשְׁבֵי בְּשָׂמִים", (עובדיה א) "שׁוֹכְנֵי בְּחֻגֵי סֹלַע", (דברים לג) "שׁוֹכְנֵי סִנְהָ", וְזֶהוּ הַשְּׁבַח: "עֲזֵי וּזְמַרְתָּ יְה", הוּא הִיָּה לִי לִישׁוּעָה. "וּזְמַרְתָּ" דְּבוּק הוּא לְתִיבַת ה', כְּמוֹ: (שופטים ה) "לְעֻזְרַת ה'", (ישעיה ט) "בְּעֶבְרַת ה'", (קהלת ג) "עַל דְּבַרְת בְּנֵי הָאָדָם". וּלְשׁוֹן 'וּזְמַרְתָּ', לְשׁוֹן (ויקרא כה) "לֹא תִזְמַר", (ישעיה כה) "וַיִּמֵּר עֲרִיצִים" לְשׁוֹן כְּסוּיָהּ וְכִרְיָתָה. עֲזוֹ וְנִקְמָתוֹ שֶׁל

(ג) יהוה איש מלחמה יהוה שמו:

כ"ש" ה' איש מלחמה • בעל מלחמה, כמו (רות א) "איש נעמי", וְכֵל "אִישׁ" וְ"אִישׁוֹ" מִתְרַגְּמִין בְּעַל, וְכֵן (מלכים א' ב) "וַיִּחַזְקֵת וְהִיָּיתָ לְאִישׁ", לְגַבּוּר. ה' שְׁמוֹ • מִלְחָמוֹתָיו לֹא בְּכָלִי זִין, אֲלֵא בְּשְׁמוֹ הוּא נִלְחָם, כְּמוֹ שְׂאֵמֶר דָּוִד: (שמואל א' יז) "וְאֲנֹכִי בָּא אֲלִיךָ

(ד) מרבבת פרעה וחילו ירה בים ומבחר טבעו בים־סוף:

כ"ש" ירה בים • שְׁדֵי בִימָא, 'שְׁדֵי' לְשׁוֹן יְרִיָה, וְכֵן הוּא אוֹמֵר: (למקנ ט) "אוֹ-יְרֵה יְרֵה", תִּרְגוּם אוֹנֶקְלוֹס: 'אוֹ אֲשֶׁתְּדָאָה יִשְׁתְּדִי, וְהִתִּי"ו מְשֻׁמֶשֶׁת בְּאֵלוֹ בְּמִקּוֹם יִתְפַּעַל. וּמִבְחָר • שֶׁם דָּבָר, כְּמוֹ: מְרַכֵּב, מִשְׁכָּב, "מִקְרָא קִדְשׁ". טְבַעו • (מכילתא) אִין טְבִיעָה

(ה) תהומת יכסימו ירדו במצולת כמו־אבן:

כ"ש" יכסימו • כְּמוֹ יְכַסּוּם, וְהִי"וֹד הָאֲמַצְעִית יִתְרָה בּוֹ. וְדָרַךְ הַמְּקָרָאוֹת בְּכָף, כְּמוֹ: (דברים ח) "וּבִקְרָךְ וְצִאנָךְ יִרְבֵּין", (תהלים לו) "וַיִּרְוֶן מִדְּשֵׁן בֵּיתְךָ", וְהִי"וֹד רֵאשׁוֹנָה שֶׁמְשַׁמְעָה לְשׁוֹן עֲתִיד, כִּף פְּרִשָׁהוּ: טְבַעו בֵּים סוּף, כְּדִי שִׁיחֲזְרוּ הַיָּמִים וַיְכַסּוּ אוֹתָן. "יְכַסְּיוֹמוֹ" אִין דוּמָה לוֹ בְּמִקְרָא בְּנְקוּדָתוֹ, וְדָרְכּוֹ לְהִיּוֹת נִנְקַד

(ו) יְמִינְךָ יְהוָה נְאֻדְרֵי בַפֶּתַח יְמִינְךָ יְהוָה תִּרְעֵץ וְיִמְינְךָ יְיָ אֲדִיר פְּחִילָא וְיִמְינְךָ יְיָ תִּבְרַת סְנָאָה : **אוֹיֵב:**

לְנוּ" (הושע ב) "אֲעֲנֶה, נְאֻם-ה', אֲעֲנֶה אֶת-הַשְּׁמַיִם", (שופטים ה) "אֲנֹכִי לֵה', אֲנֹכִי אֲשִׁירָה", (תהלים קכד) "לוֹלִי ה' וְגו' לוֹלִי ה' שְׁהִיָּה לְנוּ בְּקוֹם עֲלֵינוּ אָדָם", (שופטים ה) "עוֹרֵי עוֹרֵי דְבוּרָה, עוֹרֵי עוֹרֵי דְבַרְיִ-שִׁיר", (ישעיה כז) "תִּרְמָסְנָה רָגַל, רָגַלִי עֲנִי", (תהלים קלח) "וְנִתַּן אֲרָצָם נִחְלָה, נִחְלָה לְיִשְׂרָאֵל עִמּוֹ". נְאֻדְרֵי • הַיּוֹד יִתְרָה, כְּמוֹ: "רַבְתִּי עִם", "שְׁרַתִּי בְּמִדְיָנוֹת", "גִּבְתִּי יוֹם". תִּרְעֵץ אוֹיֵב • תְּמִיד הִיא רוֹעֲצָת וּמִשְׁבַּרְת הָאוֹיֵב. וְדוֹמָה לוֹ "וַיִּרְעָצוּ וַיִּרְצָצוּ אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל", בְּשׁוֹפְטִים' (י). דְּבַר אַחֵר: "יְמִינְךָ" הַנְּאֻדְרֵת בַּפֶּתַח הִיא מְשַׁבַּרְת וּמִלְקָה "אוֹיֵב".

כְּשִׁי-יִמְינְךָ. יְמִינְךָ • שְׁתֵּי פְּעָמִים: כְּשִׁי-יִשְׂרָאֵל עוֹשֵׂין רְצוֹנוֹ שֶׁל מְקוֹם, הַשְּׂמָאל נַעֲשִׂית יְמִין. יְמִינְךָ ה' נְאֻדְרֵי בַפֶּתַח • לְהַצִּיל אֶת יִשְׂרָאֵל, וְיִמְינְךָ הַשְּׂנִית "תִּרְעֵץ אוֹיֵב". וְלִי נְרָאָה: אוֹתָהּ יְמִין עֲצָמָה "תִּרְעֵץ אוֹיֵב", מַה שְּׂאִי-אֶפְשֶׁר לְאָדָם לַעֲשׂוֹת שְׁתֵּי מְלָאכּוֹת בְּיַד אַחַת. וּפְשׁוּטוֹ שֶׁל מְקָרָא: "יְמִינְךָ" הַנְּאֻדְרֵת בַּפֶּתַח, מַה מְלָאכְתָּהּ? "יְמִינְךָ" הִיא "תִּרְעֵץ אוֹיֵב", וְכַמָּה מְקָרְאוֹת דְּגִמְתוּ: (תהלים צב) "כִּי הִנֵּה אוֹיְבֶיךָ ה', כִּי הִנֵּה אוֹיְבֶיךָ יֹאבְדוּ", (שם צד) "עַד-מָתִי רְשָׁעִים, ה', עַד-מָתִי רְשָׁעִים יַעֲלִזוּ", (שם צג) "נִשְׂאוּ נְהָרוֹת, ה', נִשְׂאוּ נְהָרוֹת קוֹלָם", "לֹא לְנוּ, ה', לֹא

(ז) וּבְרַב גְּאוּנְךָ תִּהְרַם קְמִיךָ תִּשְׁלַח חֲרָנְךָ יֵאֲכַלְמוּ **בַּקֵּשׁ:**

זוֹבְסָגִי תִקְסָף תִּבְרַתְנִין לְדַקְמוֹ עַל עַמְךָ שְׁלַחְתָּ רָגְזָךָ שִׁיעֲנוֹן כְּנוֹרָא לְקַשָּׂא:

כְּשִׁי-יִמְינְךָ גְּאוּנְךָ • אִם הָיָה בְּלִבְךָ רוֹעֲצָת הָאוֹיֵב, כְּשֶׁהוּא מְרִימָה בְּרַב גְּאוּנוֹ, אִזְ יִהְיֶה קְמִי. וְאִם בְּרַב גְּאוּנוֹ לְבַד אוֹיְבֵיו נִהְרַסִים, קַל-וְחָמֵר כְּשֶׁשְׁלַח בָּם חֲרוֹן אַף, "יֵאֲכַלְמוּ". תִּהְרַם • תְּמִיד אֵתָהּ הוֹרַם

(ח) וּבְרוּחַ אֶפְיךָ נַעֲרָמוּ מֵיָם נִצְבוּ כְּמוֹ-נֶגֶד קָפְאוּ תְהַמַּת בְּלָבִיָּם:

וְכָל אֶף וְחֲרוֹן שְׁבַמְקָרָא אֲנִי אוֹמֵר כֵּן: "תִּרְהָ אֶף", כְּמוֹ: (איוב ה) "וְעֲצָמֵי חֲרָה מְנִי-חֲרַב", לְשׁוֹן שְׁרָפָה וּמוֹקֵד, שֶׁהַנְּחִירִים מִתְחַמְמִים וְנִחְרִים בְּעַת הַקָּצֶף. וְחֲרוֹן מַגְזַרְת חֲרָה, כְּמוֹ רְצוֹן מַגְזַרְת רְצָה, וְכֵן חֲמָה, לְשׁוֹן חֲמִימוֹת, עַל כֵּן הוּא אוֹמֵר: (אסתר א) "וַחֲמַתּוּ בְּעֶרְהָ בּוֹ", וְכַנּוּחַ הַחֲמָה אוֹמֵר: נִתְקַרְרָה דְעַתּוֹ. נַעֲרָמוּ מֵיָם • אוֹנֵקְלוֹס תִּרְגָּם לְשׁוֹן עֲרְמִימוֹת, וּלְשׁוֹן צַחוֹת הַמְקָרָא, כְּמוֹ (שיר השירים ז) "עֲרַמַת חֲטִיִּם", "וְנִצְבוּ כְּמוֹ-נֶגֶד" יוֹכִיחַ. נַעֲרָמוּ מֵיָם • מִמוֹקֵד רוּחַ שִׁיעָצָא מֵאֶפְדָּךְ יִבְשׁוּ הַמַּיִם, וְהֵם נַעֲשׂוּ כְּמִין גְּלִים וְכִרְיֹת שֶׁל עֲרָמָה שֶׁהֵם גְּבוּהִים. כְּמוֹ

כְּשִׁי-יִמְינְךָ וּבְרוּחַ אֶפְיךָ • הַיּוֹצֵא מִשְׁנֵי נְחִירִים שֶׁל אֶף. דְּבַר הַכְּתוּב, כְּבִיכּוֹל, בְּשִׁכְנֶיהָ דְּגִמַּת מְלֶךְ בְּשִׁר-וֹם, כְּדִי לְהַשְׁמִיעַ אֶזְזוֹן הַכְּרִיּוֹת כְּפִי הַהוּה, שִׁיּוּכְלוּ לְהִבִּין דְּבַר: כְּשֶׁאָדָם כּוֹעֵס יוֹצֵא רוּחַ מִנְּחִירָיו, וְכֵן: (תהלים יח) "עֲלָה עֲשָׂן בְּאֶפְסוֹ", וְכֵן (איוב ד) "וּמְרוּחַ אֶפּוֹ יִכְלוּ", וְזֶהוּ שְׂאֵמֵר (ישעיה מח) "לְמַעַן שְׁמִי אֲאָרִיךְ אֶפְסִי", כְּשׁוֹעֲפּוֹ נְחָה, נְשִׁימָתוֹ אֲרַפָּה, וְכִשְׁהוּא כּוֹעֵס, נְשִׁימָתוֹ קָצְרָה. (שם) "וַתְּהַלְתִּי אֶחְטָם לְךָ", וְלִמְעַן תְּהַלְתִּי אֲשִׁים חְטָם בְּאֶפִּי לְסַתֵּם נְחִירֵי בְּפָנֵי הָאֶף וְהָרוּחַ שְׁלֵא יֵצֵאוּ. "לְךָ", בְּשִׁבִּילְךָ "אֶחְטָם", כְּמוֹ "נְאֻקָה בְּחֶטֶם" בְּמִסְכַּת שַׁבַּת, (דף נא) כִּף נְרָאָה בְּעֵינֵי.

דעת זקנים מבטלי התוספות - עוז והדר

נִבְקַע לְמַטָּה עַד תְּהוּם לֹא הָיוּ יְכוּלִין לְצַאת מִמֶּנּוּ, וְהִינּוּ דְכָתִיב בְּלִב יָם, כְּמוֹ שֶׁהֵלֵב נִתַּן בְּגוֹף הָאָדָם יֵשׁ שְׁנֵי שְׁלִישִׁים לְמַטָּה מִמֶּנּוּ וְשְׁלִישׁ לְמַעְלָה מִמֶּנּוּ: תוֹרָה ט

(ח) נַעֲרָמוּ. נִכְנַס בְּהֵן עֲרַמוּמִית וְאָמְרוּ שִׁירָה, וְכֵן תִּרְגָּם אוֹנֵקְלוֹס חֲפִימוֹ מִיָּא: קָפְאוּ תְהַמַּת בְּלָב יָם. הַשְּׁנֵי שְׁלִישִׁים שְׁלִישִׁים קָפְאוּ, וְהַשְּׁלִישׁ שֶׁל מַעְלָה נִבְקַע, שְׁאִילוֹ

(ו) יְמִינְךָ ה' נְאֻדְרֵי בַפֶּתַח. פִּירֵשׁ רְשִׁי כְּמוֹ רַבְתִּי עִם (איכה א א). וּלְפִי שְׁהִיָּה לוֹ לְכַתּוּב 'נְאֻדְרֵת', שְׁהִירֵי יְמִין לְשׁוֹן נִקְבָּה הִיא. וְיֵשׁ מְפָרְשִׁים שֶׁהוּא מוֹסֵב עַל תִּיבַת הַשָּׁם, וְהוּא כְּמוֹ הַשְּׁבִי (תהלים קכג א): תוֹרָה ז

נָקוּד אֶלֶּא בַמְּלֶאפֹ"ם (חולם) כְּמוֹ (תהלים נו) "שִׁימָה דְמַעְתֵּי בְנֵאדָרְךָ", (שופטים ד) "אֵת נֹאד הַחֲלָב". קָפְאוּ • כְּמוֹ (איוב ט) "וְכִגְבִינָה תִקְפִּיאֲנִי", שֶׁהִקְשׁוּ וְנִעְשׂוּ בְּאֲבָנִים, וְהַמַּיִם זֹרְקִים אֶת הַמַּצְרִים עַל הָאֲבָן בְּכַח וְנִלְחַמִּים בָּם בְּכָל מִינֵי קִשֵׁי. בְּלִב־יָם • בְּחֻזֵּק הַיָּם, וְדָרְךָ הַמִּקְרָאוֹת לְדָבָר כֵּן: "עַד־לֵב הַשָּׁמַיִם", (שמואל ב י"ח) "בְּלֵב הָאֱלֹהִים", לְשׁוֹן עֲקָרוֹ וְתִקְפוֹ שֶׁל דָּבָר.

גַּד • כְּתַרְגוּמוֹ: כְּשׁוֹר, כְּחֻמָּה. גַּד • לְשׁוֹן צְבוּר וְכִנּוּס, כְּמוֹ (ישעיה נו) "גַּד קָצִיר בְּיוֹם נַחֲלָה", (תהלים לג) "כִּנּוּס בְּגַד", לֹא כְּתִיב כִּוְנָס כִּנּוּס, אֶלֶּא 'כְּגַד', וְאֵלּוּ הֵיךְ 'כְּגַד' כְּמוֹ כְּנֹאד וְ'כִוְנָס' לְשׁוֹן הַכְּנָסָה, הֵיךְ לוֹ לְכַתֵּב 'מְכֻנָּס כְּכֹנֹאד מֵי הַיָּם', אֶלֶּא 'כִּוְנָס' לְשׁוֹן אוֹסֵף וְצוֹבֵר הוּא, וְכֵן: (יהושע ג) "קָמוּ גַד אַחַד", "וַיַּעֲמֵדוּ גַד אַחַד", וְאֵינִי לְשׁוֹן קִימָה וְעִמְדָה בְּנֹאדוֹת אֶלֶּא בְּחֻמוֹת וְצְבוּרִים, וְלֹא מְצִינוּ "נֹאד"

ט דַּהֲוָה אָמַר סִנְאָה אֲרִדְהוּ אֲדַבֵּק אֶפְלַג בְּזֹתָא תִשְׁבַּע מִנְהוֹן נִפְשֵׁי אֲשֻׁלוּף חֲרָבִי תִשְׁיַצְנוּן יָדִי:

(ט) אָמַר אוֹיֵב אֲרִדְךָ אֲשִׁיג אַחֲלֵק שָׁלַל תִּמְלֶאמֹו נִפְשֵׁי אַרְיֵק חֲרָבִי תוֹרִישְׁמוֹ יָדִי:

שְׁקִיָּהם", (ירמיה מח) "וְכָלִּיּוּ גְרִיקוֹ". וְאִם תֹּאמַר אֵין לְשׁוֹן גְרִיקוֹת נּוֹפֵל עַל הַיּוֹצֵא, אֶלֶּא עַל הַתִּיק, וְעַל הַשֵּׁק וְעַל הַכְּלִי שֶׁיּוֹצֵא מִמֶּנּוּ, אֲבָל לֹא עַל הַחֲרָב וְעַל הַיַּיִן, וְלְדַחֵק וּלְפָרֵשׁ "אַרְיֵק חֲרָבִי" כְּלִשׁוֹן (בראשית יד) "וַיִּרֶק אֶת חֲנִיכִיו", 'אֲוִדִין בְּחֲרָבִי'. מְצִינוּ הַלְשׁוֹן מוֹסֵב אֵף עַל הַיּוֹצֵא: (שיר השירים א) "שִׁמֵּן תוֹרֶק", (ירמיה מח) "וְלֹא־הוֹרֵק מִכְּלִי אֵל כְּלִי", 'לֹא הוֹרֵק הַכְּלִי אֵין כְּתִיב כָּאֵן, אֶלֶּא לֹא הוֹרֵק הַיַּיִן מִכְּלִי אֵל כְּלִי, מְצִינוּ הַלְשׁוֹן מוֹסֵב עַל הַיַּיִן, וְכֵן (יחזקאל כח) "וְהִרְיִקוּ חֲרֻבוֹתֶם עַל־יָפִי חֲכֻמָּתְךָ" דְחִירִם. תוֹרִישְׁמוֹ • לְשׁוֹן רִישׁוֹת וְדִלוּת, כְּמוֹ (שמואל א ב) "מוֹרִישׁ וּמַעֲשִׂיר".

כש"י אָמַר אוֹיֵב • לְעַמּוֹ כְּשִׁפְתָם בְּדָבָרִים: אֲרִדְךָ וְאֲשִׁיגֶם וְאַחֲלֵק שָׁלַל עִם שְׂרִי וְעַבְדִּי. תִּמְלֶאמֹו • תִּתְמַלֵּא מִהֶם. נִפְשֵׁי • רוּחִי וְרִצּוֹנִי. וְאֵל תִּתְמַה עַל תִּיבָה הַמְדַבֶּרֶת בְּשִׁפְתֵים. תִּמְלֶאמֹו - תִּמְלֵא מִהֶם. יֵשׁ הַרְבֵּה כְּלִשׁוֹן הַזֶּה: (שופטים א) "כִּי אֲרַץ הַנְּגֹב נִתְחַנְּי", כְּמוֹ יִתְתֵּל לִי. (בראשית לו) "וְלֹא יָכֹלוּ דְבָרוֹ לְשָׁלוֹם", כְּמוֹ 'דְבַר עֲמוֹ'. (ירמיה ט) "בְּנִי יִצְאוּנִי", כְּמוֹ 'יִצְאוּ מִמֶּנִּי'. (איוב לא) "מִסְפָּר צְעָדֵי אֲגִידְנוּ", כְּמוֹ אֲגִיד לוֹ. אֵף כָּאֵן 'תִּמְלֶאמֹו' תִּמְלֵא נִפְשֵׁי מִהֶם. אַרְיֵק חֲרָבִי • אֲשֻׁלֵף, וְעַל שֵׁם שֶׁהוּא מְרִיק אֶת הַתַּעַר בְּשִׁלְפֹתוֹ וְנִשְׁאַר רִיק, נּוֹפֵל בּוֹ לְשׁוֹן הַרְקָה, כְּמוֹ "מְרִיקִים

יִאמַרְתָּ בְּמִימְרֵךְ חֲפֵא עֲלִיהוֹן יִמָּא אֲשִׁתְּקֵעוּ כְּאַבְרָא בְּמִין תִּקְיִפִּין:

(י) נִשְׁפַּתָּ בְּרוּחְךָ כִּסְמוֹ יָם צָלְלוּ כַּעוֹפְרֵת בְּמִים אֲדִירִים:

כש"י נִשְׁפַּתָּ • לְשׁוֹן הַפְּחָה, וְכֵן (ישעיה מ) "וְגַם נִשֵּׁף בְּהֶם". צָלְלוּ • "אֲשִׁתְּקֵעוּ" וְעַמְקוֹ, לְשׁוֹן מְצוּלָה. כַּעוֹפְרֵת • אֲבָר פְּלוֹ"ס בְּלַע"ז.

כש"י נִשְׁפַּתָּ • לְשׁוֹן הַפְּחָה, וְכֵן (ישעיה מ) "וְגַם נִשֵּׁף בְּהֶם". צָלְלוּ • "אֲשִׁתְּקֵעוּ" וְעַמְקוֹ, לְשׁוֹן מְצוּלָה. כַּעוֹפְרֵת • אֲבָר פְּלוֹ"ס בְּלַע"ז.

יא לִית בַּר מִנְּךָ דְאֵת הוּא אֶלְהָא יי לִית אֶלֶּא אֵת אֲדִיר בְּקוּדְשָׁא דְחַל תִּשְׁבָּחֵן עַבְדִּי פְרִישָׁן:

(יא) מִי־כִמְכָה בְּאֵלִם יְהוָה מִי כִמְכָה נֹאדְךָ בְּקוּדְשֵׁךָ נוֹרָא תְהִלַּת עֲשֵׂה פִּלָּא:

נוֹרָא תְהִלַּת • יִרְאוּ מִלְּהַגִּיד תְּהִלּוֹתֶיךָ פֶּן יִמְעִטוּ, כְּמוֹ שְׂכֻתֹב: "לֵךְ דְּמִזְמָה תְּהִלָּה".

כש"י בְּאֵלִים • בְּחֻזְקִים, כְּמוֹ (יחזקאל יז) "וְאֵת אֵילֵי הָאֲרֶץ לְקַח", (תהלים כב) "אֵילוֹתַי לְעִזְרָתִי חוֹשֵׁה".

יב אֲרַמְתָּ יִמִּינְךָ בְּלַעֲתַנּוֹן אֲרַעָא:

(יב) נְטִיטָתְךָ יִמִּינְךָ תִּבְלַעְמוֹ אֲרֶץ:

דעת זקנים מבעלי התוספות - עוז והדר
מי כִּמְכָה שְׁנֵי פְעֻמִּים. וּבִסְפָרִים מְדוּיָקִים בְּאֵלִם חֲסֵר יו"ד, דְרוֹשׁ בּוֹ 'בְּאֵלִמִּי', כְּכִיכּוֹל שֶׁהִקְדוּשׁ-בְּרוּךְ־הוּא הוּא שׁוֹתֵק פְּאָדָם אֵלִם, וְשׁוֹתֵק לְמַכְעִיסָיו וּמְאָרִיף לָהֶם אִפּוֹ עַד שֶׁיִּשׁוּבוּ (גִּישׁוֹן נב): תוֹרָה יב
צְלוּלִים, וְעַל יְדֵי רוּחַ הַפָּה שֶׁהוּא קָר נִקְרָרִים וְנִעֲשִׂים גְּלִיד, וְכָאֵן עַל יְדֵי רוּחַ אִפּוֹ שֶׁל הַקְדוּשׁ-בְּרוּךְ־הוּא נִעְרָמוּ הַמַּיִם וְנִקְרָחוּ וְקָפְאוּ, וְעַל יְדֵי נְשִׁיפַת רוּחַ פִּיּוֹ כִּסְמוֹ יָם וְנִצְלָלִים, חֲרִי לֵךְ שְׁנֵי נְסִים גְּדוּלִים, וְלִכְךָ כְּתִיב (יא) מִי כִמְכָה. לְכָךְ נִכְתַּב שְׁנֵי פְעֻמִּים מִי כִמְכָה, דְקָאֵי אֲשִׁנֵי פְסוּקִים, וּבְרוּחַ אִפְיָהּ וּגו', נִשְׁפַּתָּ בְּרוּחָהּ וּגו'. שְׁדָרְךָ הַעוֹלָם חוּם עַל יְדֵי חוּם, וְרוּחַ הָאֵף שֶׁהוּא חֵם הַמַּיִם הַקְפוּיִים בְּקִרְחָה מִתְלַחֲלָחִים וְנִעֲשִׂים

הַנְּתוּנִים בְּיַד אָדָם: מִטָּה יָדוּ מֵעַט וְהָן נֹפְלִים וּמִשְׁתַּבְּרִין. תִּבְלַעְמוּ אֶרֶץ • מִכָּאן שָׁזָכוּ לְקַבֵּרָה, בְּשֹׁכֵר שָׁאֲמְרוּ: "ה' הַצַּדִּיק".

כִּי־נָטִיתָ מִיַּמִּינָךְ • כִּשְׁהַקְדוּשׁ-בְּרוּךְ-הוּא נֹטָה יָדוּ, הַרְשָׁעִים פְּלִים וְנֹפְלִים, לְפִי שֶׁהִלַּךְ נִתּוֹן בְּיָדוּ, וְנֹפְלִים בְּהִטָּתָהּ. וְכֵן הוּא אוֹמֵר: (ישעיה לא) "וְה' יִטָּה יָדוּ וְכִשְׁל עֲזוֹר וְנָפַל עֲזוֹר". מִשָּׁל לְכָלִי זְכוּכִית

יג וַיִּזְכְּרֵי בְּטַבֹּתָךְ עֲמָא דְנָן דְּפָרְקִתָּא סוֹבְרָהִי בְּמַקְפָּךְ לְדִירָא דְקַדְשָׁךְ:

יג) נְחִיתָ בְּחֶסֶדְךָ עִם-זוּ נִגְאַלְתָּ נִהְלַתָּ בְּעֵזְבְךָ אֶל-נְוֶה קְדִישְׁךָ:

כִּי־נָטִיתָ • לְשׁוֹן מְנַהֵל, וְאוּנְקָלוּס תַּרְגָּם לְשׁוֹן נוֹשֵׂא וְסוֹבֵל, וְלֹא דְקָדַק לְפָרֵשׁ אַחַר לְשׁוֹן הַעֲבָרִית.

יד שָׁמְעוּ עֲמָמִיא וְזַעְו דִּחְלָא אַחְדָּתְנִין דִּהְוּוּ יְתָבִין בְּפִלְשֵׁת:

יד) שָׁמְעוּ עַמִּים יִרְגְּזוּן חֵיל אַחֲזוּ יִשְׁבִי פִלְשֵׁת:

כִּי־יִרְגְּזוּן • מִתְרַגְּזִין. יִשְׁבִי פִלְשֵׁת • מִפְּנֵי שֶׁהִרְגוּ אֶת בְּנֵי אֶפְרַיִם שֶׁמָּהְרוּ אֶת הַקֶּץ וְיִצְאוּ בְּחֻזְקָה, כְּמִפְרָשׁ בְּדַבְרֵי הַיָּמִים, וְהִרְגוּם אֲנָשֵׁי גֵת.

טו בְּכֵן אַתְּבַהִילוּ בְּרַבְרֵי אָדוּם תְּקִיפֵי מוֹאָב אַחְדָּתְנִין וְתִיתָא אַתְּבְרוּ כָל דִּהְוּוּ יְתָבִין בְּכַנְעָן:

טו) אִזּוּ נִבְהַלּוּ אֱלוֹפֵי אָדוּם אֵילֵי מוֹאָב יֶאֱחֻזְמוּ רַעַד נִמְגּוּ כָל יִשְׁבֵי כְנַעַן:

טז בְּכּוּדָם שֶׁל יִשְׂרָאֵל. נִמְגּוּ • נִמְסוּ, כְּמוֹ (תהלים עה) "בְּרַבִּיבִים תִּמְגַּגְנָה". אָמְרוּ: 'עֲלִינוּ הֵם בָּאִים לְכַלּוֹתֵנוּ וְלִירֹשׁ אֶת אֶרְצֵנוּ'.

כִּי־אֱלוֹפֵי אָדוּם אֵילֵי מוֹאָב • (מכילתא) וְהָלֹא לֹא הִזָּה לָהֶם לִירָא פְלוּם, שֶׁהָרִי לֹא עֲלִיָּהֶם הוֹלְכִים? אֲלֹא מִפְּנֵי אֲנִינּוֹת, שֶׁהָיוּ מִתְאֻנְנִים וּמִצְטַעְרִים עַל

טז תַּפִּיל עֲלֵיהוֹן אֵימְתָא וְדִחְלַתָּא בְּסַגִּי תְקַפְךָ יִשְׁתַּקֵּן כְּאֲבָנָא עַד דִּיעֵבֵר עֲמָךְ יְיָ יְתָ אֲרַנּוּנָא עַד דִּיעֵבֵר עֲמָא דְנָן דִּי פְרַקִּתָּא יְתָ יִרְדָּא:

טז) תִּפֹּל עֲלֵיהֶם אֵימְתָהּ וְפָחַד בְּגִדְל זְרוּעֶךָ יִדְמוּ כְּאֲבָן עַד-יַעֲבֹר עִמָּךְ יְהוָה עַד-יַעֲבֹר עִם-זוּ קִנִּיתָ:

כְּתַרְגוּמוֹ. קִנִּיתָ • חִבַּבְתָּ מִשְׁאֵר אַמּוֹת, כְּחַפְץ הַקְּנוּי בְּדַמִּים יִקְרִים שֶׁחִיבֵיב עַל הָאָדָם.

כִּי־תִפֹּל עֲלֵיהֶם אֵימְתָהּ • (מכילתא) עַל הַרְחוּקִים. וְפָחַד • עַל הַקְּרוֹבִים, כְּעִנְיָן שֶׁנֶּאֱמַר (יהושע ב) "כִּי שָׁמְעֵנוּ אֶת אֲשֶׁר הוֹכִישׁ יְגוֹ". עַד יַעֲבֹר עַד יַעֲבֹר •

~ נקודות משיחות קודש ~

איך מתגברים על הנסיגות "הקְרוֹבִים"?

נְסִיגוֹת וּמִדּוֹת רַעוּת הַ"קְרוֹבִים". וְהוּוּ מַה שֶׁהַפְּתוּב אוֹמֵר "תִּפֹּל עֲלֵיהֶם אֵימְתָהּ וְפָחַד", שֶׁהַקֶּב"ה מְטִיל אֵימָה וְפָחַד עַל הַיִּצְרָה־רַע, שְׁלֹא יוּכַל לְהִתְגַּבֵּר וְלִשְׁלֹט חִסְ-וְשִׁלוֹם עַל אִישׁ יִשְׂרָאֵל, כְּמֵאֲמַר חֲזוֹ"ל (סוּכָה נב, ב. ועוד) "אֵלְמָלֵא הַקֶּב"ה עוֹרֵר, אֵין יְכוֹל לוֹ". וְעַל-פִּי-זֶה מוּבָן מַה שֶׁבְּתַחֲלָה נֹפְלַת אֵימָה עַל הַרְחוּקִים וְאֶחָד-כֶּף פָּחַד עַל הַקְּרוֹבִים, כִּי פְעוּלַת הַעֲזֹר מִלְמַעְלָה הִיא מִן הַקֵּל אֶל הַכָּבֵד, דִּחְלָה פּוֹעֵל עוֹר זֶה שֶׁהָאָדָם לֹא יִכְנַע לְתַאֲוֹת כְּאֵלוּ שֶׁהֵן רְחוּקוֹת מִמֶּנּוּ, וְאֶחָד-כֶּף פּוֹעֵל עוֹר זֶה עוֹד יוֹתֵר, שֶׁמְטִיל הַקֶּב"ה פָּחַד עַל הַיִּצְרָה־רַע, בְּאֲפָן שֶׁאֵין לוֹ כַח לְהִתְגַּבֵּר עַל הָאָדָם אֲפִילוּ בְּתַאֲוֹת כְּאֵלוּ שֶׁקְרוּבוֹת הֵן לְאָדָם לְהַכְשִׁיל בָּהֶם.

בְּשִׁירַת הַיָּם נֶאֱמַר "תִּפֹּל עֲלֵיהֶם אֵימְתָהּ וְפָחַד" (טו, טז) וּפִירֵשׁ רַש"י "אֵימְתָהּ עַל הַרְחוּקִים, וְפָחַד עַל הַקְּרוֹבִים". וְגַם לְבָאֵר הַסֵּדֵר בְּפִתּוּב - תַּחֲלָה רְחוּקִים, וְאַחֲרָיֶהּ קְרוֹבִים - בְּעִבּוּרַת הָאָדָם לְקוּנוֹ: מִלְחָמָה יִשְׂרָאֵל עִם הָאֻמּוֹת רּוֹמְזֵת גַּם עַל מִלְחָמַת הַיִּצְרָה, שֶׁכָּל אֶחָד וְאֶחָד מִיִּשְׂרָאֵל צָרִיךְ לְכַבֵּשׁ אֶת ז' הַמִּדּוֹת הַרְעוּת שָׁבוּ, שֶׁיְהִיוּ תַחַת מְשָׁלַת הַקֶּדְשָׁה. וְכֵמוּ שֶׁבְּאֻמּוֹת יֵשׁ שְׁנֵי סוּגִים "קְרוֹבִים" ו"רְחוּקִים", כֵּן הוּא גַּם אֲצֵל הָאָדָם. שֶׁיִּשְׁנֵם נְסִיגוֹת וּמִדּוֹת רַעוּת שֶׁ"רְחוּקִים" הֵם מִהָאָדָם, וּמִצַּד טְבֻעוּ מִפְּרָךְ אֲצִלוּ לְהַכְנַע לָהֶם, אֲלֹא שֶׁלְפַעֲמַיִם יִצְרוּ מִתְגַּבֵּר עֲלֵיו, וְאַחֲרָיֶהּ שֶׁנִּשְׁקַע בְּרַבּוּי תַאֲוֹת יְכוֹל לְהַכְשִׁילוֹ רְחִמָּא לִי-צִלָּן גַּם בָּהֶם. וְיִשְׁנֵם נְסִיגוֹת וּמִדּוֹת רַעוּת שֶׁ"קְרוּבָה" יוֹתֵר הָאֲפֻשְׁרוּת שְׂאִישׁ יִשְׂרָאֵל יִכְשֵׁל בָּהֶם. וְעֵיקַר הַמִּלְחָמָה בְּיַצְרָה הִיא לְהִתְגַּבֵּר עַל

(על-פי 'לקוטי שיחות' כרך לו, עמוד 68 ואילך - מתוך 'לקראת שבת')

טו
(י) תבאמו ותפעמו בהר נחלתך מכוון לשבתך
פעתל יהוה מקדש ארני כוננו ידיך:
יז תעלנו ותשרנו בטורא דאחסנתך אחר
לבית שכנתך אתקנתא יי מקדשא יי
אתקנהי ידיך:

י"ז • תבאמו • נתנבא משה שלא יכנס לארץ, לךך
לא נאמר 'תביאנו'. (נראה שצריך לומר שלא יכנסו
לארץ וכו' והכי איתא בהדיא פרק 'יש נוחלין' דף
ק"ט ובמכילתא: 'הבנים יכנסו ולא האבות' אף
שלא נגזרה גזרת מרגלים עדין, מכל-מקום, נבא
ולא ידע מה נבא. מהרש"ל). מכוון לשבתך •
מקדש של משה כגוד כפא של מעלה אשר

(יח) יהוה ימלך לעלם ועד:

י"ח • לעולם ועד • לשון עולמית הוא, והיי"ו בו יסוד, לפיכך היא פתוחה, אבל (ירמיה כט) "ואנכי היודע ועד"
שהיי"ו בו שמוש, קמוצה היא.

יט) כי בא סוס פרעה ברכבו ובפרשיו בים וישב
יהוה עליהם אתמי הים ובני ישראל הלכו ביבשה
בתוך הים: פ

יט ארי עלו סוסות פרעה ברתכוהי
ובפרשויה בימא ואתיב יי עליהון ית מי
ימא ובני ישראל הליכו ביבשתא בגו ימא:

כ) ותקח מרים הנביאה אחות אהרן את-התף
בידה ותצאן כל-הנשים אחריה בתפים ובמחלת:

כ ונסיבת מרים נביאתא אחתה דאהרן ית
תפא בידה ונפקו כל נשיא בתרהא בתפין
ובחגגין:

כ"א) ותען להם מרים שירו ליהוה כינאה גאה
סוס ורכבו רמה בים: ס
כ"א • ותען להם מרים • משה אמר שירה לאנשים: הוא אומר והם עזינן אחריו, ומרים אמרה שירה לנשים
כ"ב) ויפע משה את-ישראל מים-סוף ויצאו אל-
מדבר-שור וילכו שלשת-ימים במדבר ולא-מצאו
מים:

כ"א ומעניא להון מרים שפחו ואודו קדם יי
ארי אתנאי על גותניא וגאותא דילה היא
סוסיא ורכבה רמא בימא:

כ"ב) ויפע משה את-ישראל מים-סוף ויצאו אל-
מדבר-שור וילכו שלשת-ימים במדבר ולא-מצאו
מים:

כ"ב ויפא משה ית ישראל מימא דסוף
ונפקו למדברא דחגרא ואזלו תלתא יומין
במדברא ולא אשפחו מיא:

דעת זקנים מבעלי התוספות - עוז והדר

(כ"ב-כד) וילכו שלשת ימים. להם מים, שנאמר וילנו העם. היה להם להמלך מיד ולא עשו אלא נתרעמו מיד (ראה תנחומא ישן יח). דבר

בַּיָּס, וּגְדוּלָה הַיְתָה בַּיָּס הַיָּס מִבֹּצֵת מִצְרַיִם, שְׁנֶאֱמַר: (שיר השירים א) "תֹּרֵי זֶהָב נַעֲשֶׂה לָּךְ עִם נְקֻדֹת הַכֶּסֶף".
לְפִיכָף הַצָּרֵף לְהַסִּיעַן בְּעַל-כְּרָחִם.

וַיִּסַּע מֹשֶׁה • (מכילתא) הַסִּיעַן בְּעַל-כְּרָחִם, שְׁעִטְרוּ מִצְרַיִם אֶת סוֹסִיָּהֶם בְּתַכְשִׁיטֵי זָהָב וְכֶסֶף וְאֲבָנִים טוֹבוֹת (מכילתא) וְהָיוּ יִשְׂרָאֵל מוֹצְאֵינָם אוֹתָם

~ נקודות משיחות קודש ~

הטעם שהיה צריך להסיע את בני ישראל

ולפי זה, בשעה שהיהודים ראו ביס-סוף שיש למצרים עוד כסף וזהב, ממילא הבינו שהם מחזיבים להתעסק בבנות היס, מצד הצווי של "ונצלחם את מצרים".
ואף-על-פי שיצרו ש"בהוציאך את העם גו' תעבדון על הקר הזה" הוא צווי ה', בכל-זאת חשבו שיש להמתין עד שייסמו את מצות "ונצלחם", ובכפרט שמצות "ונצלחם" היא מצוה עוברת, ומצות תלמוד-תורה (מתן תורה) נדחית מפניה.
והגם שנצטוו על-ידי משה להפסיק בבנות היס, ואם-כן הרי זה הוכחה ששל-פי רצון ה' יש להפסיק בזה, ולהתקדם לעבר מתן תורה, בכל-זאת הנה זה בעל-כרחן, כי לפי הבנתם (בתורה) מצות תלמוד-תורה נדחית מפניה וכנ"ל.

ויסע משה את-ישראל מים-סוף ויסע משה - הסיען בעל-כרחם, שעטרו מצרים את סוסייהם בתכשיטי זהב וכסף ואבנים טובות, והיו ישראל מוצאין אותם ביס, וגדולה היתה בנות היס מבנות מצרים, שנאמר תורי זהב נעשה לך עם נקודות הכסף, לפיכך הצרף להסיען בעל-כרחם. (טו, כב. ובפרש"י)
וצריך באור: בני ישראל יצרו ש"בהוציאך את העם ממצרים תעבדון את האלקים על הקר הזה", שמקריעת ים-סוף באים למתן תורה, עד שמרב תשוקתם ספרו את הימים שעד מתן תורה, ואיך יכול להיות שבנות היס תפסה מקום אצלם יותר מההליכה למתן תורה?
ויש לומר: בגאלת מצרים היה צווי מה' "ונצלחם את מצרים", שבני-ישראל היו צריכים לרוקן את מצרים מכסף וזהבם.

(ע"פ לקו"ש כרך כא עמ' 77 - מותר לקראת שבת)

כג ואתו למרה ולא יכילו למשתי מצי
ממרה ארי קרירין אנון על פן קרא שמה
מרה:

כג ויבאו מרתה ולא יכלו לשתת מים ממרה פי
מרים הם על-פן קרא שמה מרה:

"וחמתו בערה בו". הרי ה"א של שרש נהפכת לתי"ו מפני שנסמכת אל הו"א הנוספת. וכן "עבד ואמה", (בראשית ל) "הנה אמותי בלחה". "לנפש חיה", (איוב לג) "וזהמתו חיתו לחם". "בין הרמה", "ותשובתו הרמתה".

כש"י ויבאו מרתה • כמו למרה, ה"א בסוף תיבה במקום למ"ד בתחלתה, והתי"ו היא במקום ה"א הנשרשת בתיבת מרה, ובסמיכתה פשהיא נדבקת לה"א שהוא מוסיף במקום הלמ"ד, תהפך ה"א של שרש לתי"ו, וכן כל ה"א שהיא שרש בתיבה תתהפך לתי"ו בסמיכתה, כמו (ישעיה כז) "חמה אין לי", (אסתר א)

כד ואתרעמו עמא על משה למימר מה נשתי:

כד וילנו העם על-משה לאמר מה-נשתה:

לונן, רועם, וכן יאמר הלועז: דקומפל ישנ"ק שי"י מוסב הדבור אליו באמרו שי"י.

כש"י וילנו • לשון נפעל הוא, וכן התרגום לשון נפעל הוא: "ואתרעמו", וכן דרף לשון תלונה להסב הדבור אל האדם: מתלונן, מתרועע, ולא אמר:

כה וצלי קדם יי ואלפה יי אעא וקמא למצי
ובסימו מצי תמן גזר לה קים ודין וממן
נסיה:

(כה) ויצעק אל-יהוה ויזרהו יהוה עין וישלך אל-
המים וימתקו המים שם שם לו חק ומשפט ושם
נפשו:

דעת זקנים מבעלי התוספות - עוז והדר

למים, ולפיכך קרדו. והלכך התקינו הקדמונים להיות קורין בתורה שני וחמישי, שלא יהו שלשה ימים בלא תורה (ב"ב פב): תורה כה

(כה) חק ומשפט. חוק שהוא משפט, זהו כיבוד אב ואם (ראה תנ"י ט): תורה כו

שיעור יומי ליום חמישי ט"ו שבט ושנים מקרא ואחד תרגום - טז - פרשת בשלח סא

שלא נמלכו במשה בלשון יפה: בקש עלינו רחמים שיהיה לנו מים לשותות, אלא נתלוננו.

כ"י • שם שם לו • במרה נתן להם מקצת פרשיות של תורה שיתעסקו בהם: שבת, ופרה אדמה, ודינין (סנהדרין ט). • ושם נסוהו • לעם, וראה קשי ערפן

כונאמר אם קבלא תקבל למימרא דיי אלהך ודכשר קדמוהי מעבד ותצית לפקודיה ותטר כל קמיהי כל מרעין די שוייתו במצרים לא אשוננו עלך ארי אנא ?? אסף:

(כו) ויאמר אם-שמוע תשמע לקול יהוה אלהיך והישר בעיניו תעשה והאזנת למצותיו ושמרת כל-חקיו כל-המחלה אשר-שמתי במצרים לא-אשים עליך כי אני יהוה רפאך: ם

ואם אשים, הרי הוא כלא הושמה "כי אני ה' רפאך", זהו מדרשו (מכילתא). ולפי פשוטו: "כי אני ה' רפאך", ומלמדך תורה ומצות למען תנצל מהם, כרפא הזה האומר לאדם: אל תאכל דברים שמתזירים אותך לידי חלי, וזהו אוזון מצות. וכן הוא אומר (משלי א) "רפאות תהי לשרך".

כ"י • אם שמוע תשמע • זו קבלה שיקבלו עליהם. תעשה • היא עשיה. והאזנת • תשה אזנים לדקדק בהם. כל-חקיו • דברים שאינן אלא גזרת מלך בלא שום טעם, ויצר הרע מקנטר עליהם: 'מה אסור באלו, למה נאסרו? כגון: לבישת בלאים, ואכילת חזיר, ופרה אדמה וכיוצא בהם. לא אשים עליך •

~ יום חמישי ט"ו שבט ~

כונאתו לאילם ותמן תרי עשר מבועין דמינו ושבעין דקלין ושרו תמן על מצי:

(כו) ויבאו אילמה ושם שתים עשרה עינת מים ושבעים תמרים ויחנו-שם על-המים:

כ"י • שתים עשרה עינת מים • כנגד י"ב שבטים נודמנו להם. ושבעים תמרים • כנגד שבעים זקנים.

אונטלו מאילם ואתו כל כנשתא דבני ישראל למדברא דסין די בין אילם ובין סיני בחמשת עסרא יומא לירחא תנינא למקרהון מארעא דמצרים:

טז (א) ויסעו מאילם ויבאו כל-ערת בני-ישראל אל-מדבר-סין אשר בין-אילם ובין סיני בחמשה עשר יום לחדש השני לצאתם מארץ מצרים:

משוריי המצה) — ששים ואחת סעדות, וירד להם מן בט"ז באיר, ויום א' בשבת היה, כדאיתא במסכת שבת (דף פז).

כ"י • בחמשה עשר יום • נתפרש היום של חנה, זו, לפי שבו ביום כלתה החרה שהוציאו ממצרים, והוצרכו למן. למדנו, שאכלו משירי הבצק, (גירסת רא"ם

~ נקודות משיחות קודש ~

תורה. וכפי שמוכן מפרוש רש"י לעיל (טו, כה), שבמרה קבלו בני ישראל פרשיות של תורה (שבת, פרה אדמה ודינין) שיתעסקו בהן, והיגו שילמדו פרשת שבת, אך עדין לא נצטוו לקיים מצוה זו בפעל. (לקוטי שיחות כרך לא עמ' 87)

וירד להם מן בששה עשר באיר, ויום אחד בשבת היה (רש"י טז, א) הקשו המפרשים, שלפי-זה נמצא שביאתם למדבר סין, בט"ו באיר, היתה ביום השבת, היגו שנצטוו אז בשבת. ויש לומר, שבדרך הפשט לא נצטוו על שמירת שבת בשלמותה עד מתן

דעת זקנים מבעלי התוספות - עוז והדר (כו) כי אני ה' רפאך. המשפילך כרפא המזהיר לאוהבו לא תאכל מאכל פלוני שלא תבא לידי חלי, רק בדרך זו תלך שלא תבוא לידי מחלה,

(ב) וַיִּלְוֵנוּ כָּל־עַדַּת בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל עַל־מֹשֶׁה וְעַל־אַהֲרֹן בְּמַדְבָּר: כְּבָאֲתַרְעֵמוּ כָּל כְּנִשְׁתָּא דְבְנֵי יִשְׂרָאֵל עַל מֹשֶׁה וְעַל אַהֲרֹן בְּמַדְבָּרָא:

כ"ט - וַיִּלְוֵנוּ • לְפִי שְׁפָלָה הִלְחָם.

גוֹאֲמְרוּ לְהוֹן בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לְוֵי דְמִיתְנָא קָדָם יי בְּאַרְעָא דְמַצְרַיִם כַּד הוֹינָא תְּבִין עַל דְּוַדֵּי בְּסָרָא כַּד הוֹינָא אֲכִלִין לְחֵמָא וְשִׁבְעִין אַרְי אֲפִקְתוּן יִתְנָא לְמַדְבָּרָא דְרִין לְקַטְלָא יֵת כָּל קַהֲלָא דְרִין כְּכַפְנָא:

(ג) וַיֹּאמְרוּ אֱלֹהִים בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מִי־יִתֵּן מוֹתָנּוּ בְּיַד יְהוָה בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם בְּשִׁבְתֵּנוּ עַל־סִיר הַבָּשָׂר בְּאֲכַלְנוּ לֶחֶם לְשִׁבְעַת יָמִים בְּיַהֲרֹצְאֵתֶם אֹתָנוּ אֶל־הַמִּדְבָּר הַזֶּה לְהַמִּית אֶת־כָּל־הַקְּהָל הַזֶּה בְּרַעֲב: ם

כ"ט - מִי יִתֵּן מוֹתָנּוּ • שְׁנֵמוּת, וְאִינוּ שֵׁם דְּבָר כְּמוֹ מוֹתָנּוּ (בְּחוֹלָם), אֶלְא כְּמוֹ: עֲשׂוּתָנּוּ, חֲנוּתָנּוּ, שׁוּבָנּוּ, לְעֲשׂוֹת אֲנַחְנוּ, לְחַנּוּת אֲנַחְנוּ, לְמוֹת אֲנַחְנוּ. וְתַרְגּוּמוֹ: מוֹתָנּוּ (בְּחוֹלָם), אֶלְא כְּמוֹ: עֲשׂוּתָנּוּ, חֲנוּתָנּוּ, שׁוּבָנּוּ, "לְוֵי דְמִיתְנָא", כְּמוֹ לוֹ מוֹתָנּוּ, הַלּוֹא וְהִינּוּ מֵתִים.

דוֹאֲמַר יי לְמֹשֶׁה הָא אֲנָא מְחִית לְכוּן לְחֵמָא מִן שְׁמִיָּא וְיִפְקוּן עִמָּא וְיִלְקֻטוּן פְּתַגְמֵם יוֹם כְּיוֹמָה כְּדִיל דְּאַנְסוּן הִיִּכְחוּן בְּאוּרִיתֵי אִם לָא:

(ד) וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה הֲנִנִּי מִמְטִיר לָכֶם לֶחֶם מִן־הַשָּׁמַיִם וַיֵּצֵא הָעָם וַלְקֻטּוּ דְבַר־יוֹם בְּיוֹמוֹ לְמַעַן אֲנַסְנוּ הַיֶּלֶךְ בְּתוֹרְתֵי אִם־לָא:

כ"ט - דְּבַר יוֹם בְּיוֹמוֹ • צַרְף אֲכִילַת יוֹם וְלִקְטוּ בְּיוֹמוֹ, וְלֹא יִלְקֻטוּ הַיּוֹם לְצַרְף מָחָר (מְכִילֵתָא). לְמַעַן אֲנַסְנוּ הַיֶּלֶךְ בְּתוֹרְתֵי אִם־לָא • אֲנַסְנוּ הַיֶּלֶךְ בְּתוֹרְתֵי אִם־לָא • אִם יִשְׁמְרוּ מִצְוֹת הַתְּלוּיֹת בּוֹ — שְׁלֹא יוֹתִירוּ מִמֶּנּוּ וְלֹא יֵצְאוּ בְּשִׁבְתָּ לְלִקֹּט.

ה וְהִיָּה כְּיוֹמָא שְׁתִּיתָאָה וְיִתְקַנּוּן יֵת דְּזִיתוּן וְהִיָּה עַל חַד תְּרִין עַל דְּיִלְקֻטוּן יוֹם יוֹם:

(ה) וְהָיָה בַיּוֹם הַשְּׁשִׁי וְהִכִּינוּ אֶת אֲשֵׁרֵי־יִבְיָאוּ וְהָיָה מִשְׁנֵה עַל אֲשֵׁרֵי־לִקְטוּ יוֹם יוֹם:

וְיַמְדוּ יוֹם־יוֹם, וְזָהוּ: "לִקְטוּ לֶחֶם מִשְׁנֵה", בְּלִקְיֻסְתּוֹ הָיָה נִמְצָא 'לֶחֶם מִשְׁנֵה', וְזָהוּ: "עַל כֵּן הוּא נוֹתֵן לָכֶם בַּיּוֹם הַשְּׁשִׁי לֶחֶם יוֹמִים", נוֹתֵן לָכֶם בְּרַכָּה בְּבֵית לְמַלְאוֹת הַעֶמֶר פְּעֻמִּים, לְלֶחֶם יוֹמִים.

כ"ט - וְהָיָה מִשְׁנֵה • לַיּוֹם וְלִמְחָרָתָא. מִשְׁנֵה • עַל שְׁהִיּוּ רְגִילִים לְלִקֹּט יוֹם־יוֹם שֶׁל שְׁאָר יָמוֹת הַשָּׁבוּעַ. וְאוֹמֵר אָנִי: "אֲשֵׁר יִבְיָאוּ וְהָיָה מִשְׁנֵה", לְאַחַר שְׁיִבְיָאוּ, יִמְצָאוּ "מִשְׁנֵה" בְּמַדִּידָה, עַל אֲשֵׁר יִלְקֻטוּ

וְאוֹמֵר מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן לְכָל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּרַמְשָׁא וְתַדְעוּן אַרְי יי אֲפִיק יִתְכוּן מְאַרְעָא דְמַצְרַיִם:

(ו) וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן אֶל־כָּל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל עֲרַב וַיִּדְעַתֶּם כִּי יְהוָה הוֹצִיא אֹתְכֶם מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם:

כ"ט - עֲרַב • כְּמוֹ לְעֲרַב. וַיִּדְעַתֶּם כִּי ה' הוֹצִיא אֹתְכֶם מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם • לְפִי שְׁאַמְרְתֶּם לָנוּ: "כִּי תַדְעוּן כִּי לֹא אֲנַחְנוּ הַמוֹצִיאִים, אֶלְא ה' הוֹצִיא אֹתְכֶם, שְׁיַגִּיד לָכֶם אֵת הַשְּׁלֹו.

ז וְיִבְצַרְפָּא וְתַחֲזוּן יֵת יִקְרָא דְיֵי כַּד שְׁמִיעַ (קְדוּמוּתֵיהּ) יֵת תַּרְעֻמוֹתְכוּן עַל מִימְרָא דְיֵי וְנַחְנָא מַה אַרְי אֲתַרְעֻמְתוּן עֲלָנּוּ:

(ז) וּבִקֵּר וּרְאִיתֶם אֶת־כְּבוֹד יְהוָה בְּשִׁמְעוּ אֶת־תְּלַנְתִּיכֶם עַל־יְהוָה וְנַחְנוּ מָה כִּי תִלְוֵנוּ עֲלֵינוּ:

דעת זקנים מבעלי התוספות - עוז והדר

כָּל תְּמָתוֹ (תְּהִלָּים עַת לַח), שׁוּם דְּבָר מִתְּמָתוֹ. וְכֵן הִכָּא שׁוּם דְּבָר מִהַפּוֹחֲלָה לֹא אֲשִׁים עֲלֵיךְ: תוּרָה כּו

שְׁנַאֲמַר (מְשׁוּל דַּבָּ) וְלְכָל בְּשׁוּר מִרְפָּא. מִהֶרֶב יוֹסֵף קָרָא. וְכָל זֶה מִתְּפָרֵשׁ כְּמוֹ וְלָרֵשׁ אֵין כָּל (שְׁמוּאֵל ב' יב א), וְלֹא יַעֲיֵר

תַּעֲשֶׂה דְבָר הַמְּבִיאֵךְ לִידֵי מַחֲלָה וְכֹאב, שְׁעֵבִירָה מְבִיאָה לִידֵי מַחֲלָה, שְׁנַאֲמַר (יִשְׁעִיהּ ד' יא) גַּד קָצִיר בַּיּוֹם נַחֲלָה וְגו', וְהַמְצָנָה הִיא רְפוּאָה לְאָדָם,

מה • מה אִנְחָנוּ חֲשׁוּבִין? • פִּי תִלְנֵנוּ עָלֵינוּ • שְׁתַּרְעִימוּ עָלֵינוּ אֶת הַפֶּל, אֶת בְּנֵיכֶם וּנְשֵׁיכֶם וּבְנוֹתֵיכֶם וְעַרְב רַב. וְעַל-כִּרְחִי אֲנִי זָקוּק לִפְרֹשׁ "תִּלְנֵנוּ" בִּלְשׁוֹן תַּפְעֵלוֹ – מִפְּנֵי דְגִשְׁוֹתוֹ וּקְרִיָּתוֹ, שְׂאֵלוֹ הִיָּה רַפָּה הֵייתִי מִפְּרֹשׁוֹ בִּלְשׁוֹן תַּפְעֵלוֹ, כְּמוֹ (לִקְמֹן י) "וַיִּלְן הָעַם עַל מֹשֶׁה", אוֹ אִם הִיָּה דְגוּשׁ וְאֵין בּוֹ יו"ד וְנִקְרָא 'תִּלְנֵנוּ', הֵייתִי מִפְּרֹשׁוֹ לְשׁוֹן 'תִּתְלֹנְנוּ'. עַכְשָׁו, הוּא מְשַׁמַּע תִּלְנֵנוּ אֶת אַחֲרִים, כְּמוֹ בַּמִּדְבָּר: (בְּמִדְבָּר י) "וַיִּלְנֵנוּ עָלֵינוּ אֶת כָּל הָעֵדָה".

כִּי • וּבִקֵּר וּרְאִיתֶם • לֹא עַל הַכְּבוֹד שֶׁנֶּאֱמַר: "וְהִנֵּה כְבוֹד ה' נִרְאָה בְּעֵנֶן" נֶאֱמַר, אֲלֵא כִּף אָמַר לָהֶם: "עַרְב וַיִּדְעֶתֶם" כִּי הִיכַלֹּת בְּיָדוֹ לִתֵּן תַּאֲוָתְכֶם וּבִשְׂרֵר? תֵּן, אִף לֹא בְּפָנִים מֵאִירוֹת וְתִנְנָה לָכֶם כִּי שְׂלֵא כַּהֲגֵן שְׂאֵלְתֶם אוֹתוֹ וּמִכֶּרֶס מְלֶאָה. וְהִלַּחֶם שְׂשֵׂאֵלְתֶם לְצַרְף, בְּיָרִידָתוֹ לִבְקֹר תִּרְאוּ אֶת כְּבוֹד אוֹר פָּנָיו, שְׂיִוְרִידָהוּ לָכֶם דְּרָף חֲבָה, בַּבְּקֹר – שֵׁישׁ שְׁהוֹת לְהַכִּינוֹ, וְטַל מְלֻמְעָלָה וְטַל מְלֻמְטָה כְּמִנְחָה כְּקוֹפְסָא. אֶת תִּלְנֵתֵיכֶם עַל ה' • כְּמוֹ אֲשֶׁר עַל ה'. וְנִחְנְנוּ

ח וְאָמַר מֹשֶׁה בְּדִיתֵן יי לְכוּן בְּרַמְשָׁא בִּסְרָא לְמִיכַל וְלַחְמָא בְּצַפְרָא לְמִסְבַּע בְּדִשְׁמִיעֵן קְדָם יי נַת תַּרְעֻמוֹתְכוֹן דִּי אַתּוֹן מִתַּרְעֻמִּין עֲלוּהִי וְנִחְנָא מָה לֹא עֲלֵנָא תַּרְעֻמוֹתְכוֹן אֲלֵהֶן עַל מִימְרָא דִּי:

(ח) וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה בְּתַת יְהוָה לָכֶם בְּעַרְב בֶּשֶׂר לֶאֱכֹל וְלַחֵם בַּבֶּקֶר לְשַׁבַּע בְּשִׁמְעַע יְהוָה אֶת-תִּלְנֵתֵיכֶם אֲשֶׁר-אַתֶּם מְלִינִם עָלָיו וְנִחְנְנוּ מָה לֹא-עָלֵינוּ תִלְנֵתֵיכֶם כִּי עַל-יְהוָה:

שְׂלֵא כַּהֲגֵן, שֶׁהֲרַבָּה בְּהַמּוֹת הָיוּ לָהֶם. וְעוֹד, שֶׁהִיָּה אֲפִשְׁר לָהֶם בְּלֵא בִשְׂר. לְפִיכֹף נִתֵן לָהֶם בְּשַׁעַת טַרַח שְׂלֵא כַּהֲגֵן. אֲשֶׁר-אַתֶּם מְלִינִם עָלָיו • אֶת הָאֲחֵרִים, הַשּׁוֹמְעִים אֶתְכֶם מִתְלֹנְנִים.

כִּי • בִשְׂר לֶאֱכֹל • וְלֹא לְשַׁבַּע. לְמִדָּה תוֹרָה דְּרָף אֲרִץ: שְׂאִין אוֹכְלִין בִּשְׂר לְשַׁבַּע. וּמָה רָאָה לְהוֹרִיד לָחֵם בַּבֶּקֶר וּבִשְׂר בְּעַרְב? לְפִי שֶׁהִלַּחֶם שְׂאֵלוֹ כַּהֲגֵן, שְׂאִי-אֲפִשְׁר לוֹ לֵאדָם בְּלֵא לָחֵם, אֲכַל בִּשְׂר שְׂאֵלוֹ

ט וְאָמַר מֹשֶׁה לְאַהֲרֹן אָמַר לְכָל כְּנֻשְׁתָּא דְּבְנֵי יִשְׂרָאֵל קְרִיבוּ קְדָם יי אֲרִי שְׁמִיעֵן קְדָמוּהִי נַת תַּרְעֻמוֹתְכוֹן:

(ט) וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל-אַהֲרֹן אָמַר אֶל-כָּל-עַדְת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל קְרִבוּ לִפְנֵי יְהוָה כִּי שָׁמַע אֶת תִּלְנֵתֵיכֶם: כִּי • קְרִבוּ • לְמָקוֹם שֶׁהָעֵנֶן יֵרֵד.

י וְהָיָה כִּדְבַר אַהֲרֹן בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַיִּפְּנוּ אֶל-הַמִּדְבָּר וְהִנֵּה כְבוֹד יְהוָה נִרְאָה בְּעֵנֶן: פ

(י) וַיְהִי כְּדִבְרַ אַהֲרֹן אֶל-כָּל-עַדְת בְּנֵי-יִשְׂרָאֵל וַיִּפְּנוּ אֶל-הַמִּדְבָּר וְהִנֵּה כְבוֹד יְהוָה נִרְאָה בְּעֵנֶן: פ

~ יום שישי ט"ז שבט ~

יא ומליל יי עם משה למימר:
יב שמיע קדמי נת תרעמת בני ישראל מליל עמהון למימר בין שמשיא תיכלון בסרא ובצפרא תשבעון לחמא ותדעון ארי אגא יי אלהכון:
יג ויהיה ברמשא וסליקת סליו וחספת נת משריתא ובצפרא הנת נחתת טלא סחור סחור למשריתא:

(יא) וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל-מֹשֶׁה לֵאמֹר:
(יב) שְׁמַעְתִּי אֶת-תְּלֹנֹת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל דְּבַר אֱלֹהִים לֵאמֹר בֵּין הָעַרְבִים תֹּאכְלוּ בִשְׂר וּבַבֶּקֶר תִּשְׁבַּעוּ לָחֵם וַיִּדְעֶתֶם כִּי אֲנִי יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם:
(יג) וַיְהִי בְּעַרְב וַתַּעַל הַשֶּׁלֶו וַתִּכֶּם אֶת-הַמַּחְנָה וּבַבֶּקֶר הָיְתָה שִׁכְבַת הַפֶּל סָבִיב לְמַחְנָה:

הָאֲרָץ וְהַמֶּן יוֹרֵד עָלָיו, וְחֹזֵר יוֹרֵד טַל עָלָיו, וְהָרִי
הוא כְּמַנְחָה בְּקוֹפְסָא (יומא עה. מכילתא).

כְּשֵׁי «הַשְּׁלִי» • מִיִּן עוֹף, וְשָׁמֶן מְאֹד (יומא עה). הִתְהַ
שְׁכַבְתָּ הַטָּל • הַטַּל שׁוֹכֵב עַל הַמֶּן, וּבְמָקוֹם אַחֵר
הוא אוֹמֵר (במדבר יא): «וּבְיַרְדֵּת הַטַּל וְגו'», הַטַּל יוֹרֵד עַל

יֵד וְסִלְקַת נְחֻמַּת טָלָא וְהָא עַל אִפֵּי מְדַבְּרָא
דְּעֵדֶק מְקַלְף דְּעֵדֶק כְּגִיר כְּגִלְדָא עַל
אַרְעָא:

(י) וַתַּעַל שְׁכַבְתָּ הַטָּל וְהִנֵּה עַל־פְּנֵי הַמְדַבֵּר דֶּק
מְחַסְפֵּס דֶּק כְּפֶפֶר עַל־הָאָרֶץ:

בֵּין שְׁתֵּי שְׁכַבּוֹת הַטָּל. וְאוּנְקָלוֹס תִּרְגָּם: 'מְקַלְף',
לְשׁוֹן "מְחַשֵּׁף הַלְבָן". כְּפֶפֶר • כְּפֶר גְּלִיד"א בְּלַע"ז.
"דְּעֵדֶק כְּגִיר", כְּאַבְנֵי גִיר, וְהוא מִיִּן צָבַע שְׁחֹר,
כְּדַאמְרִינֵן גְּבִי כְּסוּי הַדָּם: 'הַגִּיר וְהַזְּרִיף'. "דְּעֵדֶק
כְּגִיר כְּגִלְדָא עַל אַרְעָא", דֶּק הִזְיָה כְּגִיר, וְשׁוֹכֵב
מְגִלְד כְּקֶרַח עַל הָאָרֶץ, וְכֵן פְּרוּשׁוֹ: דֶּק כְּפֶפֶר, שְׁטוּחַ
קְלוֹשׁ וּמְחַבֵּר כְּגִלְד. דֶּק טִינְב"ש בְּלַע"ז, שְׁהִזְיָה
מְגִלְד גִּלְד דֶּק מְלַמְעֵלָה. ו"כְּגִיר" שְׁתִּרְגָּם אוּנְקָלוֹס,
תּוֹסֶפֶת הוּא עַל לְשׁוֹן הָעִבְרִית, וְאִין לוֹ תִּבְיָה
בְּפֶסוּק.

כְּשֵׁי «וַתַּעַל שְׁכַבְתָּ הַטָּל וְגו'» • כְּשֶׁחֲמָה זֹרְחַת,
עוֹלָה הַטַּל שְׁעַל הַמֶּן לְקִרְאָת חֲמָה, כְּדֶרֶךְ טַל, עוֹלָה
לְקִרְאָת חֲמָה. אִף אִם תְּמַלֵּא שְׁפוּפֶרֶת שֶׁל בִּיצָה טַל
וְתִסְתֵּם אֶת פִּיקָה וְתִנְיָחָה בַּחֲמָה, הִיא עוֹלָה מֵאֲלִיָּה
כְּאוֹר. וְרַבּוֹתֵינוּ דְרָשוּ: שֶׁהַטַּל עוֹלָה מִן הָאָרֶץ
כְּאוֹר, וְכַעֲלוֹת שְׁכַבְתָּ הַטַּל נִתְגַּלָּה הַמֶּן, וְרָאוּ "וְהִנֵּה
עַל פְּנֵי הַמְדַבֵּר" וְגו'. דֶּק • דְּבַר דֶּק. מְחַסְפֵּס •
מְגִלָּה, וְאִין דוּמָה לוֹ בְּמִקְרָא. וְיֵשׁ לְפָרֶשׁ: מְחַסְפֵּס,
לְשׁוֹן חֲפִיסָה וְדְלוּסְקָמָא, שְׁבִלְשׁוֹן מִשְׁנָה. כְּשֶׁנִּתְגַּלָּה
מִשְׁכַּבְתָּ הַטָּל רָאוּ שְׁהִזְיָה דְּבַר דֶּק מְחַסְפֵּס בְּתוֹכוֹ,

טו וַיִּרְאוּ בְנֵי־יִשְׂרָאֵל וַיֹּאמְרוּ אִישׁ אֶל־אָחִיו מִן
הוּא כִּי לֹא יָדְעוּ מַה־הוּא וַיֹּאמְרוּ מִשֵּׁה אֲלֵהֶם
הוּא הַלֶּחֶם אֲשֶׁר נָתַן יְהוָה לָכֶם לֶאֱכֹלָה:

(טו) וַיִּרְאוּ בְנֵי־יִשְׂרָאֵל וַיֹּאמְרוּ אִישׁ אֶל־אָחִיו מִן
הוּא כִּי לֹא יָדְעוּ מַה־הוּא וַיֹּאמְרוּ מִשֵּׁה אֲלֵהֶם
הוּא הַלֶּחֶם אֲשֶׁר נָתַן יְהוָה לָכֶם לֶאֱכֹלָה:

כְּשֵׁי «מִן הוּא • הַכֶּנֶת מְזוֹן הוּא, כְּמוֹ (דניאל א): "וַיִּמְנַן לָהֶם הַמֶּלֶךְ". כִּי לֹא יָדְעוּ מַה־הוּא • שִׁיקְרָאוּהוּ
בְּשֵׁמוֹ.

כְּשֵׁי «מִן הוּא • הַכֶּנֶת מְזוֹן הוּא, כְּמוֹ (דניאל א): "וַיִּמְנַן לָהֶם הַמֶּלֶךְ". כִּי לֹא יָדְעוּ מַה־הוּא • שִׁיקְרָאוּהוּ
בְּשֵׁמוֹ.

טז דִּין פִּתְגָמָא דִּי פְקִיד וְיִ לְקוּטוּ מִנְה גְבַר
לְפוּם מִיכְלָה עֲמָרָא לְגִלְגֵּלְתָא מִנְּנָן
נְפִשְׁתִּיכוֹן גְבַר לְדִי כְּמִשְׁנָה תְּסִבּוּן:

(טז) זֶה הַדְּבָר אֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה לְקָטוּ מִמֶּנּוּ אִישׁ
לְפִי אֲכָלוּ עֹמֵר לְגִלְגֵּלְתַת מִסְפֵּר נַפְשֹׁתֵיכֶם אִישׁ
לְאִשֶׁר בָּאֵהָלוּ תִקְחוּ:

כְּשֵׁי «עֹמֵר • שֵׁם מִדָּה. מִסְפֵּר נַפְשֹׁתֵיכֶם • כְּפִי מִנְּנָן נְפִשׁוֹת שֵׁישׁ לְאִישׁ בָּאֵהָלוּ, תִּקְחוּ עֹמֵר לְכָל גִּלְגֵּלְתַת.

(יז) וַיַּעֲשׂוּ־כֵן בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַיִּלְקְטוּ הַמִּרְבָּה וְהַמְּמַעִיט:
וַיִּדְאָזְעוּ:

כְּשֵׁי «הַמִּרְבָּה וְהַמְּמַעִיט • יֵשׁ שְׁלֶקְטוּ הַרְבֵּה, וַיֵּשׁ
שְׁלֶקְטוּ מְעַט, וּכְשֶׁבְּאוּ לְבֵיתָם וּמְדָדוּ בְּעֹמֵר, אִישׁ
אִישׁ מַה שְׁלֶקְטוּ, וּמִצָּאוּ שֶׁחֲמָרְבָה לְלֶקֶט, לֹא

הַעֲדִיף עַל עֹמֵר לְגִלְגֵּלְתַת אֲשֶׁר בָּאֵהָלוּ, וְהַמְּמַעִיט
לְלֶקֶט, לֹא מִצָּא חֶסֶר מֵעֹמֵר לְגִלְגֵּלְתַת, וְזֶהוּ גִס גְּדוֹל
שְׁנַעֲשָׂה בּוֹ.

כְּשֵׁי «וַיִּמְדְּדוּ בְּעֹמֵר וְלֹא הָעֲדִיף הַמִּרְבָּה וְהַמְּמַעִיט
לֹא הִחְסִיר אִישׁ לְפִי־אֲכָלוּ לְקָטוּ:

יח וַיִּכְלוּ בְּעֲמָרָא וְלֹא אוֹתֵר דַּאֲסָגִי וַיִּדְאָזְעוּ
לֹא חֲסִיר גְבַר לְפוּם מִיכְלָה לְקָטוּ:

(יח) וַיִּכְלוּ בְּעֲמָרָא וְלֹא הָעֲדִיף הַמִּרְבָּה וְהַמְּמַעִיט
לֹא הִחְסִיר אִישׁ לְפִי־אֲכָלוּ לְקָטוּ:

יט וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה לְהוֹן אֲנִשׁ לֹא יִשְׁאֵר מִנְּה
עַד צִפְרָא:

(יט) וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֲלֵהֶם אִישׁ אֶל־יוֹתֵר מִמֶּנּוּ
עַד־צִפְרָא:

(כ) וְלֹא-שָׁמְעוּ אֶל-מֹשֶׁה וַיֹּתֵרוּ אֲנָשִׁים מִמֶּנּוּ עַד-בֶּקֶר וַיִּרְם תּוֹלְעִים וַיִּבְאֵשׁ וַיִּקְצַף עֲלֵהֶם מֹשֶׁה:

כ וְלֹא קִבְּלוּ מִן מֹשֶׁה וְאֲשָׁרוּ גְבֻרֵי מִנֶּה עַד צִפְרָא וַרְחֵשׁ וַרְחֵשׁ וַיִּחַשְׂא וַסְרִי וַרְגִזוּ עֲלֵיהוֹן מֹשֶׁה:

כענין שנאמר: "ולא הבאיש, ורמה לא היתה בו", וכן דרך כל המתלעים.

כ"י • וַיֹּתֵרוּ אֲנָשִׁים • (שמות רבה) דָּתָן וְאַבִּירָם. וַיִּרְם תּוֹלְעִים • לְשׁוֹן רְמָה. וַיִּבְאֵשׁ • הָרִי זֶה מִקְרָא הַפּוּדָה: שְׂבִתְחֻלָּה הַבְּאִישׁ וּלְבִסּוּף הַתְּלִיעַ,

(כא) וַיִּלְקְטוּ אֹתוֹ בַּבֶּקֶר בַּבֶּקֶר אִישׁ כִּפִּי אֶבְלֹו וַחֵם הַשֶּׁמֶשׁ וְנָמְסוּ:

כא וַיִּלְקְטוּ יָתָה בַּצֶּפֶר בַּצֶּפֶר גְּבֻר לְפוּם מִיִּכְלָה וְמָה דַּמְשִׁתָּאָר מִנֶּה עַל אִפִּי חִקְלָא כַּד חִמָּא עֲלוּהִי שִׁמְשָׁא פֶּשֶׁר:

פושטין, על-ידי השמש מתחמם ומפשיר. ונמס • דישטנ"פריר, ודגמתו ב'סנהדרין' בסוף 'ארבע מיתות'.

כ"י • וַחֵם הַשֶּׁמֶשׁ וְנָמְסוּ • הַנֶּשֶׂאָר בַּשְּׂדֵה, נִמּוּחַ וְנִצְעָשָׂה נְחָלִים, וְשׁוֹתִין מִמֶּנּוּ אֵילִים וְצִבְאִים, וְאִמּוֹת הָעוֹלָם צְדִין מִהֶם וְטוֹעֲמִים בָּהֶם טַעַם מִן וַיִּוֹדְעִים מִה שִׁבְחֹן שֶׁל יִשְׂרָאֵל (מכילתא). וְנָמְסוּ • פֶּשֶׁר, לְשׁוֹן

(כב) וַיְהִי בַיּוֹם הַשְּׁשִׁי לִקְטוֹ לַחֵם מִשְׁנֵה שְׁנֵי הָעֹמֵר לְאַחַד וַיִּבְאֹו פֶּלֶג־נִשְׂאִי הָעֵדָה וַיִּגִּידוּ לְמֹשֶׁה:

כב וַיְהִיָּה בַּיּוֹמָה בַּיּוֹמָה שְׁתִּיתָאָה לְקִטּוֹ לַחֵמָא עַל חַד תְּרִין תְּרִין עֲמִרִין לְחַד וְאִתּוֹ כָּל רַבְרָבֵי כַּנְשָׁתָא וַחַוִּיאֹו לְמֹשֶׁה:

מיומים? ומכאן יש ללמד שעדין לא הגיד להם משה פרשת שבת שנצטוו לומר להם: "והיה ביום הששי והכינו וגו'" עד ששאלו את זאת, אמר להם: "הוא אשר דבר ה'" שנצטויתי לומר לכם, ולכך ענשו הכתוב, שאמר לו: "עד אנה מאנתם" ולא הוציאו מן הכלל.

כ"י • לְקִטּוֹ לַחֵם מִשְׁנֵה • כְּשִׁמְדָדוּ אֶת לְקִיטָתָם בְּאֶהְלֵיהֶם, מִצְּאוּ כִפְלִים, "שְׁנֵי הָעֹמֵר לְאַחַד". וּמְדַרְשׁ אֲגָדָה: לַחֵם מִשְׁנֵה, אוֹתוֹ הַיּוֹם נִשְׁתַּנָּה לְשִׁבְחַת בְּרִיחוֹ וְטַעְמוֹ. (מכילתא) (שֶׁאִם לְהַגִּיד שִׁשְׁנַיִם הָיוּ, וְהָלֹא כְּתִיב "שְׁנֵי הָעֹמֵר לְאַחַד"? אֵלֹא מִשְׁנֵה בְּטַעַם וְרִיחַ). וַיִּגִּידוּ לְמֹשֶׁה • שֶׁאֲלוּהוּ: מִה הַיּוֹם

(כג) וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם הוּא אֲשֶׁר דָּבַר יְהוָה שְׂבִתוֹן שְׂבִת-קֹדֶשׁ לַיהוָה מֵחַר אֵת אֲשֶׁר-תֹּאפּוּ אִפּוֹ וְאֵת אֲשֶׁר-תִּבְשְׁלוּ בִשְׁלוֹ וְאֵת פֶּלֶג-הָעֵדָה הַנִּחַחוּ לְכֶם לְמִשְׁמַרַת עַד-הַבֶּקֶר:

כג וַיֹּאמֶר לַהוֹן הוּא דִּי מַלִּיל יְיָ שְׂבִתָּא שְׂבִת קוֹדֶשׁא קִדְּם יְיָ מִחַר יָת דִּי אַתּוֹן עֲתִידִין לְמַפָּא אִפּוֹ וְיָת דִּי אַתּוֹן עֲתִידִין לְבִשְׁלָא בִשְׁלִיֹו וְיָת כָּל מוֹתְרָא אֲצַנְעוּ לְכוֹן לְמִסְרַת עַד צִפְרָא:

בשביל שבת, היה כל חצי העומר נכפל לשני לחמים, הרי לך ששה לחמים מעומר וחצי, ובכל השלשה סעודות היו אוכלין שני לחמים פי דרך לאכול בשבת יותר מסעודות של חול מפני נשמה תורה, ולפי זה תמצא שהיה להם בשבת במנחה שני פירות, והילכך יש לנהוג לבצוע משני פירות גם במנחה, אבל קידוש ליכא, דאפילו שבת שחרית לא מקדשין אי לאו דתמא יום השבת (והלן ב טז), כדמסיק במסכת (ביצה) [פסחים] (קט:). תורה כג

כ"י • וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם הוּא אֲשֶׁר דָּבַר יְהוָה שְׂבִתוֹן שְׂבִת-קֹדֶשׁ לַיהוָה מֵחַר אֵת אֲשֶׁר-תֹּאפּוּ אִפּוֹ וְאֵת אֲשֶׁר-תִּבְשְׁלוּ בִשְׁלוֹ וְאֵת פֶּלֶג-הָעֵדָה הַנִּחַחוּ לְכֶם לְמִשְׁמַרַת עַד-הַבֶּקֶר:

דעת זקנים מבעלי התוספות - עוז והדר

(כב) שני העמר. וכל? מות השנה היו עושין מן העומר שני לחמים, ואם פן ביום הששי היו עושין משני העומר לאחד ארבעה לחמים, וביום הששי אוכלין מהן אחד ונשארו שלשה, והיה להם לעשות משנה לערב, בהכנסת שבת אוכלין אחד כי דרך שלהם לאכול לחם לכל סעודה, ונשארו לשבת שני לחמים והיו להם לחם משנה, וזה ראיה שאין בוצעין בשני פירות במנחה בשבת. אמנם ראיתי מהרב רבי מריון שהיה בוצע בשני פירות במנחה בשבת. וקבלתי

מהרב רבי אברהם. וראיה מדאיתא ה"ם (תנחומא ישן כד) ראו פי ה' נתן לכם השבת וגו' (פסוק טז), אמר רבי יצחק אם יאמרו אליכם אומות העולם למה אתם משמרים את השבת, השיבו להם: ראו הגס, שבכל יום היה יורד לישראל מן פרידה אחת ובשבת שתי פרידות, פירוש פפולות, כלומר שכל סעודה שיוצרת בשביל שבת יוצרת פפולה בלחמה. וכך היו עושין, ביום הששי שחרית היו עושין מחצי העומר לחם אחד, וכשבאין לאפות העומר, והיינו משני העומר לאחד,

לְשׁוֹן אֶפְיָה נּוֹפֵל בְּלֶחֶם, וּלְשׁוֹן בְּשׁוּל בְּתַבְשִׁיל.
לְמִשְׁמֶרֶת • לַגְּנִיזָה.

כִּי־אֶת אֲשֶׁר תֵּאֲפוּ אִפּוֹ • מֵה שְׂאֵתֶם רוּצִים
לְאֵפוֹת בְּתַנּוּר, אִפּוֹ הַיּוֹם, הַכֹּל לְשָׁנֵי יָמִים. וּמֵה
שְׂאֵתֶם צְרִיכִים לְבַשֵּׁל מִמֶּנּוּ בְּמִים, בְּשִׁלּוֹ הַיּוֹם.

כִּד וְאַצְנֵנוּ יְתֵה עַד צִפְרָא כְּמֵא דְפְקִיד
מִשָּׁה וְלֹא סְרִי וְרִחְשָׂא לֹא הָוּה בַּה :

(כד) וַיְנַיְחוּ אֹתוֹ עַד־הַבֶּקֶר בְּאֲשֶׁר צִוָּה מֹשֶׁה וְלֹא
הִבְאִישׁ וְרַמָּה לֹא־הִיְתָה בּוֹ:

כֵּה וְאָמַר מֹשֶׁה אֲכֹלְהִי יוֹמָא דִּין אַרְי
שְׁבֻתָא יוֹמָא דִּין קָדָם יְיָ יוֹמָא דִּין לֹא
תְשַׁבְּחַנָּה בְּחֻקָּא:

(כה) וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֲכֹלְהוּ הַיּוֹם כִּי־שֶׁבֶת הַיּוֹם לַיהוָה
הַיּוֹם לֹא תִמְצָאוּהוּ בַשָּׂדֶה:

לָהֶם: "שֶׁבֶת הַיּוֹם". רָאָה אֹתָם דּוֹאֲגִים שְׂמָא פֶּסֶק
הַמֶּן וְלֹא יָרַד עוֹד, אָמַר לָהֶם: הַיּוֹם לֹא תִמְצָאוּהוּ.
מֵה תִלְמוּד לומר "הַיּוֹם"? הַיּוֹם לֹא תִמְצָאוּהוּ,
אֲבָל מִחַר תִּמְצָאוּהוּ.

כִּי־וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֲכֹלְהוּ הַיּוֹם וְגו' • (מכילתא)
שְׁחִירִית, שְׁהִי רְגִילִים לְצֵאת וְלִקֵּט, בְּאוֹ לְשָׂאֵל:
אִם נִצָּא, אִם לֹאוֹ? אָמַר לָהֶם: אֵת שְׁבִידְכֶם אֲכֹלוּ.
לְעָרֵב חֲזָרוּ לְפָנָיו וּשְׂאֹלוּהוּ: מֵהוּ לְצֵאת? אָמַר

כּו שְׂמָא יוֹמִין תִּלְקֻטְנָה וּבִיומָא שְׁבִיעָא
שְׁבֻתָא לֹא יְהִי בַּה :

(כו) שֵׁשֶׁת יָמִים תִּלְקַטְהוּ וּבַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי שֶׁבֶת לֹא
יְהִי־בּוֹ:

כִּי־וּבַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי שֶׁבֶת • שֶׁבֶת הוּא, הַמֶּן "לֹא יְהִי בּוֹ", וְלֹא בָּא הַכָּתוּב אֱלָא לְרַבּוֹת יוֹם הַכַּפּוּרִים
וְיָמִים־טוֹבִים (מכילתא).

כּז וְהָוּה בִּיומָא שְׁבִיעָא נִפְקוּ מִן עֲמָא
לְמִלְקֻט וְלֹא אֲשַׁבְּחוּ:

(כז) וַיְהִי בַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי יִצְאוּ מִן־הָעַם לְלָקֵט וְלֹא
מִצָּאוּ: ׀

כח וְאָמַר יְיָ לְמֹשֶׁה עַד אִימָתִי אֲתוֹן מְסַרְבִּין
לְמִטְר פְּקוּדֵי וְאוֹרְנֵי:

(כח) וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה עַד־אָנֹּה מֵאֲנַתֶּם לְשֹׁמֵר
מִצְוֹתַי וְתוֹרֹתַי:

כִּי־עַד אָנֹּה מֵאֲנַתֶּם • מְשַׁל הַדִּיּוּט הוּא: בְּהַדִּי הוּצָא לְקִי כְּרָבָא, עַל־יַדֵּי הַרְשָׁעִים, מִתְגַּנֵּין הַפְּשָׁרִין (כ"ק צם).

כט חִזּוּ אַרְי יְיָ יֵהב לְכוֹן שְׁבֻתָא עַל כֵּן הוּא
יֵהב לְכוֹן בִּיומָא שְׁתִּיתָאָה לְחַם תְּרִין יוֹמִין
תִּיבּוּ אֲנִשׁ תְּחוּתוּהִי לֹא יְפוּק אֲנִשׁ מֵאַתְרָה
בִּיומָא שְׁבִיעָא:

(כט) רֹאוּ כִּי־יְהוָה נָתַן לָכֶם הַשֶּׁבֶת עַל־כֵּן הוּא נָתַן
לָכֶם בַּיּוֹם הַשְּׁשִׁי לְחַם יוֹמִים שְׁבוּ • אִישׁ תַּחְתּוֹ
אֶל־יִצָּא אִישׁ מִמְּקוֹמוֹ בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי:

לְפִשׁוּט יְדִים וְרַגְלִים. אֶל־יִצָּא וְגו' • אֵלוּ אֲלָפִים
אֲמָה שֶׁל 'תְּחוּם שֶׁבֶת', וְלֹא בְּמִפְרָשׁ, שְׂאִין תְּחוּמִין
אֱלָא מ'דְּבָרֵי סוֹפְרִים'. וְעָקְרוּ שֶׁל מְקָרָא, עַל לֹקֻטֵי
הַמֶּן נֹאֲמַר.

כִּי־רֹאוּ • בְּעֵינֵיכֶם כִּי ה' בְּכַבּוּדוֹ מְזַהֵר אֶתְכֶם עַל
הַשֶּׁבֶת, שְׁחִרֵי נֶס נַעֲשֶׂה בְּכָל עָרֵב שֶׁבֶת, לְתַת לָכֶם
לְחַם יוֹמִים. שְׁבוּ אִישׁ תַּחְתּוֹ • מִכָּאן סִמְכוֹ חֻקִּים
אֲרִבַּע אַמּוֹת לִיּוֹצָא חוּץ לְתְּחוּם, שֶׁלֹּשׁ לְגוּפוֹ וְאַחַת

~ נקודות משיחות קודש ~

ערוכה ברמ"ח איברים - משתמרת

אף שצוה תורה "ששת ימים תעבד ועשית כל מלאכתך"
(יתרו כ, ט) שמשך זמן מסים בזמנות החל, על האדם לעסוק
ב"עובדין דחל" ובעניינים שאינם שייכים לתורה ומצוותיה,

אל-יצא איש ממקומו ביום השביעי:
אלו אלפים אמה של תחום שבת (טז, כט. ובפרש"י)
יש לבאר תכן אסור יציאה חוץ לתחום, בעבודת האדם לקונו:

הקנשה, שלא רק ראשו וכח שכלו צריכים להיות שקועים בעסק ועיון התורה, אלא גם ידיו וכח המעשה צריכים להיות שקועים בזה לגמרי.

וכמאמר רז"ל (עירובין נד, א) על הפסוק (שמואל ב כג, ה) "ערוכה ככל ושמורה" – "אם ערוכה ברמ"ח אברים שלך – משתמרת, ואם לאו – אינה משתמרת". שבעת הלמוד צריך להיות בבחינת "כל עצמתי תאמנה" (תהלים לה, י) שכל אברי הגוף שקועים בגמרי בעסק התורה.

(על-פי לקוטי-שיחות כרך יא עמ' 71 ואילך - מתוך 'לקראת שבת')

הנהיגה תורה שרק "יגיע כפיך כי תאכל" (תהלים קכח, ד), כלומר, שהעסק צריך להיות רק ב"יגיע כפיך", עם הידים וכח המעשה שלו, וראשו ורבו צריכים להיות שקועים גם בעת העסק, בתורה ובמצותיה.

אך במה דברים אמורים שהתורה תהיה "כפיים" וכח המעשה יהיו עסוקים בענייני עולם הזה, הרי זה דוקא ב"ימות החל", והינו, בזמן שאינו מקדש ללמוד התורה ולקיים מצותיה.

אבל ב"ימים השבת", והינו בעתים שהקדשו ללמוד התורה ולקיים המצות, הנה גם הרגלים אסורות ללכת מחוץ לתחום

ל ונחנו עמא בוימא שביעאה :

(ל) וישבתו העם ביום השביעי:

לא וקרו בית ישראל ית שמה מן והוא כבר זרע גדא הנר וטעמה כאסקריטון בדבש :

(לא) ויקראו בית ישראל את-שמו מן והוא כזרע גד לזן וטעמו בצפיחת בדבש:

היה והוא "לזן". בצפיחת • בצק שמטגגין אותו בדבש וקורין לו אסקריטון בלשון משנה, והוא תרגום של אונקלוס.

כ"ט • והוא זרע גד לזן • עשב ששמו קוליינדר" וזרע שלו עגל ואינו לזן, והמן היה לזן, ואינו נמשל ל"זרע גד" אלא לענין העגול, "כזרע גד"

לב ואמר משה דין פתגמא די פקיד יי מלי עמרא מגה למטרא לדריכון בדיל דיחזון ית לחמא די אוכלית יתכון במדברא באפקותי יתכון מארעא דמצרים :

(לב) ויאמר משה זה הדבר אשר צוה יהוה מלא העמר מפנו למשמרת לדתיתכם למען יראו את-הלחם אשר האכלתי אתכם במדבר בהוציא אתכם מארץ מצרים:

המן, אמר להם: "אתם, ראו דבר ה'". 'שמעו' לא נאמר, אלא 'ראו', בזה נתפרנסו אבותיכם. הרבה שלוחין יש לו למקום, להכין מזון ליראיו.

כ"ט • למשמרת • לגניזה. לדתיתכם • בימי ירמיהו, פשהיה ירמיהו מוכיחם: "למה אין אתם עוסקים בתורה?" והם אומרים: גניח מלאכתנו ונעסק בתורה, מהיכן נתפרנס? הוציא להם צנצנת

לב ואמר משה לאהרן סב צלוחית חדא והב תמן מלי עמרא מן ואצנע יתה גדם יי למטרת לדריכון :

(לג) ויאמר משה אל-אהרן קח צנצנת אחת ותן שמה מלא-העמר מן והנח אתו לפני יהוה למשמרת לדתיתכם:

עד שנבנה אהל מועד, אלא שנקתב כאן בפרשת המן.

כ"ט • צנצנת • צלוחית של חרס, כתרגומו. והנח אתו לפני ה' • לפני הארון, ולא נאמר מקרא זה

לד כמא די פקיד יי למשה ואצנעה אהרן גדם סהדיתא למטרא :

(לד) כאשר צוה יהוה אל-משה ויניחהו אהרן לפני העדת למשמרת:

דעת זקנים מבעלי התוספות - עוז והדר

(לג) קח צנצנת אחת. איני יודע של חרס, תלמוד לומר צנצנת דבר מה היה, של כסף או של זהב או של המציץ מחבירו, פלי חרס שהוא ממנה: תורה לד

לה ובני ישראל אכלו ית מנא ארבעין שנין
עד דמיתיהון לארעא יתבתא ית מנא אכלו
עד דאתו לסיפי ארעא דננען :

וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל אָכְלוּ אֶת־הַמֶּן אַרְבָּעִים שָׁנָה
עַד־בָּאֵם אֶל־אֶרֶץ נוֹשֶׁבֶת אֶת־הַמֶּן אָכְלוּ עַד־בָּאֵם
אֶל־קְצֵה אֶרֶץ כְּנָעַן:

ה'ירדן", וּתְרַגְמוּ שֶׁל "נוֹשֶׁבֶת", "יְתַבְתָּא", רְצָה
לוֹמַר: מִי־שָׁבֶת. רש"י (ישן). אֶל־קְצֵה אֶרֶץ כְּנָעַן •
בתחלת הגבול קדם שְׁעָבְרוּ אֶת הַיַּרְדֵּן, וְהוּא עֲרֻבוֹת
מוֹאָב. נִמְצְאוּ מְכֻחָשִׁין זֶה אֶת זֶה? אֵלָּא בְּעֲרֻבוֹת
מוֹאָב, כְּשִׁמַּת מֹשֶׁה בְּזוֹ בְּאֶדְר, פֶּסֶק הַמֶּן מְלִירָד,
וְנִסְתַּפְּקוּ מִמֶּן שֶׁלְקָטוּ בוֹ בְּיוֹם עַד שֶׁהִקְרִיבוּ הָעָמָר
בְּשִׁשָּׁה עָשָׂר בְּנִיסָן, שְׁנַאֲמַר (יהושע ה): "וַיֵּאכְלוּ מִעֵבֹר
הָאֶרֶץ מִמַּחֲרַת הַפֶּסַח".

כ"ט • אַרְבָּעִים שָׁנָה • וְהֵלֵא חֹסֵר שְׁלִשִׁים יוֹם,
שְׁהָרִי בְט"ו בְּאִיר יָרַד לָהֶם הַמֶּן תַּחֲלָה, וּבִט"ו
בְּנִיסָן פֶּסֶק, שְׁנַאֲמַר: (יהושע ה) "וַיִּשְׁבַּת הַמֶּן מִמַּחֲרַת?"
אֵלָּא מְגִיד שֶׁהַעֲוֹנוֹת שֶׁהוֹצִיאוּ יִשְׂרָאֵל מִמִּצְרַיִם,
טָעְמוֹ בָּהֶם טַעַם מֶן. אֵל אֶרֶץ נוֹשֶׁבֶת • לְאַחַר
שְׁעָבְרוּ אֶת הַיַּרְדֵּן. (קידושין לח) (סְפָרִים אַחֲרִים: שְׁאוֹתָהּ
שְׁעָבְרָה הַיַּרְדֵּן, מִי־שָׁבֶת וְטוֹבָה, שְׁנַאֲמַר: (דברים ג)
"אֶעֱבְרָה־נָּא וְאֶרְאֶה אֶת הָאֶרֶץ הַטּוֹבָה אֲשֶׁר בְּעֵבֶר

לו וְעָמָר חַד מִן עֶסְרָא בְּחֵלֶת סְאִין הוּא :

(לו) וְהָעָמָר עֲשָׂרִית הָאִיפָה הוּא: פ

"עֲשָׂרִית הָאִיפָה", מ"ג בִּיצִים וְחֹמֶשׁ בִּיצָה, וְהוּא
שְׁעוֹר לַחֲלָה וְלִמְנַחֲתוֹ.

כ"ט • עֲשָׂרִית הָאִיפָה • הָאִיפָה שֶׁלֹּשׁ סְאִין, וְהִסָּאָה
ו' קַבִּין, וְהַקֵּב ד' לוּגִין, וְהַלּוּג שִׁשָּׁה בִיצִים, נִמְצָא

~ יום שבת-קודש י"ז שבט ~

א וּנְטְלוּ כָּל כְּנִשְׁתָּא דְבְנֵי יִשְׂרָאֵל מִמִּדְבָּרָא
דְּסִין לְמַטְלָגְהוֹן עַל מִימְרָא דְיִי וְשָׂרוּ
בְּרַפִּידִים וְלִית מִיָּא לְמִשְׁתֵּי עֲמָא :

יז (א) וַיִּסְעוּ כָּל־עַדְת בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל מִמִּדְבַר־סִין
לְמִסְעֵיהֶם עַל־פִּי יְהוָה וַיַּחֲנוּ בְּרַפִּידִים וְאִין מַיִם
לְשִׁתָּת הָעָם:

ב וּנְצָא עֲמָא עִם מֹשֶׁה וְאַמְרוּ הִבּוּ לָנָא מִיָּא
וְנִשְׁתֵּי וְאַמַר לְהוֹן מֹשֶׁה מַה אַתְּוֹן נַצְן עֲמִי
מַה מְנַסּוֹן אַתְוִן קָדָם יִי:

(ב) וַיִּרְבַּ הָעָם עִם־מֹשֶׁה וַיֹּאמְרוּ תִּנּוּ־לָנוּ מַיִם
וְנִשְׁתֵּה וַיֹּאמַר לָהֶם מֹשֶׁה מַה־תְּרִיבוּן עִמּוֹדֵי
מַה־תִּנְסוּן אֶת־יְהוָה:

כ"ט • מַה תִּנְסוּן • לוֹמַר: הִיּוּכַל לַתַּת מַיִם בְּאֶרֶץ צִיָּה? •

ג וַיִּצְמָא שָׁם הָעָם לַמַּיִם וַיִּלֶן הָעָם עַל־מֹשֶׁה
וַיֹּאמְרוּ לָמָּה זֶה הַעֲלִיתָנוּ מִמִּצְרַיִם לְהָמִית אֹתִי וְאֶת־
בְּנֵי וְאֶת־מִקְנֵי בְצִמָּא:

(ג) וַיִּצְמָא שָׁם הָעָם לַמַּיִם וַיִּלֶן הָעָם עַל־מֹשֶׁה
וַיֹּאמְרוּ לָמָּה זֶה הַעֲלִיתָנוּ מִמִּצְרַיִם לְהָמִית אֹתִי וְאֶת־
בְּנֵי וְאֶת־מִקְנֵי בְצִמָּא:

ד וַיִּצְעַק מֹשֶׁה אֶל־יְהוָה לֵאמֹר מַה אֶעֱשֶׂה לָּעָם
לְעֲמָא הָדִין עוֹד זְעִיר פּוֹן וַיִּרְגְּמֵנִי:

(ד) וַיִּצְעַק מֹשֶׁה אֶל־יְהוָה לֵאמֹר מַה אֶעֱשֶׂה לָּעָם
זֶה עוֹד מְעַט וּסְקָלְגִי:

כ"ט • עוֹד מְעַט • אִם אֲמַתִּין עוֹד מְעַט, "וּסְקָלְגִי".

ה ואמר יי למשה עבר גדם עמא ודבר עמך
מסבי ישראל וחסדך די מחיתא בה ית
נהרא סב בידך ומיזיל:

(ה) ויאמר יהוה אל־משה עבר לפני העם וקח אתך
מזקני ישראל ומפוך אשר הכית בו את־היאר קח
בידך והלכת:

בו את־היאר? אלא שהיו ישראל אומרים על המטה
שאינו מוכן אלא לפרענות: בו לקח פרעה ומצרים
כמה מפות במצרים ועל הים, לקח גאמר: "אשר
הכית בו את־היאר", יראו עתה שאף לטובה הוא
מוכן.

כ"ט◀ עבר לפני העם • וראה אם יסקלוך, למה
הוצאת לעז על בני? • וקח אתך מזקני ישראל •
לעדות, שיראו שעל־ידך המים יוצאים מן הצור, ולא
יאמרו: 'מענינות היו שם מימי קדם'. ומטף אשר
הכית בו את־היאר • מה תלמוד־לומר "אשר הכית

והא אגא קאם גדםך תמן על טגרא בחורב
ותמחי בטגרא ויסקון מנה מיא וישתי עמא
ועבד בן משה לעיני סבי ישראל:

(ו) הנני עמד לפניך שם על־הצור בחרב והכית
בצור ויצאו ממנו מים ושתה העם ויעש בן משה
לעיני זקני ישראל:

מפאן שהמטה היה של מין דבר חזק ושמו
סנפרינון, והצור נבקע מפניו.

כ"ט◀ והכית בצור • "על הצור" לא נאמר, אלא "בצור". מפאן שהמטה היה של מין דבר חזק ושמו
סנפרינון, והצור נבקע מפניו.

זיקרא שקא דאתרא נסיתא ומצותא על
דנצו בני ישראל ועל דנסיאו גדם יי למימר
האית שכנתא דיי ביננא אם לא:

(ז) ויקרא שם המקום מסה ומריבה על־ריב בני
ישראל ועל נפתם את־יהוה לאמר היש יהוה
בקרבנו אם־אין: פ

ח ואתא עמלק ואגח קרבא עם ישראל
ברפידם:

(ח) ויבא עמלק וילחם עם־ישראל ברפידם:

לדרף. היה אותו הַבֵּן רואה חפץ ואומר: אבא, טל
חפץ זה ותן לי, והוא נותן לו, וכן שניה וכן
שלישית. פגעו באדם אחד, אמר לו אותו הַבֵּן:
'אית את אבא? אמר לו אביו: 'אינך יודע היכן
אני? השליכו מעליו ובא הפלג ונשכו.

כ"ט◀ ויבא עמלק וגו' • סמך פְּרִשָּׁה זו למקרא זה,
לומר: "תמיד אני ביניכם ומזמן לכל צרכיכם,
ואתם אומרים "היש ה' בקרבנו אם אין"? • חייכם,
שהפלב בא ונושף אתכם ואתם צועקים אלי ותדעו
היכן אני. משל לאדם שהרקיב בנו על פתפו ויצא

~ נקודות משיחות קודש ~

להציל גם אלו ש"הענו פולטון"

ויש לבאר מה שמלחמת עמלק הצרכה להיות על־ידי יהושע
"משבטו של יוסף" - בדרך הפנימית:
מלחמת עמלק היתה רק עם אלו שהיו "נחשלים אחר־ך" -

בסיים פְּרִשְׁתְּנוּ נאמר "ויבא עמלק גו' ויאמר משה אל יהושע
בחר לנו אנשים" (ז, ח"ט). ואיתא במדרש "למה אמר ליהושע,
מפני שבא משבטו של יוסף" (פסיקתא דרב כהנא פ"ג).

דעת זקנים מבעלי התוספות - עוז והדר

בלבו אם אקרית את יעקב ונרעו ויהיה
החוב מוטל עלי, לקח המתין עד
שיצאו ממצרים שפכר נפרע החוב,
ואז בא להלחם עמקן: תורה ט

טו יא ובעבדום וענו אתם, וכשמת אבינו
אברהם עליו־השלום הטיל החוב על
יצחק, וכשמת יצחק הוטל על יעקב
ובניו ועשו ובניו, ואמר עמלק הרשע

(ח) ויבא עמלק. תימה, למה איתר
להלחם עם ישראל עד עכשיו, ולא
בא מיד שיִרְדוּ למצרים שלא היו
כִּי־אם שבעים נפש. יש לומר שאמר
לו הקדוש־ברוך־הוא לאברהם (בראשית

שִׁיחָהּ "בן". וְהִינוּ, שָׁגַם יְהוּדֵי כְּנָה שֶׁהִנְהִיטוּ הִיא 'אֶחְרַת' מִהִנְהִיט הַתּוֹרָה, יֵשׁ לַעֲשׂוֹתוֹ לְ"בֵן" - שֶׁכֵּלֵם יִכִּירוּ בּוֹ שֶׁהוּא מִ"בָּנִים אֲתֵם לֵה' אֱלֹקֵיכֶם".

וְלָכֵן צִוָּה מֹשֶׁה לִיהוֹשֵׁעַ "מִשְׁכֻּטוֹ שֶׁל יוֹסֵף" שֶׁיַּעֲבֹד אֶת עֲבוֹדַת יוֹסֵף, וְיִקַּח אֹתוֹ "יִרְאֵי חֹטָא" מִחוּצוֹ לַעֲנֹן כְּדֵי לְהַצִּיל אֶת הַ"אֲחֵרִים" - אֵלוֹ שֶׁהִ"צֵּנָן פּוֹלְטִין", לְהַצִּילֵם וּלְהַכְנִיֵסֵם בְּחֻזְרָה בְּתוֹךְ הָעֲנָן, שְׁאֵז גַּם הֵם יִכִּירוּ בְּזֶה שֶׁ"יֵשׁ ה' בְּקֶרְבָּנוּ", כִּי "תִּמְיֵד אֲנִי בִּינְיָכֶם וּמִזְמַן לְכָל צְרָכֵיכֶם" (לשון רש"י יז, ח), וְאֲזִי יִכִּירוּ גַם עֲלֵיהֶם שֶׁ"בָּנִים" הֵם.

(על-פי 'לקוטי שיחות' כרך כו, עמוד 88 ואילך - מתוך 'לקראת שבת')

"חֲסֵרֵי כַח מִתְמַת חֲטָאִים, שֶׁהִיָּה הָעֲנָן פּוֹלְטִים" (תצא כה, יח ופירושו רש"י שם). וְהִינוּ, שֶׁהַמְּלַחְמָה הִיָּתְהָ רַק עִם הַחֹטָאִים שֶׁהָיוּ מִחוּצוֹ לַעֲנָן. וּבְאֵלוֹ שֶׁהָיוּ בְּתוֹךְ הָעֲנָן - לֹא הָיָה בִּיכְלֻתוֹ שֶׁל עֲמֶלֶק לְנַגֵּעַ כָּלֵל.

וְאִם-כֵּן הָיוּ וְכוּלָּם לְחָשׁוֹב שֶׁאֵין הַכֹּרֵחַ שֶׁלָּכֵן "אֲנָשִׁים" - "יִרְאֵי חֹטָא" (לשון רש"י על הפסוק "בַּחַר לָנוּ אֲנָשִׁים") מִחוּצוֹ לַעֲנָן, שֶׁהוּא מְקוּם סִנְפָה בְּגִשְׁמִיּוֹת וּבְרוּחֵינִיּוֹת, רַק בְּכַדֵּי לְהַצִּיל אֶת אֵלוֹ שֶׁ"הִיָּה הָעֲנָן פּוֹלְטִין".

אֲךָ לְמַדְנֵי מִיּוֹסֵף, שֶׁאֵין הַדְּבָר כֵּן. כִּי שָׁמוֹ שֶׁל יוֹסֵף הוּא עַל שֵׁם "יוֹסֵף ה' לִי בֵן אַחֵר" (ויצא ל, כד) וּמִבְּאֵר ('אור התורה') (לְהַצְמַח צֶדֶק) וַיֵּצֵא רַכּוּ, א וַאֲיֵלֶךְ, וּבִכְמָה מְקוּמוֹת) שֶׁהַפִּירוּשׁ הַפְּנִימִי בְּזֶה הוּא, שֶׁעֲנָנוֹ שֶׁל יוֹסֵף הוּא לַעֲשׂוֹת מִ"אַחֵר"

(ט) וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל-יְהוֹשֻׁעַ בְּחַר-לָנוּ אֲנָשִׁים וַיֵּצֵא הַלָּחֵם בַּעֲמֶלֶק מִחֵר אֲנֹכִי נֹצֵב עַל-רֵאשׁ הַגְּבֻעָה וּמִטָּה הָאֱלֹהִים בִּידֵי:

ט וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה לִיהוֹשֻׁעַ בַּחַר לָנוּ גְבוּרִים וּפְדִיָּה אֲנִיחַ קָרָבָא בַּעֲמֶלֶק מִחֵר אֲנִיחַ קָאֵם עַל רֵישׁ רְמַתָּא וְחֻזְרָא דְאַתְעֵבִידוּ בֵּה נִסִּין מִן קָדָם יי בִּידֵי:

כָּךְ כְּאֵלוֹ מְרַדוּ בַּהֲקָדוֹשׁ-בְּרוּךְ-הוּא. וַיֵּצֵא הַלָּחֵם • צֵא מִן הָעֲנָן וְהַלָּחֵם בּוֹ (מכילתא). מִחֵר • בְּעַת הַמְּלַחְמָה, "אֲנֹכִי נֹצֵב". בַּחַר לָנוּ אֲנָשִׁים • גְבוּרִים וַיִּרְאֵי חֹטָא שֶׁתָּהֵא זְכוּתָן מִסִּיעָתָן. דְּבַר אַחֵר: "בַּחַר לָנוּ אֲנָשִׁים", שִׁיּוּדְעִין לְבַטֵּל כְּשֵׁפִים, לְפִי שֶׁבָּנֵי עֲמֶלֶק מְכַשְׁפִּים הָיוּ.

כֵּ"ט • בַּחַר לָנוּ • לִי וְלָךְ, הַשְּׁוֹהוּ לוֹ, מִכָּפֵן אֲמָרוּ חֲכָמִים: "הֵי כְבוֹד תִּלְמִידֶךָ חָבִיב עֲלֶיךָ כְּשֶׁלָּךְ". וְ"כְבוֹד חֲבֵרְךָ כְּמוֹרָא רַבָּךְ", מִנֵּין? שְׁנֵאַמֵּר: (במדבר יב) "וַיֹּאמֶר אֶהְרֹן אֶל מֹשֶׁה בִּי אֲדֹנָי" וְהֵלֵא אֶהְרֹן גְּדוּל מֵאַחֵיו הָיָה, וְעוֹשֶׂה אֶת חֲבֵרוֹ כְּרַבּוֹ. "וּמוֹרָא רַבָּךְ כְּמוֹרָא שְׁמַיִם", מִנֵּין? שְׁנֵאַמֵּר: (שם יא) "אֲדֹנָי מֹשֶׁה כְּלֵאִם". כָּלֵם מִן הָעוֹלָם, חֲזָבִין הֵם כְּלֵיָה. הַמוֹרְדִים

~ נקודות משיחות קודש ~

כְּשֵׁי שֶׁמוֹנֵעַ עַל לְמוֹד הַתּוֹרָה, אֵין לַעֲשׂוֹת חֲשׁוֹנוֹת!

נְצִטוּ ו'אַתֶּם תְּחַרְשׁוּן' שֶׁלֹּא יִהְיוּ שִׂיכִים לְמַלְחָמָה. מִה-שְׁאִין-כֵּן בְּמַלְחָמָה עֲמֶלֶק, שְׁאֵז הָיוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּדָרְךָ לְמַתְּן-תּוֹרָה, וְעֲמֶלֶק נִלְחַם לַעֲכָב אֶת יִשְׂרָאֵל מִקְּבַלַת הַתּוֹרָה, אִזּוּ נְצִטוּ לְהִלָּחֵם. כִּי כְּאֲשֶׁר יֵשׁ מוֹנֵעַ וּמַעֲכָב מִלְּמוֹד הַתּוֹרָה - אֵין לַעֲשׂוֹת שׁוּם חֲשׁוֹנוֹת, וְצָרִיךְ לַעֲשׂוֹת כָּל הַתְּלוּי בּוֹ, אֲפִילוֹ דְּבַר שֶׁמַּצֵּד-עֲצָמוֹ אֵינוֹ שֶׁיֵּךְ לַעֲשׂוֹתוֹ, וְאֲפִילוֹ אִם זֶה מִלְחָמָה גְּשָׁמִית, כְּדֵי לְהַסִּיר אֶת הַמוֹנֵעַ וְהַמַּעֲכָב.

(על-פי 'לקוטי שיחות' כרך א, עמוד 441 ואילך - מתוך 'לקראת שבת')

בְּסִיּוּם פְּרָשְׁתָנוּ, מְצִינוּ שֶׁבְּמַלְחָמָה עֲמֶלֶק צִוָּה הַקָּב"ה "צֵא הַלָּחֵם בַּעֲמֶלֶק". אֲךָ לְאִדְךָ, מְצִינוּ בְּפֶרֶשְׁתָנוּ שֶׁנִּגְדַּם מְצָרִים נְצִטוּ ו'יִשְׂרָאֵל ה' יִלְחֵם לָכֵם וְאַתֶּם תְּחַרְשׁוּן' (יד, יד). וְצָרִיךְ בְּאִיר, לָמָּה בְּמַלְחָמָה מְצָרִים נְצִטוּ ו'אַתֶּם תְּחַרְשׁוּן' שֶׁלֹּא יִלְחָמוּ, מִה-שְׁאִין-כֵּן בְּמַלְחָמָה עֲמֶלֶק שֶׁהִצְרִיכוּ לְהִלָּחֵם בְּעֶצְמָם?

וְיֵשׁ לוֹמֵר הַבְּאוּר כְּנָה, דְּהִנֵּה בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מְצָד-עֲצָמָם אֵינֵם שִׂיכִים כָּלֵל לַעֲנָנוֹ מִלְחָמָה, שֶׁחֲרֵי "הַקּוֹל קוֹל יַעֲקֹב וְהַיְדוּס יְדֵי עֲשׂוֹ", שֶׁרַק עֲשׂוֹ הוּא הַשִּׁיב לְמַלְחָמָה, וְלָכֵן בְּמַלְחָמָה מְצָרִים

(י) וַיַּעַשׂ יְהוֹשֻׁעַ כַּאֲשֶׁר אָמַר-לוֹ מֹשֶׁה לְהִלָּחֵם בַּעֲמֶלֶק וּמֹשֶׁה אֶהְרֹן וְחֹרֵר עָלוּ רֵאשׁ הַגְּבֻעָה:

י וַעֲבַד יְהוֹשֻׁעַ כַּמָּא דְאָמַר לֵה מֹשֶׁה לְאַגְחָא קָרָבָא בַּעֲמֶלֶק וּמֹשֶׁה אֶהְרֹן וְחֹרֵר סְלִיקוּ לְרֵישׁ רְמַתָּא:

דעת זקנים מבעלי התוספות - עוז והדר

(י) וּמֹשֶׁה אֶהְרֹן וְחֹרֵר. פִּירֵשׁ רֵש"י וְאֵלֶּה הַמְּשַׁפְּטִים (להלן כד יד) פִּירֵשׁ כֵּן שְׁחֹר בְּנָה שֶׁל מְרִים וְאֵבִיו כְּלָב, אֶת אֶפְרַת וְתֵלֵד לוֹ אֶת חוּר. אֶת חוּר בְּנָה שֶׁל מְרִים הָיָה. וְגַם בְּפֶרֶשׁת

שיעור יומי ליום שבת-קודש י"ז שבט ושנים מקרא ואחד תרגום - יז - פרשת בשלח
עא
כ"ט • ומִשָּׁה אֶהְרֵן וְחֹרֶר • מִכָּאֵן לְתַעֲנִית שְׁצָרִיכִים שְׁלֹשָׁה לְעֵבֶר לִפְנֵי הַתְּכֵה, שְׁבַת־עֲנִית הִיוּ שְׂרוּיִים. חֹרֶר •
בְּנֵה שֶׁל מְרִים הִיָּה, וְכָלֵב בַּעֲלָה.

(יא) וְהָיָה כֹּאֲשֶׁר יָרִים מִשֶּׁה יְדֹ וְגִבֹר יִשְׂרָאֵל וְכֹאֲשֶׁר
יִנַּח יְדֹ וְגִבֹר עִמָּלְק:
יא וְהָיָה כֹּד זָרִים מִשָּׁה יְדוּהִי וּמִתְגַּבְּרִין
דְּבֵית יִשְׂרָאֵל וְכֹד מִנַּח יְדוּהִי וּמִתְגַּבְּרִין
דְּבֵית עִמָּלְק:

כ"ט • כֹּאֲשֶׁר יָרִים מִשָּׁה יְדֹ • "כִּי יָדִיו שֶׁל מִשָּׁה נֹצְחֹת הִיוּ הַמִּלְחָמָה וְכוּ" ? כִּדְאִיתָא בְּרֵאשׁ הַשָּׁנָה.

(יב) וְיָדֵי מִשָּׁה כְּבָדִים וַיִּקְחוּ־אֲבָן וַיִּשְׂמֹו תַחְתּוֹ
וַיֵּשֶׁב עָלֶיהָ וְאֶהְרֵן וְחֹרֶר תִּמְכּוּ בְיָדֵי מִזָּה אַחַר
וּמִזָּה אַחַר וַיְהִי יְדֵי אַמּוֹנֵה עַד־בֵּא הַשָּׁמֶשׁ:
יב וְיָדֵי מִשָּׁה יִקְרָא וַיִּסִּיבוּ אֲבָנָא וְשׂוּיָאוּ
תַחְתּוֹהִי וַיִּתֵּב עָלֶיהָ וְאֶהְרֵן וְחֹרֶר סַעֲדָן
בְּיָדוּהִי מִכָּאֵן חַד וּמִכָּאֵן חַד וְהָיָה יְדוּהִי
פְרִיסָן בְּצִלוֹ עַד דְּעַל שְׁמֵשׁ:

כ"ט • וְיָדֵי מִשָּׁה כְּבָדִים • בְּשִׁבִיל שְׁנַתְעַצֵּל בַּמִּצְוָה
וּמִנַּח אַחַר תַּחְתּוֹ, נִתְיָקְרוּ יְדָיו. וַיִּקְחוּ • אֶהְרֵן
וְחֹרֶר. אֲבָן וַיִּשְׂמֹו תַחְתּוֹ • וְלֹא יֵשֶׁב לוֹ עַל כֹּר
וְכִסֵּת. אָמַר: 'יִשְׂרָאֵל שְׂרוּיִין בַּצַּעַר, אִף אֲנִי אֶהְיָה
עִמָּהֶם בַּצַּעַר'. וַיְהִי יְדֵי אַמּוֹנֵה • וַיְהִי מִשָּׁה יְדֵי

(יג) וַיַּחְלֹשׁ יְהוֹשֻׁעַ אֶת־עִמָּלְק וְאֶת־עֲמוֹ לְפִי־חֶרֶב: פ
כ"ט • וַיַּחְלֹשׁ יְהוֹשֻׁעַ • (תַּחְמוּמָא) חֶרֶב רָאשֵׁי גְבוּרָיו וְלֹא הִשָּׁאִיר אֲלָא חֲלָשִׁים שְׁבָהֶם וְלֹא הִרְגֵם כְּלָם. מִכָּאֵן אָנוּ
לְמַדִּים שְׁעָשׂוּ עַל־פִּי הַדְּבֹר שֶׁל שְׁכִינָה.

דעת זקנים מבעלי התוספות - עוז והדר

בַּעֲלַת חֵן, כְּמוֹ אֶפְרַיִן נְטֻטְיָה (ב"מ
ק"ט). וְאוֹמֵר אֲנִי דִּהְכִי פִירוּשׁוֹ דְקָרָא,
וְסֵרַס הַמִּקְרָא וְדִרְשָׁהוּ, וְתַמַּת עֲזוּבָה
זוֹ מְרִים, וַיִּקַּח לוֹ כָּלֵב אֶת אֶפְרַת
דִּהֲיִינוּ נְמִי מְרִים עֲצָמָה, וְתַלְדָּ לֹא אֶת
חֹרֶר קוֹדֵם מוֹתָה. וְהִשְׁתָּא נִיחָא הַכֹּל
לְמַבְיָן: עֵלֹ רֵאשׁ. רֵאשׁ בְּזִכּוֹת
אֲבוֹת, הַגְּבַעַה בְּזִכּוֹת אֲמֵהוֹת (תַּחְמוּמָא
כח: תוֹרָה יא
(יג) וַיַּחְלֹשׁ. הִטִּיל עָלָיו הַגּוֹרֵל.
וְשִׁלְשָׁה שְׁמוֹת יֵשׁ לוֹ, פּוֹר, גּוֹרֵל,
חֹלֵשׁ. דְּכָר אַחַר, לְכַף כְּתִיב וַיַּחְלֹשׁ
וְלֹא כְּתִב וַיִּפֶּה, לְפִי שְׁעִמָּלְק חוֹזֵה
בְּכּוֹכְבֵימ הִיָּה וַיַּחֲזֵר לוֹ אֲנָשִׁים שְׂאִינָן
עֲתִידִין לְמוֹת בְּאוֹתָהּ מִלְחָמָה. וְכֵן
יְהוֹשֻׁעַ עָשָׂה בְּזִכּוֹת אֲנָשִׁים דְּמִשְׁמַע
קְיָמִים וְכִרְיָאִים, לְכַף
לֹא הִיָּה יְהוֹשֻׁעַ יְכוֹל לְהִרְגֵם אֲלָא
חֶרֶב יְדֵיהֶם וְרִגְלֵיהֶם, וְזֵהוּ
וַיַּחְלֹשׁ: תוֹרָה יד

קָנָה אֲחִי כָּלֵב, אָמַר רַבָּא (חֹרֶר בְּנָה)
[חֹרְגוֹן] דְקָנָה הִיָּה, דִּיקָא נְמִי דְכְּתִיב
(בַּמִּדְבָּר לֵב יב) כָּלֵב בֶּן יִפְנֵה הַקְּנִי, שְׁמַע
מִינָה. וּמִסִּיק עֲזוּבָה זוֹ מְרִים וְלִמָּה
נִקְרָאת עֲזוּבָה שֶׁהַכֹּל עֲזוּבָה. וְנִרְאָה
לִי דִהֲיִינוּ כְּשֶׁהִיָּתָה מְצוּרֵת. וּפְרִיָּה,
הוֹלִיד אֶת עֲזוּבָה וְהֵלֵא אֶשְׁתוּ הִיָּתָה,
אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן לְלִמְדָךְ שְׁכָל הַנוֹשָׂא
אֶשָּׁה לְשֵׁם שְׁמִים מַעֲלָה עָלָיו הַכְּתוּב
כְּאִילוּ יִלְדָה. וְאֶת יְרִיעוֹת, פִּירוּשׁ גַּם
הִיא מְרִים, וְלִמָּה נִקְרָא שְׁמָה יְרִיעוֹת,
שְׁהִיוּ פְּנֵיהָ דוֹמוֹת לִירִיעוֹת לְבָנוֹת.
וְכְתִיב וְאֵלֶּה בְּנֵיהָ, אֵל תִּיקְרִי בְּנֵיהָ
אֲלָא בּוֹנֵיהָ, פִּירוּשׁ כָּלֵב בַּעֲלָה, וְנִקְרָא
יִשָּׂר עַל שֵׁם שְׂאִיר עֲצָמוֹ, וְשׁוֹכֵב עַל
שְׁשֵׁב מַעֲצַת מְרָגְלִים, וְאֶרְדּוֹן עַל שֵׁם
שְׂרָדָה בְּצִירוֹ. וּלְפִיכָךְ אֲנִי אוֹמֵר שְׁשֵׁם
מִפְרָשׁ כָּל שְׁמוֹת כָּלֵב וְכָל שְׁמוֹת
מְרִים, וְשְׁמָה מְרִים וְעֲזוּבָה וִירִיעוֹת
וְאֶפְרַת. וְנִקְרָאת אֶפְרַת עַל שְׁהִיא

אֶפְרַת, זוֹ מְרִים כִּדְאִיתָא בְּמִסְכַּת
סוּטָה (א). וּמִקְשִׁין הַעוֹלָם, אֶרְבָּה
בְּסוּטָה (שם) מִסִּיק וְתַמַּת עֲזוּבָה (דְּבִר
הַיָּמִים שם) זוֹ מְרִים, וְלִמָּה נִקְרָא שְׁמָה
עֲזוּבָה שֶׁהַכֹּל עֲזוּבָה, וּבְאִתּוֹ פְּסוּק
כְּתִיב וְתַמַּת עֲזוּבָה וַיִּקַּח לוֹ כָּלֵב אֶת
אֶפְרַת וְתַלְדָּ לוֹ אֶת חֹרֶר, וְאֵם בֶּן לֹא
זוֹ הִיא מְרִים. וְגַם בֶּן מִשְׁמַע דְּחֹרֶר
לֹא בְנָה שֶׁל מְרִים דְּהָא בֶּן אֶפְרַת
הָיָה. וְאוֹמֵר אֲנִי דִיקָה פִּירֵשׁ רַש"י,
וְקוּשְׁיָא שְׁלָהֶם אֵינָה קוּשְׁיָא, כִּי בֶן
הַפְּסוּק בְּדְבָרֵי הַיָּמִים (שם פְּסוּק י"ח)
וְכָלֵב בֶּן חֶצְרוֹן הוֹלִיד אֶת עֲזוּבָה
אֶשָּׁה וְאֶת יְרִיעוֹת וְאֵלֶּה בְּנֵיהָ יִשָּׂר
וְשׁוֹכֵב וְאֶרְדּוֹן, וְתַמַּת עֲזוּבָה וַיִּקַּח לוֹ
כָּלֵב אֶת אֶפְרַת וְתַלְדָּ לוֹ אֶת חֹרֶר,
וְחֹרֶר הוֹלִיד אֶת אוּרִי וְגו', וּבְסוּטָה
(שם) פִּירֵשׁ (רַש"י) כָּלֵב בֶּן חֶצְרוֹן הוּא,
[בֶּן יְפוּנָה הוּא], וּמִשְׁנָה בֶּן שְׁפָנָה
מַעֲצַת מְרָגְלִים, אֶפְתִּי בֶּן קָנָה הוּא
דְּכְתִיב (יְרוּשָׁע טו ז) וַיִּלְכְּדָה עֲתַנְיָאֵל בֶּן

יְיָ וַאֲמַר יְיָ לְמֹשֶׁה כְּתֹב דָּא דוּכְרָנָא בְּסִפְרָא וְשׂוּי קָדָם יְהוֹשֻׁעַ אָרִי מִמַּחָא אֲמַחֵי יְת דוּכְרָנָא דְעַמְלָק מִתַּחַת שְׁמִיא :

(יד) וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה כְּתֹב זֶאת זְכָרוֹן בְּסֵפֶר וְשִׂים בְּאָזְנִי יְהוֹשֻׁעַ כִּי־מַחָה אֲמַחֶה אֶת־זְכָר (זכר)* זְכָר עַמְלָק מִתַּחַת הַשָּׁמַיִם:

יִשְׂרָאֵל לְשֵׁלֶם לוֹ אֶת גְּמוּלוֹ, כְּאֵן נִרְמַז לוֹ לְמֹשֶׁה שִׁיְהוֹשֻׁעַ מְכַנִּים אֶת יִשְׂרָאֵל לְאַרְצָא. כִּי מַחָה אֲמַחֶה • לְכָף אֲנִי מִזְהִירָךְ כֵּן, כִּי חֲפֵץ אֲנִי לְמַחֲוֹתוֹ.

כִּי* ◀ כְּתֹב זֶאת זְכָרוֹן • שְׂבָא עַמְלָק לְהִזְדוּג לְיִשְׂרָאֵל, קָדָם לְכָל הָאֲמוֹת (מכילתא). וְשִׂים בְּאָזְנִי יְהוֹשֻׁעַ • הַמְכַנִּים אֶת יִשְׂרָאֵל לְאַרְצָא, שִׁיְצוּה אֶת

טו וּבְנָא מֹשֶׁה מְדַבְּחָא וּפְלַח עֲלוּהֵי קָדָם יְיָ דְעַבְד לֵה נְסִין :

(טו) וַיִּבֶן מֹשֶׁה מִזְבֵּחַ וַיִּקְרָא שְׁמוֹ יְהוָה נְסִי:

קְרוּי ה', אֲלָא הַמְזְכִּיר שְׁמוֹ שֶׁל מִזְבֵּחַ, זֹכֵר אֶת הַנֶּס שֶׁעָשָׂה הַמְּקוֹם. ה' הוּא גַם שְׁלֵנוּ.

כִּי* ◀ וַיִּקְרָא שְׁמוֹ • שֶׁל מִזְבֵּחַ. ה' נְסִי • הַקְּדוֹשׁ-בְּרוּךְ-הוּא עָשָׂה לָנוּ כְּאֵן גְּדוּל. לֹא שֶׁהַמְזַבֵּחַ

טז וַאֲמַר בְּשִׁבְעָה אֲמִידָא דָּא מִן קָדָם דְּחִילָא דְשִׁכְנָתָה עַל כְּרַסֵי יְקָרָה דְעֵתִיד דְּאֲתַגַּח קְרָבָא קָדָם יְיָ בְּדִבְתֵי עַמְלָק לְשַׁצִּייתְהוֹן מְדָרֵי עַלְמָא : פ פ פ

(טז) וַיֹּאמֶר כִּי־יָד עַל־כַּס יְהִי מִלְחָמָה לִיהוָה בְּעַמְלָק מְדָרֵי דָר: פפפ

יְהִיָה הַשֵּׁם שְׁלֵם וְהַכֶּסֶף שְׁלֵם, שְׁנֵאָמַר: (תהלים ט) "הָאוֹיֵב תִּמּוֹ חֲרָבוֹת לְנִצָּח" – זֶהוּ עַמְלָק שֶׁכְּתוּב בוֹ: (עמוס א) "וְעַבְרָתוֹ שְׁמֶרָה נִצַּח". (תהלים שם) "וְעָרִים נִתְשַׁתְּ אָבָד וּזְכָרָם הָמָּה", מֵהוּ אוֹמֵר אַחֲרָיו? "וְה' לְעוֹלָם יֵשֵׁב", הֲרִי הַשֵּׁם שְׁלֵם, "כּוֹנֵן לְמִשְׁפַּט כֶּסֶף", הֲרִי הַכֶּסֶף שְׁלֵם:

כִּי* ◀ וַיֹּאמֶר • מֹשֶׁה. כִּי־יָד עַל־כַּס יְהִי • יְדוֹ שֶׁל הַקְּדוֹשׁ-בְּרוּךְ-הוּא הוֹרְמָה לִישְׁבַע בְּכֶסֶף, לְהִיּוֹת לוֹ מִלְחָמָה וְאִיכָּה בְּעַמְלָק, עוֹלָמִית. וּמֵהוּ "כַּס" וְלֹא נֵאָמַר "כֶּסֶף", וְאֵף הַשֵּׁם נִחְלַק לְחֻצָּיו? נִשְׁבַּע הַקְּדוֹשׁ-בְּרוּךְ-הוּא שְׂאִין שְׁמוֹ שְׁלֵם וְאִין כֶּסֶף שְׁלֵם עַד שִׁיִּמְחָה שְׁמוֹ שֶׁל עַמְלָק כֻּלּוֹ, וּכְשִׁיִּמְחָה שְׁמוֹ,

ק"ו פסוקים, י"ד אמונ"ה סימן. סנא"ה סימן. חסלת פרשת בשלח

(* מנהגיני שאומרים פעמיים מילת זכר. הראשון זכר (בסגול) והשני זכר (בצירה).

ההפטרה לציבור ולשמו"ת לקמן עמודים רנד - רם

דעת זקנים מבעלי התוספות - עוז והדר

עַמְלָק, וּכְתִיב (תהלים ט ח) 'וְה' לְעוֹלָם יֵשֵׁב כּוֹנֵן לְמִשְׁפַּט כֶּסֶף. וְלְכָף אִין הַמַּתִּים מְשַׁמְשִׁים בְּשֵׁם 'יְה' כְּדִכְתִּיב (שם קטו ז) לֹא הַמַּתִּים יִהְלֻוּ יְה, לְפִי שְׂאִין יְכוּלִין לְהִלָּחֵם בְּעַמְלָק מִכִּיּוֹן שְׁמֵתוֹ, וְלְכָף אֲמַר דְּוֹד (שם קיח זי"ח) לֹא אָמוּת כִּי אַחֲזִיָה וְאֶסְפֵּר מַעֲשֵׂי יְה, יִסַּר יִסְרֵנִי יְה וְלִמְנוֹת לֹא נִתְּנִי, וּכְתִיב (שם פסוק ט) אָבָא כִּם אוֹדָה יְה:

כְּתִיב כִּי מַחָה אֲמַחֶה אֶת זְכָר עַמְלָק, וּבְפִרְשַׁת כִּי תִצֵּא כְּתִיב (דברים כה ט) תִּמְחָה אֶת זְכָר עַמְלָק. וְלֹא קִשְׂיָא, הָא כְּשִׁפּוּשֵׁט יְדוֹ עַל יִשְׂרָאֵל 'תִּמְחָה', הָא כְּשִׁפּוּשֵׁט יְדוֹ עַל בֵּית הַמִּקְדָּשׁ אֲמַחֶה אֲנִי, דְּכְתִיב מִלְחָמָה לְה' בְּעַצְמוֹ וּבְכַבּוּדוֹ בְּעַמְלָק. וַיְרוּשָׁלַיִם נִקְרָא כֶּסֶף שֶׁל הַקְּדוֹשׁ-בְּרוּךְ-הוּא, וְאִין כֶּסֶף שְׁלֵם עַד שִׁיִּכְרִית וְרַעוֹ שֶׁל

(יד-טז) כִּי מַחָה אֲמַחֶה. מַחָה בְּעוֹלָם הַזֶּה, אֲמַחֶה לְעוֹלָם הַבָּא (תנחומא כח): אֶת זְכָר עַמְלָק. זְכָר זֶה הָמֵן, וְעַמְלָק כְּמִשְׁמַעוֹ (שם): וַיֹּאמֶר כִּי יָד עַל כַּס יְה. פִּירוּשׁ, כְּשִׁתְּהִי מְלוּכָה שֶׁל הַקְּדוֹשׁ-בְּרוּךְ-הוּא הוּא מִתְגַּבְּרַת עַל כֶּסֶף אֲזוֹ יִלָּחֵם בְּעַמְלָק. וַיִּד הוּא לְשׁוֹן מְלוּכָה. וּמִשֵּׁם הַר"א ו"ל שְׁמַעְתִּי דְכִי יָד קָאִי אֲעַמְלָק. מִשׁוּם דְקִשְׂיָא לִיָה דְהִקָּא

לוח תהלים

יום ראשון, י"א שבט < מפרק ס עד סוף פרק סה

יום שני, י"ב שבט < מפרק סו עד פרק סח

יום שלישי, י"ג שבט < מפרק סט עד סוף פרק עא

יום רביעי, י"ד שבט < מפרק עב עד סוף פרק עו

יום חמישי, ט"ו שבט < מפרק עז עד סוף פרק עח

יום שישי, ט"ז שבט < מפרק עט עד סוף פרק פב

שבת קודש, י"ז שבט < פרק כ. מפרק פג עד סוף פרק פז

ממכתבי כ"ק אדמו"ר מוהריי"צ

שמעתי מזקני ארץ שבימיהם היה המנהג שכל אחד היה אומר בכל יום את הקאפיטל [פרק] תהלים לפי שנות חייו. למשל אם מלאו לו כ' שנה ונכנס לשנת הכ"א היה אומר פרק כ"א בתהילים וכן היו אומרים גם את התהילים לפי שנות בניו ובנותיו שזוהי סגולה שלא ייצאו לתרבות רעה...

(תמוז תרס"ו)

...בראשית שנת תרפ"ז באתי בבקשה לכללות אנ"ש שי' אשר יקבעו, שבבתי-הכנסת אחר תפילת שחרית בכל מנין מתפללים יאמרו שיעורי תהלים (כמו שנחלק לימי החודש), ולאמר אחר זה קדיש כנהוג. ובקשתי זאת בתקפה עומדת, לזכות הרבים, (וראוי הי' לעשות כן בכל בית כנסת, כי איננו ענין פרטי של מפלגת החסידים יחיד בפרט), ובגלל זאת יתברכו ממקור הברכות בכל מיילי דמיטב מנפש ועד בשר...

(ט"ו סיון, תרפ"ח)

תניא יומי

~ יום ראשון י"א שבט ~

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' 50, פרק ב והנה מודעת... עד עמ' כו, ואפס ממש.

הן ה"כלל", וכל שאר המצוות, הן "פרטים" מאותו "כלל".
וְלִכְּנֵן שִׁמְעֵנוּ "אֲנִיכִי" וְ"לֹא יִהְיֶה לְךָ" לְבַד מִפִּי הַגְּבוּרָה
כְּמֵאֲמַר רַבִּי לֵי, – "אֲנִיכִי וְלֹא יִהְיֶה לְךָ מִפִּי הַגְּבוּרָה שִׁמְעֵנוּ",
מִפְּנֵי שֶׁהֵם – שְׁנֵי דִיבְרוֹת אֵלּוּ, כְּלָלוֹת הַתּוֹרָה כְּלָמָּה. – הֵרִי,
שִׁשְׁמֵעֵנוּ "מִפִּי הַגְּבוּרָה",

מפיו של הקב"ה, את כל
התורה כולה, מאחר
ששתי דיברות אלו הן
ה"כלל" האוצר בתוכו את
כל ה"פרטים" – כל
התורה. בכך – שכל
מצוות-העשה קשורות
במצוות-העשה של אמונה,
וכל מצוות הלא-תעשה
קשורות בלא-תעשה של
עבודה-זרה – יובן

ממילא, שאת הכוח של מסירות נפש, לשמור על האמונה
ולהתנגד לעבודה-זרה, אפשר לנצל גם לקיום כל המצוות,
ולהימנעות מכל העבירות. יש, כמוכן, להסביר: איזו שייכות
מיוחדת יש בין כל העבירות, לעבודה-זרה? – הקשר שבין כל
המצוות ל"אמונה" מובן, כפי שמוסבר במכילתא³, משל למלך
שבא לארץ, ואנשיה בקשוהו לגזור עליהם גזירות. ענה להם
המלך: תחילה קבלו עליכם את מלכותי, ולאחר מכן אגזור
עליכם גזירות. כך מובן גם ביחס למצות "אני ה' אלקיך" –
בה מצווה כל אחד מישראל לקבל על עצמו עול מלכות שמים
– שהיא משמשת כהקדמה וכיסוד לכל המצוות שהקב"ה
מצוה את בני ישראל. אך, לא ברור עדיין, השייכות המיוחדת
בין כל מצוות ה"לא-תעשה", ל"לא-תעשה" של עבודה-זרה.
ויסברו הדברים להלן: משמעות "אחדות ה'" איננה רק שישנו
בורא אחד, אלא גם שאין דבר שמוחוץ להקב"ה, כי הכל בטל
ומאוחד עם הקב"ה. ממילא כשאדם עובר עבירה – דבר שהוא
נגד רצונו של הקב"ה, ובכך הוא מנתק את עצמו מהקב"ה
ומרגיש את עצמו ל"יש" ו"דבר נפרד" מאלקות – גם זו נקראת
עבודה-זרה, וכפי שרובנו הזקן יסביר זאת להלן: וְלִכְּנֵן הַיָּמִב
עֲנִינָן זֶה, – התייחסות כל העבירות ל"עבודה זרה", צָרִיךְ
לְהִזְכִּיר תַּחֲלָה בְּקִצְרָה עֲנִינָן וּמֵהוּת אַחֲדוּתוֹ שֶׁל תְּקִדוּשׁ
בְּרוּךְ-הוּא, שֶׁנִּקְרָא "יְחִיד וּמְיֻחָד", – משמעות הביטוי

פָּרָק ב. בפרקים הקודמים הסבירו רבנו הזקן, כיצד "קרוב
מאד" לכל אחד מישראל, לקיים תורה ומצוות מתוך רגש של
אהבת ה' ויראת ה' – באמצעות האהבה המסותרת שבו
להקב"ה, אהבה מסותרת זו היא בחינת ה"חכמה" שבנפש
האלקית, בה שורה אור
אי־נסוף ברוך-הוא,
ומשם נובע הכוח ביהודי
למסור את נפשו ולא
להיפרד ולהינתק חס־
ושלום מהקב"ה.

אם היהודי היה מרגיש,
שעל-ידי עבירה, הוא
ניתק ונפרד מהקב"ה, לא
היה עובר על שום
עבירה. אך, אין הוא
מרגיש בכך, נדמה לו,

שגם בשעה שהוא חוטא, הוא נשאר יהודי כפי שהיה. ואילו
– כשבאים לכפות עליו לכפור בהקב"ה ולעבוד עבודה-זרה
– הוא מרגיש שרוצים לנתק ולהפריד אותו מהקב"ה, ואז הוא
מוסר את נפשו. בכוח זה של מסירות נפש, הוא אכן יכול
להישמר מכל עבירה ולקיים כל המצוות. אך, כיצד יש באותו
כוח של מסירות נפש, שלא לעבוד עבודה-זרה, להשפיע גם
ביחס לעבירות אחרות? וכיצד יש גם בכוחו להביא לקיום כל
המצוות, – יוסברו הדברים בפרקים הבאים על יסוד הנחה
שכל מצוות-העשה קשורות במצות האמונה ואחדות ה' –
"אני ה' אלקיך": וכל מצוות-לא-תעשה קשורות ב"לא-
תעשה" של עבודה-זרה – "לא יהיה לך אלקים אחרים". בכך
יובהר, כיצד אפשר לנצל את הכוח של מסירות-נפש לשמירת
כל מצוות ה"עשה" וה"לא-תעשה".

וְהִנֵּה מוֹדַעַת זֹאת – ידוע הדבר, לְבַל, בִּי מִצְוֹת – העשה
של אמונה ואחדות ה', וְאַחֲרַי עֲבוּדָה-זָרָה, שֶׁהֵם שְׁנֵי
דְּבָרוֹת הָרֵאשׁוֹנִים, – מעשרת הדיברות, "אֲנִיכִי" וְ"לֹא יִהְיֶה
לְךָ", – "אֲנִיכִי ה' אֱלֹהֶיךָ" – מצוות-העשה של אמונה ואחדות
ה', "לֹא יִהְיֶה לְךָ" – מצוות הלא-תעשה של עבודה-זרה, הֵם
כְּלָלוֹת כָּל הַתּוֹרָה כְּלָמָּה; – הן כוללות את כל התורה כולה.
בִּי דְבוּר "אֲנִיכִי" כּוֹלֵל כָּל רַמְ"ח מִצְוֹת-עֲשֵׂה, וְ"לֹא יִהְיֶה
לְךָ" כּוֹלֵל כָּל שְׁס"ה מִצְוֹת לֹא-תַעֲשֶׂה, – שתי מצוות אלו,

1. שמות כ, ב. 2. מכות כד, א. 3. מכילתא שמות כ, ב.

(ציון) המלה "הוא", היא: "הוא" ממש - הוא שהיה לפני שנברא העולם, אותו אחד בדיוק הוא לאחר שנברא העולם, בלי שום שנוי, בְּדִבְתֵיבֵי: "אֲנִי ה' לֹא שְׁנִיתִי". - מלפני הבריאה ועד אחרי הבריאה - עם בריאת העולמות, לא נשתנה שום דבר באחדותו

האבסולוטית של הקב"ה; ביצירת העולמות - לא נוסף שום דבר, כפי שרבנו הזקן מסביר: פִּי עוֹלָם הָיָה, וְכֵן כָּל הָעוֹלָמוֹת הָעֲלִיּוֹנִים - אֵינָם פּוֹעֵלִים שׁוֹם שְׁנוֹי בְּאַחֲדוּתוֹ וְתַבְרָד בְּהִבְרָאָם מֵאֵין לִישׁ, שְׁכֵמוֹ שְׁהִיָּה "הוא לְבָדוֹ הוּא יְחִיד וּמְיֻחָד"

קִדְם הִבְרָאָם, בֵּן "הוא לְבָדוֹ הוּא יְחִיד וּמְיֻחָד" אַחַר שְׁבְרָאָם, - כיצד אכן הדבר? לכאורה, הרי נוספו עולמות ונבראים, שלא היו קודם? אלא - מִשׁוֹם דְּכֵלֵּא קָמִיָּה כְּלֵא חֲשִׁיב, - לגבי הקב"ה אין ערך לשום דבר, וכולם הם, וְכֵאֵין וְאִפְסֵם מְמִשׁ.

"יחיד ומיוחד" לגבי הקב"ה, היא: כי במושג "אחדות ה" אפשר לומר שהוא אלוקה אחד, בורא יחיד, כן אפשר לומר שהקב"ה הוא אחד פשוט ולא מורכב - וכך הלאה, ואילו בבחיטוי זה מודגש ענין נוסף באחדות ה' כדלהלן: "וכל

מֵאֲמִינִים שְׁהוּא לְבָדוֹ הוּא", - כולם הרי מאמינים, שהקב"ה הוא אחד לְבָדוֹ, גם אחרי שברא את כל העולמות וכל הנבראים, כְּמֹ שְׁהִיָּה קִדְם שְׁנִבְרָא הָעוֹלָם מְמִשׁ, שְׁהִיָּה הוּא לְבָדוֹ, - שום דבר חוץ ממנו, הרי לא היה - כך גם אחרי שברא את העולם - קיים רק הוא בלבד. וְכֵמוֹ שְׁאֹמְרִים: "אֵתָהּ הוּא עַד שְׁלֵא נִבְרָא הָעוֹלָם, אֵתָהּ הוּא מְשֻׁנְבְּרָא כו", - בעצם, היה צריך לומר: "אתה עד שלא נברא העולם ואתה משנברא" - מה אומרת לנו המלה "הוא" שנזכרת כאן פעמיים? - אלא הן מציינות: הוא - הוא, אותו אחד ויחיד, פְּרִוֶשׁ - משמעות

ליקוטי אמרים

ומיוחד וכל מאמינים שהוא לְבָדוֹ הוּא כמו שהיה קודם שנברא העולם ממש שהיה הוא לְבָדוֹ וְכֵמוֹ שְׁ אֵתָהּ הוּא עַד שְׁלֵא נִבְרָא הָעוֹלָם אתה הוא ממש בלי שום שינוי כדכתיב אני ה' לא שניתתי כי עוה"ז וכן כל העולמות העליונים אינן פועלים שום שינוי באחדותו ית' בהבראם מאין ליש שכמו שהיה הוא לְבָדוֹ הוּא יחיד ומיוחד קודם הבראם כן הוא לְבָדוֹ הוּא יחיד ומיוחד אחר שבראם משום דכולא קמיה כלא חשיב וכאין ואפס ממש

קִדְם הִבְרָאָם, בֵּן "הוא לְבָדוֹ הוּא יְחִיד וּמְיֻחָד" אַחַר שְׁבְרָאָם, - כיצד אכן הדבר? לכאורה, הרי נוספו עולמות ונבראים, שלא היו קודם? אלא - מִשׁוֹם דְּכֵלֵּא קָמִיָּה כְּלֵא חֲשִׁיב, - לגבי הקב"ה אין ערך לשום דבר, וכולם הם, וְכֵאֵין וְאִפְסֵם מְמִשׁ.

~ יום שני י"ב שבט ~

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' כו, כי התהוות כל העולמות... עד עמ' כו, ודקות יותר.

עֲלִיּוֹנִים וְתַחְתּוֹנִים מֵאֵין לִישׁ, וְחִיּוּתָם וְקִיּוּמָם הַמְקִימָם שְׁלֵא יִחְזְרוּ לְחִיּוּת אֵין וְאִפְסֵם בְּשְׁהִיָּה, - שכן, כפי שיוסבר להלן ב"תניא", אינה דומה בריאת העולם לעיבוד ויצירת כלי על-ידי בשר-ודם: כלי יכול להתקיים בצורתו ובתבניתו גם אחרי שיוצרו מושך את ידיו ממנו. ואילו בבריאה

שונה הדבר: מאחר שהנברא נוצר מ"איין" ל"יש", מן ההכרח שהכוח האלוקי, יברא ויחייא אותו תמיד מחדש - לולא כוח אלוקי זה, היה הנברא חוזר לאין

ואפס. יצירה זו, החיות והקיום של כל העולמות והנבראים, אינו אלא דְּבַר ה' וְרוּחַ פִּי וְתַבְרָד הַמְלַבֵּשׁ בָּהֶם. - בעולמות ובנבראים. וְלִמְשָׁל, כְּמוֹ בְּנַפְשׁ הָאָדָם, כְּשִׁמְדָּבָר דְּבִיבֵר אַחַד, שְׁדָּבָר זֶה לְבָדוֹ - הוּא, כְּלֵא מְמִשׁ אִפְלוֹ

- להלן יוסבר, איך לגבי הקב"ה כל הבריאה היא כאילו איננה קיימת כלל; הבריאה כולה נוצרה וקיימת מדיבורו של הקב"ה; והרי גם בבני אדם אנו רואים, שאין שום ערך לדיבור אחד של האדם לגבי עצם כוח הדיבור של הנפש, שיכול לדבר מלים

ללא סוף - איזה ערך יש למלה אחת, או לכמה מלים, לגבי הכוח לדבר בלי סוף, כל-שכן וודאי הדבר שאין לאותו דיבור שום ערך לגבי כוח המחשבה, שממנו נובע הדיבור; ועל-אחת-כמה וכמה - לגבי עצם הנפש

שבאדם; כל-שכן ועל-אחת-כמה-וכמה בלי השוואה כלל, כשמדובר לגבי הקב"ה, שאינו מוגבל כלל, איזה ערך יש לגביו, לאותו דיבור שממנו נבראו וקיימים כל העולמות והנבראים. וכך אומר רבנו הזקן: פִּי הַתְּהוּוֹת כָּל הָעוֹלָמוֹת

4. בתפילת שחרית. 5. מלאכי ג, ו.

חיותם; – ומאחר שהמחשבה עדינה יותר מאשר הדיבור, וקשורה יותר עם הנפש – ודאי שאין שום ערך לדיבור אחד לגבי המחשבה, ואין צריך לומר לגבי מהות ועצמות הנפש, שהן עשר בחינותיה הנזכרים לעיל: חכמה – בינה דעת כו', –

בהשוואה ללבושי הנפש, מחשבה, דיבור ומעשה, נקראים עשר בחינות וכוחות אלה של הנפש (חכמה, בינה, דעת, והמדות): חסד, גבורה, תפארת, נצח, הוד, יסוד, מלכות) – עצמות הנפש, שמהן – מ"שכל" ו"מדות" הנפש, נמשכו אותיות מחשבה זו

המלבשות בדבור זה בשמדר, – שכן, האדם חושב או על ענין שכלי, או על ענין הקשור לרגשי המדות – ומה שהוא חושב, לאחר מכן הוא מדבר, כי המחשבה היא גם כן בחינת אותיות כמו הדבור, רק שהן – אותיות המחשבה, רוחניות ודקות יותר. – אותיות הדיבור מגושמות יותר מאשר אותיות המחשבה, אך בכל זאת יש דמיון בין הדיבור לבין המחשבה – בכך ששניהם מורכבים מ"אותיות",

לגבי כללות נפשו המדברת, – הנפש שהיא המקור של כוח הדיבור, שהיא – כוח הדיבור, בחינת לבוש האמצעי שלה, – של הנפש. בשלשה לבושי הנפש, מהווה המחשבה ה"לבוש" העליון ביותר; כוח המעשה – ה"לבוש" התחתון ביותר; וכוח הדיבור –

ה"לבוש" האמצעי, שהוא כח הדבור שלה, – והרי דיבור אחד אין לו שום ערך בהשוואה לכוח הדיבור כולו, שכול – כוח הדיבור של הנפש, לדבר דבורים לאין קץ ותכלית; – שכן, העובדה שבאמת יש גבול לדיבוריו של האדם, נובעת מכך שחלקי גוף

האדם בהם תלוי דיבור האדם, נחלשים מרוב דיבור ומאבדים את כושרם. אך מבחינת כוח הנפש, מסוגל האדם לדבר בלי סוף – וא"כ איזה ערך, יש לדיבור אחד, לנוכח כוח אין-סופי זה של מלים?! וכל-שכן – שאין ערך לדיבור אחד, לגבי בחינת לבוש הפנימי שלה – של הנפש, שהיא המחשבה, – הכוח לחשוב, שהוא ה"לבוש" הפנימי של הנפש – הנפש מאוחדת יותר עם המחשבה, שמהנה – המחשבה, נמשכו הדבורים – שכן, האדם מדבר את מה שהוא חושב, והיא

ליקוטי אמרים

לגבי כללות נפשו המדברת שהוא בחי' לבוש האמצעי שלה שהוא כח הדבור שלה שיכול לדבר דבורי' לאין קץ ותכלית וכ"ש לגבי בחי' לבוש הפנימי שלה שהוא המחשבה שממנה נמשכו הדבורים והיא חיותם וא"צ לומר לגבי מהות ועצמות הנפש שהן עשר בחינותיה הנ"ל חב"ד כו' שמהן נמשכו אותיות מחשבה זו המלוכשות בדבור זה כשמדבר כי המחשבה היא ג"כ בחי' אותיות כמו הדבור רק שהן רוחניות ודקות יותר

~ יום שלישי י"ג שבט ~

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' כו, אבל עשר בחי' חב"ד כו'... עד עמ' 52, ענייני העולם:

אבל עשר בחינות חכמה-בינה-דעת כו', הן שרש ומקור המחשבה, – כמוזכר לעיל, ואין בהם – ככוחות ה"שכל" וה"מדות", בחינת אותיות עדין קדם שמתלבשות בלבוש המחשבה. – רק לאחר מכן, כשהאדם

חושב בכוח מחשבתו אודות ה"שכל" או אודות הדברים שהוא מתרגש מהם – מופיעות האותיות. מאחר ש"שכל" ו"מדות" הם בכלל למעלה מאותיות – בודאי ובודאי שאין לגביהם שום ערך לדיבור אחד. להלן מסביר רבנו הזקן, איך בשכל ובמדות אין עדיין אותיות: למשל, בשנופלת איזו

אחבה וחמדה בלבו של אדם, קדם שעולה מהלב אל המוח לחשב ולהרהר בה – אין בה – כחמדת הלב, בחינת אותיות עדין, רק חפץ פשוט וחשיקה בלב אל הדבר ההוא הנחמד אצלו. וכל-שכן קדם שנופלה התאוה והחמדה בלבו לאותו דבר, רק היתה בכח חכמתו ושכלו – בינה, וידעתו, – כוח הדעת, שהיה נודע אצלו אותו דבר שהוא נחמד ונעים ומוב ויפה להשיגו ולדבק בו, כגון: ללמוד איזו חכמה, או לאכל איזה מאכל ערב – הרי, כשהחמדה לדבר לא באה עדיין לידי ביטוי רגשי, רק בשכלו "תפס" והשיג

ליקוטי אמרים

אבל עשר בחי' חב"ד כו' הן שרש ומקור המחשבה ואין בהם בחי' אותיות עדין קודם שמתלבשות בלבוש המחשבה. למשל כשנופלת איזו אחבה וחמדה בלבו של אדם קודם שעולה מהלב אל המוח לחשב ולהרהר בה אין בה בחי' אותיות עדיין רק חפץ פשוט וחשיקה בלב אל הדבר ההוא הנחמד אצלו וכ"ש קודם שנופלה התאוה והחמדה בלבו לאותו דבר רק היתה בכח חכמתו ושכלו וידעתו שהיה נודע אצלו אותו דבר שהוא נחמד ונעים ומוב ויפה להשיגו ולדבק בו כגון ללמוד איזו חכמה או לאכול איזו מאכל ערב רק

חושב בכוח מחשבתו אודות ה"שכל" או אודות הדברים שהוא מתרגש מהם – מופיעות האותיות. מאחר ש"שכל" ו"מדות" הם בכלל למעלה מאותיות – בודאי ובודאי שאין לגביהם שום ערך לדיבור אחד. להלן מסביר רבנו הזקן, איך בשכל ובמדות אין עדיין אותיות: למשל, בשנופלת איזו

רגיל לדבר בה. אך, לפני שהחמדה חוזרת ועולה מהלב למוח, לחשוב במימושה המעשית – אלא היא שרויה במצב של עיצוב בתור "מדה", בתחילה במוח ולאחר מכן בלב – אין לחמדה עדיין ביטוי באותיות; יש בכך אז משום הרגשה בלבד, וממילא אין אז

מקום לכל הברל בין השפות השונות. בהתאם לאמור, מובן מה שלמדני, שאין ערך כלל לדיבור אחד בהשוואה ל"שכל" ול"מדות", הנחשבים ל"עצמות" הנפש של האדם. ובודאי

שאינן שום ערך כלל לדיבור, בו נבראו ומתקיימים העולמות, לגבי הקב"ה, שאינו מוגבל כלל. הרי, שכל העולמות והנבראים, שיצירתם, חיותם וקיומם בא מהדיבור – הם כאין וכאפס לגבי הקב"ה, ואינם "פועלים", משום כך, שום שינוי באחדותו של הקב"ה.

את ה"טוב" שבאותו דבר – ודאי שבאותה הבנה אין עדיין אותיות. רק לאחר שכבר נפלה החמדה והתאווה בלבו בבחן חכמתו ושכלו וידיעתו, – אחרי שלפני כן היתה החמדה ב"כוח השכל" וממנו נוצרה החמדה בלב, ואחר-כך

חזרה ועלתה – החמדה, מהלב למח לחשב ולהרהר בה איך להוציא תאוותו מבחן אל הפעל להשיג המאכל או למידת החכמה בפעל – או ללמוד את החכמה, שהוא חומד אותה, בפועל, הרי

בכאן – רק אז, כשהוא חושב איך לממש את תאוותו על-ידי השגת המאכל, או לימוד חכמה זו או אחרת, נולדה בחינת אותיות במוח, שהן אותיות פלשון עם ועם – כשפת כל עם, המדברים והמהררים בהם – באותן אותיות, כל עניני העולם: – כל אחד חושב והוגה באותיות השפה שהוא

ליקוטי אמרים

לאחר שכבר נפלה החמדה והתאוה בלבו בכח חכמתו ושכלו וידיעתו ואח"כ חזרה ועלתה מהלב למוח לחשב ולהרהר בה איך להוציא תאוותו מכח אל הפועל להשיג המאכל או למידת החכמה בפועל הרי בכאן נולדה בחי' אותיות במוחו שהן אותיות כלשון עם ועם המדברים והמהררים בהם כל עניני העולם:

~ יום רביעי י"ד שבט ~

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' 52, פרק כא והנה... עד עמ' 52, במראה נבואתם.

מדריגה) שהוא פנוי ממנו, מהקב"ה. הרי, בכל מקום בו קיים דיבורו של הקב"ה, באותו מקום עצמו נמצא הקב"ה, והדיבור נמצא תמיד בתוך שורשו. ולכן אין דיבורו ותפירתו פדבורנו חס' ושלום – "דיבור" האדם, בשעת דיבורו, נפרד משורשו

ונראה כ"מציאות" לעצמו, גם בעיני האדם המדבר. אך, דיבורו של הקב"ה בטל תמיד לשורשו. [כמו – שמוכן הדבר, שאין מחשבתו – של הקב"ה, כמחשבתו, פדכתיב: "כי לא מחשבותי מחשבותיכם", וכתבי: "בן גבהו דרבי

מדרכיכם וגו'"]. – והפסוק מסיים: "ומחשבותי ממחשבותיכם". הרי, כשם שאנו מוצאים שמחשבתו של הקב"ה היא סוג מחשבה אחר לגמרי, כך אנו מבינים, שדיבורו של הקב"ה שונה לגמרי מהדיבור שלנו. אם כך הדבר שדיבורו של הקב"ה אינו נפרד ממנו, מדוע קוראים לו

פרק כא. והנה, מדת הקדוש-ברוך-הוא שלא כמדת בשר ודם; – שונה לגמרי ה"מושג" כפי שהוא מתבטא באדם, מאותו "מושג" עצמו כפי שמשתמשים בו ביחס להקב"ה: שהאדם בשמדבר דיבור, הרי הכל הדיבור

שכפיו – בשעה שהוא מדבר, הוא מרגש, ונראה דבר בפני עצמו מבדל משרשו, – של הדיבור, שהן עשר בחינות הנפש עצמה. – כלומר "שכל" ו"מדות", שכפי שהוסבר בפרק הקודם הם שורש הדיבור; ומאחר שהדיבור מובדל משורשו, הוא יכול להיראות כ"מציאות" (כדבר), לעצמו, למרות שכשהוא נמצא בשורשו, הוא בטל לגמרי ואין לו שום ערך. כך הדבר ביחס לדיבורו של האדם. אבל הקדוש-ברוך-הוא אין דיבורו מבדל ממנו ותפירתו חס' ושלום, כי אין דבר חוץ ממנו, ולית אתר פנוי מניה, – אין שום מקום (או

ליקוטי אמרים

פרק כא והנה מדת הקב"ה שלא כמדת בשר ודם שהאדם כשמדבר דבור הרי הכל הדיבור שכפיו הוא מורגש ונראה דבר בפני עצמו מובדל משרשו שהן עשר בחי' הנפש עצמה אבל הקב"ה אין דיבורו מובדל ממנו ית' ח"ו כי אין דבר חוץ ממנו ולית אתר פנוי מיני' ולכן אין דיבורו ית' כדבורינו ח"ו [כמו שאין מחשבתו כמחשבתנו כדכתיב כי לא מחשבותי מחשבותיכם וכתבי כן גבהו

ליקוטי אמרים

1. ברכות מ, א. 2. תקוני זהר תקון נ"ז (דף צ"א עמוד ב). 3. ישעי' נה, ח. 4. שם נה, ט.

אל הגלוי – בתחילה היו האור והחיות בעולם, ועתה הם בהתגלות, לברא עולמות ולהחיותם, – לפני שה"אור" וה"חיות" היו בהתגלות לא היו עולמות בנמצא, רק אחרי התגלות ה"אור" וה"חיות", נבראים ומתקיימים עולמות –

הרי, התגלות זו נקרא בשם "דיבור". – שכן, גם למעלה יש בכך משום התגלות לזולת, כלומר, שיהיו עולמות ונבראים המרגישים את עצמם כמו זולת, כדבר נוסף. והן הן עשרה מאמרות – הכתובים בתורה, שפיהן – ועל ידן, נברא העולם, – עשרה

המאמרות מהווים התגלות האור והחיות האלקית, לברוא עולמות ונבראים. עיין "שער היחוד והאמונה" סוף פרק ד. וכן – גם ב"דיבור" אחר שאינו כדי לברוא עולמות ולהחיות, כלומר – שאר כל התורה נביאים וכתובים – שבנוסף לעשרה מאמרות, נקראים בשם "דיבור", שכן הם הרי התגלו, שהשיגו הנביאים במראה נבואתם. – יש בהם משום התגלות האור האלקי לנביאים. ומחמת ענין ה"התגלות", קוראים להם בשם "דיבור", כמו שזה בכל דיבור למטה.

"דיבור"? כל ענין שלמעלה שאנו רוצים להבין, אנו משיגים אותו לפי המושגים שלנו, מעצמנו ובשרנו. אנו רואים באדם שהמלים שהוא מדבר – נפרדות ממנו, ולכן הן יכולות להגיע לזולת; שונה הדבר באותיות המחשבה המאוחדות עם האדם עצמו, ונעלמות מהזולת.

בהתאם לכך, אין מושג הדיבור שבאדם נותן לנו תמונה מענין הדיבור כמו שהוא למעלה – כי למעלה גם הדיבור אינו מובדל משורשו – מדוע, איפוא, אנו קוראים לו בשם "דיבור"? הדברים יוסברו להלן, שישנן שתי תכונות בדיבור: א) הכוח

לגלות לזולת מה שמוסתר במחשבתו של המדבר, ב) עובדת היפרדותו משורשו. ורק בגלל תכונתו הראשונה – לגלות לזולת את המוסתר במחשבתו של המדבר – הוא נקרא למעלה בשם "דיבור" – גילוי של האור האלקי לעולמות ולנבראים. ולא נקרא דיבורו יתברך בשם "דיבור" רק על־דרך משל, כמו שדיבור התחתון שבאדם הוא מגלה לשומעים מה שהיה צפון ונעלם במחשבתו, כך למעלה באי־סוף ברוך־הוא, יציאת האור והחיות ממנו יתברך מהעולם

ליקוטי אמרים

דרכי מדרכיכם וגו' ולא נקרא דיבורו ית' בשם דיבור רק עד"מ כמו שדיבור התחתון שבאדם הוא מגלה לשומעים מה שהיה צפון ונעלם במחשבתו כך למעלה בא"ס ב"ה יציאת האור והחיות ממנו ית' מההעלם אל הגילוי לברוא עולמות ולהחיותם נק' בשם דיבור והן הן עשרה מאמרות שבהן נברא העולם וכן שאר כל התורה נביאים וכתובים שהשיגו הנביאים במראה נבואתם.

לגלות לזולת מה שמוסתר במחשבתו של המדבר, ב) עובדת היפרדותו משורשו. ורק בגלל תכונתו הראשונה – לגלות לזולת את המוסתר במחשבתו של המדבר – הוא נקרא למעלה בשם "דיבור" – גילוי של האור האלקי לעולמות ולנבראים. ולא נקרא דיבורו יתברך בשם "דיבור" רק על־דרך משל, כמו שדיבור התחתון שבאדם הוא מגלה לשומעים מה שהיה צפון ונעלם במחשבתו, כך למעלה באי־סוף ברוך־הוא, יציאת האור והחיות ממנו יתברך מהעולם

~ יום חמישי ט"ו שבט ~

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' 52, והרי דיבור... עד עמ' כז, ולא יתבטלו במציאות.

בתכלית תיחוד בשרשן, שהן תחכמה ושכל שבמחשבה ותשוקה שבלב. – שהן הם "שורש" המחשבה והדיבור. הרי כשם שזה באדם, שלפני שהוא חושב והוגה את האותיות בדיבור – הן מאוחדות כליל בשורשן, כך בדיבור שלמעלה, (גם) אחרי ההתגלות – המחשבה והדיבור כביכול מהקב"ה – הם מאוחדים בתכלית עם הקב"ה:

וּכְכָה מִמֶּשׁ, דְּרָדֵךְ מִשָּׁל, מִיְחָדוֹת דְּבוּרֵי וּמִחֲשָׁבֹתָיו שֶׁל תְּקוּדֵשׁ בְּרוּךְ־הוּא בְּתַכְלִית תִּיחֻד בְּמַהוּתוֹ וְעֲצָמוֹתוֹ יִתְבָּרַךְ, גַּם

אך, ענין הפירוד שקיים בדיבורו של האדם – אינו בנמצא בדיבור שלמעלה. והרי דיבורו ומחשבתו בביכול מיוחדות עמו בתכלית תיחוד, דרדך־משל, כמו דיבורו ומחשבתו של אדם – לפני שהוא חושב ומדבר אותם בפועל, בעודן בכח חכמתו ושכלו, או בתשוקה שבלב, קדם – לפני, שעלתה מהלב למח להרהר בה גבחינית אותיות, – באותיות המחשבה. שאז היו אותיות המחשבה תמחשבה ותדיבור הנה, הנמשכות מחמדה ותשוקה זו בכח בלב ומיוחדות שם בתכלית היחוד בשרשן שהן החכמה ושכל שבמחשבה וחמדה ותשוקה שבלב. וככה ממש ד"מ מיוחדות דיבורו ומחשבתו של הקב"ה בתכלית היחוד במהותו ועצמותו

ליקוטי אמרים

והרי דיבורו ומחשבתו כביכול מיוחדות עמו בתכלית היחוד ד"מ כמו דיבורו ומחשבתו של אדם בעודן בכח חכמתו ושכלו או בתשוקה וחמדה שבלבו קודם שעלתה מהלב למוח להרהר בה בבחי' אותיות שאז היו אותיות המחשבה והדיבור הנה הנמשכות מחמדה ותשוקה זו בכח בלב ומיוחדות שם בתכלית היחוד בשרשן שהן החכמה ושכל שבמחשבה וחמדה ותשוקה שבלב. וככה ממש ד"מ מיוחדות דיבורו ומחשבתו של הקב"ה בתכלית היחוד במהותו ועצמותו

5. אבות פרק ה. משנה א.

לְעֵלּוּל – על-ידי ירידתו ממדרגה עליונה למדרגה מתחתיה. המדרגה העליונה נקראת "עילה", כלומר היא "סיבה" (גורם) למדרגה מתחתיה, הנקראת "עלול" – "מסובב" (תוצאה). וְיִרִידַת הַמְדַרְגָּוֹת – על-ידי ירידת הדיבור

ממדרגה למדרגה, בְּצִמְצוּמִים רְבִים וְשׁוֹנִים, – המצמצמים את ה"אור" וה"חיות" האלקי של הדיבור, עַד שְׁיֻכְלוּ הַבְּרֹאִים לְקַבֵּל חַיּוּתָם מִמֶּנּוּ – מדיבורו של הקב"ה, וְלֹא יִתְבַּלְּוּ בְּמִצִּיאוֹת, – שכן, אם ה"חיות" של הדיבור, לא היתה מתצמצמת כל כך,

אלא היתה מאירה בהתגלות כפי שהיא, היו הנבראים מאבדים את מציאותם לגמרי לגבי החיות האלקית.

אַחַר שִׁיצֵא דְבוּרוֹ יִתְבַּרְךְ אֵל הַפּוֹעֵל בְּבְרִיאוֹת הָעוֹלָמוֹת, – הוא מיוחד אז עם הקב"ה, כְּמוֹ שֶׁהָיָה מִיּוֹד עִמּוֹ קִדְּם בְּרִיאוֹת הָעוֹלָמוֹת, וְאִין שׁוּם שְׁנוּי כְּלָל לְפָנָיו יִתְבַּרְךְ – בין לפני הבריאה לבין אחרי הבריאה, אֵלָּא – השינוי הוא

רק אֵל – לגבי, הַבְּרֹאִים הַמְקַבְּלִים חַיּוּתָם מִבְּחִינַת דְבוּרוֹ יִתְבַּרְךְ – השינוי מתבטא בפשטות: בתחילה לא היו ברואים כלל, ולאחר מכן נבראו העולמות והם מקבלים את חיותם מהדיבור – וזאת מתי? – בְּבְחִינַת יִצִּיאוֹתוֹ כְּכֹר – של הדיבור אֵל הַפּוֹעֵל

בְּבְרִיאוֹת הָעוֹלָמוֹת שְׁמֵתֵלְבֵּשׁ בָּהֶם – דיבורו של הקב"ה מתלבש בעולמות, לְהַחְיֵתָם עַל-יְדֵי הַשְּׁתַלְשׁוֹת מַעֲלָה

ליקוטי אמרים

ית' גם אחר שיצא דבורו ית' אל הפועל בבריאות העולמות כמו שהיה מיוחד עמו קודם בריאת העולמו' ואין שום שינוי כלל לפניו ית' אלא אל הברואים המקבלים חיותם מבחי' דבורו ית' בבחי' יציאתו כבר אל הפועל בבריאת העולמות שמתלבש בהם להחיותם ע"י השתלשלו' מעלה לעלול וירידת המדרגו' בצמצומים רבים ושונים עד שיוכלו הברואים לקבל חיותם והתהוותם ממנו ולא יתבטלו במציאות

~ יום שישי ט"ז שבט ~

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' כז, וכל הצמצומים הם... עד עמ' כז, כלא חשיב ממש:

יִתְבַּרְךְ כְּמוֹ דְבוּר שֶׁל אָדָם – נמשך מִנְפָּשׁוֹ. – ובסופו של דבר נעשה כדבר נפרד. כך נדמה לנבראים ה"חיות" האלקית של הדיבור שלמעלה, וזאת יען שה"חיות" של הדיבור שלמעלה, מגיעה אליהם אחרי צמצומים רבים, ולגבי הנבראים מסתירים הצמצומים על ה"חיות", ולכן יכול להידמות להם שהדיבור שלמעלה דומה לדיבורו של האדם. אַף לְגַבִּי תְקַדּוּשׁ יִתְבַּרְךְ הוּא, אִין שׁוּם צְמִצּוּם וְהַסְתֵּר וְהַעֲלָם מִסְתִּיר וּמַעֲלִים לְפָנָיו, וְ"כְּשֶׁשָּׂכָה" – כמו ההעלם, כְּאֹרְחָה", – כך הגילוי, לפני הקב"ה.

בְּדַבְרֵיבֵי: "נִם חֲשֵׁךְ לֹא יִחְשֵׁךְ מִמֶּךָ וְגו'", – שכן, גם החושך הוא "ממך", מהקב"ה, ולכן אין החושך מסתיר בפני הקב"ה, כפי המפורט להלן, שרק דבר חיצוני זור בכוחו להסתיר, אך אין בנמצא שום "יש" המסתיר את עצמו עם

ברם, הרי הכוונה העליונה היא שהנבראים ירגישו את עצמם כ"מציאות", ועל-ידי עבודתם העצמית יגיעו להתבטלות אלקות – לכן על ה"חיות" לעבור צמצומים רבים; וכפי שיוסבר להלן, כמה מתבטאות השפעתם של הצמצומים: וְכָל הַצְמִצּוּמִים הֵם בְּחִינַת "הַסְתֵּר פָּנִים", – פנימיות החיות האלקית – מסתרת: לְהַסְתִּיר וְלְהַעֲלִים הָאֹר וְהַחַיּוּת הַנִּמְשָׁךְ מִדְבוּרוֹ יִתְבַּרְךְ, שֶׁלֹּא יִתְגַּלֶּה בְּבְחִינַת גְּלוּי רַב – שאז היה זה באופן שֶׁלֹּא יֻכְּלוּ הַתַּחְתּוֹנִים – הנבראים שבעולמות התחתונים, לְקַבֵּל – חיותם, וְלִכְּן – מחמת שה"חיות" עוברת דרך הצמצומים הרבים, נִסְתָּר נְדָמָה לָהֶם – לנבראים, אֹר וְחַיּוּת הַדְּבוּר שֶׁל מְקוֹם בְּרוּךְ-הוּא הַמְלַבֵּשׁ בָּהֶם כְּאֵלּוּ הוּא דְבַר מְבַדֵּל מִמְּהוּתוֹ וְעִצְמוֹתוֹ יִתְבַּרְךְ, – מהקב"ה, רק שְׁנִמְשָׁךְ מִמֶּנּוּ

ליקוטי אמרים

וכל הצמצומים הם בחי' הסתר פנים להסתיר ולהעלים האור והחיות הנמשך מדבורו ית' שלא יתגלה בבחי' גילוי רב שלא יוכלו התחתונים לקבל ולכן ג"כ נדמה להם אור וחיות הדבור של מקום ב"ה המלוכש בהם כאלו הוא דבר מובדל ממהותו ועצמותו ית' רק שנמשך ממנו ית' כמו דבור של אדם מנפשו. אך לגבי הקב"ה אין שום צמצום והסתור והעלם מסתיר ומעלים לפניו וכחשכה כאורה כדכתיב גם חשך לא יחשיך ממך

6. תהלים קלט, יב.

– דבר זה נותן להם מקום להחשיב את עצמם ל"יש" ול"מציאות" – אך, לגבי הקב"ה אין הצמצומים והעלמות מסתירים כלל, ממילא "כולא קמי" כלא חשיב ממש" – כל המציאות של עולמות ונבראים הם ממש אין ואפס; ואין הם "פועלים" שום שינוי

באחדותו המוחלטת של הקב"ה – הוא יחיד ומיוחד אחרי שנבראו העולמות כמו לפני שנבראו. ביחס למה שלמדנו שלגבי הקב"ה אין הצמצום וההעלם

מהווים הסתרה, ולכן כל העולמות והנבראים הם אין ואפס לגבי הקב"ה, כאילו אינם במציאות ממש, ורק בנבראים "פועלת" ההסתרה, שיוכלו לקבל את הבריאה כ"מציאות" – מן הראוי להוסיף סיפור קצר מהמגיד מקוונניץ: לפני הסתלקותו אמר המגיד מקוונניץ לבנו: ...אין לי כבר גוף כלל. תפס הבן בידו ואמר לו: אבא, הריני מרגיש שאכן יש לך גוף! ענה לו אביו: – מפני שאתה ממש עם גוף – לכן אתה מרגיש גוף.. כלומר, לאמיתו של דבר גופו איננו מציאות של גוף כלל, רק זאת, שמחמת שממששים עם גוף – מרגישים גוף.

עצמו, מאחר שהמוסתר והמסתיר הם אותו אחד – כמו שרבנו הזקן אומר: **מְשׁוּם שְׁאִין הַצְּמָצוּמִים וְהַלְבוּשִׁים דְּכָר נִפְרָד מִמֶּנּוּ יִתְבָּרַךְ חֲסִד וְשְׁלֹמֹם**, – כמו שלמדנו, שאין שום דבר שיהיה נפרד באמת מהקב"ה, **אֵלָא כְּהָרִין קִמְצָא דְלְבוּשִׁיה**

מִיָּה וְיָיָה, – כאותו צב שלבושו צומח ממנו עצמו. כך גם למעלה, הצמצומים והלבושים – הם עצמם אלקות. **כְּמוֹ שְׂפָתוֹבֵם: "בִּי ה' הוּא הָאֱלֹהִים"**, – שם הוי' רומז על "גילוי" –

התגלות אלקית, ושם אלקים, הוא הכוח האלקי שב"העלם", להחביא ולהסתיר על אלקות, הרי הם דבר אחד, כלומר: שם אלקים הוא אלקות באותה מדה כמו שם הוי', **וְכְמוֹ שְׁנִתְבָּאָר בְּמָקוֹם אַחֲרָי**. – ממילא לא שייך ששם אלקים יסתיר על הקב"ה, מאחר שהוא עצם אחד עם שם הוי', שהוא כוח של גילוי, **וְלִכֵּן קָמִיָּה – כְּלָא כְּלָא חָשִׁיב מִמֶּשׁ**: – לפני הקב"ה, הכל נחשב לכלום ממש. שכן, מה שאפשר לנבראים להרגיש את עצמם כ"מציאות", נובע מכך, שכלפיהם מהווים הצמצומים והעלמות, הסתרה על ה"אור" וה"חיות" האלקית

ליקוני אמרים

וגו' משום שאין הצמצומים והלבושי' דבר נפרד ממנו ית' ח"ו אלא כהרין קמצא דלבושי' מינייה וביה כמ"ש כי ה' הוא האלהים וכמ"ש במ"א ולכן קמיה כולא כלא חשיב ממש:

~ שבת קודש י"ז שבט ~

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' כז, פרק כב רק שהתורה... עד עמ' כח, מאין ליש תמיד:

הפירוד וה"מציאות" שבדיבור שלמטה – אינו שייך בדיבור שלמעלה. בפרק הבא, אותו אנו עומדים ללמוד, יסביר רבנו הזקן – התורה הרי קוראת לדיבורו של הקב"ה בשם "דיבור", ומאחר שדיבורו של האדם מייצג את ענין הפירוד, לאור העובדה שהוא נפרד משורשו – לכן עלינו לומר שגם בדיבור שלמעלה קיימת תכונה זו. ברם, לא לגבי הקב"ה, אלא לגבי הנבראים.

כלומר: מהדיבור שלמעלה נוצרים נבראים כאלה שבהרגשתם הם "מציאות" לעצמם ונפרדים מקדושתו של הקב"ה, והם – ה"קליפות" וה"סטרא אחרא". **רַק שְׁתַּתְּוֶה דְּכָרָה כְּלָשׁוֹן בְּנֵי אָדָם; וְנִקְרָא בְּתוֹרָה דְּבוּרוֹ שֶׁל מְקוֹם בְּרוּךְ-הוּא בְּשֵׁם "דְּבוּר" מִמֶּשׁ כְּדְבוּרוֹ שֶׁל אָדָם, – שכאמור, יש בדיבורו של האדם, ענין הפירוד משורשו, לְפִי שְׂבָאֲמַת כְּךָ הוּא – שגם בדיבור שלמעלה ישנו ענין הפירוד, אלא שאין זה**

פְּרָק כַּב. בפרק הקודם הסביר רבנו הזקן שאין דיבורו של הקב"ה דומה לדיבורו של אדם: כשאדם מוציא דיבור מפיו, נראה הדיבור כדבר לעצמו, נפרד משורשו, ה"שכל" שבמחשבתו והתשוקה שבלב. אך, ביחס לדיבורו של הקב"ה לא שייך לומר שהוא נפרד מהקב"ה. כי, הרי לא יתכן דבר שמחוץ להקב"ה. ולכן, דיבורו של הקב"ה מאחד תמיד בשורשו ובטל אליו.

דיבורו של הקב"ה נקרא גם הוא בשם "דיבור", בגלל תכונה אחרת שישנה בדיבור, והיא – לגלות את אשר בהעלם המחשבה. ענין זה של גילוי ההעלם – קיים גם בדיבור שלמעלה. כמו עשרה המאמרות, שבהם נברא העולם, הרי הם התגלות ה"אור" וה"חיות" האלקית לברוא בהם עולמות ונבראים. כך גם שאר הדיבורים האלוקיים שבתורה, נביאים וכתובים, הם ההתגלות לנביאים במחזה נבואתם. ואילו ענין

7. בראשית רבה, כא, ה. 8. דברים ד, לה. 9. ראה לקמן שער היחוד והאמונה פרק ו. 1. ברכות כב, א.

– הוא: **בְּאֵדָם הַנּוֹתֵן דְּבַר לְשׁוֹנְאוֹ שְׁלֵא בְּרִצּוֹנוֹ**, – שלא ברצונו הישיר, אלא הוא נותן לו את הדבר מטעם צדדי, שאז צורת הנתינה היא: **שִׁמְשָׁלִיכוּ לּוֹ בְּלֹאֲחֶר כְּתַפּוֹ, כִּי מַחֲזִיר פְּנֵיו מִמֶּנּוּ מְשַׁנְּאֵתוֹ אוֹתוֹ;** – שכן, תנועת ותנודת הגוף מקורן בתנועה כפי שהיא מתבטאת בנפש; ומאחר שקיימת בנפש שנה כלפי אותו איש, והנתינה לו היא שלא מתוך רצון אמיתי, אלא מתוך חיצינות רצונו – לכן, זה מתבטא גם בתנועה הגופנית בשעת הנתינה: הוא מפנה את פניו ממנו בשעת מעשה. שכן, הפנים הוא המקום בו משתקפת פנימיותו וחיותו של האדם. כֶּף –

גם, **לְמַעַלָּה, בְּחִינַת "פְּנִים" הוּא פְּנִימִית הַרְצוֹן הָעֲלִיּוֹן וְחֶפְצוֹ הָאֲמִתִּי, אֲשֶׁר חֶפֶץ ה' לְהַשְׁפִּיעַ חַיּוּת לְכָל הַקְּרוֹב אֵלָיו מִסְטְרָא דְקִדְשָׁה;** – מצד הקדושה, **אֲכָל הַסְטְרָא־אֲחֵרָא וְחֶמְטָאָה הִיא תּוֹעֵבַת ה' אֲשֶׁר שְׂנֵא, וְאִינוּ מְשַׁפִּיעַ לָהּ – ל"סטרא אחרא," חַיּוּת מְפִימִית הַרְצוֹן – העליון, וְחֶפְצוֹ הָאֲמִתִּי אֲשֶׁר – נאמר שהקב"ה חֶפֶץ בָּהּ – ב"סטרא אחרא," חֶסֶד-וְשְׁלוֹם, כִּי־אִם כְּמֵאֵן דְּשָׂרֵי בְּתַר כְּתַפּוֹ לְשׁוֹנְאוֹ שְׁלֵא בְּרִצּוֹנוֹ, – כמי שמשליך דבר לשווא, מאחורי כתפו, שלא מרצונו הטוב. כך גם השפעת חיות הקדושה לסטרא-אחרא – אינה באה מתוך רצון טוב, רק כְּרִי לְהַעֲשִׂי – באמצעות הקליפה, אֵת הַרְשָׁעִים, – הנמשכים אחרי הקליפה וה"סטרא אחרא" ומקבלים השפעתם מהן, וְלִתֵּן שְׂכָר טוֹב לְצַדִּיקִים דְּאֲכַפְּיִין לְסְטְרָא־אֲחֵרָא; – הכופים וכובשים את ה"סטרא אחרא" ומושלים עליה. לשם כך נזקקים ל"סטרא אחרא," כדי שיהיה ענין הבחירה, וכתוצאה מכך העונש המתאים לרשעים והשכר המתאים לצדיקים – משום כך נותנים "חיות" ל"סטרא אחרא." וְזֶה – צורה זו של השפעה, נְקִרָא בְּחִינַת "אֲחֻרָיִם" הַרְצוֹן הָעֲלִיּוֹן בְּרוּח־הוּא. – לכן הם נקראים אלקים אחרים, כי יניקת ה"חיות" שלהן היא מבחינת "אחוריים." וְהֵנָּה, רְצוֹן הָעֲלִיּוֹן בְּכַחֲנִית "פְּנִים,"**

אמור ביחס שבין הדיבור לגבי הקב"ה, אלא זה מתבטא כך רק לגבי הנבראים, כפי שיוסבר להלן, שזה – דְּרָךְ יִרְדַּת וְהַמְשַׁכַּת חַיּוּת – האלקית, לְתַחֲתוֹנִים, – לנבראים התחתונים, הרי המשכה זו היא בְּצַמְצוּמִים רַבִּים וְעֲצוּמִים,

– החיות האלקית מתמעטת יותר ויותר ונהיית מוגבלת מאד, על-ידי הצמצומים הרבים, מִיָּנִים מְמִינִים שׁוֹנִים, – סוגי צמצומים שונים, וזאת כדי לְהַבְרִאת מַחֵם בְּרוּאִים רַבִּים, מִיָּנִים מְמִינִים שׁוֹנִים, – השוני שבסוגי הברואים הרבים, מקורו בצמצומים השונים שבאור וחיות האלקית. וְכַל־כֵּךְ נִבְרָו וְעֲצוּמוֹ הַצְּמֻצוּמִים וְהַסְטְרָא פְּנִים הָעֲלִיּוֹנִים, – פנימיות ה"חיות" שלמעלה, נסתרת לגמרי, עַד שְׁיֻכְלוּ לְהַתְּחַוּוֹת וּלְהַבְרִאת גַּם דְּבָרִים טְמֵאִים וּקְלָפוֹת וְסְטְרָא־אֲחֵרָא, – לו היו אלה רק צמצומים רבים בלבד, אפילו הרבה מאד צמצומים, כדי שה"אור" וה"חיות" האלקי יתגלה למטה יותר ויותר, הרי למרות זאת לא היו נבראים מה"אור" – דברים טמאים, קליפות וסטרא-אחרא. אלא, על-ידי התגברות הצמצומים, כלומר: על-ידי צמצומים כאלה שה"אור" מוסתר בהם לגמרי – אפשר להיברא דברים טמאים וסטרא-אחרא, וְלִקְבֹּל – ושהדברים הטמאים יקבלו חַיּוּתִם וְקִיּוּמָם מִדְּבַר ה' וְרוּחַ פְּנֵי וְתַבְרָךְ בְּהַסְטְרָא פְּנִים וְיִרְדַּת הַמְּדַרְגּוֹת. וְלִכֵּן נִקְרָאִים – הקליפות, "אֱלֹהִים אֲחֵרִים," מִפְּנֵי שִׁינִיקְתָּם וְחַיּוּתָם – שהן יונקות מהקדושה, כי הרי כל דבר מן ההכרח שיקבל חיותו מהקדושה. ברם, יניקת החיות שלהן אִינְהָ מִבְּחִינַת "פְּנִים" – איננה מפנימיות רצונו של הקב"ה, אֲלָא מִבְּחִינַת "אֲחֻרָיִם"² דְּקִדְשָׁה; – כלומר: מחיצונית רצונו של הקב"ה. "פנימיות הרצון" הוא כשרוצים את הדבר עצמו, והוא רצון של תענוג. ואילו "אחוריים" פירושו, "חיצינות הרצון", שאת הדבר עצמו לא רוצים כי אין בו תענוג, אלא רוצים בו מחמת התועלת שתהיה מכך לגבי דבר אחר שממנו יהיה להם תענוג – ובלשונו של ה"תניא": וּפְרוּשׁ "אֲחֻרָיִם,"

ליקוטי אמרים

דרך ירידת והמשכת החיות לתחתונים בצמצומים רבים ועצומים מינים ממינים שונים וכו"כ גברו ועצמו הצמצומים והסתר פנים העליונים עד שיוכלו להתהוות ולהבראות גם דברים טמאים וקליפות וס"א ולקבל חיותם וקיומם מדבר ה' ורוח פיו ית' בהסתר פנים וירידת המדרגות ולכן נקרא אלהים אחרים מפני שיניקתם וחיותם אינה מבחי' פנים אלא מבחי' אחוריים דקדושה ופי' אחוריים כאדם הנותן דבר לשונאו שלא ברצונו שמשליכו לו כלאחר כתפו כי מחזיר פניו ממנו משנאתו אותו כך למעלה בחי' פנים הוא פנימיות הרצון העליון וחפצו האמיתי אשר חפץ ה' להשפיע חיות לכל הקרוב אליו מסטרא דקדושה אבל הס"א והטומאה היא תועבת ה' אשר שנא ואינו משפיע לה חיות מפנימיות הרצון וחפצו האמיתי אשר חפץ בה ח"ו כ"א כמאן דשדי בתר כתפוי לשונאו שלא ברצונו רק כדי להעניש את הרשעים וליתן שכר טוב לצדיקי' דאכפייין לס"א וזה נקרא בחי' אחוריים דרצון העליון ב"ה. והנה רצון העליון בבחי' פנים הוא מקור החיים

2. "אחרים" יש בו דמיון מילולי ל"אחוריים". 3. דברים יב, לא.

מחמת חיות אלקית זו, הן נקראות "אלקים אחרים", מפני שהן מקבלות את חיותן מבחינת אחריים. ואילו סוג ה"חיות" המתלבש בפנימיות, שאם היו ה"קליפות" וה"סטרא אחרא" מודות ב"חיות" זו, היתה בכך משום סתירה ל"מציאות" שלהן,

כי "חיות" זו היא הרי "עצמותו" של הנברא עצמו – "חיות" זו, הן מכחישות לחלוטין, והיא נמצאת בהן בבחינת גלות. בגלל "חיות" זו – הן נקראות "אלקים אחרים", לא רק מפני שהן מקבלות מ"אחריים", אלא מפני שהן מחזיקות את עצמן ל"עבודה זרה" וכופרות באחדותו של הקב"ה – כפי שיוסבר להלן: **פי מאחר שאור וְחיות דְקדוּשָׁה – ה"חיות" הפנימית, הוא פְּבִיחַת גְלוּת פְּתוּכָה – אֵינָה בְּטֵלָה כְּלָל לְגַבֵּי קְדוּשַׁת הַקְּדוּשֵׁי בְּרוּךְ הוּא;**

וְאִדְרָבָה, מְגִבְיָה עֲצֻמָּה בְּנֶשֶׁר, לֹמֵר: "אֲנִי וְאִפְסֵי עוֹד", וּבְמֵאמְרֵי: – שֶׁאִמְרָה פְּרַעַה: "אֵיךְ לִי וְאֲנִי עֲשִׂיתִנִּי". – ה"אור" – הנילוס – הוא שלי, ואני עשיתי את עצמי, וְלִכֵּן אִמְרוּ רַז"ל, שְׁנִסּוּת הַרוּחַ שְׁקוּלָה פְּעוּדָה זָרָה מִמֶּשֶׁ, כִּי עֵקֶר וְשֵׁרֶשׁ שֶׁל עֲבוּדָה זָרָה הוּא מָה שְׁנִחְשָׁב – הוּא מַחְשִׁיב אֶת עֲצֻמוֹ, לְדַבֵּר בְּפִנֵּי עֲצֻמוֹ, נִפְרָד מִקְדוּשָׁתוֹ שֶׁל מְקוֹם, – שֶׁל הַקְּב"ה, וְלֹא כְּפִירָה בַּה' לְגַמְרֵי, – כְּלוּמֵר, גַּם כִּשְׁלֵא כּוֹפְרִים לְגַמְרֵי בַּהַקְּב"ה, אֵלֶּא רַק מַחְשִׁיבִים אֶת עֲצֻמָּם לְדַבֵּר בְּפִנֵּי עֲצֻמוֹ, כְּמוֹ ה"קליפות" וה"סטרא אחרא" הנקראות "עבודה זרה", שכפי שלמדנו, הן אינן כּוֹפְרוֹת בַּהַקְּב"ה לְגַמְרֵי, אֵלֶּא בְּדֵאִתָּא – כְּמוֹ שֶׁאֵנוּ מוֹצִיאִים, בְּגַמְרָא דְקָרוּ לֵיהּ "אֱלֹהֵי דְאֵלֵּהֵינָא", – ה"קליפות" וה"סטרא אחרא" קוֹרְאוֹת לְהַקְּב"ה "אֱלֹקֵי דְאֱלֵיָא" – הרי שהן מודות בהקב"ה, שהוא אֱלֹקֵי דְאֱלֵיָא, ובכל זאת זה נקרא "עבודה זרה" ו"אלקים אחרים". אֱלֵּא שְׁנֵם הֵם מַחְשִׁיבִים עֲצֻמָּם לִישׁ וְדַבֵּר בְּפִנֵּי עֲצֻמוֹ, וּבִזְוָה – בְּמָה שֶׁהֵן מַחְשִׁיבוֹת אֶת עֲצֻמָּן לִישׁ, הֵן מְפַרְדִּים אֶת עֲצֻמָּם מִקְדוּשָׁתוֹ שֶׁל מְקוֹם בְּרוּךְ הוּא, מֵאַחַר שֶׁאֵינן – הן, בְּטֵלִים לֹא יִתְפָּרֵד, כִּי אֵין קְדוּשַׁת עֲלוּנָה שׁוֹרָה אֱלֵּא עַל

– פנימיות הרצון העליון, מה שהקב"ה רוצה את הדבר עצמו, הוא מקור החיים המְחִיָּה אֶת כָּל הַעוֹלָמוֹת, וְלִפִּי שֶׁאֵינוּ – רצון זה, שׁוֹרָה כְּלָל עַל הַסְטְרָא אַחְרָא, וְגַם בְּחִינַת "אֲחֹרִים" שֶׁל רְצוֹן הַעֲלִיּוֹן – הַמְחִיָּה אוֹתָן, כְּאִמּוֹר, אֵינִי מְלַבֵּשׁ – בְּפִנֵּימִיּוֹת,

בְּתוֹכָהּ – ב"סטרא אחרא", מִמֶּשֶׁ, אֱלֵּא מְקִיף עֲלֵיהֶּ מְלַמְעֵלָה, – בלבד, כמו שמקיפים דבר מלמעלה, לְכַף – לכן, היא – ה"סטרא אחרא", מְקוֹם הַמִּיּוֹתָה וְהַסְטְמָאָה, ה' וְשֶׁמְרִנּוּ, כִּי מַעֲטָ מוֹעֵר – הַמַּעֲט מִן הַמַּעֲט, אִוֵּר וְחִיּוּת, שְׁיוֹנְקָתָ וּמְקַבְּלָתָ לְתוֹכָהּ מִבְּחִינַת "אֲחֹרִים" דְקְדוּשָׁה שְׁלֻמְעֵלָה, הוּא בְּבִחִינַת גְלוּת מִמֶּשֶׁ פְּתוּכָה, כְּסוּד גְלוּת הַשְּׂכִינָה הַנּוֹבֵר לְעֵילָּה. – ש"חיות" הקדושה נמצאת כביכול בגלות בתוך הקליפות, וְלִכֵּן נִקְרָא בְּשֵׁם "אֱלֹהִים אַחֲרִים", – לא רק מחמת הטעם האמור, שהם מקבלים את "חיותם" מבחינת "אחריים", כִּי־אֵם: שֶׁהִיא עֲבוּדָה זָרָה מִמֶּשֶׁ וּכְפִירָה פְּאֻחְדוֹתוֹ שֶׁל מְלִכֵי הַמְּלָכִים הַקְּדוּשֵׁי בְּרוּךְ הוּא, – הַסְבֵּרַת הַדְּבָרִים: בְּכָל נִבְרָא נִמְצָאִים שְׁנֵי סוּגֵי חִיּוֹת – "חיות" המתלבשת א. בפנימיותו של הנברא ומתאחדת אתו. חיות אלקית זו, מצומצמת ומתאמת לפי מדתו של הנברא, עד כמה שהוא יכול לקלוט. ב. "חיות" המחיה ומשפיעה בנברא בצורה "מקיפה". חיות אלקית זו, איננה מצומצמת לפי מימדי הנברא ואינה מתלבשת בו; אלא בצורתה היא, כפי שהיא למעלה מהתלבשות בנברא – היא משפיעה ומחיה את הנברא. ל"קליפות" ול"סטרא אחרא" גם כן שני סוגי חיות אלה. סוג ה"חיות" השני, בקליפות ו"סטרא אחרא", מאחר שהוא בא אליהן בבחינת "מקיף", אין הוא מפריע ל"מציאותן", הן יכולות להחזיק את עצמן ל"יש", ואינן צריכות להכחיש "חיות" זו, למרות שהן יודעות שהן נבראו מ"חיות" זו (כפי שנאמר להלן, שהן קוראות להקב"ה "אלקא דאלקיא": הן חושבות את עצמן ל"מציאות", ל"אלקיא", למרות שהן עצמן מכירות שיש להן "אלקא" שברא אותן).

ליקוטי אמרים

המחיה את כל העולמות ולפי שאינו שורה כלל על הס"א וגם בחי' אחריים של רצון העליון אינו מלוכש בתוכה ממש אלא מקיף עליה מלמעלה לכך היא מקום המיתה והטומאה ה' ישמרנו כי מעט מוער אור וחיות שיונקת ומקבלת לתוכה מבחי' אחריים דקדושה שלמעלה הוא בבחי' גלות ממש בתוכה בסוד גלות השכינה הנ"ל ולכן נקרא בשם אלהים אחרים שהיא ע"ז ממש וכפירה באחדותו של ממ"ה הקב"ה כי מאחר שאור וחיות דקדושה הוא בבחי' גלות בתוכה אינה בטילה כלל לגבי קדושת הקב"ה ואדרבה מגביה עצמה כגשר לומר אני ואפסי עוד וכמאמר יאור לי ואני עשיתי ולכן אמרו רז"ל שגסות הרוח שקולה כע"ז ממש כי עיקר ושרש ע"ז הוא מה שנחשב לדבר בפני עצמו נפרד מקדושתו של מקום ולא כפירה בה' לגמרי כדאיתא בגמ' דקרו ליה אלהא דאלהיא אלא שגם הם מחשיבים עצמם ליש ודבר בפני עצמו וכוזה מפרידים את עצמם מקדושתו של מקום ב"ה מאחר שאין בטלים לו ית' כי אין קדושה עליונה שורה אלא

4. פרק יט. 5. ישעי' מז, ח. 6. יחזקאל כט (ט – ג). 7. סוטה ד, א. 8. מנחות קי, א.

אליו, הרי שההיחשבות ל"יש" ול"מציאות" – יש בה משום כפירה באחדותו של הקב"ה. ולכן גסות הרוח שוה ל"עבודה זרה". הרי, שאחרי צמצומים רבים ושונים, נבראו בדיבורו של הקב"ה, נבראים כאלה, כמו "קליפות" ו"סטרא אחרא", המרגישים את עצמם כדבר נפרד מהקב"ה.

לכן, נקרא הדיבור שלמעלה בתורה, בשם "דיבור", כי ענין הפירוד (המצייץ את הדיבור שלמטה) קיים גם בדיבור שלמעלה, אלא שהוא רק בשייכות לנבראים ולהרגש שלהם כלפי שורשם. ואילו לגבי הקב"ה – אין שום דבר שנפרד ממנו.

ליקוטי אמרים

על מה שבטל לו ית' כנ"ל ולכן נקראי' טורי דפרודא בזה"ק והרי זו כפירה באחדותו האמיתית וכולא קמיה כלא חשיב ובטל באמת לו ית' ולרצונו המחיה את כולם ומהוה אותם מאין ליש תמיד:

מה שבטל לו יתברך פנופר לעיל, ולכן נקראים – הקליפות ו"סטרא אחרא", "טורי דפרודא" – הרי הפירוד, בותר הקדוש, – אלה שמחזיקים את עצמם ל"מציאות" ומגביהים את עצמם כהרים ומרגישים את עצמם נפרדים מהקב"ה. והרי זו – יש בכך משום כפירה באחדותו האמתית, – של הקב"ה, שהיא – דכלא קמיה כלא חשיב, – לגבי הקב"ה הכל נחשב לכלום, וכטל באמת לו יתברך ולרצונו, המחיה את כלם ומחיה אותם מאין ליש תמיד: – מאחר שאחדותו האמיתית של הקב"ה היא שהכל בטל

המשך ביאור למס' בנא קמא ליום רביעי עמ' ב

1 רוצה אי אתה לוקח כופר, אכל אתה לוקח בופר לראשי אברים שאינן חוזרין.

2 הגמרא דנה בדרשה זו. מקשה הגמרא: והאי ו'לא תקחו כופר לנפש רוצח', וכי למעושי ראשי אברים הוא דאתא – נכתב כדי לדרוש ממנו מיעוט זה לראשי אברים שיטלו מהם כופר, האי מקעי ליה דאמר רחמנא לא תעביד ביה תרתי – הלא נצרך פסוק זה לגופו, לדרוש שלא יענשו את הרוצח בשני עונשים, כלומר לא תשקול מיניה מותו ותקטליה – שלא תקח ממנו וממון וגם תהרגנו, אלא יענש במיתה בלבד. וכיון שנצרך לגופו מנין לדייק ממנו.

3 מתרצת הגמרא: האי – דין זה שאין לחייב ממון למי שנתחייב מיתה, מ'כדי רשעתו' נפקא – נלמד ממה שנאמר לגבי חיוב מלקות (דברים כה ב) 'והקדו לפניו כדי רשעתו', ויש לדרוש, רשעה אחת – בעונש אחד אתה מחייבו, ואי אתה מחייבו בשתי רשעיות, כלומר שאין לחייבו בשני עונשים. ונמצא שהפסוק 'ולא תקחו כופר' מיותר לדרוש שעל חבלת הממון משלם כופר.

4 מקשה הגמרא: ואפתי מקעי ליה לפסוק זה לגופו. דקאמר רחמנא לא תשקול ממון ותפטרנה – שלא תקח ממון מן הרוצח בתורת כופר לפוטרו מן המיתה. ומנין לדייק ממנו.

5 מתרצת הגמרא: אם כן שלדבר זה בלבד נכתב הפסוק, לכתוב רחמנא ו'לא תקחו כופר לאשר הוא רשע למות', ומה שנוסף ל'נפש רוצח' למה לי, שמע מינה מיותר זה, לנפש רוצח אי אתה לוקח כופר, אכל אתה לוקח כופר לראשי אברים שאינן חוזרין, שאינם בכלל נפש הרוצח.

6 מקשה הגמרא: וכי מאחר דכתיב ו'לא תקחו כופר' לדרוש שעל החבלה נוטלים ממון, אם כן גזירה שוה של 'מכה מכה' שממנו למדה הברייתא בתחילה, למה לי.

7 אפרי, אי מהאי – אם היינו למדים מ'ולא תקחו כופר' בלבד, הוה אמרינא שכיון שתשלום הממון הוא כופר ליפטר מנטילת האבר,

29 נמצא שהדבר תלוי ברצונו של החובל, אי כפי עינו ניתיב – ואם רצה שיטלו את עינו ולא יחייבוהו ממון, היו נוטלים את עינו, ואי כפי דמי עינו ניתיב – ואם רוצה שיקחו ממנו ממון, לוקחים ממנו ממון. קא משמע לן מהגזירה שוה 'מכה מכה' ללמוד הכאת האדם מ'מכה מכה', מה מכה כהמה דינו לתשלומין בלבד, אף מכה אדם דינו לתשלומין בלבד, ואינו תלוי ברצונו.

30 ברייתא נוספת במקור הדבר שהחובל בחבירו משלם שווי הנזק ואין נוטלים ממנו האבר: תניא, רבי דוסתאי בן יהודה אומר, מה שנאמר בחובל בחבירו (שמות כא כד) 'עון תחת עין' וגו', היינו כמון דמי העין. אתה אומר שהכוונה לממון, או אינו אלא עין ממש. אמרת, וכי אפשר לומר כך, אם כן הרי שהיתה עינו של זה הנחבל גדולה, ועינו של זה החובל קטנה, היאך אני קורא ביה בחובל זה מה שנאמר 'עון תחת עין', והרי הוא עיוור לעין גדולה, ואנו מעוורים תחתיה עין קטנה. וכי תימא כל כי האי שקיל מיניה כמוןא – שאכן באופן זה שאין ליטול ממנו העין ממש, ישלם ממון, אך באופן שאפשר לקיים בו 'עין תחת עין' כפשוטו, יטול את עינו.

31 הרי התורה אברה (ויקרא כד כב) 'משפט אחד יהיה לכם', ויש לדרוש שצריך שיהיה משפט – דין אחד השוה לכולכם. ובהכרח אינו נוטל לעינו ממש בכל אופן, אלא משלם ממון.

32 הגמרא מקשה על לימוד זה: אמרי, וכי מאי קושיא היא זו אם אכן נאמר שאף אם היתה עינו קטנה יטלו את עינו, ומדוע אין לקרוא בזה 'עין תחת עין', דלמא מה שנאמר 'עין תחת עין', היינו שכיון שנהוירא שקיל מיניה – שלקח מהנחבל את מאור עינו, נהוירא אפר רחמנא נישקול מיניה – אמרה התורה שיטלו ממנו את מאור עינו, ומה לי אם היתה עינו קטנה יותר מעינו של הנחבל.

33 ויש להוכיח כן, דאי לא תימא הכי, אלא תאמר שכיון שעינו של החובל קטנה מעינו של הנחבל, אין זה נחשב 'עין תחת עין', אם כן

לוח היום יום ...

ה'תש"ג	יא שבט	יום ראשון	יום ראשון
<p>שיעורים. חומש: בשלח, פרשה ראשונה עם פירש"י. תהלים: ס"סה. תניא: פרק כ. והנה כו וכאפס ממש.</p> <p>דער סדר פון טאָג הויבט זיך אָן מיט מודה אני, און דאָס זאָגט מען פאר נעגעל וואסער אפילו בידיים טמאות, וואָרום כל הטומאות שבעולם זיינען ניט מטמא דעם מודה אני פון א אידען. ער קען זיין א חסר בזה או בזה, אָבער דער מודה אני בלייבט גאנץ.</p>			
<p>תרגום</p>			
<p>סדר היום מתחיל ב"מוֹדָה אֲנִי", וְאוֹמְרִים זֹאת לְפָנַי נְטִילַת יָדַי אֶפְלוּ בְיָדַי טְמָאוֹת, שְׁכֵן כָּל הַטְּמָאוֹת שְׁבַעֲוֹלָם אֵינֶן מְטַמְּאוֹת אֶת הַ"מוֹדָה אֲנִי" שֶׁל יְהוּדֵי. הוּא יְכוּל לְהִיּוֹת חָסֵר בְּזוֹה אוּ בְזוֹה, אֲךָ הַ"מוֹדָה אֲנִי" נוֹתֵר שְׁלֵם.</p>			

ה'תש"ג	יב שבט	יום שני	יום שני
<p>שיעורים. חומש: בשלח, שני עם פירש"י. תהלים: ס"סח. תניא: כי התהוות כו ודקות יותר.</p> <p>הַשְּׂכָל וְהַתְּפַעְלוֹת שְׁנֵי עוֹלָמוֹת הֵם: עוֹלָם קָר וּמִיֶּשֶׁב, וְעוֹלָם רוֹתַח וּמִבְּהָל. וְזֹאת הִיא עֲבוֹדַת הָאָדָם, לְחַבְרָם לְהִיּוֹת לְאַחַדִּים. וְאִז הַבְּהִלָּה נְהַפְכָת לְשִׂאִפָּה, וְהַשְּׂכָל - לְמוֹרָה דְרָךְ בְּחַיִּים שֶׁל עֲבוֹדָה וּפְעָל.</p>			

ה'תש"ג	יג שבט	יום שלישי	יום שלישי
<p>שיעורים. חומש: בשלח, שלישי עם פירש"י. תהלים: סט"א. תניא: אבל עשר עניני העולם.</p> <p>יֵאֲרָצִיט (=יום השְׁנָה) - בְּיוֹם הַמִּיתָה אֶפְלוּ בְּשָׁנָה רִאשׁוֹנָה, וְאֶפְלוּ כְּשִׁיּוֹם הַקְּבוּרָה רְחוֹק מְיוֹם הַמִּיתָה.</p> <p>מַעֲנָה הַ"צִּמְח צֶדֶק" לְאֲדָנִי אָבִי זְקֵנִי מוֹרֵי וְרַבֵּי [מְהַר"ש] בְּהִיּוֹתוֹ כְּבֵן שִׁבְעָ: הַחֶסֶד וְיִתְרוֹן הַמַּעֲלָה אֲשֶׁר הָאֱלֹקִים עָשָׂה אֶת הָאָדָם יִשָּׂר לְהִיּוֹת הוֹלֵךְ בְּקוֹמָה זְקוּפָה הוּא, דְּהִגֵּם שֶׁהוֹלֵךְ עַל הָאָרֶץ, מִכָּל־מְקוֹם הוּא רוֹאֵה אֶת הַשָּׁמַיִם, לֹא כֵן בְּהוֹלֵךְ עַל אֲרֻבַּע, דְּאֵינּוּ רוֹאֵה אֶלָּא אֶת הָאָרֶץ.</p>			

יום רביעי

יום רביעי

יד שבת

ה'תש"ג

שיעורים. חומש: בשלח, רביעי עם פירש"י.
 תהלים: עב"עו.
 תניא: פרק כא. והנה . . . 52 נבואתם.
 במגןה אין אומרים תחנון.

בא כ"ק אבותינו רבותינו הקדושים, איז, לבד דער ענין פון התעוררות רחמים אויף די מקושרים, געווען א עבודה פון דערמאנען בינו לבין עצמו די מקושרים, און אריינטראכטען בענין אהבתם והתקשרותם כמים הפנים, וואס דאס איז מעורר די כחות פנימים פון דעם וואס מ'טראכט וועגען עם, ווי מיר זעהען במוחש, אז מ'קוקט שטארק אויף איינעם מוז ער אקוק טאן, ווייל די הבטה פנימית איז מעורר דעם עצם הנפש, און אזוי איז אויך אין דעם כח המחשבה.

— תרגום —

אָצַל כָּבוֹד קְדוּשַׁת אַבּוֹתֵינוּ רַבּוֹתֵינוּ הַקְּדוּשִׁים, הָרִי שְׁמֵלֶבֶד הַעֲנִין שֶׁל הַתְּעוֹרְרוֹת רַחֲמִים עַל הַמְּקוּשָׁרִים, הִיְתָה עֲבוּדָה שֶׁל הַזְּכָרָת הַמְּקוּשָׁרִים בֵּינוּ לְבֵין עֲצָמוֹ, וְלִהְתַּעֲמֵק בְּמַחְשָׁבָה בְּעֲנִין אֲהֲבָתָם וְהַתְּקַשְׁרוּתָם כַּמַּיִם הַפְּנִימִים, שֶׁזֶה מְעוֹרֵר אֶת הַכּוֹחוֹת הַפְּנִימִיִּים שֶׁל זֶה שְׁחוֹשְׁבִים עָלָיו, כְּפִי שְׁאֵנוּ רוֹאִים בְּמוֹחַשׁ שְׁכַפְּאוֹ שֶׁמִּבִּיטִים בְּחֻזְקָה עַל אָדָם, הוּא חַיֵּב לְהַחְזִיר מִבֶּט, כִּי הַהֲבָטָה הַפְּנִימִית מְעוֹרֵרֶת אֶת עֲצָם הַנֶּפֶשׁ, וְכֵן הוּא גַם בְּכַח הַמַּחְשָׁבָה.

יום חמישי

יום חמישי

טו שבת

ה'תש"ג

שיעורים. חומש: בשלח, חמישי עם פירש"י.
 תהלים: עז"עח.
 תניא: והרי . . . כו במציאות.

כְּשֶׁנִּשְׁגָּשׁוּ לְהַדְפִּיס חֶלֶק שְׁנֵי שָׁל ה'תּוֹרָה אוֹר" – כְּכַר נוֹדַע לְהַחְסִידִים, אֲשֶׁר יִשְׁנֵם הַגְּהוֹת וּבִאוּרִים מִה'צִמְח צֶדֶק" עַל הַמַּאֲמָרִים. וַיִּפְצְרוּ בְּה'צִמְח צֶדֶק" אֲשֶׁר יִדְפִּיסֵם עִם הַמַּאֲמָרִים, וַיִּמָּאֵן ה'צִמְח צֶדֶק". וַיִּחַלֵּם חֲלוֹם, אֲשֶׁר זָקְנוּ אֲדֹמוֹר הַזֶּקֶן בָּא לְבַקְרוֹ וּמְבַקְשׁוֹ לְהַדְפִּיסֵם. מִכָּל-מָקוֹם הַעֲלִים הַדְּבָר, עַד אֲשֶׁר גַּם שְׁלֹשָׁה מִבְּנָיו חָלְמוּ הַחֲלוֹם הַזֶּה וַיִּסְפְּרוּ לְאַבְיָהֶם, וְאִזּוֹ הִסְכִּיִּם לְהַדְפִּיס גַּם הַגְּהוֹתָיו וּבִאוּרָיו לְחֶלֶק הַשְּׁנֵי, וַיִּקְרְאוּ לוֹ בְּשֵׁם "לְקוּטֵי תּוֹרָה".

יום שישי

יום שישי

טז שבת

ה'תש"ג

שיעורים. חומש: בשלח, ששי עם פירש"י.
 תהלים: עט"פב.
 תניא: וכל הצמצומים . . . חשיב ממש.

אאמו"ר אמר: צווישען קעלט און כפירה איז גאָר א דינע מחיצה. עס שטעהט כי ה' אלקיך אש אוכלה הוא, אלקות איז פלאם פייער, לערנען און דאוונען בעדארף מען מיט התלהבות הלב, אז כל עצמותי תאמרנה די דברי ה' אין תורה ותפלה.

אֲדַנִּי אָבִי מוֹרֵי וְרַבִּי [הַרְש"ב] אָמַר: בֵּין קָרִירוֹת לְכַפִּירָה יִשְׁנֶה מְחַצֵּה דְקָה מְאֹד. כְּתוּב: "כִּי ה' אֶלְקֶיךָ אֵשׁ אֹכְלָה הוּא", אֶלְקוֹת הִיא שְׁלֵהֶבֶת אֵשׁ, לְלַמֵּד וּלְהַתְפַּלֵּל צָרִיךְ מִתּוֹךְ הַתְּלֵהבוֹת הַלֵּב, שֶׁ"כֹּל עֲצָמוֹתַי תִּאֲמַרְנָה" אֶת דְּבָרֵי ה' בְּתוֹרָה וּתְפִלָּה.

שבת קודש

שבת

יו שבט, שבת שירה

ה'תש"ג

עומדין בצת קריאת השיירה.
הפטורה: ודבורה אשה נביאה.

שיעורים. חומש: בשלח, שביעי עם פירש"י.
תהלים: פג"פ.

תניא: פרק כב. רק . . . תמיד.

עס איז א מנהג צו עסען שווארצע קאשע.

נהוג לאכל דייסה שחורה.

שַׁבַּת בְּשִׁלַּח שְׁנַת תַּרְכ"א אָמַר הַ"צְמַח צְדָק" הַמְּאָמַר "רְאוּ כִּי ה'" הַנִּדְפָס בְּ"לְקוֹטֵי תוֹרָה". וְסִפֵּר אַחֲרֵיכֶן לְבָנָו, אֲדַנִּי אָבִי זְקֵנִי מוֹרֵי וְרַבִּי [מְהַר"ש]: שַׁבַּת בְּשִׁלַּח שְׁנַת תַּקס"ה אָמַר אֲדַנִּי אָבִי זְקֵנִי מוֹרֵי וְרַבִּי [אַדְמו"ר הַזְקֵן] זֶה הַמְּאָמַר. אַחֲרֵיכֶן קָרָא אוֹתִי וְסִפֵּר לִי, אֲשֶׁר בְּשַׁנַּת תַּקכ"ט בְּהִיּוֹתוֹ בְּמַעְזְרִיטְשׁ, קָרָא אוֹתוֹ הָרַב הַמְּגִיד לְחֻדְרוֹ וְאָמַר לוֹ: שַׁבַּת בְּשִׁלַּח שְׁנַת תַּקט"ז אָמַר הַבַּעַל-שֵׁם טוֹב מְאָמַר עַל פְּסוּק "וַיֵּשֶׁב הַיָּם לַפְּנּוֹת בְּקֶרֶן לְאִיתָנוּ" – לַתְּנָאוּ, כְּמֵאמַר רַז"ל. בְּשַׁנַּת תַּקכ"א (שְׁנֵה אַחֲרֵי הַסְּתָלְקוֹת הַבַּעַל-שֵׁם-טוֹב) הָיָה אֶצְלִי – הַמְּשִׁיף דְּבָרָיו הָרַב הַמְּגִיד – רַבִּי (הַבַּעַל-שֵׁם-טוֹב), וְאָמַר הַמְּאָמַר וְהוֹסִיף בְּאוֹר בְּעֵנִין "עוֹשִׁין רְצוֹנוֹ – וְלֹא דְבָרוּ – שֶׁל מְקוֹם". וְהַיּוֹם הָיָה אֶצְלִי מוֹרֵי לְחֻזֵּר הַמְּאָמַר. וְאָמַר הָרַב הַמְּגִיד הַמְּאָמַר לְפָנָי אַדְמו"ר הַזְקֵן, וְהוֹסִיף בְּאוֹר בְּעֵנִין גְּנָאִי נְהָרָא, שְׁהוּ בְּעֵנִין קָרִיעַת יָם סוּף.

וְסִים הַ"צְמַח צְדָק": הַיּוֹם הָיָה אֶצְלִי הַבַּעַל-שֵׁם-טוֹב, הָרַב הַמְּגִיד, וְאֲדַנִּי אָבִי זְקֵנִי מוֹרֵי וְרַבִּי [אַדְמו"ר הַזְקֵן], וְכָל אֶחָד אָמַר לִי הַמְּאָמַר בְּסַגְנוֹנוֹ. – כְּעֵבוֹר אֵיזָה שְׁעוֹת קָרָא הַ"צְמַח צְדָק" אֶת אֲדַנִּי אָבִי זְקֵנִי מוֹרֵי וְרַבִּי [מְהַר"ש] עוֹד הַפְּעַם, וְאָמַר לְפָנָיו בְּאוֹר עַל הַמְּאָמַר.

ההפרש בין קליפת נוגה לג' קליפות הטמאות הוא, שבקליפת נוגה, הרע רק מעורב עם הטוב, אבל אינו מתאחד עמו, מה-שאיין-כן בג' קליפות הטמאות, ה'מעט טוב' שבהם מתאחד עם הרע
ממאמר שבת פרשת בשלח יו"ד שבט, ה'תשל"ד

הלכה יומית לעיון ברמב"ם

~ יום ראשון י"א שבט ~

מתנה מסותרת

אמר לכתבו בגלוי ובפרסום לא זכה המקבל שמא מתנה מסותרת היא, ואף שלא אמר שיכתבו בסתר – השטר פסול! וביאר:

אם נותן המתנה אמר בפירוש 'כתבו בסתר' הרי זו מתנה מסותרת בוודאות, כלשון הרמב"ם (בהלכה א') שמתנה באופן כזה 'אינה כלום'. ואילו כשלא אמר 'כתבו בסתר', אף שלא אמר שיכתבו בגלוי – סובר הרמב"ם שיש רק חשש שזו מתנה מסותרת, כמו שכתב (בהלכה ב') "זו ששין שמא מתנה מסותרת היא".

וההבדל בין ההלכות: בהל' א' (שאמר 'כתבו בסתר') זו מתנה מסותרת בוודאי, וגם אם יתפוס המקבל את המתנה ותהיה ברשותו, מוציאים אותה ממנו. ואילו בהל' ב' שלא אמר בפירוש 'כתבו בסתר' (אך לא אמר 'כתבו לו מתנה גלויה') הרי זה רק חשש שמא מתנה מסותרת היא ומספק לא זכה המקבל, אך אם יתפוס המקבל את המתנה אין מוציאים אותה מידו. וכיון שתפיסה אפשרית רק במטלטלים ולא בקרקע, מובן דיוק לשון הרמב"ם שמדובר ב'שטר מתנת קרקע', כי במתנת מטלטלים – יש אפשרות למקבל לזכות בה, אם יתפוס אותה, ורק בקרקע "לא זכה המקבל".

הלכות זכיה ומתנה פרק ה, הלכות א"ב: (א) הנותן מתנה... צריך שתהיה גלויה ומפרסמת. אמר לעדים: 'כתבו בסתר ותנו לו' – אינה כלום... (ב) לפיכך, כל שטר מתנת קרקע שאין פתוח בו: 'ואמר לנו פלוני הנותן... וכתבו לו מתנה גלויה ומפרסמת...' חוששין לה שמא מתנה מסותרת היא, ולא זכה המקבל.

בהגדרת 'מתנה מסותרת' נאמרו שני אופנים (ב"ב מ. ב): בלשון הראשון בגמרא, פירש רב יוסף שאמר הנותן לעדים כתבו בסתר שטר מתנה ותנוהו למקבל. ובלשון השני פירש שלא אמר לעדים שיכתבו את השטר בגלוי ובפרסום.

ומבואר בגמרא שההבדל בין שני הלשונויות הוא אם נתן מתנה בסתם, לא ציווה לכתוב את השטר בסתר אך גם לא אמר שיכתבוהו בגלוי. לפי הלשון הראשון, השטר כשר שהרי לא ציווה לכתבו בסתר. ואילו לפי הלשון השני, השטר פסול מאחר שלא ציווה לכתבו בגלוי.

והקשה ה'לחם משנה':

לכאורה, דברי הרמב"ם סותרים: בהלכה א' כתב שמתנה מסותרת היא כאשר אמר לעדים 'כתבו בסתר', ומשמע שאם לא אמר שיכתבו בסתר אך גם לא אמר שיכתבו בגלוי – השטר כשר. ואילו בהלכה ב' כתב ששטר מתנת קרקע שלא

~ יום שני י"ב שבט ~

מתי מותר לעשות קנין בשבת?

תודקק ליבום לאחור מותו, והיות שאסור לטלטל את הגט, נעשית הנתינה על ידי שיקנה הבעל לאשתו את המקום עליו מונח הגט בקנין 'חזקה' כשתסגור ותפתח את הדלת של המקום (גיטין עו. ב). ומכאן, שגם כשיש צורך בקנין, התירו ל'שכיב מרע' לעשותו בשבת!

ותירץ: את קנין האשה בקבלת הגט משכיב מרע, הנעשה בסגירת ופתיחת הדלת, התירו חכמים לעשות בשבת כיון שאינו נראה כמעשה קנין, כי רגילים לפתוח ולסגור את דלת הבית, מה שאין כן כאן שנעשה קנין חליפין, פעולת הקנין ניכרת ונראית, ולכן לא התירוהו בשבת.

אך לדעת הרא"ש (הובאה בטור שם), באמירת שכיב מרע 'קנו ממני', קונים ממנו בשבת גם במתנה שצריכה קנין, כי איסור קנין בשבת הוא גזירה מדרבנן כיון שדומה למקח וממכר,

הלכות זכיה ומתנה פרק ה, הלכה ג: לפיכך, אם אמר: 'קנו ממני' – אפילו בשבת, קונין ממנו, מפני שזה הקנין אינו צריך.

חולה 'שכיב מרע' שנתן מנכסיו ואמר 'קנו ממני', התירו לעשות לו קנין בשבת (אף שאסור לעשות קנין בשבת כיון שהוא בכלל מקח וממכר) כי חששו שמא תיטרף דעתו כשיחשוש שמא לא יקיימו את צוואתו. ולדעת הרמב"ם התירו זאת רק כאשר אין צורך בקנין (כי דברי שכיב מרע ככתובין וכמסורין) והוא כדי לפייס את דעתו, אבל במתנת 'שכיב מרע' שצריכה קנין ("כגון שכותב כל נכסיו ומפרש שלא יחזור בו אף אם יחלים – שאז מועיל הקנין"), לא התירו לעשות בשבת (טור ושלחן ערוך ח"מ סי' רנד).

והקשה ה'לחם משנה':

הרי התירו ל'שכיב מרע' לתת גט לאשתו בשבת (כדי שלא

ובשכיב מרע התירוהו (סמ"ע חו"מ שם).

וה'ערוך השלחן' (חו"מ שם) חידש:

נראה שגם הרמב"ם סובר שהתירו לעשות קנין במתנת שכיב מרע גם כשיש צורך בקנין, כי כיון שחששו חכמים שמא תיטרף דעתו, הרי זה כפיקוח נפש. ומה שכתב הרמב"ם שעושים את הקנין מפני שאין צורך בקנין, כוונתו כי אין

צריך לומר שכאשר יש צורך בקנין עושים את הקנין, כדי שלא תיטרף דעתו כשיחשוש שלא יקיימו את דבריו, אלא אפילו כשאין צורך בקנין ודבריו יקיימו אף בלא קנין ואין לחשוש שמא תיטרף דעתו – מכל מקום, כיון שביקש שיעשו קנין, אין לעבור על דבריו כי יתכן שאין בדעתו לתת בלא קנין.

~ יום שלישי י"ג שבט ~

חלוקת הלוואות על ידי שכיב מרע

ששלושתם יהיו נוכחים יחד (תשב"ץ ב, רלה).

ולפי זה, יש שחידשו שמתנת שכיב מרע מועילה רק על הלוואה שנתן ליהודי אך לא על הלוואה לגוי, שכן קנין 'מעמד שלושתן' אינו מועיל בהלוואה לגוי, ומאחר וחוב זה אינו בתורת הקנאה, אינו נקנה גם על ידי אמירת שכיב מרע (תשב"ץ שם).

אך יש סוברים כי קנין מעמד שלושתן אינו מועיל בהלוואה לגוי והנותן יכול לחזור בו, אולם כל עוד לא חזר בו הלווה חייב לתת את הכסף למקבל, ודי בכך כדי להחשיב את החוב כדבר שנתפס בו קנין, ולכן אף אמירת שכיב מרע מועילה בו (שבט הלוי ח"ו סי' רג בשם שו"ת מהרי"ט).

ויש שפסקו שאין מתנת שכיב מרע חלה על הלוואה לגוי מטעם אחר, משום שמלכתחילה אינו סומך על הגוי שישלם את החוב ולכן אין תוקף להקנאה (ראה רמ"א חו"מ סי' רג ס"ב, וסמ"ע שם סקמ"ה).

אך כתב בשו"ת שבט הלוי (ח"ט סי' רג) שלפי טעם זה, אם ציווה על חלוקת אגרות חוב שברשותו וכיוצא בזה, מסתבר שהנתינה חלה, כי מאחר והדברים ניתנים למכירה ולגבייה ע"פ חוק, אין בכך חיסרון של סמיכות דעת.

הלכות זכיה ומתנה פרק י, הלכה ב: וְכֵן שְׂכִיב מְרַע שְׂאֵמֶר: הַלְוָאָה אוּ הַפְקָדוֹן שֵׁשׁ לִי בְיַד פְּלוֹנִי, הֲנֵנוּ אוֹתָהּ לְפְלוֹנִי – דְּבָרָיו קְנִינִי, וְאֵינוּ צָרֵף לְמַעַמַּד שְׁלֹשֶׁתָּן.

להלן (ה"ט) מבאר הרמב"ם כי מתנת שכיב מרע חלה רק על דבר שאפשר להקנות בקנין, ולכן, אם אמר "ידור פלוני בבית זה" אין בדבריו כלום, משום שאפשר להקנות חפץ ולא זכות דיור שהיא דבר שאינו ממשי.

ואם כן, מדוע מועיל ציוויו על נתינת הלוואה שיש לו אצל אחרים, הרי לכאורה החוב אינו דבר ממשי ואי אפשר להקנותו? והביאור:

אי אפשר להקנות חוב על ידי מעשה קנין רגיל כשאר חפצים, אולם אפשר להקנותו ב'מעמד שלושתם', על פי תקנת חז"ל שאם המלווה אומר ללווה "תן חוב זה לפלוני" בנוכחות אותו פלוני הרי הוא זוכה בחוב, ולכן החוב נחשב כדבר שאפשר להקנותו ומתנת שכיב מרע חלה עליו (בבא בתרא קמח, א).

ולזאת רומז הרמב"ם בדבריו "וכן שכיב מרע שאמר... דבריו קיימין ואין צריך למעמד שלשתן", היינו שאמירת החולה מועילה במקום הקנין של מעמד שלושתן, ולכן אין צורך

~ יום רביעי י"ד שבט ~

מתי יש דין 'גוד או אגוד'?

בו כדי חלוקה, אין בו דין 'גוד או אגוד' כי השותף יכול לומר "על דעת כן קנינו (א: שכרנו) שנהיה שותפים ולא ניהלק".

והביא ה'מגיד משנה' את דברי הרשב"א המבאר את דעת הרמב"ם:

גם אם השתתפו בקניה או בשכירות יש דין 'גוד או אגוד' כי יכול השותף לטעון – מתחילה כששכרתי סבור הייתי שאוכל להיות שותף אתך ועכשיו נתברר לי שאיני יכול.

הלכות שכנים פרק א, הלכה ג: אָחֵד הַשּׁוֹכֵר מִחֵבְרֵי מִקְצַת הַצָּר, אוּ שְׂדֵה שְׂאִין בְּתוֹן דִּין חֲלָקָה, אוּ שְׁנַיִם שִׁשְׁכָרוּ מְקוֹם אָחֵד בְּשִׁתְּפוֹת – כֹּל אָחֵד מֵהֶן יֵשׁ לוֹ לִבֵּף אֶת חֵבְרוֹ וְלֹמַר לוֹ: 'אוּ שְׂכָר מִמֶּנִּי חֲלָקִי, אוּ הַשְּׂכָר לִי חֲלָקִי'.

הראב"ד השיג וכתב, שדין זה של 'גוד או אגוד' (שותף הרוצה לבטל את השותפות בנכס שאין בו כדי חלוקה יכול לומר לשותפו: מכור לי חלקך או קנה את חלקך) אינו אלא ביורשים או שקיבלו מתנה בשותפות, אבל אם קנו או שכרו בשותפות בית או שדה שאין

חלוקה לכל אחד) הוא כעין פעולת חלוקה, ורק ביורשים או במקבלי מתנה אפשר לעשות 'חלוקה' זו, אבל בקניה או בשכירות בשותפות, כיון שנעשתה על דעת שניהם ישמשו בשותפות, לא שייך לומר שיפעלו באופן של 'גוד' או 'אגוד'.

ואילו לדעת הרמב"ם דין 'גוד' או 'אגוד' הוא תקנת חכמים מיוחדת כדי למנוע מחלוקת בין השותפים, ואם כן הוא שייך בקונים או שוכרים בשותפות כמו ביורשים ומקבלי מתנה.

וטעם נוסף כתב ה'מגיד משנה': יכול השותף לומר בתחילה השתתפנו בקניה (או בשכירות) כדי שלא להרבות בדמי המקח, שאם אני הייתי רוצה בה וגם אתה היינו מעלים את המחיר אחד על השני, אבל עכשיו גם אם תעלה את המחיר – ההפסד הוא רק במחצית המקח. וכן יכול השותף לומר – מלכתחילה סמכתי שביכולתי לפעול על פי דין 'גוד' או 'אגוד', ולכן השתתפתי אתך.

וב'דגל ראובן' (ח"ב סי' מד) ביאר את פלוגתת הרמב"ם והראב"ד שלדעת הראב"ד דין 'גוד' או 'אגוד' (כדבר שאין בו כדי

~ יום חמישי ט"ו שבט ~

מה מביא להשראת השכינה?

לפתוח פתח כנגד פתח וחלון כנגד חלון. ומוסיף ה'יד רמה' (כ"ב סי' רפ): האיטור לפתוח פתח כנגד פתח וחלון כנגד חלון, נלמד (כ"ב שם) מהנאמר בבלעם "וירא את ישראל שוכן לשבטיו" (במדבר כד, ב) ודרשו "ראה שאין פתחי אהליהם מכוונים זה לזה, אמר ראויין הללו שתשרה עליהם שכינה". והמשמעות היא שבפתיחת חלון כנגד חלון, אף שמצד 'היזק ראייה' יכול הניזוק למחול על הנזק, נוסף איטור משום צניעות (שלא יסתכל לחוץ ביתו) ומחילה מצד הניזוק אינה מועילה.

וכך כתב גם הרשב"א (ש"ת ח"ב סי' רסח): מחילה מועילה רק בממונות "שאדם רשאי ליתן את שלו או לניזוק בנכסיו, אבל אינו רשאי לפרוק גדרן של ישראל ושלא לנהוג בצניעות" שהרי בכך גורם להסתלקות שכינה מישראל, כי רק כאשר אין פתיחה מכוונים זה לזה, ראויים הם שתשרה שכינה ביניהם.

הלכות שכנים פרק ה, הלכה ו: אָחֵד מִן הַשְּׁתֵּפִין שֶׁבָקֵשׁ לְפָתַח לוֹ חֲלוֹן בְּתוֹךְ בֵּיתוֹ לְחַצֵּר – חֲבֵרוֹ מְעַכֵּב עָלָיו, מִפְּנֵי שֶׁמִּסְתַּכֵּל בּוֹ מִמְּנוֹ... וְכֵן לֹא יִפְתְּחוּ הַשְּׁתֵּפִין בְּחֲצֵרָן פֶּתַח בֵּית כְּנֵגֵד פֶּתַח בֵּית, אִלּוּ חֲלוֹן כְּנֵגֵד חֲלוֹן.

אסור לפתוח חלון לחצר השותפים, אף שפותח החלון יכול לטעון לשותפו: הרי יכול אני לראות מעשיך כשאני נמצא בחצר ואיני מזיק יותר בפתיחת החלון! כי השותף יענה לו: כשלא היה חלון פתוח לחצר, הייתי צריך להצטנע רק בהיותך בחצר, ובפתיחת החלון אתה מוסיף 'היזק ראייה' ואצטרך להצטנע אף כשאתה בבית (בבא בתרא נט, ב ורשב"ם שם). ומה מוסיפה ההלכה "וכן לא יפתחו השותפין בחצרן... חלון כנגד חלון", הרי כבר נאסר לפתוח חלון לחצר השותפים (אף שלא כנגד החלון)?

ומבאר ה'בית יוסף' (ח"ו סי' קנד ס"ה): אמנם, השותף יכול לעכב עליו מלפתוח חלון לחצר, אך אם נתן לו רשות, הרי הוא רשאי לפתוח חלון או פתח לחצר, אבל אינו רשאי

~ יום שישי ט"ז שבט ~

חזקה בהיזק ראייה

זה, ויכול כל אחד מהם לכופף את חברו לעשות מחיצה למניעת היזק ראייה!
ובביאור הרבנים יש לומר: בחצר השותפים, היזק הראייה שמזיקים זה את זה בא ממילא, בלא עשיית שום מעשה, ולכן אין להם חזקה, מה שאין כן כאן שעשה המזיק מעשה, שפתח חלון לחצר חבירו, יש לו חזקה (מ"מ לעיל פ"ב הי"ד. כ"ס"מ כאן).

וכן נפסק ב'שלחן ערוך' (ח"ו סי' קנד ס"ח) שבעושה מעשה, כגון פותח חלון על חצר חבירו – יש לו חזקה, אך כאשר הם

הלכות שכנים פרק ז, הלכה ו: הַרִי שֶׁפָּתַח חֲלוֹן לְחַצֵּר חֲבֵרוֹ, וְחָל לוֹ בְּעַל הַחֲצֵר, אִם שָׁגַלָה דַּעְתּוֹ שֶׁהִנִּיחוֹ, כְּגוֹן שֶׁבָא וְסִיעַ עִמּוֹ, אִם שִׁדְּעָה הַנּוֹק וְלֹא עָרַעַר – הַרִי זֶה הַחֲזִיק בְּחֲלוֹן, וְאִינוּ יֹכֵל אַחַר כֵּךְ לְחַזֵּר וּלְעָרַעַר עָלָיו לְפָתוֹם.

לדעת הרמב"ם, הפותח חלון לחצר חבירו, אף שיש כאן היזק ראייה – אם מחל ולא מיחה בו, יש לבעול החלון חזקה על כך ובעל החצר אינו יכול לערער עליו.

והנה, לענין חצר השותפים שעמדה שנים רבות בלא מחיצה, כתב הרמב"ם לעיל (פ"ב הי"ד), שאין להם חזקה זה על

אינו מזיק לבעל החלון, וכיון שבעל החצר שתק ולא מיחה – אינו יכול לחזור ולערער עליו. מה שאין כן בחצר השותפים, ששניהם מזיקים זה לזה, יכול לומר לא מחיתי כי "למה היה לי למחות יותר ממך, והלא הייתי מזיקך כמו שהיית מזיקני, והייתי מצפה אולי תפתח אתה לתבוע".

מזיקים זה את זה בראיה, בלא עשיית שום מעשה – אין להם חזקה. והסמ"ע (שם סק"ג, בשם הרא"ש) חילק בין פותח חלון לחצר חברו לחצר השותפים: חזקה היא כאשר אחד החזיק וחברו לא מיחה בו, ואת זה ניתן לומר כאשר המחזיק הוא מזיק ואינו ניזק, כגון זה שפתח חלון לחצר חברו, שבעל החצר

~ שבת קודש י"ז שבט ~

נוק של אדם או של רוח?

כוונתו, ומדוע כאן פטור מטעם שהרוח הולכה את העפר הפוך מכוונתו?
ומבאר הרשב"א (ב"ב כו, א): באבנים ומשאות שנפלו מהגג על ידי הרוח, כובד המשא הוא שהזיק, וכיון שהנוק בא מכוח ממונו חיוב, אך בעפר מצד עצמו אין משקל כדי שיוזיק, ורק הרוח מזיקה באמצעותו כשמכה בה על פני העוברים ושבים ולכן הנוק מתייחס לרוח ובעל העפר פטור.
וה'נתיבות המשפט' (נתיבות המשפט קנה, יח) מבאר: אדם חייב על ממונו שהזיק רק אם היה יכול לשמור שממונו לא יזיק מבלי להימנע לחלוטין מהשימוש בו, כגון שמירה על שורו שלא יזיק או שימוש באש תוך זהירות שלא תתפשט ותזיק, אך העושה מלאכה הגורמת להתפשטות כאשר אין כל דרך להימנע מכך אלא אם כן ימנע ממלאכתו לחלוטין, פטור כי במקרה זה אין התורה מחייבת לא לעשות המלאכה אלא על הניזק להרחיק את עצמו ממקום החשש לנוק.

הלכות שכנים פרק יא, הלכה ב: אם הוליקה הרוח המצויה את המין ואת העפר והזיקה בהו, הרי זה פטור מלשלם; שהרוח היא שסיעה אותו, ואין נזק זה בא מכת המזיק עצמו.
בהלכות נזקי ממון (פי"ד ה"ז) פסק הרמב"ם שהמלכה אש וליבתה הרוח עמו חייב לשלם על הנוק שייעשה מאש זו, כי הוא הגורם לנוק, ואם-כן מדוע כאן לא יתחייב כשהרוח הוליקה המוך והעפר?

ומבאר הש"ך (ס"ח תיה סק"ד):
כאן כוונתו שהעפר ייפול לארץ והרוח מוליכה את העפר להיפך מכוונתו ולכן אין לייחס את הנוק אליו, ואילו המלכה את האש כדי שתתפשט, הרוח סייעה לו למלא את כוונתו ולכן כל המעשה מתייחס אליו.
אך עדיין צריך ביאור: המניח אבנים או משאות בראש גג ובאה רוח מצויה והפילה אותם חייב (ב"ק ו, א) על אף שכוונתו היתה שישארו בראש הגג והרוח פעלה כנגד

המשך ביאור למס' בבא קמא ליום שבת קודש עמ' ב

16 ממשיכה הגמרא לבאר את שיטת רבי יהודה: טעמו שסומא פטור
17 מחייבי מיתות בית דין, משום דאתיא – נלמד חיוב מיתת בית דין
18 בגזירה שוה של המילה 'רוצח' 'רוצח' מחייבי גליות, שנאמר לגבי
19 מיתת בית דין (במדבר לה לא) 'ולא תקחו כפר לנפש רצח', ונאמר
20 לגבי גלות (דברים יט ג) 'לנוס שמה כל רצח', וכשם שסומא פטור
21 מגלות, כפי שדרש רבי יהודה לעיל, כך הוא פטור ממיתת בית דין.
22 ממשיכה הגמרא לבאר: טעמו של רבי יהודה הפטור סומא מחייבי
23 מלקיות, משום דאתיא בגזירה שוה של המילה 'רשע' 'רשע' מחייבי
24 מיתות בית דין, שנאמר בחיוב מלקות (שם כה ב) 'והיה אם בן
25 הבות הרשע, ובחייבי מיתת בית דין נאמר (במדבר לה לא) 'אשר
26 הוא רשע למוות', וכשם שסומא פטור ממיתת בית דין, כך הוא
27 פטור ממלקות.
28 מביאה הגמרא ברייתא נוספת בדעת רבי יהודה: תניא אידה, רבי
29 יהודה אומר, סומא שבייש אין לו חיוב של תשלום בישת,

1 הרג 'בלא ראות', פרוט לסומא שאינו רואה כלל, שפטור מגלות,
2 דברי רבי יהודה. רבי מאיר חולק ואומר, לשון 'בלא ראות' באה
3 לרבות את הסומא. מבארת הגמרא את טעמי מחלוקתם: מאי
4 טעמא דרבי יהודה, אפר לה, נאמר לגבי רוצח בשוגג (דברים יט ה)
5 'ואשר יבא את רעהו בער להטב עצים', ומשמע שכל מי שיכול
6 לבא ליער חיוב, ואפילו סומא, לכן כתב רחמנא 'בלא ראות',
7 למעוטי סומא מגלות. ואילו רבי מאיר טובר, כיון דכתב רחמנא
8 'בלא ראות', למעוטי סומא, ועוד כתב רחמנא (שם יט ד) 'בכלי דעת'
9 ונז', והיינו אדם שיכול לדעת, ובמקרה היה מעשהו 'בכלי דעת',
10 ולמעוטי סומא שכל מעשיו נעשים ללא ידיעה ברורה, הוי שתי
11 דרשות אלו מעוטי אחר מעוטי, ומידה היא בתורה שאין מעוטי בא
12 אחר מעוטי אלא כדי לרבות את הדבר המתמעט, ויש לרבות
13 סומא, שחייב גלות. ואילו רבי יהודה סובר שההוא – הפסוק של
14 'בכלי דעת', אינו ממעט סומא. אלא פרוט לאדם המתכוין להרוג
15 הוא דאתא ו-בא, שחייב מיתה ולא גלות.

שיעורי רמב"ם - ג' פרקים ליום

רָצָה¹² - מְקַבֵּל; אִם לֹא רָצָה - אֵינּוּ מְקַבֵּל. שְׁזָכְנוּ¹³ לְאָדָם שֶׁלֹּא בְּפָנָיו, וְאֵין חֵכִין לוֹ אֲלֵא בְּפָנָיו; וְזָכוּת הוּא שֶׁתִּתֵּן לוֹ מִתְּנָה, אִם יִרְצָה, אָבָל אִם לֹא יִרְצָה - אֵין נוֹתְנִין מִתְּנָה לְאָדָם בְּעַל פְּרָחוּ.

(10) גִּיטִין יא: במשנה. (11) בבא בתרא קלח. (12) הסכים מפורש מיד עם קבלת המתנה לידו, או שתק ולא מחה. (13) גִּיטִין שם במשנה.

ג. זָכָה¹⁴ לוֹ עַל יְדֵי אַחֵר, וּכְשֶׁשָּׁמַע הַמְּקַבֵּל שֶׁתֵּק, וְאַחֵר כִּף צָנוּחַ וְאָמַר 'אֵינִי מְקַבֵּל' - הֲרִי זֶה סִפְקָא¹⁵ אִם זֶה שֶׁשָּׁתַק כִּכְר רָצָה¹⁶, וְזֶה שֶׁחָזַר וְצָנוּחַ חָזַר בּוֹ¹⁷; אוֹ שֶׁשָּׁתַק מִפְּנֵי¹⁸ שֶׁעֲדִין לֹא הִגִּיעַ לְיָדוֹ כְּלוּם¹⁹, וְזֶה שֶׁצָּנוּחַ הוֹכִיחַ²⁰ סוֹפּוֹ עַל תְּחִלָּתוֹ²¹. לְפִיכָף: אִם קָדַם אַחֵר וְזָכָה בָּהּ לְעֲצָמוֹ - אֵין²² מוֹצִיאִין מִיָּדוֹ; שְׁמָא הַמְּקַבֵּל זָכָה, וְכִינּוֹן שֶׁאָמַר 'אֵינִי רוֹצֵה בָּהּ' הֲרִי הִפְקִירָהּ, כְּמוֹ שֶׁבְּאַרְנוֹ²³, וְזֶה שֶׁקָּדַם וְלָקְחָהּ מִן הַהִפְקָר - זָכָה. וְאִם חָזְרוּ הַבְּעָלִים הֲרֵאשׁוּנִים וְתִפְשׁוּהָ מִיָּד זֶה שֶׁקָּדַם וְזָכָה בָּהּ - אֵין מוֹצִיאִין אוֹתָהּ מִיָּדָם; שְׁמָא הַמְּקַבֵּל לֹא זָכָה, וְכִינּוֹן שֶׁאָמַר 'אֵינִי רוֹצֵה' הוֹכִיחַ סוֹפּוֹ עַל תְּחִלָּתוֹ, וְלֹא קָנָה אוֹתָהּ, וּבְרִשׁוֹת בְּעָלִים הֲרֵאשׁוּנִים הִיא קְנִימַת עֲדִין.

(14) בבא בתרא שם. מימרא של רב נחמן בר יצחק, וברייתא המובאת על ידו, ובה מחלוקת על נושא זה בין החכמים ורבין שמעון בן גמליאל, לפי הפירוש של רבא בחולין לט: (15) בבבא בתרא שם לא הכריעו בין התנאים, ובחולין (שם) הביאו עובדא, שלא רצו בה להכריע. (16) ששתיקה זו כמו כל שתיקה שפירושה הסכמה. (17) ודינו כמו שכתב בהלכה א. (18) כדברי רבא (בבא בתרא שם). (19) ואין לו עדיין על מה לצווח או למחות. (20) גילה. (21) שאף אז כששתקדעתו הייתה לשלילה. (22) כדין כל ספק במזון. (23) בהלכה א.

ד. רְאוּבֵן שֶׁרָצָה לְתַן מְאָה דִּינָרִין לְשִׁמְעוֹן, וְשָׁלַח לוֹ הַמְּאָה עַל יְדֵי לֹוֹי: אִם אָמַר לוֹ 'זָכָה'²⁴ בְּמְאָה זָוֹ לְשִׁמְעוֹן', אוֹ 'תֵּן'²⁵ מְאָה זָוֹ לְשִׁמְעוֹן' - אֵינּוּ יִכּוֹל לְחָזֵר בּוֹ²⁶; אָבָל אִם אָמַר לוֹ 'הוֹלֵךְ'²⁷ מְאָה זָוֹ לְשִׁמְעוֹן' - יִכּוֹל לְחָזֵר בּוֹ עַד שֶׁיִּגִּיעַ הַמְּאָה לְיָד שִׁמְעוֹן.

(24) בלשון זו אין כל ספק שוודאי זכה המקבל, אף על פי שלא הגיע לידו, כיוון שבא ליד השליח, ראה גיטין יא: יד. ועוד. (25) גִּיטִין יא: "כל האומר תנו כאומר זכור". (26) רק לעניין זה, שאינו יכול לחזור בו, אמרו "תן - כזכה", אבל לעניין זכייה אין הדבר כן, אלא אינו זוכה עד שיגיע לידו, כמפורש להלן הלכה יא. אולם כל זה אינו אלא

~ יום ראשון י"א שבט ~

הַלְכוּת זְכוּיָה וּמִתְּנָה

פֶּרֶק רְבִיעִי

(1) נתבאר בו המקבל מתנה ואינו רוצה בה או שלא הגיעה לידו, ודין הזוכה במתנה על יד אחרים או על יד רשותו, ודין אם נחלקו זה ואומר נתתיה וזה ואומר לא קיבלתיה או שאומר בהיפך.

א. הַמְּקַבֵּל אֶת הַמִּתְּנָה וְזָכָה² בָּהּ, וְאַחֵר שֶׁבָּאָה לְיָדוֹ וְהוּא שוֹתֵק חָזַר בּוֹ וְאָמַר 'אֵינִי רוֹצֵה בָּהּ'³, אוֹ 'אֵינִי מְקַבֵּל'⁴, אוֹ 'הֲרִי הִיא בְּטִלָּה'⁵, אוֹ שֶׁאָמַר 'מוּם זֶה נִרְאָה לִי בָּהּ'⁶ - לֹא אָמַר כְּלוּם⁷. וְכִשְׁם שֶׁאֵין הַנּוֹתֵן יִכּוֹל לְחָזֵר בּוֹ, כִּף הַמְּקַבֵּל אֵינּוּ יִכּוֹל לְחָזֵר בּוֹ אַחֵר שֶׁזָּכָה. מִתְּנָה זֹו שֶׁאָמַר הַמְּקַבֵּל 'אֵינִי רוֹצֵה בָּהּ' אַחֵר שֶׁבָּאָה לְיָדוֹ - הֲרִי הִיא הִפְקָר, וְכָל הַקּוֹדֵם בָּהּ - זָכָה בָּהּ; שֶׁהֲרִי הִפְקִירָהּ הַמְּקַבֵּל אַחֵר שֶׁזָּכָה בָּהּ. אָבָל⁸ אִם הָיָה צָנוּחַ מִעֲקָרוֹ - לֹא קָנָה הַמְּקַבֵּל, וְחוֹזְרָתָ⁹ לְבְּעָלִים הֲרֵאשׁוּנִים.

(2) בקניין הראוי. (3) "אי אפשי בה". בבא בתרא קלו: "אמר רב יהודה אמר שמואל הכותב נכסיו לאחר ואמר הלה אי אפשי בהן - קנה, ואפילו עומד וצווח", אם שתק מעיקרא. (4) היינו "אינה מתנה" שבכרייתא שם. ורבינו גרס כגירסת הספרים בגיטין לב. ובכריתות כד. שהובאה בתוספות שם דיבור המתחיל מבוטלת "אי אפשי בה, בטלה היא, אינה מתנה - דבריו קיימין" וכמסקנת הגמרא בכריתות שם ש"דבריו קיימין" אינו שיחזור לבעלים אלא שהוא לא קנה אותם, והם הפקר אין הכוונה לעבר וחזור לבעל המתנה אלא לעתיד והם הפקר. (5) בגמרא שם "בטלה היא" ורבינו אינו מחלק ביניהם (ועיין ראב"ד). וכן נראה להלן הלכה יג שכתב "או שאמר בטילה, אבל אם אמר סתם "בטילה היא", לא אמר כלום. וכן כתב המגיד משנה שם. (6) המדובר במום גלוי שוודאי ראה אותו מיד ומכיוון ששתק אז ודאי הסכים וקיבל, וכשאומר עתה "מום זה נראה לי בה" אינו יכול לבטל את המתנה למפרע (ראה כסף משנה). (7) שכל אלו אינן לשונות של עבר, לבטל המתנה למפרע, אלא לשונות של להבא. (8) בבא בתרא קלח. מסקנת רבי אבא בר ממל. (9) לפי פירוש התוספות (שם דיבור המתחיל כאן).

ב. הַמְּזָכָה¹⁰ לְחַבְרוֹ בְּמִתְּנָה עַל יְדֵי אַחֵר - פִּינּוֹן שֶׁחָזִיק בָּהּ אַחֵר, כְּגוֹן שֶׁשָּׁמַע הַמְּטַלְטֵלִין אוֹ הִגִּיעַ שֶׁטֶר הַקְּרָקַע לְיָדוֹ אוֹ הִחְזִיק בְּקְרָקַע, זָכָה חָבְרוֹ, אִף עַל פִּי שֶׁלֹּא הִגִּיעַ הַמִּתְּנָה לְיָדוֹ, וְאֵין הַנּוֹתֵן יִכּוֹל לְחָזֵר בּוֹ. אָבָל¹¹ הַמְּקַבֵּל - יָדוֹ עַל הַעֲלִיזָה: אִם

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

43) מסקנת הגמרא שם, בניגוד לרב אשי בלשון אחרונה.
44) מסקנת הגמרא שם, בניגוד לרבינא, שאמר שישאל זוכה לגוי מדברי סופרים.

ז. קָטָן⁴⁵ שְׁנוֹתָיִן לוֹ צָרוּר⁴⁶ וְזוֹרֵק⁴⁷, אָגוֹז וְנוֹטְלוֹ⁴⁸ - זֹכֶה לְעֶצְמוֹ⁴⁹, וְאֵינוֹ זֹכֶה לְאַחֲרִים; פְּחוּת⁵⁰ מִזֶּה - לֹא זֹכֶה לְעֶצְמוֹ וְלֹא לְאַחֲרִים. וְכֵן הַשּׁוֹטֵה אֵינוֹ זֹכֶה לֹא לִי⁵¹ וְלֹא לְאַחֲרִים. וְהַמְזַכֶּה לְשׁוֹטֵה עַל יְדֵי בֶן דָּעַת - זֶכֶה⁵². אָבֵל הַחֵרֶשׁ זֹכֶה⁵³ לְעֶצְמוֹ⁵⁴, כְּמוֹ שֶׁבְּאַרְנוּ בְּהַלְכוֹת גְּזֵלָה⁵⁵.

45) גיטין סה. מימרא של רבא. 46) אבן. 47) הרי יודע הוא לברוח מן הרע. 48) הרי שיוודע לבחור בטוב. 49) מן התורה. לפי שדעת אחרת מקנה לו (מגיד משנה כאן ובפרק כ"ט מהלכות מכירה הלכה א. עיין שם), אבל במציאה אין לו קניין מן התורה אלא מדרכנו משום דרכי שלום (פרק י"ז מהלכות גזילה הלכה יב). 50) שם. 51) מן התורה, אבל מדרכנו, זכה, ואסור לגזול ממנו מפני דרכי שלום (פרק י"ז מהלכות גזילה הלכה יב). ומקור הדבר ממה שאמרו ביבמות ק"ג: ששוטה אין לו יד לקנות (קצות החושן סימן רמג סעיף קטן ה). ויש שהביאו מסוגיית הגמרא ביבמות לא. וכתובות כ. ונאף על פי ששם מדובר במקח וממכר, שגם בקטן אינו מן התורה, כיוון שנתנית הדמים שלו אינה נתנית (מגיד משנה פרק כ"ט מהלכות מכירה הלכה א) - סובר רבינו שכל עיקר תקנת חכמים בקטן וחרש במקח וממכר משום כדי חייהם (פרק כ"ט מהלכות מכירה הלכה א) אינו אלא מפני שיש להם קניין מן התורה במתנה. ושוטה שלא תקנו בו חכמים קניין במקח וממכר, הוא מפני שאין לו שום קניין מן התורה, ואף לא במתנה, וראה להלן לגבי חרש]. 52) שוודאי אינו גרוע מקטן בן יום אחד דלהלן הלכה ח (סמ"ע רמג סעיף קטן ל). ומה שאמרו ביבמות ק"ג. שפיקח שנשא שוטה, זכתה וראה במגיד משנה. אבל צריך עיון ממה שאמרו בבבא מציעא עב. שזכין לקטן מפני שעתיד להיות גדול, ואין זכין לגוי שבלי מעשה גירות לא יהיה ישראל, ואם כן גם שוטה, מי יודע אם יתפא, ואף אם יתפא זה לא יהיה ממילא אלא על ידי מעשה. וראה בקצות החושן שם סעיף קטן ו. 53) והיינו, כאמור, במציאה מפני דרכי שלום, ובמתנה מן התורה. 54) [נלמד מתוך מה שתיקנו חכמים שמקחו מקח וממכרו ממכר, משום כדי חייו (למעלה פרק כ"ט מהלכות מכירה הלכה א) ואם אין לו עיקר קניין מן התורה במתנה לא היו חכמים מתקנים במקח וממכר. וההבדל בין שוטה לחרש הוא: שוטה אין לו יד (יבמות ק"ג): ואילו חרש יש לו יד שהרי חרשת מקבלת גיטה (שם ק"ב), ראה בקצות החושן שם סעיף קטן ה]. ורק לעצמו יש לו יד אבל לזכות לאחרים אינו יכול, כמפורש בבבא מציעא ח. 55) פרק יז הלכה ד, שחרש אינו מקנה לאחרים (ראה בהערה הקודמת. ועיין מגדל עוז ולחם משנה).

ח. זְכִינָן⁵⁶ לְקָטָן אֶפְלוֹ בֶן יוֹם אֶחָד⁵⁷, וְהַגְּדוֹל⁵⁸ בֵּין בְּפָנָיו בֵּין שְׁלֵאל בְּפָנָיו⁵⁹. וְהַצָּרוּ⁶⁰ שֶׁל אֶדָם קוֹנֵה לוֹ

באומר "תן", אבל באומר "זכה" - זכה מיד (ראה פרק ו מהלכות עבדים הלכה א). ומה שכתב רבינו "אינו יכול לחזור בו" - לא כתב אלא על "תן" ולא על "זכה". 27) ומשמעותו שהנותן עושה אותו רק שליח להולכה, ולא שנותן לו לזכות מיד בשביל המקבל, שם יד: ולב: (וראה להלן פרק י הלכה יב בדין שכיב מרע). ודקדק רבינו לכתוב "ראובן שרצה ליתן וכו'" שדווקא במתנה הדין כן, אבל בפריעת חוב אינו יכול לחזור בו (פרק ט"ז מהלכות מלוה ולוה הלכה ב) וכן בהחזרת פיקדון כשהנפקד כבר בו עד עכשיו (פרק א מהלכות שכירות הלכה ו), ועיין רבב"ד.

ה. הַלֶּךְ²⁸ לְוֵי בְמֵאָה זֶוּז שֶׁשֶׁתְּלַחֵהוּ עִמּוֹ לְהוֹלִיכֵן לְשִׁמְעוֹן, וּבִקְשׁ שִׁמְעוֹן וְלֹא מִצְאָהוּ - יַחְזִיר לְרֵאֲבוּב²⁹. מֵת³⁰ שִׁמְעוֹן בְּחַיֵּי רֵאֲבוּב - יַחְזִיר לְרֵאֲבוּב³¹ או לְיִוְרְשִׁי³². מֵת רֵאֲבוּב בְּחַיֵּי שִׁמְעוֹן - יִתֵּן הַמֵּאָה לְשִׁמְעוֹן או לְיִוְרְשִׁי³³; שִׁמְעוֹן³⁴ לְקִיָּם דְּבָרֵי הַמֵּת, וְנָאף עַל פִּי שֶׁאֵמַר הַדְּבָרִים וְהוּא בְּרֵיא³⁵, שֶׁהָרִי הַמֵּאָה בְּיָדוֹ שֶׁל שְׁלִיחַ עֲדִין³⁶.

28) המשך להלכה הקודמת והמדובר כשאמר לו "הולך". ומקור הדברים בבביתא שם יד: 29) שהרי הולך לאו כזכי, ולא זכה השליח בשביל המקבל. 30) ברייתא שם. 31) כנ"ל, שלא זכה עדיין שמעון, והנותן התכוון רק לשמעון ולא ליורשיו. 32) של ראובן אם מת ראובן אחרי מיתת שמעון. 33) שהרי מיד עם מיתת ראובן, זכה בהם שמעון, מפני הטעם הבא בסמוך ש"מצוה לקיים דברי המת", וממנו זכו היורשים (עיין רש"י שם וש"ך סימן קכה סעיף קטן לג). 34) גיטין שם ברייתא בשם רבי מאיר. 35) כדברי רב פפא שם. ובדין שכיב מרע, ראה להלן פרק י הלכה יב. 36) שלא החזיר לראובן בחייו של זה ובידו לקיים דברי המת. [בתוספות כתובות ע. דיבור המתחיל הא, הוכיחו שלא אמרו מצוה לקיים דברי המת אלא אם נמסר ליד שליח לשם כך (וראה להלן פרק י"א הלכה כג בהגהות מיימוני אות ט). שאם לא כן למה הוצרכו לתקן בשכיב מרע שיהיו דבריו ככתובין וכמסורין. וזה גם מקור לדברי רבינו].

ו. אֵין אֶדָם זֹכֶה בְּמִתְנָה לְחִבְרוֹ עַד שִׁיחֶיהָ הַזֹּכֶה גְּדוֹל³⁷ וְכֵן דָּעַת. וְאֶחָד אִישׁ וְאֶחָד אִשָּׁה³⁸, וְאֶפְלוֹ אִשָּׁת אִישׁ³⁹, וְעַבְדֵי וְשִׁפְחָה⁴⁰. אָבֵל הָעֶפְרוֹם אֵינוֹ זֹכֶה; הוֹאִיל וְאֵין רְאוּי לְשְׁלִיחוֹת לְעוֹלָם⁴¹, כֶּף אֵינוֹ זֹכֶה לְיִשְׂרָאֵל⁴². וְכִשֶּׁם שֶׁאֵין יִשְׂרָאֵל נֹעֵשֶׂה שְׁלִיחַ לְעֶפְרוֹם⁴³, כֶּף אֵינוֹ זֹכֶה לְעֶפְרוֹם⁴⁴.

37) עירובין עט: במשנה וקידושין מב. מימרא של רב יצחק. 38) עירובין שם. 39) עירובין שם: "על ידי אשתו". 40) בעירובין שם: "ולא על ידי עבדו ושפחתו הכנענים, מפני שידן כידו", הרי שרק על ידי עבדו אינו יכול לזכות לאחרים, אבל על ידי עבד כנעני של אחר יכול הוא לזכות לאחרים. וראה בפרק א מהלכות עירובין הלכה כ. 41) להוציא מדברי רב אשי לפי לשון אחת בבבא מציעא עא: שרק לעניין תרומה אין שליחות לגוי, אבל לעניין אחר יש לו שליחות. 42) שזכייה היא מטעם שליחות.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

שאינה משתמרת, אם הייתה המציאה קרובה אליו בתוך ארבע אמות, שוודאי זכה בה, אף על פי שלא אמר, כיוון שעומד קרוב לה. (71) תקנת חכמים היא כדי שלא יריבו המוצאים זה עם זה (הלכות גזילה שם הלכה ט). (72) רחוב צדדי, או קרן זווית של רשות הרבים (מגיד משנה שם). והיא מימרא של רב ששת בבבא מציעא י: שבסימטא "לא דחקי רבים". (73) גמרא שם. וגם שם לא שכיחי רבים (כתובות לא:). (74) שם, תשובת רב פפא, ולפי גירסת הרי"ף. (75) שם בדברי רב ששת: "רשות הרבים דקא דחקי רבים לא תקינו רבנן [ארבע אמות]". (76) שם, לרב פפא. (77) שם יא. לפי הלשון האחרונה, ולדברי הכל, או זו שלפני האחרונה, וכרבי יוחנן משום רבי ינאי. (78) שבקטנה גילתה התורה שחצרה נחשבת כידה לעניין גט. ולומדים מזה גם ליתר השטחים, כגון מציאה ומתנה, מה שאין כן בקטן. (79) שהחצר אינה נחשבת אצלו כיד, וגם אינה יכולה להיות נחשבת כשליחות, שאין שליחות לקטן. ואף על פי שזכין לקטן (למעלה הלכה ח), הרי שזכייה אינה מטעם שליחות - אינה דומה חצר לשליח ממש שעושה פעולת הקניין וזוכה עבור הקטן (וראה בהשגת הראב"ד כאן ובפרק כ"ט מהלכות מכירה הלכה יב וקצות החושן סימן רמג סעיף קטן יא).

י. המתנה⁸⁰ כגט⁸¹, שאין אדם יכול למסר דברים⁸² לשליח. כיצד? אמר לשלשה: אמרו לפלוני ופלוני שיקטבו ויחטמו בשטר מתנה ויתנוהו לפלוני - אין זה פלוני⁸³; ואם אמרו לאותן העדים וכתבו ונתנו למקבל - לא קנה. וכן אם אמר לשנים: כתבו ויחטמו בשטר מתנה ויתנוהו לפלוני - אינן יכולין לומר לסופר לכתב, אלא הן עצמן פותבין, כמו כגט⁸⁴.

(80) גיטין כט. כשמואל וכרבא, ולא כרב ואביי. (81) וראה פרק ב מהלכות גירושין הלכה ו. (82) שהשליח יאמר דברים מסויימים למישהו, במקום שיעשה פעולה מסויימת. (83) שדברים אינם נמסרים לשליח (משנה גיטין טו:). אפילו אם אמר להם שיאמרו לאחרים (שם עא.). וראה בהלכות גירושין שם. וכל שכן אם אמר להם רק: "תנו גט לאשתי". שאף על פי שהם שלושה ונראה שעשה אותם בית-דין שיאמרו לאחרים לכתוב ולחתום - לא קנה שאין זה עדיף מ"אומר אמרו" וראה בלחם משנה פרק ב מהלכות גירושין הלכה ה. [נכתב הטור בשם הראב"ד "וכל שכן אם חתמו הם בעצמם והוא הדין אם אומר להם תנו" ואף על פי שלפנינו בראב"ד אין הנוסחא כן. נראה שנוסחת הטור היא הנכונה, וזהו פירושו: אם "אומר אמרו" לא מועיל למה שאמר ואם אמרו לעדים וכתבו לא קנה - כל שכן שאם לא עשו כמאמרו אלא חתמו הם בעצמם, שוודאי לא עשו כלום, שהרי על זה לא נצטוו (ולפי הנראה נפלו מלים אלו "וכל שכן אם חתמו הם בעצמם" בטעות מלשון הראב"ד "הנ"ל אל תוך דברי המגיד-משנה, ועיין לחם משנה) "והוא הדין אם אומר להם תנו" כלומר גם באומר להם תנו, ואמרים שברור הדבר שעשאו בית-דין ולא מועיל אם הם

שלא מדעתו. אף על פי שאינו עומד שם, פיןן שהגיע המתנה לחצרו⁶¹ - פאלו זכה בה אחר⁶².

(56) כלומר, אחר זוכה עבורו, בבא בתרא קנו: במשנה, ונראה מדברי רבינו שזהו מן התורה. וכנוסחת הספרים (שהובאה בתוספות כתובות יא. דיבור המתחיל מטבילין) בבבא מציעא שם שגרסו "קטן - אף על גב דלית ליה שליחות אית ליה זכייה" ולא גרסו "מדרבנן" וכן הוא בכמה כתבי יד. ראה בדקדוקי סופרים לבבא מציעא שם. (57) [שהרי למאן דאמר אדם מקנה לדבר שלא בא לעולם מוכין אף לעובר. בבא בתרא קמא: וראה למעלה פרק כ"ב מהלכות מכירה הלכה י]. (58) שם קנו: במשנה לפי רבי יהושע. ולפי רבי מאיר בכרייתא שם - גם לדברי רבי אליעזר. (59) משנה בגיטין יא: וראה למעלה הלכה ב. (60) בבא קמא מט: מימרא של רבי יוסי בר חנינא. (61) או לאוויר חצרו, ראה בפרק ה מהלכות גירושין הלכה ג. (62) כלומר, כאילו זכה בה על ידי שליח, שחצר מטעם שליחות היא (בבא מציעא י:).

ט. במה דברים אמורים⁶³? בהצטרף המשתמרת⁶⁴; אבל בהצטרף שאינה משתמרת⁶⁵, כגון שדהו וחרבנתו - עד שיהיה עומד בצדה⁶⁶ ויאמר: זכתה לי שדלי⁶⁷. וכן ארבע⁶⁸ אמות⁶⁹ של אדם שהוא עומד בצדו⁷⁰ קונין לו⁷¹, בסמטא⁷² או בצדי רשות הרבים⁷³ או בהצטרף שאין לה בעלים⁷⁴; אבל ברשות הרבים⁷⁵ או בשדה חבירו⁷⁶ - אינו זוכה עד שגיעע מתנה לידו. וקטנה⁷⁷ תזכה לה חצרה⁷⁸ וארבע אמות שלה; אבל הקטן⁷⁹ אינו זוכה עד שתגיעע מתנה לידו או עד שיזכה לו אחר.

(63) שחצרו קונה לו, אף על פי שאינו עומד שם. (64) שם יא. שאז היא נחשבת כשליח המשמר דבר הנשלח על ידו (כסף משנה בשם ה"ר"). (65) שאז אינו דומה לשליח (שם). (66) שאז היא משתמרת על ידו. וראה במגיד משנה פרק י"ז מהלכות גזילה הלכה ח. שיש מחלוקת בין המפרשים אם צריך לעמוד בתוך השדה או שאפשר לעמוד גם מחוצה לה. ודעת רבינו, שגם במתנה צריך שיעמוד בצד שדהו ודלא כרב פפא בבבא מציעא יא: אלא כפי התירון הראשון שם בגמרא. וכן נראה בקידושין כו: ויש פוסקים כרב פפא (מגיד משנה). (67) דעת רבינו שבחצר שאינה משתמרת ועומד בצידה צריך גם אמירה. כמו שאמרו במשנה (שם יא): "ראה אותן רצין וכו" ואמר זכתה לי שדי וכו'". וכן כתב רבינו בהלכות גזילה שם. ובתוספות שם דיבור המתחיל זכתה, כתבו ש"אמר" לאו דווקא. (68) בבא מציעא י. מימרא של ריש לקיש משום אבא כהן ברדלא, ורא"ש בשם הירושלמי (שם) שקונות גם במציאה וגם במתנה. (69) שיעור קומה של אדם בפשוט ידיים ורגליים. (70) ואף על פי שבחצר שאינה משתמרת, צריך גם עמידה בצידה וגם אמירה, כנ"ל - בארבע אמות, אין צורך באמירה "מפני שהוא יכול לנטות עצמו וליטלה" (מגיד משנה בהלכות גזילה שם). [וברור הדבר שגם בחצר

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

אומר 'לא קָתב וְלֹא נָתַן לִי': אִם הִמְקַבֵּל מִתְּנָה הוּא שְׂאֵמֵר בֶּן - הוֹדָאת בְּעַל דִּין¹⁰⁰ כְּמֵאָה עֲדִים הוּא, וְהִנּוּחַן אוֹכַל פְּרוֹת שְׂדֵהוּ; וְאִם בֶּן הִמְקַבֵּל הוּא שְׂאֵמֵר 'לֹא נָתַתְּ לְאָבִי שְׂדֵה זו', וְהוּא אוֹמֵר 'כְּתַבְתִּי וְנָתַתִּי לוֹ' - מְנִיחִין אֶת הַפְּרוֹת עַל יְדֵי שְׂלִישׁ עַד שְׁיִנְדַע הַדְּבָר הַיָּאֵף הוּא¹⁰¹.

(95 שם, המשך הברייתא. 96) המדובר, כשהמקבל רוצה במתנה אלא שמספר האמת שלא קיבלה (סמ"ע רמה סעיף קטן ז). (97) יש לשון "חשש" שאינו ספק, אלא וודאי (תוספות שם דיבור המתחיל חיישנין). וכן לשון התוספתא (בבא בתרא פרק י'): "לא אמר כלום", והיינו, שאין מתחשבים כלל עם דברי המקבל. ברם בשולחן-ערוך חושן משפט סימן רמה, סעיף ד, מביא המחבר לשון "דאיכא למימר", והיינו, שיש לומר, ואין וודאות גמורה. ולכאורה, זהו פירוש המלה "שמא". (98) וזה לא ידע על זה כלל. וכך אנו יכולים על ידי זה לסלק את הסתירה שביניהם ולאמת את דברי שניהם. (99) היינו, שהנותן מדגיש שהוא בעצמו נתן לידי המקבל, ואין המקבל יכול לטעות בזה. (100) הוא המקבל שהוא זכור יותר מן הנותן, לפי שהנותן הייתה לו מחשבה לתת לפני שייתן, ופעמים שהוא סבור שכבר נתן (מגיד משנה בשם התוספות). ויש מפרשים, שלעולם מקבלים את ההודאה של התובע ולא של הנתבע, מאחר שישנה התנגשות בין הודאתו של זה לבין הודאתו של זה, אנו אומרים העמד ממון בחזקתו (רשב"א שם). (101) על ידי עדים. מפני שהדבר ספק, שמא קיבל זה את המתנה והבן אינו יודע, ואם כן אין הודאתו הודאה (גיטין שם).

יג. מְקַבֵּל מִתְּנָה שְׂטֵעַן וְאָמַר: זו שְׂתַחַת יְדֵי אֵינָה מִתְּנָה בְּיָדִי, אֶלָּא שׁוֹמֵר אָנִי עָלֶיהָ וְכִיּוֹצֵא בּוֹ, אוֹ שְׂאֵמֵר: בְּטִלָּה הֵיחָה מִתְּחִלָּתָה, לְפִי שְׂלֵא קִבְּלָתִיהָ אֶלָּא בְּעַל פְּרָחִי פֶּאֲנָס אוֹ בְּטָעוֹת, וְכִיּוֹצֵא בְּדָבָרִים אֵלוֹ - דְּבָרָיו קָמִין¹⁰²; וְנִשְׁבַּע עַל זֶה שְׁבוּעַת הַסֵּת¹⁰³, וְתַחֲזֹר לְבַעֲלֶיהָ.

(102) גיטין לב. מימרא של רב ששת (לפי נוסחה שלפנינו): "מקבל מתנה שאמר לאחר שבאת מתנה לידו - בטילה היא (משמע בטילה הייתה מקודם שקיבלתי - רש"י), אינה מתנה - דבריו קיימין". וראה למעלה הלכה א. (103) הראב"ד מעיר כאן שענין השבועה כאן הוא "רעיון רוח", ואמנם לא מצינו שבועה אצל הודאת בעל הדין, שהרי הוא מוותר על שלו, ומה מקום לשבועה? אך המגיד-משנה מפרש, שכאן מדובר, שבעלי חוב של המקבל רוצים לגבות את חובם מהשדה, ולפיכך צריך להישבע שאינו מערים עליהם, וכן הביא בשולחן-ערוך סי' רמה סעיף ז. ואף על פי שבפרק ב מהלכות מלוה ולוה הלכה ב כתב רבינו שאם יש לו ללווה ממון וטוען שהוא של אחרים אינו נאמן אלא בעדים - כאן, שידוע שהיו הנכסים של הנותן, נאמן הוא לאמר שלא קבלם במתנה ושנשארו ברשותו של הנותן (לחם משנה).

חתמו בעצמם, שהרי לא נצטוו על כך, ולעשות שליח לכתובה גם כן אינם יכולים, שדברים אינם נמסרים לשליח, כנ"ל. וראה להלן בהערה הבאה]. (84) שם במשנה גיטין ס. טו: "אמר לשניים תנו גט לאשתי הרי אלו יכתבו ויתנו". [ואף על פי שכבר כתב רבינו שאפילו אומר מפורש "אמרו לפלוני ולפלוני וכו'", לא מועיל - אם קל וחומר הוא שבאומר "כתבו וחתמו וכו'", שאינם יכולים לומר לסופר לכתוב - יש חידוש באומר "כתבו וחתמו", שהרי ב"אומר אמרו", לא מועיל אם כתבו וחתמו בעצמם, כנ"ל, ואילו ב"כתבו וחתמו", "הרי הן עצמם כותבים", ויש מקום לטעות, שכיוון שהם עצמם יכולים לעשות מעשה - יכולים לעשות גם שליח, ומשמיענו רבינו שגם באופן זה אינם יכולים למנות שליח. וכתב הראב"ד (הובא במגדל עוז): "והוא הדין אם אמר להם (לשניים) תנו צריכין הם לכתבו". כלומר, בניגוד לאומר לשלושה תנו, שעשה אותם בית-דין, ואינם יכולים לכתוב בעצמם (חוץ ממה שאינם יכולים לעשות שליח) - באומר לשניים "תנו", לא עשאו בית-דין, אלא כוונתו שיכתבו בעצמם. וכן מפורש במשנה גיטין שם, ובמקום "צריכין" שבדבריו - צריך להיות "יכולין", וראה באור שמת].

יא. הַפּוֹתָבִים⁸⁵ בְּשֵׁטֶר נְתַתִּי⁸⁶ שְׂדֵה פְּלוֹנִית לְפְלוֹנִי, אוֹ שְׂכַתְב נְתַתִּיהָ⁸⁷ לוֹ, אוֹ הֵרִי הִיא שְׂלוֹ' - הֵרִי זוֹכָה בָּהּ כְּשִׁנְיַע הַשֵּׁטֶר לִידוֹ. אֶבְל⁸⁸ אִם כְּתַב בְּשֵׁטֶר אֶתְנָנָה⁸⁹ לוֹ, אָף עַל פִּי שְׁהַעִידוּ עָלָיו הָעֲדִים - לֹא זָכָה הִמְקַבֵּל⁹⁰, עַד שְׂאֵמֵר לְעֲדִים 'כְּתַבּוּ שֵׁטֶר מִתְּנָה וְתַנּוּ לוֹ, וְכוֹתְבִין⁹¹ וְנוֹתְנִין לוֹ; שְׂאִין⁹² הִמְקַבֵּל זוֹכָה עַד שְׁנִיַּע שֵׁטֶר הַמִּתְּנָה לִידוֹ⁹³, אוֹ עַד שְׁיַזְכֶּה לוֹ בּוֹ עַל יְדֵי אַחֲרִים, כְּמוֹ שְׁבִאֲרָנוּ⁹⁴.

(85) גיטין מ: בברייתא. (86) לשון עבר. (87) זוהי גירסת הרי"ף. וצריך עיון מה בין "נתת" ל"נתתיה" - שניהם מלשון עבר (סמ"ע סימן רמה, סעיף קטן א). ובגמרא שם: "נתונה", והוא לשון הווה. (88) כחכמים ולא כרבי מאיר (שם). (89) לשון עתיד. (90) שאין כאן נתנה אלא הבטחה לתת. (91) אפילו הלשון "אתננה לו", שרק אם נותן השטר מידו ליד המקבל, שהמתנה מתקיימת מיד, צריך לכתוב בלשון עבר "נתת" או בלשון הווה "נתונה", אבל אם אומר לעדים שיכתבו ויתנו, שאין המתנה מתקיימת עתה כשנותן לעדים אלא אחר כך כשיבוא השטר לידי המקבל - בזה אפשר לכתוב גם לשון עתיד "אתננה" (כסף משנה). (92) וממילא אף הלשון: "אתננה" היא טובה, אחרי שאין המקבל זוכה, אלא אחרי שמוסרים את השטר לידו, ולשעה זו כיוון הנותן בלשון "אתננה" (כסף משנה). (93) [ראה בפרק ו מהלכות עבדים הלכה א ש"תן" אינו כ"זכה" ולא זכה עד שיגיע לידו. וראה ברש"י גיטין ט: ובריי"ף שם]. (94) למעלה הלכה ב.

יב. הָאוֹמֵר⁹⁵ נְתַתִּי שְׂדֵה פְּלוֹנִית לְפְלוֹנִי, וְהוּא אוֹמֵר 'לֹא נָתַן לִי'⁹⁶ - הוֹשְׁשִׁין⁹⁷ שְׂמָא זָכָה לוֹ עַל יְדֵי אַחֲרָי⁹⁸. אֶבְל אִם אָמַר 'כְּתַבְתִּי וְנָתַתִּי לוֹ'⁹⁹, וְהוּא

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

מסותרת היא, ולא זכה המקבל". וזה לא שייך אלא בקרקע שעומדת בחזקת בעליה הראשונים, אבל במטלטלין, אם הם ביד המקבל, הם בחזקתו (הגר"א סימן רמב, ס"ק י'). (8) היינו, ביטויים דומים, המדגישים את הפומביות. (9) כרב אשי שם, וכמו שכתב הרי"ף. וראה למעלה הערה ה.

ג. הכותב¹⁰ שתי מתנות על שדה אחת, הראשונה מסתרת והאחרונה גלויה ומפרסמת - אחרון קנה¹¹. ואפילו היתה הראשונה סתם, ואין בה לא ענין סתירה ולא ענין גלוי, אלא מתנה סתם¹² - האחרון קנה.

(10) בבא-בבא שם. (11) ואין המתנה הראשונה יכולה לשמש כמודעה לבטל המתנה השניה (ראה פ"י מהלכות מכירה הלכה א) - לפי שנעשתה בסתר (מסקנת הגמרא שם). (12) שאמרנו למעלה שחוששים שמא מתנה מסותרת היא, ולא זכה המקבל מספק, כיון שקרקע בחזקת בעליה עומדת (למעלה הערה ו) - הרי היא ברשות הבעלים ליתנה לאחר.

ד. כָּבֵר בְּאַרְנוֹ¹³, שְׁהַמּוֹסֵר מוֹדְעָה וְאַחַר כֵּן נָתַן - הַמִּתְּנֶה בְּטֵלָה, אָף עַל פִּי שְׂאִינְ¹⁴ זֶה אֲנִס. שְׂאִין הוֹלְכִין בְּמִתְּנָה¹⁵ אֲלֵא אַחַר דַּעַת הַנּוֹתֵן; הוֹאִיל¹⁶ וְגַלְיָה דַעַתוֹ שְׂאִינוֹ רוֹצֵה בָּהּ - מִתְּנָתוֹ בְּטֵלָה. לְפִיכֵן¹⁷, מִי שֶׁהָיָה הַדְּבָרִים מוֹכִיחִין שְׂאִין דַּעַתוֹ לָתֵן מִתְּנָה זו¹⁸, אֲפִלּוֹ שֶׁנִּתְּנָה מִתְּנָה גְלוּיָה וְנִמְצְאָת שֶׁנִּתְּנָה מִקֵּדָם מִתְּנָה מְסֻתֶּרֶת - הָרִי שְׁתֵּי הַמִּתְּנוֹת בְּטֵלוֹת: הָרִאשׁוֹנָה - מִפְּנֵי שֶׁהִיא מְסֻתֶּרֶת; וְהַשְּׁנִיָּה - מִפְּנֵי שֶׁהַדְּבָר מוֹכִיחַ שְׂאִינוֹ רוֹצֵה, וְהָרִי קִדְמָה זו הַמִּתְּנָה שֶׁנִּמְצְאָה כְּמוֹ מוֹדְעָה לָּהּ¹⁹.

(13) בפרק י מהלכות מכירה הלכה ג. ומקור הדברים בבא-בבא שם. (14) בניגוד לפירוש רשב"ם שם, ד"ה גילוי מילתא בעלמא. (15) בניגוד למכר, שמקבל כסף, שאז אין מודעה גרידא מספיקה, אלא אם הוא אנוס, כי יתכן שבשעת המכירה גמר למכור מפני שהיה צריך לדמים, מה שאין לומר כן במתנה. (16) שם: "במתנה, גילוי מילתא בעלמא היא". (17) כלל מופשט שהסיק רבינו מהעובדא שבהלכה הבאה המובאת בגמרא (שם). (18) ובהוכחה זו גרידא, אין אנו יכולים לבטל המתנה השניה, אלא בהצטרף גם המתנה המוסתרת המשמשת כאן כמודעה. (19) בבא-בבא שם. ואף שמתנה טמורה כשהיא לעצמה, אינה מספיקה לשמש כמודעה, כאמור למעלה הלכה ג - כאן מצטרפת ההוכחה, שאין דעת הנותן ליתן מתנה זו לשני, לבטל המתנה השניה.

ה. מַעֲשֵׂה²⁰ בְּאֶחָד, שֶׁרָצָה לְשֵׂא אִשָּׁה. אִמְרָה לוֹ: אֵינִי נֹשֵׂאת לָךְ עַד שֶׁתִּכְתֵּב לִי כָּל נִכְסֶיךָ. שְׁמַע בְּנֵי הַגְּדוֹל וְצָנוּחַ עַל שְׁמִינְיָהוּ רִיקָן. אִמְרָ לְעֵדִים: לְכוּ וְהַחֲבֵאוּ וְכִתְבוּ לוֹ כָּל נִכְסֵי בְּמִתְּנָה. וְאַחַר כֵּן פָּתַח לָהּ כָּל נִכְסָיו וְנִשְׂאָה. וְכֵּן מַעֲשֵׂה לְפָנֵי חֻכְמִים,

יד. טָעַן הַנּוֹתֵן וְאָמַר 'שׁוֹמֵר אֶתְּהָ עָלַיְהָ', אוֹ שְׂאִמְרָ 'שְׂלֵא מוֹדְעָתִי'¹⁰⁴ נִתְּתִיחָ, אוֹ 'גְּזוּלָה הִיא בְּיַדְךָ', וְזֶה אוֹמֵר 'אֶתְּהָ נָתַתְּ לִי' - נִשְׁבַּע¹⁰⁵ הַמְּקַבֵּל שְׁבוּעַת הַסֵּת וְנִפְטָר.

(104) שלא מרצוני. (105) כדין כל כופר בכול, כיוון שהמטלטלין בידו, ראה פרק ח מהלכות טוען ונטען הלכה א, ובקרקעות, כשיש לו חזקת שלוש שנים, ועיין פרק י"א שם הלכה א.

פְּרָק הַמִּישִׁי

1) נתבאר בו איכות עשיית המתנה שצריך שלא תהיה מסותרת, וכל הנמשך אחר זה, ודין שתי שטרות על שדה אחת שניהם במכר או אחד במתנה ואחד במכר, וכל הנמשך.

א. הַנּוֹתֵן² מִתְּנָה, בֵּין בְּרִיא בֵּין חוֹלָה³, צָרִיךְ שֶׁתְּהִיָּה גְלוּיָה וּמְפֻרְסָמָה. אִמְרָ⁴ לְעֵדִים: כִּתְבוּ בְּסֵתֵר וְתָנוּ לוֹ - אֵינָה פְּלוּם; שֶׁזֶה מַעֲרִים פְּדִי לְאַבְד מְמוֹן אַחֲרִים⁵, שֶׁיִּחְזַר וְיִמְכַר אַחַר שְׂתִיתָן.

(2) בבא-בבא מ: מימרא של רב יהודה, ש"מתנה טמירתא (מסותרת) אינה כלום. (3) נלמד מדברי הרי"ף בבבא-בבא שם בשם רב האי, והעתיקו רבינו להלן פ"ט הלכה א. ובין במתנה במקצת נכסיו, בין בכל נכסיו (ראה שם הערה ב). (4) כלשון הראשון של רב יוסף, שאמר בפירוש מימרתו של רב יהודה (שם). ולפי זה, אם לא אמר לכתוב בסתר, אע"פ שלא אמר לעשותה בפרהסיא - אין זו "מתנה טמורה". ואילו ללשון השני, גם זו היא מתנה טמורה, כיון שלא אמר לעשותה בפרהסיא. וראה להלן הערה ה. (5) היינו הלקוחות המאוחרים למתנה, כהמשך דברי רבינו. והראב"ד מפרש, ש"אחרים" - היינו מקבל המתנה, כלומר: הוא מכר אותה מקודם לאחר ואחר-כך הוא נותנה במתנה לזה, ולפיכך הוא רוצה שהדבר ייעשה בסתר, והוא מערים לאבד "ממון אחרים", היינו הטובה שקיבל מקודם ממקבל המתנה שתמורתה נתן לו המתנה. וכנראה שבספר שהיה לפני הראב"ד היו חסירות המילים "שיחזור וימכור אחר שיתן", ועיין מגיד-משנה.

ב. לְפִיכֵן⁶, כָּל שֵׁטֵר מִתְּנַת קָרְקַע⁷ שְׂאִין כְּתוּב בוֹ: וְאָמַר לָנוּ פְּלוּנֵי הַנּוֹתֵן שָׁבוּ בְּשׁוּקִים וּבְרַחֲבוֹת וְכִתְבוּ לוֹ מִתְּנָה גְלוּיָה וּמְפֻרְסָמָה, וְכִיּוֹצֵא⁸ בְּעֵנִינִים אֵלוֹ - חוֹשְׁשִׁין⁹ לָהּ שֶׁמָּא מִתְּנָה מְסֻתֶּרֶת הִיא, וְלֹא זֶכֶה הַמְּקַבֵּל.

(6) כלומר, לפי שאמרנו ש"מתנה מסותרת", אינה כלום, אם לא אמר להסתיר וגם לא אמר לפרסם, שבזה נחלקו שתי הלשונות של רב יוסף (ראה למעלה הערה ג), ספק הוא, וחוששין שמא מתנה מסותרת היא, וכמו שאמרו בגמרא שם: "סתמא מאי - רב אשי אמר חיישינן, והלכתא חיישינן" (לחם-משנה). (7) גם במטלטלין יש דין של "מתנה מסותרת" (מגיד-משנה), ומה שכתב רבינו "קרקע" הוא מחמת סוף הדברים שכתב: "חוששין שמא מתנה

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

שהן נקנין בגילוי הדעת בלבד או באמירה שלא בקניין, ומשפט הקידושין והסבלנות שבין איש לארוסתו ולא נגמרה העניין ביניהם, והנמשך אחר זה.

א. לעולם² אומדין³ דעת⁴ הנותן. אם היו הדברים מראין סוף דעתו - עושין על פי האמר, אף על פי שלא פירש. פיצד? מי⁵ שהלך בנזון למדינת הגם, ושמע⁶ שמת, וכתב פל נכסיו⁷ לאחר מתנה גלויה גמורה⁸, ואחר כך בא בנו - אין מתנתו קיימת; שהדברים מוכיחין, שאילו ידע שבנו קנים - לא היה נותן פל נכסיו⁹. לפיכך¹⁰, אם שייר מנכסיו פל שהוא, בין קרקע בין במטלטלין¹¹ - מתנתו קיימת¹².

(2) בבבא בתרא קמו: כרבי שמעון בן מנסיא שאמר: "אזלינן בתר אומדנא". וכן פסק רב נחמן, שם קלב. (3) בדיני ממונות, יש וצריך תנאי כפול (למעלה פ"ג הלכה ז"ח), ויש שמספיק גילוי דעת גרידא (למעלה פ"א מהלכות מכירה הלכה ח), ויש שאפילו אומד הדעת קובע, כמו כאן. וראה 'תוספות' קידושין מט: ד"ה דברים שבלב. (4) על רקע הנסיבות ועל יסוד הערכה פסיכולוגית, אנו משערים דעתו של הנותן, אף שהוא עצמו לא פירש אותה. (5) בבבא בתרא שם. (6) לא פירש רבינו אם זה בשכיב מרע, או אף בבריא, כמו שפירש בהלכה ב. ויש אומרים, שהדברים אמורים רק בשכיב מרע. אבל בבבא אע"פ שבא בנו, מתנתו קיימת, שאם על עצמו לא חס ולא השאיר לעצמו כלום, קל-יחומר שעל בנו אינו חס (וראה בכתובות עט. טור' חו"מ סימן רמו בשם הרמב"ן, וראה ביאור הגר"א שם ס"ג א). (7) דוקא "כל נכסיו", אבל אם השאיר לעצמו כל שהוא מנכסיו - מתנתו קיימת, כמו שמפרש בסמוך, וכן הוא לשון הברייתא הנזכרת, וראה עוד להלן. (8) ראה למעלה פ"ה הלכה א"ב. (9) מבלי להשאיר כלום לבנו. (10) כלומר, כיון שכל ההוכחה היא מזה שלא השאיר כלום - לפיכך אם השאיר כל שהוא, שבטלה ההוכחה הנ"ל - מתנתו קיימת. (11) כן הוא בבבא בתרא קמט: ראה להלן בסמוך. (12) מקור דברי רבינו, מלשון הברייתא הנ"ל של רבי שמעון בן מנסיא "וכתב כל נכסיו" (וכן הוא בתוספתא כתובות פ"ד (הוצאת צוקמ. עמ' 265.14) לפי כ"י ויין דפוס ראשון) - הרי שדוקא אם כתב כל נכסיו, אבל אם שייר - מתנתו מתנה, כנ"ל. ועוד שבגמרא בבבא בתרא שם, השוו דין ברייתא זו לדין מתנת שכיב מרע, ושם מפורש במשנה: "שכיב מרע שכתב כל נכסיו לאחרים, ושייר קרקע כל שהוא - מתנתו קיימת, לא שייר קרקע כל שהוא - אין מתנתו קיימת". ושם קמט: אמרו שקרקע לאו דוקא, אלא אפילו שייר מטלטלין, מתנתו קיימת, וראה להלן פ"ח הלכה טו (מגיד-משנה), ושם הלכה ז והערה מח.

ב. וכן¹³ הפותב¹⁴ פל נכסיו מתנה¹⁵ לאחד מבניו, בין שהיה בריא¹⁶ בין שהיה שכיב מרע, אפלו¹⁷ היה בן קטן המטל בעריסה¹⁸ - לא עשהו אלא¹⁹ אפוטרופוס²⁰, והרי הוא בכל הנכסים כאחד מאחיו. אמדן דעת הוא, שלא נתפנן אלא להיות אחיו

מזמן השני⁵¹. לפיכך⁵², פל הפרות שאכל הלוקח מזמן ראשון עד זמן שני - מחזיר אותם⁵³. ואם היה על אותה שדה חק למלך בכל שנה - הנותן או המוכר נותן אותו החק עד זמן השטר השני⁵⁴.

(46) כתובות שם, מימרא של רב פפא, כפירוש והוספה לדברי רב נחמן. (47) אע"פ שלא הודגש בשטר שזוהי הוספה, אלא שמידת השטח הוגדלה בשטר זה, ביחס לשטר הקודם, וראה להלן. (48) וכנראה שכוונת רבינו, שאת העיקר גובה המקבל מזמן הראשון, ואת התוספת מזמן השני (מגיד-משנה). ואע"פ שבשתי כתובות ובאחת מהן תוספת על השניה (בלי הדגשת התוספת), פסק רבינו (בפ"ט מהלכות אישות, הלכה כט) ש"גובה באיזה מהן שתרצה ותבטל השניה", ואם כן גם כן צריך להיות כן, שאם רצה לפי השטר הראשון אין לו אלא כפי הכתוב בו, בלי התוספת, ואם רצה לפי השטר השני, יש לו גם העיקר וגם התוספת מהזמן השני (וכן אמנם דעת רש"י בכתובות שם) - אין לדמות שטר לכתובה, שבכתובה הדרך לכתוב "ואוספיית לך וכו'", וכיון שלא הדגיש ההוספה בכתובה השניה, אין כוונתו להוסיף, אלא אם רצתה גובה מזו ואם רצתה גובה מזו, אבל במכירה אין הדרך לכתוב כן, ולפיכך אף שלא הדגיש ההוספה, הרי הוא כאילו הדגיש, וגובה העיקר מזמן ראשון והתוספת מזמן שני (סמ"ע סימן רמ ס"ק ז, והגר"א שם ס"ק ח). (49) מימרא של רב נחמן, שם. (50) בגמרא שם, נחלקו בטעמו של דבר: לרב אחא הוא, מפני שבקבלת השטר השני, מותר המקבל על שעבודו מזמן השטר הראשון עד זה של השני. ולרפרם, מפני שבזה מודה המקבל שהראשון מזויף, ורבינו פסק כרפרם, ראה להלן. (51) שאם בא בעל חובו של הנותן או המוכר וטרף ממנו מזמן השטר הראשון עד זמן השטר השני, אינו יכול לחזור ולתבוע מהנותן או מהמוכר. (52) לפי סוגיית הגמרא שם, מילה זו תמוהה, שהרי רבינו העתיק את דברי רב נחמן (שם) כלשונם, ועל זה נחלקו שם רב אחא ורפרם, הנ"ל, ואמרו שההבדל ביניהם אם הלוקח או הנותן מחזירים הפירות שבין זמן השטר הראשון לבין זמן השטר השני, וכן אם הוא משלם מס המלך לזמן הנ"ל - שלדעת רב אחא, שהלוקח מותר על שעבודו, אינו מחזיר הפירות, והוא משלם מס המלך; ולדעת רפרם, שהלוקח מודה שהשטר הראשון מזויף, מחזיר הוא את הפירות, והמוכר משלם מס המלך. והנה דעת רבינו להלן ברורה כרפרם, אבל זה לא כלול במילים "ביטל שטר שני את הראשון", כנ"ל, ואם כן מאי לפיכך? (לחם-משנה). (53) אחרי שהלוקח מודה שהשטר הראשון מזויף, ואין לו אלא מזמן השטר השני. (54) כנ"ל לדעת רפרם. ושם אמרו עוד הבדל שלישי - שלרב אחא, עדי השטר הראשון כשרים. ואילו לרפרם, הם פסולים (וראה ב'תוספות' שם ד"ה איכא בינייהו), ורבינו השמיט דבר זה (לחם-משנה).

פירק ששי

(1) נתבאר בו משפטי האומדנות במתנה שאומדין כוונת הנותן למה הייתה ולמי נתכווין אחר זה, ומשפטי הדברים

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

50) כן מסקנת הגמרא שם. 51) שזה גורם לה נחת רוח מיוחדת. שיצאת שמועה שהיא חשובה לבעלה, עד שהוא מוכן לתת לה את כל נכסיו במתנה, ותמורת הנאה זו היא מותרת על שעבוד הכתובה. 52) חוץ מזכות זו, לזכות בנכסים אלו בתורת מתנה.

ט. וכן הכותב⁵³ נכסיו לכניו, בין זכרים בין נקבות⁵⁴, בין בריא⁵⁵ בין שכיב מרע, וכתב לאשתו עמהן קרקע⁵⁶ כל שהוא - הואיל ועשה אותה שתף בין הפנים ולא מחתה, אבדה כתבתה⁵⁷, ואינה טורפת מנכסים אלו פלוס; אבל⁵⁸ מנכסיו שיבואו לו אחר אלו - נוטלת מהן כתבתה.

53) פאה פ"ג משנה ז, והובאה בבבא-בבא קלב. 54) יוצא מתוך העובדא, שם קלב: "פלגא לברת". 55) בגמרא שם, בעיא של רבא שאולי בריא שמצפה שיקנה עוד נכסים אינה מותרת כלום, ולא נפתרה. ולפיכך אינה יכולה להוציא ממון מספק, ועיין בפירוש המשנה לרבינו שם (מגייד-משנה). 56) דוקא קרקע ולא מטלטלין, ראה להלן הלכה י. 57) כלומר, על-ידי הנאה זו, שהפכה שותף עם יתר הבנים, מותרת היא על שעבוד כתובתה. והיא מימרת רב נחמן בבבא-בבא קלב. ונראה שאין צורך בהסכמתה המפורשת, אלא מכיון שלא מחתה - אבדה כתובתה. [וכן כתב רבינו בפירוש המשנה (פאה שם) והביא ראייה לכך מלשון המשנה "שאמרו אבדה כתובתה ולא אמר איבדה" (ובכמה כתבי-יד הנוסחא אמנם "איבדה", ראה ב"נוסחאות המשנה" במשנת מכוון הרי פישל) רוצה לומר, כי בשתיקותה - אבדה" (לשון רבינו שם). ואע"פ שהגמרא שם הוכיחה מברייתא של רבי יהודה שאמר "אימתי שהיתה שם וקבלה עליה" - סובר רבינו שסוגיא זו אינה להלכה, שמה שאמרו שאימתי דרבי יהודה לפרש דברי חכמים (סנהדרין כה). אינו אלא במשנה ולא בברייתא (רמב"ן במלחמות שם, ו"תוספות' בעירובין פא: ד"ה ה"ג. ועיין בדק"ס שם עמוד 364 הערה ק) בשם הריטב"א. ועוד שיש גורסים בדברי רבי יהודה "במה דברים אמורים" (ריטב"א בדק"ס שם, ו"כ"ה ברז"ה וברמב"ן שם ובריבמ"צ בפאה שם) ו"במה דברים אמורים" הוא לחלוק, לדעת רבי יוחנן בעירובין פב. (רמב"ן שם), וכן סובר שמואל (שגם עליו סובבת קושיית הגמרא שם) בעירובין פא: וגם מהבעיא של רבא שם, בדין בריא (ראה למעלה הערה טז) נראה שאין צורך שתקבל בפירוש, שאם קבלה בפירוש, מה בין בריא לשכיב מרע. וכן דעת הירושלמי בפאה שם שהביאו דברי רב ושמואל ורבי יוסי ברי' חנינא (שבבבלי שם) ולא הקשו עליהם מהברייתא הנ"ל של רבי יהודה - הרי שביירושלמי הבינו שפירוש דברי חכמים, בלא קבלה בפירוש]. 58) שם קלג. מדברי רב כהנא, וכהלכה מוסכמת.

י. כתב⁵⁹ לה עמהן מטלטלין⁶⁰ בלבד, או⁶¹ ששיר⁶² לעצמו קרקע⁶³ כל שהוא - כתבתה קימת. ותקנת הגאונים⁶⁴ היא, שאפלו שיר מטלטלים כל שהוא. ששיר⁶⁵ היא אומרת⁶⁶: ממה ששיר אני גובה;

והרא"ש בתשובה חולק על זה, ראה ב'חלקת מחוקק' שם ס"ק ג. 36) שם קנ: מימרא של רבא בשם רב נחמן.

ה. במה דברים אמורים?³⁷ בנשואה; אבל אם כתב כל נכסיו לאשתו ארוסה³⁸ או לגרושה, אף על פי שלא שיר פלוס - הרי היא כשאר בני אדם³⁹, ומתנתו קימת.

37) שם קלא: כדבר פשוט. 38) שעדיין אינו דואג כל כך לכבודה. 39) ראה להלן הלכה ו שאחר, שאינו יורש - קנה.

ו. הכותב⁴⁰ כל נכסיו לאחד מבניו ולאחר - זה האחר קנה חצי⁴¹ הנכסים במתנה, ונשאר החצי לכניו; והבן שנתנו לו - אפטרופוס מנהו על שאר אחריו⁴².

40) שם קלא: כדבר פשוט, ועיין שם ברשב"ם ד"ה פשיטא, שפירש באופן אחר, ודחה דברי יש מפרשים כפירוש רבינו, וראה בהגהות מיימוניות. 41) ואחרי שנתן את החצי הראשון לאחר, החצי הנשאר הוא "כל הנכסים". 42) שכשם שאילו נתן את החצי הראשון לאחר, קודם שנתן את החצי השני לבנו - ברור שהחצי השני הוא "כל הנכסים", כן הוא הדין כשנתן ביחד. וראה בסמ"ע, סימן רמו ס"ק טז.

ז. וכן⁴³ אם כתב כל נכסיו⁴⁴ לאשתו ולאחר - זה האחר קנה מחצה, ואשתו אפטרופא על מחצה.

43) שם בגמרא. 44) שם קלב. ברייתא, וכחכמים.

ח. כל אשה שקנתה כל נכסי בעלה במתנה⁴⁵ - אבדה כתבתה⁴⁶, ותקרע⁴⁷. לפיכך, אם יצא שטר חוב עליו, והלכו כל הנכסים בחובו שקדם המתנה⁴⁸ - תשאיר היא בלא כלום, ולא תקח בכתבתה שקדמה החוב⁴⁹; שאמרו⁵⁰ דעת הוא, שבהנאה⁵¹ שבהא לה בשמועה זו שכתב לה כל נכסיו אבדה כל זכות שיש לה בנכסים חוץ⁵² ממתנה זו.

45) דוקא באופן שקנתה במתנה, כגון אשתו גרושה או ארוסה (גמרא שם), או כל אשה, כלשון רבינו, אלא שכתב לה בלשון ברורה שזו היא מתנה ולא אפטרופסות. אבל באופן שעשאה אפטרופסות, לא אבדה כתובתה (מגייד-משנה מהגמרא שם). 46) היינו, שעבוד כתובתה על נכסים אלו, ראה להלן. 47) לאו דוקא. שהרי רק על נכסים אלו ויתרה, אך אם הבעל קונה נכסים חדשים, חל שעבוד הכתובה עליהם (רשב"ם שם ד"ה אבדה כתובתה, וכן כתבו ב'חלקת מחוקק' סימן קז ס"ק ח, והבית-שמואל שם ס"ק ו). 48) וגובה מן הדין מנכסים אלו של המתנה, אך ששעבוד הכתובה קודם לחוב. ולולא ויתרה, היתה היא קודמת לגבות את כתובתה מן החוב. 49) צ"ל "שקדמה לחוב". כלומר, והיה דינה לגבות כתובתה מנכסים אלו, לפי שהיא קודמת למתנה - אעפ"כ אינה גובה, שהרי ויתרה.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

בְּבֵית כְּלִי אֶחָד לְעֶצְמוֹ, אִיִּי 116 הִיָּה לּוֹ שֵׁם אוֹצְרָי 117 וְכִיִּיצָא בּוֹ - קָנָה כְּלִי הַבֵּית, אֲבָל הַבֵּית לֹא קָנָה.

103 בבא־בֵּיתא קמֵד. מימרא של רבי חנינא.
104 כלומר: "גדול שבבניו" (רמ"ה). 105 הבן.
106 כלומר: ודוקא. 107 אבל אם השיא האב, בת קודם לו - כיון שלגבי זכרים, הנישואין של עכשיו הם ראשונים, זכה הבן בבית, וכן כתב הרא"ש (בבא־בֵּיתא פ"ט סימן יא).
108 מדברי רב ירמיה שם, שתירץ ברייתא שהובאה כסתירה למימרת רבי חנינא. וכן אמרו שם עוד אמוראים.
109 מימרא של מר זוטרא, שם. 110 הנימוק הוא של רבינו, ואינו במקור התלמודי. ולפיכך אמרו: "כהלכתא בלא טעמא", ולא אמרו "הלכתא בלא טעמא" - שקצת טעם יש בזה. וראה 'תוספות' שם, ד"ה כהלכתא. 111 ושיערו חכמים שאין אהבה ושמחה גמורה, אלא דוקא כשישנם כל התנאים הנ"ל. 112 וזו הוכחה שרוקן את הבית למוסרו לבנו. 113 שם, עובדא של רב אשי כשהשיא את בנו. 114 ברייתא שם. 115 מכאן דקדק המגיד־משנה, שאם לא השאיר כלום בבית, וקנה הבן את הבית עצמו, כל־שכן שקנה עם הבית אף את כלי הבית, שזהו שאומר רבינו שאפילו לא קנה את הבית קנה את הכלים, וכל־שכן אם קנה הבית, שוודאי קנה הכלים. 116 מימרא של רב ירמיה. 117 מחסן לתבואה.

טז. יְחַדֵּד 118 לּוֹ בֵּית וְעֵלְיָהּ 119 - בֵּית קָנָה, עֵלְיָהּ לֹא קָנָה 120. וְכֵן 121 אִם יְחַדֵּד לּוֹ בֵּית וְאֶקְסַדְרָה 122 - בֵּית קָנָה, אֶקְסַדְרָה לֹא קָנָה 123. שְׁנַיִם 124 בְּתִים זֶה לְפָנִים מְזָה - לֹא קָנָה אֶלָּא הָאֶחָד שֶׁנִּשָּׂא בּוֹ.

118 שם, כדבר פשוט. 119 היינו, שלבית שבו התקיימו הנישואין יש עוד עלייה. 120 מפני שהעלייה אינה חלק של הבית לענין זה, והיא רשות נפרדת [וראה בפכ"ה מהלכות מכירה הלכה א, ופ"ט מהלכות נדרים הלכה טו].
121 בעיא בגמרא שלא נפתרה. ומספק, כדין כל ספק הלכתי בדיני ממונות, אין מוציאין מן המוחזק, היינו, האב (הגהות מיימוניות). 122 מרפסת, שממנה נכנסים לבית. 123 מפני שאין בה תשיש בית 'תוספות' שם, ד"ה בית ואקסדרה). 124 אף זו בעיא שלא נפתרה, שם.

יז. כָּבֵר בְּאֶרְנוּ בְּנִשְׂוֹאִין 125, שְׁשָׁנִים 126 שֶׁהָיָה בְּיָהֵם שְׂדוּכִין 127, וּפְסָק 128 זֶה עַל יְדֵי 129 בְּנוֹ וְזֶה עַל יְדֵי בְּתוֹ, וְאֶמְרוּ 130: פְּמָה 131 אֵתָה נּוֹתֵן לְבִנְךָ? 132 כִּף וְכִף! וְכִמָּה אֵתָה נּוֹתֵן לְבִתְךָ? 133 כִּף וְכִף! וְעִמְדוּ וְקִדְשׁוּ 134 - קָנוּ בְּאֶמְיָה 135. וְאִין 136 קוֹנִין בְּאֶמְיָה זֶה עַד שְׁעַת נִשְׂוֹאִין; שְׁכָל הַפּוֹסֵק 137 - דַּעְתוֹ לְכִנְסוֹ. וְצִרִיכִין שְׁיָהוּ הַדְּבָרִים שֶׁהֵן פּוֹסְקִין מְצוּיִין בְּרִשׁוֹתוֹ; שְׂאִין אָדָם מְקַנָּה דָּבָר שְׂלֵא בָּא לְעוֹלָם, כְּמוֹ שְׂבָאֲרָנָה 138. וְדָבָרִים אֵלּוֹ לֹא נִתְּנוּ לְהַפְתֵּב 139, לְפִיכָן 140 אִין כְּשִׁטְרָה 141 עַד שְׁיִטְרָה 142 בְּהֵן.

125 פכ"ג מהלכות אישות הלכה יב־טו. 126 היינו, אבי החתן ואבי הכלה, ובהלכות אישות (שם הלכה יב) הוסיף

רוצא לעקור נחלה דאורייתא (נמוקיי־וסף בבא־בֵּיתא שם, דפוס ווילנא דף טו ע"ב). 90 מארץ רחוקה, הנמצאת מעבר לים. 91 זה לא נזכר בירושלמי שם, אבל למדו רבינו ממה שאמרו בבבלי בבא־בֵּיתא קמג: באופן ששלח לביתו סתם (הובא להלן), ורבינו הרכיב את שתי ההלכות יחד בכדי להשוות את דעת שני התלמודים (כסף־משנה). 92 [שארין דרכה של אשה ללמוד, שהרי כל המלמד את בתו תורה - כאילו מלמדה תפלות (סוטה כ.). ואף תורה שבכתב לא ילמד אותה לכתחילה, כמו שכתב רבינו בפ"א מהלכות תלמוד תורה הלכה יג]. 93 [שהאשה אסורה בהם, משום "לא יהיה כלי גבר על אשה" - נזיר נט. ופי"ב מהלכות עבודה זרה, הלכה ין]. 94 פסחים קח. "ונשים בראוי להן - בבגדי צבעונין". 95 נזם זהב. פי"ב מהלכות עבודה זרה, שם. 96 כאן לא הזכיר רבינו שאם הן נשואות - יתן לכלותיו, כמו שכתב להלן בדין אמר "לביתו" - שדווקא אם אמר "לביתו" אף כלותיו בכלל, אבל אם אמר "לבני" - רק בניו ובנותיו בכלל, ולא "כלותיו" (משנה־למלך וב"ח בחושן־משפט סימן רמז, וראה בסמ"ע וש"ך שם ס"ק א). 97 פשוט הוא, שדעתו של אדם קרובה יותר לבנו מלבתו, שהרי אפילו לאשת בנו דעתו קרובה יותר מלבתו הנשואה (להלן באמר "לביתו"). והטעם, מפני שעל בנו לפרנסה, כל־שכן בבנו ובבתו, שדעתו קרובה יותר אצל הבן (מגיד־משנה). וכן נראה גם בלשון הירושלמי (כתובות שם) "והבנות בכלל" - שדין קדימה לבנים. ויש מנמקים בזה, שבעצם הדבר כיון שאמר "לבני" ביטוי זה במשמעותו הראשונית מכוון רק לבנים, ורק אם יש דברים שהם ראויים רק לבנות, אנו משערים שלא יתכן שהתכוון בזה לבנים אלא לבנות, אבל דבר הראוי לשניהם יתן לבנים. ובדין אמר "לביתו" דלהלן, והיו דברים הראויים לבנים ולבנות, ראה להלן הערה צט. 98 יש דיון בין המפרשים, אם יש דמיון בין הלכה זו, לבין מה שנאמר למעלה (באומר "לבני"). ראה להלן הערה צט. 99 בבא־בֵּיתא קמג: 100 ואם הם ראויים לבנים, יתן לבנים (גמרא שם). והשמיט זאת רבינו כאן, מפני שכבר כתב כן למעלה. ואם ראויים לבנים ולבנות, יש אומרים שאף כאן, כמו למעלה, הבנים קודמים. ויש אומרים, שאין זה אמור אלא למעלה כשאמר "לבני", ואז הבנים קודמים (ראה לחס־משנה). 101 פנויות. והן קודמות לנשי בניו (גמרא שם). ואם יש לו אשה, מה דינו? ראה במשנה־למלך ובשו"ע חו"מ סימן רמז סעיף ב. 102 ואם לא היו נשים לבניו - יטלו בנותיו הנשואות (סמ"ע סימן רמז ס"ק ה).

טו. הַמְשִׂיא 103 בְּנוֹ גְדוֹלָה 104 לְבֵתוֹלָה בְּבֵית - קָנָה 105 הַבֵּית. וְהוּא 106 שְׁיָהוּ נִשְׂוֹאִין רִאשׁוֹנִים לְזֶה הַבֵּן, וְלֹא הִשְׂיָא הָאָב בֵּן אַחֵר קִדְּם לּוֹ 107, וְלֹא 108 שִׁיר הָאָב בְּזֶה הַבֵּית שְׁיָחַד לּוֹ פְּלוֹם. וְדָבָרִים 109 אֵלּוֹ בְּהִלְכָה שְׂאִין לָהֶם טַעַם הֵם, וְנִגְעוּ 110 חֲכָמִים בְּדָבָר הַזֶּה מֵאֵמֶדֶן הַדַּעַת, שְׁמֵרֵב שְׂמִחָתוֹ וְאֵבְהָתוֹ גְּמָר 111 וְהִקְנָהוּ הַבֵּית, שְׁהָרִי לֹא שִׁיר בָּהּ לְעֶצְמוֹ פְּלוֹם 112. לְפִיכָן, אִם שִׁיר שֵׁם אֶפְלוֹ פֶּה 113 אֶחָד - לֹא קָנָה הַבֵּית. יְחַדֵּד 114 לּוֹ בֵּית וְכִלֵּי בֵּית, אִף עַל פִּי 115 שְׁשִׁיר

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

165] היינו שליחי ציבור. וכן דעת רבינו בפ"ד מהלכות תפלה הלכה ח. ולא כמו שכתבו ה'תוספות' ברכות לד. ד"ה לא יענה, שחזן הוא שמש בית הכנסת]. (166) כמו שכתב רבינו בפ"ד מהלכות חובל ומזיק הלכה ז. והיינו מטעם "דיני דגרמי", וכמו שהסבירו ה'תוספות' (בבבא-בבבא: כב: ד"ה זאת אומרת, בשם הר"י) שאם נעשה ההיזק בשעת מעשה, הרי זה דיני דגרמי וחיוב לשלם, ואף כאן כעת שחזרת בה, נעשה ההיזק (ט"ז באהע"ז סימן נ ס"ק ד). והראב"ד חולק על דברי רבינו, וראה במגיד-משנה. [ואע"פ שבחזרתה לא נתכוונה להזיק, ולדעת רבינו אין חיוב ב"גרמי", אלא במתכוון להזיק (ראה בפ"ו מהלכות סנהדרין הלכה א) - יש להבדיל בין דיין שטעה, שאם נחייבהו לשלם, לא ידון לעולם, כמו שכתב הר"ף בפ"ד דסנהדרין (ראה בסמ"ע סימן כה ס"ק ו), לבין מוזיק אחר, שאע"פ שלא התכוון להזיק - חייב לשלם. ומה שכתב רבינו בתשובה בדין הפורץ גדר לפני בהמת חברו, שאם נתכוון כדי שתזיק - חייב, ואם לא נתכוון לכך פטור (ראה פ"ד מהלכות נזקי ממון הלכה ב, במגדל-עז ובמגיד-משנה) - כנראה שבפורץ גדר הקילו יותר, מפני שההיזק אינו בא מיד בשעת המעשה]. (167) [אע"פ שבנגזל תיקנו חכמים שיהא נשבע ונטול (פ"ד מהלכות גזילה הלכה א) וכמו כן במזיק (פ"ד מהלכות חובל ומזיק הלכה יז) ובמוסר ממון חבירו לגוי, שהוא מדיני דגרמי, השאירו חכמים ב"תיקו" אם עשו תקנה זו או לא (ב"ק סב).] ופסק רבינו שאם תפש הנמסר אין מוציאין מידו, ונשבע וזוכה במה שתפש (שם פ"ח הלכה ז) - כאן בחזרה בה שלא התכוונה להזיק אין הדין כן, מפני שכל תקנה זו אינה אלא מדין קנס (הלכות גזילה שם) ולא קנסו חכמים שוגג אטו מזיד, כמו שכתב רבינו בפ"ד מהלכות חובל ומזיק הלכה ג. וראה באבן-האזל].

~ יום שני י"ב שבט ~

פָּרָק שְׁבִיעִי

1) נתבאר בו משפטי השושבינות - והוא מנהג ברוב המדינות ששולחים החברים זה לזה מעות ביום חתונתן - ויש ביניהם משפט ודין לפי שאינן מתנה גמורה אלא על דעת להשתלם, וכל הנמשך בזה.

א. מנהג² פשוט ב"ב המדינות, שפזמן שישא אדם אשה משלחין לו רעיו ומידעיו מעות, כדי שיתחזק בהן על ההוצאה שמוציא באשתו, ובאים אותן הרעים והמדיעים ששלחו לו ואוכלין ושותין עם החתן בשבעת ימי המשחה או במקצתן, הכל כמנהג המדינה. ואלו המעות³ שמשלחין נקראין שושבינות; ואותם ששלחו המעות ואוכלין ושותין עם החתן נקראים שושבינין.

2) דין השושבינות במשנה בבא בתרא קמד: ובגמרא שם קמה: (3) ש"לא נאמרו דיני שושבינות אלא במעות בלבד" (להלן הלכה טו, מהמשנה שם). (4) מלשון ריעות. וראה רשב"ם שם דיבור המתחיל הכי גרסינן האחין.

בו האיש - יחזרו הסבלונות פלן¹⁵⁸, חוץ מן המאכל והמשקה¹⁵⁹.

153) בבא-בבבא קמו. וקמו: (154) מלשון סבל, משא, שנושאין אותו מיד זה ליד זה (מדברי רבינו בפירוש המשניות). 155) שוודאי חוזרים, כמפורש במשנה שם. וכפירושו של הר"י בן מיגאש, שאפילו אם אכל חוזר וגובה, ראה להלן. 156) במועטין, מפורש במשנה שם שאין נגבין, אבל רבינו פוסק כדעת רבין (שם קמו:), ראה להלן. 157) רבינו מפרש המשנה הנ"ל כדעת ר"י בן מיגאש, שבין במרובין ובין במועטין מדובר כשאכל, וסוף המשנה הוא המשך של הרישא (שחילקה בין אכל שאינו נגבה לבין לא אכל שגובה), שאם לא אכל חוזר וגובה אפילו במועטין, ואם אכל אינו גובה במועטין, ואילו במרובין אפילו אם אכל חוזר וגובה. וכשאב רבין שם ואמר שלעולם סבלונות חוזרים, על-כרחנו שאפילו במועטין ואפילו אם אכל, הם חוזרים. 158) היינו, כל אלה שעודם קיימים ולא בלו. אבל אם בלו - דינם כמאכל ומשקה, כמו שכתב רבינו בפירוש המשנה שם. 159) שנאכלו ואינם קיימים.

כב. וכן פלים מועטים ששלח לה להשתמש שם בבית אביה¹⁶⁰: אם נשתמשה בהן ובלו או אבדו - אינן משתלמין; אבל אם היו קניינין - חוזר הכל, וגובה אותם בבית דין; שהדבר ידוע שלא שלחם אלא דרך נוי בלבד.

160) המפורש במשנה שם, שאינן נגבין שהרי פירש לה שתשתמש בבית אביה, - גם על זה חלק שם רבין ואמר שכל שהוא קיים חוזר לעולם.

כג. חזרה¹⁶¹ היא בה - חוזר הפל; ואפלו המאכל והמשקה¹⁶² נותנת דמיו בזול¹⁶³. וכבר הסכימו הגאונים, שאם היו דמי מאכל ומשקה [שניה] ששה - משתלמת ארבעה¹⁶⁴, אם חזרה בה; שלא נתן לה מתנה זו אלא לדעת שלא תחזר בה.

161) בבא-בבבא שם, סוף המימרא של רבין. 162) שכבר כלו. 163) פחות משווים האמיתי של האוכל, משלמין בזול, מכיון שאלמלי ידע זה האוכל שהוא ישא בהוצאות, לא היה אוכל את המאכלים היקרים. 164) בגמרא שלפנינו שם, מפורש כן: "עד כמה בזול עד תילתא". אבל בכל כתבי-היד שם חסרות מילים אלו, וכן אינן ברי"ף. ולפיכך מביא זאת רבינו בשם הגאונים.

כד. הורי רבותי, שאם היה מנהג המדינה שיעשה כל אדם סעודה ויאכיל לרעיו, או יחלק מעות לשמשים ולחנני¹⁶⁵ וכיוצא בהן, ועשה פדיון שעושין כל העם, וחזרה בה - משלמת הכל; שהרי גרמה לו לאבד ממון, וכל הגורם לאבד ממון חברו - משלם¹⁶⁶. והוא שהיה לו עדים כמה הוציא, שאין זה נשבע ונטול¹⁶⁷.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

ו. לא¹⁸ הִיָּה רְאוּבֵן בְּמַדְיָנָה - מְנַפֵּינָה¹⁹ לוֹ דָּמֵי מָה שְׂאֵכֶל וְשֵׁתָה שְׁמַעוֹן אֶצְלוֹ, וּמַחְזִיר לוֹ שְׂאֵר הַשְּׂוֹשְׁבֵינּוֹת²⁰. וְכֵן אִם הִיָּה בְּמַדְיָנָה וְלֹא קָרָאָהּ²¹ אוֹ לֹא הוֹדִיעוּ²² - מְנַפֵּינָה לוֹ; וְיֵשׁ לוֹ עָלָיו תְּרַעֲמַת²³ מְפָנֵי שְׂלֵא הוֹדִיעוּ.

(18) נלמד מתוך ראשית המימרא שם, שדווקא אם היה במדינה צריך לבוא. (19) שם בגמרא. (20) ואין לו עליו תרעומת, על שלא קראו לו ולא הודיעו לו, שהרי לא היה במדינה. (21) נראה שרבינו גרס שם כגירסת כתב־יד מינכן: "לא ידע, איבעי ליה לאודועיה, לא אודועיה תרעומת אית ליה". והיינו, במקום שדרכן לקרות כל אחד ואחד. (22) על ידי קול טבלא במקום שאין קוראים לכל אחד ואחד. ונלמד מהרישא שם שאם שמע קול טבלא היה עליו לבוא - ומזה מוכח שאם לא שמע, יש לו עליו תרעומת על שלא הודיעו. (23) שם בגמרא.

ז. וְכַמָּה²⁴ מְנַפֵּינָה? נְהַגְנוּ²⁵ בְּנַפְיָה: אִם דִּינָר אֶחָד שְׂלַח לוֹ שְׁמַעוֹן²⁶ - אֵינּוּ מַחְזִיר לוֹ פְּלוֹם, שְׁהַרְיָ²⁷ זֶה דָּמֵי מָה שְׂאֵכֶל; וְאִם יָתֵר עַל הַדִּינָר עַד סְלַע²⁸ - מְנַפֵּה לוֹ מַחְצָה²⁹.

(24) שם. (25) כך אמר שם אב"י, שכן נהגו בני גנא. (26) בתור שושבינות. (27) כרגיל אוכל אדם בסעודת חתן בעד דינר אחד, אם שלח לו רק דינר. (28) שאז מאכילים אותו בריווח יותר. (29) [ומכיוון שהסכום הוא קטן אין אומדין דעת המשלח, ואין חוששין שמא הוא צר עין, עיין לחם משנה].

ח. מְסַלַע וְלִמְעָלָה - אוֹמְדִין דַּעַת הַמְּשַׁלַּח וְשַׁעוֹר הַשְּׂוֹשְׁבֵינּוֹת: אִם אֶדָּם חָשׁוּב - מְנַפֵּה לוֹ מַחְצָה³¹; וְאִם צָר עֵינָן וּמְדַדְקָק בְּהוֹצָאתוֹ - אֵינּוּ מְנַפֵּה לוֹ אֶלָּא שַׁעוֹר מָה שְׂאֵכֶל וְשֵׁתָה³², וּמְשַׁלֵּם לוֹ הַשְּׂאֵר.

(30) [ציון הלכה ח כאן הוא טעות, שהכול קשור ביחד: "אומדין דעת המשלח ושיעור שושבינות (רש"ש). כלומר, אומדין דעתו אם הוא צר עין. וכמו כן מחשבין כמה שלח לו, בכדי לדעת כמה היא מחצה, באופן שהוא אדם חשוב. וכן בכתב־יד תימן ובדפוס רומי הכול מחובר כנ"ל. וכן נראה בבית יוסף אבן העזר סימן ס]. (31) אף שמסכום גדול הרי המחצית הרבה יותר ממה שאכל, אין מדרכו של אדם חשוב לעשות חשבון מדוייק. והוא מוכן להעניק יותר ממה שהוא מקבל. (32) [כלומר, דינר אחד ולא יותר. ואף על פי שאם שלח שלושה דינרין מנכה לו דינר ומחצה כמבואר למעלה, זה אינו אלא באופן הנ"ל שאין אומדין ואין מחשבין כלל, אבל כאן שאומדין ומחשבין - מחשבין בדיוק, כעין מה שכתב רבינו בפרק יח מהלכות מכירה הלכה יא, שאם בא לנפות מנפה את הכל, עיין שם].

ט. מֵת³³ שְׁמַעוֹן קָדָם שְׂיֵשָׂא אִשָּׁה, אוֹ³⁴ שְׂנַשָּׂא וּמַת בְּתוֹךְ יָמֵי הַמְּשֵׁתָה - אֵינּוּ רְאוּבֵן חֵיב לְהַחְזִיר לְיוֹרְשֵׁי שְׁמַעוֹן פְּלוֹם; שְׁהַרְיָ אוֹמֵר לָהֶם: תְּנוּ לִי שְׂוֹשְׁבֵינִי וְאֶשְׁמַח עִמּוֹ.

ב. הַשְּׂוֹשְׁבֵינּוֹת⁵ אֵינָה מְתַנָּה גְמוּרָה. הַדְּבָרִים יְדוּעִים, שְׂלֵא שְׂלַח זֶה עֲשֵׂרָה דִּינָרִין בְּשִׁבְלִי שְׂיֵאכֶל וְיִשְׁתָּה בְּזָה⁶; וְלֹא שְׂלַח אֶלָּא מְפָנֵי שְׁבַדְעוֹתוֹ הִיָּה, שְׂאֵם יֵשָׂא הוּא אִשָּׁה - יַחְזִיר וְיִשְׁלַח לוֹ כְּמוֹ שְׂשַׁלַּח לוֹ. לְפִיכָף, אִם נִשָּׂא זֶה אִשָּׁה וְלֹא הִחְזִיר לוֹ הַשְּׂוֹשְׁבֵינּוֹת - הָרִי זֶה תּוֹבְעוֹ בְּדִין⁷ וּמוֹצִיא מִמֶּנּוּ.

(5) משנה וגמרא שם קמה: (6) [בכתב יד אברבנאל: "בוזו", ובכתב יד תימן: "בוזו אחד". וראה בגמרא שם: "עד זוזא"]. (7) משנה וברייתא שם.

ג. וְאֵינּוּ יוֹכֵל לְתַבְעוֹ עַד שְׂיֵשָׂא כְּדָרְךָ שְׂנַשָּׂא הוּא⁸. כִּיצַד? רְאוּבֵן שְׂנַשָּׂא בְּתוּלָה⁹, וְשְׂלַח לוֹ שְׁמַעוֹן שְׂוֹשְׁבֵינּוֹת, וְאַחַר כֵּן נִשָּׂא שְׁמַעוֹן אֶלְמָנָה¹⁰ - אֵינּוּ יוֹכֵל לְתַבֵּעַ לְהַחְזִיר לוֹ הַשְּׂוֹשְׁבֵינּוֹת; שְׁהַרְיָ אוֹמֵר לוֹ: אֵינִי מַחְזִיר לָךְ אֶלָּא בְּבִתּוּלָה, כְּמוֹ שְׁנַתַּת לִי. וְכֵן אִם שְׂלַח לוֹ בְּנִשְׂוָאֵי אֶלְמָנָה - אֵינּוּ יוֹכֵל לְתַבְעוֹ לְהַחְזִיר לוֹ בְּנִשְׂוָאֵי בְּתוּלָה.

(8) כלומר, באותם התנאים ממש, לא גרועים ולא מעולים, כמו שמפרש להלן. ומקור דבריו בברייתא שם: "עשו עימו בשנייה (=בנישואי אשתו שנייה), וביקש לעשות עימו בראשונה, יכול לומר לו לכשתינשא אשה אחרת, אעשה עמך". ומזה מוכח שאם עשה עימו בשמחה קטנה אינו יכול לתבעו לשמחה גדולה. אבל צריך עיון שהשמיט רבינו בבא זו. (9) ששמחתה מרובה. (10) ששמחתה מועטת.

ד. עֲשָׂה¹¹ רְאוּבֵן מִשְׁתָּה בְּגֵלוֹי וּבְפִרְהֶסְיָא, וְעֲשָׂה שְׁמַעוֹן בְּצַנְעָה, אוֹ¹² עֲשֵׂה רְאוּבֵן בְּצַנְעָה, וְשְׁמַעוֹן בְּפִרְהֶסְיָא - אֵינּוּ יוֹכֵל לְתַבְעוֹ; שְׁהַרְיָ אוֹמֵר לוֹ: אֵינִי עוֹשֶׂה עִמָּךְ אֶלָּא כְּדָרְךָ שְׁעֲשִׂיתָ עִמִּי.

(11) שם בברייתא. (12) אף זה לא הוזכר בברייתא.

ה. רְאוּבֵן שְׂנַשָּׂא אִשָּׁה, וְשְׂלַח לוֹ שְׁמַעוֹן שְׂוֹשְׁבֵינּוֹת וְאֶכֶל וְשֵׁתָה עִמּוֹ¹³, וְאַחַר כֵּן נִשָּׂא שְׁמַעוֹן בְּנִשְׂוָאֵי רְאוּבֵן עֲצָמָן, וּבָא רְאוּבֵן וְאֶכֶל וְשֵׁתָה עִמּוֹ; אוֹ שְׁקָרָא לוֹ שְׁמַעוֹן וְלֹא רָצָה לְבוֹא¹⁴; אוֹ שְׁהִיָּה בְּמַדְיָנָה וְשָׁמַע קוֹל טַבְּלָא¹⁵, בְּמַקּוֹם שְׂאִין דִּרְכָן לְקָרוֹת אֶחָד אֶחָד אֶלָּא כָּל הַשְּׂוֹמְעֵי בְּבוֹא, וְשָׁמַע וְלֹא בָּא - חֵיב לְהַחְזִיר לוֹ הַשְּׂוֹשְׁבֵינּוֹת פְּלוֹם¹⁶; שְׁהַרְיָ יְדַע¹⁷ וְלֹא בָּא, אוֹ קָרָא לוֹ בְּמַקּוֹם שְׁדַרְכָן לְקָרוֹת אֶחָד אֶחָד וְלֹא בָּא.

(13) בזה בוודאי מחזיר לו כל השושבינות. (14) גם בזה אין ספק שמחזיר לו כל השושבינות ואינו מנכה לו כלום, שהרי קרא לו ולא בא. (15) לוח חלק שעליו מכים בקורנוס להזמנת האורחים. [וכנראה שלפני רבינו הייתה הגירסא בבבא בתרא קמה: "הווה במתא (=היה בעיר) ושמע קול טבלא, איבעי ליה למיתא (=הרי עליו לבוא)". ולפנינו גירסה אחרת]. (16) כלומר, בלי ניכוי כלל. (17) על ידי קול הטבלא, במקום שאין קוראין כל אחד.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

עימו ואחר כך מת (למעלה הלכה י). שאם לא שמח ומת בתוך ימי המשתה אין ראובן חייב (למעלה הלכה ט).

יג. חֲמִשָּׁה⁴⁶ דְּבָרִים נֶאֱמָרוּ בְּשׁוֹשְׁבֵינֹת: נִגְבִּית בְּבֵית דִּין, שְׁאִינָה אֶלָּא כְּמוֹ מְלוּהָ⁴⁷. וְאִינָה מְשַׁלְּמַת אֶלָּא בְּעוֹנָתָה⁴⁸ כְּעֵינֵי נִשְׁוֹאֵי רֵאשׁוֹן⁴⁹; שְׁהָ כְּמוֹ תְּנַאי הוּא, אִף עַל פִּי שְׁלֵא פִּרְשׁ שְׁעַל דַּעַת זֶה שְׁלַחָה⁵⁰. וְאִין בְּהַ מְשׁוּם רְבִית. אֶפְלוּ שְׁלַח לוֹ דִּינָר וְהַחְזִיר לוֹ עֶשְׂרָה - מִתָּר; שְׁלֵא עַל מְנַת הַהוֹסִיף⁵¹ לוֹ שְׁלַח. וְאִין הַשְּׁבִיעִית מְשַׁמְטָה⁵²; שְׁאִינוּ יָכוֹל לְגַשׁ אוֹתוֹ וְלִתְבַעוּ עַד שְׁיִשָּׂא כְּדָרְךָ שְׁנִשָּׂא הוּא⁵³. וְאִין הַבְּכוֹר נוֹטֵל בְּהַ פִּי שְׁנַיִם⁵⁴ כְּשֶׁתְּחִזֹּר לִיּוֹרְשֵׁין; מִפְּנֵי שֶׁהוּא רֵאוּי⁵⁵, וְאִין הַבְּכוֹר נוֹטֵל בְּרֵאוּי, כְּמוֹ שְׁיִתְּבַאֵר בְּמִקּוּמוֹ⁵⁶.

(46) ברייתא שם קמה. וההנמקה שלה בגמרא שם קמה: (47) כלומר, ולא כמתנה. (48) כשמגיעה עונת הנישואין לחבירו. (49) כמו שכתב רבינו למעלה הלכה ג והלכה ה. (50) שיחזיר לו בעת נישואיו ולא קודם לכן "שיכול לומר לו: איני רוצה לקבל [עתה] שאני רוצה לשמוח עימך, כדרך ששמחת עימי (מגיד משנה). (51) שיכול היה גם לתת פחות, והוסיף לו מרצונו הטוב, מחמת ידידות וריעות. (52) ויכול לתבוע את השושבינות אחרי שמיטה. (53) והרי זה דומה למלוה את חבירו לעשר שנים, היינו, שזמן הפירעון מאוחר לשביעית, שאין השביעית משמטתו (פרק ט מהלכות שמיטה ויובל הלכה ט), אחרי שאינו יכול ליגוש אותו עכשיו בהגיע השנה השביעית. ואמנם אם היו הנישואין בשנה השביעית - השביעית משמטתה בסופה, שהרי הגיע זמנה (מגיד משנה). (54) כדין בכור, שנוטל חלק כפול בירושה. (55) שאינו מוחזק ביד המוריש בעת מיתתו, וחוב שהוא ביד אחרים הרי הוא ראוי (פרק ג מהלכות נחלות הלכה א). (56) בהלכות נחלות שם.

יד. הַשּׁוֹלֵחַ תְּשׁוּרָה⁵⁷ לְחִבְרוֹ⁵⁸, או שְׁנַתָּן לוֹ מְעוֹת כְּשִׁמְטָה יְדִי⁵⁹, וְהוּא מְמַאֵן לָקַח, וְזֶה נִשְׁבַּע שְׁאִי אֶפְשָׁר שְׁלֵא תִקַּח, וְהַפְצִיר בּוֹ עַד שְׁלֶקְחוֹ⁶⁰, וְכֵן פֶּלִי פִּיּוּצָא בְּהֵן - אִף עַל פִּי שְׁלֵא פִּרְשׁ, הֲרִי אֵלוֹ מִתְּנָה, וְאִינוּ יָכוֹל לְחִזֹּר הוּא⁶¹ וְלִתְבַּע, עַד שְׁיִפְרֹשׁ שֶׁהוּא מְלוּהָ.

(57) היא מנחה שלוחה ממיני אוכלים כמו שנאמר (שמואל-א ט ז): "כי הלחם אזל מכלינו ותשורה אין להביא". ולא פירש שהיא מתנה אלא שלח לו בסתם]. (58) [ואף על פי שלא מיאן לקבל, ולא הפציר בו. לפי שתשורה ממיני אוכלים, לעולם היא מתנה, וכמו שכתב להלן הלכה טו בדין שולח לחבירו כדי יין]. (59) שאינו מצווה לתת לו צדקה דווקא אלא להחזיק בידו גם על ידי הלוואה או עשיית שותפות איתו או להמציא לו מלאכה - כדי לחזק את ידו עד שלא יצטרך לבריות, כמפורש בפרק ח מהלכות מתנות עניים הלכה ז]. (60) [דווקא אם נתן בצורה זאת של הפצרה, אבל אם נתן מעות סתם הרי זו הלוואה כמו

(33) שם קמד: בגמרא. (34) יוצא מתוך דברי רב יוסף (שם קמה). שדווקא אחרי שכלו כל שבעת ימי המשתה אפשר לדרוש את השושבינות.

י. לְפִיכָף³⁵, אִם שְׁמַח עִמּוֹ³⁶ וְאַחַר כֵּן מֵת שְׁמַעוֹן, או קָרָא לוֹ וְלֵא בָּא³⁷, או שְׁלֵא הָיָה בְּמִדְיָנָה³⁸, או שְׁלֵא הוֹדִיעֵנו³⁹ - הוֹאִיל וְשְׁלַמּוֹ יְמֵי הַמְּשִׁתָּה וְאַחַר כֵּן מֵת שְׁמַעוֹן, חֲזִיב רֵאוּבֵן לְהַחְזִיר הַשּׁוֹשְׁבֵינֹת לִיּוֹרְשֵׁין; או פְּלָה⁴⁰, או בְּנַפְוֵי אִם לֹא הוֹדִיעֵנו או לֹא הָיָה עִמּוֹ בְּמִדְיָנָה⁴¹.

(35) מימרא של רב יוסף (שם). (36) שכבר נתחייב להחזיר השושבינות. (37) כאמור למעלה הלכה ה שבמקרה זה מחזיר לו כל השושבינות. (38) שמחזיר לו השושבינות בניכוי מה שאכל ושתה (למעלה הלכה ו). (39) שגם בזה מנכה לו (שם). (40) כשקרא לו ולא בא. (41) שאינו חייב לשלם ליורשים, אלא כמה שהיה משלם לשושבין עצמו.

יא. מֵת⁴² רֵאוּבֵן וְאַחַר כֵּן נִשָּׂא שְׁמַעוֹן אִשָּׁה, וְשְׁלַמּוֹ יְמֵי הַמְּשִׁתָּה: מְקוּם שְׁנַהֲגוּ לְגַבּוֹת הַשּׁוֹשְׁבֵינֹת מִיּוֹרְשֵׁין - כּוֹפִין יוֹרְשֵׁי רֵאוּבֵן לְהַחְזִיר בְּנַפְוֵי⁴³; וּמְקוּם שְׁלֵא נִהֲגוּ - אִין הַיּוֹרְשֵׁין מְשַׁלְּמִין כְּלוּם.

(42) כבר העיר הראב"ד שאין מקור בגמרא למנהג בעניין שובינות. אולם רבינו למד כן מדיני סבלונות בקידושין כשם שלמדו משם (מה שנאמר בהלכה ט) שאם מת שמעון אין ראובן חייב להחזיר מפני שאומר ליורשי שמעון: תנו לי שושביני ראובן ואשמח בו, וזה נלמד כמו שאמרו שם לענין קידושין שאם מת הבעל אין האשה חייבת להחזיר המתנות מפני שאומרת להם תנו לי בעלי ואשמח עימו - כמו כן למד רבינו דין זה של מת ראובן שתלוי במנהג, ממה שאמרו שם שאם מתה האשה "מקום שנהגו להחזיר קידושין מחזירין, מקום שנהגו שלא להחזיר אין מחזירין". וכן כתב ר"י מיגאש. (43) שהרי אביהם לא היה ולא אכל שם, וכבר כתב למעלה (הלכה ו) שאם לא היה ראובן במדינה מנכין לו דמי מה שאכל ושתה שמעון אצלו.

יב. מֵת⁴⁴ רֵאוּבֵן אַחַר שְׁנִשָּׂא שְׁמַעוֹן אִשָּׁה, וְשְׁלַמּוֹ יְמֵי הַמְּשִׁתָּה⁴⁵ - כּוֹפִין אֶת יוֹרְשֵׁין וּמְשַׁלְּמִין הַשּׁוֹשְׁבֵינֹת בְּכָל מְקוּם; שְׁהֲרִי נִתְחַיֵּב אֲבִיהֶן לְשַׁלֵּם. וְאִם פְּלָה הָיָה חֲזִיב לְשַׁלֵּם - מְשַׁלְּמִין כְּלָה; וְאִם בְּנַפְוֵי - מְשַׁלְּמִין בְּנַפְוֵי.

(44) המגיד-משנה מביא את דברי הר"י מיגאש ומסתמך על הסברה הפשוטה, שכיוון שנתחייב האב - חייבים היורשים לשלם את חובו, אבל באמת אפשר למצוא מקור מפורש להלכה זו, והיא: המימרא של רב אסי בשם רבי יוחנן (בבבא בתרא שם) כפירוש למשנה, ושם שאם מת השושבין, נגבית השושבינות מבניו, והיינו באופן הנ"ל כשמת ראובן אחרי שבעת ימי המשתה, שהרי באופן אחר - זה תלוי במנהג (למעלה הלכה יא). (45) או כגון ששמח

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

וְהָרִי הוּא נּוֹפֵל עַל הַמָּטָה - הוּא [הַנְּקָרָא] שְׂכִיב מֵרַע,⁶ וּמִשְׁפָּטֵי מִתְנוּחָתוֹ אֵינָם כְּמַתְנַת בְּרִיא. פִּינְצָד? שְׂכִיב מֵרַע שְׂעָה וְאָמַר לְתַן לְפִלּוּנֵי כָּף וְכָף, בֵּין בְּחַל⁸ בֵּין בְּשֶׁבֶת⁹, בֵּין כְּתָב¹⁰ בֵּין לֹא¹¹ כְּתָב - זְכוּ הַפֵּל פְּשִׁימוֹת¹² בְּכָל מָה שְׂעָתָן לָהֶם, וְאֵינּוּ¹³ צָרִיךְ קִנְיָן; שְׂדֵבְרֵי שְׂכִיב מֵרַע כְּתוּבִין¹⁴ וְכַמְסוּרִין¹⁵ הֵן¹⁶. וְדָבָר זֶה מִדְּבָרֵי סוֹפְרִים¹⁷. וְאָף עַל פִּי¹⁸ שְׂאִינוּ אֶלָּא מִדְּבָרֵיהֶם, עָשׂוּ אוֹתָהּ פֶּשֶׁל תּוֹרָה¹⁹, כְּדִי שְׂלֹא תִטְרָף²⁰ דַּעְתּוֹ עָלָיו כְּשִׂידַע שְׂאִין דְּבָרֵי קְמִים²¹.

(6) כלומר, "שוכב חולה". "ואלישע חלה את חליו" (מלכים-ב יג, יד) תורגם: "ואלישע מרע ית מרעה". (7) כחכמים, ולא כרבי אליעזר (שם קנו). וכרבי יהושע, ולא כרבי אליעזר (שם קנו:). (8) שיכול לכתוב. (9) שאינו יכול לכתוב. (10) שם קנו. עובדא במתנת שכיב מרע, שהיה כתוב בה, ועוד מקומות. [ואם עבר וכתב בשבת, ראה בפרק ל מהלכות מכירה הלכה ז]. (11) משנה, שם קנו: וכן שם קעה. (12) שם קלו. וראה להלן הלכה ח. (13) שם קנו: מימרא של רב נחמן. (14) היינו, כקרקע שקונים בשטר. (15) היינו, כמטלטלין שקונין במסירה או במשיכה. (16) שם, קנא. (17) שם, קמו: כרבא בשם רב נחמן, ולא כרבי זירא בשם רב, וכרב נחמן בשם רבה בר אבוב, שלמדו זאת מן התורה. ויש אומרים שגם לדעתם הוא מדברי סופרים, והפוסקים שמצאו אינם אלא אסמכתא, וראה ב'תוספות' שם קמו. ד"ה מנין. (18) מסקנת הגמרא שם, על רקע של סתירה בין שתי מימרות של רב נחמן. (19) לענין מחילת שטר חוב (שם). וראה להלן פ"י הלכה ב. (20) תבולבל. (21) שם בדברי רב נחמן, ולפי הפירוש השני של הרשב"ם שם ד"ה מתנת. וכמו שכתב שם ד"ה ועשאוה כשל תורה, שמאותו הטעם, שלא תטרף דעתו, עשאוה כשל תורה.

ג. לְפִיכָף²², אִם²³ אָמַר 'קִנּוּ'²⁴ מִמְּנִי - אֶפְלוּ בְּשֶׁבֶת²⁵ קוֹנִין²⁶ מִמְּנִי; שְׂעָה הַקִּנְיָן אֵינוֹ צָרִיךְ²⁷.

(22) כלומר, כיון שחששו שמא תטרף דעתו עליו. (23) מימרא של רבי לוי, בבבא-בתרא קנו: (24) שאין לו בטחון גמור שיקיימו את דבריו באמירתו גרידא. (25) שאסור לעשות בו קנין, וכל פעולה של מקח וממכר (פרק כג מהלכות שבת הלכה יב). [ואע"פ שזה הקנין אינו צריך ואינו מועיל - אסור, מפני שנראה כקונה. ועיין שם הלכה יד]. (26) אם כי הקנין מיותר - עושים זאת כדי להפיס דעתו (גמרא שם). (27) והריהו כאילו אינו, ולפיכך התירוהו בשכיב מרע. ומכאן, שאם הקנין הכרחי כגון במתנת שכיב מרע במקצת (להלן הלכה טו) - לא התירוהו אף בשכיב מרע, בנגוד לשיטת הרשב"ם שם ד"ה קונין משכיב ומרע וכו', וה'תוספות' שם, ד"ה קונין משכ"מ. ומה שהתירו בגט שכיב מרע שתסגור ותפתח הדלת ותקנה הגט בשבת (גיטין עז:) - שם אין קנין החזקה ניכר כל-כך אלא דומה כנועל בית לשמרו, ולפיכך התירוהו בשכיב מרע (מאירי שם, ולחם-משנה כאן).

בשושבינות (למעלה הלכה א ולהלן הלכה טו). ונראה שלכך תיקנו במשלוח מנות בפורים שישלח בשר או תבשיל או מיני אוכלים (פרק ב מהלכות מגילה הלכה טו, ועיין ביצה יד: במשנה), שמשלוח זה הוא למתנה ואילו מעות הם להלוואה כנ"ל. פרט למתנות לאביונים, שאף על פי שהן מעות, כיוון שנותנן לעני הפושט יד ומבקש, בוודאי כוונתו למתנה ולא להלוואה. ומסתבר, לפי זה, שעני הנותן לחבירו אפילו פירות בוודאי כוונתו על מנת להחזיר. ולפיכך כתב רבינו בפרק ו מהלכות מתנות עניים הלכה יז: "מעשר עני וכו' ואין עושין שושבינות", הרי שגם בנתינת פירות יש דין שושבינות, כיוון שהנותן הוא עני. ואילו בהלכות שמיטה ויובל, שלא מדובר בעני, כתב (פרק ו שם הלכה י): "דמי שביעית וכו' ואין עושין בהן שושבינות", דקדק לכתוב "דמי שביעית", שרק בדמים יש דין שושבינות, אבל בפירות אין דין שושבינות כנ"ל. וכמו כן בהלכות מעשר שני (פרק ג הלכה כא), שאף שם לא מדובר בעני, נראה שהמדובר בדמי מעשר שני (ענין שם) ועליהם כתב ש"אין עושין בהן שושבינות", אבל בפירות אין דין שושבינות. וכן מודקדים דברי התוספתא שדין מעשר עני המדבר בפירות נשנה לחוד במסכת פאה שם, ואילו דיני מעשר שני ושביעית, שהמדובר בהם בדמים, נשנו ביחד בשביעית פרק ז. וראה בתוספתא כפשוטה, בפאה שם עמוד [40]. (61) בכתב יד תימן חסרה תיבת "הוא".

טו. וְכֵן הַשּׁוֹלֵחַ⁶² לְחִבְרוֹ פְּדִי יָנִין וְכְדִי שְׂמֵן וּפְרוֹת בַּעַת הַנְּשׂוּאִין - אֵין נִגְבִּין בְּבֵית דִּין, מִפְּנֵי שְׁהִיא גְמִילוֹת חֲסָדִים; וְלֹא נֶאֱמָרוּ דִּינֵי שׁוֹשְׁבֵינּוֹת אֶלָּא בְּמַעוֹת בְּלָבָד⁶³.

(62) שם קמו: בסוף המשנה. (63) הראב"ד כתב על שתי ההלכות (הלכה יא והלכה טו) שדבר זה אינו מחזור, לפי שהוא מפרש כרשב"ם, שכאן מדובר שלא בעת הנישואין או כשאינו אוכל אצלו, ולפי זה אין הבדל בין מעות ליין, ועיין באור שמח.

פֶּרֶק שְׂמִינִי

(1) נתבאר אי זה אדם נידון ככריא ואי זה נידון כשכיב מרע לעניין חילופי דיניהן במתנות, והחילוק שיש בין שכיב מרע למצווה מחמת מיתה ומשפטיהם ומתנותיהם.

א. הַסּוֹמָא אוֹ הַפֶּסֶח² אוֹ הַגְּדָם³, אוֹ הַחֹשֶׁשׁ בְּרֵאשׁוֹ אוֹ כְּעִינוֹ אוֹ בִּידוֹ אוֹ רִגְלָו וְכִיּוֹצֵא בְהֵן⁴ - הָרִי הוּא כְּבָרִיא לְכָל דְּבָרֵי⁵ בְּמִקְחוֹ אוֹ בְּמִמְקָרוֹ וּמִתְנוּחָתוֹ.

(2) שנקטעו רגליו. (3) שנקטעו ידיו. (4) שאינו חושש בכל גופו. (5) שכן כתוב בשטר שכיב מרע (בבא-בתרא קנג:): "כד הוה קציר ורמי בערסיה (=כשהיה חולה ושוכב במיטה)". ומכאן, שכל שלא הגיע למצב זה אינו נחשב כשכיב מרע.

ב. אֶבֶל הַחוֹלָה שֶׁשָּׂשׂ פֶּחַ פֶּל הַגּוֹף וְכָשֶׁל פָּחוּ מִחַמַּת הַחֲלִי עַד שְׂאִינוֹ יְכוּל לְהֵלֵךְ עַל רִגְלָיו בְּשׂוּק,

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

הוא בכ"י מינכן (והמילים "אם זכר מנה, אם נקבה מאתים" שלפני המילים "ילדה זכר ונקבה" - חסרות) ולפי"ז על-כרחנו נפרש "ילדה זכר ונקבה" - היינו שילדה תאומים, ומה שאמרו ברישא "האומר אם ילדה אשתי וכו'", היינו שאמר שני הדברים ביחד: אם ילדה זכר יטול מנה, נקבה מאתים. ורשב"ם שם גרס במשנה כמו שהוא לפנינו, ופירש ששתי בבות הן במשנה. וילדה זכר ונקבה, היינו ילדה זכר או נקבה, אבל בתאומים אין להם כלום. והוכיח כן מהגמרא, שם קמא: באומר "המבשרני". ורבינו סובר שרק שם אין להם כלום, מפני שלידת תאומים אינה בשורה בשבילו. אבל כשמזכה לבניו - מזכה גם לתאומים, שהרי הם ילדיו - לחם-משנה]. (42) אדם שמקומם של אברי המין - אטום. ולא ידוע אם הוא זכר או נקבה. וראה בפ"ב מהלכות שופר הלכה א. (43) זה שיש לו שני אברי המין, גם של זכר וגם של נקבה. ודעת רבינו, שדינו כספק זכר וספק נקבה, ראה בפ"ב מהלכות אישות הלכה כד. ולגבי קדושת הבכור, נתמעט בפירוש (בכורות מב. וראה בפ"ב מהלכות בכורות, הלכה ה). (44) כן פסק גם בפ"ה מהלכות נחלות, הלכה ב. ומקור הדברים, מהרישא של המשנה שם: "הניח בנים ובנות וטומטום וכו' הזכרים דוחים אותו אצל נקבות וכו' הנקבות דוחות אותו אצל זכרים", ובעצת רבא בגמרא שם "דוחים אותו ויש לו", כפחות שבשניהם. ומה שאמרו במשנה שם: "האומר אם תלד אשתי זכר וכו' ילדה טומטום אינו נוטל" - הוא לדעת רבן שמעון בן גמליאל, שאמר בדין מקדיש עובר אם זכר ואם נקבה, ש"אם ילדה טומטום ואנדרוגינוס, אין קדושה חלה עליהן", שלדעתו אין כוונת המקדיש אלא לזכר ודאי או לנקבה ודאית. ואין הלכה כמותו, אלא שאם אמר "אם זכר לעולה, ואם נקבה לשלמים" אין קדושה חלה על הטומטום, שהרי אפילו אם הקדישו בפירוש לכך אינו קדוש, לפי שאינו ראוי לקרבן, אמנם אם יאמר "אם זכר ואם נקבה - הרי אלו למזבח", וילדה טומטום - ימכר ויביא בדמיו כל קרבן שירצה. שכן הדין במקדיש טומטום ואנדרוגינוס (ראה בפ"ג מהלכות איסורי מזבח, הלכה י). ולזה נתכוון רבינו במה שכתב בפ"ט מהלכות מעשה הקרבנות הלכה ח, ש"אם אמר אם תלד זכר וכו' וילדה טומטום וכו' הרי הן חולין כמו שביארנו", וזה ודאי נמשך למה שכתב לפנינו בהלכה ו "כמו שביארנו בהלכות איסורי מזבח", והיינו בפ"ג שם הלכה י, כלומר שאינו קדוש מצד שאינו ראוי למזבח, וזה תלוי באיזה לשון אמר, אם אמר "לעולה" - אין עליו קדושה כלל. ואם אמר "למזבח" - ימכר ויביא בדמיו כל קרבן שירצה. שכן הדין במקדיש טומטום ואנדרוגינוס (ראה בפ"ג מהלכות איסורי מזבח, הלכה י). ולזה נתכוון רבינו במה שכתב בפ"ט מהלכות מעשה הקרבנות הלכה ח, ש"אם אמר אם תלד זכר וכו' וילדה טומטום וכו' הרי הן חולין כמו שביארנו", וזה ודאי נמשך למה שכתב לפנינו בהלכה, ו"כמו שביארנו בהלכות איסורי מזבח", והיינו בפ"ג שם הלכה י, כלומר שאינו קדוש מצד שאינו ראוי למזבח, וזה תלוי באיזה לשון אמר, אם אמר "לעולה" אין עליו קדושה כלל ואם אמר "למזבח" - ימכר ויביא בדמיו איזה קרבן שירצה, כנ"ל,

ד. וְאִין²⁸ שְׁכִיב מְרַע צְרִיף לִמְרָ אַתָּם עֲדִי²⁹, אֶלָּא כָּל הַשּׁוֹמֵעַ אֶת דְּבָרָיו הָרִי זֶה עֵד; שְׁאִין³⁰ אָדָם מְשַׁטָּה בְּשַׁעַת מִיתָה³¹.

(28) בבא-בתרא קעה. מסקנה סופית של רבא. (29) כדין כל הודאה שצריך לומר כן, שאם לא - אומר לו: "משטה הייתי כך" (סנהדרין כט: ופ"ו מהלכות טוען ונטען הלכה ו). (30) כך נמק רבא את מסקנתו, אחר שפתר את הבעיא (וראה הגהות הב"ח שם אות א). (31) אבל בריא, אם לא אמר "אתם עדי", יכול לומר משטה אני כך, כמבואר למעלה. [ושם בגמרא הכריעו גם, שאין צריך לומר "כתובו", ורבינו השמיטו. וראה במגיד-משנה בשם הרשב"א, וצ"ע].

ה. שְׁכִיב מְרַע³² שְׁצִיָּה לְתַת מִתְנָה לְעֶבֶר שְׁבַמְעִי אָמוּ - זָכָה³³ הָעֶבֶר; מִפְּנֵי³⁴ שְׁדַעְתּוֹ שֶׁל אָדָם קְרוּבָה אֶצֶל פְּנוֹ³⁵, כְּמוֹ שְׁבַאֲרֵנוּ³⁶.

(32) הוא-הדין לבריא, כמו שנראה מדברי רבינו בפכ"ב מהלכות מכירה הלכה י (ראה מגיד-משנה שם), אלא שבשכיב מרע מספיק באמירה, ואילו בבריא צריך קנין. וראה פירוש המשניות לרבינו, בבא-בתרא פרק מי שמת (קמ: [ואע"פ שמטעם זה ש"דעתו של אדם קרובה אצל בנו", אמרו שפסיקות דמים לבן ולבת בעת הקידושין נקנית באמירה (למעלה פ"ו הלכה יז, ובפכ"ג מהלכות אישות הלכה יד) - אין זה אלא בדבר שבא לעולם (למעלה פ"ו הי"ז), אבל אם ישנם "תרחי לריעותא" (=שני חסרונות): דברים בעלמא בלי קנין, וגם אינו בעולם כמו בריא האומר לתת מתנה לעובר - לא קנה, ולא מועילה הסברא שדעתו של אדם קרובה אצל בנו, וראה למעלה פ"ו הערה קלז]. (33) אע"פ שהמזכה לעובר לא קנה, שהרי הוא כמי שלא בא לעולם (הלכות מכירה, שם). (34) כרבי יצחק בשם רבי יוחנן, שם קמב: שהעלה נימוק זה להסביר את המשנה שם קמ: שרבינו מביא את תוכנה להלן הלכה ו. (35) ויש כאן גמירות דעת גמורה, וזה מועיל אף שאינו בעולם. (36) בהלכות מכירה, שם.

ו. אָמַר³⁷: אִם³⁸ יִלְדָּה³⁹ אֲשֶׁתִּי זָכָר - יִטַּל מְנָה, וְאִם נִקְבָּה - מְאֵתִים⁴⁰, וְיִלְדָּה זָכָר - נוֹטֵל מְנָה; יִלְדָּה נִקְבָּה - נוֹטֵל מְאֵתִים; יִלְדָּה זָכָר וְנִקְבָּה⁴¹ - הַזָּכָר נוֹטֵל מְנָה, וְהַנִּקְבָּה מְאֵתִים; יִלְדָּה טֹמְטוֹם⁴² וְאֲנֵדְרוֹגִינוֹס⁴³ - נוֹטֵל בְּפָחוֹת שְׁבַמְעִיָּהֶם⁴⁴.

(37) משנה שם קמ: והיינו, שכיב מרע, הנזכר לעיל, שהרי בבריא צריך קנין ולא די באמירה בלבד. וראה במגיד-משנה מה שכתב בשם ר"י מיגאש. (38) שם. (39) כלומר אם תלד, וכ"ה במשנה שם. (40) כן דרכו של אב לדאוג יותר לבתו, שאינה יכולה לחזר אחר מזונותיה, כבן (שם קמא). (41) כלומר, תאומים. [ונראה שלפני רבינו היתה הנוסחא במשנה שם: "האומר אם ילדה אשתי זכר יטול מנה, ילדה זכר יטול מנה. נקבה מאתים, ילדה נקבה נוטלת מאתים. ילדה זכר ונקבה, זכר נוטל מנה, נקבה נוטלת מאתים". וכן

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

מיתה", לעומת מתנת שכיב מרע שהיא "לאחר גמר מיתה" (ראה בבא-בבא קל"ז), שהרי כתובת בנין דיכרין היא כירושה (למעלה הערה נג) וירושה אינה אלא לאחר גמר מיתה (ועיין 'קצות החושן' סימן רנב ס"ק א) - אלא בשניהם, גם בכתובת בנין דיכרין ומזון האשה והבנות, וגם במתנת שכיב מרע, אין הדבר נגמר אלא לאחר גמר מיתה. ומה שכתב "במיתתו" היינו לאחר גמר המיתה, ולפי ששניהם באים כאחד - אין מתנת שכיב מרע יכולה לבטל מזון האשה והבנות וכתובת בנין דיכרין. וכן כתב הר"ף בבבא-בבא פרק ח (קל"ג). וכן כתב גם רבינו בעצמו בפ"ט מהלכות אישות שם: "הואיל ומתנת שכיב מרע אינה קונה אלא לאחר מיתה - הרי המתנה וחיוב הנכסים בתנאים אלו (=מזון האלמנה והבנות וכתובת בנין דיכרין) באין כאחד, ולפיכך אלמנתו ובנותיו נזונות מנכסיו, ובניו יורשים כתובת אמן שמתה בחיי בעלה". וב'קצות החושן' שם הטעים הלכה זו, שמתנת שכיב מרע שבאה בבת אחת עם התנאים הנ"ל אינה מבטלת אותם, מפני שמתנת שכיב מרע אינה אלא "דברי תלמיד", כלומר מרצונו של האדם עצמו, ואילו מזון האשה והבנות וכתובת בנין דיכרין הם "דברי הרב", כלומר תקנת חכמים, וכלל הוא בידינו - דברי הרב ודברי התלמיד, דברי הרב קודמין, ומקור לזה דברי הגמרא בתמורה כה. "אמר על הבכור עם יציאת רובו (=שאז נתקדש מאליו בקדושת בכורה), עולה (=יתקדש לעולה) - דברי הרב (=קדושת בכורה שהיא במצות התורה) ודברי התלמיד (=קדושת עולה שהיא בנדבת לבו של האדם) דברי מי שומעים?" כלומר, חלה עליו קדושת בכורה. וראה בלחם-משנה כאן. ועיין בהלכות אישות שם הערה נז. ולהלן פרק יב הלכה י ובהערה מג.

י. מתנת⁵⁸ שכיב מרע שפתיב פה קנין⁵⁹, בין שהיתה במקצת⁶⁰ נכסיו בין שהיתה בכל נכסיו⁶¹ - חוששין לה שפא לא גמר להקנותו אלא בשטר⁶²; והואיל⁶³ ומתנה זו לא תקנה אלא לאחר מיתה - אין שטר לאחר מיתה, והרי המתנה בטלה⁶⁴.

58 בבא-בבא קנב. כשמואל, שהלכה כמותו בידינו ממונות, ולא כרב. 59 והוא-הדין לקנין גרידא בלי כתיבה (הגהות מיימוניות). 60 והיינו, שגילה דעתו בפירוש שנותן מחמת מיתה, שאז אינו צריך קנין (להלן הלכה יז), אבל באופן אחר, הקנין אינו מיותר אלא אדרבה - הכרחי, כמבואר להלן הלכה טו (מגיד-משנה). וראה ברשב"ם וב'תוספות' שם ד"ה מתנת שכיב מרע. 61 שאין צריך קנין (למעלה הלכה ב). 62 שוויתר על הזכות של שכיב-מרע, ורוצה להקנות לו בקנין רגיל. 63 שהרי עם כל זה, אינו מכוון אלא למתנת שכיב מרע, שהיא לאחר מיתה, כנ"ל. 64 יש אומרים, שאף אם נמסר השטר למקבל בחיי הנותן, אינו קונה, אחרי שכוונת הנותן היתה שיקנה אחר מיתה (הגהות מיימוניות). וראה להלן הלכה יב, ובמה שכתבנו שם. [ומה שכתב להלן פרק יב (הלכה טו) שזמנו של שטר מוכיח עליו שכוונתו להקנות הגוף מהיום, ומה שכתב "לאחר מיתה" אינו אלא לפירות - אין זה אלא במתנת בריא, אבל במתנת שכיב מרע, אין

אבל לעולם כוונת המקדיש גם לטומטום ואנדרוגינוס. וכמו שכתב כאן. ועיין מגיד-משנה ולחם-משנה כאן, ובלח"מ בהלכות איסורי מזבח שם.

ז. שכיב מרע⁴⁵ שאמרו לו: נכסיו למי? ואמר להם: דומה⁴⁶ שיש לו בן או שאשתו מעברת, עכשו⁴⁷ שאין לו בן או שאין אשתו מעברת נכסיו לפלוני⁴⁸; ונודע שיש לו בן או שהיתה אשתו מעברת, אף על פי שהפילה או מת הבן אחר כך - אין⁴⁹ מתנתו מתנה.

45 שם, קמו: - קמו. 46 עד עכשיו חשב. 47 ששאלתם העמידה אותו על הטעות. 48 "נכסיו" ולא "כל נכסיו" - הרי ששייר לעצמו כל שהוא, וראה להלן. 49 בגמרא שם אמרו שזה אפילו לחכמים שחולקים על רבי שמעון בן מנסיא, ואינם הולכים אחרי אומד הדעת, באופן שהלך בנו למדינת הים ושמע שמת ועמד וכתב כל נכסיו לאחר ואחר-כך בא בנו - מודים הם כאן כיון שגילה דעתו מפורש. ואע"פ שרבינו פוסק כרבי שמעון בן מנסיא (לעיל פ"ו הלכה א) - הביא גם הלכה זו, להשמיענו שאע"פ שלענין אומדא (בפ"ו שם) יש הבדל בין כתב כל נכסיו לבין שייר לעצמו כל שהוא - כאן במפרש, אפילו אם שייר לעצמו, אין מתנתו מתנה.

ח. מתנת⁵⁰ שכיב מרע אינה קונה אלא לאחר מיתה⁵¹. ואין אחר זוכה בדבר שצנה לו, בין במקרקעי בין במטלטלי, אלא לאחר מיתה⁵².

50 בבא-בבא קלה. ויותר מפורש שם קלז. 51 כלומר, לאחר גמר המיתה, ולא עם גמר המיתה. וכרבא ולא כאב"י, ואף אב"י חזר בו (שם). 52 כלומר, לא זו בלבד שאין קנינו אלא לאחר מיתה - אלא שגם אינו זוכה בזה למפרע משעת אמירה ולא כדעת ה'תוספות' (גיטין יד: ד"ה הא) שזוכה למפרע. וראה 'קצות החושן' סימן רנ ס"ק א שהאריך בזה.

ט. לפיכך⁵³ מוציאין לכתבת⁵⁴ האשה ומזון האלמנה והבנות⁵⁵ מיד אלו שצנה לתת להם⁵⁶; שהרי במיתתו⁵⁷ נתחייבו הנכסים בכתבה ובמזונות, ואלו שנתן להם לא יקנו אלא לאחר מיתה.

53 כלומר, לפי שמתנת שכיב מרע אינה קונה אלא לאחר מיתה. 54 היינו, "כתובת בנין דיכרין" (פ"ט"ז מהלכות אישות הלכה ז), שהיא כירושה ואינה גובה מנכסים משועבדים (=לקוחות ומקבלי מתנה) כמפורש בכתובות נב: ונה. וכן פסק רבינו בפ"ט שם הלכה ט. אבל סתם כתובה - גובה אף ממשועבדים (פ"ט"ז שם הלכה י). ועיין מגיד-משנה. 55 שאין מוציאין למזון האשה והבנות מנכסים משועבדים (גיטין מח: ופרק יח מהלכות אישות הלכה יג). 56 בבא-בבא קלג. מימרא של רבא, לגבי מזון האלמנה. וסובר רבינו שהוא-הדין למזון הבנות ולכתובת בנין דיכרין. והראב"ד בפ"ט מהלכות אישות שם חולק על רבינו בזה, עיין שם. 57 אין הכוונה ל"עם גמר

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

הַרְיָא, זֶה מִתְּנָה בְּמִקְצָת, וְסִתְמָה⁸⁹ כְּמִתְּנַת בְּרִיא, שְׁקוּנָה מְזַמֵּן הַפְּתִיבָה⁹⁰. לְפִיכָף אֵינּוּ חוֹזְרִין. וְהוּא שְׁקוּנּוּ מִיָּדוֹ; שְׁמִתְּנַת שְׂכִיב מְרַע בְּמִקְצָת צְרִיכָה קִנְיָן⁹², בֵּין עֲמִד⁹³ בֵּין לֹא עֲמִד.

(85) משנה, שם קמו: וגמרא שם קנא: (86) משנה, שם. (87) גמרא שם קנ: (88) משנה, שם. (89) כשלא כתב מפורש כי היא מתנת שכיב מרע. (90) [בפ"א מהלכות מכירה הלכה ז, כתב רבינו בשטר מכירה או מתנה: "כיון שהגיע השטר לידו קנה", וכן כתב להלן הלכה יח. וכן הוא בשו"ע חושן-משפט סימן קצא סעיף א (ועיין שם בביאור הגר"א ס"ק ב), ואם כן צריך להיות כאן: "מוזמן הנתינה", כלומר: נתינת השטר ליד המקבל]. (91) כיון שכבר קנה מחיים. והמגיד-משנה (להלן הלכה טז) הביא כן בלשון הגמרא בבא-בתרא קנא: ובמשנה (שם קמו): "שייר קרקע כל שהוא - מתנתו קיימת". (92) גמרא שם קנא: (93) ככל מתנת בריא.

טז. בְּמָה דְּבָרִים אֲמֹרִים? בְּשִׁנְתָן סִתְּם; שְׁהָרִי אֲנִי אוֹמְדִין דְּעֵתוֹ וְאוֹמְרִין: הוּאִיל וְשִׁיר⁹⁴, לֹא נִתְּבֹן אֶלָּא לְהִקְנוֹת לֹא מַחֲיִים בְּמִתְּנַת בְּרִיא.

(94) וזהו סימן שלא מחמת מיתה נתן, שהרי שייר לעצמו, אלא האמין שיחיה עוד ויצטרך לשזור זה.

יז. אֶבְל⁹⁵ אִם נָתַן לוֹ הַמִּקְצָת בְּפִרוּשׁ בְּמִתְּנַת שְׂכִיב מְרַע⁹⁶, שְׁאִינוּ אֶלָּא לְאַחַר מִיתָה - אֵינּוּ צְרִיךְ קִנְיָן. וְאִם עֲמִד - חוֹזְרִ; וְאִם לֹא עֲמִד - קָנָה זֶה הַמִּקְצָת. וְאִם הָיָה בָּהּ קִנְיָן - לֹא קָנָה אֶלָּא אִם כֵּן הָיָה מִיָּפָה כְּחוֹ, כְּמוֹ שֶׁבְּאֲרָנּוֹ⁹⁷.

(95) שם בגמרא. (96) זהו "מצוה מחמת מיתה" בגמרא שם, ולהלן הלכה כג. וראה בהשגת הראב"ד. (97) למעלה הלכה י"א.

יח. אֵל תִּטְעָה בְּשְׂכִיב מְרַע שְׁפִתְב כָּל נִכְסֵיו וּפְרִשׁ שְׁנָתָן הַפֵּל מֵעֲכָשׁוֹ וְהִקְנָה מַחֲיִים⁹⁸; שְׁאִינוּ⁹⁹ זֶה מִתְּנַת שְׂכִיב מְרַע, אֶלָּא בְּשִׂאָר כָּל מִתְּנֹת הַבְּרִיאִים, שְׁאִם הִגִּיעַ הַשְּׂטָר לְיַד הַמְּקַבֵּל אוֹ שְׁקָנּוּ מִיַּד הַנּוֹתֵן - קָנָה הַפֵּל, וְאִין נְכוּל לְחֹזֵר בּוֹ.

(98) כלומר, אל תטעה שזוהי מתנת שכיב מרע. (99) כלומר, אלא דע שאין זה מתנת שכיב מרע, כיון שפירש שמקנה לו מחיים. וזה נלמד מתוך ההלכה הבאה, שאם כתב לו מחיים בלבד הרי זו מתנת בריא. וכן הוא בכמה מקומות בתלמוד, שישנה מתנת שכיב מרע שהיא במתנת בריא (מגיד-משנה).

יט. הַנּוֹתֵן¹⁰⁰ מִתְּנָה כְּשֶׁהוּא שְׂכִיב מְרַע, וְכֹתֵב בָּהּ בְּחַיִּים וּבְמָוֶת, אוֹ מַחֲיִים¹⁰¹ וּבְמָוֶת, בֵּין בְּפֵל בֵּין בְּמִקְצָת¹⁰² - הוּאִיל וְכֹתוּב בּוֹ וּבְמָוֶת, הַרְיָא זֶה מִתְּנַת שְׂכִיב מְרַע. שְׁזָה שְׁפִתוּב בָּהּ וּבְמָוֶת - שְׁלֹא יִקְנָה

וזמנו מוכיח עליו, שמקנה לו הגוף מהיום, - שוודאי לא נתכוון להקנות לו אלא לאחר מיתה].

יא. וְאִם⁶⁵ קָנּוּ מִמֶּנּוּ כְּרִי⁶⁶ לְיָפּוֹת כַּח הַמְּקַבֵּל⁶⁷, כְּגוֹן⁶⁸ שְׁפִתוּב: וְקִנְיָנוּ מִמֶּנּוּ מוֹסִיף עַל מִתְּנָה זֶה - הַרְיָא הִיא קִיָּמַת⁶⁹.

(65) שם בגמרא, דברי רבא ואחרים. (66) והדגיש את זה מפורש בעת הקנין או בשטר כדלהלן. (67) ולא לבטל זכות מתנת שכיב-מרע. (68) על נוסח אחר, ראה להלן הלכה יג. (69) והיא מתנת שכיב מרע.

יב. שְׂכִיב מְרַע⁷⁰ שְׁאָמַר 'בְּתָבוּ'⁷¹ וְתָנוּ לְפָלוּנִי מִנָּה⁷², וְמַת קָדָם שְׁיִקְתְּבוּ וְיָתְנוּ לִי⁷³ - אֵין פּוֹתְבִין וְאֵין נוֹתְנִין; שְׁמָא לֹא גָמַר לְהִקְנוֹתוֹ אֶלָּא בְּשִׂטָּר, וְאֵין שְׂטָר לְאַחַר מִיתָה.

(70) שם קלה: מימרא של רבי אלעזר, והסכים לו רבי יוחנן. (71) שטר קנין. (72) קרקע שוה מנה, שקנינה בשטר (וראה לחם-משנה). [והמדובר במצווה מחמת מיתה שאינו צריך קנין (להלן הלכה יז). וראה למעלה הלכה י]. (73) שאם כתבו ומסרו בחיים, קנה המקבל מיד, שאינה גרועה ממתנת בריא, ומכאן שמדובר בשטר קנין, ומנה היינו קרקע שוה מנה (לחם-משנה).

יג. וְאִם אָמַר 'בְּתָבוּ' כְּרִי לְיָפּוֹת כַּח הַמְּקַבֵּל, כְּגוֹן⁷⁴ שְׁאָמַר 'תָּנוּ מִנָּה לְפָלוּנִי', וְאָמַר 'וְאָף בְּתָבוּ וְתָנוּ לִי' - הַרְיָא לֹא פוֹתְבִין וְחוֹתְמִין וְנוֹתְנִין לְאַחַר מִיתָה.

(74) שם קלו.

יד. שְׂכִיב מְרַע⁷⁵ שְׁפִתְב כָּל⁷⁶ נִכְסֵיו מִתְּנָה סִתְּם⁷⁷, וְלֹא שִׁיר כְּלוּם⁷⁸, אִם עֲמִד - חוֹזְר⁷⁹. וְאֶפְלוּ⁸⁰ קָנּוּ מִיָּדוֹ כְּרִי לְיָפּוֹת אֶת כְּחוֹ⁸¹. בֵּין שְׁהִקְנָה כָּל נִכְסֵיו לְאַחַד⁸² בֵּין שְׁפִתְבָּם לְשְׁנַיִם⁸³. שְׁאָמַד דְּעַת הוּא, שְׁלֹא נָתַן זֶה הַפֵּל⁸⁴, אֶלָּא שְׁנִתְּבֹן שְׁלֹא יִקְנּוּ כְּלוּם אֶלָּא לְאַחַר מוֹתוֹ.

(75) משנה, שם קמו: ומימרא של שמואל שם קנא: (76) ודוקא כל, כדלקמן. (77) שלא כתב מפורש שזו היא מתנת שכיב מרע, וראה להלן הלכה יז. (78) במשנה, שם: "ולא שייר בקרקע", אבל בגמרא שם קנ: שקרקע לאו דוקא, ואפילו מטלטלין - הם שזור. וראה להלן הלכה טו. (79) כלשונו של שמואל. ובמשנה שם: "אין מתנתו קיימת", שאפילו לא חזר במפורש, המתנה בטלה מאליה, אם עמד, וראה להלן הלכה כו, ובשו"ע סימן רנ סעיף ב. (80) שם, כדברי שמואל. (81) שבלי זה אינו קונה אפילו לאחר מיתה, כמבואר למעלה הלכה יא. (82) גיטין ט. מימרא של רב נחמן. (83) במשנה, ובמימרא של שמואל: "הכותב כל נכסיו לאחרים", - לשון רבים. וראה בשו"ע שם סעיף יא, ובסמ"ע שם ס"ק לב. (84) כלומר בחייו, שאין אדם נותן כל נכסיו לאחרים כל זמן שהוא חי.

טו. שִׁיר⁸⁵ כְּלוּם לְעַצְמוֹ, בֵּין קָרְקַע⁸⁶ בֵּין מִטְּלָטְלִין⁸⁷

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

115) מימרא של רב יוסף בר מניומי בשם רב נחמן (שם).
116) שלכתחילה היה בדעתו לחלק את כל נכסיו, כגון שחילק לכולם בבת אחת, בלי הפסק. ראה שו"ע סימן רנ סעיף יא. 117) אפילו בלי קנין, כדין שכיב מרע (שו"ע שם). 118) אף אם היה קנין ביפוי כח (ראה שו"ע שם). 119) לשון המימרא. 120) שלכתחילה לא היה בדעתו לחלק כל נכסיו. וההוכחה לכך היא ההפסקה שבין מתן למתן, ויוצא שלראשונים היתה זו מתנה במקצת, ולאחרון היא מתנה בכלה. 121) כדין מתנת שכיב מרע במקצת, שצריכה קנין. 122) גם האחרון, ואע"פ שאצלו היא מתנת שכיב מרע בכלה. וצריך לאמר שקנינו היה ביפוי כח, כנ"ל הלכה יריא (ראב"ד ומגיד-משנה).

כב. הפותב¹²³ פל נכסיו¹²⁴ לעבדו¹²⁵ ועמד - חוזר בנכסים, ואינו חוזר בעבד; שהרי יצא¹²⁶ עליו שם בן חורין.

123) גיטין ט. מימרא של רב יוסף בר מניומי בשם רב נחמן. 124) דוקא כל נכסיו, אבל אם שייר - אף עצמו לא קנה (פ"ז מהלכות עבדים הלכה א). 125) שנכסיו קנויים לו, וגם הוא עצמו קנוי לעצמו ויוצא לחרות (הלכות עבדים שם הלכה ב). 126) ואין בן חורין חוזר ונעשה עבד, ואדונו יודעים זאת, ולפיכך יש להניח שכוונתם היתה לשחרר העבד מיד. וראה 'תוספות' שם ד"ה ואינו (מגיד-משנה בשם הרשב"א, ובשו"ע חושן-משפט סימן רנ סעיף טו, וסמ"ע שם ס"ק מח).

כג. שכיב מרע¹²⁷ שצוה מחמת מיתה, כגון שהיתה דעתו נוטה שהוא מת ודאי, ונפרש¹²⁸ דבר זה מפלל דבריו¹²⁹, אף על פי שקנו מידו¹³⁰ במקצת, אם עמד - חוזר.

127) שם קנא: פסק דין של רב נחמן. ודוקא שכיב מרע, אבל בריא שצוה מחמת המיתה, אין דינו כמצוה מחמת מיתה, אלא-אם-כן מת סמוך לצוואתו יום או יומיים (הגהות מיימוניות להלן הכ"ד). 128) אף שלא אמר מפורש, וכל-שכן אם אמר כן מפורש, וראה בשו"ע שם סימן רנ סעיף ז. 129) כמו האשה שהתאוונה ואמרה: "וי, שאשה זו הולכת למות", ואמרו זוהי מצוה מחמת מיתה (בבא-בתרא שם). 130) כן פסק רב נחמן שם. והיינו ביפוי כח. אחרת לא היה קונה המקבל אפילו כשלא עמד, כאמור למעלה הלכה יז.

כד. והמפרש¹³¹ בים¹³², והיוצא בשירא¹³³, והיוצא בקולר¹³⁴, והמספן¹³⁵, והוא שקפץ עליו החליל¹³⁶ והקביד עליו חליו¹³⁷ - פל אחד מארבעתן¹³⁸ כמצוה מחמת מיתה, והרי דבריו פכתובין וכמסורין, ומקלמין אותן אם מת¹³⁹; ואם נצל ועמד¹⁴⁰, אפלו קנו מידו במקצת - חוזר, כדין פל מצוה מחמת מיתה.

131) המפליג לדרך רחוקה. משנה גיטין סה: לענין גט.

אָלָא לְאַחַר מִיתָה¹⁰³; וְזֶה שֶׁפְּתוּב בָּהּ 'מַחֲיִים' - סִימָן לְיֵשֵׁב אֶת דַּעְתּוֹ שֶׁיִּחְיֶה מִחֲלֵי זֶה¹⁰⁴.

100) בבא-בתרא קנג. ושם מחלוקת רב ושמואל על רקע עובדא מסויימת, ונהרדעי פסקו כרב. 101) כאמימר ולא כרבא, שאם כתב "מחיים" כוונתו שיקנה מחיים, אלא גם בזה, כאומר "במחיים", כוונתו לסימן טוב וליישב דעתו, כדלהלן. 102) שהרי כתב בפירוש "ובמות" (וראה למעלה הלכה טז). וראה במגיד-משנה ולחם-משנה. 103) כיון שהוא שכיב מרע. ואולם, בריא הכותב כן, כוונתו להקנות לו מהיום ועד עולם (לקמן פ"ב הלכה טז). 104) גמרא שם. שלפי שהזכיר מיתתו, לא רצה להיות פותח פיו לשטן, ולפיכך כתב שם "במחיים" או "מחיים", לאמר: המקום יצילני מחולי זה ולא אמות (רשב"ם שם).

כ. שכיב מרע¹⁰⁵ שנתן הנכסים¹⁰⁶, שהדבר גלוי¹⁰⁷ שהן פל נכסים שיש לו - הרי זה פמתנה במקצת, ואם קנו מידו¹⁰⁸ ועמד¹⁰⁹ - אינו חוזר; חוששין¹¹⁰ אנו, שמא¹¹¹ נשארו לו נכסים אחרים במדינת הים. עד שיאמר 'פל נכסי שהן אלו'¹¹², או¹¹³ שהיה מחזק¹¹⁴ שאין לו נכסים אלא אלו, ואחר כך תהיה המתנה פל.

105) שם קמה: מימרא של רב אחא בר מניומי בשם רב נחמן. 106) ולא כתב בשטר "כל נכסי נתונים לך". ומה שאמרו שם: "שכתב כל נכסיו לאחרים", היינו שפירט כל הנכסים הידועים לנו (רשב"ם ור"י מיגאש שם). 107) כלומר, שעד כמה שגלוי וידוע לנו, אין לו כאן נכסים אחרים. 108) שהרי מתנה במקצת צריכה קנין. 109) ואם מת זוכה המקבל אף בלי קנין, כדין מתנת שכיב מרע בכלה. וכל החשש, שמא היא מתנה במקצת, אינו אלא לטובת המקבל (מגיד-משנה). ויש חולקים עליו. וראה הגהת הרמ"א לחושן-משפט סימן רנ סעיף ט. 110) בספרות התלמודית, משתמשים בביטוי "חוששים" אף להקל, וראה סמ"ע שם ס"ק כט. 111) אחרי שלא כתב מפורש: "כל הנכסים". ויש אומרים שגם הקנין מראה שהתכוון למתנת בריא (משנה-למלך בשם הרשב"א). 112) כעין גירסת הר"ח והרי"ף: "כל נכסי אלו הן". ובנוסחתו שם: "כל נכסי". ויש אומרים שאם הלשון "כל נכסי אלו הן" אינו נותן מקום לשויר, כל-שכן שהלשון "כל נכסי" מוכיח שאין לו יותר (מגיד-משנה בשם ר"י מיגאש, וראה בכסף-משנה). 113) כתשובת מר בר רב אשי, שם. 114) והיינו, שמקובל בסביבה זו, שאדם זה אין לו נכסים יותר, ולא שצריך עדים על כך. וראה סמ"ע שם ס"ק לא.

כא. שכיב מרע¹¹⁵ שפתב פל נכסיו לאחרים - רואין: אם פמתלק¹¹⁶ פתבם: מת - קנו¹¹⁷ פלן, עמד - חוזר¹¹⁸ כפלן; ואם¹¹⁹ פנמלך¹²⁰, אחר ששיר חוזר וכתב, וקנו¹²¹ על פל אחד ואחד: מת - קנו פלן¹²², עמד - אינו חוזר אלא באחרון; שהרי נתן לו פל הנכסים הנשארים.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

שגם בגיטו של שכיב מרע, אם עמד חוזר כמו במתנתו - שאם הלך בלי משענת אינו צריך אומד, ופשוט שהוא-הדין במתנה. ואף-על-פי שגם בהלך בלי משענת, יתכן שהחולי הראשון גרם לו ליפול לחולי השני אשר ממנו מת - אין אנו חוששים לכך, אלא כיון שעמד מחוליו הראשון, בטלה המתנה, וכמו כן בטל הגט לדעת רב הונא, שגם אם עמד חוזר. אבל לפי דברי רבה ורבא שחלקו על רב הונא (שם עג.) וסוברים שבגט אפילו אם עמד אינו חוזר, וכל הספק אינו אלא מפני שאמר בתנאו: "זה גיטך מהיום אם מתי מחולי זה" - יש חשש אף בהלך בלי משענת שמא גרם לו החולי הראשון ליפול לחולי השני, ונמצא שמת מחולי זה שעליו דיבר. ולפיכך לא חילק רבינו בפ"ט מהלכות גירושין הלכה יח בדין זה של "האומר הרי זה גיטך מעכשיו אם מתי מחולי זה" בין הלך במשענת לבין הלך בלי משענת, שבכל אופן צריך אומד, שאע"פ שלענין "עמד" הרי זה "עמד" כנ"ל, לענין "אם מתי מחולי זה" יש חשש שמתו נגרם לו מחוליו הראשון, ועיין כסף-משנה]. (151) היינו מאליהן, אע"פ שלא אמר שחזר בו. וכן הוא בשו"ע חושן-משפט סימן רנ סעיף ב, ועיין שם בביאור הגר"א ס"ק ה שהביא מקור לזה.

כז. מתנת¹⁵² שכיב מרע שאין פתוב בה¹⁵³ שמתוף החלי הנה שצנה בו מת¹⁵⁴, ואין העדים מצויין לשאל להם¹⁵⁵, אף על פי שהרי זה המצנה מת¹⁵⁶ - הרי המתנה בטלה¹⁵⁷. שאין מיתתו ראיה¹⁵⁸; שפא מחלי שנתן בו המתנה נרפא¹⁵⁹, ואחר כף חלה חלי אחר ומת¹⁶⁰. לפיכך הנכסים פחזקת היורשין¹⁶¹, עד שניבא¹⁶² ראיה¹⁶³ שמתוף החלי הנה שנתן בו מתנה זו מת.

(152) שם קנג. וכאביי ולא כרבה, שאת שיטת רבה העמידו כרבי נתן, ואת רבי נתן זיהו אחרו כן עם רבי מאיר שהוא יחיד ואין הלכה כמותו, אלא כחכמים (רי"ף שם), בניגוד לרשב"ם שם ד"ה חולים, שפוסק כרבה וכרבי נתן, שהוא מפורסם בספרות התלמודית כדין מומחה. (153) וכיון שלא כתבו בו כן, אפשר שנתרפא מאותו חולי ושוב מת מחולי אחר, ואין למקבל כלום כנ"ל הלכה כו. (154) אחרי מות המצווה, היו עושים שטר שישמש לראיה ביד המקבל, והיו כותבים בו שמתוך אותו חולי מת (רשב"ם שם). (155) שאם יש עדים שמת מתוך חולי זה - זוכה המקבל. כן יוצא מתוך דברי רבי יעקב שם קנג: (וראה 'תוספות' שם ד"ה והן). וכן נראה מדברי רב הונא שם קנד. (156) והיה לנו לומר שקברו מוכיח עליו, כלומר, הרי הוא מת לפנינו, ויש כאן "חזקה דהשתא" (=חזקה של עכשיו), שמכיון שרואים אותו עכשיו מת, בוודאי מת מחולי זה - אין אנו אומרים כן, אלא חוששים שמא מת מחולי אחר, כדלהלן. (157) שהרי אם עמד מחולי ראשון - נתבטלה המתנה, כמבואר בהלכה הקודמת. (158) כאביי שם, שרוב החולים חיים, ולפיכך אין אנו מתחשבים עם המצב של עכשיו, שהוא מת לפנינו, אלא מניחים שהבריא מחוליו הראשון ומת אחריכך ממחלה אחרת. (159) כלומר, אין כאן הנחה

ובגמרא שם סו. הביאו המימרא של רב הונא, המשווה מתנה לגט. והיינו, שגם במתנה - דין אלו כמצוה מחמת מיתה. (132) שהדרך בים היא הרת סכנות. (133) עם חבר אנשים למדבר, וראה פירוש המשניות לרבינו, שם. (134) מובל מטעם המלכות מבית הסוהר לגדרום, וראה פירוש המשניות, שם. (135) הוספה של רבי שמעון שזורי במשנה שם. ובחולין עה: פסקו כמותו. (136) ירושלמי גיטין פ"ו הלכה ז (הובא בר"ן לגיטין שם). (137) היינו, שתש כל הגוף. (138) זו היא שיטת הרי"ף, שמה שאמר רב הונא שמתנה דומה לגט, שהוא כמצוה מחמת מיתה, היינו בכל ארבעת הדברים האלו, ואע"פ שהיוצא בשיירה והמפרש בים, דעתם לחזור, ואינם הולכים למות - אף הם כמצוי מחמת מיתה הם, לפי שדעתם לעזוב מקום זה, ולהשתקע במקום אחר, לפיכך אם חזרו לכאן, מתנתם בטלה אפילו אם נתנו מקצת מנכסיהם ובקנין (נמוקי-יוסף לב"ב פ"ט בשם רבינו יונה, וראה סמ"ע סימן רנ ס"ק כב). ויש חולקים על זה ואומרים שרק מסוכן ויוצא בקולר שהולכים למות, דינם כמצוי מחמת מיתה (הרא"ש בגיטין שם). (139) [זהו ביוצא בקולר ובמסוכן, ואילו יוצא בשיירה ומפרש בים - כשהגיעו למחוז הפצם והשתקעו שם, וראה בהערה למעלה]. ועיין 'באר היטב' סימן רנ ס"ק יז. (140) ויוצא בשיירה ומפרש בים שחזרו למקומם הראשון, כנ"ל.

כה. שכיב מרע¹⁴¹ שנתק מחלי לחלי, אם¹⁴² לא עמד¹⁴³ ולא הלך על משענתו בשוק¹⁴⁴ - מתנתו מתנה¹⁴⁵.

(141) שנתן כל נכסיו, או ציוה מחמת מיתה וחילק מקצת נכסיו. גיטין עג. מימרא של רבי אלעזר בשם רב, וכן מסקנת הגמרא שם. (142) מסקנת הגמרא שם. (143) בין החולי הראשון לבין החולי השני. (144) דוקא בשוק. אבל הלך במשענת בבית אין זו עמידה (חושן-משפט סימן רנ סעיף ב בהגהת הרמ"א). (145) שבוודאי יש בו עדיין מחולי ראשון, ומת מחמתו.

כו. עמד¹⁴⁶ בין החלי שצנה בו ובין החלי שמת ממנו והלך על משענתו¹⁴⁷ - אומדין אותו על פי רופאים¹⁴⁸: אם מחמת חלי הראשון מת - מתנתו קימת; ואם¹⁴⁹ לאו - אין מתנתו קימת. ואם הלך בשוק בלא משענת - אינו צריך אמד¹⁵⁰, אלא בטלו¹⁵¹ מתנותיו הראשונות.

(146) גיטין עב. במשנה, לענין גט. ובגמרא (שם עב:) אמר רב הונא שגיטו של שכיב מרע כמתנתו, וכתב הר"ן שם שלכל הענינים שווים הם. (147) כיון שלא הלך עוד כדרכו בלי משענת, מתעורר אצלנו ספק, שמא עוד לא הבריא מחולי ראשון. (148) זה לא נזכר במשנה, והיא תוספת של רבינו, כי אמידה של בריאות יכולה להיות רק על-פי מומחים לה. ובפ"ט מהלכות גירושין הלכה יח, לא הביא זאת רבינו. (149) יוצא מתוך השקלא-וטריא, שם. (150) [כן אמרו בגיטין שם לענין גט, לדעת רב הונא הסובר

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

או מִקְצַת נְכָסֵי¹¹, או 'יְחֻזִיק', או 'יִזְפֶּה', או 'יִקְנֶה'
- פֶּלֶן לְשׁוֹן מִתְּנָה הִיא¹². וְכֵן¹³ אִם אָמַר¹⁴ 'יִחְסֹן'¹⁵
או 'יִירָשׁ' עַל¹⁶ מִי שֶׁרָאוּ¹⁷ לִירְשׁוֹ - הֲרֵי זֶה קָנָה.

9) בבא-בבא קמח: מימרא של רב ששת. 10) אם כי לשון עתיד הוא, ואינו קונה בבריא (למעלה פ"ב מהלכות מכירה הלכה ח). 11) [לפי המבואר להלן, צריך לפרש כאן באופן שציוה במפורש שהוא נותן לו במתנת שכיב-מרע (ראה למעלה פ"ח הלכה יז). שאם לא כן, דינה כמתנת בריא ולא מועילה בה לשון עתיד]. 12) בכ"י תימן: "הן". 13) [ואע"פ שכל אלו לשון עתיד הן, ואינן מועילות במתנת בריא (ראה פ"ב מהלכות מכירה הלכה ח, ובראב"ד שם) - במתנת שכיב מרע הן מועילות, לפי שאין אדם משטה בשעת מיתה ובוודאי מכוון הוא להקנאה גמורה (רמ"ה שם). ויש מפרשים, מפני שבשכיב-מרע אין הקנין נגמר אלא לאחר מיתה, ולפיכך מועילה לשון עתיד (ב"ח סימן רנג), או מפני שבשכיב מרע הקילו שלא תטרף דעתו עליו (לבוש שם, ולפי כל הטעמים הנ"ל אין הדברים אמורים אלא במתנת שכיב מרע בכלה, אבל במתנת שכיב מרע במקצת נכסיו, שדינה כמתנת בריא, אינה מועילה לשון עתיד, וראה בהערה שלמעלה]. 13) ברייתא שם. 14) ואף אלו לשונות של עתיד הן. 15) לשון ירושה בארמית. 16) לפי שיטת רבי יוחנן בן ברוקה (שם קל). שהלכה כמותו, ששכיב מרע יכול לעשות אחד הראוי ליורשו כיוורש יחידי (ראה להלן פ"ו מהלכות נחלות הלכה ב). 17) שראוי באותה השעה להיות אחד מן היורשין, כגון בן בין הבנים או אח בין האחים כשאינו בן.

ד. אָמַר¹⁸ 'יִהְיֶה' פְּלוֹנֵי בְּהֵן', 'עֲמַד בְּהֵן', 'יִשְׁעֵן בְּהֵן' - לֹא קָנָה²⁰.

18) בבא-בבא קמח, בעיא שלא נפתרה. 19) יש מקום לספק, אם כוונתו להנאה של מתנה או לאיזו הנאה כל שהיא, וכן בביטויים הסמוכים: "יעמד" "ישען" לא ברור אם התכוון למתנה, או לאיזה שמושים מסויימים, וזו היא הבעיא. 20) כבכל ספק משפטי, שהמוציא מחבירו - עליו להביא ראיה.

ה. שְׂכִיב מְרַע²¹ שֶׁכָּתַב פֶּל נְכָסֵי לְאַחַר²²: אִם אֵינוֹ רָאוּי לִירְשׁוֹ - נוֹטֵלֵן מְשׁוּם מִתְּנָה²³; וְאִם רָאוּי לִירְשׁוֹ - נוֹטֵלֵן מְשׁוּם יִרְשָׁה²⁴. בְּמָה דְּבָרִים אָמּוּרִים? בְּשִׁהְיָה הַיְוֹרֵשׁ הַזֶּה אַחַת מִבְּנוֹתָיו, או אֶחָד מִפְּלָל בְּנֵי בְּנָיו, או אֶחָד מִפְּלָל אֶחָיו, וְכִיּוֹצֵא בְּהֵן מִשְׁאֵר יוֹרְשֵׁין; אֲבָל אִם פְּתַבְּהוּ לְאַחַד מִבְּנָיו - לֹא עָשָׂהוּ אֶלָּא אֶפּוֹטְרוֹפּוֹס, כְּמוֹ שֶׁבְּאַרְנָו²⁵.

21) שם קלג. מימרא של רב הונא. 22) אפילו כתב מפורש בלשון מתנה (ראב"ד להלן הלכה ו. וכ"כ רבינו להלן פ"ב הלכה ד). 23) ואם אמר לזה: "אחרין לפלוני" - אחרי מות זה, שייכים הנכסים לפלוני האחר, כמבואר להלן פ"ב הלכה ד. 24) ואפילו אמר לו: "אחרין לפלוני", אין לאותו פלוני כלום בנכסים אחרי מות הראשון, כיון שמקבל

ודאית, אלא ספק הדבר בדינו. 160) ואם כן, המתנה בטלה, כנ"ל. 161) מכיון שהדבר ספק, כאמור, מעמידים הנכסים בחזקת הבעלים הראשונים, כדין כל ספק, וראה להלן פ"ט הלכה כג שאם החזיק המקבל במטלטלין, על הנותן להביא ראיה. 162) המקבל. 163) בעדים.

פֶּרֶק הַשְּׂעִי

1) נתבאר בו משפטי שכיב מרע שציוה להסתיר מתנתו, ומשפט הלשון שהוא מועיל באמירתו, ואיכות המקבלים כגוי ועבד וגוי, ואם המקבל רוצה במתנה, ודיני חזרת השכיב מרע בפירוש או שהיא ניכרת מתוך מעשיו והנמשך אחר זה, וכן גם כן אם כתב חלוקת נכסיו ולא יצא הכתב מרשותו, והדומה לזה.

א. שְׂכִיב מְרַע² שֶׁצִּוָּה וְאָמַר: לֹא תִגְלוּ מִתְּנָה זוֹ וְלֹא תוֹדִיעוּ בָּהּ אֶדָם אֶלָּא לְאַחַר מִיתָה³ - הֲרֵי זוֹ מִתְּנָה קְנִימָה, וְאִינָה מִתְּנָה מְסֻתֶּרֶת; שֶׁבַעַת שֶׁהִקְנָה⁴, שֶׁהוּא אַחַר מוֹתוֹ, הֲרֵי אָמַר⁵ 'גְּלוּ אוֹתָהּ'.

2) רי"ף בבא-בבא פרק ג בשם רב האי גאון - ומקור לזה בתוספתא שם פ"ח: "הכותב דייתקי (=מתנת שכיב מרע) והיה מתיירא מן היורשין, נכנסין אצלו כמבקרין אותו ושומעין דבריו מבפנים ויוצאין וכותבין מבחוץ". הרי שאע"פ שנוזהר שלא לגלות, אין זו "מתנה טמורה" שלהלן, שאינה מתנה (רמב"ן בבא-בבא מ:). 3) מכאן שאם צוה להעלים אף לאחר מיתה, אינה מתנה, כמו כל "מתנה טמורה", ולפיכך כלל רבינו לעיל פ"ה הלכה א יחד את הבריא ואת השכיב-מרע בדין זה של מתנה גלויה (מגיד-משנה). ואף-על-פי שכל עיקר פסול "מתנה טמורה" אינו אלא שמא יחזור הנותן וימכור לאחר, אחר נתינה זו, ונמצא מפסיד ללוקה (למעלה שם), וזה לא שייך כאן, שהרי מחיים יכול הוא לחזור בו (למעלה פ"ח הלכה יד). וגם לאחר מיתה אין חשש, כי רק הנותן מתנה טמורה, עורר עליו את החשד, בנתנו מתנה טמורה, אבל את היורשים אין לחשוד בכך - וצריך לומר שלא חילקו חכמים בגזירתם, וכיון שתיקנו כן בבריא - גזרו גם בשכיב מרע (קצות החושן סימן רמב ס"ק ד). 4) שהקנין חל. 5) והיינו, שלא רק שלא צוה להעלים אחר מותו כמו שצוה לעשות את זה לפני מותו, אלא גם אמר מפורש שיגלו אותה אחרי מותו, וראה למעלה פ"ה הלכה ב, שכל שלא אמר כן מפורש - הרי היא מתנה טמורה, ואינה מתנה.

ב. מְצִוָּה⁶ מְחַמֵּת מִיתָה אֵין צְרִיף לֹמַר 'גְּלוּ אֵת הַמִּתְּנָה'⁷, אֶלָּא אֵף עַל פִּי שֶׁהִיא פְּתוּבָה סֵתָם - אֵין חוֹשְׁשִׁין לָהּ שֶׁמָּא מְסֻתֶּרֶת הִיא⁸.

6) הרי"ף, שם בשם רב האי גאון. 7) שמתוך טרדתו אינו יכול להאריך, וכמו כן לא הצריכו בו, לענין גט, לומר "תנו" כמפורש בגיטין סו: (כסף-משנה). 8) אבל אם אמר להם במפורש: "אל תגלו" - הרי זו מתנה טמורה ואינה כלום (קצות החושן שם).

ג. שְׂכִיב מְרַע⁹ שֶׁצִּוָּה וְאָמַר: יִטַּל פְּלוֹנֵי¹⁰ פֶּל נְכָסֵי,

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

וְכִדְי לְפִלּוּנֵי, תְּנִיחֵהוּ לֹא; אוֹ שְׂאֵמֶר: כְּלֵי פִלּוּנֵי פְּקֻדוֹן הוּא בְּיַדִּי לְפִלּוּנֵי, תְּנִיחֵהוּ לֹא; חֶצֶר פִּלּוּנֵי שֶׁל פִּלּוּנֵי הוּא; חוֹב שֵׁשׁ לִי בְּיַד פִּלּוּנֵי אֵינִי שְׂלִי, שֶׁל פִּלּוּנֵי הוּא - בְּכָל אֵלֹו הַדְּבָרִים וְכִיּוֹצֵא בְּהֵן הוֹדָתָו הוֹדְיָהּ⁴². וְאֶפְלוּ⁴³ הוֹדָה הֵגֵר לְבָנוּ שְׂאֵין הוֹרְתוֹ בְּקֻדְשָׁה - דְּבָרָיו קִמְיִן⁴⁴. אֶפְלוּ הוֹדָה שְׂכִיב מְרַע לְעַפּוֹ⁴⁵ - נוֹתְנִין⁴⁶ לֹא.

(39) בבא-בתרא שם. (40) מדברי רב ושמואל שם. (41) שאם לא אמר כן, יש חשש שהתכוון רק שלא להשביע את בנוי (להלן פ"י הלכה ד). ובמקום שאין חשש זה אמנם לא צריך שיאמר "תנו" (עיינין שם). (42) שהודאת בעל הדין - כמאה עדים, והיא כהודאת בריא, שאם עמד אינו חוזר, שאין זו מתנה אלא הודאה שהדבר של המקבל (מגיד-משנה בשם ר"י מיגאש). (43) בבא-בתרא שם, שאיסור הגר הודה שנכסיו שייכים לבנו שלא היתה הורתו בקדושה. (44) שאין זו מתנה אלא הודאה שהנכסים שייכים למקבל, כנ"ל. ואין כאן ענין מתנת שכיב מרע. (45) שאסור לתת לו מתנת חנם, ואין בו דין מתנת שכיב מרע, כמבואר להלן. (46) שאין כאן מתנה אלא הודאה שהנכסים שייכים לגוי, כנ"ל.

י. אֶבֶל שְׂכִיב מְרַע שְׂצוּהָ לִתֵּן לְעַפּוֹ⁴⁷ מִתְּנָה - אֵין שוֹמְעִין לֹא; שְׂצוּהָ כְּמִי שְׂצוּהָ לְעֵבֶר עֲבָרָה⁴⁷ מִנְכֶסִּיו.

(47) כמבואר למעלה פ"ג הלכה יא, שאסור לתת מתנה לגוי. ואע"פ שלא נמצא מקור להלכה זו בגמרא (באר הגולה סימן רנו אות ח) - סברא היא: כיון שמתנת שכיב מרע היא תקנת חכמים - לא תיקנו חכמים במקום איסור (משנה-למלך).

יא. אֶמְרָה⁴⁸: פִּלּוּנֵי עֲבָדֵי עֲשׂוּ אוֹתוֹ בְּן חוֹרִין⁴⁹, אוֹיָן שְׂאֵמֶר⁵¹: עֲשִׂיתִי אוֹתוֹ בְּן חוֹרִין⁵², אוֹ הֲרִי הוּא בְּן חוֹרִין⁵³ - כּוּפִין⁵⁴ אֶת הַיּוֹרְשִׁין וּמְשַׁחְרִין אוֹתוֹ⁵⁵; שְׂעָבֵד יִשְׁנוּ בְּמִקְצַת מִצּוֹת⁵⁶.

(48) תוספתא גיטין פ"ה (הוצאת צוקמ. עמ' 330.14): "האומר עשו פלוני עבדי בן חורין לאחר מיתה - לא אמר כלום, וכופין את היורשים לקיים דברי המת". וכן הוא בירושלמי שם פ"א הלכה ה, שאם אמר מפורש שחררו (בלשון ציווי), הכל מודים שכופין את היורשים. וכן פסק רבינו להלן פ"ו מהלכות עבדים הלכה ד. וכן בבבלי גיטין מ. (49) כוונתו לצוות שישחררוהו לאחר מותו, כלשון התוספתא הנ"ל, שהרי מתנת שכיב מרע אינה אלא לאחר מיתה, והמדובר במתנת שכיב מרע בכל נכסיו או במצוה מחמת מיתה (למעלה פ"ח הלכות יד-טז). (50) ירושלמי שם. וכן בבבלי שם מ: (51) בירושלמי ובבבלי שם אמרו, שכל זה בשטר, וכן כתב רבינו בפ"ו מהלכות עבדים הלכה ב. ברם, כל זה אינו אלא שיהא משוחרר לגמרי, אבל שיהא דינו כהפקר ושיכופו היורשים לשחררו - די באמירה בלבד. (52) כלומר, בלשון זה רוצה לשחרר אותו, ושיחול השחרור לאחר מיתה, כנ"ל. (53) אף זה לשון שחרור, וראה להלן.

בירושה, וירושה אין לה הפסק (ראה להלן שם). כן הוא בגמרא בבא-בתרא שם בבאור ההבדל בענין זה בין ירושה ומתנה. (25) למעלה פ"ו הלכה ב"ג.

ו. מִי²⁶ שְׂאֵמֶר לֹא בְּשַׁעֲתָ²⁷ מִיתָתוֹ: נְכִסְיָהּ לְמִי הֵן? שְׂמָא לְפִלּוּנֵי? וְאֵמֶר לְהֵן: אֵלָא לְמִי? רֹאֵין: אִם רְאוּי לְיָרְשׁוּ - נוֹטְלִין מִשּׁוּם יָרְשָׁה; וְאִם לֹא - נוֹטְלִין מִשּׁוּם מִתְּנָה²⁸.

(26) בבא-בתרא שם. מימרא של רב נחמן. (27) תשובה בלשון תמיהה. וזה נחשב כהסכמה לדבריהם, וכאילו אמר מעצמו לתת את נכסיו לפלוני. (28) ראה למעלה, בהבדל שבין ירושה לבין מתנה.

ז. גֵּר²⁹ שֵׁשׁ לֹא בֵּן שְׂאֵין הוֹרְתוֹ בְּקֻדְשָׁה³⁰ - הוֹאֵיל וְאֵינוּ יוֹרְשׁוּ³¹, כְּמֹו שְׂוִיתְבְּאָר בְּמִקְוֵמוֹ³², כֶּף אֵינוּ יָכוֹל לְתֵן לֹא כֵל נְכִסְיוֹ בְּמִתְּנָת שְׂכִיב מְרַע, לֹא כֵל נְכִסְיוֹ וְלֹא מִקְצָתוֹ³³. שְׂלִשׁוֹן יָרְשָׁה וּמִתְּנָה לְגַבֵּי יוֹרֵשׁ אַחַד הֵן³⁴; וְאִם תֵּאמֶר יִקְנֶה, נִמְצָא זֶה יוֹרֵשׁ אֶת אֲבִיו³⁵.

(29) בבא-בתרא קמט. מימרא של רבא, על רקע העובדא של איסור גיורא (איסור הגר). (30) כלומר, נתעברה ממנו בעודו גוי, ואחר-כך נתגיירו. (31) בבא-בתרא שם. שהרי גם הבן וגם האב הם גרים, וגר אינו יורש גר, לא מדברי תורה ולא מדברי סופרים (קידושין יז:). (32) פ"ו מהלכות נחלות, הלכה י. (33) [אם נתן לו בפירושו במתנת שכיב מרע שאינו אלא לאחר מיתה, שאם לא כן דינה כמתנת בריא, כמבואר למעלה פ"ח הלכות טזי ('ערוך השלחן' סי' רנו ס"ק א). וראה לכן מסוגיית הגמרא בבא-בתרא שם, ממה שאיסור גיורא לא נתן מתנת שכיב מרע במקצת. ודברי הגר"א סימן רנו ס"ק א צ"ע]. (34) כלומר, שכל דין מתנת שכיב מרע בירושלים, הוא רק מתורת ירושה, שהרי אפילו אומר לו בלשון מתנה, הרי זה כירושה (להלן פ"ב הלכה ד). והוא מלשון הרי"ף שם. (35) גיורת חכמים היא ('בית יוסף' סימן רנו) שמי ששמע שנתן לבן זר מתנת שכיב מרע, בין בלשון ירושה ובין בלשון מתנה, יחשוב שבן זה יורש את אביו והוא בנו גמור לכל דבר, ואם יהיו לו עוד שני אחים שהורתם וילדתם בקדושה, וימות אחד מהם בלי בנים, והוא יחלוץ לאשתו - יאמרו שתנשא לשוק (עיינין 'תוספות' קידושין ית. ד"ה כאן, ו'ערוך השולחן' שם).

ח. לְפִיכֶף³⁶, אִם נִתֵן לְגֵר מִשְׂאָר הַגְּרִים³⁷ - מִתְּנָתוֹ קִימָת³⁸.

(36) כן מפורש בדברי הרי"ף שם. (37) שהורתם שלא בקדושה, ואינו בדין ירושה גם מאביו. (38) שאין בזה שום גזירה שמא יחשבוהו לבנו יורשו, ראה למעלה. וכל-שכן שיכול ליתן מתנת שכיב מרע לישראל. וראה ב'תוספות' בבא-בתרא שם ד"ה כל, שכתבו שגר שאין לו יורשין - אינו יכול לתת מתנת שכיב מרע לשום אדם, כיון שהוא אינו בר ירושה, כלומר אינו מוריש.

ט. שְׂכִיב מְרַע³⁹ שְׂהוֹדָה שֵׁשׁ לֹא לְפִלּוּנֵי אֶצְלֵי כֶּף

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

כְּתוּבִין וְכַמְסוּרִין הֵן, וְכִיּוֹן שֶׁשְׂתַּק אֵינּוּ יָכוֹל לְחַזֵּר בְּהֵן.

61) שם, כדברי ההכרעה של רבי אבא בר ממל. והמדובר כששתק גם לאחר מיתה, אבל אם שתק מחיים ושוב צווח – לא קנה, שהרי מתנת שכיב מרע אינה קונה אלא לאחר מיתה. וכן כתב הנמוקי יוסף בבבא בתרא פ"ט דפוס ווילנא דף סב. ד"ה משזכה (נתיבות-המשפט סימן רמה, ב'משפט האורים' ס"ק 1).

טו. שְׂכִיב מְרַע⁶² שֶׁפָּתַח לְזֶה, וְחָזַר וְכָתַב לְאַחַר - הָאֲחֵרוֹן קָנָה⁶³; שֶׁיִּשֵּׁשׁ⁶⁴ לוֹ לְחַזֵּר עַד שְׁמֹת⁶⁵. בֵּין בְּכָל בֵּין בְּמִקְצֵת⁶⁶, בֵּין לְעֲצָמוֹ בֵּין לְאַחַר⁶⁷. וְאֶפְלוּ⁶⁸ פָּתַח וְזָכָה⁶⁹ לְרֵאשׁוֹן, וְכָתַב וְזָכָה לְאַחֵרוֹן - הָאֲחֵרוֹן קָנָה; שֶׁשְׂכִיב מְרַע שֶׁזָּכָה, עֲדִין מְחַנֵּת שְׂכִיב מְרַע הִיא.

62) שם קנב: מימרת רב דימי, ש"דייטיקי מבטלת דייטיקי".
63) שהכתיבה השניה ביטלה את הראשונה. 64) שם קמו: במשנה. 65) שהרי אין המתנה חלה כ"אם אחר מיתה. 66) כוונת רבינו למתנת שכיב מרע בכל נכסיו, וחזר בו ממקצת נכסיו. ומקור הדברים שחזרה מועילה במקצת נכסיו, הוא מהלכה זו, עיין שם (הגר"א סימן רנ ס"ק ל. ועיין כסף-משנה כאן). 67) כגון כאן, שהוא חזר בו מהמתנה כדי לתת אותה לאחר. 68) שם קנב: כשמואל ולא כרב. 69) לדעת ר"י בן מיגאש שם, היינו שזיכה לו על-ידי אחר, ועשה כן כדי לייפות כחו (ראה למעלה פ"ח הלכה י, ולהלן הלכה יז, ובסמ"ע שם ס"ק מג).

טז. אֲבָל⁷⁰ שְׂכִיב מְרַע שֶׁפָּתַח וְזָכָה וְקָנָה⁷¹ מִיָּדוֹ - אֵין לְאַחַר קִנְיָן פְּלוּם, וְאֵינוּ יָכוֹל לְחַזֵּר בּוֹ לֹא לְאַחַר וְלֹא לְעֲצָמוֹ⁷², בֵּין שְׁנֵתָן הַכֹּל בֵּין שְׁנֵתָן מִקְצֵת⁷³.

70) מימרא של שמואל, שם. 71) היינו, שיש שני דברים: זיכוי וקנין. ומכיון שטרח כל-כך – סימן הוא שהתכוון למתנת בריא, וקנה מיד. 72) שם קנב. בשם רב הונא מכופרי. 73) לדעת הש"ך (רנ ס"ק טז) היינו כשפירש שנותן במתנת שכיב מרע, שבאופן אחר דינה כמתנת שכיב מרע (למעלה פ"ח הלכה יז) שאם לא כן למה לנו זיכוי וקנין, הרי מתנה במקצת לעולם היא כמתנת בריא. ברם, דעת ר"י בן מיגאש, שאם פירש דינה כמתנת שכיב מרע – אע"פ שזכה וקנה.

יז. שְׂכִיב מְרַע⁷⁴ שֶׁחָזַר בְּמִקְצֵת - חָזַר בְּכָל⁷⁵. מִיָּדוֹ? נִתְּן⁷⁶ כָּל נְכָסָיו לְרֵאשׁוֹן, וְקָנָה⁷⁷ מִיָּדוֹ בְּדֵי לִפְוֹת אֶת כְּחוֹ⁷⁸, וְחָזַר וְנָתַן מִקְצֵתוֹ לְאַחַר, וְקָנָה מִיָּדוֹ בְּדֵי לִפְוֹת אֶת כְּחוֹ⁷⁹ - הַשְּׂנִי קָנָה⁸⁰, אֲבָל הָרֵאשׁוֹן לֹא קָנָה פְּלוּם⁸¹, בֵּין שֶׁעֲמַד בֵּין שְׁמֵת.

74) שם קמח: בעיא שנפשטה. 75) [ב'שולחן ערוך' שם סעיף יב כתב: "מסתמא חזר בכל", כנראה שאין זה דבר ברור, ואעפ"כ אין להוציא ממון מספק מן היורשים. וראה למעלה פ"ח הלכה כז, ולהלן הערה עח]. 76) ברייתא

54) תוספתא שם ("לענין עשו אותו בן חורין") וירושלמי שם (לענין "עשיתי" ו"הרי הוא"). 55) בלשון "עשו אותו בן חורין" עדיין הוא עבד גמור, אלא שכיון שצויה לשחררו, מצוה לקיים דברי המת. ובלשון "עשיתי אותו בן חורין" ו"הרי הוא בן חורין" הרי הוא כאילו הפקירו, כנ"ל, והמפקיר עבדו ומת, היורש כותב לו גט שחרור (פ"ח מהלכות עבדים הלכה יג, וכ"ה בשו"ע יו"ד סימן רסז סעיף עד), ולפי שגילה דעתו לשחררו – מצוה על היתומים לקיים דברי אביהם. ואע"פ שהמשחרר עבדו עובר בעשה (פ"ט מהלכות עבדים הלכה ו), והיאך אנו כופים את היורשים (באומר "עשו אותו בן חורין") לעבור על דברי תורה – כל האיסור לשחרר עבדו אינו אלא בשחרור בחינם, כעין מה שאמרה תורה בגויים "לא תחנם", ודרשו חכמים (ע"ז כ.): "לא תתן להם מתנת חינם", אבל אם עשה לו העבד טובה, אין איסור זה. וכיון שאמר שישחררוהו בוודאי עשה לו טובה, שהרי הוא בחזקת כשרות, ובוודאי לא יצווה לעבור על איסור 'עשה' (מגיד-משנה בשם רשב"א. וראה בהשמטות הרמב"ן לגיטין לח:). 56) אלו שהאשה חייבת בהן. כלומר, אע"פ שלגוי אסור לתת שום מתנה, אף באופן שהגוי נתן לו פעם מתנה, שהרי איסור מתנה לגוי נלמד מהפסוק (דברים יד, כא) "לגר אשר בשערין תתנה ואכלה או מכור לנכרי" – "לנכרי במכירה ולא בנתינה" (פ"י מהלכות ע"ז הלכה ד), וזו אינה מכירה, שהרי אינו חייב לתת לו מתנה זו – כיון שעבד ישנו במקצת מצוות, מותר ליתן לו מתנה (אבן-האזל). [אבל עדיין לא מבורר, למה הוצרך רבינו לטעם זה, שעבד ישנו במקצת מצוות, הרי גם לגר תושב מותר ליתן מתנה, כמפורש למעלה פ"ג הלכה יא].

יב. אָמַר⁵⁷: פְּלוּנִית שֶׁפָּתְחִי⁵⁸ עָשׂוּ לָהּ קָרַת רוּחַ - עוֹשִׁין לָהּ קָרַת רוּחַ, וְאֵינָה עוֹבְדַת אֱלֹא עֲבוּדָה שֶׁהִיא רוּחָה בָּהּ מִקָּל הָעֲבוּדוֹת הַיְדוּעוֹת לְעֲבָדִים בְּאוֹתוֹ מְקוּם⁵⁹.

57) גיטין מ. מימרא של רב שמואל בר יהודה בשם רבי יוחנן. 58) והוא-הדין לעבד (מגיד-משנה). 59) כדעת הרי"ף שם. ולדעת רש"י שם, ד"ה ועושין לה קורת רוח, אם אין רוחה מתקררת אלא בשחרור, כופין את היורשין לשחררה. וכל זה משום מצוה לקיים את דברי המת (גמרא שם).

יג. שְׂכִיב מְרַע⁶⁰ שֶׁפָּתַח כָּל נְכָסָיו לְאַחַר, וְאָמַר הֲלָהּ: אֵינִי רוּחָה בְּהֵן - לֹא קָנָה.

60) בבא-בתרא קלז: קלה. מימרות מנוגדות של שמואל ורבי יוחנן, והכריע רבי אבא בר ממל שם, שאם אמר מיד, אינו רוצה – לא קנה. וכתב שם הרי"ף שהמדובר בשכיב מרע שדבריו ככתובים וכמסורים. אבל בבריא, לא מספיק מה שכתב אלא צריך למסור השטר למקבל. וראה למעלה פ"ד הלכה א בדין מתנת בריא.

יד. שְׂתַּק⁶¹ וְאַחַר כֶּף צֹחַ - קָנָה; שֶׁדְּבָרֵי שְׂכִיב מְרַע

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

כב. מתנה⁹⁸ שהיא סתם, ולא נהפך ש בה שהיה בריא פשנתן או שהיה שכיב מרע, הוא אומר: שכיב מרע היתה⁹⁹, והרי עמדתתי¹⁰⁰, ואחזר במתנתי; ומקבל מתנה אומר: בריא היה¹⁰¹, ואינו יכול לחזור - על המקבל¹⁰² להביא ראיה¹⁰³ שבריא היה. לא מצא ראיה - נשבע¹⁰⁴ הנותן שבועת הסת¹⁰⁵ ויפטר, ותעמד הקרקע בהזקת הנותן¹⁰⁶.

98) שם קנג. במשנה, כחכמים ולא כרבי מאיר. 99) כלומר, ונתתי כל נכסי שיזכה בהם המקבל לאחר מיתה. 100) אף שעכשיו הוא בריא, אין אנו מעמידים אותו בחזקת בריא, ודלא כרבי נתן שם קנג: 101) ונתן נכסיו בקנין. 102) כדין כל ספק בממון, שהמוציא מחבירו - עליו להביא ראיה. 103) בעדים. 104) כדין כל כופר בכל. 105) מתקנת חכמים. 106) שרקע עומדת תמיד בחזקת בעליה הראשונים.

כג. אבל אם היו מטלטלין ביד המקבל - מתוך ששכח לומר שלי הן¹⁰⁷, ישבע הסת¹⁰⁸ שבריא היה פשנתן לו מתנה זו.

107) כדין כל מחזיק במטלטלין פ"ח מהלכות טוען ונטען הלכה א). וראה במגיד-משנה. 108) שהרי גם הטוען "שלי הן", נשבע היסת (הלכות טוען ונטען שם).

כד. מי¹⁰⁹ שמת ונמצאת¹¹⁰ מתנה קשורה על ירכו¹¹¹, אף על פי שהיא בעדים, וקנו מידו ליפות פת אלו שנתן להם¹¹² - הרי זו אינה פלוס; שאני אומר: פתבה ונמלך¹¹³.

109) בבא-בתרא קלה: 110) בכת"י תימן: "ונמצאת". 111) מה שמסלק את החשש, שמה שטר מזויף. 112) והואיל ויפה כחם, אין לחשוש שמה לא גמר להקנות להם אלא בשטר, ואין שטר לאחר מיתה - כמפורש למעלה פ"ח הלכה יא. ולפיכך הוצרך רבינו לטעם שמה נמלך, וכן פירש ר"י מיגאש. [וכ"ה במשנה בבבא-מציעא יח. "מצא דייתיקי וכו' הרי זה לא יחזיר, שאני אומר כתובין היו ונמלך עליהן שלא ליתןן"]. אבל הרשב"ם שם פירשה, כנראה, בלי יפוי כח, שהרי כתב שם בטעם הדברים, שכיון שלא אמר השכיב-מרע שיתנו, אלא כתב שטר - שמה לא גמר להקנות אלא בשטר, ואין שטר לאחר מיתה. 113) התחרט. וחוששין כן, כיון שלא ציוה בפיו. וכן פירש ר"י מיגאש.

כה. ואם¹¹⁴ זכה בה לאחר¹¹⁵, בין מן הירושין¹¹⁶ בין שאינו מן הירושין - פל הדברים שפה קנימין¹¹⁷, פכל מתנת שכיב מרע.

114) משנה, שם. 115) כגון שהמתנה כללה כמה אנשים שהזכירם בשטר, וזיכה את המתנה לאחד מהם. ולדעת התו"ט (בבא-בתרא פ"ח משנה ו) צ"ל "לאחד", וכו"ה בכ"י תימן. 116) והחידוש שבדבר, שאף זיכוי השטר לירוש, משמש גילוי דעת גם למי שאינו יורש, וראה סמ"ע

שם. 77) כלומר, אף שגם קנו מידו (מגיד-משנה). 78) שאם לא כן, הקנין גורע, כמו שכתב למעלה פ"ח הלכה י. 79) [מכיון שהדבר ספק (ראה למעלה הערה עג) - כתב רבינו "וקנו מידו" שמה היא מתנה במקצת, ו"כדי לייפות את כחו" שמה היא "מתנה בכלולה" ואינה צריכה קנין, והקנין גורע כדלעיל פ"ח הלכה י, אלא-אם-כן ייפה את כחו (שם הלכה יא) וראה ב'אור שמח']. 80) [גבי ראשון, כתב שלא קנה בין שעמד בין שמת, וכאן לא פירש, ונראה שאינו קונה אלא לאחר מיתה, שהרי ספק הוא שמה היא מתנה בכלולה, שאינה קונה אלא לאחר מיתה, ראה למעלה הערה עג]. 81) שהרי חזר בו הנותן.

יח. נתן⁸² מקצת נכסיו⁸³ וקנו⁸⁴ מידו, ואחר כך נתן פלו ל'אחר⁸⁵, וקנו⁸⁶ מידו פרי ליפות את פלו⁸⁷: אם מת - קנה הראשון המקצת, וקנה השני את השאר⁸⁸; ואם עמד - ראשון קנה⁸⁹, שני לא קנה⁹⁰.

82) ברייתא שם, ולפי מסקנת הגמרא. 83) שדינה כמתנת בריא. 84) סתם בלי יפוי כח כדין מתנה במקצת (למעלה פ"ח הלכה טו). 85) וזו היא מתנת שכיב מרע בכלולה, ראה למעלה פ"ח הלכה כא. 86) אף שקנו. 87) שאם לא כן, הקנין גורע - כדלעיל פ"ח הלכה י. 88) כדין מתנת שכיב מרע בכלולה. 89) שהיא מתנה במקצת, שדינה כמתנת בריא. 90) כדין מתנת שכיב מרע בכלולה, שאם עמד חוזר (למעלה פ"ח הלכה יד).

יט. שכיב מרע⁹¹ שהקדיש פל נכסיו ולא שיר פלוס, או הפקיר או חלקן לעניים, אם עמד - חוזר בכל⁹³.

91) שם קמח: בעיות שלא נפשטו, אם אף אלו דינם כדין כל מתנת שכיב מרע, או שמה ביחס להקדש ועניים והפקר שהוא גם לעניים וגם לעשירים - מתכוון הוא להקנות בלב שלם, בין אם יחיה ובין אם ימות. 92) הבעיות שלא נפתרו בגמרא, ונשארו בתיקו. 93) כדין כל ספק בממון, שהמוציא מחבירו - עליו להביא ראיה. ולדעת רבינו, ההקדש או העניים והזוכים מן ההפקר, הם ה"מוציאים" בניגוד לדעת הרא"ש (הביאו הגהות מיימוניות), שאין מבטלים מעשה על יסוד אומדנא של ספק.

כ. מכר⁹⁴ פשהוא⁹⁵ שכיב מרע - ממפרו קים פבריא.

94) נלמד ממה שנאמר בהלכה הבאה. 95) השו"ע (סימן רנ סעיף ג) מוסיף כאן: "אם מקצתם מכר". שהרי אם מכר הכל, זהו הדין בהלכה הבאה.

כא. מכר⁹⁶ פל נכסיו: אם המעות עצמן קימות⁹⁷, אם עמד - חוזר; ואם הוציא המעות - אינו יכול לחזור.

96) שם קמט. 97) הרי כאילו יש לנו הוכחה שהתכוון לחזור בו, אם יעמוד, שלפיכך שמר במיוחד על כסף המכירה, להחזירו עם הבראתו. ור"י מיגאש פירש להיפך: אם המעות קיימות, אינו חוזר, שהמעות הללו הן שיוור, ואין זו "מתנה בכלולה". ועיין מגיד-משנה.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

וכן נראה מדברי רבינו בפרק ג מהלכות טוען ונטען הלכה ח (מגיד משנה, ועיין שם).

שם. (117) שהמסירה לאחד, משמשת גילוי דעת על רצונו של הנותן לקיים את הדברים הכתובים בשטר, ושאינ דעתו לחזור בו.

ב. וכן⁹ שכיב מרע שאמר: הלאו¹⁰ או פקדון¹¹ שיש לי ביד פלוני תנו אותה לפלוני - דבריו קיימין, ואין צריך למעמד שלשתן¹². וכן¹³ אם אמר: תנו שטר פלוני לפלוני - זכה במה שיש בשטר¹⁴, וכאלו כתב¹⁵ ומסרו¹⁶, אף על פי שלא משך השטר. ואין¹⁷ הירש¹⁸ יכול למחול שטר זה שנתן במתנת שכיב מרע. ומפני מה המוכר או נותן שטר חוב לחברו, ויזר ומחלו הירש - מחול¹⁹; ושכיב מרע שנתן שטר חוב, אין הירש יכול למחול? מפני שקנין הראיה בשטר מדבריהם²⁰, לפיכך הירש עדין זה השטר שלו הוא מן התורה ומחלו; ומתנת שכיב מרע, אף על פי שהיא מדבריהם, עשו אותה כשול תורה, וכאלו קנה ממון שבשטר מן התורה והגיע לידו ולא נשאר ליורש בו קנין, ולפיכך אינו מוחל.

כו. וכן¹¹⁸ מי שכתב שטר חוב על עצמו בשם אחר¹¹⁹, או בשם אהד מפניו [או] מן היורשין, ונתן השטר על¹²⁰ יד שלישי, ואמר לו: יהיה זה אצלי, ולא פירש לו פלוס¹²¹, או שאמר לו: הנה עד שאמר לך מה תעשה, ונת - הרי זו אינה פלוס.

(118) משנה בבבא-מציעא כ. "מצא שטר בין שטרותיו, ואינו יודע מה טיבו - יהא מונח עד שיבוא אליהו", שמה הפקידו הלוח אצלו וכתב ללוות ולא לזה (באר הגולה סימן רנ סעיף כה, ועיין במגיד-משנה וכסף-משנה). (119) בשביל אחר, שהוא חייב ממון לאתו אחר. (120) כ"ה בדפוס רומי ובכ"י טימן. ובדפוסים חדשים נדפס בטעות "עד". (121) שמה כתב ללוות ולא לזה, כנ"ל.

~ יום שלישי י"ג שבט ~

פרק עשירי

1) נתבאר בו משפטי שכיב מרע הנותן מעות או חובות או המודה בהן לאחרים, ומה שנמשך אחר זה, וכן אם נאמר ליורש בחלום שהן של אחרים, ודין אם אמרו היתומים שעשו כדבר אביהם, או שאמרו שחזרו בו אם נאמנין, ודין שכיב מרע השולח מתנה לאחר ולא הגיע לידו, ודין הנותן מתנות לאחרים הרבה ולא הספיקו הנכסים לשיעורי המתנות, או שיצא עליהן חוב כיצד דינן, ודין שכיב מרע הנותן דבר שאין בו ממש.

א. שכיב מרע שאמר: תנו³ מנה⁴ לפלוני, ונת - תנו לאחר מיתה; שדברי שכיב מרע פכתובין וכמסורין דמו⁵, ואין⁶ חוששין שמה על מנה קבורה⁷ הוא אומר⁸.

2) גיטין יג. במשנה, ולפי פירושו של רב פפא. (3) לעומת מה שכתב למעלה פרק ח הלכה יב שאם אמר: "כתבו ותנו לפלוני מנה", שאין כותבין ונותנין אחר מיתה, שכיוון שאמר גם "כתבו", לא גמר להקנות אלא בשטר ואין שטר לאחר מיתה. (4) בין "מנה זו" בין מנה סתם. (5) בגמרא שם, ועוד בכמה מקומות בש"ס. ומדובר כאן במחלק כל נכסיו, שלאחד יצאה בחלקו מנה, או אף בנותן לאחד מנה בלבד, אלא שמצווה מחמת מיתה (ראה למעלה שם הלכה יז), שאם לא כן, הרי זו כמתנת בריא שצריכה קניין (שם הלכה טו), וכאן אפילו קניין לא יועיל, שהרי מטבע אינה נקנית בחליפין (פרק ו מהלכות מכירה הלכה א), וראה שולחן-ערוך סימן רנג סעיף יח. (6) מסקנת הגמרא שם, בניגוד לדעת רב. (7) טמון אישם. (8) אלא נותנים מהרכוש הגלוי שיש לו. ברם לדעת הרשב"א (הובא במגיד-משנה) אין זה אלא אם יש כסף בעין, נותנים, אבל אם אין כסף בעין, אין מוכרים מהנכסים לתת לו את תמורתם, כי "מנה" פירושה: כסף מזומן, ולא שווה מנה.

9) בבא בתרא קמז: וקמח. מימרא של רבא בשם רב נחמן. אף כאן במחלק כל נכסיו או במצווה מחמת מיתה. (10) יש אומרים שאין דין זה אמור אלא בהלוואה שביד ישראל, אבל בהלוואה שביד גוי, שנאמר עליו (תהלים קמד, ח): "אשר פיהם דיבר שווא וימינם ימין שקר", אין אמון לישראל בהם, ואף השכיב מרע אין דעתו סומכת עליו, שיפרע חובו (הגהות מיימוני בשם רבינו אליעזר ממיץ). (11) קל וחומר הוא מהלוואה, שאינה בעין (ועיין בבבא בתרא שם שישנה סברא ש"מעמד שלושתן" אינו מועיל אלא בפיקדון ולא בהלוואה), ואף על פי כן, מועילים דברי שכיב מרע כקניין בבריא - כל שכן שדבריו מועילים בפיקדון שהוא בעין. וכן נראה בבבא בתרא קמט. בעניין איסור גיורא. (12) מדברי הרי"ף שם. כלומר, דברי שכיב מרע הם כאילו מסר ב"מעמד שלושתן", המועיל בבריא (למעלה פרק ג הלכה ג). וכן מבואר בגמרא (בבא בתרא שם). (13) שם קנא. פסק הלכה של רב נחמן. (14) כלומר, לא רק בנייר של השטר, אלא גם במה שכתוב בו. (15) שטר מתנה על השטר הזה. (16) ראה בפרק ו מהלכות מכירה הלכה יא. ואף על פי ששם מפורש שאינו קונה אלא אם כתב בשטר המכירה (או המתנה) "קנה שטר פלוני וכל השעבוד שיש בו" - כאן בשכיב מרע, אף על פי שלא פירש שיקנה השטר וכל שעבודו, אנו תולים שהכביד עליו חליו ולפיכך לא באה מחשבתו לדידי ביטוי, וכן אמרו גם לעניין גיטין שאף על פי שבריא האומר "כתבו גט לאשתי" אין כותבים ונותנים עד שיאמר "תנו" - בשכיב מרע, כותבים ונותנים אף באופן זה כמו שכתב רבינו בפרק ב מהלכות גירושין הלכה יב (כסף משנה בשם הרי"ף). (17) שם קמז: מימרא של רב נחמן. (18) דווקא היורש, אבל השכיב-מרע עצמו הרי הוא יכול גם לחזור בו ממתנתו, וכך מפורש ברי"ף בפרק מי שמת (בבא בתרא שם). (19) כמפורש בפרק ו מהלכות מכירה הלכה יב. (20) כלומר, התוכן הכתוב בו אינו דבר ריאלי (וראה להלן

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

יכול להגיע אליו. (35) שאין מוציאין ממון על פי עד אחד. (36) במקום שהוא יכול ליטול בעצמו. (37) שהרי יש לו מיגו, שיכול הוא ליטלם בעצמו ולעשות בהם כרצונו, ולפיכך נאמן לאמר כי אביהם אמר לו כן. ואף על פי שלא אמר דבריו כמוסר, אין חשש של "השבעה", מאחר שהטמין הכסף בפני העד הזה ובמקום שהעד יכול ליטלו משם, בוודאי דברי אמת מסר לו (נימוקי יוסף שם).

ז. הרי"ה³⁸ שהיה מצטער על מעות שהניח לו אביו ולא ידע היכן החביאם, ואמר לו בתלום: כף וכף הם, במקום פלוני הן, ושל פלוני הן, ושל מצטער שני הן, ומצאן במקום פלוני שנאמר לו ובמנין שנאמר לו - זה היה מעשה, ואמר חכמים: דברי תלומות לא מצלין ולא מורדין.

(38) אף זה כברייתא שם.

ח. שכיב מרע³⁹ שהודה⁴⁰ שיש לפלוני בידו מנה, ואמר יתומים: חזר ואמר לנו אבינו פרעתיו⁴¹ - נאמנין, ונשבעין⁴² על זה שבועת הסת.

(39) בבא בתרא קעה. מימרא של רבה. (40) בגמרא שם: "שכיב מרע שאמר". אבל רבינו רצה להדגיש בזה, שהיה בדרך הודאה, וכמו שכתב למעלה הלכה ד. (41) כלומר: בעת שאמר להם "מנה לפלוני בדי" סבור היה שעודנו חייב לו ואחר כך נזכר שפרע לו (תוספות שם דיבור המתחיל חזר) ורק שכיב מרע, שאין דעתו מיושבת עליו, נאמן בזה, ולא בריא (תוספות שם). ואם אמר שפרע אחר כך נאמן אפילו אם היה בריא (תוספות שם, וראה בהגהות מיימוני). (42) כדין כל כופר הכל. והיינו, כשהתובע טוען שלא זוהי ידו מתחת ידו של אביהם וברי לו שלא אמר פרעתו, כי אחרת אין נשבעים היסט על טענת שמא (פרק א מהלכות טוען ונטען הלכה ז).

ט. אומר⁴³ תנו, ואמר יתומים: חזר ואמר לנו אבינו פרעתיו⁴⁴ - אין נאמנין⁴⁵.

(43) המשך המימרא של רבה לפי המסקנה בגמרא שם. (44) כלומר, נזכר אחר כך שפרע כנ"ל. (45) שכיוון שאמר "תנו", ודאי דקדק היטב בדבר וידע שלא פרע, ואינו נאמן לומר שנזכר אחר כך. אולם, אם טוענים שאמר להם אביהם שפרע אחר כך ודאי נאמנים, וראה ש"ך שם סעיף קטן יד.

י. אומר⁴⁶: מנה לפלוני בידיו⁴⁷, ואמר יתומים: נתנו⁴⁸ - אין נאמנין; שהרי לא אומר תנו⁴⁹, ומנין ידעו שחביבין לתן?⁵⁰

(46) בבא בתרא שם בסוגיית הגמרא. (47) והיינו, בדרך הודאה, שאם לא כן יש חשש של "השבעה" שהרי המדובר כשלא אמר "תנו" כדלהלן, אלא שהיתומים לא ידעו מזה, ראה להלן. (48) שהם פרעו בעצמם, בניגוד להלכות הקודמות, שטענתם הייתה שאביהם פרע. (49) ויש חשש של "השבעה", כמבואר למעלה הלכה ג אלא שנתברר לבסוף שאמירתו הייתה בדרך הודאה, כנ"ל. (50) שהרי

הלכה טו), וכלשונו של רבינו (למעלה פרק ו מהלכות מכירה הלכה י): "ואין הראייה נתפסת ביד", ולפיכך אין בו קניין מן התורה.

ג. שכיב מרע²¹ שאמר: מנה לפלוני בידו, אם אומר תנו²² - נותנין, לא אומר תנו - אין נותנין; שפא²³ לא אומר מנה יש לפלוני בידו אלא פדי שלא יאמרו על יורשיו שיש להן ממון²⁴.

(21) שם קעד: מימרא של רב ושמואל. (22) ששוב אין חשש שמא עושה כן כדי שלא יאמרו על יורשיו שיש להם ממון. (23) שם בגמרא. (24) בלשון הגמרא שם: "אדם עשוי שלא להשביע את בניו".

ד. לפיכך²⁵, אם אומר זה דרך הודאה²⁶, ולא היה שם חשש הערמה - נותנין אף על פי שלא אומר תנו.

(25) כן הוא ברי"ף בפרק גט פשוט, והוכיח זאת ממימרא אחרת שם (הובאה להלן הלכה ח): "שכיב מרע שאמר מנה לפלוני בידו ואמרו יתומים חזר ואמר לנו אבא פרעתיו נאמנין", הרי שאם לא אמרו כן - נותנין, ולפיכך חילק בין אמר כן דרך הודאה לבין אמר כן דרך הערמה. (26) היינו, שניכר מדבריו שזו היא הודאה רצינית. ואף על פי שבביא שהודה יש טענת "השבעה" אפילו אם הודה בדרך הודאה, כמפורש בדברי רבינו בפרק ז מהלכות טוען ונטען הלכה א - בשכיב מרע אין חוששים כל כך. והא ראייה, שהרי טענת "השטאה" ישנה בביא ואינה בשכיב מרע כלל (למעלה פרק ח הלכה ד). ועיין לחם משנה כאן.

ה. פיוצא²⁷ בו: ראו את אביהם שהטמין מעות בשדה²⁸ תבה ומגדל, ואמר 'של פלוני הן', 'של מצטער שני הן': אם פמוסר²⁹ - דבריו קמיין; אם פמעררים³⁰ - לא אומר פלום.

(27) ברייתא בסנהדרין ל. ואף הרי"ף שם, נתן הלכה זו כדוגמא להלכה הקודמת. (28) ארון מסויים. (29) בלשון צוואה (רש"י שם). ולפיכך אין חוששים כל כך ל"השבעה". (30) שלא יראוהו כעשיר.

ו. וכן³¹ אם פא אחד³² ואמר להם: אני ראיתי את אביכן שהטמין מעות בשדה תבה ומגדל, ואמר 'של פלוני הם', 'של מצטער³³ הן': אם היו טמונין בפניו³⁴ - לא אומר פלום³⁵; בשדה³⁶ - דבריו קמיין³⁷; פללו של דבר: פל שאלו יכול לטל - דבריו קמיין; ואם לאו - לא אומר פלום.

(31) אף זה כברייתא שם. ורוצה לומר שחוץ ממה שאמרנו למעלה שאם אמר דבריו כמוסר - נאמן, כמו כן ישנה נאמנות בהא דלהלן אף על פי שלא אמר מפורש כמוסר אלא שהעניין מוכיח כן. (32) דווקא באחד צריך "מיגו", אבל שניים יכולים להוציא ממון אפילו בלי "מיגו". (33) בכתב יד תימן: "מעשר שני". (34) במקום שהעד אינו

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

השני. ולעניין כתובה, עיין פרק י"ז מהלכות אישות הלכה ח. ולעניין חוב, עיין בפרק כ מהלכות מלוה ולוה הלכה ד. (63) המשך הברייתא שם. (64) אחרי שכולם קיבלו את המתנה בעת אחת. והמדובר כשלא הניח נכסיו ליורשים, שאם הניח להם, גובה מהם (מגיד משנה להלן הלכה יד בשם הרשב"א). (65) היינו, לפי האחוזים כדלהלן. (66) מדברי הר"ף, שם.

יד. אָבֵל⁶⁷ אִם אָמַר: תָּנוּ מְאֹתִים זֶזוּ לְפָלוֹנִי, וְאַחֲרָיו⁶⁸ שְׁלֹשׁ מְאוֹת לְפָלוֹנִי, וְאַחֲרָיו אַרְבַּע מְאוֹת לְפָלוֹנִי - כָּל הַקּוֹדֵם⁶⁹ בְּשֵׁטֶר זָכָה. לְפִיכָךְ, אִם יֵצֵא עָלָיו שֵׁטֶר חוֹב - גּוֹבֶה מִן הָאַחֲרוֹן; אִין לֹ - גּוֹבֶה מִשְׁלָפְנָיו; אִין לֹ - גּוֹבֶה מִשְׁלָפְנֵי פָּנָיו.

(67) לשון הברייתא, שם. (68) שכאן הוא מדגיש את הקדימה והאחרון. (69) שאם אין סכום מספיק בעיזבונו לחלוקת כולם, ייקח הראשון, שקיבל את המתנה, קודם לאלו שבאים אחריו.

טו. שְׂכִיב מְרַע⁷⁰ שְׁאָמַר: יְדוּר פְּלוֹנִי בְּבֵית זֶה, יֵאָכֵל פְּלוֹנִי פְּרוֹת דֶּקֶל זֶה - לֹא אָמַר פְּלוֹנִי; שְׁלֵא⁷¹ הִקְנָה לָהֶם דְּבַר שֵׁישׁ בּוֹ מִמֶּשׁ, שֶׁהִדִּירָה וְהֵאָכִילָה וְכִי־יֵצֵא בְּהֵן הָרִי הֵן פְּדִיבּוֹר וְכִשְׁנָה שְׁאִין נִקְנִין⁷². אָבֵל⁷³ אִם אָמַר: תָּנוּ בֵּית זֶה לְפָלוֹנִי כְּדֵי שְׂיִדוּר בּוֹ עַד זְמַן פְּלוֹנִי, אוֹ: תָּנוּ דֶּקֶל זֶה לְפָלוֹנִי כְּדֵי שְׂיֵאָכֵל פְּרוֹתָיו - דְּבָרָיו קִיָּמִין; שֶׁהִרִי הִקְנָה לָהֶם הַגּוֹף לְפְרוֹתָיו⁷⁴, וְהַגּוֹף דְּבַר שֵׁישׁ בּוֹ מִמֶּשׁ. וְכֵן כָּל פִּי־יֵצֵא בְּזֶה.

(70) שם קמז: מימרא של רב נחמן. (71) מדברי הר"י מיגאש. ולרשב"ם (שם דיבור המתחיל אמר רב נחמן) טעם אחר על אכילת פירות. (72) כלומר, אף בבריא בקניין. ואם כן גם האמירה בשכיב-מרע, שהיא במקום קניין, אינה מועילה (גמרא שם). (73) המשך המימרא שם. (74) ראה פרק כג מהלכות מכירה הלכה א.

פְּרָק אַחַד עָשָׂר

(1) נכתבארו בו משפטי שכיב מרע שלא ביאר בדבריו, אם שלא ביאר מי הם המקבלים, אם שלא ביאר שיעור הדבר הניתן להם או עניינו, וכל הנמשך אחר זה, וכן לדון כוונתו במתנותיו וכל התלוי בזה ומה שהוא נמשך בזה.

א. שְׂכִיב מְרַע² שְׁאָמַר: נְכָסִים אֵלוּ לְבָנֵי - אִין הִבְנוֹת בְּכָלֵם³. הִיָּה⁴ לוֹ בֶן אֶחָד וּבֵת, אוֹ בֶן וּבֵן הִבְנִין⁵, אָף עַל פִּי שֶׁהוּא אָמַר 'לְבָנֵי', שֶׁהוּא לְשׁוֹן רִבִּים - אִין נוֹתְנִין אֵלָא לְבָנֵי; שֶׁהִבְנִין הָאֶחָד נִקְרָא בְּנִים⁶.

(2) יוצא מתוך המשך ההלכה שלפנינו. (3) דווקא בשכיב מרע אין הבנות בכלל בניו, לפי שבשעת מיתה אינו רוצה לעקור נחלה דאורייתא, אבל במתנת בריא - אף הבנות בכלל, כמפורש למעלה פרק ו הלכה יד, ועיין שם הערה פח. (4) בבא-בתרא קמג: בעיא שנפתרה על-ידי רבא ורב

לא ידעו שאמירתו הייתה בדרך הודאה עד שנתברר הדבר לבסוף, ואם כן ודאי סברו שאמר כן שלא להשביע את בניו ובוודאי לא נתנו. דוגמא לכך מה שאמרו בבבא מציעא יז. "אמרו לו (=בית הדין) צא תן לו (=לבעל חובך) ואמר פרעתי, נאמן - חייב אתה ליתן לו ואמר פרעתי אינו נאמן", לפי ש"צא תן לו" הוא פסק-דין ברור ויודע שעליו ליתן, אבל "חייב אתה ליתן לו" אינו פסק-דין ברור ולפיכך אינו נאמן לומר פרעתי, שוודאי לא פרע כיוון שלא ברור לו שצריך לשלם (מגיד משנה). וראה בראב"ד.

יא. אָמַר 'תָּנוּ', וְאַמְרוּ 'תּוֹמִים 'נִתְּנוּ' - נֶאֱמָנִין, וְנִשְׁפָּעִין שְׁבוּעַת הַסֵּת שְׁנִתְּנוּ.

יב. שְׂכִיב מְרַע⁵¹ שְׁנִתְּן מְנָה לְאֶחָד וְאָמַר לוֹ: הוֹלֵךְ⁵² מְנָה זֶה לְפָלוֹנִי, וְהֵלֵךְ וּמֵצֵא⁵³ שְׁמַת: אִם קָנִים הִיָּה בְּשָׁעָה שְׁנִתְּן לוֹ הַשְּׂכִיב מְרַע⁵³ - יִתְּנוּ לְיִוְרָשִׁי מִי שְׁנִשְׁתַּלְּחוּ לוֹ; שְׂדֵבְרָא⁵⁴ שְׂכִיב מְרַע פְּכֶתוּבִין וְכַמְסוּרִין⁵⁵ הֵן. וְאִם לֹא הִיָּה קָנִים⁵⁶ - יִחְזְרוּ לְיִוְרָשִׁי מְשַׁלְּחִי; שְׁאִין קִנְיָן לְמַת⁵⁷.

(51) גיטין יד: (52) וכלל הוא ש"הולך לאו כזכ"י, ואין המקבל זוכה עד שיגיע לידו (למעלה פרק ד הלכה ד) - זה אינו אלא בבריא אבל בשכיב מרע אמרו "הולך כזכ"י" (גמרא שם). (53) שאז יכול היה השליח לזכות בעבורו. (54) מדברי הר"ף שם. (55) ואינו צריך קניין. ואף על פי שמתנת שכיב מרע אינה קונה אלא לאחר מיתה (למעלה פרק ח הלכה ח) וכאן הרי מת המקבל בחיי השכיב מרע? - כיוון שטרם ונתן המנה לשליח בוודאי דעתו שיקנה מיד (ש"ך בחושן משפט סימן קכה סעיף קטן לו בשם בית יוסף). (56) בשעה שנתן השכיב-מרע לשליח. (57) מדברי הר"ף שם.

יג. שְׂכִיב מְרַע⁵⁸ שְׁאָמַר: תָּנוּ⁵⁹ מְאֹתִים זֶזוּ לְפָלוֹנִי, וְשְׁלֹשׁ מְאוֹת זֶזוּ לְפָלוֹנִי, וְאַרְבַּע מְאוֹת זֶזוּ לְפָלוֹנִי - אִין אוֹמְרִין: הַקּוֹדֵם בְּשֵׁטֶר זָכָה⁶⁰. לְפִיכָךְ⁶¹, אִם לֹא הִנִּיחַ תְּשַׁע מְאוֹת - הוֹלֵקִין הַנִּמְצָא לְפִי⁶² מִה שְׁפָתָב לְהֵן. וְאִם⁶³ יֵצֵא עָלָיו שֵׁטֶר חוֹב - גּוֹבֶה מִכָּל⁶⁴, מִכָּל אֶחָד וְאֶחָד כְּפִי מִה שְׁפָתוֹב לְהֵן⁶⁵. פִּיצֵד⁶⁶? הִיָּה הַחוֹב אַרְבַּע מְאוֹת וְחֲמִשִּׁים - בְּעַל הַמְּאֹתִים נוֹתֵן מְאָה, וּבְעַל הַשְּׁלֹשׁ מְאוֹת מְאָה וְחֲמִשִּׁים, וּבְעַל הָאַרְבַּע מְאוֹת נוֹתֵן מְאֹתִים.

(58) בבא בתרא קלח. (59) והיינו, במחלק כל נכסיו ללא שיור, או במצווה מחמת מיתה. (60) שאין אדם יכול להוציא שני משפטים כאחד, והוא התכוון בעצם לתת לכולם בבת אחת, אלא שהכרחי היה לו לפרט את שמות המקבלים בזה אחרי זה. ויש אומרים שאם הסכום שווה בכולם, שהיה יכול לכוללם יחד, ולא לפרט בזה אחרי זה, - יש כאן דין קדימה (מגיד משנה). (61) מדברי הר"ף. (62) היינו, לפי האחוזים, כמו שמסביר הר"ף, שחלוקה זו מעמידה אותנו על רצונו של הנפטר, לתת לזה כפליים או פעם וחצי מן

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום שלישי י"ג שבט - ספר קנין - הלכות זכיה ומתנה קיט

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

לדחותם, – יכולים הם לעשות כן כמו בשני יוסף בן שמעון שיצא שטר חוב על אחד מהם, ששניהם יכולים לדחותו (פכ"ד מהלכות מלוה ולוה הלכה ח). וראה בלחם-משנה כאן.

ד. שְׂכִיב מְרַע²² שְׂאָמַר: נְכָסִי לְפָלוּנִי וּפְלוּנִי וּפְלוּנִי - חוֹלְקִין בְּשָׂוָה, אָפְלוּ הֵן מֵאַה.

22) יוצא מתוך ההלכה הבאה. ומדובר במחלק או במצוה מחמת מיתה.

ה. אָמַר²³: נְכָסִי לְפָלוּנִי וּלְבָנִי - חוֹלְקִין: פְּלוּנִי נוֹטֵל מִחֲצָה, וְכָל בְּנָיו מִחֲצָה²⁴. וּמַעֲשֶׂה²⁵ פְּאָחַד שְׂאָמַר לְאִשְׁתּוֹ: נְכָסִי לִיךְ וּלְבָנֶיךָ; וְאָמְרוּ חֲכָמִים: תֵּטֵל הִיא מִחֲצָה, וְכָל הַבָּנִים מִחֲצָה.

23) בבא-בבא קמא. כדעת רב יוסף. 24) וכך הם דברי רבי בברייתא שם: "והיתה לאהרן ולבניו – מחצה לאהרן ומחצה לבניו". 25) בבא-בבא קמא שם.

ו. אָמַר: לְפָלוּנִי וּפְלוּנִי וּלְבָנֵי פְלוּנִי - נוֹטֵלִין בְּנֵי פְלוּנִי מִחֲצָה²⁶, וְהַשְּׂנִים הָרְאשׁוֹנִים מִחֲצָה.

26) לשיטת רבינו, הכלל נוטל תמיד מחצה, לא רק במקום פרט אחד כבהלכה הקודמת, אלא אף כלפי כמה פרטים.

ז. שְׂכִיב מְרַע²⁷ שְׂאָמַר: יִחְלַק פְּלוּנִי בְּנִכְסֵי - יֵטֵל מִחֲצָה²⁸. תְּנוּנִי²⁹ חֵלֶק³⁰ לְפָלוּנִי בְּנִכְסֵי - יֵטֵל אָחַד מִשְׂשָׂה עֶשְׂרִי³¹. וַיֵּשׁ מִי שְׂהוֹרָה: יֵטֵל רְבִיעֵ הַנִּכְסִים³².

27) בבא-בבא קמא סג. ושם לא נזכר מפורש "שכיב מרע", אלא מכיון שהובא שם "האומר" – סובר רבינו שמדובר בשכיב מרע, שדבריו ככתובים וכמסורים, שהרי בבריא צריך קנין. 28) שזה כלול במילה: "יחלוק". 29) בעיא שם, שנפתרה מברייתא, שתוכנה הובא בהלכה הבאה. 30) ולא ידוע לנו "חלק" מהו? 31) והוא הפחות שבשיעורים שבהלכה הבאה. וזו היתה הכוונה של רבינא בר קיסי לפתרון הבעיא. 32) כמו שכתב הרי"ף: "שאין דרך בני אדם לומר חלק סתם על פחות מרביעי". וכוונת רבינא בר קיסי בפתרון הבעיא, היתה לפתור מתחילת הברייתא "תנו חלק לפלוני בבור – אין פחות מרביעי".

ח. שְׂכִיב מְרַע³³ שְׂאָמַר: תְּנוּ חֵלֶק לְפָלוּנִי בְּבוֹר הַיָּם³⁴ שְׂיֵשׁ לִי - יֵטֵל רְבִיעֵ הַיָּם. אָמַר: תְּנוּ לוֹ בּוֹ חֵלֶק לְחֻבֵית³⁵ - הָרִי מְעוֹט³⁶, וְיֵטֵל שְׂמִינִית³⁷ הַיָּם. אָמַר: תְּנוּ לוֹ בּוֹ חֵלֶק לְקַרְרָה³⁸ - נוֹטֵל חֵלֶק מִשְׂנִים עֶשְׂרִי מִן הַיָּם. אָמַר: תְּנוּ לוֹ בּוֹ חֵלֶק לְטַפְיִח³⁹ - נוֹטֵל חֵלֶק מִשְׂשָׂה עֶשְׂרִי מִן הַיָּם שְׂבָבוֹר; שְׂהָרִי גְלָה דַעְתּוֹ שְׂלַחֲלַק מוֹעֵט נִתְפָּן⁴⁰.

33) ברייתא שם. 34) ברי"ף וברשב"ם: בור של מים. 35) למלאות מן הבור לתוך החבית. 36) שמילת ל"חבית" באה למעט ממדת הבור. כלומר, שלא צריך מן הבור, אלא

יוסף. 5) שאינו בכלל בניו (בבא-בבא קמא שם) בלשון בני אדם (רשב"ם שם). 6) כמו במדבר כו, ח: "ובני פלוא אליאב".

ב. שְׂכִיב מְרַע⁷ שְׂאָמַר נְכָסִי לְטוֹבִיָּה, וְנָתַת, וּבָא אָחַד שְׂשָׂמוֹ טוֹבִיָּה וְאָמַר 'אֲנִי הוּא' - נוֹטֵל⁸. וְאִם הַחֲזִיק⁹ שְׂמוֹ רַב¹⁰ טוֹבִיָּה - אֲנִינוּ נוֹטֵל¹¹. וְאִם הָיָה שְׂכִיב מְרַע גָּס¹² בּוֹ וְקוֹרָא אוֹתוֹ בְּשֵׁמוֹ¹³ - נוֹטֵל¹⁴.

7) כתובות פה: מימרא של רבי יוחנן. 8) אע"פ שיש בסביבה עוד אחד ושמו טוביה, שגם אותו אפשר להביא בחשבון – כיון שזה שלפנינו הזדרו לבוא, נותנים לו (שו"ע חושן-משפט סימן רנג סעיף כט). שוודאי כיוון לו, ואין חשש לרמאות, שהרי סוף הדבר להגלות (סמ"ע שם ס"ק ג). 9) שם בגמרא. 10) מוסמך להוראה. 11) מפני שאין לזהות אותו עם טוביה סתם, שלרב לא היה קורא בשמו. 12) רגיל בו. 13) בינו לבין עצמו (משנה-למלך). 14) אע"פ שקרא לו כן בפני אחרים – כיון שרגיל לקראו תמיד כן בינו לבין עצמו (משנה-למלך).

ג. פְּאוּ¹⁵ שְׂנִים לְתַבְעַ, וְכָל אָחַד מֵהֵן מְחִזֵּק שְׂמוֹ טוֹבִיָּה, אִם הָיָה אָחַד מֵהֵם תְּלָמִיד חָכֵם - תְּלָמִיד חָכֵם קוֹדֵם¹⁶. אִין בְּהֵן תְּלָמִיד חָכֵם, וְהָיָה אָחַד מֵהֵן שְׂכֵן¹⁷ אוֹ קְרוֹב - הוּא קוֹדֵם. הָיָה¹⁸ אָחַד שְׂכֵן וְאָחַד קְרוֹב - שְׂכֵן קוֹדֵם¹⁹. שְׂנִיָּהֶם²⁰ קְרוֹבִים אוֹ שְׂנִיָּהֶם שְׂכָנִים אוֹ שְׂנִיָּהֶם תְּלָמִידֵי חֲכָמִים - יַעֲשׂוּ²¹ הַדִּינִין כְּמוֹ שְׂדִרְאָה לָהֶם; כָּל מִי שְׂדַעְתָּן נוֹטָה שְׂעַל זֶה אָמַר - נוֹתֵינִין לוֹ. וְכֵן אִם הָיוּ רַבִּים.

15) המשך הסוגיא שם. 16) כי מן הסתם רוצה אדם, ההולך למות, להנות תלמיד-חכם מנכסיו, שמצוה רבה היא (ברכות לד: – רש"י). 17) כלומר, חבר הרגיל אצלו במשא ומתן (רמ"א שם). 18) בעיא שנפתרה, שם. 19) בהתאם למה שנאמר במשלי כז, י: "טוב שכן קרוב מאח רחוק". והמדובר כשהקרוב אינו ראוי ליורשו, שאם ראוי ליורשו – הוא קודם לשכן (ש"ך סימן רנג ס"ק לח בשם ה'טור'). 20) שם. 21) זהו פירושו של רבינו למונח התלמודי: שודא דדייני. והוא, שהדיינים יעשו לפי אומד דעתם, למי היתה כוונת הנותן לתת. וכן פירש רש"י שם. ברם ה'תוספות' שם, ד"ה שודא דדייני, פירשו: שהדיינים נותנים למי שהם רוצים. וראה למעלה פרק כא מהלכות מכירה הלכה טו. ומה שאמרו בתוספתא (בבא-בבא קמא פרק יא צוק"מ עמ' 414.18): "האומר תנו מאתים דינר ליוסף בן שמעון, והיו שם שני יוסף בן שמעון, אין דורשין לשון הדיוט לומר לזה היה אוהב ולא לזה היה אוהב, אלא שניהם חולקים בשווה". – "התוספתא – כדעת רב בשני שטרות (שאמר: יחלוקין) (כתובות צד). ואין הלכה כן [אלא כשמואל שם שאמר שודא דדייני]" – מאירי בכתובות פה: עמוד 380. וכן כתב הרא"ה שם שהתוספתא "משובשת, מדלא מייתנין לה בגמרא דילין". ועיין כסף-משנה. וכתב הש"ך (שם ס"ק לט) שהמדובר באופן שהיורשים מסכימים לשלם לאחד מהם, אבל אם רוצים

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

ממה שאמרו שם קכת. שאין המלוה גובה חובו מיתומים ומעבדים, הרי שהם כמטלטלין, כיון שאפשר להסתירם, אע"פ שמן הדין הם כקרקע. ועיין נמוקי-יוסף שם. (55) והיינו, אם אמר "כל מטלטלין שלי", שאם לא כן, הם כחטיים ושעורים (מגיד-משנה). (56) כלומר, אין נוהגים לטלטלה. אבל הריחיים העליונה, שרגילים לטלטלה כדי לתקנה, - היא בכלל מטלטלין (גמרא ורי"ף שם).

יד. אָמַר 57: פֶּל הַמְטַלְטֵלִים 58 - נוֹטֵל אֶף רִחִים הַתְּחַתּוֹנָה וְכִיּוֹצֵא בָּהּ.

(57 שם. 58) משמע, כל מה שאפשר לטלטלו, אם כי אין נוהגים לעשות כן.

טו. שְׂכִיב מֵרַע 59 שְׁאָמַר: נֶכְסִי לְפָלוּנִי - נוֹטֵל פֶּל הַמְטַלְטֵלִין 60 וְכָל הַקְּרָקְעוֹת 61 וְהַפְּגָדִים 62 וְהַעֲבָדִים וְהַבְּהֵמָה וְהַעוֹפוֹת 63. וְהַתְּפִלִּין עִם שְׂאָר סִפְרִים - הַכֹּל בְּכָלֵל הַנֶּכְסִים. אֲבָל סִפֵּר תּוֹרָה - ? שׁ בּוֹ סִפְקָא 64 אִם הוּא בְּכָלֵל 65 נֶכְסִים אוֹ אֵינּוּ 66; לְפִיכָּךְ, אִם תִּפְסֹד אֵין מוֹצִיאִין 67 מִיָּדוֹ.

(59 שם קנ: וקנא. 60) לא נאמר מפורש בגמרא, אבל יוצא מתוך פירוט הדברים דלהלן. (61) מפורש שם. (62) גם זה מפורש שם. (63) כל זה מפורש שם. והעיר בלחם-משנה על "כספים ושטרות" שנוכרו בגמרא שם, והשמיטם רבינו. (64) בעיא שם בגמרא. (65) שהרי יכול למוכרו לצרכים מסויימים, כגון לישא אשה (שם). (66) שהרי אין לו רשות למוכרו לכל דבר. ואין להעיר: אם אינו בכלל הנכסים, למה אינו שויר במתנת השכיב-מרע, שיצריך קנין כמתנת בריא (למעלה פ"ח הלכה טו)? - שכיון שאינו בכלל הנכסים, אין זה שויר (אורי-שמח). (67) למעלה (פרק ט הלכה ד) בדין ספק במתנת שכיב מרע, פסק רבינו "לא קנה", ולא כתב ש"אם תפס אין מוציאין מידו" - שם כל המתנה מוטלת בספק, אבל כאן אין ספק על עיקר המתנה, אלא על ספר-התורה אם גם הוא בכלל או לא (לחם-משנה). [וראה בפ"ט מהלכות טוען ונטען הלכה יב, וצ"ע].

טז. שְׂכִיב מֵרַע 68 שְׁאָמַר: תָּנוּ מְאֵתִים זֶזוּ לְפָלוּנִי פְּכוּרֵי פְּרָאוֹי לֹא 69 - נוֹטֵל וְנוֹטֵל בְּכוֹרָתוֹ.

(68) בבא-בבא קלח. בברייתא. (69) אלו הן מילים מיותרות, ולפיכך הן באות לרבות שנוטלין נוסף על חלק בכורה שלו. וראה בסמוך אם לא הזכיר מילה מיותרת זו.

יז. אָמַר 70: בְּכוֹרָתוֹ 71 - יָדוּ עַל הַעֲלִיּוֹנָה: רִצָּה חֵלֶק בְּכוֹרָה - נוֹטֵל 72, רִצָּה 73 מְאֵתִים זֶזוּ - נוֹטֵל.

(70) שם, המשך הברייתא. (71) ולא אמר: כראוי לו. (72) אם חלק הבכורה הוא יותר ממאתים זוז, שאינו יכול לסלק אותו מהבכורה, אם כי יכול לגרוע מחלקם של יתר היוורשים. ראה בפ"ו מהלכות נחלות הלכה ג, ובסמ"ע סימן רג ס"ק יח. (73) ואם לא הזכיר לא "כראוי לו" ולא "בכורתו", ראה לקמן.

בכדי למלאות חבית. (37) שכך שיעור חכמים (רי"ף שם). (38) מה שצריך לשים בקדרה, הקטנה מחבית. (39) כד קטן לשתייה. (40) שיטת הר"ח, שהלכה זו רק במתנה, אבל במקח - הדמים מודיעים, היינו, שהוא מקבל חלק לפי חשבון המעות שנתן (מגיד-משנה). אבל רבינו אינו סובר שהדמים מודיעים, כמו שנראה למעלה פכ"ז מהלכות מכירה הלכה ג (לחם-משנה).

ט. וְאֵין 41 גוֹמְרִין מִן הַשְּׁעוּרִין הָאֵלּוּ לְדִין אַחֵר.

(41) מדברי הרי"ף שם. לפי שאין אנו יודעים יפה לנמק את השיעורים האלו שנתנו כאן חכמים. ורק לענין "תנו חלק לפלוני בנכסי", למדו בכאן (רי"ף שם).

י. שְׂכִיב מֵרַע 42 שְׁאָמַר: תִּטְלֵן 43 אֲשֶׁתִּי פְּאָחַד מִן הַבָּנִים 44 - נוֹטֵלֶת פְּאָחַד מִבְּנָיו. וְאִם 45 נוֹלְדוּ 46 לּוֹ בָּנִים אַחֵר הַצּוֹאָה - מִצְטָרְפִין עִם אֵלּוּ שְׁהִיוּ בְּשַׁעַת הַצּוֹאָה, וְנוֹטֵלֶת חֵלֶק עִם פְּלוֹן. פִּיצֵד? הִיוּ שְׁלֹשָׁה בָּנִים בְּשַׁעַת הַצּוֹאָה, וְלֹאֲחֵר זְמַן נוֹלְדוּ לּוֹ שְׁנַיִם - נוֹטֵלֶת פְּאָחַד מִן הַחֻמְשָׁה, שְׁהִיוּ שְׁתוֹת פֶּל הַמְמוֹן.

(42) בבא-בבא קכח: מימרא ששלח רבי אבא לרב יוסף בר חמא. ואף שם לא הוזכר שכיב מרע, וראה למעלה הלכה ז והערה כו, ולהלן בהערה הבאה. (43) וזהו לשון המועיל רק בשכיב מרע (ראה למעלה פרק ט הלכה ג). (44) היינו, חלק שוה כאחד מן הבנים. (45) כדברי התוספת של רבא, בגמרא שם. (46) ואם מתו אחר הצוואה, ונתרבה חלקם של אלה שנשארו - נוטלת אף היא כאחד מהם (רשב"ם). ויש מפקפקים בזה (מגיד-משנה בשם הראב"ד).

יא. וְאֵינָהּ 47 נוֹטֵלֶת עִמָּהֶם אֵלּא בְּנֶכְסִים שְׁהִיוּ לּוֹ בְּשַׁעַת הַצּוֹאָה. אֲבָל נֶכְסִים שְׁבָאוּ לּוֹ אַחֵר זְמַן הַצּוֹאָה 48 - אֵין לָהּ בְּהֵן חֵלֶק; שְׁאֵין אָדָם מִקְנָהּ דָּבָר שְׁלָא בָּא בְּרִשׁוּתוֹ.

(47) מדברי רבא. (48) כן גם ברשב"ם שם, ד"ה ובנכסים של עכשיו.

יב. שְׂכִיב מֵרַע 49 שְׁאָמַר: מִטְלְטֵלִין שְׁיִישׁ לִי לְפָלוּנִי - נוֹטֵל פְּלִי תְּשְׁמִישׁוֹ 50, אֲבָל לֹא חֲטִים וּשְׁעוּרִים וְכִיּוֹצֵא בְּהֵן 51. אָמַר 52: פֶּל מִטְלְטֵלִין שְׁלִי - נוֹטֵל הַכֹּל 53.

(49) שם קנ. וגם שם לא הוזכר "שכיב מרע" אלא שמכיון שלא הוזכרה אלא אמירה בלי קנין, ע"כ שמדובר בשכיב מרע. (50) תשמישי הבית, שרק אלו הם בכלל "מטלטלין" בלשון בני אדם. (51) כגון בהמות (רשב"ם שם ד"ה לבד מחיטי ושערי) וסחורות ופרקמטיאות (רמ"ה), שאינם בכלל "מטלטלין". (52) שם. (53) שמילת "כל" באה לרבות, אף אלו.

יג. וְהַעֲבָדִים 54 בְּכָלֵל 55 הַמְטַלְטֵלִין, אֲבָל לֹא רִחִים הַתְּחַתּוֹנָה וְכִיּוֹצֵא בָּהּ, שְׁהִרִי הִיא מְחַבֶּרֶת לְאֶרְצָה 56.

(54) בעיא בגמרא שם, שלא נפשטה, אך הרי"ף פתר אותה

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

פֶּרֶק שְׁנַיִם עָשָׂר

1) נתבאר בו משפטי שכיב מרע שנתן נכסיו ליורשיו או לאחד מהן והתנה בהן, וכן כל הנותן נכסיו לאחר ואחריו לאחר מה דינו, והנותן נכסיו לאחר מותו, וכל הדומה לזה. ונסתיים הפרק בביאור שראוי לחסידיהם להסתפק במה שיש להם ולא יקבלו מתנות שנאמר ושונא מתנות יחיה.

א. שְׂכִיב מְרַע² שְׁאָמַר³: בְּנִי פְּלוֹנִי יִירְשֵׁנִי⁵ - הָרִי זֶה יוֹרֵשׁ אוֹתוֹ לְבְדִי⁶, וְלֹא יִירְשֵׁהוּ שְׁאָר הַבְּנִים. וְכֵן⁷ אִם אָמַר עַל פֶּת בֵּין הַבְּנוֹת, אוֹ אָח בֵּין הָאֲחִין, אוֹ שְׁאָר יוֹרְשֵׁי⁸ - דְּבָרָיו קְיָמִין.

2) בבא-בתרא קל. במשנה, וכרבי יוחנן בן ברוקה, שנפסקה הלכה כמותו, שם בגמרא. ודוקא שכיב מרע, אבל בריא - לא (להלן הלכה ב.). 3) דוקא אמר, אבל כתב - לא קנה בנו, שלא כתב אלא לעשותו אפטרופוס (למעלה פ"ו הלכה ב, ולהלן פ"ו מהלכות נחלות הלכה ב.). 4) אבל למי שאינו ראוי ליורשו, אינו יכול להוריש במקום שיש יורשים (גמרא שם, וכ"ה בפ"ו מהלכות נחלות הלכה א.). 5) דוקא כשאומר בלשון ירושה, אבל אם אמר בלשון מתנה - אין הבדל בין בריא שכיב מרע, ובין מי שראוי ליורשו לבין מי שאינו ראוי ליורשו - בכל אופן יכול ליתן כאוות נפשו (להלן הלכה ה, והלכות נחלות שם הלכה ה.). 6) ולמדו כן מהפסוק (דברים כא, טז) "והיה ביום הנחילו את בניו" - "התורה נתנה רשות להנחיל לכל מי שירצה" (בבא-בתרא שם) שהרי לא נאמר שינחלו בניו אלא הנחילו את בניו - והי שהיא המנחיל לכל מי שירצה מבניו (רשב"ם שם). והמדובר במקרה שאין בכור, שאם יש בכור - לא אמר כלום, שנאמר "לא יוכל לבכר וגו'" (הלכות נחלות שם הלכה ב.). 7) ברייתא שם. 8) בבת בין הבנות, כשאין בנים; באח בין האחים, כשאין לא בנים ולא בנות. ובשאר יורשין, כשרק הם היורשים, ואין אחרים קודמים להם.

ב. אֶבֶל הַבְּרִיא⁹ - אֵין דְּבָרָיו קְיָמִין¹⁰.

9) שנתן כל נכסיו לאחד מיורשיו, בלשון ירושה, ובקנין, כדין מתנת בריא. 10) שם קלא. בעיא של רבא. ולדעת רב האי, הרי"ף ורי"מ מיגאש, היא בעיא שלא נפתרה "ולא עבדינן בה עובדא" (=לא עושים בה מעשה), וראה 'נמוקי יוסף', שאפילו תפס המקבל מוציאים ממנו, וכן נראה מלשון רבינו. וראה למעלה פ"א הלכה טו והערה סו. ולהלן בהלכות נחלות שם הלכה ד, ובלחם-משנה שם.

ג. שְׂכִיב מְרַע¹¹ שְׁאָמַר: נְכָסִי לְפְלוֹנִי¹², וְאֲחֵרִיו¹³ לְפְלוֹנִי - אֵין לְשֵׁנִי אֵלָא מֵה שְׁשִׁיר רֵאשׁוֹן¹⁴.

11) בבא-בתרא קלז. בברייתא, וכרבן שמעון בן גמליאל, שכן פסק רבי יוחנן שם, הלכה כמותו. ודוקא שכיב מרע. 12) כלומר: נכסי במתנת שכיב מרע לפלוני, שאינו ראוי ליורשו. 13) אחרי מותו של פלוני, והוא-הדין אם אמר לו "אם תמות" ('טור') חושן-משפט סימן רמח, בשם רבינו יונה. 14) שכל זמן שהמתנה בידו - היא כולה שלו, גם הגוף וגם הפירות, ולפיכך יכול למכרה. ואז אין לו לשני

הטענות, כלשון רבינו בפכ"ד מהלכות מכירה הלכה יד. ובגמרא שם שלפנינו שם: "מחמרא, כדי לייפות כחו", ופירש"י לא הזכיר בפירושו לא "יין" ולא "דמי יין" (ועיי"ש מה שכתב במה שאמרו "כדי לייפות כחו"). ומתוך דברי רבינו, נראה שגרס שם: "מחמרא דנהר פניא, כדי לייפות כחו". [95] כתובות קט: בעיית רב אשי שנפשטה על-ידי אבימי מהגרונאי בשם רבא. 96) שיש לו שותפות בשני דקלים נפרדים, בכל אחד מהם - חצי. ונחלקו המפרשים בדבר: יש אומרים שהנייה גם דקלים אחרים, והספק היה אם יכולים היורשים לדחותה ולתת לה שני חצאים אלה, ופסקו להלכה שידה על התחתונה (רש"י שם). ויש מפרשים, שלא הניח אלא שני חצאים אלה, והספק היה אם יכולה ליטלם, כיון שאינו דקל שלם, ופסקו להלכה שיכולה ליטלם. ולפי דעה זו, אם יש לו דקלים אחרים בוודאי יכולה לתבוע דקל שלם (רא"ש שם סימן יד). וכתב הבית-יוסף בסימן רנג, שדעת רבינו נוטה כדעה השניה, ועיין מגיד-משנה. 97) בבא-בתרא עא. כדעת רב אשי. 98) בכ"י תימן: "כדין", וכ"ה בדפוס רומי. והיינו "מאה גולפי" שבגמרא שם. שאפשר לסדר על פני השטח שלו, באורך וברוחב - מאה כדים. 99) אם אין לו אחר פחות מזה. 100) למרות שהוא יותר גדול משהוא אמר. 101) שם, בדברי רב אשי. 102) ואין אנו אומרים כמר זוטרא שהתכוון לתת לו רק שטח של מאה כורים מתוך הבית, והיתר השאיר ליורשים (רשב"ם שם ד"ה מאה ועשרים).

כג. שְׂכִיב מְרַע¹⁰³ שְׁאָמַר: תָּנוּ לְבְנֵי שְׁקָל¹⁰⁴ בְּקָל שְׁבַת, או¹⁰⁵ שְׁאָמַר: אֵל תִּתְּנוּ לָהֶם אֵלָא שְׁקָל, וְנִמְצָא שְׁאִינוּ מִסְפִּיק לָהֶם אֵלָא סֵלַע בְּקָל שְׁבַת - נוֹתְנִים לָהֶם פֶּל צְרָפָן¹⁰⁶; שְׁלֹא¹⁰⁷ נִתְּפָן זֶה לְהַרְעִיב אֶת פְּנֵיו, אֵלָא לִירוֹז אוֹתָם, שְׁמָא יוֹרְיָחוּ בְּהוֹצָאָה¹⁰⁸ יוֹתֵר מְדִי.

103) ברייתא בכתובות ט: 104) חצי סלע. 105) כרב חסדא בשם מר עוקבא (שם ע.) שסיכם את ההלכה בניגוד לנאמר בביריתא. 106) שבוודאי זה היה רצונו, כדלקמן. 107) גמרא שם. 108) כלומר, ירחיבו ויגדילו הוצאתם.

כד. שְׂכִיב מְרַע שְׁצָנָה וְאָמַר: אֵל תִּסְפְּדוּהוּ - אֵין סוֹפְדִין אוֹתוֹ¹⁰⁹. אֵל¹¹⁰ תִּקְבְּרוּהוּ מִנְכָסָיו¹¹¹ - אֵין שׁוֹמְעִין לוֹ שְׁיָחוּס עַל מְמוֹן בְּנֵיו וְיִפִּיל עַצְמוֹ עַל הַצְּבוּר, שְׁאִסּוּר לְהַנִּיחוֹ בְּלֹא קְבוּרָה¹¹², אֵלָא כּוֹפִין אֶת הַיּוֹרְשִׁין לְקַבְּרוֹ מִנְכָסָיו.

109) בסנהדרין מו: נסתפקו בזה אם כבוד המת הוא ויכול לוותר עליו, או הוא כבוד החיים, ואין בידו לוותר, ונפשטה מברייתא של רבי נתן שהוא כבוד המת. וכן פסק רבינו בפרק יב מהלכות אבל, הלכה א. 110) כתובות מח. מימרא של רב מתנה. 111) אלא מן הצדקה (רש"י שם). 112) שהקבורה מצוה הי, א שנאמר כי קבור תקברנו (הלכות אבל שם). וכל המלין מתו עובר עליו בלא-תעשה (סנהדרין מו:). ואם ציוה שלא לקברו כלל, בעיא היא בסנהדרין שם, וראה בהלכות אבל שם.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

עויא מפורש שאמר למי שראוי לירושו: נכסי לך ואחריו לפלוני - אין לשני במקום ראשון כלום (הובא למעלה הלכה ד) - אלא על-כרחנו שכאן באומר תנו שקל לבני, מדובר כשפירש ואמר לא משום ירושה אני נתן, אלא משום מתנה, ועיין ראב"ד. וראה להלן הערה הבאה. (25) אפילו אם נתן סתם, ולא פירש שאין זה בירושה אלא במתנה שיש לה הפסק - כיון שלא בא ליד הירושים אלא מסר לשליש עבורם, יעשה שלישי מה שהושלש בידו. וכן כתב ה'בית יוסף' סימן רמח, בשם הר"ן. ובסברא זו מתרין שם את הסתייה שהובאה למעלה בהערה הקודמת. (26) בניגוד למה שכתב בפרק יא הלכה כג. (27) שבשני האופנים הנ"ל אין אנו אומרים שכוונת הצמצום היתה לזרז אותם (כמו בפרק יא שם), אלא לחסוך מן הנכסים למען האחרים, המקבלים נכסיו לאחר מותם של אלה.

ז. נכסיו לפלוני, ואחריו לפלוני: מת ראשון - קנה שני; מת שני - הרי אלו של יורשי השני; מת שני בחי ראשון - יהיו הנכסים של יורשי ראשון.

(28) ברייתא בבבא-בתרא קכט: ושם מעשה בשלשה מקבלים, ורבינו כתב בשנים והוא-הדין לשלשה (ראה מגיד-משנה). (29) שכיון שבשעת מותו של ראשון אין השני בחיים, אינו זוכה בנכסים אלו. שהנותן לא כיון לירושי השני אלא לשני עצמו.

ח. ואף על פי שאין לשני אלא מה ששייר ראשון, אסור לראשון למכור ולתן גופו, אלא אוכל הפרות³² עד שמתו ויזכה השני.

(30) שם קלז. כרשב"ג בברייתא השנייה, הנראית כסותרת לברייתא הראשונה (שבהלכה ז). וכפי שפורשו הדברים בשקלא-וטריא שם. (31) שברייתא ראשונה - בדיעבד, וברייתא שניה - לכתחילה. כדי שיתקיים רצונו של הנותן, שהשני יזכה אף הוא בנכסים. (32) או מוכר אותם לאחרים.

ט. ואם עבר הראשון ומכר ונתן במתנה - אין השני מוציא מיד הלקוחות; שאין לשני לא מן הגוף ולא מן הפרות אלא הנשאר. וכל המשיא³⁴ עצה לראשון למכור - נקרא רשע³⁵. ואפלו היה בהן עבדים והוציאן הראשון לחרות³⁶, או פלים ועשאן תכריכים למת³⁷ - מעשיו קמיין.

(33) כרשב"ג בברייתא הראשונה שם. (34) מימרא של אביי, שם. (35) רק המשיא נקרא רשע, אחרי שהוא חוטא ולא לו, אבל מקבל המתנה עצמו שמכר, שעשה זאת להנאתו - אף כי עשה איסור, אינו נקרא רשע (רשב"ם שם). (36) מימרא של רבי זירא בשם רבי יוחנן, שם. ואע"פ שהמשחרר עבדו עובר ב'עשה' (פ"ט מהלכות עבדים הלכה ו), ויש כאן טענה שמא לא נתן לו על-מנת שיעשה עבירה בנכסיו - בכל זאת מה שעשה עשוי (שם בגמרא). (37) מימרא של רב יוסף בשם רבי יוחנן, שם. ואע"פ שהם אסורים בהנאה כדן כלי המת (פ"ד מהלכות אבל, הלכה

כלום, ראה להלן הלכה י. אבל מה ששייר יש לו, לפי שאמר "ואחריו לפלוני", והמקבל הראשון אינו ראוי לירושו, ואין זו אלא מתנה שיש לה הפסק.

ד. ואם¹⁵ היה הראשון ראוי לירושו¹⁶, כגון שהיה בין מקלל הבנים¹⁷ - אין לשני פלוגה¹⁸; שכל לשון מתנה¹⁹ לירוש הרי הוא כלשון ירשה, וירשה אין לה הפסק²⁰, ואף על פי שאמר 'ואחריו לפלוני'.

(15) שם קלג. בשם רב אחא בנו של רב עויא. (16) אע"פ שגם השני ראוי לירושו (מגיד-משנה). (17) ובאופן שאין חשש שלא עשאו אלא אפוטרופוס, כגון ששייר משהו, שלא נתן לו כל נכסיו (לעיל פ"ו ה"ב) או שהיה באמירה בלבד (פ"ו מהלכות נחלות הלכה ב). והוא-הדין לבת בין הבנות במקום שאין בנים, ולאח בין האחים אם אין לו בנים ובנות. (18) אם מת הראשון, אלא הכל לירושין. (19) כן דעת הגאונים, שאפילו כתב במפורש לשון מתנה, הרי זו ירושה (אם לא שכתב במפורש שאינו נתן בירושה אלא במתנה, כדלהלן). ויש חולקים על זה (מגיד-משנה). (20) מימרא של רב אחא שם, שמכיון שעשאו לירוש, אינו יכול שוב להפסיק את שלשלת הירושה, ומגלה את רצונו בזה, שאין אדם מתנה לעקור דבר מן התורה (רשב"ם שם).

ה. אבל הפריא שנתן מתנת פריא²¹ על דרך זה, וכתב לזה: נכסי לך, ואחריו לפלוני - אין לשני אלא מה ששייר ראשון, בין שהיה הראשון²² ראוי לירושו בין שלא היה ראוי לירושו²³.

(21) דוקא בלשון מתנה, שהרי בלשון ירושה אין דבריו קיימים כלל, כמבואר למעלה הלכה ב. (22) [כוונת רבינו להשמיענו, שמה ששייר ראשון יש לו לשני, וכפי הנוסח שכתב להלן הלכה ו: "השני קונה מה ששייר הראשון"]. (23) אחרי שבריא אין בכחו להנחיל למי שירצה בתורת ירושה, וכל כחו אינו אלא בלשון מתנה - מתנה יש לה הפסק, ויש לשני מה ששייר ראשון.

ו. שכיב מרע שאמר: נכסי לך, ואחריו לפלוני, והיה ראשון ראוי לירשו, ופרש ואמר: לא משום ירשה אני נתן לך, שאין לה הפסק, אלא במתנה, והרי הפסקתיה - השני קונה מה ששייר הראשון²⁴. לפיכך, אם נתן המעות על יד שלישי²⁵, או שאמר: תנו לבני שקל בכל שבת, ולא משום ירשה אני נותנם להם, והנשאר מן הנכסים אחר מותם יהיה לפלוני - אין נותנין להם אלא שקל²⁶, אף על פי שאינו מספיק להם²⁷.

(24) דבר זה למד רבינו, ממה שאמרו (בבא-בתרא קכט:): "האומר תנו שקל לבני בשבת, וראויין ליתן להם סלע, נותנין להם סלע וכו' ואם אמר אתו יירשו אחרים תחתיהם כו' אין נותנים להם אלא שקל" - הרי שאפילו בבנו אם אמר אתו יירשו אחרים תחתיהם - יורשים האחרים, ושם בברייתא במימרא של רב אחא בריה דרב

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

האשה בכתובתה, אע"פ שהנכסים משועבדים להם, אין זה כעבר ומכר או נתן במתנה, שהרי יכול לסלק חובו במעות, וכן יכול לסלק הכתובה במעות (מגיד-משנה). ומהר"ם מרטנבורג חולק על רבינו ('שור' סימן רמח). (49) שהם שלו, והוא יכול למכרם אפילו לכתחילה (למעלה הלכה ח). (50) לא מן הגוף ולא מן הפירות, שלאחר מותו אין לו כלום, שהכל שייך לשני (סמ"ע שם סעיף-קטן יח). (51) שמייחד נכסים מסויימים לגביית החוב. והיא מילה יונית, ופירושה משכון ושעבוד (מוסף הערוך, ערך אפתק ב). ויש אומרים שהיא נוטריקון "אפה (=על פה) תהא קאי", כלומר, ממנה תתבע חובך (ערוך שם, ורש"י ב"ק יא:).

יב. שְׂכִיב מַרְעָה⁵² שְׁאָמַר לְאִשָּׁה פְּנוּיָה: נְכֹסֵי לִי, וְאַחֲרֶיךָ לְפָלוּנִי, וְעִמָּדָה וְנִשְׂאָתָה⁵³ - בְּעַל לֹקַח הוּא⁵⁴, וְאֵין הַשְּׂנִי מוֹצִיא מִיַּד הַבְּעֵל⁵⁵. וְאִם⁵⁶ אָמַר לָהּ כְּשֶׁהִיא נְשׂוּאָה: נְכֹסֵי לִי, וְאַחֲרֶיךָ לְפָלוּנִי, וְמִתָּה - הַשְּׂנִי מוֹצִיא מִיַּד הַבְּעֵל; שְׁפִינֵן שְׂזֻכְתָּה בְּנְכָסִים עַל תְּנָאֵי זֶה כְּשֶׁהִיא נְשׂוּאָה, נִמְצָא כְּאִלוֹ אָמַר לָהּ בְּפִרוּשׁ: אַחֲרֶיךָ יִקְנֶה פְּלוּנִי, לֹא הַבְּעֵל. לְפִיכָךְ, אִם מְכָרָה⁵⁷ נְכָסִים אֵלוֹ כְּשֶׁהִיא תַּחַת בְּעֵלָה⁵⁸, וְמִתָּה תַּחַת בְּעֵלָה - יַעֲמְדוּ נְכָסִים בְּיַד הַלֹּקַח⁵⁹. שְׁאִם יוֹצִיא הַבְּעֵל מִיַּד הַלֹּקַח מִפְּנֵי שְׂמִיכָה כְּשֶׁהִיא נְשׂוּאָה⁶⁰ - הֲרֵי הַשְּׂנִי מוֹצִיא מִיַּד הַבְּעֵל⁶¹, וְהַלֹּקַח חֲזוּר וּמוֹצִיא מִיַּד הַשְּׂנִי, שְׁהָרִי מְכָרָה לוֹ, וְאֵין לוֹ אֲלָא מֶה שְּׁשִׁיר רֵאשׁוֹן, וְאֵין בְּשִׁלְשֶׁתָן מִי שְׁהוֹצִיא מִמוֹן אֲלָא הַלֹּקַח⁶², וְלִפְיֶכָךְ תַּעֲמַד בְּיָדוֹ. מַעֲשֶׂה⁶³ בְּאֶחָד שְׁאָמַר: נְכֹסֵי לְאִמִּי⁶⁴, וְאַחֲרֶיךָ לְיִוְרָשִׁי, וְהִיָּתָה לוֹ בַּת נְשׂוּאָה, וְמִתָּה הַבַּת בְּתִי בְּעֵלָה וּבְחִי אִם אֲבִיָּה, וְאַחַר כֵּן מִתָּה הַזְּקֵנָה; וְאָמְרוּ חֲכָמִים⁶⁵: אֵין הַבְּעֵל יוֹרֵשׁ אוֹתָן נְכָסִים, מִפְּנֵי שֶׁהֵן רְאוּיִין לְאִשְׁתּוֹ, וְלֹא זָכָתָה בְּהֵן הָאִשָּׁה אֲלָא אַחַר שְׂמִתָּה⁶⁶. אֲבָל אִם הִנִּיחָה⁶⁷ הַבַּת בֶּן אוֹ בַת, הִיּוּ יוֹרְשֵׁין הַנְּכָסִים; שְׂמִשְׁמַע יוֹרְשֵׁין וְאֶפְלוּ יוֹרְשֵׁי יוֹרְשֵׁין⁶⁸. וְאֵלוֹ אָמַר: וּכְשֶׁתָּמוּת הַזְּקֵנָה הֲרֵי הֵן לְבָתֵי מַעֲכָשׁוֹ, הִיָּה⁶⁹ הַבְּעֵל יוֹרֵשׁ אוֹתָן אַחַר מִיתַת אִשְׁתּוֹ⁷⁰.

(52) כתובות צה: מימרא ראשונה של אביי, וכמו שפירשו אותה בשקלא-וטריא שם. (53) אבל אין להשיא לה עצה זו כדי להבריח את הנכסים מן השני (שם בגמרא, וכמו שאמרנו למעלה הלכה ט). (54) מתקנת אושא (כתובות ג.). (55) כאילו מכרה לאחר (למעלה הלכה ט). (56) מימרא שניה של אביי, וכמו שפירשוה שם. (57) זו שאמר לה שכיב מרע, כשהיא נשואה: "נכסי לך ואחריך לפלוני". (58) שאם היה המדובר בנכסיה (=נכסי מלוג או נכסי צאן ברזל) הבעל מוציא מיד הלקוחות (פכ"ח מהלכות אישות הלכה ז). (59) היינו שלכתחילה מעמידים הנכסים בידי הלוקח, שהרי בסופו של דבר הם עתידים לעמוד בידו, ולמה צריך לטרוח בחינם (מגיד-משנה). וזה בניגוד לפירוש

(כא) ויש כאן טענה שמא לא נתן אלא על-מנת שיהנו בני אדם מנכסיו, ולא על-מנת לאסרם בהנאה - בכל זאת מה שעשה עשוי (גמרא שם).

י. בַּמָּה³⁸ דְּבָרִים אָמְרִים³⁹? בְּשִׂמְכָר הָרֵאשׁוֹן אוֹ נָתַן מִתְּנָה⁴⁰ לְאַחֲרִים; אֲבָל אִם מְכָרָן הָרֵאשׁוֹן אוֹ נָתַן לְבָנוֹ מִתְּנָה אוֹ לְאַחַד מִיּוֹרְשָׁיו - לֹא עֲשָׂה כְּלוֹם⁴¹. וְכֵן⁴² אִם נָתַנו⁴³ מִתְּנַת שְׂכִיב מַרְעָה, אֶפְלוּ לְאַחֲרִים - לֹא עֲשָׂה כְּלוֹם; שְׁאֵין מִתְּנַת שְׂכִיב מַרְעָה קוֹנֶה אֲלָא לְאַחַר מִיתָה⁴⁴, וּכְשִׁימוּת⁴⁵ יִקְנֶה הַשְּׂנִי⁴⁶.

(38) שם קלו: מימרא של רב הונא בנו של רב יהושע, במעשה שהיה. (39) שאם עבר ומכר - אין השני מוציא מיד הלקוחות. (40) מתנת בריא. (41) שכוונת הנותן כשאמר "ואחריך לפלוני", לא היה בדעתו שיוכל המקבל הראשון לתתם לבניו או ליורשיו, שאם כן לא עשה ולא כלום - שכל מה שיש לאדם הוא נותן לבניו. אבל כשאינו יכול לתתם לבניו או ליורשיו, אע"פ שיוכל לתתם לאחרים, אין אדם חוטא (שהרי אסור למכור ולתת לאחרים כנ"ל הלכה ח) ונותן לאחרים (מגיד-משנה). ולרשב"ם והראב"ד פירוש אחר בדברי הגמרא שם. (42) שם קלו. מימרא של רבי יוחנן. (43) מקבל-מתנה ראשון זה. (44) מימרא של אביי שם. וכן פסק רבינו למעלה פ"ח הלכה ט. (45) היינו, בשעת מיתה, לפני גמר המיתה, שהנותן רצה לזפות בנכסים את המקבל הראשון רק כל זמן שהוא זקוק להם, ולא כשהוא עומד למות, ואינו יכול להנות מהם, שאז רוצה הוא שיעברו לאחרים. אבל שכיב מרע הנותן נכסיו לאחרים, מעוניין הוא להחזיק בהם עד הרגע האחרון, ולפיכך אינו זוכה המקבל אלא לאחר גמר המיתה, ראה רשב"ם שם ד"ה וכבר קדמו. [והמדובר כשהנותן נתן לראשון ולשני במתנת שכיב מרע, אבל אם נתן במתנת בריא ובקנין, אין צריך לדקדק שהשני קודם למקבל מהראשון, אלא אפילו שניהם שווים - השני קודם, שהרי הוא קונה מן התורה, ואילו המקבל מהראשון אינו זוכה אלא מדין מתנת שכיב מרע, שחכמים עשו דבריו ככתובים וכמסורים, וראה למעלה פ"ח הלכה ט, ובהערה נו שם]. (46) שהוא, הזוכה בגמר מיתה, קודם למקבל מן הראשון בתורת מתנת שכיב מרע, שאינו זוכה אלא לאחר מיתה.

יא. הִיָּה חוֹב עַל הָרֵאשׁוֹן אוֹ פְּתַבַּת אִשָּׁה⁴⁷, וּבָאוּ לְבֵית דִּין לְהַפְרֵעַ מִנְּכָסִים אֵלוֹ, אָף עַל פִּי שְׁהָרֵאשׁוֹן קָזָם - אֵין בֵּית דִּין מְגַבֵּין אוֹתָם מִגּוּף הַנְּכָסִים⁴⁸, אֲלָא מִן הַפְּרוֹת בְּלִבְדִּי⁴⁹ שְׁמִין לָהֶם. מִת הָרֵאשׁוֹן, וּבָא בְּעַל חוֹבוֹ וְאִשְׁתּוֹ לְגַבּוֹת מִנְּכָסִים אֵלוֹ - אֵין מְגַבֵּין לָהֶם כְּלוֹם⁵⁰. אֶפְלוּ עֲשָׂאָן אַפּוֹתִיקִי⁵¹, אוֹ שְׁיִיחְדָן לְאִשְׁתּוֹ בְּכַתְּבָתָהּ - אֵינָן גּוֹבֵין מִנְּכָסִים אֵלוֹ כְּלוֹם, אֲלָא הֲרֵי הֵן שֵׁל שְׂנִי.

(47) כגון שגירש את אשתו. (48) אע"פ שאמרנו לעיל (הלכה ט) שאם עבר ומכר או נתן, אין השני מוציא מיד הלקוחות - כל זמן שלא גבה המלוה בחובו ולא גבתה

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

סתם, כנ"ל. (79) יוצא מתוך המשנה, שם קלה: כמו שהסיקו בגמרא (שם קלט.). (80) שעל-פי הדין הם שייכים לכל היורשים, שהרי הפירות הם של האב ולא של הבן המקבל. (81) של בן זה, שלו כתב נכסיו, ולא של בניו האחרים. (82) מימרא של עולא, בגמרא שם. (83) ואנו אומרים שבשעת מיתתו מחל לבנו (הרי"ף). (84) ראה למעלה פרק ח הלכה ה. ואלמלא סברא זו - שייכים הפירות לכל היורשים, ראה להלן הערה צב. (85) משנה, שם. (86) שהם כתלושים, ראה בפ"א מהלכות מכירה הלכה יז. (87) שהרי לא נתן לבן אלא גוף הקרקע, ואילו הפירות נשארו לאב, ובמותו נפלו לירושה לפני כל בניו. (88) משנה, שם קלו. (89) סתם ולא פירש שמוכר רק הפירות (רשב"ם). (90) היינו, הפירות. אבל גוף הקרקע, אינו מכור, שהרי אינו שלו, מכיון שנתנה לבנו. ואם רצה הלווקח לחזור בו מן המקח, חוזר בו, שהרי הוא רצה לקנות גם הגוף וגם הפירות (נמוקיי"וסף). (91) בבא-בתרא קלט. (92) לקרקע, וצריכים לה, שלא הגיעו להבצר. (93) מה שוים במצב זה, שהם מחוברים וצריכים עוד לקרקע. (94) שהרי על-פי הדין הם של האב, וכשמכר האב ללווקח - הכל ללווקח. אלא שאם עודם ברשות האב בשעת מיתתו, הוא מוחל אותם לבנו, מפני שדעתו קרובה אליו, כמבואר למעלה, וראה מגיד-משנה. (95) בבא-בתרא קלו. במשנה. (96) כלומר: בפירות. (97) בבא-בתרא שם, פלוגתת רבי יוחנן וריש לקיש, והלכה כריש לקיש. (98) בגמרא שם תלו הלכה זו בעיקרון זה, אם קנין הפירות קנין הגוף, ואז אינו יכול למכור, או לאו קנין הגוף, ואז יכול היה הבן למכור. (99) כריש לקיש שם. שהלכה זו היא בין שלושת ההלכות שברא פסק כריש לקיש ביבמות לו. ולרבי יוחנן הסובר קנין פירות קנין הגוף, אין מכירתו של הבן מכירה, אלא אם מת האב בחייו, שבאו הנכסים לרשותו, אבל אם מת הבן בחייו האב, שלא באו הנכסים לרשותו של הבן, הרי הנכסים נחשבים כאילו הם של האב, אע"פ שאין לו אלא פירותיהם - שקנין פירות קנין הגוף.

יד. מתנת¹⁰⁰ פריא¹⁰¹ שפכתוב בה מ'היום ול'אחר מיתה¹⁰² - הרי היא כמתנת שכיב מרע, שאינו קונה אלא לא' אחר מיתה; שמשמע דברים אלו: שאף על פי שקנה הגוף מ'היום, אינו זוכה בו ואוכל פירות אלא לא' אחר מיתה.

(100) ברייתא שם קלה: וכפירושה על-ידי אביי. (101) והיינו, שעשה בה קנין ככל בריא, ראה סמ"ע סימן רנז ס"ק יא. (102) רק לענין זה, דינה כמתנת שכיב מרע, אבל לענין חזרה, אין דינה כמתנת שכיב מרע שיכול לחזור בו, אלא מכיון שעשה קנין אינו יכול לחזור בו. וכן פירשו רשב"ם ורמב"ן. ויש אומרים, שגם לענין חזרה - דינה כמתנת שכיב מרע (מגיד-משנה).

טו. שטר¹⁰³ מתנה¹⁰⁴ שפכתוב בו שיקנה פלוני שדה פלונית לא' אחר מיתה, בין שהיה בשטר קנין¹⁰⁵ בין שלא היה בו קנין¹⁰⁶, בין שפכתוב בו זמן ובזמן זה חי היה, הזמן מוכיח¹⁰⁷ שמתיים הקנה לו¹⁰⁸, ואינו

רש"י שם ד"ה ומוקמינן. וראה 'תוספות' שם ד"ה ומוקמינן. (60) שאילו מכרה כשהיא ארוסה, אינו מוציא מיד הלווקח, שאין לבעל בנכסי ארוסתו כלום עד שיכנסו (הלכות אישות שם הלכה ח). (61) שכיון שהשכיב-מרע אמר לה כשהיא נשואה, הרי זה כאילו אמר לה: אחרין ולא הבעל, כנ"ל. (62) לפי שבאמת הדברים חוזרים וסובבים, שהרי מיד כשהלווקח מחזיקם בא שוב הבעל ונוטל, ושוב בא השני ומוציא מיד הבעל, ושוב הלווקח מוציא מיד השני וחוזר חלילה וכו' וכו' ולפיכך קבעו חכמים שהנכסים נשארים ביד מי שהוציא ממון, הוא הלווקח (גמרא שם). (63) בבא-בתרא קכה: שם: "לסבתא", ומפרש הרשב"ם: "לזקנתא". ורבינו מפרש: "סבתא" ביחס לבתו, והיא - אמו. (65) בבא-בתרא שם. (66) וכן פסק רבינו בפ"א מהלכות נחלות הלכה יא. (67) כ"ה בכ"י תימן. (68) כרב הונא, שם. אחרת היו זוכים בהם יורשי הסבתא, כדין מת שני בחיי הראשון (למעלה הלכה ז). (69) יוצא מתוך הסברת רבי אלעזר לדברי רב הונא, וכן דייק הרי"ף שם. ויש חולקים בזה (מגיד-משנה). (70) שאין זה "ראוי" אלא מוחזק ביד הבת למפרע. ושכתוצאה מזה אם מכרה האם, בטל המכר למפרע (רשב"ם שם).

יג. הפותב⁷¹ נכסיו לבנו⁷² ולא' אחר⁷³ מותו⁷⁴ - הרי הגוף של בן מ'מין השטר, והפירות לא' אב עד ש'ימות⁷⁵. לפיכך⁷⁶: האב אינו יכול למכור⁷⁷, מפני שהן נתונים לבן; והבן אינו יכול למכור⁷⁸, מפני שהן ברשות האב. מת האב והניח⁷⁹ פרות מחברים לקרקע⁸⁰ - הרי הן של בן⁸¹, מפני⁸² שדעתו⁸³ של אדם קרובה אצל בנו⁸⁴. ה'ינו⁸⁵ תלושין או שהגיעו להבצרה⁸⁶ - הרי הן של יורשין⁸⁷. עבר⁸⁸ האב ומכר⁸⁹ - מ'כורין⁹⁰ עד ש'ימות, וכש'ימות האב מוציא הבן מיד הלקוחות. ואם⁹¹ היו שם פרות מחברין⁹² - ש'מין⁹³ אותם ללווקח⁹⁴, ונותן הבן דמיהם. ה'ינו תלושין או שהגיעו להבצרה - הרי הן של לווקח. עבר⁹⁵ הבן ומכר - אין ללווקח פלום⁹⁶ עד ש'ימות האב. מכר⁹⁷ הבן בחיי האב, ומת הבן ואחר כך מת האב - כש'ימות האב קנה הלווקח; שאין לא' אלא פרות, וקנין⁹⁸ פרות אינו קנין הגוף⁹⁹.

(71) בבא-בתרא קלו. במשנה, כדעת ר' יוסי. (72) והיו לו עוד בנים אחרים. (73) בכ"י תימן: "לאחר". וכ"ה במגדל-עוז ובמגיד-משנה. (74) ובשטר כתוב זמן הנתינה, והרי זה כאילו היה כתוב: "מ'היום ולאחר מותו", לפי שיטת רבי יוסי (שם). שהלכה כמותו, וראה להלן הלכה טו. (75) כן פירשו בגמרא שם, את שני הביטויים האלה: "מ'היום" ו"לאחר מותו", שלכאורה הם סותרים זה את זה, - שכוונתם: גוף מ'היום, ופירות לאחר מיתה, שכל זמן שאפשר לנו לפרש את דבריו, שלא תהיה בהם סתירה, אנו עושים זאת. ועיין רשב"ם שם ד"ה גט ואינו גט, וראה בהלכה הבאה. (76) משנה, שם. (77) כלומר: מכירה סתם, שמשמע גם הגוף וגם הפירות. (78) אף כאן מכירה

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

יחיה, רבי זירא - כי הוּוּ מזמני ליה אזיל, אמר אתייקורי הוא דמתייקרו בי (=מתכבדים הם בי).¹⁰⁹ נורבינו לא כתב שאם מזמינים אותו - מותר, מפני שפסק כרבי אלעזר החולק על רבי זירא, וראה בהגהות מיימוניות]. (117) על-פי הפסוקים: "ברוך הגבר אשר יבטח בה", והיה ה' מבטחו" (ירמיה יז, ז) ו"אל תבטחו בנדיבים בכן אדם שאין לו תשועה" (תהלים קמו, ג). וכתב במגדל-עוז, שכתבו כאן רבינו בסוף הלכות זכיה ומתנה, כדי לתתם ההלכות האלו בענין טוב ויפה.

סליקו להו הלכות זכיה ומתנה בסיפתא דשמיא

~ יום רביעי י"ד שבט ~

הלכות שכנים

ענין אלו ההלכות לידע דין חלוקת הקרקעות בין השתפין. והרשקת נזק כל אחד מהם משכנו ומבצע המצור שלו.¹¹⁰ ודין בעל המצור.

ובאור כל הדינין האלו בפרקים אלו:

(1) כולל היזק ראייה וכיוצא בו. (2) כולל נזקי רכוש.

פרק ראשון³

(3) נתבארו בו משפטי חלוקת השותפין באלו דברים כופין זה לזה לחלוק או שישאר לאחד מהם הכול ויקנה חלק חבירו בדמים, והנמשך אחר זה.

א. אחד הקונה מחברו חצי שדהו, או שנים שקנו מאחד שדה, או שירשו, או שנתנה להן במתנה, או שהתזיקו בה מן ההפקר,⁴ או נכסי גר, כללו של דבר: כל שיש ביניהם שתפות בקרקע, ובקש אחד מן השתפין לחלק ולטל חלקו לכהו: אם יש באותה קרקע דין חלקה - כופה את שאר השתפין וחולקין עמו; ואם אין בה דין חלקה - אין אחד מהן יכול לכף את חברו לחלק. וכן הדין במטלטלין.⁵ במה דברים אמורים?¹⁰ בשאין אחד מהן מפיר את חלקו¹¹ במקום שהן שתפין בו, אלא יד כלן משתמש בכל המקום; אבל אם היה אחד מהן מפיר חלקו, אף על פי שאין בה דין חלקה - כופה כל אחד מהן את חברו להבדיל¹² בין חלקו לחלק חברו.¹³

(4) בבא בתרא ב. לפי פירושו של רבי אסי בשם רבי יוחנן (שם ג.) ושם יא. במשנה. (5) כן נראה בבבא מציעא ז: ובפירוש רבינו חננאל שם (אור שמח). (6) כלשון המשנה בראש המסכת: "השותפין", לשון סתמית ללא כל הבדל, איך הוקמה ושתפות זו. (7) משנה שם יא. ושם ג. לפי פירושו של רבי אסי בשם רבי יוחנן במשנה שם ב. (8) פירוש דין חלוקה - להלן הלכה ד. (9) במשנה שם יא. מפורטים גם דברים שהם מטלטלין. וראה להלן הלכה ה.

זוכה¹⁰⁹ אלא לאחר מיתה¹¹⁰; שאילו היה פדעו להקנות לו בשטר זה לאחר מיתה, לא היה פותב בו זמן¹¹¹. לפיכך, אף על פי שאין פותב בו מהיום ולאחר מיתה - קונה לאחר מיתה. וזה שכותבין בכל המתנות והמקורות 'מעכשו' ואף על פי שיש בשטר הזמן - להרויח הדבר כותבין בו, אף על פי שאינו צריך¹¹².

(103) כרבי יוסי, שם קלו. במשנה, ולא כרבי יהודה החולק עליו שם. וכמו שפסק רב הלכה כמותו (שם). (104) של בריא (סמ"ע סימן רנז ס"ק א). ואילו מתנת שכיב מרע שכתוב בה קנין - כיון שאינו צריך קנין, יש חשש שנתכוון להקנות בשטר לאחר מיתה (למעלה פרק ח הלכה י). ולדעת הנמוקי יוסף (בבא-בתרא פרק ט דפוס ווילנא ע"ב) מתנת שכיב מרע שכתוב בה מהיום, דינה כמתנת בריא וזוקקה לקנין, וראה להלן הערה קט. (105) שזה אף רבי יהודה מודה, כמו שהעלו בשקלא-וטריא שם. (106) אלא השטר עצמו משמש קנין כשהגיע ליד המקבל (פ"א מהלכות מכירה הלכה ז). (107) כדברי רב נחמן בשיטת רבי יוסי, וכן מפורש בברייתא של רבי יוסי שם. (108) גוף הקרקע. (109) לאכול פירותיה. (110) וכלל הוא בדינו: "אין שטר לאחר מיתה" (בבא-בתרא קנב.). (111) [כל זה אינו אלא במתנת בריא, אבל במתנת שכיב מרע אין הזמן מוכיח, כי ודאי לא נתכוון להקנות אלא לאחר מיתה, ראה למעלה פ"ח הלכה י, והערה סב]. (112) ראה ברשב"ם (שם קלו.) ד"ה מוכיח.

טז. בריא¹¹³ שנתן מתנה וכתב בשטר 'מחיים ובמות' - הרי זו מתנה גמורה¹¹⁴ מחיים, שהרי פותב בו 'מחיים'¹¹⁵; וזה שכתוב בו 'ובמות' - כמי שאומר 'מעתה ועד עולם', וכמו נוהי השטר הוא זה.

(113) יוצא מתוך פלוגתת רב ושמואל (שם קנג.), שבו נפסקה ההלכה כרב, הובאה למעלה פרק ח הלכה יט, ונראה משם שרק בשכיב מרע כוונתו לאחר מיתה, וזה שכתב 'מחיים' הוא לסימן יפה, אבל בבריא אנו אומרים להיפך, שעיקר כוונתו מחיים, וזה שכתוב 'ובמות', הוא כמו שאומרים 'מעתה ועד עולם', וכמו שכתב רבינו. (114) לגוף ולפירות. (115) ובבריא אין לומר שכתב כן "ליישב דעתו שיחיה מחולי זה", כמו שאמרו בשכיב מרע (פ"ח הלכה טו.)

יז. הצדיקים¹¹⁶ הגמורים ואנשי מעשה לא יקבלו מתנה מאדם, אלא בוטחים בה' פרוף שמו, לא בנדיבים¹¹⁷. והרי נאמר: ושוגא מתנת יחיה.

(116) קידושין נט. ושם מעשה ברב גידל שלא רצה לקבל מתנה. ובחולין מד: אמרו: "רבי אלעזר כי הוּוּ משדרי ליה מבי נשיאה מידי לא שקיל, וכי הוּוּ מזמני ליה לא אזיל" (כששלחו לו מבית הנשיא איזו מתנה, לא היה מקבל. וכשהזמינו אותו לסעודה, לא היה הולך), אמר: לא קא בעי מר דאיחי? (אינו רוצה שאחיה?) דכתיב ושונא מתנות

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

אֵינוֹ עֲשׂוֹי לְשֹׁכֵר: אִם חָצַר הוּא - שׁוֹכְנִין בֶּה שָׁנָה שְׁנָה³⁰, שְׂאֵי-אֶפְשֵׁר שְׁיִשְׁכְּנוּ שְׁנֵיהֶם בְּאַחַת, מִפְּנֵי הַזֶּקֶר רְאִיָּה, שְׁהָרִי אֵין בֶּה דִין חֵלְקָה³¹, וְאֵין אָדָם עֲשׂוֹי לְטִרְחָ פֶל שְׁלֹשִׁים יוֹם לִפְנוֹת מִחָצֵר לְחָצֵר, אֶלָּא מִשְׁנָה לְשָׁנָה; וְאִם מְרַחֵץ הוּא - נִכְנָסִין לָהּ שְׁנֵיהֶם תָּמִיד בְּכָל יוֹם³². וְכֵן פֶּל דְּבַר שְׂרָאוֹי לְהִשְׁתַּמֵּשׁ בּוֹ תָּמִיד³³, וְאֵינוֹ עֲשׂוֹי לְשֹׁכֵר, כְּגוֹן מְרַחֵץ אוֹ מִצַּע אוֹ סִפֵּר תוֹרָה - אֵינוֹ יָכוֹל לֹמַר לוֹ: הִשְׁתַּמֵּשׁ אִתָּה יוֹם וְאֵנִי יוֹם, שְׁהָרִי אוֹמֵר לוֹ: בְּכָל יוֹם אֲנִי רוֹצֵה לְהִשְׁתַּמֵּשׁ בּוֹ.

14) שם יג. ושם, פלוגתת רב יהודה ורב נחמן אם אומרים "גוד או אגוד" (ראה להלן), והלכה כרב יהודה, כמו שפסק אמימר (שם יג): וכברייאתא שהובאה שם. 15) היינו, אלה שנזכרו למעלה: קונה מחבירו חצי שדה, שניים שקנו שדה, ירשו, ניתנה לה מתנה, וזו מן ההפקר. ובכולם יש דין של "גוד או אגוד". והראב"ד להלן הלכה ג חולק על זה וכתב שלא אמרו "גוד או אגוד" אלא בירושה ומתנה, אבל במקח וממכר לא אמרו כן, שהרי השני אומר לו: על דעת כן נשתתפנו, שלא ניחלק, ועיין שם. 16) נלמד מדברי רבא לרב נחמן, שם יג. 17) זהו "גוד או אגוד" שבגמרא שם. וכפירוש הערוך (ערך גוד ב, לפי נוסחת הכסף-משנה): גוד: משוך, כלומר, קנה. אגוד: אמשוך, כלומר, אקנה, היינו מכור. 18) ואם כן התובע את החלוקה הוא הקובע את השער, בין לעצמו, במקרה שהוא קונה, ובין לחבירו כשיקנה הוא (בניגוד לרש"י שם דיבור המתחיל אית דינא, שפירש גוד: קוץ. אגוד: אקוץ, שלעולם, הקונה קובע את השער וראה כסף משנה). ונראה מדברי רבינו שאפשר לקבוע גם שער העולה על שוויו האמיתי של החפץ, ויש חולקים על זה (ראה במגיד משנה). 19) והכול תלוי בתובע האומר "גוד או אגוד", שיוכל לומר כן בשני הצדדים: גם גוד, שהאחר יקנה, וגם אגוד שהוא יקנה. אבל אם הנתבע הוא עני ואינו יכול לקנות, אין זה מפריע לתובע להגיד לו "או קנה או מכור". כן הכריע הרי"ף שם בניגוד לדעת החולקים על זה (מגיד משנה). 20) משנה שם קעב. והובאה שם יג. 21) מפשטות דברי רבינו נראה שהכול תלוי בהתנהגות האב המוריש (כסף משנה). ויש אומרים שהעיקר תלוי בגדלם ובקטנם, שאם הם גדולים וראויים להשכיר, משכירים והשכר לאמצע. ואם הם קטנים, שאינם ראויים להשכיר, אינו יכול לכופו להשכיר (מגיד משנה). וראה בתוספות שם יג: דיבור המתחיל אם). 22) ואין העשיר יכול לומר, שהוא רוצה להשתמש בחלקו, כי הרי זה יפריע להשכיר את החלק השני (מגיד משנה בשם הרשב"א). 23) אבל אם ירצה העשיר יכול לבטל את השותפות על ידי זה שיאמר לו "גוד או אגוד", ור"י מיגאש השאיר זאת בספק, מאחר שהדבר עומד לשכר ואולי דינו כדבר שיש בו דין חלוקה, וראה מגיד-משנה. 24) משנה שם. 25) כלומר, אף על פי שאין העני יכול להשתמש בבית הבד או בבית המרחץ - אומר לו העשיר: מה איכפת לי אם אינך יכול, מצידי תוכל לקחת זיתים או עבדים

10) הרי"ף, סמוך למשנה הנ"ל יא. ולמד זאת מהמימרא של רב אשי שם ג. "שהלך זה בתוך שלו והחזיק" (וראה תוספות שם דיבור המתחיל רב אשי) וכן כתב רבינו להלן פרק ב הלכה י: "וכן אם הלך זה בעצמו והחזיק בחלקו וכו' אף על פי שלא קנו מידם, אין אחד מהם יכול לחזור בחבירו". ועיין להלן. 11) ברי"ף שם נוסף: "ואינו יכול להשתמש בחלקו של חבירו", וראה להלן. 12) כי מאחר ששניהם מכירים כל אחד ואחד חלקו - הרי התקיימה כאן חלוקה ביניהם ואינם שותפים עוד בחצר. ואף על פי שלא עשו זאת בקניין, אינם יכולים לחזור עוד אחר שחלקו, כי הרי כל השותפות הייתה מתחילה רק עד שיתחלקו ואף על פי שאנו פוסקים להלכה "האחים שחלקו לקוחות הם" ואין אנו אומרים שהוברר הדבר למפרע שכל אחד ואחד קיבל חלקו המיוחד לו - מכל מקום מעכשיו אנו קובעים כי כל אחד ואחד קיבל חלקו המיועד לו מתחילה בעת התחלת השותפות לכשיתחלקו ביניהם, ולפיכך אינם צריכים קניין (אבן האזול להלן פרק ב הלכה י). 13) הבדלה זו מחיצה היא, אלא שיש הבדל בין מקום שיש בו היזק ראייה, שצריכה להיות גבוהה ארבע אמות (כדלהלן פרק ב הלכה טז) לבין מקום שאין בו היזק ראייה, שדי לה בגובה כל שהוא (מגיד משנה).

ב. אָחַד¹⁴ מִן הַשְּׁתֵּפִיין¹⁵ שְׂאֵמֵר לְחִבְרוֹ בְּמָקוֹם שְׂאֵין בּוֹ דִין חֵלְקָה, אוֹ¹⁶ בְּדָבָר שְׂאֵי אֶפְשֵׁר שְׁיִחְלְקוּ, כְּגוֹן שְׁפָחָה אוֹ פְּלִי: מְכַר לִי חֵלְקָה בְּכֶךְ וְכָף, אוֹ קָנָה מִמֶּנִּי¹⁷ בְּשַׁעַר הַזֶּה¹⁸ - הִדִּין עִמּוֹ, וְכּוֹפִין אֶת הַנִּתְבַּע לְמַכֵּר לְחִבְרוֹ אוֹ לְקָנוֹת מִמֶּנּוּ. אֲבָל אִם אֵין הַתּוֹבֵעַ רוֹצֵה לְקָנוֹת, אוֹ לֹא יִמְצָא בְּמָה יִקְנֶה - אֵינוֹ יָכוֹל לְכַף אֶת חִבְרוֹ לְקָנוֹת מִמֶּנּוּ, אֶפְלוּ בְּשַׁעַר הַזּוֹל; שְׁהָרִי חִבְרוֹ יָכוֹל לֹמַר לוֹ: אֵין רְצוֹנִי שְׂאֶקְנֶה, אֶלָּא שְׂאֶמְכְּרֶנּוּ¹⁹. לְפִיכֶךָ²⁰: שְׁגִי אַחִיו, אָחַד עָנִי וְאָחַד עֲשִׂיר, שְׁהַנִּיחַ לָהֶם אֲבִיהֶם מְרַחֵץ אוֹ בֵּית הַבַּד: אִם עֲשָׂאן הָאָבִי²¹ לְשֹׁכֵר - הַשֹּׁכֵר לְאִמְצַע²², פֶּל זְמַן שְׁיִרְצוּ לְעַמֵּד בְּשִׁתְפוֹת²³; עֲשָׂאן²⁴ הָאָב לְעַצְמוֹ - אֵינוֹ יָכוֹל לְכַף אַחִיו לְהַשְׁכִּיר אוֹתָם, אֶלָּא מִשְׁתַּמְשִׁין בָּהֶם כְּדָרְךָ שְׁהִשְׁתַּמֵּשׁ אֲבִיהֶם. וְהָרִי עֲשִׂיר אוֹמֵר לְעָנִי: קַח לָךְ זֵיתִים, וּבּוֹא וְעֲשֵׂה אוֹתָם בְּבֵית הַבַּד; קָנָה לָךְ עֲבָדִים, וְיָבּוֹאוּ וְיִרְחֲצוּ בְּמְרַחֵץ²⁵. וְאֵין הָעָנִי כּוֹפֶה אֶת הָעֲשִׂיר לְקָנוֹת חֵלְקָה²⁶. אֶלָּא אִם כֵּן אָמַר לוֹ: קָנָה מִמֶּנִּי אוֹ מְכַר לִי, וְהָרִינִי לָוֶה וְקוֹנֶה²⁷ אוֹ מוֹכֵר²⁸ לְאַחֲרִים וְקוֹנִין - הִדִּין עִמּוֹ. אָמַר פֶּל אָחַד מֵהֶן: אֵינִי קוֹנֶה, אֶלָּא הָרִינִי מוֹכֵר חֵלְקִי - מוֹכְרִין אוֹתָהּ לְאַחֲרִים. אָמַר פֶּל אָחַד מֵהֶם: אֵינִי מוֹכֵר, אֶלָּא פֶּל אָחַד מֵהֶן רוֹצֵה שְׁיִקְנֶה חֵלְקִי חִבְרוֹ, אוֹ שְׂאֵין אָחַד מֵהֶן רוֹצֵה לְקָנוֹת חֵלְקִי חִבְרוֹ וְלֹא לְמַכֵּר חֵלְקוֹ, אֶלָּא יִשְׂאָרוּ שְׁתֵּפִיין בְּגוֹף - הֵיאָף הֵן עוֹשִׂין? אִם הָיָה הַמָּקוֹם עֲשׂוֹי לְשֹׁכֵר²⁹ - מְשַׁפְּרִין אוֹתוֹ וְחוֹלְקִין שְׁכָרוֹ; וְאִם

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

בַּה דִּין חֲלָקָה. פִּיּוּצָה³⁸? כֵּל חֲצֵר³⁹ שְׂאִין בַּה אַרְבַּע אַמּוֹת⁴⁰ עַל אַרְבַּע אַמּוֹת - אֵינָה קְרוּיָה חֲצֵר. וְכָל שְׂדֵה שְׂאִין בַּה פְּדֵי זְרִיעַת תְּשֻׁעָה קִבִּין⁴¹ - אֵינָה קְרוּיָה שְׂדֵה⁴². וְכָל גִּנְהָ⁴³ שְׂאִין בַּה פְּדֵי זְרִיעַת חֲצֵי קֶב - אֵינָה קְרוּיָה גִנְהָ. וְכָל⁴⁴ פְּרָדֵס⁴⁵ שְׂאִין בּוּ פְּדֵי זְרִיעַת שְׁלֹשָׁה קִבִּין - אֵינּוּ קְרוּי פְּרָדֵס. לְפִיכָף⁴⁶: אֵין חוֹלְקִין אֶת הַחֲצֵר, עַד שְׂיִהְיֶה אַרְבַּע אַמּוֹת לְכָל אֶחָד וְאֶחָד מִן הַשְּׂתִפִּין; וְלֹא אֶת הַשְּׂדֵה, עַד שְׂיִהְיֶה בַּה פְּדֵי זְרִיעַת תְּשֻׁעָה קִבִּין [לְכָל אֶחָד וְאֶחָד]; וְלֹא אֶת הַגִּנְהָ, עַד שְׂיִהְיֶה בַּה חֲצֵי קֶב לְכָל אֶחָד וְאֶחָד; וְלֹא אֶת הַפְּרָדֵס, עַד שְׂיִהְיֶה בּוּ בֵּית שְׁלֹשָׁה קִבִּין לְכָל אֶחָד וְאֶחָד. בְּמָה דְבָרִים אַמּוּרִים⁴⁷? בְּאַרְץ יִשְׂרָאֵל וְכִיּוֹצֵא בָּהּ⁴⁸; אֲבָל בְּכָבֵל וְכִיּוֹצֵא בָּהּ⁴⁹ - אֵין חוֹלְקִין אֶת הַשְּׂדֵה, עַד שְׂיִהְיֶה בַּה פְּדֵי⁵⁰ חֲרִישַׁת יוֹם לְזֶה⁵¹ וְחֲרִישַׁת יוֹם לְזֶה; וְלֹא אֶת הַפְּרָדֵס⁵², עַד שְׂיִהְיֶה בּוּ שְׂשָׁה וְשְׁלֹשִׁים אֵילָנוֹת לְזֶה [וְשְׂשָׁה וְשְׁלֹשִׁים אֵילָנוֹת לְזֶה]. פְּדֵי עֲבוּדַת אָדָם אֶחָד בְּיוֹם אֶחָד; וְשְׂדֵה⁵³ שְׂמִשְׁקִין אוֹתָהּ בְּכָלִי - עַד שְׂיִהְיֶה בַּה פְּדֵי שְׂמִמְלָא הַפּוֹעֵל יוֹם אֶחָד לְזֶה וְיוֹם אֶחָד לְזֶה.

(36) משנה בבבא בתרא יא. (37) היינו, אם יש הרבה שותפים, ויש ביניהם אחד, שאין לו אלא חלק קטן - אף הוא צריך לקבל בשיעור של דין חלוקה. ואם לאו, מעכב הוא את החלוקה (סמ"ע קעא סעיף קטן ה). (38) משנה שם. (39) ובית - כחצר (הגהות מיימוני אות ה). (40) חוץ מארבע אמות של פתחים (להלן פרק ב הלכה א). (41) היינו סאה (=שישה קבין) וחצי סאה אורך על רוחב סאה והוא שטח של שלושת אלפים שבע מאות וחמישים אמה (רבינו בפירושו המשניות שם). (42) שלא כדאי להשקיע מאמצים בחרישה וזריעה בשטח קטן מזה (תוספות שם דיבור המתחיל ולא את השדה). (43) שזורעין בה ירקות, והיא חשובה אף בשטח קטן. (44) גמרא שם יב. (45) כרם (רש"י דיבור המתחיל פרדס) או שדה אילן אחר, כמבואר בסוף ההלכה (מגיד משנה). (46) משנה שם יא. (47) גמרא שם יב. (48) שהקרקע חשובה ושווייה דומה לזה שבארץ ישראל. (49) שהקרקע אינה חשובה כל כך. (50) מסקנת רב יוסף שם יב. (51) שאין פועל לפחות מיום (רש"י שם). ובגמרא שם דנו בדבר אם הכוונה ליום חרישה בעונת החרישה, או ליום חרישה בעונת הזריעה. ורבינו לא ציין כלל, אם כוונתו לזו או לזו, ובפירושו המשניות כתב שהעיקר שיהיה בכל חלק שיעור של עבודת יום אחד, "בחרישה או זריעה וכיוצא בהן", וראה לחם-משנה. (52) מימרת רבא בר קטינא שם. (53) שם מימרת רב נחמן, וכפירושו הר"ח (תוספות שם דיבור המתחיל דוולא) והיינו, בכבל, בהקבלה לגינה בארץ ישראל (לחם משנה וסרה בזה קושיית התוספות שם).

ה. אֵין⁵⁴ חוֹלְקִין אֶת הַטְּרַקְלִין, וְלֹא אֶת הַמּוֹרְן⁵⁵, וְלֹא אֶת הַשׁוּבָף, וְלֹא אֶת בֵּית הַפֶּד, וְלֹא אֶת

ולהשתמש בהם. (26) שכל שאינו נותן אפשרות משני הצדדים: "גוד או אגוד" - אינו יכול להכריחו. (27) אף על פי שאין לו משלו. וכן נראה שם יג. שגם עבד כנעני שאין לו לשלם הרי הוא בכלל "אגוד" על ידי שילווח מאחרים. (28) כלומר: אף שאין לו כסף, יכול הוא לבקש מהשותף שיאפשר לו זאת על ידי מכירה לאחרים. ויש חולקים על זה (שולחן ערוך סימן קעא, סעיף ו). (29) מכאן משמע שמה שאמר למעלה "אם עשאה האב" לאו דווקא עשאה האב כפירושו של הכסף-משנה אלא כדעת האומרים שהכול תלוי אם ראוי להשכיר או לאו וכמו שכתב המגיד-משנה. (30) את עיקרון החלוקה לזמנים, למד הר"י מיגאש מתשובת רב נחמן (שם יג.) הסובר שאין אומרים "גוד או אגוד", לשאלת רבא, מה יעשו בחפץ השייך לבכור ופשוט, ועל כך ענה רב נחמן שזה משתמש בו יום אחד וזה יומיים. והוא הדין למקום שאין אפשרות של גוד או אגוד (מגיד משנה). והראב"ד בהשגתו חולק על זה ואומר שאין האחד יכול להכריח את השני לחלוקת שנים, שהשני יכול לטעון, שהוא אינו מוכן להיות נע ונד. ועוד, אם אין לו להיכן יפנה, מה תהא עליו, אלא: או תסבול היזק ראייה או תחלוק. (31) ואי-אפשר לכופף על חלוקה, אף על פי שיש היזק ראייה. (32) מקור לדברים אלו בבביתא (שם יג.) והובאה למעלה) שבמרחץ שעשה האב לעצמו משתמשים בה ביחד כדרך שהשתמש בה אביהם (מגיד משנה בשם ר"י מיגאש). ועוד ראייה ממה ששאלו שם מה עושים בבכור ופשוט שהניח להם עבד ובהמה טמאה - מכלל שבפשוט ופשוט לא הייתה כל בעייה, מפני ששניהם יכולים להשתמש יחד (ר"י מיגאש, וראה בתוספות שם דיבור המתחיל בכור ופשוט). ואם אינו ראוי להשתמש בו יחד, יש אומרים שמחלקים אותו לימים (ר"י מיגאש). (33) שאם רק מזמן לזמן, הרי אפשר לקיים חלוקה בין השותפים בשימוש לזמנים נפרדים.

ג. אֶחָד הַשׁוֹכֵר מַחְבְּרוּ מִקְצַת חֲצֵר או שְׂדֵה שְׂאִין בַּה דִּין חֲלָקָה³⁴, או שְׁנַיִם שְׂשֻׁכְרוּ מִקּוֹם אֶחָד בְּשִׂתְפוּת - כֵּל אֶחָד מֵהֶן יְכוּל לְכַף אֶת חֲבֵרוֹ וְלוֹמַר לוֹ: או שְׁכֹר מִמְּנֵי חֲלָקִי, או הַשְּׁכֹר לִי חֲלָקָה³⁵. וְאִם יֵשׁ בַּה דִּין חֲלָקָה - חוֹלְקִין.

(34) כלומר, לא בחצר ולא בשדה (ובשולחן-ערוך חושן משפט סימן קעא סעיף ט היפך הסדר: "מקצת שדה או חצר שאין בה דין חלוקה"). (35) הראב"ד חולק על זה ולדעתו, אין מקום להלכות אלו, של גוד או אגוד אלא בירושה ומתנה, אבל לא בשכירות ובמקדח-ומכר מפני שיכול השותף לטעון, שעל מנת כן שכרו או קנו לכתחילה בשותפות, שימשיכו ככה. ורבינו סובר כי התובע יכול לדחות את טענת השותף בטענה נגדית, שבזמן השכירות חשב אמנם שיוכל להיות בשותפות עם זה, ורק אחרי כן נתברר לו שזה אינו לפי רוחו (מגיד משנה בשם הרשב"א).

ד. אֵי זֶהוּ דִּין חֲלָקָה? כֵּל³⁶ שְׂאֵלוּ יִחְלַק לְפִי הַשְּׂתִפִּין, נִגְיַע לְפָחוֹת³⁷ שְׂבָהֶם חֲלַק שְׁשֵׁם הַכֵּל קְרוּי עָלָיו; אֲבָל אִם אֵין שְׁם הַכֵּל נִקְרָא עַל הַחֲלַק - אֵין

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

לְזֶה שְׁנֵי פְתִיחִים¹¹ וְלִזֶּה בַּיִת אֶחָד: זֶה שֵׁישׁ לוֹ שְׁנֵי פְתִיחִים - מוֹדְדִין לוֹ מִן הַחֲצָר אַרְבַּע אַמּוֹת לְכָל בַּיִת וּבַיִת עַל כָּל רֹחַב הַפֶּתַח, אֶפְלוּ הִיָּה עֶשְׂרֵה אַמּוֹת; וְזֶה שֵׁישׁ לוֹ בַּיִת אֶחָד - נוֹתְנִין לוֹ אַרְבַּע אַמּוֹת בְּרֹחַב פֶּתְחוֹ לִפְנֵי פֶתְחוֹ; וְהַנְּשָׂאָר מִן הַחֲצָר: אִם יֵשׁ בָּהּ שְׁמוֹנֶה אַמּוֹת, כְּדֵי שֵׁיחָא לְזֶה אַרְבַּע אַמּוֹת עַל אַרְבַּע אַמּוֹת וְלִזֶּה אַרְבַּע אַמּוֹת עַל אַרְבַּע אַמּוֹת חוּץ מִן הַפֶּתַח - יֵשׁ בָּהּ דִּין חֲלָקָה, וְחוֹלְקִין; פְּחוֹת מִזֶּה - אֵין בָּהּ דִּין חֲלָקָה.

(2) בבא-בתרא יא. ברייתא ומימרא של רבי אסי בשם רבי יוחנן. (3) דוקא של הכפרים והדומה להם, וזה לפי שיטת הר"י מיגאש, ראה בסמוך. (4) כלומר, כל אחד ואחד בונה בקרקע הפקר וכל אחד זוכה בחצר, ולפיכך זה שיש לו פתח אחד, זוכה הוא ארבע אמות כנגד פתחו, ואם יש לו שני פתחים זכה בשמונה אמות, אבל שנים שקנו חצר בשותפות, בין שיש לו פתח אחד בין שני פתחים, אין לו אלא ארבע אמות בלבד, וכן דעת ר"י מיגאש בבא-בתרא שם, והובא במגיד-משנה, ועיי' לחם-משנה. (5) היינו, שמקודם היתה אדמת הפקר, כנ"ל, ואחרי שהקימו הבתים הקיפו את השטח, ואז זכה כל אחד בחצר, בהתאם למספר הפתחים שלו. (6) היינו פתח לכל בית, כמבואר להלן, ואם היו כמה פתחים בבית אחד, אם כל פתח ברוח אחרת, יש לכל פתח ופתח ארבע אמות, כמבואר להלן הלכה ב, עיי' שם. (7) לפרק שם משאו (להלן הלכה ג). ויתר החצר יש לו תשמישים אחרים. (8) כלומר, בעומק החצר. (9) כגדת רחבו, כן מדת השטח. ויש אומרים, שלעולם יש לו רוחב ארבע אמות, אף באופן שהפתח אינו רחב ארבע אמות, לפי שאי-אפשר לפרק משאו בפחות מד' אמות (רא"ש שם סימן לח). ונחלקו הראשונים, מה זכותו בד' אמות אלו: יש אומרים שאע"פ שהן מיוחדות לו – גם חבירו יכול להשתמש בהם לפרקים, ויש אומרים שהן קנויות לו לגמרי (ראה במגיד-משנה להלן הלכה ג). (10) למעלה פ"א הלכה ד. (11) בכרייתא שם: "לזה פתח אחד, ולזה שני פתחים". ומפרש רבינו "פתחים": בתים. שאם יש שני פתחים בבית אחד, אין לו אלא ארבע אמות בשביל פתח אחד בלבד, אם לא שהם בשני רוחות כדלהלן הלכה ב.

ב. בַּיִת¹² שֵׁישׁ לוֹ פְּתִיחִים רַבִּים מִכָּל רוּחוֹתָיו - יֵשׁ לוֹ אַרְבַּע אַמּוֹת לְכָל רוּחַ¹³. וְאִם¹⁴ יֶחֶד לוֹ¹⁵ פֶּתַח - אֵין לוֹ אֶלָּא אַרְבַּע אַמּוֹת פְּנֵי פֶתְחוֹ¹⁶.

(12) שם יא. מימרא של אמימר, בחפירה (כן הנוסחא ברי"ף ובר"י מיגאש שהובא במגיד-משנה) דסופלי (=מקום שמעבדים בו עורות – ר"י מיגאש) שיש לה ארבעה פתחים מכל צד ויש לה ארבע אמות לכל פתח. הרי לפנינו חידוש כפול: א' שמקום זה דינו כבית, ויש לו ארבע אמות (ר"י מיגאש). ב' שיש ארבע אמות לכל פתח ופתח כשכל אחד ואחד ברוח אחר. וזהו מקורה של הלכה זו שבדברי רבינו [והשמיט את החידוש הראשון, שגם לחפירה דסופלי יש ארבע אמות – שממה שכתב להלן (הלכה ה) שלול של

הַמְרַחֵץ, וְלֹא אֶת הַטְּלִית, עַד שֵׁיחָא בְּכָל חֲלָק מֵהֶן כְּדֵי לְזֶה וּכְדֵי לְזֶה⁵⁶. אִם מְרַחֵץ חֲלָקוֹ - עַד שֵׁיחָא בְּכָל חֲלָק מֵהֶן כְּדֵי מְרַחֵץ. וְאִם שׁוֹבֵךְ - עַד שֵׁיחָא כָּל חֲלָק שׁוֹבֵךְ בְּפָנֵי עַצְמוֹ. וְכֵן בְּטְלִית וּבִשְׂאָר כָּל הַדְּבָרִים. אֵין⁵⁷ בְּהֶן כְּדֵי לְזֶה וּכְדֵי לְזֶה - מַעְלִין⁵⁸ אוֹתוֹ בְּדָמִים, וְיֵשׁ [לוֹ] לֹמֵר לְחִבְרוֹ: אוֹ מֵכַר לִי אוֹ קָנֵה מִמֶּנִּי. אֲמַר⁵⁹ אֶחָד מֵהֶם: חֲלָק זֶה, אֵף עַל פִּי שְׂאִין הַחֲלָקִין שְׁוִים⁶⁰, אֲנִי אֶטֵּל אֶת הַפְּחוֹת וְטֵל אֶתְּהָ אֶת הַיִּתְרִי⁶¹ - אֵין שׁוֹמְעִין לוֹ; שֶׁהָרִי אוֹמֵר לוֹ: אֵין רְצוֹנִי לְקַח מִתְּנֶה⁶², אֶלָּא הוֹאִיל וְאֵין בָּהּ דִּין חֲלָקָה בְּשׁוּבָה הָרִי אֲנִי מַעְלִין בְּדָמִים.

~ נקודות משיחות קודש ~

על פי מה שכתב הרמב"ם בסוף הלכות תמורה ש"רוב דיני התורה אינן אלא לתקן הדעות ולישר כל המעשים" ומתוך הדינים וההלכות למדים עניינים והוראות בעבודת ה', יש לומר, שעניין השכנים בעבודת ה' הוא שאין להסתפק בעבודה עם עצמו וצריך לפעול גם על כל אלו שבסביבתו שיהיו "שכנים" שלו בענייני יהדות, תורה ומצוותיה.

(על פי לקו"ש חלק כ"ו ע' 307)
מתוך רמב"ם "פרס המלך"

(54) משנה שם יא. (55) "מין ממיני ארמונים" (רבינו בפירושו המשניות). (56) ולא פורש כמה השיעורים של כל חלק וחלק בדברים אלו. (57) ברייתא שם יג: (58) והיינו, לפי העיקרון של גוד או אגוד, כמבואר בסמוך. (59) כרבן שמעון בן גמליאל שם ש"מסתבר טעמו" (רי"ף שם). ויש חולקים ופוסקים כתנא קמא שיכול לומר לו טול אתה שיעור ואני פחות (הגהות מיימוני אות ט). (60) ויש אחד מהם גדול ואחד קטן. (61) ויש בו כשיעור. (62) בהתאם לכתוב: "ושונא מתנות יחיה", כמו שנימקו בגמרא שם. וראה למעלה בסוף הלכות זכייה ומתנה. וכסף מחיר הדבר – אין לי (גמרא שם).

פֶּרֶק שְׁנִי

(1) נתבארו בו משפטי חלוקת החצר המשותפת לבעלי בתים מיוחדים כל בית לכל אחד מהם, וכן אם רצו השותפין לחלוק דבר שאין בו דין חלוקה, ומה שיש לשותפין זה על זה משמירת הנזקין אחר שחלקו, והנמשך אחר זה.

א. הַצְּרוֹת² הַכְּפָרִים³, שֶׁכָּל אֶחָד וְאֶחָד בּוֹנֵה לוֹ בַּיִת⁴ וְנִמְצְאָת הַחֲצָר שְׁבִין שְׁנֵי הַבָּתִּים⁵ מִשְׁתַּפֵּת לְכָל בּוֹנֵי הַבָּתִּים - הָרִי יֵשׁ לְכָל פֶּתַח וּפֶתַח⁶ אַרְבַּע אַמּוֹת⁷ לִפְנֵי⁸ בְּרֹחַב כָּל הַפֶּתַח; וְהַנְּשָׂאָר מִן הַחֲצָר: אִם יֵשׁ בוֹ אַרְבַּע אַמּוֹת עַל אַרְבַּע אַמּוֹת לְכָל שֶׁתֶּף וְשֶׁתֶּף - חוֹלְקִין אוֹתָהּ; וְאִם לֹא - אֵין חוֹלְקִין אוֹתָהּ. שֶׁכָּל חֲצָר שְׂאִין לָהּ אַרְבַּע אַמּוֹת עַל אַרְבַּע אַמּוֹת - אֵינָה קְרוּיָה חֲצָר, כְּמוֹ שֶׁבְּאַרְנָו¹⁰. פִּיּוּד? הִיּוּ שְׁנֵי שֶׁתֶּפִּין,

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

ז. בִּית³² סְתוּם³³ - יֵשׁ לוֹ אַרְבַּע אַמוֹת³⁴. פָּרִין אֶת
פְּצִימֵיו³⁵ - אֵין לוֹ אַרְבַּע אַמוֹת³⁶.

(32 שם, יב. 33) שהיה בו פתח אחד בלבד וסתמו אותו (כסף-משנה למעלה הלכה ב.). (34) בחצר. ואע"פ שאמרנו למעלה (הלכה ב) שאם יש לו פתחים בכל רוח ואינו משתמש אלא באחד מהם, אע"פ שלא סתמם, אין לו ארבע אמות אלא כנגד הפתח שהוא משתמש בו - כאן, שאין לו אלא פתח אחד בלבד וסתמו, בוודאי עומד הוא לפתחו היום או מחר, שהרי אין לו פתח אחר (כסף-משנה שם). (35) מסגרת הפתח. (36) שכיון שביטלו מתורת פתח, הסתלק מארבע אמותיו שבחצר. ויש אומרים, שארבע אמות שבחצר חוץ מאלה שבפתח - יש לו (רמ"א סימן קעב, סעיף ז).

ח. בִּית³⁷ שְׂאִין בו אַרְבַּע אַמוֹת על אַרְבַּע אַמוֹת³⁸ -
אֵין לוֹ אַרְבַּע אַמוֹת בְּחֶצְרוֹ³⁹. אֵלָא אִם יֵשׁ בְּחֶצְרוֹ
אַרְבַּע אַמוֹת לְזֶה וְאַרְבַּע אַמוֹת לְזֶה⁴⁰ עַד פֶּתַח הַבֵּית
הַזֶּה - חוֹלְקִין. וְהַזְבֵּל⁴¹ שֶׁל חֶצְרוֹ⁴² מִתְחַלֵּק לְפִי
הַפְּתָחִים⁴³. אֲבָל⁴⁴ אֲכַסְנֵיָא⁴⁵ שֶׁל מֶלֶךְ - לְפִי בְּנֵי
אָדָם.

(37) סוכה ג: ברייתא, ולפי שפירשוה שם. (38) שאז אין עליו תורת בית, והוא עומד ליהרס (סוכה, שם). (39) היינו ארבע אמות של הפתח. אבל ארבע אמות בחצר, חוץ משני פתח - יש לו, כדלהלן. (40) המדובר, כגון ששני השותפים יש להם בתים קטנים, פחות מארבע אמות כל אחד, ולפיכך כופה אחד את השני לחלוק בחצר, אם יש בו ארבע אמות לזה וארבע אמות לזה, אע"פ שאין לאף אחד מהם ארבע אמות בשביל הפתח, חוץ מארבע אמות הנ"ל (מגיד-משנה, וראה בראב"ד). (41) ברייתא בבבא-בתרא יא: (42) שנערס בחצר במשך הזמן על-ידי השכנים הזורקים מתוך בתיים, וכל אחד ואחד מהם רוצה לזכות בו, לזבל בו שדותיו (רש"י שם). (43) שהרי דרך הפתחים השליכוהו שם (רש"י שם). (44) בעיא שנפתרה מברייתא שם. (45) הרי"ף מביא שם שני פירושים למילה "אכסניא": א' זבל של אכסניא (וכן פירשו הר"ח והר"י מיגאש). ב' אכסניא של מלך כשגובים אותם (וכן פירש"י שם: "חיל של מלך המוטל על בני העיר לתת להם אכסניא בבתיים"). ומכיון שכתב רבינו "אכסניא של מלך" נראה שהיינו כפירוש השני שבר"ף וביפרש"י (מגיד-משנה), באופן ששני הדינים הנ"ל אינם דומים: "זבל של חצר" הוא לזכות לבני החצר, ואילו "אכסניא של מלך" הוא לחובה לבני החצר. ועיין סמ"ע סימן קעב, ס"ק כ.

ט. הַשְּׂתֵפִין⁴⁶ שְׂרָצוּ לְחַלֵּק דְבָר שְׂאִין בו דִּין חֲלָקָה
אֵף עַל פִּי שְׂהָן מִפְּסִידִין⁴⁷ אֶת שְׂמוֹ - חוֹלְקִין⁴⁸.
וּבְהִבְיָא⁴⁹ הַקֶּזֶז⁵⁰, אֵף עַל פִּי שְׂרָצוּ - לֹא יִחְלָקוּ⁵¹.
בְּמָה דְבָרִים אֲמוּרִים⁵²? בְּכֶרֶךְ אֶחָד⁵³; אֲבָל בְּשֵׁתֵי
פְּרִיכוֹת - חוֹלְקִין⁵⁴.

(46) משנה, שם יא. (47) שהחלק לא יהיה ראוי לשאת את

תרנגולין אין לו ארבע אמות, וכפי ההסברה בגמרא שם שהתרנגולים מטפסים ועולים בעצמם, מוכח שמקומות אחרים שאינם דומים ללול של תרנגולים - יש להם ארבע אמות]. (13) פתח אחד לכל רוח ורוח, כנ"ל. (14) שם, במירא של אמימר. (15) כלומר, השאיר כל הפתחים ואינו משתמש אלא באחד מהם. ועיין להלן הלכה ז ובהערה שם. (16) הראב"ד השיג כאן על דברי רבינו, וכתב שלא אמרו בגמרא שייחוד מפקיע שאר הרוחות אלא בחפירה דוספלי, אבל בבית אינו מפקיע, ויש לו ארבע אמות לכל רוח.

ג. אֲכַסְרָה¹⁷: אִם אֶפְשָׁר לוֹ לְהִנָּס לְתוֹכָהּ בְּמִשְׁאוֹ
- אֵין לָהּ אַרְבַּע אַמוֹת; וְאִם לֹא - יֵשׁ לָהּ אַרְבַּע
אַמוֹת. שְׂלֵא אֲמָרוּ שֵׁישׁ לְכָל פֶּתַח וְפֶתַח אַרְבַּע
אַמוֹת, אֵלָא לְפָרֵק שָׁם מִשְׁאוֹ.

(17) שם יא: מימרא של רב הונא. "אכסדרא", שאין לה דפנות כלל (רש"י), או שיש לה רק שלשה דפנות ופתוחה מצד רביעי (תוספות שם ד"ה הכא).

ד. בֵּית¹⁸ שְׁעָרָה¹⁹ או מְרַפֶּסֶת²⁰ - יֵשׁ לָהֶם אַרְבַּע
אַמוֹת²¹. הֵיּוֹ²² חֲמִשָּׁה פְּתִיחִים לְמְרַפֶּסֶת,
וְהַמְרַפֶּסֶת פְּתוּחָה לְחֶצְרוֹ - אֵין לָהּ אֵלָא אַרְבַּע
אַמוֹת²³.

(18) ברייתא שם. (19) חדר קטן (שיש בו ארבע אמות לפחות, ראה להלן הלכה ח) שהוא על יד השער הגדול והוא שייך לאחד מבני החצר, וכל בני החצר עוברים דרך החדר הזה, ואע"פ יש לו דין בית ויש לו ארבע אמות בחצר [ואע"פ שמכניסים המשאוי דרך החדר - צריך הוא ארבע אמות בחצר, בכדי לפרק את המשאוי, וכ"ה להלן בבית שחציו מקורה וקיריו כלפי חוץ, ועיין יד רמ"ה]. (20) מקום גבוה בחצר, שפתחי העליות פתוחים אליו. (21) למטה ליד החצר, לצורך המפרסת. (22) ברייתא שם. (23) שהרי כולם נכנסים דרך המרפסת, ונחשב הכל כבית אחד וכפתח אחד.

ה. לול²⁴ שֶׁל תְּרַנְגוּלִים - אֵין לוֹ אַרְבַּע אַמוֹת²⁵.

(24) שם, בעיא שנפתרה. (25) שהתרנגול מטפס ועולה מטפס ויורד, ואינו זקוק לארבע אמות כמו חמור, שמפרקים אותו ממשאו (גמרא שם).

ו. בֵּית²⁶, חֶצְרֵי מְקָרָה²⁷ וְחֶצְרֵי שְׂאִינוֹ מְקָרָה²⁸, בֵּין
שְׂקָרוֹי פְּלִי פְּנִים²⁹ בֵּין שְׂקָרוֹי פְּלִי חוּץ³⁰ - אֵין
לוֹ אַרְבַּע אַמוֹת³¹.

(26) שם, בעיא שנפתרה. (27) מכוסה בתקרה. (28) ויש בו ארבע אמות על ארבע אמות. שאם לא כן, אין בו מקום לפרק משאו, ובוודאי יש לו בחצר (מגיד-משנה בשם הרשב"א). (29) שוודאי יכול לפרק בחוץ בחלק שאינו מקורה. (30) שצריך להכניסו דרך החלק המקורה אל החלק שאינו מקורה ולפרקו שם. (31) בחצר. אלא מפרק את החמור בבית, כנ"ל.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

פְּחָצָר, אֵלָא אָף עַל פִּי שְׁעָמְדוּ פֶּה שְׁנִים רְפוּת פְּלֵא מְחִיצָה - פּוֹפְהוּ לְעִשׂוֹת מְחִיצָה בְּכָל עַת שְׁוִרְצָה⁹².

85) משנה בבבא-בבא ב. וכפי פירושה בגמרא שם ג. לפי הלשון השניה. 86) יוצא מתוך השקלא-וטריא שם, שאם יש דין חלוקה – יש כפייה לעשות מחיצה, משום שהיזק ראייה שמו היזק. 87) מימרא של רב אסי בשם רבי יוחנן, כפי שפירושה במסקנא שם. 88) שהסכימו לחלוק ובקנין, או שחלקוהו כבר, כמו שכתב רבינו למעלה (הלכה י). 89) שגבחה ארבע אמות, כדלהלן. 90) היינו, שיש כפייה על שני דברים: א' על עצם בניית הכותל. ב' על בנייתו באמצע, בחלקם של שניהם. וראה להלן. 91) כלשון אחרון בגמרא שם ג. שגם רבי יוחנן סובר כמותו. וראה בהגהות מיימוניות כמה הוכחות שהלכה כדעה זו. 92) "לפי שאין דעתו של אדם סובלת נזק [זה] (מאלו), וחזקתו שאינו מוחל, שהיזק היזק קבוע" (להלן פ"א הלכה ז). וראיה לכך ממה שאמרו בגמרא (ב"ב ב:): שלפי המפרש במשנה שם "השותפין שרצו לעשות מחיצה – בונין את הכותל באמצע" – "מחיצה-כותל" – על כרחו שהיזק ראייה לאו שמייה היזק, שהרי נאמר במשנה שרק אם רצו שניהם בונים את המחיצה. ואם יש חזקה בהיזק ראייה, אין ראייה מהמשנה שהיזק ראייה לאו שמייה היזק, שהרי כאן החזיקו כמה שנים בלי מחיצה. אלא על-כרחו שלמאן-דאמר היזק ראייה שמייה היזק – לא מועילה חזקה (ר"י מיגאש). ומה שאמרו להלן (פ"ז הלכה א-ו) שמועילה חזקה בחלון, אע"פ שיש שם היזק ראייה – כאן אחד מזיק את השני, ולפיכך לא מיחה בו, שאומר לו הרי גם אתה ניזוק ממני, והייתי מצפה שאתה תתבע את בנין המחיצה, כמו שכתב ר"י מיגאש בתחלת בבא-בבא. ועיין עוד ברא"ש שם סימן ב. [וראה במגיד-משנה שהביא עוד בשם ר"י מיגאש שמחלק בין חלון לחצר, בזה שבחלון עשה מעשה בפתיחת החלון, אבל ראה להלן פ"ז הלכה א והערה ב].

טו. רַחֲבֵי⁹³ מְקוֹם הַפֶּתֶל - מְשַׁל שְׁנֵיהֶם. וְכַמְּה יִהְיֶה רְחִיבוֹ? הַכֹּל⁹⁴ כְּמִנְהַג הַמְּדִינָה⁹⁵. וְאִפְלוּ⁹⁶ נִהְיֶה⁹⁷ לְעִשׂוֹת מְחִיצָה בְּיִנְיָהֶם בְּקִנְיָם וּבְהוֹצִיָּין⁹⁸. וּבְלִבְדִּי שְׁלֵא יִהְיֶה אֲוִיר שְׁיִסְתַּפֵּל בּוֹ וְיִרְאֶה אֶת חֲבֵרוֹ.

93) משנה, שם ב. 94) שם. 95) היינו, כמנהג השותפים לבנות כשחולקים ביניהם, ולא כמנהג שאר הבנינים במדינה (מגיד-משנה). 96) שם ד. 97) אבל אם המנהג הוא פחות מזה, אין משגיחים בו. שאם לא כן, למה צריכה הגמרא לפרוט את אלו דוקא (הגהות מיימוניות אות כ בשם ה'תוספות'), ומכאן שאף במקום שאמרו "הכל כמנהג המדינה" אין הכל בכלל. ויש גם יוצאים מן הכלל. וראה ב'תוספות' שם ב. ד"ה בגויל. 98) כפות תמרים (רש"י ורבינו גרשום).

טז. פְּמָה⁹⁹ גִבְהַ הַפֶּתֶל? אֵין פְּחוּת מְאַרְבַּע אַמּוֹת¹⁰⁰. וְכֵן בְּגִנְהָ¹⁰¹, פּוֹפְהוּ¹⁰² לְהַבְדִּיל גִּנְתּוֹ מִגִּנַּת חֲבֵרוֹ בְּמְחִיצָה גְבוּהָה עֲשָׂרָה טַפְחִים¹⁰³. אֲבָל¹⁰⁴ בְּבִקְעָה - אֵין צָרִיף לְהַבְדִּיל בְּקַעְתּוֹ מִבְּקַעַת חֲבֵרוֹ, אֵלָא

יכול לדרוש דרך מהחצר החיצונה, אף כי דרך כזו היתה קיימת בחיי אביו, שהרי עם החלוקה כאילו מכר את חלקו, היינו, החצר החיצונה לאחים, ומכר כדרך המוכרים בעין יפה ולא השאיר לעצמו דרך, ובעל החצר החיצונה, ביחס לחצר שלו, אינו מוכר, שנאמר גם עליו שמכר בעין יפה. אלא לוקח הוא (רשב"ם שם סה. ד"ה אין להם דרך 'תוספות' ז: ד"ה אין להם דרך). 75) שאחד קיבל בית וחצר, והשני – עלייה, ונמצא הסולם עומד בחצרו של השני (רש"י שם ז: ד"ה ולא סולמות). או שאחד קיבל בית, והשני – חצר ועלייה, ונמצא הסולם נשען על ביתו של השני ('תוספות' שם). 76) [בכ"י תימן: "יש לו". ולפי"ז יכול לכוף לבעל אמת המים להסירה מעליו. וכן כתב הרא"ש (ב"ב פ"א סימן כ) בשם רבינו "שצריך לסתום החלון ולהסיר אמת המים מעליו". והכסף-משנה השמיט מדברי הרא"ש את המילים "ולהסיר אמת המים מעליו", ומתוך זה יצא לו, שבאמת המים אינו יכול לכופו. והוכיח כן מהלשון "יש לי להסיר" שהמדובר על הניזק, ולפיכך בא לפרש בדברי רבינו שגם בחלון סותם הוא בעצמו. ומוכיח כן ממה שכתוב להלן: "ובונה בצד הסולם" שוודאי הכוונה לבעל החצר ולא לבעל העלייה]. 77) לדעת הרא"ש (שם) כוונת רבינו שיכול לכוף לבעל החלון שישתום חלונו, וכן כתב הריב"ש (הובא בכסף-משנה). אבל הראב"ד (ברא"ש שם) סובר שאינו יכול לכופו לסתום חלונותיו, אלא שאם רצה לבנות כותל סמוך להם – יכול לעשות זאת. והטעמים הרשב"א בחידושי משום "שהוא לא נתחייב לו בבנין", כלומר לא נתחייב לתת לו הוצאות הסתימה. ובהסתמך על דברי הראב"ד הנ"ל שהובאו ברא"ש כתב ב'אור שמח' שכן גם כוונת דברי הראב"ד בהשגה כאן, שכתב בהלכה יא: "לא נתחווירו דבריו", והשגה זו אינה שייכת להלכה יא אלא להלכה יב, וההתחלות הדומות "האחין שחלקו" – "האחין שחלקו" הן שגרמו לדברים להעתק ממקומם. וראה למעלה, שלפי פירוש הכסף-משנה בדברי רבינו – דעתו כדעת הראב"ד. 78) בעל החצר, וראה למעלה. 79) שהרי כל עיקר הטעם באחים שחלקו הוא מפני שהם כלקוחות המוכרים בעין יפה, כמפורש בבבא-בבא סה. (הגר"א סימן קעג ס"ק ה). 80) והוא-הדין שבונה בצד הסולם, כנ"ל.

יג. אֲבָל⁸¹ שְׁנֵים שְׁקָנוּ שְׂדֵה מְשָׁנֵי אֲנָשִׁים⁸² או מְשָׁנֵי אַחִינ⁸³ - אֵין לְאַחַד מֵהֶן לְהַפְסִיק אֶמֶת הַמַּיִם, וְלֹא לְשָׁנוֹת דְּבָר מִן הַנְּזָקִים שֶׁחֲחִזְקִי בְּהֵן הַמוֹכְרִין⁸⁴.

81) (מגיד-משנה בשם ר"י מיגאש). 82) שלא היו שותפים (מגיד-משנה בשם הר"י מיגאש). 83) אף כאן שלא היו בשותפות (שם). 84) שהרי כל קנינם מהמוכרים, ואינם קונים זה מזה ואינם מוכרים זה לזה כלל, ולפיכך הם מקבלים את כל הזכויות של המוכרים.

יד. חֲצָר⁸⁵ הַשְּׁתַּפִּין שְׁנֵישׁ⁸⁶ בְּה דִּין חֲלָקָה, או⁸⁷ שְׁחֲלֻקָּה בְּרִצּוֹנָם⁸⁸ אָף עַל פִּי שְׁאִין בְּה חֲלָקָה - יֵשׁ לְכָל אֶחָד מֵהֶן לְכַף אֶת חֲבֵרוֹ לְבָנוֹת הַפֶּתֶל⁸⁹ בְּאֲמָצַע⁹⁰, פְּדֵי שְׁלֵא יִרְאֶהוּ חֲבֵרוֹ בְּשַׁעֲה שְׁמִשְׁתַּמֵּשׁ בְּחֲלָקוֹ; שֶׁהִזָּק רְאִיָּה - הִזָּק הוּא⁹¹. וְאֵין לוֹ חֲזָקָה

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

שפירוש המשנה "וכן בגינה - מחייבין אותו" היינו לגדור בגדר של עשרה טפחים בלבד כדי שלא יתפס עליו כגב, ולא בכותל של ארבע אמות משום עין רעה. וגם שינוי הלשון במשנה מוכיח כן, שבחצר אמרו "כותל", ובגינה אמרו לגדור מלשון "גדר". וסתם גדר הוא עשרה טפחים, ראה בכלאים פ"ב משנה ח, ובפאה פ"ב משנה ג ברמב"ם רע"ב שם. אבל להלן בפ"ג הלכה ג, כלל רבינו "גדר" ו"כותל" ביחד, עיין שם. וראה להלן פ"ג הלכה ח ובהערה עא]. (104) משנה שם, ולפי מסקנת הגמרא, שם ד. (105) מפני שבבקעה אין עומדים הזרעים כל השנה כמו בגינה (סמ"ע סימן קנח, ס"ק ג בשם הרמב"ן). (106) האחד, ובמקום שאין מנהג. (107) מלשון מראה, היינו דבר בולט (רבינו בפירוש המשניות). (108) כרבי יוחנן, שם ד. ד: (109) אבל לא מבפנים, שמא יעשה גם חבירו בפנים. אבל שמא יקלוף חבירו סימן זה, אין לחשוש, שהרי יכירו זאת, ובמחיצה של קנים והוצים (ראה למעלה הלכה טו) נתנו בגמרא שם סימנים מיוחדים ורבינו השמיטם, וצ"ע (כסף-משנה). (110) משנה, שם ב. (111) שם. (112) ובלי סימן כלל אי-אפשר, שמא יעשה אחד בצד חבירו ויאמר שלו הוא. ולקלוף אי-אפשר, שהרי ניכר הוא, כנ"ל (גמרא שם, וראה סמ"ע סימן קנח, ס"ק ט).

יז. המוכר¹¹³ גנה לחברו סתם¹¹⁴, והיתה מערכת עם גנות אחרות¹¹⁵ - כופין את הלוקח לבנות את הפתל¹¹⁶ ביניהם¹¹⁷, ואפילו במקום שנהגו שלא לגדר בגנות¹¹⁸. אבל אם מכר בקעה סתם - אין מחייבים אותו לגדר, אלא במקום שנהגו.

(113) כן פירש רבינו בפירוש המשניות בתחילת בבא-בתרא, מה ששנו שם "וכן בגינה מקום שנהגו לגדור מחייבין אותו". וראה במגיד-משנה, ולהלן הערה קיז. (114) היינו שלא הזכיר לו את דבר עשיית המחיצה. (115) שנשארו בידו של מוכר (ועיין ראב"ד ומגדל-עוז). (116) ראה למעלה הלכה טז, שבגינה אין צריך אלא מחיצה גבוהה עשרה טפחים. (117) כלומר, כופין את הלוקח שישתתף בבנין זה עם המוכר (כן דעת הראב"ד, וכן יש לפרש בדברי הרמב"ם, ועיין מגיד-משנה). (118) כן הוא בירושלמי: "תני: בגינה בין מקום שנהגו לגדור, בין מקום שנהגו שלא לגדור - כופין". והגר"א (סימן קנח ס"ק א) כתב שכן מפרש רבינו גם בבבלי (שם ד.) ושגירסתו שם שונה מזו שלפנינו. ועיין ראב"ד ומגיד-משנה.

יח. מקום¹¹⁹ שנהגו לבנות פתלים המכדיילין¹²⁰ בחצרות או בגנות¹²¹ באבנים שאינן גזית¹²² - זה נותן¹²³ שלשה טפחים, וזה נותן שלשה טפחים. בגזית¹²⁴ - זה נותן טפחים ומחצה, וזה נותן טפחים ומחצה. בקפיסין¹²⁵ - זה נותן טפחים¹²⁶, וזה נותן טפחים. בלבנים¹²⁷ - זה נותן טפח ומחצה¹²⁸, וזה נותן טפח ומחצה. וכל השעורין האלו - עבי הפתל עם הסיד¹²⁹. והואיל¹³⁰ ומקום הפתל משל שניהם, אם נפל הפתל - הרי המקום והאבנים של שניהם.

במקום שנהגו¹⁰⁵. רצה¹⁰⁶ להבדיל בקעתו מקעת חברו - כונס לתוף שלו ובונה. ועושה חזית¹⁰⁷ כמו¹⁰⁸ אמה בסיד מבחוץ¹⁰⁹, כדי להודיע שהפתל שלו. לפיכך¹¹⁰, אם נפל הפתל - המקום והאבנים שלו. ואם¹¹¹ עשו מדעת שניהם - בונים הפתל באמצע, ועושים חזית מאן ומאן¹¹². לפיכך, אם נפל הפתל - המקום והאבנים של שניהן.

(99) שם ה. במשנה. (100) מפני שבמחיצה פחותה מזה, עדיין אפשר להסתכל מעליה [ואע"פ שגבהו של אדם אינו, בדרך כלל, יותר משלש אמות - יכול הוא להגביה עצמו על ראשי אצבעותיו ולהציץ עד גובה ארבע אמות - 'תוספות' חגיגה יא. ד"ה ברום]. (101) משנה שם ב. לפי הפירוש הפשוט שהמדובר בשתי גינות סמוכות זו לזו. וראה להלן הערה קיב. (102) אפילו בסתם, שאין שם מנהג לגדור, בניגוד לבקעה, ראה להלן. ועיין עוד להלן הלכה יז (והערה קיז) שאפילו במקום שנהגו שלא לגדור - מחייבין אותו. (103) "כדי שיתפוס אותו כגב, אם נכנס לרשותו", כמו בין גג לגג (בבא-בתרא ו: ולהלן פרק ג הלכה ו). אבל היזק ראה "שלא יראה חבירו בשעה שמשתמש" (מלשון רבינו למעלה הלכה יד) אין בגינה, שהרי אין משתמשים בה יותר מבגג, שעליו אמרו שדי במחיצה עשרה טפחים (רבינו בתשובה). ומה שאמרו בגמרא (שם ב:) בשקלא-וטריא בסוגיית "היזק ראה", שמה שנאמר במשנה "וכן בגינה במקום שנהגו לגדור מחייבין אותו" הוא משום היזק ראה, והקשו מזה למאן-דאמר היזק ראה לאו שמיה היזק, ותיירו: "גינה שאני, כדרכי אבא אמר רב הונא אמר רב אסור לאדם לעמוד בשדה חבירו בשעה שהיא עומדת בקמותיה", "שלא יזיקנו בעין רעה" (רש"י). הרי שגינה חמורה מחצר לענין זה? - כבר נשאל על זה רבינו, והשיב שיש הבדל גדול בין היזק ראה שהוא היזק גדול, שיראה אדם חבירו בעת שהוא עומד ויושב ועושה צרכיו, ובין היזק ראה שיראה קמת חבירו משום עין רעה, שאלו דברי חסידות הם שלא יעיין בו בעין רעה, ואותו התירוץ אינו אליבא דהלכתא, שעיקר היזק ראה בחצר מקום שבני אדם רדין, עכ"ד רבינו. [ויש להוסיף בביאור דבריו: שאע"פ שרב אמר "אסור לאדם לעמוד וכו'", הרי שזהו איסור גמור ולא מדת חסידות - רב לשיטתו שאמר (בבא-מציעא קז:) "והסיר ה' ממך כל חולי - זו עין [רעה], תשעים ותשעה [מתים] בעין רעה". שלפי"ז דין הוא שאסור להסתכל, ולפיכך כופין אותו לעשות כותל גבוה ארבע אמות. אבל שמואל חולק עליו (שם) ואומר "והסיר ה' ממך כל חולי - זה הרוח (= רוח רעה)". ו"הכל [מתים] ברוח [רעה]". ולפי דבריו, אין איסור בהסתכלות בקמת חבירו. ולפי הכלל הידוע, שהלכה כשמואל ביני ממונות, אין לכוף לעשות כותל גבוה ארבע אמות לגינה, מאחר שאין איסור בהסתכלות. ואין כאן אלא מדת חסידות בלבד. כמו שאמרו בפסחים קי: בעניני "זוגות" (= סכנה לשתות שני כוסות ביחד), שמי שאינו מקפיד על זה, אינו ניוזק, ואעפ"כ "למיחש מיבעי" (= טוב לחשוש). ואם כן, על-כרחו

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

בְּנֵה פֶל הַכֶּתֶל¹⁹; שְׁהָרִי גִלְהָ דַעְתּוֹ שֶׁהוּא רוֹצֵה בְּכָל הַגְּבִיּה הַזֶּה.

(2) בבא-בבא ה. במשנה. (3) שזהו השיעור למניעת היזק ראייה, כמבואר למעלה פ"ב הלכה טז. ואין כל חידוש בהלכה זו, אחרי שכבר פסק רבינו (למעלה פ"ב הלכה ד) שהיזק ראייה שמייה היזק, ושותפין שחלקו כופים זה את זה לעשות כותל גבוה ארבע אמות ביניהם – קל-וחומר אם כבר היה כותל ביניהם ונפל, שיכולים לכופף אחד את השני לבנותו מחדש, אלא עיקר החידוש הוא, שלמעלה מארבע אמות אין כופים זה את זה (גמרא בבא-בבא ה. ב.). (4) משנה, שם. (5) שאז אין עוד היזק ראייה. (6) אע"פ שמקודם היה הכותל יתר על ארבע אמות (כסף-משנה). (7) על הוצאותיו בלא השתתפותו של השני. (8) משנה, שם. (9) החצי שעליו לשלם. ובתשלום זה, הוא זוכה בחצי הכותל, שהרי המקום של שניהם, שכשם שמחייבין אותו לשלם, כן מחייבין את חבירו, ונוטל הוא חצי הכותל על-כרחו (מגיד-משנה ומשנה-למלך). (10) אבל למעלה מכתלו אינו חייב, כהדגמת רבינו בסמוך, וכרב נחמן (שם ו.) שאמר: "למאי דסמך – סמך, למאי דלא סמך – לא סמך", ודלא כרב הונא שאמר: "סמך לפלגא, סמך לכולה". ומפרשה רבינו לענין שיעור הגובה (ועיין שם ב'תוספות ד"ה סמך). (11) [שהרי במשנה (שם ה.) נאמר סתם "סמך לו כותל אחר – מגלגלין עליו את הכל", משמע בין סמך לו מנגדו ובין סמך לו מן הצד. ולפי זה, שהמדובר גם בסמך מן הצד, על-כרחו שהפלוגתא של רב הונא ורב נחמן (ראה הערה הקודמת) אינה אלא בגובה ולא באורך]. (12) שהוא רוצה להשתמש בכותל האמצעי לשים עליו ועל הכותל הנגדי – תקרה, כמו שראה ממעשיו, אף שלא השתמש עדיין ולא עשה עוד את התקרה. (13) בניית הכותל. (14) אבל אין לחייבו בארבע אמות הנותרות, שהרי לא גילה דעתו אלא על השתים בלבד. (15) בניגוד לפרש"י שם, שחקק בכותל שסמך. (16) זהו "קבעתא דכשור", שעליו אמרו (שם ו.) שאף רב נחמן, שרבינו פסק כמותו, מודה ש"סמך לפלגא – סמך לכולה". (17) עץ ארוך ועב, שעליו שמים את הקורות, והוא מגן עליהם מלחלוחית הכותל. וזהו "אפרזתא" (שם) שגם בזה מודה רב נחמן. (18) שהרי כאן מעשיו משמשים גילוי דעת ברור, שברצונו להשתמש בכל הכותל האמצעי. (19) בכ"י תימן: "שלא בנה כנגד הכותל". כלומר, לא בנה עשר אמות כנגד כל גבהו של כותל, אלא שש אמות בלבד, כנ"ל (ועיין סמ"ע סימן קנז, ס"ק כז).

ב. אַחַד²⁰ מִן הַשְּׁתֵּפִין שֶׁבְּנֵה²¹ הַכֶּתֶל שֶׁמְבַדִּיל בֵּינוּ וּבֵין חֲבָרוֹ עַד אַרְבַּע אַמּוֹת, וְתֵבַע חֲבָרוֹ לְתֵן חֵלְקוֹ בְּהוֹצָאָה, וְאָמַר 'נִתְחַיֵּב חֵלְקִי' - הָרִי זֶה בְּחֻזְקַת שְׁנַתְּנִי²³, וְנִשְׁבַּע הַסֵּת²⁴ שְׁנַתְּנִי וְנִפְטָר, עַד שֶׁיָּבִיא רְאִיָּה הַתּוֹבֵעַ שֶׁלֹּא נִתְּנִי²⁵. אֲכַל²⁶ אִם בָּא לְתֵבַע אוֹתוֹ לְתֵן חֵלְקוֹ בְּהוֹצָאָתָא שְׁאָר הַגְּבִיּה שֶׁהוֹסִיף עַל אַרְבַּע אַמּוֹת, מִפְּנֵי שֶׁסָּמַךְ²⁷ אוֹ פִּנְגְּדוֹ, וְאָמַר 'נִתְחַיֵּב' - אִינוֹ נֶאֱמָר²⁸; אֲלֵא²⁹ חֲבָרוֹ נִשְׁבַּע³⁰ בְּנִקְיִטַּת חֶפְצִי³¹

וְאֶפְלוּ¹³¹ נֶפֶל לְרִשּׁוֹת אַחַד מֵהֶן, אוֹ שֶׁפְּנֵה אַחַד מֵהֶן אֶת כָּל הָאֲבָנִים לְרִשּׁוֹתוֹ, וְטַעַן שֶׁמְכַר לוֹ חֲבָרוֹ חֵלְקוֹ אוֹ נִתְּנוֹ לוֹ בְּמִתְנָה - אִינוֹ נֶאֱמָר¹³², אֲלֵא הָרִי הֵן בְּרִשּׁוֹת שֶׁל שְׁנֵיהֶם עַד¹³³ שֶׁיָּבִיא רְאִיָּה¹³⁴.

(119) משנה בבא-בבא ב. (120) היינו, לא כתלים סתם, אלא כתלים המבדילים בנכסי שותפים (מגיד-משנה). (121) שם במשנה: "וכן בגינה". ופירושו בגמרא, שזה מוסב על גויל וגזית, כלומר רחבי הכתלים. (122) והיינו "גויל" שבמשנה. כלומר, אבנים בלתי מהוקצעות. (123) כלומר, אם המנהג בגויל – דין הוא ברוחב ששה טפחים ולא פחות. ואם נהגו בפחות, אין הולכין אחר מנהג זה (מגיד-משנה). (124) אבנים מהוקצעות, שעל-ידי הקיצוע מתמעט רחבן משהו טפחים לחמשה. (125) חצי לבנה מכאן וחצי לבנה מכאן וטיט באמצע. (126) שלשה טפחים לשני חצאי הלבנה (שהרי הלבנה שלשה טפחים כדלהלן) וטפה לטיט שביניהם. (127) היינו, לבנים שלמות. (128) שהלבנה שלשה טפחים. (129) כלומר עם הטיח. וכתב הרי"ף, שכן מסקנת הגמרא. ולפינו שם ג: היא בעיא שלא נפשטה, אלא שרב נחמן בר יצחק אמר שם שמסתבר ש"הן וסידן". (130) משנה, שם. (131) שם ד. שזהו כל חידושה של פסקא זו במשנה. (132) שכיון ששותפים הם – שותפים אינם מקפידים אחד על השני. ולפיכך, אם דבר הידוע לשניהם נמצא אצל אחד מהם, אין ראייה שמכרו לו. (133) ואם אין האבנים תחת ידו – נאמן הוא במיגו, שהיה יכול לטעון שהחזירם לחבירו (מגיד-משנה ולחם-משנה). (134) בעדים שהם שלו.

פֶּרֶק שְׁלִישִׁי

(1) נתבארו בו משפטי המחיצות שיש בין השותפין אם נפלו, וקצת הדינין ממה שיש לשכנים לעשות זה לזה מגדירת המחיצה ומתיקון הרשות המשותף.

א. כֶּתֶל² חָצֵר, הַמְּבַדִּיל בֵּין שְׁנֵי שְׁתֵּפִין, שֶׁנֶּפֶל - לֹשׁ לְכָל אַחַד מִשְׁנֵיהֶם לְכַף עַל חֲבָרוֹ לְבָנוֹתוֹ עַד גְּבִיּה אַרְבַּע אַמּוֹת³, פְּדִי שְׁלֹא יֵרָאוּ זֶה אֶת זֶה; אֲכַל⁴ יִתֵּר עַל אַרְבַּע אַמּוֹת⁵ - אִין מְחִיבִין אוֹתוֹ⁶. רְצָה הָאֶחָד וְהַגְּבִיּה הַכֶּתֶל⁷ יוֹתֵר עַל אַרְבַּע אַמּוֹת, אִם בָּא חֲבָרוֹ וּבָנָה כֶּתֶל אַחַד גְּבוּהַ פְּנֵגֵד הַכֶּתֶל שְׁבִינִיָּהּ - מְחִיבִין אוֹתוֹ לְתֵן חֵלְקוֹ⁹ בְּגִבְהַ שֶׁפְּנֵגֵד כֶּתְלוֹ¹⁰. פִּיצֵד? פְּנֵה אַחַד כֶּתֶל שְׁבִינִיָּהּ וְהַגְּבִיּהוּ עֶשֶׂר אַמּוֹת, וּבָא חֲבָרוֹ וּבָנָה כֶּתֶל אַחַד פְּנֵגֵדוֹ אוֹ כְּצֵדוֹ¹¹ לַעֲשׂוֹת לוֹ בֵּית¹², וְהַגְּבִיּה הַכֶּתֶל הָאֶחָד שֶׁשׁ אַמּוֹת - מְחִיבִין אוֹתוֹ לְתֵן חֵלְקוֹ בְּשִׁתֵּי אַמּוֹת שֶׁמוֹסִיף עַל אַרְבַּע אַמּוֹת; שְׁהָרִי נִרְאָה מִמַּעַשְׂוֹ¹³ שֶׁהוּא רוֹצֵה בְּהֵן¹⁴. וְכֵן אִם חֵקַק בְּרֹאשׁ הַכֶּתֶל שְׁבִינִיָּהּ¹⁵ מְקוֹם לְהַנִּיחַ בוֹ הַקּוֹרוֹת¹⁶, אוֹ שֶׁבָּנָה עָלָיו קוֹרָה¹⁷ גְּדוּלָּה שֶׁהַקּוֹרוֹת נִשְׁעָנִין עָלֶיהָ - מְחִיבִין אוֹתוֹ לְתֵן חֵלְקוֹ בְּשֵׁשׁ הָאַמּוֹת פְּלִין¹⁸ שֶׁהוֹסִיף חֲבָרוֹ עַל הָאַרְבַּע אַמּוֹת, אִף עַל פִּי שְׁלֹא

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

מחייבין אותו. רבי יוסי אומר, אם עמד וגדר את הרביעית – מגלגלין עליו את הכל". ואמרו שם בגמרא "אמר רב יהודה אמר שמואל, הלכה כרבי יוסי דאמר אם עמד וגדר את הרביעית מגלגלין עליו את הכל, לא שנא עמד וניקף, לא שנא עמד מקיף". ויש אומרים, שמשנה זו מדברת בבקעה ובמקום שלא נהגו לגדרו, שאילו בחצר יכול לכוף אותו לבנות הכתלים באמצע כמפורש למעלה פ"ב הלכה יד-טז (רשב"ם ועוד). אבל לדעת רבינו, כיון שבבקעה לא נהגו לגדרו – אין לחייבו אפילו אם עמד וגדר. ולפיכך הוצרך רבינו להעמיד הלכה זו בחורבה, כלומר חצר שחרבה ולא משתמשים בה עכשיו, ואם עמד המקיף וגדרה מכל ארבע רוחותיה, הרי הוא כיוורד לשדה חבירו שלא ברשות ונטעה, שאם היתה שדה העומדת ליטע, שמין לו ונוטל כאריסי העיר (בבא-מציעא קא. ופ"י מהלכות גזילה ואבידה הלכה ד), שהרי חצר חרבה עומדת להיגדר (כסף-משנה הלכה ד, והגר"א סי' קנח ס"ק ז בשם ירושלמי), וכן"ה בירושלמי בבא-מציעא פ"י הלכה ג]. ואע"פ שבית חרב אינו עומד להבנות (הלכות גזילה ואבידה שם הלכה ט, אבן-האזל). ולדעת חכמים החולקים על רבי יוסי, ואינם מחייבים אלא באופן שהניקף עמד וגדר, שגילה דעתו שרוצה בגדר – חצר חרבה אינה עומדת להיגדר, ודינה כשדה שאינה עומדת ליטע, שרק אם בעל השדה גילה דעתו חייב לשלם לו וידו על העליונה (בבא-מציעא שם). (34) רבינו מפרש במשנה שם, כפירש"י בבבא-קמא כ: שגדרו היה בין המקיף לבין הניקף. ועיין ב'תוספות' שם ד"ה את, שפירשו שהקיף מסביב. (35) המקיף, וכדעת רבי יוסי, כנ"ל. (36) כרב הונא (שם) ולא כחייא בר רב שאמר שמשלם רק דמי קנים בוול [נואף שבשדה העשויה ליטע, אומדים כמה אדם רוצה ליתן בשדה זו ליטעה ונוטל מבעל השדה (הלכות גזילה שם ה"ד) – כאן בחורבה שהנאתם שווה, גם הוצאתם שווה]. (37) כגובה הכותל שבין חצרות (למעלה פ"ב הלכה טז). (38) שיכול להשתמש בכתלים, כמבואר להלן הלכה ד. ובביאור הגר"א סימן קנח, ס"ק יא הביא מקור לדברי רבינו מהירושלמי בבא-בתרא למשנה הנ"ל.

ד. אָבֵל אִם הָיָה הַפְתָּל שֶׁל זֶה שְׁפָנָה, וּבְחֻלְקוֹ פָּנָה - יִדְרָא לִי, שְׂאִין מְגַלְגְּלִין עָלָיו אֲלֵא דְּבַר מוֹעֵט כְּמוֹ שְׂפָנָה הַדְּיָנִין; שְׁהָרִי אֵינוֹ יָכוֹל לְהִשְׁתַּמֵּשׁ בְּפִתְלִים.³⁹ וְכֵן⁴⁰ אִם הִנְקָף עֲצָמוֹ הוּא שְׂגָדֵר רוּחַ רְבִיעִית - הָרִי גִלָּה דַעְתּוֹ, וְנוֹתֵן חֲצֵי הַהוֹצָאָה שֶׁל שְׁלֹשׁ רוּחוֹת,⁴¹ אִם הָיוּ הַפְתָּלִים⁴² שֶׁל שְׁנֵיהֶם. וְכֵן כָּל פְּיוּצָא בְּזָה.

(39) והראב"ד חולק על רבינו, ולדעתו להיפך. אם בנה הראשון על שלו, הרי הקל בזה על השני שהרויח לו את מקור הכותל, ולפיכך אין לו להפסיד בשביל כך את ההוצאות. (40) כלומר, לא רק באופן שהמקיף גדר כל ארבע הרוחות, אלא אפילו אם המקיף לא גדר אלא שלש רוחות שלא הועילו מעשיו כלום, בכל זאת חייב הניקף לשלם אם הוא עצמו גמר לגדרו (סמ"ע סימן קנח, ס"ק טו). (41) בניכוי הוצאת חצי הכותל הרביעי (ערוך-השולחן).

שְׁלֹא נָתַן לוֹ וְנוֹטֵל מִמֶּנּוּ, פְּדִין כָּל הַנְּשַׁבְּעִין וְנוֹטְלִין³², עַד שְׂנֵיבֵיא רְאִיָּה זֶה שְׁנַתָּן לוֹ.

(20) משנה, שם. (21) שידוע לנו בוודאות, שרק אחד בנה את הכותל בלי השתתפות השני, וכל-שכן אם לא ידוע לנו שהאחד בנה לבדו, שהשני נאמן. (22) היינו, אחרי שזה תבע ממנו את ההוצאות. (23) "והטעם, לפי שהואיל ששניהם חייבין לבנות, וזה ידוע לכל העולם, יש לומר שנתן חלקו" (רבינו בפירוש המשנה, שם). (24) מדרבנן, בלי נקיטת חפץ, כדין כופר הכל (שבועות מ:). (25) כלומר, שיעידו עדים, שהיו כל הזמן עם הנתבע מהתחלת הבנייה ואילך, וראו שלא נתן. וראה בשו"ע סימן קנז, סוף סעיף ח. (26) משנה, שם. (27) היינו, בצדו. (28) "לפי שנאמר לו: האיך ידעת שאתה חייב לשלם, כדי שתתן לו קודם שתעמדו בדין?" (רבינו בפירוש המשניות), וכלשון הגמרא (ב"ב ה:): "מי יימר דמייחבו לי רבנן". (29) מתוספת רבינו. (30) אע"פ שהתובע חובו מן הלזה בתוך זמנו, וטען הלה: פרעתי, גובה בלא שבועה, אפילו מן היתומים (ב"ב שם ורמב"ם פ"ד מהלכות מלוה ולוה הלכה א) – שם ישנה "חזקה" שוודאי לא שילם בתוך זמנו, אבל כאן בנידון שלנו אין "חזקה" שוודאי לא שילם. ומה שנראה בסוגיית הגמרא (ב"ב שם) שהסברא של "מי יימר דמייחבו לי רבנן" עדיפה מהסברא של "אין אדם פורע תוך זמנו" שנחלקו בה אבוי ורבא שם – זהו רק לפי ה"סלקא דעתין" שלא ידוע עוד מ"חזקה – אין אדם פורע תוך זמנו" (אבן-האזל). (31) באחיות חפץ של קדושה, כגון ספר-תורה או תפילין (שבועות לח:). (32) אף-על-פי שאין למצוא שבועה כזו ברשימת הנשבעין ונוטלין שבמסכת שבועות פרק ז – יש מקור אחר לשבועה זו בבבא-קמא קיד: "המכיר כליו וספריי ביד אחר, ישבע לו לוקח כמה נתן ויטול", שמשם למדו הגאונים לתובע מחבירו חוב שיש לו עליו משכון – שנשבע בנקיטת חפץ ונוטל כדרך נשבעין ונוטלין (פ"ג מהלכות מלוה ולוה הלכה ג, ועיין ברא"ש פ"ז דשבועות סימן ד), וכמו-כן בנידון-דידן שידוע לכל שהראשון בנה הכותל, שהרי זה כאילו מוחזק בו, ודינו כתובע חוב שיש לו עליו משכון, כנ"ל (אבן-האזל, ועיין מגיד-משנה).

ג. מִי שְׁהִיָּה³³ לוֹ חֲרֻבָּה בֵּין חֲרֻבוֹת חֲבָרוֹ, וְעָמַד חֲבָרוֹ וְגָדֵר רוּחַ רְאשׁוֹנָה וְשֵׁנִיָּה וְשְׁלִישִׁית, עַד שְׁנַמְצָאת חֲרֻבָּה זֹו מִשְׁלֹשׁ רוּחוֹתֶיהָ גְדוּרָה - אֵין מְחַיְבִין אוֹתוֹ לָתֵן לוֹ הַהוֹצָאָה כְּלוּם; שְׁהָרִי לֹא הוֹעִיל לוֹ, וְהָרִי חֲרֻבְתּוֹ פְּתוּחָה לְרִשׁוֹת הָרְבִיעִים³⁴ כְּשֶׁהִיָּתָה. לְפִיכָף, אִם גָּדֵר לוֹ³⁵ רוּחַ רְבִיעִית, עַד שְׁנַמְצָאת חֲרֻבְתּוֹ מִקְפַּת גְּדֵר - מְגַלְגְּלִין עָלָיו אֶת הַפֶּל, וְנוֹתֵן חֲצֵי הַהוֹצָאָה שֶׁהוֹצִיא זֶה בְּאַרְבַּע רוּחוֹת³⁶ עַד אַרְבַּע אַמּוֹת³⁷. וּבְכֻלָּד שְׁהִיָּה מְקוּם הַפְתָּל שֶׁל שְׁנֵיהֶם³⁸.

(33) במשנה (בבא-בתרא ד:): "המקיף את חבירו משלש רוחותיו וגדר את הראשונה ואת השניה ואת השלישית – אין

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

לְעִשׂוֹת מְחִיצָה בֵּין שְׁנֵי הַגְּגִין גְּבוּהָה עֲשָׂרָה
טַפְּחִים, כְּדֵי שְׂתַפֵּס אוֹתוֹ כִּגְנָב אִם נִכְנַס לְרִשׁוֹתָו.

56) שם ו: מימרא של רב נחמן בשם שמואל. ואף כאן בגג העשוי לדירה, כנ"ל (סמ"ע סימן קס, ס"ק ב). 57) היינו, שקרקעית הגג שוה לזו של החצר, שהרי לענין היזק ראייה אין הבדל בין רחוק ובין סמוך, כמו שנראה בהלכה הקודמת, בדין שני גגות בשני צדי רשות הרבים (ועיין מגיד-משנה שם) - סמ"ע סימן קנט, ס"ק ז. 58) היינו בעל הגג, שהוא מזיק לבעל החצר, ולא בעל החצר שאינו מזיק, כמו שאמרו בבבא-בבא-בבא: ב: שבעל החצר שקבוע לו תשמישו, אינו יודע להזהר מפני בעל הגג שלא קבוע לו תשמישו. ונראה מדברי רבינו להלן (סוף הלכה ז), שבעל החצר אינו משתתף אפילו בעשרה טפחים שלא יתפס עליו כגנב (ראה להלן בדין שני גגות) שכיון שבעל הגג שהוא המזיק בהיזק ראייה, חייב לעשות כותל גבוה ארבע אמות כדי לסלק היזק ראייה - שוב אין בעל החצר נתפס עליו כגנב, שהרי הכותל מפסיק ביניהם (סמ"ע סימן קנט, ס"ק ז). ודעת הרשב"א שבעל החצר משתתף אתו במחיצה בת עשרה טפחים (מגיד-משנה), וראה להלן הערה ט. 59) המשך מימרא של רב נחמן בשם שמואל (שם). 60) "פירוש: שאין ראויים לתשמישו" (ראב"ד). 61) מדברי התוספת של רב נחמן עצמו (שם).

ז. שְׂתִיּוֹן⁶² חֲצֵרוֹת זֹו לְמַעַלָּה מִזֹּו⁶³ - לֹא יֵאמָר
הָעֲלִיּוֹן: הָרִיבֵי בֹוּנָה מִכְּגִגְדֵי⁶⁴ וְעוֹלָה; אֶלָּא בֹוּנִים
שְׁנֵינֵיהֶם מִלְּמַטָּה⁶⁵ וְעוֹלָה⁶⁶, וּבֹוּנָה הָעֲלִיּוֹן לְבִדּוֹ
מִכְּגִגְדוֹ⁶⁷ וְמַעַלָּה. וְאִם⁶⁸ הֵיחָה חֲצֵרוֹ לְמַעַלָּה מִגִּגְדוֹ
שֶׁל חֲבֵרוֹ⁶⁹ - אֵין הָעֲלִיּוֹן זָקוּק לְתַחְתּוֹן פְּלָלוֹ⁷⁰.

62) כרב חסדא, בניגוד לרב הונא, וכן הוא בברייתא שם. 63) ושניהם מזיקים אחד לשני בהיזק ראייה. 64) שאיני צריך לסבול משפלות הקרקע של השני. 65) אף העליון, שאם אין יסוד - אין בנין (מגיד-משנה). והיינו, עד ארבע אמות מקרקעית החצר שלמטה. צריכים שניהם יחד לבנות, כדין כל שני שותפים בחצרות, ואולי כאן צריך יותר מארבע אמות. עד כמה שהתחתון יכול עוד להיזק לעליון אם זה עומד (מגיד-משנה לפי הפירוש השני, וראה ב'תוספות' שם ד"ה שתי חצרות). 66) בב"ח סימן קס, חסרה מילה זו. 67) היינו, מן המקום שכלה היזק ראייה של הראשון, ומשם והלאה בונה הוא לבדו ארבע אמות שלא יזיק הוא בראיה את התחתון (מגיד-משנה). 68) ברייתא שם. 69) שאין בעל החצר מזיק לבעל הגג, כמבואר למעלה (הלכה ו הערה נז). 70) ברם התחתון, בעל הגג, זקוק לעליון, שהרי הוא מזיק לבעל החצר. ונראה מדברי רבינו, שאין העליון זקוק אפילו למחיצת עשרה טפחים, שמכיון שהתחתון חייב לבנות כותל כדי להסיר היזק ראייתו, שוב אין העליון יכול לדרת למטה לגגו, ראה למעלה הערה נז. והראב"ד כתב בהשגה: "אין דבריו ברורין כלל". ואמנם זהו בניגוד למה שאמרו בסוגיא שם, שאין העליון זקוק למחיצת ארבע אמות, אבל זקוק הוא למחיצת עשרה טפחים כדי שייתפס עליו כגנב (מגיד-

42) בכ"י תימן ובדפוס רומי: "היו הכתלים". ובאבן-האזל תימן "היה מקום הכתלים".

ה. וְכֵן⁴³ שְׁנֵי⁴⁴ פְּתִים זֶה פְּצַד זֶה⁴⁵, וְהָיוּ גִגְיָהֶן
עֲשׂוּיִין לְדִירָה⁴⁶, אֶפְלוּ הָיוּ בְּשְׁנֵי צְדֵי רִשׁוֹת הַרְבִּים⁴⁷
- זֶה עוֹשֶׂה מַעֲקָה⁴⁸ לְחִצֵי גִגּוֹ שֶׁהוּא דָר בּוֹ, וְזֶה
עוֹשֶׂה מַעֲקָה לְחִצֵי גִגּוֹ, וְזֶה שְׁלֹא⁴⁹ כִּנְגַד זֶה⁵⁰,
וּמַעֲדִיף⁵¹, כְּדֵי שְׁלֹא יֵרָאוּ זֶה אֶת זֶה⁵². וְאֵף עַל פִּי⁵³
שְׁבִנֵי רִשׁוֹת הַרְבִּים רוֹאִין אוֹתוֹ, וְכוּל כֹּל אֶחָד לוֹמַר
לְחֵבְרוֹ: אֵלוֹ אֵין רוֹאִין אוֹתִי אֶלָּא בַּיּוֹם⁵⁴ בַּעַת
שְׁאֲעָמַד עַל גִּגִּי, וְאֵתָה רוֹאָה אוֹתִי תָמִיד⁵⁵.

43) בכ"י תימן חסרה מילה זו, ולפי נוסחתנו (וכ"ה גם בדפוס רומי) זה נמשך להלכה הקודמת, שכשם שאין לחייב בהוצאות חצי הכותל אלא-אם-כן הוא עומד על מקום של שניהם, כמו כן בשני גגות אין לחייב אחד להשתתף בהוצאות חצי הכותל שיבנה חבירו על גגו, שהרי לא יוכל להשתמש בכותל זה, אלא כל אחד בונה על חצי גגו ומעדיף]. 44) שם ו: מימרא של אב"י. 45) היינו, שאחד סמוך לשני ואין רשום הרבים מפסקת ביניהם, בניגוד לשיטת ה'תוספות' שם, ד"ה בשני צדי ר"ה, שדווקא בשני צדי רשות הרבים חייבים לגדור שאין האחד מרגיש בחבירו כשעולה כגגו, שיהיה ממנו. אבל אם אין רשות הרבים מפסקת ביניהם - אין צריך לגדור, והיינו דאמר רב נחמן: "אבל בין גג לגג, לא (=אין צריך לגדור)" וראה להלן שלדעת רבינו מיושבת הסתירה הנ"ל, בין מימרתו של אב"י לבין מימרתו של רב נחמן, באופן אחר. 46) כלומר, גגים שטוחים ולא משופעים. ובזה מיושבת הסתירה הנ"ל בין מימרת אב"י לבין מימרת רב נחמן. 47) שבני רשות הרבים רואים אותם (גמרא שם, ולהלן בדברי רבינו), וכל-שכן כשרשות היחיד מפסיקה ביניהם (שם בגמרא). 48) מחיצה על הגג נקראת "מעקה" בלשון התורה (דברים כב, ח). 49) כגון אחד לצד צפון, ואחד לצד דרום. 50) בכ"י תימן "זה שלא כנגד זה". וצ"ל "זה שלא כנגד זה, וזה שלא כנגד זה". 51) כל אחד מושך קצת יותר מהמחצית, וכמובן שהעדרה זו אינה אלא כשהם זה כנגד זה. ולא כשהם זה בצד זה (סמ"ע סימן רנט, ס"ק ה). 52) ולא יהיה ביניהם היזק ראייה. 53) וזהו החידוש שיש בשני צדי ר"ה (גמרא שם). 54) שאז רואים גם על גג גבוה. אבל בלילה, שאין אור מספיק לעוברים ושבים, אינם יכולים לראות למעלה כגגות. אבל בחלון הבית יכולים לראות גם בלילה, כמפורש להלן פ"ה הלכה ו (לחם-משנה). 55) לדעת הסמ"ע (שם ס"ק ו) מילה אחרונה זו באה לרבות גם את הנימוק האחרון בגמרא. והיינו, שאנשי ר"ה רואים רק בעיון והתאמצות, ורק כשהוא עומד. ואילו אנשי הגגות רואים תמיד, היינו גם כשיושבים, וגם ללא מאמץ.

ו. גִּגְדוֹ⁵⁶ הַסְּמוּךְ⁵⁷ לְחֲצֵר חֵבְרוֹ - עוֹשֶׂה⁵⁸ לוֹ מַעֲקָה
גְּבוּהָ אַרְבַּע אַמּוֹת. אֶבְל⁵⁹ בֵּין גִּגְ לְגִגְ מִשְׁאָר הַגְּגִין⁶⁰
- אֵינוֹ זָקוּק לְאַרְבַּע אַמּוֹת; שְׁאֵין בְּנֵי אָדָם דְּרִין
בְּגִגְוֹת, לְפִיכָף אֵין בְּגִגְוֹת הַיֶּזֶק רֵאִיָּה. אֶבְל⁶¹ צְרִיף

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

~ נקודות משיחות קודש ~

הרמב"ם שינה מלשון הגמרא בגיטין (ס, ב) - "כל דאליים גבר", ומכאן הוראה "לתיקון הדעות" שיש להשתדל תמיד להשתמש בלשון נקיה דוקא, כפי שהשתמש הרמב"ם בלשון עדינה יותר, ובמקום "אליים" מלשון אלימות נקט "מתגבר" לשון גבורה שישנו גם בקדושה, וכמו"כ הלשון "זכה" מלשון זכות, טוב יותר מהלשון "גבר".

(על פי י"ן מלכות' ספר קנין סימן טז מתוך רמב"ם "פרס המלך")

משנה). וה'דרישה' סימן קס ס"ק א, מיישב סוגיית הגמרא הנ"ל לפי שיטת הרמב"ם, עיין שם.

ח. מ"י⁷¹ שְׁהִיָּה פְתָלוּ סְמוּךְ לְגִנַּת חֲבָרוֹת⁷², וְנָפַל - כּוּפִין אוֹתוֹ לְפָנֹת אֲבָנֵי. אָמַר לוֹ⁷³: הַגִּיעוּפוֹ, וְהָרִי הֵן שְׁלֵף - אֵין שׁוּמְעִין לוֹ⁷⁴. וְאִם⁷⁵ רָצָה בְּהֵן פֻּעַל הַגָּנָה, וְאָמַר לוֹ 'הֵן': אִם פָּנָה אוֹתָם⁷⁶ - קָנָה, וְאִינוּ יָכוֹל לְחַזֵּר בוּ; וְאִפְלוּ אָמַר: הַיֵּלֶף יִצְיִאוּתִיךָ וְאָטַל אֲבָנֵי - אֵין שׁוּמְעִין לוֹ. אֲבָל אִם לֹא פָּנָה - לֹא קָנָה; שְׁלֵא אָמַר לוֹ אֱלָא לְדַחֲתוֹ.

71) בבא-מציעא ק"ז: וק"ח. במשנה. 72) נקט גינה, מפני שבגינה אינו כופה חבירו אלא למחיצה בת עשרה טפחים בלבד (למעלה פ"ב הט"ז), וכשרצה לעשות כותל גבוה ארבע אמות, בנה אותו לבדו (פרישה' סימן קסו, ס"ק א), וראה בסמ"ע שם ס"ק א. 73) בעל הכותל לבעל הגינה. 74) שאינו יכול להכריח חבירו לקנות, אם אינו רוצה. 75) הבדל זה בשקלא-וטריא בגמרא שם. 76) בפני הבעלים, שאז יש לנו הוכחה ברורה, שהתכוון באמת להקנות לו (מגיד-משנה בשם הרשב"א, וש"ך סימן קסו ס"ק א). אבל אם פינה שלא בפניו, או שלא פינה כלל - לא קנה, שלא נתכוון בעל הכותל להקנות לו, אלא משתמט הוא מתביעתו, לפנות האבנים מגינתו, ומדחה אותו לאמר: הן שלך (גמרא שם).

ט. חֲמִשָּׁה⁷⁷ גִּנּוֹת הַמְּסַפְּקוֹת מִים מִמְּעִין אָחָד, וְנִתְקַלְקַל הַמְּעִין - פְּלֵן מִתְּקֵנֹת עִם הַעֲלִיוֹנָה⁷⁸. נִמְצְאוֹת הַתְּחִתּוֹנָה מִתְּקֵנֹת עִם פְּלֵן, וּמִתְּקֵנֹת לְעֶצְמָה⁷⁹; וְהָרֵאוֹנָה⁸⁰ אֵינָה מִתְּקֵנֹת עִם הַשְּׁנִיָּה, וְלֹא מִהַשְּׁנִיָּה וְלִמְטָה. וְכֵן חֲמִשׁ חֲצֵרוֹת שְׁשׁוּפְכִין⁸¹ מִים לְבִיב⁸² אָחָד, וְנִתְקַלְקַל הַבִּיב - פְּלֵן מִתְּקֵנֹת עִם הַתְּחִתּוֹנָה⁸³. נִמְצְאוֹת הַעֲלִיוֹנָה מִתְּקֵנֹת עִם פְּלֵן, וּמִתְּקֵנֹת לְעֶצְמָה⁸⁴; וְהַתְּחִתּוֹנָה אֵינָה מִתְּקֵנֹת עִם הַשְּׁנִיָּה, וְלֹא מִהַשְּׁנִיָּה וְלִמְעָלָה.

77) בבא-מציעא קח. כברייתא. [וכתבה כאן אגב הלכה זו, שהעליון בונה הכותל מלמטה עם התחתון]. 78) שאם אין מים בעליונה - לא יהיו לתחתונות. 79) ואין העליונות משתתפות בתיקונה. 80) כלומר, העליונה. 81) מלוכלכים. 82) לביב של שופכין. תעלה שמעבירה את המים המלוכלכים. 83) שהרי כאן להיפך, כולן מעוניינות שהמים יצאו מן התחתונה ללא תקלה, שלא יתעכבו בגינות העליונות. 84) ואין התחתונות משתתפות אתה בתיקונה, שהרי אינן מעוניינות בזה שמי השופכים של העליונה ירדו אליהן.

י. בְּנִינֵי הַנְּהָרָה⁸⁶ - מְשַׁקֵּין עַל הַסְּדֵר⁸⁷. רָצָה⁸⁸ אָחָד מֵהֵן⁸⁹ לְסַכֵּר, כְּדִי שְׂיַחֲזֹר לוֹ הַמַּיִם, וְיִשְׁקָה תְּחִלָּה וְאַחַר כֵּן יִפְתַּח, וְאַחַר רוּצָה לְהַשְׁקוֹת תְּחִלָּה - פֶּל הַמִּתְגַּבֵּר זָכָה⁹⁰. וְבוֹרֵר⁹¹ הַקְּרוֹבִים⁹² לְאִמָּה⁹³ - מִתְּמַלֵּא רֵאוֹשׁוֹ⁹⁴, מִפְּנֵי דְרָקִי שְׁלוֹם⁹⁵.

85) גיטין ס: 86) בעלי שדות שנהר עובר על פניהם. 87) היינו שראשון ראשון קודם [וכנראה שגם זה מפני דרכי שלום], בניגוד לפירוש רש"י (שם ד"ה במיזל) שמפרש שכולם שוים בהשקאה. 88) מחלוקת רב ושמואל (שם). 89) בגמרא שם העמידו את המחלוקת בין רב לשמואל בבעל שדה עליון לבעל שדה תחתון, ועיין ב"ח סימן קע, שכתב שרק הם באים בטענה ולא האמצעים. אבל רבינו לא כתב כלל עליון ותחתון, ועיין סמ"ע שם ס"ק ב. 90) מימרא של רב הונא בר תחליפא (גיטין שם) שמכיון שלא הוכרעה ההלכה, במחלוקתם של רב ושמואל, יש לנקוט כאן בכלל הידוע: "כל דאליים גבר", היינו: כל המתגבר זכה. 91) משנה, שם נט: 92) שהיו רגילים לחפור בורות סמוך לאמת המים, לעצור את המים בתוכם לעת מצוא. והמדובר שהבור נחפר לאחרי שכבר עברה כאן אמת המים, ראה להלן. 93) תעלה המוליכה מים מן הנהר לשדות. 94) בגמרא פירשו משפט זה של המשנה לפי רב, שהמדובר ב"אמה המהלכת על פי הבור", והיינו כשקדם הבור לאמת המים (רשב"א). ברם, לפי המסקנא שאנו פוסקים להלכה שכל המתגבר זכה - גם כאן, כיון שחפר הבור, אע"פ שעשה שלא כדין, כיון שעשה - עשה, שגם זה בכלל כל המתגבר זכה (ראה ראב"ד ומגיד-משנה ולחם-משנה). 95) שזהו הטעם לכל דיני קדימה בענייננו, וכמו כן בסדר הקריאות בתורה, במשנה שם.

~ יום חמישי ט"ו שבט ~

פָּרָק רְבִיעִי

1) נתבאר בו משפטי השותפין שהאחד הוא אדון ממקום עליון והשני ממקום תחתון, כגון הבית והעלייה וכל דיניהן בשלימות, להדומה לזה משטף נהר זיתיו ושתלן בשל חבירו שזה בעל האילן וזה בעל הקרקע, והנמשך לזה מדין המוכר אילנות לקוץ ועשה פירות טרם יקצץ.

א. מִי שְׁהִיתָה לוֹ עֲלִיָּה לְמַעְלָה מִבֵּיתוֹ שֶׁל חֲבָרוֹ², וְנָפַל פְּתָל מִכְתְּלֵי הַבַּיִת - אֵין פֻּעַל הַעֲלִיָּה נוֹתֵן לוֹ כְּלוֹם בִּיצִיאוּתוֹ³, וְכּוֹפֶה⁴ אֶת פֻּעַל הַבַּיִת לְבָנוֹת כְּשֶׁהָיָה. אֲבָל⁵ אֵין פֻּעַל הַבַּיִת כּוֹפֶה לְפֻעַל הַעֲלִיָּה לְבָנוֹת פְּתָל עֲלִיָּה שְׁנָפַל. וְהַתְּקָרָה⁶ שֶׁל בַּיִת - הָרִי

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

(=התחתונה נשברה) אלא הפירוש הוא כנ"ל, וראה עוד להלן]. (12) [חלק כחלק, חצי לכל אחד ואחד (וראה בפרק י"א מהלכות זכייה ומתנה הלכה ז ש"יחלוק" הוא מחצה). ובגמרא שם הקשו: "רישא אמאי חולקין ניתיזי אי בחבטא נפיל, אי בחבטא נפיל, לא צריכא דנפיל בליליא, וליחזינהו בצפרא דפנינהו" (כן הנוסחא ברי"ף, ברש"י ובכתב-יד מינכן, ועיין רמב"ן). כלומר: הגמרא סברה שאין כאן סכסוך על האבנים השלימות והשבורות אלא על הכמות שתגיע לכל אחד מהם, וכמו שכתבנו למעלה. וסברה כמו כן, שלפי זה, אם נפרש שיש לשניהם חלקים שווים – אין כאן חידוש שחולקים בשווה. אלא על כורתנו שהאחד גבוה מחבירו ואבניו ועפרו מרובה משל חבירו וכמו שפירש רש"י (לפי הנוסחא שהביא הרמב"ן והרשב"א בדבריו. ועיין במגיד משנה ובמלאכת שלמה ובב"ח סימן קסד). וצריך לומר שזהו אחד מתנאי השותפות שבמקרה של נפילה יתחלקו ביניהם (ועיין רמב"ן ורשב"א שם), ועל זה מקשה הגמרא: "ניתיזי אי בחבטא נפיל" = נראה אם נפלה החומה תחתיה, וודאי העליונים לבעל העלייה והתחתונים לבעל הבית, "אי בחבטא נפיל" = אם נפלה העלייה למרחוק – הרחוקים לבעל העלייה והמקומיים לבעל הבית, ועל זה מתרץ שנפל בלילה ופינו אותם משם ולא ידוע. אולם רבינו הביא המשנה כלשונה ולא פירשה כשנפלה בלילה ופינוה, כמו שאמרו בגמרא, מפני שסמך על התוספתא (פרק י"א דבבא מציעא הלכה א) המפרשת משנתנו כשיש לשניהם חלקים שווים, ולפי זה לא קשה כלל "ניתיזי אי בחבטא נפיל, אי בחבטא נפיל" ואין צורך לפרש כשנפלה בלילה ופינוה. וזה לשון התוספתא: "הבית והעלייה של שניים שנפלו [שניהם חולקין בעצים ובאבנים ובעפר – כן הוא בכתב-יד וויין ובדפוס ראשון] כמה דברים אמורים בזמן שהיו שניהם שווין, אבל אם היה אחד גדול ואחד קטן, זה נוטל שלו וזה נוטל שלו", ועיין עוד ברמב"ן ובמגיד משנה בשם רשב"א]. (13) משנה שם, ולפי פירושה בשקלא וטריא בגמרא. (14) כגון, שנפל הבית ביום, או שאפילו נפלו בלילה, אבל עדיין לא פונו. (15) שאז העליונות משתברות. (16) שאז התחתונות משתברות. (17) משנה שם, והוסברה בגמרא, כגון שנפל בלילה והאבנים פונו, וזה שפינה הלך ואיננו שישאלו אותו.

ג. אָמַר¹⁸ בְּעַל הָעֲלִיָּה לְבַעַל הַבַּיִת לְבָנוֹת¹⁹, פְּדִי שִׁבְיָהָ עֲלֵיתָו עַל גְּבוּיָו, וְהוּא אֵינוֹ רוֹצֵה - הָרִי בְּעַל הָעֲלִיָּה בּוֹנֵה אֶת הַבַּיִת פְּשִׁיָּה, וְיֹשֵׁב וְדָר פְּתוּכוֹ עַד אֲשֶׁר יִתֵּן כָּל יְצִיאֹתָיו²⁰, וְאַחַר כֵּן יֵצֵא וְיִבְנֶה עֲלֵיתָו אִם רוֹצֵה.

(18) משנה שם ק"ז. וכחכמים ולא כרבי יהודה. (19) על חשבון בעל הבית בלבד. (20) ואינו צריך להעלות לו שכר דירה מפני שהבית מושעבד לעלייה (בבא קמא כ:.) [ומה שכתב רבינו למעלה הלכה א שכופה בעל העלייה את בעל הבית לבנות את הכותל שנפל – אין זה אלא משום שהבית קיים, שהרי "ביתא לעלייה משתעבד" (בבא קמא שם), ויכול בעל העלייה לכופף אותו לבנות הכותל שנפל (ודלא

היא שֶׁל בְּעַל הַבַּיִת⁷, וְהַמְעִזִיבָה⁸ שֶׁעַל הַתְּקָרָה - הָרִי היא שֶׁל בְּעַל הָעֲלִיָּה.

(2) כגון אחים שחלקו ירושת אביהם, באופן שאחד קיבל בית ואחד עלייה, וראה בבא מציעא ק"ז. ברש"י דיבור המתחיל של שנים. (3) שכן אמרו במשנה שם: "הבית והעלייה של שניים שנפלו אמר בעל העלייה לבנות [את ביתו]" – הרי שבעל הבית בונה לבדו בלי השתתפותו של בעל העלייה (כסף משנה). (4) כלומר, על ידי בית-הדין שיוודין לנכסיו (כסף משנה). ומקור דברים אלו בירושלמי (פרק י דבבא מציעא הלכה ד) בדין בית הבד שהוא בנוי בסלע וגינת אחר על גביו ונפתח גגו של בית הבד, היא קרקעיתה של הגינה, שאמרו במשנה שם שבעל הגינה יורד וזורע למטה עד שיתקן בעל בית הבד את גגו, ואמרו על כך בירושלמי שכל זה אינו אלא כשאין בעל בית הבד לפניו, אבל אם הוא לפניו אין צריך לירד ולזורע אלא כופין אותו לתקן. (5) זהו דבר פשוט, שהרי אין לבעל הבית כל עניין בתיוקן העלייה, ואדרבה אם אין עלייה על גביו – הבית שווה יותר (מגיד משנה). (6) הנסרים (בבא מציעא ק"ז). (7) כלומר, הוא צריך לתקנה, שהיא חלק מן הבית ולא מן העלייה. (8) "והוא הטיט והעפר שטוחין על התקרה [כרצפה לבעל העלייה]" (פירוש המשניות לרבינו שם) והוא מלשון הפסוק (נחמיה ג, ח) "ויעזבו ירושלים" (רש"י שם). (9) הוא צריך לעשותה, שהיא עשויה להשוות את הגומות ברשותו ולפיכך תיקונה מוטל עליו. ואף על פי שלעניין שוכר ומשכיר פסק רבינו (פרק ו מהלכות שכירות הלכה ד) שהתחתון, הוא המשכיר, חייב לתקן גם את המעזיבה שברשות העליון מפני "שהמעזיבה חזיוק התקרה היא", וכדעת חכמים במשנה (שם קטז:) – סוכר רבינו שלא נחלקו חכמים ורבי יוסי אלא בשוכר ומשכיר אבל בשותפין הכול מודים שבעל העלייה מתקן את המעזיבה שברשותו. והרשב"א בבא בתרא ז. כתב שגם בשותפין על התחתון לתקן את המעזיבה (מגיד משנה).

ב. נִפְלו¹⁰ שְׁנֵיהֶם, הַבַּיִת וְהָעֲלִיָּה¹¹ - הָרִי שְׁנֵיהֶם חוֹלְקִין בְּעֵצִים וּבְאֲבָנִים וּבְעֶפְרָו¹². וְאִם¹³ נִשְׁתַּבְּרוּ מִקְצַת הָאֲבָנִים - רוֹאִין¹⁴ אִי זֶה רְאוּיָה לְהַשְׁתַּבֵּר, אִם אֲבָנֵי הַבַּיִת אוֹ אֲבָנֵי הָעֲלִיָּה. וְדָבָר זֶה יְדוּעַ מִדֶּרֶךְ הַנִּפְיָלָה: אִם נִפַּל הָעֲלִיּוֹן עַל הַתַּחְתּוֹן וְהִרְסוּ¹⁵, אוֹ נִשְׁמַט הַתַּחְתּוֹן וְנִפַּל הָעֲלִיּוֹן וְנִהְרַס¹⁶. וְאִם אֵינֶן יוֹדְעִין מִיֵּצֵד נִפְלוּ¹⁷ - חוֹלְקִין הָאֲבָנִים הַשְּׁלֵמֹת וְהַשְּׁבוּרוֹת.

(10) משנה שם קטז: (11) ושניהם הסכימו ביניהם שלא לבנות מחדש, וראה להלן הלכה ג. [ונראה מדברי רבינו שכתב בסמוך: "ואם נשתברו מקצת האבנים", – שכאן מדובר באופן שכולן שלימות, או שכולן שבורות, ואם כן אין הבעייה על כמה שלימות ושבורות לזה, וכמה לזה, אלא על הכמות שתגיע לכל אחד מהם. וראה להלן שבנוסחת הרי"ף ורש"י וכתב-יד מינכן לא גרסינן בגמרא "עלייתא איתבור" (=העלייה נשברה) ו"תתייתא איתבור"

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

ומותר לו להרבות, ואילו בעל העלייה אסור לו להרבות בכבוד העלייה ומותר לו למעט. ומן הכלל הזה נובעים כל הפרטים דלהלן.

ו. נְתַדְדִּילוּ³⁴ קורות הפית יִרְדוּ לְאֹוִיר הפית: אם הגיעו לְתוֹךְ³⁵ עֶשְׂרֵה טַפְחִים - סוֹתֵר³⁶ וּבֹנֶה³⁷; וְאִם לֹא הִגִּיעוּ - יִכּוֹל בְּעַל הַעֲלִיָּה לְעַכֵּב עָלָיו. וְאִפְלוּ אָמַר לוֹ בְּעַל הַפִּית: אֲנִי אֲשַׁכֵּר לָךְ מְקוֹם כְּדֵי שֶׁתְּדוּר בּוֹ עַד שֶׁאַתְּנָן הַתְּקָרָה - אֵין שׁוֹמְעִין לוֹ; שֶׁהָרִי אֹמַר לוֹ: אֵינִי רוֹצֵה שֶׁאַתְּרַח מְמָקוֹם לְמָקוֹם כְּדֵי שֶׁתְּתַמְנָן אֶת בֵּיתְךָ.

34) בבא בתרא ו: ז. וּכְרַב חַמָּא. נְתַדְדִּילוּ, היינו, שהכתלים נשארו חזקים ורק התיקרה ירדה, שלא כרש"י המפרש שהכתלים טבעו בקרקע. 35) שאין אדם יכול לדור למטה מעשרה טפחים, ואין זה יכול לדחותו מרשותו (סמ"ע סימן קסד סעיף קטן ו'). 36) את התקרה הרעועה. 37) היינו, בעל הבית בונה את התקרה, והעליון את המעזיבה כמו בהלכה א (מגיד משנה).

ז. הַתְּנִי³⁸ בִּינֵיהֶם דְּבַר זֶה³⁹: אִם נִשְׁאָר בְּגִבֵּה הַפִּית כְּדֵי שֶׁיִּקַּח אָדָם חֲבִילָה⁴⁰ בִּינֵינִית עַל רֵאשׁוֹ וְיִכְנַס בָּהּ תַּחַת קוֹרוֹת אֵלוֹ שֶׁנֶּעְקְמוּ - אֵינוֹ סוֹתֵר; וְאִם אֵינוֹ יִכּוֹל לְהִכְנִס בָּהּ עַד שֶׁיִּכְרַף אֶת רֵאשׁוֹ - סוֹתֵר וּמְתַקֵּן וּבֹנֶה, וְאֵין בְּעַל הַעֲלִיָּה יִכּוֹל לְעַכֵּב, שֶׁהָרִי הַתְּנִי בִּינֵיהֶם תַּחֲלָה.

38) במימרא של רב חמא שם. 39) כלומר, כשחלקו התנו שאם תשפל העלייה יסתרו ויבנו מחדש. כרב הונא בנו של רב יהושע, שם. 40) רש"י (שם דיבור המתחיל איסורייתא) מפרש: "חבילת קנים".

ח. בֵּית⁴¹ הַבֵּד⁴² שֶׁהוּא בְּנוִי בְּעֵבֵי הָהָר וּגְנָה אַחַת⁴³ עַל גְּבִי⁴⁴, וּנְפַתְתוּ שָׁמִי בֵּית הַבֵּד⁴⁵ כְּאִפְרָעָה טַפְחִים⁴⁶ אוּ יוֹתֵר - הָרִי בְּעַל הַגְּנָה יוֹרֵד זֹזְרַע לְמַטָּה, עַד שֶׁיַּעֲשֶׂה זֶה לְבֵית בְּדוֹ כְּפִין⁴⁷, וַיִּתְקַן הַעֲלִיּוֹן⁴⁸ קָרַקַע גְּתוֹ וַיִּזְרַע כָּל גְּתוֹ.

41) בבא מציעא קיז: במשנה. 42) מקום שעוצרים בו זיתים, להוציא מהם שמנם. 43) והיא שייכת לאחר. 44) באופן שתקרת בית הבד היא קרקעיתה של הגינה. 45) תקרת בית הבד. 46) כשמואל ולא כרב (שם קיח.). לפי שאין אדם זורע חציו למעלה וחציו למטה (שם). ואם נפחת בפחות מארבעה טפחים - לא איכפת לנו לפי שאין לך מקום חשוב בפחות מארבעה טפחים כמו שאמרו בכמה מקומות בתלמוד. 47) תקרה. 48) שתיוקן המעזיבה שייך לעליון, כשיטת רבינו למעלה הלכה א.

ט. שְׁתִּי⁴⁹ גְּנוֹת זוֹ עַל גֵּב זֹו⁵⁰, וְהִירָק בִּינְתִים בְּגִבֵּה עֵבֵי הָאָרֶץ שֶׁבִּינֵיהֶם⁵¹: כָּל שֶׁהַעֲלִיּוֹן יִכּוֹל לְפַשֵּׁט אֶת יָדוֹ וְלִטֹּל אוֹתוֹ מֵעֶקְרוֹ⁵² - הָרִי הוּא שְׁלוֹ⁵³, וּבִלְבָד⁵⁴ שְׁלֹא יֵאָנַס אֶת עֲצָמוֹ⁵⁵; וְהֵשְׁאָר - שֶׁל תַּחְתּוֹן⁵⁶. הִיָּה⁵⁷

כדעת הרשב"א שהביא המגיד-משנה שרק הבית משתעבד ולא בעל הבית, אבל כאן שנפל הבית אין בעל העלייה כופה לבעל הבית לחזור ולבנות שמכיוון שנפל הבית אין בעל הבית משועבד עוד (כעין סברת הרשב"א, וראה במגיד משנה וכסף משנה). ובבית הבד הבנוי בסלע וגינה על גביה ונפחת גגו של בית הבד - וודאי יכול לכופו לבעל בית הבד שיתקן גגו, וכן מפורש בירושלמי שם. אבל יש להבין למה השמיט זאת רבינו להלן בהלכה ח, ולא כתב שיכול לכופו.

ד. וְאִם²¹ אֵין אֶחָד מֵהֶן יִכּוֹל לְבָנוֹת²² - בְּעַל הַעֲלִיָּה נוֹטֵל²³ שְׁלִישׁ²⁴ הַקָּרְקַע, וּבְעַל הַפִּית שְׁנֵי שְׁלִישִׁים.

21) שם בבביתא וכרבי נתן וכרבא שהכריע כמותו. 22) שהם עניים. 23) כגון, שהם רוצים לזרוע על שטח, או שרוצים שניהם למכור אותו, וראה תוספות שם דיבור המתחיל לא לזה ולא לזה, וסמ"ע שם סעיף קטן יד, טו. 24) וכפי שמנמקת הגמרא. שהעלייה אוכלת בקרקע שלישי, היינו, שאם היה הבית ראוי לעמוד תשעים שנה, אינו ראוי כעת לעמוד אלא שישים שנה, וכן יש לו בקרקע (תורת חיים שם).

ה. רָצָה²⁵ בְּעַל הַפִּית לְבָנוֹת בֵּיתוֹ - בּוֹנֶה כְּשֶׁהִיָּה²⁶. וְאִם בָּא לְשִׁנוֹת בְּפִתָּלִים: אִם חִזַּק אוֹתוֹן וְהִרְבֶּה²⁷ בְּרַחְבּוֹן יוֹתֵר מִמָּה שֶׁהִיָּה²⁸ - שׁוֹמְעִין לוֹ; רָצָה לְמַעַט בְּרַחְבּוֹן אוּ לְפָחַת מְחִזְקוֹן, כְּגוֹן שֶׁהָיוּ אַבְנִים וּבִקְשׁ לְהַחְזִיר לְבָנִים וְכִיּוֹצֵא בְּהֵן²⁹ - אֵין שׁוֹמְעִין לוֹ. בְּאִם³⁰ לְשִׁנוֹת אֶת הַתְּקָרָה לְקוֹרוֹת כְּבִדִּין וְחִזְקִין - שׁוֹמְעִין לוֹ; לְפָחַת בְּרַחְבּוֹן פָּחוֹת מִמָּה שֶׁהָיוּ - אֵין שׁוֹמְעִין לוֹ. הִרְבֶּה בְּחִלּוֹנוֹת³¹ אוּ שֶׁהוֹסִיף בְּגִבֵּה³² הַפִּית - אֵין שׁוֹמְעִין לוֹ; מַעַט בְּחִלּוֹנוֹת אוּ שֶׁמַּעַט בְּגִבֵּה הַפִּית - שׁוֹמְעִין לוֹ. וְכֵן³³ בְּעַל הַעֲלִיָּה בּוֹנֶה אוֹתָהּ, אִם רָצָה, כְּשֶׁהִיָּתָה. וְאִם בָּא לְשִׁנוֹת הַכְּתָלִים, לְהַרְחִיב וּלְהַחְזִיק - אֵין שׁוֹמְעִין לוֹ, מִפְּנֵי שֶׁהוּא מְכַבֵּד עַל כְּתַל הַתַּחְתּוֹן; אֲבָל לְמַעַט - שׁוֹמְעִין לוֹ. וְכֵן בְּקוֹרוֹת תְּקָרָה הַעֲלִיּוֹנָה: אִם שָׁנָה אוֹתָם לְקָלִים מִמָּה שֶׁהָיוּ - שׁוֹמְעִין לוֹ; לְכַבְדִּים מֵהֶן - אֵין שׁוֹמְעִים לוֹ. הִרְבֶּה בְּחִלּוֹנוֹת אוּ שֶׁמַּעַט בְּגִבֵּה הַעֲלִיָּה - שׁוֹמְעִין לוֹ; אֲבָל אִם מַעַט בְּחִלּוֹנוֹת אוּ הִרְבֶּה בְּגִבֵּהָ - אֵין שׁוֹמְעִין לוֹ.

25) שם מימרא של רב אחא בר אדא משמו של עולא. 26) אבל אסור לו למעט ממידת חוסנו כבסמוך. 27) כלומר, או שהרבה ברוחב. 28) כגון, שהיו לבנים שאין רוחבם אלא שלוש טפחים (למעלה פרק ב הלכה יח) ועשאם אבנים שרוחבם שישה טפחים (שם). וראה להלן. 29) כגון מגזית שרחבה חמישה טפחים (שם) לגוויל שרוחבו שישה טפחים (שם). כן הוא בגמרא בבא מציעא שם. 30) מימרא שם. 31) במימרא הנ"ל. ואף זה גורע מהחזוק של הבית. 32) שבית נמוך יותר חזק מגבוה. 33) היינו, לעיקרון שלא לשנות, אבל ביחס הפוך: בעל הבית אסור לו למעט בחזוק הבית וברוחבו.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

לעכב בידי חבירו שלא יעשה אותם בחצר, וכן נראה מדברי המשנה (שם נז. שהובאה להלן הלכה ה) "ואלו דברים שאין להם חזקה, היה מעמיד בהמה בחצר תנור ריחיים וכיריים ומגדל תרנגולים" - הרי שאין להם חזקה ויכול לעכב עליו. וכן נראה להלן בדין הכביסה, עיין הערה טו. וכן כתב הר"ן בנדרים מו. ד"ה ושניהם אסורים. ועיין רמב"ם פ"ז מהלכות נדרים הלכה ד. (15) מימרא של רבי יוחנן בשם רבי בנאה, שם נז: (16) כלומר, אפילו יש מנהג בעיר זו, שהנשים מכבסות על יד הנהר, יכול אחד מן השותפין לשנות המנהג ולעשות בחצר (סמ"ע סימן קפא, ס"ק ז). (17) משמע שלולא טעם זה - השותפין מעכבין זה על זה, אע"פ שאין כאן עשיית מחיצה ואין דרך השותפין להקפיד בכך (ראה להלן הלכה ה) - שגם בכגון זה יכול לעכב אם ירצה (הגרא"א שם ס"ק ז), וראה למעלה.

ד. אָחַד חָצֵר הַשְּׁתֵּפִין וְאֶחָד מִבָּוֵי¹⁸ שְׂאִינוּ מִפְּלִשׁ¹⁹ - כָּל בְּנֵי הַמְּבֹוֵי מְעַכְבִּין זֶה עַל זֶה שְׂלֵא לְהַשְׁתַּמֵּשׁ בְּמְבֹוֵי אֶלָּא בְּדָבָרִים שֶׁדָּרָךְ בְּנֵי הַמְּדִינָה לְהַשְׁתַּמֵּשׁ בָּהֶן בְּמְבֹאוֹת.

(18) תוספתא בבא-בתרא פרק ב (הוצאת צוק"מ עמ' 401, 6) "כשם שבני חצר יכולין למחות זה על ידי זה בחצר של שותפין, כך בני מבוי יכולין למחות זה בזה במבוי של שותפין". ובמגיד-משנה הביא מתוספתא בבא-מציעא פרק יא (צוק"מ עמ' 396, 9) "כופין בני מבוי זה את זה שלא להושיב ביניהם לא חייט ולא בורסי (=מעבד עורות)". וראה להלן פרק ו הלכה ח, והלכה יא. (19) היינו, שהוא סתום משלשה צדדים. שאם הוא פתוח משני צדדים ומפולש לרשות הרבים, דינו כרשות הרבים. וכן כתב הר"ף בבא-בתרא פרק א (דפוס ווילנא ז ע"ב).

ה. אָחַד²⁰ מִן הַשְּׁתֵּפִין בְּחָצֵר שֶׁהָעֵמִיד בְּהֶמָּה אוֹ רִחִים וְכִיּוֹצֵא בָהֶן²¹ בְּחָצֵר²², וְלֹא מִחָה בּוֹ שֶׁתָּפוּ - הֲרִי זֶה מְעַכֵּב עָלָיו כָּל זָמַן שִׁירְצָה²³. וְאִם²⁴ הָעֵמִיד בְּפָנֵי בְּהֶמָּה זוֹ וְכִיּוֹצֵא בָּהּ מִחִיצָה גְבוּהָה עֲשֶׂרָה טָפָחִים - הַחֲזִיק²⁵. שֶׁהַשְּׁתֵּפִין מִקְפִּידִין עַל הַמְּחִיצָה, וְהוֹאִיל וְהִנִּיחוּ - מִתְּלֵ²⁶. בְּמָה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּחָצֵר הַשְּׁתֵּפִין; אֲבָל בְּחָצֵר חִבְרוֹ, אֶפְלוּ הָעֵמִיד בְּהֶמָּתוֹ וְעֲשָׂה לוֹ מִחִיצָה - לֹא הַחֲזִיק. שֶׁהַדָּבָר יְדוּעַ, שְׂאִין זֶה אֶלָּא דָּרָךְ שְׂאֵלָה. וְהוּא הַדִּין לְכָל מְעַמִּיד תַּנּוּר וְכִירִים וּמְגַדֵּל תְּרַנְגוּלִין וְכִיּוֹצֵא בָהֶן. שְׂאִם תֵּאמַר: הַחֲזִיק - אֵין לָךְ אָדָם שֶׁמִּשְׂאִיל מְקוּם לְחִבְרוֹ²⁷.

(20) בבא-בתרא נז. במשנה וכפירושה ע"י רב נחמן בשם רבה בר אבוח, וראה בסמוך. (21) כגון, תנור וכיריים או גידול תרנגולין. (22) כנוסח הראשון של מימרת רב נחמן, ולא כתיקונה וכתב פפא שם, ועיין ברי"ף שם. (23) היינו, אפילו אחר שלש שנים. שאין דרך השותפין להקפיד על זה, ויכול לומר לו: עד עכשיו לא הקפדתי, ומעכשיו אני מקפיד. (24) שם במשנה. וכמימרת רב נחמן. (25) היינו,

צִיּוּר וְכִיּוּר⁷ וְכִיּוֹצֵא בּוֹ - אֵינוֹ כּוֹפֵהוּ⁸. עֲשֶׂה אֶחָד מֵהֵן מְעַצְמוֹ, אִם גָּלָה הַשְּׂנִי דַעְתּוֹ שֶׁנּוֹחַ לוֹ בְּמָה שֶׁעֲשָׂה חִבְרוֹ - מְגַלְגְּלִין עָלָיו אֶת הַפֶּלֶל⁹, וְנוֹתֵן חֶלְקוֹ בְּהוֹצָאָה.

(2) בבא-בתרא ז: במשנה, וכדעת תנא-קמא ולא כרבן שמעון בן גמליאל, כי הכלל הנמסר בשם רבי יוחנן, בכמה מקומות בתלמוד, שהלכה כרשב"ג במשנה, אינו מוסכם, ויש מן האמוראים שלדעתם לא אמר כן רבי יוחנן מעולם (כסף-משנה בשם הר"ן, וכ"ה בחידושי ר"י מיגאש. וראה בבא-מציעא לח:). (3) אם השני אינו רוצה להשתתף מרצונו הטוב בהוצאות אלו. (4) תא, ששומר החצר יושב בו לשמור מפני עוברים ושבים שלא יזיקו בחצר בראייתם (בבא-בתרא ב:). ובגמרא שם לא התירו עשיית בית שער זה, אלא אם הוא בחוץ ואין לו דלת וכו', שאם לא כן לא יוכלו העניים להכנס. ורבינו השמיט כל זה. (5) וכן נגר ומנעול ('נתיבות') סימן קסא. וכל-שכן מהלכה ב). (6) תוספתא בבא-מציעא פרק יא (הובאה ברי"ף ב"ב פ"א, ותוכנה בהלכה הבאה), שאם היה שרוי עמהם באותה חצר משעבדין אותו על הכל. (7) אף הוא מין ציור. (8) למד כן ממה שאמרו במשנה בבא-בתרא ה. (הובא למעלה פ"ג הלכה א) שלמעלה מארבע אמות אין מחייבין אותו לבנות - הרי שדבר שאינו הכרחי, אין לכסותו (הגרא"א סימן קסא, ס"ק ג). (9) למדה רבינו ממה שאמרו בכותל שהוא גבוה מארבע אמות, שאם סמך לו כותל אחד מגלגלין עליו את הכל, בבא-בתרא שם (הובא למעלה בפ"ג שם). וראה בהגהות מיימוניות ומגיד-משנה וכסף-משנה.

ב. מִי¹⁰ שִׁישׁ לוֹ בֵּית בְּחָצֵר אֶחְרָת¹¹ - בְּנֵי הַחָצֵר מְשַׁעְבְּדִין אוֹתוֹ לַעֲשׂוֹת עִמָּהּ דְּלֵת¹² וְנִגְרָ¹³ וּמְנַעוּל; אֲבָל בְּשָׂר הַדְּבָרִים - אֵין מְשַׁעְבְּדִין אוֹתוֹ. וְאִם הָיָה שְׂרוּי עִמָּהּ בְּאוֹתָהּ חָצֵר - מְשַׁעְבְּדִין אוֹתוֹ עַל הַכֹּל.

(10) תוספתא שם, הובאה ברי"ף בבא-בתרא פ"א. (11) ואינו גר שם. (12) כן הוא בתוספתא. ו"בית שער" לא נזכר, כי הרי בית שער הוא שמירה מחמת היזק ראייה, וכיון שאינו גר בחצר אינו בכלל זה, אבל נגר ומנעול שהם שמירה גם לדברים הקבועים בחצר, גם הוא בכלל החיוב ('נתיבות' שם). (13) בריח.

ג. אָחַד מִן הַשְּׁתֵּפִין בְּחָצֵר שֶׁבָקַשׁ לְהַעֲמִיד בָּהּ בְּהֶמָּה אוֹ רִחִים, אוֹ לְגַדֵּל בָּהּ תְּרַנְגוּלִין - חִבְרוֹ מְעַכֵּב עָלָיו¹⁴. וְכֵן¹⁵ שְׂרָר הַדְּבָרִים שְׂאִין דָּרָךְ אֲנָשֵׁי הַמְּקוּם לַעֲשׂוֹתָן בְּחִצְרוֹתֵיהֶן - בְּכֶלֶן הַשְּׁתֵּפִין מְעַכְבִּין זֶה עַל זֶה, חוּץ מִן הַכְּבִיסָה¹⁶, לְפִי שְׂאִין דָּרָךְ שֶׁל בְּנוֹת יִשְׂרָאֵל לְהַתְּבַזּוֹת עַל גֵּב הַנְּהָר¹⁷.

(14) להלן הלכה ה מביא רבינו, שהתשמישים הנ"ל אין להם דין חזקה בחצר השותפין, ומקור הדברים בבא-בתרא נז. נז: שאין דרך השותפים להקפיד אחד על השני כשהוא עושה דברים אלו, ולפיכך אין הוא יכול לטעון שהחזיק. אבל ברור הדבר שאם הוא מקפיד גם בדברים אלו - יכול

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

הַרְבִּים עֹבְרִים וְשָׁבִים, וְזֶה יוֹשֵׁב בְּחִנּוּתוֹ כָּל הַיּוֹם וּמִבֵּיט בְּפִתְחַ חֲבֵרוֹ.

(40) תוספתא ב"ב פ"ב (צוקמ. עמ' 4. 401) והובאה ברי"ף ב"ב פרק שלישי. ושוב לא אבהיר רבינו כמה להרחיק, ובשו"ע סימן קנד, סעיף ג: "עד שלא יכול לראות כלל".

ח. אָחֻד⁴¹ מִן הַשְּׂתַפְיִין בְּחָצֵר שְׁלָקָה בֵּית חָצֵר אַחֶרֶת - אֵינוֹ יָכוֹל לִפְתַּח פְּתָחוֹ לְחָצֵר הַשְּׂתַפְיִין⁴² שְׁלוֹ. אֶפְלוּ⁴³ בְּנֵה עֲלֶיהָ עַל גְּבֵי בֵיתוֹ - לֹא יַעֲשֶׂה לָּהּ פֶּתַח לְתוֹךְ הַחָצֵר, לְפִי⁴⁴ שְׂמֵרָפָה עֲלֶיהָ אֶת הַדֶּרֶךְ⁴⁵. וְנַעֲשֶׂה כְּמִי שֶׁהִיָּה לְזֶה שְׂכָן אָחֻד, וְנַעֲשֶׂה לּוֹ שְׂכָנִים הַרְבֵּה. אֲבָל⁴⁶ פּוֹתַח הוּא פֶּתַח עֲלֶיהָ⁴⁷ לְתוֹךְ בֵּיתוֹ. וְאִם⁴⁸ רָצָה לְחַלֵּק חֲדָרוֹ לְשָׁנִים - חוֹלֵק.

(41) בבא-בבא-בבא נט: במשנה. (42) אבל לביתו יכול הוא לפתוח, כדעת הרי"ף בתשובה (כסף-משנה) כשם שהוא פותח עליה לתוך ביתו, אלא שצריך לסתום את פתח הבית שבחצר האחרת, בכדי שלא יעברו מן החצר האחרת לחצר זו (הרי"ף שם). (43) משנה, שם. (44) ההנמקה, בגמרא שם ס. (45) שעלידי הוספת שכנים - צריך אחד לחכות לשני, וכאילו נעשית הדרך ארוכה יותר. (46) משנה, שם. (47) כן דעת הרי"ף בתשובתו (הובאה במגיד-משנה) שגם עליה ממש מותר לבנות על ביתו, אם אינו פותחה לחצר. לפי שאינו עשוי להשכיר לאחרים מקום כזה שיעברו דרך עליו, ואינו מרבה עליהם את הדרך, וכן נראה בתוספתא בבא-בבא פ"א (צוק"מ עמוד 19, 398): "יש לו גג ברשות הרבים ומבקש לבנות על גביו עליה וכו' עושה לו וכו' ופותחה לתוך ביתו". ומה שאמרו בגמרא (שם ס.) "ומאי עליה אפתאי", שלפי"ז סובר רשב"ם שם שרק "אפתאי", כלומר יציע בתוך הבית, שאינו מוסיף על הבנין כלל, אלא מחלק גובה הבית לשנים, רק זה מותר, אבל לא עליה ממש, - צריך לומר, לדעת רבינו והרי"ף שלא נקטו זאת בגמרא אלא לדוגמא, כלומר רק עליה כזו שהיא כמו "אפתאי" שאין פתחה אלא בתוך הבית - מותר, ולעולם מותר אפילו עליה ממש על גבי הגג, אם פתחה בבית כנ"ל, ועיין נמוקי יוסף שם. (48) היא הדוגמא הראשונה שהביאה הגמרא שם. ובשו"ע סימן קנד סעיף א, כתב: "ואין צריך לומר שאם רצה לחלוק לשניים" ואמנם כל-שכן הוא מעליה.

ט. מִכָּאֵין⁴⁹ אַתָּה לְמֹד: שְׂאָחֻד מִן הַשְּׂתַפְיִין שֶׁהִבִּיא אֶפְלוּ לְבֵיתוֹ אֲנָשֵׁי בֵית אַחֶרֶת⁵⁰ - יֵשׁ לְחָבְרוֹ לְעַכְבַּ עֲלֶיהָ⁵¹, מִפְּנֵי שְׂמֵרָפָה עֲלֶיהָ אֶת הַדֶּרֶךְ. וְכֵן הַמְשַׁפֵּיר בֵּיתוֹ לְבַעַל בֵּית אָחֻד, וְאַחַר כֵּן הִבִּיא עִמּוֹ קְרוֹבֵיו אוֹ מִיָּדְעֵיו לְשִׁכּוֹן⁵² עִמּוֹ כְּאָחֻד בְּבֵית זֶה - הֲרִי הַמְשַׁפֵּיר מְעַכְבַּ עֲלֵיו.

(49) היינו, מן המחצית הראשונה של ההלכה הקודמת. (50) בכ"י תימן: "אחרים", וכן נכון. (51) שזה הכלל לשיטת רבינו: אסור להרבות בדירורים, ומותר להרבות בבנין אם אינו מרבה בדירורים כנ"ל. וכל זה אינו אלא בדירורים קבועים, אבל להכניס אורחים עוברים ושבים מותר, וראה

מיד, ולא לאחר שלש שנים. וכן משמע מדברי הר"י מיגאש שרבינו הולך בעקבותיו, ראה במגיד-משנה. ועיין עוד להלן פרק ח הלכה א, ופרק יא הלכה ד ובמגיד-משנה שם. (26) מלשון זה של רבינו, נראה שאע"פ שהמחזיק אינו טוען שמכר לו או שמחל לו הרי זו חזקה, שאע"פ שבחזקת קרקעות אמרו "כל חזקה שאין עמה טענה אינה חזקה" (בבא-בבא מא. ופי"ד מהלכות טוען ונטען הלכה יב) - בחזקת תשמישים כבנידון-דין, אין צריך טענה. וראה להלן פרק יא הלכה ד ובמגיד-משנה שם. ועיין רשב"ם בבא-בבא מא. (27) כל זה מדברי ר"י מיגאש (הובאו במגיד-משנה). והיינו, בחזקה מיידית ובלי טענה, אבל חזקת שלש שנים שיש עמה טענה - הרי היא חזקה גם בנידון זה, וכמ"ש רבנו בפ"ב מהל' טוען ונטען ה"ד. וראה בהשגת הראב"ד.

ו. אָחֻד²⁸ מִן הַשְּׂתַפְיִין שֶׁבָקֵשׁ לִפְתַּח לּוֹ חֵלוֹן בְּתוֹךְ בֵּיתוֹ לְחָצֵר - חֲבֵרוֹ מְעַכְבַּ עֲלָיו, מִפְּנֵי שְׂמֵסְתַּפְלֵל²⁹ בּוֹ מִמְּנוּ³⁰. וְאִם³¹ פֶּתַח - יִסְתֵּם³². וְכֵן³³ לֹא³⁴ יִפְתְּחוּ³⁵ הַשְּׂתַפְיִין בְּחָצֵר, פֶּתַח בֵּית כְּנָגֵד³⁶ פֶּתַח בֵּית אוֹ חֵלוֹן כְּנָגֵד חֵלוֹן. אֲבָל³⁷ פּוֹתַח אָדָם לְרִשּׁוֹת הַרְבִּים פֶּתַח כְּנָגֵד פֶּתַח וְחֵלוֹן כְּנָגֵד חֵלוֹן; מִפְּנֵי³⁸ שְׂאוּמֵר לּוֹ: הַרְיֵנִי כְּאָחֻד מִבְּנֵי רִשּׁוֹת הַרְבִּים שְׂרוּאִין אוֹתָךְ³⁹.

(28) משנה בבא-בבא נט: (29) ויש בזה משום הזיק ראייה. (30) שאף שבין כך ובין כך יכול הוא להזיקו בראיה על-ידי הסתכלות מן החצר - הרי עכשיו יזיקנו גם בהסתכלות מן הבית (רשב"ם שם ד"ה אבל לחצר השותפין, ו'תוספות' שם ד"ה בבית לא בעינא). וכל-שכן שאסור לפתוח חלון לחצר חבירו שאינו שותפו (גמרא שם). (31) עובדא שם. וכרבי חייה ולא כרבי ישמעאל ברבי יוסי. וכן פסק הרי"ף. (32) דוקא אם מחה לאלתר, אבל אם ראה ושתק - החזיק. ראה להלן פי"א הלכה ד (כסף-משנה). (33) שם ס. במשנה. (34) בגמרא שם, בשם רבי יוחנן, שאיסור זה הוא מטעם צניעות. וסמך ענין זה למה שנאמר בבלעם (במדבר כד, ב) "וירא את ישראל שוכן לשבטיו. מה ראה, ראה שאין פתחי אהליהם מכוונים זה לזה, אמר: ראוין הללו שתשרה עליהם שכניה". (35) במשנה, שם בלשון יחיד: "לא יפתח אדם", ורבינו שינה וכתב בלשון רבים בכדי לציין, שכאן מדובר שניהם פתחו ביחד, ואין כאן איסור משום הזיק ראייה, ואע"כ אסור מטעמי צניעות, וכן הוא בירושלמי (פ"ג הלכה י). (36) יש אומרים שצריך להרחיק רק משהו (רשב"ם), ויש אומרים שצריך להרחיק מלוא אפשרות הראיה (רשב"א), ודעת רבינו לא ברורה. (37) משנה, שם. (38) בגמרא שם. (39) וחלונות גבוהים שאין בני רשות הרבים רואים אותם אלא בהתאמצות יתירה אסור לפתוח, שהרי אומר לו: בני רשות הרבים אינם רואים אותי אלא בהתאמצות יתירה, ואתה רואה אותי תמיד, ראה למעלה פ"ג הלכה ה, ועיין מגיד-משנה.

ז. וְאִף עַל פִּי כֵן לֹא יִפְתַּח אָדָם חִנּוּת כְּנָגֵד פֶּתַח חָצֵר חֲבֵרוֹ⁴⁰, שְׂגָה הִזָּק קְבוּעַ תְּמִיד; שֶׁהֲרִי בְּנֵי רִשּׁוֹת

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

64) [כלומר, החזיק בפתח זה ברשות, שהרי לכתחילה אסור לפתוח פתח במבוי שאינו מפולש בלי הסכמתם של בני המבוי, כמבואר להלן הלכה יד]. 65) במטרה למעט בהילוך רבים ממבוי למבוי. וב'טור' ושו"ע סימן קסב העתיק הלכה זו בניסוח אחר: "אם באו [בני המבוי] להעמיד לו (=למבוי) דלתות (=משני צידיו), אפילו אחד מהם יכול לעכב ולומר אני רוצה ליכנס בחבילתי עד פתחי". 66) ה'נמוקי יוסף' מביא "על כתפי עד פתחי". וברור שאם הם רוצים לעשות דלת למבוי בלי השתתפותו - יכול הוא לעכב על ידם (מגיד-משנה בשם ר"י מיגאש ורשב"א, וכן כתב ה'נמוקי יוסף'). 67) מימרא של רב ענן בשם שמואל, בבבא-בבא יב. 68) יש אומרים שאינו מפולש אלא לצד אחד לרשות הרבים (מגיד-משנה בשם רשב"א). 69) גמרא שם. 70) כגון בימי השוק (סמ"ע סימן קסב, ס"ק ו). 71) והדלתות יפריעו להם.

יד. **מִי שֶׁבָקֵשׁ לְפָתַח פֶּתַח בְּמַבּוּי שְׂאִינוֹ מְפֻלָּשׁ⁷³**
- בְּנֵי מַבּוּי מְעַכְבִּין עָלָיו, מִפְּנֵי שְׂמֵרָה עֲלֵיהֶם אֶת
הַדְרָךְ. וְאִם הָיָה מַבּוּי מְפֻלָּשׁ⁷⁴ - פּוֹתַח כָּל פֶּתַח
שִׁירְצָה לְכַתְחִלָּה⁷⁵.

72) בבא-בבא יא: כברייתא: "אחד מבני מבוי שביקש להחזיר פתחו למבוי אחד - בני מבוי מעכבין עליו". וכתב שם הרי"ף, שכל זה במבוי שאינו מפולש, אבל במבוי מפולש אינם יכולים לעכב, שהרי הוא כרשות הרבים. 73) שהוא סתום משלשה צדדים. 74) משני צדדיו. 75) היינו, שלא היה קיים הפתח מעולם.

טו. **הָיָה⁷⁶ לוֹ פֶּתַח סְתוּם בְּמַבּוּי שְׂאִינוֹ מְפֻלָּשׁ⁷⁷ -**
הָרִי זֶה פּוֹתַחוֹ⁷⁸ בְּכָל עֵת שִׁירְצָה; וְאִם פָּרַץ אֶת
פְּצִימָיו⁷⁹ - בְּנֵי מַבּוּי מְעַכְבִּין עָלָיו⁸⁰. וְכֵן⁸¹ אֶחָד
מִבְּנֵי מַבּוּי שֶׁבָקֵשׁ לְחַתֵּם⁸² פֶּתָחוֹ וְלִהְיִירוֹ⁸³ לְמַבּוּי
אַחֵר⁸⁴ - בְּנֵי מַבּוּי מְעַכְבִּין עָלָיו; שְׂמָא יָבֹא עֲלֵיהֶם
מַס, וּמְחַמְעֵט מְחַלְקֵן מִן הַמַּס הַקְּצוּב עַל בְּנֵי
הַמַּבּוּי. לְפִיכָךְ, מְקוּם שְׂאִין הַמַּס קְצוּב עַל בְּנֵי
הַמַּבּוּי - הָרִי זֶה סוֹתֵם פֶּתָחוֹ בְּכָל עֵת שִׁירְצָה.

76) שם יא: כרבי כברייתא. 77) שאם הוא מפולש, מותר אף לכתחילה, כמו שכתב בהלכה הקודמת. 78) שהרי היה פעם פתוח, ועל-ידי-זה שסתמו לא אבד את זכותו. 79) המסגרות, שבהן נתונה הדלת, היינו המשקוף והמזוזות. שעל-ידי פריצה זו מתבטל הפתח לגמרי (מימרא של רבא שם). 80) כאילו פותח הפתח לכתחילה. ויתכן כי גם בני המבוי שבו הפתח הסתום מעכבים, וגם בני המבוי הראשון מעכבים, אם יש ענין של מס, וראה בהמשך דברי רבינו, ועיין הגהות מיימוניות אות ט. 81) שם יא: שתי בעיות של רב הונא, שהן אחת: "אחד מבני מבוי, שביקש להחזיר פתחו למבוי אחר, בני מבוי מעכבין עליו או אין מעכבין עליו, אכסניא לפי בני אדם מתחלקת או לפי פתחים מתחלקת, אמר לו: בני מבוי מעכבין עליו, ואכסניא לפי בני אדם מתחלקת" (כן הגירסא ברי"ף דפוס קושטא, וכן הובא בשמו במגיד-משנה וכסף-משנה וכן בעוד כמה נוסחאות,

להלן. אולם לדעת הראב"ד והרשב"ם (הביאו הגהות מיימוניות אות ה) הדבר מהופך: מותר להרבות בדיורים, ואסור להרבות בבנינים. 52) היינו, שיכון קבוע, אבל אורחים הסמוכים על שולחנו - מותר ללא ספק. ולחנים תמה על כך הראב"ד.

י. **הָיָה⁵³ פֶּתַח שֶׁל אֶחָד מִן הַשְּׂתַפֵּין קָטָן - אִינוֹ יָכוֹל**
לְהַרְחִיבוֹ; שֶׁהָרִי⁵⁴ שְׂתַפּוֹ אֹמֵר לוֹ: בְּפֶתַח קָטָן אֲנִי
יָכוֹל לְהִסְתֵּר מִמֶּךָ בְּשַׁעַת תְּשֻׁמִּישׁ, וְאִנִּי יָכוֹל
לְהִסְתֵּר מִמֶּךָ בְּפֶתַח גָּדוֹל⁵⁵. וְאִם⁵⁶ הָיָה הַפֶּתַח גָּדוֹל
- לֹא יַעֲשֶׂנוּ שְׂנִים; שֶׁהָרִי⁵⁷ אֹמֵר לוֹ: בְּפֶתַח אֶחָד
אֲנִי יָכוֹל לְהִסְתֵּר, בְּשָׂנִים - אֲנִי יָכוֹל⁵⁸.

53) שם ס. במשנה. 54) כהנמקת רבא שם, ולא כזו של רמי בר חמא, ראה להלן. 55) ולפי זה, אפילו פתח בין שתי אמות אסור להרחיבו עד ארבע אמות. אף שעל-ידי-זה אינו מרויח כלום ביחס לשטח הניתן לכל פתח, שהרי גם לפתח בין שתי אמות נותנים השטח (ולדעת רמי בר חמא שם, אין הדבר כן). 56) שם במשנה. 57) ושוב כהסברתו של רבא, ולא כזו של רמי בר חמא. 58) ומטעם זה, אסור אפילו לעשות שנים מפתח גדול בן שמונה אמות, אף כי אינו מרויח כלום בשטח שעל יד הפתח.

יא. **אָבֵל⁵⁹ מִי שֶׁהָיָה לוֹ פֶּתַח קָטָן לְרִשׁוֹת הָרְבִים**
וְרָצָה לְהַרְחִיבוֹ, אִו הָיָה רָחֵב וְרָצָה לַעֲשׂוֹתוֹ שְׂנִים -
אֵינָן⁶⁰ חִבְרוּ שֶׁפִּנְגְּדוּ מְעַכְבִּין עָלָיו; וְאֵין צָרִיף לִזְמַר
בְּנֵי רִשׁוֹת הָרְבִים שְׂאִינָן יָכוֹלִין לְעַכְבִּי עָלָיו.

59) משנה, שם. 60) וכמו שאמרו בגמרא שם, שהרי בין כך ובין כך חייב הוא להשמר מפני בני רשות הרבים.

יב. **פּוֹפִין⁶¹ בְּנֵי מַבּוּי זֶה אֶת זֶה לַעֲשׂוֹת לְהֵן לְחֵי**
או קוֹרָה לְמַבּוּי⁶².

61) תוספתא בבא-מציעא פרק יא (צוק"מ עמ' 369, 13) והובאה ברי"ף בבא-בבא פרק א. וכן הוא בגמרא עירובין פ. 62) שאינו מפולש, שאפשר להתיר הטלטול בו בשבת על-ידי לחי או על-ידי קורה (פי"ז מהלכות שבת הלכה ב), ואילו מבוי מפולש אין להתיר אלא על-ידי צורת הפתח מצד אחד נוסף ללחי או קורה מצד שני (שם הלכה ג). ועיין בסמ"ע סימן קסב ס"ק א שכתב, שגם במבוי מפולש כופין זה את זה להכשירו ולהתירו בטלטול כדינו [אע"פ שלענין עיכוב תשמישים שונים - דינו כרשות הרבים, כמבואר למעלה הלכה ד].

יג. **מִי שֶׁיָּשׁ לוֹ פֶּתַח לְמַבּוּי⁶⁴ - אֵין בְּנֵי מַבּוּי פּוֹפִין**
אוֹתוֹ לַעֲשׂוֹת דֵּלֶת לְמַבּוּי⁶⁵; שֶׁיָּכוֹל לִזְמַר: רְצוּנִי
שְׂאָפְנִס בְּחַבִּילִתי עַד פֶּתְחִי⁶⁶. וּמַבּוּי⁶⁷ הַמְּפֻלָּשׁ
לְרִשׁוֹת הָרְבִים⁶⁸, וּבִקְשׁוּ בְּנֵי הַמַּבּוּי לְהַעֲמִיד לָהֶם
דֵּלְתוֹת - בְּנֵי רִשׁוֹת הָרְבִים מְעַכְבִּין עֲלֵיהֶם, מִפְּנֵי⁶⁹
שֶׁפְּעָמִים⁷⁰ דוֹחֲקִין הָרְבִים וְנִכְנְסִין בּוֹ⁷¹.

63) תוספתא (שם עמוד 7, 369) מובאת ברי"ף שם.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

(68) היינו, עם סחורתם למכור. וראה בסמ"ע סימן קנו, ס"ק יט. (69) מסקנת הגמרא בבבא בתרא שם. (70) כדי שלא יבטל מתלמודו. (71) מימרא של רב כהנא ורבינא, בבבא בתרא שם.

י. הסוחרים⁷² שִׁמְבִיאִין סְחוּרְתָם לְמַכּוֹר בְּתוֹךְ הַעֲוִרוֹת - בְּגֵי הָעִיר מְעַבְּרִין עֲלֵיהֶם⁷³. וְאִם⁷⁴ מְכָרוּ בְּיוֹם הַשּׁוּק בְּלִבְדוֹ⁷⁵ - אֵין מוֹנְעִין אוֹתָם. וְהוּא⁷⁶ שְׂמִימְכָרוּ בְּשׁוּק⁷⁷; אָבֵל לֹא יַחְזְרוּ עַל הַפְּתָחִים אֲפֵלוּ בְּיוֹם הַשּׁוּק. וְאִם⁷⁸ יֵשׁ לָהֶן מְלוּהָ⁷⁹ בְּעִיר - מוֹכְרִין מְדֵי פְּרִנְסָתָם⁸⁰ אֲפֵלוּ בְּלֹא יוֹם הַשּׁוּק, עַד שְׂפִיפְרֵנוּ⁸¹ חוֹבָן וְיִלְכּוּ לָהֶן.

(72) שהרי אינם משלמים כאן מס המלך, כנ"ל. ואם סחורתם של הסוחרים טובה יותר או זולה יותר מזו של סוחר העיר, ראה במגיד-משנה. (73) מסקנת הגמרא שם. (74) אבל לא בימים אחרים (גמרא שם). (75) אף זה שם. (76) שאז באים מן החוץ, ומוכרים לאנשים מן החוץ (גמרא שם). ומשמע לכאורה שלאנשי אותה העיר אסור למכור, ברם הסמ"ע (שם ס"ק כ) כתב בשם ה'טור' שמוותר. (77) מסקנת רב כהנא, שם. (78) שהם חייבים לאחרים (ראה להלן הערה עח). ורש"י (שם ד"ה אית לן אשראי) מפרש, שחייבים להם. וראה סמ"ע שם ס"ק כב. (79) ובגמרא שם: "חיותם", וכתב המגיד-משנה בשם ר"ת, שאין הכוונה לשיעור חיותם בלבד, אלא שירויחו כדי מזונותם. (80) [אין לנגד "שפיפרענו", כלומר שאחרים יפרעו להם חוב שחייבים להם, שאם כן היה צריך להיות "שפיפרע חובם". ובכ"י תימן "שפיפרעו את חובך - הרי שהמדובר בחוב שחייבים לאחרים, והם פורעים אותו, וראה בסמ"ע שם ס"ק כב, ולמעלה הערה עז]. (81) בבא בתרא כא. בבבא בתרא.

יא. אַחַד⁸² מִבְּנֵי מְבוּיִם⁸³ שְׂאִינוּ מְפֹלֵשׁ⁸⁴ שְׂבָקֵשׁ⁸⁵ לְהַעֲשׂוֹת רוֹפֵא⁸⁶, אֶמְנָן⁸⁷, אוֹ גֵרְדִי⁸⁸, אוֹ מְלַמֵּד תִּינוּקוֹת שֶׁל עוֹבְדֵי פוֹכְבִים⁸⁹ - בְּנֵי מְבוּי מְעַבְּרִין⁹⁰ עָלָיו, מִפְּנֵי שְׂמִימְכָרוּ עֲלֵיהֶם הַנִּכְנָסִין וְהַיּוֹצֵאִין. וְכֵן⁹¹ מִי שֵׁישׁ לוֹ בֵּית בַּחֲצָר⁹² הַשְּׂתַפֵּיץ - לֹא יִשְׁפִּירְנוּ⁹³ לֹא לְרוֹפֵא, וְלֹא לְאֶמְנָן, וְלֹא לְגֵרְדִי, וְלֹא לְסוֹפֵר⁹⁴ יְהוּדִי⁹⁵ שְׂפוֹתַב הַשְּׂטוּרוֹת⁹⁶, וְלֹא לְמְלַמְדֵי תִינוּקוֹת שֶׁל עוֹבְדֵי פוֹכְבִים.

(82) לפנינו בגמרא שם "אחד מבני חצר", ולפי זה לא נאמרו הדברים אלא באותה חצר, אבל בני מבוי אינם יכולים לעכב, וכדעת אב"י (שם ב:): שבחצר אחרת מותר. ולגירסת רבינו "אחד מבני מבוי", אין הלכה כאב"י אלא גם בחצר אחרת אסור, וגירסא זו היתה גם לפני בעלי ה'תוספות' שם, ודחו אותה בטענה שאין חולק על דברי אב"י, אבל לרבינו צריך לומר, שרבא שם שפירש המשנה באופן אחר חולק על דברי אב"י (הגר"א סימן קנו ס"ק ג). אבל יש להבין, הלא דין זה כבר כתוב למעלה בהלכה ח, ולמה נשנה כאן עוד פעם. ועיין כסף-משנה. וראה להלן הערה פה.

לָהֶן לְמַנְעוּ. וְאִם⁶² הָיָה נוֹתֵן עִמָּהֶם מְנַת הַמְּלֶכֶךְ⁶³ - אֵינוּ יָכוֹל לְמַנְעוּ⁶⁴.

(43) שאינו מפולש, ראה להלן הערה מג. (44) היינו, שאפילו היחיד יכול לעכב (סמ"ע סימן קנו ס"ק טז). וראה למעלה הלכה א והערה ד. (45) מפני הטעם שמביא רבינו להלן הלכה יא: "מפני ריבוי הנכנסים והיוצאים", והמדובר במבוי שאינו מפולש, כי מבוי מפולש הוא כרשות הרבים (ראה למעלה פרק ה הלכה יד). וראה בלחם-משנה וביאור הגר"א (שם ס"ק טו) שרבינו הוכרח לפרש בברייתא הנ"ל שלא כדעת מפרשים אחרים. (46) אפילו בן מבוי זה, כמו שנראה בסמוך, וכמפורש להלן הלכה יא. (47) מעבד עורות. (48) בברייתא שם, נוסף: "ולא מלמד תינוקות", אבל בכתב-יד מינכן שם ליתא. וראה להלן הלכה יא. (49) המשך הברייתא שם, וכתב-אקמא ולא כרשב"ג, וכרב הונא בן רבי יהושע, שהוא מן האחרונים, ולא כרב הונא, וכן פסק הרי"ף שם. (50) כתב "מבני מבוי" להשמיענו שאפילו אחד מבני מבוי אינו יכול לעכב. (51) אף-על-פי שאין החזקה מועלת כאן, ויכולים למחות תמיד, כמפורש להלן בפרק יא הלכה ה, בכל זאת כל זמן שלא מיחו בראשון, אינם יכולים לעכב לשני, וראה להלן הלכה יב. (52) תוספתא בבא-בתרא פרק ב (צ"מ עמוד 8, 401). (53) טחנת קמח. (54) כלומר, אף האומן אינו יכול למנעו אע"פ שהוא מפסיד פרנסתו, אבל הוא-הדין שבני המבוי האחרים אינם יכולים למנעו, מכיון שיש כבר אומנות זו במבוי, כמו שכתב רבינו בסמוך, וראה סמ"ע שם ס"ק טז. (55) חותך. והטעם בברייתא: "מפני שיכול לומר לו: אתה עושה בשלך, ואני עושה בשלך". (56) בעיא של רב הונא ברבי יהושע שם, שלא נפתרה, ולפיכך הכריעו רבינו והרי"ף שאינם יכולים לעכב, כדין כל תיקו, שאין משנים את המצב הקיים. (57) לא האומן עצמו, כאמור, ולא בני המבוי. (58) ואם כן, גם מקודם היו נכנסים ויוצאים. (59) מימרא של רב הונא ברבי יהושע, שם. (60) היינו עיר, ראה בפ"א מהלכות מגילה הלכה א. וכן בגמרא שם: "מתא אחרית (=עיר אחרת). (61) מימרת רב הונא ברבי יהושע שם. (62) מס הגולגולת למלך. (63) לא בן העיר ולא בן המבוי, בניגוד לדעת ה'תוספות' שם שכן המבוי יכול למנוע, ורק בן העיר אינו יכול למנוע. (64) מוכרי בשמים לנשים.

ט. רוֹכְלִין⁶⁵ הַמְּחִזְרִין בְּעֲוִרוֹת⁶⁶ - אֵין בְּנֵי הַמְּדִינָה יְכוּלִין לְעַכְבָּן; שְׂתַקְנַת עֲוָרָא הִיא שְׂיֵהִיו מְחִזְרִין, מְדֵי שְׂיֵהִיו הַבְּשָׂמִים מְצוּיִין לְבִנּוֹת יִשְׂרָאֵל⁶⁷. אָבֵל⁶⁸ אֵינָן קוֹבְעִין מְקוֹם וְיּוֹשְׁבֵין בּוֹ⁶⁹, אֶלָּא מְדַעַת בְּנֵי הָעִיר. וְאִם⁷⁰ תְּלַמֵּיד חֶקֶם הוּא - קוֹבֵעַ מְקוֹם בְּכָל מְקוֹם שְׂפִירָה⁷¹.

(65) ואינם משלמים מס המלך בעיר זו, ואם כן מן הדין שיהיו בכלל גר ממדינה אחרת שיכולים למנעו, כמבואר למעלה. (66) בבא-בתרא כב. וראה בבבא-קמא סב. שתקנה זו היא אחת מעשר תקנות שתיקן עזרא. (67) שם.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

"חצר" להשמיענו שבתניוקות של ישראל אינו יכול לעכב אפילו בחצר]. (98) תמיד, ולא מועילה אף חזקה, כמו שיוצא מתוך ההמשך, וכמו שרבינו אומר מפורש לקמן פ"א הלכה ה. (99) משנה, שם. (100) אבל בלי חזקה - יכולים גם כאן למחות. ודעת רבינו שזהו ההבדל בין רשות המחאה ביחס לקול הנכנסים והיוצאים, שלגביהם לא מועילה חזקה, וכמו שכתב להלן פ"א הלכה ה, לבין שלילת רשות המחאה ביחס לקול הפטיש והריחיים, שלגבי עצם המלאכה מועילה החזקה, ועיין מגיד-משנה. וכתב הסמ"ע (סימן קנו ס"ק יא) שבחזקה זו לא צריך שלש שנים, לדעת רבינו, כמו שכתב להלן פרק יא הלכה ד. (101) כרבא שם כ: וכן פירשו הברייתות בגמרא, שם סא. (102) אבל לא לימודי חול, כדברי רבינו בפרוש למשניות. וראה למעלה הערה פו. (103) מתקנת יהושע בן גמלא ואילך, שהתקין להושיב מלמדי תינוקות בכל מדינה ומדינה ובכל עיר ועיר (שם כא).

יג. מי¹⁰⁴ יש לו בור לפניו מביתו של חברו - נכנס¹⁰⁵ בשעה שדרך בני אדם נכנסין, ויוצא בשעה שדרך בני אדם יוצאין¹⁰⁶. ואינו¹⁰⁷ מכניס בהמתו ומשקה מבורו, אלא ממלא ומשקה מבחוץ. ושיניהם¹⁰⁸ עושין פותחת¹⁰⁹ על הבור¹¹⁰. בעל הבור - קדי לשמרו¹¹¹ את מימיו; ובעל חצר - משום חשד¹¹² אשתו, שלא תפנס לשם אלא מדעתו.

(104) משנה, שם צט. (105) כגון שהתנו כך בשעת החלוקה או המכירה, שיהיה לזה דרך אל הבור (סמ"ע סימן קסט ס"ק א). (106) והיינו, ביום, כמו שכתוב בשו"ע חושן-משפט שם סעיף א. שאע"פ שהתנו שיהיה לו דרך בביתו - לא הסכים זה לקום בלילה ולפתוח לו (סמ"ע שם ס"ק ב). (107) שאין זה הכרחי להכניס בהמתו אל הבור ויכול להשקותה בחוץ, ורק לצרכים דחופים הסכים לתת לו רשות כניסה. (108) משנה, שם. (109) מנעול, שסוגר את דלת הבור. (110) כרבי יוחנן שם. (111) שלא יגנוב אותם בעל הבית. (112) שלא יסתובב זה סמוך לבורו בהעדרו של בעל הבית מתוך אמתלא, שהוא נכנס לשאוב מן הבור, ויזנה עם אשתו, או שיעורר חשד כזה אצל הבריות, מה-שאין-כן אם יש גם לבעל הבית מפתח, אינו יכול להסתובב שם ולא יכנס אלא בזמן שנמצא בעל הבית. וחשש גניבה בבית אין, שאשתו שומרת שם (רש"י שם ד"ה משום חשד אשתו).

יד. מי¹¹³ יש לו גנה לפניו מגנתו של חברו - נכנס¹¹⁴ בשעה שדרך בני אדם נכנסין, ויוצא בשעה שדרך בני אדם יוצאין. ואין¹¹⁵ מכניס לתוכה תגרים¹¹⁶. ולא יפנס מתוכה לשדה אחרת¹¹⁷. והחיצון זורע¹¹⁸ את הדרך. והחיצון¹¹⁹ את הדרך מן הצד¹²⁰ מדעת שיניהם - הרי זה נכנס ויוצא בשעה שהוא רוצה¹²¹, ומכניס לתוכה תגרים¹²²; ולא יפנס מתוכה לשדה אחרת¹²³. וכל אחד¹²⁴ מהן יש לו לעכב על חברו בזריעת הדרך שנתנו מן הצד.

(83) שמבוי מפולש הרי הוא כרשות הרבים, ואין בו טענת נכנסים ויוצאים, כמו שכתב הרי"ף (בבא-בבא פ"א), וכן כתב רבינו למעלה פרק ה הלכה יד. (84) והוא-הדין אם כבר נעשה, שבעניין זה אין חזקה (סמ"ע שם ס"ק ב), וכמו שכתב רבינו להלן בפ"א ה. (85) רש"י שם ד"ה רופא, מפרש: "מוהל". ואע"פ שאין למחות במלמד תינוקות של ישראל (להלן הלכה יב) וכן אין למחות בכל עושה מצוה (שו"ע חושן-משפט סימן קנו סעיף ג) - אם אפשר לעשות המצוה בלי ריבוי נכנסים, יכולים לעכב שלא ירבו הנכנסים, ואם כן במוהל, אומרים לו שלא יבוא המצוה לביתו, אלא ילך הוא לבית המילה (ט"ז שם). (86) מקיז דם (רש"י שם). וכן נראה להלן בסמוך, שכתב: "לרופא או לאומן" - "רופא" ו"אומן" הם שנים. ועיין סמ"ע שם ס"ק ג. (87) אורג בגדים. וראה כסף-משנה שכתב שהמגיה העיר על זה שפירט רבינו כאן רק את אלו, ואילו למעלה בהלכה ח כתב: "כל בעלי אומניות". וראה למעלה הערה פ. (88) כמסקנת הגמרא שם, ובהתאם לשיטת רבא, המובאת לקמן, בסוף ההלכה הבאה, שבמלמד תינוקות של ישראל אין למחות. ובפירוש המשניות, כתב רבינו: "אבל אם מלמד חשבון או תשבורת יש לו רשות למנעו", ולפי"ז תינוקות של גוים לאו דוקא, ואפילו תינוקות של ישראל אפשר לעכב, אם אינם לומדים תורה. כן כתב בשו"ע חושן-משפט שם סעיף א: "מלמד תינוקות לימוד שאינו של תורה". וראה להלן הערה קא. (89) ואף חזקה לא מועילה, כמפורש להלן בפ"א הלכה ה. (90) אף היא ברייתא, שם. (91) כלשון הברייתא, ולשיטת רבינו למעלה שאף במבוי יכולים לעכב, צריך לומר שבחצר אסור לו להשכיר אע"פ שעוד לא מיחו השכנים בידו, שהרי לא הזכיר רבינו: "מעכבין", אלא סתם "לא ישכירנו", מה-שאין-כן במבוי, שרק אם משהו מוחה בידו, יכול למנעו. (92) והכל מפני טענת ריבוי הנכנסים והיוצאים. (93) כפירוש ה'תוספות' (שם, ד"ה בסופר מתא), ולא כשני הפירושים שברש"י. (94) וכל-שכן גוי. (95) משמע קצת, שרק בשטרות של חול יכול לעכב אבל לא בכתיבת ספרי תורה, תפילין ומזוזות שדינם כמלמד תינוקות, והוא-הדין לכל פעולת מצוה. וראה שו"ע שם סעיף ג, ולמעלה הערה פג. (96) משנה, שם כ: ומשמע שכבר החזיק בחנות ואף-על-פי-כן אינה חזקה, וראה להלן הערה צח.

יב. חנות⁹⁷ שפחצה⁹⁸ - יכולין השכנים למחות⁹⁹ בידו ולומר לו: אין אנו יכולין לישן מקול הנכנסים והיוצאין; אלא עושה מלאכתו בחנותו ומוכר בשוק. אבל אינן יכולין למחות בידו ולומר לו: אין אנו יכולין לישן מקול הפטיש או מקול הריחים; שהרי החזיק¹⁰⁰ לעשותו בן. ובן¹⁰¹ יש לו ללמד תינוקות של ישראל תורה¹⁰² בתוך ביתו, ואין השתפין יכולין למחות בידו ולומר לו: אין אנו יכולין לישן מקול התינוקות של בית רבן¹⁰³.

(97) כן הוא במשנה, שם. ולשיטת רבינו למעלה בהלכה ח והלכה יא, שאף במבוי יכול לעכב, צריך לומר שנקט

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

מזיקו אלא בשעה שעומד ליד החלון ומסתכל]. (4) והיינו, היזק ראייה. (5) [כמו שכתב להלן פרק יא הלכה ד שבכל ההרחקות מועילה חזקה לאלתר, ובלי טענה, עיין שם.]. (6) משנה שם. (7) ודי בזה, אף אם הוא עוד מאפיל עליו, שכך הם שיעורי החכמים: לא פחות ולא יותר (שולחן ערוך סימן קנד, סעיף כא). (8) ברייתא שם כב:

ב. היתה⁹ החלון למטה בפתל - כופה את חברו לבנות פנגדה ברחוק ארבע אמות¹⁰ ולהגביה הבנין ארבע אמות¹¹, פדי¹² שלא יביט בו מן החלון¹³.

(9) משנה וברייתא שם. (10) כדי שלא יאפיל, כנ"ל. (11) כלומר, ארבע אמות מעל לראש החלון ויש אומרים שאין זה אלא באופן שהרחיק ארבע אמות כדין, אבל אם הרחיק יותר – יש להגביה יותר, שאם לא כן, יוכל להציץ בחלון (מגיד משנה). [וראה להלן הלכה ד]. (12) ברייתא שם. (13) היינו, דרך החלון לתוך הבית פנימה.

ג. היתה¹⁴ החלון למעלה בפתל, ובנה חברו פתל פנגד החלון מלמטה: אם היה מראש הפתל שפנה עד החלון גבה ארבע אמות או יותר - אינו יכול למנעו אף על פי שלא הרחיק מפתל החלון פלוס; שהרי לא האפיל עליו¹⁵, ואינו מזיקו בראיה¹⁶. אבל אם נשאר גבה מראש הפתל עד החלון פחות מארבע אמות - כופהו למעט הפתל, פדי שלא יעמד על ראש הפתל וישקיף מן החלון; או יגביה הפתל על החלון ארבע אמות, ויהיה הפתל רחוק מן החלון ארבע אמות, פדי שלא יאפיל ולא יציץ ויראה.

(14) משנה וברייתא שם. (15) והמדובר, באופן שאין מקום לטענת הדרושה. המובאת לקמן פרק ט הלכה ט (סמ"ע סימן קנד סעיף קטן נב). (16) כיוון שישנה הרחקה של ארבע אמות בין הכותל והחלון.

ד. בנה¹⁷ פתל אחד¹⁸ בצד¹⁹ החלון - צריך להרחיק מן החלון טפח²⁰, ומגביה הפתל ארבע אמות²¹ על החלון, או²² פונס²³ ראש הפתל, פדי שלא ישב עליו ויציץ ויראה.

(17) ברייתא שם כב: ולפי פירושה בגמרא. (18) כי אם בנה שני כתלים, הוא דין אחר, ויבואר להלן הלכה ה. (19) בצידו ולא למולו, כגון שהכותל שבו החלון הוא ממזרח למערב, והכותל השני מן הצפון לדרום. (20) בגמרא שם: "כמלוא רוחב חלון". אבל ברי"ף ורא"ש שם נוסף "וכמה – טפח" (וכן הוא בכתב יד ה' בדקדוקי סופרים שם). (21) אבל לרש"י שם דיבור המתחיל והלא מציץ, ותוספות שם דיבור המתחיל במדיר, לא מועיל כאן גובה ארבע אמות, לפי שיוכל לעמוד בסוף הכותל ולשחות ולהציץ. וראה במגיד משנה שהכריע כרבינו על רקע המציאות. [ואף על פי שכתבנו למעלה (בהלכה ב) שאם הרחיק יותר מארבע אמות צריך להגביה יותר מארבע אמות

(113) שם צט: במשנה. (114) שבעת החלוקה הסכים החיצוני לתת כניסה לפנימי (רש"י שם ד"ה מי שיש לו). (115) שהרי הליכה זו באמצע הגינה גורמת הפסד לבעל הגינה החיצונה, ולא הסכים אלא לצורך גדול. (116) לקנות ירקות (רש"י שם ד"ה תגרין). (117) שלא הסכים אלא להליכה לצורך הגינה ולא לצרכים אחרים. (118) אף שמעכב קצת את ההליכה – מכיון שיצא לו הפסד גדול לחיצון אם לא יורע באמצע שדהו, מן הסתם לכתחילה הסכים רק באופן זה (סמ"ע שם ס"ק ה). (119) המשך המשנה, שם. (120) שביטלו את הדרך הראשונה שבאמצע, ועשו דרך חדשה מן הצד. (121) שאין זה מפריע כל-כך לבעל הגינה החיצונה. (122) כנ"ל, שמן הצד לא נגרם לו הפסד כל-כך על-ידי-זה, והוא מצרכי הגינה. (123) שלא הסכים לתת לו אלא לצרכי הגינה ולא לצרכים אחרים. (124) שבעל הגינה החיצונה אינו זקוק כל-כך לזרוע דרך זו, כמו אילו היתה זו באמצע הגינה, ולשם כך הסכימו להחליפה, וגם בעל הפנימית אינו יכול לזרוע, שקיבל את הדרך להליכה גרידא ולא לזריעה, וראה סמ"ע שם, ס"ק ה.

~ יום שישי ט"ז שבט ~

פרק שביעי

(1) נתבאר בו משפטי החלונות שיש לאחד על האחר, וכל ענייני החלונות בשלימות.

א. מי שהיתה לו חלון בפתלו, ובא חברו ועשה חצר³ בצדו - אינו יכול לומר לבעל החלון: סתם חלון זה, פדי שלא תביט ב⁴; שהרי החזיק בהזק ז⁵. ואם⁶ בא חברו לבנות פתלו פנגד החלון פדי שפסוד הזק ראיתו - צריך להרחיק את פתלו מפנגד החלון ארבע אמות⁷, פדי שלא יאפיל עליו⁸.

(2) בבא בתרא כב. במשנה. ושם מבואר שיש בחלונות דין חזקה. וראה למעלה פרק ב הלכה יד. (3) [לא כתב "לעשות חצר", אלא "ועשה חצר", כלומר, עשה את החצר ושתק ולא מיחה על זה שיש חלון בכתלו של חברו, ולפיכך החזיק בו (ראה להלן הלכה ו). והשמיענו רבינו כאן שאף על פי שהחלון היה מקודם, לפני שעשה את החצר, ואז לא היה שום היזק ראייה, ולא היה דין חזקה, עד שעשה חברו המצר, ושתק ולא מיחה בידו, ואם כן לא עשה מעשה להחזיק, ואף על פי כן הוא קונה בחזקה. ולהוציא מדברי ר"י מיגאש שכתב (בתחילת מסכת בבא בתרא) לפי תירוץ אחד, שזהו החילוק בין היזק ראייה בחצר השותפין, שאין שם חזקה, לפי שאין שם מעשה, לבין חלון שיש בו חזקה להיזק ראייה, לפי שעשה מעשה בפתחת החלון. ואם כן מוכרחים לחלק ביניהם באופן אחר: שבחצר השותפין שניהם מזיקים זה את זה בהיזק ראייה ויכול לטעון שלפיכך לא מיחה, מפני שגם חברו ניזוק על ידו, ואילו בחלון אין בעל החלון ניזוק כלל, וכמו שכתב הר"י מיגאש שם לפי תירוץ אחר. או כמו שכתב הרא"ש (בבא בתרא פרק א סימן ב) שבחצר השותפין הוא היזק תמידי ואילו בחלון אינו

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

ופירושו שחלון מצרית היא קטנה, שאין ראשו של אדם יכול להיכנס בה, ואם כן חלון צורית, היא חלון שראשו של אדם יכול להיכנס בה. (36) בגמרא שם מבדילים רבי זירא ורבי אילעאי, בין חלון שהוא למטה מארבע אמות, שיש בה דין חזקה לבין חלון שהוא למעלה מארבע אמות, שאין בה דין חזקה; ולדעת רבינו (וכן כתבו התוספות שם דיבור המתחיל למטה) המדובר על חלון קטן, אבל בחלון גדול, אף למעלה מארבע אמות יש בו דין חזקה. אך הראב"ד (בהשגתו כאן) והרשב"ם (שם דיבור המתחיל אמר רבי זירא) פירשו להיפך, שהמדובר בחלון גדול, אבל בחלון קטן אף למטה מארבע אמות אין בה חזקה, וראה מגיד משנה והגהות מיימוני. (37) מכנגד, והוא הדין בגובה, וכן בצדדין לפי השיעורים המתאימים. (38) למעלה הלכות א-ה.

ז. היתה³⁹ חלון קטנה שאין ראשו של אדם נכנס ממנה, והיתה למעלה מארבע אמות⁴⁰ - בעל החצר יכול לבנות⁴¹ פגגדה ובצדדיה. שהרי טוען ואומר: לא הנחתיה לפתח⁴², אלא מפני⁴³ שהיא קטנה וגבוהה; אבל שתחזיק עלי עד שארחיק הבנין - לא הנחתיה. במה דברים אמורים⁴⁴? בשפתחה לתשמיש⁴⁵ או פדי שיקנס בה הרוח; אבל אם פתחה לאורה⁴⁶, אפלו היתה קטנה⁴⁷ ביותר וגבוהה ביותר, הואיל ולא ערער - החזיק, ואין בעל החצר יכול לבנות פגגדה או מצדדיה עד שירחיק ארבע אמות, פדי שלא יאפיל עליו, שהרי מחל לו על האורה. וכן⁴⁸ מי שהיתה לו חלון מחזקת, ובא חברו ובנה⁴⁹ פגגדה או מצדדיה בלא הרחקה, או סתמה, וישתק בעל החלון - אינו יכול לחזור ולערער לפתח החלון או להרחיק הבנין; שפינון ששתק - מחל. שאין אדם עשוי ששותמין אורו בפניו ושותק, אלא אם כן מחל.

(39) משנה וגמרא שם. (40) רבינו לשיטתו, שרק אם מצטרפים שני התנאים האלו, אין בה דין חזקה. (41) אבל אינו יכול לדרוש את סתימת החלון. (42) ומשמע שעל הפתיחה עצמה אינו יכול לערער ואינו יכול לכופ אותה לסתום. (43) שאז אין ההיזק-ראייה גדול ביותר. והרשב"ם כתב שאם החלון קטן אין בו קבע, ולפי זה יכול הוא למחות אף על הפתיחה. (44) שם נט. מימרא של שמואל. (45) אם כי יש בה גם אור (כסף-משנה). (46) והכל תלוי בדעתו של הפותח (כסף משנה). ויש אומרים שצריך שיהא ניכר בחלון שהוא עשוי לאורה, כגון שהוא צר מבחוץ ורחב מבפנים (הגהות מיימוני). (47) וצריך שיהיה לפחות כמלוא מקדח (כסף משנה בשם הרמב"ן). (48) כלומר: כשם שיש דין חזקה בפתחת החלון, כן יש דין חזקה בסתימתו. (49) בגמרא: "ולסתום", ולדעת רבינו, אף בניית כותל מול החלון, בכלל זה. ולדעת הראב"ד בהשגתו כאן אין חזקה בבניין כותל אלא לאחר שלושים יום, כמו בסוכה, להלן פרק ח הלכה ז (לחם-משנה).

ח. מי⁵⁰ שהיה לו חלונות למטה בכתלו, ובא חברו לבנות בפניהן, ואמר לו: אני אפתח לך חלונות

- אין זה אלא בכותל שממול אבל לא בכותל שמן הצד, ועיין מגיד-משנה. (22) שם כרב זבד. (23) כלומר, עושה אותו צר למעלה.

ה. בנה²⁴ שני פתלין משני צדי החלון - צריך להיות ביניהן רחב ארבע אמות²⁵, והחלון באמצע הארבע²⁶. ולא²⁷ יספך על גביהן, אלא אם כן הרחיק הספוך מן הכתל שיש בו החלון ארבע אמות, פדי שלא יאפיל עליו²⁸. לפיכך, מי²⁹ שבא לפתח חלון לחצר חברו, בין חלון גדולה בין חלון קטנה, בין למעלה בין למטה - בעל החצר מעכב עליו. שהרי אומר לו: תזיק לי בראייה; ואף על פי שהיא גבוהה, תעלה בסלם ותראה.

(24) משנה שם כב. וכפירושה הסופי בגמרא שם כב: (25) כי אחרת הצל מאפיל. (26) היינו, שרוחב החלון הוא בכלל הארבע (ולא כשיטת הטור, שצריך ארבע אמות מחוץ לרוחב החלון - סמ"ע סימן קנד סעיף קטן נז). ואם החלון רחב ארבע אמות, צריך להרחיק שני הכתלים מן החלון טפח, לפחות, מכל צד כמבואר למעלה (מגיד משנה). (27) אינו בתלמוד, אבל הוא פשוט, ונלמד ממה שכתב למעלה (מגיד משנה). (28) כדין כותל מכנגד שצריך ארבע אמות. והמדובר, כשאי אפשר לעלות על גבי הסיכוך, שאם לא כן יש גם חשש שמא יציץ ויראה (למעלה הלכה ב-ג). (29) שם נט. וכדעת רבי אילעא, שאמר שם שאפילו בחלון המצרית (כפירוש רבינו בסוגייה זו, ראה להלן הלכה ר"ז) ואפילו למעלה מארבע אמות - יכול בעל החצר למחות בידו.

ו. הרי³⁰ שפתח חלון לחצר חברו, ומחל³¹ לו בעל החצר; או שגלה דעתו שהניחו, כגון שבא וסיע עמו; או שידע הנוק ולא ערער - הרי זה החזיק בחלון, ואינו יכול אחר כך³² לחזור ולערער עליו לסתום³³. וכיצד³⁴ דינה של חלון זה, שהניחה לפתחה? אם³⁵ ראשו של אדם יכול לפגס ממנה, או³⁶ שהיתה למטה מארבע אמות אף על פי שאין ראשו נכנס ממנה - אין בעל החצר יכול לבנות פגגדה או מצדדיה, אלא אם כן הרחיק³⁷ ארבע אמות, כמו שבאנו³⁸.

(30) שם נח: במשנה, שחלון צורית יש לה חזקה, ומפרשה רבינו בחלון שיש בה היזק ראייה, ואף על פי כן יש לה חזקה. (31) רבינו לשיטתו שבנוקין אין צורך לא בחזקת שלוש שנים ולא בטענה, ראה למעלה פרק ה הלכה ה. (32) היינו, אפילו מיד, שהרי לדעת רבינו אין צורך בשלוש שנים. (33) והיינו, בכל החלונות, אף בחלון קטן, ואף אם הוא למעלה מארבע אמות, שאף על פי שאין בהם דין חזקה לעניין שלא יכול השני לבנות כותל על ידו, יש בהם חזקה לעניין זה, שאינו יכול לסתום את החלון. (34) משנה וגמרא שם נח: ונט. (35) במשנה שם, חילקו בין חלון צורית, שיש בה חזקה ובין חלון מצרית, שאין בה חזקה,

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

עתיקים לא יחזיקו מעמד. (52) מכלל שאם יש טורח כל שהוא יכול לעכב עליו, ובכלל זה גם בית התבן ובית העצים כמו שאמר בגמרא שם (לחם משנה). (53) אין זה מפורש בגמרא, אבל יש ללמדו מהמבואר למעלה. וראה בבבא בתרא נט. (54) שם נט. בקשר לפתיחת החלון למעלה מארבע אמות, כשאינן שום הזק לשני.

ט. אָבֵל⁵⁵ בַּעַל הַחֲלוֹנוֹת שֶׁצָּרָה לְשָׁנוֹת מְקוֹם חֲלוֹנוֹ, בֵּין לְמַעַלָּה בֵּין לְמַטָּה⁵⁶; אֶפְלוּ⁵⁷ הֵיטָה גְדוּלָּה, וְאָמַר: אֶפְתַּח אַחֲרַי קְטָנָה⁵⁸, וְאָסַתֶּם זֶה - בַּעַל הַחֲצַר מְעַכְבֵּי עָלָיו. וְכָן⁵⁹ אֵינוֹ יָכוֹל לְהִרְחִיב בַּחֲלוֹן כֹּל שֶׁהוּא.

(55) בבא בתרא ס. במשנה, ושם שאין בעל הפתח יכול לשנות את הפתח, להרחיבו או לעשותו שניים, והוא הדין, לדעת רבינו, בחלון, אם כי לא הוזכר מפורש. (56) שאם היה למעלה מארבע אמות אסור לעשותו למטה ששם מזיק יותר בראייה, ואם היה למטה אסור לעשותו למעלה, וכן דעת רב משה גאון (מגיד משנה). שכשהיה למטה, ידע בעל החצר שבעל הכותל מצוי תמיד ליד החלון ונשמר ממנו, אבל כשעושהו ואינו מצוי תמיד ליד החלון אינו יודע להישמר ממנו בעת שעולה על דעתו לטפס על הסולם ולהופיע פתאום על יד החלון, ולא ידע לשמור ממנו (לחם משנה). (57) מפני הטעמים האמורים. (58) במקום אחר, או למעלה או למטה. (59) שם ס. במשנה, בפתח, והוא הדין בחלון.

י. שְׁגִינֵי⁶⁰ אֲחִינֵי⁶¹ שֶׁחֲלָקוּ חֲצַר מְדַעְתָּן⁶², וְשָׁמוּ הַבְּנִינִי⁶³ וְהַעֲצִים זֶה כַּנְּגָד זֶה, וְלֹא הִשְׁגִּיחוּ עַל שׁוֹמֵת הָאֹוִיר⁶⁴, וְהִגִּיעַ לְאֶחָד מֵהֶן בְּחֲלָקוֹ תְּרִבֵּץ הַחֲצָרָה⁶⁵, וְלִשְׁנֵי הָאֲכַסְדָּרָה⁶⁶, אִם רָצָה⁶⁷ בַּעַל הַחֲצַר לְבָנוֹת כְּתֵל בְּסוֹף חֲלָקוֹ - בּוֹנֶה⁶⁸ בְּפָנֵי הָאֲכַסְדָּרָה, וְאָף עַל פִּי שְׁמֵאֶפִיל עָלָיו, שֶׁהָרִי לֹא שָׁמוּ הָאֹוִיר.

(60) שם ז. כרב חמא. (61) והוא הדין שותפים (הגהות מיימוני). (62) ושכתו לשום את האוויר, שאילו היו חולקים בבית-דין, היו וודאי עושים השומא כהוגן ולא היו מסיחים דעתם מלשום את האוויר. (63) היינו, שזה שקיבל את הבניין העלה לזה בדמים את ההפרש, ששוים הבניין והעצים נגד המגרש הריק. (64) יש אומרים שאין זה אלא אם הדגישו שהעלאת דמים זו מכוונת כלפי הייתרון של העצים והבניין, ולכן אין האוויר בכלל השומא, אבל אם שמו סתם: חלק זה נגד חלק זה - גם האוויר בכלל השומא (מגיד-משנה). (65) בגמרא שם: "תריבצא", ופירש רש"י שם: "גינה". ואם כן לדעת רבינו היא גינת החצר. (66) בגמרא שם: "איספלידא", ומפרשה רבינו "אכסדרה" וכן פירשה הר"י שם בתוספות, וכתב שם שרק באכסדרא, שיש לה שלושה כתלים והרביעית פרוצה, יכול להאפיל, שהרי יש בה הרבה אור, אבל בבית רגיל אינו יכול להאפיל, "שבית בלי אור אינו שווה כלום" (רמ"א סימן קנד סעיף כז). (67) והיינו, מיד, לפני שזה יחזיק בו, וראה רש"י שם דיבור המתחיל בדנפשא. (68) ואין זה יכול להסתמך על

אַחֲרוֹת כְּכֵתֵל זֶה עֲצָמוֹ לְמַעַלָּה מְאֵלוֹ - הָרִי זֶה מְעַכְבֵּי עָלָיו, וְאָמַר לוֹ: בַּעַת שֶׁתִּפְתַּח הַחֲלוֹנוֹת תִּרְעִיד אֶת הַכְּתֵל וְתִקְלַקֵּל אוֹתוֹ. וְאָפְלוּ אָמַר: אֲנִי אֶסְתֵּר כֹּל הַכְּתֵל, וְאֶבְנֶה אוֹתוֹ לֶךְ חֲדָשׁ, וְאֶעֱשֶׂה בוֹ חֲלוֹנוֹת לְמַעַלָּה, וְאֶשְׁכַּר לֶךְ בֵּית שְׁתֹּדֵר בוֹ עַד שְׁאֶבְנֶה - יָכוֹל לְעַכְבֵּי עָלָיו, וְאָמַר לוֹ: אֵין רְצוֹנִי שְׁאֶטְרַח מְמָקוֹם לְמָקוֹם⁵¹. לְפִיכָף, אִם לֹא הִיָּה שָׁם טַרַח כְּלָל⁵², וְאֵין צָרִיף לְפָנוֹת - אֵינוֹ יָכוֹל לְעַכְבֵּי עָלָיו, וְכּוֹפִין אוֹתוֹ שֶׁיְהִיָּה חֲבָרוֹ סוֹתָם חֲלוֹן זֶה שְׁלִמְטָה מִמֶּנּוּ, וְעוֹשֶׂה לוֹ חֲלוֹן מְלֻמְעָה; וְשָׂזוּ מִדַּת סָדָם⁵³. וְכָן⁵⁴ כֹּל דְּבַר שֶׁהָ נִהְנֶה בוֹ, וְאֵין חֲבָרוֹ מְפָסִיד וְאֵין חֶסֶר כְּלוּם - כּוֹפִין עָלָיו.

~ נקודות משיחות קודש ~

"כָּל דְּבַר שֶׁהָ נִהְנֶה בוֹ, וְאֵין חֲבָרוֹ מְפָסִיד וְאֵין חֶסֶר כְּלוּם - כּוֹפִין עָלָיו"

יש לחקור מה יהיה הדין בי"זה נהנה וזה חסר" בחסרון לאחר זמן, אלא שעל-ידי הנאת חברו יוקדם החיסרון וההיזק, ואם לא יוקדם לא יינה חברו כלל, ויוזק זה בוודאי לאחר זמן.

אם הטעם הוא שאין לו לעכב הנאת חברו שאינה גורמת לו לחסרון, הרי שיש לכופו גם במקרה הנ"ל (שהרי החסרון יבוא ממילא).

אבל אם הטעם הוא שכופין אותו רק כאשר אין הנאת חברו קשורה עם החסרון שלו, הרי שכאן אין כופין אותו.

בנוסף יש לחקור מה יהיה הדין בנוגע לקבוצה שלמה המהנים זה את זה ואינם רוצים להנות אחרים, האם יש לכופם להנות אחרים, שהרי בין כך יהיו חסרים והלא כך היה בסדום שלא רצו לגרום הנאה לאחרים אבל בינם לעצמם היו מהנים זה את זה, וכופין על מדת סדום. או שמא אין לכופם כיון שבכל-זאת מהנים זה את זה.

ויש ללמוד הוראה בעבודת ה' עד כמה נוגע לגרום הנאה לחברו עד כדי כך שכופין על עניין זה ואפילו בני נח חייבין בצדקה ועל כך נענשו אנשי סדום על ש"יד עני ואביון לא החזיקה" (יחזקאל טו, מט.) ומה שלא נמנתה בשבע מצוות, יש לומר א. שנמנו רק מצוות שב ואל תעשה. ב. שכלולה במצוות דינים שעניינה יישוב העולם.

(על פי יין מלכות' ספר קנין סימן יז מתוך רמב"ם "פרדס המלך")

(50) שם ז. מימרא של רב חמא. (51) בגמרא שם השיבו כך על הטענה שישתור את כל הבית, ואילו על סתירת הכותל לבדו, השיבו שכותל חדש אחד עם שלושה כתלים

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

10) שם, במשנה. (11) שזהו מקום חשוב. (12) היינו, אם לא מיחה בעל החצר, כמבואר למעלה. (13) היינו, למניעת הבנין במקום הזוי, זכות שיש רק בזיו טפח. זהו פירוש הפסקא במשנה: "הזיו עד טפח יש לו חזקה ויכול למחות". (14) אבל החזיק בזיו להשתמש בו ולמנוע מבעל החצר מלהשתמש בו, כמבואר למעלה. (15) וזהו הפירוש של הפסקא במשנה: "פחות מטפח אין לו חזקה ואין יכול למחות", וכדברי רב הונא.

ג. הִיָּה¹⁶ הַזֵּיז שְׁהוּצִיא רָחֵב טַפַּח, וּמָשׁוֹף בְּאֹיֵר חָצְרוֹ שֶׁל חֵבְרוֹ אֲרָבְעָה טַפָּחִים¹⁷, וְלֹא מִתְּחֵל בּוֹ - הַחֲזִיק בּוֹ בְּאֲרָבְעָה עַל אֲרָבְעָה¹⁸; וְאִם רָצָה לְהַרְחִיב אֶת הַזֵּיז עַד שְׁעֵשָׂה אֲרָבְעָה עַל אֲרָבְעָה¹⁹ - הָרִי זֶה מִרְחִיב. וְאִין פֻּעַל הַחֲצֵר יְכוּל לִבְנוֹת בְּאֹיֵר חָצְרוֹ תַּחַת הַזֵּיז פְּלוּם, אֶלָּא אִם בֶּן הַנִּיחַ לוֹ תַּחְתּוֹ גִּבַּח אֹיֵר עֲשָׂרָה טַפָּחִים²⁰, כְּדִי שְׁלִישְׁתָּמֶשׁ בְּזֵיז.

16) שם בגמרא, מימרא של רבי אסי או רבי יעקב בשם רבי מני, וכפירושה על-ידי אביי. (17) היינו, זיו שרחבו טפח וארכו ארבעה. (18) שכיון שנתרצה לו באורך של ארבעה, שהוא מקום חשוב, נתרצה לו גם ברוחב ארבעה, שאין מקום חשוב בפחות מארבעה על ארבעה (רשב"ם). ורבינו כאן לשיטתו להלן (פי"א ה"ד) שבנוקים ושעבודים לא צריך טענה, ומספיקה מחילה או העדר מחאה. ולדעת הראב"ד, לא החזיק אלא אם הוא מחמת טענה "לפי שזה מקום חשוב, ואינו נקנה במחילה, אלא דוקא בטענת מכר או מתנה" (מגיד-משנה). (19) ורק עד ארבעה רוחב ולא יותר, ואפילו יש באורך יותר מארבעה (מגיד-משנה בשם רשב"ם). (20) שיעור זה לא נזכר בגמרא, אבל סברא היא, שהרי דירת-בית היא עשרה טפחים, וכמו כן תשמיש הזיו (מגיד-משנה). והרי"ף כתב שמשאיר לו תחת הזיו שיעור ארבעה טפחים.

ד. הַמְעַמִּיד²¹ סֵלָם קָטָן²², שְׁאִינִי²³ לוֹ אֲרָבְעָה (חֲזָקִין) [חֲזָקִין]²⁴, בְּצַד פְּתָלוֹ בְּתוֹף חָצֵר שֶׁל חֵבְרוֹ²⁵ או בְּתוֹף שְׁדֵהוּ²⁶ - לֹא הַחֲזִיק בְּנֹקֶז זֶה²⁷; וְכָל זְמַן שְׁיִרְצָה בְּעַל הַחָצֵר - בּוֹנֵה בְּצַד סֵלָם²⁸ וּמְבַטֵּל תְּשֻׁמִּישׁוֹ. וְאִם²⁹ הִיָּה סֵלָם גְּדוֹל³⁰, שְׁיִשׁ לוֹ אֲרָבְעָה (חֲזָקִין) [חֲזָקִין]³¹ או יֵתֵר - הַחֲזִיק; וְאִם בָּא לִבְנוֹת וּלְבַטֵּלוֹ - בְּעַל הַסֵּלָם מְעַכֵּב עָלָיו עַד שְׁיִרְחִיק פְּשֻׁעוֹר, שְׁהָרִי מְחַלֵּל³² לוֹ לְהַעֲמִיד סֵלָם גְּדוֹל. לְפִיכָּה³³, כְּשֵׁיבֹא בְּעַל הַגָּג לְהַעֲמִיד סֵלָם גְּדוֹל - בְּעַל הַחָצֵר יְכוּל לְמַחֵת, כְּדִי שְׁלֹא יַחֲזִיק עָלָיו. אֲבָל אִם הַעֲמִיד סֵלָם קָטָן - אִינוּ יְכוּל לְמַנְעוֹ³⁴; שְׁהָרִי אוֹמְרִין לוֹ: אִין עָלֶיךָ הַפֶּסֶד בְּזֵה³⁵, כָּל זְמַן שֶׁתִּרְצָה³⁶ - תִּטְלָנוּ³⁷.

21) שם נח: במשנה. (22) והיינו "סולם המצרי" שבמשנה, שם. (23) כפירושה של תלמידי רב ינאי, שם נט. (24) כ"ה ברמב"ם בדפוס רומי, וכן הוגה בכ"י רומי בגמרא שם, וכן הוא בעיטור ערך מחאה (דק"ס שם עמוד 180

חזקת האבות, שאין היורש יכול לטעון, שהוא רוצה לגור כמו שגרו אבותיו (הגהות מיימוני).

פֶּרֶק שְׁמִינִי

1) נתבאר משפטי הזיוין שיש לאחד על האחר, והסולמות והצינורות המקלחות מים, ונעיצת הקורות בכתלים.

א. הַמְּבַקֵּשׁ² לְהוּצִיא זֵיז³ מִפְּתָלוֹ עַל אֹיֵר חָצֵר חֵבְרוֹ פֶּל שְׁהוּא⁴ - בְּעַל הַחָצֵר מְעַכֵּב עָלָיו⁵; שְׁהָרִי מְזִיקוֹ בְּרֵאָה⁶ בְּעַת שְׁתוּלָה בּוֹ⁷ וּמִשְׁתַּמֵּשׁ בּוֹ⁸. הוּצִיא אֶת הַזֵּיז וְלֹא מִתְּחֵל בּוֹ לְאַלְתֵּר בְּעַל הַחָצֵר - הָרִי הַחֲזִיק בְּעַל הַזֵּיז⁹.

2) משנה וגמרא בבא-בתרא נט. ונט: (3) "הוא הבנין היוצא מן הכותל" (רבינו בפירוש המשנה שם). (4) אפילו הוא פחות מטפח. (5) שם, בדברי רב הונא. (6) ולולא טענה זו, לא היה יכול למנוע את בעל הזיו מלהשתמש באויר חצרו, שהרי זה נהנה וזה לא חסר, וכופין אותו על מדת סדום (שם). (7) שאם כי אינו ראוי לשימוש מלא, לרגל קוטן שטחו - ראוי הוא לתלות בו חפצים, ואז בעת פעולת-שימוש זו, עלול הוא להזיק בראיה. (8) היינו, מבלי להכנס לחצר חבירו, אלא מוציא ידו דרך חלון ותולה. ואינו יכול לטעון: אחזיר את פני ולא אזיקך, כי בעל החצר טוען כנגדו: שמא תפחד לעשות כך, או תעשה עצמך מפחד, ובינתיים תסתכל בחצר, ותזיקני בראיה (גמרא שם). (9) כלומר, מכיון שיכול היה למחות ולא מיחה, החזיק זה לאלתר ואינו צריך לחזקת שלש שנים (ראה להלן פי"א הלכה ד). ומועילה חזקה בהיזק ראייה באופן זה (ראה למעלה פי"ז הלכה א). וחזקה זו אינה אלא לענין שיכול להשתמש בזיו זה בחצר חבירו, וכן למנוע מבעל החצר מלהשתמש בו, אבל אינו יכול למחות בבעל החצר מלבנות תחת הזיו, כשם שיכול למנוע בזיו שהוא טפח (להלן הלכה ב). וזה לשון המשנה שם: "הזיו עד טפח יש לו חזקה ויכול למחות, פחות מטפח אין לו חזקה ואינו יכול למחות". ומפרשה רב הונא שם, בבעל הגג שהוא יכול למחות בבעל החצר בזיו טפח ואינו יכול למחות בפחות מטפח, אבל בעל החצר יכול למחות אפילו בפחות מטפח, וברור הדבר שאם לא מיחה בעל החצר, שוודאי החזיק בעל הגג, אפילו בזיו פחות מטפח. ואם כן, מה שאמרו במשנה שבפחות מטפח אין לו חזקה, על-כרחנו שאין זה לענין השימוש בו, שלענין זה בוודאי יש לו חזקה, מאחר שלא מיחה בו בעל החצר, אלא לענין מניעה מבעל החצר לבנות תחתיו, ועל זה אמרה המשנה שאינו יכול למחות בו, אבל לענין שימושים יש לו חזקה ויכול לעכב לבעל החצר מלהשתמש בו. וכן הוא בפירוש המשניות לרבינו שם.

ב. הִיָּה¹⁰ הַזֵּיז טַפַּח¹¹ - הַחֲזִיק¹² בְּאֹיֵר¹³ הַחָצֵר בְּנִגְדוֹ; וְאִם רָצָה בְּעַל הַחָצֵר לִבְנוֹת תַּחַת הַזֵּיז וּלְבַטֵּל תְּשֻׁמִּישׁוֹ - בְּעַל הַזֵּיז מְעַכֵּב עָלָיו. וְאִם אִין בְּזֵיז טַפַּח - לֹא הַחֲזִיק בְּאֹיֵר הַחָצֵר¹⁴; וְכָל עַת שְׁיִרְצָה בְּעַל הַחָצֵר לִבְנוֹת תַּחְתּוֹ וּלְבַטֵּל תְּשֻׁמִּישׁוֹ שֶׁל זֵיז - אִין בְּעַל הַזֵּיז יְכוּל לְעַכֵּב עָלָיו¹⁵.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

(ראה להלן) - ודאי יכול לעכב, שכל שיש לו חזקה - יכול הוא למחות (הגר"א סימן קנ"ט ס"ק כב). (42 משנה, שם. 43) במשנה, שם: "המרזב אין לו חזקה ויש למקומו חזקה (ראה להלן), המזחילה יש לה חזקה". ורבינו התחיל בצינור (=במרזב) ובמזחילה, וגמר בצינור בלבד. וכוונתו לומר שאפילו צינור יש לו חזקה, וכל-שכן מזחילה, וראה ביאור הגר"א שם ס"ק כג. [ואין רבינו מחלק במרזב בינו לבין מקומו, כמו ששנו במשנה שם, משום שרבינו מפרש משנתנו לענין חזקת בעל החצר, אם בעל הגג רשאי לעקור את המרזב ממקום למקום או לקצרו כדלהלן, ולא בחזקת בעל הגג על בעל החצר (ראה להלן). ומתוך זה, שאנו דנים אם בעל הגג יכול לעקרו או לקצרו, אנו למדים, שבעל החצר ודאי אינו יכול לעקרו, ואולי גם לא לשנותו ממקום למקום, הרי שבעל הגג החזיק בצינור]. (44) שם נט. מימרא של רב יהודה בשם שמואל. (45) רבינו מפרש מה שאמר (שם נח): רב יהודה בשם שמואל, בפירושו למשנה שם "המרזב אין לו חזקה ויש למקומו חזקה": "הכי קאמר, המרזב אין לו חזקה מרוח אחת (שאפשר להחזירו בצד אחר), ויש למקומו חזקה משתי רוחות" (שאי-אפשר לעקרו לגמרי) - שאין המדובר בחזקת בעל הגג על בעל החצר (כמו שפירש הרשב"ם), אלא בחזקת בעל החצר על בעל הגג (וכמימרא של שמואל שם נט. שהובאה למעלה). ולפי"ז ברור הדבר כי לבעל הגג יש חזקה על המרזב, ובעל החצר אינו יכול לעקרו ואולי אף לא להחזירו מצד לצד (ראה למעלה הערה מב). אלא שהראב"ד השיג על רבינו והעיר עליו: הלא הלכה זו רב יהודה אמרה בשם שמואל, ואם כן האיך אפשר לפרשה במשנתנו? (46) כן מפרש רבינו בדברי רבי חנינא (שם נח): בפירושו למשנה הנ"ל: "המרזב אין לו חזקה, שאם היה ארוך מקצרו, ויש למקומו חזקה, שאם בא לעוקרו אינו עוקרו" - שאף לפי דבריו אין המדובר בחזקת בעל הגג אלא שוב בחזקת בעל החצר, כנ"ל. [והמזחילה יש לה חזקה", כלומר: אם בעל הגג רוצה לקצר את המזחילה כדי למעט את מימיו של בעל החצר - בעל החצר מעכב עליו. ועיין ראב"ד]. (47) לא כתב רבינו אלא צינור בלבד, אבל במזחילה מעכב בעל החצר שלא להחזירו ושלא לקצרו, כנ"ל. (48) שם מדברי רב ירמיה בר אבא בפירושו למשנה הנ"ל: "המרזב אין לו חזקה, שאם רוצה לבנות תחתיו בונה, ויש למקומו חזקה, שאם בא לעוקרו אינו עוקרו". [וכאן גם רבינו מודה שהמדובר בחזקת בעל הגג על בעל החצר (ראה למעלה). ומזחילה יש לה חזקה, שאם יבנה בעל החצר יערער יסודות המזחילה הבנויה על-פי הרוב באבן וטיט. ולכן לא הזכיר רבינו אלא צינור ולא מזחילה, והראב"ד חשב, כנראה, שגם בלא זה מתפרשת בחזקת בעל החצר על בעל הגג, ולכן שאל: מה לו לבעל החצר, אם בעל הגג עצמו רוצה לערער בנין המזחילה שלו?]. (49) כמבואר למעלה הלכה א. והמדובר בצינור שגדלו טפח (ראה למעלה הלכה ב, שגם ביזו הדין כן). וראה בסמ"ע סימן קנ"ט ס"ק כא. (50) ואין הבנין מפריע לזה. מה-שאי-כן ביזו, שצריך לתלות עליו.

ו. מ"י⁵¹ שהויד מ"י גגו על חצר חבירו, ולא מזה

הערה ח). אבל ברמב"ם כ"י תימן: "חוקים" = חוקים. וכ"ה בגמרא שם בספרים שלפנינו. והם שלבים = מדריגות. (25) שסומך את הסולם על כותלו בצד השני, שבתוך חצר חבירו, וכך פירשו הרשב"ם והרא"ש. וראה בסמ"ע סימן קנ"ט, ס"ק כט. (26) פירט גם שדה וגם חצר, להורות כי החצר הזה דומה לשדה שאין בו היזק ראייה, היינו שאין שם בית (ש"ך שם ס"ק י, בשם ב"ח). שאם לא כן, ודאי יכול למנוע מלהעמיד סולם קטן, כשם שיכול למנוע מלהוציא זיו (למעלה הלכה א), וראה להלן בסוף ההלכה. (27) מכיון שהוא קטן, אין בעל החצר מקפיד עליו, ואינו מוחה. ואין שתיקה זו נחשבת כמחילה, שהיא היסוד של החזקה. (28) אבל אינו יכול למנוע מלהשאיר את הסולם, ראה להלן בסוף ההלכה. (29) משנה, שם. (30) והיינו "סולם צורי" שבמשנה, שם. (31) ראה למעלה הערה כג. (32) רבינו לשיטתו, שמחילה לבד מספיקה לרכישת חזקה זו. (33) מסקנת רבינו, ואינה מפורש במקור התלמודי. (34) כלומר: כל זמן שאינו רוצה לבנות במקום הסולם, אינו יכול להכריח אותו לסלקו. (35) והוא בכלל מה שאמרו חז"ל בכמה מקומות: כופין על מדת סודם, שהרי זה נהנה וזה לא חסר. (36) היינו, להנות במקום הסולם. (37) ואין כאן משום היזק ראייה כמו ביזו (למעלה הלכה א), מכיון שאינו יכול להשתמש בסולם זה אלא אם נכנס לחצר חבירו, ועל זה הוא צריך לבקש רשות מחבירו, ואם צפוי לו היזק ראייה, יכול חבירו למנוע זאת ממנו תמיד (מגיד-משנה), וראה למעלה הערה כה, מה שכתבנו בשם הב"ח.

ה. הרוצה³⁸ להוציא צנור³⁹ על חצר חבירו, פדי שיקלח שם המים, או שיעשה מזחילה⁴⁰ על פתלו, פדי שיהיו המים נזחלין ויוירדין לחצר חבירו - בעל החצר מעכב עליו⁴¹. ואם⁴² לא מזה בו - החזיק זה בצנור⁴³. רצה אחר פה לסתם⁴⁴ הצנור - בעל החצר מעכב עליו; שפשם שהחזיק בעל הגג לשפף מימיו לחצר חבירו, פה החזיק בעל החצר שיהיו מימיו גגו של חבירו פאין אצלו לרשותו. רצה בעל הגג לעקור הצנור מצד זה ולהחזירו מצד אחר⁴⁵, או שהיה ארוך ורצה לקצרו⁴⁶ - אין בעל החצר יכול לעכב עליו; שלא החזיק אלא במימי הגג, והרי הם פאים אצלו מפל מקום⁴⁷. וכך⁴⁸ אם רצה בעל החצר לבנות תחת הצנור - אין בעל הגג יכול לעכב עליו; שאין הצנור עשוי לתשמיש פזיו, פדי שיהחזיק באויר החצר⁴⁹, שאינו עשוי אלא לקלוח המים⁵⁰.

(38) שם נח: במשנה. ויוצא גם מהמימרא של רב יהודה בשם שמואל, שם נט. (39) הוא "מרזב" שבמשנה שם, והוא ה"צינור" שבדברי שמואל שם, והוא עשוי כך שמימיו מקלחין מרחוק לתוך החצר ולא זוחלים על פני הכותל. וקובעים אותו פעם פה ופעם פה במזחילה (=הוא הצינור הגדול המחובר לגג). (40) משנה, שם. והוא צינור גדול נמשך לאורך הכותל, שמימיו נזחלים מעל הגג על פני הכותל. (41) מכיון שנראה במשנה שם שיש להם חזקה

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

לקבע, או אולי לסוכת החג לכל שנה ושנה. מה שאין-כן בסוכת צל, שאין דרכה אלא לשלשים יום, וראה ברש"י שם ד"ה ואי סוכה דמצוה. (70 שם. 71) שזה סימן ברור שכוונתו לקבע. (72) תוספת של רבינו בהתאם לשיטתו. ומקור דבריו בבבא-בבא-בבא-בבא. (הגר"א שם ס"ק מז).

ח. מ"ז⁷³ שֶׁחֲזִיק בְּכֶתֶל זֶה בְּקוֹרֵה אַחַת - אֵינוֹ יָכוֹל לְהִחָזֵק בְּקוֹרֵה שְׁנִיָּה; שֶׁהָרִי לֹא מְחַל לוֹ אֶלָּא עַל הָאַחַת. בְּמָה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּשֶׁהוֹדָה שְׂאִין הַפֶּתֶל זֶה⁷⁴ שְׁלוֹ, אֶלָּא חֲבָרוֹ מְחַל לוֹ עַל הַכְּנַסַּת קוֹרֵה זֶה; אֲבָל אִם טָעַן: שֶׁפֶתֶל זֶה⁷⁵ שֶׁתָּף אָנִי בִּפְהַ⁷⁶, הוֹאִיל וְהִשְׁתַּמְשׁ בִּפְהַ בְּקוֹרֵה אַחַת - נֶאֱמַן⁷⁷, וּמִשְׁתַּמְשׁ בְּכָלֵן, אַחֵר שֶׁיִּשְׁבַּע שְׁבוּעַת הַסֵּת⁷⁸ שֶׁהוּא שֶׁתָּף בְּכָל הַפֶּתֶל.

(73) אין מקור מפורש להלכה זו, אך היא יוצאת מהויכוח שבין רב נחמן ורב יוסף (שם ו.) אם מחזיקים מקורה קטנה לכבדה (ראה למעלה) - הרי שאף המיקל לא היקל אלא באופן זה, אבל לענין הכנסת קורות נוספות - לא נחלקו (מגיד-משנה). (74) בכ"י תימן: "הכותל הזה". (75) שעד עכשיו היה בחזקת השני (כסף-משנה). (76) מתחילת בנייתו (מ"מ). וראה להלן. ובכ"י תימן: בו. (77) מיד, ואינו צריך חזקת ג' שנים, כיון שטוען שהוא שותף מתחילת הבנייה (מגיד-משנה), ומקור להלכה זו מה שאמרו (בבא בתרא ו.) "אמר רב הונא, בי כוי לא הוי חזקה", וזוהי ההלכה המבוארת להלן: "היו קורותיו של ראובן בתוך הכותל וכו'", ולדעת רבינו שאם החזיק בקורה אחת אינו יכול להחזיק בקורה שניה, כנ"ל, מה חידוש יש כאן בדין זה של "בי כוי" שעוד לא נשתמש כלל בכותל? אלא על-כרחנו שכאן מדובר בטענת שותפות, ומשמיענו בזה שכל זמן שלא השתמש אין לו חזקה - הרי שאם כבר השתמש יש לו חזקה (הגר"א סימן קנג, ס"ק מט.). (78) כדין כל מחזיק בקרקע שלש שנים, וטוען שלקחה (פי"א מהלכות טוען ונטען הלכה א.).

ט. ה"ז⁷⁹ קוֹרוֹתָיו שֶׁל רְאוּבֵן בְּתוֹךְ הַפֶּתֶל⁸⁰, וּבְצַד שְׂמֹעוֹן מְקוֹמוֹת חֲפוּרִין לְהַכְנִיס⁸¹ בָּהֶן רְאִישֵׁי הַקּוֹרוֹת - לֹא הִחָזֵק⁸² בָּהֶן שְׂמֹעוֹן לְהַכְנִיס בָּהֶם⁸³ קוֹרוֹת, וְאֵינוֹ יָכוֹל לְטַעַן שֶׁהוּא שֶׁתָּף בוֹ. שֶׁהָרִי אֵין לוֹ בּוֹ תִּשְׁמִישׁ⁸⁴, וְיָכוֹל⁸⁵ רְאוּבֵן לְטַעַן: שֶׁאֲנִי חֲפָרְתִּי מְקוֹמוֹת אֵלוֹ בְּצַדָּךְ, פְּדִי שִׁיְהִיו מוֹכְנִים עַד שֶׁתִּקְנֶנָּה מִמֶּנִּי אוֹ שֶׁתִּבְקַשׁ מִמֶּנִּי וְאֶמְחַל לָךְ, וְתַכְנִיס הַקּוֹרוֹת בְּלֹא חֲפִירָה בְּפֶתֶל, פְּדִי שֶׁלֹּא יִתְמַטְמֵט⁸⁶ פֶּתְלֵי בְּעַת חֲפִירָה.

(79) שם, מימרא הנ"ל של רב הונא. (80) ובזה הוחזק הכותל בשלו. (81) מוכנות להכניס, אבל זה עדיין לא הכניס. (82) מטעם מחילה, לפי שלא היה לו עדיין מה למחול ונגד מה למחות. (83) בכ"י תימן: בהן. (84) כנ"ל, שהמדובר בטענת שותפות. (85) כן הוא שם, בסוף דברי רב הונא. (86) יתמוטט. ובכ"י תימן: "יתנדנד".

בו, וְהִחָזֵק בְּדָבָר זֶה: אִם הַמַּיִם מְנַטְפִּין⁵², וְרָצָה לְקַבֵּץ לְמַקּוֹם אֶחָד וְלַעֲשׂוֹתָם צְנוּר - עוֹשֶׂה⁵³. וְכֵן⁵⁴ אִם הָיוּ בְּאֵין דֶּרֶךְ צְנוּר מְמַקּוֹם אַחֵר, וְחִלְקוֹן⁵⁵ עַל רַחֵב הַפֶּתֶל וְהִחָזִירָן נוֹטְפִין - עוֹשֶׂה. וְאֶפְלוּ⁵⁶ לְכַנּוֹת עַל גִּגּוֹ מִמֵּין צְרִיף⁵⁷, עַד שֶׁיִּרְדוּ הַמַּיִם בְּמַהְרָה⁵⁸ לְחֻצַּר חֲבָרוֹ - בּוֹנֵה; שֶׁהָרִי הִחָזְקוּ מִימּוֹ שֶׁל זֶה לִירֵד לְחֻצַּר חֲבָרוֹ.

(51) בבא-בבא ה. ויכוח בין רב נחמן ורב יוסף, שנמסר בשני לשונות. (52) שהן יורדין טיפין טיפין על פני הכותל. (53) שהמים יורדים עכשיו במרוכז דרך הצינור, וזה יותר נוח לבעל החצר, ולפיכך הכל מודים בזה שמתור. (54) לפי הלשון הראשון, סובר כן רב יוסף. ואילו לפי הלשון השני, סובר כן גם רב נחמן. (55) שהסיר את הצינור, והמים שוב מתפשטים על פני כל הכותל. (56) כרב יוסף לפי הלשון האחרון, "ועבד עובדא בצריפא דאורבני". (57) בנין, שאין לו גג וראשי הדפנות דבוקות זו בזו, כזה: A. וראה בפ"ד מהלכות סוכה הלכה ז. (58) שמתוך שהגג משופע, יורדים המים במהירות יתר, וכן כתב ר"י מיגאש.

ז. פֶּתֶל⁵⁹ שְׂבִין רְאוּבֵן וְשְׂמֹעוֹן: אִם הָיוּ שֶׁתָּפִין בֵּה - שְׁנֵיהֶם מִשְׁתַּמְשִׁין בוֹ; זֶה חוֹפֵר מְצַד זֶה וּמַכְנִיס קוֹרוֹתָיו כָּל שְׁהֵן⁶⁰, וְזֶה חוֹפֵר מְצַד זֶה וּמַכְנִיס קוֹרוֹתָיו. הֵיךְ הַפֶּתֶל שֶׁל רְאוּבֵן לְבָדוֹ - אֵין שְׂמֹעוֹן יָכוֹל לְהִשְׁתַּמְשׁ בוֹ⁶¹. חֲפָר⁶² שְׂמֹעוֹן בְּכֶתֶל זֶה, וְהַכְנִיס בֵּה קוֹרֵה אַחַת, וְשֶׁתַּק⁶³ רְאוּבֵן וְלֹא מָחָה בוֹ - הִחָזֵק בְּמַקּוֹם הַקּוֹרֵה. אֶפְלוּ הֵיטָה קִטְנָה, וְרָצָה שְׂמֹעוֹן לְהַחְלִיפָה בְּקוֹרֵה גְדוֹלָה וְעָבָה - מִחֲלִיף⁶⁴. הֵיטָה⁶⁵ הַקּוֹרֵה סֵפֶת עֲרֵאִים⁶⁶: כָּל שְׁלֹשִׁים יוֹם - לֹא הִחָזֵק בֵּה סֵתָם, שֶׁהָרִי רְאוּבֵן אוֹמֵר: לֹא מְחַלְתִּי וְהַנְּחִיתִי, אֶלָּא מִפְּנֵי שֶׁהוּא עֲרֵאי; לְאַחֵר שְׁלֹשִׁים יוֹם - הִחָזֵק, שְׂאֵין זֶה עֲרֵאי. וְאִם⁶⁷ סֵפֶת יְמֵי הַחֵג הִיא: כָּל שְׁבַעַת יְמֵי הַחֵג⁶⁸ - לֹא הִחָזֵק; לְאַחֲרָי⁶⁹ שְׁבַעָה - הִחָזֵק. וְאִם⁷⁰ חֲבָר רֹאשׁ הַקּוֹרֵה בְּפֶתֶל בְּטִיט⁷¹ - מִיַּד הִחָזֵק. וְהוּא⁷² שֶׁיִּבְיֵא רְאִיָּה שְׂרָאוּבֵן סִיעַ עִמּוֹ, אוֹ רָאָה וְלֹא מָחָה.

(59) בבא-בבא ה. (60) אף אם כבדים הם, אבל לא יותר על המדה, והולכים בזה אחר המנהג (רמ"א סימן קנג סעיף יד). (61) פשוט. וכן נראה במשנה שם, ובגמרא שם ו. כמימרא של רב נחמן שתוכנה הובא להלן. (62) שם ו. וראה למעלה הערה נ. (63) רבינו לשיטתו, שבחזקות אלו אין צורך לא בשלש שנים ולא בטענה (מגיד-משנה). (64) כלשון שני של רב נחמן, וכרב יוסף. (65) שם ו: מימרא של רבינא. (66) סוכה קייצית שעשויה לצל בלבד (שם). (67) שם. (68) שבעה לאו דוקא, אלא שמונה, שהרי בשמיני-עצרת אינו יכול לסתרה (הגהות מיימוניות בשם 'תוספות'). (69) מפני שסוכה זו נעשתה לשם חג, ועכשיו לא צריך יותר לסוכת חג, ואם כן ברור שדעתו

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

פָּרֶק הַשִּׁיעוּי

1) נתבארו קצת מן הדברים שאין אדם רשאי לעשות בתוך שלו סמוך לרשות חבירו כדי שלא יזיק את חבירו, אם בשניהם שווים כאחד, אם כשהאחד בעל עלייה והשני בעל הבית התחתון. ולא נשלמו.

א. לא יחפור אדם² בור³ ולא שיח⁴ ולא מערה⁵, ולא יביא⁶ אמת המים, ולא יעשה ברכת⁷ המים לשורות⁸ בה פגדים לכבס, בצד פתלו⁹ של חבירו¹⁰, אלא אם כן הרחיק מפתל שלשה טפחים, ויסיד¹¹ פסיד לכתל בור זה או מקנה המים זה או פתל האמה מצד חבירו, פדי שלא יבליעו המים¹² ויזיקו¹³ כתל חבירו.

2) במשנה (בבא-בבא 10א): "לא יחפור אדם בור סמוך לבור של חבירו ולא שיח ולא מערה ולא אמת המים ולא נברכת כובסין אלא-אם-כן הרחיק מכותל חבירו שלשה טפחים וסד בסיד". ופירש הראב"ד (ב'שיטה מקובצת' שם יט.) שהמשנה הנ"ל מחולקת לשתי בבות: א. "לא יחפור אדם בור סמוך לבורו של חבירו". ב. "ולא שיח ולא מערה וכו' וסד בסיד". והבבא הראשונה עוסקת בבור שאין בו מים, אלא שמכיון שהבור הוא עמוק הוא מזיק בחפירה, ועל זה אמרו שם: "כל מרא ומרא דקא מחיית, קא מרפית לה לארעאי" (= כל חפירה וחפירה שאתה מכה, אתה מרפה את קרקע). ובבבא זו לא נזכר "וסד בסיד", כיון שאין מתנוא (= לחות מים) אלא נדנוד על-ידי החפירה בלבד. ואילו הבבא השניה בדבר שיח ומערה, שאינם עמוקים ואין חפירתם מזקת כל כך, מדובר כשיש בהם מים, ועל זה אמרו (שם יט.): "וישא היזיקא דמתונתא" (= ברישא, ההיזק משום לחות המים). ולפיכך צריך גם הרחקה שלשה טפחים וגם לסוד בסיד. ומה שאמרו בגמרא (שם יז): "אמר רב יהודה, מכותל בורו שנינו" אין זה אלא על הבבא הראשונה, אבל הבבא השניה שנוצר בה "מכותל חבירו" מדובר בכל כותל בנין, וכנראה שזוהי גם דעת רבינו כמו שיבואר להלן (דגל ראו'ן) חלק שלישי סימן מ). 3) רבינו שינה מדרכו של התנא. שחילק המשנה לשתי בבות, ודיבר בבבא הראשונה בבור שאין בו מים, שאין בו צורך לסוד בסיד - אלא כלל בור ושיח ומערה וכו' והמדובר בבור שיש בו מים, כמו שיח ומערה ואמת המים וכו', וכמו שמסיים בסוף: "כדי שלא יבליעו המים וכו'". ודין בור שאין בו מים הביא להלן הלכה י, עיין שם (דגל ראו'ן שם). 4) אף הוא מין בור, שהוא ארוך ואינו עמוק כל-כך כמו בור. 5) אף היא כבור, אלא שהיא מרובעת ומכוסה בתקרה. 6) תעלה שרחבה אמה. 7) במשנה: "נברכת", והיא חפירה בקרקע, ובה מתקבצים מי הגשמים. ויש צורך לפרט אמת המים לחוד ובריכה לחוד, שבאמת המים, המים נגריים תמיד. ובבריכה המים נקווים ועומדים, ויש בכל אחד מהם חיוב ושלילה (גמרא שם יט.). וראה פירוש המשניות לרבינו. 8) בגמרא שם יט, חילקו בין "מחמצן" המתאים לזה שהובא כאן, לבין "נדיין" שדינו הובא להלן, הלכה ה. 9) היינו כותל בנין של חבירו, וראה למעלה הערה א. 10) כן הוא בדפוס רומי, וכעין זה בכ"י

תימן, וכן נכון. 11) "ו" החיבור מורה, שצריך שני דברים: גם הרחקת שלשה טפחים, גם לסוד בסיד. וכן הוא בגמרא שם יט. "פשיטא, דוסד בסיד, תנן". כלומר, שצריך שניהם, ואע"פ שדחו זאת בסוגיא הנ"ל - סובר רבינו שאין להתחשב עם הדיחוי, וה"פשיטא" הנ"ל נשארת בתקפה. 12) שם יט. וראה למעלה הערה א. 13) וצריך לומר שזהו כמו נזק בידים, שהרי בלי זה אנו פוסקים כרבי יוסי, שעל הניזק להרחיק את עצמו, וראה דברי רבינו להלן בפרק י הלכה ה.

ב. מרחיקין¹⁴ את הגפת¹⁵ ואת הזפת¹⁶ ואת המלח ואת הסיד ואת הסלעים¹⁷ מפתלו של חבירו שלשה טפחים, או¹⁸ סד פסיד. ומרחיקין¹⁹ את הזרעים²⁰ ואת המחרשה²¹ ואת הגמא²² שמתקבץ בה מימי רגלים²³ מן הפתל²⁴ שלשה טפחים²⁵.

14) המשך המשנה, שם. 15) פסולת הזיתים, אחרי שמוציאין את השמן" (רבינו בפירוש המשניות). ובמסכת שבת פ"ד משנה א, כתב רבינו: "וכן פסולת השומשמיין". וכן בגמרא שם מז: וראה בפ"ד מהלכות שבת הלכה א והערה ב]. 16) בכ"י תימן: "הזבל" (וכן הוא במשנה, שם). וכן הגיה מרכת-המשנה מדעתו, וראה לחם-משנה. וכל אלו מקלקלים את הכותל מחמת החום שבהם, ראה בהלכות שבת שם. 17) והם מחלידים את האדמה מתחת לכותל, והופכים אותה עפר תיחוח (שם יט. ב'תוספות ד"ה משום, בשם ר"ח). 18) כאן ברור, שמספיק אמצעי אחד אף לרבינו. בגירסתנו מפורש במשנתנו שם: "או סד בסיד", ואף לדברי ה'תוספות' (שם ד"ה וסד בסיד) שהעלו מתוך דיון את הגירסא: "וסד" (=ב"ו"ו החיבור) - יוצא מפורש, מתוך השקלא וטריא בגמרא יט. שכאן מספיק אמצעי אחד. וראה בלחם-משנה למעלה הלכה א. 19) אף זה, המשך המשנה שם. 20) בשקלא-וטריא בגמרא שם, סמכו את הטעם של כל הבבא הזאת: משום רטיבות. אך בזרעים, נאמר טעם מיוחד, והוא: "שמחלידים את הקרקע ומעלים עפר תיחוח" (שם יט): וכתב רבינו בלשון כללית, כי המדובר גם כשזרעו במפולת יד, בלי מחרישה, שהרי אז יש טעם אחר לאסור, כמו שהעלו בגמרא. וראה בלחם-משנה. 21) בגמרא שם, ציינו, שמדובר כאן בחרישה לאילנות, ובארץ ישראל, שאין צורך בבריכת מים, כי אחרת הרי יש נימוקים אחרים לאסור. ורבינו כתב בלשון סתמית, הכוללת כל המקרים, וראה לחם-משנה. 22) במשנה, שם: "מי רגלים". ובגמרא (שם יט): פירשה לדעת רבה בר בר חנה, המתיר להשתין מים בצד כתלו של חבירו, ב"שופכין". ופירשה רבינו "גומא" (דלא כרש"י ור"י מיגאש שפירשו שמקבץ מי רגלים ושופכם בבת אחת). ואע"פ שרבינו פסק (להלן הלכה ו) שלא כרבה בר בר חנה, אלא "לא ישתין אדם מים בצד כתלו של חבירו אלא-אם-כן הרחיק ממנו שלשה טפחים" - כתב רבינו כאן "גומא" משום שכותל האמור כאן כולל גם כותל-אבנים שהמשתין מים אצלו אין צריך להרחיק אלא טפח אחד בלבד (ראה להלן שם), ואילו ב"גומא" צריך להרחיק גם ממנו שלושה טפחים (כסף-

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

ז. מְרַחֵקִין⁴³ אֶת הַסֵּלֶם מֵהַשׁוֹכֵף אַרְבַּע אַמּוֹת, פְּדֵי שְׁלָא תִקְפֹּץ הַנִּמְיָה⁴⁴ בְּעַת שְׁמִינַח הַסֵּלֶם⁴⁵, וְתַעֲלֶה לְשׁוֹכֵף וְתֵאכַל הַגּוֹזְלוֹת⁴⁶.

43) שם כב: במשנה. (44) חיה קטנה, הטורפת עופות. 45) שאז נקרא זה מזיק בידיים, שגם רבי יוסי (שרבינו פוסק כמותו, לקמן פ"י ה"ה) מודה בזה. (46) אם כי אין זה אלא גרם נזק בלבד, והגורם נזק פטור משלם - לא פטרוהו אלא כשכבר עשה החיזוק, אבל לעשות לכתחילה החיזוק - אסור (בגמרא שם). ומהדובר כשהנמיה אינה של בעל הסולם, שאם היא שלו, חייב הוא על נזקה כדין שורו שהזיק, ראה פ"א מהלכות נזקי ממון הלכה א.

ח. וּמְרַחֵקִין⁴⁷ אֶת הַכֶּתֶל מִן הַמְּזַחֵלָה⁴⁸ שֶׁל חֵבְרוֹ אַרְבַּע אַמּוֹת, פְּדֵי שְׁיֵהִיָּה מְקוּם⁴⁹ לְבַעַל הַמְּזַחֵלָה לְזִקְף⁵⁰ סֵלֶם וְלִתְקַן⁵¹ מְזַחֵלָה שְׁלוֹ, הוֹאִיל⁵² וְהַחֲזִיק בָּהּ⁵³.

47) המשך המשנה, שם. (48) הצינור הגדול המחובר מסביב לגג, ובו יורדים המים מן הגג אל החצר דרך הצינור הקטן. וראה למעלה פ"ח הלכה ה. (49) ואם כי למעלה שם מבואר שלא אסרו לבנות מתחת למזחילה אלא כדי שלא יערער את הבנין - כל זה אינו אלא בבונה תחתיה, שאינה מפריעה לזקיפת הסולם, אבל בנייה בשטח הסמוך למזחילה, מפריעה לזקיפת הסולם (מגיד-משנה). (50) להעמיד. (51) לנקות את המזחילה מהכלוך והצרות הנופלים בה, שמעכבים את קילוח המים. (52) ורבינו לשיטתו, שלא צריך בענינים אלו לא טענה ולא חזקת שלש שנים, בניגוד לשיטת ראשונים אחרים. (53) ואף שלא החזיק אלא במזחילה, ולא בשטח שמסביב לה - אם לא נתתן לו האפשרות לתקן את המזחילה, תתקלקל ולא יהנה ממנה כלום (מגיד-משנה). ואין כאן משום הרחקת נזק, שהרי אין כאן חיזוק מיידי.

ט. רְאוּבֵן⁵⁴ שְׁהִיָּה כְּתוּב פְּתוּלָה סְמוּךְ⁵⁵ לְכֶתֶל שְׁמַעוֹן⁵⁶ כְּמִין גַּם⁵⁷, וּבָא רְאוּבֵן לַעֲשׂוֹת כְּתוּלָה שְׁנֵי כְּנָגְדֵי כְּתוּלָה שְׁמַעוֹן, עַד שְׁיַעֲשֶׂה הַשְּׁלֹשָׁה כְּתוּלֵין כְּמִין בֵּי"ת - הָרִי שְׁמַעוֹן מְעַכֵּב עָלָיו, עַד שְׁיִרְחִיק מִכְּנָגְדוֹ⁵⁸ אַרְבַּע אַמּוֹת; פְּדֵי שְׁיֵהִיָּה הַמְּקוּם בֵּין שְׁנֵי הַכְּתוּלִים רַחֵב, פְּדֵי שְׁיִדְוֶשׁוּ⁵⁹ בּוֹ רַבִּים וְתִתְחַזַּק הָאָרֶץ. בְּמָה דְּבָרִים אַמּוּרִים? ⁶⁰ בְּכֶתֶל גִּנְהָ⁶¹ אוֹ ⁶² בְּכֶתֶל חֲצָר בְּעִיר חֲדָשָׁה⁶³; אֲבָל בְּעִיר יְשֻׁנָּה - כְּבָר נִתְחַזְּקָה, וּבִנְיָה כְּנָגְדוֹ בְּלֹא הִרְחָקָה. וְכֵן אִם לֹא הָיָה בְּאָרֶץ כְּתוּלָה שְׁמַעוֹן שְׁבוּנָה כְּנָגְדוֹ אַרְבַּע אַמּוֹת - אֵינּוּ מְרַחֵק, אֶף עַל פִּי שְׁמוּנַע הַרְגֵל מְלַהֲלֵף שָׁם; שֶׁהַכֶּתֶל שֶׁהוּא פְּחוֹת מֵאַרְבַּע אַמּוֹת אֵינּוּ צָרִיף חֲזוּק הָאָרֶץ⁶⁴.

54) שם כב. במשנה: "מי שהיה כותלו סמוך לכותל חבירו - לא יסמוך לו כותל אחר, אלא אם-כן הרחיק ממנו ארבע אמות". ובגמרא שם הקשו: "וקמא היכי סמיך?" (=הכותל הראשון האיך סמוך), ומתוך רבא: "הכי קתני, מי שהיה

משנה בשם המגיה). (23) ודוקא מי רגלים, אבל לא סתם מים, ואין זה דומה לבור ונברכת הכובסין, שהם תדירים יותר (מגיד-משנה). (24) והיינו גם כותל-אבנים, ראה למעלה הערה כ. (25) ולא הזכיר רבינו "סיד". וכן אינו במשנה שם. ועיין ב'טור' סימן קנה, ובהגהת הרמ"א שם סעיף ה, וביאור הגר"א שם סעיף-קטן יד.

ג. מְרַחֵקִין²⁶ אֶת הָרְחִים [מִן הַכֶּתֶל] שְׁלֹשָׁה טַפְחִים מִן הָרְחִים הַפְּחִתוּנָה²⁷, שֶׁהֵן²⁸ אַרְבַּעַה מִן הָעֲלִיוֹנָה²⁹, פְּדֵי שְׁלָא יִנְיֵד אוֹתוֹ³⁰, אוּ פְּדֵי שְׁלָא יִבְהַלְנוּ פְּקוּל הָרְחִים³¹.

26) המשך המשנה, שם. (27) הוא "השכב" שהוזכר במשנה. (28) שהריחיים מורכבות משתי אבנים זו על גבי זו, שהעליונה קצרה מהתחתונה טפח. (29) הוא "הרכב" שבמשנה, שם. (30) שם ית. ובאופן שהריחיים גדולים ויש בהם תנודה רבה. (31) באופן שאין תנודה גדולה, כגון בריחיים קטנים (שם כ:).

ד. מְרַחֵקִין³² אֶת הַתְּנוּר מִן הַכֶּתֶל שְׁלֹשָׁה טַפְחִים מִקְּרָקְעִיתוֹ³³, שֶׁהֵן אַרְבַּעַה מִשְׁפֹּתוֹ³⁴, פְּדֵי שְׁלָא יַחֵם הַכֶּתֶל.

32) סוף המשנה, שם. (33) הוא "הכליא" שבמשנה. (34) שהתנור רחב מלמטה ועולה ומתקצר, ושפתו העליונה פחותה מן הקרקעית טפח.

ה. אֶבְנֵי³⁵ שֶׁהוֹבֵס מִפֶּה בְּגָדִים עָלֶיהָ עַד שְׁיִתְלַבְּנוּ - צָרִיף לְהִרְחִיק אוֹתָהּ אַרְבַּע אַמּוֹת מִכֶּתֶל שֶׁל חֵבְרוֹ; שְׁבַעַת שֶׁהוֹבֵס מִפֶּה עָלֶיהָ, הַמִּים נִתְזָרִין וּמִזִּיקִין לְכֶתֶל³⁷.

35) ברייתא ומימרא של רבה בר אבוח (שם יט). (36) ואז הם נתזין אף למרחוק, ולפיכך צריכה הרחקה יותר גדולה. בניגוד ל"נברכת הכובסין" שבמשנה (שם יז) ששורים בה הבגדים שאין צורך להרחיק אלא שלשה טפחים בלבד, כמבואר למעלה הלכה א (גמרא שם יט). (37) מכיון שכאן לא הבדיל רבינו בין כותל אבנים לכותל לבנים (כמו שחילק להלן הלכה ו) - נראה שכאן אין חילוק בדבר (מגיד-משנה), וראה הגהות מיימוניות שיש חולקים בזה.

ו. לֹא³⁸ יִשְׁתִּין אָדָם מִים בְּצַד כְּתוּלָה שֶׁל חֵבְרוֹ, אֲלֵא אִם בֵּין הָרְחִים מִפְּנֵי שְׁלֹשָׁה טַפְחִים. בְּמָה דְּבָרִים אַמּוּרִים? בְּכֶתֶל לְבָנִים; אֲבָל בְּכֶתֶל אַבְנִים³⁹ - יִרְחִיק טַפַּח. וְאִם הָיוּ הָאַבְנִים⁴⁰ צָחִית⁴¹ סֵלַע - מִשְׁתִּין⁴² בְּצַדוֹ בְּלֹא הִרְחָקָה.

38) תוספתא בבא-בתרא פ"א, הובאה שם יט: (39) שהם חזקים יותר. (40) שאבנים אלו, מהם עשוי הכותל, הם ממין הסלע. ולרש"י שם פירוש אחר, וראה ביאור הגר"א סימן קנה, ס"ק לו. (41) יבש מאוד, ואין הרטיבות מזקת לה כלל. (42) כנראה מלשון רבינו שרק להשתין מותר, אבל גומא של מי רגלים צריך להרחיק. אך אין זו דעת ה'בית יוסף' לפי רבינו, וראה סמ"ע שם ס"ק כב.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

בבור בלבד ולא ביתר ההרחקות - סובר המגיד-משנה (למעלה הלכה ד) שרק בבור הלכה כרבא, ולא ביתר ההרחקות, לפי שהלכה כרבי יוסי שעל הניזק להרחיק את עצמו, ורק אם זהו "גירי דליה" (=חיציו של המזיק), אז חייב הוא להרחיק, וכל זמן שאין הנוק קיים, אי-אפשר לומר שאלו הם חצים שלו, ורק בבור אמרו בגמרא שעצם החפירה מזיק לקרקע חבירו, אפילו אם אין לחבירו בה לא כותל ולא בור, וראה 'תוספות' שם יז. ד"ה לא יחפור, והגהות מיימוניות כאן אות ב, ולחם-משנה כאן. 74) לא הזכיר כאן רבינו ענין הסיד כמו בהלכה א, לפי שכאן מדובר בבור ריק שאין בו מים, שהוא עשוי לתשמישים אחרים, וכל החיזוק אינו אלא החפירה. וזוהי הבבא הראשונה שבמשנה, בתחילת פרק לא יחפור, ראה למעלה הלכה א והערה א.

יא. הַבֵּית־75 וְהַעֲלִיָּה שֶׁל שְׁנַיִם 76 - לֹא יַעֲשֶׂה בַּעַל הַבֵּית תְּנוּרָה בְּתוֹךְ בֵּיתוֹ, אֶלֶּא אִם פֶּן לֹא עַל גְּבִי 77 גְּבֵהָ 78 אַרְבַּע אַמּוֹת 79. וְכֵן 80 לֹא יַעֲמִיד בַּעַל הַעֲלִיָּה תְּנוּרָה, עַד שֶׁיִּהְיֶה תַּחְתּוֹ מַעֲזִיבָה 81 שְׁלֹשָׁה טְפָחִים 82. וּבִכְרִיָּה 83 - טְפַח 84. וְאִם 85 תְּנוּרָה שֶׁל נְחֹתָמִים 86 הוּא - צָרִיף שֶׁיִּהְיֶה תַּחְתּוֹ אַרְבַּעַת טְפָחִים. וּבִכְרִיָּה שֶׁל נְחֹתָמִין - שְׁלֹשָׁה טְפָחִים. וְאִם עַל פִּי שֶׁהֲרַחֵק הַשְּׁעוּרָה 87, אִם יֵצֵאת הָאֵשׁ וְהִזִּיקָה - מְשַׁלֵּם מֵה שֶׁהִזִּיקָה 88, כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר 89 בְּמִקּוֹמוֹ 90.

(75 שם כ: במשנה. 76) ושניהם מעכבים זה על זה, וכן פירשו ה'תוספות' בבא-קמא סא: ד"ה לא יעמוד אדם (ולא כפירוש רש"י שם ד"ה לא יעמיד, שבני העיר מעכבים, והיינו, שהבית הוא כולו של אדם אחד). 77) היינו, מפי התנור עד התקרה (רש"י לב"ב שם, ד"ה אלא אם כן). 78) חלל ריק (רש"י שם). 79) שלא תשרף התקרה (רש"י שם). ואם לא הרחיק כשעור הנ"ל, הרי הוא כמזיק בידים ('קצות החושן' סימן קנה ס"ק א, וראה עוד להלן הערות פד, פה, פז). 80) משנה, שם. 81) הטיח של התקרה. 82) וכמו כן ארבע אמות למעלה ממנו, שלא תשרף התקרה (רש"י שם ד"ה עד שיהא תחתיו). 83) הוא "בנין עשוי לבשל, ששופתין בו שתי קדרות" (פירוש המשניות לרבינו), ואין האש גדולה כל-כך. 84) למטה. אבל למעלה, צריך גם בכירה ארבע אמות (סמ"ע סימן קנה ס"ק ב). 85) ברייתא שם, וכפי שפירש אותה אביי, שלא תהא סותרת את משנתנו. 86) שמסיקים בו ביתר תדירות (רש"י שם ד"ה בנדחתו). 87) ואינו כמזיק בידים (ראה למעלה הערה עו). 88) כדעת חכמים במשנה שם, ולא כרבי שמעון. וכן פסק הרי"ף שם. ואע"פ שאם "הרחיק האש כראוי ועברה והזיקה - פטור, שזו מכה בידי שמים היא" (פי"ד מהלכות נזקי ממון הלכה ב), כרבי שמעון בבבא-קמא סא: במשנה - שם הרחיק כראוי, באופן שיצא גם מכלל היזק של "אש", אבל כאן שלא הרחיק אלא ארבע אמות, לא יצא אלא מכלל "אדם המזיק", אבל מכלל "אש" לא יצא ('קצות החושן' שם, ועיין רי"ף בבבא-קמא שם). 89) במגדל עוז הביא "שנתבאר", וכן נכון. 90) בהלכות נזקי ממון שם, שאם לא הרחיק כראוי, ועברה האש והזיקה - חייב לשלם.

כותלו סמוך לכותל חבירו בארבע אמות - לא יסמוך לו כותל אחר" (כן הנוסחא שם בכ"י מינכן, ובפירוש ר"י מיגאש ובעוד כמה מקורות. ראה בדקדוקי סופרים שם, ולא גרסינן "ברחוק ארבע אמות ונפל"). ופירשה ר"י מיגאש: "שרוחב כותלו סמוך לאורך כותלו של חבירו (כמין גאם, וכמו שכתב רבינו כאן ובפירוש המשנה) לא יסמוך לו כותל אחר כנגד ארכו, כנגד אורך כותלו של חבירו לעשות ממנו (בית) [בי"ת]" (כדברי רבינו, ועיין מגיד-משנה וכסף-משנה והגר"א סימן קנה, ס"ק לב). 55) ומן הצד לא צריך הרחקה, שאין בו משום חוסר דוושא (=דריסה), גמרא הנ"ל. (ועוד שם: "הכא במאי עסקינן, מן הצד"). 56) ולשמעון היה מותר לבנות כותל זה, כיון שכותל של ראובן לא היה אז, וראה להלן הערה ע. 57) אות יונית, דומה ל"ך" עברית. 58) מכנגד כותלו של שמעון. 59) שידרסו. ויש מפרשים, שהמדובר כאן כשקנו שניהם הקרקע מן המלך, שבסתמא נשתעבדו להם ארבע אמות קרקע חוץ מן הכותל לשם דוושא (מגיד-משנה). 60) שם, בדברי רב ורבי אושעיא. 61) מתוך שלא מרבים ללכת בגינה בפנים, צריכה היא דישה מבחוץ (רש"י שם ד"ה אלא כותל גינה). 62) רבי אושעיא, ולפי הכרעת רבי יוסי בר חנינא, אף לרב. 63) שעדיין לא הספיקו לדוש כהוגן את הקרקע, ונקראת חדשה עד חמשים שנה (רמ"א סימן קנה סעיף יג, וראה סמ"ע שם ס"ק לג). 64) כתב הרשב"א שסברא יפה היא, ולפי נוסחת ר"י מיגאש, שהובאה למעלה: "הכי קתני, מי שהיה כותלו סמוך לכותל חבירו בארבע אמות" - מפורש בגמרא שהכותל של חבירו היה ארבע אמות, הרי שאם היה פחות מארבע אמות - אין בו דין "דוושא" (הגר"א סימן קנה ס"ק לו, וראה במגיד-משנה).

י. מִי 65 שָׂבָא לְחַפְרֵי בּוֹרָה 66 בְּסוּף שְׂדֵהוּ לְסַמְךָ לְמַצָּר חֲבֵירוֹ 67: אִם שְׂדֵהוּ חֲבֵירוֹ אֵינוֹ עֲשׂוּי לְבוֹרוֹת 68 - סוּמְךָ, וְאֵינוֹ יָכוֹל לְמַחֹת בְּיָדוֹ 69. וְאִם יִמְלֶךְ חֲבֵירוֹ לְחַפְרֵי בּוֹר בְּצֵדוֹ - צָרִיף לְהֲרַחֵק מִן כְּתֹל הַבּוֹר שְׁלֹשָׁה טְפָחִים, עַד שֶׁיִּהְיֶה בֵּין חֲלָל שְׁגִי הַבוֹרוֹת שְׁשָׁה טְפָחִים 70. וְאִם 71 הֵיטָה שְׂדֵהוּ חֲבֵירוֹ עֲשׂוּיָה 72 לְבוֹרוֹת - אֵינוֹ סוּמְךָ 73, עַד שֶׁיִּרְחִיק 74 מִן הַמַּצָּר שְׁלֹשָׁה טְפָחִים וְיַחְפֹּר. וְכִשְׂיָבוֹא חֲבֵירוֹ לְחַפְרֵי - יִרְחִיק גַּם הוּא שְׁלֹשָׁה טְפָחִים בְּתוֹךְ שְׂדֵהוּ וְיַחְפֹּר.

(65) בבא-בתרא יז: (66) היינו בור בלי מים, וכל החיזוק הוא עצם החפירה בלבד, וראה למעלה הערה א. (67) לגבול חבירו. ולחבירו אין שם בור. (68) שהוא בית הבעל, שדי לו במי גשמים, ואין משקים אותו בידים. (69) בטענה, שמא ימלך וירצה פעם לחפור בור. (70) כיון שהראשון עשה כדיון, וסמך בהיתר - צריך השני להרחיק כשעור, וכן כתבו ה'תוספות' (שם יז: ד"ה אביי). ויש אומרים, שזה יכול לטעון שאינו מחוייב לסבול בגלל זה, שוויתר מקודם ונתן לזה לחפור בלי הרחקה (מגיד-משנה). (71) כרבא ולא כאביי, וכפי הלשון השני. (72) כגון בית השלחין, שצריך להשקות אותה בידים. (73) מכיון שלא הזכיר רבינו דין סמיכה למצר כשאין עוד הניזק שם, אלא

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

לְהַבְדִּיל בֵּין הַחֲנוּת וּבֵין הָאוֹצֵר - בְּכָל אֱלוֹ פֶּעַל
אוֹצֵר מֵעֵבֶב עָלָיו¹¹⁷, וְאִם עֵבֶר וְעָשָׂה תַנּוּר וְכִיּוֹצֵא
בוֹ - אֵין פֶּעַל הָאוֹצֵר יְכוּל לְהִסִּיר הַתַּנּוּר בְּכָל אֱלוֹ.

107) שם כ: שורה של בעיות, שלא נפתרו. (108) זיילף
מים על פני הרצפה. (109) גם זו בעיא שם, ושתייה של
אביי. (110) והאוצר זקוק להרבה אור לחלונות.
(111) בעיא של רב הונא בריה דרב יהושע, שם. (112) אין
בגירסא שלנו בגמרא שם. (113) שאין החום מזיק להם
(סמ"ע שם ס"ק י). (114) אף זו היא בעיא של אביי, שם.
(115) ובקודמים עשה הכל בעל האוצר. (116) זהו פירושו
של רבינו ל"בנה עלייה על גבי ביתו" (שם). וכן פירשו ר"ח
ור"י מיגאש (מגיד-משנה). ורש"י פירש שבעל האוצר בנה
אותה, עיין שם. (117) שכולן בעיות שלא נפתרו: בכיבד
ורייבן וריבה, מי מהם זכה להיות הראשון ומי הוא השני.
ומספק אין לו לעשות לכתחילה, ואם עבר ועשה אין
מבטלים מעשיו מספק.

~ שבת קודש י"ז שבט ~

פֶּרֶק עֲשִׂירִי

1) נתבארו בו הדברים שמרחיקין מן העיר כדי שלא יזיקו
לבני העיר, וקצת מהדברים שיש על השכנים להרחיק זה
מזה, מאותן דברים שלא נתבארו בפרק תשיעי.

א. מִרְחִיקִין² אֶת הָאֵילָן³ מִן הָעִיר חֹמֶשׁ וְעֶשְׂרִים
אָמָה, וּבְחֵרוֹב⁴ וּבִשְׂקָמָה⁵ - חֲמִשִּׁים⁶ אָמָה, מִפְּנֵי⁷
נוֹיִם⁸ הָעִיר⁹. וְכָל אֵילָן הַנִּמְצָא קְרוֹב לְעִיר¹⁰ פְּחֹת
מְזָה - קוֹצֵצִין אוֹתוֹ¹¹. וְאִם הָאֵילָן קָדָם - נוֹתְנִין לוֹ
בְּנֵי הָעִיר דָּמְיוֹ¹². וְאִם הָיָה הַדָּבָר סָפֵק, וְלֹא נוֹדַע
אִי זֶה מֵהֶם קָדָם - אֵין¹³ לְבַעַל הָאֵילָן דָּמִים, אֶלָּא
נוֹטֵל עֲצָיו וְהוֹלֵךְ.

2) בבא בתרא כד: במשנה. (3) ודין הרחקת זרעים מן
העיר, ראה בפרק י"ג מהלכות שמיטה ויובל הלכה ד. ועיין
לחם משנה כאן. (4) אילן שגדלים בו חרובים. (5) אילן
שגדלים בו תאנים מדבריות. (6) מפני שהחרוב והשקמה
ענפיהם מרובים (רש"י שם) ולדעת אבא שאול (במשנה
שם) יש להרחיק כל אילן סרק חמישים אמה, [ואף על פי
שבפירוש המשניות שם פסק רבינו כמותו] - כאן בספרו לא
הביא את דברי אבא שאול. ועיין תוספות יום טוב, בבא
בתרא פרק ב משנה ז. (7) שם, דברי עולא. (8) שתפארת
היא לעיר, שסביבה ימצא מגרש פנוי (רש"י שם).
(9) נראה בגמרא שם שאין זה אלא בארץ ישראל, וכן פירשו
רש"י והרשב"א שם (מגיד משנה). וכן כתב הטור (חושן
משפט סימן קנה). ודווקא בזמן שהיא ביד ישראל (תוספות
יום טוב שם). ולכן נשמטה הלכה זו ולא נכתבה בשולחן
ערוך חושן משפט. (10) והעיר קדמה לאילן (משנה שם).
(11) ואינו נותן דמים מאחר שנטעו האילן באיסור.
(12) דמי האילן, אבל חייב הוא לקצוץ קודם שמקבל את
דמיו, מפני שקדירה של שותפים לא קרה ולא חמה (גמרא
שם). כלומר, אם לא יקצצנו כל זמן שלא ייתנו דמים -

יב. מִי⁹¹ שְׁהִיְתָה לוֹ חֲנוּת תַּחַת אוֹצֵר⁹² חִבְרוֹ - לֹא
יַעֲשֶׂה⁹³ בָּהּ לֹא נַחְתוּם⁹⁴ וְלֹא צִבְעֵה⁹⁵ וְלֹא רִפְתָּ בָּקָר.
וְלֹא יִכְנִיס שָׁם אֶסְפֶּסְתָּא⁹⁶ וְכִיּוֹצֵא בָּהֶן מְדַבְּרִים⁹⁷
שְׁעוּלָה מֵהֶם הֶבֶל חֵם הִרְבָּה, מִפְּנֵי שְׁהֵחֵם⁹⁸ מִפְּסִיד
פְּרוֹת הָאוֹצֵר⁹⁹. לְפִיכָךְ, אִם¹⁰⁰ הָיָה אוֹצֵר יַיִן בְּאַרְץ
יִשְׂרָאֵל, שְׁאֵין הַחֵם מִפְּסִידוֹ¹⁰¹ - הָרִי זֶה עוֹשֶׂה
בְּחֲנוּתוֹ כָּל מְלֹאכֶת אֵשׁ שְׂרִדָּה; אֲבָל¹⁰² לֹא יַעֲשֶׂה
רִפְתָּ בְּקָר¹⁰³, מִפְּנֵי שְׁמִפְסִיד רִיחַ הַיַּיִן. וְאִם¹⁰⁴ הַחֲזִיקוּ
הַחֲנוּת בַּתְּחִלָּה לְרִפְתָּ אוֹ לְנַחְתוּם וְכִיּוֹצֵא בּוֹ¹⁰⁵,
וְאַחַר כֵּךְ רָצָה פֶּעַל הַעֲלִיפָה לַעֲשׂוֹת עָלֶיהָ אוֹצֵר -
אֵינוֹ יְכוּל לְמַחֲוֹת פִּיּוֹ¹⁰⁶.

91) סוף המשנה, שם. (92) עלייה, שאוצרים בה תבואה,
שמן ויין וכדומה (פרט לשומשמיין, רימונים ותמרים, שאין
החום מזיק להם, ראה להלן). (93) במשנה שם: "לא
יפתח", ולפיכך כתב ה'טור' (סימן קנה) בשם הרשב"ם
שאפילו אם היתה לו חנות של נחתומים או של צבעים
בבית אחר, אסור לפתוח אותה חנות לבית שתחת האוצר,
שההבל עובר ממקום למקום. וכן הביא הרמ"א (שם, סעיף
ב בהגהה). ורבינו שינה מלשון המשנה, וכתב "יעשה", ולא
כתב "יפתח". ולפי"ז יתכן שדווקא לעשות בה אסור, אבל
לפתוח חנות אחרת לבית שתחת האוצר - אין איסור.
(94) במשנה, שם: "חנות של נחתומין". (95) מעבדה
לעשיית צבע, שגם בה מסיקים הרבה. ובמשנה שם:
"[חנות] של צבעין". (96) שחת, תבואה שלא הביאה
שליש, והיא כרפת בקר (מימרא של רב ששת, שם).
(97) כנראה שאף מרפת בקר עולה הבל, אלא שבה יש גם
ריח רע, ראה לחם-משנה. (98) כן כתבו גם ה'תוספות'
(שם יח, ד"ה לא יפתח). ולא כרש"י (שם ד"ה אוצר)
שפירש: "שהעשן קשה להם". (99) אף יין של חוץ-לארץ
בכלל שהחום מזיק לו (מימרא של רב יוסף שם), וראה
להלן. (100) משנה וברייתא שם. (101) שהיין הישראלי
הוא חריף, ואין החום מפסידו ואדרבא עוד משביחו,
משא"כ ביין מחו"ל, שאף חום הנר מזיק לו (שם).
(102) במשנה וברייתא שם. (103) שריחה רע. והשמיט
רבינו כאן "אספסתא", שאע"פ שדומה לרפת בקר לענין
החום - אינה דומה לענין ריח רע (לחם-משנה, וראה
בסמ"ע שם ס"ק ח). (104) ברייתא שם. (105) בברייתא
שם לא נזכרה אלא רפת בקר. אך אותו הטעם הוא ביתר
הדברים. וכן כתבו גם ה'תוספות' (שם יח, ד"ה ואם היתה).
(106) בברייתא שם, נאמר: "אם היתה רפת בקר קודמת
לאוצר - מותר". הרי שאף לאחר שזה פתח את האוצר,
אינו צריך זה לסלק את הרפת.

יג. כִּפְדֵי¹⁰⁷ פֶּעַל הַבֵּית וּרְבִץ¹⁰⁸ עָלֶיהָ, אוֹ¹⁰⁹ שְׂרָפָה
בָּהּ חֲלוּנוֹת¹¹⁰, כְּדֵי לַעֲשׂוֹת בוֹ אוֹצֵר, וְקָדָם זֶה וְעָשָׂה
תַּנּוּר קָדָם שְׂכִנְיִס פְּרוֹת לְאוֹצֵר; אוֹ¹¹¹ שְׁהַתְּחִיל
לְאוֹצֵר שׁוּמְשָׁמִין¹¹² אוֹ רְמוּנִים אוֹ תְּמָרִים וְכִיּוֹצֵא
בָּהֶן¹¹³, וְקָדָם זֶה וְעָשָׂה הַתַּנּוּר קָדָם שְׂאָצֵר הַחֲטִיץ;
אוֹ¹¹⁴ שְׁעָשָׂה פֶּעַל הַחֲנוּת¹¹⁵ מְחֻלָּה¹¹⁶ עַל גְּפָה

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

שֶׁל חֶבְרוֹ, שֶׁהָרִי מִי הַמְּשָׁרָה נִבְלָעִין בְּאַרְצָן וְהוֹלְכִין
וּמְפַסְדִּין אֶת הַיָּרֵק; אוֹ שֶׁנֶּטַע פְּרָשִׁין³¹ קָרוֹב מִן
הַבְּצָלִים שֶׁל חֶבְרוֹ, שֶׁהֵן מְפִיגִין טַעְמָן; אוֹ שֶׁנֶּטַע
חֲרָדֵל בְּצַד פְּוֶרֶת דְּבוּרִים, שֶׁהָרִי הַדְּבוּרִים אוֹכְלִין
הָעֵלְיִן³² וּמְפַסְדִּין³³ אֶת הַדְּבָשׁ; וְכָל אֱלוֹ וְכִיּוֹצֵא
בָהֶן - אֵין³⁴ צָרִיף לְהַרְחִיק בְּכַדִּי שְׁלֵא יִזְיֵק³⁵, וְעַל
הַנְּזִק³⁶ לְהַרְחִיק אֶת עַצְמוֹ, אִם יִרְצֶה, עַד שְׁלֵא יִגִיעַ
לוֹ הַנְּזִק; שְׁזֶה³⁷ בְּתוֹף שְׁלוֹ הוּא עוֹשֶׂה, וְהַנְּזִק בֶּא
לְחֶבְרוֹ מֵאֲלִיו. בְּמָה³⁸ דְּבָרִים אֲמֹרִים שְׁאִינֵו
מֵרַחֵק? כְּשֶׁהֵינָה הַנְּזִק בֶּא מֵאֲלִיו אַחַר שֶׁיִּפְסְקוּ³⁹
מֵעֲשׂוֹי שֶׁל מִזְיֵק; אֲבָל אִם הֵינֵו מֵעֲשׂוֹי שֶׁל זֶה
שְׁעוֹשֶׂה בְּרִשׁוֹתוֹ מִזְיֵקִין אֶת חֶבְרוֹ בְּשַׁעַת עֲשִׂיתוֹ -
הָרִי זֶה כְּמִי שֶׁמִּזְיֵק בְּדֵוֹ. הֵא לְמָה זֶה דוֹמָה? לְמִי
שְׁעוֹמֵד בְּרִשׁוֹתוֹ וְיֹרֵה חֲצִים לְחֶצֶר חֶבְרוֹ, וְאָמַר:
בְּרִשׁוֹתַי אֲנִי עוֹשֶׂה! שְׁמוֹנְעִין אוֹתוֹ⁴⁰. וְכֵן⁴¹ כָּל
הַרְחָקוֹת הָאֲמֹרוֹת לְמַעְלָה בְּעִנְיָן זֶה, אִם לֹא
הַרְחִיקוּ - הָרִי זֶה כְּמִי שֶׁהִזְיֵק בְּחֶצְיוֹ. לְפִיכָף⁴² צָרִיף
שְׁיַרְחִיק מִשְׁרָה מִן הַיָּרֵק וּכְרָשִׁין מִן הַבְּצָלִים וְחֲרָדֵל
מִן הַדְּבוּרִים שְׁלֶשֶׁה טַפְּחִים אוֹ יֵתֵר מֵעֵט, כְּדִי שְׁלֵא
יִהְיֶה הַזֵּק בְּיָדֵים; אֲבָל לְהַרְחִיק עַד שְׁלֵא יָבוֹא הַנְּזִק
מֵאֲלִיו - אֵין צָרִיף.

(29) שם כה. במשנה. (30) מקום ששורין בו את הפשתן.
(31) בעודם ירוקים הם דומים קצת לבצלים ולשומים
(תוספות יום טוב כלאים פרק א משנה ב). (32) אבל לא
את הגרעין, שאותו אינם מוציאים, כמו שנאמר בגמרא שם
יח: בסמיכות לעניין אחר. (33) "שעושה את הדבש חריף
וחד" (לשון רבינו בפירוש המשניות), ורש"י (שם יח. דיבור
המתחיל ואת החרדל) מפרש שמתוך שהם אוכלים החרדל,
שמתדד את פיהם, הם אוכלים את הדבש שלהם.
(34) כרבי יוסי ולא כחכמים, וכמו שנפסקה הלכה כמותו
בשם שמואל במשנה שאחריה (שם כה:). ואף על פי שרבי
יוסי אמר דבריו רק בחרדל - נתבאר בגמרא (שם יח:)
שלדברי חכמים אמר כן, אבל הוא עצמו מתיר בכלם.
(35) כלומר, כל השטח, שיכול עוד לבוא נזק ממנו, אבל
חייב להרחיק שיעור-מה, כמו שנזכר בסוף ההלכה.
(36) בניגוד לחכמים הסוברים שעל המזיק להרחיק את
עצמו. (37) כהסברת רבי יוסי בהמשך המשנה (שם כה:).
(38) מימרא של רב אשי בשם רב כהנא (שם כה:): "מודה
רבי יוסי בגירי דיליה (=בחיצים שלו, של המזיק)".
(39) ובעת העשייה עדיין לא בא כל נזק, והוא בא רק כעבור
זמן-מה. (40) שהרי הוא אדם המזיק. וראה להלן פרק יא
הלכה ג לעניין חיוב תשלומין. (41) שהרי לא בא רבי יוסי
לחלוק אלא במשנה זו ולא חלק על כל המשניות הקודמות
שבפרק לא יחפור. (42) כן הוא ברי"ף, ולמד דין זה מדין
בור שמרחיקים אותו מן הכותל שלושה טפחים (למעלה
פרק ט הלכה א). ואף על פי שהרי"ף לא הזכיר אלא משרה
- סובר רבינו שאין להבדיל בין משרה לכרישין וחרדל,
אחרי שהמשנה כללה אותם יחד.

יסחב העניין עד לאין סוף. ולמדו מכאן, שיחיד המתדיין
עם הציבור בעניין מיסים שהציבור גובה ממנו - שחייב
הוא לסלק מקודם מה שתובעים ממנו, ואחרי כן יבוא איתם
לדין (משנה למלך בשם המרדכי). (13) שהרי לקצוץ הוא
חייב בכל אופן, בין אם האילן קדם ובין אם העיר קדמה,
ודמים אינו נוטל אלא אם קדם האילן, ובכל ספק בממון
אמרו המוציא מחבירו עליו הראייה (גמרא שם).

ב. מֵרַחֵקִין¹⁴ גֶרְזֵן¹⁵ קְבוּעֵ¹⁶ מִן הָעֵיר חֲמִשִּׁים¹⁷ אַמָּה,
כְּדִי שְׁלֵא יוֹלִיף הָרוֹחַ הַתָּבֵן בְּעַת שְׁזוּרָה וְיִזְיֵק לְבִנֵי
הָעֵיר. וְכֵן¹⁸ לֹא יַעֲשֶׂה אָדָם גֶרְזֵן קְבוּעֵ בְּתוֹף שְׁלוֹ,
אֲלֵא אִם פֶּן יִהְיֶה לוֹ חֲמִשִּׁים אַמָּה לְכָל רוּחַ, כְּדִי
שְׁלֵא יִזְיֵק הַתָּבֵן לְנִטְיַעַת חֶבְרוֹ¹⁹ אוֹ לְנִירוֹ²⁰.

(14) שם במשנה. (15) מקום שדשים בו תבואה, וזורים
אותה ברוח, ויש שם הרבה מוץ, תבן ועפר. (16) ונקרא
קבוע אם יש בו כל כך הרבה תבואה, שצריך להשתמש
ברחת לזריית המוץ (שם מימרא של רבי יוסי בר חנינא).
(17) אבל בגורן שאינו קבוע אין להרחיק כלל, שאין ההיזק
קבוע (כרב אשי שם, ולא כאביי שאף בגורן שאינו קבוע
יש להרחיק, אלא שדי בפחות מחמישים אמה - בכדי שלא
יזיק). (18) המשך המשנה שם, אמנם שם הוזכרו שתי
הלכות נפרדות: א' שירחיק אדם בתוך שלו חמישים אמה
מכל רוח, היינו, בגורן שיש לו בתוך העיר. ב' שירחיק
מנטיעותיו של חבירו ומנירו. וכן כתבם הטור כשני דינים.
אך רבינו הזכיר רק דין אחד, זה של ההרחקה מנטיעות
ומניר, וכן נראה מפירושו של רב אשי בגמרא שם שאין כאן
אלא בבא אחת, וכן נראה בפירוש המשניות של רבינו שאף
את המשנה הוא מפרש כאילו יש בה רק הלכה זו, וראה
סמ"ע סימן קנח סעיף קטן נא ולהלן בראש הפרק הבא,
וראה דברינו שם. (19) שהוא שורף את לב הנטיעות
(גמרא שם). (20) מקום חרוש שלו. שהמוץ מרבה זבל
יותר מדי, ושורף את הזרעים שיזרעו בו (גמרא ורש"י שם).

ג. מֵרַחֵקִין²¹ אֶת הַנְּבִלּוֹת וְאֶת הַקְּבָרוֹת וְאֶת
הַבְּרִסְקִי²² מִן הָעֵיר חֲמִשִּׁים אַמָּה²³.

(21) שם כה. במשנה. (22) מקום עיבוד עורות.
(23) משום ריח רע (רש"י שם).

ד. וְאֵין²⁴ עוֹשִׂין בְּרִסְקִי²⁵ אֲלֵא לְמִזְרַח²⁶ הָעֵיר, מִפְּנֵי
שְׁרוּחַ מְזַרְחִית חֲמָה²⁷, וּמִמַּעֲטָת²⁸ הַזֵּק רִיחַ עֲבוּד
הָעוֹרוֹת.

(24) המשך המשנה שם. (25) אפילו אם מרחיק חמישים
אמה, ודווקא בורסקי, אבל בנבילות וקברות, שכל ריחם
אינו אלא לפני שכלה הבשר, לא החמירו. (26) כתנא
הראשון שם ולא כרבי עקיבא. (27) ראה גיטין לא: ורש"י
שם. (28) כן הוא בפירוש המשניות לרבינו "כי רוח
מזרחית, ייתכן שתתקן ביאוש ריח הבורסקי (=ריח רע של
בורסקי) ולא יגיע מזה נזק לבני אדם". ושם הוסיף עוד טעם
שבארצות המזרח הקרוב, רוח זו ממעטת לנשוב בכלל.

ה. מִי²⁹ שָׁפָא לְעִשׂוֹת מְשָׁרָה³⁰ שֶׁל פְּשֵׁתָן בְּצַד יָרֵק

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

לעשות בשדה כרצונו. (56) שם כו: לפי פירוש רש"י דיבור המתחיל בתוך שש עשרה אמה, והפירוש האחרון של התוספות שם, דיבור המתחיל עד דאמרי ליה. (57) שעד כאן יונקים השורשים והם נחשבים כגופו של אילן. (58) משנה שם כו. (59) חורש בעומק. (60) ואם הוא בתוך שש עשרה אמה, נותנו לבעל האילן (סמ"ע סימן קנה סעיף קטן ט). (61) זה מוסב על כל הנאמר בהלכה זו. (62) היינו, בעל הבור ובעל שדה הניר. (63) סיום דברי רבי יוסי במשנה (שם כה:).

ח. מ⁶⁴ שְׁהִיְתָה שְׂדֵה חֲבֵרוֹ נְטוּעָה גִפְנִים אוֹ שְׁאֵר אֵילָנוֹת, וְכֹא הוּא לְנֻטֵעַ בְּתוֹךְ שְׂדֵהוּ גִפְנִים בְּצַד גִּפְנִים אוֹ אֵילָנוֹת בְּצַד אֵילָנוֹת - צְרִיף לְהִרְחִיק⁶⁵ אַרְבַּע⁶⁶ אַמּוֹת⁶⁷. בְּמָה דְּכָרִים אֲמֹרִים⁶⁸? בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל⁶⁹; אֲבָל בְּחוּצָה לְאֶרֶץ⁷⁰ - מִרְחִיק בֵּין גִּפְנִים לְגִפְנִים שְׁתֵּי אַמּוֹת, וּבֵין⁷¹ גִּפְנִים לְשְׁאֵר אֵילָנוֹת⁷² אוֹ בֵּין אֵילָנוֹת לְאֵילָנוֹת⁷³ - אַרְבַּע אַמּוֹת בְּכָל מְקוֹם⁷⁴. הִיָּה⁷⁵ גֵּדֵר בֵּינֵיהֶם - זֶה סוּמָךְ⁷⁶ לְגֵדֵר, וְזֶה סוּמָךְ לְגֵדֵר, בְּכָל מְקוֹם. מִי⁷⁷ שְׁהִיָּה אֵילָן חֲבֵרוֹ נוֹטֵה לְתוֹךְ שְׂדֵהוּ - קוֹצֵץ כְּמֹלֵא⁷⁸ מִרְדֵּעֵי⁷⁹ עַל גִּפְי הַמְּחַרְשָׁה⁸⁰. וּבְחֲרוֹב וּבְשִׁקְמָה - קוֹצֵץ כָּל הַנוֹטֵה⁸¹, עַד שְׁהִיָּה שְׁקוּל⁸² כִּנְגַד הַמְּצַר. וְכֵן אִם הִיָּה נוֹטֵה עַל בֵּית הַשְּׁלֹחֵין⁸³ שֶׁל חֲבֵרוֹ אוֹ⁸⁴ עַל בֵּית הָאֵילָן - קוֹצֵץ אֶת כָּל הַנוֹטֵה, עַד שְׁהִיָּה שְׁקוּל כִּנְגַד הַמְּצַר.

(64) שם כו. במשנה. (65) שלא יצטרך להיכנס במחירתו לתוך שדה חבירו. (66) שזהו שיעור עבודת הכרם (ברייתא שם). (67) נראה שיותר מארבע אמות אין להרחיק. וראה להלן. (68) מימרא של שמואל שם, וכן יוצא מתוך השוואת הברייתא והמשנה הנראות כסותרות. (69) שמחירתם רחבה וצריכה ארבע אמות. (70) שאין מחירתם רחבה ואינם צריכים ארבע אמות לעבודת הכרם. (71) וזה לשיטת רבינו בניגוד לזו של הראב"ד, רש"י ועוד מפרשים, שכוונת רב יוסף הייתה, שבין אילנות לגפנים אף בבבל צריך יותר הרחקה, והיינו, כמו בארץ ישראל: ד' אמות. (72) מלשון זו משמע, שהמזיק יש לו גפנים ולניק אילנות, וכן הוא בגמרא כתב"ד רומי בכבא בתרא שם: "אבל גפנים לאילנות". אבל בגמרא שלפנינו: "אבל אילן לגפנים". וכן פירש רבינו במשנה שם: "ואם היה שדה חבירו ובא לסמוך לו שדה האילן מרחיק ד' אמות בכל מקום". (73) בגמרא שם מפורש שמאילן לאילן דינו כמגפנים לגפנים, ולפיכך כתב המגיד-משנה שטעות סופר היא בדברי רבינו. ובשולחן ערוך (סימן קנה סעיף כה) העתיק: "אבל בחוצה לארץ מרחיק בין גפנים לגפנים ובין אילנות לאילנות שתי אמות ובין גפנים לשאר אילנות ארבע אמות". (74) בגמרא שם: "אבל אילן לגפנים בעי טפי" ופירש ר"י מייגאש (בשם רבו הר"ף, שרבא הרחיק שתי אמות כדין הרחקה בבבל ועל זה אמרו לו שמאילן לגפנים צריך להרחיק יותר, כלומר ארבע אמות. (75) המשך המשנה שם. (76) שאז אין חשש שייכנס במחירתו. וראה

ו. בעל⁴³ העליה שְׁהִיָּה שׁוֹפֵף מִים, וְהֵן יוֹרְדִין עַל הַדָּר לְמִטָּה: אִם⁴⁴ הִיְתָה שָׁם מְעֻזְבָּה⁴⁵, שְׁהַמִּים בָּלִים בָּהּ בְּעַת שְׁפִיכָה, וְאַחַר שְׁנִפְסִיק עֲלֵיוֹן מִלְשָׁפֵף יִבְלְעוּ הַמִּים וְיִרְדּוּ וְיִנְטֹפוּ עַל הַתַּחְתּוֹן⁴⁶ - צְרִיף הַתַּחְתּוֹן⁴⁷ לְתַתּוֹן וּלְהִרְחִיק⁴⁸ מִן עֲצָמוֹ הַגָּזֵק; וְאִם⁴⁹ אֵין שָׁם מְעֻזְבָּה, אֲלֹא כְּשִׁישְׁפֵף יִרְדּוּ הַמִּים מִיָּד - הִרִי זֶה כְּמִזְיק בְּחֻצֵי, וְהַעֲלִיֹן מְתַקֵּן, אוֹ יִמְנַע מִלְשָׁפֵף. וְכֵן כָּל פְּיוּצָא בְּזָה.

(43) בבא מציעא קיז. כרבי חייא בר יוסי ולא כרבי חייא בר אבא. (44) כמו שהסבירו שם, בסוף השקלא וטריא, את העובדה שהובאה שם. (45) טיח על גבי התיקרה כרצפה לבעל העלייה, ראה למעלה פרק ד הלכה א. (46) ואם כן הנזק בא רק אחרי שפסקו מעשיו של המזיק. ואין זה "גירי דליה". (47) שהוא הניזוק. (48) כדעת רבי יוסי שעל הניזוק להרחיק את עצמו. (49) כך הסיק הר"ף מן הסוגייה שם.

ז. מ⁵⁰ שְׁהִיָּה לוֹ אֵילָן⁵¹ בְּתוֹךְ שְׂדֵהוּ קְרוֹב⁵² לְבוֹר חֲבֵרוֹ - אֵין בְּעַל הַבוֹר וְכוּל לְעַכְבַּ עֲלָיו וְלוֹמַר לוֹ: הִרִי שְׂרָשֵׁי הָאֵילָן נִכְנָסִים לְבוֹר שְׁלִי וּמְפִסְדִין אוֹתוֹ. שְׁזֵה נֹזֵק הַבָּא מֵאֵלָיו הוּא לְאַחַר זְמַן, וּבְעַת שְׁנֻטֵעַ אֵינוֹ מְזִיק⁵³; וְכַשֵּׁם⁵⁴ שְׁזֵה חוֹפֵר בְּתוֹךְ שְׁלוֹ, כִּף זֶה נוֹטֵעַ בְּתוֹךְ שְׁלוֹ. וְכֵן⁵⁵ רְאוּבֵן שֶׁחִפֵּר בּוֹר, וְיָרַד וּמְצָא שְׂרָשֵׁי אֵילָן שֶׁל שְׁמַעוֹן בְּתוֹךְ שְׂדֵהוּ - קוֹצֵץ וְחוֹפֵר, וְהַעֲצִים שְׁלוֹ. וְאִם⁵⁶ הָיָה קְרוֹב לְאֵילָן שְׁמַעוֹן בְּתוֹךְ שֵׁשׁ עֶשְׂרֵה אַמָּה⁵⁷ - הַשְּׂרָשִׁים שֶׁל שְׁמַעוֹן, וְקוֹצֵץ וְנוֹתֵן לוֹ. וְאִם⁵⁸ אֵין צְרִיף לְחִפֵּר בּוֹר, וְיִצְאוּ הַשְּׂרָשִׁים שֶׁל שְׁמַעוֹן בְּתוֹךְ שְׂדֵהוּ - הִרִי הוּא מְעַמִּיק⁵⁹ שְׁלֵשָׁה טַפְחִים, כְּדִי שְׁלֹא יַעֲכַב הַמְּחַרְשָׁה; וְכָל שְׂרֵשׁ שְׁמַעוֹן בְּתוֹךְ שְׁלֵשָׁה טַפְחִים - קוֹצֵץ⁶⁰, וְאֵינוֹ⁶¹ חוֹשֵׁשׁ שְׁמָא יִיבֵשׁ הָאֵילָן שֶׁל חֲבֵרוֹ, שְׁזֵה⁶² בְּתוֹךְ⁶³ שְׁלוֹ הוּא חוֹפֵר.

(50) בבא בתרא כה: במשנה וּכְרַבִּי יוֹסִי וְכִמוּ שֶׁפֶסֶק שָׁם רַב יְהוּדָה בְּשֵׁם שְׁמוּאֵל. (51) הטור (סימן קנה) כתב: "אם היה לחבירו בור אצל שדהו מותר ליטע לו אילן סמוך לו" (הביאו הרמ"א שם סעיף לב). [אבל מדברי רבינו נראה שלכתחילה אסור, וזהו מפני שיונק משדה חבירו ובוזה מודה רבי יוסי שאסור (וראה בתוספות בבא בתרא כו: דיבור המתחיל גזלן). ואף על פי שתיקן יהושע שאילן הסמוך למיצר מביא ביכורים וקורא עליהם ואינו גזלן (בבא בתרא כז: - לא תיקן שמוטר לעשות כן, אלא שאם עשה אינו גזלן וראה בתוספות שם, אבל להלן הלכה ח שכתב שחייב להרחיק ארבע אמות מן הגפנים (מחמת עבודת הכרם) - נראה שיותר מזה אינו צריך והרי יניקת האילנות היא עד שש עשרה אמה]. (52) היינו, מחוץ לד' אמות או שיש גדר בין השדות, ראה להלן הלכה יא. (53) ואין זה "גירי דליה". (54) מדברי רבי יוסי במשנה שם. (55) כלומר, כשם שזה נוטע בשלו, כן בעל הבור רשאי

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

- פטור מלשלם¹³; שְהִירוּהָ הוּא שְפִיעַ אֹתוֹ, וְאֵין
נִזְקֵה זֶה בְּאֵ מִפְחֵ מְזִיק עֲצָמוֹ.¹⁴

(12) כמו שנתבאר למעלה הלכה א. (13) בבא-קמא ס. כרב
אשי, ולא כרבא ורבי זירא, וכן פסק הרי"ף בבבא-בתרא
פרק לא יחפור, שהסיק מתוך השוואת המקורות של
בבא-בתרא כו. ושל בבא-קמא ס. שיש לחלק בין חיוב
ההרחקה וחיוב התשלומין. (14) ואע"פ שלענין ליבה
וליבתה הרוח, פסק רבינו בפ"ד מהלכות נזקי ממון הלכה
ז - שחיוב, מפני "שהוא גרם, וכל הגורם להזיק משלם נזק
שלם" - שם באש ודאי כיוון להזיק, אבל כאן בגורן ודאי
לא כיוון להזיק, ורבינו לשיטתו שבדיני דגרמי אינו חייב
לשלם אלא במתכוין, ראה בפ"ו מהלכות סנהדרין הלכה א
והלכה ד (הגר"א סימן תיח, ס"ק יט). ועיין בפ"ח מהלכות
מכירה הלכה יג ובהערות שם, ובפרק ד מהלכות נזקי ממון
הלכה ב, במגיד-משנה שם.

ג. הפותש¹⁵ את הריפות¹⁶ וכיוצא בהן בתוך שלו,
ובעת שמכה מנדנד לחצר חברו, עד¹⁷ שנדנדה¹⁸
כסוי החבית על פי החבית¹⁹ - הרי זה מזיק
בפחציו²⁰, וחייב להרחיק פדי שלא ינדנד, או יבטל
מלאכתו שמזיקת. ואם²¹ הזיק בעת הנדנד - חייב
לשלם, שהרי מפחו בא הנזק.

(15) בבא-בתרא דף כה: ודף כו. כרב אשי. (16) "חייטים
כתושות" (רש"י בשמואל-ב יז, יט). ובגמרא נזכרו
"שומשים". (17) אבל אם רק החצר מתנדנדת, אין זה
נזק (מגיד-משנה בשם ר"י מיגאש). (18) כלומר: החצר
נדנדה את הכיסוי. (19) והיינו, כשהחבית עומדת על
החצר, בניגוד לפירוש רש"י שם שהיא עומדת על החומה.
וראה ביאור הגר"א סימן קנה, ס"ק לט. (20) והוא אדם
המזיק, ובזה אף רבי יוסי מודה כנ"ל. (21) הלחם-משנה
וכן ה'בית יוסף' בסימן קנה, התלבטו למצוא מקור לדברי
רבינו כאן לחיוב התשלומין, ובביאור הגר"א (שם ס"ק מב)
מביא מקור לזה מהמשנה בבבא-בתרא כ: "לא יעמיד אדם
תנור בתוך הבית אלא-אם-כן יש על גביו גובה ארבע אמות
- ואם הזיק משלם מה שהזיק", וראה למעלה פ"ט הלכה
יא. וראה בלחם-משנה שדן בעמדת רבינו ביחס ליתר
ההרחקות, אם לא הרחיק והזיק, אם חייב לשלם.

ד. פל ההרחקות האמורות בפרקים של מעלה²², אם
לא הרחיק, וראה חברו ושתק - הרי זה מחל²³,
ואינו יכול לחזור ולהצריכו ולהרחיקו. והוא שיראה
ממנו שמחל, כגון שפיע עמו מיד, או²⁴ שאמר לו
לעשות, או שראהו שעשה בצדו בלא הרחקה ושתק
ולא הקפיד על זה - זכה. שכל המחזיק בנזק - זכה
בו, כמו שבארנו²⁵. במה דברים אמורים? בשהחזיק
בשאר נזקין, הוין מארבעה מיני²⁶ נזקין אלו
האמורים בפרק זה, שהן: העשן²⁷, וריח בית
הכסא²⁸, והאבק²⁹ וכיוצא בו, ונדנד³⁰ הקרקע;
שכל אחד מאלו אין לו חזקה, ואפלו שתק הנזק

בסמ"ע שם סעיף קטן סג אם זה מוסב גם על סמיכת אילן
לגפנים. (77) שם כז: במשנה. (78) עד הגובה הזה.
(79) מלמד הבקר, ולשון רבינו בפירוש המשניות: "הוא עץ
המלמד, שיש בשתי קצותיו שיני ברזל". (80) שהענפים
לא יפריעו לו בעת החרישה, אבל מה שגובה יותר ואינו
מפריע לו אינו יכול לקצוץ. (81) מפני שאלו יש להם צל
מרובה והוא מזיק לשרה. (82) כעין משקולת הבנאים,
כלומר, שיהיה שווה עם המצר, ולא יטה כלום מחוץ למצר.
(83) כמו "השלהין", והוא מלשון עייפות. "והוא עייף"
(בראשית כה, כט) תירגם אונקלוס: "והוא משלהי". והוא:
שדה שזוקקה למים מחוץ לגשמים ולה מזיק הצל יותר
מלשרה אחרת. (84) כן הוא בתוספתא בבא בתרא סוף
פרק א (לפי נוסחת הדפוס): "בית השלחין ובית האילן כנגד
המשקולת".

פָּרָק אַחַד עֲשָׂרִי

(1) נתבאר בו גם כן הדברים שאין אדם רשאי לעשות כדי
שלא יזיק לחבירו, ודיני המחזיק לעשות נזק לחבירו מה
דינו בדברים אלו.

א. מי² שעשה גרן בתוך שלו, או קבע³ בית הכסא,
או מלאכה⁴ שיש⁵ בה אבק ועפר וכיוצא בהן -
צריך להרחיק פדי שלא יגיע העפר או ריח בית
הכסא או האבק לחברו, פדי שלא יזיקו. אפלו⁶
היתה הרוח הוא שמסיע⁷ אותו בעת שעושה
מלאכתו, ומוליכה את העפר או נערת הפשתן והמין
וכיוצא בהן ומגיעתן לחברו - הרי זה חייב להרחיק⁸
פדי שלא יגיע⁹ ולא יזיקו ואפלו על ידי הרוח
מצויה¹⁰; שכל אלו פמי שהזיקו בפחציו¹¹ הן.

(2) בבא-בתרא כד: במשנה. והמדובר כאן בגורן שאינו
קבוע, וכמו שאמר אב"י שם שבאופן זה אינו צריך להרחיק
חמשים אמה כבגורן קבוע (ראה למעלה פ"י הלכה ב) אלא
בכדי שלא יזיק. ואף רב אשי לא חלק אלא בפירוש המשנה,
אבל בעצם ההלכה - לא נחלק עליו (לחם-משנה, והגר"א
סימן קנה, ס"ק צג). (3) כן נראה שם כג. מתוך דברי רב
זביד. (4) שם כו. על רקע של עובדא מוסיימת. (5) כגון
ניפוץ פשתן, בעובדא הנזכרת שם. (6) שם כו. כאמיר
ומר בר רב אשי, ולא כרבינא. וכן פסק הרי"ף שם.
(7) שאז אין זה אלא גרמא, כדברי רב אשי בבבא-קמא ס.
ושלדעת רבינא אין שום חיוב להרחיק בזה (בבא-בתרא
שם). (8) שגרמא בנזקין, אע"פ שאין בו חיוב תשלומין
(כדלהלן בהלכה ב) - אסור. (9) בלי רוח. (10) בכ"י
תימן: "המצויה". ודוק מצויה, אבל אין לחשוש שמא
תולכים רוח שאינה מצויה, כמו שהוכיחו ה'תוספות' שם
ד"ה זיקא. (11) ואף רבי יוסי, שסובר שעל הנזק להרחיק
עצמו, ורבינו פוסק כמותו (למעלה פ"י ה"ה) - מודה בזה,
כיון שזה בא על-ידי חציו (למעלה שם).

ב. אף על פי שהוא חייב להרחיק פל פך¹², אם
הוליקה הרוח המצויה המין ואת העפר והזיקה בהן

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

בהערות. (41) ואינם יכולים למחות מפני הקול של כלי המלאכה שמזיק להם.

ו. מי⁴² שהחזיק בנזק שיש לו חזקה, כגון שפתח חלון⁴³, או העביר אמת המים⁴⁴, או שלא הרחיק מה שראוי להרחיק⁴⁵, והרי המחזיק טוען: אתה אמת לי לעשות, או מחלת לי אחר שראית, או הפר הנזק ושתקת ולא מחית בי, והנזק אומר: עכשו הוא שראיתי, ולא ידעתי מקדם, או שאמר: כשראיתי מחיתי בך, ואתה אמת: עתה ארחיק או אסתם, ואתה מדחה אותי מיום אל יום כדי שתקבע הנזק - בכל אלו וכיוצא בהן על הנזק להביא ראיה; ואם לא הביא - ישבע המחזיק הסת ויפטר⁴⁶.

(42) יוצא לפי שיטת רבינו בהלכה ז. (43) שיש בו היזק ראייה, ויש בו חזקה (למעלה פ"ו ה"א). (44) למעלה פ"ט הלכה א. (45) כמו שנזכר בפרקים האחרונים. (46) שכשם שבחזקת שלש שנים נשבע המוחזק שבועת היסת ומעמידים השדה בידו, ועל המערער להביא ראיה (פ"א מהלכות טוען ונטען הלכה ב) - כמו כן בחזקת נזקין לאלתר (ס"מ"ע סימן קנח, ס"ק צג. והגר"א שם ס"ק קכה), וכדין כל תביעת ברי, שהנתבע נשבע שבועת היסת דרבנן ונפטר (מגיד-משנה).

ז. החזיק בנזק שאין לו חזקה, כגון עשן וביית הפסא וכיוצא בהן, וטען המחזיק שקנה מידו של נזק - על המחזיק להביא ראיה⁴⁷ שקנו מידו; ואם לא הביא - ישבע הנזק הסת שלא קנו מידו על כך, ויסלק זה הנזק.

(47) כיון שאין לו למחזיק דין חזקה - אינו מוחזק, ודינו ככל המוציא מחבירו, שעליו להביא ראיה (מגיד-משנה).

פְּרָק שְׁנַיִם עֶשְׂרִי

1) נתבאר בו משפטי השותפין בשדה אחת ואחד מהם בעל המצר שלה ובאו לחלוק בה, ונמשך לזה דין המוכר קרקעו לאחד ובעל המצר רוצה לקנותו שהוא קודם לכל אדם, ונתבאר בו מקצת מדיני דבר זה.

א. האחין או השתפין שבאו לחלק את השדה ולטל כל אחד חלקו: אם הייתה פלה שנה, ואין שם מקום טוב ומקום רע, אלא הכל אחד - חולקין לפי המדה בלבד. ואם אמר אחד מהם: תנו לי חלקי מצד זה, כדי שיהא סמוך לשדה אחר שלי, ויהיה הכל שדה אחת - שומעין לו², וכופה אותו על זה; שעפ"כ בדבר זה - מדת סדם היא³. אבל⁴ אם היה חלק אחד ממנה טוב, או קרוב לנהר יותר, או קרוב לנהר⁵, ושמו אותה היפה כנגד הרע⁶, ואמר: תנו לי בשומא שלי⁷ מצד זה - אין שומעין לו, אלא נוטל בגורל. אמר להם: תנו לי (בשומא שלי מצד זה)⁸ חצי מדה מן הצד הרע⁹ בלא שומא, וטל אתה מן

במה שנים - הרי זה חוזר וכופהו להרחיק. וכן הנזק ראייה במקום שצריך מחיצה³¹ - כופהו לעשות מחיצה בכל עת שירצה, כמו שבארנו³². ולמה שנו נזקים אלו משאר נזקין? לפי שאין דעתו של אדם סובלת נזק מאלו, וחזקתו שאינו מוחל, שהזקו הנזק קבוע. ואם³³ קנו מידו שמחל בנזקים אלו - אינו יכול לחזור בו.

(22) תשיעי ועשירי. (23) שיטת רבינו שבנזקין זכו בתשישים, בניגוד לחזקת קרקע, אין צורך לא בחזקת שלש שנים ולא בטענת מכר או מתנה. ויש חולקים על זה, ראה למעלה פרק ח הלכה ג, ובהערה יז שם. (24) והיינו, בדרך לא זו אף זו. (25) לעיל פ"ו הלכה יב, פ"ז ה"ו ועוד. (26) בכ"י אברבנאל: "ממיני". (27) בבא-בבא כג. לדברי רב מרי. (28) לדברי רב זביד שם. (29) כן נראה שם כו. במעשה דבי בר מריון שהיו מנערים פשתן כמה פעמים ואח"כ חייבום להרחיק, והרי לדעת רבינו יש חזקה לנזקין לאלתר, ואין צורך בשלש שנים - הרי שבזה אין חזקה כלל (הגר"א סימן קנח, ס"ק קא). (30) כן נראה שם כה: שהיו כותשין שומשמיין והיו מנודדים, ואח"כ חייבום להפסיק - הרי שאין בזה דין חזקה (הגר"א שם). וראה בראב"ד. (31) שיש בה דין חלוקה, או שאין בה דין חלוקה ורצו לחלוק (למעלה פ"ב הלכה יד). (32) למעלה שם. ועיין שם הערה צא. (33) כן נראה ממה שאמרו שם: "אין חזקה לנזקין" - מכלל דראיה יש (בבא-בבא מט:), היינו, טענת מכר או מתנה (תוספות' שם ד"ה אין חזקה).

ה. מי³⁴ שהחזיק³⁵ לעשות מלאכת דם או גבלות וכיוצא בהן במקומן³⁶, ונבואו העורכים וכיוצא בהן בגלל הדם ויאכלו, והרי הן מצרין לחברו בקולם וצפצופם או בדם שברגליהם, שהן יושבין על האילנות ומלכלכין פרותיהם, אם³⁷ היה חברו קפדן³⁸ או חולה שצפצוף הזה מזיקו, או שפרות שלו נפסדין לו בדם - חייב לבטל אותה המלאכה, או ירחיק עד שלא יבוא לו הנזק מחמתו; שהנזק זה דומה לריית בית הפסא וכיוצא בו, שאין לו חזקה³⁹. וכן⁴⁰ בני מבוי או בני חצר שנעשה אחד מהן אמן, ולא מחו בו, שהרי החזקין⁴¹, והיו העם נכנסין ויוצאין לקנות, ושתקו - לא החזיק בדבר זה, ויש להם בכל עת לעכב ולומר: אין אנו יכולין לישן מקול הנכנסין והיוצאין; שזה הנזק קבוע הוא כמו העשן והאבק. וכןה הורו הגאונים.

(34) שם כב: וכג. עובדא של רב יוסף. (35) כמו שיוצא מפורש מתוך השקלא-וטריא. (36) כן הוא בתוספות' שם, ד"ה אתו אומני. (37) כמסקנת הגמרא שם. (38) והוא שמוחזק ונודע שאין דעתו סובלת זאת (מגיד-משנה בשם מפרשים). (39) כיון שהוא קפדן. אבל באחר שאינו קפדן - אין זה כריח בית הכסא, ויש לו חזקה. (40) כל ההלכה הובאה למעלה פ"ו הלכה יב, בשינוי לשון קצת. ועיין שם

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

לו פי שנים" - הרי שני החלקים הם כאחד. והמדובר כשאין החלקים שוים, שאם הם שוים - כבר השמיענו רבינו למעלה בהלכה ב, ששומעין לאחד שטוען: תנו לי חלקי בצד השדה שלי, ומה החידוש בבכור? (מגיד-משנה). (14) כרבא שם, שאמר שאע"פ שהיבם נקרא "בכור" בתורה, שנאמר (דברים כה, ו) "והיה הבכור" - אין חלוקתו בככור. (15) אחד מן האחים, שייבם את אשת אחיו המת. (16) שיבם יורש את אחיו המת (פ"ג מהלכות נחלות הלכה ז). (17) ואף כאן המדובר כשאין החלקים שווים, שאם הם שוים - בוודאי שומעים לו כנ"ל (מגיד-משנה).

ג. אָרְיָן¹⁸ מִרְבַּעַת, שְׁהִיָּה הַנְּהָר מְקִיף לָהּ מִזְרַח וְצָפוֹן, וְהַדְרָף¹⁹ דְּרוֹם וּמַעְרָב - חוֹלְקִין אוֹתָהּ בְּאֶלְכָסוֹן²⁰, כְּדִי שְׂגִיעַ לְזֶה נְהָר וְדָרְף לְזֶה נְהָר וְדָרְף. וְאִם אָמַר: תָּנוּ לִי הַחֲצִי שֶׁמֶצֵד זֶה, שֶׁהוּא בְּצֵד שְׂדֵי - שׁוֹמְעִין לוֹ. כִּלְלוּ שָׁל דְּבָר: כֹּל דְּבָר שֶׁהוּא טוֹב לְזֶה, וְאֵין עַל חִבְרוֹ הַפֶּסֶד כִּלְל - כּוֹפִין אוֹתוֹ לַעֲשׂוֹת²¹.

(18) שם יג. ודלא כפירוש ר"ח ורש"י שם. (19) בגמרא שם: "חד גיסא נגרא, וחד גיסא נהרא". ומפרש רבינו "נגרא" - דרך. וראה למעלה הערה ד. (20) כציוור הזה: (21) כמו שכתב למעלה בהלכה א.

ד. אֶחָד²² מִן הָאֲחִין אוֹ מִן הַשְּׁתַּפְּיִין²³ שֶׁמָּכַר חֵלְקוֹ²⁴ לְאַחַר - מְסַלְקִין²⁵ אֶת הַחֵלְקִים, וְנוֹתְנִין לוֹ שְׂאָר הָאֲחִין אוֹ שְׂאָר הַשְּׁתַּפְּיִין דְּמִים שֶׁנָּתַן וְהוֹלֵף, כְּדִי שֶׁלֹּא יִפְגֵּס זֶר בִּיגִיָּהֵן.

(22) בבא-מציעא קח. כרב נחמן ולא כרב יהודה בשם רב, וכפירוש רב האי ברא"ש שם (פ"ט סימן כא). (23) לדעת רב האי שם, מדובר כשהיו שלשה או ארבעה אחים או שותפים. וזהו החידוש כאן, שאם בא אחד מהם לסלק את הלווקח, והלה טוען: שמא יקבל השותף הזה חלקו בצד אחר, ולא יהיה "בר מצרא" שלו - שאין זו טענה כלל, לפי שלכל שותף יש חלק בכל השטח, וכולם נחשבים בני מצרא (סמ"ע סימן קעד ס"ק ו). וראה בהערה הבאה. (24) ממה שכתב רבינו כאן: "חלקו" ולא הזכיר "קרקע", כמו להלן בהלכה ה, למד מהרי"ק שבאחין ובשותפין נוהג דין זה אף במטלטלין (ועיין כסף-משנה). [ולדעת מהרי"ק זהו החידוש בשותפין, מה שאין בבר-מצרא אחד]. (25) מדין עשיית הישר והטוב, כבהלכה הבאה.

ה. וְלֹא²⁶ עוֹד, אֶלְאִי הַמּוֹכֵר קִרְקַע שָׁלוֹ לְאַחַר - יֵשׁ לְחִבְרוֹ שֶׁהוּא בְּצֵד הַמְּצָר שָׁלוֹ לְתַן דְּמִים לְלוֹקֵחַ וְלִסְלֵק²⁷ אוֹתוֹ, וְזוֹה²⁸ הַלוֹקֵחַ הַרְחוֹק - פְּאֵלוֹ הוּא שְׁלִיחַ²⁹ שָׁל בֶּן הַמְּצָר. בֵּין שֶׁמָּכַר הוּא, בֵּין שֶׁמָּכַר שְׁלוֹחַ³⁰, בֵּין שֶׁמָּכְרוּ בֵּית דִּין³¹ - יֵשׁ בּוֹ דִּין בֶּן הַמְּצָר. אֶפְלוּ³² הִיָּה הַלוֹקֵחַ תְּלָמִיד חֶסֶם וְשֶׁכֶן³³ וְקָרוֹב לְמוֹכֵר, וְכֵן הַמְּצָר עִם הָאָרְץ רְחוֹק - בֶּן הַמְּצָר קוֹדֵם, וּמְסַלֵּק אֶת הַלוֹקֵחַ. וְדָבָר זֶה³⁴, מְשׁוּם³⁵ שֶׁנֶּאֱמַר: וְעֵשִׂית הַיָּשָׁר וְהַטּוֹב. אָמַרְוּ

הַצֵּד הַטּוֹב, כְּדִי שְׂיִהְיֶה חֵלְקֵי סְמוּף לְשָׂדֶה שְׁלִי - הוֹרוּ מְקַצֵּת הַגְּאוּנִים שְׁשׁוּמְעִין לוֹ¹⁰, וְלִזֶּה דְעַתִּי נוֹטָה, וְכֵן רְאִי לְדוּן.

(2) כיון ש"היתה כולה שוה, ואין שם מקום טוב ומקום רע אלא הכל אחד". וזהו מה שאמרו בבבא-בתרא יב: "תרת" ארעתא אחד נגרא (=שתי שדות ליד נהר אחד, או ליד דרך אחת). אמר רב יוסף, כגון זה כופין על מדת סדום, שכיון ששתי השדות שוות אינם יכולים לעכב ולומר "מעלינן ליה עילויה" (=מעלים אנו את מחירה, כי היא שוה אצלנו יותר) כי נכסי דבי בר מריון (שנכסיו היו משובחין, והיה מוכרם ביוקר). וראה במגיד-משנה וכסף-משנה ולחם-משנה והגרא"א סימן קעד ס"ק ג. ובאור-שמח ציין גם למשנה במסכת דמאי פרק ו משנה ת, ובפיה"מ להרמב"ם שם. (3) שזה נהנה וזה לא חסר. (4) מקור הלכה זו הוא בדברי רב יוסף (שם): "ההוא דזבן ארעא אמצרא דבי נשיה (=קנה שדה ליד השדות של בית חמיו), כי קא פלגו (=כשמת חמיהם ורצו לחלוק בנכסיו), אמר להו פליגו לי אמצראי (=חלקו לי ליד קרקעי). אמר רבה, כגון זה כופין על מדת סדום. מתקיף לה רב יוסף, אמרי ליה אחי מעלינן ליה עילויה כנכסי דבי בר מריון". ועוד שם: "תרי ארעתא אתרי נגרי (=שתי שדות על שתי דרכים), אמר רבה כגון זה כופין על מדת סדום. מתקיף לה רב יוסף, זימנין דהאי מדוויל והאי לא מדוויל (=לפעמים זו שותה מן הנהר, וזו לא שותה) והלכתא כרב יוסף" - הרי שכשיש יתרון לשדה אחת על השניה - אין שומעין לו. (5) זהו פירושו של רבינו למילה: "ניגרא", שהוזכרה בגמרא שם (לחם-משנה והגרא"א שם ס"ק ז). וראה להלן הלכה ג ובסמ"ע שם ס"ק ו. (6) כלומר: יפה במדה קטנה כנגד רעה במדה יותר גדולה. (7) כלומר: היפה הקטנה. (8) [כל המוקף בסוגריים אינו בכ"י תימן, וכן אינו במגיד-משנה ובהגהת מהרי"א אבוהב. ונראה שנכפל בטעות מהשורה הקודמת, וראה בשו"ע חו"מ סימן קעד סעיף א]. (9) היינו, שהוא מסכים לקבל את המחצית מן הרעה, בלי פיצוי של הכמות על חשבון האיכות, וראה להלן. (10) מקור דברים אלו בבבא-בתרא יג: "טול אתה שיעור, ואני פחות - שומעין לו (לחלק דבר שאין בו כדי חלוקה)". ואף לרשב"ג שאמר אין שומעין לו, אין זה אלא מפני שהשני טוען כנגדו: איני רוצה במתנה כי שונא מתנות יחיה (ראה למעלה פ"א הלכה ה), אבל בנידון-דידן אין זו מתנה, שהראשון מעדיף את הזיבורית הסמוכה לשדה שלו (סמ"ע שם ס"ק ז, והגרא"א ס"ק ח).

ב. הַבְּכוֹרִי¹¹ שֶׁחֲלַק - נוֹטֵל שְׁנֵי חֵלְקִים שְׁלוֹ¹² כְּאֶחָד¹³. אֶבְל¹⁴ הֵבָם¹⁵ שֶׁחֲלַק עִם אָחִיו בְּנִכְסֵי הָאָב¹⁶ - נוֹטֵל חֵלְקוֹ וְחֵלְקֵי אָחִיו בְּגוֹרֵל; אִם עָלוּ בְּמִקוּם אֶחָד - עָלוּ, וְאִם עָלוּ בְּשְׁנֵי מְקוּמוֹת - עָלוּ¹⁷.

(11) שם יב: מימרא של רב הונא ברבי יהושע. (12) החלק שנוטל כשאר אחיו וחלק הבכורה. (13) ששני החלקים נחשבים חלק אחד, ולמדו זאת (בבא-בתרא קנד). מן הפסוק (דברים כא, יז) "כי את הבכור בן השנואה יכיר לתת

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

על בן המצר: "לתיקוני שדרתיך ולא לעוותי" - לשון הנאמר בשליח בכתובות זט: (מגיד-משנה להלן פי"ג הלכה ז). ברם אינו כשליח ממש (אור-שמח להלן פי"ג, עיין שם הלכה יא) וראה להלן הלכה יא. ובפרק יד הלכה ד והערה לא. (30) שכשם שאם הוא עצמו מוכר יש בו דין בן מצר, כן יש דין בן מצר בשלוחו שהוא כמותו, ומקור לזה ממה שאמרו בבבא-מציעא קח: שבמכירה למוזנות האשה אין דין בר מצרא (ראה להלן הלכה ט), וסתם מכירה למוזנות היא ע"י האלמנה שהיא כשלוחה (כתובות צח). - הרי שרק במוזנות אין דין בר מצרא, אבל באופן אחר יש דין בר מצרא בשליח (הגר"א סימן קעה ס"ק יד). (31) שמכרו לאיזה צורך שהוא, ולא לצורך מוזנות, ראה להלן הלכה ט ובראב"ד ומגיד-משנה. וגם דין זה, שבב"ד יש דין בר מצרא - נלמד מדין מוזנות הנ"ל, שגם ב"ד מוכרים למוזנות - הרי שבאופן אחר יש דין בר מצרא גם בבית-דין (הגר"א שם). (32) בבבא-מציעא שם אמרו: "שכן ותלמיד-חכם, תלמיד-חכם קודם. קרוב ות"ח, ת"ח קודם", וממה שאמרו "קודם - קודם", ולא אמרו "אין בו דינא דבר-מצרא", כמו שאמרו שם ביתר הדברים - נראה שכאן מדובר רק בדין קדימה, וכגון שניהם אינם בני מצרא, אבל אם השכן או הקרוב בני מצרא - הם קודמים לתלמיד-חכם, שאף הוא צריך לקיים ועשית הישר והטוב. וראה ברי"ף, ברש"י וב'תוספות' שם. (33) אבל לא בר מצרא. (34) הוא העיקרון המוסרי של עשיית הישר והטוב, שנצטוונו לעשותו. ויש שלא נצטוונו עליה, והיא ההקדמה במכר שלא בדין בר מצרא, שאינה אלא מדת חסידות. ראה להלן פי"ד הלכה ה. (35) לשון הגמרא שם קח. בדברי נהרדעי. (36) שהחכמים הם שקבעו מה הם דרכי הישר, שהתורה מצווה עליהם, אך עצם העיקרון - יסודו בתורה גופא. (37) כלומר, שלמוכר לא איכפת למי הוא מוכר, ואין לו כל הפסד בדבר, ראה להלן. (38) שם קח: בסוף הסוגיא. (39) ובגמרא אמרו שמחלקים אותה ב"קין זיל", היינו בארבעה אלכסוניות כזו: שייגע לכל אחד מהמצרנים לצד המצר שלו. (40) היינו, לא לפי הרוחות, אחד לכל רוח, כדעת יש אומרים, אלא לפי המניין. שאם יש שנים ברוח אחד, וליתר הרוחות שלשה, אחד לכל רוח - מחלקים את השדה לחמשה חלקים. (41) שם. (42) כן מפרש רבינו מה שאמרו שם: "הני ד' בני מצרני דקדים חד מינייהו וזבין, זביניה זביני" (מגיד-משנה). (43) שאז אין להם טענת בר מצרא, כמבואר להלן פי"ד הלכה ג. (44) שם בגמרא: "ולשותפי לית בה משום דינא דבר מצרא". ולא כרש"י שפירש שהשותפות היא בקרקע, עיין שם.

ו. המוכר⁴⁵ כל נכסיו⁴⁶ לאחד - אין בעל המצר של שדה אחת מסלק את הלוקח מאותה השדה, שהרי היא והאחרת⁴⁷ קנה באחד⁴⁸. וכגון⁴⁹ המוכר לבעלים הראשונים⁵⁰, או⁵¹ הלוקח⁵² מן העובד פוכבים - אין בו דין בן המצר.

(45) שם קח: (46) והם במקומות שונים. (47) [בכ"י תימן: "ואחרות". וראה בסמ"ע סימן קעה ס"ק סב, שפירש

חכמים³⁶: הואיל והמכר אחד הוא³⁷, טוב וישר הוא שיקנה מקום זה בן המצר יותר מן הרחוק. הרי³⁸ בני המצר רבים - כלם זוכים בזו השדה הנמכרת והיא ביניהם³⁹ לפי מנינם⁴⁰, ונותנין מן הדמים ללוקח. והוא שבאו כלם בפעם אחת; אבל⁴¹ אם קדם אחד מהן וסלק את הלוקח - זכה בה לבדו, הואיל והוא בן המצר⁴². וכן אם באו מקצתן, ומקצתן במדינה אחרת⁴³ - מסלקין אותו אלו העומדים פאן בלבד, והיא להן. וכן המוכר לאחד מבני המצר, או לאחד מן השתפין שלו במשא ומתן, אף על פי שאינו שתפו בקרקע⁴⁴ - זכה בה, ואין שאר השתפין או שאר בני המצר נוטלין עמו.

~ נקודות משיחות קודש ~

"טוב וישר הוא שיקנה מקום זה בן המצר יותר מן הרחוק".

את דין בר-מצרא אפשר להסביר בשני אופנים:

א: הוא רק ענין של הנהגה טובה שחייבו חכמים את הלוקח להתנהג באופן הישר והטוב ולמכור את השדה לבר-מצרא.

ב: החיוב של "ועשית הישר והטוב" נותן גם בעלות מסוימת לבן המיצר על השדה, ומטיל פגם במכר אם מכר בעל השדה לאיש אחר. (כמו שמשמע מלשון הנמוקי יוסף: "כאילו יש לו קצת קניין בגופו של קרקע").

ומלשון הרמב"ם משמע כאופן השני, שכתב: "טוב וישר הוא שיקנה מקום זה בן המיצר כו'" והיינו שהחיוב דבר-מצרא הוא ביחס למקום ולא ביחס לאדם. אבל רש"י בגמרא (בבא מציעא קח, א. ד"ה ועשית) הסביר את החיוב כמונה על האדם, וכתב: "דבר שאי אתה נחסר כל כך, שתמצא קרקעות במקום אחר ולא תטריח על בן המיצר להיות נכסיו חלוקים".

ובזה יובן גם לשון הרמב"ם בדין "זבין לעכו"ם" שכתב: "משמתין אותו עד שיקבל עליו כל אונס שיבוא מן העכו"ם עד שינהג העכו"ם עם בן המיצר שלו בדיני ישראל" ומשמיט את הטעם שהובא בגמרא "עכו"ם לאו בר ועשית הישר והטוב הוא" ומוסיף עד שינהג העכו"ם עם בן המיצר כו'" כי לשיטתו הדין של בר-מצרא הוא לא רק שהלוקח צריך לנהוג באופן הישר והטוב אלא שהדין הוא גם על הקרקע, ולכן משפיע בה גם לאחר שנמכרה לגוי.

(על פי לקו"ש חלק י"ט ע' 56

מתוך רמב"ם "פרדס המלך")

(26) שם, כנהרדעי ולא כרב נחמן. (27) אפילו בעל-כרחו של המוכר (הגהת הרמ"א בסימן קעה סעיף ה). (28) יוצא מתוך הסוגיא בבא-מציעא קח. (29) כן נראה שם, שאמרו

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

דר בשכירות בחצר ובן המצר רוצה לסלקו, ודבר זה נלמד ממה שכתוב בהלכה הבאה שהמשכן מקום ואח"כ מכרו לבעל המשכון, אע"פ שאין כאן אלא "מקום" ולא בית דירה, אין בו דין בר-מצרא, כיון שהמקום ממושכן אצלו - קל-וחומר לשוכר שדר באותה חצר, שוודאי אין בו דין בר-מצרא (מגיד-משנה וכסף-משנה).

ט. **הַמְּשֻׁכָּן** ⁵⁸ **מְקוֹם** ⁵⁹, וְאַחַר כֵּן מְכָרוּ לְזֶה שֶׁהוּא מְשֻׁכָּן בְּיָדוֹ - אֵין בּוֹ מִשּׁוֹם דִּין בֶּן הַמְּצָר. וְכֵן ⁶⁰ הַמּוֹכֵר מְקוֹם רְחוֹק כְּדִי לְגַאֵל מְקוֹם קְרוֹב, אוֹ שֶׁמְכָר רַע כְּדִי לְגַאֵל יִפֶּה בְּדַמּוֹ, אוֹ שֶׁמְכָר כְּדִי לְתַן מְנַת הַמְּלֶךְ ⁶¹, אוֹ שֶׁמְכָר לְקַבְּרָה ⁶² אוֹ לְמוֹזֵן הָאִשָּׁה ⁶³ אוֹ הַבְּנוֹת ⁶⁴ - אֵין בְּאַחַד מֵאלוֹ דִּין בֶּן הַמְּצָר, אֶלָּא זְכָה הַלּוֹקֵחַ.

(58 שם קח: (59 היינו, שטח קרקעי מסויים ולא בית. וראה למעלה הערה נו, ובהגהות מיימוניות אות י בשם ר"ת. (60 שם. (61 מס גולגולת. (62 שהבעל חייב בקבורת אשתו (פ"ב מהלכות אישות הלכה ב). (63 האלמנה. (64 שתנאי כתובה הוא - שבנות אשתו ממנו, ניונות מנכסיו אחר מותו, עד שתתארסנה (הלכות אישות שם).

י. וְלָמָּה אֵין בְּהֵן דִּין בֶּן הַמְּצָר? שֶׁכָּל אֵלוֹ טְרוּדִין ⁶⁵ הֵן לְמַכּוֹר, וּמִשּׁוֹם צִרְף גְּדוֹל מוֹכְרִין, וְאִם תֹּאמַר יֵשׁ בְּהֵן דִּין בֶּן הַמְּצָר - לֹא יִמְצְאוּ לּוֹקֵחַ, שֶׁהֲרִי אוֹמַר: לָמָּה אֶטְרַח וְאֶקַּח כְּדִי שִׁיבּוֹא זֶה וְיִסְלַק אוֹתִי? וְאֵין הַבְּעָלִים יְכוּלִין לְהַמְתִּין עַד שִׁיבִיא בַעַל הַמְּצָר מְעוֹת וְיִקְנֶה.

(65 בשדה קרוב ויפה, שמא בינתיים עד שיוודע למצרן, יקנה אחר אותה שדה, שהוא רוצה לקנות (שו"ע סימן קעה, סעיף מב). ובמנת המלך שמא "כיעוס שוטר המלך" (רש"י שם). במזונות, שמא בינתיים לא יהיה להן ממה להתפרנס, ובקבורה משום ביון המת (רש"י שם).

יא. הֲרִי שֶׁטַעַן הַלּוֹקֵחַ וְאָמַר: מִפְּנֵי הַמָּס וְכִיּוֹצֵא ⁶⁶ מְכָר לוֹ הַמּוֹכֵר, וּבַעַל הַמְּצָר אוֹמַר: שֶׁקָּר אֶתְּהָ טוֹעֵן, לְבַטֵּל זְכוּתִי - עַל בַּעַל הַמְּצָר לְהִבִּיא רְאִיָּה ⁶⁷, וְאַחַר כֵּן יוֹצֵיא מִיַּד הַלּוֹקֵחַ; וְאִם לֹא הִבִּיא רְאִיָּה - יִשְׁבַע הַלּוֹקֵחַ הַסֵּת ⁶⁸.

(66 באופנים שאין בהם דין בר-מצרא, כמבואר למעלה הלכה ט. (67 שזכותו של בן המצר היא רק מדבריהם (מדרבנן), ולפיכך הוא נקרא "מוציא" ועליו להביא ראיה (מגיד-משנה). ומכאן שהלוקח אינו נחשב לשליח ממש (ראה למעלה הלכה ה), שאם כן היה בן המצר נחשב למוחזק (אור-שמח). (68 כדין כל מוחזק הכופר בטענת המוציא, שנשבע שבועת כופר הכל, מדרבנן.

יב. אֶפְלוּי ⁶⁹ הָיָה שֶׁם בְּדָבָר סִפְקָא ⁷⁰ - אֵין הַלּוֹקֵחַ מְסַתֵּלֵק אֶלָּא בְּרְאִיָּה ⁷¹ בְּרוּרָה שֶׁהִבִּיא בַעַל הַמְּצָר.

גם לפי נוסחתנו שהמדובר כשיש לו הרבה שדות, "והאחרת" ר"ל והאחרות, שאם אין לו אלא שתי שדות - יש כאן דין בר מצרא ששכיח הדבר שבן המצר יקנה את שתיהן, ואין כאן שום הפסד למוכר, ראה להלן. (48) ואילו בן המצר, אינו רוצה לקנות אלא אחת ויש הפסד למוכר (תרומת-הדשן סימן שלח, ולחם-משנה להלן פי"ג הלכה ח). ויש אומרים שאפילו אם רוצה בן המצר לקנות את כל הנכסים אינו מסלק את הלוקח "לפי שאינו מצוי שיקנה אדם כל נכסיו ביחד, לפיכך כשיודמן אחד שרוצה לקנותם], אין לו להודיע למצרן, שמא בתוך כך יחזור בו הלוקח, והרי זה דומה למוכר מקום רחוק כדי לגאול מקום קרוב, או שמכר רע כדי לגאול יפה בדמיו" שאין בהם דין בר מצרא (להלן הלכה ט) לפי שאין לנו להפסיד המוכר מחמת הטוב והיושר ללוקח, כמו שכתב רש"י שם קח: ד"ה אין (רא"ש פ"ט דבבא-מציעא סימן כז, וסמ"ע שם ס"ק סג בשם ה'טור'). וראה בהגהות מיימוניות ובמגיד-משנה.

וואמנם אם טען כן בן המצר לפני שמכר לאחר, יתכן ששומעין לו, וכן כתב הרמ"א סימן קעה סעיף לז לגבי "בעלים הראשונים"]. (49 שם. (50 שמן הראוי הוא שתשוב השדה לאשר קנהו מאתו, ויתור משתבאו לאיש נכרי, ואפילו אם הוא בן המצר (מגיד-משנה). (51 בבא-מציעא שם. (52 שיכול הלוקח לטעון: הברחתי ארי מן המצר שלך, וחייב הנך להחזיק לי טובה בזה, כי מי יודע אם אתה היית מצליח לסלקו מן המצר שלך.

ז. הַמּוֹכֵר ⁵³ לְעוֹבֵד כּוֹכְבִים ⁵⁴ - מְשַׁמְתִּין ⁵⁵ אוֹתוֹ, עַד שִׁיִּקְבַּל עָלָיו כֹּל אֲנֵס שִׁיבּוֹא מִן הָעוֹבֵד כּוֹכְבִים, עַד שִׁיִּנְהַג הָעוֹבֵד כּוֹכְבִים עִם בֶּן הַמְּצָר שְׁלוֹ בְּדִינֵי יִשְׂרָאֵל כּפֹל. וְאִם אָנְסוּ שְׁלֹא כְּדִין יִשְׂרָאֵל - מְשַׁלֵּם הַמּוֹכֵר ⁵⁶.

(53 שם. (54 שאין דין בר-מצרא אלא על הלוקח ולא על המוכר (גמרא ורש"י שם). (55 מטילים עליו שמתא. (56 כיון שקיבל עליו אחריות. אבל אם לא קיבל עליו אחריות - אינו חייב לשלם (מגיד-משנה), שהרי זה כמו גרמא בנוקין (הגר"א שם ס"ק צג).

ח. הַשְּׂכִירוֹת - אֵין בֵּיהֶן מִשּׁוֹם דִּין בֶּן הַמְּצָר ⁵⁷.

(57 שלשה פירושים להלכה זו: א. שהמדובר בפעולת שכירות (במקום פעולת מכירה בדין בן המצר), כגון שהשכיר חצר לראובן, ושמעון בן המצר רוצה לסלק את השוכר והוא רוצה לשכרה (כסף-משנה בשם ה'טור'), שאין כאן דין בן המצר, משום שיכול המשכיר לומר לבן המצר: ראובן נאמן עלי שיפרע דמי השכירות, ואתה אינך נאמן עלי. ועוד שלפעמים יש לבן המצר בני בית מרובים (הגר"א סימן קעה ס"ק קמח). ב. שהמדובר בפעולת מכירה (כבכל דיני בן-המצר) אלא שבן-המצר אינו אלא שוכר הדר ליד החצר המכורה (כסף-משנה), שכיון שאין גוף החצר שלו אין לו דין בר-מצרא (הגר"א שם ס"ק קמט). וראה להלן הלכה יב והערה עד. ויש חולקים בזה וסוברים שדין השכירות כדין המקח (טור' שם בשם הרא"ש). ג. כשהקונה

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

81) יוצא, ממה שכתב רבינו למעלה הלכה יב, שבספק אין בעל המצר מוציא מידי הלוקח.

טז. היתה⁸² הקרקע של אחד מהן, והבנין או האילנות של אחד: אם יש לבעל הבנין או לבעל האילנות זכות⁸³ בקרקע - פל אחד מהן בן המצור⁸⁴ של חברו. לפיכך, אם מכר אחד מהן חלקו - חברו מסלק הלוקח. אבל אם אין לבעל האילנות או לבעל הבנין זכות בקרקע, אלא פל זמן שירצה אומר לו: עקר אילנך או הרס בנינך, ומכר בעל השדה - זכה הלוקח, ואין בעל האילנות או בעל הבנין מסלק אותו; ואם מכר בעל הבנין או בעל האילן - הרי בעל הקרקע מסלק אותו.

82) בבא-מציעא שם, לפי דעת הרי"ף. 83) כגון שקנה שלשה אילנות, שקנה קרקע עמהן (פרק כד מהלכות מכירה הלכה א), או כגון שמכר את השדה ושייר לעצמו אילנות, שאפילו בשני אילנות השאיר קרקע לעצמו (שם הלכה ח), כמו שכתב הרי"ף שם. ויש אומרים, שאפילו אם אין לו לזה אלא זכות זמנית במקום זה, ובאותו זמן אינו יכול לומר לו עקור אילנך ובנינך - נחשב כבעל זכות בקרקע. וראה באר-הגולה סימן קעה אות ק, וסמ"ע שם ס"ק צד. 84) מהש"ע סימן קעה סעיף נא, נראה שיש לו אף דין של שותף, שהוא יותר מבר-מצרא, וראה סמ"ע שם ס"ק צג.

יז. היתה⁸⁵ מפקסיק בינו ובין מצר של חברו רכב⁸⁶ דקלים או בנין גבוה⁸⁷ וחזק או גמא⁸⁸ וכיוצא בהן - רואין: אם יכול להכניס אפלו תלם⁸⁹ אחד בתוך הדבר המפקסיק, עד שיתערבו שתי השדות - הרי זה בן מצר שלו, ומסלק הלוקח; ואם לאו - אינו מסלק הלוקח⁹⁰.

85) בבא-מציעא שם. 86) הרבה דקלים יחד, סמוכים ורכובים זה על זה. 87) כפירוש אחר ברי"ף שם למילה התלמודית: "משוניתא". 88) מלשון הפסוק באיוב ח, יא: "היגאה גמא בלא בצה", והיינו קנה הגדל בביצה, מקום שאי-אפשר לזרוע, וראה סמ"ע סימן קעה ס"ק מו. 89) שורת המענה. 90) ואע"פ שבתים מחולקים בכתלים, ובכל זאת יש בהם דין בן המצר (ראה להלן פי"ג הלכה ד) - בתים דרכם לחברם בפתחים שבין אחד לשני (מגיד-משנה בשם רשב"א). ויש חולקים וסוברים שבבתים באמת אין דין בר-מצרא מהטעם הנ"ל (שם בשם ר"ת).

לפיכך⁷², אם טען הלוקח ואמר⁷³: גזלן אתה לשדה זו, אריס⁷⁴ אתה לשדה זו, או שוכר או ממשכן⁷⁵ - צריך בעל המצר להביא ראיה שהוא בעל המצר, ושהקרקע זו בחזקתו. וכן פל פיוצא בזה.

69) זה מסברת רבינו. 70) שאין הלוקח בא בטענת ודאי, אלא טוען מספק, שמא מכר לו המוכר משום מס וכיוצא בו (סמ"ע סימן קעה, ס"ק עט). 71) שהרי הוא המוחזק, ואין מוציאין ממנו מספק. והרי זה דומה לאומר לחבירו: מנה לי בידך, והלה אומר: איני יודע אם נתחייבתי לך - שפטור (בבא-קמא קיח. ורמב"ם פ"א מהלכות טוען ונטען הלכה ח). 72) רוצה לומר, כיון שבספק אין מוציאין מידי הלוקח - הוא-הדין אם הוא טוען טענה רחוקה, כגון זו הבאה - אין מוציאין מן הלוקח. 73) לבן המצר. 74) ולאריס אין דין בן המצר, אף שיש לו חלק ביכול. 75) ראה למעלה הלכה ח והערה נו, שהשוכר אין לו טענת בן המצר, כיון שאין לו בגוף השדה. והממשכן - גם הוא אין לו בגוף השדה, והרי הוא כשוכר שאין לו טענת בן המצר, כנ"ל.

יג. המוכר⁷⁶ ליתומים קטנים⁷⁷ - אין בו דין בעל המצר. הטוב והישר שעושים חסד עם אלו יתר מבעל המצר⁷⁸.

76) שם. 77) דוקא יתומים קטנים. אבל יתומים גדולים, או קטנים ואינם יתומים - יש בהם דין בן המצר (מגיד-משנה). 78) שכל דינו, אף הוא, אינו אלא מטעם טוב ויושר (כנ"ל הלכה ה).

יד. וכן⁷⁹ המוכר לאשה⁸⁰ - אין בו דין בעל המצר, מפני שאין דרפה לטרח תמיד ולקנות. הואיל ולקחה, חסד הוא שמתעמד הקרקע בידה.

79) שם. 80) שאינה אשת איש, שאם היא אשת איש, הרי היא שלוחה של בעלה (רי"ף). ויש אומרים שאף באשת איש הדין כן, אם ידעו שיש לה ממון, באופן שאין שום מקום לטענת ערמה, שהיא שליחת בעלה (מגיד-משנה בשם רשב"א).

טו. מכרו⁸¹ לטמטום ואנדרוגינוס - אין בעל המצר יכול לסלקן, מפני שהן ספק אשה.

לעולם ה' דברך ניצב בשמים, שדבר ה' המהווה ומהייה ומקיים את כל הנבראים, צריך להוותם תמיד בכל רגע ורגע מאין ליש ממש

ממאמר שבת פרשת בשלח יו"ד שבט, ה'תשל"ד

שיעורי רמב"ם - פרק אחד ליום

~ יום ראשון י"א שבט ~

הַלְבוֹת אֶסְוִירִי בִּיאָה

פֶּרֶק הַמּוֹשֶׁה עֶשְׂרִי

(1) יבאר אי זה הוא ממזר האמור בתורה; המחזיר גרושתו; וגוי ועבד שבא על ישראלית; ממזר שנשא שפחה; ומי שחציו עבד וחציו בן חורין שבא על אשת איש; וגוי הבא על השפחה; ממזר אם מותר לישא גיורת או איפכא; שלושה מיני ממזרים הם; ומי הוא שתוקי ואסופי; פנויה שנתעברה אם נאמן [לה] על בנה [של] מי הוא; האב אם נאמן על בנו שהוא ממזר; ארוסה שנתעברה והיא בבית אביה; אשה שיצאה עליה קול שהיא מזנה תחת בעלה אם חוששין לבניה.

א. אי זהו ממזר האמור בתורה²? זה הפא מערוה³ מן העריות. חוץ מן הנדה, שהבן ממנה פגום⁴ ואינו ממזר⁵. אבל הפא על שאר העריות, בין באנס⁶ בין ברצון, בין פזון בין פשגגה - הולד ממזר. ואחד זכרים ואחד נקבות אסורין לעולם; שנאמר: גם דור עשירי. פלומר, לעולם.

(2) "לא יבוא ממזר בקהל ה'". (3) "כל שאסר ביאתו בתורה וחייב על ביאתו כרת והם האמורות בפרשת אחרי מות הן הנקראות עריות וכל אחת מהן נקראת ערוה, כגון אם ואחות ובת וכיוצא בהן". (4) כלומר, אינו מיוחס. (5) אף על פי, שעונש הבא על הנדה הוא כרת, משום שקידושין תופסין בנדה וממזרות תלוייה גם בתפיסת קידושין. (6) שהחילוק בין רצון ואונס, מזיד ושוגג אינו אלא לגבי עונשין.

ב. אחד ממזר שנשא ישראלית או ישראלית שנשא ממזרת, בין שנבעלו אחר הקדושין - לוקין. קדש ולא פעל - אינו לוקה⁷. פעל⁸ ולא קדש - אינן לוקין⁹ משום ממזרות¹⁰; שאין לה בכל חיבי לאוין מי שלוקה על בעילה בלא קדושין אלא כהן גדול באלמנה, כמו שיתבאר. המחזיר גרושתו משנשאת - הולד פשרי¹¹, שהרי אינה ערוה.

(7) כי בקידושין לבד אין לאו. (8) שהלאו הוא: "לא יבוא בקהל ה'". וביאה בקהל לא הוי אלא בקידושין". (9) רבינו דקדק בלשונו, בקידש ולא בעל כתב: "אינו לוקה" לשון יחיד, ובבעל ולא קידש כתב: "אינם לוקין" לשון רבים, מפני שבקידושין אף אם היה לאו על הקידושין לבד, גם כן אין היא לוקה, משום שיכולה לקבל קידושיה בלי מעשה מצידה, על ידי שיזרוק הקידושין לחצרה או לתוך חיקה ברצונה, ואם כן הרי זה אצלה לאו שאין בו מעשה

שאינן לוקין עליו. לכן גבי קידש כתב "אינו לוקה" שהחידוש הוא עליו, על המקדש, כי היא פטורה ממלקות, אפילו אם היה לאו על הקידושין, אבל בבעל ולא קידש, כתב "אינם לוקין" כלומר, שניהן, הוא והיא פטורין, שהרי בבעילה נחשבת גם היא כעושה מעשה, מפני הנאתה. (10) אבל לוקה הוא משום לא תהיה קדשה. (11) "היא תועבה ואין בניה תועבין". ואף על פי שכבר כתב בהלכה א' שאין ממזר אלא מעריות, חשש רבינו שלא יטעו להשוות מחזיר גרושתו לעריות, מפני שכתוב בה "תועבה", ולפיכך מצא לנכון להדגיש, שדינו כדן שאר חיבי לאוין.

ג. עובד פוכבים ומזלות ועבד הפא על פת ישראל - הולד פשר; בין פנויה בין פאשת איש, בין באנס בין ברצון. עובד פוכבים ומזלות ועבד הפאים על הממזרת - הולד ממזר¹²; וממזר הפא על העובדת פוכבים ומזלות - הולד עובד פוכבים ומזלות. נתגיר - הרי הוא פשר, פשאר גרים. ואם בא על השפחה - הולד עבד. שחררו - הולד פשר, פשאר עבדים משחררין, ומתיר בבת ישראל.

(12) מפני שהולד כמוה.

ד. זה הפלל: בן הפא מן העבד או מן העובד פוכבים ומזלות או מן השפחה או מן פת עובדת פוכבים ומזלות - הרי הוא כאמו, ואין משגיחין על האב. לפי דבר זה, התיירו¹³ לממזר לשא שפחה, כדי לטהר את בניו; שהרי הוא משחרר אותם ונמצאו בני חורין. ולא גזרו על השפחה¹⁴ לממזר, מפני תקנת הבנים.

(13) ואפילו לכתחילה. (14) שהרי "השפחה אסורה לבן חורין". וזה מדברי סופרים. אולם בממזר לא גזרו.

ה. מי שחציו עבד¹⁵ וחציו בן חורין הפא על אשת איש - אותו הבן¹⁶ אין לו תקנה¹⁷, מפני שצד ממזרות¹⁸ וצד פשרות¹⁹ מערבין בו, לפיכך אסור בשפחה²⁰, ונמצאו בניו²¹ פמותו לעולם²².

(15) עבד של שני שותפים ושחרר אחד מהם את חלקו. (16) שנולד מביאה זו. (17) שנאמרה בהלכה הקודמת לישא ממזרת. (18) משום צד חירות שהוא כישראל הבא על אשת איש שהולד ממזר. (19) משום צד עבד, ועבד הבא על בת ישראל הולד כשר גם באשת איש. (20) מפני צד כשרות שבו שאסור בשפחה. (21) שנולדו באיסור. (22) שאסורין לישא לא בת ישראל ולא שפחה.

ו. עובד פוכבים ומזלות הפא על השפחה שטבלה²³ - הרי זה עבד; ועבד שטבל שפא על עובדת פוכבים ומזלות - הולד עובד פוכבים ומזלות. הלך

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

יב. ואם לא נבדקה אמו עד שמתה, או שהיתה חרשת או אלמת או שוטה, או שאמרה: לפלוני הממזר נבעלת³², או לפלוני הנתין, אפלו אותו פלוני מודה שהוא ממנו - הרי זה הילוד ספק ממזר. פשם שזנתה עם זה שהודה לה, כך זנתה עם אחר³³. וזה הוא הנקרא שתוקי, שמכיר את אמו ואינו מכיר את אביו ודאי.

32) האשה נאמנת רק להכשיר את הוולד אבל לא לפוסלו, שרק לאב נתנה התורה נאמנות לפסול את בנו, אבל לא לאם, ממה שאמרה תורה "יכיר" יכירנו לאחרים, לכן הוא ספק ממזר. 33) שמה אביו כשר ובנו אסור בממזרות, ולפיכך אין מחזיקים אותו כממזר ודאי אלא כספק ממזר.

יג. וכן הדין הנמצא בשוק, והוא הנקרא אסופי - הרי הוא ספק ממזר, שאין אנו יודעים מה הוא.

יד. פנייה שזנתה, ואמרה: בן זה בן פלוני הוא, אם אותו פלוני פשר - הרי הדין פשר³⁴, ואינה נאמנת³⁵ להיות זה בנו של פלוני. ויראה לי, שהוששין לדבריה³⁶, ויהיה הדין אסור בקרובות אותו פלוני מספק. ואם אותו פלוני ממזר - אינה נאמנת להיות הדין ממזר ודאי על פיה, כמו שבארנו, אלא יהיה ספק ממזר.

34) שנאמנת לומר לכשר נבעלתי. 35) לפטור את אשתו מן הייבום או לירשו. 36) אף על פי שאינה נאמנת להחזיקו בבנו של אותו פלוני, מחמירים באיסור ערווה.

טו. אבל האב שהתזק שזה בנו, ואמר: בני זה ממזר הוא - נאמן. ואם יש לבן בנים - אינו נאמן. שלא האמינה אותו תורה אלא על בנו, שנאמר: כי את הבכר בן השנואה נפיר - יפירונו לאחרים.

טז. וכשם שנאמן לומר: בני זה בכור, כך נאמן לומר: בני זה ממזר או בן גרושה או בן חלוצה. וכן אם היתה אשתו מעברת - נאמן לומר: עבר זה אינו בני וממזר הוא, ויהיה ממזר ודאי. והאומר על עצמו שהוא ממזר - נאמן³⁷ לאסור עצמו בבת ישראל, ואסור בממזרות³⁸ עד שיודע ודאי שהוא ממזר. ובנו כמוהו³⁹. ואם יש לו בני בנים - אינו נאמן לפסל בני בניו⁴⁰, ולא לפסל אלא עצמו.

37) שהוא עצמו אסור עליו בת ישראל. ובלשון התלמוד: "שווייה אנפשיה חתיכא דאיסורא". 38) כי להתיר לו ממזרת אינו נאמן. 39) שהתורה נתנה לאב נאמנות על בנו לפוסלו. 40) וגם על בניו אינו נאמן כשיש לו בני בנים.

יז. ארוסה שנתעברה והיא בבית אביה - הרי הולד בהזקת ממזר⁴¹, ואסור בבת ישראל ואסור בממזרות. ואם נבדקה אמו ואמרה: מארוסי נתעברתי -

אחר האם. אבל עובד פוכבים ומזלות הפא על שפחה עובדת פוכבים ומזלות²⁴, או עבד עובד פוכבים ומזלות²⁵ שבא על עובדת פוכבים ומזלות בת חורין - הלך אחר הזכר²⁶.

23) לשם עבדות. 24) כלומר, שלא טבלה. 25) שלא טבל. 26) "זה הכלל, באומות הלך אחר הזכר". ומכיוון שלא טבלו, עדיין הם בגיותן, שאין להם דין עבדות ושפחות.

ז. ממזר מתר לשא גיורת, וכן הממזרת מתרת לגר. והבנים משניהם ממזרים, שהולד הולך אחר הפגום. שנאמר: בקהל יי, וקהל גרים אינו קרוי קהל יי.

ח. גיורת שנשאת לגר והולידו בן, אף על פי שהורתו ולדתו בקדשה - הרי זה מתר בממזרות. וכן בן בן בנו, עד שישתקע שם גרותו ממנו ולא יודע שהוא גר, ואחר כך יאסר בממזרות. ואחד הגרים ואחד העבדים משתחרין דין אחד לכלן²⁷.

27) "עבדים שנשתחררו הרי הן כגרים, כל שאסור לגרים אסור להן וכל המותר לגרים מותר להן".

ט. גר שנשאת בת ישראל²⁸ או ישראל שנשאת גיורת²⁹ - הולד ישראל לכל דבר, ואסור בממזרות.

28) לא גרע מגוי הבא על בת ישראל שהולד כשר ואסור בממזרות. 29) לפי הכלל: "כל מקום שיש קידושין ואין עבירה הוולד הולך אחר הזכר", והרי אביו ישראל.

י. שלשה ממזרים הם: ממזר ודאי, וממזר ספק, וממזר מדברי סופרים. אי זהו ממזר ודאי? זה שבא מן הערוה הודאית, כמו שבארנו. וממזר ספק - זה שבא מספק ערוה, כגון הבא על האשה שנתקדשה ספק קדושין או נתגרשה ספק גרושין, וכיוצא בהן. מדברי סופרים - כגון האשה ששמעה שמת בעלה ונשאת, והרי בעלה קיים³⁰, וכא בעלה הראשון עליה והיא פחת השני - הרי הדין ממזר מדברי סופרים.

30) כלומר, שלא גרשה, שמדרבנן היא צריכה גט מהשני, והיא אשת איש מדברי סופרים. והבן שנולד הוא ממזר מדברי סופרים, אבל אם גרשה השני, אף על פי שהיא אסורה לחזור לראשון, אין הוולד ממזר, שלא גרע ממחזיר גרושתו שאין הוולד ממזר.

יא. פנייה שנתעברה מזנות, אמרו לה: מהו העבר הזה או הילוד הזה? אם אמרה: בן פשר הוא, ולישראל נבעלתי - הרי זו נאמנת, והדין פשר. ואף על פי שרוב העיר שזנתה בה פסולים³¹.

31) ממזרים או נתינים.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

לְבֹא בַקֶּהֶל, וְלֹא סָפַק. אֲבָל חֲכָמִים עָשׂוּ מֵעֵלָה בְיוֹחֲסִין, וְאָסְרוּ גַם הַסְּפָקוֹת לְבֹא בַקֶּהֶל. לְפִיכָךְ, מִמְּזֹר וְדַאי - מִתֵּר לְשֵׁא מִמְּזֹרָה וְדַאי, אֲבָל מִמְּזֹר סָפַק אוֹ שְׁתוּקֵי אוֹ אֲסוּפֵי - אָסוּר לְשֵׁא בֵּת יִשְׂרָאֵל.

כב. וְאָסוּר⁵³ לְשֵׁא מִמְּזֹרָה. וְאִפְלוּ מִמְּזֹרָה מִסָּפַק אָסוּרָה לוֹ, שְׁמָא אֶחָד מֵהֵן אֵינוֹ מִמְּזֹר וְהַשְּׁנִי מִמְּזֹר וְדַאי. וּמִמְּזֹר שֶׁל דְּבָרֵיהֶם - מִתֵּר לְשֵׁא מִמְּזֹרָה שֶׁל דְּבָרֵיהֶם. וְכֵן שְׁאָר הַסְּפָקוֹת - אָסוּרִין לְשֵׁא זֶה מִזֶּה.

(53) לספק ממזר, לשתוקי ואסופי.

כג. פִּיֶּצֵד? שְׁתוּקִים וְאֲסוּפִים וְסָפַק מִמְּזוּרִים - אָסוּרִים לְבֹא זֶה עִם זֶה. וְאֵם נִשְׂאוּ - לֹא יִקְיָמוּ, אֲלֵא יוֹצִיאוּ בְּגֻט⁵⁴. וְהַנִּלְדָּה סָפַק פְּאֻבוֹתָיו. וְאֵין לְסָפָקוֹת אֵלוֹ תִּקְנָה⁵⁵, אֲלֵא שְׁיִשְׂאוּ מִן הַגֵּרִים. וְהַנִּלְדָּה הוֹלֵךְ אַחֵר הַפְּגוּם.

(54) ואף על פי שנשא באיסור צריכה גט, שקידושין תופסים בחייבי לאוין. (55) לשאת אשה.

כד. פִּיֶּצֵד? שְׁתוּקֵי אוֹ אֲסוּפֵי שְׁנִשְׂא גִיּוֹרָת אוֹ מְשֻׁחָרְרָת, אוֹ גֵר וּמְשֻׁחָרֵר שְׁנִשְׂא שְׁתוּקֵית אוֹ אֲסוּפֵית - הַנִּלְדָּה שְׁתוּקֵי אוֹ אֲסוּפֵי.

כה. הָאֲסוּפֵי שְׁנִמְצָא בְּעִיר שְׁיִשׁ בַּה עוֹבְדֵי פוֹכְבִים וּמְזֻלוֹת, בֵּין שְׁהֵיָה רַב עוֹבְדֵי פוֹכְבִים וּמְזֻלוֹת אוֹ רֹב יִשְׂרָאֵל - הָרִי זֶה סָפַק עוֹבֵד פוֹכְבִים וּמְזֻלוֹת לְעִנְיֵן יוֹחֲסִין. קִדְּשׁ אִשָּׁה - צְרִיכָה גִט מִסָּפַק⁵⁶. מִי שְׁהִרְגוּ - אֵינוֹ נִהְרַג עָלָיו⁵⁷.

(56) והטעם, מפני שכלל בידינו "כל קבוע כמחצה על מחצה". אבי-דוגמא ל"קבוע" בכמה מקומות: "תשע חנויות מוכרות בשר שחווטה ואחת בשר נבילה ולקח מאחת מחנויות אלו ואינו יודע מאיזו [=חנות] מהן לקח, ספיקו אסור". מפני שהספק נולד במקום שגם המיעוט נמצא בו באופן קבוע. אמנם הברייתא מסתיימת: "ובנמצא הלך אחר הרוב" מפני שפירש ממקומו הקבוע ואף על פי שהבשר הוא מאותן החנויות עצמן, והרי כאן הילד נמצא ופירש ממקומו הקבוע ולמה אין הולכין אחר הרוב? הטעם הוא, שבייחוסין החמירו, "מעלה עשו בייחוסין" שמא יתירו גם בקבוע ממש. וכן החמירו גם באיסור אשת איש ולא הלכו אחרי רוב גויים, ובספק נפשות הקילו ולא הלכו בו אחרי רוב ישראל. (57) אפילו בעיר שרובה ישראל.

כו. הַטְּבִילוֹהוּ בֵּית דִּין⁵⁸ לְשֵׁם גְּרוֹת, אוֹ שֶׁטְבַל מִשְׁהַגְּדִיל - הָרִי הוּא⁵⁹ פְּשָׁאֵר אֲסוּפִים הַנְּמַצָּאִים בְּעִירֵי יִשְׂרָאֵל. הָיָה רַב הָעִיר עוֹבְדֵי פוֹכְבִים וּמְזֻלוֹת⁶⁰ - מִתֵּר לְהַאֲכִילוֹ נְבִלוֹת⁶¹. הָיָה רַבֵּן יִשְׂרָאֵל - מִתְזַרְזֵין לוֹ אֲבָדְתוֹ בְּיִשְׂרָאֵל. מְחַצֵּה עַל מְחַצֵּה - מִצְוָה לְהַחֲיוֹתוֹ בְּיִשְׂרָאֵל, וּמְפַחְחִין עָלָיו אֶת הַגֵּל

וְהַנִּלְדָּה פְּשָׁר. וְאֵם הַכְּחִישָׁה הָאֲרוּסָה וְאָמְרָה: מַעוֹלָם לֹא בָאתִי עֲלֶיהָ - הָרִי הַנִּלְדָּה מִמְּזֹר; שְׁאִפְלוּ הָיָה בְּחֻזְקָת בְּנֵי, וְאָמְרָה: בְּנֵי זֶה מִמְּזֹר - נִאֲמָן. וְהָאִשָּׁה אֵינָה בְּחֻזְקָת זוֹנָה, אֲלֵא נִאֲמָנָה⁴² לומר: לְאֲרוּסָה נִבְעַלְתִּי, וְאֵינָה זוֹנָה. וְאֵם נִשְׂאָת לְכַהֵן - לֹא תִצָּא⁴³, וְהַנִּלְדָּה מִמְּנוּ - כְּפֶשֶׁר⁴⁴.

(41) שהוא ספק ממזר ולא ממזר וודאי. (42) שאינו נאמן לפסול את האשה. (43) אבל לכתחילה אסורה להינשא לכהן מאחר שהארוס מכחישה. (44) לכהונה, שאינו חלל.

יח. הָיוּ הָעַם מְרַנְּנִים אַחֲרֶיהָ, וְהָיָה אָרוּסָה⁴⁵, עִם אָרוּסָה וְעַם אֲנָשִׁים אַחֲרֵיהֶם⁴⁶, אֵף עַל פִּי שְׁבָא עֲלֶיהָ אָרוּסָה בְּבֵית חָמִיו - הָרִי זֶה סָפַק מִמְּזוּר; כְּשֵׁם שֶׁהַפְּקִינָה עֲצָמָה לְאָרוּסָה, הַפְּקִינָה לְאֲחֵרִים⁴⁷. וְאֵם נִבְדָּקָה וְאָמְרָה: עֵבֶר זֶה מִמְּזוּרִים - הָרִי זֶה פְּשָׁר, כְּמוֹ שְׁבָאֲרָנוּ.

(45) בזמן שהייתה ארוסה. (46) חושדים אותה ומלעזיזים שבא עליה ארוסה וגם זנתה עם אחרים. (47) אבל כשהיא אינה חשודה זנתה עם אחרים, וידוע שארוסה בא עליה, הוולד כשר, ואין צריכים לבדוק אותה.

יט. אִשָּׁת אִישׁ שֶׁהִיָּתָה מְעַבְּרָת, וְאָמְרָה: עֵבֶר זֶה אֵינוֹ מִבְּעַלִּי - אֵינָה נִאֲמָנָה לְפָסְלוֹ, וְהָרִי הַבֵּן בְּחֻזְקָת פְּשָׁרוֹת; שְׁלֹא הָאֵמָנָה תוֹרָה אֲלֵא הָאָב. אָמְרָה הָאָב: אֵינוֹ בְּנִי, אוֹ שְׁהֵיָה בְּעֵלָה בְּמִדִּינַת הַיָּם - הָרִי זֶה בְּחֻזְקָת מִמְּזוּר⁴⁸. וְאֵם אָמְרָה: מַעוֹבֵד פוֹכְבִים וּמְזֻלוֹת וְעוֹבֵד גַּתְעַבְּרָתִי - הָרִי הַנִּלְדָּה פְּשָׁר⁴⁹; שְׁאֵין הַבְּעַל יָכוֹל לְהַכְחִישָׁה בְּדְבָרֶיהָ. וְאֵין הָעֵבֶר מְשַׁתְּהָה בְּמַעֲוֵי אָמוֹ יִתֵּר עַל שְׁנַיִם עֶשְׂרֵי הַדָּשׁ⁵⁰.

(48) כלומר, ספק ממזר, שאולי מגוי נתעברה והוולד כשר. (49) שהיא נאמנת להכשיר וולדה אפילו ברוב פסולין. (50) ואין להכשיר הוולד אלא כשנולד בתוך שנים עשר חודש מיום שבעלה עזב אותה, שיותר משנים עשר חודש אין העובר יכול לשהות במעי אמו.

כ. אִשָּׁת אִישׁ שְׁיִצָּא עֲלֶיהָ קוֹל שְׁהִיָּתָה זוֹנָה פְּחַת בְּעֵלָה, וְהַכֵּל מְרַנְּנִין אַחֲרֶיהָ - אֵין חוֹשְׁשִׁין לְכַנְּיָהּ שְׁמָא מִמְּזוּרִים הֵם, שְׁרַב בְּעֵילוֹת אֲצֵל הַבְּעַל, וּמִתֵּר לְשֵׁא בֵּתָה לְכַתְּחִלָּה. אֲבָל הִיא עֲצָמָה - חוֹשְׁשִׁין לָהּ מִשּׁוּם זוֹנָה⁵¹. וְאֵם הִיָּתָה פְּרוּצָה יוֹתֵר מִדֵּי - אֵף לְכַנְּיָהּ חוֹשְׁשִׁין⁵².

(51) כהן אסור לישא אותה מדין התורה, וישראל אם רוצה להתרחק מן הכיעור. (52) בעייה שלא נפשטה, ומספק מחמירים.

כא. דִּין תוֹרָה, שְׁסָפַק מִמְּזֹר מִתֵּר לְבֹא בַקֶּהֶל; שְׁנִאֲמָר: לֹא יָבֵא מִמְּזֹר בַּקֶּהֶל יי - מִמְּזֹר וְדַאי אָסוּר

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

מְלֵאָה זָמָה. הָא לְמִדָּתָהּ, שְׂאִין אוֹסְרִין עֲרִיּוֹת וּמְחַזְקִין אוֹתָן בְּשֵׁאר בְּשֵׁר בְּסִפְקָה, עַד שְׂיִוְדַע בְּיָדָא שְׂזוּ עֲרֻה עֲלֵיו. שְׂאִם אֶתָּה אוֹמֵר בֵּן, כָּל הִתְוֹמִים שְׂבְעוּלָם שְׂלֵא הִפִּירוּ אֲבוֹתֵיהֶם הִיו אֲסוּרִין לְהִנְשֵׂא בְּכָל מְקוֹם, שְׂמָא יִפְגְּעוּ בְּעֲרֻה.

ל. הַנִּלְדָּ שְׂהִיָּה מְשַׁלְּף בְּדַרְף, וְכָא אֶחָד וְאָמַר: בְּנִי הוּא וְאֵין הִשְׁלַכְתִּיו - נְאֻמְן. וְכֵן אִמּוּ נְאֻמְנָת. נְאֻסָּף מִן הַשּׁוֹק, וְכָאוּ אֲבִיו וְאִמּוֹ אַחַר פֶּן וְאָמְרוּ: בְּנִינוּ הוּא - אֵין נְאֻמְנִין, הוּאִיל וְיִצָּא עֲלֵיו שֵׁם אֲסוּפִי. וּבְשִׁגְי רַעְבוֹן - נְאֻמְנִין; שְׂמִפְנֵי רַעַב הִשְׁלִיכוּהוּ, וְהֵן רוֹצִין שְׂיִזוּנוּ אוֹתוֹ אַחֲרֵים, וּלְפִיכָף שְׂתַקּוּ עַד שְׂנְאָסָּף.

ל. נִמְצָא הַנִּלְדָּ מְהוּל, אוּ שְׂהִתְלַח⁶⁷ אוּ שְׂהִמְלַח⁶⁸, אוּ שְׂהִיָּה הַפְּחֵל⁶⁹ בְּעֵינָיו אוּ הִקְמִיעִין בְּצוּאָרוֹ, אוּ שְׂנִמְצָא תַּחַת אֵילָן מְסֻבָּף שְׂאִין חִיָּה נִכְנְסַת לוֹ וְהִיָּה סְמוּךְ לְעִיר, אוּ שְׂנִמְצָא בְּבֵית הַכְּנֻסַת הַסְּמוּךְ לְרִשׁוֹת הָרְבִים אוּ בְּצַדֵי רִשׁוֹת הָרְבִים - אֵין כָּאֵן מְשׁוּם אֲסוּפִי; מֵאַחַר שְׂהֵן מְשַׁמְרִין אוֹתוֹ שְׂלֵא יָמוּת, בְּחֻזְקַת כְּשֵׁר הוּא⁷⁰. אֲבָל אִם נִמְצָא מְשַׁלְּף בְּאֻמְצַע הַדַּרְף, אוּ רְחוּק מִן הָעִיר אֲפִלוּ תַּחַת אֵילָן⁷¹, אוּ בְּבֵית הַכְּנֻסַת, אוּ שְׂנִמְצָא תְּלוּי בְּאֵילָן מְקוֹם שְׂחִיָּה מִגְּעַת לוֹ - הִרִי זֶה אֲסוּפִי.

67 מעוטף ומכורך בבגדים. 68 שמו לחין את הילד כדי שיתקשו איבריו. 69 משחת עיניים שצבעה כחול. 70 ואף על פי כן אם בת היא, אסורה לכהן, שמעלה עשו ביוחסין. 71 נשים שילדו בבית אחד, אשת כהן ולוי וממזר.

לב. נְאֻמְנָת חִיָּה⁷² לוֹמֵר: זֶה הֵבֶן כֶּהֵן הוּא אוּ לְוִי אוּ נְתִין אוּ מְמִזְר; מְפִנֵי שְׂלֵא הַחֻזְקָה, וְאֵין אֲנּוּ יוֹדְעִין יְחוּסָן. בְּמָה דְבָרִים אֲמוּרִים? בְּשִׂהֲחֻזְקָה בְּנִמְצָנוֹת וְלֵא עֲרַעַר עֲלֵיהָ⁷³ אָדָם; אֲבָל אִם עֲרַעַר עֲלֵיהָ אֲפִלוּ אֶחָד וְאָמַר: בְּשִׁקָּר מְעִידָה - אֵינָה נְאֻמְנָת, וְהִרִי הֵבֶן בְּחֻזְקַת כְּשֵׁר⁷⁴ וְאֵין לוֹ יְחוּסִים⁷⁵.

72 מיילדת. 73 כלומר, על החיה המעידה. 74 זה שהחיה העידה עליו שהוא ממזר, מכיוון שהוכחשה על ידי עד אחד. 75 זה שהעידה עליו שהוא כהן.

לג. דָּבָר בְּרוּר⁷⁶, שְׂהִשְׁתַּוְקִי אֲסוּר לְשֵׂא שְׂתוּקִית, וְאֲסוּפִי אֲסוּר בְּאֲסוּפִית, מְפִנֵי שְׂהֵן סְפָקוֹת. אֲבָל מְמִזְרִים וְדָאִים וְנִתְיָנִים - מְתָרִים לְבוֹא זֶה בְּזֶה, וְהַנִּלְדָּ מְמִזְר. וְשְׂתוּקִי וְאֲסוּפִי - מְתָרִין בְּנִתְיָנִים וּבְשֵׁאֵר הַגֵּרִים, וְהַנִּלְדָּ סְפָק.

76 בהלכה זו מסכם רבינו דיני ממזרות השנויים בפרק זה.

בְּשִׁבְתָּ⁶². וְהִרִי הוּא לְעֵנִין נְזָקִין כְּכָל סְפָק מְמוֹן: הַמוּצִיא מִחֻבְרוֹ עֲלֵיו הִרְאָתָה⁶³.

58 "גר קטן מטבילין אותו על דעת בית דין".. 59 שדינו כספק ממזר, שהטבילה מועילה רק להוציאו מכלל גוי אבל לא מספק ממזר. ואף על פי שיש כאן שני ספקות, שמא הוא גוי והרי נתגייר, ואפילו אם הוא ישראל שמא אינו ממזר, ביוחסין החמירו אפילו בשני ספקות ואפילו בדין שלפנינו, שהספק שמא הוא ממזר אינו אוסרו מן התורה כשאר ספיקות ספיקין אסור. ויש להוסיף עוד נימוק לאיסור מפני שהוא קבוע. 60 ולא התגייר. 61 כרב פפא, שברוב גויים הולכים אחרי הרוב לעניין אכילת איסורים, ואין לדון בזה דין קבוע, כי הילד פירש ממקומו הקבוע, ורק ביוחסין ובאשת איש החמירו כלמעלה בהלכה כ"ה. 62 שהרי גם ספק פיקוח נפש דוחה שבת. 63 אם שור של ישראל נגח שורו, ישראל בעל השור פטור, שיכול לומר לו, הבא ראייה שישראל אתה ואשלם לך, ואם שורו נגח לשור ישראל, והוא שור תם, אינו משלם לישראל אלא חצי נזק, אף על פי ששור תם של גוי חייב נזק שלם, שיכול לומר לניזק: הבא ראייה שגוי אני ואשלם לך את כל הנזק.

כז. יִרְאָה לִי, שְׂכָל מְדִינָה שְׂוִישׁ⁶⁴ בַּה שְׂפַחָה אוּ עוֹבְדַת כּוֹכְבִים וּמְזֻלוֹת הִרְאוּיָה לְיִלְדָּ, הוּאִיל וְהָאֲסוּפִי הַנִּמְצָא שֵׁם סְפָק עוֹבֵד כּוֹכְבִים וּמְזֻלוֹת אוּ סְפָק עֵבֵד, כְּשִׂישׂא הַגִּיּוֹרֵת כְּמוֹ שְׂבִאָרְנוּ - הִרִי זוֹ סְפָק אֵשֶׁת אִישׁ, וְהִבָּא עֲלֵיהָ - פְּטוּר; שְׂאִין הוֹרְגִין עַל סְפָק. וְכֵן יִרְאָה לִי, שְׂהִשְׁתַּוְקִי שְׂנִישׂא אִשָּׁה שְׂאֲפָשֵׁר שְׂהִיא עֲרֻה עֲלֵיו - וְהִרִי הִיא סְפָק אֵשֶׁת אִישׁ; שְׂאִין קְדוּשִׁין תּוֹפְסִין בְּעֲרִיּוֹת.

64 ואפילו בעיר שרובה ישראל.

כח. וְאֵין זֶה הִיא הָאִשָּׁה שְׂאֲפָשֵׁר שְׂתִּהִיָּה עֲרֻה עֲלֵיו? כָּל אִשָּׁה שְׂהִיָּה אֲבִיָּה אוּ אֲחִיָּה קָנָם כְּשִׂנְחַעְבְּרָה בּוֹ אִמּוֹ⁶⁵. וְכָל אִשָּׁה שְׂנִתְגַּרְשָׁה אוּ נִתְאֻלְמְנָה⁶⁶, שְׂמָא אֵשֶׁת אֲבִיו הִיא אוּ אֵשֶׁת אֲחִי אֲבִיו.

65 ושמא אחותו או אחות אביה היא. 66 ובעלה הקודם היה קיים כשנתעברה בו אמו.

כט. וּמִנְיָן אֲנִי אוֹמֵר, שְׂאִין הִשְׁתַּוְקִי וְהָאֲסוּפִי אֲסוּר בְּכָל אִשָּׁה שְׂאֲפָשֵׁר שְׂתִּהִיָּה עֲרֻה עֲלֵיו? שְׂהִרִי הַכְּשֵׁר שְׂנִבְדָּקָה אִמּוֹ - אֵינוּ אֲסוּר בְּכָל אִשָּׁה שְׂאֲפָשֵׁר שְׂתִּהִיָּה עֲרֻה עֲלֵיו; וְהִרִי נְאֻמְרָה בְּתוֹרָה: אַל תַּחֲלֵל אֶת בְּתוּךָ לְהִזְנוֹתָהּ, וְאָמְרוּ חֻכְמִים: שְׂאִם יַעֲשֶׂה זֶה, נִמְצָא אֵב נוֹשֵׂא בְּתוֹ וְאֵחָ נוֹשֵׂא אֲחוֹתוֹ; וְאִלוּ הִיָּה הַדִּין, שְׂכָּל מִי שְׂאִינוּ יוֹדְעֵי אֲבִיו בְּיָדָא - אֲסוּר בְּכָל אִשָּׁה שְׂאֲפָשֵׁר שְׂתִּהִיָּה עֲרֻה עֲלֵיו, לֵא הֵינּוּ בָּאִים לְמִדָּה הַזֹּאת לְעוֹלָם, וְלֵא תִּהִיָּה הָאֲרִץ

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

ה. נקב למטה מעטרה - פשר. נקבה העטרה עצמה, אם פשיטתה קרי תצא שכבת זרע מן הנקב - פסול. נסתם הנקב - חזר להקשרו. נקב למטה מעטרה שפגגה¹⁶ למעלה בתוך העטרה - פסול; שהעטרה כלה מעצבת.

16) שהנקב הולך באלכסון, מתחיל למטה מן העטרה ויוצא כנגדו למעלה מתוך העטרה.

ו. נסתם שביל שכבת זרע, וחזר לראות שכבת זרע משביל שמשותין בו - הרי זה פסול¹⁷.

17) "במקומה מבשלת, שלא במקומה אינה מבשלת".

ז. נכרתו הביצים או אחת מהן, או שנפצעה אחת מהן, או שנדוכה אחת מהן, או שחפרה¹⁸ או שנקבה - הרי זה פסול. נכרתו חוטי ביצים או אחת, או שגנדה או נפצע - הרי זה פסול.

18) אפילו אחת מהן.

ח. נקב חוט מחוטי הביצים לשביל מי רגלים, והרי הוא מטיל מים משני מקומות: משביל המים ומשביל שכבת זרע - הרי זה פשר.

ט. כל פסול שאמרנו בענין זה - פשרא היו בידי שמים, פגון שפרתו אדם או פלב או הפהו קוץ וכיוצא בדברים אלו; אכל אם נולד ברות שפכה או פצוע דכא, או שנולד בלא ביצים, או שחלה מחמת גופו ובטלו ממנו אברים אלו, או שנולד בהם שחין והמסה אותן או פרתן - הרי זה פשר לבוא בקהל; שפל אלו בידי שמים.

י. אסור להפסיד איברי זרע, בין באדם בין בבמה תיה ועוף, אחד טמאים ואחד טהורים, בין פארץ ישראל בין בחוצה לארץ. אף על פי שנאמר: ובארצכם לא תעשו - מפי השמועה למדו, שדבר זה נוהג בכל מקום. וענין הכתוב: לא יעשה זאת בישראל, בין בגופו בין בגוף אחרים. וכל המסרס - לוקה מן התורה בכל מקום. ואפלו מסרס אחר מסרס - לוקה.

יא. ביצד? הרי שבא אחד וכרת את הגיד, ובא אחר וכרת את הביצים או נתקן, ובא אחר וכרת חוטי ביצים; או שבא אחד ומצע את הגיד, ובא אחר ונתקו, ובא אחר וכרתו - פלן לוקין, ואף על פי שלא סרס האחרון אלא מסרס. בין באדם בין בבמה תיה ועוף. והמסרס את הנקבה, בין באדם בין בשאר מינים - פטור¹⁹.

~ יום שני י"ב שבט ~

פרק שישה עשר

1) יבאר פצוע דכא וכרות שפכה שנשאו בת ישראל; אם אסור לסרס כל בעלי חיים; ואם יאמר לגוי לסרס; ומסרס אחר מסרס.

א. פצוע דכא וכרות שפכה שנשאו² בת ישראל ובעלי³ - לוקין; שנאמר: לא יבא פצוע דכא וכרות שפכה בקהל יי. ומתריץ⁴ לשא גיורת ומשחררת. ואפלו פהו⁵ שהוא פצוע דכא מתר לשא גיורת ומשחררת. לפי שאינו בקדשותו⁶. ואפלו נתינה⁷ או אחד מן הספקות⁸ מתרת לו.

2) כלומר שקידשו. 3) "שאיין לך בכל חיבי לאוין מי שלוקה על בעילה בלא קידושין". 4) שקהל גרים אינו קרוי קהל. 5) שכהן אסור לישא גיורת ומשחררת. 6) בקדושת כהונתו. 7) שאיסורן מדרבנן, "בא דוד וגזר עליהם שלא יכנסו בקהל". ובפצוע דכא, לא גזרו. 8) של ממזרים שמתורים מן התורה, וחכמים אסרו.

ב. הואיל ופצוע דכא אסור לבוא בקהל, לא גזרו בו על הנתינים ולא על הספקות. אכל פצוע דכא וכרות שפכה אסור בממזרת ודאית, שהרי אסורה מן התורה⁹.

9) ואף-על-פי שגיורת לכהן גם כן אסורה מן התורה, ובכל זאת מותרת היא לפצוע דכא' כהן, סובר רבינו, שפצוע דכא פוגם רק בקדושת כהונה אבל לא בקדושת ישראל, ולכן אסור הוא בממזרת.

ג. ואי זהו פצוע דכא? כל שנפצעו הביצים שלו. וכרות שפכה? כל שנכרת הגיד שלו. ובשלשה איברים אפשר שיפסל הזכר: בגיד, ובביצים, ובשבילין שבהן תתפשל שכבת זרע, והן הנקראין חוטי ביצים. וכיון שנפצע אחד משלשה איברים אלו או נדה - הרי זה פסול¹⁰.

10) "כל חולי שיתחדש בכלי הזרע, ממה שיחייב חכמת הטבע שהוא לא יזרע בהן, הרי הוא פסול".

ד. ביצד? נפצע הגיד או נדה, או שנכרת העטרה או¹¹ למעלה מעטרה¹² - פסול. ואם נכרת מראש העטרה ונשתתיר ממנה אפלו פחוט השערה מקף לכל הגיד¹³ - פשר. נכרת הגיד למעלה מעטרה פקלמוס¹⁴ או פמרב¹⁵ - פשר.

11) שנכרת הגיד. 12) לצד הגוף "שאיין גיד אלא מעטרה ואילך" (רש"י). 13) אבל אם רק לרובו של הגיד, פסול. 14) "כחיתוך קולמוס שמחתיך את חודו באלכסון" (רש"י). 15) שנחלק כסילון ויש לו דפנות משני צדדים, והחלק באמצע כמין צינור" (רש"י).

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

ב. כַּל פֶּהַן שֶׁנֶּשְׂאָא¹² אַחַת מֵהַשְּׁלֹשׁ נְשִׁים אֱלוֹ, בֵּין גְּדוֹל בֵּין הַדְּיוּט, וּבְעַל - לֹקָה¹³. וְאִם פֶּא עֲלִיהַ דְּרַךְ זְנוּת - אֵינֹ לֹקָה מִשּׁוּם זִוְנָה¹⁴ אוֹ גְרוּשָׁה אוֹ חִלְלָה; שֶׁנֶּאֱמָר: לֹא יִקְחוּ - עַד שֵׁיִקַּח יִבְעַל¹⁵.

(12 שקידש. 13) קידושין עח, א. "בעל - לוקה, לא בעל - אינו לוקה, משום דכתיב ולא יקח ולא יחלל, מה טעם לא יקח, משום לא יחלל", כלומר: בכהן גדול כתיב (ויקרא כא, יד): "אלמנה, גרושה וחללה וזונה, את אלה לא יקח. . ולא יחלל זרעו", "לא יקח קידושין משמע, שהן הקוננין אותה" (רש"י). ולא יחלל, משמעו ביאה, שעל-ידי הביאה היא מחוללת. והקיתה, כלומר הקידושין, אינה אסורה אלא משום הביאה, וכהן הדיוט אנו לומדים מכהן גדול ב'גזירה שוה' (שם), שאינו לוקה אלא אם קידש ובעל (מגיד-משנה). אבל הוא לוקה משום "לא תהיה קדשה". "כל הבעול אשה לשם זנות בלא קידושין, לוקה מן התורה, לפי שבעל קדשה" (פ"א מהל' אישות ה"ד). (15) שם.

ג. אֶבֶל פֶּהַן גְּדוֹל שֶׁפֶּא עַל אֲלֻמְנָה - לֹקָה אַחַת, אִף עַל פִּי שְׁלֵא קִדְשׁ; שֶׁנֶּאֱמָר¹⁶: לֹא יִחַלֵּל - פִּינֹן שֶׁבְעֵלָה חִלְלָה וּפִסְלָה לְפָנֶיהָ. אֶבֶל זִוְנָה וְחִלְלָה וּגְרוּשָׁה - הֲרִי הֵן מְחַלְלוֹת וְעוֹמְדוֹת קִדְשׁ בְּעֵילָתוֹ. וּלְפִיכֹף לֹקָה פֶּהַן גְּדוֹל לְבָדוֹ עַל בְּעֵילַת אֲלֻמְנָה לְבִדְדָה, אִף עַל פִּי שְׁאִין שֶׁם קִדּוּשִׁין; שֶׁהֲרִי חִלְלָה, וְהוּא מְזַהֵר שְׁלֵא יִחַלֵּל פְּשָׁרִים, לֹא אִשָּׁה וְלֹא זָרְעוֹ.

(16) בדפוס רומי, ובכת"י תימן: משום.

ד. קִדְשׁ פֶּהַן גְּדוֹל אֲלֻמְנָה וּבְעֵלָה - לֹקָה שְׁתֵּים¹⁷: אַחַת מִשּׁוּם אֲלֻמְנָה לֹא יִקְחַת, וְאַחַת מִשּׁוּם לֹא יִחַלֵּל. וּבֵין פֶּהַן גְּדוֹל וּבֵין פֶּהַן הַדְּיוּט שֶׁנֶּשְׂאָא אִשָּׁה מִן הָאֲרֻבַּע וְלֹא בְּעַל - אֵינֹ לֹקָה.

(17) שם.

ה. וְכָל מְקוֹם שֶׁהוּא לֹקָה - הִיא לֹקָה¹⁸; וְכָל מְקוֹם שֶׁהוּא אֵינֹ לֹקָה - הִיא אֵינָה לֹקָה. שְׁאִין הִפְרֵשׁ בֵּין אִישׁ לְאִשָּׁה לְעֻנְשֵׁין, זִוְלָתִי בְּשִׁפְחָה חֲרוּפָה בְּלִבְד, כְּמוֹ שֶׁבְּאַרְנוֹ¹⁹.

(18) כריתות י, ב. (19) למעלה פ"ג הי"ד.

ו. כַּל פֶּהַן הֶפֶא עַל הַפּוֹתִית, בֵּין גְּדוֹל בֵּין הַדְּיוּט - לֹקָה מִשּׁוּם זִוְנָה²⁰; שֶׁהֲרִי אֵינָה בֵּת קִדּוּשִׁין²¹, וְהוּא אֲסוּר בְּבְעֵילַת זִוְנָה בֵּין יִשְׂרָאֵלִית בֵּין פּוֹתִית.

(20) תמורה כט, ב. (21) לכן לוקה בבעילה לבד.

ז. הַחֲלוּצָה - אֲסוּרָה לְכַהֵן מִדְּבָרֵי סוֹפְרִים²², מִפְּנֵי שֶׁהִיא בְּגְרוּשָׁה, וּמִמֵּינִן אוֹתוֹ מִפְּתַת מְרֻדוֹת מִדְּבָרֵיהֶם²³. פֶּהַן שֶׁנֶּשְׂאָא סִפְקַת חֲלוּצָה - אֵין מוֹצִיאִין אוֹתָהָ²⁴ מִתַּחְתּוֹ, וְהִיא פְּשָׁרָה²⁵ וְחִלְלָה פְּשָׁרָה²⁶; מִפְּנֵי שְׁלֵא²⁷ גָזְרוּ עַל סִפְקַת חֲלוּצָה, אֲלֵא עַל חֲלוּצָה

(19) ודעת רבינו שחיוב מלקות אין, אבל איסור יש, לכן כתב: פטור.

יב. הַמְשַׁקָּה עֶקְרִין²⁰ לְאָדָם אוֹ לְשֶׂאֵר מֵיָנִים פְּדִי לְסָרְסוֹ - הֲרִי זֶה אֲסוּר, וְאֵין לֹקֵין עֲלָיו²¹. וְאִשָּׁה - מִתְּרַת לְשִׁתוֹת עֶקְרִין פְּדִי לְסָרְסָה עַד שְׁלֵא תִלְדַּ. הֲרִי שֶׁכֶּפֶה אֶת הָאָדָם וְשִׁפָּה בּוֹ פֶּלֶב אוֹ שְׂאֵר חֵיוֹת עַד שֶׁשְׂאֹאוֹהוּ פְרוֹת שֶׁכֶּפֶה, אוֹ שֶׁהוֹשִׁיבוֹ בְּמִים אוֹ בְּשֶׁלֶג עַד שֶׁבִטַל מִמֶּנּוּ אֵיבָרֵי תְשִׁמִּישׁ - אֵינֹ לֹקָה, עַד שִׁיִּסְרַס בְּיָדוֹ. וְרֵאוּי לְהַפְתּוֹ מִכַּת מְרֻדוֹת.

(20) סמים שגורמים לעקרות. (21) כיון שלא נגע באיברי התולדה ומאליו מסתרס.

יג. אֲסוּר לִזְמַר לְעוֹבֵד בּוֹכָבִים וּמְזוֹלוֹת לְסָרְס בְּהֶמָּה שְׁלָנוּ. וְאִם לְקַחָהּ הוּא מַעֲצָמוֹ וְסָרְסָה - מִתְּרַת. וְאִם הָעָרִים יִשְׂרָאֵל בְּדָבָר זֶה - קוֹנְסִין אוֹתוֹ וּמִזְכְּרָה לְיִשְׂרָאֵל אַחֵר. וְאֶפְלוֹ לְבָנוּ הַגְּדוֹל מִתְּרַת לְמַכְרָה. אֶבֶל לְבָנוּ הַקָּטָן - אֵינֹ מִזְכְּרָה לוֹ וְלֹא נוֹתְנָה לוֹ.

~ יום שלישי י"ג שבט ~

פֶּרֶק שְׁבַעָה עֶשְׂרִי

1) יבאר שלוש נשים שאסורות לכהנים וארבע לכהן גדול; איסור בת אחת ואיסור כולל ואיסור מוסיף; כהן גדול אם ישא בוגרת או מוכת עץ; ואם אירס בעולה ונתמנה כהן גדול; יצא עליו קול שגירש את אשתו, והרי היא תחתיו; יצא לה שם מזנה בעיר.

א. שלש נשים נאסרו² על כל הפהנים: גרושה³, זונה⁴ וחללה⁵. ועל פהן גדול - ארבע: אלו השלש והאלמנה⁶. אחד פהן גדול משוח בשמן המשחה או המרבה בגדים⁷, ואחד פהן העובד ואחד פהן גדול שמונהו ועבר⁸, וכן פהן משוח מלחמה⁹ - פלן¹⁰ מצוין על הפתולה¹¹, ואסורין באלמנה.

(2) מן התורה. (3) אשת איש שנתגרשה בגט. (4) כל שאינה בת ישראל, או בת ישראל שנבעלה לאדם שהיא אסורה להנשא לו איסור השהו לכל, או שנבעלה לחלל" (להלן פי"ח ה"א). (5) "זו שנולדה מאיסור כהונה" (להלן פי"ט ה"א). כל אלו מפורשות בתורה (ויקרא כא, ז). (6) שם, יד. (7) "מרובה בגדים הוא כהן בבית שני שלא היה להם שמן המשחה, אבל היה כהן גדול בלבישתו בגדי כהונה גדולה" (פיה"מ לרבינו, מגילה פ"א). (8) "וכהן שעבר הוא כשאירע (שקרה) פסול בכהן גדול ביום הכיפורים, ומינו אחר תחתיו. . . שאחר יום הכיפורים ישוב הראשון לגדולתו, ויעבור השני שנתמנה ונשתוו שניהן" (על שניהם חלים דיני כהן גדול. שם). (9) "אחד מלחמת מצוה ואחד מלחמת הרשות, ממנין כהן לדבר אל העם בשעת המלחמה, ומושחין אותו בשמן המשחה, וזהו הנקרא משוח מלחמה" (פ"ז מהל' מלכים ה"א). (10) מגילה יב, ב. (11) כמבואר להלן הי"ג.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

38) ואף-על-פי שזונה זו היא מאיסור ולא נאסרה לישראל, אבל ישנה זונה שאסורה לישראל, ולכן איסור זונה הוא איסור מוסיף. 39) שהאיסורים האחרים שבאו אחרי איסור זונה, לא הוסיפו לא נאסרים ולא איסורים חדשים, ונשאר הכלל: אין איסור חל על איסור. וזה שכתב רבינו, שאינו לוקה אלא אחת, מדובר שזנתה תחילה, שאיסור זונה היה הראשון, לכן לא חל איסור גרושה וחללה, ובכהן גדול איסור האלמנה, אבל אם זנתה באמצע, בין איסור לאיסור, כגון גרושה ונעשית זונה ונעשית חללה, לוקה שתים, משום גרושה וזונה, שזונה הוא איסור מוסיף, ופטור על חללה, שאיסור חללה לא חל (מגיד-משנה).

יא. מי שנתאלמנה מאנשים הרבה או נתגרשה מאנשים הרבה - אין לוקין עליה אלא אחת⁴⁰ על כל ביאה. אלמנה בין מן הארוסין בין מן הנשואין - אסורה⁴¹.

40) קידושין עז, א. 41) יבמות נט, א.

יב. כהן גדול שמת אחריו, אף על פי שהוא מן הארוסין⁴² - הרי זה לא ייבם⁴³, אלא חולין⁴⁴. נפלה לו יבמה והוא כהן הדיוט, ונתמנה להיות כהן גדול, אף על פי שעשה בה מאמר⁴⁵ כשהוא כהן הדיוט - הרי זה לא ייבם אחר שנתמנה⁴⁶. אכל אם ארס את האלמנה, ונתמנה להיות כהן גדול - הרי זה יבם אחר שנתמנה⁴⁷. היתה מקדשת ספק קדושין, ומת ארוסה - הרי זו ספק אלמנה⁴⁸.

42) והיא עדיין בתולה, ואין בה איסור 'עשה' של 'כי אם בתולה מעמיו יקח'. 43) שם כ, א. 44) 'ומפני מה צריכה חליצה, מפני שיש בה ליקוחין הואיל וקידושין תופסין בהן הרי הן זקוקות ליבם, ומן הדין היה שיתייבמו שהיבום מצות-עשה, וכל מקום שאתה מוצא 'עשה' ו'לא תעשה' יבוא 'עשה' וידחה את 'לא תעשה', אבל חכמים גזרו שלא יתייבמו חייבי לאוין. . . גזירה שמא יבוא עליה פעם שניה, והרי ביאתה אסורה ואין שם מצוה שאין מצות-עשה אלא ביאה ראשונה בלבד" (פ"ו מהל' יבום וחליצה, ה"י). 45) קידושי כסף או שטר ביבמה: "ונקרא מאמר, לפי שאין דין קידושין אלא באמירה ולא בשתיקה" ('תוספות יום-טוב', יבמות פ"ב, מ"א). וקידושין אלה קונים רק מדרבנן, אבל מן התורה יבמה אינה נקנית אלא בביאה. 46) שם סא, א. "ואין המאמר קונה ביבמה קנין גמור כמו הביאה" (פ"ב מהל' יבום וחליצה ה"א). 47) שם. מפני שכבר קנה אותה לפני שנתמנה לכהן גדול. 48) ואסורה לכהן גדול לכונסה, ואם כנסה מוציא בגט, כמבואר למעלה ה"ז.

יג. מצות עשה על כהן גדול שישא נערה בתולה⁴⁹, ומשתבגר⁵⁰ - תאסר עליו. שואמר: והוא אשה בבתוליה יקח. אשה - לא קטנה⁵¹, בבתוליה - ולא בוגרת. הא פיצד? יצאת מפלל קטנות, ולפלל

ודאית. וכן מי שהיתה ספק גרושה או ספק אלמנה או ספק זונה וספק חללה²⁸ - מפין אותו מפת מרדות, ומוציא בגט²⁹.

22) קידושין עח, א. 23) "מפני שעובר על לא-תעשה של דבריהם, כדבר שיש לו עיקר מן התורה" (מגיד-משנה, פ"א מהל' שבת ה"ב). ראה ביאורנו למעלה פ"א ה"ח. 24) יבמות כד, א. אבל לתכחילה אסורה, מפני שדומה לגרושה. 25) כלומר, ואינה ספק חללה. 26) ש"הולד כדעבד דמי" (ביאור הגר"א אה"ע י"ז, ז, ס"ק טו). ומכיון שאם כנס אותה אין מוציאין אותה מתחתיו, לכן גם הולד כשר. 27) אבל חלוצה ודאית היא פסולה כחללה, וולדה פסול (מדרבנן, מגיד-משנה). 28) שכל אלו ספיקא דאורייתא, ויש להחמיר בהן, שספיקא דאורייתא לחומרא. 29) שם.

ח. פלל גדול הוא בכל אסורים שבתורה, שאין אסור חל על אסור³⁰, אלא אם כן היו שני אסורין³¹ באין פאחת³², או שהיה האסור האחד מוסיף דברים אחרים על אותו האסור³³, או אם היה כולל³⁴ דברים אחרים עם אסור זה.

30) כריתות יד, ב. 31) בכת"י תימן: האיסורין. 32) וזה נקרא איסור בת אחת (יבמות לג.). 33) כלומר, שנוספו עוד אנשים שנאסרו באותו הדבר. אנו אומרים מתוך שהאיסור החדש חל על האנשים האחרים שלא היו בכלל האיסור הקודם, חל גם על אותו האיש שנאסר כבר ע"י האיסור הקודם. 34) כלומר, שניתוספו עוד דברים שנאסרו ולא היו בכלל האיסור הראשון, ואנו אומרים, מתוך שהאיסור החדש חל על אותם החברים שמקודם היו מותרים, חל גם על אותו הדבר שכבר היה אסור.

ט. לפיכך³⁵, אשה שהיתה אלמנה, ונעשת גרושה, ונעשת חללה, ונעשת זונה, ובא עליה כהן גדול אחר כך - לוקה ארבע מלקיות³⁶ על ביאה אחת. לפי שהאלמנה אסורה לכהן גדול, ומתרת להדיוט.

35) מפני שבאיסור מוסיף, איסור חל על איסור. 36) בהלכה הבאה, מבאר רבינו למה ארבע מלקיות.

י. חזרה להיות גרושה - נוסף בה אסור ונאסרת לכהן הדיוט, לפיכך נוסף בה אסור אחר³⁷ על אסור האלמנה. ועדין היא מתרת לאכל בתרומה. נעשת חללה - נוסף בה אסור, שהרי נאסרת בתרומה. ועדין היא מתרת לישראל. נעשת זונה, הואיל ויש שם זנות שאוסרה על ישראל, אם זנתה אשתו ברצון - נוסף בה אסור אחר. והוא הדין³⁸ לכהן הדיוט שבא על הגרושה שנעשית חללה ואחר כך זונה, שהוא לוקה שלש על ביאה אחת. אכל אם נשתנה סדר זה - אינו לוקה אלא אחת³⁹.

37) גם על הכהן הגדול, מתוך שחל על כהן הדיוט.

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום - יום שלישי י"ג שבט - ספר קדושה - הל' איסורי ביאה קעג

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

נְבִיעָלָה⁵⁵. [נְבִיעָלָה שְׁלֵא פְדִרְפָּה - הָרִי זֹו פְּנִבְעָלָה פְּדִרְפָּה⁵⁶. נְבִיעָלָה לְבִהְמָה - הָרִי זֹו מִתְּרַת]⁵⁷.

54) שנשרו בתוליה מחמת מכה שקיבלה. (55) שם. 56) שם. (57) שם, ב.

טו. פְּהֵן גְּדוֹל שְׁנִשָּׂא בְעוֹלָה - אֵינוּ לֹוּקָה⁵⁸, אָבֵל מוֹצִיא בָּגֶט⁵⁹. נִשָּׂא בּוֹגֶרֶת אוּ מִפֶּת עֵץ - הָרִי זֹה יִקְנָם⁶⁰. אָרֶס בְּעוֹלָה וְנִתְמַנָּה פְּהֵן גְּדוֹל - הָרִי זֹה יִכְנַס אַחַר שְׁנִתְמַנָּה⁶¹.

58) מפני שאינו עובר אלא ב'עשה' "כי אם בתולה", בתולה ולא בעולה, ולא הבא מכלל עשה, עשה (כתובות ל.). 59) שאסור לקיימה כדין כל חייבי 'עשה'. (60) יבמות ס, א. (61) כאירס אלמנה ונתמנה לכהן גדול, המבואר למעלה הי"ב.

טז. אָנַס נְעֵרָה בְּתוֹלָה אוּ פִתָּה אוֹתָהּ, אָפְלוּ אָנְסָה אוּ פִתָּה אוֹתָהּ כִּשְׁהוּא כִּהֵן הַדְּיוּט וְנִתְמַנָּה פְּהֵן גְּדוֹל קִדְּם שְׁיִכְנַס - הָרִי זֹה לֹא יִכְנַס⁶²; וְאִם פְּנַס - מוֹצִיא⁶³.

62) שם. (63) שם נט, א.

יז. אָרֶס אֶת הַקְּטָנָה וּבְגֶרֶת תַּחֲתֵיו קִדְּם נִשְׁוֹאֵין - הָרִי זֹה לֹא יִכְנַס, מִפְּנֵי שְׁנִשְׁתַּנָּה גּוּפָה⁶⁴; וְאִם פְּנַס - לֹא יוֹצִיא⁶⁵.

64) ואין זה דומה לאירס אלמנה ונתמנה לכהן גדול שיכול לכונסה אחר שנתמנה, מפני שונשתנה גופה מקטנה לבוגרת. 65) שהרי בבוגרת אם עבר ונשאה יקיים אותה, כמבואר למעלה הט"ו.

יח. אַחַת גְּרוּשָׁה מִן הָאֲרוּסִין אוּ מִן הַנִּשְׁוֹאֵין. אָבֵל הַמִּקְמָאֲנֵת⁶⁶, אָפְלוּ גְרִישָׁה בָּגֶט וְהִחְזִירָהּ וּמֵאֲנָה בּוּ - הָרִי זֹו מִתְּרַת לְכֹהֵן, כְּמֹו שְׁבִאֲרֵנוּ בְּהַלְכוֹת גְּרוּשִׁין⁶⁷. וְכָל מִי שְׁאִינָה רְאוּיָה⁶⁸ לְחִלְצָהּ, אִם נִחְלָצָה - לֹא נִפְסָלָה לְכַהֵן⁶⁹.

66) הנושא קטנה יתומה שאין לה אב, והשיאוה אחיה ואמה ולא רצתה בבעלה אינה צריכה ממנו גט, אלא ממאנת והולכת לה, כי רק לאב נתנה תורה זכות לקבל קידושי בתו הקטנה (ראה פ"א מהל' גירושין, ה"א). (67) פ"א, ה"ט"ז: "שכל היוצאת במיאון, אף-על-פי שקדמו גט, הרי זו כמי שלא נתגרשה ממנו בגט מעולם" (יבמות קח.). (68) כגון החולץ ליבמתו ונמצאת מעוברת. (69) שם לה, ב.

יט. יִצָּא עָלֶיהָ קוֹל: אִישׁ פְּלוּנִי פְּהֵן כְּתוּב⁷⁰ גֵּט לְאִשְׁתּוֹ אוּ נָתַן גֵּט לְאִשְׁתּוֹ, וְהָרִי הִיא יוֹשֶׁבֶת תַּחֲתֵיו וּמִשְׁמִשְׁתּוֹ - אֵין מוֹצִיאֵין אוֹתָהּ מִתַּחַת בְּעִלָּה⁷¹. וְאִם נִשְׂאָת לְכֹהֵן אַחֲרָי⁷² - תִּצָּא מִן הַשְּׁנִי⁷³.

70) ויש אנשים שקורין לנתינת הגט כתיבה. (71) גיטין

בְּגֵרוֹת לֹא פָּאָה. זֹו נְעֵרָה. וְאֵינוּ נוֹשָׂא שְׁתֵּי נָשִׁים לְעוֹלָם⁵² כְּאַחַת; שְׁנַאֲמַר: אִשָּׁה - אַחַת וְלֹא שְׁתֵּים⁵³.

49) שם נט, א. 50) שם. שבוגרת נתמעטו קצת בתוליה, והתורה אמרה "בבתוליה", שישנן אצלה כל הבתולים. 51) הבת שגילה למטה מן 12 שנה ויום אחד נקראת קטנה, מגיל זה ולמעלה אם צמחו לה שתי שערות למטה בגוף במקומות יודעים שמתמלאים שער עם גידול הבת - היא נקראת נערה, עד ששה חדשים שלמים. לאחר מכאן נקראת בוגרת. 52) כלומר, לא רק ביום הכיפורים, שלמדו חכמים (יומא יג.) מהכתוב "וכפר בעדו ובעד ביתו" (ויקרא טז, יז), בית אחד ולא שני בתים, אלא לעולם, אפילו בכל ימות השנה, שנאמר: "והוא אשה בבתוליה יקח", אחת ולא שתיים. 53) ה'מגיד משנה' מבאר שרבינו למד דין זה מסוגיא במס' יבמות נט, א. ונרחק לפרש את דברי הגמרא שלא כפירוש רש"י, עיי"ש. וראה בהשגת הראב"ד, שהקשה מהכתוב (דברי הימים-ב, כד, ג) "וישא לו יהודיע נשים שתיים", והוא היה כהן גדול. אולם רבים תמחו על הראב"ד, שהרי הפירוש שם, שיהודיע השיא ליואש שתי נשים.

~ נקודות משיחות קודש ~
"מִצוֹת עֲשֵׂה עַל פְּהֵן גְּדוֹל שְׁיִשָּׂא נְעֵרָה בְּתוֹלָה".
יש שהעירו על מה שכתב הזוהר (ח"ג קמ"ה, ב.) שכל כהן שאין לו בת זוג אסור בעבודה, והרי רק בכה"ג ביוה"כ הדין כן. ואולי גם בזוהר הכוונה כך אף שאין הלשון ("כל כהן") משמע כן, וכמו שמביא רביה מקרא דכה"ג.
ואף אם בזוהר הנ"ל אפשר היה לדחוק שמדבר בכה"ג כיון שמשתייע בקרא דכה"ג, אי אפשר לומר כן בזח"ג ה, ב שם מדבר אודות נדב ואביהוא, וגם לא ביוה"כ (ועיינ"כ זח"א רלט, א.).
ונלפענ"ד לתרץ על פי מה שמצינו בכמה מקומות הלשון אסור, שאינו אלא מדת חסידות. וראה שדה חמד כללי הפוסקים שהביא דוגמאות מפירוש תוס' תענית יא, א. ד"ה אסור (לשמש בשני רעבון), נמוק"י ספ"ז דסנהדרין (לעשות שותפות עם העכו"ם) מגיד משנה הלכות שכנים פ"ב ה"ט"ז (לעמוד בשדה רעהו) סמ"ג עשין פ"ז (לאכול קודם שיאכיל לבהמתו) ועוד.
וגם בזוהר כאן הכוונה למדת חסידות, ועיין גם מגן אברהם לאו"ח סקכ"ה סקס"ד.
ומה שנענשו נדב ואביהוא במיתה, י"ל דימי המילואים שאני. ועיין שם המשל בזח"ג ה, ב. וגם הקב"ה מדקדק עם הצדיקים כו'.

לקוטי שיחות חלק ז עמוד 319
מתוך רמב"ם "פרדס המלך"

יד. פְּהֵן גְּדוֹל לֹא יִשָּׂא מִפֶּת עֵץ⁵⁴, אָף עַל פִּי שְׁלֵא

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

(2) "דברים שלמדו אותן מפי השמועה והם תורה שבעל פה". (3) אפילו שלא נבעלה, לפי שבאה מן הגויים השטופים בזימה. (4) "אין זונה אלא גיורת ומשוחררת ושנבעלה בעילת זנות". (5) הנולד מאיסורי כהונה, כגון כהן שנשא גרושה והוליד ממנה בן. (6) ואפילו בת כהן מותרת להינשא לחלל. (7) ומותרת אפילו לכהן גדול אם נבעלה שלא כדרכה, שאם נבעלה כדרכה הרי היא כמוכת עץ.

ב. וכן הבא על הפנויה, אפלו היתה קדשה שהפקירה עצמה לכל, אף על פי שהיא במלקות⁸ - לא נעשת זונה ולא נפסלה מן הכהונה, שהרי אינה אסורה להנשא לו. אכל הנבעלת לאחד מאסורי לאוין השוין בכל ואין קיחדין בפהנים, או מאסורי עשה⁹, ואין צריך לומר למי שהיא אסורה לו משום ערוה, או לעובד פוככים ומזלות ועבד - הואיל והיא אסורה לו להנשא, הרי זו זונה.

(8) משום הלאו "לא תהיה קדשה מבנות ישראל". (9) גר מצרי ואדומי לפני דור שלישי.

ג. וכן הגיורת והמשחררת, אפלו נתגיירה ונשתחררה פחותה מבת שלש שנים, הואיל ואינה בת ישראל - הרי זו זונה, ואסורה לכהן. מפאן אפרו: עובד פוככים ומזלות או נתין או ממזר או גר עמוני ומואבי או מצרי ואדומי ראשון ושני או פצוע דכא וקרנות שפכה או חלל שבאו על היהודית - עשו אותה זונה, ונפסלה לכהונה. ואם היתה פהנת - פסלה מן התרומה¹⁰. וכן יבמה¹¹ שבא עליה זר - עשאה זונה. והאילונית¹² - מתרת לכהן, ואינה זונה.

(10) "אמר קרא ובת כהן כי תהיה לאיש זר היא בתרומת הקדשים לא תאכל כיוון שנבעלה לפסול לה (לאדם שהוא זר לה) פסלה". (11) אשה הזקוקה לייבום ולחליצה ונבעלה לאחר לפני הייבום והחליצה, שנאמר "לא תהיה אשת המת החוצה לאיש זר". לאו זה חמור משאר איסורי לאוין כמבואר בפרק ד' מהלכות אישות הלכה י"ד: "נסתפק לחכמים אם הקידושין תופסין ביבמה לשוק (לחוץ) כשאר חייבי לאוין או אין קידושין תופסין בה כערוה", ולפיכך ברור שפסלה מן הכהונה כשאר חייבי לאוין. (12) אשה שאינה ראוייה מטבעה ללדת, כאיל זכר: דוכרניתא דלא ילדה.

ד. הבא על אחת מהשניות¹³ וכיוצא בהן, כגון הבא על קרובת חלוצתו¹⁴ או על חלוצתו¹⁵ - לא עשה אותה זונה, שהרי אינה אסורה להנשא לו מן התורה, כמו שבארנו בהלכות יבום.

(13) "שהן אסורות מפי הקבלה ואיסורן מדברי סופרים והן הנקראות שניות". (14) "החולץ ליבמתו ... קרובותיה

פא, א. (72) אחר שמת בעלה הראשון. (73) שם. מפני שלגבי הכהן השני, קדם הקול לנישואין.

כ. יצא שמה⁷⁴ בעיר שנתקדשה ונתגרשה מן הקדושין - חוששין⁷⁵ לה⁷⁶, כמו שבארנו בהלכות גרושין⁷⁷. אבל אם יצא עליה קול⁷⁸ שהיא חלוצה - אין חוששין לה⁷⁹.

(74) והקול הוחזק בבית-דין, כמבואר בפ"ט מהל' אישות הכ"ב. (75) ואסורה לכהן כמגורשת. (76) גמרא שם פט. א. (77) פ"י, ה"כ. (78) אף-על-פי שהוחזק הקול בבית-דין. (79) שהקול אינו אלא כספק, ובספק חלוצה לא גזרו, כמבואר למעלה ה"ז (מגיד-משנה).

כא. יצא קול⁸⁰ על הבתולה שהיא בעולה - אין חוששין לה⁸¹, ותנשא לכהן גדול. יצא עליה קול שהיא שפחה - אין חוששין לה⁸², ותנשא אפלו לכהן. יצא לה שם מזנה בעיר - אין חוששין לה⁸³. ואפלו הוציאה בעולה משום שעברה על דת יהודית⁸⁴ או בעדי דבר מוכשר⁸⁵, ומת קדם שיתן לה גט - הרי זו מתרת לכהן. שאין אוסרין אשה מאלו אלא בעדות ברורה⁸⁶ או בהודאת פיה⁸⁷.

(80) אפילו שהוחזק הקול בבית-דין. (81) שם. (82) שם, לפי שזה פסול משפחה, ואין פוסלין בפסולי משפחה אלא בראיה ברורה (מגיד-משנה). (83) ומותרת לכהן. (84) כמבואר בפכ"ד מהל' אישות ה"ב. (85) כמבואר שם הט"ו. (86) שזנתה. (87) כמבואר להלן פי"ח ה"ט.

~ יום רביעי י"ד שבט ~

פרק שמונה עשרי

(1) יבאר אי זו היא זונה האמורה בתורה; אשת כהן שאמרה לבעלה נאנסתי או [שנמצאת] דרוסת איש (נמצאתי); אשה שקינא לה בעלה ונסתרה; פנויה שאמרה לכשר נבעלתי, אם נאמנת; שבויה אם אסורה לכהן ואם יש לה עד שלא נתייחד עמה; וקטן אם נאמן לעדות (זה) [זו]; האשה שאמרה נשביתי וטהורה אני, אם נאמנת; האב שאמר קידשתי בתי וגירשתיה או נשבית ופדיתיה אם נאמן; עיר שבאה במצור ונכבשה, אם הנשים פסולות לכהונה; אשה שנתפשה ביד גויים על ידי ממון או נפשות.

א. מפי השמועה² למדנו, שהזונה האמורה בתורה היא כל שאינה בת ישראל³; או בת ישראל שנבעלה לאדם שהיא אסורה להנשא לו⁴ אסור השוה לכל; או שנבעלה לחלל⁵, אף על פי שהיא מתרת להנשא לו⁶. לפיכך, הנבפעת לכהמה, אף על פי שהיא בסקילה - לא נעשת זונה ולא נפסלה לכהונה, שהרי לא נבעלה לאדם. והבא על הגדה, אף על פי שהיא בפרת - לא נעשת זונה ולא נפסלה לכהונה, שהרי אינה אסורה להנשא לו.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

שְׁהָרֵי הַזֶּהוּת שְׁהִיא זֹנָה, וְאִסְרָה עֲצָמָה, וְנַעֲשֶׂת פְּחִתִּיכָה הָאִסְרָה.

23) בהלכה הקודמת, שאנו חוששים שמא עיניה נתנה באחר. 24) בכתובות ט"ז. אמרו בפירושו, שאם אמרה שנאנסה אחרי שנתארסה, פסלה עצמה מכהונה.

י. פהן שְׁקִדְשׁ גְּדוּלָה או קִטְנָה, וְאַחַר זְמַן²⁵ בָּא עֲלֶיהָ וְטָעַן שֶׁמִּצְאָה דְרוֹסַת אִישׁ²⁶ - נֶאֱסְרָה עֲלָיו מִסְפֵּק, שֶׁמָּא קָדָם קִדּוּשִׁין נִבְעֵלָה²⁷ או אַחַר קִדּוּשִׁין²⁸. אָבֵל יִשְׂרָאֵל שֶׁטָּעַן טַעֲנָה זֹ - לֹא נֶאֱסְרָה עֲלָיו. שֵׁשׁ כָּאֵן שְׁנֵי סְפָקוֹת: שֶׁמָּא קָדָם קִדּוּשִׁין וְשֶׁמָּא אַחַר קִדּוּשִׁין; וְאֶפְלוּ נֹאמַר לְאַחַר קִדּוּשִׁין, שֶׁמָּא בְּאִנְסָה שֶׁמָּא בְּרִצּוֹן. שְׁהָאִנְסָה מִתְּרַת לְיִשְׂרָאֵל, כְּמֹו שְׁבִאֲרָנוּ.

25) כלומר, שיש לומר שזנתה אחרי הקידושין. 26) שלא מצאה בתולה. 27) ומותרת לו. 28) ואסורה לו אפילו אם נאנסה.

יא. לְפִיכָךְ, אִם קִדְּשָׁה אִבְיָהּ לְיִשְׂרָאֵל וְהִיא פְּחוּתָה מִבֵּית שְׁלֹשׁ שָׁנִים וְיוֹם אֶחָד, וְטָעַן שֶׁמִּצְאָה דְרוֹסַת אִישׁ - נֶאֱסְרָה עֲלָיו מִסְפֵּק²⁹; שְׂאִין כָּאֵן אֲלֵא סְפֵק אֶחָד: שֶׁמָּא בְּאִנְסָה שֶׁמָּא בְּרִצּוֹן³⁰, וְסְפֵק אִסּוּר שֶׁל תּוֹרָה - לְחֻמְרָא.

29) ואפילו אם היא קטנה, שדעת רבינו שאפילו קטנה כשזינתה ברצון נאסרה על בעלה ישראל. 30) והספק שאולי נבעלה לפני הקידושין אין כאן, שהרי אז הייתה פחותה מבת שלוש שנים ויום אחד ובתוליה חזורים, ומכיוון שלא היו לה בתולים, הרי נבעלה לאחר קידושין.

יב. כָּל אִשָּׁה שֶׁקָּנָא³¹ לָהּ בְּעֵלָה וְנִסְתְּרָה³², וְלֹא שָׁתַת מִי סוּטָה³³ - אִסְרָה לְכַהֵן³⁴, מִפְּנֵי שְׁהִיא סְפֵק זֹנָה³⁵. בֵּין שְׁלֹא רָצַת הִיא לְשָׁתוֹת, בֵּין שְׁלֹא רָצָה לְהִשְׁקוּתָהּ, בֵּין שְׁהִימָה שֵׁם עֲדוּת³⁶ שְׁמוֹנְעָה מְלֻשָׁתוֹת, בֵּין שֶׁקָּנָאוּ לָהּ בֵּית דִּין³⁷, בֵּין שְׁהִימָה מִן הַנְּשִׁים שְׂאִין רְאוּיוֹת לְשָׁתוֹת - הוֹאִיל וְלֹא שָׁתַת מִכָּל מְקוֹם, הָרִי זֹו אִסְרָה לְכַהֵן מִסְפֵּק.

31) "קיניו האמור בתורה וקינא את אשתו הוא, שיאמר לה בפני עדים אל תיסתרי עם איש פלוני". 32) "הסתירה האמורה בתורה ונסתרה, היא שתיסתר עם אותו האיש שאמר לה אל תיסתרי עימו, בפני שני עדים". 33) שאילו שתתה מי סוטה ולא מתה מותרת היא סוטה ששתתה מי המרים ולא מתה מיד הרי היא מותרת לבעלה ואפילו היה כהן. 34) כשמת בעלה. 35) ובהלכות סוטה מבואר שהנשים שאינן שותות אסורות על בעליהן בין ישראל בין כהן. 36) שעד אחד העיד שראה שהיא נבעלה עם זה שקינא לה בעלה [במקרה זה היא אסורה על בעלה, וודאי לא מספק, ומכל שכן לכהונה. ומה שסיים כאן רבינו "מספק" נמשך לשאר המקרים]. 37) "ואלו שבית דין

אסורות עליו ... הרי היא כאשתו שגרשה". 15) "החולץ ליבמתו נאסרה החלוצה ... על החולץ".

ה. הָא לְמַדְתָּ, שְׂאִין הִיּוּתָהּ זֹנָה תּוֹלָה בְּבַעֲלָהּ שֶׁל אִסּוּר. שְׁהָרֵי הַבָּא עַל הַגְּנֵה וְעַל הַקְּדָשָׁה וְהַנְּרַבְעַת לְבַהֲמָה - נִבְעֵלָה בְּעֵלָהּ שֶׁל אִסּוּר וְלֹא נַעֲשֶׂת זֹנָה; וְכִי שֶׁנִּשְׁאָת לְחָלֵל - נִבְעֵלָה בְּעֵלָהּ שֶׁל הַתּוֹרָה, כְּמֹו שְׁתִּיבְאָר, וְנַעֲשֶׂת זֹנָה. וְאִין הַדְּבָר תְּלוּי אֲלֵא בְּפִגְמָה, וּמִפִּי הַשְּׁמוּעָה לְמַדוּ שְׂאִינָה פְּגוּמָה אֲלֵא מֵאֲדָם הָאִסּוּר לָהּ או מִחָלֵל, כְּמֹו שְׂאִמְרָנוּ.

ו. כָּל הַנִּבְעֵלַת לְאָדָם שְׁעוֹשָׂה אוֹתָהּ זֹנָה, בֵּין בְּאִנְסָה בֵּין בְּרִצּוֹן, בֵּין בְּזִדּוֹן בֵּין בְּשִׁגְגָה, [בֵּין כְּדַרְכָּה בֵּין שְׁלֹא כְּדַרְכָּה] - מִשְׁהַעֲרָה בַּהּ נִפְסְלָה מִשׁוּם זֹנָה. וּבִלְבָד שְׁתַּהֲיָה בֵּת שְׁלֹשׁ שָׁנִים וְיוֹם אֶחָד¹⁶, וְיִהְיֶה הַבּוֹעֵל בֵּן תִּשְׁעֵי שָׁנִים וְיוֹם אֶחָד וּמַעֲלָה¹⁷. לְפִיכָךְ, אִשָּׁת אִישׁ שֶׁנִּבְעֵלָה לְאַחַר, בֵּין בְּאִנְסָה בֵּין בְּרִצּוֹן - נִפְסְלָה לְכַהֵן.

16) שפחות מזה אין ביאתה ביאה. 17) ובפחות אין ביאתו ביאה.

ז. אִשָּׁת כְּהֵן שֶׁנֶּאֱנָסָה - בְּעֵלָה לֹקָה עֲלֶיהָ מִשׁוּם טְמֵאָה. שְׁנֹאמַר: לֹא יוּכַל בְּעֵלָה הָרֵאשׁוֹן אֲשֶׁר שִׁלְחָה לְשׁוּב לְקַחְתָּהּ לְהִיּוֹת לוֹ לְאִשָּׁה אַחֲרֵי אֲשֶׁר הִטְמֵאָה. הַכֹּל בְּכָלֵל, שְׂאִם נִבְעֵלוּ - אִסּוּרִין עַל בְּעֵלִיהֶן¹⁸. פֶּרֶט לָךְ הַכְּתוּב בְּאִשָּׁת יִשְׂרָאֵל שֶׁנֶּאֱנָסָה שְׁהִיא מִתְּרַת לְבַעֲלָהּ, שְׁנֹאמַר: וְהִיא לֹא נִתְּפְשָׁה; אָבֵל אִשָּׁת כְּהֵן - בְּאִסְרָה עוֹמְדַת, שְׁהָרֵי הִיא זֹנָה¹⁹.

18) כלומר בין תחתיו בין אחר שנתגרשה, ובין באונס בין ברצון. 19) כלומר ולוקה אף משום זונה.

ח. אִשָּׁת יִשְׂרָאֵל שֶׁנֶּאֱנָסָה, אֵף עַל פִּי שְׁהִיא מִתְּרַת לְבַעֲלָהּ - אִסְרָה לְכַהֵן²⁰. אִשָּׁת כְּהֵן שֶׁאִמְרָה לְבַעֲלָהּ: נֶאֱנָסְתִי או שִׁגְגַתִּי וְכֹא עָלִי אֶחָד, או שְׂבֵא עַד אֶחָד וְהַעִיד לוֹ עֲלֶיהָ שְׁזֹנְתָה, בֵּין בְּאִנְסָה בֵּין בְּרִצּוֹן - הָרִי זֹו אִינָה אִסְרָה עֲלָיו; שֶׁמָּא עֵינֶיהָ נִתְּנָה בְּאַחֲרֵי²¹. וְאִם הִיא נֶאֱמָנָה לוֹ או הַעִיד נֶאֱמָן לוֹ וְסִמְךָ דַּעְתוֹ לְדַבְּרֵיהֶם - הָרִי זֶה יוֹצִיא, כְּדִי לְצַאת יְדֵי²² סְפֵק.

20) אם מת בעלה. 21) מוסב על היא שאמרה נאנסתי ובעד אחד אינה נאסרת, מהטעם, שעד אחד אינו נאמן לאסור אשה על בעלה, אלא אם קינא לה ואמר לה אל תיסתרי עם איש פלוני, ונסתרה עם האיש שקינא לו. 22) כלומר לצאת ידי שמים.

ט. אִשָּׁת כְּהֵן שֶׁאִמְרָה לְבַעֲלָהּ: נֶאֱנָסְתִי, אֵף עַל פִּי שְׁהִיא מִתְּרַת לְבַעֲלָהּ כְּמֹו שְׁבִאֲרָנוּ²³ - הָרִי הִיא אִסְרָה לְכָל כְּהֵן שֶׁבְּעוֹלָם אַחַר שְׁיִמּוֹת בְּעֵלָה²⁴;

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

ובמקרה זה הרי אין אנו הולכים אחרי הרוב, ורק כאשר יש שני רובים אנו מכשירין לכתחילה.

טז. היתה אלקת או חרשת, או שאמרה: איני יודעת למי נבעלתי, או שהיתה קטנה שאינה מפרת בין פשר לפסול - הרי זו ספק זונה⁴⁴. ואם נשאת לכהן - תצא. אלא אם כן היו שני הרבין המצויין אצלה פשרים⁴⁵.

(44) והולד הוא ספק ממזר. (45) כגון שנבעלה בפרשת דרכים ורוב העוברים שם כשרים ורוב העיר שפרשו אלו ממנה כשרים.

יז. השבויה⁴⁶ שנפדיה והיא בת שלש שנים ויום אחד⁴⁷ או יתר - אסורה לכהן; מפני שהיא ספק זונה, שמא נבעלה לעובד פוככים ומזלות. ואם יש לה עד שלא נתחיד העובד פוככים ומזלות עמה - הרי זו כשרה לכהנה. ואפלו עבד או שפחה או קרוב נאמן לעדות זו. ושתי שבויות שהעידה פל אחת מהן לחברתה - הרי אלו נאמנות. הואיל ואסור פל הספקות פלן מדברי סופרים⁴⁸, לפיכך הקלו בשבויה.

(46) בת ישראל שנשבת בין הגויים. (47) שהיא כבר ראוייה לביאה. (48) שזה רק חשש שמא נבעלה לגוי.

יח. וכן קטן שהיה מסיח לפי תמו⁴⁹ - נאמן. מעשה⁵⁰ באחד שנשבה הוא ואמו, ובנה מסיח לפי תמו ואמר: נשבינו לבין העובדי פוככים ומזלות אני ואמי, יצאתי לשאב מים ונדעתי על אמי, ללקיט עצים ונדעתי על אמי; והשיאו אותה חקמים לכהן על פיו.

(49) מספר דבר שלא בכוונה לעדות. (50) דוגמא למסיח לפי תומו.

יט. אין הפעל נאמן להעיד באשתו השבויה שלא נטמאה, שאין אדם מעיד לעצמו. וכן שפחתה לא תעיד לה. אבל שפחת בעלה - מעידה לה. ושפחתה שהיתה מסיחה לפי תמה - נאמנת.

כ. כהן שהעיד לשבויה שהיא טהורה - הרי זה לא ישאנה, שמא יעניו נתן בה. ואם פדאה והעיד בה - הרי זה ישאנה; שאלו לא ידע שהיא טהורה - לא נתן בה מעותיו.

כא. האשה שאמרה: נשפיתי וטהורה אני - נאמנת; שהפה שאסר הוא הפה שהתיר. אפלו היה שם עד אחד שמעיד שהיא שבויה⁵¹. אבל אם יש שם שני עדים שנשפית - אינה נאמנת, עד שיעיד לה אחד שהיא טהורה. הרי שם שני עדים שנשפית, ועד

מקנין להן, מי שנתחרש בעלה או שנשתטה או שהיה במדינה אחרת או שהיה חבוש בבית האסורין⁵².

יג. פנויה שראוה שנבעלה לאחד והלך לו, ואמרו לה: מי הוא זה שבא עליך? ואמרה: אדם פשר - הרי זו נאמנת. ולא עוד, אלא אפלו ראוה מעברת, ואמרו לה: ממי נתעברת? ואמרה: מאדם פשר - הרי זו נאמנת, ותיקה³⁸ מתרת לכהן.

(38) אם העובר נקבה, ואף על פי שאין לה חזקת כשרות כמו לאמה.

יד. במה דברים אמורים? בשהיה המקום שנבעלה בו פרשת דרכים או בקרנות שבשדות שהפל עוברין שם, והיו רב העוברים שם פשרים, ורב העיר שפרשו אלו העוברין ממנה פשרים. שהחכמים עשו מעלה ביוחסין והצריכו שני רבות³⁹. אבל אם היו רב העוברים פוסלים אותה, כגון עובדי פוככים ומזלות או ממזרים וכיוצא בהם, אף על פי שרב המקום שבאו ממנה פשרים, או שהיו רב אנשי המקום פסולין, אף על פי שרב העוברין שם פשרים - חוששין לה שמא למי שפוסל אותה נבעלה, ולא תנשא לכהן⁴⁰; ואם נשאת - תצא⁴¹.

(39) רוב תושבי העיר ורוב העוברים שם. (40) אבל הכשיר את הבת היא נאמנת אפילו לכתחילה להינשא לכהן, שהולד הוא כדעבר. (41) הגירסה הנכונה: "לא תצא", וכן בכתב יד תימן.

טו. ראוה שנבעלה בעיר⁴² או נתעברה בעיר, אפלו לא היה שוכן שם אלא עובד פוככים ומזלות אחד או חלל אחד ועבד וכיוצא בהן - הרי זו לא תנשא לכתחילה לכהן; שפל הקבוע - פמחצה על מחצה הוא⁴³. ואם נשאת - לא תצא, הואיל והיא אומרת: לכשר נבעלתי.

(42) שאין לתלות בעוברים ושבים. (43) כל הדין שאנו הולכים אחר הרוב, אינו אלא אם אנו דנין על דבר או אדם שנעקר ממקומו הקבוע והגיע למקום אחר, ואיננו יודעים אם הוא בא מהרוב או מהמיעוט, אז אנו אומרים שהולכין אחר הרוב, "וכל דפריש מרובא פריש", כלומר מאחר שהדבר נד ממקומו הקבוע, וודאי מהרוב הוא בא. אבל כשהרוב והמיעוט עומדים במקומם, והספק הוא על האדם שהלך לשם, למי הוא ניגש ובא, אם אל הרוב או אל המיעוט, במקרה זה, אין הדין שהולכין אחרי הרוב, מכיוון שהמיעוט נמצא במקומו ולא נפרש, והרי הוא קבוע, וכמחצה על מחצה הוא. ודעת רבינו שאפילו כשהבועל הלך אצלה, שמצד הדין יש לנו לומר, מכיוון "דפריש מרובא פריש", ורוב בני העיר הרי כשרים הם, אף על פי כן לא תינשא לכתחילה לכהן, גזרה משום מקרים, שהיא - הנבעלת תלך אל הבועל, כלומר, שאז הבועל הוא קבוע,

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום - יום חמישי ט"ו שבט - ספר קדושה - הל' איסורי ביאה קעז

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

כח. כיצד מצלת? שפל אשה שאמרה: טהורה אני - נאמנת, ואף על פי שאין לה עד. מתוך שיכולה לומר: נמלטתי כשנכבשה העיר או במחבואה הייתי ונצלת, נאמנת לומר: לא נמלטתי ולא נחבאתי ולא נטמאתי.

כט. במה דברים אמורים? בגדוד של אותה מלכות, שהם מתושבין בעיר ואין ראין, לפיכך חוששין להם שפא בעלו; אבל גדוד של מלכות אחרת שפשט ושטף ועבר - לא נאסרו הנשים, מפני שאין להם פנאי לבעל, שהן עוסקים בשלל ובורחין להם. ואם שבו נשים ונעשו ברשותן, אף על פי שרדפו אחריהם ישראל והצילו אותן מידם - הרי הן אסורות.

ל. האשה שנחבשה ביד עובדי כוכבים ומזלות, על ידי ממון - מתרת⁵⁵, על ידי נפשות - אסורה לכהנה. ולפיכך, אם היתה בעלה כהן - נאסרה עליו⁵⁶. במה דברים אמורים? בזמן שניד ישראל תקיפה על העובדי כוכבים ומזלות והם ראין מהם; אבל בזמן שניד העובדי כוכבים ומזלות תקיפה - אפלו על ידי ממון, כיון שנעשית ברשות עובדי כוכבים ומזלות נאסרה. אלא אם כן העיד לה אחד, כשבויה, כמו שבארנו.

(55) שמפחדים שיפסידו ממונם אם יבעלו אותה. (56) אבל אשת ישראל מותרת לבעלה שאין חוששים שמא נתרצתה היא, ובאונס הרי מותרת לבעלה ישראל.

~ יום חמישי ט"ו שבט ~

פרק תשעה עשר

1) יבאר אי זו חללה האמורה בתורה וחלל מדבריהם, ומה בין זה לזה; ספק חלל וגרים ומשחררים שנשאו אלו מאלו; כל המשפחות בחזקת כשרות הן עומדות; כל הפוסל את אחרים שחוששין לו; משפחה שקרא עליה ערער; ומי שקורין לו ממזר או נתין או חלל - ושותק; ודין משפחה שנתערב בה ספק חלל.

א. אי זו היא חללה? זו שנולדה מאסור כהנה. וכן אחת מן הנשים האסורות לכהנה שנבעלה לכהן - נתחללה. אבל הפהן עצמו שעבר העברה - לא נתחלל².

2) "הוא עצמו... שעבר עבירה ואין מתחלל".

ב. ובין שנבעלה באנס או בשגגה, [בין פדרכה בין שלא פדרכה] - משהערה בה נתחללה. והוא³ שהיה כהן בן תשע שנים ויום אחד ומעלה⁴, ותהיה זו האסורה לו בת שלש שנים ויום אחד ומעלה⁵.

3) וזה נאמר. (4) שראוי לביאה. (5) הראויה לביאה.

אחד מעיד שנטמאת, ואחד מכחיש אותו ומעיד לה שהיא טהורה ולא נתיחד עמה עובד כוכבים ומזלות עד שנפדית, אפלו זה שמעיד שהיא טהורה אשה או שפחה - הרי זו מתרת⁵².

(51) שהיא יכולה להכחישו, שאין פוסלין אותה רק בשני עדים שנשבית. (52) ואפילו אם עד המעיד שנטמאה, בא תחילה, גם כן מותרת, כשבויה הקילו להאמין עד אחד להכשירה אפילו בהכחשה.

כב. מי שאמרה: נשפיתי וטהורה אני, והתירוה בית דין להנשא, ואחר כך באו שני עדים שנשבית - הרי זו תנשא לכתחלה, ולא תצא מהתרה. ואפלו נכנס אחריה שבאי, והרי היא שבויה לפנינו ביד אדוניה - הרי זו לא תצא מהתרה שהתירוה. ומשמרין אותה מצתה עד שתפדה.

כג. באו לה שני עדים אחר כך שנטמאת, אפלו נשאת ואפלו היו לה בנים - הרי זו תצא. ואם בא עד אחד - אינו פלום. אמרה: נשפיתי וטהורה אני, ויש לי עדים שאני טהורה - אין אומרין: נמתין עד שיבואו העדים, אלא מתירין אותה מיד. ולא עוד, אלא אפלו יצא עליה קול שיש עליה עדי טמאה - מתירין אותה עד שיבואו. שבשבויה הקלו.

כד. האב שאמר: קדשתי את בתי וגרשתי, והרי היא קטנה - נאמן⁵³. קדשתי וגרשתי כשהיתה קטנה, והרי היא גדולה - אינו נאמן להחזיקה גרושה⁵⁴. נשבית ופדיתה, בין שהיא גדולה בין שהיא קטנה - אינו נאמן. שלא האמינה אותו תורה אלא לאסרה משום אישות, שנאמר: את בתי נתתי לאיש הנה, אבל לא לפסלה משום זנות.

(53) להחזיקה גרושה ואסורה לכהן. (54) שיש נאמנות לאב רק בבתו הקטנה ולא בגדולה.

כה. אשת כהן שנאסרה עליו משום שבויה, הואיל והדבר ספק - הרי זו מתרת לדור עמו בחצר אחת; ובלבד שהיו עמו פניו ובני ביתו תמיד לשמרו.

כו. עיר שבאה במצור ונכבשה: אם היו העובדי כוכבים ומזלות מקיפין את העיר מפל רוחותיה, כדי שלא תמלט אשה אחת עד שיראו אותה ותעשה ברשותן - הרי כל הנשים שבתוכה פסולות לכהנה כשבויות, שפא נבעלו לעובדי כוכבים ומזלות. אלא מי שהיתה מבת שלש שנים ולמטה, כמו שבארנו.

כז. ואם היה אפשר שתמלט אשה אחת ולא ידעו בה, או שתהיה בעיר מחבואה אחת, אפלו אינה מחזקת אלא אשה אחת - הרי זו מצלת על הכל.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

ג. פיצד? פהן פן תשע שנים ויום אחד שפא על הגרושה או על הזונה, וכהן גדול שפא עליהן, או על האלמנה, או שנשא⁶ בעולה ובא עליה - הרי אלו נתחללו לעולם⁷. ואם הוליד ממנה בן, בין זה שחללה בין פהן אחר - הולד חלל⁸. אכל פהן שקדש אשה מאסורי פהנה, ונתאלמנה או נתגרשה מן הארוסין - לא נתחללה⁹. ואם נשאת, אף על פי שלא נבעלה - נתחללה¹⁰; שפל נשואה בחזקת בעולה היא¹¹, אף על פי שנגמזאת בתולה.

6 שקדש, אבל אם לא קידש אותה - אינה נעשית חללה. 7 כלומר, אפילו אם לא הולידה מביאה זו. 8 ככתוב: "ולא יחלל זרעו". 9 "נתארמלו או נתגרשו... מן האיסורין כשרות", פירוש: אם נתארמלו כשרות לכהונה, ואם היא בת כהן מותרת בתרומה, ואם נתגרשו לא שייך לומר מותרות לכהונה, שהרי גרושה אסורה לכהן, אלא כשרות לאכול בתרומה אם היא בת כהן, אבל אם היא בת ישראל אינה אוכלת בתרומה. 10 "מן הנישואין פסולות", משמע אפילו לא נבעלו. 11 "בתולה אלמנה... כתובתן מנה" "דבחזקת בעולה קיימא משנכנסה לחופה".

20 שאסורה לו משום זונה.

ז. פהן שנשא גרושה מעברת, בין ממנו בין מאחר, וילדה פשהיא חללה - הולד פשר, שהרי לא בא מטפת עברה²¹.

21 "חלל יצירתו בעבירה".

ח. פבר בארנו שהחלוצה אסורה לכהן מדבריהם. לפיכך, פהן שפא על החלוצה - הרי זו חללה ונרעה מפהן חללים, והכל מדבריהן. אכל פהן שפא על אחת מהשניות - היא פשרה וזרעו ממנה פשרים; שאסור השניות - אסור השוה בכל הוא, ואינו מיחד בפניהם.

ט. פהן שפא על ספק זונה, פגון ספק גיורת או משחררת, או שפא על ספק גרושה, וכן פהן גדול שפא על ספק אלמנה - הרי זו ספק חללה, וילדה ספק חלל.

י. נמצאו החללים שלשה: חלל מן התורה, וחלל מדבריהם²², וספק חלל. וכל ספק חלל נותנין עליו חמרי פהנים וחמרי שפאל: אינו אוכל בתרומה²³, ולא מטמא למתים²⁴, ונשוא אשה הראויה לכהן²⁵. ואם אכל²⁶ או נטמא או נשא גרושה - מפין אותו²⁷ מפת מדרות²⁸. והוא הדין בחלל של דבריהם²⁹. אכל חלל של תורה הודאי - הרי הוא פור, ונשוא גרושה ומטמא למתים; שנאמר: אמר אל הפהנים בני אהרן - אף על פי שהם בני אהרן, עד שיהיו בכהונם³⁰.

22 כהן שבא על החלוצה. 23 שמא הוא חלל ודאי שאסור לאכול תרומה "שהחלל כזר לכל דבר". 24 אולי הוא כהן כשר, שאסור ליטמא. 25 שמא אינו חלל. 26 תרומה. 27 אבל לא מלקות של תורה, שאין מלקין מן התורה על הספק. 28 שעל ספק של תורה מכין אותו מכת מרדות שלא גרע מאיסור של דבריהם. 29 שנותנים עליו חומרי כהנים וחומרי ישראל. אבל לענין מלקות, אם נטמא למתים או אם בא על נשים הפסולות לכהן מלקין אותו מן התורה, מכיין שמן התורה הוא כהן כשר. 30 "בני אהרן יכול (להתפרש) חללים, תלמוד לומר: הכהנים, יצאו חללים".

יא. פהן זכר שהוא אסור לשא זונה וחללה - אסור בגיורת ומשחררת, שהיא פזונה, פמו שפארנו. אכל הפהנת מתרת להנשא לחלל ולגר ולמשחרר. שלא הזדרו פשרות להנשא לפסולין; שנאמר: בני אהרן

ד. פהן גדול שנשא בוגרת או מפת עץ - לא חללה¹². וכן אם בעל בעולה בלא נשואין - לא חללה¹³.

ה. פהן הפא על ערוה מן העריות חוץ מנהגה, או על אחת מחיבי לאוין השוין פכלל¹⁴ - עשה אותה זונה¹⁵, פמו שפארנו. חזר ובא עליה ביאה שניה¹⁶, בין הוא בין פהן אחר - נעשית חללה, וזרעו ממנה חללים. לפיכך¹⁷, פהן שפא¹⁸ על זקוקה ליבם ונתעברה מביאה ראשונה - הולד פשר, לפי שאינו מאסורי פהנה, ונעשית זונה¹⁹. חזר ובא עליה ביאה שניה, נתעברה וילדה - היא חללה וילדה חלל, לפי שהוא מאסורי פהנה.

12 שהרי בדיעבד, אם נשאה מותר לקיימה. 13 שרק בנישואין הוא עובר על עשה "והוא אשה בבתוליה יקח", אבל אם בא על הבעולה שלא בדרך נישואין אינו עובר עליה, אמנם כן הוא עובר על לאו "לא תהיה קדשה", אולם לאו זה אינו מאיסורי כהונה ואין חלל אלא מאיסורי כהונה.

14 והיא אסורה להנשא לו. 15 ולא חללה, "כהן הבא על אחותו, זונה משוי לה (עושה אותה), חללה לא משוי לה", מפני שאין זה מאיסורי כהונה. 16 והיא אסורה לו מאיסורי כהונה, שהרי נעשית זונה. 17 שביאה שניה עושה אותה חללה, וזרעו חללים. 18 רבינו לא מצא דוגמא אחרת שהבן יהא כשר אלא בבא על זקוקה ליבם, שהרי בחייבי כריתות הבן ממזר, וכן בבא על הממזרת הבן ממזר. 19 "יבמה שבא עליה זר, עשאה זונה".

ו. וכן פהן הפא על הגיורת והמשחררת - חללה²⁰,

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

רק כשהאב הוא ישראל, אבל לא כשהוא גר. וכן גר שנשא ממזרת, שהיא מותרת לו - הולד ממזר כאמור.

יז. כל המשפחות בחזקת פשרות³⁸, ומתגר לשא מהן לכתחלה. ואף על פי כן, אם ראית שתי משפחות שמתגרות זו בזו³⁹ תמיד, או ראית משפחה שהיא בעלת מצה ומריבה⁴⁰ תמיד, או ראית איש שהוא מרבה מריבה עם הכל ועו פנים ביותר⁴¹ - חוששין להן. וראוי להתרחק מהן; שאילו סימני פסלות הם. וכן הפוסל את אחרים תמיד, כגון שנותן שמין במשפחות או ביחידים ואומר עליהן שהן ממזרים - חוששין לו שמא ממזר הוא; ואם אמר להן שהם עבדים - חוששין לו שמא עבד הוא. שכל הפוסל - במומו פוסל. וכן כל מי שיש בו עזות פנים או אכזריות ושונא את הבריות ואינו גומל להם חסד - חוששין לו ביותר שמא גבעוני⁴² הוא. שסימני ישראל האמה הקדושה: בישנין, רחמנים וגומלי חסדים; ובגבעונים הוא אומר: והגבענים לא מבני ישראל המה, לפי שהעזו פניהם ולא נתפסו ולא רחמו על בני שאול, ולא גמלו לישראל חסד למחל לבני מלכם, והם עשו עמהם חסד והחיום בתחלה.

(38) "אבל חכמים אומרים, כל משפחות בחזקת כשרות הן עומדות." (39) "אם ראית שתי משפחות המתגרות זו בזו, שמץ פסול יש באחת מהן." (40) "אם ראית שני בני אדם שמתגרים זה בזה, שמץ פסול יש באחד מהן." (41) "ארבע מאות עבדיו היו לו לפשחור בן אימר, וכולם נטמעו בכהונה. וכל כהן שיש בו עזות פנים, אינו אלא מהם." (42) "ולמה גזר עליהם (על הגבעונים) הוא (דוד) ובית דינו, לפי שראה עזות ואכזריות שהיתה בהם."

יח. משפחה שקרא עליה ערער, והוא שיעידו שנים⁴³ שנתערב בהן ממזר או חלל או שיש בהן⁴⁴ עבדות⁴⁵ - הרי זה ספק. ואם משפחת כהנים היא - לא ישא⁴⁶ ממנה אשה עד שיבדק עליה ארבע אמהות שהן שמנה⁴⁷: אמה, ואם אמה, ואם אבי אמה, ואם אם אבי אמה; וכן הוא בודק על אם אביה, ואם אם אביה, ואם אבי אביה, ואם אם אבי אביה.

(43) "אין ערעור פחות משנים." מכיון שלפי ההלכה הקודמת: "כל משפחות בחזקת כשרות הן עומדות" ורוצים להוציא אותה מחזקתה, לכן צריכים שנים שיעידו. (44) רבינו לא כתב בפסול עבדות "שנתערב" כמו בממזר ובחלל, מפני שאם נתערב במשפחה עבדות, עדיין אי-אפשר לפסול את המשפחה שאולי שחרר את כל בני התערובות, שהרי אם "נתערב ולד ישראלית בולד שפחה... וכופין בעל השפחה ומשחרר את שניהם." לכן דקדק רבינו בלשונו, וכתב "שיש בהן עבדות" כלומר, שברגע זה יש במשפחה עבדות. (45) רבינו לא כתב "או עבד", מפני שעבד אם

- ולא בנות אהרן. נמצא הגר מתגר לשא ממזרת ולשא כהנת³¹.

(31) "והלכתא, גר מותר בכהנת ומותר בממזרת."

יב. גרים ומשחררים שנשאו אלו מאלו והולידו בת, אפלו לאחר כמה דורות, הואיל ולא נתערב בהן זרע ישראל - הרי אותה הבת אסורה לכהן³². ואם נשאת - לא תצא³³, הואיל והורתה ולדתה בקדשה. אבל גר או משחרר שנשא בת ישראל, או ישראל שנשא גיורת או משחררת - בתו כשרה לכהנה לכתחלה³⁴.

(32) "ומיום שחרב בית המקדש, נהגו כהנים ססול (מעלה) בעצמן כרבי אליעזר בן יעקב" הסובר גר שנשא גיורת, בתו פסולה לכהונה. (33) "ישא אין מוציאין אותה ממנו" כרבי יוסי האומר "אף גר שנשא גיורת, בתו כשרה לכהונה." (34) מפני שנתערב בה זרע ישראל מצד האב או מצד האם.

יג. גר עמוני שנשא בת ישראל, וכן מצרי שני שנשא בת ישראל, אף על פי שביאתם בעברה והרי נשותיהן זונות, כמו שבארנו - בנותיהם פשרות לכהנה לכתחלה.

יד. חלל שנשא פשרה - זרעו ממנה חללים. וכן בן בן בנו, ואפלו אחר אלה דור. שכן החלל הזכר הוא חלל לעולם. ואם היתה בת - אסורה היא לכהנה, שהרי היא חללה. אבל ישראל שנשא חללה - הולד פשר. לפיכך, אם היתה בת - הרי זו תנשא לכהנה לכתחלה.

טו. כהנים ולויים וישראלים - מתרין לבוא זה בזה, והולד הולף אחר הזכר³⁵. (לויים וישראלים וחללים - מתרים לבוא זה בזה, והולד הולף אחר הזכר³⁶). שנאמר: ויתלדו על משפחתם לבית אבתם - בית אביו הוא משפחתו, ואין בית אמו משפחתו.

(35) ואם האב כהן, הולד הוא כהן. ואם האב לוי, הוא לוי. (36) ואם האב הוא חלל, הולד חלל. ואם האב הוא כשר, גם הולד כשר, אף-על-פי שהאם היא חללה. "כל מקום שיש קידושין ואין עבירה, הולד הולך אחר הזכר."

טז. לויים וישראלים וחללים, גרים ועבדים משחררים - מתרים לבוא זה בזה. והגר והמשחרר שנשא לונה או ישראלית או חללה - הרי הבן ישראל³⁷. וישראל או לוי או חלל שנשא גיורת או משחררת - הולד הולף אחר הזכר.

(37) ואסור בממזרת, ואף-על-פי שאמר: כל מקום שיש קידושין ואין עבירה, הולד הולך אחר הזכר, כלומר אחר האב, והאב הרי הוא גר, וגר מותר בממזרת - כלל זה נאמר

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

שְׁהִיא אֶלְמָנְתוֹ, שְׁמָא חָלַל הוּא שְׁמָא אִינוּ חָלַל. אֲבָל אִם נִתְעַרַב בֵּה חָלַל וְדָאֵי - כֹּל אִשָּׁה מִהֶן אֲסוּרָה לְכַהֵן עַד שְׂיִבְדֵק; וְאִם נִשְׂאֵת - תִּצָּא. וְהוּא הַדִּין⁵⁵ אִם נִתְעַרַב בֵּה סִפְק מְמֹזֵר אוּ מְמֹזֵר וְדָאֵי; שְׂאִשְׁת מְמֹזֵר וְאִשְׁת חָלַל לְכַהֵן אֲסוּר אֶחָד הוּא, כְּמוֹ שְׂבָאֲרָנִי⁵⁶.

(52) כלומר, כל אשה כשרה שנשאת לאחד מאותה משפחה ונתלאמנה. (53) ואף-על-פי שיש כאן שני ספקות, כאמור למטה, אסורה לכתחילה מפני ש"מעלה עשו ביוחסין". (54) ואם היא אלמנתו, נאסרה בביאתו. (55) זה מוסב על כל ההלכה. כלומר, ספק ממזר אם נתערב - דינו כספק חלל, שאם נישאת לא תצא. וממזר ודאי אם נתערב - דינו כחלל ודאי, שאם נישאת תצא. (56) למעלה פרק יח הלכה א.

~ יום שישי ט"ז שבט ~

פְּרָק עֲשָׂרִים

(1) יבאר שכל הכהנים בזמן הזה בחזקת כהנים הם; חלה ותרומה בזמן הזה הם מן התורה; אם מעלין משמרות לכהונה; ושנים שבאו, זה אומר אני וחברי כהן וכן האחר; ודין מי שבא ואמר כהן אני אם הוא נאמן; מי שהוחזק אביו כהן ויצא עליו קול שהוא בן גרושה; אם נתערב ולד כהן עם ולד ישראל.

א. כֹּל כַּהֲנִים בְּזִמְנֵהּ הַזֶּה² - בְּחֻזְקָה³ הֵם כַּהֲנִים, וְאִין אוֹכְלִין⁴ אֶלְא בְּדָשִׁי הַגְּבוּל⁵. וְהוּא שְׂתִיבָה תְּרוּמָה שֶׁל דְּבָרֵיהֶם⁶; אֲבָל תְּרוּמָה⁷ שֶׁל תּוֹרָה וְחֻלָּה⁸ שֶׁל תּוֹרָה - אִין אוֹכְלֵי אוֹתָהּ⁹ אֶלְא כִּהֵן מִיַּחַס.

(2) שאין מזבח ואין סנהדרין. (3) כלומר, שהם מוחזקים לכהנים. (4) כתובות כד, ב. (5) תרומה שהיא נוהגת בגבולין (בגבולי הארץ) חוץ למקדש ולירושלים (רש"י). (6) שחייבה אינה אלא מדרבנן. (7) "כל אוכל אדם הנשמר שגידולו מן הארץ, חייב בתרומה - ומצות-עשה להפריש ממנו ראשית לכהן, שנאמר (דברים יח, ד) ראשית דגנך תירושך ויצהרך וגו' תתן לו" (פ"ב מהל' תרומות ה"א). (8) מצות-עשה להפריש תרומה מן העיסה לכהן, שנאמר (במדבר טו, כ) ראשית עריסותיכם חלה תרימו תרומה" (פ"ה מהל' ביכורים ה"א). (9) כתובות, שם.

ב. אִי זֶהוּ כִּהֵן מִיַּחַס? כֹּל שֶׁהֶעִידוּ לוֹ שְׁנֵי עֲדִים שֶׁהוּא כִּהֵן בְּן פְּלוּנֵי כַּהֵן, וּפְלוּנֵי בְּן פְּלוּנֵי כַּהֵן, עַד אִישׁ שְׂאִינוּ צָרִיף בְּדִיקָה, וְהוּא כַּהֵן שֶׁשָּׁמַשׁ עַל גְּבֵי הַמִּזְבֵּחַ¹⁰; שְׂאֵלוֹ לֹא בְּדָקוּ בֵּית דִּין הַגָּדוֹל אַחֲרָיו - לֹא הָיוּ מְנִיחִין אוֹתוֹ לְעֵבֶד¹¹. לְפִיכָךְ, אִין בּוֹדְקִין מִהֶמְזַבֵּחַ וּמַעֲלָה, וְלֹא מִן הַסְּנֵהֲדָרִין וּמַעֲלָה; שְׂאִין מְמַנִּין בְּסְנֵהֲדָרִין אֶלְא כַּהֲנִים לְוִיִּם וְיִשְׂרָאֵלִים מִיַּחַסִּין¹².

נתערב בישראל, כלומר בא על בת ישראל, הולד הרי כשר, כמבואר למעלה פרק טו הלכה ג. ואפילו לכהונה הוא כשר לדעת רבינו, לכן כתב רבינו "עבדות". כלומר, שהערעור הוא שיש במשפחה עבדים ושפחות, שוולד הנוולד משפחה הוא עבד, וכל המשפחה היא ספק עבד, דשמא נולד מן השפחה. (46) כהן. שעיקר הבדיקה משום פסול חללות ומשום חללות, הצריכו לבדוק גם פסול ממזרות. (47) כלומר הן ואמותיהן. "שמפני בדיקת הארבע, צריך לבדוק האחרות, שאין הארבע נבדקות יפה אלא-אם-כן הוא בודק שלמעלה מהן".

ט. וְאִם הִיתָה מְשֻׁפָּחָה זֶה שְׁקָרָא עַלֶּיהָ עֲרֵעֵר לְוִיִּם אוּ יִשְׂרָאֵלִים⁴⁸ - מוֹסִיף לְבָדֵק לָהֶם זֹג אֶחָד⁴⁹, וְנִמְצָא בּוֹדֵק עֲשָׂר אִמָּהוֹת. שֶׁהֶעֱרַב בְּלוֹיִם וְיִשְׂרָאֵלִים יָתֵר מִן הַכַּהֲנִים.

(48) וכהן רוצה לישא אשה ממשפחה זו. ואף-על-פי שבלויים וישראלים אין חשש פסול חללות "ישראל שנשא חללה, הולד כשר... אם היתה בת, הרי זו תנשא לכהונה לכתחילה" (למעלה הלכה יד), אולם מפני שהצריכו לכהן לבדוק במשפחת כהנים משום פסול חללות, הצריכו לבדוק גם משום פסול ממזרות, וזה שייך אפילו במשפחות לויים וישראלים. (49) אם אם אמה ואם אם אביה. והטעם: קנס, כדי שידבק האדם בשכניו.

כ. וְלָמָּה בּוֹדֵק בְּנָשִׁים בְּלִבָּד? מִפְּנֵי שֶׁהֶאֱנָשִׁים, כֹּל עֵת שֶׁיִּרְיָבוּ זֶה עִם זֶה, יִתְרַף אֶת חֲבֵרוֹ בְּפִסּוּל שֵׁשׁ בְּיַחוּסוֹ; וְאֵלוֹ הִיָּה שֵׁם פִּסּוּל - הִיָּה נִשְׁמָע. אֲבָל הַנָּשִׁים אִין מְחַרְפוֹת בְּיַחוּסִין.

כא. וְלָמָּה יְבָדֵק הָאִישׁ בְּשִׁירְצָה לְשֵׂא מִמְשֻׁפָּחָה זֶה שֶׁהוֹרְעָה חֻזְקָתָה, וְלֹא תְבָדֵק אִשָּׁה שֶׁתִּנְשָׂא לָהֶן? מִפְּנֵי שֶׁלֹּא הִזְהִירוּ כְּשֵׁרוֹת לְהִנְשָׂא לְפִסּוּלִין⁵⁰.

(50) והואיל ולא הקפידה התורה עליהן ביוחסי כהונה, לא עשו החכמים בהן מעלה שתצרכנה לבדוק, ואפילו משום פסול ממזרות.

כב. כֹּל שְׁקוֹרִין לוֹ מְמֹזֵר וְשׁוֹתֵק, אוּ נִתִּין וְשׁוֹתֵק, אוּ חָלַל וְשׁוֹתֵק, אוּ עֶבֶד וְשׁוֹתֵק - חוֹשְׁשִׁין לוֹ וְלִמְשֻׁפָּחָתוֹ, וְאִין נוֹשְׂאִין מִהֶן אֶלְא אִם בְּן בּוֹדְקִין⁵¹, כְּמוֹ שְׂבָאֲרָנִי.

(51) והבדיקה מכשרתו, שלא יהא זה השותק גרוע ממשפחה שהעידו עליה עדים שנתערב בה פסול.

כג. מְשֻׁפָּחָה שֶׁנִּתְעַרַב בֵּה סִפְק חָלַל - כֹּל אֶלְמָנָה⁵² מֵאוֹתָהּ מְשֻׁפָּחָה אֲסוּרָה⁵³ לְכַהֵן לְכַתְּחִלָּה. וְאִם נִשְׂאֵת - לֹא תִצָּא, מִפְּנֵי שֶׁהֵן שְׂתֵי סְפָקוֹת: שְׁמָא זֶה אֶלְמָנָה אוֹתוֹ חָלַל⁵⁴ שְׁמָא אִינָה אֶלְמָנָה; וְאִם נִאֲמַר

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

ג. תְּלַח בְּזִמְן הַזֶּה, וְאַפְלוּ בְּאַרְץ יִשְׂרָאֵל - אֵינָה שֶׁל תּוֹרָה. שְׁנֵאמַר: בְּבִאֲכֶם אֶל הָאָרֶץ - בֵּיאת פְּלֶכֶם וְלֹא בֵּיאת מְקַצְתְּכֶם; וּכְשֶׁעָלוּ בִימֵי עֲזָרָא - לֹא עָלוּ פְּלֶכֶם.¹³ וְכֵן תְּרוּמָה בְּזִמְן הַזֶּה¹⁴ - שֶׁל דְּבָרֵי סוּפְרִים¹⁵. וּלְפִיכָף¹⁶ אוֹכְלִים אוֹתָהּ הַפְּהָנִים שֶׁבְּזִמְנָנוּ שֶׁהֵן בְּחֻזְקָה.

(13 כתובות כה, א. 14) "התרומה בזמן הזה וכו' ואפילו בימי עזרא - אינה מן התורה וכו' שנאמר "כי תבואו אל הארץ" וגו' בביאת כולכם, כשהיו בירושה ראשונה וכו'" (פ"א מהל' תרומות הכ"ו). (15) יבמות פב, ב. (16) כלומר, מפני שזה רק מדרבנן, אבל תרומה דאורייתא מותרת רק לכהן מיוחס. וכן כתב רבינו בפירוש בהל' תרומות פ"ו ה"ב. ולמה אין סומכים על החזקה, כמו בכל איסורי דאורייתא ובית-דין סוקלין ושוורפים על סמך חזקה? גזירה היא שגזר נחמיה, ככתוב בספר עזרא ב, סג. וראה מס' כתובות, שם.

ד. מִי שֶׁהֵעִידוּ עָלָיו [שֶׁנִּין] עֵדִים שֶׁרְאוּהוּ שֶׁהֵיָה אוֹכֵל בְּתְרוּמָה שֶׁל תּוֹרָה - הֲרֵי זֶה מְיַחֵס. וְאֵין מַעְלִין לְיוֹחֲסִין לֹא מְנַשֵּׂאֵת¹⁷ כְּפִים¹⁸, וְלֹא מְקַרְיָאָה¹⁹ בְּתוֹרָה רְאִשׁוֹן²⁰, וְלֹא מַחְלוֹק תְּרוּמָה בְּבֵית הַגְּרָנוֹת, וְלֹא עַל פִּי עַד אֶחָד.

(17) הכהנים עולים לדוכן כשמגיע שליח-ציבור לברכת "רצה" בשמונה-עשרה, ומברכים את הציבור אחרי שגומר שליח-הציבור את ברכת ההודאה (היינו: ולך נאה להודות). אם העידו עדים שראוהו עולה לדוכן ומברך את העם, אין מחזיקים אותו משום כך למיחוס. (18) כתובות כד, ב. בעיא שלא נפשטה, ולכן אין מעלין. (19) שם כה, ב. (20) "בכל קריאה וקריאה (קריאת התורה) . . . כהן קורא ראשון, ואחריו לוי ואחריו ישראל" (פי"ב מהל' תפילה הי"ח).

ה. פֶּהֶן מְיַחֵס שְׁאֵמַר: בְּנֵי זֶה פֶּהֶן הוּא - אֵין מַעְלִין²¹ אוֹתוֹ לְיוֹחֲסִין עַל פִּי, עַד שֶׁיְבִיא עֵדִים. שֶׁהוּא בְּנוֹ.

(21) שם.

ו. פֶּהֶן מְיַחֵס שֶׁיֵּצֵא הוּא וְאִשְׁתּוֹ שֶׁיִּדְעֵנוּ²² שֶׁהִיא כְּשֶׁרָה לְמַדִּינָה אַחֶרֶת, וּבָא הוּא וְהִיא וּבָנִים כְּרוּכִין אַחֲרֵיהֶן²³, וְאָמַר: אֵשֶׁה שְׁיֵצֵאת עִמִּי זֶה וְאֵלוּ בְּנֵיהָ - אֵינֵנוּ²⁴ צָרִיף לְהִבִּיא עֵדִים לֹא עַל הָאֵשֶׁה וְלֹא עַל הַבָּנִים. מִתָּה וְאֵלוּ בְּנֵיהָ - צָרִיף לְהִבִּיא עֵדִים שֶׁאֵלוּ בְּנֵינוּ²⁵, וְאֵינֵנוּ צָרִיף לְהִבִּיא עֵדִים עַל אִמָּן שֶׁהִיא²⁶ כְּשֶׁרָה, מִפְּנֵי שֶׁכָּבֵד הַחֻזֵק שֶׁיֵּצֵאת מֵעַמָּנוּ כְּאֵשֶׁה כְּשֶׁרָה.

(22) שבדקה כשנשאת (רש"י). (23) בכת"י תימן: אחריה.

(24) קידושין עט, ב. (25) שם. (26) בכת"י תימן: שהיתה.

ז. יֵצֵא פֶּהֶן מְיַחֵס לְמַדִּינָה אַחֶרֶת, וּבָא הוּא וְאִשְׁתּוֹ

~ נקודות משיחות קודש ~

"לְפִיכָף, אֵין בּוֹדְקִין מֵהַמּוֹנֵחַ וְיַעֲלֶה".

בהלכה זו יש לימוד נפלא על מעלתם של ישראל, שהרי "תפילות כנגד תמידין תקנום", ונמצא שבזמן שאין בית המקדש קיים, נעשית העבודה שעל גבי המזבח בתפילות שכנגד תמידין על ידי כל אחד ואחד מישראל, כהן לוי וישראל ואפילו גר.

תפילה היא מצות-עשה מהתורה, ומצוה זו אינה שייכת ליחידי סגולה אלא לכל אחד מישראל הצריך לדבר מה, ללא הברל במעמדו ומצבו. ואף אם חסר בו ענין רוחני זה או אחר, גם אז יש עליו ציווי להתפלל לקב"ה שהוא מקור כל הברכות, והקב"ה בוודאי מקבל תפילתו שהרי הוא שציווה על התפילה, ועד כדי כך שעבודה זו שייכת גם לנשים, שגם הן פועלות את כל הענינים שבזמן הבית היו נפעלים רק על ידי יחידי סגולה.

ידוע הכלל שהרמב"ם סומך בדבריו על מה שכבר כתב, אבל לא על הנכתב אחר כך. ובעניננו, כאשר לומדים ההלכה ש"אין בודקין מהמזבח ולמעלה", כבר למדו הלכות תפילה ובכללם דבריו שם "תיקנו שיהא מנין התפילות כמנין הקרבנות", היינו שגם בזמן הזה ישנו הענין של שימוש על גבי המזבח על ידי תפילה, וא"כ נמצא שכל אחד ואחד מישראל הוא בבחינת כהן ששימש על גבי המזבח ש"אינו צריך בדיקה".

ענין זה מודגש ביותר בזמן הגלות, ובפרט ב"עיקבות משיחא"; מבואר ב'תורה אור' שבדורות ראשונים מי שהיה זכאי היה במדרגת צדיק גדול או נביא, ומי שהיה חייב היה רשע גמור. אך בדורות האחרונים אין בהם רשעים כ"כ ולא צדיקים כ"כ. בזמן הבית כאשר היה גילוי אלוקות בתוקף, היתה גם התגברות הקליפה בתוקף, ולכן היה גם יצר הרע של עבודה-זרה בתוקף גדול, לאחרי הירידה בגילוי התבטל גם תוקף התגברות הקליפה, כולל יצר הרע של עבודה-זרה.

נמצא, שדווקא בזמן הגלות לא שייך ענין הע"ז, והקשר של כל אחד ואחד מישראל עם הקב"ה הוא בתוקף ובשלימות. העילוי בזמן הבית הוא בגילוי אלקות בהכנה והשגה, אבל בזמן הגלות ענין האמונה הפשוטה הוא בתוקף גדול, וכידוע ביאור רבותינו נשיאינו על הפסוק "והאיש משה עניו מאוד" שעיקר ענוותנותו היתה ביחס לדרא דעקבתא דמשיחא, שלמרות הקשיים, הניסיונות, המלעיגים וכו' עומדים בתוקף הכי גדול מתוך אמונה פשוטה.

(יין מלכות ספר קדושה סימן ד' מתוך רמב"ם "פרס המלך")

(10) קידושין עו, א. (11) שם, ב. (12) שם.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

לוי, בזה שהוא היה הראשון - עוד אין הוכחה שהוא כהן, שאולי קראו אותו ראשון בחזקת שהוא גדול. (40 שם. 41) ליתן לו מעשה ראשון.

יב. העיד⁴² שראה זה שחלק עם אחיו בבית דין תרומה שהניח להן אביהן הפהן - אין מעלין אותו לכהנה בעדות זו; שמא חלל הוא, ולקח חלק ירשתו מתרומה למכרה⁴³.

(42 עד אחד (מגיד-משנה). (43 לכהן (שם כו.).

יג. מי שפא בזמן הזה ואמר: פהן אני - אינו נאמן, ואין מעלין אותו לכהנה על פי עצמו⁴⁴, ולא יקרא בתורה ראשון, ולא ישא את פפיו, ולא יאכל בקדשי הגבול⁴⁵, עד שיהיה לו עד אחד. אבל אוסר עצמו בגרושה וזונה וחללה⁴⁶, ואינו מטמא למתים. ואם נשא או נטמא - לוקה⁴⁷, והנבעלת⁴⁸ (לו) ספק חללה⁴⁹.

(44 שם כג, ב. 45 מפני שמקריאה בתורה ראשון ומנשיאות כפים ומאכילת וחלוקת תרומה בבית הגורן, מחזיקין אותו לכהן, כמבואר למעלה ה"ט, ומכיון שאין מי שיעיד עליו שהוא כהן, רק הוא בעצמו, ואין הוא נאמן על עצמו (מגיד-משנה). 46 שהרי אומר שכהן הוא, ונעשו פסולי הכהונה עליו כחתיכה דאיסורא, כמבואר למעלה פי"ח ה"ט. 47 מכיון שלא הוחזק מתחילה לישראל או לכהן, ועד אחד נאמן לומר עליו שהוא כהן, נאמן על עצמו בנוגע אליו (מחנה אפרים). 48 מפסולי כהונה, כגון גרושה וזונה. 49 ואם כהן אחר בא עליה, אינו לוקה. וכן דעה מכהן, הם ספק חללים (חלקת מחוקק).

יד. ואם היה מסיח לפי תמו - נאמן⁵⁰. פיצד? מעשה⁵¹ באחד שהיה מסיח לפי תמו ואמר: זכור אני פשהייתי תינוק והייתי מרכב על כתפו של אבי, הוציאוני מבית הספר⁵² והפשיטוני פתנתי והטבילוני⁵³ לאכל תרומה לערב, וחברי בודלין ממני⁵⁴ והיו קוראין אותי יוחנן אוכל חלות. והעלהו רבנו הקדוש לכהנה על פי עצמו.

(50 להיות בחזקת כהן ולאכול קדשי הגבול, שדינו כעד אחד המבואר למעלה ה"ט. 51 כתובות כו, א. 52 הוכחה שאינו עבד (שעבד כהן מותר בתרומה) "שאסור לאדם שילמד את עברו תורה" (פ"ח מהל' עבדים הי"ח). 53 "מפני שסתם תינוק מטפח באשפות, ושרצין מצוין שם" (ר"י). 54 כדי שלא יטמא את התרומה.

טו. נאמן גדול לומר⁵⁵: זכור אני פשהייתי תינוק⁵⁶ וראיתי פלוני טובל ואוכל בתרומה לערב, ומחזיקין אותו בכהנה בעדותו⁵⁷. מי שפא בזמן הזה ואמר: פהן אני, ועד אחד מעיד לו: שאני יודע שאביו של זה פהן - אין מעלין אותו לכהנה בעדות זה, שמא חלל הוא⁵⁸, עד שיעיד שזה פהן⁵⁹ הוא. אבל אם

ובניו, ואמר: אשה זו נשאתי ואלו בנייה - צריך²⁷ להביא ראיה שאשה זו פשרה, ואינו מביא עדים שאלו בנייה. והוא שיהיו כרוכין אחריה. ואם פא פשתי נשים, והביא ראיה על האחת, אף על פי שהבנים קטנים וכרוכין אחריה - צריך²⁸ להביא ראיה עליהם; שמא פניו מן האחרת הם ונכרכו אחר זו המחסת.

(27 שם. 28 שם.

ח. פא הוא ובניו, ואמר: אשה נשאתי ומתה ואלו בנייה - מביא עדים²⁹ שאותה האשה פשרה היתה ואלו בנייה. וכדין הזה דנין³⁰ בישראל מיחס ובלוי מיחס. ואחר כך נעיד על בנו זה שהוא מיחס, כדי שיהיה ראוי לסנהדרין³¹.

(29 שם. 30 שם, שהמשנה אומרת "מי שיצא הוא ואשתו" וכו', כלומר, בין כהן בין ישראל (מגיד-משנה). 31 כמבואר למעלה ה"ב.

ט. אין מעלין משטרות לכהנה³². פיצד? הרי שהיה פתוב בשטר: פלוני פהן לזה מפלוני והלוהו כך וכך, והעדים מלמטה - אין מחזיקין בהם פהן זה שהוא מיחס, שמא לא העידו אלא על המלוה. במה דברים אמורים? לענין יחוס: אבל לחזקה שיהיה פהן פכהני זמן זה, ויאכל תרומה וחלה של דברי סופרים³³ ובשאר קדשי הגבול³⁴ - מעלין מן השטרות³⁵, ועל פי עד אחד, ומנשיאות פפים, ומקריאה בתורה ראשון.

(32 כתובות פד, ב. 33 כמבואר למעלה ה"א. 34 לתת לו מתנות כהונה, כמו: פדיון הבן, פדיון פטר חמור וראשית הגז. 35 שם.

י. וכן פל פהן שאמר: בני זה פהן - נאמן להאכילו בתרומה³⁶ ולהיותו בחזקת פהן, ואינו צריך להביא ראיה לא על הבנים ולא על האשה.

(36 שם כה, ב.

יא. שנים שפאו למדינה, זה אומר: אני וחברי פהן, וזה אומר: אני וחברי פהן, אף על פי שגראין כגומלין זה את זה - הרי אלו נאמנין³⁷, ושניהם פחזקת³⁸ פהנים. וכן עד שאמר: ראיתי זה שפשא פפיו, או שאכל בתרומה, או שחלק על הגרן, או שקרא בתורה ראשון וקרא אחריו לוי³⁹ - מחזיקין אותו בכהנה על פיו. וכן אם העיד שזה קרא שני בתורה אחר פהן⁴⁰ - מחזיקין אותו בלויה⁴¹.

(37 שם כד, א. 38 כמבואר למעלה ה"ט, שמחזיקים בכהונה על פי עד אחד. 39 שם: שאם לא קראו אחריו

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

ליטמא למתים, ובמשנה שם אמרו: "הוא אינו מטמא להם", כגון שנשאת לראשון ונתעברה ממנו ואחר-כך נתברר שקידושי הראשון היו קידושי טעות, ונשאה לשני בתוך שלשה חדשים, בלא גט, שהרי היא אינה צריכה גט, מכיון שנתברר שקידושי טעות היו (גמרא שם). (66) לכל אחד מהם, שמא לאו אביו הוא. (67) כל אחד מהם אינו מטמא לו, שמא אינו בנו. (68) עשרים וארבעה משמרות של כהנים היו במקדש, והיו מתחלפים כל שבוע לפי תור שנקבע להם ע"י גורל בימי דוד. והמשמרות נחלקו לבתי אב, וכל בית אב היה עובד במקדש יום אחד מימי השבוע של משמרו. ואפילו אם שני הכהנים הללו משתייכים לשני משמרות, אין חברי המשמרות יכולים לעכב עליו מלעבוד בבית המקדש בשבוע שלהם. (69) אנשי כל בית אב חולקים ביניהם את עורות הקדשים, ואת חלקם בבשר הקרבנות שהקריבו ביומם. הספק הזה אינו מקבל חלק, כי שני המשמרות דוחים אותו וטוענים: הבא ראייה שאתה ממשמר שלנו - ותחק.

יט. במה דברים אמורים? בזמן שהן באין מפנה נשואין; אבל בזנות - גזרו חכמים⁷⁰ שמשתייךין אותו מדין כהנה כלל, הואיל ואינו יודע אביו הנדאי. שנאמר: והיתה לו ויזרעו אחריו - עד שיהיה זרעו מיחס אחריו.

(70) שם ק, ב. והסמיכו גזירתם על הכתוב.

כ. ביצד? עשרה כהנים שפרש אחד מהם ובעל, שהרי הולד כהן ודאי, ואף על פי כן, הואיל ואינו יודע אביו שיתניח לו - משתייךין אותו מדין כהנה, ואינו עובד ולא אוכל ולא חולק. ואם נטמא למתים או נשא גרושה - לוקה, שאין כאן ספק התר.

~ שבת קודש י"ז שבט ~

פרק אחד ועשרים

1) יבאר איסור חיבוק ונישוק לערוה דרך תאוה; אם מותר להסתכל בבתולה או באשתו נדה; אם מותר לחבק אחת מן העריות שאין לבו נוקפו עליהן; נשים המסוללות אם נאסרות לכהונה או לבעליהן; אם ישמש האדם עם אשתו שלא כדרכה או לאור הנר או ביום; וכל הנהגת האדם עם אשתו בתשמיש המטה; אסור להוציא שכבת זרע לבטלה ושיתקשה עצמו לדעת; אסור לעבור על פתח זונה; אסור לשלוח יד במבושיו אם אינו נשוי; שישא בניו סמוך לפרקן; ומי שגרש אשתו אם תדור עמו בחצר; אם ישא אשה ודעתו לגרשה; ואשה שנשאת לשני אנשים ומתו; לעולם ימכור אדם מה שיש לו לישא בת תלמיד חכם.

א. כל הפא על ערוה? מן העריות דרף איברים, או שחבק ונשק דרף תאוה ונהנה בקרוב בשר - הרי זה לוקה? מן התורה. שנאמר: לבלתי עשות מקלות התועבת וגומר. ונאמר: לא תקרבו לגלות

החזק אביו כהן, או שפאו שנים והעידו שאביו של זה כהן - הרי הוא בחזקת אביו.

(55) כתובות כח, א. (56) בכתי" תימן: קטן. (57) שדינו כעד אחד. (58) מכיון שלא הוחזק אביו לכהן ויש רק עד אחד, חוששין לבנו אפילו כשלא יצא עליו קול שהוא בן גרושה או בן חללה (מגיד-משנה). (59) כשר, לא חלל.

טז. מי שהחזק אביו כהן, ויצא עליו קול שהוא בן גרושה או חלוצה - חוששין לו ומורדין אותו. בא עד אחד אחר כך והעיד שהוא בשר - מעלין אותו לכהנה על פיו. באו שנים עדים אחר כך והעידו שהוא חלל - מורדין אותו מן הכהנה. בא עד אחד והעיד שהוא בשר - מעלין אותו לכהנה. שנה האחרון מצטרף לעד ראשון⁶¹, והרי שנים מעידין שהוא בשר ושנים מעידין שהוא פסול; וידחו אלו ואלו, וידחה הקול, שהשנים פמאה, וישאר כהן בחזקת אביו⁶².

(60) שם כו, א. (61) שם. (62) כלל הוא בתלמוד, שאם יש שני עדים כנגד שני עדים - אנו מעמידין את האדם על חזקתו (יבמות לא). ואין חוששין לקול במקום עדים, ואפילו כשעדים אחרים מכחישים אותם.

יז. אשה שלא שהתה שלשה חדשים אחר בעלה ונולדה, ואין ידוע אם בן תשעה לראשון או בן שבועה לאחרון, והיה אחד מהן כהן והשני ישראל - הרי זה ספק כהן⁶³. וכן אם נתערב ולד כהן בולד ישראל והגדילו התערובות - כל אחד מהן ספק כהן. ונותנין עליהן חמרי ישראל וחמרי כהנים: נושאין נשים הראויות לכהנה, ואין משמאים למתים, ולא אוכלין בתרומה; ואם נשאו גרושה - מוציאין ואינן לוקין.

(63) שם ק, ב.

יח. שני כהנים שנתערבו ולדותיהם, או אשת כהן שלא שהתה אחר בעלה שלשה חדשים ונשאת לכהן אחר ואין ידוע אם בן תשעה לראשון או בן שבועה לאחרון - נותנין לו על הולד חמרי שניהם: הוא אוגן עליהם⁶⁴, והן אוגנין עליו⁶⁵; הוא אין מטמא להם⁶⁶. והם אינן מטמאין לו⁶⁷; ועולה במשמרו של זה ושל זה⁶⁸, ואין חולק⁶⁹. ואם היו שניהם במשמר אחד ובית אב אחד - נוטל חלק אחד.

(64) ביום המיתה של קרובים, האדם מתאונן על מותו ונקרא "אונן", ודיני אונן מבוארים בהלכות אבל. (65) "וביום מותו (של הולד) אסורים שניהם בקדשים" (רש"י). ויצוייר הדבר ששניהם מתו אחרי לידתו, והאשה לא נתגרשה מן הראשון (אם נתגרשה ונשאה השני, הרי הבן חלל ומותר

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

עָרוּהָ - פְּלוּמֵר: לֹא תִקְרְבוּ לְדַבְרֵי הַמְּבִיאִין לְיָדֵי גְלוּי עָרוּהָ.⁶

וְדָבַר אֲסוּר הוּא, וּמַעֲשֵׂה טַפְשִׁים הוּא. שְׂאִין קֶרְבִּין לְעָרוּהָ כְּלָל, בֵּין גְּדוּלָה בֵּין קִטְנָה, חוּץ מִהָאֵם לְבָנָה וְהָאָב לְבִתּוֹ.

(11) כלומר, אין לבו חרד שיבוא לידי חטא.

ז. פִּיזָד? מִתֵּר הָאָב לְחֶבֶק בְּתוֹ וּלְנִשְׁקָה, וְתִישָׁן עִמּוֹ בְּקִרְוֹב בְּשָׂר, וְכֵן הָאֵם עִם בְּנָהּ, כָּל זְמַן שֶׁהֵם קִטְנִים. הַגְּדִילוּ וְנַעֲשֶׂה הֵבֶן גְּדוּל וְהִבַּת גְּדוּלָה עַד שֶׁיְהִיוּ שְׂדִים נִכְנּוּ וּשְׁעָרָה צִמְחָה - זֶה יֵשֶׁן בְּכִסּוּתוֹ, וְהִיא יֵשֶׁנָה בְּכִסּוּתָהּ. וְאִם הִיָּתָה הִבַּת בּוֹשָׁה לְעֵמֶד לְפָנֵי אֲבִיהָ עֲרָמָה, אוֹ שְׂנֵאֲתָה¹², וְכֵן אִם הָאֵם בּוֹשָׁה לְעֵמֶד בְּפָנֵי בְּנָהּ עֲרָמָה, וְאָף עַל פִּי שֶׁהֵן קִטְנִים - מִשְׁהִיָּעוּ לְהַפְלִים מִהֵן אֵין יֵשֶׁנִּים עִמָּהֶם אֲלָא בְּכִסּוּתָן.

(12) ואפילו נתקדשה.

ח. נָשִׁים הַמְּסוּלָלוֹת¹³ זֹו בְּזוֹ - אֲסוּר, וּמַמְעֵשֶׂה מִצָּרִים הוּא שֶׁהִזְהִרְנוּ עֲלֵיו, שְׂנֵאֲמַר: כִּמְעֵשֶׂה אֲרָץ מִצָּרִים לֹא תַעֲשׂוּ. אֲמָרוּ חֲכָמִים: מָה הָיָה עוֹשִׂים? אִישׁ נוֹשֵׂא אִישׁ, וְאִשָּׁה נוֹשֵׂא אִשָּׁה, וְאִשָּׁה נוֹשֵׂאת לְשֵׁנֵי אֲנָשִׁים. אָף עַל פִּי שֶׁמַּעֲשֵׂה זֶה אֲסוּר - אֵין מְלַקֵּין עֲלֵיו, שְׂאִין לוֹ לֹא מִיַּחַד, וְהָיָה אֵין שֵׁם בִּיָּאָה כְּלָל. לְפִיכָךְ אֵין נֹאסְרוֹת לְפָנֶיהָ מִשׁוּם זְנוּת, וְלֹא תֹאסְרָה אִשָּׁה עַל בַּעֲלָהּ בְּזָה, שְׂאִין כָּאֵן זְנוּת¹⁴. וְרֵאוי לְהַכּוֹתָן מִכַּת מִרְדּוֹת, הוֹאִיל וְעָשׂוּ אֲסוּר¹⁵. וְיֵשׁ לְאִישׁ לְהַקְפִּיד עַל אִשְׁתּוֹ מְדַבֵּר זֶה, וּמוֹנֵעַ הַנָּשִׁים הַיְדוּעוֹת בְּכֹף מְלַחֲפָנִס לָהּ וּמְלַצָּת הִיא אֲלֵיהֶן.

(13) "מביאות אשה על אשה ... וזה שקוראין חכמים נשים המסוללות זו בזו". (14) "פריצותא בעלמא" ומשום פריצותא אין אשה נאסרת על בעלה. (15) ככל העובר על איסור מדבריהם.

ט. אִשְׁתּוֹ שֶׁל אָדָם - מִתְרַת הִיא לוֹ. לְפִיכָךְ כָּל מָה שְׂאָדָם רוֹצֵה לַעֲשׂוֹת בְּאִשְׁתּוֹ - עוֹשֶׂה: בּוֹעֵל כְּכֹל עַת שְׂוִירָצָה, וּמִנְשָׁק כְּכֹל אֶבֶר וְאֶבֶר שְׂוִירָצָה, [וּכְאֵל עֲלֵיהָ כְּדַרְבָּה וְשֵׁלֹא כְּדַרְבָּה]; וּבִלְבָד שְׂלֹא יוֹצֵא שְׂכַבַּת זָרַע לְבִטְלָהּ. וְאָף עַל פִּי כֵן, מִדַּת חִסְדוֹת שְׂלֹא יִקַּל אָדָם אֶת רֵאשׁוֹ לְכֹף, וְשִׁקְדֵשׁ עֲצָמוֹ בְּשִׁעַת תְּשֻׁמִּישׁ, כְּמוֹ שְׂבָאֲרָנוּ בְּהַלְכוֹת דְּעוֹת, וְלֹא יִסוּר מִדַּרְךְ הַעוֹלָם וּמִנְהַגוֹ, שְׂאִין דָּבָר זֶה אֲלָא כְּדֵי לְפָרוֹת וְלְרַבּוֹת.

י. אֲסוּר לְאָדָם לְשַׁמֵּשׂ מִטְתּוֹ לְאוֹר הַנֵּר. הָרֵי שֶׁהִיָּתָה שְׂבַת וְלֹא הָיָה לוֹ בֵּית אַחֵר וְהָיָה הַנֵּר דְּלוּק - הָרֵי זֶה לֹא יִשְׁמֵשׂ כְּלָל. וְכֵן אֲסוּר לְיִשְׂרָאֵלִי לְשַׁמֵּשׂ מִטְתּוֹ בַּיּוֹם, שְׁעִזוֹת פָּנִים הִיא לוֹ. וְאִם הָיָה תַלְמִיד חֶכֶם, שְׂאִינוֹ כָּאֵ לְהַמְשִׁךְ כְּכֹף - הָרֵי זֶה מֵאֲפִיל

(2) כל ביאות שחייבים עליהן מיתת בית דין או כרת "והם האמורים בפרשת אחרי מות הן הנקראות עריות וכל אחת מהן נקראת ערווה. (3) אבל מיתת בית דין וכרת אינו חייב אלא בבִּיאה או בהעראה. ודברים אלה אסורים גם בחייבי לאוין, אבל אינו לוקה אלא בחייבי כריתות בלבד. (4) מנהגים המביאים לתועבות הזימה. (5) מדרבנן.

ב. הַעוֹשֶׂה דָּבָר מַחֲקוֹת אֵלוֹ - הָרֵי הוּא חֲשׂוֹד עַל הָעֲרִיוֹת. וְאֲסוּר לְאָדָם לְקַרְץ וּבְרַגְלָיו אוֹ לְרַמּוֹ בְּעֵינָיו לְאַחַת מִן הָעֲרִיוֹת, אוֹ לְשַׁחֵק עִמָּה⁶ אוֹ לְהַקֵּל רֵאשׁ. וְאִפְלוּ לְהָרִיחַ בְּשָׂמִים שְׁעָלֶיהָ אוֹ לְהַבִּיט בְּיָפֶיהָ - אֲסוּר. וּמִפְּיָהּ? לְמַתְּבוֹן לְדָבָר זֶה מִכַּת מִרְדּוֹת. וְהַמְּסַתְּפֵל אִפְלוּ בְּאֶצְבַּע קִטְנָה שֶׁל אִשָּׁה וְנִתְּבוֹן לְהִנּוֹת - כְּמִי שֶׁנִּסְתְּפֵל בְּמִקּוּם הַתְּרַף⁸. וְאִפְלוּ לְשַׁמֵּעַ קוֹל הָעָרוּהָ אוֹ לְרֵאוֹת שְׁעָרָה - אֲסוּר.

(6) "שחוק וקלות ראש מרגילין לערווה". (7) ככל העובר על דברי חכמים. (8) ערוותה.

ג. וְהַדְּבָרִים הָאֵלוֹ אֲסוּרִין בְּחֵיבֵי לְאוּיָן. וּמִתֵּר לְהַסְתְּפֵל בְּפָנֵי הַפְּנוּיָה וּלְבַדְקָהּ, בֵּין בְּתוֹלָה בֵּין בְּעוֹלָה, כְּדֵי שְׂוִירָאָה אִם הִיא נֹאָה בְּעֵינָיו וּשְׂאָנָה, וְאֵין בְּזָה עַד אֲסוּר. וְלֹא עוֹד, אֲלָא שְׂוִירָאוי לַעֲשׂוֹת כֵּן. אֲבָל לֹא יִסְתְּפֵל דַּרְךְ זְנוּת. הָרֵי הוּא אוֹמֵר: בְּרִית כְּרַתִּי לְעֵינָי, וְמָה אֶתְבוֹנֵן עַל בְּתוֹלָה.

(9) כלומר, גם בחייבי לאוין. וחיבוק ונישוק וקרבת בשר בחייבי לאוין איסורן מדרבנן.

ד. וּמִתֵּר לְאָדָם לְהַבִּיט בְּאִשְׁתּוֹ כְּשֶׁהִיא נֹדֶה, וְאָף עַל פִּי שֶׁהִיא עָרוּהָ. וְאָף עַל פִּי שֶׁיֵּשׁ לוֹ הַנָּאָת לִב מִמֶּנָּה בְּרֵאָיָה, הוֹאִיל וְהִיא מִתְרַת לוֹ לְאַחַר זְמַן - אֵינוֹ כָּאֵ בְּזָה לְדָבָר מְשׁוּל. אֲבָל לֹא יִשְׁחַק וְלֹא יִקַּל רֵאשׁ עִמָּה, שְׂמָא יִרְגִיל לְעַבְרָה.

ה. אֲסוּר לְהַשְׁתַּמֵּשׂ בְּאִשָּׁה כְּלָל, בֵּין גְּדוּלָה בֵּין קִטְנָה, בֵּין שְׂפָחָה בֵּין מְשַׁחֲרֶרֶת, שְׂמָא יְבוֹא לְיָדֵי הָרַהוּר. כְּאֵי זֶה שְׁמוּשׁ אֲמָרוּ¹⁰? רְחִיצַת פָּנָיו יְדָיו וְרַגְלָיו, וְהַצָּעַת מִטָּה לְפָנָיו, וּמְזִיגַת הַכּוֹס, שְׂאִין עוֹשֶׂה לְאִישׁ דְּבָרִים אֵלוֹ אֲלָא אִשְׁתּוֹ בְּלִבָּד. וְאֵין שׂוֹאֵלִין בְּשָׁלוֹם אִשָּׁה כְּלָל, וְאִפְלוּ עַל יְדֵי שְׁלִיחַ.

(10) שאסור.

ו. הַמְּחַבֵּק אַחַת מִן הָעֲרִיוֹת שְׂאִין לְבוֹ שֶׁל אָדָם נוֹקְפוּ¹¹ עֲלֵיהֶן, אוֹ שְׁנִשְׁק לְאַחַת מֵהֶן, כְּגוֹן אַחֲתוֹ הַגְּדוּלָה וְאַחֲתוֹ אִמּוֹ וְכִיוֹצֵא בְּהֶן, אָף עַל פִּי שְׂאִין שֵׁם תְּאוּרָה וְלֹא הַנָּאָה כְּלָל - הָרֵי זֶה מִגְּנָה בְּיוֹתֵר,

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

אחת פנויה²⁰ ואחת אשת איש. ולא תלף אשה בשוק ובנה אחריה. גזרה שמא יתפשו בנה, ותלף אחריו להחזירו, ויתעללו בה הרשעים שתפסוהו דרך שחוק.

(19) מגולות שער. (20) אלמנה או גרושה או בעולה, אבל בתולה מותרת לצאת פרועת ראש.

יח. אסור להוציא שכבת זרע לבטלה. לפיכך לא יהיה אדם דש מפנים וזורה מבחוץ, ולא ישא קטנה שאינה ראויה לילד. אבל אלו שמנאפין ביד ומוציאין שכבת זרע - לא די להם שאסור גדול הוא, אלא שהעושה זה - בנדוי הוא יושב²¹, ועליהם נאמר: ידיכם דמים מלאו, וכאלו הרג הנפש.

(21) כלומר, שחכמים נידו כל מי שיעשה כן.

יט. וכן אסור לאדם שיקשה עצמו לדעת או יביא עצמו לידי הרהור. אלא אם יבוא לו הרהור - יסיע לבו מדברי הבאי (והשחתה) לדברי תורה²², שהיא אילת אהבים ויעלת חן. לפיכך אסור לאדם לישן על ערפו ופניו למעלה, עד שיטה מעט, כדי שלא יבוא לידי קשוי.

(22) "משכהו לבית המדרש".

כ. ולא יסתפל בבהמה ובחיה ועוף בשעה שמזדקקין זכר לנקבה. ומתיר למרביעי בהמה להכניס כמכחול בשפופרת, מפני שהן צסוקין במלאכתן לא יבואו לידי הרהור.

כא. וכן אסור לאדם להסתפל בפגשים בשעה שהן עומדות על הכביסה. אפלו להסתפל בבגדי צמר של אשה שהוא מפירה - אסור, שלא יבוא לידי הרהור.

כב. מי שפגע באשה בשוק - אסור לו להלף אחריה, אלא רץ ומסלקה לצדדין או לאחריו. וכל המהלך בשוק אחרי אשה - הרי זה מקלי עמי הארץ. ואסור לעבר על פתח אשה זונה עד שירחיק ארבע אמות, שגאמר: ואל תקרב אל פתח ביתה.

כג. ואסור לאדם שאינו נשוי לשלח ידו במבושיו, שלא יבוא לידי הרהור. ואפלו מתחת טבורו לא יכניס²³ ידו, שמא יבוא לידי הרהור. ואם השתיין מים - לא יאחו באמה וישתיין. ואם היה נשוי - מתיר. ובין נשוי ובין שאינו נשוי - לא יושט ידו לאמה כלל אלא בשעה שהוא צריך לנקביו.

(23) "לא כתב (רבינו) אסור (כמו בתחילת ההלכה) ... דבזה

בטליתו ומשמש. ואין נזקקין לדבר זה אלא מפני צרך גדול¹⁶. ודרך קדשה לשמש באמצע הלילה.

(16) "כמו דרך הרפואה".

יא. אין דעת חכמים נוחה למי שהוא מרפה בתשמיש המטה ויהיה מצוי אצל אשתו בתרנגול, ופגום הוא עד מאד, ומעשה בורים הוא. אלא כל הממעט בתשמיש - הרי זה משבח; והוא שלא יבטל עונה [אלא] מדעת אשתו. ולא תקנו בראשונה¹⁷ לבצלי קריין שלא יקראו בתורה עד שיטבילו, אלא כדי למעט בתשמיש המטה.

(17) אחר כך בטלוח.

יב. וכן אסרו חכמים, שלא ישמש אדם מטו וילבו מחשב באשה אחרת, ולא יבעל מתוך שכרות, ולא מתוך מריבה, ולא מתוך שנאה, ולא יבוא עליה על פרקה והיא יראת ממנו, ולא כשיהיה אחד מהן מנדה, ולא יבוא עליה אחר שגמר בלבו לגרשה. ואם עשה כן - הבנים אינן הגונים, אלא מהן עזי פנים ומהן מורדים ופושעים.

יג. וכן אמרו חכמים, שכל אשה חצופה שהיא תובעת תשמיש המטה בפיה, או המפתה אשה לשם נשואין, או המתפונן לבוא על רחל אשתו וכא על לאה אשתו, ומי שלא שהתה אחר מיתת בעלה שלשה חדשים והרי הבן ספק - כל אלו הבנים הילודים מהם הם המורדים והפושעים שישורי הגלות בוררין אותן.

יד. ואסור לאדם לבוא על אשתו בשוקים וברחובות או פגנות ובפרדסין, אלא בבית דינה; שלא יראה פגנות, וירגילו עצמם לידי זנות. והבועל את אשתו במקומות אלו - מפין אותו מפת מרדות. וכן המקדש בביאה, והמקדש בשוק¹⁸, והמקדש בלא שדוף - מפין אותו מפת מרדות.

(18) "אפילו בכספא דמנהג זילות ופריצות הוא".

טו. ואכסנאי אסור בתשמיש המטה עד שיחזר לביתו. וכן אסרו חכמים על האיש שידור בבית חמיו, שזו עזיזת פנים היא. ולא יגנס עמו למרחץ.

טז. ולא יגנס אדם עם אביו למרחץ, ולא עם בעל אחותו, ולא עם תלמידו. ואם היה צריך לתלמידו - מתיר. ויש מקומות שנהגו שלא יגנסו שני אחים באחד למרחץ.

יז. לא יהלכו פנות ישראל פרועיים¹⁹ ראש בשוק,

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

אֶחָדָת; שָׁמָא יֵאָרִיכוּ הַיָּמִים, וְנִמְצָא אָח נֹשֵׂא אֶחָתוֹ וְאֶחָת אָמוֹ וְאֶחָת אָבִיו וְכִיּוֹצֵא בְהֵן, וְאֵינוֹ יָדוּעַ. וְאִם הָיָה אָדָם גְּדוֹל שֶׁשָּׂמוֹ יָדוּעַ, וְהָרִי זָרְעוֹ מִפְּרָסְמִין וַיִּדְעֵין - הָרִי זֶה מִתָּר.

ל. לא ישא אדם אשה ממשפחת מצרעים ולא ממשפחת נכפין³². והוא שהחזקו שלשה פעמים³³ שיבואו בניהם כך.

(32) מחלת הנפילה, "ונקרא כך לפי שמתהפך שלא ברצונו בשעה שהוא כורע". (33) ואף על פי שרבינו פוסק שבשתי פעמים הווה חזקה, אולם להחזיק את המשפחה צריך שלוש פעמים.

לא. אשה שנשאת לשני אנשים ומתו - לשלישי³⁴ לא תנשא; ואם נשאת - לא תצא. ואפלו נתקדשה - יכנס. ולא ישא ישראל עם הארץ כהנת, שזה כמו חלול לזרעו של אהרן. ואם נשא - אמרו חכמים: אין זיווגן עולה יפה, אלא מת בלא בנים, או מת הוא או היא במהרה, או קטטה תהיה ביניהם³⁵. אבל תלמיד חכם שנשא כהנת - הרי זה נאה ומשבח, הרי תורה וכהנה פאחד.

(34) שהחזקה שבעליה מתים ונקראת "קטלנית" ויש סכנה לבעל השלישי הנושא אותה. (35) "או מביאתו לידי עניות", ורבינו כותב "קטטה תהיה ביניהם", מפני שעניות מביאה לידי קטטה, כמו שאמרו "כמשלם שערי מכדא נקיש ואתי תיגרא בביתא" (=כאשר נגמרים השעורים בכד באה מריבה לבית) ודעת רבינו שמריבה גרועה מן העניות. וכאשר משבח רבינו ביתו של תלמיד חכם הוא כותב: ולא מריבה בביתו של תלמיד חכם.

לב. לא ישא אדם בת עמי הארץ; שאם מת או גולה - בנני עמי הארץ יהיו, שאין אמן יודעת פתר התורה. ולא ישא בתו לעם הארץ. שכל הנותן בתו לעם הארץ - כמי שפסחה ונתנה לפני הארי; מכה ובוזל, ואין לו בשת פנים. ולעולם ימכר אדם כל מה שיש לו וישא בת תלמיד חכם; שאם מת או גולה - בנני תלמידי חכמים. וכן ישא בתו לתלמיד חכם; שאין דבר מגנה ולא מריבה בביתו של תלמיד חכם.

~ נקודות משיחות קודש ~

"לא ישא אדם בת עמי הארץ... שאין אמן יודעת פתר התורה".

המושג "כתר תורה" מופיע ביד החזקה בעוד שני מקומות, ובכל אחד מהם הכוונה לענין אחר.

א: בהלכות תלמוד תורה (פרק ג' ה"ו) כתב "מי שנשאו לבו לקיים מצוה זו כראוי ולהיות מוכתר בכתר תורה,

אין איסור רק מצד תוספת קדושה (שלא כקראו לרבי יהודה הנשיא רבינו הקדוש "שלא הכניס ידו תחת אבנטו").

כד. חסידים הראשונים וגדולי החכמים - התפאר אחד מהם שמעולם לא נסתפל במילה שלו, ומהן מי שהתפאר שלא התבונן מעולם בצורת אשתו²⁴. מפני שלבו פונה מדברי הבאי לדברי האמת, שהן אותיות לבב הקדושים.

(24) "מעשה באדם שנשא אשה גידמת ולא הכיר בה (במומה) עד יום מותה ... כמה צנוע אדם זה שלא הכיר באשתו".

כה. מצות חכמים, שישא אדם בנני ובנותיו סמוך לפרקן; שאם ניחן - יבואו לידי זנות או לידי הרהור. ועל זה נאמר: ופקדת נוף ולא תחטא. ואסור להשיא אשה לקטן²⁵, שזה כמו זנות היא.

(25) לפני שנת השלוש עשרה.

כו. ואין האיש רשאי לישוב בלא אשה. ולא ישא עקרה וזקנה שאינה ראויה לילד²⁶. ורשות לאשה שלא תנשא לעולם או תנשא לסריס. ולא ישא בחור זקנה²⁷, ולא ישא זמן ילדה; שדבר זה גורם לזנות.

(26) כאשר עדיין לא קיים מצות פריה ורביה. (27) אפילו הראויה לילד.

כז. וכן מי שגרש את אשתו מן הנשואין - לא תדור עמו כחצר, שמא יבואו לידי זנות. ואם היה פהן²⁸ - לא תדור עמו כמבוי²⁹. וכפר קטן נדון כמבוי. היה לה מלנה אצלו - עושה שליח לתבעו. וגרושה שפאה עם המגרש לדין - מנדין אותן או מפין אותן מפת מרדות³⁰. ואם נתגרשה מן הארוסין - מתרת לתבעו בדין ולדור עמו. ואם היה לבו גס³¹ בה - אף מן הארוסין אסור. ומי נדחה מפני מי? היא נדחית מפניו. ואם היתה החצר שלה - הוא ידחה מפניה.

(28) שיש עליו גם איסור גרושה. (29) בתים שלהם היו בנויים על פי חכמת שכזו: בתים אחדים פתוחים לחצר אחת וחצרות אחדות פתוחות למבוי. (30) "ואי אתי לקמן לדינא (ואם באו לפנינו לדין) רב פפא אמר שמותי משמתין להו (מנדין אותן, נידוי הוא חרם קל), רב הונא בריה דרב יהושע אמר נגודי מנגדינן להו" (מכין אותן). ומכיוון שבגמרא לא נפסקה ההלכה, פסק רבינו או נידוי או מכין. (31) "לבו קרוב לה"

כח. אסור לאדם לשא אשה ודעתו לגרשה; שנאמר: אל תחרש על רעה רעה והוא יושב לבטח אהף. ואם הודיעה פתחלה שהוא נושא אותה לימים - מתר.

כט. ולא ישא אדם אשה במדינה זו ואשה במדינה

מתוך מהדורת חזק

רק שמבין ומשיג את התורה אלא שיש בו גם הדביקות ב'עוֹתֵן התורה'. ולכן שינה שם וכתב כתר התורה, היינו לעיקרה ומהותה של התורה ולא רק ידיעתה.

ומה שכתב כאן "לא ישא אדם בת עמי הארץ שאם מת או גולה, בניו עמי הארץ יהיו, שאין אמן יודעת כתר התורה", כוונתו שאינה יודעת ומכירה יוקר התורה.

(לקו"ש חלק ל"ד ע' 43 והע' 27
מתוך רמב"ם "פרס המלך")

לא יסיה דעתו לדברים אחרים כו"ו והכוונה שאם יהיה עיסוקו בתורה תמיד ולא יסיה דעתו לדברים אחרים, תעשה התורה כתר, היינו חלק ממנו. ומכיון שהתורה היא מציאותו הרי הוא - "מוכתר בכתר תורה".

ב: שם בסוף פרק ג': "אע"פ שמצוה ללמוד ביום ובלילה, אין אדם למד רוב חכמתו אלא בלילה, לפיכך מי שרצה לזכות בכתר התורה יזהר בכל לילותיו כו"ו וכוונתו שם לסגולת הלימוד בלילה שעל ידה זוכה לכתר התורה, היינו לענין נעלה יותר בתורה גופא שלא

שיעורי רמב"ם - ספר המצוות

~ יום ראשון י"א שבט ~

מצות עשה רמה.

לִיד, פְּלוֹמֵר הַמְּשִׁיכָה. וְכָבֵר נִתְבָּרֵר, שְׂדָבֵר תּוֹרָה מְעוֹת קוֹנֹת, וְאִין הַמְּשִׁיכָה בַּמְּטַלְטְלִין אֲלָא תַּקְנַת חֲכָמִים: וְכֵן הַמְּסִירָה וְהַהֲגָבָה. וּבִפְרוּשׁ אָמְרוּ (שם צט): כְּדֶרֶךְ שִׁתְּקַנּוּ מְשִׁיכָה בְּלוֹקְחִין כֶּף תַּקְנּוּ מְשִׁיכָה בְּשׁוֹמְרֵין (שה"משיכה" לרשותן מטילה עליהן חיובי השומרים). הִנֵּה נִתְבָּאֵר לָךְ, שְׂזָה שֶׁהִתְנּוּ מְשִׁיכָה בְּמַקְח וּמִמְכָּר — תַּקְנָה, כְּמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר בְּמִקוּמוֹ: אֲבָל שְׂאָר הַדְּרָכִים שֶׁבִּהְיוּ נִקְנֹת הַקְּרָקְעוֹת וְזוּלָתָן. פְּלוֹמֵר שְׂטֵר וְחִזְקָה — הַסְּמִיכוֹן לַפְּסוּקִים. וְכָבֵר נִתְבָּאֵרוּ מִשְׁפָּטֵי דִין זָה, פְּלוֹמֵר: יְדִיעַת הַדְּרָכִים שֶׁבִּהְיוּ מִתְקַיִם הַמַּקְח בְּכָל-סוּג וְסוּג, בְּפָרָק א' מִקְדוּשֵׁין וּפְרָק ד' וּפְרָק ח' (מבבא) מְצִיעָא וּפְרָק ג' וּפְרָק ד' וּפְרָק ה' וּפְרָק ו' וּפְרָק ז' (מבבא) בְּתָרָא.

הַמְּצָוָה הַרְמ"ה — הַצּוּי שֶׁנִּצְטוּיֵנוּ בְּדִין מַקְח וּמִמְכָּר, פְּלוֹמֵר: הַדְּרָכִים שֶׁבִּהְיוּ מִתְקַיִם הַמַּקְח וְהַמְּכָר בֵּין הַמוֹכְרִים וְהַקּוֹנִים, וְכָבֵר לְמַדּוּ עַל אִפְן (קנין) זֶה מִמֵּה-שְׂאָמֵר יִתְעַלֶּה: "וְכִי-תִמְכְּרוּ מִמְכָּר לְעַמִּיתְךָ וְגו'" (ויקרא כה, יד), אָמְרוּ (בבא מציעא מז:): "דְּבָר הַנִּקְנָה מִיָּד לְיָד, פְּלוֹמֵר הַמְּשִׁיכָה". וְכָבֵר נִתְבָּרֵר, שְׂדָבֵר תּוֹרָה מְעוֹת קוֹנֹת, וְאִין הַמְּשִׁיכָה בַּמְּטַלְטְלִין אֲלָא תַּקְנַת חֲכָמִים: וְכֵן הַמְּסִירָה וְהַהֲגָבָה. וּבִפְרוּשׁ אָמְרוּ (שם צט): כְּדֶרֶךְ שִׁתְּקַנּוּ מְשִׁיכָה בְּשׁוֹמְרֵין (שה"משיכה" לרשותן מטילה עליהן חיובי השומרים). הִנֵּה נִתְבָּאֵר לָךְ, שְׂזָה שֶׁהִתְנּוּ מְשִׁיכָה בְּמַקְח וּמִמְכָּר — תַּקְנָה, כְּמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר בְּמִקוּמוֹ: אֲבָל שְׂאָר הַדְּרָכִים שֶׁבִּהְיוּ נִקְנֹת הַקְּרָקְעוֹת וְזוּלָתָן. פְּלוֹמֵר שְׂטֵר וְחִזְקָה — הַסְּמִיכוֹן לַפְּסוּקִים. וְכָבֵר נִתְבָּאֵרוּ מִשְׁפָּטֵי דִין זָה, פְּלוֹמֵר: יְדִיעַת הַדְּרָכִים שֶׁבִּהְיוּ מִתְקַיִם הַמַּקְח בְּכָל-סוּג וְסוּג, בְּפָרָק א' מִקְדוּשֵׁין וּפְרָק ד' וּפְרָק ח' (מבבא) מְצִיעָא וּפְרָק ג' וּפְרָק ד' וּפְרָק ה' וּפְרָק ו' וּפְרָק ז' (מבבא) בְּתָרָא.

~ יום שלישי י"ג שבט ~

מצות עשה רמה.

הַמְּצָוָה הַרְמ"ה — הַצּוּי שֶׁנִּצְטוּיֵנוּ בְּדִין מַקְח וּמִמְכָּר, פְּלוֹמֵר: הַדְּרָכִים שֶׁבִּהְיוּ מִתְקַיִם הַמַּקְח וְהַמְּכָר בֵּין הַמוֹכְרִים וְהַקּוֹנִים, וְכָבֵר לְמַדּוּ עַל אִפְן (קנין) זֶה מִמֵּה-שְׂאָמֵר יִתְעַלֶּה: "וְכִי-תִמְכְּרוּ מִמְכָּר לְעַמִּיתְךָ וְגו'" (ויקרא כה, יד), אָמְרוּ (בבא מציעא מז:): "דְּבָר הַנִּקְנָה מִיָּד לְיָד, פְּלוֹמֵר הַמְּשִׁיכָה". וְכָבֵר נִתְבָּרֵר, שְׂדָבֵר תּוֹרָה מְעוֹת קוֹנֹת, וְאִין הַמְּשִׁיכָה בַּמְּטַלְטְלִין אֲלָא תַּקְנַת חֲכָמִים: וְכֵן הַמְּסִירָה וְהַהֲגָבָה. וּבִפְרוּשׁ אָמְרוּ (שם צט): כְּדֶרֶךְ שִׁתְּקַנּוּ מְשִׁיכָה בְּלוֹקְחִין כֶּף תַּקְנּוּ מְשִׁיכָה בְּשׁוֹמְרֵין (שה"משיכה" לרשותן מטילה עליהן חיובי השומרים). הִנֵּה נִתְבָּאֵר לָךְ, שְׂזָה שֶׁהִתְנּוּ מְשִׁיכָה בְּמַקְח וּמִמְכָּר — תַּקְנָה, כְּמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר בְּמִקוּמוֹ: אֲבָל שְׂאָר הַדְּרָכִים שֶׁבִּהְיוּ נִקְנֹת הַקְּרָקְעוֹת וְזוּלָתָן. פְּלוֹמֵר שְׂטֵר וְחִזְקָה — הַסְּמִיכוֹן לַפְּסוּקִים.

~ יום שני י"ב שבט ~

מצות עשה רמה.

הַמְּצָוָה הַרְמ"ה — הַצּוּי שֶׁנִּצְטוּיֵנוּ בְּדִין מַקְח וּמִמְכָּר, פְּלוֹמֵר: הַדְּרָכִים שֶׁבִּהְיוּ מִתְקַיִם הַמַּקְח וְהַמְּכָר בֵּין הַמוֹכְרִים וְהַקּוֹנִים, וְכָבֵר לְמַדּוּ עַל אִפְן (קנין) זֶה מִמֵּה-שְׂאָמֵר יִתְעַלֶּה: "וְכִי-תִמְכְּרוּ מִמְכָּר לְעַמִּיתְךָ וְגו'" (ויקרא כה, יד), אָמְרוּ (בבא מציעא מז:): "דְּבָר הַנִּקְנָה מִיָּד

מתוך מהדורת חזק

אלה ועוד — מדור לדור). וכבר נתבאר הלכות דין זה בפרק ח' (מבבא קמא).

~ יום שישי ט"ז שבט ~

מצות עשה רלו.

המצוה הרלו"ו — הצווי שנגצטוינו בדין חובל בחברו, והוא אמרו יתעלה: "וכי יריבן אנשים והכה איש את רעהו" (שמות כא, יח). ואלו הם הנקראים: דיני קנסות. ויש פתוב הכולל דיני קנסות פלם, והוא אמרו יתעלה: "כאשר עשה בן יעשה לו" (ויקרא כד, יט). הפונה בזה שלוקחים מממונו (מה שהזיק לו) כדי מה שהזיק, כמו שבא בקבלה: אפלו בישו בלבד — הרי אלו גובים מממונו כדי אותו השעור. ודע שדיני קנסות אלו פלם נקי אדם באדם. וכן אם הזיקה בהמה את האדם או את הבהמה — הרי כל-הדינים האלה לא ידון בהם ולא יפסוק אלא בית דין הסמוכין בארץ (שנסמכו לסמכויות אלה ועוד — מדור לדור). וכבר נתבאר הלכות דין זה בפרק ח' (מבבא קמא).

~ שבת קודש י"ז שבט ~

מצות עשה רלו.

המצוה הרלו"ו — הצווי שנגצטוינו בדין חובל בחברו, והוא אמרו יתעלה: "וכי יריבן אנשים והכה איש את רעהו" (שמות כא, יח). ואלו הם הנקראים: דיני קנסות. ויש פתוב הכולל דיני קנסות פלם, והוא אמרו יתעלה: "כאשר עשה בן יעשה לו" (ויקרא כד, יט). הפונה בזה שלוקחים מממונו (מה שהזיק לו) כדי מה שהזיק, כמו שבא בקבלה: אפלו בישו בלבד — הרי אלו גובים מממונו כדי אותו השעור. ודע שדיני קנסות אלו פלם נקי אדם באדם. וכן אם הזיקה בהמה את האדם או את הבהמה — הרי כל-הדינים האלה לא ידון בהם ולא יפסוק אלא בית דין הסמוכין בארץ (שנסמכו לסמכויות אלה ועוד — מדור לדור). וכבר נתבאר הלכות דין זה בפרק ח' (מבבא קמא).

לפסוקים. וכבר נתבאר משפטי דין זה, פלומר: ידיעת הדרכים שבהן מתקיים המקח בכל-סוג וסוג, בפרק א' מקדושים ופרק ד' ופרק ח' (מבבא) מציצא ופרק ג' ופרק ד' ופרק ה' ופרק ו' ופרק ז' (מבבא) בתרא.

~ יום רביעי י"ד שבט ~

מצות עשה רלו.

המצוה הרלו"ו — הצווי שנגצטוינו בדין חובל בחברו, והוא אמרו יתעלה: "וכי יריבן אנשים והכה איש את רעהו" (שמות כא, יח). ואלו הם הנקראים: דיני קנסות. ויש פתוב הכולל דיני קנסות פלם, והוא אמרו יתעלה: "כאשר עשה בן יעשה לו" (ויקרא כד, יט). הפונה בזה שלוקחים מממונו (מה שהזיק לו) כדי מה שהזיק, כמו שבא בקבלה: אפלו בישו בלבד — הרי אלו גובים מממונו כדי אותו השעור. ודע שדיני קנסות אלו פלם נקי אדם באדם. וכן אם הזיקה בהמה את האדם או את הבהמה — הרי כל-הדינים האלה לא ידון בהם ולא יפסוק אלא בית דין הסמוכין בארץ (שנסמכו לסמכויות אלה ועוד — מדור לדור). וכבר נתבאר הלכות דין זה בפרק ח' (מבבא קמא).

~ יום חמישי ט"ו שבט ~

מצות עשה רלו.

המצוה הרלו"ו — הצווי שנגצטוינו בדין חובל בחברו, והוא אמרו יתעלה: "וכי יריבן אנשים והכה איש את רעהו" (שמות כא, יח). ואלו הם הנקראים: דיני קנסות. ויש פתוב הכולל דיני קנסות פלם, והוא אמרו יתעלה: "כאשר עשה בן יעשה לו" (ויקרא כד, יט). הפונה בזה שלוקחים מממונו (מה שהזיק לו) כדי מה שהזיק, כמו שבא בקבלה: אפלו בישו בלבד — הרי אלו גובים מממונו כדי אותו השעור. ודע שדיני קנסות אלו פלם נקי אדם באדם. וכן אם הזיקה בהמה את האדם או את הבהמה — הרי כל-הדינים האלה לא ידון בהם ולא יפסוק אלא בית דין הסמוכין בארץ (שנסמכו לסמכויות

האדם עצמו צריך להעניינים שמברר אותם, דומם צומח וחי, להכרח קיומו. והיינו, שאין זה כמו שהדומם-צומח-חי צריכים להאדם שמברר אותם, לפי שעל-ידי עבודת האדם מגיעים הם לתכליתם, כי זה שהדומם-צומח-חי צריכים להאדם, אינו אלא בשביל לבוא להתכלית והעילוי שלהם, אבל להכרח קיומם אינם צריכים להאדם

ממאמר י"ד שבט ה'תשי"ד

נביאים

יחזקאל פרק-מג י"ב

וְהֶעֱזָרָה אַרְבַּע עֶשְׂרֵה אֶרֶץ בְּאַרְבַּע עֶשְׂרֵה רֶחֶב אֶל אַרְבַּעַת רְבָעֶיהָ וְהַגְּבֹול סָבִיב אוֹתָהּ חֲצֵי הָאָמָה וְהַחִיק־לָהּ אָמָה סָבִיב וּמַעַלְתָּהּוּ פְּנוֹת קָדִים: יח וַיֹּאמֶר אֵלַי בֶּן־אָדָם פֹּה אָמַר אֲדֹנָי יְהוִה אֱלֹהֵי חַקּוֹת הַמִּזְבֵּחַ בַּיּוֹם הַעֲשׂוֹתוֹ לְהַעֲלוֹת עָלָיו עוֹלָה וְלִזְרֹק עָלָיו דָּם: יט וְנִתְּתָה אֶל־הַפְּתָנִים הַלְוִיִּם אֲשֶׁר הֵם מִזְרַע צְדוֹק הַקְּרֻבִים אֵלַי נְאֻם אֲדֹנָי יְהוִה לְשִׁרְתָּנִי פֶרֶן בֶּן־בְּקָר לְחַטָּאת: כ וְלִקְחָתָּ מִדְּמֹו וְנִתְּתָה עַל־אַרְבַּע קַרְנֹתָיו וְאֶל־אַרְבַּע פְּנוֹת הָעֶזְרָה וְאֶל־הַגְּבֹול סָבִיב וְחַטָּאת אוֹתוֹ וְכִפְרָתָהּוּ:

רש"י

היו דרך ימין וכשאתה נותן הכבש בדרום העולה בו ופונה דרך ימין פונה למזרח: (יט) הכהנים הלויים. אשר משבט לוי: מזרע צדוק. לפי שהיה כ"ג ששימש ראשון במקדש בימי שלמה נקראו על שמו: (כ) על ארבע קרנותיו. של מזבח: פנות העזרה. גג המזבח: וכפרתהו. תקנה אותו מדרך חול שבו להכניסו בקדוש' להיותו ראוי לכפר עליו מזה ולהלן:

(יז) והעזרה ארבע עשרה אורך. גג המזבח עם מקום הקרנות ועם מקום רגלי הכהנים כ"ח על כ"ח וי"ד האמורים כאן מאמצעיתו מודד כמו שמפורש על ארבעת רבעיה: והגבול סביב אותה. י"ת וגדנפא, ורבותינו פרשוהו על הקרנות: חצי האמה. מאמצעיתו מודד נמצא אמה על אמה: והחיק לה אמה. זו כניסת היסוד: ומעלתהו פנות קדים. וכבש שעולים בו היה בדרום כדי שיהא העולה בו פונה למזרח, שכל הפינות

מצודת ציון

(יז) ומעלתהו. הכבשים שהיו אל המזבח: פנות. מל' הפנה וסבוב: (כ) פנות. מל' פינה וזויות: וחטאת. ת"י ותדכי והוא ענין טהרה: וכפרתהו. הוא ענין קינוח ועש"ז יקרא המזרק כפור כי הכהן הזורק מקנה אצבעו מן הדם בשפת המזרק ובדרוז' ובעי לכפורי יד' בההוא גברא (גיטין נ):

מצודת דוד

(יז) והעזרה. הוא דפוס גג המזבח מקום המערכה עם מקום הלוח רגלי הכהנים עם מקום הקרנות היה י"ד אמות על י"ד כן היה מאמצעיתה אל כל ארבעת צדדיה והיתה א"כ כ"ח על כ"ח: והגבול. הקרנות שהיו בגבולה מסיביב לה בארבעת המקצעות היו חצי האמה מאמצעיתה לכל רוח והיו א"כ אמה על אמה: והחיק לה. החיק אשר לה הוא יסוד המזבח בלטה

אמה מסביב (ויחנן שבא לומר לפי שמאז לא בלטה היסוד בכל סביבו כי במקום שהיה מנחת יהודה לא היה יסוד, כן ארז"ל (מדות פג) לכן אמר לעתיד יהיה היסוד מסביב כי אז לא תהיה מקום המקדש והמזבח מיוחד לשום שבט וכאשר נראה בצורת חלוקות הארץ): ומעלתהו. לא שהיה בו מעלות כי התורה אמרה ולא תעלה במעלות על מזבחי (שמות כ) אלא אמר ומעלתהו לשון רבים כי שלשה היו אחד כבש הגדול ואחד פנה ליסוד ואחד פנה לסובב כן אמר ז"ל (זבחים סב) ואמר שהיו פונות קדים ר"ל היו נתונות ברוח אשר העולה בהם יפנה אל המזבח כי כל הפנות הוא דרך ימין והבא ברוח דרום ימינו הוא כלפי המזרח א"כ כשיהיו הכבשים בדרום יפנה העולה בהם אל המזרח כן ארז"ל (שם) וכן יהיה בנין המזבח דפוס התחתון יהיה ל"ב אמות על ל"ב ושתי אמות קומתו ועליו יניחו דפוס ל' על ל' וארבע אמות קומתו ויהיה א"כ משוך לפנים אמה בכל צד וזהו כניסת היסוד ועליו יניחו דפוס כ"ח על כ"ח ושלש אמות קומתו ויהיה א"כ משוך לפנים אמה בכל צד וזהו כניסת הסובב ובארבע המקצעות יניחו דפוס אמה על אמה בגובה אמה והם הקרנות וימלאו כל הדפוסים באבנים ועפר וסיד ויהיה נעשה הכל מקשה אחת וישמטו לוחות הדפוסים ובין הקרנות יהיה מקום הלוח לרגלי הכהנים ועוד אמה לפנים נמצא יהיה מקום המערכה כ"ד על כ"ד ועיין בקונטרס בנין הבית: (יח) אלה חקות המזבח. אלה הם משפט המזבח לחנכו מהם ביום השלמת עשייתו למען יחא הגון וראוי להעלות עליו עולה ולזרוק עליו דם: (יט) ונתתה וגו'. בשרו שיעמוד בתחיה ויהיה החניוך נעשה על ידו כי הוא היה כהן: אל הכהנים הלויים. אל הכהנים הבאים משבט לוי: אשר הם מזרע צדוק וגו'. כי הם יהיו נבחרים לעתיד לעשות עבודת המזבח וכמ"ש והכהנים הלויים בני צדוק וגו' המה יקרבו אלי לשרתני (לקמן מה): לשרתני. מוסב על הקרובים אלי: פר בן בקר. מוסב על ונתתה וגו': (כ) ונתתה וגו'. יתן הדם על ארבע קרנות המזבח ועל ארבע זויות של בנין גג המזבח: ואל הגבול סביב. יתכן שעל היסוד נאמר שהוא בגבול המזבח: וחטאת וגו'. בזה תטהר את המזבח ותקנחו להעביר ממנו דרך חול להכניסו בקדושה:

כתובים

דברי הימים ב פרק יז יג-כב

יג הן אעצור השמים ולא יהיה מטר והן אצוה עלי חגב לאכול הארץ ואם אשלח דבר בעמי: יד ויכנעו עמי אשר נקרא שמי עליהם ויתפללו ויבקשו פני וישבו מדרכיהם הרעים ואני אשמע מן השמים ואסלח לחטאתם וארפא את ארצם: טו עתה עיני יהיו פתוחות ואוני קשבות לתפלת המקום הזה: טז ועתה בחרתי והקדשתי את הבית הזה להיות שמי שם עד עולם והיו עיני ולבי שם כל הימים: יז ואתה אמתלך לפני כאשר הלך דניד אביך ולעשות ככל אשר צויתך וחקי ומשפטי תשמור: יח והקימותי את כפא מלכותך כאשר ברתי לדניד אביך לאמר לא יפרת לך איש מושל בישראל: יט ואם תשובון אתם ועובדתם חקותי ומצותי אשר נתתי לפניכם והלכתם ועבדתם אלהים אחרים והשתחיתם להם: כ ונתשתים מעל אדמתו אשר נתתי להם ואת הבית הזה אשר הקדשתי לשמי אשליך מעל פני ואתננו למשל ולשנינה בכל העמים: כא והבית הזה אשר עליון לכל עבר עליו ישם ואמר במה עשה יהוה פכה לארץ הזאת ולבית הזה: כב ואמרו על אשר עזבו את יהוה אלהי אבותיהם אשר הוציאם מארץ מצרים ויחזיקו באלהים אחרים וישתחוו להם ויעבדום על־כן הביא עליהם את פל־הרעה הזאת: (פ)

רש"י

שמושלים משל על מי שאירע לו דבר פגע: ולשנינה. כמו (דברים ו') ושנתם לבנך ותתנינן לשון סיפור רעות וכן תרגום ויספר ואשתעי ולשועי: (כא) לכל עובר עליו ישום. כלומר יחרב הבית ואז כל עובר עליו ישום כמו (איוב י"ח) על יומו נשמו אחרונים: במה עשה ה'. כמו על מה עשה ה' (דברים כ"ט) וכן כתיב (במלכים א' ט'):

(יג) הן אעצור. והן אצוה ואם אשלח. כנגד ג' תפילות ואני אשמע ואסלח לחטאתם וארפא את ארצם: (טז) והיו עיני ולבי. תרגום יונתן ותהי שכנתי שריא ביה אם רעותי מתעבדא תמן כל יומיא, והיו עיני שם אם לבי וחפצי שם: (כ) אשליך מעל פני. כתנאי שביני וביניכם ואם לא תשמעו לי (ויקרא כ"ו) מה נאמר והשימותי את מקדשיכם: ואתננו למשל ולשנינה. כענין

מצודת ציון

(יג) אעצור. ענין מניעה: חגב. מין ארבה: (טו) קשבות. שומעות: (כ) ונתשתים. ענין עקירה כמו לנתוש ולנתרן (ירמיה א'): ולשנינה. ענין התמדת הדבור כמו ושנתם לבניך (דברים ו'): (כא) ישום. ענין תמהון כמו ישום וישרוק (ירמיה יט):

לעולם לזרעך אחריו: לך. ר"ל מזרעך: (יט) אתם. על ישראל בכללם יאמר: אשליך. ר"ל אמאס בס: למשל. מחורבן הבית יביאו למשל על חרבנות אחרות: (כא) היה עליון. שהיה קודם החורבן עליון במעלה לכל עיני העובר עליו, עתה בחורבנו ישום כל אחד על גודל החורבן: במה. בעבור מה: (כב) ואמרו. המשיבים יאמרו: הביא. ה' אלהי אבותיכם האמור למעלה:

מצודת דוד

(יג) הן אעצור וכו'. ר"ל כל צרה שתבוא בהם הן עצירת השמים מן המטר הן שילוח החגב וכו': (יד) ויכנעו. וכאשר יכנעו עמי וכו': ואני אשמע. אז אני אשמע וכו': (טו) לתפלת המקום הזה. אל התפלה אשר יתפללו בהמקום הזה: (טז) עד עולם. לא אשרה עוד שכנתי במקום אחר: עיני ולבי. ר"ל השגחתי: (יח) והקימותי. להיות מתקיים

משניות מסכת כתובות

פ ר ק ש שי

א מציאת האשה, ומעשה ידיה – לבעלה. וירשתה – הוא אוכל פרות בחייה. בשתה ופגמה – שלה. רבי יהודה בן בתירה אומר: בזמן שפסתר – לה שני חלקים, ולו אחד; בזמן שבגלוי – לו שני חלקים ולה אחד. שְלוֹ – ינתן מיד; וְשֵׁלָה – ילקח בהן קרקע, והוא אוכל פרות.

ב הפוסק מעות לחתנו, ומת חתנו – אמרו חכמים: יכול הוא שיאמר: לא אחיד הייתי רוצה לתן, ולך אי אפשר לתן.

ג פסקה להכניס לו אלף דינר – הוא פוסק בנגדן חמשה עשר מנה. וכנגד השום – הוא פוסק פחות חמש.

פירוש ברטנורא

א מציאת האשה. וירשתה. אם נפלה לה ירושה: הוא אוכל פרות בחייה. והקן שלה: ופגמה. הכלה שיש בה פחת דמים ששמן אותה כמה היתה ופה לימכר בשוק וכמה היא שוה עכשיו: ובזמן שבגלוי. שהבושת שלו. ועוד: שנמאסת עליו והוא סובלה: ילקח בהן קרקע והוא אוכל פירות. בחייה, והקן שלה לכשימות או יגרשנה. ואם תמות היא, יורשה. והלכה כר' יהודה:

ב ומת חתנו. ונפלה לפני יבם: יכול הוא שיאמר. או חלוץ או יבם. ואילו לאחיו, או יתן מה שפסק או תשב עד שתלבין ראשה. ואע"ג דאחיו עם הארץ והוא ת"ח יכול הוא לומר לא אחיד הייתי רוצה לתן ולך אני רוצה לתן:

ג והוא פוסק כנגדן ט"ז מנה. אלף דינר הן עשרה מנה, וכשכא הרתן לקבל עליו ולכתוב בכתובה, כותב שליש יותר, שהן ט"ז מנה, אם הכניסה לו

משניות מבוארות – קהת

הל' חובל ומזיק ד, טו.

~ יום ראשון ~

באור משנה ב

אמרו חכמים, שיהא אדם פוסק נדוניה יפה לבתו, כדי שיהיו עליה קופצים; ומצאו לכך אסמכתא בפסוק (ירמיהו כט, ו): "קחו נשים והולידו בנים ובנות, וקחו לבניכם נשים, ואת בנותיכם תנו לאנשיכם" – וכי בתו בירו היא ליתנה לאיש? וכי דרך אשה לחזר על איש? אלא מכאן, שהאב צריך ליתן לבתו צרכי הלבשה ולפסק לה נדוניה יפה, כדי שיימצאו קופצים עליה (גמרא כתובות נב, ב). – ואם פסק האב מעות בנדוניה לחתנו ואינו עומד בדיבורו, יש סובר, שיכול החתן לומר לו: או תן מה שפסקת, או תשב בבית אביה עד שילבין ראשה (כלהן יג, ה). ויש סובר, שאין החתן רשאי לומר כך, אלא כונסה, ומוציא מאביה את הנדוניה בדיינים, שדברים הנקנים באמירה הם, וכן הלכה (עיי' גמרא כתובות קב, ב). – משנתנו באה ללמד, שאם מת הארוס ונפלה הארוסה לפני אחיו לייבום, אין היבם יכול לתבוע מאביה את הנדוניה שפסק לאחיו.

הפוסק מעות לחתנו – בנדוניה, ומת חתנו – לפני הנישואין, קודם שנתן לו את המעות, ונפלה הארוסה לפני יבם; **אמרו חכמים**: יכול הוא שיאמר – יכול האב לומר ליבם: לא אחיד הייתי רוצה לתן, ולך אי אפשר לתן – אין אני רוצה לתן, אלא: או חלוץ או יבם! בגמרא מובאת ברייתא, שאפילו היה הראשון עם הארץ והשני תלמיד חכם, מכל מקום יכול האב לומר כך; והרמב"ט מוסיף: "ואף על פי שהבת רוצה בו" (הל' אישות כג, טו).

בירושלמי מקשים: והרי דברים הנקנים באמירה הם, כלומר: מאחר שקנה הארוס את מעות הנדוניה, הרי מן הדין שיהא היבם יורשו. ומשיבם: פוסק הוא על מנת לננוס. כלומר שאין האב פוסק נדוניה לחתנו אלא על מנת שיכנס את בתו, והרי מת קודם ששכנס (המאירי).

~ יום שני ~

באור משנה ג

כיון שנשנה במשנה הקודמת דין "הפוסק מעות לחתנו", באה משנה זו ללמדנו, שאם האשה מכניסה לבעלה מעות בנדוניה, הוא מוסיף מחצה, ורושם בכתובה את כסו הנדוניה פי אחד וחצי; אבל כשהיא מכניסה לו מיטלטלים, כגון בגדים ותכשיטים, הוא רושם את שוויים פחות חומש, כמבואר הטעם להלן.

פסקה – האשה, **להכניס לו** – לבעלה בנדוניה, **אלף דינר** – במזומנים, **הוא פוסק בנגדן** – בעלה רושם בכתובה שקיבל ממנה

באור משנה א

החובל בחברו, חייב לשלם לו חמישה דברים: נזק, צער, ריפוי, שבת ובושת (משנה בבא קמא ח, א). ואם חבל אדם באשת איש – מהי זכותו של בעלה בתשלומים הללו? על כך דנה משנתנו, לאחר שהיא פותחת בהלכה, שכבר נשנתה לעיל (ד, ד). על זכויות הבעל במציאתה ובמעשה ידיה של אשתו, וכן בפירות נכסיה (נכסי מלוג). ודבר פשוט הוא, שתשלומי ריפוי ושבת הם לבעל: ריפוי – משום שהוא חייב לרפואתה; שבת – שכן מתבטלת היא ממעשה ידיו, ומעשה ידיו שלו. כן ברור הוא, שדמי הצער הם לאשה, הואיל והיא בגופה סבלה את הצער (הרמב"ט: הר"ן: ועיי' "תוספות יום טוב"). לפיכך אין משנתנו עוסקת אלא בתשלומי בושת ונזק; ודין זכותו של הבעל בתשלומים אלו שנוי במחלוקת של הנאים.

מציאת האשה, ומעשה ידיה, לבעלה – כמו ששנינו (לעיל ד, ד). ואם נפלו לה נכסים בירושה לאחר שנישאה, שנכסים אלו שלה הם, היא – הבעל, **אוכל פירות בחייה** – מהנכסים הללו, כמו ששנינו (שם): "יתיר עליו (על האב) הבעל שאוכל פירות בחייה". אבל **בשתה ופגמה** – דמי בושת ודמי פגם, שחייב לשלם לה מי שחבל בה, **שלה** – הם, ואין הבעל זוכה בהם; פגמה היינו הנזק שבחבלה, ושמין אותה כאילו היא שפחה נמכרת בשוק, כמה היתה שווה וכמה היא שווה (משנה בבא קמא ח, א). **רבי יהודה בן בתירה אומר: בזמן שפסתר** – שחבל בה אדם במקום מוצנע שבגופה, ולא ביישה בפני בני אדם, **לה שני חלקים** – שני שלישים מתשלומי בושת ופגם הם לאשה, **ולו אחד** – ולבעל שליש אחד מתשלומים אלו, שרוב הבושת והסבל הוא לאשה עצמה; **בזמן שבגלוי** – שחבל בה במקום מגולה שבגופה, וביישה בפני כל אדם, **לו** – לבעל, **שני חלקים** – שני שלישים מתשלומי בושת ופגם, **ולה אחד** – ולאשה שליש אחד, שבכגון זה בושתו של הבעל וסבלו מחמת החבלה באשתו מרובים הם. **שלו, ינתן מיד** – חלקו בתשלומי בושת ופגם מקבל הבעל מיד, ועושה בו כרצונו; **ושלה** – חלקה בתשלומים אלו, **ילקח בהן קרקע, והוא אוכל פרות** – והבעל אוכל פירות מקרקע זה, שהוא שלה, כדין נכסים שנפלו לה בירושה (כמבואר להלן ח, ג). ולדעת תנא קמא דין זה – "ילקח בהן קרקע והוא אוכל פירות" – נוהג לגבי כל דמי בושתה ופגמה. והלכה כרבי יהודה (תמ"ט

שום בְּמִנְהָ, וְשִׁוּהָ מִנְהָ – אִין לוֹ אֶלְא מִנְהָ. שׁוּם בְּמִנְהָ – הִיא נוֹתַנְתָּ שְׁלִישִׁים וְאַחַת סֵלַע וְדִינָר. וּבְאַרְבַּע מֵאוֹת – הִיא נוֹתַנְתָּ חֲמִשׁ מֵאוֹת. מַה שֶּׁהֶחֱתַן פּוֹסֵק – הוּא פּוֹסֵק פְּחוֹת חֲמִשׁ. ד פְּסָקָה לְהַכְנִיס לֹו כֶּסֶפִים – סֵלַע כֶּסֶף נֶעֱשֶׂה שְׁשֵׁה דִינָרִים. הֶחֱתַן מִקְבֵּל עָלָיו עֲשָׂרָה דִינָרִין לְקָפָה, לְכָל מִנְהָ וּמִנְהָ. רַבֵּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל אוֹמֵר: הִפֵּל כְּמִנְהָ הַמְדִינָה.

פירוש ברטנורא

הכלה דינרין בעין, מפני שהוא משתכר בהן; וּבְנַגְד הַשּׁוּם. ואם הכניסה לו בגדים ותכשיטים שצריכין שומא, הוא פוסק פחות חומש, שאם הכניסה שום של אלף זה אינו מקבל עליו אלא ה' מאות, שדרך הבאים לשום הבגדים ונכסים של הכלה לשומם יותר משווים לכבוד הכלה ולחבבה על בעלה: שׁוּם בְּמִנְהָ וְשׁוּהָ בְּמִנְהָ. כלומר אם לא שמו נכסי הכלה ותכשיטיה אלא כמו שהם בשוק: אִין לוֹ אֶלְא מִנְהָ. לא יכתבו בשטר הכתובה אלא מנה כמו ששמו: שׁוּם בְּמִנְהָ הִיא נוֹתַנְתָּ שְׁלִישִׁים וְאַחַד סֵלַע וְדִינָר. שׁוּם שְׁהוּא מִקְבֵּלָה בְּמִנְהָ, שאמרו לו כתוב מנה בכתובה והיא תכניס לך שום של מנה, צריך שישומו אותו בבית החתונה שלשים ואחד סלע, ודינר שהוא מנה וחומשו: וּבְאַרְבַּע מֵאוֹת. שׁוּם, כשקבל עליו החתן לכתוב ד' מאות. היא נותנת חמש מאות לפי שומת הנועדים; וּכְשֶׁהֶחֱתַן פּוֹסֵק וְכוּ'. ואם שמו הם תחלה והכניסה לו, בין שום קטן בין שום גדול, הוא כותב בשטר פחות חומש:

ד פסקה להכניס לו כספים. דינרים בעין שמוכנין להשתכר בהן מיד: סֵלַע. שהוא ארבעה דינרין נעשה ליכתב בשטר הכתובה כששה דינרין, בתוספת שליש. ואשמעינן תנא דברינן בעין, בין שהן מרובים כגון אלף דינר דקתני ברישא, בין שהם מועטים כגון סלע דקתני בסופא, לעולם נכתבים בשטר הכתובה כשליש יותר, מפני שעומדין להשתכר בהן מיד. ובדברים שצריכין שומא כגון בגדים ותכשיטים, בין שהם מרובים כגון וכנגד השום דקתני דקאי אאלף זה דאמר ברישא, בין שהם מועטים כגון הא דקתני שום בְּמִנְהָ הִיא נוֹתַנְתָּ שְׁלִישִׁים וְאַחַד סֵלַע וְדִינָר, לעולם פוחתין חומש בשטר הכתובה ממה ששמו אותם בבית החתונה, לא שנא אם שמו אותם תחלה ואח"כ באין לכתוב הכתובה שאז צריך לפחות בשטר הכתובה החומש מן השומא ששמו בבית הכלה כדקתני וכשהחתן פוסק וכו', ולא שנא אם הוא כתב תחלה הכתובה שאז צריך שתהיה השומא בתוספת חומש ממה שכתבו בכתובה כדקתני וכו'.

משניות מבוארות – קהתי

בארנו משנתנו לפי רש"י. וכן מפרש הרב מברטנורא. אבל בעלי התוספות כותבים שפירושו מגומגם; ונראה להם כפירוש רבנו חננאל: שׁוּם בְּמִנְהָ וְשׁוּהָ מִנְהָ – אם פסקה האשה עם בעלה שתכניס לו שום בְּמִנְהָ שלא יהא שווה אלא מנה, היינו שאמרה לו בזה הלשון: "שום בְּמִנְהָ וְשׁוּהָ מִנְהָ", אִין לוֹ אֶלְא מִנְהָ – בלבד, ואִין היא חייבת להוסיף חומש. שׁוּם בְּמִנְהָ – אבל אם פסקה שתכניס "שום בְּמִנְהָ" סתם, ולא אמרה שיהא שווה מנה, היא נותנת שלושים ואחת סלע ודינר – צריכה היא להכניס לו נדוניה שהשום שלה מאה ועשרים וחמישה דינר, כמו שבארנו למעלה במשנה, כדי שהסכום הרשום בכתובה יהא פחות חומש משום הנדוניה. ובארבע מאות – ואם פסקה להכניס לו שום בארבע מאות דינר, והיא נותנת חמש מאות – נדוניה שהשום שלה חמש מאות דינר, מהטעם שבארנו לעיל. מה שהחתן פוסק – ואף מה שהחתן פוסק להכניס לאשתו במיטלטלים, הוא פוסק פחות חומש – הוא כותב את שוויים בכתובה פחות חומש, שגם החפצים שמכניס החתן רגילים לשומם יותר משווים. ויש מפרשים משנתנו (על פי הירושלמי): פסקה להכניס לו אלף דינר, הוא פוסק נגדן חמישה עשר מנה – שכן היה מנהגם, מפני שהאשה אינה נהנית באותם הכספים, ורק הבעל נושא ונותן ומשתכר בהם. והוא הדין בדברים העומדים לסחורה, שהוא מוסיף ממצה על שוויים, מהטעם האמור. וּבְנַגְד הַשּׁוּם – אבל אם הכניסה לו בגדים וכלים וחפצים שונים, ששמים אותם עליו בתור נכסי צאן ברזל, כנגד אלו הוא פוסק פחות חומש – לפי שהיא משתמשת בהם ומכלה אותם, ולכן דיה שיקבל עליו אחריותם בפחות חומש. שׁוּם בְּמִנְהָ וְשׁוּהָ מִנְהָ – אם הבטיחה להכניס לו בנדוניה שום בְּמִנְהָ שהוא שווה מנה, היינו דברים שאין רכסם לבלות משתמשים בהם, אלא כל זמן שהם קיימים הם שווים מנה, כגון קרקע שווה מנה, אִין לוֹ אֶלְא מִנְהָ – אינה צריכה לתת לו אלא קרקע שווה מנה, ואינה צריכה להוסיף חומש (שיטה מקובצת בשם רב האי גאון; ועיין המאריך).

באור משנה ד

משנתנו היא המשך המשנה הקודמת, והיא מוסיפה ללמדנו שאין הברל לגבי ירשום הנדוניה בכתובה בין נדוניה מרובה לנדוניה מועטת; וכשם שהבעל פוסק פחות חומש כנגד דברים שצריכים שומא, כגון בגדים וכלים ותכשיטים, בין שהם מרובים, בין שהם מועטים, כמו ששינוי במשנה הקודמת, כך הוא פוסק בתוספת ממצה ("שליש מלבר" לפי המפרשים) כנגד כספים במזומנים שהיא מכניסה לו בנדוניה, בין מרובים, כגון אלף דינר (כמו ששינוי בתחילת המשנה הקודמת), ובין מועטים.

פְּסָקָה – האשה, **לְהַכְנִיס לֹו** – לבעלה בנדוניה, **כֶּסֶפִים** – כסף בעין, **סֵלַע כֶּסֶף** – שהוא ארבע דינרים, **נֶעֱשֶׂה שְׁשֵׁה דִינָרִים** – כלומר כנגד כל סלע מסכום הנדוניה, פוסק הבעל בכתובה ששה דינרים (סלע ומצחה); ואִין הִבְדֵּל בֵּין נְדוּנִיהָ מְרֻבָּה לְבֵין נְדוּנִיהָ מוּעֵטָה, לעולם הוא מוסיף ממצה כנגד כל סכום במזומנים שהיא

בנדוניה, **חֲמִשָּׁה עֶשְׂרֵי מִנְהָ** – אלף וחמש מאות דינר, כלומר, שהבעל מוסיף ממצה על סכום הנדוניה שאשתו מכניסה לו במזומנים, לפי שהוא משתכר במעות. במפרשים מבואר, שמוסיף לה שלישי, לפי שהתוספת היא שליש מכל סכום הנדוניה שהוא כותב בכתובה. מאן שלישי כזה נקרא: "שליש מלבר" (מבחוץ), שהוא אמנם ממצה מלגיו (מבפנים), וזהו שבארנו, שמוסיף לה ממצה. **וּבְנַגְד הַשּׁוּם** – ואם הכניסה לו בנדוניה מיטלטלים, הצריכים שומה, כגון בגדים, כלי בית ותכשיטים, והקריבים שמים (מנועריים) את שוויים, **הוּא פּוֹסֵק פְּחוֹת חֲמִשָּׁה** – הבעל ורשם בכתובה את סכום השומה פחות חומש, כגון אם הכניסה נדוניה שהשום שלה אלף דינר, אינו כותב בכתובה אלא שקיבל ממנה שמונה מאות דינר. הטעם הוא, לפי שנוהגים היו בבית החתונה לשום את הנדוניה בחומש יותר משווים לכבוד הכלה. **שׁוּם בְּמִנְהָ, וְשִׁוּהָ מִנְהָ** – פסקה להכניס לו שום בְּמִנְהָ, כלומר שיכתוב לה בכתובה מנה (מאה דינר) כנגד החפצים השונים שתכניס לו בנדוניה, ובאמת הם שווים מנה, שלא שמו אותם בתוספת כל שהיא אלא כמו שהם שווים בשוק, **אִין לוֹ אֶלְא מִנְהָ** – ואינו יכול לומר, והואיל והוא כותב בכתובה מנה, עליה להכניס לו מנה וחומש (היינו מאה ועשרים וחמישה דינר), שלא אמרו לפחות חומש בכתובה אלא בשום ששמוהו בבית החתונה, שנוהגים שם להוסיף עליו חומש, כמו שבארנו לעיל. **שׁוּם בְּמִנְהָ** – אם רוצה האשה שבעלה יכתוב לה בכתובה, שהכניסה לו שום בְּמִנְהָ, היינו חפצים שונים במאה דינר, **הִיא נוֹתַנְתָּ שְׁלִישִׁים וְאַחַת סֵלַע וְדִינָר** – שהם מאה ועשרים וחמישה דינר (הסלע 4 דינרים), כלומר היא צריכה להכניס לו נדוניה, שישומו אותה בבית החתונה מאה ועשרים וחמישה דינר, ונמצא פוסק כנגד השום פחות חומש, כמו ששינוי למעלה. **וּבְאַרְבַּע מֵאוֹת** – ואם היא רוצה שיכתוב לה בכתובה שקיבל ממנה שום בארבע מאות דינר, **הִיא נוֹתַנְתָּ חֲמִשׁ מֵאוֹת** – נדוניה שישומו אותה בחמש מאות דינר. משנתנו באה להשמיע, שגם בנדוניה מרובה וגם בנדוניה מועטת שהאשה מכניסה לו במיטלטלים, צריך שתהיה שומת הנדוניה בתוספת חומש (היינו רבע, שהוא חומש מלבר) כנגד הסכום שהיא רוצה שיכתוב לה בעלה בכתובה. **מַה שֶּׁהֶחֱתַן פּוֹסֵק** – וכשכא החתן לכתוב בכתובה את סכום הנדוניה שהכניסה במיטלטלין, לאחר שכבר שומה בבית החתונה, בין שהיא נדוניה מרובה בין שהיא מועטת, **הוּא פּוֹסֵק פְּחוֹת חֲמִשָּׁה** – הריהו כותב בכתובה את סכום שומת הנדוניה פחות חומש, כמו ששינוי ברישא.

ה המשיא את בתו סתם – לא יפחת לה מחמשים וזו. פסק להכניסה ערמה – לא יאמר הבעל: כשאכניסה לביתי, אכסנה בכסותי, אלא מכסה ועודה בבית אביה. וכן המשיא את היתומה – לא יפחת לה מחמשים וזו. אם יש בפנים – מפרנסין אותה לפי כבודה.

ו יתומה שהשיאתה אמה או אחיה מדעתה, וכתבו לה במאה, או בחמשים וזו – יכולה היא משתגדיל להוציא מידן מה שראוי להנתן לה. רבי יהודה אומר: אם השיא את הבת הראשונה – ינתן לשניה כדרך שנתן לראשונה. וחקמים אומרים: פעמים שאדם עני והעשיר או עשיר והעני, אלא שמין את הנכסים ונותנין לה.

פירוש ברטנורא

מאות שום היא נותנת חמש מאות: לקופה. שיתן לה עשרה וזו על כל מנה ומנה שהיא מביאה לה, כדי לקנות לה מהם בשמים ותמרוקי הנשים. ולא אתפרש במתניתין אם לכל שבוע או לכל חודש או לכל שנה:
ה וכן המשיא את היתומה. נבאי צדקה: אם יש בכיס. של צדקה:

ו מה שראוי ליתן לה. עישור נכסים: אם השיא. האב בחייו: את הבת הראשונה ינתן וכו'. בין שהוא פחות מעישור בין שהוא יותר. והלכה כרבי יהודה ראשון בטר אומדן דעתיה דאב. ואם אי"א לעמוד על אומדן דעתו של אב יבינו לה עישור נכסים דמשתכחי השתא בשעת נישואיה ממקרקעי. אבל ממטלטלי אין לה עישור. ואיכא למ"ד דבזמן הזה ממטלטלי נמי אית לה עישור. ואם נישאת ולא תבעה מן הורשים, תובעת לאחר שנישאת, ולא אמרינן אחולי אחלה גביהו. ודוקא כשהיתה ניונית מנכסי אביה, אבל אם פסקו הורשים מלתת לה מזונות [אחולי אחלה אלא אם כן מחתה]. ואם היתה בוגרת שאין לה מזונות ועמדה ונישאת ולא תבעה מה שראוי לה לנדוניה מנכסי אביה אחולי אחלה גבי יורשים ואינה יכולה לתבוע עוד, ואפילו היתה ניונית מנכסיהם:

משניות מבוארות – קהתי

יכולים לצאת ידי חובתם בנדוניה של חמישים וזו, ואפילו כשהם מוסיפים על סכום זה, אלא חייבים הם לפסוק לה נדוניה הראויה לה.
יתומה – קטנה, שהשיאתה אמה או אחיה מדעתה – אפילו מדעתה, שנתרצתה לכך, וכתבו לה במאה, או בחמשים וזו – ופסקו לה נדוניה של מאה, או של חמישים וזו, ואין זו הנדוניה הראויה לה לפי תקנת חכמים, יכולה היא משתגדיל – לאחר שגדלה, להוציא מידן – של היורשים, מה שראוי להנתן לה – בגמרא מובאת ברייתא: "רבי אומר: בת הניזונת מן האחזין, נוטלת עישור נכסים" (כתובות טח, א), כלומר שעל היורשים לתת לנדוניית הבת עשירית מנכסי הירושה הנמצאים בידיהם בשעת נישואיה. וכבר בארנו לעיל, שמשנתנו נקטה "מדעתה" לרבותא, שאפילו נישאה מדעתה ונתרצתה לאותה נדוניה שפסקו לה, מכל מקום אין מחילתה מחילה הואיל והיתה קטנה בשעת הנישואין, ואין צריך לומר אם השיאה שלא מדעתה שיכולה להוציא מיד היורשים את נדונייתה הראויה, שהרי אין כאן נישואין כלל (רש"י ומפרשים אחרים). רבי יהודה אומר: אם השיא – האב בחייו, את הבת הראשונה – ונתן לה נדוניה, ינתן לשניה – לבת היתומה, על ידי היורשים, כדרך שנתן – האב, לראשונה – רבי יהודה סובר שהיורשים פוסקים נדוניה ליתומה לפי אומדן דעתו של האב, היינו שאומדים את דעתו כמה היה נותן לבתו אילו הוא היה משיאה עכשיו. ברם, אם אי אפשר לעמוד על אומדן דעתו של האב, אף רבי יהודה סובר, שנותנים לה עישור נכסים. וחקמים אומרים: פעמים שאדם עני והעשיר או עשיר והעני – בגמרא מבואר, שאין הכוונה כאן לעני ועשיר בנכסים, שבכגון זה אף רבי יהודה מודה שאם היה עשיר והעני שאין כופים את היורשים לתת לה כדרך שנתן האב לראשונה, אלא כוונת משנתנו לעשיר ועני בדעת, כלומר שחכמים אומרים, שאין ראייה מן הנדוניה שנתן האב לראשונה שכך היה נותן לשניה, שכן פעמים שאדם עני בדעת, כלומר שדעתו קצרה, ואינו נותן לבתו הראשונה אלא נדוניית עני ולאחר זמן דעתו מתרחבת עליו ונותן לבתו השניה נדוניית עשיר, או חילוף הדברים, לפיכך אין נותנים לה לפי אומדן דעת האב, אלא שמין את הנכסים ונותנין לה – שמים את כל נכסי הירושה, ונותנים היורשים נדוניה ליתומה כפי מה שראוי להינתן לבת של בעל נכסים כזה.

מכניסה לו בנדוניה, היינו שרושם את סכום הנדוניה בכתובה פי אחד וחצי (לפי המפרשים: בתוספת שליש). כלומר שליש מלבר, כמו שבארנו במשנה הקודמת). הנתן מקבל עליו – ליתן לאשתו, עשרה דינרין לקפה – לצורך קופה של בשמים ותמרוקי נשים, לכל מנה ומנה – על כל מאה דינר שהכניסה לו בנדוניה, בין בכספים ובין במטלטלין. רבן שמעון בן גמליאל אומר: הכל פמנהג המדינה – כל מה שהבעל מוסיף כנגד נדוניית מזומנים ופוחת כנגד נדוניית מיטלטלים אין מוסיפים ואין פוחתים אלא כפי מנהג המקום. וכן פוסק הרמב"ם.

~ יום שלישי ~

באור משנה ה

כבר הזכרנו (בבאור משנה ב בפרקנו), שחכמים אמרו, שיהא אדם נותן לבתו צרכי הלבשה והיא פוסק לה נדוניה יפה, כדי שיימצאו קופצים עליה. משנתנו באה להשמיע, מה הסכום הקטן ביותר שחייב אדם לתת לבתו לצרכי נישואיה.
המשיא את בתו סתם – שלא פירש, כמה יתן לה לצרכי נישואיה, לא יפחת לה מחמשים וזו – צריך הוא לתת לה לכל הפחות חמישים וזו. פסק להכניסה ערמה – כלומר שהתנה האב עם הבעל שלא יתן לבתו הלבשה לנישואיה, והבעל הסכים לכנסה כמות שהיא, לא יאמר הבעל – אין הבעל רשאי לומר: כשאכניסה לביתי – לאחר הנישואין, אכסנה בכסותי – אתן לה כל צרכי סכותה הראויים לה, כחובת הבעל לאבישה לפני הנישואין, כשהיא עדיין בבית אביה, משום כבודה. וכן המשיא את היתומה – גבאי צדקה המשיא את היתומה מקופת הצדקה, לא יפחת לה מחמשים וזו – לפרנסתה, היינו לצרכי נישואיה. אם יש בפנים – אם יש מעות בקופת הצדקה, מפרנסין אותה לפי כבודה – נותנים לה להלבשתה ולצרכי נישואיה יותר מחמשים וזו, כראוי לכבודה. יש למדים ממשנתנו, שנותנים חמישים וזו לפרנסת היתומה אפילו אין מעות בכיס, היינו שמחייבים את גבאי הצדקה ללוותם (הר"ן עפ"י דעה אחת בירושלמי: ועיין 'תוספות יום טוב').

באור משנה ו

תקנת חכמים היא שאם מת האב והשאיר אחריו בת לא נשואה, חייבים היורשים להשיאה וליתן לה נדוניה מנכסי הירושה. – משנתנו באה ללמד, שאין היורשים

ז המושלש מעות לכתו, והיא אומרת: נאמן בעלי עלי – יעשה השליש מה שהשליש בידו; דברי רבי מאיר. רבי יוסי אומר: וכי אינה אלא שדה והיא רוצה למכרה – הרי היא מכורה מעכשיו! במה דברים אמורים? בגדולה. אבל בקטנה – אין מעשה קטנה כלום.

פ ר ק ש ב י ע י

א המדיר את אשתו מלהנות לו, עד שלשים יום – יעמיד פּרָנס; ויתר מכן – יוציא ויתן פתקה. רבי יהודה פירוש ברטנורא

ז המושלש מעות לכתו. מסר מעות ביד שלישי לצורך חתו לקנות לה שדה או נדוניה לכשתנשא: נאמן בעלי עלי. ותנן לו: יעשה שלישי כו'. יקנה השדה. ואין שומעין לה דמעות לקיים דברי המת: וכי אינה אלא שדה. כלומר אפילו כבר נקנה השדה והיא רוצה למכרה יכולה למכור, הלכך שומעין לה. ופולגתא דרבי יוסי ורבי מאיר דוקא בגדולה מן האירוסין, דאילו לאחר שנישאת דברי הכל שומעין לה. ובקטנה נמי מודה רבי יוסי דאין במעשה קטנה כלום ואין שומעין לה. והלכה כר"מ:

ז א המדיר את אשתו מלהנות לו. על הנאת תשמיש אין הנדר חל, משום דמשועבד לה ולא כל כמינהי להפקיע שעבודו. ועל הנאת מוזנות אף על גב דמשועבד לה אשכחן דחל הנדר כגון שמספיקן מעשה ידיה למוזנותיה. ובגמרא פריך א"כ למה יעמיד פרנס, ומשני, כגון שאין מספיקין לדברים שהיתה רגילה בהם בבית אביה, ועל זה בלבד יעמיד פרנס שפרנסה. ולא יעמיד שליח לפרנסה, שהרי שלוחו של אדם כמותו, אלא שאומר כל המפרנס אינו מפסיד: יתר מכן יוציא ויתן כתובה. דעד שלשים יום לא שמעי אינשי וליכא וילוחא. מפי משלשים יום שמעי אינשי ואיכא וילוחא: בישראל. אם ישראל

משניות מבוארות – קהתי

רבי מאיר סובר ששומעים לה, לפי שגם האב לא התכוון למסור את המעות בידי שלישי אלא עד שתנישא, שמשנישאה זכאי הבעל לאכול פירות (גמרא ורש"י טז, א); אָבֵל בְּקִטְנָה – אפילו משנישאה, אֵין מַעֲשֵׂה קִטְנָה כְּלוֹם – כלומר שאפילו כבר קנה השליש שדה אין היא יכולה למכרה, הלכך אף לדעת רבי יוסי אין שומעים לה, אלא יעשה השליש כמו שצויה האב. והלכה כרבי מאיר (גמרא; רמב"ם הל' אישות כ, יז).

בארנו משנתנו כפירושו של הרב מברטנורא; אבל בגמרא מבואר, שלדברי רבי יוסי אין המשנה צריכה להשיעונו, שדווקא בגדולה שומעים לה, אבל לא בקטנה, שהרי רבי יוסי אומר ברישא: "וכי אינה אלא שדה והיא רוצה למכרה, הרי היא מכורה מעכשיו", ומכאן ברור, שמדבר הוא בגדולה שיכולה למכור, אבל לא בקטנה. ולא שנשנתה הסיפא "במה דברים אמורים? בגדולה..." אלא לדעת רבי מאיר, וחסרה במשנתנו עוד פיסקה: במה דברים אמורים (שיעשה שלישי מה שהשליש בידו, לדעת רבי מאיר)? מן האירוסין. אבל מן הנישואין הרשות בידה. במה דברים אמורים (שמן הנישואין הרשות בידה)? בגדולה אבל בקטנה אין מעשה קטנה כלום. – נמצא בקטנה, בין מן האירוסין בין מן הנישואין – לדברי הכל אין שומעים לה; ובגדולה מן הנישואין – לדברי הכל שומעים לה; לא נחלקו רבי מאיר ורבי יוסי אלא בגדולה מן האירוסין, שלדעת רבי מאיר אין שומעים לה, ולדעת רבי יוסי שומעים לה. וכבר הזכרנו לעיל שהלכה כרבי מאיר.

ב א ו ר מ ש נ ה א

כבר שנינו (לעיל ה, ו) דין "המדיר את אשתו מתשמיש המטה"; והלכה היא, שאין נדר זה חל אלא בכגון שאמר הבעל לאשתו: "תיאסר הנאת תשמישך עלי", שאוסר על עצמו הנאה מתשמישה, אבל אם אמר לה: "תיאסר הנאת תשמישי עליך", אין הנדר חל, שאין הבעל יכול לאסור על אשתו את תשמישו, לפי שהוא משועבד לה משום מצוות עונה. הוא הדין שאין הבעל יכול להדיר את אשתו ממוזנות, לפי שאין הוא יכול להפקיע עצמו, על ידי נדרים, משיעבודו לתת לה מוזנות. ברם, בגמרא אמרו, שאם הבעל אמר לאשתו: "צאי מעשה ידיך למוזנותיך", כלומר לכה והתפרנסי ממעשה ידיך, והיא שתקה – אם מעשה ידיה מספיק למוזנותיה, אף על פי שאינו מספיק לדברים קטנים שהיתה רגילה בהם בבית אביה, מכל מקום כשהדירה הבעל מהנאה מנכסיו, חל הנדר (כתובות ג, א–ב).

הַמְדִיר אֶת אִשְׁתּוֹ מִלְהַנּוֹת לוֹ – האוסר על אשתו בנדר הנאה מנכסיו, ומבואר בגמרא, כגון שאמר לה: "צאי מעשה ידיך למוזנותיך", ומעשה ידיה מספיק למוזנותיה אבל אינו מספיק לדברים קטנים שהיתה רגילה בהם בבית אביה, שבכגון זה חל הנדר, כמו שבארנו בהקדמה למשנתנו, עַד שְׁלִשִׁים יוֹם, יַעֲמִיד פְּרָנס – אדם שיפרנסנה, כלומר יספק לה את הדברים שאין מעשה ידיה מספיק להם. בגמרא מבואר, לא שהבעל יעשה שליח לפרנסה, שהרי שלוחו של אדם כמותו, אלא שיאמר: "כל המפרנס אינו מפסיד". יֵתֵר מִכֵּן – לאחר שלושים יום, אם נדרו קיים, ואשתו אינה מסכימה שיוסיף

יעשור נכסים; ב. רבי יהודה סובר שנותנים לה לפי אומדן דעתו של האב; ג. חכמים סוברים, שנותנים לה לפי שומת הנכסים. כך מפרש רש"י ורוב מפרשי המשנה. וכן מובא בתוספתא: "מיצד הבנות ניונות ומתפרנסות מנכסי אביהן? אין אומרים אילו היה אביהן קיים כך וכן היה נותן להן. אלא רואין שכנגדן (בנות במעמד דומה) היאך ניונות ומתפרנסות, ונותנין להן. רבי אומר: כל אחת ואחת מן הבנות נוטלת עישור נכסים. רבי יהודה אומר: אם השיא האב בת ראשונה ייתן לשניה כדרך שנתן לראשונה." ויש מפרשים, שאמנם בכרייתא יש שלש מחלוקות, אבל במשנתנו יש שתי מחלוקות בלבד, כלומר שעל מה ששנינו: "יכולה היא ומשתדל להוציא מידן מה שראוי להיתן לה" נחלקו רבי יהודה וחכמים מה הוא הראוי להיתן לה, שלדעת רבי יהודה לפי אומדן דעתו של האב ולדעת חכמים עישור נכסים (תוספות: ועיין הר"ר).

~ יום רביעי ~

ב א ו ר מ ש נ ה ז

לאחר ששנינו במשנה הקודמת דין יתומה שמשאיאם אותה הירושים, דנה משנתנו ביתומה שאביה השליש בחייו מעות ביד חברו, על מנת לקנות לה נכסים או צרכי נדניה לנישואיה. ונחלקו תנאים, אם רשאי השליש, לפי רצון הבת, למסור את המעות לידי בעלה, או שהוא חייב לקיים דברי אביה המת.

הַמְשָׁלִישׁ מְעוֹת לְבִתּוֹ – המוסר מעות ביד שלישי לצורך חתו, לקנות לה שדה או נדוניה לנישואיה, ומת האב, וְהִיא אוֹמֶרֶת – לשליש, לאחר שנתארסה (תוספות), נְאֻמָּן בְּעַלֵי עַלֵי – ארוסי נאמן עלי שיעשה מה שצויה אבא, ותן לו את המעות; ויש מפרשים: [נאמן] בעלי עלי – תן את המעות לבעלי, כל מה שירצה יעשה בהן (רמב"ם). יַעֲשֵׂה הַשְּׁלִישׁ מִה שְׁהַשְּׁלִישׁ בִּידּוֹ – יעשה מה שנצטווה על ידי אביה, ואינו רשאי למסור את המעות לבעלה, דְּבָרֵי רַבִּי מֵאִיר – טעמו מבואר בגמרא, שמצוה לקיים דברי המת, ואפילו צויה כשהיה בריא (שהרי בחולה קיימא לך); דברי שכיב מרע נכתובים וכמסודרים הם).

רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר: וְכִי אֵינָה אֵלָא שְׂדֵה – אילו אין עוד לפנינו המעות, אלא השדה שכבר נקנתה בהן על ידי השליש, וְהִיא רוֹצֵה לְמַכְרָה – למכור את השדה וליתן את המעות לבעלה, הֵרִי הִיא מְכַוְנָה מְעַכְשָׁיו! – כלומר הרי מיד יכולה היא למכור, ונמצא שאין תועלת בקניית השדה על ידי השליש, הלכך שומעים לה, ויתן השליש את המעות לבעלה (תוספות יום טוב). ויש מפרשים: וכי אינה אלא שדה והיא רוצה למכרה – אילו לפנינו השדה שכבר קנה השליש במעות והיא רוצה למכור אותה, כלום אין היא יכולה לעשות כן? הרי היא מכורה מעכשיו – הרי גם מעכשיו אנו רואים כאילו כבר מכורה השדה, והמעות בידה, הלכך שומעים לה, ונותן השליש את המעות לבעלה (מלאכת שלמה). בְּמָה דְּבָרִים אֲמֹרִים – שנחלקו רבי יוסי ורבי מאיר: בְּגְדוּלָה – ובעודה ארוסה, שאילו משנישאה אף

אומר: בְּיִשְׂרָאֵל, הַדֵּשׁ אֶחָד – יָקִים, וְשְׁנַיִם – יוֹצֵיא וְיִתֵּן כְּתָבָה; וּבִכְהֵנָה, שְׁנַיִם – יָקִים, וְשְׁלֹשָׁה – יוֹצֵיא וְיִתֵּן כְּתָבָה.

ב המדיר את אשתו שלא תטעם אֶחָד מִכָּל הַפְּרוֹת – יוֹצֵיא וְיִתֵּן כְּתָבָה. רַבִּי יְהוּדָה אומר: בְּיִשְׂרָאֵל, יוֹם אֶחָד – יָקִים, שְׁנַיִם – יוֹצֵיא וְיִתֵּן כְּתָבָה. וּבִכְהֵנָה, שְׁנַיִם – יָקִים, שְׁלֹשָׁה – יוֹצֵיא וְיִתֵּן כְּתָבָה.

ג המדיר את אשתו שלא תתקשט בְּאֶחָד מִכָּל הַמַּיִנוֹן – יוֹצֵיא וְיִתֵּן כְּתָבָה. רַבִּי יוֹסֵי אומר: בְּעֵנִיּוֹת – שְׁלֹשָׁה – יָקִים, וּבְעֵשִׂירוֹת – שְׁלֹשִׁים יוֹם.

פירוש ברטנורא

הוא שיכול להחזיר את גרושתו: ובכהנת. שאם יגרשנה לא יוכל להחזירה יהבו ליה רבנן זימנא טפי. ואין הלכה כר' יהודה: **ב אחד מכל הפירות.** כגון שאמרה היא קונם פרי פלוני עלי, והוא קיים לה: ר' יהודה אומר כו'. ולית הלכתא כותיה: **ג שלא תתקשט באחד מכל המינים.** [שאמרה היא] קונם בושם פלוני עלי, והוא קיים לה: בעניות שלא נתן קצבה לדבר. עד מתי אסרו עליה, הוא דיוציא ויתן כתובה. אבל אם נתן קצבה, תמתין עד אותו זמן. וכמה קצבה "ב חדש": ובעשירות שלשים יום. שכן אשה חשובה נהנית מריח קשוטיה שלשים יום, וזאת תהנה מריח הקשטים שנתקשטה לפני הנדר שלשים יום. והלכה כר' יוסי:

משניות מבוארות – קהתי

את נדרה הרי הוא ודאי שונא אותה, ואינה יכולה לגור אצלו כלל. ברם, כשהבעל מדיר את אשתו, כמו ששנינו במשנה הקודמת, הרי היא סבורה, שנדר מתוך ריתחת כעסו, וכעבור זמן מה תתישב עליו דעתו; הלכך ממתינים לו שלושים יום (גמרא כתובות עא, ב; ה"ר"ן). **רבי יהודה אומר: בְּיִשְׂרָאֵל – אם בעלה ישראל, יום אֶחָד, יָקִים – אותה, שְׁנַיִם – כלומר לאחר יום, יוֹצֵיא וְיִתֵּן כְּתָבָה – יגרשנה ויתן לה כתובתה. וּבִכְהֵנָה – באשת כהן, שְׁנַיִם – שני ימים, יָקִים – אותה, שְׁלֹשָׁה – ביום השלישי, יוֹצֵיא וְיִתֵּן כְּתָבָה – שנותנים שהת לכהן, הואיל ואסור לו להחזיר גרושתו, כמו שבארנו במשנה הקודמת. ואין הלכה כרבי יהודה.**

ב אור משנה ג

המדיר את אשתו שלא תתקשט בְּאֶחָד מִכָּל הַמַּיִנוֹן – כלומר שנדרה אשתו שלא תתקשט באחד ממיני הקישוטים, היינו, שלא תתבשם באחד ממיני הבשמים (וש"י); ובעלה קיים לה את נדרה; בגמרא מבואר שנדר זה הוא בכלל הנדרים שהבעל יכול להפיר, לפי שיש בו משום עינוי נפש בשבילה; או שמדובר כאן בכגון שאמרה: "תיאסר הנאת תשמישך עלי אם אתקשט", שנמצא הנדר בדברים שבינו לבניה; יוֹצֵיא וְיִתֵּן כְּתָבָה – ללא כל שהות, כמו שבארנו הטעם במשנה הקודמת. **רבי יוסי אומר: בְּעֵנִיּוֹת – בנשים עניות, שאינן מרבות כל כך בקישוטיהן, שְׁלֹשָׁה יָקִים וְיִתֵּן כְּתָבָה – אם לא קצב זמן לקיום נדרה, ויציא ויתן כתובתה. אבל אם קצב זמן, תמתין עד אותו זמן; ואמרו בגמרא, שהקיצבה היא עד שנים עשר חודש; וּבְעֵשִׂירוֹת – בנשים עשירות, שְׁלֹשִׁים יוֹם – עד שלושים יום תמתין; ומבואר הטעם בגמרא: "שכן אשה חשובה נהנית מריח קישוטיה שלושים יום", והרי זאת תיהנה מריח הקישוטים שנתקשטה בהם לפני הנדר. יתיר על שלושים יום, יוציא ויתן כתובה. והלכה כרבי יוסי (רמב"ם ה' אישות ג, ח).**

כבר הזכרנו, שבמדיר את אשתו הלכה כשמואל, שבין כשפירש זמן לנדרו, בין כשנדר סתם, נותנים לו שהות שלושים יום, כמו ששנינו לעיל (משנה א). מכאן בארנו (צ"פ הגמרא) שתי המשניות האחרונות לא כפשוטן שהבעל הדיר את אשתו, אלא שהאשה נדרה ובעלה קיים לה את הנדר. ברם, לדעת רב, הסובר שדוקא במפרש את נדרו ממתינים לו, אבל בסתם, יוציא לאלתר ויתן כתובה, מתפרשת משנתנו כפשוטה, שהבעל הדיר את אשתו שלא תטעם אחד מכל הפירות או שלא תתקשט באחד מכל המינים, וכגון שאמר לה: "תיאסר הנאת תשמישך עלי אם תטעמי ממין זה של הפירות או אם תתקשטי ממין זה של הקישוטים", שבכגון זה חל הנדר, אלא שמדובר במשניות אלו כשנדר סתם, ולא פירש זמן לנדרו, הלכך יוציא לאלתר ויתן כתובה.

אחר לפרנסה, יוֹצֵיא וְיִתֵּן כְּתָבָה – חייב הבעל לגרשה וליתן לה כסף כתובתה, שלאחר שלושים יום מתפרסם הדבר ויש לה בזיון. בגמרא נחלקו אמוראים. רב אמר: לא שנו (שעד שלושים יום יעמיד פרנס), אלא במפרש (שפירש זמן של שלושים יום לנדרו), אבל בסתם (שנדר סתם ולא פירש זמן), יוציא לאלתר ויתן כתובה. ושמואל אמר: אפילו בסתם לא יוציא (עד שלושים יום), שמא ימצא פתח לנדרו. והלכה כשמואל. שבין שפירש זמן לנדרו בין שנדר סתם, תמתין שלושים יום, אם נשלמו ימי הנדר או אם התיר את נדרו, מוטב; ואם לאו יוציא ויתן כתובה. מכאן גם בארנו משנתנו כדברי שמואל. **רבי יהודה אומר: בְּיִשְׂרָאֵל – אם הבעל אינו כהן אלא ישראל, שאם יתיר נדרו לאחר שיגרש את אשתו יוכל להחזירה, הַדֵּשׁ אֶחָד, יָקִים – את אשתו, ויעמיד לה פרנס, אם הדיירה מליהנות לו, וּשְׁנַיִם – כלומר מששכנס יום אחד בחודש השני (המאירי: "תפארת ישראל"). יוֹצֵיא וְיִתֵּן כְּתָבָה – יש מפרשים בגמרא, שלדעת רבי יהודה "חודש אחד יקיים". בין שהוא חודש מלא בין שהוא חסר, ואילו לתנא קמא עד שלושים יום דווקא; וּבִכְהֵנָה – באשת כהן, אם בעלה הדיירה מליהנות לו, שְׁנַיִם, יָקִים – שני חדשים קיים אותה, וְשְׁלֹשָׁה – חדשים, כלומר בחודש השלישי, יוֹצֵיא וְיִתֵּן כְּתָבָה – שהואיל ואסור לכהן להחזיר את גרושתו (ויקרא כז, ז) לפיכך נתנו לו שהות יותר, שמא ימצא ביתיים היתר לנדרו ולא יגרשנה.**

~ יום המישי ~

ב אור משנה ב

דין תורה הוא, שאם האשה נדרה נדרים שיש בהם משום עינוי נפש או בדברים שבינו לבניה, יכול בעלה להפיר את נדריה ביום שמעו, או לקיים אותם; ואם החריש לה ביום שמעו נדריה קיימים (במדבר ל, יא-טו). – לפי מסקנת הגמרא (הואיל והלכה כשמואל, כפי שחזקנו במשנה הקודמת) עוסקת משנתנו וכן המשנה שלאחריה באשה שנדרה, ובעלה קיים לה את הנדר. ומכאן שונה הדין במשניות אלו מדין המשנה הקודמת, שכן בדין המשנה הקודמת, שהבעל הדיר את אשתו, נותנים לו שהות של שלושים יום, ואילו כשהאשה נדרה ובעלה קיים לה את הנדר, לא נתנו לו חכמים שהות, מהטעם שנבאר במשנה, וכשהאשה תובעת גט הריהו חייב לגרשה וליתן לה כתובתה (ה"ר"ן). – ברם, לדעת הרמב"ם אינו חייב לגרשה, שהואיל והיא נדרה, יכול הוא לומר: "לא איכפת לי בנדרה ומי יכוף אותי להוציא", אלא שאם הוא אומר: איני רוצה באשה נדרנית, יוציא ויתן כתובתה, כלומר שלפי הרמב"ם באה המשנה להשמיענו, שאם הוא מוציאה, חייב הוא ליתן לה את כתובתה, מאחר שהיה בידו להפיר את נדרה, והוא קיים לה את הנדר ברצונו (הל' אישות יב, כד).

המדיר את אשתו שלא תטעם אֶחָד מִכָּל הַפְּרוֹת – כלומר שנדרה האשה שלא תטעם מאחד ממיני הפירות, וקיים לה בעלה את נדרה, יוֹצֵיא וְיִתֵּן כְּתָבָה – יגרשנה ויתן לה כסף כתובתה; ולא נתנו לו כאן חכמים כל שהות, מפני שהאשה סבורה, שאם בעלה קיים לה

ד המדיר את אשתו שלא תלך לבית אביה; בזמן שהיא עמה בעיר, חדש אחד – ימים, שנים – יוציא ויתן כתובה; ובזמן שהיא בעיר אחרת, רגל אחד – ימים, שלשה – יוציא ויתן כתובה.

ה המדיר את אשתו שלא תלך לבית האבל, או לבית המשטה – יוציא ויתן כתובה, מפני שנועל בפניה. ואם היה טוען: משום דבר אחר – רשאי אומר לה: על מנת שתאמרי לפלוני, מה שאמרת לי, או: מה שאמרת לי; או: שתהא ממלא ומערה לאשפה – יוציא ויתן כתובה.

ו ואלו יוצאות שלא בכתובה: העוברת על דת משה, ויהודית. ואיזו היא דת משה? מאכילתו שאינו מעשר, ופירוש ברטנורא

פירוש ברטנורא

ד רגל אחד ימים שלשה יוציא ויתן כתובה. הא מתניתין מפרשים לה בגמרא הכי, רגל אחד ימים, כמה דברים אמורים באשת ישראל, אבל בכהנת שנים ימים, שלשה יוציא ויתן כתובה. ומתניתין ר' יהודה היא דמפלוג בין ישראל לכהנת, ולית הלכתא כוותיה:

ה שנועל בפניה. דלת של שמחה והסרת יגון. ולבית האבל נועל בפניה, שלמחר היא מתה ואין אדם סופדה: מחמת דבר אחר. כגון דאתחוק שבני אדם פרוצים מצויין שם: שתאמרי לפלוני וכו'. דברים של קלות: שתהא ממלאת ומערה לאשפה. אית דמפרשי לאחר שתשמש וימלא רחמה שכבת זרע תנפצנו כדי שלא יקלוט הזרע ותתעבר. ואית דמפרשי שתמלא עשרה כדי מים ותערה לאשפה, מפני שנראית כשומה:

ו מאכילתו שאינו מעשר. ולא נודע לו אלא אחר שאכלו, כגון דאמרה ליה פלוני כהן תיקן לי את הכרי ואול שיליה ואשתכח שיקרא: ומשמשתו

משניות מבוארות – קהתי

ועוסקת המשנה בנדירים הגורמים לאשה להיות מכודדת מאנשים או להיראות כשומה.

המדיר את אשתו שלא תלך לבית האבל, או לבית המשטה – שנדרה האשה שלא תלך לבית האבל, לנחם את האבלים, או לבית המשתה, כגון למשתה נישואין, ובעלה קיים לה את הנדר, **יוציא ויתן כתובה** – לאלתר, **מפני שנועל בפניה** – דלת של נחמה ודלת של שמחה, שאם לא תשתתף באבלם ובשמחתם של אחרים, אף הם לא ישתתפו בצערה ולא ישמחו בשמחתה. **ואם היה טוען** – אם בעלה היה טוען, שקיים נדרה, **משום דבר אחר** – כגון משום שידוע, שבני אדם פרוצים מצויים שם, **רשאי** – בין לקיים נדרה בין להדירה, ואינו חייב לגרשה. **אמר לה** – הבעל לאשתו: אני מפר לך את נדרך **על מנת שתאמרי לפלוני, מה שאמרת לי, או: מה שאמרת לי** – והם דברים של קלון (גמרא): **או: שתהא ממלא ומערה לאשפה**, שתהא נראית כשומה; ויש מפרשים בגמרא: שתהא ממלאת ומערה לאשפה – כלומר שלאחר שתשמש תשחית את הזרע, שלא ייקלט ותתעבר, **יוציא ויתן כתובה** – יגרשנה ויתן לה את כסף כתובתה.

~ שבת קודש ~

באור משנה ו

בדיני "המדיר את אשתו" שנינו במשניות הקודמות, ההלכה היא: "יוציא ויתן כתובה". היינו שיכולה האשה לחבוע מבעלה גט ואינה מפסידה את כתובתה; משנתנו באה ללמד דין שיהבעל מגרשה ואינו נותן לה את כתובתה.

ואלו – הנשים, שמחמת מעשיהן המפורטים להלן, **יוציאות שלא בכתובה** – הבעל מגרשן, והוא פטור מלשלם להן את כסף כתובתן: **העוברת על דת משה** – היינו על תורת משה, כמבואר להלן במשנתנו, כגון שמכשילה את בעלה באיסורי תורה, עד שאינו יכול לסמוך עליה בדברים שדרך איש לסמוך על אשתו, **ויהודית** – וכן העוברת על דת יהודית, כלומר על מה שנהגו בנות ישראל במידת הצניעות, אף שאינו כתוב בתורה. **ואיזו היא דת משה** – איזוהי העוברת על דת משה? **מאכילתו שאינו מעשר** – המאכילה את בעלה מאכל שלא הופרשו ממנו תרומות ומעשרות. בגמרא מבואר, כגון שאמרה לבעלה: פלוני תיקן לי את הכרי (הפריש תרומות ומעשרות מערימת התבואה והפירות שלנו). ואכל על פיה, ואחר כך הלך ושאל את פלוני, והתברר שהיא שיקרה לו, **ומשמשתו נדה** – ומשמשת את מיטתו כשהיא נידה, כגון שאמרה לבעלה, שהיא טהורה, והוא בא עליה, והתברר לו אחר כך מפי השכנות שהיתה נידה (גמרא);

~ יום ששי ~

באור משנה ד

משנה זו ממשיכה (לפי מפרשים אחדים) באשה שנדרה ובעלה קיים לה את הנדר, כדרך שבארנו בשתי המשניות הקודמות, אלא שמדובר כאן בכגון שפירשה זמן לנדרה.

המדיר את אשתו שלא תלך לבית אביה – אשה שנדרה שלא תלך לבית אביה, כגון שאמרה לבעלה: "תיאסר הנאת תשמישך עלי אם אלך לבית אבי", שבכגון זה יכול הבעל להפר את נדרה, והוא לא הפר לה את הנדר; **בזמן שהיא עמה בעיר** – אם אביה דר באותה העיר, שרגילה היא לבקר בביתו תכופות, **חדש אחד** – אם נדרה שלא תלך עד חודש, **ימים** – אותה ולא יגרשנה, **שנים** – שני חדשים, כלומר שנדרה יתיר על חודש אחד, **יוציא ויתן כתובה** – ללא כל שהות. והוא הדין אם נדרה סתם, שלא נתנה קיצבה לנדרה (כדעת שמואל בגמרא, שהבאנו לעיל במשנה א ופרקנו); **ובזמן שהיא בעיר אחרת** – ואם אביה דר בעיר אחרת, שדרך הבת לבקר בבית אביה בימי החגים, **רגל אחד** – אם נדרה שלא תלך לבית אביה רגל אחד, **ימים** – אותה בעלה ולא יגרשנה, **שלשה** – ואם נדרה שלא תלך שלושה רגלים, **יוציא ויתן כתובה** – בגמרא מבואר, שהסיפא מדברת באשת כהן, וכדעת רבי יהודה שמחלק בין ישראל לכהנת (כמבואר לעיל משנה א), וכך נישנית משנתנו: רגל אחד – ימים, שנים – יוציא ויתן כתובה; ובהנחת – שניים ימים, שלושה – יוציא ויתן כתובה.

יש מפרשים משנתנו כמשמעה, שהבעל הדיר את אשתו שלא תלך לבית אביה, וכגון שאמר לאשתו: "תיאסר הנאת תשמישך עלי אם תלכי לבית אביך", שבכגון זה חל הנדר. ואמנם משנתנו מתפרשת כפשוטה גם לדעת רב וגם לדעת שמואל (שהבאנו לעיל במשנה א), אלא שלדעת רב, יש לבארה דווקא במפרש לכמה זמן הוא מדירה, שהרי אם הדירה סתם, הדין הוא לדעת רב שיוציא מיד ויתן כתובה. וזהו שנינו: בזמן שהיא עמה בעיר, חודש אחד – אם הדירה לחודש אחד, ימים אותה, שנים – כלומר שהדירה יתיר על חודש אחד, יוציא ויתן כתובה לאלתר. ובזמן שהיא בעיר אחרת, רגל אחד – אם הדירה לרגל אחד, ימים אותה, ואם הדירה לשני רגלים – יוציא ויתן כתובה ולדעת שמואל מתפרשת המשנה אף בסתם, היינו אפילו הדירה סתם ולא פירש לכמה זמן, וכך באור המשנה: בזמן שהיא עמה בעיר, עד חודש אחד – ימים אותה, שנים – כלומר משכנס החודש השני, ועדיין נדרו קיים, יוציא ויתן כתובה. וכן בסיפא (המאירי): תוספות ר"ד: שיטה מקובצת.

באור משנה ה

משנתנו מוסיפה ללמד (לדעת שמואל) באשה שנדרה ובעלה קיים לה את הנדר;

וּמְשַׁמְשׁוּתוֹ נְדָה, וְלֹא קוֹצֵה לָהּ חֵלֶה, וְנִדְרָתָהּ וְאֵינָה מְקַיְמָתָהּ. וְאִיזוּהִי דַת יְהוּדִית? יוֹצֵאָה וְרֵאשָׁה פְרוּעַ, וְטוֹוָה בְּשִׁיק, וּמְדַבֶּרֶת עִם כָּל אָדָם. אָבָא שְׂאוּל אָמַר: אַף הַמְקַלְלֵת יוֹלְדֵיו בְּפָנָיו. רַבִּי טַרְפוֹן אָמַר: אַף הַקּוֹלְגִית; וְאִיזוֹ הִיא קוֹלְגִית? לְכַשְׁהִיא מְדַבֶּרֶת בְּתוֹךְ בֵּיתָהּ וּשְׂכֵנֶיהָ שׁוֹמְעִין קוֹלָהּ.
ז הַמְקַדֵּשׁ אֶת הָאִשָּׁה עַל מְנַת שְׂאִין עָלֶיהָ נְדָרִים, וְנִמְצְאוּ עָלֶיהָ נְדָרִים – אֵינָה מְקַדֶּשֶׁת. כְּנָסָה סְתָם וְנִמְצְאוּ עָלֶיהָ נְדָרִים – תִּצָּא שְׂלָא בְּכֶתֶבָהּ. עַל מְנַת שְׂאִין בְּהַ מוּמִין, וְנִמְצְאוּ בְּהַ מוּמִין – אֵינָה מְקַדֶּשֶׁת. כְּנָסָה סְתָם וְנִמְצְאוּ בְּהַ מוּמִין – תִּצָּא שְׂלָא בְּכֶתֶבָהּ. כָּל הַמוּמִין הַפּוֹסְלִין בְּכֶהֱנִים – פּוֹסְלִין בְּנָשִׁים.

פירוש ברטנורא

נדה. כגון שהוחזקה נדה בשכנותיה שראוה לובשת בגדי נדות ולבעלה אמרה מהורה אני: ולא קוצה לה חלה. דאמרה ליה פלוני תקן לי את העיסה ואול שיליה ואשתכח שקרא: וטוזה בשוק. ומראה ורועותיה לבני אדם: ומדברת עם בני אדם. משחקת עם הבחורים: ומקללת יולדיו בפניו. מקללת ומחרפת אבי בעלה בפני בעלה: הקולגית. תובעת תשמיש בקול רם עד ששכנותיה שומעות אותה. וכל הני צריכות עדים והתראה להפסידן כתובתן. ואין להן לא כתובה ולא תוספת ואינן נוטלות אלא בלאותיהן הקיימים בלבד:
ז שאין עליה נדרים ונמצאו עליה נדרים. באלו נדרים אמרו, שלא תאכל בשר ולא תשתה יין ולא תתקטט בכגדי צבעונים. אבל בשאר נדרים מקדשת: כל המומין הפוסלין בכהנים. בכבורות קא מני לה. והוסיפו עליהן בנשים, זיעה. וריח הפה או ריח רע במקום אחר בגופה. ושומא שיש בה שער, בין קמנה בין גדולה כשהיא כנגד פניה, וכגון שהיא תחת כפה שבראשה דוימנין מתחויא ווימנין דלא מתחויא, שאם היא במקום הגמולה תמיד הרי ראה ונתפיים, ואם השומא אין בה שער אינה מום עד שתהא גדולה כאיסר. וקולה עבה ומשונה מקול שאר הנשים. ונשכה כלב ונעשה במקום הנשיכה צלקת, כלומר כוויין כמו מכות אש. ורדיה גסים מחבורותיה מפה. ושרדיה רחוקים זה מזה עד שיש מפה בין דר לדר. אלו מומין בנשים, ואע"פ שאינה מומין בכהנים:

משניות מבוארות – קהתי

וְלֹא קוֹצֵה לָהּ חֵלֶה – ואינה מפרישה חלה מן העיסה (עייין במדבר טו, כ), ומאכילה ממנה את בעלה. ואף בזו מבואר בגמרא, כגון שאמרה לבעלה: פלוני תיקן לי את העיסה, ואכל על פיה, ואחר כך הלך ושאל את פלוני ונמצא ששיקרה לו; וְנִדְרָתָהּ וְאֵינָה מְקַיְמָתָהּ – שבעוון זה בניס מתים, כמו שנאמר (קוחלת ה, ח): "אל תתן את פיך לחטיא את בררך... למה יקצוף הארזים על קולך וחבל את מעשה ידיך" – איזה הם מעשי ידיו של אדם? הווי אומר: בניו ובנותיו (גמרא כתובות עב, א). וְאִיזוּהִי דַת יְהוּדִית – איוויה העוברת על דת יהודית? יוֹצֵאָה – לשוק, וְרֵאשָׁה פְרוּעַ – בגמרא שואלים: והרי ראשה פרוע עבירה מן התורה היא, שנאמר בסוטה (במדבר ה, יח): "ופרע את ראש האשה" ותנא דבי רבי ישמעאל: אזהרה מאכאן לבנות ישראל שלא יצאו בפירוע הראש? ומתריצים, שמשנתנו מדברת אמנם באשה שמכסה שער ראשה, באופן שאינה עוברת על דת משה, אלא שכפי שנוהגות בנות ישראל, אין כיוונו שער ראשה מספיק כדי לצאת לשוק, ונמצאת עוברת על דת יהודית; וְטוֹוָה בְּשִׁיק – ונוהגת תוך מלאכתה שלא בצניעות; וּמְדַבֶּרֶת עִם כָּל אָדָם – בגמרא מבואר, שהיא משחקת עם בחורים (כתובות עב, ב). ויש מפרשים, שאין כוונת הגמרא שמשחקת ממש, אלא מטיילת ומדברת עמהם דברי בטלה (הרישב"א). אָבָא שְׂאוּל אָמַר: אַף הַמְקַלְלֵת יוֹלְדֵיו בְּפָנָיו – מקללת את אבותיו של בעלה בפניו. רַבִּי טַרְפוֹן אָמַר: אַף הַקּוֹלְגִית – היא בכלל העוברת על דת יהודית, והיא יוצאת שלא בכתובה. וְאִיזוֹ הִיא קוֹלְגִית? לְכַשְׁהִיא מְדַבֶּרֶת בְּתוֹךְ בֵּיתָהּ וּשְׂכֵנֶיהָ שׁוֹמְעִין קוֹלָהּ – בגמרא מבואר, שמשמעת קולה על עסקי תשמיש (כשמדבר עמה על עסקי עונה היא מריבה עמו ומשמעת לשכנים, והוא בוש בדבר – וש"י).

ב א ו ר מ ש נ ה ז

משנתנו שנויה כולה גם במסכת קידושין (ב, ה), אלא שכאן באה היא בעיקר, כהמשך לשנה הקודמת, ללמד דיני נשים היוצאות בלא כתובה; והרי היא באה להשמיענו, שאשה שנישאה ונתברר לבעל עליה נדרים או שיש בה מומים, תצא שלא בכתובה.

עין יעקב - מסכת ברכות

רש"י

ביאור עם "שפה ברורה - עוז והדר"

בהרי פלניתא דאתיא למחר. לקבורה: אלמא ידעי. מה שעושין שידעה זו שזו גוססת ונטויה למות: דלמא דומה. מלאך שהוא ממונה על המתים קדים ומכריז להו עכשיו יבא פלוני אבל שאר דברי החיים אינם יודעים: בעינא אבא. מבקש אני את אבא כך היה שמו: א"ל. המתים נגלו לו כאילו הם חוץ מקבריהם ויושבים בעגולה: חזייה. שמואל ללוי חברו שהיה יושב חוץ לשיבה של שאר מתים: כל בי הנך שני. מספר השנים שלא נכנסת בישיבתו של רבי אפס במסכת כתובות בפרק הנושא את האשה (דף קג:): חזייה. שמואל לאבוא דקא בכי וחיד: דלעגל אתית. במהרה תקבר:

דף יט עמוד א. תא שמוע ראיא אחרת לכך שהמתים יודעים את הנעשה בין החיים, דזעירי הנה מפקיד זוני נבי אושפזיבתיה - היה מפקיד את מעותיו אצל בעלת האכסניא שבה התאכסן, עד דאתי ואזיל לבי רב - עד שהלך וחזר מבית המדרש, שכיבה - מתה אותה אשה ולא ידע היכן המעות. אול בתרה לחצר מות - הלך אחריה לבית הקברות. אמר לה, זוני היבא - מעותי היכן הן. אמרה ליה, זיל שקלינחו מתותי (ב)צנורא דרשא ברוך פלן - לך טול אותן מתחת חור פתח הבית [דהיינו החור שציר דלת הבית סובב בן] שבמקום פלוני, ואימא לה לאימא - ועוד אבקשך שתאמר לאמי, שתשדר לי מסרקאי ונובתאי דבוחלא ביהרי פלניתא דאתיא למחר - שתשלח לי את המסרק שלי ואת השופרת של הכחול שלי, עם פלונית הבאה מחר לקבורה.

אומרת הגמרא: אלמא ידעי - מוכח שהמתים יודעים את הנעשה בין החיים, שידעה שאותה פלונית גוססת ותמות מחר. דוחה הגמרא: [דלמא] דומה קדים ומכריז להו - שמה דומה, שהוא המלאך הממונה על המתים, מקדים

ומכריז לפניהם כי עתה יבוא פלוני, ולכן ידעה זאת, אבל שאר הדברים הנעשים בין החיים אכן אינם יודעים. תא שמוע ראיא אחרת שהמתים יודעים את הנעשה בין החיים, דאבוה דשמואל הוה קא מפקדי גביה זוני דיתמי - אביו של שמואל היו מפקידים אצלו מעות של יתומים, פי נח נפשיה לא הוה שמואל גביה - וכשנפטר לא היה שמואל אצלו, ולא שמע מאביו דבר לגבי מעות אלו היכן הן, ועל כן לא ידע להחזירן לבעליהן. כיון שכך, הוה קא קרו ליה בר אביל זוני דיתמי - היו מכנים את שמואל, 'בן של האוכל מעות יתומים'. נצטער שמואל, ואזיל אבתריה לחצר מות - הלך אחרי אביו לבית הקברות. בבואו לשם, נגלו לו המתים כאילו הם מחוץ לקבריהם ויושבים בעיגול. אמר להו שמואל, בעינא אבא - אני רוצה את אבא. אמרו ליה, אבא טובא איבא הבא - הרבה יש כאן ששם אבא. אמר להו, בעינא אבא בר אבא - אני רוצה את אבא בנו של אבא. אמרו ליה, אבא בר אבא נמי טובא איבא הבא - יש כאן גם הרבה ששם אבא ושם אביהם אבא. אמר להו, בעינא אבא בר אבא אבוה דשמואל - אני רוצה את אבא בנו של אבא שמואל, היבא - היכן הוא. אמרו ליה, סליק למתיבתא דרקיעא - עלה לשיבה של מעלה. אדהכי חזייה ללוי דיתבי אפראי - בינתיים ראה שמואל את לוי חברו שהיה יושב מחוץ לעיגול שבו ישבו שאר המתים, אמר ליה שמואל ללוי, אמאי יתבת אפראי - מדוע אתה יושב בחוץ ואינך יושב בעיגול עם כולם, ומאי מעמא לא סלקת - ומה הטעם שלא עלית לשיבה של מעלה. אמר ליה לוי לשמואל, דאמרי [שאמרו] לו, כל פי הנך שני דלא סליקת למתיבתא דרפי אפס ואחלישתיה לדעתיה - כפי מספר השנים שלא נכנסת לשיבתו של רבי אפס והחלשת את דעתו, לא מעיילינן לך למתיבתא דרקיעא - לא נכנסים אותך לשיבה של מעלה. אדהכי והכי אתא אבוה - בינתיים בא אביו של שמואל משיבה של מעלה, חזייה דתוה קא פבי ואחיה - ראה שמואל שאביו בוכה וצוחק. אמר ליה שמואל לאביו, מאי מעמא קא פבית - מדוע אתה בוכה. אמר ליה אביו, דלעגל קא אתית - מפני שבקרוב תבוא אלינו. שאל אותו עוד, ומאי מעמא אחיבת - ומדוע חייבת ושמתח. השיב לו אביו, דחשיבת פהאי עלמא טובא - מפני שחשוב אתה מאוד בין החיים. אמר ליה שמואל, אי חשיבנא נעילות ללוי - אם חשוב

ביאור עם "שפה ברורה - עוז והדר"

רש"י

באמתא דרחיא. כל בנין מושב הרחיים קרוי אמת הרחיים: **אלמא** ידעי. מי חשוב בין החיים: **זאת הארץ**. במיתת משה כתיב: **ואי ס"ד דלא** ידעי. אין מבינין כלום אלא צערא דגופא: **המספר** אחר המת. בגנותו של מת אחר מיתתו: **קניא מטללא**. קנה גדול וכבד נפל מן הגג: **טללא**. גג: **ארנקא** רמוחיה. כיס שהמוח מונח בו:

אני יכניסו את לוי בזכותי. **ועיילוהו ללוי** - ואכן הכניסו את לוי לשיבה של מעלה. **אמר ליה** שמואל לאביו, **זונו דיתמי תיבא** - היכן מונחות מעות היתומים שהופקדו אצלך. **אמר ליה** אביו, **ויל שקלינהו באמתא דרחיא** - לך טול אותן ממושב הרחיים, **עילאי ותתאי דיין** - המעות העליונות והתחתונות הן שלנו, **ומיצעי דיתמי** - והמעות האמצעיות הן של היתומים. **אמר ליה** שמואל לאביו, **מאי מעמא עבדת הבי** - מה הטעם שעשית כן, להניח את מעות היתומים באמצע בלבד. **אמר ליה** אביו, **משום שסברתי שאי גנובי גנובי מונבו מדיין** - שאם יבואו גנבים, יגנבו מהמעות שלנו המונחות למעלה, **ואי אכלה ארעא אכלה מדיין** - ואם תאכל הקרקע את המעות, תאכל את המעות שלנו הנמצאות למטה, ובין כך ובין כך לא יפסדו היתומים.

מסיימת הגמרא: **אלמא דידיעי** - מוכח שהמתים יודעים את הנעשה בין החיים, שהרי ידע אביו דשמואל שבנו חשוב בין החיים. דוחה הגמרא: **דילמא שאני שמואל** - שמה שונה שמואל, **בין דחשיב קדמי ומכריזי** - כיון שחשוב הוא הקדימו והכריזו לפני מותו **פנו מקום**, ולכן ידע אביו שהוא חשוב בין החיים.

לעיל (ע"א) הובאה דעת רבי יונתן שהמתים אינם יודעים מהנעשה בין החיים. הגמרא מוכיחה שרבי יונתן חזר בו מדבריו אלו. אומרת הגמרא: **ואף רבי יונתן דרר ביה** - חזר בו ממה שאמר שהמתים אינם יודעים מהנעשה בעולם, **דאמר רבי שמואל בר נחמני** **אמר רבי יונתן, מנין למתים שהם מספרים** [מדברים] **זה עם זה, שנאמר** (דברים לד ד) **בענין מיתת משה, 'ויאמר ה' אליו, זאת הארץ אשר נשבעתי לאברהם וליצחק ולאמר, מאי [מהי הכוונה] 'לאמר', אלא כך אמר תקדוש ברוך הוא למשה, לך אמור להם לאברהם וליצחק וליעקב, שבועה שנשבעתי לכם שאתן את ארץ ישראל לורעכם, כבר קיימתיה לבניכם.**

אומרת הגמרא: **ואי סלקא דעתך** - ואם עולה על דעתך לומר **דלא ידעי** - שהמתים אינם יודעים מהנעשה בין החיים, **כי אמר להו מאי הוי** - מה היא התועלת בכך שיאמר להם זאת, וכיצד פירש כך רבי יונתן את הפסוק. על כרחך שחזר בו רבי יונתן, ואף הוא סובר שהמתים יודעים מהנעשה בין החיים.

שואלת הגמרא: **אלא מאי דידיעי** - אלא מה תאמר שאכן הם יודעים מה נעשה בין החיים, אם כן **למה ליה למימר להו** - למה לו למשה לומר להם שבניהם כבשו את הארץ, אחר שהדבר כבר ידוע להם. משיבה הגמרא: מה שאמר הקב"ה למשה שילך ויאמר להם, היה זה כדי **לאחזוקי ליה טיבותא** [שיחזיקו לו טובה] **למשה על הודעה זו**. הגמרא דנה עוד בענין ידיעת המתים מהנעשה בין החיים: **אמר רבי יצחק, כל המספר דברי גנאי אחרי המת, כאלו מספר אחרי האבן, שאין בכך כלום. איבא דאמרי** - יש שאמרו שטעם הדבר הוא משום **דלא ידעי** - שאין המתים יודעים מדבריו ולכך אין משמעות לדבריו, **ואיבא דאמרי** - ויש שאמרו **דידיעי** - שאמנם הם יודעים מדבריו, ומכל מקום **לא איכפת להו** [להם] בכך ועל כן כאילו אין זה כלום.

מקשה הגמרא: **איני** - האם אכן כך הוא, שאין המתים יודעים שמספרים אחריהם או שלא איכפת להם בכך, **והא [והרי] אמר רב פפא, חד אישתעי מילתא בתריה דמר שמואל** - אחד דיבר בגנותו של מר שמואל אחרי מותו, **ונפל קניא מטללא** - ונפל קנה גדול וכבד מהגג, **ובנעא לארנקא דמוחיה** - ובקע את הכיס שהמוח נמצא בו. הרי שהמת יודע שמספרים אחריו והוא מקפיד על כך, ועל כן נעש אותו אדם על שדיבר בגנותו של שמואל. מתרצת הגמרא: **שאני צורבא מרבנן** - שונה תלמיד חכם, **דקודשא בריך הוא תבע ביקריה** - שהקדוש ברוך הוא תובע את כבודו, ומעניש את המספר בגנותו אף שהמת עצמו אינו יודע בכך או שלא איכפת לו מדברי אותו אדם.

41 אותם על ד' על ד'. וכן מי שפגד ליקח - לקנות בית וליקח - לישא
 42 אשה בארץ ישראל, אין מחייבין אותו ליקח מיד, אלא ימתין עד
 43 שימצא את האשה ההוגנת לו. ומעשה באשה אלמנה אחת, שהיה
 44 בנה מיצר - מציק לה, וקפצה ונשבעה שכל מי שיבא לבקש
 45 שאנשא לו, איני מחייבתו ריקם, אלא אנשא לו, וקפצו עליה בני
 46 אדם שאינן מהוגנין לישא אותה, וכשבא הדבר אצל חכמים, אמרו,
 47 שאין שבועתה מחייבתה להינשא להם, משום שלא נתפוננה זו
 48 אלא להגנון לה.
 49 הברייתא מבארת ענין דומה: כשם שאמרו שאין מנדלין בהמה דקה
 50 בארץ ישראל, כך אמרו שאין מנדלין חיה דקה כגון צבי ושועל
 51 בארץ ישראל, מאותו הטעם. רבי ישמעאל אומר, אבל מנדלין
 52 כלבים בפרין - קטנים ונמוכים, וחתולים, וקופין, וחולדות כנאים,
 53 מפני שעשויים הם לנכר - לפנות את הבית מן העכברים.
 54 מבררת הגמרא: מאי 'חולדות כנאים'. אמר רב יהודה, 'שרצא
 55 שרצא', ואיכא דאמרי - ויש אומרים 'שרצא חרוא'. ונקראת
 56 'חרצא' משום דקמיני שקיה - ששוקיה דקים וחרציה ניכרים
 57 ביניהם. ונקראת 'חולדת כנאים' משום דעניא בניי וורדיי -
 58 שרועה בין אילני הסנה. ומאי 'שרצא', משום דמתתאי שקיה -
 59 ששוקיה נמוכים והיא שורצת על הארץ.
 60 הגמרא מבארת שגידול בהמה דקה אסור אף בבבל: אמר רב
 61 יהודה אמר רב, עשינו עצמנו כבבל בארץ ישראל לגבי גידול בהמה
 62 דקה, משום שסתם שדות בבבל הן של ישראל. אמר ליה רב אדא
 63 בר אהבה לרב הונא, דידך מאי - מדוע אתה מגדל את בהמתך
 64 הדקה. אמר ליה רב הונא, דידן קא מינטרא להו - את בהמתינו
 65 שומרת חובה אשתי שלא תזק לשדות. אמר ליה - קיללו רב אדא
 66 בר אהבה, חובה תקפרינהו לבנה - תקבור את בניה, משום שאתה
 67 סומך עליה שתשמור על הבהמה אף שאינה יכולה לשמור. ואכן,
 68 בולח שניה - כל שנתיו דרב אדא בר אהבה לא אפינן ורעא לרב
 69 הונא - לא נתקיימו לרב הונא בנים מחובה.
 70 הגמרא מביאה לשון אחרת במאמר זה: איכא דאמרי, אמר רב
 71 הונא אמר רב, עשינו עצמנו כבבל בארץ ישראל לגבי גידול בהמה
 72 דקה, מפי אתא רב לבבל - מעת שבא רב לבבל, שכיון שיד שם
 73 את ישיבתו, נתרבו המתישבים שם מישראל, וסתם שדות הן של
 74 ישראל.
 75 הגמרא מביאה מעשה הקשור לדין האמור: רב ושמואל ורב אפי
 76 איקלעו לבי שבוע תנן - נקלעו לבית שבו נערכה ברית מילה,
 77 ואמרי לה - ויש אומרים שנקלעו לבי ישוע תנן - לבית שבו נערך
 78 משתה לכבוד פדיון הבן, רב לא עייל קמיה דשמואל - רב לא רצה
 79 להיכנס לבית קודם שמואל,

1 והתפכה המתפרנס ממכירת בהמות ביום השוק, לזקת בהמות דקות
 2 ושוחט אותן מיד, או לזקת ושוהה - ומשהה אותן כדי לשוחטן עד
 3 שלשים יום לקנייתן, ובלבד שלא ישעה את הענינה - המאוחרת
 4 שבהן, שלקחה סמוך ליום השוק, עד מלאת שלשים יום לקנייתה:
 5 הגמרא מביאה את דעת רבן גמליאל בענין זה: שאלו תלמידיו את
 6 רבן גמליאל, טבח המתפרנס ממכירת בהמות, או כל אדם קודם
 7 ההגלה מהו - האם מותר לו לגדל בהמות דקה. אמר להן, מותר.
 8 מקשה הגמרא: והתנן שאין מנדלין בהמה דקה בארץ ישראל.
 9 מבארת הגמרא: אלא הכי קא בעו מיניה - כך שאלו אותן, מהו -
 10 האם מותר לטבח או לעולה לרגל לשוחט אצלו בהמות דקות,
 11 ואמר להן, מותר, ובלבד שלא תצא מביתו ותרעה בעדה, כדי שלא
 12 תפסיד שדות אחרים, אלא קושרה בביתו ככרעי המטה.
 13 הגמרא מביאה ברייתא בענין גידול בהמה דקה: תנו רבנן, מעשה
 14 בקסיד אחד, שהיה זונח - צועק מכאב לבו, ולא היה יכול להשיב
 15 את רוחו, ושאלו לרופאים ברפואתו ואמרו שאין לו תקנה עד שישיב
 16 חלב רותח מעז משחרית לשחרית - בכל בוקר, והביאו לו עז וקשרו
 17 לו אותה ככרעי המטה, והיה יונק ממנה משחרית לשחרית. למים
 18 נכנסו חביריו לבקריו, כיון שראו אותה העז קשורה ככרעי המטה,
 19 חירו לאחוריהם ואמרו, לסמים מוויזין, דהיינו העז, שהיא בהמה
 20 דקה הרועה בשדות אחרים וגוזלת את הרבים, נמצא בביתו של
 21 זה, וכי יתכן שאנו ננכסין אצלו לבקרו. לאחר מכן ישבו ובידקו
 22 במעשיו של אותו חסיד, ולא מצאו בו עוונות אלא אותו עזן של
 23 אותה העז. ואף הוא כשעת מיתתו אמר, יודע אני שאין בי כלל עזן,
 24 אלא עזן אותה העז, שעברתי על דברי חברי.
 25 הגמרא מביאה את עונש העובר על איסור זה: אמר רבי ישמעאל,
 26 מפעלי פתים - מן האנשים החשובים שבגליל העליון, היו אנשי בית
 27 אבא, ומפני מה חרבו, מפני שהיו מרעין בהמה דקה בחורשין -
 28 ליערות, והיו דנין דיני ממונות פתויד מומחה. ואף על פי שהיו להם
 29 חורשים סמוך לבתיהם, ומותר לגדל בהמה דקה ביערות שבארץ
 30 ישראל, נענשו משום ששדה קטנה של אחרים היתה בין היערות,
 31 והיו מעבירין את הבהמות בדרך עליה, והיתה מפסידה את הזרעים
 32 שבה.
 33 הגמרא מביאה ברייתא בענין מי שעבר על איסור זה ורוצה לתקן
 34 מעשיו, וכן באיסורים נוספים: תנו רבנן, רועה שגידל בהמות דקות
 35 שלו בארץ ישראל, ועשה תשובה והוא צריך למוכרן לתושבי חוץ
 36 לארץ, אין מחייבין אותו למכור את כולן מיד, אלא מוכר על ד' על
 37 ד' - מעט מעט, כדי שלא יפסיד, שאם יראו אנשים שהוא דחוק
 38 למוכרן, לא ירצו לקנות ממנו אלא בנחות משויין. וכן נר, שנפלו
 39 לו כלבים וחוירים פירושתו מאביו הגוי, ואסור לגדלן, אין מחייבין
 40 אותו למכור את כולם לגוי מיד, כדי שלא יפסיד בכך, אלא מוכר

אגרות קודש

[כ' טבת, תשט"ו]

במענה על מכתבו... אודות חיפוש שידוך מתאים בשבילו, מובן שבוה צריך לעבוד במרץ
 הדרוש, וכמרו"ל כמו שמחזר אחרי אבדתו,
 ויהי"ר שיקוים בו בקרוב, וברכך ה"א בכל אשר תעשה. ויברכו השקיעו, ובקרוב יסתדר
 בטוב לפניו בגשמיות וברוחניות גם יחד.

1 והתפאך לוקח ושוהט פ' בקונטרס עד יום השוק ובלבד שלא ישהה העגונה בשבתם
 2 שלשים יום אותה שלקח באחרונה לא ישלים לה שלשים יום אחר השוק וקשה
 3 דבתוספתא (פ"ח) גרס יותר מל' יום וא"כ לפי התוספתא יוכל להשוות אחר יום השוק
 4 ועוד קשה דלעיל בג' רגל קרי לה אחרונה והבא קרי לה עגונה ועוד שלא הזכיר התנא
 5 יום השוק כלל ונראה לר"י לפי שהתבאר רגיל
 6 לנקות כמה בהמות ביחד ומוחר ומוחר להשוות ובלבד
 7 שאפי' העגונה שבתן אותה שנשארה יחידה
 8 אחר חברותיה שלא ישהה יותר מל' יום אף על
 9 פי שהיא יחידה ומיהו בכל הספרים גרסונו
 10 שלשים יום ולא גרסונו יותר.

11 מהו להשוות קבע מיניה. א"ל ניל דפליגי רבנו
 12 עלה דר"ג כדפי' בקונטרס דמיהו להשוות
 13 קודם הרגל קבע מיניה ואמר להו מותר ולא
 14 דוקא נקט קושרה אלא אורחא דמלתא נקט
 15 שדרכן היה לקשר בהמה דקה לכרעי המטה
 16 כדאמר באלו טרפות (חולין דף נד:) חבל היוצא
 17 מן המטה עד תפעה טפחים סהור ופירש שם
 18 בקונטרס שבכך הוא ראוי לקשר בהמה דקה
 19 בכרעי המטה כדכתי' אסרו חג בעבותים עד
 20 קרנות המזבח שהיו קושרין הנקבנות בכרעי
 21 המטה עד שביאורו לקרנות המזבח אי נמי נקט
 22 קשרו לאשמועין דאפילו בקשורים אסור לגדל
 23 כיא לתשבות ובתוספתא (פ"ח) נמי משמע דאף
 24 קודם הרגל לא שרי להשוות אלא בבית דהכי
 25 תקני כדכתי' אכל מגדלים קודם הרגל ל' יום
 26 ולא שהתא יוצאה ורועה בשוק אלא קושרה
 27 בכרעי המטה שאילו לר"ג כו':

28 דקמ"ג שיהי' פי' שוקו דקו והלכי נקרא
 29 חרצא שהרצין נכר בין השוקים
 30 מתוך שהן דקים ונראין גבוהים ומשום הכי תנן
 31 בפ"א דאולות חולדות הנקאים רבי יוסי אומר
 32 ב"ש מטמא בנות במשא וכע"ד משמע דמתוך
 33 שרגליה גבוהים ודקים מספיק להן שפא לאו
 34 היינו חולדה דקרא ויש לה תורת בלילה או שפא
 35 היינו היא ויש לה תורת שרץ והיא דמסיים ומאי
 36 שרצא דמתתאי שקיה ח"ק ומאי שרצא חולדה
 37 דכתיב בקרא שאין ספק דמתתאי שקיה שהי'
 38 רגליה קצרות ושורצת על הארץ וכן נראה לר"ת:
 39 חולדה תקבירנה לבנה. פ"ח בתמיה וכו' דרבה
 40 לקביר גניה שאין עסקת לגדול אלא
 41 עסקת לגדל צאן והוי כשגנה היוצאת מלפני
 42 השלט ומיהו בפרק שני גזירים (נויר דף נו ושם)
 43 גבי הקפת הראש אין שייך לפרש כן דאמר ליה
 44 רב אדא בר אבהו לרב הונא לדידך מאן מקוף
 45 להו אמר ליה חובה א"ל חובה תקבירנה לבנה
 46 ואין שייך לפרש שם אלא לשון קללה אי נמי יש
 47 לומר אין יראה שתענש בקבורת בגייה.
 48 מביי אתא רב לבבל. פי' בקונטרס והיו מתשבין
 49 שם מפני ושיבתו והיו רוב שדומותין
 50 מישראל וכענין זה פי' בפרק קמא דגיטין (דף ו.
 51 ושם) עשינו עצמנו כבבל פארץ ישראל לגיטין מביי אתא רב לבבל ונעשינו כקיאן לשמה מתוך שדרכה ושיבות וקשה לר"ת דא"כ מאי פריך התם ממתני דעבו פארץ ישראל לגיטין
 52 אבל ככל לא וקלא דמשניות נשנו קודם דאתא רב לבבל ומפ"ת התם מביי אתא רב לבבל והודרה לנו שמימות יבניה והתקש והתמסר שגלו לבבל דינה להיות פארץ ישראל לגיטין
 53 שבקיאן לשמה וכן פאן לענין בהמה דקה שיש שם רוב ישראל וכן יש גריש בכל מקרבין (עירובין דף כח.)
 54 לבי ישוע הבן. פי' פרוין הבן וכן הערוך וקשה דא"ג דמתרגמינן פרוין פורקן מימ אין שייך לשון ישועה ור"ת פי' שגולד שם בן ועל שם שגולד ושועה נמשע אמו כדכתיב והמליטה
 55 וכן ישועה (סו) נקט לשון ישועה והיו רגילין לעשות סעודה

1 והתפאך. המקבץ את בהמות ליום השוק; לוקח ושוהט או לוקח ושוהט. עד יום השוק
 2 שלשים יום למקחו; ובלבד שלא ישהה את העגונה. המאחרת למקחו שלקח סמוך לעת
 3 השוק לא ישהה אותה לאחר יום השוק להשלים שלשים יום למקחה. העגונה. מאחרת
 4 כמו הלהן תעגנה (רות א) מאחרתה מלהנשא; אלא קושרה. ורבנו פליגי עליה דרבנן
 5 בגמלא; גונת. פלידרא צועק מפני כאב הלב
 6 לא היה יכול להשיב רוחו; לסטים מוויין. רועה
 7 בשדות אחרים וגזול את הרבים; שהיו מרעין.
 8 בהמה דקה שלקח בחורש; ואע"פ שהיו חורשין
 9 סמוך לבתיהם. ולא היו רועין בשדות אחרים
 10 ומשום חורשין ליבא גזל דאמר לעיל אכל
 11 מגדלין בחורשין ולקמן (דף פא.) נמי בתקנת
 12 יהושע תיקן שלא יקפיד בעל היער על כך אפי'
 13 הכי נעשו מפני שדקה קטנה היתה בניניה ושל
 14 אחרים היתה; רועה. בהמות שלה שעשה
 15 תשובה. שלא לגדל בהמה דקה עד: כלבים
 16 וזוירים. תנן במתניתין דאסור לגדלן; מיה דקה.
 17 צבאים ושוטליין. כלבים בופריים. קטנים ונחשים
 18 הם ל"א כלבים גדולים של ציידים ואין מוויין;
 19 חולדות סנאין. גדולות סנה; לנקר את הבית
 20 מן העקבים; וורדיני. סנה דקמיני. דקים
 21 דמתתאי שקיה. שוקיה ורצין; כבבל פארץ
 22 ישראל. שמים גלות יבנה רבו של תלמידים
 23 ונתישבו שם בשבוע קבוע; דידך מאי. הלא יש
 24 לך בהמה דקה; חובה. שם אשתו תקבירנה
 25 לבנה. שאתה סומך עליה והיא אינה יכולה
 26 לשמור; מביי אתא רב לבבל. רבו מתישבין שם
 27 מפני ושיבתו לישנא אחרתא הוא בא ולמדנו
 28 להודר בכך שראש שם רוב ישראל וישוב קבוע
 29 שבעו הבן. ברית מילה על שם שעברו עליו
 30 שבעה ימים; ישוע הבן. משתה שעושיין לפריו
 31 הבן בכור ישוע מתרגמינן פורקן כמו פרוין; רב
 32 לא עייל קמיה דשמואל. טעמא אמרנון לקמן;
 33 שמואל

24 מחויבין אותו ליקח מיד עד שימצא את ההגונה לו ומעשה באשה אחת שהיה בנה מיצר
 25 לה וקפצה ונשבעה כל מי שיבא איני מחזירתי וקפצו עליה בני אדם שאינו מהגונין וכשפא
 26 הדבר אצל חכמים אמרו לא נתפוננה זו אלא להגון לה כשם שאמרו אין מגדלין בהמה
 27 דקה פך אמרו אין מגדלין תיה דקה ר' ישמעאל אומר מגדלין פלבים בופרין וחתולים וקופין
 28 וחולדות סנאים מפני שעשויים לנקר את הבית מאי חולדות סנאים אמר רב יהודה שרצא
 29 הרצא ואיפא דאמרי חרוא דקמיני שקיה ורעא בני ורדיני ומאי שרצא דמתתאי שקיה אמר
 30 רב יהודה אמר רב עשינו עצמנו כבבל פארץ ישראל לבהמה דקה א"ל רב אדא בר אבהו
 31 לרב הונא דידך מאי א"ל דידן קא מונפרא להו חובה א"ל חובה תקבירנהו לבנה פולה
 32 שניה דרב אדא בר אבהו לא אקיים ורעא לרב הונא מחובה איפא דאמרי אמר רב הונא
 33 אמר רב עשינו עצמנו כבבל פארץ ישראל לבהמה דקה מביי אתא רב לבבל רב ושמואל
 34 ורב אסי איקלעו לבי שבועה תנן ואמרי לה לבי ישוע הבן רב לא עייל קמיה דשמואל
 שמואל

ובחוצצרות, על שבא עליהם שחין הגורם לאדם להתחכך ולהתגרד, ואפילו בשבת שאסור להתענות בה ולחזק בה צרכיו. והדלת להצלחה הננעלת בפני האדם, לא במהרה תפתח לו שוב, שאם אדם הפסיק להצליח במעשיו, לא יחזור במהרה להצלחתו הראשונה, ולכן צריך להרבות לבקש רחמים על כך. והלוקח בית מנכרי בארץ ישראל, בותבין עליו אונו - שטר מכירה אפילו בשבת, באופן שהנכרי רוצה ללכת לדרוכו בשבת, כדי שלא להפסיד את ישוב ארץ ישראל.

הגמרא מקשה על הדין הראשון: מיתבי, שנינו בברייתא, ושאר פורעניות המתנגשות ובאות על הצבור, כגון חיבוד - שחין, ועל קנב או זבוב או צירעה ויתוש שמזיקים להם, ושילות נחשים ועקרבים שמסכנים אותם, לא היו מתריעין בציבור בשבת, אלא רק צועקים בתפילה ביחיד. ומבואר שאין מתריעים בשבת על השחין הנקרא 'חיבוד'. מתרצת הגמרא: לא קשיא, כאן - בברייתא מדובר בשחין לח שאינו קשה כל כך, ולכן לא התירו להתריע עליו בציבור בשבת, וכאן - בסוגייתנו מדובר בשחין זבב שקשה יותר. דאמר רבי יהושע בן לוי, השחין שהביא הקדוש ברוך הוא על המצרים, היה לח מפתחין וזבב מפפנים, שנאמר (שמות ט ז) ויהי שחין אכעפעע פרח בארץ ובבמה, והיינו, שבפריחתו במקום הנראה לאדם היה מבעבע דהיינו לח, ומשמע שבתוכו היה יבש. הגמרא ממשיכה לבאר את דברי האמוראים: והדלת להצלחה הננעלת בפני האדם, לא במהרה תפתח לו שוב. מבררת הגמרא: מאי היא - מדי חכונה במאמר זה. במבאר הגמרא: מר זוטרא אמר, שהחכונה היא לפמיכה, שאם הסכימו לסמוך את אחד מהחכמים לרב, ולבסוף לא סמכוהו, שוב לא יוכלו לסמוכו במהרה. רב אשי אמר, כל המריעין לו - מי שהביאו עליו רעה מן השמים, לא במהרה מטיבין לו. רב אחא מדיפתי אמר, לעולם אין מטיבין לו יותר. דוחה הגמרא את דבריו: ולא היא - אין דבריו נכונים, ורק רב אחא מדיפתי מילתא דנפשיה הוא דאמר - אמר זאת על דבר שארע בו, כמבואר בגמרא (ב"ב יב:) שנתמנו החכמים להושיב בראשם, ולבסוף מינו את מר בר רב אשי, ואז קרא על עצמו מאמר זה, ששוב לא ימליכיהו יותר.

הגמרא ממשיכה לבאר את דברי האמוראים: והלוקח בית מנכרי בארץ ישראל, בותבין עליו אונו - שטר מכירה אפילו בשבת. מקשה הגמרא: בשבת סלקא דעתך - וכי עולה על דעתך שהתירו לכתוב בשבת משום ישוב ארץ ישראל, הלא כתיבה אסורה מן התורה. מתרצת הגמרא: אלא דאמר רבא הוה תם (שבת קכט.) לגבי עשיית צרכי חולה שאין בו סכנה בשבת, שאם יש בהם חילול שבת אומר לנכרי ועושה אותם, והוא נמי - גם כאן אומר לנכרי ועושה. ואף על גב דאמר לנכרי לעשות מלאכה איסור שבות היא מדרבנן, משום ישוב ארץ ישראל לא נזרו ביה רבנן שלא יאמר לנכרי לעשות מלאכה.

הגמרא מביאה דין נוסף בענין ישוב ארץ ישראל: אמר רבי שמואל בר נחמני אמר רבי יונה, חלוקה - הקונה עיר שלימה בארץ ישראל, כופין אותו ליקח - לקנות לה דרך בכל אחת מארבע רוחותיה, משום ישוב ארץ ישראל, כדי שיהיה נוח להגיע אליה מכל צד ולהתיישב בה.

הגמרא מביאה ברייתא המבארת את התנאים שהתנה יהושע כשהחיל לישראל את הארץ, שהתנאי הראשון הוא שיהיו רועים ביערות:

תנו רבנן, עשרה תנאין הנהיג עם ישראל כשהחיל להם את הארץ.

ושמואל לא עיל קמיה דרב אפי - לא רצה להיכנס קודם רב אסי שהיה גדול ממנו, ורב אפי לא עיל קמיה דרב - לא רצה להיכנס קודם רב שהיה רבו. אמרי החכמים שהיו שם, מאן נתרה - מי יתאחר ויבוא לבדו, והחליטו דנתרה - שיתאחר שמואל ויגיה - ויכנסו תחילה רב ורב אפי. שואלת הגמרא: ונתרה - מדוע לא יתאחר רב או רב אפי. ומשיבה: בדין הוא שרב ורב אסי יכנסו לפני שמואל, משום ששמואל הוא הקטן שבהם, ורב אפי ורב אפי הוא העבד ליה - דבר בעלמא של כבוד עשה לשמואל, משום שהוא מעשה דלמיה אדבריה רב עליה - שקילל רב את שמואל, ומאותה עשה קיבל רב על עצמו לנהוג בשמואל כבוד. אדרי וקבי - תוך כדי שסרבו החכמים להיכנס זה קודם זה, אהא שניא קמיה לרבי דרביא - בא חתול וקטע ידו של ילד, ומשום כך נפק ו-יצא רב ודרש, התול מותר להורגו, ואסור לקיימו בביתו, ואין בו משום גול כשהורגו, ואין בו משום הציווי של השב אבידה לבעלים, כשנאבד לבעליו.

הגמרא מבארת מדוע רב היה צריך לומר את כל הדינים האמורים. שואלת הגמרא: וכוון דאמר - שאמר רב שמואל להורגו, מאי ניהו תו - לשם מה אמר שוב שאסור לקיימו בביתו, הרי אם מותר להורגו כל שכן שאסור לקיימו. משיבה הגמרא: מהו דתיבא - היה אפשר לומר, שאף שמואל להורגו, איסורא לביא - אין איסור לקיימו, קא משמע לן רב שאסור גם לקיימו בביתו. שואלת הגמרא: אמרי, וכוון דאמר - שאמר רב שאין בו משום גול כשהורגו, מאי ניהו תו - לשם מה אמר שוב שאין בו משום השב אבידה לבעלים, הלא הוא כאילו ברשות האדם לעשות בו כרצונו. אמר רבינא, לענין שאם מצאו מת, אינו חייב להשיב את עורו לבעליו.

הגמרא מקשה על רב מברייתא: מיתבי, רבי שמעון בן אלעזר אמר, מנדלין פלבים בופרין - קטנים ונמוכים, ונתולין וקופין, והולדות נאים - סוג שרץ הגדל בין עצי הסנה, מפני שעשויין לנפר את הפית מן העכברים. ומבואר שמתר לגדל חתולים. מתרצת הגמרא: לא קשיא, הא באוקמא - הברייתא דיברה על חתול שחור שאינו מסוכן, והא בהיורא - ורב דיבר על חתול לבן, שהוא מסוכן ומועד להזיק לאדם. מקשה הגמרא: והא מעשה דרב, אוקמא הוה - אירע בחתול שחור, ומדוע אסר רב לגדל חתול כזה. מתרצת הגמרא: הוה - במעשה של רב, אוקמא בר היורא - החתול השחור היה בנו של חתול לבן, ולכן הוא מסוכן. מקשה הגמרא: והא מפעיא פעיא ליה רבינא - הלא רבינא נסתפק בחתול כזה, דבעי ו-שנסתפק רבינא, אוקמא בר היורא - חתול שחור בנו של לבן, מהו - האם מותר לגדלו, ומדוע פשוט לגמרא שחתול כזה מסוכן לאדם. מתרצת הגמרא: כי כמפעיא ליה לרבינא - רבינא נסתפק רק באוקמא בר היורא בר אוקמא - בחתול שחור בן לבן בן שחור, ולכן יש מקום לומר שאינו מסוכן, אבל מעשה דרב, באוקמא בר היורא בר היורא הוה - היה בחתול שחור בן לבן בן לבן, שהוא מסוכן לאדם כחתול לבן.

הגמרא מביאה סימן לאמוראים המזכירים במימרא הבאה: (תב"ד ב"ח כח"ו סימן).

הגמרא מביאה שלושה דינים, ונחלקו מי אמרם: אמר רבי אחא בר פפא משום - (משמו של) רבי אבא בר פפא משום רבי אבא בר פפא, ואמרי לה - ויש אומרים, שאמר רבי אבא בר פפא משום רבי אחא בר פפא משום רבי אחא בר פפא, ואמרי לה, שאמר רבי אבא בר פפא משום רבי אחא בר פפא משום רבי פפא, מתריעין על החיבוד - הציבור מתחננים בתפילה ומריעים בשופרות

49 להשתמש בהם. וְאֵפִילוּ בְּמַחְזְרֵינָא לֹא אֲמַרְנָא - לא אמרנו אֵלָּא בְּלֹא
 50 - בקוצים לחים, אֲבָל בְּיַבְשִׁים לֹא, כִּיּוֹן שְׁבַעֲלֵיהֶם צָרִיךְ אוֹתָם
 51 להבערת אש. וּבְלִבְדָּא שְׂלֵיָא יִשְׂרָשׁ - שלא יעקור את שרשי העץ,
 52 כִּיּוֹן שֶׁאֵז לֹא יוּכַל לַגְדוֹל שׁוּב.
 53 הגמרא דנה בתנאי השלישי שהתנה יהושע: וְקוֹמְטִים עֲשָׂבִים
 54 למאכל בהמה בְּכָל מְקוֹם, חוּץ מִעֲשָׂבֵי הַגְּדֵלִים עִם תְּלָתָן - מִן
 55 קטנית, מִפְּנֵי שֶׁהֵם מוֹעִילִים לוֹ, וּבְשׂוֹתוֹלֶשׁ הוּא מִפְּסִידוֹ. מִקְּשָׁה
 56 הגמרא: לְמִימְרָא דְתַלְתָּאן מְעֵלוּ לָהּ עֲשָׂבִים - וכי אפשר לומר
 57 שעשבים מועילים לתלתן, וְרִמְיָנְהִי - והרי קשה על כך מהמשנה
 58 (כלאים פ"ב מ"ה) תְּלָתָן שְׁעָרְתָּהּ - [שצמחה] עִם מִינֵי עֲשָׂבִים, אִין
 59 מְחִיבִין אוֹתָהּ - את בעל השדה לְעַקֹּר את העשבים משום כלאים,
 60 כִּיּוֹן שֶׁהוּא עֵתִיד מַעֲצָמוּ לַעֲקָרָם מִפְּנֵי שֶׁמִּפְּסִידִים אֵת הַתְּלָתָן.
 61 ומבואר שהעשבים מפסידים את התלתן. מִתְּרַצָּת הגמרא: אֲמַר רַב
 62 רִמְיָה, לֹא מְשָׂאֵי, כָּאֵן - במשנה לענין כלאים מדובר שנטע את
 63 התלתן לְזֵרַע, שְׂרוּצָה לִרְוַע אוֹתָהּ שׁוּב, וּכְאֵן - בתנאים שהתנה
 64 יהושע, מְדוּבָר שֶׁנִּטְעָה לְזֵרֵין - להאכיל לבהמה את ענפיה
 65 הלחים. שֶׁאֵם נִטְעָה לְזֵרַע, קָשׁוּ לָהּ עֲשָׂבִים - העשבים קשים
 66 לתלתן, מִשּׁוּם דְּמִכְחָשִׁי לָהּ - שהם מכחישים אותה, ואם נטעה
 67 לְזֵרִין, מְעֵלֵי לָהּ - הם מועילים לה, מִשּׁוּם דְּכִי קוֹמְטֵי בִּינֵי עֲשָׂבִים
 68 מִיִּדְבָּקָא - שכשהיא עומדת בין העשבים היא מתפשטת עליהם,
 69 והם סומכים אותה שלא תיפול, ולכן אסור ללקוט את העשבים.
 70 תִּירוּץ נוסף: אִיבְעִית אִימָא, לְעוֹלָם עֲשִׂים קָשִׁים לַתְּלָתָן, אֵלֹא
 71 שְׂכָא - במשנה לענין כלאים מדובר שנטע את התלתן לְאִכִּילַת
 72 אֲדָבָא, הוּא עֵתִיד לַעֲקוֹר את העשבים שלא יזיקו לה, וּכְאֵן -
 73 בתנאים שהתנה יהושע מדובר שנטעה לְאִכִּילַת בְּהֵמָה, דְּכִיּוֹן
 74 דְּלִבְהֵמָה הוּא דְּזֵרַעָה, הַעֲשָׂבִים נִמְיָ מִיבְעֵי לָהּ - גם העשבים דרושים
 75 לְאִכִּילַתָּהּ, וְנוֹחַ לוֹ שֶׁתֵּאֱכַל את שניהם. מִבְּרַת הגמרא: וּכְאֵן
 76 יִדְעִין - ומנין אנו יודעים האם נטע את התלתן לְאִדָּם או לְבַהֲמָה.
 77 מִבְּאֵרַת הגמרא: אֲמַר רַב פְּסָא, שְׂאֲרִיָּה מְשָׂאֵי - אם נטע את
 78 התלתן בְּסֵדֵר מִסּוּם כְּעוֹרֵגוֹת, סִימָן הוּא שֶׁנִּטְעָה לְאִדָּם, וְאֵם לֹא
 79 שְׂאֲרִיָּה מְשָׂאֵי - לא נטע כְּעוֹרֵגוֹת, סִימָן הוּא שֶׁנִּטְעָה לְבְּהֵמָה.
 80 הגמרא דנה בתנאי הרביעי שהתנה יהושע: וְקוֹמְטִים נְטִיעָה -
 81 קוצצים ענף אילן בְּכָל מְקוֹם לְשֵׁם נְטִיעָה או הֶרְכָּבָה, וְלֹא יִקְפִיד
 82 עַל כֶּךָ בַּעַל הָאֵילָן, חוּץ מִשְׁתֵּי גְרוּפִית - מידות שהן כמלא שני
 83 אגרופים, שְׁלֵ עֲנָפִים מִעֵץ הַיָּוֵת, שְׂצָרִיךְ לְהַשְׂאִיר בְּאֵילָן, שֶׁאֵם
 84 יִקְצָצוּ אוֹתָם יִפְסִידוּ את האילן שלא יתחילו עֲנָפָיו לְצִמּוֹחַ מִחֻדְשׁ.
 85 ומבאר הגמרא את שיעור גובה הענפים שצריך להשאיר בִּוּיָת
 86 וּבְעוֹר מִינֵי עֲצִים: פִּירְשׁוּ רַבִּי תַנְחוּם וְרַבִּי בְּרַיִם מִשּׁוּם וְקָן אַחַד,
 87 בְּנֵית צָרִיךְ לְהַשְׂאִיר שִׁיעוֹר בְּכִיּוּצָה בְּתַחֲתִית הָעֵנָף סְמוּךְ לְגוֹעַ
 88 הָאֵילָן. בְּקָנִים וּבְקָנִים מוֹתֵר לְקַטּוֹם רַק מִן הַפְּתָק - הקשר התחתון
 89 - הַקּוֹ מִשְׁסוּבֵב את הענף שֶׁבְּעַנְף וְלִמְעַלָּה. וּבְשָׂאֵר כָּל הָאֵילָנוֹת
 90 מוֹתֵר לְקַטּוֹם רַק מִן אוֹבָב - מִפְּרִיו שְׁלֵ הָאֵילָן, דְּהֵיִינוּ מִעֲנָפָיו הֶרְכָּבִים
 91 וְהַדְּקִים, וְלֹא מִן חוּדוֹ שְׁלֵ הָאֵילָן, כְּלוֹמֵר מִעֲנָפָיו הַגְּדוֹלִים וְהַגְּסִים,
 92 שֶׁמֵּהֶם יִצְמָחוּ שׁוּב שָׂאֵר עֲנָפֵי הָאֵילָן, וְרַק מִן עֵנָף הָדָשׁ מִשְׁנָה זו
 93 שְׂאֵינִי עוֹשֶׂה פִירוֹת, וְלֹא מִן יִשָּׁן שְׁהוּא עוֹשֶׂה פִירוֹת, וְרַק מִמְּקוֹם
 94 שְׂאֵינִי ר״אָה אֵת הַחֲמָה, דְּהֵיִינוּ מִהֶעֱנָפִים שְׁבִין עֲנָפֵי הָאֵילָן, שְׂאֵינִי
 95 מַצְמִיחַ פְּרוֹת טוֹבִים כֹּל כֶּךָ,

1 ואלו הם: א. שִׁיְהוּ מְרַעִין בהמות בְּחוֹרְשֵׁין - ביערות שבארץ
 2 ישראל, וְלֹא יִקְפִיד עַל כֶּךָ בַּעַל הַיַּעַר. ב. וְקוֹמְטִין עֲצִים בְּשְׂדוֹתֵיהֶם
 3 של חֲבֵרֵיהֶם. ג. וְקוֹמְטִים עֲשָׂבִים לְמֵאֱכָל בְּהֵמָתָם בְּכָל מְקוֹם, חוּץ
 4 מִהַגְּדֵלִים עִם הַתְּלָתָן - מִן קטנית, שֶׁהַעֲשָׂבִים טוֹבִים לוֹ. ד.
 5 וְקוֹמְטִים נְטִיעוֹת - קוצצים ענפי אילן בְּכָל מְקוֹם, כְּדִי לְטַעַת אוֹתָם
 6 בְּמִקּוֹם אַחֵר, או הֶרְכָּבִים עַל אֵילָן אַחֵר, וְלֹא יִקְפִיד עַל כֶּךָ בַּעַל
 7 הָאֵילָן, כִּיּוֹן שֶׁאִין זוֹ מִפְּסִידוֹ, חוּץ מִשְׁתֵּי גְרוּפִית - מידות שהן
 8 כמלא שני אגרופים שְׁל עֲנָפִים מִעֵץ הַיָּוֵת, כִּיּוֹן שֶׁדֶרֶךְ הָעוֹלָם
 9 לְהַשְׂאִירָם בְּאֵילָן כְּשֶׁקוֹצֵץ אֵת עֲנָפָיו כְּדִי לְשׁוֹרְפָם, כְּדִי שֶׁמֵּהֶם
 10 יִתְחִילוּ שׁוּב לְצִמּוֹחַ עֲנָפֵי הָאֵילָן, וְאֵם יִקְצָצוּ אוֹתָם יִפְסִידוּ אֵת
 11 הָאֵילָן. ה. וּמְעֵין הַיּוּצָא בְּתַחֲלִיל מִן הָאֲדָמָה, לְאַחַר הַנְּחֻלַת הָאֲרֶץ,
 12 בְּקִרְקַע שֶׁל אָדָם, בְּנֵי הַיַּעַר מְסַתְּפִין - נוטלים מים מִמֶּנּוּ, וְלֹא
 13 יִקְפִיד עֲלֵיהֶם בַּעַל הַקִּרְקַע. ו. וּמְחִיבִין - פורסים חכה לצידת דגים
 14 בְּיָמָה שְׁל מְבָרָא, אִף שֶׁהוּא בְּחֻלְקָם שֶׁל שְׁבַט נִפְתְּלֵי וְשִׁיכַת לָהֶם,
 15 וּבְלִבְדָּא שְׂלֵא יִפְרִים קָלַע - גִּדְרֵי קָנִים עַל יְדֵי יִתְיֻדוֹת בְּקִרְקַע הַיָּם,
 16 וְעֵמִיד - יַעֲכֵב אֵת הַסְּפִינָה הַעוֹבֵרַת שָׁם, וְיִפְסִיד אֵת בַּעֲלֵיהָ. ז.
 17 וְהַהוֹלְכִים בְּדֶרֶךְ וְנִצְרָכִים לְנִקְבֵיהֶם נִפְגִּין לְאַחֲרֵי הַגֵּדֵר שֶׁל שְׂדֵה
 18 מִשּׁוּם צְנִיעוֹת, וְנוֹטְלִים אֲבָן מִהַגֵּדֵר לְנִיקוּי גוֹפֵם, וְאִף שֶׁעַל יְדֵי כֶּךָ
 19 נִפְרָצַת הַגֵּדֵר, וְאֵפִילוּ בְּשָׂדֵה מְלִיאָה בְּרִבּוֹם שֶׁהוּא צִמַּח יִקְר וְצָרִיךְ
 20 שְׁמִירָה מְעוֹלָה, תִּיקוּן יְהוּשֻׁעַ שְׂאִין חוֹשְׁשִׁים לְפִרְיַצַת הַגֵּדֵר.
 21 וּמְחַלְלִים בְּשִׁבְלֵי הַרְשׁוֹת - בְּשׂוֹת לְאַחַר שֶׁקָּצְרוּ אֵת הַתְּבוּאָה,
 22 וּבַעֲלֵיהֶם מִפְּקִיעִים אוֹתָם שִׁילְכוּ בָהֶם אֲנָשִׁים וְלֹא יִצְטַרְכוּ לְהִקִּיף
 23 אֵת הַשְּׂדֵה, עַד שֶׁתִּגְדֵר רְבִיעָה שְׁנָיָה - עַד שִׁירַד הַגֵּשֶׁם הַשְּׁנִי, דְּהֵיִינוּ
 24 מִי"ז בְּמִרְחָשׁוֹן (תענית ו'). שְׁמוּמָן זֶה וְהַלֵּאָה צוּמַחַת הַתְּבוּאָה,
 25 וְנִפְסַדַת כְּשׁוֹדֵרְסִים עֲלֶיהָ. ח. וְעוֹבְרֵי הַדְּרָכִים מְסַתְּלִין לְגִבּוֹל
 26 הַשְּׂדוֹת שְׁבַצְדֵי הַדְּרָכִים, אִף שִׁישׁ בְּהוֹן תְּבוּאָה, מִפְּנֵי יִתְיֻדוֹת
 27 הַדְּרָכִים - מִפְּנֵי הַטִּיט שְׁבִדְרָכִים, שֶׁמִּתְקַשֶׁה בַּיּוֹמוֹת הַקִּיץ עַל יְדֵי
 28 שְׂדִיסוֹ עֲלֵיו אֲנָשִׁים או בְּהֵמוֹת יְמוֹת הַחוֹרֵף, וְנַעֲשֶׂה כְּעַמּוּדִים
 29 קִטְנִים מִפְּרִיעִים לְהִלְכִיחָהּ. ט. וְהַתּוֹעָה בֵּין הַכְּרָמִים, וְאֵינוּ מוּצָא
 30 אֵת הַדֶּרֶךְ, מְפַשְׂרֵי - חוֹתָךְ אֵת זְמוּרוֹת הַגִּפְנִים הַמַּעֲכֹבֹת בַּעֲדוֹ,
 31 וְעוֹלָה בְּמַעֲלַת הַכֶּרֶם לְחַפֵּשׁ אֵת הַדֶּרֶךְ, וּמְפַשְׂרֵי - חוֹתָךְ אֵת
 32 הַזְּמוּרוֹת, וְיִוָּרֵד בְּמוֹרֵד הַכֶּרֶם לְחַפֵּשׁ אֵת הַדֶּרֶךְ. י. וְמֵת מְצִנָּה קוֹנָה
 33 אֵת מְקוֹמוֹ שְׁבוּ מֵת, וְשֵׁם תְּהֵא קְבוּרָתוֹ, וְאִין בַּעַל הַקִּרְקַע יוּכַל
 34 לַעֲכֹב אֹתָהּ.
 35 הגמרא מבאר את הברייתא ודנה בדבריה: התנאי הראשון
 36 שהתנה יהושע היה, שִׁיְהוּ מְרַעִין בהמות בְּחוֹרְשֵׁין - ביערות
 37 שבארץ ישראל. אֲמַר רַב פְּסָא, לֹא אֲמַרְנָא, לֹא אֲמַרְנָא הֵיטֵר זֶה,
 38 אֵלָּא כְּשִׁרְוּעָה בְּהֵמָה דְּקָתָה בְּנֶפֶשׁ - ביער גדול שאילנותיו מרובים,
 39 ואינה מכלה את האילנות שבו, אֲבָל לְרַעוֹת בְּהֵמָה דְּקָתָה בְּדָקָה -
 40 ביער קטן שאילנותיו מועטים, ויכולה לכלות את האילנות שבו,
 41 וְכֵן לְרַעוֹת בְּהֵמָה נֶפֶשׁ אִף בְּנֶפֶשׁ - ביער גדול, לֹא הֵתִיר יְהוּשֻׁעַ,
 42 וְכָל שְׂכָן לְרַעוֹת בְּהֵמָה נֶפֶשׁ בְּדָקָה - ביער קטן, וְלֹא הֵתִיר.
 43 הגמרא דנה בתנאי השני שהתנה יהושע: וְקוֹמְטִין עֲצִים
 44 מְשְׂדוֹתֵיהֶם של חֲבֵרֵיהֶם. מִבְּאֵרַת הגמרא: לֹא אֲמַרְנָא - לא אמרנו
 45 הֵיטֵר זֶה, אֵלָּא בְּהוּיָמֵי וְהוּיָ - עֲצֵי סָנַה של קוצים שאינם חשובים,
 46 אֲבָל בְּשָׂאֵר הָעֲצִים לֹא, כִּיּוֹן שֶׁמִּפְּסִיד אֵת בַּעַל הָעֵץ. וְאֵפִילוּ בְּהוּיָמֵי
 47 וְהוּיָ - בקוצים לֹא אֲמַרְנָא - לא אמרנו אֵלָּא בְּמַחְזְרֵין לְקִרְקַע, אֲבָל
 48 בְּתוֹשִׁין לֹא, כִּיּוֹן שֶׁבַעֲלַת הַשְּׂדֵה טֵרַח וְתוֹלֶשֶׁם, וּוְדַאי דַּעְתּוֹ

"נגדיל תורה ויאדיר" קאי הן על מלמדי תינוקות של בית רבן, והן
 על תלמידי חכם היותר גדול שנמצא בדרגה שיודע כבר כל הדרוש
 להמעשה אשר יעשו
 משיחת מוצאי שבת, יו"ד שבט, ה'תשל"ד

בבא קמא. פרק שביעי - מרובה - דף פא עמוד א - מתוך מהדורת "אבן ישראל - (שטיינזולץ)" רה רש"י תוספות

1 שיהו פועלין. בהמות החורשין ושלא יקפיד בעל הער על פה ומלקטין עציים. משדה
2 חבירו וכן עשבים למאכל בהמה: חוץ משדה תלתן. דמעלו לה עשבים הגדילות עמה
3 והתולשן מפקסיד את התלתן תלתן מין קטנית ושמה פגור"א: וקומטין נגיעות. מן האילן
4 קוטם בד לישע או להרכיב ולא יקפיד בעל האילן: חוץ מגרופיות של וית. והוצרן ויתו

1 שיהו מרעין בחורשין ומלקטין עציים בשדותיהם
2 ומלקטים עשבים בכל מקום חוץ מתלתן וקומטים
3 נגיעות בכל מקום חוץ מגרופיות של וית ומעין
4 הוציא בתחילה בני העיר מסתפקין ממנו ומחפין
5 בגמה של מבריא ובלבד שלא יפרוס קלע ועמיד את
6 הפסגה ונפנין לאחורי הגדר ואפילו בשדה מליאה
7 רכפום ומהלכים בשבילי הרשות עד שתרד רביעה
8 שניה ומסתלקין לצדי הדרכים מפני יתירות הדרכים
9 והתועה בין הכרמים מפסגו ועולה מפסגו ויורד ומת
10 מצוה קונה מקומו: שיהו מרעין בחורשין אמר רב
11 פפא לא אמרן אלא דקה בגסה אבל דקה בדרקה
12 וגסה בגסה לא וכל שכן גסה בדרקה דלא: ומלקטין
13 עציים משדותיהם לא אמרן אלא בהזומי והיגי אבל
14 בשאר עציים לא ואפילו בהזומי והיגי לא אמרן אלא
15 במחוברין אבל בתולשין לא ואפי' במחוברין לא אמרן
16 אלא בלא אבל ביבשים לא ובלבד שלא ישרש:
17 ומלקטין עשבים בכל מקום חוץ משדה תלתן למימריא
18 תלתן מעלו לה עשבים ורמיניה תלתן שעלתה עם
19 מיני עשבים אין מחיבין אותו לעקור אמר רב ירמיה
20 לא קשיא פאן לורע פאן לורעין לורע קשו לה עשבים
21 דמפחשי לה לורעין מעלי לה דכי קיימי ביני עשבים
22 מורכבא איבעית אימא פאן לאדם פאן לבהמה דכין
23 דלבהמה הוא דרעה עשבים נמי מובעי לה ומנא
24 דעינין א"ר פפא שאריה משארי לאדם לא שאריה
25 משארי לבהמה: וקומטין נגיעה בכל מקום חוץ
26 מגרופיות של וית פ"ו ר' תנחום ור' בריים משום וכן
27 אחר בזית כביצה בקנים ובגפנים מן הפסק ולמעלה
28 ושאר כל האילנות מן אובו של אילן ולא מן חודו
29 של אילן מן חדש שאינו עושה פירות ולא מן ישן
30 שהוא עושה פירות ממקום שאינו רואה את החמה
31 ולא

1 הכי אמר בפ"ק דביצה (דף ה. ו. ושם) בירט שני יתעסקו בו ישראל אפילו בירט שני של
2 ר"ה כ"ש מילה דשרי ע"י נכרי איסורא דאורייתא בשבת כדפי' בהלכות גדולות ושרי
3 נמי ע"י ישראל בירט שני של ר"ה ומיהו אין זה ק"ו דמן תדון וזה ליה למישרי לקבור
4 מת בשבת אלא לפי שהוא מוכער ומתבטל ומתבטל בשבת שנעשה באיסור שבת
5 אפילו ע"י נכרי מידי דהוה אהיהא דתנן בפרק
6 השואל (שבת דף קנא.) עשה נכרי ארון ותפר
7 קבר אם בשביל ישראל לא יקבר בו עולמות
8 ולא שרי בכדי שיעשו כמו בחי מטעם
9 דפרישית ומדע דהא במת שריא כרמלית
10 כדאמרין בהמצינע (שם דף צד.) דגדול כבוד
11 הכריות אי"כ כ"ש דהוה ליה למישרי לקבור ע"י
12 נכרי אלא על כרחך טעמא וזו כדפרישית
13 וא"ש נמי הא דאמרין בפ"ב דביצה (דף כב.)
14 אממרן שריא למיכיל עינא אפי' בירט שני של
15 ר"ה ופרין והאמר רבה מת בירט שני יתעסקו
16 בו ישראל מה שאין כן בכיזה והשתא מאי
17 פריך מביצה והא פריך חולה אית לן למשרי
18 ספי אפי' ממת דבסוף מפנין (שבת דף קטט.)
19 אמר דכל צרכי חולה נעשין על ידי ארמאי
20 בשבת ומיכיל עינא ממהה התם לחולה שאין
21 בו סכנה ואומר לנכרי ועושה אפי' איסורא
22 דאורייתא אי"כ אית לן למישרי בק"ו ממת אפי'
23 לכתוב סמנין כתיב טוב שני של ראש השנה על
24 ידי ישראל ולמאי דפרישנא אתי שפיר דליבא
25 ק"ה

1 חוץ מגרופיות של וית. פירש בקונטרס מלא שני
2 אגרופין ובערוך פירש מגרופיים גפנים
3 וענפי הזית קרויין גרופיים כמו יזר בתאנה
4 ומורה בגפנים שכל אחד יש לו שם לבדו והביא
5 הא דאמר בבראשית רבה ואתה קח לך מקל
6 מאכל אשר יאכל נמורות לנטיעות יזריר לתאנים
7 גרופיות לזיתים:

1 ופועין היוצא בתחילה בני העיר מסתפקין
2 וממנו. למאי דאמר לתנאים
3 שהתנה יהושע אפי' בחור' יש לתמוה הא דאמר
4 בפרק כל הצלמים (ע"ז דף מו. ושם) המשתתהו
5 למען מימיו מהו לנטקים ופשיט ליה מתא
6 דאמר מים של רבים אין נאסרים ומשני דנבעי
7 מארעה והשתא אבתי של רבים הם מתנאי
8 יהושע ויש לחלק בין יוצא מאילן לטרב בו
9 והפיר:

1 ומחפין בימה של טבריא. כל אדם ובלבד
2 שלא יפרוש קלע נמי לכל אדם
3 ואפי' הנעלים עצמן כדנתנא לקמן שהתנו
4 השבטים והם זה אכל צד הוא במכמותו וברשת והינין הנעלים שהוא שלקום: אין
5 מחיבין אותו לעקור. פירש בקונטרס שע"כ עתיד לישלם לפי שמפסידין את התלתן וקשה
6 לפירושו דאין מחיבין משמע שאין אסור בתנאה ועוד דאם מתיאס ומתעצל לעקור לקח
7 לא נחייבנו דהא איבא איסור כשמתיאס כדתנן במסכת כלאים (פ"ה מ"ו) ורואה ר"ק
8 בכרמו ואמר לכשאגיע שם אלקטנו ומתירין לכשאחזור אלקטנו והוסיף מאתים אסור
9 ונראה לר"י דאין מחיבין אותו לעקור דליבא איסורא שריה הוא לא ור"ע אלא מאלין
10 בא ומשום מקיים בכלאים ליבא בין דקשו להו עשבים ולר"ע איצטריך דאמר בפרק
11 בתרא דע"ז (דף סד.) ובמסכת (דף כ"א) המקיים בכלאים לוקח ולא מלוקת ממש דלאו שאין
12 בו מעשה הוא אלא איסורא בעלמא הוא אי"כ אפי' לרבנן איצטריך והיבא דתיבא ליה
13 הייבדו חכמים שלא יחדדו שורעים והא דנקט תלתן שעלתה עם מיני עשבים ולא נקט תלתן
14 אפילו שמתכוין לרוע תחילה שאר רעים והתלתן עלה
15 כלאים אמאי אסור ללקט והאמר בפ"ק דמ"ק (דף ר"ה) שתקנו שיהו מפקירין כל השדה שיש בו כלאים וי"ל דהבא
16 בולבא שיתורא כדתנן במסכת כלאים (פ"ב מ"א) ומייתי לה בהמורה

1 פירות (כ"ב דף צד.) כל סאה שיש בו רובע ממין אחר ימנע:

1 הגעשים ונעשין לה סמיכה כעין דלת של כרם. ומנא דעינין. אם רעה לאדם דשרי ליה
2 למלקט מן העשבים בתנאי יהושע: משארי. עשויים כערוגות: בזית כביצה. כשיעור גובה
3 ביצה צריך להניח מן הזית מלמטה סמוך לגוע: מן הפסק ולמעלה. מותר לקטום פסק
4 קשו: מאיבן של אילן. מפריה כלומר מענפין תרכין דקין: ולא מחודו. מענפין גדולים ונסין
5 באילן גמור ל"א מחובו של אילן ממחובותו מקום שיש ענפין הרבה דהיינו באמצע גבהו
6 ולא מחודו מלמעלה ענף האמצעי שהוא עליון ועיקר האילן מתשובות האנונים: מן
7 התרש. בד שגדל וניתוסף בשנה זו שעדיין אין עושה פרי:

1 ולא
2 הייבדו חכמים שלא יחדדו שורעים והא דנקט תלתן שעלתה עם מיני עשבים ולא נקט תלתן
3 אפילו שמתכוין לרוע תחילה שאר רעים והתלתן עלה
4 כלאים אמאי אסור ללקט והאמר בפ"ק דמ"ק (דף ר"ה) שתקנו שיהו מפקירין כל השדה שיש בו כלאים וי"ל דהבא
5 בולבא שיתורא כדתנן במסכת כלאים (פ"ב מ"א) ומייתי לה בהמורה

1 ולא מפקום הריאה את החמה. סביבות צדין מבחוץ מפני שהוא עיקר האילן שהחמה
 2 מבשלת שם את הפרי וממתיקה מלא הכל חרם. מלא חבל של מצודה היה לו בדרומה
 3 מן הנקשה למשורר רשתו חרם כמו מצודים וחרמים (קהלת ז): בחנות כל השקפים. כל מי
 4 שירצה ישול דהא במטלטלי ושאך השלל והמלוקח היה: וכן אתה מוצא בכעני. אי"פ

5 שכתוב בהן הר האמורי אף כעני ופריז כר היו
 6 לקחם וישראל שירשו היה להם לכל אהרן הר
 7 ושפלה ונגב ועמק ארץ שדות ובקעות ששורין
 8 כפפיה"ה לכן נקראת נגב שכל שעה היא נגובה
 9 אמר שם צל אילנות וחקמה זורתת ומנגבתה:
 10 אמר ליה לשמיעה. בחול: שרמיה. טהורה ביטט
 11 והבררה פה: והא. קרקע ידוך אפילו כל. ירך

12 עליה בלילה קשה לה דריסת הרגל ממחרת:
 13 אפילו בחוצה לארץ. וכ"ש בבבל שמצוין שם
 14 שירות ועובדין ושבים והוצרך להננות: מפסע
 15 ואיל. מניח ליתן פסיעות שבות ולא היה רוצה
 16 להסתלק אל מצר השרה גדולתו. שהוא מראה
 17 לנו שהוא רך שמם מאד ואינו חושש לתנאי
 18 שותתה: והושע ומחזי ביהרר: בנידא דפירולא.

19 כלומר נדוי: מאי וכן. פשיטא מאי שקא איהו
 20 מחבריה: והשבותו. את גופו משמע שאם טעה
 21 החברך אתה צריך להעלותו לדרך. דאורייתא כי
 22 צרי. יקח סביבות מצרי חרמים ולא יעבור
 23 בתוכם ויפסידם: אפיקתא. רה"ר ט"ו אמה: שרת
 24 בור. מפאן לאיסרטאי ושרה ניר מכאן מפנהו
 25 לשדה בור ניר חרש ולא ורעי: פפנהו. אלמא
 26 לא קנה מקומו דאי קנה מקומו מי בעל השדה
 27 של זמין ושל שמאל לעובריה: על הפיצר. מוטל
 28 ברוחב הדרך ועובדין ומאהילין עליו עושי

29 טהרות ומשמאות: כל שלשים יום. שלשים יום
 30 רשאי להניח שם: דר' ישמעאל בנו של ר' יוחנן
 31 בן בריה. בפרק הגזול בתרא: נחיל. של דבורים
 32 שהלכו לשדה חבירו ונתישבו על שוכתה של
 33 אילן ואם ישול אהרן אהרן הן פורחות ואובדות
 34 מאחר שמתנו עינתן באותה שוכה לפיכך
 35 קוצצה ונותן לו דמים: ומציל דובשני. זה בא
 36 בכדו של יין וזה בא בכדו של דבש ובסדקה
 37 תבית של דבש וכן זה בא בחבילת פשתן על
 38 חמורו וזה בא בחבילת עצים ומת חמורו של
 39 בעל פשתן ופרק זה את עציו ושבעו: דר' יהודה
 40 ודריב' ישמעאל יחזיקי נידו ובריתא דעשרה

41 תנאים סתמא היא
 והא

1 אין לך כל כשט ושפט מישראל גרטינן. ובפ' נוחלין (כ"ב דף קכב. ושם) גבי חלוקת
 2 העולם הבא גרטינן אין לך כל אהרן ואהרן מישראל בן נראה לר"ת: ונזמל דמי
 3 יינו מתוך דובשני של חבירו. ע"כ מירי בשעקל בית הבד כירך עליה דאל"כ לימא ליה
 4 מהפקינא קוביא בדאמר לקמן בפרק בתרא (דף קטו) וא"ת ואמאי נוטל דמי ינו הא אמר

5 לקמן בפרק בתרא (שם) דאין לו אלא שכרו
 6 ומצי למימר דיהך דר' ישמעאל בנו של רבי יוחנן
 7 בן ברוקה פליג בדאמר בסמוך ביהדיקא לא
 8 קאמר וכן משמע בתוספתא דבתר דר' דלא קרין
 9 קתני דר' אבא אין נראה דלקמה ישול דמי ינו
 10 הלא יכול לומר אני הייתי דוחק ומציל
 ביון

7 שבטים זה עם זה שלא יפרום קליעה ויעמיד את הספינה אבל צד הוא ברשותות
 8 ובמכמרות תנו רבנן ימה של סבריא בחלקו של נפתלי היתה ולא עוד אלא שנטל מלא
 9 חבל חרם בדרומה לקיים מה שנאמר ים ודרום ירשה תניא רבי שמעון בן אלעזר אומר
 10 תלושין שבהרים בחוקת כל השבטים הן עומדים ומחוקרים בחוקת אותו השבט ואין לך
 11 כל שבט ושבת מישראל שאין לו בהר ובשפלה ובנגב ובעמק שנאמר פנו וסעו לכם ובאו
 12 הר האמורי ואל כל שכנו עברכה בהר בשפלה ובנגב ובחוף הים וגו' וכן אתה מוצא
 13 בפנענים ובפרזים ובאמורים שלפניהם שנאמר ואל כל שכנו אלמא שכנו הכי הוו:

14 ונפנין לאחורי הגדר ואפילו בשדה שהיא מלאה פרפום אמר רב אחא בר יעקב לא נצרכה
 15 אלא ליטול הימנו צרור אמר רב חסדא ואפילו בשבת מר וזמרא חסדא שקיל ומהדר
 16 וא"ל לשמיעה (למחר) ויל שירקיה: ומהלכין בשבילי הרשות עד שמתרד רביעה שניה אמר
 17 רב פפא והאי דידן אפילו מל קשי לה: ומסלקין לצדי הדרכים מפני יתירות הדרכים
 18 שמואל ורב יהודה הוו שקלי ואולי באורחא הוה מסתלק שמואל לצדי הדרכים א"ל רב

19 יהודה תנאין שהתנה יהושע אפילו בבבל א"ל שאני אומר אפילו בחוצה לארץ רבי ורבי
 20 תניא הוו שקלי ואולי באורחא אסתלקו לצדי הדרכים הוה קא מפסיע ואולי ר' יהודה בן
 21 קנוסא קפיהו א"ל רבי לרבי תניא מי הוא זה שמראה גדולה בפנינו א"ל ר' תניא שמא
 22 ר' יהודה בן קנוסא תלמידי הוא וכל מעשיו לשם שמים כי מטו לגביה חזיה א"ל אי
 23 לאו יהודה בן קנוסא את גזרתניהו לשקוד בגיורא דפרולא: התועה בין הפרמים מפסוג
 24 ויורד מפסוג ועולה: ת"ר הריאה חבירו תועה בין הפרמים מפסוג ועולה מפסוג ויורד

25 עד שמעלהו לעיר או לדרך וכן הוא שתועה בין הפרמים מפסוג ועולה מפסוג ויורד עד
 26 שיעלה לעיר או לדרך מאי וכן מהו דתימא חבירו הוא דידע להיכא מסלק דניפסוג אבל
 27 הוא דלא ידע להיכא קא סליק לא ניפסוג נהדרה נהדר בי מיצרי קמ"ל הא דאורייתא
 28 הוא דתניא השבת גופו מניין ת"ל והשבותו דאורייתא הוא דקאי בי מיצרי אתא הוא תקין
 29 דמפסוג ועולה מפסוג ויורד: ומת מצוה קנה מקומו: ורמינהי המוצא מת מוטל באיסרטאי
 30 מפנהו לימין איסרטאי או לשמאל איסרטאי שדה בור ושדה ניר מפנהו לשדה בור שדה

31 ניר ושדה ורע מפנהו לשדה ניר היו שתייהן בורות שתייהן נרות שתייהן זרועות מפנהו למקום שירצה אמר רב ביבי במוטל
 32 על תמיצר מתוך שניתן לפנותו מפנהו לכל מקום שירצה אמרי עשרה הני חד סרי הויין מהלכין בשבילי הרשות שלמה אמרה
 33 בדתניא הרי שפלו פירותיו מן השדה ואינו מניח בני אדם ליפגם בתוך שדהו מה הפריות אומרות עליו מה הנאה יש לפלוני
 34 ומה הפריות מיוקות לו עליו תכתוב אומר מהיות טוב אל תקרי רע ומי פתיב מהיות טוב אל תקרי רע אין פתיב פי האי גוונא
 35 אל תמנע טוב מפעליו בהיות לאל ידך לעשות ותו ליפא והא איפא דרבי יהודה דתניא רבי יהודה אומר בשעת הוצאת זבלים
 36 אדם מוציא זבל לרה"ר וצוברו כל שלשים פדי שיהא נישוף ברנלי אדם וברנלי בהמה שעל מנת בן הנחיל יהושע לישאל את

37 הארץ והא איפא דר' ישמעאל בנו של ר' יוחנן בן ברוקה אומר תנאי ב"ד הוא
 38 שיהא זה יורד לתוך שדה חבירו וקוצץ שוכו של חבירו להציל נחיל שלו ונותן לו דמי שוכו של חבירו ותנאי ב"ד הוא שיהא
 39 זה שופך יינו ומציל דובשני של חבירו ונטל דמי ינו מתוך דובשני של חבירו ותנאי ב"ד הוא שיהא זה מפרק את עציו ומטען
 40 פשתנו של חבירו ונטל דמי עציו מתוך פשתנו של חבירו שעל מנת בן הנחיל יהושע לישאל את הארץ ביהדיא לא קאמרין

56 וְהַלְכִים בְּשִׁבְלֵי הַרְשׁוּת - בשדות לאחר שקצרו את התבואה,
 57 ובעליהן מפקירים אותן שילכו בהן אנשים ולא יצטרכו להקיף את
 58 השדה, עַד שֶׁתֵּרֵד רִבְעֵה שְׁנָיָה - עד שירד הגשם השני, דהיינו מ"ז
 59 במרחשון (תענית ו). שמוזמן זה והלאה צומחת התבואה, ונפסרת
 60 כשדורסים עליה. אָמַר רַב פִּפְסָא, וְהָאֵי דִּינָן - והקרקע שלנו בבבל,
 61 שהיא לחה ומלאה ברוך, אֲפִילוּ אִם ירד עליה מַל בלילה, קָשִׁי לָהּ
 62 דריסת הרגל אחר כך, ולכן איך לעבור בשדה לאחר שנורעה, אף
 63 קודם הרביעה אחר כך. והנה.
 64 הגמרא דנה בתנאי השמיני שהתנה יהושע: יְעוּבְרֵי הַדְרָכִים
 65 מִסְתַּלְקִין לְגַבּוּל הַשְּׂדוֹת שֶׁבְצִדֵי הַדְּרָכִים, אף שיש בהן תבואה,
 66 מִפְּנֵי יְתִידוֹת הַדְּרָכִים - מפני הטיט שבדרכים, שמתקשה בימות
 67 הקיץ על ידי שדרסו עליו בימות החורף, ונעשה כעמודים קטנים
 68 המפריעים להליכה. הגמרא מביאה מעשה בענין זה: שְׁמוּאֵל וְרַב
 69 יְהוּדָה הָיוּ שֶׁקָּלִי וְאֹאֲלֵי כְּאֹהֲרָא - היו הולכים בדרך, והפריעו להם
 70 יתידות בדרכם, וְהָיָה [יהיה] מִסְתַּלְקֵם שְׁמוּאֵל לְשְׂדוֹת שֶׁבְצִדֵי
 71 הַדְּרָכִים, ואף שיהושע התנה כן בארץ ישראל, מכל מקום עשה כן
 72 אף בבבל. אָמַר לִיהֵ רַב יְהוּדָה, הָאֵם הַתְּנָאִין שֶׁהִתְנָה יְהוֹשֻׁעַ נוֹהֵגִים
 73 אֲפִילוּ בְּבָבֶל. אָמַר לִיהֵ, אֲבָן כִּךְ הַדְּבַר, שְׂאֵנִי אֹמְרֵם שִׁיהוֹשֻׁעַ הִתְנָה
 74 אֲפִילוּ כְּהוֹצֵא לְאֶרֶץ, כיון שהוצרך להתנות לצורך אנשים
 75 העוברים בדרכים, וזה שייך גם בחוץ לארץ, וכל שכן שהוצרך
 76 להתנות שמוטר לשעות כן בבבל, שמיצויים שם שירות יעוברים
 77 ושבים בדרכים. הגמרא מספרת מעשה נוסף בענין זה: רַבִּי
 78 חֵיָא הָיוּ שֶׁקָּלִי וְאֹאֲלֵי כְּאֹהֲרָא - היו הולכים בדרך, והיו בדרכם
 79 יתידות המעכבות את ההליכה, ולכן אֲסַתְּלִקוּ לְשְׂדוֹת שֶׁבְצִדֵי
 80 הַדְּרָכִים. הָיָה קָא מִפְּסִיעַ וְאֹאֲלֵי רַבִּי יְהוּדָה בְּן קִנּוּסָא קָמִינָה - היה
 81 פוסע פסיעות גסות וחולץ מיתד ליתד לפניו, ולא הסתלק
 82 לשדות שבצדדים. אָמַר לִיהֵ רַבִּי רַבִּי חֵיָא, מִי הוּא זֶה שֶׁמִּפְּרָאָה
 83 דְּרוּלָה בְּפִינָיו, ומראה שהוא ירא שמים גדול יותר ואינו רוצה
 84 להקל כתנאי זה, ונראה כגאווותו. אָמַר לִיהֵ רַבִּי חֵיָא, שְׂמָא רַבִּי
 85 יְהוּדָה בְּן קִנּוּסָא מְפִינֵי הוּא, וְכָל מַעֲשָׂיו לְשֵׁם שְׁמַיִם, והינו מתכוון
 86 להתנאות. בִּי מִטּוֹ לְגִבְיָהּ - כשהגיעו אליו רבי ורבי חיאי, חִיָּיָה -
 87 הסתכל בו רבי, וראה שאכן רבי יהודה בן קנוסא הוא, וְאָמַר לִיהֵ,
 88 אִי לֹא יְהוּדָה בְּן קִנּוּסָא אַתָּה - אם לא אתה יהודה בן קנוסא,
 89 גִּזְרִיתִינוּ לְשֶׁקֶר בְּנִיזְרָא דְּפִרְוֵלָא - היית גזור את שוקך במגזרה
 90 של ברזל, כלומר היית נמדה אותך, כיון שהיית נראה כמתגאה.
 91 הגמרא דנה בתנאי התשיעי שהתנה יהושע: וְהִתְוַעָה בֵּין הַכְּרָמִים,
 92 ואינו מוצא את הדרך, מִפְּסִיג - חותך את זמורות הגפנים
 93 המעכבות בעדו, וְעוֹלָה בַּמַּעֲלָה הַכֵּרֵם לַחֲפֵשׁ אֶת הַדֶּרֶךְ, וּמִפְּסִיג -
 94 חותך את הזמורות, וְיִוֵּרֵד בַּמּוֹרֵד הַכֵּרֵם לַחֲפֵשׁ אֶת הַדֶּרֶךְ. הגמרא
 95 מביאה ברייתא בענין זה: הָיָה רַבִּי חֵיָא אֶת חֲבִירֵי שְׂתוּעָה בֵּין
 96 הַכְּרָמִים, מִפְּסִיג וְעוֹלָה וּמִפְּסִיג וְיִוֵּרֵד, עַד שֶׁמִּפְּעִלָהּ לְעִיר אוֹ לְדֶרֶךְ.
 97 וְכֵן הוּא עֲצַמּוֹ שְׂתוּעָה בֵּין הַכְּרָמִים, מִפְּסִיג וְעוֹלָה וּמִפְּסִיג וְיִוֵּרֵד, עַד
 98 שֶׁיִּפְּעֵלָהּ לְעִיר אוֹ לְדֶרֶךְ.
 99 שואלת הגמרא: מָאֵי זֶכֶן - מדוע הברייתא צריכה לומר שגם
 100 כשהוא עצמו תועה הוא יכול לחתוך את הזמורות, וכי כמה שונה
 101 הוא מחבירו. משיבה הגמרא: מָהוּ דְּחֵיָא - היית מעלה בדעתך
 102 לומר, שחבירו הוא יודע לְחֵיָא מִפְּסִיג - שדווקא כדי להעלות את
 103 חבירו, התירו לו דִּנְפִיסוֹג - לחתוך את הזמורות, כיון שהוא יודע
 104 איזה מן הזמורות לחתוך, אֲכָל כִּשְׁהוּא עֲצַמּוֹ תוּעָה, לֵאלֹא יִדַּע
 105 לְחֵיָא קָא פִּלְקֵי - שהוא אינו יודע להיכן הוא עולה, לֵאלֹא יִנְפִיסוֹג -
 106 לא יחתוך את הזמורות, מחשש שיחתוך זמורות רבות לחינם עד
 107 שיגיע למקומו, אלא נְהִירֵיהּ תְּהִירֵי בִּי מִיָּצְרִי - יחזור אחר הדרך
 108 ויקיף בין הכרמים, קָא מְשַׁמְעֵי לָן שְׁגַם כִּשְׁהוּא עֲצַמּוֹ תוּעָה מוֹתֵר
 109 לו לחתוך את הזמורות כדי למצוא את הדרך.
 110 מקשה הגמרא על תנאי זה: מדוע היה צריך יהושע להתנות

1 וְלֹא מִהֶעֱנַפִּים הַגְּדִלִים בְּקִוּוּם שְׁהוּא - האילן רואה את התמה,
 2 דהיינו בצידי האילן, כיון שהחמה מבשלת את הפרי וממתיקה
 3 אותו, שְׂנֵאָמַר (דברים לג יד) וְיִמְגַר תְּבוּאוֹת שְׁמֶשׁ, וּמְגִיד הוּא
 4 לְשׁוֹן מַתִּיקוֹת, כלומר שהשמש ממתיקה את התבואות.
 5 הגמרא דנה בתנאי החמישי שהתנה יהושע: וּמִצֵּן הַיּוֹצֵא בְּתַחֲלִילָה
 6 מִן הָאֲדָמָה לְאַחַר הַנְּחֹלֵת הָאֶרֶץ, בקרקע של אדם, בְּנֵי הַעִיר
 7 מִסְתַּתְּקִין - נוטלים מים מִמֶּנּוּ, ולא יקפיד עליהם בעל הקרקע.
 8 אָמַר רַבָּה בַּר רַב הוֹנָא, וְהַמְשַׁתְּמֵשׁ נוֹתֵן לוֹ - לבעל הקרקע דָּמִים
 9 עַל הַהִשְׁתַּמְשׁוֹת. מסיימת הגמרא: וְלִית הַלְכָתָא בְּיוֹתֵיהּ - ואין
 10 הלכה כמותו, אלא אינו חייב לשלם לו על כך.
 11 הגמרא דנה בתנאי השישי שהתנה יהושע: וּמִתְּכִין - פורסים חכה
 12 לצידת דגים בַּיָּמָה שֶׁל מִצְרַיִם, אף שהוא בחלקם של שבט נפתלי
 13 ושייך להם, וּבְלִבְדָּה שְׁלֹא יִפְרוּם קָלַע - גדר קנים על ידי יתידות
 14 בקרקע הים, וְעַמִּיד - יעבב את הספינה העוברת שם, ויפסיד את
 15 בעליה, אֲכָל צַד הוּא בְּרִשְׁתוֹת וּבְמַכְמִירוֹת שאינן מעכבות את
 16 הספינה. הגמרא מביאה ברייתא נוספת בענין זה: הָיָה רַבִּי
 17 בְּרַאשׁוֹנָה כִּשְׁחִילְקוֹ אֶת הָאֶרֶץ, הָתָנוּ הַשְּׂבָטִים זֶה עִם זֶה, שְׁלֹא
 18 יִפְרוּם אֶחָד מֵהֶם קָלַעָה - גדר בעלת יתידות לצידת דגים בים
 19 וְעַמִּיד אֶת הַסְּפִינָה, אֲכָל הִתְנוּ שֶׁצַּד הוּא בְּרִשְׁתוֹת וּבְמַכְמִירוֹת
 20 שאינן מעכבות את הספינה.
 21 הגמרא מביאה ברייתא המבארת בחלקו של מי נמצאת ימה של
 22 טבריה: תְּנוּ רַבִּינָן, יָמָה שֶׁל מִצְרַיִם בְּחִלְקוֹ שֶׁל שֶׁבַט נְפְתָלִי הִיָּתָה, וְלֹא
 23 עוֹד אֵלָּא הַתְּנִיל גַּם מֵאֵל חֵבֶל - נחלה שלמה של חֵבֶל - מצודה,
 24 כדי להניח בה מצודות לצידת הדגים, בְּרִזְמוּהָ שֶׁל הַכִּינֶרֶת מִן
 25 הַיַּבְשָׁה, כְּדִי לִקְיִים מֵהַ שְׂנֵאָמַר שֶׁבִשְׁבַט זֶה (דברים לג כג) יִם וְדוּמֵם
 26 יִרְשָׁה, דהיינו שירש בחלקו את ימה של טבריה וגם את דרומו של
 27 הים.
 28 הגמרא מביאה ברייתא העוסקת בחללת כל השבטים: תְּנָא, רַבִּי
 29 שְׁמַעוֹן בְּן אֱלֵעָזָר אֹמְרֵם, כִּשְׁחִילְקוֹ אֶת הָאֶרֶץ לְשִׁבְטִים, אֲמַרוּ, שֶׁכֵּל
 30 הַצְּמַחִים הַתְּלוּשִׁין שְׁבֻהָרִים, בְּחֻזְקָת כָּל הַשְּׂבָטִים הֵן עוֹמְדִים, וְכֵל מִי
 31 שִׁירְצָה יִטְלֵם, ואינם שייכים רק לשבט שבו חלקו נמצאו, כיון שהם
 32 כשאר שלל המיטלטלין שנמצאו בארץ ישראל, וְהַמְּחַוְּבִים הֵם
 33 בְּחֻזְקָת אוֹתוֹ הַשְּׂבָט שֶׁבּו נִמְצְאוּ, ואין אדם משבט אחר רשאי
 34 לִיטְלֵם, כיון שזינים כקרקע שגדלים בה. וְאִין לָהּ כָּל שְׁבָט וְשֶׁבָט
 35 מִיִּשְׂרָאֵל שְׂאִין לוֹ בַּנְּחֻלָתוֹ חֵלֶק בְּהֵר, וּבְשִׁפְלָה - מישור, וּבְגִבּ -
 36 ארץ שדות ובקעות המנוגבת מכל לחלוחית, וּבְעַמִּיק, שְׂנֵאָמַר בַּעֲנֵן
 37 הַבְּנִיָּה לְאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל (דברים א ז) אֲשֶׁנּוּ וְסָעוּ לְכֶם וּבְאוּ הֵר הַמְּאִמְרֵי
 38 וְאֵל כָּל שְׂכֵנֵי בְּעֶרְבָה בְּהַר [ו]בְּשִׁפְלָה וּבְגִבּ וּבְחוּף הַיָּם [וגו'],
 39 ומבואר שהיה ככולם מכל סוגי הארצות האמורים, ואף שנאמר
 40 בַּפְּסוּק רַק 'אֲמֹרוּ', מכל מקום בְּן אֶתָּה מוֹצֵא אף בְּנִנְעָנִים
 41 וּבְפִרְיִים (ובאמוריים שלפניהם), שְׂנֵאָמַר בַּפְּסוּק זֶה וְאֵל כָּל שְׂכֵנֵי,
 42 אֲלֵמָא שְׂכֵנֵי הָבֵי הָיוּ - הרי שגם לשכניו של הר האמורי היו
 43 אדמות אלו.
 44 הגמרא מבארת את התנאי השביעי שהתנה יהושע: הַצְּרָכִים
 45 לַנְּקִיבִים, מוֹתְרִים לְהִיכַס לְשֵׁדָה שֶׁל אַחַר וְנִפְנִין לְאֲחֹרֵי הַדֶּרֶךְ,
 46 וְאֲפִילוּ בְּשֶׁדָה מְלֵיאָה כְּרֹבֵם שְׁהוּא צִמַח יֵקֵר. אָמַר רַב אֲהָבָא בַּר
 47 יַעֲקֹב, לֹא נִצְרָבָה - לא צריך לחדש תנאי זה אֵלָּא כְּדִי לְהִתֵּר לִיְשׁוּל
 48 הַיָּמֵנוּ - מן הגדר צִרְדוֹ - [אבן] ולקנח בו לאחר עשיית צרכיו, ואף
 49 שפורץ את הגדר. אָמַר רַב הִסְדָּא, וּמוֹתֵר לְעִשׂוֹת כֵּן אֲפִילוּ בְּשֶׁבֶת,
 50 אף שהאבן היא מוקצה, מפני כבוד הבריות.
 51 הגמרא מביאה מעשה בענין זה: מִר זִמְרָא חֲסִידָא, שֶׁקָּיל וּמְתֵרֵר -
 52 היה נוטל אבן מגדר של שדה אחרים לקנח בה, ולאחר מכן היה
 53 מוֹחֵרָהּ לַמְּקוּמָה, וְאָמַר לִיהֵ לְשִׁמְעִיהָ (למחר) - לשמשו, זֵיל
 54 שִׁדְרָקִיָּה - לך ותטוח בטיט את הגדר, כְּדִי לְחַבֵּר הֵיטֵב אֶת הָאֲבָן.
 55 הגמרא דנה בתקנה נוספת שהביאה הברייתא לעיל (ע"א):

50 פְּסוּקֵי - מתחילה תקנו הנביאים שיקרא רק אדם אחד שלשה
51 פסוקים, אִי נְמוּ, תִּלְתָּא נְבָרֵי תִּלְתָּא פְּסוּקֵי - שיקראו שלשה אנשים
52 שלשה פסוקים פְּנֵנְד פְּנֵנְד פְּנֵנְד וְלִזְמִין וְיִשְׂרָאֵלִים, אָתָּא - בא הוא -
53 עזרא ותקנו, תִּלְתָּא נְבָרֵי וְעֶשְׂרֵה פְּסוּקֵי - שיקראו שלשה אנשים
54 עשרה פסוקים פְּנֵנְד עֶשְׂרֵה פְּמִלְגִין - עשרה אנשים כשרים
55 הבטלים ממלאכתם לעסוק בצרכי ציבור, ומתפרנסים מן הציבור.
56 הגמרא מבארת את התקנה השלישית: וְבַתֵּי הַדִּין דְּנִין בְּאוּפֹן קְבוּעַ
57 בכל עיר פְּשָׁנִי וּבְחֻמְשֵׁי, והטעם, משום דְּשִׁבְחֵי דְאַתּוּ לְמִקְרָא
58 בְּסִפְרָא - שאז מצויים אנשים בערים, כיון שבאים לשמוע קריאת
59 התורה.
60 הגמרא מבארת את התקנה הרביעית: וְשִׁיחֵי מְכַבְּסִין בְּגֵדֵיהֶם
61 בְּחֻמְשֵׁי בְּשַׁבַּת, והטעם, מְשֻׁם כְּבוֹד שַׁבַּת, שיהיו בגדיהם נקיים
62 ומכובסים.
63 הגמרא מבארת את התקנה החמישית: וְשִׁיחֵי אוֹכְלֵין שׁוּם פְּעֵרֵב
64 שַׁבַּת, והטעם, מְשֻׁם מְצוּת עֲזֵנָה שְׁהִיא בְּלִיל שַׁבַּת, דְּכַתִּיב (תהילים
65 א א) 'אֲשֶׁר פָּרְיוֹ יִתֵּן בְּעֵתוֹ', וְאָמַר רַבִּי יְהוּדָה, וְאֵיתִימָא - ואם תרצה
66 תאמר שאמר רב נחמן, וְאֵיתִימָא שאמר רב הִנְנָא, וְאֵיתִימָא שאמר
67 רבי יוחנן, זֶה הַמְּשַׁמֵּשׂ מִמְּתוֹ מְעַרְבֵי שַׁבַּת לְעֵרֵב שַׁבַּת, דְּהֵינּוּ בְּכָל
68 לֵיל שַׁבַּת, שְׁפִרְיוֹ יִתֵּן בְּעֵתוֹ, כְּלוּמַר שְׁהוּא עוֹשֶׂה כֵךְ בּוֹמַר הָרְאוּי.
69 ולכן יש לאכול שום בערב שבת, שהוא מועיל לביאה בכך
70 שמרבה את הזרע, כמבואר להלן.
71 הגמרא מביאה ברייתא בענין תועלת השום: תְּנוּ רַבְנֵי, חֻמְשָׁה
72 דְּבָרִים נְאֻמְרוּ בְּשׁוּמ, א. מְשַׁבְּעֵי. ב. וּמְשַׁחֵי - מחמם את הגוף. ג.
73 וּמְצַחֵי לְפָנִים - משמח את לב האדם ופניו צוהלות. ד. וּמְרַבֵּה אֶת
74 הַזֶּרַע שְׁבָאדָם. ה. וְהוֹרֵג בְּנִים שְׂכַבְנֵי מַעֲיִים, וְיֵשׁ אוֹמְרִים שִׁישׁ לוֹ
75 שְׁתֵּי מַעֲלוֹת נוֹסְפוֹת: א. מִתּוֹךְ שִׁמְשַׁמַּח אֶת לֵב הָאָדָם, מְכַבְּסֵי לוֹ
76 אֶהְבֵּה. ב. וּמוֹצִיא מִמֶּנּוּ אֶת הַקְּנָאָה בְּאֻנְשֵׁי אַחֲרִים, שְׁכִינֵי שִׁמְשַׁח
77 אינו מקנא.
78 הגמרא מבארת את התקנה השישית: וְשִׁתְּהָא אִשָּׁה מְשַׁכְּמַת בְּיוֹם
79 שְׁרוּצָה לְאִפּוֹת מוֹקְדֵם בּוּבּוֹק, וְאוֹפָה מִיד, וְהֵטַעַם, כְּדִי שִׁתְּהָא פֶת
80 מְצִינָה מִיד בּוּבּוֹק, לְעֵנָיִם הַמְּחֻזְרִים עַל הַפְּתִיחִים.
81 הגמרא מבארת את התקנה השביעית: וְשִׁתְּהָא אִשָּׁה חוֹנְרַת אֶת
82 מוֹתְנֵיהּ בְּסִינָר - כעין מכנסים קטנים, והטעם, מְשֻׁם צְנִיעוּתָא -
83 צניעות, כדי להתרחק מן העבירה.
84 הגמרא דנה בתקנה השמינית: וְשִׁתְּהָא אִשָּׁה הַנְּטֵהֶרֶת מִטּוּמֵאוֹת
85 נְדָה, חוֹפְפָת - מסרקת את ראשה במסרק, כדי שלא יהיה בשערה
86 קשר או לכלוך החוצצים בינה לבין המים, ולאחר מכן מוֹבְלָת, לטהרה.
87 מקשה הגמרא: הֲרֵי חַיִּב זֶה דְּאוֹרֵייתָא הִיא, דְּתִנְיָא, נאמר במצועע (ויקרא יד ט) 'וְרָחַץ אֶת בְּשָׂרוֹ בַּמַּיִם', וְדוֹרְשִׁים מִן
88 המילים 'בשרו במים' שיגע בשרו במים, ולכן צריך שלא יהא דְּכָר
89 חוֹצֵץ בֵּין בְּשָׂרוֹ לְמַיִם, וּמִן הַמִּלִּים 'אֶת בְּשָׂרוֹ', שִׁלְכָאוּרָה הַמִּלָּה
90 'אֶת' מִיתוּרַת, דוֹרְשִׁים אֶת הַמְּפַל לְבִשְׂרוֹ שְׁחִיב טְבִילָה, וכיון
91 שְׁחִיב טְבִילָה גַם בּוּ יֵשׁ אִיסוּר חֲצִיצָה, וּמֵאִי נִיהוּ - מה הוא הטפל
92 לבשרו, זֶה הַשְּׁעָר. וכיון שיש איסור חציצה בין השער למים, ודאי
93 חַיִּיבִים לְסַלֵּק אֶת הַחֲצִיצָה, וְקִשָּׁה, מדוע היה עזרא צריך לתקן
94 שאשה תסרק שערה כדי למנוע חציצה. מתרצת הגמרא: אָמְרֵי,
95 החיוב מְדֻאוֹרֵייתָא הוא רק לְעֵינֵי - לעיני היטב בשיער, דְּלִמְאָא
96 מְקִיטָר - שמא נקשר ואין המים מגיעים לכלוה, אִי נְמוּ - או שמא
97 מְאֻס מִיּוֹ - הוא מלוכלך בדבר כלשהו, וְיֵשׁ בּוֹה מְשֻׁם חֲצִיצָה,

1 מקשה הגמרא: וְהָא בִּי אָתָּא - כשבא רבי אבין מארץ ישראל
2 לבבל אָמַר בְּשֵׁם רַבִּי יוֹחָנָן, אָחֵר אֵילֵן הַנּוֹטָה - שענפיו נוטים לתוך
3 שְׂדֵה חֲבִירוֹ, וְאָחֵר אֵילֵן הַמְּמוּד לְמַצָּר - לגבול שדה חבירו ויונק גם
4 ממנה, בעל האילן מביא מפירות האילן ביכורים, וְקוֹרֵא פֶרֶשֶׁת
5 ביכורים, ואף שלכאורה גם לחבירו יש חלק בפירות, משום שְׁעָל
6 מֵנֶת כֵּן הַנְּחִיל יְהוֹשֻׁעַ לְיִשְׂרָאֵל אֶת הָאָרֶץ, והתנה עמם שלא
7 יקפידו על כך, ולכן אין לחבירו חלק באילן. וכיון שבברייתא נמנו
8 רק עשרה תנאים, קשה על רבי יוחנן שהוא אמורא, שאמר תנאי
9 שלא נשנה בברייתא.
10 הגמרא מסיקה שעשרת התנאים שהתנה יהושע לא נשנו
11 בברייתא: אֵלָּא מֵאֵן תִּנְיָא - מי שנה את עֶשְׂרֵה הַתְּנָאִין שִׁהְתְּנָה
12 יְהוֹשֻׁעַ, רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ כֵּן לוֹ הוּא, שְׁהוּא אִמּוּרָא, וְרַבִּי יוֹחָנָן חוֹלֵק עֲלֵיו
13 שִׁישׁ תְּנַאי נוֹסֵף שְׂרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֵּן לוי לא מנאו. וְרַב גְּבִיחָה מְבִי -
14 מביא) פְּתִיל מִתְּנֵי לֶה פְּהָרִיא - שנה כך במפורש, רַבִּי תַנְחוּם וְרַבִּי
15 בְּרַיְוִם אָמְרֵי מְשֻׁם וְקָן אָחֵר, וּמִנּוּ - ומי הוא, רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ כֵּן לוֹ,
16 שְׁעֶשְׂרֵה הַתְּנָאִין הַתְּנָה יְהוֹשֻׁעַ.
17 הגמרא מביאה ברייתא בענין עשר תקנות אחרות שתיקן עזרא
18 לישראל: עֶשְׂרֵה תְּקִנּוֹת תִּיקֵן עֲזָרָא לְיִשְׂרָאֵל: א. שְׁקוֹרֵין בתורה
19 בְּמִנְחָה בְּשַׁבַּת, עשרה פסוקים בשלשה אנשים, מתחילת פרשת
20 השבת הבאה. ב. וְקוֹרֵין בתורה כסדר זה, יָמִים שְׁנֵי וְיָמִים חֻמְשֵׁי
21 לאחר תפילת שחרית. ג. אֵית דִּין דְּנִין יָמִים שְׁנֵי וְיָמִים חֻמְשֵׁי
22 באופן קבוע. ד. וּמְכַבְּסִים אֶת אֲגֻדְתֵיהֶם לְכַבוֹד שַׁבַּת, יָמִים חֻמְשֵׁי
23 בְּשַׁבַּת. ה. וְאוֹכְלֵין שׁוּם פְּעֵרֵב שַׁבַּת. ו. וְשִׁתְּהָא אִשָּׁה מְשַׁכְּמַת בְּיוֹם
24 שְׁרוּצָה לְאִפּוֹת מוֹקְדֵם בּוּבּוֹק, וְאוֹפָה מִיד. ז. וְשִׁתְּהָא אִשָּׁה חוֹנְרַת
25 אֶת מוֹתְנֵיהּ בְּסִינָר - כעין מכנסים קטנים. ח. וְשִׁתְּהָא אִשָּׁה הַנְּטֵהֶרֶת
26 מִטּוּמֵאוֹת נְדָה, חוֹפְפָת - מסרקת את ראשה במסרק, כדי שלא
27 יהיה בשערה קשר או לכלוך החוצצים בינה לבין המים, וְרַק
28 לאחר מכן מוֹבְלָת לטהרה. ט. וְשִׁיחֵי רַבְּלִין הַמּוֹכְרִים בְּשָׁמִים
29 לְנִשִׁים, מְחוֹרֵין - מחזורים אחרי קונים פְּעִירִיּוֹת, ואין בני העיירות
30 יכולים לעכב בעדם. י. וְתִיקֵן מְבִילָה לְבַעְלֵי קְרִיּוֹן - לנטמאים
31 בטומאת קרי.
32 הגמרא מבארת את הטעמים לתקנות עזרא: טַעַם הַתְּקִנָּה
33 הָרֵאשׁוֹנָה שִׁיחֵי קוֹרְאִין בתורה בְּמִנְחָה בְּשַׁבַּת, מְשֻׁם יוֹשְׁבֵי קְרָנוֹת
34 - האנשים היושבים בימות החול בחנויות, ואינם באים לשמוע את
35 הקריאה בימי שני וחמישי, וּנְמַצָּא שלא ילמדו תורה כל ימות
36 השבוע, ומחמתם תקנו קריאה במנחה של שבת, שאז אינם
37 עסוקים.
38 הגמרא דנה בתקנה השניה. מקשה הגמרא: וְשִׁיחֵי קוֹרְאִין בתורה
39 בְּשָׁנֵי וּבְחֻמְשֵׁי, וכי עֲזָרָא תִיקֵן זֹאת, וְהָא מְעַיְקָרָא הֵנּוּ מִיתְּקֵנָא -
40 והרי מתחילה היתה תקנה זו, דְּתִנְיָא, לאחר מתן תורה נאמר
41 (שמות טו כב) 'וְיִלְכוּ שְׁלֹשֶׁת יָמִים בְּמִדְבַר וְלֹא מִצָּאוּ מַיִם', דוֹרְשֵׁי
42 רְשׁוּמוֹת - המקראות שבתורה אָמְרוּ, שאִין 'מַיִם' אֵלָּא תוֹרָה,
43 שְׁנָאֻמַר (ישעיה נה א) 'הוֹי כֹּל צָמָא לְכוּ לְמַיִם', שְׁכִינֵן שְׁחֵלְבוּ שְׁלֹשֶׁת
44 יָמִים בְּמִדְבַר בְּלֹא תוֹרָה, נְלָאוּ - נהיו עייפים וצמאים לתורה. עֲמִידו
45 נְבִיאִים שְׁבִינְהֶם וְתִיקֵנוּ לְהֶם שִׁיחֵי קוֹרֵין בתורה בְּשַׁבַּת, וּמְפַסְקִין
46 - ולא קוראים פְּאָחֵד בְּשַׁבַּת, וְקוֹרֵין בְּשָׁנֵי, וּמְפַסְקִין בְּשָׁלְשֵׁי וּרְבִיעֵי,
47 וְקוֹרֵין בְּחֻמְשֵׁי, וּמְפַסְקִין בְּעֵרֵב שַׁבַּת, וְכָל זֶה כְּדִי שְׁלֹא יִלְנִי -
48 ישתהו) שְׁלֹשָׁה יָמִים בְּלֹא תוֹרָה. וְקִשָּׁה, מדוע אמרה הברייתא
49 שעזרא תיקן זאת. מתרצת הגמרא: מְעַיְקָרָא תִיקֵנוּ חַד נְבָרָא תִּלְתָּא

כשפוגש יהודי נוסף, צריך מיד לשאול אותו - בדרכי נועם בקירוב
הלבבות וכו' - אודות קביעות עיתים בתורה, ולהסביר לו שצריך
להוסיף בלימוד התורה כהנהגה וכהנה, הלוך והוסיף ואור
משיחת מוצאי שבת, יו"ד שבט, ה'תשל"ד

בבא קמא. פרק שביעי - מרובה - דף פב עמוד א - מתוך מהדורת "אבן ישראל - (שטיינזולץ)"

רט תוספות

1 ביון דאוקמה בשעל בית הכר ברך עליה שיכול להציל ע"י הדחק ונראה לרי' דההיא
2 דלקמן בשעל היין שפרק את יינו מדעתו שיכול לומר בעל הדבש למה שפכת אני הייתי
3 דוחק ומציל אכל הכא מיירי שבא בעל הדבש לשפוך את היין שתנאי ב"ד הוא שאין בעל
4 היין יכול לעכב אלא שופך ינו של חבירו בע"ש של חבירו אלא שנותן לו דמי יינו מתוך
5 דובשנו והשתא הו' כעין ההיא דנחיל של
6 דבורים שקצצו בע"כ להציל נחילו ובעל זה נמי
7 ההיא דפשתן וזאי דמשני ביחידא לא קאמר
8 משום דמסתמא כי היכי דפליגי בהדיא דנחיל
9 כדתנן לקמן בפרק בתרא (דף קוד) פליגי נמי
10 באחרני דחד טעמא הוא:
11 **בדי'** שלא לינו ג' ימים בלא תורה. וא"ת מ"ש
12 שתיקנו שני וחמישי וי"ל משום דאמר
13 במדרש משה רבינו ע"ה עלה בחמישי לקבל
14 לוחות האחרונות וחד בשני ונרצה לו המקום
15 ולפי שהיה עת רצון באותה עליה וירידה קבעו
16 בשני וחמישי ולכן נמי נהגו להתענות בב' וד' ואף
17 ע"פ ששעל בהשקמה דכתיב (שמות לד) ופליט
18 בכפר שדומה שכל העליות היו בכפר ולא
19 בלילה ולא תמצא כ"א מ' יום חסירים לילה
20 אחד אין להקפיד בכך ולפי סדר עולם נמי כן
21 הוא דתנאי בסדר עולם ונמצא עלה ב' בסיון
22 וחד ב"ז בתמוז ושביר הלוחות ובי"ח בתמוז עלה
23 וקבש רחמים עליהם שגאמר ואתנפל לפני ה' מ'
24 יום וגו' ובכ"ט באב נתרצה המקום וחד משה
25 לפסול הלוחות וקשה עוד מ' יום מל' באב עד ה'
26 בתשרי ונרצה המקום וחד משה ב' בתשרי
27 והלוחות כידו באתו יום נתרצה המקום
28 לישאל שגאמר ויאמר ה' סלחתי בדברך ולא בלילות
29 סליחתי ובפרה הוא לדורות דמי' יום
30 אחרונים חסירים לילה שהרי ביום ל' באב עלה
31 בהשקמה וחד ביום הכפורים אם לא תאמר
32 דעבריה לאלול והא דכתיב בפרשת עקב ואנכי
33 עמדתי בהר כימים הראשונים שהו מ' יום ומ'
34 לילה הכי קאמר כימים הראשונים ולא בלילות
35 דאחרונות היו חסירים לילה אחד ואף על גב
36 דאיצטרך כימים לומר מה הראשונים ברצון אף
37 האחרונים ברצון אבל האמצעיים כבעס הר"מ
38 למיכתב פראשונים ובתיב כימים לומר כימים
39 ולא בלילות ואי להך דרשה לחודא אקא ה"ל
40 למיכתב ואנכי עמדתי בהר מ' יום ותו לא וא"ת
41 ובסוף כי תשא כתיב יהי שם עם ה' מ' יום ומ'
42 לילה ובלוחות אחרונות כתיב וי"ל דאימני
43 שהתנפל קאי ולפי שלא פ"י מעשה דאולי
44 אכפרה בעד שחאתכם כמה עמד משה בתפלה
45 מפרש לה הכא והא דכתיב בהר הכי וכתוב על הלוחות היינו אחר אותם מ' יום ומ' לילה דאותם אחרונים היו חסירים לילה וא"ת בשלמא לר' יוסי דאמר בשבת פרק רבי עקיבא דף
46 פ"ה דסיון דההיא שתא ונהך באחד בשבת ניהא דעלה בה' לפי השבוע דאחד מלא ואחד חסר דיום ל' באב יום ה' הנה אכל לרבען דאמרי דביום ב' הנה ר"ח סיון ונמצא יום ל' באב ביום
47 ו' אם לא נאמר דלרבען ב"ז בתמוז שרף את העגל וכן החוטאים ובו ביום עלה וביום כ"א באב ירד בהשקמה ופסל לוחות ובכ"ט באב שרף את נאמר שבי"ט באב ירד ובו
48 ביום עלה ונאמר שהיה אב חסר בדי' שבא יום הירידה ביה"כ כדאמר ביש נוחלין (ב"ב דף קכא) שבו ניתנו לוחות אחרונות אבל לפי מדרש תנחומא שאומר דבי"ז בתמוז ירד ביה"ב ו
49 שרף את העגל וכן החוטאים ובכ"ט עלה ונמצא יום עליה של מ' אחרונים באה באלול לא יבא בה' לא לרבען ולא לר' יוסי וגם לא תמצא ירידה ביום הכפורים אם לא נאמר דעבריה
50 לאלול: וועי' תוס' שבת פ"ה ד"ה לטוח: **וירגין** כ"ו ב' וד'. וא"ת הלא קודם תקנת עורא היה בית דין קבועין בכל יום כדאמר בכתובות (דף ג. וס) א"כ מ"ת תיקן עורא וכי תיקן שלא יהו קבועין
51 אלא בב' ובהו ואומר ר"ת שלא היו קבועין תחילה בכל יום אלא בעיר אחת והוא תיקן בכל עיר ועיר בב' ובהו:
52 **ושתתא** אשה חופפת. אור"ת שלא תיקן חפיפה אלא בראש וכן משמע מדקאמר בסמוך דאורייתא דלקא מקטר וחפיפה נמי לא שייכא אלא בראש כדתנן בבבוי (דף מב) נזיר חופף
53 ומפספס אבל לא סורק אבל בשאר הגוף שייך לשון הדיחה כדאמרין בפרק בתרא דנדה (דף סו. וס) לעולם ולפד אדם בתוך ביתו שתתא אשה מדיחה בית קמטיה במים
54 ומתקם נמי משמע דבשאר הגוף אין צריך הדיחה אלא דוקא בית קמטיה אף על גב דאיכא למימר דבית קמטיה נקט לרבנותא דאע"ג דביאת מים לא בעינן ראי' לביאת מים בעינן מקל
55 מקום מודל' קאמר אפילו קמטיה משמע דוקא לקמטיה ולא בשאר הגוף וההיא דרדתי חסרת כו' (דף סח. וס) אף על פ' שאין חובה הדיחה רגילה לרחוץ כמז שנהגין גם בעשוי לרחוץ
56 כגל גופה במים חמין: וועי' תוספות נדה סה ד"ה א"ס:

1 **והא כי אהא** וכו'. ומתניתא הו'א תיובתא דקמטי עשרה ותו לא ור' יוחנן אמורא הוא
2 וקשיא ליה מתניתא: רבי יהושע בן לוי אמרין: ולא מתניתא דרבי יהושע בן לוי אמורא
3 הו'ה רבי יודן פליג עליה: ומכבדים. בגדיהם לכבוד שבת: ואיכלים שום. לקמן מפרש
4 טעמא: ושתתא אשה משפכת. ביום שהיא צריכה לאפות ואופה שחרית כדמפרש שתתא
5 פת מצויה לעני המחר: סני. דוגמת מנכסים
6 קטנים: האשה חופפת. במסרק ביום שבוילתה
7 משום חציצה לקמן פריך הא דאורייתא היא:
8 רובלין. מביאים בשמים לנשים להתקשש בהם:
9 מחזירין בעיירות. ולא יכלו בני העיירות לעכב
10 עליהם: משום יושבי קרנות. יושבי קניות כל
11 ימות החול עוסקין בסחורה ואין קורין בשני
12 ובחמישי תקון בניניהו קריאה יתירה: רשומות
13 מקראות: עשרה בטלנין. בני אדם כשירים בטלין
14 ממלאכתן לעסוק בכרכי ציבור ולבא קודמין
15 לבית הכנסת כדי שיהו מצוין עשרה לעת
16 התפלה ומתפרסים משל צבור: משום עונה.
17 שמצוין עונה בלילה שבת כד"ב יהודה והשום
18 מרובה את הוצע כדלקמן: משחין מתמים את
19 הגוף כמנין את האהבה. מתוך שמשמעת את
20 הלב: משום צניעותא. להתרחק מן העבירה
21 בשור במים. משמע שישע בשור למים: דמאום.
22 מלוכלך:

חפיפה

16 מיתקנא דתנאי וילכו שלישת ימים במדבר ולא מצאו מים דורשי רשומות אמרו אין מים
17 אלא תורה שנאמר הוי כל צמא לכו למים ביון שהלכו שלישת ימים בלא תורה נלאו עמדו
18 נביאים שביניהם ותיקנו להם שהיו קורין בשבת ומפסיקין באחד בשבת וקורין בשני ומפסיקין
19 שלישי ורביעי וקורין בחמישי ומפסיקין ערב שבת פדי שלא לינו ג' ימים בלא תורה מעיקרא
20 תקנו חד גברא תלתא פסוקי אי נמי תלתא גברי תלתא פסוקי פגנד פהנים ליום וישראלים
21 אהא הוא תיקן תלתא גברי ועשרה פסוקי פגנד עשרה בטלנין: ודינן בשני ובחמישי דשכיחי
22 דאתו למקרא כסיפרא: ושיהו מכבסין בחמישי בשבת משום כבוד שבת: ושיהו אוקלין שום
23 בע"ש משום עונה דכתיב אשר פרו יתן בעתו ו"א' יהודה ואיתימא רב נחמן ואיתימא רב
24 פהנא ואיתימא ר' יוחנן זה המשמש מפתו מע"ש לע"ש ת"ר המשך דברים נאמרו בשום
25 משביע ומשחין ומצחיל פנים ומרבה הוצע והורג פנים שבכני מעיים וי"א מנכים אהבה
26 ומוציא את התנאה: ושתתא אשה משפכת ואופה כדי שתתא פת מצויה לעניים: ושתתא
27 אשה חונרת כסינר משום צניעותא: ושתתא אשה חופפת וטובלת דאורייתא היא דתנאי
28 ורחץ את בשרו במים שלא יהא דבר הוצין בין בשרו למים את בשרו את הטפל לבשרו
29 ומאי ניהו שער אמרי דאורייתא לעייני דלמא מיקטר אי נמי מאום מידי משום חציצה
 ואתא

אתא

אָתָּא

איהו ותימן אפילו לדברי תורה. לא קיימא לן הכי אלא בר' יהודה בן במירא דאמר דברי תורה אין מקבלין טומאה כדאמר בר' אבהו הוה (וחלוי דף קלו: ושם) ובמי שמתו (ברכות דף כב) ה'אידנא נהונו עלמא בתלתא קבי וא"ת דהיכי אלים ר' יהודה לבטל תקנת עורא וי"ל דלמא קבר דלא תימן עורא דבר זה ואי נמי התנה שכל מי שרוצה לבטל יבטל

הפיפה. במסרק להרחיקה דמילתא: לדברי תורה. שלא ישנה עד שיבטול: אין הבית הלוט בת. כדן בתי ערי חומה אלא גאולה תהיה לו אם ירצה לגאול ואם יגיע יובל יוצא ביובל כבתי ערי חצרים: ויוין. קורות יוצאין מן הקתלים: ונוטריאות. אולדליו"ר בלע"ז על פני העלייה מבחוץ: כבשונות. משפרות סיד לקדירות: גינת ודיון. כך שמא יהיא היתיה צריכה לקטורת והיינו כיפת הירדן כריתות (דף ו) על שם שדרך הירד לגדל על שפת הירדן: אין מלינין בה את הפת. מת בה אדם באותו היום קוברים אותו מיד: ערידי. משמע שאתה יודע למי מיתדות היא: אוהל הפופאות. שמא יתא כות מן המת מוטל בארץ והגוזזותראות מאהלות עליו ועל אנשים הרבה ונמצאת מרבה את הטומאה: משום שרצים. דרכן ליגדל באשפה ומרבים טומאה לפי שמתיים שם ומטמאים הקדשים שברישלום: קומרא. עשן שמשחרר את החומה וגנאי הוא: פרוזין. עשבים רעים הגדלים שם וזרקין בחוץ ועוד דרך גנות לובלן וש סרוזן: משום קדשים. שתרנגולין מנקרין באשפה ומביאים בשר רציצים בפיהם ומטמאין את הקדשים: גמרא. מסורת היא בדינו ואין טעם לדבר: תורקנוס ואריסטובלום. אחים היו ומרביעין על דבר המלכות: היו משלשין. אותם שבפנים מורדין מעל החומה דיקרין מתרומת הלשכה בקופה לאותן שבחוץ לקנות תמידין: נעין צפריני. תקע שבו דרך חויר כשגורדן אותה ועל אותה שעה שנינו. במנחות (דף סד) מעשה שבא העומר שהיה רגיל לבא מן הקרוב לירושלים אותה שעה בא מגנות צרפין רחוק מירושלים לפי שהקריבו בני המצור את תבואות השדה: מפקעת עין סוכר. שם מקום: לשון

וְאֵתָּא אִיהוּ תִימָן חִפְפָּה: וְשִׁיְהוּ רֹכְבֵינָן מַחְזִיזִין בְּעִירֹת מִשּׁוּם תַּכְשִׁימֵי נָשִׁים כְּדִי שְׂלֵא יִתְגַּזְזוּ עַל פְּעֻלָּתָם: וְתִימָן טְבִילָה לְבַעֲלֵי קְרִינֵי דְאוּרִייתָא הוּא דְכָתִיב וְאִישׁ כִּי יֵצֵא מִמֶּנּוּ שִׁכְבַּת זָרַע וְרִחֵץ אֶת בְּשׂוֹ בְּמִים דְאוּרִייתָא הוּא לְתַרוּמָה וְקָדְשִׁים אֵתָּא הוּא תִימָן אִפְּלו לְדַבְרֵי תוֹרָה: עֲשֶׂרָה דְבָרִים נֶאֱמָרוּ בִירוּשָׁלַם אִין הַבַּיִת חֲלוּט בַּהּ וְאִינְה מְבִיאָה עֵגֻלָּה עֲרוּפָה וְאִינְה נַעֲשִׂית עִיר הַנְּדָחַת וְאִינְה מִטְמָאָה בְּנִעִים וְאִין מוֹצִיאִין בַּהּ וְיִוִין וְגוֹזְזִימְרָאוֹת וְאִין עוֹשִׂין בַּהּ אֲשַׁפְתוֹת וְאִין עוֹשִׂין בַּהּ בְּכִשּׁוֹנוֹת וְאִין עוֹשִׂין בַּהּ גְּזוֹת וּפְרִדְסוֹת חוּץ מִגְּזוֹת וְזוֹרְדִין שְׁהִיּוּ מִימּוֹת נְבִיאִים הַרְאוּשִׁים וְאִין מְגִדְלִים בַּהּ תַרְנַגְלוֹן וְאִין מְלִינִין בַּהּ אֵת הַמַּת אִין הַבַּיִת חֲלוּט בַּהּ דְכָתִיב וְקַם הַבַּיִת אֲשֶׁר לוֹ חוּמָה לְצִמְיֹתוֹת לְקוֹנָה אוֹתוֹ לְדוֹרוֹתָיו וְקִסְרָא לֹא נִתְחַלְקָה וִירוּשָׁלַם לְשִׁבְטִים וְאִינְה מְבִיאָה עֵגֻלָּה עֲרוּפָה דְכָתִיב כִּי יֵצֵא חֲלָל בְּאֶרְצָהּ אֲשֶׁר ה' אֱלֹהֶיךָ נָתַן לְךָ לְרִשְׁתָּהּ וִירוּשָׁלַם לֹא נִתְחַלְקָה לְשִׁבְטִים וְאִינְה נַעֲשִׂית עִיר הַנְּדָחַת דְכָתִיב עֲרִיד וִירוּשָׁלַם לֹא נִתְחַלְקָה לְשִׁבְטִים וְאִינְה מִטְמָאָה בְּנִעִים דְכָתִיב וְנִתְחַי נַעַע צִרְעַת בְּבֵית אֶרֶץ אַחֲזוֹתְכֶם וִירוּשָׁלַם לֹא נִתְחַלְקָה לְשִׁבְטִים וְאִין מוֹצִיאִין בַּהּ וְיִוִין וְגוֹזְזִימְרָאוֹת מִפְּנֵי אֹהֶל הַטּוֹמָאָה וּמִשּׁוּם דְלֹא לִיתּוּקֵי

עולו וגללים ואין עושין בה אשפתות משום שקצים ואין עושין בה כבשונות משום קומרא ואין עושין בה גזות ופרדסין משום סירחא ואין מגדלן בה תרנגולין משום קדשים ואין מלינין בה את המת גמרא: אין מגדלן חזירים בכל מקום תנו רבנן כשצרו בית השמונאי זה על זה היה תורקנוס מפנים ואריסטובלום מבחוץ ובכל יום היו משלשים להם בקופה דיגרון והיו מעלן להם תמידים היה שם זקן אחד שהיה מפיר בתכמת ויונית אמר להם כל זמן שעוסקין בעבודה אין נמסרים בידכם למחר שילשלו דיגרון בקופה והעלו להם חויר כיוון שהגיע לחצי החומה נעין צפריני בחומה ונודעושה ארץ ישראל ארבע מאות פרסה על ארבע מאות פרסה באותה שעה אמרו ארור האיש שניגדל חזירים וארור האדם שילמד את בנו חכמת ויונית ועל אותה שעה שנינו מעשה שבא עומר מגנות הצרפין ושתי הלחם מפקעת עין סוכר: והכמת ויונית מי אסירא והתניא אמר רבי בארץ ישראל לשון

ושם נמי אומר צידיד היה ועוף שנודמנו להם מינים טמאים דוקא נודמנו אבל לכתחילה לא כדריש התם יהיו בחייתין: יהא ובתי' נמי דרשינן שקץ הוא לכם שלא לעשות סחורה בהן ותיצין ר"ת דתינו דוקא דבר העומד לאכילה אבל אם מגדלן למשוח ערות בשומן או למוכרן לישראל שימשח בהן שרי וכל חלב מותר למכור היכא דלא קאי לאכילה ובירושלמי נמי מפרש בהאי פירקא דסוסיס וזמורים שרי לעשות בהן סחורה משום דסתמן למלאכה: **ואסור** לאדם שילמד בנו חכמת ויונית. וא"ת והלא בפולמוס של טיטוס גזרו כדאמרין בפרק בתרא דסוטה (דף מט) וטיטוס היה בשעת חורבן כדאמרין בנהנין (גיטין דף נו) ומלכות בית חשמונאי קדמי טובא כדאמרין בפ"ק דע"ז (דף טו) וי"ל דמעיקרא גזרו ולא קבלו מתייחד א"י אי תוה בעי למיטע בארור לא היה מיקרן אכל לבסוף איכא גזירה דרבנן ונראה דלא יגדל דמתני' היא היתה גזירה דפולמוס של טיטוס: **ועל** אותה שעה שנינו מעשה שבא בו. משנה היא במנחות בפ"ר ישמעאל (דף סד: ושם) וא"ת והא בימי מרדכי היה המעשה כדאמר התם בגמ' דאמא חרשא אותיב ודיה אנגה כו' אמר לרן מרדכי ותימה גדולה היא אם היה מרדכי כל כך דבית חשמונאי לא היה כי אם ר"ס שנים קודם החורבן כדאמר בפ"ק דע"ז (דף טו) ונראה לר"י דכל אותן שהיו בקיאים ברמזים ובכשונות היו נקראים על שם מרדכי לפי שהוא היה ראש וחקם לכפיר ואתו מעשה דג' נשים דמיימי התם נראה שהיה מרדכי ממש דקאמר והיינו דתנן (שקלים פרק ה' משנה א') מתחיה על הקנין: לשון

45 עֲרִיף' וגו' רעריך' משמע שהיא מיוחדת למישהו מסוים, וירושלמים
 46 לא נתחלקה לשבטים, ואינה בכלל עריך'. ד. ואינה מטמאה
 47 בגנעים, משום דכתיב (ויקרא יד לד) 'ונתתי נגע צרעת בבית ארץ
 48 אחוזתכם', וירושלמים לא נתחלקה לשבטים, ואינה נחשבת
 49 'אחוזתכם'. ה. ואין מוציאין בה ויון וגוונן ומוצאות, מפני שני טעמים,
 50 מפני אהל המטמאה, שמה ימצא על הארץ תחת המרפסת כזית
 51 מבשר המת, והמרפסת תאדיל על התמאה ועל העוברים ברשות
 52 הרבים, ונמצא שמתרבת תמאה בירושלים, ומשום דלא ליתקו
 53 - שלא יזקו עולי רגלים כשיעברו ברחובות ירושלים ויתקלו
 54 בזיזים ומרפסות. ו. ואין עושיין בה אשפות, משום שקצים, שהדרך
 55 היא שבמקום האשפה גדלים שרצים, והשרצים ימותו ויבואו
 56 לטמא את הקדשים שבירושלים. ז. ואין עושיין בה ככשונות
 57 לשריפת סיד וקדירות, משום קומרא - עשן הכבשנים שמשחיר
 58 את החומה, וגנאי הוא. ח. ואין עושיין בה נגות ופרדסין, משום
 59 סירחא - ריח רע, מחמת עושים רעים שגדלים בהם ומשליכים
 60 אותם בחוץ, וגורמים לריח רע, וכן כשמזבלים את האדמה יש ריח
 61 רע. ט. ואין מנדלין בה תרנגולין, משום קדשים, שדרך התרנגולים
 62 לנקר באשפה, ויש לחשוש שמה יביאו משם שרצים, ויטמאו את
 63 הקדשים. י. ואין מלינין בה את המת, נמרא - מסורת היא בידינו,
 64 ולא שמענו טעם בדבר.
 65 שנינו במשנה אין מנדלין חוירין ככל מקום, ומבאר הגמרא את
 66 טעם האיסור: תנו רבנן, כשצורו מלכי בית השמונאי זה על זה, היה
 67 הירקנים מנפנים - בתוך ירושלים שבה היה מולך, ואיריסטובלוס
 68 מכהן לירושלים, והביא עמו חיל רומיים שיעזרו לו במלחמתו,
 69 וככל יום היו אלו שבירושלים משלשלים להם בקופה דינרין של
 70 כסף מתרומת הלשכה, לקנות בהם כבשים לקרבן התמיד, והיו
 71 אלו שמבחוץ מעלין להם תמידים - כבשים לקרבן התמיד. היה שם
 72 בירושלים זקן אחד שהיה מביד בקבמת יונית - לשון חכמה
 73 ורמוזים שאין המון העם מבינים אותה, ורצה להסגיר את ירושלים
 74 בידי הצרים עליה, אמר להם לאותם שמבחוץ בלשון חכמת
 75 יונית, כל זמן שעוסיקן אלו שבפנים בעבודה של הקרבנות, אין הם
 76 נמסרים בידכם, ועל כן הפסיקו לתת להם כבשים לקרבנות. למחר
 77 שלשלו אלו שבפנים דינרין בקופה, והעלו להם אלו שבחוץ חויר
 78 במקום כבשים, בין שהגיע החויר לחצי גובה החומה נעץ את
 79 צפרניו בחומה, ונודעו צפרניו ארץ ישראל ארבע מאות פרסה על ארבע
 80 מאות פרסה מחמת כעס ה' על חילול שמו. באותה שעה אמרו
 81 חכמים, ארור האיש שנגדל חוירים, וארור האדם שילמד את פנו
 82 חכמת יונית. ועל אותה שעה שצרו אנשיו של אריסטובלוס על
 83 ירושלים והחריבו את שדות התבואה שסביבותיה, שנינו במשנה
 84 (מנחות סד): מעשה שבא העומר שרגילים להביאו מקרבת
 85 ירושלים, מנגות הצרפין הרחוקות מירושלים, ושתי הלחם מקבעת
 86 עין סוכר - שם מקום הרחוק מאד מירושלים:
 87 מקשה הגמרא: ולימוד חכמת יונית מי אסירא - האם אכן נאסר,
 88 והתנאי, אמר רבי, בארץ ישראל

1 ואתא איהו - ובא עזרא ותימן הטיפה - שתחפוץ האשה את
 2 ראשה במסרק, כדי להרחיק את החשש שמה יש לה חציצה
 3 בשער.
 4 הגמרא מבאר את התקנה התשיעית: ושיהו רובלין המוכרים
 5 בשמים לנשים להתקשט בהם, מהוירין - מחוזרים אחרי קונים
 6 מעצירות, ואין בני העיירות יכולים לעכב בעדם. והטעם, משום
 7 שהם מוכרים תכשיטי נשים, והיינו הבשמים, וכדי שלא יתגנו
 8 בנות ישראל על פעליהם, אם לא יוכלו להתקשט בבשמים.
 9 הגמרא דנה בתקנה העשירית: ותימן מבילה לפעלי קרין -
 10 לנטמאים בטומאת קרי. מקשה הגמרא: הלא חיוב טבילה לבעל
 11 קרי מדאורייתא הוא, דכתיב (ויקרא טו טז) 'ואיש כי תצא ממנו
 12 שקבת ורע ורחץ (את כשרו במים) [במים את כל בשרו]', ומדוע
 13 נצרך עזרא לתקן זאת. מתרצת הגמרא: מדאורייתא חיוב הטבילה
 14 הוא רק לאכילת תרומה וקדשים, ואתא הוא - ובא עזרא ותימן
 15 שיטבול אפילו לרבי תורה, ולא ילמד תורה עד שיטבול.
 16 שנינו במשנה שאין לגדל תרנגולים בירושלים, הגמרא מונה
 17 עשרה דינים נוספים שנאמרו בירושלים: עשה דברים נאמרו
 18 בירושלים. א. אין הבית הנמכר חלוט - נשאר לצמיתות] בה
 19 לקונה אותה, בתום השנה הראשונה כשאר בתי ערי חומה, אלא
 20 המוכר יכול לגאול אותו בכל זמן, ואם לא גאלו חוזר ביוכל. ב.
 21 ואם נמצא חלל בקרבת ירושלים, ואינה מביאה עגלה צרופה על ידי
 22 זקניה לכפר על מיתתו, כדן מת מצוה הסמוך לכל עיר. ג. ואינה
 23 נעשית עיר הנדחת אף אם רוב תושביה יעבדו עבודה זרה, אלא
 24 הם כיחידים שעבדו עבודה זרה, שנעשים בסקילה ורכושם
 25 מותר. ד. ואינה מטמאה בגנעים - אין בתיה נטמאים בטומאת נגעי
 26 בתים. ה. ואין מוציאין בה לרשות הרבים, ויון - קורות הבולטות
 27 מהבית, וגוונן ומוצאות - מרפסות. ו. ואין עושיין בה אשפות -
 28 מקומות איסוף פסולת. ז. ואין עושיין בה ככשונות המיועדים לשרוף
 29 בהם סיד וקדירות. ח. ואין עושיין בה נגות ירק ופרדסות של
 30 אילנות, חוץ מנגות וורדין הנקראים כיפת הירדן, שהיו בירושלים
 31 מימות נביאים הראשונים, וצריכים אותן עבור סממני הקטורת. ט.
 32 ואין מנדלים בה תרנגולין. י. ואין מלינין בה בלילה את המת, אלא
 33 קוברים אותו מיד.
 34 הגמרא מבאר את טעם דינים אלו: א. אין הבית חלוט בה, משום
 35 דכתיב (ויקרא כה לה) 'ואיש כי ימכר בית מושב עיר חומה וגו' וכן
 36 הבית אשר בעיר אשר לו חומה לצמיתות לקונה אותו לדורותיו לא
 37 יצא ביבל, ותנא זה קסבר שלא נתחלקה ירושלים לשבטים
 38 מסוימים, אלא העמידה בחוקת כל ישראל, וממילא אין מי
 39 שיקנה את הבית לקונה, ולכן לא נוהגים בה דיני בתי ערי חומה.
 40 ב. ואינה מביאה עגלה צרופה, כשנמצא חלל בקרבתה ולא ידוע
 41 מי הרגו, משום דכתיב (דברים כא א) 'כי ימצא חלל בארמה אשר
 42 ה' אלהיך נתן לך לרשתה, וירושלים לא נתחלקה לשבטים ואינה
 43 בכלל ירושה. ג. ואינה נעשית עיר הנדחת, אף אם רוב תושביה
 44 עבדו עבודה זרה, משום דכתיב (דברים יג יז) 'כי תשמע באחת

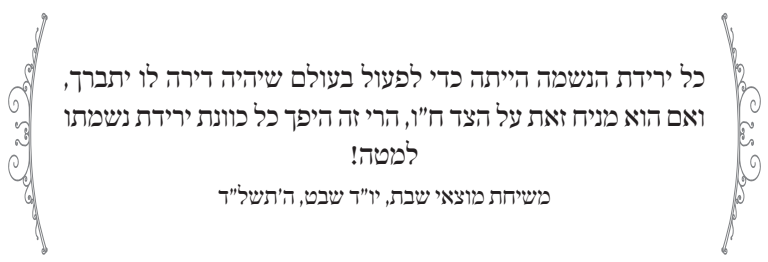
יהודי שלומד תורה, אבל הוא יכול ללמוד רגע נוסף, שעה נוספת או יום נוסף, ואתה יכול לעורר אותו שלא יהיה "שמוח בחלקו" בעניינים ורחניים, אלא ירצה להוסיף כהנה וכהנה, ולכן עליך לפעול בכל זה

משיחת מוצאי שבת, יו"ד שבת, ה'תשל"ד

במדבר (במדבר י לו) וְנִבְחַנְהָ יֵאמֶר שׂוֹבָה ה' רַבְבוֹת אֲלֵפֵי יִשְׂרָאֵל, 48
 מכך שנאמר ר'רבבות אלפי ישראל, בא הכתוב לְלַמְּדֵךְ שְׂאֵין שְׂבִינָה 49
 שׂוֹרָה עַל יִשְׂרָאֵל כְּשֶׁהֵם פְּחוֹת מְשִׁנֵי אֲלֵפִים וְשִׁנֵי רַבְבוֹת, שֶׁכֵּן 50
 מיעוט רבים שנים, והרי זה כאילו כתוב 'ה' השוכן בתוך שתי 51
 ר'רבבות' ושני 'אלפי ישראל'. ולומדת הגמרא מאכא עד כמה חמור 52
 איסור גידול כלב, שהרי אילו היו ישראל שתי רבבות ושני אלפים 53
 חָסַר אַחַת, וְהִיתָה אִשָּׁה מְעוֹפֶרֶת בִּינֵיהֶם, וְרֵאוּיָהּ לְהַשְׁלִים אֶת מִנְיַן 54
 ישראל לשני רבבות ושני אלפים כשיולד העובר, ואז תשרה 55
 השכינה בישראל, וְנָבַח בָּהּ כְּלָב וְהִפִּילָה אֶת עוֹבְרָה מִחֲמַתּוֹ, נִמְצָא 56
 זה - בעל הכלב גורם לשכינה שתסתלק מןישראל. 57
 הגמרא מביאה מעשה באשה שהפילה את עובריה מפחד הכלב: 58
 הֵיחָא אִיתְתָּא דְעָלְתָ לְמִיפָא בְּהָהוּא בֵּיתָא - מעשה באשה מעוברת 59
 שנכנסה בבית מסוים לאפות בו, נָבַח בָּהּ כְּלָבָא - כלב שהיה 60
 באותו הבית, אָמַר לָהּ מֵרִיחָ - בעל הכלב לאשה, לֹא תִסְתַּפֵּי מֵינִיחָ 61
 - אל תפחדי ממנו, שכן שְׂקוּלֵי נִיבִיחָ - שיניו הארוכות עקורות 62
 ואינו יכול להזיק, אָמְרָה לֵיהּ הָאשָׁה, שְׂקוּלֵי מִיבּוּתֵיךָ - הטובה 63
 שאתה אומר שעקרת את שיני הכלב, נטולה ומסולקת וכאילו 64
 שְׂדֵימָא אֲחִירֵי - מושלכת על הקוצים, כלומר אין בה תועלת, שכן 65
 כְּבָרָא דָּד - זו ונעקר הַקֹּדֶד מִמְקוֹמָא וּבְכַר מַתּ: 66
 שנינו במשנה, אֵין פּוֹרְסִין נִשְׁבְּזִין לְיוֹנִים וְכוּ' אלא אם כן היה רחוק 67
 מן הישוב שלושים ריס. 68
 הגמרא דנה בגודל המרחק שיש להרחיק את היונים מן העיר. 69
 מקשה הגמרא: וּמֵי אֲוֵלֵי כּוּלֵי הָאֵי - וכי היונים הולכות כל כך 70
 הרבה, וְהִתְנֶנּוּ, כְּרִחְקִין אֶת הַשׂוֹבָךְ שֶׁל יוֹנִים מִן הָעִיר כְּמִשִּׁים אִמָּה, 71
 כדי שלא יפסידו את הזרעונים הגדלים בגינות העיר, ומבואר 72
 שהיונים אינן פורחות יותר מחמישים אמה. מתרצת הגמרא: אָמַר 73
 אֲבִי, מִישַׁט שְׂרִיטֵי טוּבָא - לעוף יכולות היונים הרבה יותר 74
 מחמישים אמה, אבל כְּרִסֵּיהוּ כְּמִשִּׁים אִמָּה מְלֵיאָא - כריסים 75
 מתמלאת על ידי המזון שמלקטים בשיעור חמישים אמה, ולאחר 76
 שהרחיקו חמישים אמה לא יאכלו יותר מגינות בני העיר. מקשה 77
 הגמרא: וּמִישַׁט שְׂלִשִׁים רִיס וְתוֹ לֹא - וכי היונים עפים שלושים ריס 78
 ולא יותר, וְהִתְנִיָא, בְּמִקּוֹם יָשׁוּב אֲפִילוּ עַד מֵאָה מִיל לֹא יִפְדוּם 79
 מצודות יונים, כדי שלא ילכדו בהם יוני בני העיר. מתרצת 80
 הגמרא: רַב יוֹסֵף אָמַר, בְּרִייתָא זו מדברת בְּיָשׁוּב כְּרִמִּים, ועל ידי 81
 שפורחות מכרם לכרם, יכולות הן לעוף אף מאה מיל. רַבָּה אָמַר 82
 תירוץ נוסף, ברייתא זו מדברת בְּיָשׁוּב שׂוֹבְכִין, והיונים נחות בהם, 83
 ויש בכוחם לעוף אף מאה מיל. 84
 מקשה הגמרא על תירוץ של רבה: וְתִפּוּק לֵיהּ מְשׁוּם שׂוֹבְכִין 85
 גּוֹפִיחֵיהוּ - אם מדובר בישוב שובכים, יש לאסור זאת מחמת 86
 השובכים עצמם, שיש לחשוש שהמצודות ילכדו את יוני 87
 השובכים. מתרצת הגמרא בשלושה אופנים, אִיבְעִית אִימָא 88
 שהברייתא מדברת בְּשׂוֹבְכִים דְעוּבָד כּוּבְכִים. תירוץ נוסף, וְאִיבְעִית 89
 אִימָא שהברייתא מדברת בְּשׂוֹבְכִים דְהַקְפָּר. וְאִיבְעִית אִימָא 90
 שהברייתא מדברת בְּדִידֵיהּ - בשובכים שלו עצמם: 91

לְשׁוֹן סוֹרְסֵי שְׂהִיא לְשׁוֹן נִלְעַגְתָּ, לְמָה לְדַבֵּר, אלא יש לדבר או 1
 בלשון הקדש, או בלשון יונית שהיא לשון צחה. וְאָמַר רַבִּי יוֹסֵף, 2
 בְּכַבְלֵי, לְשׁוֹן אֲרָמִי לְמָה לְדַבֵּר, אלא יש לדבר או בלשון הקדש, או 3
 בלשון פְּרָסִי שְׂהִיא נֵאָה יוֹתֵר מֵאֲרָמִית. ומבואר בדברי רבי שאין 4
 איסור לדבר בלשון יונית. מתרצת הגמרא: אָמַרִי, לְשׁוֹן יוֹנֵי לְחֹדֶד 5
 שהיא שפת העם, וְהַקְבֵּמָת יוֹנִית לְחֹדֶד שְׂהִיא שַׁפְת בְּנֵי אֲרָמוֹן הַמֶּלֶךְ 6
 המקורבים למלכות. 7
 חוזרת הגמרא ומקשה: וְהַקְבֵּמָת יוֹנִית מִי אֲסִירָא - וכי היא אסורה, 8
 וְהָאָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר שְׂמוּאֵל מְשׁוּם רַבֵּן שְׁמַעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל, קוֹרָא 9
 אני על עצמי את הפסוק (איכה ג נא) עֵינַי עוֹלְלָה לְנַפְשִׁי מִכָּל בְּנוֹת 10
 עִירֵיךָ - לי יש לעולל ולנוול את עיני בכבי ודמעה על משפחתי, 11
 יותר מאשר כל משפחות עירי, שְׂאֵלָה יְלָדִים - בחורים היו קבית 12
 משפחת אָבָא, חֲמִשׁ מֵאוֹת מְהֵם לְמָדוּ תוֹרָה, וְחֲמִשׁ מֵאוֹת לְמָדוּ 13
 חֻקֵּי יוֹנִית, וְלֹא מְשַׁתֵּיר מְהֵם לְאַחַר הַחוּרְבָן, אֵלָא אֲנִי כָּאֵן בָּאֲרַךְ 14
 ישראל וְכֵן אֲחִי אָבָא בְּעַסְיָא. והרי שבבית רבן גמליאל למדו 15
 חכמת יונית. מתרצת הגמרא: אָמַרִי, שְׂאֵנִי -[שונה] בֵּית רַבֵּן 16
 גַּמְלִיאֵל שְׁהִיו קְרוּבִים לְמַלְכוּת, ולכן התירו להם ללמוד חכמת 17
 יונית. וְכִדְתֵּינָא, הַמְסַפֵּר קוּמֵי - מי שמספר את שערו שלפניו 18
 במצב ומניח בלורית מאחוריו, הָרִי זֶה מְרַבֵּי הָאָמוּרִי, שְׂרַגִּילִים 19
 לעשות כן לכבוד עבודה זרה שלהם, ואסור לעשותו אף שלא 20
 לשם עבודה זרה, מְשׁוּם (ויקרא יח ג) וְבַחֲקֵיתֵיהֶם לֹא תִלְכּוּ, ומכל 21
 מקום אֲבִטוּלָמוֹם בְּרֵאָבוֹן הַתִּירוֹ לֹא לְסַפֵּר קוּמֵי, מְפַנֵּי שְׂהוּא הִיחָ 22
 קְרוּב לְמַלְכוּת. וכן לאנשיו של בית רבן גמליאל התירו לָהֶם לְסַפֵּר 23
 -[לדבר] בְּחֻקֵּי יוֹנִית, מְפַנֵּי שְׂהִיו קְרוּבִים לְמַלְכוּת. 24
 שנינו במשנה (לעיל עט), לֹא יִגְדֵל אָדָם אֶת הַכְּלָב אֵלָא אִם כֵּן 25
 קְשׁוּר בְּשִׁשְׁלֵאוֹת כּוּי: 26
 הגמרא מביאה ברייתא המפרטת את דיני הכלב זה: תְּנִי רַבֵּנּוּ, לֹא 27
 יִגְדֵל אָדָם אֶת הַכְּלָב אֵלָא אִם כֵּן הוּא קְשׁוּר בְּשִׁשְׁלֵאוֹת שֶׁל בְּרוֹזל, אֲבָל 28
 מְגֻדֵל הוּא אֶת הַכְּלָב אִף שְׂאִינוּ קְשׁוּר בְּשִׁשְׁלֵאוֹת, כְּעִיר הַסְּמוּכָה 29
 לְסַפֵּר -[גבול], לִפֵּי שְׂעִיר זֶה צְרִיכָה שְׂמִירָה יִתִּירָה, וְקִשְׂרוֹ בַּיּוֹם, 30
 שאין יראים מן האויבים, וְתִירוֹ בְּלֵילָה, מְפַנֵּי שְׂבִלִילָה צְרִיכִים 31
 שְׂמִירָה שְׂלֵא יבואו הגויים עליהם פתאום. 32
 הגמרא מביאה ברייתא בחומרת האיסור לגדל כלבים שאינם 33
 קשורים: תְּנִיָא, רַבִּי אֱלִיעֶזֶר הִגְדִּיל אוּמָר, הַמְגִדֵל כְּלָבִים שְׂאִינִם 34
 קשורים בשלשלת, הָרִי הוּא כְּמְגִדֵל חֲזִירִים. שואלת הגמרא: לְמֵאֵי 35
 נְפָקָא מֵינָהּ - מה השמיענו רבי אליעזר בכך, הֲלֵא תֵנָא קָמָא 36
 הַשְּׂמִיעַ כְּבַר שְׂאִסוּר לְגַדֵּל כְּלָבִים. משיבה הגמרא: רַבִּי אֱלִיעֶזֶר 37
 הוֹסִיף שְׂלֵא רַק עוֹבֵר עַל תְּקַנַּת חֻכְמִים, אלא לְמִיָּקָם -[לעמוד] 38
 עֲלֵיהּ בְּאֲרֵזוֹ, כְּפִי שְׂאִמְרוֹ (לעיל פב): עַל מְגִדֵל חֲזִירִים. 39
 אָמַר רַב יוֹסֵף בְּרַ מִנְיּוּמֵי אָמַר רַב נְחֻמֵי, כְּבָל, כִּיּוֹן שִׁישׁ בַּהּ יָשׁוּב 40
 גדול וקבוע של יהודים, כְּעִיר הַסְּמוּכָה לְסַפֵּר דְּמֵי -[דיא דומה], 41
 ומותר לגדל בה כלבים, ולא רק בארץ ישראל נאמר ההיתר של 42
 עיר הסמוכה לספר. תְּרַבְּמָה - פירש רב יוסף בר מניומי, שכוונת רב 43
 נחמן לעיר הַתְּרַבְּמָא, שהיתה סמוכה לנכרים מצד אחד, ולעירות 44
 ישראל מצד שני. 45
 מביאה הגמרא עוד בחומרת איסור זה: דְּרִישׁ -[דרשו] רַבִּי דוֹסְתָאִי 46
 דְּמֵן בִּידֵי, נֵאֵמַר בְּפִסְקוֹ עֲבִינָן חֲנִייתוֹ שֶׁל אֲרוֹן הַבְּרִית בְּלַבַּת יִשְׂרָאֵל 47

הדרן עלך מרובה

1 לְשׁוֹן סוֹרְסֵי לְמָה אֵלֶּא אוֹ לְשׁוֹן הַקּוֹדֵשׁ אוֹ לְשׁוֹן יְוֵנִי. הוּא לְשׁוֹן צַח וְסוֹרְסֵי לְשׁוֹן גִּלְעָג
 2 הוּא: פְּרָסִי. לְשׁוֹן נָאָה מֵאַרְמֵי בְּאַרְץ יִשְׂרָאֵל הַסְּמוּכָה לָקוּן יְוֵנִי וּבְבֶל הַסְּמוּךְ לְפָרְס
 3 נֶקֶט לְשׁוֹן פְּרָסִי: חֲכֵמַת יְוֵנִית. בְּנֵי פִלְטוּן הַקְּרוּבִים לְמַלְכוּת מִסְפְּרִין בָּהּ: עֵינֵי עוֹלֵלָה לְנַפְשֵׁי.
 4 לֹא גְרִיסִין מֵאֵי דְכַתְּבִי בְּלוּמֵר כִּי אִמְר רַבְּנָן שְׁמַעוּן קוֹרָא אֲנִי עַל עֲצָמֵי מַעְרָא הַזֶּה שִׁישׁ

עַל לְעוֹלֵל עֵינֵי בְּבָבִי וְדַמְעָה מִקֵּל מִשְׁפּוֹת
 הַעִיר: יְלָדִים. בְּחוּרִים: הַמְּסַפֵּר קוֹמִי. לְפָנִים
 בְּמִצָּה: מוֹדְרֵי הָאֲמוּרִי. שְׂמִסְפֵּרִים מִלְּפָנֵיהֶם
 וּמִשְׁיִרְיוֹ בְּלוּרִית מֵאֲדוּרְתָּן לֵאמֹר דָּרְךָ רִמְיִים
 שֶׁעַר שֶׁלְמַעְלָה מִן הָאֲזוּן תִּשְׁבּוֹת
 הַגְּאוּנִים: לְפָסֵר. מִקְרָא בֶּן יִשְׂרָאֵל לְעוֹבֵד
 כּוֹכָבִי וְצִרִיכָה שְׁמוּרָה: בְּאֲחֵרֵי. כִּדְתַנְיָא לְעַל
 אַחֲרֵי יִשְׂרָאֵל שִׁיגְדֵל חוּרִים: כָּבֵל. שֵׁם הַמְּדֻרָה
 וְעִיר אַחַת שֶׁבָּהּ נִקְרָאת נְהַרְדְּעָא וְאוֹתָהּ הַעִיר
 סְמוּכָה לְסַפֵּר וְאֲשֻׁמְעִין רַב נַחְמָן דְּהוּאֵיל וְשֵׁן
 בְּכָבֵל יִשׁוּב בְּבוּעַ יִשְׂרָאֵל הַרְבֵּה מוֹתֵר לְגַדֵּל
 כְּלָבִים בְּעִיר הַסְּמוּכָה לְסַפֵּר כְּאִילוֹ הִיא מֵאַרְץ
 יִשְׂרָאֵל: נִבִי. יִיבִי"ש לֵאמֹר אֲרַבַּע שִׁנֵּי הַכָּלָב
 הָאֲרוּכּוֹת שֶׁבָּהֶן נוֹשֵׁר כִּי שְׁמַעְתִּי (וְחֹלֵךְ דָּף טו)

16 (בְּכַוּוֹת): שְׁקִילִי טִיבוֹתֶיהָ. נְטוּלָה הִיא טוֹבָתָךְ
 וּמוֹטֵלָה עַל הַקְּרוּבִים (שֶׁלֹּא קִשְׁרָתָ אֶת הַכָּלָב
 מִזֶּה שֶׁאִתָּה מִמְחַמְנֵי הַכָּלָב: כִּכָּר גֵּר. וְנֶעֱשֶׂר
 מִמְּקוֹמוֹ: פְּרִיחִין אֶת הַשּׁוֹבֵב. שֶׁלֹּא יִפְסִידוּ
 תְּבוּאָה וּפִירוֹת שֶׁסָּבִיב הַעִיר: כִּרְסִיחוּ בְּחַמְשֵׁים
 מִלְּאִי. בְּמָה שֶׁהֵן מִלְקָטוֹת וּמִנְקָרוֹת בְּקִרְקַע
 מִלְּאִין בְּחַמְשֵׁין אִמָּה הַלֶּכֶף לְגַבִּי אֲבִילַת תְּבוּאֹת
 עִיר אֵין לְחוּשׁ בֵּיתָה: בִּישׁוּב כְּרִמִּים. שְׁהוֹלֵךְ
 מִפְּרָם לְכָרֵם עַד לְמַרְחֹק כִּדְרִיחָה. שְׁאוֹתָן
 שׁוֹכְבִין שְׁלוֹ וּמִשּׁוֹם יוֹנֵי שׁוֹכְבִין שֶׁלֹּא יִלְבְּדוּ
 בַּפְּחוֹן אֵין לְחוּשׁ דְּשִׁלוֹ הֵן אֲבֵל יֵשׁ לְחוּשׁ לְיוֹנֵי
 הַיִּשׁוּב שֶׁבָּאֵין דָּרְךָ הַשּׁוֹכְבִין לְמַרְחֹק

הַדְּרָן עֶלְךָ מְרֻבָּה

23 בְּיַנְיָהֶם וְרֵאוּהָ לְהַשְׁלִים וְנָבַח בָּהּ כָּלֵב וְהַפִּילָה נִמְצָא זֶה גּוֹרֵם לְשִׁכְנֵיהָ שֶׁתִּסְתַּלַּק מִיִּשְׂרָאֵל הִתְחַיָּא
 24 אִיתְתָּא דְעֵלְת לְמִיפָא בְּהוּא בֵיתָא נָבַח בָּהּ כָּלֵבָא אֲמַר לָהּ מְרִיחָה לֹא תִסְתַּפֵּי מִיּוֹנֵי שְׁקוּלֵי נִיבִיחָה
 25 אֲמַרְתָּ לִּיחָה שְׁקוּלֵי טִיבוֹתֶיהָ וְשִׁדְרָא אַחֲזִירוּ כִכָּר נָד וְלָד: אֵין פּוֹרְסִין גִּישְׁבוּן לְיוֹנִים וְכו': וּמֵי אֲוִלֵי
 26 בּוֹלֵי הָאֵי וְהַתְּנֵן מִרְחִיקוּן אֶת הַשּׁוֹבֵד מִן הַעִיר חַמְשֵׁים אִמָּה אֲמַר אֲבִי מִיִּשְׁט שִׁימֵי טוֹבָא כְּרִסִּיהוּ
 27 בְּחַמְשֵׁים אִמָּה מִלְּאִי וּמִיִּשְׁט שְׁלִשִׁים רִיס וְתוֹ לֹא וְהַתְּנֵיָא בִישׁוּב אֲפִילוֹ מֵאָה מִיל לֹא יִפְרוּם רַב
 28 יוֹסֵף אֲמַר בִּישׁוּב כְּרִמִּים רַבָּה אֲמַר בִּישׁוּב שׁוֹכְבִין וְתִפּוּק לִיחָה מִשּׁוֹם שׁוֹכְבִין גּוֹפְיָהוּ אִיבְעִית
 29 אִימָא בְּדַעֲוֵב כּוֹכְבִים וְאִיבְעִית אִימָא בְּהַפְקֵר וְאִיבְעִית אִימָא בְּדִרְיָה:

הַדְּרָן עֶלְךָ מְרֻבָּה

מְלִיָּא כְּרִיסָה בְּחַמְשֵׁים אִמָּה וּמִשְׁנֵי דְלֹא אִיִּירִי בִישׁוּב וְרַעִים אֵלֶּא בִישׁוּב כְּרִמִּים וּבִישׁוּב שׁוֹכְבִין וְקָרִי מוֹדֵר דִּיקָא דְלִיקָא יִשׁוּב כְּרִמִּים וְיִשׁוּב שׁוֹכְבִין:

הַדְּרָן עֶלְךָ מְרֻבָּה

לגבי קדושת נפש האלוקית, נתן לה הקדוש-ברוך-הוא (לסטרא-אחרא) רשות ויכולת להגביה עצמה כנגדה כדי שהאדם יתגבר עליה וינצחנה, ועל-ידי-זה יוכל להיות כללות עניין העבודה

ממאמר יו"ד שבט ה'תשי"ד

פרק החובל

1 פרק זה מבאר דיני התביעות הבאות כתוצאה מהזיק הנגרם על ידי האדם, בדרך הכאה וחבלה.

משנה

2 החובל בכתביו, חייב עליו - על חבלתו משום המשהה דברים, פעמים
3 שחייב בכלום ופעמים במקצתם. ואלו הם, בנזק - דמי פחת שוויו, בצער, בריפוי, בשקט - דמי מה שאינו יכול לעשות מלאכה בזמן
4 חוליו מחמת המכה, ובזנות.
5 ואופן השומא בכל אחד מהם: בנזק, בצידי שומתו, אם סימא את
6 עינו, או קטע את ידו, או שיבר את רגלו, רואין אותו - את הנחבל
7 כאילו הוא עקב עברי הנמקר בשוק, ושמין כמה היה יפה לשלם
8 עבורו קודם החבלה, וכמה הוא יפה לשלם עבורו עתה לאחר
9 החבלה, והפרש זה שהוא השווי של אותו אבר, ישלם החובל
10 לנחבל.

11 ואופן השומא בצער, אם בנזק (או בשפור או במקמר שליבנן
12 באש, ואפילו על ציפורינו שהוא מקום שאינו עושה תבונה בגוף
13 הנחבל, אומדין כמה אדם פוצא בזה - הדומה לנחבל במידת
14 יכולתו לסבול הצער, ורצה ליטול להיות מצטער בך - היה מוכן
15 ליטול ממון בשביל שיצערוהו כן, וסכום זה ישלם החובל לנחבל.
16 ואופן השומא בריפוי, אם הקהו עד שצרך לרפואה, חייב
17 לרפאותו - לשלם הוצאות רפואתו. (עלה) (עלו) בו צמחים -
18 אבעבעות סביבות המכה, אם מהמת המכה הן, חייב לרפאותו,
19 ואם שלא מהמת המכה, פטור.

20 וכן אם חיייתו - נתרפאה המכה, ונתקלה הרפואה
21 וחזרה המכה, ושוב חיייתו ונתקלה, חייב לרפאותו, שהכל מחמת
22 המכה הראשונה שהכהו הוא, שגם כשנתרפאה לא נתרפאה כל
23 צרכה, אלא היתה נדמית כאילו נתרפאה, ולכך חזרה שוב. אך
24 אם חיייתו כל צורך, ולא נתקלה הרפואה, אלא שחזרה
25 מחמת סיבה אחרת, אינו חייב לרפאותו לפי שלא באה מחמתו.
26 ואופן שומת השקט, רואין אותו כאילו הוא שומר קישואין שהיא
27 מלאכה שאינה כבידה, וראויה לו אף לאחר שיקום מחוליו,
28 ומשלם לו שכרו של כל יום מימי חוליו כאילו עשה עבורו מלאכה
29 זו. ואף שהיה ראוי לפני שחבל בו למלאכה מעולה יותר, אינו
30 משלם לו על כך, שהרי כבר נתן לו בתשלום הנזק את דמי ידו,
31 באופן שקטע את ידו, ודמי רגלו - או את דמי רגלו, באופן שקטע
32 את רגלו, ובכך שילם לו כבר על המלאכה שהיה ראוי לעשות.
33 ואופן שומת הזנות, הכל לפי המקבייש והמתבייש - הדבר תלוי
34 במהות המבייש והמתבייש, שאם היה המבייש אדם פשוט, בושתו
35 מרובה וצריך לשלם יותר, וכן אם היה המתבייש אדם חשוב
36 בושתו מרובה והמביישו צריך לשלם יותר מאשר אם בייש אדם
37 פשוט.

גמרא

38 שנינו במשנה שהחובל בחבירו משלם על החבלה. ומקשה
39 הגמרא: אמאי נפטר החובל בתשלום ממון, והלא עין תחת עין
40 (שמות כא כד) אמר רבמנא, ואימא שהכוונה לעין מפש של
41 החובל, שיעורו את עינו תחת שיעורו עינו של הנחבל, וכן בשאר
42 האיברים.

43 מתרצת הגמרא: לא סלקא דעתך שזויה כוונת הפסוק, וכמו דתנאי
44 בברייתא, יכול שאם סימא את עינו, מסמא הדין את עינו של
45 החובל, וכן אם קטע את ידו, מקטע את ידו, שיבר את רגלו משבר
46 את רגלו, תלמוד לומר מכה אדם ומכה בהמה - נאמר לשון 'מכה'
47 באדם ולשון 'מכה' בהמה, ויש ללמוד זה מזה בגזירה שוה, מה
48 מכה בהמה דינו לתשלומין, אף מכה אדם דינו לתשלומין, ולא

49 שיטלו ממנו את האבר. ואם נפשיך - רצונך לומר ולהשיב על
50 טעם זה, צא ולמד מדרשה אחרת, הרי הוא אומר (במדבר לה לא),
51 וְלֹא תִקְחוּ כֹפֶר לְנַפְשׁ רֹצֵחַ אֲשֶׁר הוּא רֹשֵׁעַ לְמוֹתוֹ, וְיֵשׁ לְדֹרוֹשׁ,
52 דווקא לנפש רוצח אי אתה לוקח כופר, דהיינו ממון, כדי לפדותו
53 מעונש מיתתו, אבל אתה לוקח כופר לראשי אפרים שאין חזקין
54 לאחר נטילתו, כגון יד או רגל או עין. שאם חבל בהן משלם לנחבל
55 את שוויו, ופודה עצמו מנטילת האבר.
56 הגמרא דנה בלימוד הראשון של הברייתא. מבררת הגמרא: הי
57 מכה - מאיזה 'מכה' האמור באדם לומדת הברייתא את הגזירה
58 שוה, אילימא ממה שנאמר (ויקרא כד כא) וְיִמְכְּרֶה בְּהֶמָּה וְשִׁלְמָנָה
59 וְיִמְכְּרֶה אָדָם וְיוֹמֵת, הוּא בְּקַמְלָא בְּתִיב - הרי פסוק זה מדבר באופן
60 שחייב מיתה על ההכאה, וכגון בחכאת אביו ואמו שחייב עליהם
61 מיתה, ואין בו כלל חיוב ממון ללמוד ממנו דין החבלה.

62 אלא למדים מהכא, ממה שנאמר (שם כד יח) וְיִמְכְּרֶה נֶפֶשׁ בְּהֶמָּה
63 וְשִׁלְמָנָה נֶפֶשׁ תַּחַת נֶפֶשׁ, הרי שנאמר לשון 'מכה' בהמה, וסמיך
64 ליה לפסוק זה נאמר (שם כד יט) וְאִישׁ כִּי יִתֵּן מוֹם בְּעַמִּיתוֹ כְּאֲשֶׁר
65 עָשָׂה בְּנַפְשׁוֹ לֹ, הרי נאמר באדם 'יתן מום' שהוא לשון 'מכה', ויש
66 ללמוד זה מזה בגזירה שוה.

67 מקשה הגמרא: האי לא מכה הוא - הרי בפסוק זה לא נאמר 'מכה'
68 אלא 'יתן מום', ואילו הברייתא אמרה שלמדים בגזירה שוה 'מכה'
69 'מכה'. מתרצת הגמרא, [אנן] תפאה תפאה קאמרינן - אין כוונת
70 הברייתא שלמדים מהלשון 'מכה מכה', אלא למדים 'הכאת
71 האדם' מהכאת בהמה, ולכך אף 'יתן מום' שמשמעותו 'הכאה',
72 יש ללמודו מ'מכה נפש בהמה' מה תפאה תפאה קאמרינן.
73 לתשלומין, אף תפאה תפאה קאמרינן לתשלומין.

74 מקשה הגמרא: והא בתיב (שם כד יז) וְאִישׁ כִּי יִכֶּה כָּל נֶפֶשׁ אָדָם
75 מוֹת יוֹמֵת, ולכאורה הפסוק מדבר בחובל בחבירו שלא המיתו,
76 ומה שנאמר 'מות יומת', הכוונה שימיתו לחובל את האבר שנטל
77 לנחבל. מתרצת הגמרא, אף שם הכוונה שמשלם שוויו במומו.
78 שואלת הגמרא: אמאי דבמומו - ומנין אכר שהכוונה לתשלום
79 ממון, אימא שהכוונה במיתה ממש, שימיתו את אברו של החובל.
80 משיבה הגמרא, לא סלקא דעתך, תרא, דהא איתקש - שהרי הוקש
81 פסוק זה למכה [נפש] בהמה על החבלה, אף באדם כוונת הפסוק שישלם.
82 שבבהמה משלם על החבלה, אף באדם כוונת הפסוק שישלם.
83 ועוד, הרי בתיב בתריה, (שם כ) כְּאֲשֶׁר יִתֵּן מוֹם בְּאָדָם כִּן יִתֵּן בּוֹ,
84 ושמע מינה שהכוונה למומו, שכן הלשון 'כן יתן בו' משמעותו
85 'דבר הניתן מיד ליד' שהוא ממונו.

86 הגמרא חוזרת לבאר המשך דברי הברייתא: ומאי אם נפשיך לומר
87 - מה יש להקשות על הגזירה שוה 'מכה מכה'. מבארת הגמרא,
88 תו קא נשניא - שוב הוקשה לתנא על לימוד זה, מאי חיות דילפת
89 מ'מכה בהמה' - מה ראית ללמוד בגזירה שוה מהפסוק (ויקרא כד
90 יח) 'ומכה נפש בהמה ישלמנה', שאף החובל בחבירו חייב
91 בתשלומין, לילף ממה אדם - נלמד בגזירה שוה מהפסוק (שם כד
92 כא) וְיִמְכְּרֶה אָדָם וְיוֹמֵת, ששם 'יומת' היינו שנהגה על הכאה זו,
93 ונלמד שאף בחובל בהמה שימיתו וישלם לאותו האבר.
94 הגמרא דוחה לקושיא זו: אמרי, אם משום קושיא זו לא היתה
95 צריכה הברייתא להביא לימוד אחר, שכן יש לתרץ שלכך לומדים
96 מ'מכה בהמה' משום שדנין נזקין מנזקין - לומדים דיני חיוב ממון
97 מדיני חיוב ממון, ששניהם בגדר 'ניזקין', ואין דנין נזקין מניזקת -
98 ואין לומדים דיני חיוב ממון מדיני חיוב מיתה.

99 הגמרא דוחה לתירוץ זה: אדרבה, דנין אדם מאדם - יש ללמוד דיני
100 החבלה באדם מדיני החבלה באדם אף שחיובם שונה, ואין דנין
101 אדם מבהמה, וכיון שקושיא זו קיימת, היינו דקתני בברייתא 'אם
102 נפשיך לומר', יש לדרוש כן מפסוק אחר, הרי הוא אומר (במדבר
103 לה לא), וְלֹא תִקְחוּ כֹפֶר לְנַפְשׁ רֹצֵחַ אֲשֶׁר הוּא רֹשֵׁעַ לְמוֹתוֹ, לְנַפְשׁ

1 ותן מום פאדס/ למה לי. משיבה הגמרא. אידי דקעי מיתב - כיון
 2 שרצתה התורה לכתוב את המשך הפסוק 'בן יתן בו' ללמד
 3 שמשלם ממון, כתב נמי את תחילת הפסוק 'באשר יתן מום פאדס'.
 4 ברייתא נוספת: דבי רבי חייא תנא - בבית מדרשו של רבי חייא
 5 שנו דרשה זו, אמר קרא לגבי עדים וזוממין (דברים יט יט, כא)
 6 'ועשיתם לו כאשר זמם לעשות לאחיו וגו', ולא תחוס עיך וגו' יד
 7 ביד רגל ברגל, ויש לדרוש יד ביד' שהיינו דבר הניתן מיד ליד,
 8 ומכאן נראה שיש להוסיף על אדם העידו על אדם בחבירו והזומה
 9 עדותו, אין מענישים אותם בנטילת האבר אלא משלמים ממון למי
 10 שהעידו עליו. ומוכח שאף החובל עצמו אין נוטלים ממנו האבר
 11 אלא משלם ממון.
 12 מקשה הגמרא: אלא מעתה מה שנאמר בהמשך הפסוק 'רגל ברגל',
 13 נמי הכי הוא - וכי אף בזה יש לפרש כך, הרי אין שייך לומר כן.
 14 אפסוק - תירצו בני הישיבה, דבי רבי חייא לא דרשו כן ממשמעות
 15 הפסוק אלא קרא ותירא קא דרשי, מכדי פתיב - שמאחר וכבר
 16 נאמר בפסוק (שם יט יט) 'ועשיתם לו כאשר זמם לעשות לאחיו, אי
 17 סלקא דעתך שמה שנאמר בחובל בחבירו 'עין תחת עין, הכוונה
 18 ממש, אם כן פשוט שאף בעדים וזוממים הדין כן, שהרי עושים להם
 19 כמו שזממו לעשות, ומעתה מה שנאמר יד ביד, למה לי, שפע
 20 מינה שלכך נכתב ללמד שאינו ממש אלא מומין, והיינו דבר הניתן
 21 מיד ליד. שואלת הגמרא, אם כן מה שנאמר שם עוד 'רגל ברגל'
 22 למה לי. משיבה הגמרא. אידי דקתיב - כיון שכתבה התורה יד
 23 ביד' כדי ללמד דין זה, כתב נמי אף רגל ברגל.
 24 מקור נוסף שהחובל בחבירו משלם ממון: אפי' אמר, אתיא - יש
 25 ללמוד דין זה מדיני דבי חוקתה, התנא דבי חוקתה, נאמר בחובל
 26 בחבירו (שמות כא כד) 'עין תחת עין' וגו', ובפסוק שלפני זה לגבי
 27 הורג אדם נאמר (שם כג) 'נפש תחת נפש', והיינו שתחת הנפש
 28 יטלו נפש ותחת העין יטלו עין, ולא נפש ועין תחת העין בלבד. ואי
 29 סלקא דעתך ש'עין תחת עין' היינו ממש, וימני דמשפחת לה -
 30 פעמים יצא שיתלו עין ונפש תחת העין בלבד, ובגמ' דבבב' דעור
 31 ליה נקמא ליה נשמתיה - שבעוד שנעורר את עינו תצא נשמתו
 32 ממנו וימות מרוב יסורים. ובהכרח ש'עין תחת עין' אינו ממש אלא
 33 ממון.
 34 דוחה הגמרא: ומאי קושיא היא זו אם כשנעורר את עינו תצא אף
 35 נשמתו ממנו, דלמא מימר אמדין ליה - שמה אכן יאמדהו בית דין
 36 קודם אם יכול לקבל יסורים אלו ולא ימות, ואי מיצי מקבל עבדין
 37 מעוררים אותו, ואי לא מיצי מקבל לא עבדין, ואי אמדין דמיצי
 38 מקבל עבדין ביה - ואם אמדהו בית דין שיכול לקבל את
 39 העיורון ועוררהו ונפק רוחיה - ובתוך כדי כך יצאה נשמתו ומת,
 40 אי מית לית - אם מת מת, כלומר אין כל חשש בכך, ואין זה
 41 נחשב שנטלו נפש ועין תחת עין, מאחר שאמדו שיכול לקבל זאת.
 42 ויש להוכיח כן, מי לא תנן במשנה (מכות כב) כיוצא בזה לנבי
 43 מלקות, שאם אמדהו שיכול לקבל את המלקות וקיבלם, ומת
 44 תחת ידו של המלקה, פטור, משום שאמדוהו מתחילה שיכול
 45 לקבל את המלקות. הרי שאין חוששים למה שמת מחמת המלקות
 46 אם אמדהו קודם שיכול לקבלם ולא ימות. ואף באן אין לחשוש
 47 לכך.
 48 מקור נוסף: רב ובדי משמיה דרבה אמר, אמר קרא (שמות כא כה)
 49 'פצע תחת פצע', ומכאן לומדים ליתן צער במקום נזק - שצריך
 50 לשלם על הצער אף במקום שהזיק, שמלבד הנזק משלם לו אף
 51 על הצער. ואי סלקא דעתך ש'עין תחת עין' היינו ממש, מדוע אכן
 52 צריך לשלם על הצער, הלא פי היכי דלחא הוי ליה צערא להאי
 53 נמי אית ליה צערא - כשם שלחובל היה צער מחמת החבלה, אף
 54 החובל כשיתלו ממנו האבר יש לו אותו צער, ומדוע מלבד צער
 55 זה ישלם על הצער שגרם לחבל. ובהכרח אינו ממש אלא ממון

1 קפון - אדם נמוך שהרג את הגדול, וגדול שהרג את הקטן, היכי
 2 קפלין ליה - כיצד אפשר להורגו, והרי נאמר (שם כד יח) 'נפש
 3 תחת נפש', ואין הרוצח כנרצח במידת גופו, ואם תאמר שאכן
 4 כשאדם שווים לא יהרג, והרי התורה אמרה שם בהמשך הפרשה
 5 (כד כב) 'משפט אחד יהיה לכם', ויש לדרוש שצריך שיהיה משפט
 6 השווה לכולכם, ולא שישתנה הדין בין אדם לאדם. אלא בהכרח
 7 לומר, נשמה שקול מיניה, נשמה אמר רחמנא נשקול מיניה - שכיון
 8 שהרוצח נטל מהנרצח את נשמתו, אמרה התורה שיתלו מן
 9 הרוצח את נשמתו, ומה לי אם הרוצח קטן מהנרצח או לא. הקא
 10 נמי לענין חובל עינו של חבירו, אף אם עינו של החובל קטנה
 11 מעינו של הנחבל, נהורא שקיל מיניה, נהורא אמר רחמנא נשקול
 12 מיניה. ואין להוכיח מכאן שחייב התורה הוא בממון.
 13 תניא אידך - שינוי בברייתא אחרת במקור דין תשלום הממון
 14 בחבלה, רבי שמעון בן יוחי אמר, מה שנאמר (שם כד כ) 'עין תחת
 15 עין', הכוונה לממון. אתה אמר לממון, או אינו אלא עין ממש,
 16 שצריך לעוור את עינו. אין לומר כך, שאם כן הרי שהיה החובל
 17 סומא, וסימא את עינו של הנחבל, או שהיה קיטע - חסר יד וקיטע
 18 את ידו של הנחבל, או שהיה חייר - קטוע רגל וחייר - וקטע
 19 לרגלו של חבירו, היאף אני מקיים בחובל זה 'עין תחת עין', והרי
 20 אין לו את האבר שנטל מחבירו. ואם תאמר שאכן באופן זה
 21 משלם ממון אך באופן שיש לו את האבר יטלוהו ממנו, והרי
 22 התורה אמרה (שם כד כב) 'משפט אחד יהיה לכם', משפט השווה
 23 לכולכם. ובהכרח שכוונת התורה לחייב בממון.
 24 הגמרא דוחה את ראיית רבי שמעון בן יוחאי אמר - הקשו בני
 25 הישיבה, ומאי קושיא היא זו אם אין לו אבר כיצד יקימו בו 'עין
 26 תחת עין', דלמא - שמה אכן עיקר הדין הוא ליתול את האבר, אך
 27 היא דאפשר לקיים דין זה, אפשר, וכך יעשו לו, והיא דלא אפשר
 28 לקיים דין זה, ובגון שאין לחובל אותו אבר, לא אפשר, ופסדין ליה
 29 לגמרי, ואין בכך משום 'משפט אחד יהיה לכם' שכן הדין אחד
 30 הוא שנוטלים ממנו את האבר, או שיפטורו לגמרי.
 31 ויש להוכיח כן: דאי לא תימא הכי שהיכן שלא ניתן לקיים את דין
 32 התורה פוטרים אותו לגמרי, ואין בכך משום 'משפט אחד יהיה
 33 לכם', אם כן אדם מרפה שהרג את השלם, מאי עבדין ליה - איזה
 34 דין נובל לעשות לו, הרי להורגו אי אפשר, שכיון שעתידי הוא
 35 למות לאחר זמן מחמת המום שבו, נחשב הוא כבר לאדם הרוג,
 36 ונמצא שאם יזימו את העדים שהעידו על הריגתו לא יוכלו
 37 להורגם, שהרי זה כמו שרצו להרוג אדם הרוג, וכיון שאי אפשר
 38 לקיים בהם דין הזומה, אין לקבל כלל לעדות זו, שכל 'עדות שאי
 39 אתה יכול להזימה לא שמה עדות', ואיזה דין אחר נובל לעשות
 40 לו. אלא בהכרח לומר, היא דאפשר אפשר, היא דלא אפשר לא
 41 אפשר, ופסדין ליה, ואף בחובל יש לומר כן.
 42 ברייתא נוספת: דבי רבי ישמעאל תנא - בבית מדרשו של רבי
 43 ישמעאל שנו דרשה זו, אמר קרא (שם כד כ) 'באשר יתן מום
 44 פאדס בן יתן בו', ואין לשון נתינה מורה אלא על נתינת ממון. מה
 45 מקשה הגמרא: אלא מעתה שלשון נתינה היינו נתינת ממון, מה
 46 שנאמר בפסוק לפני כן 'באשר יתן מום פאדס', הכי נמי - האם אף
 47 כאן נאמר דממון הוא, הרי פשוט ששם הכוונה שנתן בו מום ממש,
 48 ואף המשך הפסוק יש לפרש על מום ממש.
 49 אמרי - תירצו בני הישיבה, דבי רבי ישמעאל לא למדו כן מלשון
 50 נתינה, אלא קרא ותירא דרשי, מכדי פתיב - מאחר וכבר נאמר
 51 בפסוק הקודם (שם כד יט) 'אישי פי יתן מום פעמיתו באשר עשה
 52 בן יעשה לו', הרי כבר נאמר הדין שיעשו לחובל כמו שעשה, ומה
 53 שנאמר לאחריו 'בן יתן בו' למה לי - לשם מה נכתב, שפע מינה
 54 שלכל בכתב ללמד שיתן ממון.
 55 שואלת הגמרא: ומאחר והפסוק מיותר, מה שנאמר קודם 'באשר

1 קפון שהיה. אדם נס שהרג את הגדול. קפוע וקפוע היאך אני קורא בו. ובי תימא הבא
2 נשקול ממונא התורה אקרה משפט שיה. ופטרין ליה. בולא בלום והוי משפט שיה או
3 לישול אבר ממש או לפטור לגמרי. מאי עבדין ליה. הא נברא קטילא הוא וקזה ליה
4 עדות שאי אתה יכול להימנה דהא אי משתכחי עדים וזממים פטורים דגברי קטילא בעו
5 למקטל והלקר איהו נמי פטור והכי אמרין
6 באלו הן דהשפין (סנהדרין דף ע"ג.) די ביד. גבי
7 עד זומם פתיב ואשמועינן דאם העיד באיש
8 פלוני שקיטע יד חברו משלם ממונ הניתן מיד
9 ליה במקום נזק. ואע"פ שיש שם תשלומי הנזק
10 משלם אף הצער ומקרא יתרא קרריי דהא
11 פתיב ביה תחת פניה למה לי פצע תחת פצע
12 וכויה וחבורה מדרש לקמן. ואיכא איניש דלא
13 מפנך בו נפקא מניה. מפצע תחת פצע למיתה
14 ליה היאך דביני בניי הניא. מחר כמו אשר
15 הייא במסכת שבת (דף ק"ט.) אלא במיני. עינו
16 של מדיק שיימקן בקה הוא שיה לימכר עבשיו
17 וכהוה הוא יפה בלא עין והיינו ממש נקאמר עינו
18 של מדיק גישומה תחת עינו של נזק. וחסור אין
19 משלם אלא נזק. כדאמרין פ"ב (דף כ"ו) איש
20 בעמיתו ולא שור בעמיתו. והא קמחיתת ליה
21 ליתקא. אתה חב ומריע לו שמוחל אתה על
22 חבלותיו דהא תשלומין של תינוק הן ולא שלק
23 כדתינא לקמן (דף פ"ג) קטנים יעשה להם סגולה
24 דאלם. לעט וקסס: כל הנישום בעבר. הואיל
25 ודבר שאין קצוב הוא אין גובין אותו בכבל
26 וטעמא מפרש לקמן: דאי תפיס. הכי אמר ליה
27 שומו ליה והיוס או למחר אם יתפס משלו
28 יעכבו: נזקי שור בשעור. נזקי שור שבאנו לו על
29 ידי השור. נזקי שור באדם. נזקי שור לשור על
30 ידי אדם. נזקי אדם בשור. אדם שהחוק על ידי
31 שור דבעי למשיימה בעבדא:
32 אלהים

1 קפון שהרג את הגדול ויגדל שהרג את הקטן היכי
2 קטלינן ליה התורה אקרה משפט אחד יהיה לכם
3 משפט השנה לכולכם אלא נשמה שקול מיניה נשמה
4 אמר רחמנא נשקול מיניה ה"נ נהורא שקול מיניה נהורא אמר רחמנא נשקול מיניה: תניא
5 אידך רבי שמעון בן יוחי אומר עין תחת עין כמון אתה אומר כמון או אינו אלא עין כממש
6 הרי שהיה סומא וסימא קיטע וקיטע חיגר וחיגר היאך אני מקיים פיה עין תחת עין והתורה
7 אמרה משפט אחד יהיה לכם משפט השנה לכולכם אמרי ומאי קושיא דלמא היכא דאפשר
8 אפשר היכא דלא אפשר לא אפשר ופטרין ליה דאי לא תימא הכי מרפה שהרג את השלם
9 מאי עבדין ליה אלא היכא דאפשר אפשר היכא דלא אפשר לא אפשר ופטרין ליה דבי
10 רבי ישמעאל תנא אמר קרא פן ינתן בו ואין יתניה אלא כמון אלא מעתה פאשר יתן מום
11 באדם הכי נמו דמון הוא אמרי דבי רבי ישמעאל קרא יתרא דרשי מכדי פתיב ואיש פי
12 יתן מום בעמיתו פאשר עשה פן יעשה לו פן ינתן בו למה לי ש"מ כמון פאשר יתן מום
13 באדם למה לי אידי דבעי מוכתב פן ינתן בו פתיב נמי פאשר יתן מום באדם דבי רבי חיאי
14 תנא אמר קרא יד ביד דבר הניתן מיד ליד ומאי ניהו כמון אלא מעתה רגל ברגל נמי הכי
15 הוא אמרי דבי רבי חיאי קרא יתרא קא דרשי מכדי פתיב ועשיתם לו פאשר נזם לעשות
16 לאחיו אי סלקא דעתך ממש יד ביד למה לי ש"מ כמון רגל ברגל למה לי אידי דפתיב
17 יד ביד פתיב נמי רגל ברגל אפי אמר אתיא מדהני דבי חזקיה דתנא דבי חזקיה עין תחת
18 עין נפש תחת נפש ולא נפש ועין תחת עין ואי סלקא דעתך ממש זימנין דמשפחת לה
19 עין ונפש תחת עין דכהני דעורר ליה נפקא ליה נשמתיה ומאי קושיא דלמא מימד אמדינן
20 ליה אי מצוי מקבל עבדין ואי לא מצוי מקבל לא עבדין ואי אמדינן דמצי מקבל ועבדין
21 ביה ונפק רוחיה אי מייית לימות מי לא תנן גבי מלקות אמדוהו ומת תחת ידו פטור רב
22 וביד משמיה (דרבה אמר אמר קרא פצע תחת פצע ליתן צער במקום נזק ואי סלקא דעתך
23 ממש פי היכי דלחאי הוי ליה צערא להאי נמו אית ליה צערא ומאי קושיא דלמא איכא איניש דמפנך אית ליה צערא טפי ואיכא
24 איניש דלא מפנך לית ליה צערא למאי נפקא מינה למתבי ליה היאך דביני בניי רב פפא משמיה דרבא אמר קרא ורפא
25 ורפא ליתן רפואה במקום נזק ואי סלקא דעתך ממש פי היכי דהאי בעי אסייא האי נמו בעי אסייא מאי קושיא דלמא איכא
26 דסליק בשריה הייא ואיכא דלא סליק בשריה הייא למאי נפקא מינה למיתב ליה היאך דביני בניי רב אשי אמר אתיא תחת
27 תחת משור פתיב הבא עין תחת עין וכתביה הים שלם ישלם שור תחת השור מה להלן כמון אף פאן כמון מאי חויה דילפת
28 תחת תחת משור גילף תחת תחת מאדם דכתיב ונתת נפש תחת נפש מה להלן כממש אף פאן כממש אמרי דנין נזקין כנזקין ואין
29 דנין נזקין ממינה אדרבה דנין אדם מאדם ואין דנין אדם מבהמה אלא אמר רב אשי מתחת אשר ענה יליף ליה אדם מאדם
30 ונזקין מנזקין תניא ר"א אומר עין תחת עין ממש ממש סלקא דעתך רבי אליעזר לית ליה פכל הני תנאי אמר רבה לומר שאין
31 שמין אותו פעבר א"ל אפי אלא כמאן פגן חורין פן חורין מי אית ליה דמי אלא אמר רב אשי לומר שאין שמין אותו בניזק
32 אלא במזיק: ההוא חמרא דקטע דא דינוקא אתא לקמיה דרב פפא פו שמואל אמר להו זילו שומו ליה ארבעה דברים אמר
33 ליה רבא והא אנן חמושה תנן א"ל לבר מנזק קאמינא אמר ליה אפי והא חמור הוא וחמור אינו משלם אלא נזק אמר להו
34 זילו שומו ליה נזקיה והא פעבדא בעי למשיימיה אמר להו זילו שיימוהו פעבדא אמר להו אבוה דינוקא לא בעינא דזילא ביה
35 מילתא אמרו ליה והא קא מחיבת ליה לינוקא אמר להו לבי גדיל מפיסינא ליה מדידי: ההוא תורא דאלם ודיה דינוקא אתא
36 לקמיה דרבא אמר להו זילו שיימוהו פעבדא אמרו ליה והא מר הוא דאמר פל הנישום פעבד אין גובין אותו בכבל אמר להו
37 לא צריכא דאי תפס רבא למעמיה דאמר רבא נזקי שור בשור ונזקי שור באדם גובין אותו בכבל נזקי אדם ונזקי אדם
38 בשור אין גובין אותו בכבל כ"ש נזקי אדם באדם ונזקי אדם בשור דלא אלהים בעינן וליכא נזקי שור בשור ושור באדם נמי
39 אלהים

תכלית הדומם שיוכלל בצומח, תכלית הצומח שיוכלל בחי, ותכלית
החי שיוכלל במדבר כו', וענין זה נעשה על-ידי עבודת האדם דווקא
ממאמר יו"ד שכתב התשי"ד

קְנָסָא

1 קְנָסָא קְנָסָא בְּבָבֵל. לֹא דִקָּא קְנָס אֵלָא מִשּׁוּם דְּלִית בֵּיהּ חֶסְרוֹן כִּיּס לְרֵי גֵרִי קְנָס: **א'**
 2 נְמִי אִית בֵּיהּ חֶסְרוֹן כִּיּס וְלֹא שְׂכִיחַ לֹא עֲבָדִין שְׁלִיחוּתֵיהּ. וְגִלּוֹת וְחִבּוּל דְּבַעֵי
 3 מוּמְחִין כְּדָאמְרַּךְ בְּפֶרֶק קָמָא דְסַנְהֶדְרִין (דף ב) אֵיבָא לְמִימַר דְּגִלּוֹת וְחִבּוּל מִילְתָּא דְלֹא
 4 שְׂכִיחַ הִיא (טפ) אֲבָל הוֹדְאוֹת וְהִלְאוֹת שְׂכִיחַ וְכֵן בֵּן בַּהּ מְגַרְשׁ (גֵּיסִין דף פה ושם) וְתִמְנָה
 5 דְּבִקְמָה מְקוּמוֹת שְׁהִי דָּנִין דִּינֵי גִלּוֹת בַּהּגּוּזַל
 6 (לְמַן דף עז) הוּוּא גְבָרָא דְגִזַּל פְּרָגָא דְתוּרָא
 7 וְהַגּוּזַל בְּתָרָא (לְמַן דף עט) נִרְשָׁא גֵבַּב סָפְרָא
 8 וְהוּוּא דְגַבַּב גְּלִימָא וְהִרְבִּיחָהּ מְקוּמוֹת יֵשׁ לְדוּחַת
 9 דְּכָל הַגּוּזַל אֵיירִי בְּתַפְסֵא או ע"י דא"ל אֲקִבְעוּ דִּיקָא
 10 לא"י כְּדָאמְרַּךְ בְּפֶרֶק קָמָא (דף טו) וְיֵמַ דְדוּקָא
 11 גִּילּוֹת שְׁעִי חִבּוּל כְּגוֹן דְּמִנְעֻזָּא בִּי תֵרִי וּמְחַז
 12 אַהֲרָדִי עַד שְׁתַּקַּף אַחַד מֵהוּן וְגִזַּל אֶת חֲבִירוֹ דְבִי
 13 הָאִי גִזְרָא לֹא שְׂכִיחַ וְטַפְסִי וְלֹא עֲבָדִין
 14 שְׁלִיחוּתֵיהּ וְעוֹשִׂים בְּכָל יוֹם שְׂאֵן גִּזְרֵי דִינֵי
 15 גִּילּוֹת: **צַעַר** שְׂלֵא בְּמִקּוּם גִּזְרֵי דְמִשְׁתַּלֵּם מֵאֵן
 16 תֵּנָא. פִּרְשְׁתִּי בְּסוּף פֶּרֶק ב' (דף כו ושם ד"ה הא):
 17 **בבלי**

1 **אֲלֵחִים** בְּעֵינֵן. דְּהָא בּוּלְהוּ בְּפִרְשַׁת אֵלָהּ הַמְּשַׁפְּטִים בְּחִיבֵי אָדָם בְּאָדָם וְכִי יִרְיֹבֵן אָדָם
 2 בְּשׂוֹר וְכִי יִגַּח וְכַהֲרִיא פִּרְשָׁה כְּחִיב עַד הָאֲלֵחִים: וְבֵא דְבַר שְׁנֵיהֶם וְקָסְבַּר אֲבוּלְהוּ קָאִי
 3 וְהֵינּוּ מוּמְחִין וְסוּמוּכִין וְכַבְבָּל אֵין סְמִיכָה כְּדָאמְרַּךְ בְּסַנְהֶדְרִין פ' קָמָא (דף יד.) שׂוֹר בְּשׂוֹר
 4 וְשׂוֹר בְּאָדָם נְמִי הֵתֵם כְּחִיבֵי שׂוֹר בְּשׂוֹר וְכִי יִגַּח שׂוֹר וְגו' שׂוֹר בְּאָדָם אֲרַבְעָה שׂוֹמְרִים הֵתֵם
 5 כְּחִיבֵי וְשְׁלִיחוֹת יֵד הֵתֵם כְּחִיבֵי מִיֵּד דְהָהוּ
 6 אֲהוּדְאוֹת וְהִלְאוֹת. דְּאָמְרַּךְ בְּפֶרֶק קָמָא דְסַנְהֶדְרִין
 7 (ר' ג) דְלֹא בְּעֵינֵן מוּמְחִין שְׂלֵא תִנְעוּל דְלֵת בְּפִנֵי
 8 לִוְיוֹן הוֹדְאוֹת הָבָא לִיְדוּן כְּעֵדֵי הוֹדְאָה שְׂאָמְרָה
 9 בְּפִנֵי הַגְּדָה לוֹ וְהִלְאוֹת שְׂבֵא לִיְדוּן כְּעֵדֵי
 10 הִלְאוֹת שְׂאומְרִים בְּפִנֵי הַלְּהָה לוֹ: דְלֹא קִים לוֹ.
 11 כְּגוֹן הָבָא דְבְּעֵינֵן לְמִשְׁחִימָה: תְּשִׁלוּבִי בְּפִל גְּעָבֵד
 12 שְׁלִיחוּתֵיהּ. אֲלֵמָה קִימָא לָן דְּאֵין גִּזְרֵי דִינֵי
 13 קָסוֹת בְּבָבֵל: אָדָם בְּאָדָם דְּמִנְמוּנָא הוּוּא. דְקָא
 14 מִפְּסִחִיהּ מְדִימָה: וְגַבַּב. שְׂוִירָא בְּאֹנוֹס וּמְפִתָּהּ הוּוּא
 15 בְּמִקּוּם גִּזְרֵי דְאִוְמְרִים כְּפִהָ אָדָם רוּצָה לִיתֵן בִּין
 16 שְׁפִתָּהּ בְּתוּלָה לְבַעוּלָה לְהַשְׁחִיא לְעַבְדוֹ שִׁישׁ לוֹ
 17 קוֹרַת רִיחַ מִמֶּנּוּ אֲלֵמָא מִנְמוּנָא הוּוּא דְאֲפִתָּהּ
 18 מִכְּסָפָא בּוֹשֵׁת לֹא קָנָס הוּוּא שְׁהִיר אֵין קְצוּב
 19 אֲלֵא לְפִי הַמְּבִישׁ וְהַמְּבִישׁ: ד' מָאָה זֵוִי.
 20 כְּדָתָן צִרַם בְּאֹנוֹת תְּלַשׁ בְּשַׁעֲרוֹ כִּי בְּמִנְיָהּ (לְמַן
 21 דף צ): דְשִׁלַּח לִיֵּה רַב חֶסְדָּא. בְּהַמְּבִישׁ אֶת הַכֹּהֵן
 22 (לְעַל דף כג) חֶסְרוֹן כִּיּס וְשְׂכִיחַ. הוֹדְאָה
 23 וְהִלְאוֹת: **מֵאֵי אֵיירִיא** שׂוֹר דְּאוּזִיק אָדָם. דְלֹא
 24 שְׂכִיחַ לְגַמְרֵי אֲפִילוֹ אָדָם דְּאוּזִיק אָדָם. דְשְׂכִיחַ
 25 טַפְּי קָאמְרַּךְ רָבָא דְאֵין דְנִין: תָּתֵם. אֵין גּוֹבִין
 26 דְקִימָא לָן פְּלָגָא נִקְרָא קָסָא בְּפִי' (ר' טו): אֵין
 27 מוּעַד בְּכַבְבֵּל. דְכִיּוֹן דְּמִנְחִיחוֹת דְתַמּוּלוֹ לֹא מִינְחִינֵן
 28 לִיָּה לְבִי דִיקָא הִכִּי מֵינְעֵד לִיָּה: וְהָא לֹא שְׂכִיחַ
 29 הוּוּא. לְבֵא שׂוֹר מוּעַד מֵאֲרִץ יִשְׂרָאֵל לְכַבְבֵּל
 30 וְאִמְרִינֵן לְעַל בְּמִילְתָּא דְלֹא שְׂכִיחַ לֹא עֲבָדִין
 31 שְׁלִיחוּתֵיהּ: **אֵלָא בִּי קָאמְרַּךְ רָבָא**. ד' שׂוֹר בְּשׂוֹר
 32 גּוֹבִין בְּכַבְבֵּל: בְּשׂוֹן וְרִגְלֵי קָאמְרֵי. כְּגוֹן שְׂנַתְּכִיךְ
 33 בְּתִירוֹ דְתִקְּאוֹת וְהִיּוּק (הַפִּילוֹ עַל שׂוֹר אַחֲרָי)
 34 דְהֵינּוּ תוּלְדָה דְשֵׁן אוֹ שְׁהוּיָן אֶת שׂוֹר חֲבִירוֹ
 35 בְּגוּפֵי דָרְךָ הִילּוּכוּ שְׂחַדְפוּ וְלֹא כְּוֹן דְהֵי תוּלְדָה
 36 דְרִגְלֵי: **צַעַר** שְׂלֵא בְּמִקּוּם גִּזְרֵי. כִּי מְתַנְיֵי עַל
 37 צַפְרוּנוֹ דְלֹא אֲפִתָּהּ: ה' רְבִי אוּמְרַךְ כּוּתָהּ
 38 נִאמְרָה תְּחִילָה כֵּן עֲזָאֵי אוּמְרַךְ חֲבוּרָה נִאמְרָה
 39 תְּחִילָה: כּוּתָהּ דְלִית בַּהּ חֲבוּרָה מְשַׁמְעֵי. וְהֵינּוּ
 40 דְקָאמְרַּךְ כּוּתָהּ לְחוּדָה נִאמְרָה תְּחִילָה כְּלוּמְרַךְ בַּהּ
 41 שְׂנֵאמַר בְּפִסּוּק תְּחִילָה הֵינּוּ שׁוּמְעִין שְׂוִיָּה חֲתִיב
 42 עַל כּוּתָהּ גְּרִידָא אֲפִילוֹ בְּלֹא חֲבוּרָה דְלִיקָא אֲלֵא
 43 צַעַר לְכַךְ הוֹצִירָהּ חֲבוּרָה לְלַמֵּד שְׂאֵין חֲתִיב
 44 בְּלוּם עַד שְׂוִיָּה חֲבוּרָה עֵמֶה דְכִיּוֹן דְּמִשְׁלֵם רַפְּי
 45 מִשּׁוּם חֲבוּרָה מְשַׁלֵּם נְמִי צַעַר אֲבָל שְׂלֵא בְּמִקּוּם
 46 חֲבוּרָה כְּגוֹן עַל צַפְרוּן פְּטוֹר דְצַעַר בְּלֹא נִזְק לֹא
 47 מְשַׁלֵּם דְאֵי לֹא מִשּׁוּם חֲתִיב לֹא אֲסִרְרִיךְ חֲבוּרָה
 48 דְהִשְׁתָּא כּוּתָהּ בְּלֹא חֲבוּרָה שׁוּמְעִין דְחֲתִיב כֵּל
 49 שְׂכֵן חֲבוּרָה שִׁישׁ בַּהּ גִּזְרֵי: כֵּן עֲזָאֵי כְּבִי כּוּתָהּ
 50 דְאִית בַּהּ חֲבוּרָה מְשַׁמְעֵי. וְהֵינּוּ דְקָאמְרַךְ חֲבוּרָה
 51 נִאמְרָה תְּחִילָה כְּלוּמְרַךְ מְכּוּתָהּ הִאמְרוּהָ רֵאשׁוּנָה
 52 הֵינּוּ שׁוּמְעִין שְׂאֵין חֲתִיב אֲלֵא בְּמִקּוּם שִׁישׁ בַּהּ חֲבוּרָה דְסַתֵּם כּוּתָהּ יֵשׁ בַּהּ חֲבוּרָה לְפִיכָר הוֹצִירָהּ תוּרְהָ לְכַתּוּב חֲבוּרָה כְּדָתָהּ בַּהּ דְהִשְׁתָּא עַל כְּרִתָּהּ כּוּתָהּ דְרִישָׁא בְּלֹא חֲבוּרָה הִיא וְחֲתִיב
 53 צַעַר בְּלֹא נִזְק מְתַנְיֵין: **אֵיפְכָא מְסַתְּרָא**. וּמְתַנְיֵין רְבִי הִיא וְלֹא כֵּן עֲזָאֵי דְלֹא עֲקָרִין לִיָּה מְרִבֵּי דְהוּוּא סְדָרָה וְעוֹד דְחֲתִיב מְסַתְּרָא טַפְּי דְהָא נִאמְרָה דְקָאמְרֵי רְבִי וְכֵן עֲזָאֵי אֲמַסְקָא
 54 דְמִילְתָּא קִימָי דְמִתּוּקְמָא בַּהּ דְרַשָׁא דְקָרָא וְלֹא אֲמַשְׁמַעַת קָמָא קָאִי דְסוּף חֲמָקָא עֲתִיד לְהוֹצִיא וְחֲתִיב קָאמְרַךְ רְבִי סוּף חֲמָקָא מוּכִיחַ לֵנוּ דְכּוּתָהּ בְּלֹא חֲבוּרָה חֲתִיב הַכְּתוּב בְּתִחִילָתוֹ
 55 וְצַעַר מְשַׁתֵּלם שְׂלֵא בְּמִקּוּם גִּזְרֵי מֵאֵי טַעְמָא כּוּתָהּ דְאִית בַּהּ חֲבוּרָה מְשַׁמְעֵי בְּתַב רְחֻמְנָא כִּי וְכֵן עֲזָאֵי אוּמְרַךְ סוּף חֲמָקָא מוּכִיחַ לֵנוּ דְחֲבוּרָה נִאמְרָה תְּחִילָה כְּלוּמְרַךְ מִסּוּף חֲמָקָא אֲנֹ
 56 לְמַדּוּן שְׂכִיחַ שְׂחִיב הַכְּתוּב בְּתִחִילָתוֹ אֵינָה אֲלֵא אֵם כֵּן יֵשׁ עֵמֶה חֲבוּרָה מֵאֵי טַעְמָא כּוּתָהּ (נִאמְרָה תְּחִילָת) דְלִית בַּהּ חֲבוּרָה מְשַׁמְעֵי כִּי: **וְאִמְסַקָּא** קִימָי. הִיא נִאמְרָה דְקָאמְרֵי אֲסוּף
 57 הַדְרִשָּׁה וְעִיקָרָה שְׁהִיא עוֹמֶדֶת קִימָי:

אֲלֵחִים בְּעֵינֵן וְלִיבָא אֵלָא מֵאֵי שְׂנֵא שׂוֹר בְּשׂוֹר וְשׂוֹר
 בְּאָדָם דְשְׁלִחוּתֵיהּ קָא עֲבָדִין מִיֵּד דְהָהוּ אֲהוּדְאוֹת
 וְהִלְאוֹת אָדָם בְּאָדָם וְאָדָם בְּשׂוֹר נְמִי שְׁלִחוּתֵיהּ
 קָא עֲבָדִין מִיֵּד דְהָהוּ אֲהוּדְאוֹת וְהִלְאוֹת אֲמִרֵי כִּי
 קָא עֲבָדִין שְׁלִחוּתֵיהּ בְּמִיֵּד דְקִים לָן בְּגִיּוּהַ בְּמִיֵּדֵי
 דְלֹא קִים לָן בְּגִיּוּהַ לֹא עֲבָדִין שְׁלִחוּתֵיהּ אֲמִרֵי שׂוֹר
 בְּשׂוֹר וְשׂוֹר בְּאָדָם נְמִי לֹא קִים לָן בְּגִיּוּהַ אֵלָא פּוּק
 חוּי הִיבָא מוּדְבַנִי תוּרָא בְּשׂוֹקָא אָדָם בְּאָדָם וְאָדָם
 בְּשׂוֹר נְמִי פּוּק חוּי הִיבָא מוּדְבַנִי עֲבָדֵי בְּשׂוֹקָא וְעוֹד
 תְּשׁוּלוּם כְּפִל וְתְשׁוּלוּם אֲרַבְעָה וְחַמְשָׁה דְקִנְצֵי נַעֲבַד

שְׁלִחוּתֵיהּ אֲמִרֵי כִּי קָא עֲבָדִין שְׁלִחוּתֵיהּ בְּמִמּוּנָא בְּקָנָסָא לֹא עֲבָדִין שְׁלִחוּתֵיהּ אָדָם
 בְּאָדָם דְמִמּוּנָא הוּוּא נַעֲבַד שְׁלִחוּתֵיהּ כִּי קָא עֲבָדִין שְׁלִחוּתֵיהּ בְּמִילְתָּא דְשְׂכִיחָא אָדָם
 בְּאָדָם דְלֹא שְׂכִיחָא לֹא עֲבָדִין שְׁלִחוּתֵיהּ הָרִי בּוֹשֵׁת וּפְגַם דְשְׂכִיחַ נַעֲבַד שְׁלִחוּתֵיהּ
 אֲמִרֵי חֲתִיב נְמִי דְהָא רַב פְּפָא אֲנָבִי אֲרַבְעַת מָאָה זֵוִי לְבוֹשֵׁת וְהָא לִיתִיהּ לְדָרְבַּב כְּפָא דְשִׁלְחָה
 לִיָּה רַב חֶסְדָּא לְרַב נַחְמָן וְשִׁלְחָה לִיָּה חֶסְדָּא חֶסְדָּא קְנָסָא קָא מְנַבִּית בְּכַבְבֵּל אֲלֵא כִּי
 עֲבָדִין שְׁלִחוּתֵיהּ בְּמִילְתָּא דְשְׂכִיחָא וְאִית בֵּיהּ חֶסְרוֹן כִּיּס אֲבָל מִילְתָּא דְשְׂכִיחָא וְלִית
 בֵּיהּ חֶסְרוֹן כִּיּס אֵי נְמִי מִילְתָּא דְלֹא שְׂכִיחָא וְאִית בֵּיהּ חֶסְרוֹן כִּיּס לֹא עֲבָדִין שְׁלִחוּתֵיהּ
 הַלְּפָד אָדָם בְּאָדָם אַע"ג דְאִית בֵּיהּ חֶסְרוֹן כִּיּס כִּיּוֹן דְלֹא שְׂכִיחָא לֹא עֲבָדִין שְׁלִחוּתֵיהּ
 בּוֹשֵׁת אַע"ג דְשְׂכִיחָא כִּיּוֹן דְלִית בֵּיהּ חֶסְרוֹן כִּיּס לֹא עֲבָדִין שְׁלִחוּתֵיהּ וְשׂוֹר בְּשׂוֹר גּוֹבִין
 כְּכַבְבֵּל וְהָאמְרַךְ רְבָא שׂוֹר שְׁהוּיָן אֵין גּוֹבִין אוֹתוֹ כְּכַבְבֵּל דְאוּזִיק מֵאֵן אֵילִמָּא דְאוּזִיק אָדָם מֵאֵי
 אֵיירִיא שׂוֹר דְאוּזִיק אָדָם אֲפִילוֹ אָדָם דְאוּזִיק אָדָם נְמִי אֵין גּוֹבִין אוֹתוֹ כְּכַבְבֵּל אֲלֵא פְּשִׁימָא
 דְאוּזִיק שׂוֹר וְקָתְנֵי אֵין גּוֹבִין אוֹתוֹ כְּכַבְבֵּל אֲמִרֵי הֵתֵם כְּתֵם הָבָא בְּמוּעַד וְהָאמְרַךְ רְבָא אֵין
 מוּעַד כְּכַבְבֵּל אֲמִרֵי דְאֵינְעֵד הֵתֵם וְאִיתוּהָ לְהָבָא וְהָא מִילְתָּא דְלֹא שְׂכִיחָא הִיא וּמִילְתָּא
 דְלֹא שְׂכִיחָא הִיא אֲמִרַת דְלֹא עֲבָדִין שְׁלִחוּתֵיהּ דְאִתּוֹ רַבְנֵן דְהֵתֵם וְיִיעֲדוּהָ הָבָא סוּף
 סוּף מִילְתָּא דְלֹא שְׂכִיחָא הִיא וְאִתּוֹ אֲמִרַת מִילְתָּא דְלֹא שְׂכִיחָא לֹא קָא עֲבָדִין שְׁלִחוּתֵיהּ
 אֲלֵא כִּי קָאמְרַךְ רְבָא בְּשׂוֹן וְרִגְלֵי דְמִוְעָרִין מְתַחִילָתָן נִינְהוּ: צַעַר כְּוּוּוּא בְּשַׁפּוֹד אוֹ בְּמַסְסַר
 וְכִי: צַעַר שְׂלֵא בְּמִקּוּם גִּזְרֵי מִשְׁתַּלֵּם מֵאֵן תֵּנָא אֲמִר רְבָא כֵּן עֲזָאֵי הִיא דְתַנְיָא רְבִי אוּמְרַךְ
 כּוּתָהּ נִאמְרָה תְּחִילָה כֵּן עֲזָאֵי אוּמְרַךְ חֲבוּרָה נִאמְרָה תְּחִילָה כְּמֵאֵי קָא מִפְּלַגֵּי רְבִי סָבֵר
 כּוּתָהּ דְלִית בַּהּ חֲבוּרָה מְשַׁמְעֵי כְּתֵב רְחֻמְנָא חֲבוּרָה לְגִלוּיָי עֲלֵה דְכּוּתָהּ דְאִית בַּהּ חֲבוּרָה
 אֵין אֵי לֹא וְכֵן עֲזָאֵי סָבֵר כּוּתָהּ דְאִית בַּהּ חֲבוּרָה מְשַׁמְעֵי כְּתֵב רְחֻמְנָא חֲבוּרָה לְגִלוּיָי
 עֲלֵה דְכּוּתָהּ דְלִית בַּהּ חֲבוּרָה מְתַקִּיף לָהּ רַב פְּפָא אֲדַרְבַּה אֵיפְכָא מְסַתְּרָא רְבִי אוּמְרַךְ
 כּוּתָהּ נִאמְרָה תְּחִילָה סָבֵר כּוּתָהּ דְאִית בַּהּ חֲבוּרָה מְשַׁמְעֵי כְּתֵב רְחֻמְנָא חֲבוּרָה לְגִלוּיָי עֲלֵה
 דְכּוּתָהּ דְלִית בַּהּ חֲבוּרָה כֵּן עֲזָאֵי אוּמְרַךְ חֲבוּרָה נִאמְרָה תְּחִילָה סָבֵר כּוּתָהּ דְלִית בַּהּ חֲבוּרָה
 מְשַׁמְעֵי כְּתֵב רְחֻמְנָא חֲבוּרָה לְגִלוּיָי עֲלֵה דְכּוּתָהּ דְאִית בַּהּ חֲבוּרָה אֵין אֵי לֹא וְאִמְסַקָּא
 קִימָי אֵי נְמִי דְכּוּלֵי עֲלֻמָּא כּוּתָהּ בִּין דְאִית בַּהּ חֲבוּרָה בִּין דְלִית בַּהּ חֲבוּרָה מְשַׁמְעֵי וְהָבָא
 כְּכַבְבֵּל

הֵינּוּ שׁוּמְעִין שְׂאֵין חֲתִיב אֲלֵא בְּמִקּוּם שִׁישׁ בַּהּ חֲבוּרָה דְסַתֵּם כּוּתָהּ יֵשׁ בַּהּ חֲבוּרָה לְפִיכָר הוֹצִירָהּ תוּרְהָ לְכַתּוּב חֲבוּרָה כְּדָתָהּ בַּהּ דְהִשְׁתָּא עַל כְּרִתָּהּ כּוּתָהּ דְרִישָׁא בְּלֹא חֲבוּרָה הִיא וְחֲתִיב
 צַעַר בְּלֹא נִזְק מְתַנְיֵין: **אֵיפְכָא מְסַתְּרָא**. וּמְתַנְיֵין רְבִי הִיא וְלֹא כֵּן עֲזָאֵי דְלֹא עֲקָרִין לִיָּה מְרִבֵּי דְהוּוּא סְדָרָה וְעוֹד דְחֲתִיב מְסַתְּרָא טַפְּי דְהָא נִאמְרָה דְקָאמְרֵי רְבִי וְכֵן עֲזָאֵי אֲמַסְקָא
 דְמִילְתָּא קִימָי דְמִתּוּקְמָא בַּהּ דְרַשָׁא דְקָרָא וְלֹא אֲמַשְׁמַעַת קָמָא קָאִי דְסוּף חֲמָקָא עֲתִיד לְהוֹצִיא וְחֲתִיב קָאמְרַךְ רְבִי סוּף חֲמָקָא מוּכִיחַ לֵנוּ דְכּוּתָהּ בְּלֹא חֲבוּרָה חֲתִיב הַכְּתוּב בְּתִחִילָתוֹ
 וְצַעַר מְשַׁתֵּלם שְׂלֵא בְּמִקּוּם גִּזְרֵי מֵאֵי טַעְמָא כּוּתָהּ דְאִית בַּהּ חֲבוּרָה מְשַׁמְעֵי בְּתַב רְחֻמְנָא כִּי וְכֵן עֲזָאֵי אוּמְרַךְ סוּף חֲמָקָא מוּכִיחַ לֵנוּ דְחֲבוּרָה נִאמְרָה תְּחִילָה כְּלוּמְרַךְ מִסּוּף חֲמָקָא אֲנֹ
 לְמַדּוּן שְׂכִיחַ שְׂחִיב הַכְּתוּב בְּתִחִילָתוֹ אֵינָה אֲלֵא אֵם כֵּן יֵשׁ עֵמֶה חֲבוּרָה מֵאֵי טַעְמָא כּוּתָהּ (נִאמְרָה תְּחִילָת) דְלִית בַּהּ חֲבוּרָה מְשַׁמְעֵי כִּי: **וְאִמְסַקָּא** קִימָי. הִיא נִאמְרָה דְקָאמְרֵי אֲסוּף

56 תְּקַדָּא הַקְדָּא, קְנָסָא קָא מְגַבִּית בְּכָבֵל – וכי גובה הנך בבבל תשלום
 57 הבושת שנחשב לקנס, הרי אין דנים דיני קנסות בבבל.
 58 הגמרא מחלקת באופן אחר: אֵלָא, כִּי עֲבָדִין שְׁלִיחוּתֵיהוּ, דווקא
 59 בְּמִלְתָּא דְשִׁבְחָא, וְאִית בֵּיה – ויש בדבר זה אף חסרון כִּים –
 60 שהתובע מפסיד ממון. אֲבָל מִלְתָּא דְשִׁבְחָא וְלִית בֵּיה חֶסְרוֹן כִּים,
 61 אִי נָמִי – או אף באופן שהוא מִלְתָּא דְלֵא שִׁבְחָא וְאִית בֵּיה חֶסְרוֹן
 62 כִּים, באופנים אלו לא עֲבָדִין שְׁלִיחוּתֵיהוּ.
 63 ולחילוק זה יתורצו כל הקושיות לעיל: הֲלָכָה – ומאחר שזהו
 64 הכלל, יש לתרץ שלכך אין גובים בבבל נזקי האדם ותשלומי
 65 הבושת, שְׁאֲדָם שהזק בְּאֲדָם, אֵף עַל גַּב דְּאִית בֵּיה חֶסְרוֹן כִּים, מכל
 66 מקום כִּין דְּלֵא שִׁבְחָא דבר זה שאדם יזיק לאדם אחר, לא עֲבָדִין
 67 שְׁלִיחוּתֵיהוּ. וכן הַבּוֹשֶׁת, אֵף עַל גַּב דְּשִׁבְחָא דבר זה שאדם יבייש
 68 אדם, מכל מקום כִּין דְּלִית בֵּיה לַמְתַּבֵּישׁ חֶסְרוֹן כִּים, שהרי לא
 69 הפסידו ממון, לא עֲבָדִין שְׁלִיחוּתֵיהוּ.
 70 הגמרא דנה בדברי רבא שנוק שור גובים בבבל. מקשה הגמרא:
 71 וְכִי שׁוֹר שְׁהוּק בְּשׁוֹר גּוֹבִין בְּכָבֵל, וְהָאִמְרַי רַבָּא עֲצַמּוּ שׁוֹר שְׁהוּק
 72 אִין גּוֹבִין אוֹתוּ בְּכָבֵל. ויש לברר כוונת רבא, דְּאִיזִיק מָאן – את מי
 73 הזיק השור, אִילִימָא דְּאִיזִיק אָדָם, יקשה מֵאִי אִירִיא שׁוֹר דְּאִיזִיק אָדָם
 74 – מדוע נקט רבא דווקא שהשור הזיק את האדם שאופן זה אינו
 75 מצוי כלל, והלא אֲפִילוּ אָדָם דְּאִיזִיק אָדָם שנוקו מצוי יותר משור
 76 שהזיק אדם, נָמִי אמר רבא לעיל שְׁאִין גּוֹבִין אוֹתוּ בְּכָבֵל. אֵלָא
 77 פְּשִׁטָּא, שכוונתו באופן דְּאִיזִיק שׁוֹר, וְקָתְנִי כֵּן בְּשֵׁם רַבָּא שְׁאִין
 78 גּוֹבִין אוֹתוּ בְּכָבֵל, ושלא כמו שאמר לעיל ששור שהזיק שור גובים
 79 בבבל.
 80 מתרצת הגמרא: אֲמַרֵי, הָתֵם שְׁאִמְרַי רַבָּא שׁוֹר שְׁהוּק שׁוֹר אִין
 81 גּוֹבִים תְּשׁוּלָם נִזְקוּ בְּכָבֵל, מדובר בְּתָם שעדיין לא נגח שלש
 82 פעמים, ודינו לשלם על הנגיחה חצי נזק בלבד משום קנס. ולכך
 83 אין גובים אותו בבבל כדין דיני הקנסות וכמו שנתבאר לעיל.
 84 ואילו בְּתָם שאמר רבא שגובים תשלומי נזקי שור שהזק בשור,
 85 מדובר בְּמוֹעֵד להזיק, שכבר נגח שלש פעמים והועד בפני הבעלים
 86 בבית דין שישמרהו, ומעתה אם נוגח משלם נזק שלם שהוא ממון
 87 ואינו קנס, והזיקו מצוי, ולכך גובים אותו בבבל.
 88 מקשה הגמרא: וְהָאִמְרַי רַבָּא עֲצַמּוּ אִין מוֹעֵד בְּכָבֵל – אין אפשרות
 89 שהיה שור מועד בבבל, שכיון שעל נגיחותיו שבועדו תם לא
 90 הביאוהו לבית דין להתרות בבעליו שישמרנו, שהרי אין דנים
 91 וגובים נזקי שור תם בבבל משום שדיני קנסות הם, נמצא שלא
 92 נעשה השור מועד. ואיך אמר רבא שגובים נזקי שור מועד בבבל.
 93 מתרצת הגמרא, אֲמַרֵי, כֵּן מְדוּבַר שְׁהִבִּיא את השור מארץ ישראל, אלא
 94 שהעידו על השור בפני בית דין שבארץ ישראל, ובכך נעשה
 95 מועד, ואחר כך הביאוהו לבבל, וכשנגח שוב יכולים דיניי בכל
 96 לחייבו לשלם נזק שלם כיון שהוא מועד.
 97 מקשה הגמרא: וְהָאִי אִין שׁוֹר שְׁהוּק מֵאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל לְבָבֵל,
 98 מִלְתָּא דְּלֵא שִׁבְחָא הִיא, וּמִלְתָּא דְּלֵא שִׁבְחָא הִיא אֲמַרְתָּ דְּלֵא
 99 עֲבָדִין שְׁלִיחוּתֵיהוּ, ואין לומר שרבא דיבר באופן זה. מתרצת
 100 הגמרא, אֲבָן אִין מְדוּבַר שְׁהִבִּיא את השור מארץ ישראל, אלא
 101 כגון דְּאִתּוּ רַבָּן דְּהָתֵם וְיַעֲרִיחַ הָאִי – שהוא דיני ארץ ישראל
 102 המומחים לבבל, והעידו על השור בפניהם ובכך נעשה מועד.
 103 מקשה הגמרא, סוּף סוּף אִף דְּבַר זֶה מִלְתָּא דְּלֵא שִׁבְחָא הִיא, וְאִתּוּ
 104 אֲמַרְתָּ מִלְתָּא דְּלֵא שִׁבְחָא לֹא קָא עֲבָדִין שְׁלִיחוּתֵיהוּ.
 105 הגמרא מיישבת דברי רבא באופן אחר: אֵלָא, כִּי קָאִמְרַי רַבָּא – מה
 106 שאמר רבא שגובים נזקי שור שהזק בשור בבבל, מדובר בְּנִזְקֵי שֵׁן
 107 וְרִגְלֵי, וכגון שנתחך השור בשור אחר להנאתו והזיקו בכך, שאופן
 108 זה תולדה של נזק שור הוא, או שדחף שור אחר בדרך הילוכו
 109 והזיקו בלא כוונה, שאופן זה תולדה של נזקי רגל הוא, דְּמוֹעֲרִין
 110 מִתְחַלְתֵּין נִינְהוּ – שבאופנים אלו מועד השור לכך כבר בפעם

1 אֲלֵהִים' עֲעִין – צריך שידונו אותם דווקא דיניים מומחים
 2 הנקראים 'אלהים', וְלֵאָא בבבל דיניים מומחים, וכיצד אמר רבא
 3 שגובים אותם בבבל.
 4 אֵלָא צריך לומר, מֵאִי שְׁנָא נִזְקֵי שׁוֹר בְּשׁוֹר וְשׁוֹר בְּאָדָם שניתן
 5 לגבותם בבבל, משום שְׁלִיחוּתֵיהוּ קָא עֲבָדִין – שאנו דיניי בכל
 6 עושים את שליחותם של דיניי ארץ ישראל המומחים, שהם נתנו
 7 לנו רשות לכך, מִיְדֵי דְּהָתֵם אֲהוּדָאוֹת וְהַלְלוּאוֹת – וכשם שבדיני
 8 ההדאות והלואות דנים בבבל אף שאינם מומחים מטעם זה
 9 שעושים בשליחות דיניי ארץ ישראל, שהרשום לכך כדי שלא
 10 ימנעו המלוים להלוות, ואף בנזקי שור נאמר שלכך יכולים דיניי
 11 בכל לדון בכך, כדי שלא ירבו המזיקים בישראל, ויאבדו אנשים
 12 את ממונם. אִם כֵּן אָדָם בְּאָדָם וְאָדָם בְּשׁוֹר, נָמִי שְׁלִיחוּתֵיהוּ קָא
 13 עֲבָדִין – אף בנזקי האדם מחמת האדם או השור, ויכולו לדון
 14 בשליחות דיניי ארץ ישראל, כדי שלא ירבו מזיקים בישראל, מִיְדֵי
 15 דְּהָתֵם אֲהוּדָאוֹת וְהַלְלוּאוֹת שעושים בדם שליחותם וכמו שנתבאר.
 16 ומדוע חילק רבא בין נזקי השור לנזקי האדם.
 17 אֲמַרֵי – חילקו בני הישיבה, כִּי קָא עֲבָדִין שְׁלִיחוּתֵיהוּ – באיזה
 18 דינים עושים דיניי בכל שליחותם של דיניי ארץ ישראל, בְּמִיְדֵי
 19 דְּקִים לֵן בְּגִייה – בדברים שברור לנו בהם כמה סכום החיוב, וכגון
 20 בדיני ההלואות שאין צריך לשום את ההלואה כמה היא, אך
 21 בְּמִיְדֵי דְּלֵא קִים לֵן בְּגִייה – שאין ברור לנו סכום החיוב וצריכים
 22 לשומו, וכגון בנזקים אלו שצריך לשום את הנזק כעבר לדעת
 23 סכום תשלום הנוק, לא עֲבָדִין שְׁלִיחוּתֵיהוּ.
 24 מקשה הגמרא: אֲמַרֵי – הקשו בני הישיבה, הרי שׁוֹר בְּשׁוֹר, וְשׁוֹר
 25 בְּאָדָם, נָמִי לֹא קִים לֵן בְּגִייה – אף בהם אין ברור לנו סכום החיוב,
 26 וצריך לשום את שווי הנוק כדי לדעת כמה צריך המזיק לשלם,
 27 ומדוע בהם עושים שליחותם. אֵלָא ודאי נחשב דבר זה כמו
 28 שברור לנו סכום החיוב, משום שְׁהוּק חֵיוֹ הִיא מוֹדְעֵי תוֹרָא
 29 בְּשׁוּקָא – נצא ונראה באיזה שווי נמכר שור בשוק, ובכך נדע את
 30 שווי השור שהזק, ואם כן אף בנזקי אָדָם בְּאָדָם, וְאָדָם בְּשׁוֹר, נָמִי
 31 נאמר שׁוּק חֵיוֹ הִיא מוֹדְעֵי עֲבָדֵי בְּשׁוּקָא – שנצא ונראה בכמה
 32 נמכר עבד בשוק ונדע את שווי הנוק, ומדוע בנזקים אלו אין
 33 עושים שליחותם. וְעוֹד קִשָּׁה, אִם זֶהוּ טַעַם הַחִילּוּק, אִף תְּשׁוּלָם
 34 בְּכָל שְׁמַשְׁלֵם הַגִּבּוּ, וְתְשׁוּלָם אֲרַבְעָה וְחַמְשָׁה שְׁמַשְׁלֵם הַגּוֹבֵב שׁוֹר
 35 או שה וטבחו או מכרו, דְּקִנְיָ – שסכום קצוב הוא, שמשלם כפל
 36 או ארבעה וחמשה כפי שווי הגניבה, נְעַבְדָּ שְׁלִיחוּתֵיהוּ וְנִגְבַּה
 37 אותם בבבל, ולכל הוא בידנו שאין גובים דיני קנסות בבבל.
 38 הגמרא מחלקת באופן אחר: אֲמַרֵי – חילקו בני הישיבה, כִּי קָא
 39 עֲבָדִין שְׁלִיחוּתֵיהוּ – באיזה דינים עושים שליחותם, בְּמִמוֹנָא –
 40 בדיני ממונות, כגון נזקים והלואות, אך בְּקִנְיָא – בדיני קנסות כגון
 41 תשלומי הכפל וארבעה וחמשה, לא עֲבָדִין שְׁלִיחוּתֵיהוּ.
 42 מקשה הגמרא: אִם כֵּן אִף נִזְקֵי אָדָם שְׁהוּק בְּאָדָם, דְּמִמוֹנָא הִיא
 43 ולא קנס, שהרי משלם על מה שהפחיתו משוויו, נְעַבְדָּ שְׁלִיחוּתֵיהוּ,
 44 ומדוע אמר רבא שאותם אין דנים בבבל.
 45 מתרצת הגמרא: כִּי קָא עֲבָדִין שְׁלִיחוּתֵיהוּ, בְּמִלְתָּא דְּשִׁבְחָא –
 46 בתזק המצוי, אך אָדָם שְׁהוּק בְּאָדָם, דְּלֵא שִׁבְחָא הִיא זֶה, לא
 47 עֲבָדִין שְׁלִיחוּתֵיהוּ.
 48 מקשה הגמרא: הֲרֵי תְשׁוּלָם בּוֹשֶׁת וּפְגָם, דְּשִׁבְחָא הִיא זֶה, נְעַבְדָּ
 49 שְׁלִיחוּתֵיהוּ וְנִגְבַּה בְּכָבֵל. מתרצת הגמרא, אֲמַרֵי – אמרו בני
 50 הישיבה, הֲכִי נָמִי – אכן אף תשלום זה גובים בבבל, דְּהָא רַב פְּסָא
 51 אֲנִי אֲרַבְעֵי מָאָה זָוִי לְבוֹשֶׁת – שהרי רב פפא גבה ארבע מאות זה
 52 מאדם שבייש עבור תשלום הבושת.
 53 מקשה הגמרא: וְהָאִי לִיתֵיהּ לְדָרְבַּי פְּסָא – והרי אין ההלכה כרב
 54 פפא, דְּשִׁלַּח לִיהִ רַב תְּקַדָּא לְרַב נַחְמָן – שהרי שלח רב חסדא לרב
 55 נחמן שאלה בענין תשלומי הבושת, וְשִׁלַּח לִיהִ רַב נַחְמָן בְּתוֹשְׁבָה,

מקשה הגמרא: אם כן ה"א - לשון המשנה 'כמה אדם רוצה ליהויל'
 כדי להיות מצטער כך' אינה נכונה, אלא 'כמה אדם רוצה ליתן'
 כדי שלא יצטער מ'פני ליה - היה התנא צריך לכתוב. מתרצת
 הגמרא: אמר רב הונא ברבי יהושע, יש לפרש את המשנה כך,
 אומדים כמה אדם רוצה לתת כדי לא להצטער בקטיעת ידו,
 ו'ליהויל' זה מנהגו. הניזק מן המזיק, מה שנתן זה - מי שגור עליו
 המלך שיקטעו את ידו. כדי שיקטעוהו בסם ולא בסייף:
 שנינו במשנה: רפוי, הקהו חייב לרפאותו וכו' עלו בו צמחים, אם
 מחמת המכה חייב, שלא מחמת המכה פטור: מביאה הגמרא
 ברייתא בנידון זה: תנו רבנן, החובל בחבירו, והתרפאה המכה,
 ואחר כך עלו בו נחבל צמחים - פצעים ואבעבועות סביב מקום
 המכה. הדין הוא כך, אם עלו בו מחמת הפכה, ומחמת צמחים אלו
 נפתרה רפואת הפכה, חייב לחזור ולרפאותו - לתת לו את דמי
 הריפוי, שהרי הצמחים שגרמו לכך באו מחמת המכה עצמה, וכן
 חייב ליתן לו דמי שבתו. אך אם עלו הצמחים שלא מחמת הפכה,
 אף שמחמתם חזרה המכה עצמה, אינו חייב לרפאותו, ואינו חייב
 ליתן לו דמי שבתו, שהרי הצמחים שהביאו לחזרתה לא נגרמו
 מחמתו. מביאה הברייתא דעה שניה: רבי יהודה אומר, אף כשעלו
 הצמחים מחמת הפכה ונסתרה המכה, חייב רק לרפאותו, ואינו
 חייב ליתן לו דמי שבתו. ודעה שלישית: וחקמים אומרים, שבתו
 ורפאותו חוקשו זה לזה, שצמח (שמות כא יט) רץ שבתו יתן
 ורפא ורפא, ולכן כל מי שחייב בתשלומי שבת חייב אף בריפוי,
 ושאינו חייב בשבת אינו חייב בריפוי, ולכן כשעלו הצמחים מחמת
 המכה, כיון שפטור משבת, וכדעת רבי יהודה, פטור אף מתשלומי
 ריפוי.
 הגמרא מבררת את סברות המחלוקת. מבארת הגמרא: כמא קא
 מיפלגי - במה נחלקו התנאים, אמר רבה, אשכחתינהו ורבנן גבי
 רב דיהבי וקאמרי - מצאתי את החכמים בבית המדרש, שישבו
 וביארו את המחלוקת, והקא - חכמי, בברייתא זו, במ'מכה ניתנה לאגד'
 קמיפלגי - נחלקו האם רשאי הנחבל לאגוד ולעטוף את המכה כדי
 שלא יצטער מחצינה הנכנסת למכה, או שאינו רשאי, כיון
 שהאגד גורם לחוס והבל סביבות המכה, והוא עשוי לגרום שיעלו
 בה צמחים. רבנן - חכמים הראשונים שבריייתא סברי, מ'מכה ניתנה
 לאגד, ואף שהצמחים עלו מחמת האגד חייב החובל לשלם לו דמי
 ריפוי ושבת. ורבי יהודה קבר, מ'מכה לא ניתנה לאגד, וכיון שעבר
 וישנה שלא ברשות, הדין הוא כך, בדמי הריפוי, דתנא ביה קראא
 - ששנה בו החובל לשון כפולה, ורפא ורפא, יש לדרוש מהפסוק
 דמיתייב החובל לרפא אף כמה כוז, אך בדמי השבת, דלא תנא ביה
 קראא לשון כפולה, לא מיתייב, וכעיקר הסברא שאין החובל חייב
 בפשיעת הנחבל. ממשיך רבה ואומר: ואמרינא להו אמא - ואני
 אמרתי לאותם רבנן דבי רב, אי כדבריכם שלדעת רבי יהודה מ'מכה
 לא ניתנה לאגד, ריפוי נמי לא מיתייב, שהרי לא יתכן שתחייב
 התורה את החובל על נזק שאירע מחמת פשיעת הנחבל.
 מבאר רבה עצמו את הסברות ברייתא: אלא, דכולי עלמא מ'מכה
 ניתנה לאגד, וכל מקום לא ניתנה לאגד יתירה - אינו רשאי לאגודה
 באופן מהודק מאד, ומדובר כשאגד באופן כזה, רבי יהודה קבר,
 כיון דלא ניתנה המכה לאגד יתירה, ממילא רק בדמי הריפוי, דתנא
 ביה קראא - ששנה בו הכתוב לשון כפולה, מיתייב - חייב החובל,
 כיון שעיקר האגד הותר, ומה שאגד באופן מהודק אינו פשיעה
 גמורה, אך בשבת, דלא תנא ביה קראא, לא מיתייב, כיון שמכל
 מקום היה אסור לו לאגוד כך. ורבנן - חכמים הראשונים
 שבריייתא סברי, כיון דתנא ביה קראא בריפוי כדי לחייבו אף כזה, כזה,
 אשבת נמי מיתייב, כיון דאיתתקש - חוקש שבת לריפוי. מבאר רבה
 מדוע רבי יהודה חולק על היקש זה: ורבי יהודה קבר, בשבת לא
 מיתייב, כיון דמעטיה רחמינא - התורה מיעטה אותו בפירושו,
 שנאמר (שם) רץ שבתו יתן, ולשון ר'ק' באה ללמד שאם אגד

בכלל ופרט הכתובים בפרשה אחת והם מ'והקקום במקומם בפסוק
 זה מ'מכה, קמפלגי - נחלקו. רבי קבר, שאין דנין אותו במידת כלל
 ופרט, והיינו שאין אומרים שהפרט בא לפרש את הכלל ואין
 בכלל אלא את ההיגים שבפרט, אלא דורשים את הכלל לחוד
 ואת הפרט לחוד. ואף בעניננו, הכויה האמורה תחילה בפסוק היא
 'כלל' לכל סוגי הכוויות, ואחר כך נאמר 'פצע תחת פצע' שאינו
 שייך לדרשה זו, ורק אחר כך נאמר 'הכויה תחת חבורה' שהיא
 פרט, שהיא כוללת רק מכה שיש עמה חבורה בלבד. וכיון שלא
 נכתבו הכלל והפרט בבת אחת אין דורשים אותם בכלל ופרט/
 ש'חבורה' מפרשת את ה'כויה', שחייבים רק על כויה שיש בה
 חבורה, אלא דורשים את ה'כויה' בפני עצמה, וחייב בתשלומי
 הצער אף אם אין עמה חבורה. וכן ענין קבר, שאף ענין זה דנין
 אותו במידת כלל ופרט, וממילא 'חבורה' שהיא הפרט באה לפרש
 את הכלל שהוא 'כויה', וללמד שחייב בדמי הצער רק על כויה
 שיש בה חבורה. אומרת הגמרא: וכן תימא - ואם תקשה, אם לא
 לשון 'הכויה' שנאמרה בסוף הפסוק, לשיטת רבי שלשון 'כויה' היא
 גם כשאין חבורה, למה ל', והרי תחילת הפסוק כבר לימד שחייב
 בכל האופנים. אין זו קושיא, כיון שהתורה כתבה כן לר'מים יתירם,
 ללמד שאף במקום שיש תשלום צער, אם יש עמו חבורה משלם
 גם את ה'נזק' של החבורה, ולא רק את הצער:
 שנינו במשנה: צער וכו' אומדין כמה אדם יוציא מנה רוצה ליהויל
 וכו' להיות מצטער או: התבאר לעיל (פד) שהאופן המובא
 במשנה שכוואר בשפודו כן בשממר העיני בצער שאין עמו נזק,
 והגמרא דנה עתה בשומת צער שיש עמו נזק, שואלת הגמרא:
 תשלומי צער, במקום שיש עמו נזק, ושילם עליו, כגון שקטע את
 ידו או את רגלו, שיש בוה נזק וצער, היכי שיימינן - כיצד שמים
 זאת, והרי כיון ששילם לו את דמי נזק, הרי היד כשלו ורשאי
 לקוצצה, ואיך שמים את הצער לבדו. משיבה הגמרא: אמר אבהו
 [א-ביו] דשמואל, אומדין - משערים, כמה ממון אדם רוצה ליהויל
 כדי לקטוע לו את ידו, ולסבול את הצער שבכך.
 מקשה הגמרא: וכי יתכן שהשומא היא לפי הממון שיטול אדם כדי
 לקטוע לו ידו, והרי באופן זה לא יצטרך לחודיה הוא - לא תהיה
 השומא על הצער לבד, דהא פולחו חמשה דברים איכא - שהרי
 בקטיעה זו יש גם נזק, ריפוי, שבת ובושת, ואיך נדע את שומת
 הצער לבד. ועוד קשה, וכי בשופטין עסקינן - וכי מדובר בשוטים,
 המסכימים שיקטעו את ידם בשביל כסף. מתרצת הגמרא: אלא
 השומא היא כך, כמה ממון ירצה האדם לטויל כדי לקטוע לו את
 ידו הקטועה כבר, ומחוברת בין גנידים צמותים, וכיון שאינה
 ראויה למלאכה אין לו נזק ושבת, והשומא היא על הצער בלבד.
 מקשה הגמרא: והרי ידו תקטועה נמי, לא יצטרך לחודיה איכא - אין
 בקטיעתה רק צער, דהא צער ובושת איכא - שהרי יש בוה גם
 בושת, דכסיפא ליה מילתא - יש לו בושה בכך, למשקל מ'שפודו
 למשפדיה ל'מ'מכה - שיטלו את בשרו ושיליכו לכלבים.
 הגמרא מבארת את שומת הצער באופן אחר. מתרצת הגמרא:
 אלא, אומדין כמה אדם רוצה ליהויל, לקטוע לו את ידו, המוכתב
 למ'מכה - שגור המלך שיקטעוהו, כיון קטיעה בסם לקטיעה בסייף,
 כלומר, שהמלך גזר שיקטעוהו בסם, שאין לו צער כלל, והשומא
 היא תמורת איזה סכום יסכים האדם שיקטעוהו בסייף, ויסבול
 צער. דוחה הגמרא: אמר, הרי קמא נמי, לא שקיל ומצער נפשיה
 - אף באופן זה לא יתרצה שיקטעוהו בסייף אפילו תמורת ממון רב,
 כדי שלא לצער את עצמו. מבארת הגמרא באופן הפוך: אלא,
 אומדין כמה אדם רוצה ליתן לקטוע לו את ידו, המוכתב למ'מכה
 - שגור המלך שיקטעוהו, כיון סוף ל'סם, כלומר, שהמלך גזר
 שיקטעוהו בסייף, ואומדים כמה ירצה האדם לשלם לשליח המלך
 כדי שיקטענה בסם, שאין בוה צער, ושיעור מעות אלו הוא שומת
 הצער.

1 ופרט המרחיקין זה מזה. נראה לר"י דבכלל ופרט המרחיקין זה מזה דפליגי תנאי
 2 דהקא וההוא דפליגי נמי אבני ור'א בר'ש בנות כותים (דהוה ר'א) היינו דוקא בחד
 3 ענגא אכל בתרי ענגי לבי'ע אין דנין כדמוכח בפ"ק דפסחים (דף ה' ושם) ובכל המקנות
 4 (מנחת נה' ושם) וההיא דנגמר דרין (סנהדרין דף רמ' ושם) גבי דהמתן ותלית אמ נחשבנו
 5 בתרי ענגי לפי שמרחיקין יותר מאותם שבקאן
 6 ושבגדה אתנא ההיא דנגמר דרין לבי'ע אכל אם
 7 נחשביה בחד ענגא אתי סוגיא דהתם במ"ד אין
 8 דנין

9 **לְדָמִים** יתרים. פ"י במוטטרט דאי לא כתיב
 10 אלא כהוה היא אפילו אית ליה
 11 חבורה דמי כהוה הוא דמשלם אכל תרתי לא
 12 משלם גמיל דמשלם תרתייהו צער במקום נוק
 13 ואין נראה לר"י דהא צער במקום נוק נקא לן
 14 מפצע תחת פצע ועוד דלקוה היה לנו לומר
 15 שהצער יפטר את הנזק ואת הרפי ונראה לר"י
 16 לדמים יתרים שמשלם בצער שיש בו רושם יותר
 17 מבצער שאין בו רושם אע"פ שאין מצטרף קוח
 18 יותר מקוח משלם יותר לפי שמתנגה מחמת
 19 הרושם: **עלו** בו צמחים כו'. כשלא אמדוה מיידי
 20 דאי באמדוה הא אמרין לקמן (דף צא) אמדוה
 21 והיה מתנגה והולך אין נותנין לו אלא כמו
 22 שאמדוה: **שְׁנֵי תַנְהָה** רשות לרופא לרפואת.
 23 ואת' ת' והא מרפא לחודיה שמעיקן ליה ויר' ל' דהא
 24 דמ' מכה בידי אדם אכל חולי הכא בידי שמים
 25 בשמפא נראה כסותר גזירת המלך גמיל דשרי:
 26 **עֶבֶר** על דברי הרופא. לא חשיב ליה פושע כ"כ
 27 **פְּשַׁעַת** בנפשו ומספדת ליה. היכא דלא
 28 אמדוה:
 29 רואין

1 רבי סבר ר'א דנין. הכא נמי כהוה נאמרה תחילה כלל דכיה משמע בין שיש עמה חבורה
 2 בין שאין עמה חבורה ואי הוי חבורה סמיך ליה הוי דרשי חבורה פרט ואין בכלל אלא
 3 מה שפטרט יש עמה חבורה אין אין עמה חבורה לא השקא דכתיב פצע בניתים לא
 4 דיינין ולקמן פריך חבורה לרבי למה לי והיינו דקאמר כהוה נאמרה תחילה כלומר

5 מתחילת הפסוק אנו למדין שהוא חייב בכוחה
 6 גרידא ולא נאמר סופו מוכיח שמתחילתו לא
 7 חייב אלא כשיש חבורה ואין דנין ומתני' רבי
 8 היא: לפה לי. הואיל ומרישא שמעיקן לתרויהוה
 9 לְדָמִים יתרים. דאי לא כתיב אלא כהוה תחת
 10 כהוה והוה אמרין בו אית ביה חבורה בין לית
 11 ביה חבורה דמי כהוה משלם אכל תרתי לא
 12 משלם גמיל דמשלם תרתייהו צער במקום נוק.
 13 היכא דקטע את ידו ונתנו לו דמיה: **חייב שיימינן.**
 14 את הצער הלא יש לו לקוצצה בשביל הדמים
 15 שנטול: ידו הקטועה. ומחברת בגידין צמיתות
 16 ואינה ראויה לו למלאכה: בין סם לסייה. ידו
 17 המוכתבת למלך לקוצצה כסם שאין שם צער
 18 כלל כמה רוצה לטול לקוצצה בסייה. **הא לא**
 19 שקיל. כל ממונן שבעולם לצער נפשיה לקוצצה
 20 וכאן כבר נגישה מעשה: כמה אדם רוצה לית.
 21 לשליח המלך מידו המוכתבת למלכות לקוטעה
 22 בסייה וקטענה השליח בסם. ליטול. מן המזיק
 23 מה שנתן זה למלך: דמי שבת. דמחמת
 24 הצמחים נפל למשכבו: ה"ו והכמים אומרים
 25 שבתו ורפואתו כל שישנו בו. הקישור הכתוב והו
 26 שאין חייב בשבת אינו חייב ברפוי ורבנן קמאי
 27 מחייבי ליה לתרויהו: נתנה לאגד. נתנה רשות
 28 לנחבל לאגודה ולקטעה מפני צער הצנה ועלין
 29 הצמחים מחמת הכל וחום האגד: לא נתנה.
 30 רשות לאגד והוה להקטעה אגד הלך צמחים
 31 שעלו בה אין על המזיק להתחייב עליה: דתנא
 32 ביה. דשנה עליו הכתוב: ורבנן. תי' רק לשלא
 33 מחמת הפכה אהא. שעבר על דברי רופא
 34 בדמפרש לקמן: נתנה רשות לרופאים לרפואת
 35 ולא אמרין רחמנא מחי ואינהו מסי' תלמוד לומר
 36 שבתו יתן ורפא ורפא. שיקה הכתוב ברפוי
 37 לחייבו אף על הצמחים והקיש שבת לרפוא:
 38 נאחא כריכתא. בשר מת: אהלא. אהלמי
 39 בלעז: וקורא. שענהו וקלפא. רשינא שבחכיות
 40 של יתן ואי אמר ליה. מזיק אסידך אגא אני
 41 מרפא אותך ואינו נותן דמי אסידך: אסיד רחיקא.
 42 ומזול גבי: עינא עוריא. שעתיד לילך לדרבו
 43 ואין חושש אם עור עינו של זה אסיד דמגן.
 44 שרפא בתום וקרובו הוא: כ"ט. דלא ניחא לי
 45 בהכי דאי פשעתי בתפשו גנאי גדול הוא לי דקרו
 46 לי שור המזיק:
 47 לרבית

1 **מחמת המכה חייב לרפאותו ואינו חייב ליתן לו דמי שבתו וחכמים אומרים שבתו ורפאותו**
 2 **כל שחייב בשבת חייב ברפוי ושאינו חייב בשבת אינו חייב ברפוי במאי קא מיפלגי אמר**
 3 **רבה אשכחתינהו לרבנן גבי רב דיתבי וקאמרי הכא במפה ניתנה לאגד קמיפלגי רבנן סברי**
 4 **מפה ניתנה לאגד ורבי יהודה סבר מפה לא ניתנה לאגד רפוי ניתנה ביה קרא מיתייב**
 5 **שבת דלא תנא ביה קרא לא מיתייב ואמינא להו אגא אי מפה לא ניתנה לאגד רפוי**
 6 **נמו לא מיתייב אלא דכילי עלמא מפה ניתנה לאגד ולא ניתנה לאגד יתירה ר' יהודה**
 7 **סבר פיון דלא ניתנה לאגד יתירה רפוי דתנא ביה קרא מיתייב שבת דלא תנא ביה קרא**
 8 **לא מיתייב ורבנן סברי פיון דתנא ביה קרא ברפוי אשבת נמו מיתייב דאיתקש לרפוי**
 9 **ור' יהודה סבר שבת לא מיתייב דמעטיה רחמנא רק ורבנן רק לשלא מחמת המפה הוא**
 10 **דאחא ולרבנן בתראי דאמרי כל שחייב בשבת חייב ברפוי וכל שאינו חייב בשבת אינו**
 11 **חייב ברפוי רפוי דתנא ביה קרא למה לי מיפעי ליה לכתנא דבי ר' ישמעאל דתניא**
 12 **דבי ר' ישמעאל אומר ורפא ורפא מפאן שניתן רשות לרופא לרפאות דבי ר' ישמעאל דתניא**
 13 **בו צמחים מחמת המפה ונסתרה המפה שתייב לרפאותו ותייב ליתן לו שבתו ת"ל רק**
 14 **שבתו יתן ורפא ורפא יכול אפילו שלא מחמת המפה ת"ל רק ר' יוסי בר יהודה אומר**

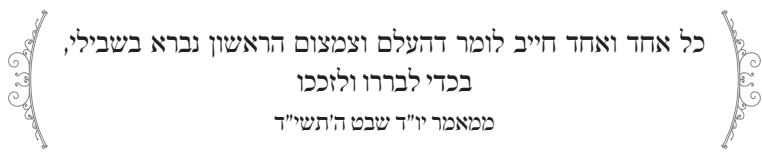
15 אף מחמת המפה פטור שנאמר רק איפא דאמרי אף מחמת המפה פטור כרבנן בתראי ואיפא דאמרי אף מחמת המפה
 16 פטור מושבת ותייב ברפוי במאן פאבויה: אמר מר יכול אפילו שלא מחמת המפה ת"ל רק שלא מחמת המפה געני קרא אמרי
 17 מאי שלא מחמת המפה דתניא הרי שעבר על דברי רופא ואכל דבש או כל מיני מתיקה מפני שדבש וכל מיני מתיקה
 18 קשין למפה והעלה מפתו גרונתני יכול הוא חייב לרפאותו ת"ל רק מאי גרונתני אמר אבני נאחא כריכתא מאי אסותיה אהלא
 19 וקורא וקלפא ואי א"ל אסידך אגא א"ל דמית עלי פאראי ארבא ואי א"ל מויתניא אסיד דמגן במגן א"ל אסיד דמגן במגן מגן
 20 שוה ואי אמר מויתניא לך אסיד רחיקא אמר ליה אסיד רחיקא עינא עוריא ואי א"ל היאך הב לי לדידי ואגא מסינא נפשאי
 21 א"ל פשעתי בנפשו והשקלת מינאי מפי ואי א"ל קוין לי מקין א"ל כל שכן דפשעתי בנפשו וקרו לי שור המזיק תנא וכולן
 22 משתלמין במקום נוק מנהני מילי אמר רב וביד משמיה דרבא אמר קרא פצע תחת פצע ליתן צער במקום נוק האי מפעי ליה
 23 לרבית

1 לְרֵבֹת שׁוּגֵג כְּמוֹד וְאוֹנֵם כְּרֻצֹן אִם בֶּן נִכְתוּב קָרָא
 2 פָּצַע בְּפָצַע מֵאֵי פָּצַע תַּחַת פָּצַע שׁ"מ תַּרְתִּי רַב
 3 פָּפֵא מְשֻׁמֵּיה דְרַבָּא אִמְר אִמְר קָרָא וְרַפָּא וְרַפָּא לִיתֵן
 4 רְפוּאָה בְּמִקוּם נֹק הָאֵי מִבְּעֵי לִיה לְכַדְתֵּנָא דְבִי רַבִּי
 5 וְשִׁמְעָאֵל דִּתְנָא דְבִי רַבִּי וְשִׁמְעָאֵל וְרַפָּא וְרַפָּא מִכָּאֵן
 6 שְׁנִיתֵנָה רְשׁוּת לְרֹפֵא לְרַפְּאוּת א"כ נִכְתוּב קָרָא וְרֹפֵא
 7 וְרַפָּא שׁ"מ לִיתֵן רְפוּאָה בְּמִקוּם נֹק וְאִפְתִּי מִבְּעֵי לִיה
 8 לְכַדְתֵּמְרֵן לְמִיתֵנִי בִיה קָרָא בְרַפְּיֵי א"כ לִמְיָא קָרָא
 9 אוּ רַפָּא רַפָּא אוּ וְרַפָּא וְרַפָּא מֵאֵי וְרַפָּא וְרַפָּא שׁ"מ
 10 לִיתֵן רְפוּאָה בְּמִקוּם נֹק מִפְּלַל דְּמִשְׁפַּחַת לְהוּ שְׁלֵא
 11 בְּמִקוּם נֹק שְׁלֵא בְּמִקוּם נֹק הִיבִי מִשְׁפַּחַת לְהוּ צַעַר
 12 כְּדִקְתֵּנִי צַעַר כְּוֹאוּ בִשְׁפֹד אוּ בְּמִסְמוּר וְאִפְּלוּ עַל
 13 צַפּוֹרְנֵי מִקוּם שְׁאוֹנֵי עוֹשֵׂה חֲבוּרָה רִפּוּי דִּהוּהוּ כְּאִיב
 14 לִיה מִיַּד וְסָלֵק וְאִייתִי לִיה סָמָא חֲרִיפָא וְאִחוּרִיָּה
 15 לְבִישְׁרִיָּה דְצִרְיָד לְאוֹתִבִּי לִיה סָמָא לְאַנְקוּמִיָּה גּוֹנָא
 16 דְבִישְׁרִיָּה שְׁבַת דִּהֲדִיקָה בְּאַיְנִירוּנָא וּבְכַמְלִיה בּוֹשֶׁת
 17 דִּרְק לִיה בְּאַפִּיָּה: שְׁבַת רוּאִין אוֹתוּ כְּאִילוּ הוּא שׁוּמְר
 18 קִישׁוּאוֹן: תְּנֵן רַבְּנֵן שְׁבַת רוּאִין אוֹתוּ כְּאִילוּ הוּא שׁוּמְר
 19 קִישׁוּאוֹן וְאִם תֵּאמְרוּ לְקַתְּה מִדַּת הַדִּין דְּכִי מִיתְּפַח הָאֵי
 20 גְּבָרָא לֹא אֲגָרָא דְשׁוּמְר קִישׁוּאוֹם הוּא שְׁקוּל אֵלָא דְלִי
 21 דְּוֹלָא וְשְׁקוּל אֲגָרָא אֵי נִמְי אוּל בְּשִׁלְיָה וְשְׁקוּל אֲגָרָא
 22 מִדַּת הַדִּין לֹא לְקַתְּה שְׁכָבֵר גְּתֵן לוֹ דְּמֵי יְדוּ וְדִמֵי רְגָלוֹ
 23 אֲמַר רַבָּא קָמַע אֶת יְדוּ גְּתֵן לוֹ דְּמֵי יְדוּ וְשְׁבַת רוּאִין
 24 אוֹתוּ כְּאִילוּ הוּא שׁוּמְר קִישׁוּאוֹן שִׁיבֵר אֶת רְגָלוֹ גְּתֵן

1 אוֹתוּ כְּאִילוּ שׁוּמְר קִישׁוּאוֹן. שְׁכָבֵר גְּתֵן לוֹ דְּמֵי יְדוּ אוּ דְמֵי רְגָלוֹ שׁוּמְר קִישׁוּאוֹן לֹא
 2 קָא אֲרָגֵל דְּבִרְגְלוֹ קָמַר בְּגָרָא שְׁבַת כְּשׁוּמְר הַפְּתַח אֲבָל קִישׁוּאוֹן אֵין יְכוּל לְשׁוּמְר
 3 א"כ בְּגוּי אִיירִי בְּשִׁיבֵר שְׁנֵי רְגָלָיו דְּמִיקָא דְּסִימָא אֶת עֵינָיו דְּאִיירִי כְּסִימָא שְׁנֵי עֵינָיו דְּאֵי עֵינֵי
 4 אַחַת עֵדִינן הוּא רָאִי לְכָל זֶה שְׁהָה רָאִי בְּחַחֲלִיָּה וּבְחַסְתָּא (פ"ט) נִמְי קִתְּנֵי רוּאִין אוֹתוּ
 5 כְּאִילוּ הוּא חֲיָגֵר שׁוּמְר קִישׁוּאוֹן מִשְׁמַע דְּחִיָּגֵר
 6 יְכוּל לְשׁוּמְר וְנִרְיָה דָּאֵם הָהּ מְלַמֵּד תַּנְטוּלָא לֹא
 7 נִאמְר כְּאִילוּ הוּא שׁוּמְר קִישׁוּאוֹן וּבְשִׁיבֵר רְגָלוֹ
 8 אִם הָהּ עוֹשֵׂה מַעֲשֵׂה מַחֲסָא אוּ נֹקֵב מְרַגְלִיּוֹת לֹא
 9 נִאמְר כְּאִילוּ הוּא שׁוּמְר הַפְּתַח דָּאֵם כֵּן לְקַתְּה
 10 מִדַּת הַדִּין אֵלָא קָא בְּסַתֵּם בְּנֵי אָדָם שְׁאִין בְּעֵלֵי
 11 אֲמוּנָתוֹ:
 12 **דְּכִי** מִתְּפַח הָאֵי גְּבָרָא. כְּלוּמַר בְּחַחֲלִיָּה כְּשִׁהָה
 13 קָרָא:
 14 **חֲרִישׁוּ** גְּתֵן לוֹ דְּמֵי כְּוֹלוּ. ע"כ לֹא מִיָּרִי בְּאוֹתוֹ
 15 שְׁקִישַׁע אֶת יְדוּ וְשִׁיבֵר אֶת רְגָלוֹ וְסִימָא
 16 עֵינָיו אֵלָא אִפְּלוּ בְּאָדָם שְׁלֵם דְּמִיקָא דְּסִימָא עֵינָיו
 17 דְּלֹא אִיירִי בְּאוֹתוֹ שְׁקִישַׁע יְדוּ וְשִׁיבֵר רְגָלוֹ דְּקָא
 18 בְּשִׁיבֵר רְגָלוֹ אֵין גְּתֵן אֵלָא כְּשׁוּמְר הַפְּתַח שְׁהוּא
 19 פְּחוּת מִסְחִינַת הִרְיָחוּם וְתִמְיָה דְּמִשְׁמַע הָבָא
 20 דְּתַרְשֵׁי לֹא שְׁוּ מִיַּד מְדוּתֵן לוֹ דְּמֵי כְּוֹלוּ וּבְפִיק
 21 דְּעִרְכֵן (ר"ה ב. ט"ס) תֵּנן חֲשִׁי וְנִדְרֵן וְעִרְכֵן
 22 וְאוֹרִי"ת דִּישׁ חֲלֵקֵךְ בִּין תַּרְשֵׁי בִיַּד אָדָם לְתַרְשֵׁי
 23 בִיַּד שְׁמִיָּם וְלִרְיָי כְּרָאָה דְּהָבָא בְּאָדָם שְׁאִין בַּר
 24 אֲמוּנָתוֹ כְּפִי"י לְעֵיל וְכֵן מִשְׁמַע מִדְּנֻקְתֵּי דְלִי
 25 דְּוֹלָא וְאוּל בְּשִׁלְיָוֹת הַלְקֵךְ כְּשִׁתְּתַרְשֵׁי אֵין
 26 שְׁוֵה כְּלוֹם הַתָּמָם מִיָּרִי כְּשִׁישׁ לוֹ אֲמוּנָתוֹ:
 27 **גְּהִי** גְּתֵן וְרִפּוּי וְשְׁבַת דְּכָל הָרָא וְהָא לֹא יְהִיב
 28 גְּתֵן לִיה. תִּימָה בְּשִׁלְמָא נֹק וְשְׁבַת דִּין שְׁלֵא יִתֵּן
 29 שְׁכָל זֶה כְּבָלֵל דְּמֵי כְּוֹלוּ אֵלָא רִפּוּי לְמַה פְּשִׁטָּא
 30 לִיה שְׁהָה כְּבָלֵל דְּמֵי כְּוֹלוּ יוֹתֵר מִצַּעַר וּבוֹשֶׁת
 31 וְנִרְיָה דְּגָסֵי רִפּוּי כְּתִידֵי צַעַר וּבוֹשֶׁת לֹא (הַכָּא)
 32 בְּהִידֵי נֹק וְשְׁבַת אֵין אַחֲרֵי קִישַׁע דְּמֵי אֲמִיבִיעֵי
 33 לִיה דְּלִקְהָה יִפְטֹר מִרִפּוּי וְצַעַר וּבוֹשֶׁת דְּכָל הָרָא
 34 וְהָרָא בְּשִׁבְלֵי שְׁתַּרְשֵׁי לְבַסּוֹף גְּתֵן לוֹ דְּמֵי כְּוֹלוּ
 35 מִשׁ מִקְשִׁיעֵי יְדוּ שְׁאֵעִיפֵי שְׁהוּא גְּתֵן נֹק שְׁהוּא דְּמֵי
 36 יְדוּ גְּתֵן רִפּוּי צַעַר וּבוֹשֶׁת וְעוֹד אֲטוּ אִם חָבַל
 37 בְּתַרְשֵׁי וְכִי יִפְטֹר מִרִפּוּי צַעַר וּבוֹשֶׁת מִיַּדוּ מִתְּקָא
 38 דְּתַנֵּן לְקַמֵּן (ר"ה פ"ו) הַחֹבֵל בְּתַרְשֵׁי חֵיבֵי אֵין
 39 לְדַקּוֹק דְּמַצִּיל דְּהָתָם בְּתַרְשֵׁי בִיַּד שְׁמִיָּם כְּדָבָר
 40 רִית אוּ הוּא בַר אֲמוּנָתוֹ וְעוֹד דְּלַעֲלֵל אֲשַׁכְּחֵן
 41 דְּחִיב רִפּוּי שְׁלֵא בְּמִקוּם נֹק וְעוֹד תִּימָה
 42 דְּפַגְמִיָּם מְרִיחֵי כְּמָה שְׁתַּרְשֵׁי לְבַסּוֹף כְּגוֹן
 43 שְׁהַצַּעַר הַתְּרִפּוּי הָהּ עוֹלָה יוֹתֵר מִדְּמֵי כְּוֹלוּ
 44 וְנִרְיָה לְרִי"י דְּפִישְׁטָא דְּמִשְׁלֵם צַעַר וּבוֹשֶׁת וְרִפּוּי
 45 דְּכָל הָרָא וְהָא וּמְבַקֵּי לִיה כְּגוֹן שְׁמִקְשַׁע יְדוּ יוֹם
 46 רַאשׁוֹן וְלֹא אֲמִדוּהוּ וְבוּיָם שְׁנֵי שִׁיבֵר רְגָלוֹ וְלֹא
 47 אֲמִדוּהוּ וְבוּיָם הַשְּׁלִישִׁי חֲרִישׁ מֵי אֲמִרְיָן דְּחִשְׁבֵי
 48 כְּאִילוּ עֲשֵׂה חֲבַל בְּפַעַם אַחַת וְאוּמְדִין הַכֵּל בְּיַחַד
 49 אוּ דְלִמְיָא כְּיֵן שְׁהַחֲבָלוֹת הָיוּ בְּזֶה אַחַר זֶה
 50 אוּמְדִין לְכָל אַחַת רִפּוּי וְצַעַר וּבוֹשֶׁת שְׁלָה כְּפַנִּי
 51 עֲצַמָּה וְנִי"מ שְׁאִין עוֹלָה כ"כ כְּשִׁאוּמְדִין הַכֵּל
 52 בְּיַחַד כְּמוֹ שְׁעוֹלָה כְּשִׁאוּמְדִין כֵּל אַחַת כְּפַנִּי
 53 עֲצַמָּה **שְׁבַת** תְּפֻחְתוֹתוֹ כְּדָמִיָּם מְהוּ. כְּגוֹן שְׁתַּחֲבֹהוּ עַל יְדוּ וְנִמְקָתָה וְסוּפָה לְחֹזֵר שְׁמַלְכֵד שְׁבַתוֹ שְׁכָבֵל יוֹם יוֹם עַד שִׁתְּרַפָּא נִפְחָתוּ דְּמֵי שְׁאִין בְּנֵי אָדָם בְּקִיאֵי לְהַכִּיר כִּידוּ אִם סוּפָה לְחֹזֵר וְלֹא
 54 כְּנִיּוּס עֲצָמָן בְּסַפֵּק לְקוּנָתוֹ כְּבָרִיא נוֹשֵׁל בְּשִׁמֵי יְדִי וְסוּבְרִין שְׁלֵא יִתְרַפֵּי עוֹד אֲבָל כְּדָבָר הַיְדוּעֵי שׁוּפּוֹ לְחֹזֵר מוּדָה אֲבִי שְׁאִין גְּתֵן לוֹ אֵלָא שְׁבַת שְׁכָבֵל יוֹם יוֹם:
 כְּגוֹן

1 לוֹ דְּמֵי רְגָלוֹ וְשְׁבַת רוּאִין אוֹתוּ כְּאִילוּ הוּא שׁוּמְר אֶת הַפְּתַח סִימָא אֶת עֵינָיו גְּתֵן לוֹ דְּמֵי עֵינָיו
 2 וְשְׁבַת רוּאִין אוֹתוּ: כְּאִילוּ הוּא מְסַחֲנֵנוּ בְּרִיחֹם חֲרִישׁוֹ גְּתֵן לוֹ דְּמֵי כְּוֹלוּ בְּעֵי רַבָּא קָמַע אֶת יְדוּ
 3 וְלֹא אֲמִדוּהוּ שִׁיבֵר אֶת רְגָלוֹ וְלֹא אֲמִדוּהוּ סִימָא אֶת עֵינָיו וְלֹא אֲמִדוּהוּ וּלְבַסּוֹף חֲרִישׁוֹ מְהוּ מִי
 4 אֲמִרְיָן כְּיֵן דְּלֹא אֲמִדוּהוּ בְּתַר אוּמְדָנָא סְגִי לִיה וְהִיבִי לִיה דְּמֵי כְּוֹלוּ בְּהִידֵי הַדְּרִי אוּ דְלִמְיָא
 5 הָאֵי דְּמֵי אֲמִרְיָן וְהִיבִינֵן לִיה נִפְקָא מִיַּגִּיה דְּכְּעֵי לְמִיתֵב לִיה צַעַר וּבוֹשֶׁת דְּכָל הָרָא וְהָרָא
 6 גְּהִי דְּנִיָּק וְרִפּוּי וְשְׁבַת דְּכָל הָרָא וְהָרָא לֹא יְהִיבֵנִי לִיה דְּכִינֵן דְּקָא יְהִיב לִיה דְּמֵי כְּוֹלוּ כְּמָאֵן
 7 דְּכְּמַלְיָה דְּמֵי וְהָא יְהִיב לִיה דְּמֵי כְּוֹלוּ צַעַר וּבוֹשֶׁת מִיַּת דְּכָל הָרָא וְהָרָא יְהִיב דְּהָא הָנֹה לִיה
 8 צַעַר וּבוֹשֶׁת וְאִם תִּימְצִי לוֹמֵר כְּיֵן דְּלֹא אֲמִדוּהוּ קָא יְהִיב לִיה דְּמֵי כְּוֹלוּ בְּהִידֵי הַדְּרִי אֲמִדוּהוּ
 9 מְהוּ מִי אֲמִרְיָן כְּיֵן דְּאֲמִדוּהוּ הָרָא הָרָא בְּעֵי לְמִיתֵב לִיה אוּ דְלִמְיָא כְּיֵן דְּלֹא שְׁלִיָּם יְהִיב לִיה
 10 דְּמֵי כְּוֹלוּ תִיכּוּן בְּעֵי רַבָּה שְׁבַת תְּפֻחְתוֹתוֹ כְּדָמִיָּם מְהוּ הִיבִי דְּמֵי כְּגוֹן שְׁתַּחֲבֹהוּ עַל יְדוּ וְצַמְתָּה
 11 יְדוּ וְסוּפָה לְחֹזֵר מֵאֵי כְּיֵן דְּסוּפָה לְחֹזֵר לֹא יְהִיב לִיה וְלֹא מִיַּד אוּ דְלִמְיָא תְּשַׁתָּא מִיַּת
 12 אֲפַחְתִּיהָ תָּא שְׁמַע תְּפַחָּה אֲבִי וְאִמּוֹ וְלֹא עֲשֵׂה בְּהֵן חֲבוּרָה וְהַחֹבֵל בְּחִבּוּרֵי בְּיוֹם הַכְּפּוּרִים
 13 חֵיב

1 עֲצַמָּה **שְׁבַת** תְּפֻחְתוֹתוֹ כְּדָמִיָּם מְהוּ. כְּגוֹן שְׁתַּחֲבֹהוּ עַל יְדוּ וְנִמְקָתָה וְסוּפָה לְחֹזֵר שְׁמַלְכֵד שְׁבַתוֹ שְׁכָבֵל יוֹם יוֹם עַד שִׁתְּרַפָּא נִפְחָתוּ דְּמֵי שְׁאִין בְּנֵי אָדָם בְּקִיאֵי לְהַכִּיר כִּידוּ אִם סוּפָה לְחֹזֵר וְלֹא
 2 כְּנִיּוּס עֲצָמָן בְּסַפֵּק לְקוּנָתוֹ כְּבָרִיא נוֹשֵׁל בְּשִׁמֵי יְדִי וְסוּבְרִין שְׁלֵא יִתְרַפֵּי עוֹד אֲבָל כְּדָבָר הַיְדוּעֵי שׁוּפּוֹ לְחֹזֵר מוּדָה אֲבִי שְׁאִין גְּתֵן לוֹ אֵלָא שְׁבַת שְׁכָבֵל יוֹם יוֹם:
 3 כְּגוֹן

ה'נוק' כְּכָר נִתֵּן לוֹ אֵת דְּמֵי יָדוֹ שִׁקְטָעָה, דְּמֵי רִגְלוֹ אִם קִטְעָה. וּנְמָצָא
 שַׁעַל עֵיקַר פְּחִיתָת שׁוּוּיָו שְׁאִינוּ יִכּוֹל לְעַסּוֹק בְּמֵלָאכְתָּ שִׁשְׁכָרָם
 גְּדוֹל יוֹתֵר, כִּבְר שִׁילָם לוֹ, וְתִשְׁלוֹם ה'שְׁבֹת' הוּא עַל כֶּךָ שְׁבִימֵי
 מַחְלָתוֹ אִינוּ עוֹשֶׂה אִפְּלוּ מֵלֵאכָה קִלְה כְּשִׁמִּירַת קִישׁוּאִים, שְׁהוּא
 יִכּוֹל לְעַסּוֹק בְּה אַחֲרֵי חִבְלָתוֹ, וְאֵת זֶה מִשְׁלָם לוֹ הַחוּבֵל.
 הַגְּמָרָא מִפְּרֻטָּת אֵת אֹפֶן תְּשִׁלוּמֵי הַנּוֹק וְהִשְׁבַּת בְּנוֹקִים שׁוּנִים: אָמַר
 רַבָּא, קָמַע אֵת יָדוֹ שֶׁל חֲבִירוֹ, נִוְתֵן לוֹ דְּמֵי יָדוֹ תְּשִׁלוֹם נִזְקוֹ,
 וְלְצוֹרֵךְ שׁוֹמֵת הַשְּׁקֵבֶת רוֹאִין אוֹתוֹ כְּאִילוֹ הוּא שׁוֹמֵר שְׂדֵה שֶׁל
 קִישׁוּאִין, וּמִשְׁלָם לוֹ שִׁכְרָה זֶה בִּימֵי מַחְלָתוֹ. אִם שִׁיבֵר אֵת רִגְלוֹ, נִוְתֵן
 לוֹ דְּמֵי רִגְלוֹ, וְלְצוֹרֵךְ תְּשִׁלוֹם הַשְּׁקֵבֶת אִי אִפְשָׁר לְשׁוּמוֹ כְּשׁוֹמֵר
 קִישׁוּאִים, שְׁהָרֵי אִינוּ יִכּוֹל לְלַבֵּת סְבִיבוֹת הַשְּׂדֵה, אֲלֵא רוֹאִין אוֹתוֹ
 כְּאִילוֹ הוּא יוֹשֵׁב וְשׁוֹמֵר אֵת הַפֶּתַח, וּמִשְׁלָם לוֹ שִׁכְרָה זֶה. אִם סִימָא
 אֵת עֵינָיו - אֵת שְׁתֵּי עֵינָיו, נִוְתֵן לוֹ דְּמֵי עֵינָיו, וְלְצוֹרֵךְ תְּשִׁלוֹם הַשְּׁקֵבֶת
 אִי אִפְשָׁר לְשׁוּמוֹ כְּשׁוֹמֵר, אֲלֵא רוֹאִין אוֹתוֹ כְּאִילוֹ הוּא מְמַחֲהֵינוּ
 בְּרִיחֵיהֶם. אִם חִירְשׁוֹ, אִינוּ רְאוּי לְשׁוֹם מְלֵאכָה, וְנִוְתֵן לוֹ בְּתִשְׁלוֹם
 הַנּוֹק אֵת דְּמֵי בְּוִלוֹ, וְשִׁבְת' אִין כֵּאן, שְׁהָרֵי אִינוּ רְאוּי לְכַלּוֹם.
 הַגְּמָרָא מְבִיאָה סִפְק בְּשׁוֹמֵת חִיּוּבֵי הַחוּבֵל בְּחִבְרִירוֹ. מִסְתַּפַּקַת
 הַגְּמָרָא: פְּעֵי רַבָּא, קָמַע אֵת יָדוֹ, וְעֵדִיין לֹא אָמְדוּהוּ בֵּית דִּין לְצוֹרֵךְ
 תְּשִׁלוֹם חֲמִשָּׁה דְּבָרִים, וְלֹא חִיבִידוּהוּ לְשַׁלְּמוֹם, וְקוֹדֵם שֶׁהִתְרַפָּא חוּר
 הַחוּבֵל וְשִׁיבֵר אֵת רִגְלוֹ, וְעֵדִיין לֹא אָמְדוּהוּ, וְסִימָא אֵת עֵינָיו, וְלֹא
 אָמְדוּהוּ, וְלִבְסוֹף חִירְשׁוֹ, מָהוּ - כִּיצַד אֹמְדִים אֵת חִיּוּבֵיו. מְבִאָר
 רַבָּא אֵת צַדֵּי הַסִּפְק: מִי אָמְרִינוּ, בִּין דְּלֹא אָמְדוּהוּ עַד עֵתָה, בְּהַד
 אוּיְמָרָא מְנֵי לִיָּה - דִּי לוֹ בְּאוּמְדָן אַחַד עַל כֹּל נִזְקֵיהּ, וְכִין סְבִסְטָף
 חִירְשׁוֹ, יְהִיב לִיָּה דְּמֵי בְּוִלְיָה בְּהַדֵּי חֲדָדֵי - יִשְׁלָם לוֹ אֵת דְּמֵי כּוֹלוֹ
 יַחַד. אוֹ דְּלִמָּא, חֲדָא חֲדָא אָמְרִינוּ וְהִבְיַנְנוּ לִיָּה - יִשְׁלָם כֹּל אַחַד
 מִנְזִיקֵי בְּנִפְרָד, וְיִשְׁלָם לוֹ עַל כֹּל חִבְלָה בְּפִנֵי עֲצָמָה, וְנִפְקָא מִיָּנְיָה
 מִכֶּךָ שְׁנִשׁוּם כֹּל חִבְלָה בְּפִנֵי עֲצָמָה, דְּכַעֲי לְמִיתָב לִיָּה - שְׁצַרִיךְ
 הַמְזִיק לְתַת לוֹ תְּשִׁלוּמֵי צַעֲר וְכוּשָׁת כִּפִּי הַשׁוּמָא דְּכָל חֲדָא וְחֲדָא -
 כֹּל חִבְלָה בְּפִנֵי עֲצָמָה, וְצוֹרֵת שׁוּמָא זֶה גְּדוּלָה יוֹתֵר מְשׁוּמַת כֹּל
 הַנּוֹקִים יַחַד. וְנָהִי - דִּי אִף תְּשִׁלוּמֵי נִזְק, וְרִיפּוּי, וְיִשְׁבַּת דְּכָל חֲדָא
 וְחֲדָא, לֹא יְהִיבֵנוּ לִיָּה - אִין נִוְתַנְיָם לוֹ תְּשִׁלוּמֵים אִילוּ עַל כֹּל חִבְלָה
 וְחִבְלָה, דְּכִין דְּקָא יְהִיב לִיָּה דְּמֵי בְּוִלְיָה - שְׁכִין שְׁנוֹתָן לוֹ בְּתִשְׁלוֹם
 ה'נוֹק' אֵת דְּמֵי כּוֹלוֹ, שְׁהָרֵי חִירְשׁוֹ, כְּמָאן דְּקָמְלִיָּה דְּמֵי - הָרֵי זֶה כְּמוֹ
 שְׁהַרְגוּ, וְקָא יְהִיב לִיָּה דְּמֵי בְּוִלְיָה - וְהָרֵי כִּבְר נִתֵן לוֹ אֵת דְּמֵי כּוֹלוֹ,
 וּמִימֵיל אִף אִם נִשׁוּם כֹּל חִבְלָה בְּפִנֵי עֲצָמָה לֹא יִתְחִיב יוֹתֵר,
 שְׁהָרֵי כֹל חִבְלָה וְחִבְלָה הַפְּחִיתָה אֵת דְּמֵיו, עַד שְׁחִירְשׁוֹ וְאִינוּ שׁוּה
 כְּלוּם, וּמְכַל מְקוּם אִינוּ יִכּוֹל לְהִתְחַיֵּב בִּיּוֹתֵר מִדְּמֵי כּוֹלוֹ. וְכֵן לִגְבֵי
 שְׁבַת אִין לְחִיבֵי יוֹתֵר, שְׁהָרֵי כְּשִׁשְׁלָם לוֹ אֵת דְּמֵי כּוֹלוֹ הָרֵי הוּא
 כְּמִי שְׁקָנָא לְעַבְד, וְאִינוּ חִיב לְשַׁלְּם לוֹ עַל מֵלֵאכְתּוֹ. וְכֵן לִגְבֵי
 רִיפּוּי אִין לְחִיבֵי, שְׁהָרֵי לֹא הִתְרַפָּא בִּינְתִימֵים מִשׁוּם חִבְלָה, וְעַל מָה
 יִשְׁלָם לוֹ. אִמְנָם בְּתִשְׁלוּמֵי צַעֲר וְכוּשָׁת, מִיָּתָה - מְכַל מְקוּם יִשְׁ
 לְהִסְתַּפַּק, הָאִם דְּכָל חֲדָא וְחֲדָא יְהִיב - יִתֵן לוֹ תְּשִׁלוֹם לְפִי שׁוֹמֵת
 כֹּל חִבְלָה בְּפִנֵי עֲצָמָה, דְּהָא הִנּוּחַ לִיָּה - שְׁהָרֵי הִיוּ לוֹ צַעֲר וְכוּשָׁת
 נִפְרָדִים בְּכֹל נִזְק וְנִזְק, אִו שְׁכִין שְׁלֵא אִמְדוּהוּ עַד עֵתָה, אֹמְדִים
 אֵת הַצַּעֲר וְהַבוּשָׁת שֶׁל כֹּל הַחִבְלוֹת יַחַד, וְיִהִיָּה תְּשִׁלוֹם פְּחוּת
 מִשִּׁישׁוּמוֹ כֹּל חִבְלָה בְּפִנֵי עֲצָמָה.
 מִמְשִׁיךְ רַבָּא בְּסִפְקֵיהּ: וְאִם תִּמְצִיץ וְ-תִרְצַחְוּ לִזְמֵר וּלְפִשׁוּת אֵת הַסִּפְק,
 דְּכִין דְּלֹא אָמְדוּהוּ בִּין הַחִבְלוֹת, קָא יְהִיב לִיָּה דְּמֵי בְּוִלְיָה בְּהַדֵּי חֲדָדֵי
 - שְׁמִים לוֹ אֵת הַצַּעֲר וְהַבוּשָׁת שֶׁל כֹּל הַחִבְלוֹת יַחַד, עֵדִיין שֶׁ
 לְהִסְתַּפַּק כְּשֶׁאָמְדוּהוּ בִּין הַחִבְלוֹת וְעֵדִיין לֹא שִׁילָם, מָהוּ מִי אָמְרִינוּ
 דְּכִין דְּכִבְר אָמְדוּהוּ, חֲדָא חֲדָא כְּעֵי לְמִיתָב לִיָּה - צַרִיךְ לְתַת לוֹ אֵת
 דְּמֵי הַצַּעֲר וְהַבוּשָׁת לְפִי שׁוֹמֵת כֹּל חִבְלָה בְּפִנֵי עֲצָמָה. אוֹ דְּלִמָּא, בִּין
 דְּלֹא שְׁלִים - שְׁעֵדִיין לֹא שִׁילָם, יְהִיב לִיָּה דְּמֵי בְּוִלְיָה - יִתֵן לוֹ אֵת כֹּל
 הַדְּמִים לְפִי שׁוֹמֵת כֹּל הַחִבְלוֹת יַחַד. תִּיקוּ - סִפְק זֶה לֹא נִפְשֵׁט.
 הַגְּמָרָא מִסְתַּפַּקַת בְּעֵנִין תְּשִׁלוּמֵי 'נוֹק' כְּשֶׁהִזְקִי נִזְק זְמַנִּי: פְּעֵי רַבָּא,

לְבִבוֹת אִדָּם הַמְזִיק בְּשׁוּגָג, שְׁלֵא הִתְכוּיַן לַחֲזִיק, שְׁחִיב כְּמִוּי, וְכֵן
 הַמְזִיק בְּאוּנָם - שְׁאִנְסוּהוּ לַחֲזִיק, חִיב כְּמִוּי כְּרִצּוֹן. מִתְרַצַּת
 הַגְּמָרָא: אִם פֶּן, שֶׁהִפְסוֹק בֵּא רַק כְּדִי לְחִיבֵי אֵת הַשׁוּגָג וְהַאוּנָס,
 נִכְתוּב קָרָא 'פְּצַע כְּפָצַע', וּמֵאִי 'פְּצַע תַּחַת פְּצַע', שְׁמַע מִיָּה - יִש
 לְלַמּוֹד מִכֵּאן תְּרַתֵּי - שְׁנֵי דִינִים, גַּם שֶׁהַמְזִיק בְּשׁוּגָג וְבַאוּנָס חִיב,
 גַּם שְׁחִיב עַל צַעֲר כְּשִׁישׁ נִזְק. מְבִיאָה הַגְּמָרָא מְקוּר נוֹסֵף לְחִיבוֹ
 זֶה: רַב פִּסְא מְשַׁמֵּיה דְּרַבָּא אָמַר, אָמַר קָרָא לַעֲנִין דְּמֵי רִיפּוּי (שְׁמוֹת
 כֹּא ט) 'רַפְּא רַפְּא', וּכְפִילוֹת הַלְשׁוֹן מִלְמַדַּת שְׁצַרִיךְ הַחוּבֵל לִיתֵן
 אֵת דְּמֵי הַרְפּוּאָה, אִף בְּמְקוּם שְׁמִשְׁלָם תְּשִׁלוּמֵי נִזְק.
 מְקִשָּׁה הַגְּמָרָא: וְהָרֵי הָאֵי - כְּפִילוֹת לְשׁוֹן זֶה מְכַעֲי לִיָּה - נִצְרַכְת
 לְכַתְּנָא דְּבִי רַבִּי יִשְׁמַעְאֵל, דְּתָנָא דְּבִי רַבִּי יִשְׁמַעְאֵל, נִאֲמַר 'רַפְּא
 רַפְּא', וּמְכַאֵן לְמִדַּם שְׁנִיתָנָה רִישׁוֹת 'רַפְּא לְרַפְּאוֹת, וְלֹא אֹמְרִים
 שְׁכִין שְׁה' הִכְהוּ אִינוּ רְשָׁאֵי לְרַפְּאוֹתוֹ, וְאִם כֵּן אִין הִפְסוֹק מִיּוֹתֵר
 לְחִיבֵי רִיפּוּי בְּמִקּוּם שִׁישׁ נִזְק. מִתְרַצַּת הַגְּמָרָא: אִם פֶּן, שֶׁהִפְסוֹק
 מִלְמַד רַק שִׁישׁ רְשׁוֹת לְרַפְּא לְרַפְּאוֹת, נִכְתוּב קָרָא 'רַפְּא רַפְּא',
 וּמֵהַלְשׁוֹן 'רַפְּא רַפְּא' שְׁמַע מִיָּה - יִש לְלַמּוֹד דִּין זֶה, שְׁצַרִיךְ
 הַחוּבֵל לִיתֵן דְּמֵי רַפּוּאָה אִף בְּמְקוּם שִׁישׁ נִזְק. מְקִשָּׁה הַגְּמָרָא: וְאָמַרְתִּי
 מְכַעֲי לִיָּה לְכַתְּנָא - עֵדִיין נִצְרַךְ פְּסוֹק זֶה, כְּפִי שְׁאִמְרַנוּ לְעֵיל
 (ע"א), לְמִיתָבֵי בֵּיה קָרָא בְּרִיפּוּי - שְׁהוֹצַרְךְ הִפְסוֹק לְכַפּוֹל אֵת
 הַלְשׁוֹן, לְלַמּוֹד שְׁאִם עֵלוּ בּוֹ צְמַחִים מִמַּחַת הַמַּכָּה חִיבֵי הַחוּבֵל
 בְּרַפּוּאוֹתוֹ, וְכַדְעַת תִּנָּא קָמַא וְרַבִּי יְהוּדָה שֶׁם. מִתְרַצַּת הַגְּמָרָא: אִם
 פֶּן, וּכְפִילוֹת הַלְשׁוֹן מִלְמַדַּת רַק דִּין זֶה, לִיָּמָא בְּרַבָּא אוֹ 'רַפְּא רַפְּא',
 אוֹ 'רַפְּא רַפְּא', וְהִיתָה כּוֹפֵלַת הַתּוֹרָה אֵת אוֹתָהּ מִיָּלָה, וּמֵאִי -
 מָהוּ שִׁינוּי הַלְשׁוֹן 'רַפְּא רַפְּא', שְׁמַע מִיָּה אִף דִּין זֶה, לִיתֵן רַפּוּאָה
 בְּמְקוּם נִזְק.
 הַגְּמָרָא מְבִרַרַת כִּיצַד שִׁיבִים חִיּוּבֵי אַרְבַּעַת הַדְּבָרִים לֵאל 'נוֹק',
 מִיִּזְקִית הַגְּמָרָא: מִכֶּךָ שֶׁהוֹצַרְכָה הַבְּרִייתָא (ע"א) לֹמַר שְׁמִשְׁלָם
 אַרְבַּעַת דְּבָרִים בְּמְקוּם שִׁישׁ נִזְק, מְכַלָּל - מִשְׁמַע דְּמִשְׁבַּתָּת לְהוֹ -
 שְׁמִצָּאנָה אוֹתָם אִף שְׁלֵא בְּמְקוּם נִזְק. מְבִרַרַת הַגְּמָרָא: אַרְבַּעַת
 דְּבָרִים אֵלוֹ שְׁלֵא בְּמְקוּם נִזְק, הִיבֵי מְשַׁבְּתָת לְהוֹ - בִּאִיָּה אֹפֶן
 מִצָּאנָה אוֹתָם. מְבִאָרַת הַגְּמָרָא בִּאִיָּה אֹפֶן שִׁיךְ כֹּל אַחַד מֵהֶם:
 צַעֲר לֵאל נִזְק, בְּדַקְתָּנִי בְּמִשְׁנָה (פג), צַעֲר, בְּנוֹא בְּשִׁפּוֹד אוֹ בְּסִמְסַר
 שְׁלִיבְנָם בֵּאשׁ, וְאָפְּלוֹ עַל צִיפּוּרְנוּ שְׁהוּא מְקוּם שְׁאִינוּ עוֹשֶׂה חֲבוּדָה,
 וְאִין לוֹ נִזְק, וְכֵן רִיפּוּי שִׁיךְ לֵאל נִזְק, כְּגוֹן דְּתָהָה כְּאִיב לִיָּה מִיּוֹד -
 שְׁהִיתָה לוֹ מַכָּה כּוֹאֲבַת, וְסָלִיק - וְהִתְרַפָּא, וְאִיָּתִי לִיָּה סִמָּא
 חֲרִיפָא - וְהִבִּיא לוֹ הַחוּבֵל סֵם חֲרִיף וְהִנִּיחוּ עַל הַמַּכָּה, וְהַחֲזִירָהּ
 לְבִישְׂרִיָּה - וְהִפַּךְ אֵת בִּשְׂרוֹ לְמֵרָאָה צַרְעַת, דְּצַרְדָּה לְאוּתְבֵי לִיָּה סִמָּא
 - לְהִנִּיחַ שֶׁם סֵם רַפּוּאָה, לְאִמְרוּתָהּ וְנוֹנָא דְּבִישְׂרִיָּה - לְהַחֲזִיר אֵת
 מֵרָאָהוּ הַרְאִשׁוֹן, וּבִאֹפֶן זֶה יִש רִיפּוּי לֵאל נִזְק. וְכֵן תְּשִׁלוֹם שְׁבַת
 שִׁיךְ לֵאל נִזְק, כְּגוֹן דְּתַקִּיָּה בְּאִיָּנְדוּנָא - שְׁסַגְרוּ בְּחֲדָר וּבְמִלְיָה -
 וּבִיטְלוּ מִמְּלֵאכְתּוֹ, שִׁישׁ בּוּזָה שְׁבַת, וְלֹא נִזְק. וְכֵן שִׁיךְ חִיּוּב וְכוּשָׁת
 לֵאל נִזְק, כְּגוֹן דְּרַךְ לִיָּה בְּאִפְּסִיָּה - שִׁירַךְ לוֹ בְּפִנֵי, שִׁישׁ בּוּזָה בּוּשַׁת
 אִךְ לֹא נִזְק;
 שְׁנִינוּ בְּמִשְׁנָה: שְׁבַת, רוֹאִין אוֹתוֹ כְּאִילוֹ הוּא שׁוֹמֵר קִישׁוּאִין, שְׁכִבְר
 נִתֵן לוֹ דְּמֵי יָדוֹ וְדֵמֵי רִגְלוֹ: הַגְּמָרָא מְבִיאָה בְּרִייתָא בְּעֵנִין זֶה: תְּנִי
 רַבְּנֵי, שׁוֹמֵת תְּשִׁלוֹם שְׁבַת הִיא כֶּךָ, רוֹאִין וְ-שְׁמִים אוֹתוֹ כְּאִילוֹ הוּא
 'שׁוֹמֵר שְׂדֵה קִישׁוּאִין, וּמִשְׁלָם לוֹ שִׁכְרָה זֶה כֹּל יְמֵי חֲלוּי. מִמְשִׁיכָה
 הַבְּרִייתָא, וְאִם הָאִמַּר, הָרֵי בְּשׁוּמָא זֶה לְקַתָּה מִדַּת תְּרִין, כְּלוּמַר לֹא
 שִׁילָם בּוּזָה אֵת כֹּל הַפְּסוֹד, דְּהָרֵי כִּי מִיתְּפַח הָאֵי גְּבָרָא - כְּשֶׁהִיָּה
 הַנְּחָבֵל בְּרִיא, לֹאֹ אָנְגָא דְּשׁוֹמֵר קִישׁוּאִים הוּא שְׁקִיל - לֹא הִיָּה נוֹטֵל
 שְׁכִר רַק כְּשׁוֹמֵר קִישׁוּאִים, אֲלֵא הִיָּה דְּלִי דְּוִלָא - שׁוֹאֵב דְּלֵי מִים
 וְשְׁקִיל אָנְגָא - וְנוֹטֵל שְׁכִר, וְשִׁכְרָה זֶה גְּדוֹל מִשְׁכֵּר שׁוֹמֵר קִישׁוּאִים, אִי
 נְפִי - וְכֵן אִם קִטְעַת אֵת רִגְלוֹ, הָרֵי לֹלִי הַנּוֹק הִיָּה אֲוִיל בְּשָׁלִית - הוֹלֵךְ
 בְּשִׁלְחוֹת אֲנָשִׁים וְשְׁקִיל אָנְגָא, וְשִׁכְרָה זֶה גְּדוֹל מִשְׁכֵּר שְׁמִירַת
 קִישׁוּאִים. אִין זֶה קוּשִׁיא, וּמִדַּת תְּרִין לֹא לְקַתָּה בְּכֶךָ, שְׁהָרֵי בְּתִשְׁלוֹם

56 המפסיד מכך שאינו יכול לעבוד. **רַבָּא אָמַר**, הַכֵּל – גם הנזק וגם
57 השבת יִתֵּן לְעֵבֶד, וְיִלְקַח מִןּוּן קֶרְקַע שְׂתֵּחִיהָ שֵׁיכַת לַעֲבֵד, וְהָרֵב
58 אוֹכֵל מִמֶּנּוּ פִּירוֹת עַד תּוֹם תְּקוּפַת הַעֲבָדוֹת.
59 הגמרא מבארת באיזה אופן נחלקו. אומרת הגמרא: **פְּשִׁיטָא**, שאם
60 פִּיחַת אֵת שׁוּוֹי רַק אֶצְלָא עֲצָמוֹ – אצל העבד, וְאֶצְלָא רַבּוֹ לֹא פִּיחַת,
61 שלא ביטלו ממלאכתו, וְהֵיבֵי דָמִי, כגון דִּפְסָקִיהָ לְרִישׁ אוֹנִיָּה אוֹ
62 לְרִישׁ נְחִירִיהָ – שחתך את קצה אוזנו או חוטמו, שהוא יכול לעבוד
63 כדרכו, כולם מודים שהכל – כל תשלום הנזק, נוטל העבד לְעֲצָמוֹ,
64 שהרי אין לאדון הפסד בנזק זה. אך אם פִּיחַת אותו אף אֶצְלָא רַבּוֹ,
65 כגון שקטע את ידו וביטלו ממלאכתו, היינו פְּלוּגְתָּא דְאֵבִי וְרַבָּא,
66 לאביי הנזק ינתן לעבד והשבת לאדון, ולרבא הכל ינתן לעבד
67 וילקח בהם קרקע, והאדון יאכל את הפירות:
68 שנינו במשנה: **בוֹשֶׁת, הַכֵּל לְפִי הַמְכַיֵּשׁ וְהַתְּפִישׁ**: מבררת הגמרא:
69 מִנֵּי מְתִנִּיתִין – מי הוא התנא של משנתנו הסובר שתשלום הברשת
70 אינו קבוע לכל אדם בשוה. אומרת הגמרא: **לֹא רַבִּי מֵאִיר, וְלֹא רַבִּי**
71 **יְהוּדָה, אֶלָּא רַבִּי שְׁמַעוֹן הֵיא** משנתנו, וכמו שיבואר להלן. מביאה
72 הגמרא את דעות התנאים: (דתנן) [דְּתַנְיָא] בברייתא לגבי שומת
73 דמי בושת, וְכוּלָן – כל המתביישים, בין עשירים ובין עניים, רואין
74 אוֹתָן כְּאֵילוֹ תַם כְּנֵי חוֹרֵין, שְׁהִיוּ עֲשִׂירִים וְיָרְדוּ מִנְּכַסְיָהֶם, שעדיין
75 הם עלולים להרגיש את הבושה, ואין שמים את העני לפי עניותו,
76 ולא את העשיר לפי עשירותו, משום שְׂכוּלֵם הֵן כְּנֵי אֲבָהֵיהֶם יִצְחָק
77 וְיַעֲקֹב, דְּכָרִי רַבִּי מֵאִיר. דעה שניה: רַבִּי יְהוּדָה אָמַר, אִין שֵׁמִים אֵת
78 כּוֹלֵם בּוֹשֶׁת, אֵלֵא אֵת גּוֹדְלוֹ לְפִי גּוֹדְלוֹ, שכל שהוא גדול ועשיר
79 הרי הוא מתבייש יותר, וְאֵת הַקְּטָן לְפִי קְטָנוֹ. דעה שלישית: רַבִּי
80 שְׁמַעוֹן אָמַר, שתי חלוקות בדבר, עֲשִׂירִים שִׁנְתִּיבִישׁוּ רואין אוֹתָן
81 כְּאֵילוֹ תַם כְּנֵי חוֹרֵין שְׁרָדוּ מִנְּכַסְיָהֶם, וְעֲנִיִּים שִׁנְתִּיבִישׁוּ רואים
82 אותם כְּפִחוֹתִין שְׁכָהָן, כלומר כעניים הפחותים ביותר, שבושתם
83 קלה יותר מעני רגיל.
84 מבררת הגמרא: מִנֵּי (הַשְּׁתָּא) – מי הוא התנא של משנתנו, **אִי רַבִּי**
85 **מֵאִיר, אִי כֵן קֵשׁוּה**, שהרי במתניתין קֵתְנֵי הַכֵּל לְפִי הַמְכַיֵּשׁ
86 וְהַתְּפִישׁ, וְאֵילוֹ רַבִּי מֵאִיר אומר דְּכוּלְהוּ – כל ישראל, כְּהָרִי הָרִדִי
87 נִינְהוּ – נכללם יחד בשומא אחת, כבני חורין שירדו מנכסיהם.
88 ממשיכה הגמרא: וְאִי רַבִּי יְהוּדָה, אמנם בנידון זה הוא סובר
89 כמבואר במשנתנו, שהכל לפי המבייש והמתבייש, אך מכל מקום
90 אי אפשר לומר שהוא התנא של משנתנו, שהרי במתניתין להלן
91 (ע"ב) קֵתְנֵי שְׁהַמְכַיֵּשׁ אֵת הַסּוּמָא תֵּיב, וְאֵילוֹ רַבִּי יְהוּדָה אָמַר
92 בברייתא (שם), שסוּמָא אִין לוֹ בּוֹשֶׁת, ולכאורה כונתו שהמבייש
93 פטור, ושלא כדברי המשנה. אֶלָּא מי הוא התנא של משנתנו, האם
94 לֹא רַבִּי שְׁמַעוֹן הֵיא, המחלק בין בושת העשירים לבושת העניים,
95 וזו כוונת המשנה, 'הכל לפי המבייש והמתבייש'.
96 הגמרא מנסה לומר שרבי יהודה הוא התנא של משנתנו. אומרת
97 הגמרא: אֶפִּילוֹ תִּימָא שְׂרָבִי יְהוּדָה הוּא הַתְּנָא שֶׁל מִשְׁנַתְנֵינוּ, ואף
98 שמבואר במשנה להלן שהמבייש את הסומא חייב, אין זו קושיא,
99 שכן כִּי אָמַר (–מה שאמר) רַבִּי יְהוּדָה 'סוּמָא אִין לוֹ בּוֹשֶׁת', כוונתו
100 לְמַשְׁקֵל מִיָּנִיָּה – ליטול מן הסומא תשלום בושת אם בייש אחרים,
101 כלומר שאם הסומא בייש הוא פטור, אֶלָּא לְמִתְבָּא לֵיה, יְהִיבִין לֵיה
102 – לתת לו תשלום הבושת אם נתבייש, נותנים לו, וכמבואר
103 במשנה. דוחה הגמרא: וְהָא מִדְּקֵתְנֵי בְּסִיפָא שֶׁל הַמְּשַׁנָּה (שם),
104 הַמְכַיֵּשׁ אֵת הַיִּשָּׁן תֵּיב, וְיִשָּׁן שְׂבִישׁוֹ פְּטוֹר, וְלֹא קֵתְנֵי – ולא כתבה
105 המשנה חילוק זה אף בסומא, שרק המביישו חייב, אך סוּמָא שְׂבִישׁוֹ
106 פְּטוֹר, מְקַלֵּל – משמע משנתנו סוברת, וְלֹא שְׂנָא הֵבִי – שהסומא
107 בייש, שחייב, וְלֹא שְׂנָא הֵבִי – שביישו את הסומא, שחייבים לשלם
108 לו, ולא כרבי יהודה הפוטר את הסומא שבייש. חוזרת בה הגמרא
109 ואומרת: אֶלָּא, מְתוּרְתָא – ברור הדבר דְּמִתְנִיתִין – שמשנתנו רַבִּי
110 שְׁמַעוֹן הֵיא:

1 הַיֵּיבִי כְּבוּלָן – בחמשה דברים האמורים לעיל (פג): מבררת
2 הגמרא: הֵיא – אופן זה שהכה את אביו ולא עָשָׂה בו חֲבוּרָה, הַיֵּיבִי
3 דְּמֵי – כיצד יתכן שיהיה 'נזק' המפחית את שוויים, ללא הוצאת דם,
4 לֹא – האם אין זה כְּבוּלָן שְׁהִיבָהוּ עַל יָדוֹ וּתְכוּצָה, והופחת שווי, וְסוּפּוֹ
5 שֶׁל הָאֵב אֵלֶּיךָ לְבוּרִיתוֹ וּלְשׁוּוֵי הָרַאשׁוֹן, שהרי כל מכה
6 שאין בה חבורה סופה להתרפא, ומכל מקום קֵתְנֵי, הַיֵּיבִי כְּבוּלָן, וגם
7 בנזק, ומוכח שגם בנזק לומן יש חיוב תשלומי 'נזק'. דוחה הגמרא:
8 אָמַרִי, הֵקָא – במשנה בְּמֵאִי עֲסָקִין, כְּבוּלָן שְׁהִיבָהוּ לַאֲבִיו, שזוהו נזק
9 קבוע שאינו מתרפא, וְלֹא עָשָׂה בו חֲבוּרָה, ולכן פטור ממיטה, ואין
10 ראייה שיש תשלומי 'נזק' בחבלה שעתידי להתרפא. מקשה
11 הגמרא על הדחיה: כיצד יתכן שמדובר שחירש את אביו, וְהָאֵמַר
12 רַבָּה, הַחֹרֵשׁ אֵת אָבִיו, נְהָג – חייב מיטה, אף שלא נראה שיצא
13 לגמרה דם, לְפִי שְׂאִי אֶפְשָׁר לְחַרְיֵשָׁה כֵּלֵא חֲבוּרָה, שהרי החרשות
14 נגרמה על ידי מִיפְתָּא דְרַמָּא – טיפת דם שִׁנְפַלָּה לֵיה כְּאֻדְנִיָּה –
15 שנפלה באזנו.
16 הגמרא מעמידה את המשנה באופן אחר: אֶלָּא, הֵקָא – במשנה
17 בְּמֵאִי עֲסָקִין, כְּבוּלָן שְׁהִיבָהוּ לַאֲבִיו, שאין בזה עשיית חבורה, אך
18 חייב ב'נזק' כיון שהפחית משווי. מקשה הגמרא: אִם יִלְחֹו, הֵלֵא
19 מְהֵרָה הָרֵד – יחזור שערו לצמות, ואין זה נזק קבוע, וְהֵיבֵנוּ בְּעֵינֵי –
20 והרי באופן זה עצמו היה הספק אם חייב בתשלומי נזק, וכיון שאין
21 סברא לחלק בין נזק ביד שעתידי להתרפא לבין שיער שעתידי
22 לצמוח, נפוטש ממשנה זו שאף בחבלה שעתידי להתרפא חייב
23 בנזק. מתרבת הגמרא: אָמַרִי, הֵקָא בְּמֵאִי עֲסָקִין, כְּבוּלָן שְׂפָסְפוּ אֲבִיו
24 בְּנִשְׂאָ – סם המשיר את השער, וְלֹא הָרֵד – שאין השער חוזר
25 לצמוח, והרי זה נזק קבוע, ולכן חייב בנזק.
26 הגמרא מבארת לפי זה את שאר ארבעת התשלומים שחייב הבן,
27 כמבואר במשנה שם: חייב בְּצַעֲרָה, כיון דְּאֵית לֵיה קְרַטְפוּנֵי כְּרִישִׁיהָ
28 – יש לאביו בקעים ופצעים בראשו, וְאִינוּחֵי מְהִנְהוּ קְרַטְפוּנֵי – והוא
29 צועק מחמת כאב חריפות הסם שהניח עליו. וחייב בְּרִישׁוֹ, משום
30 דְּבָעֵי אֶסְפִּי – שצריך לרפאו, שלא יצטער מחמת חריפות הסם.
31 וחייב בְּשִׁבְתָּהּ, משום דְּהוּא כְּרַמְדִּי כִּי כּוּבֵי – שהיה אביו ליצן
32 המרקד בחנויות, דְּבָעֵי מְחֵוֹי וְנִי אֶרְשָׂא – שצריך לנענע בראשו
33 כדי להראות עניני צחוק, כדרך הליצנים, וְעַתָּה לֹא מְחֵוֹי, מְהִנְהוּ
34 קְרַטְפוּנֵי – אינו יכול לנענע בראשו מחמת הכאב, וחייב בְּפִישָׁתָהּ,
35 שְׂאִין לָהּ בּוֹשֶׁת גְּדוֹל מְנָה, שיהיה ללא שיער כל חייו.
36 הגמרא חוזרת לדון בספיקו של רבא, כשעתידי הנזק להתרפא.
37 אומרת הגמרא: וְמִלְתָּא דְּבָעֵי לֵיה לְרַבָּה – דבר זה שהסתפק בו
38 רבא, פְּשִׁיטָא לֵיה לְאֵבִי לְהָךְ גִּיסָא, וְלְרַבָּא לְהָךְ גִּיסָא – היה פשוט
39 לאביי לצד אחד, שחייב, והיה פשוט לרבא לצד השני, שפטור.
40 מביאה הגמרא את דעתם: דְּאֵתְמַר, הִקְהוּ עַל יָדוֹ, וְצִמְתָּהּ
41 (–נתכווצה), וְסוּפָה לְחוּזֵר לְקַדְמוֹתָהּ, אֶבִי אָמַר, נוֹתֵן לוֹ 'שְׂבֵת
42 גְּדוֹלָה', כלומר תשלומי 'נזק' כשווי היד, כפי שנפחתו דמיו בהכאה
43 זו לזמן מסויים, וְנוֹתֵן לוֹ גַם 'שְׂבֵת קְטָנָה', כלומר תשלומי 'שבת',
44 שהרי בימי מחלתו אינו יכול לעסוק אפילו במלאכה קלה יותר,
45 כשמירת קישואים. וְרַבָּא אָמַר, אֵינוֹ נוֹתֵן לוֹ דְּמֵי נִזְק, אֶלָּא נוֹתֵן לוֹ
46 דְּמֵי שְׂבֵתוֹ שְׂבֵת יוֹם יוֹם, וְנוֹתֵן לוֹ כֵּל יוֹם כֵּשֶׁר שֶׁל פּוּעֵל בְּשׁוּק,
47 שזו העבודה שיכל לעסוק בה לולי החבלה, אך אינו נפטר בנתינת
48 שכרו כשומר קישואים, שהרי לא שילם לו תשלומי 'נזק' על
49 הפחתת דמיו, וממילא ה'שבת' היא כשכר פועל בשוק, שביטלו
50 ממלאכה זו.
51 הגמרא מביאה מחלוקת נוספת בענין דומה: אֵיתְמַר, הַקּוּפֵעַ יָד עֲבָד
52 עֲבָרִי שְׁל כְּבוּרֵי, אֶבִי אָמַר, נוֹתֵן לוֹ הַחוּבֵל 'שְׂבֵת גְּדוֹלָה' – תשלום
53 הנזק, שהוא דמי הפחתת שווי, לְעֵבֶד, שהרי אף לאורח שיצא
54 לחירות ישאר כך, והנזק שלו, וְשְׂבֵת קְטָנָה' על ביטול מלאכתו
55 בזמן הליו נוֹתֵן לָרֵב – לאדונו, שהרי עבודת העבד שייכת לו, והוא

בבא קמא. פרק שמיני - החובל - דף פו עמוד א - מתוך מהדורת "אבן ישראל - (שטיינזולץ)" רכה

תוספות

רש"י

1 הַיֵּב בְּכוּלָּן. חֲמִשָּׁה דְּבָרִים: הַיֵּב דְּמִי. שִׁיחָא הַיֵּב בְּלֹא חֲבוּרָה: לֹא בְּגוֹן שְׁחָהוּ ב'ו'.
2 דְּבָאן סוּפו לְחֹזֵר לִיבָא לְמִמֵּר דְּכָל בְּלֹא חֲבוּרָה סוּפו לְחֹזֵר הוּא: שְׁגָלְחוּ. דִּאֲפֻתְחִיתָה
3 מִנְּסַפְיָה בְּלֹא חֲבוּרָה: ה"ג נִלְחוּ מִתְּהֵר הֵרֵר הֵינֵי פְּעִינָן. כְּלוּמַר מַה לִּי שִׁיעַר מַה לִּי יָד הָא
4 בְּסוּפו לְחֹזֵר מִחֲבִיתָ לִיה: נִשָּׂא. סָם הַמְּשִׁיר אֶת הַשְּׁעִר וְאֵינוֹ חֹזֵר וְאֵיבָא נֶזֶק דְּהָא
5 אֲפֻתְחִיתָ מִנְּסַפְיָה דְּמוֹם הוּא: קְרִטְוִפְנִי. בְּקַעֲס
6 בְּקַעֲס חֲטָטִין: מְצוּחִי לִיה. מְכַאֲבִים לוֹ מִחֲמַת
7 חוֹק הַסֵּם: דְּבָעֵי לְאִסְוִי. לְעֲצֵרָא דִּהָךְ קְרִטְוִפְנִי
8 שְׁבַת דְּהוּי מְרַקָּב בִּי בּוֹבִי. לְשׁוֹן מְרַקָּב בְּחִנּוּיָה
9 דְּבָעֵי אֲהוּיָי וְנִינֵי. מְרַאע נִיעֻנֵע בְּרַאשׁ
10 לְהִרְאוֹת מִינֵי שְׁחוֹק כְּדָרְךְ הַלְיָעִנֵס דִּישְׁתָּא עַד
11 שִׁתְּרַפָּא הָךְ קְרִטְוִפְנִי לֹא מְצִי מְחוּי וְאַעֲרַפ
12 שְׁלֵא בְּשׁוֹל מְשַׁאֵר מְלַאכְהָ נוֹתֵן לוֹ שְׁבַת וּ
13 הוֹאִיל וּמְלַאכְתּוּ בִּכְה: שְׁבַת גְּזוּלָה. דְּמִי יָדָה
14 וְשְׁבַת קְטָנָה. כָּל גְּמִים שִׁפּוֹל לְמַשְׁכָּב רֹאקִן
15 אוֹתוֹ כִּפְּלוֹ הוּא שׁוֹמֵר קִישׁוּאִין: שְׁבָבֵל יוֹם יוֹם.
16 עַד שִׁיחֹזֵר לְקַדְמוֹתוֹ נוֹתֵן לוֹ בְּכָל יוֹם כְּמוֹ
17 שְׁנִשְׁבָּרִים פּוֹעֲלִים בְּשׁוֹק וְלֹא בְּשׁוֹמֵר קִישׁוּאִין
18 דְּהָא לְרִבָּא לֹא יְהִיב לִיה דְּמִי יָדָה: ה"ג הַקּוֹטֵעַ יָד
19 עֵבֶד עֲבָרֵי שֵׁל חֲבִירוֹ. קוֹטֵעַ מְמִשׁ דָּאִין סוּפו
20 לְחֹזֵר: וְאַצֵּל רְבוֹ לֹא פִּיתַח. שְׁלֵא בְּשׁוֹל
21 מִמְּלַאכְהָ: פִּיתַח אֲצֵל רְבוֹ. אִף אֲצֵל רְבוֹ בְּגוֹן
22 קִישׁוֹת אֶת יָדָה: וְכוּלָּן. עֲנִיִּים וְעֲשִׁירִים: רֹאִין אוֹתָן.
23 וְאַפִּילוֹ אֶת הַעֲשִׁירִים: כִּפְּלוֹ יָרְדוּ ב'ו'. וְאִין שְׁמִין
24 אֶת הַעֲנִי לְפִי עֲנִיתוֹ לְהַקְלֵל וְלֹא אֶת הַעֲשִׁירִי לְפִי
25 עֲשׂוֹ שְׁרָרֵי אִין לְדַמֵּי בְּשׁוֹת סוּף אֲלֵא בּוֹקֵן שְׁוִין
26 בְּכָה: בְּפֻחֹתִים שְׁהָן. פְּרוֹתִים שְׁבַעֲנִים לְהַקְלֵל
27 לְבִין דְּעֵנִי הוּא בּוֹשֵׁת קֹלָה: סוּמָא אִין לוֹ בּוֹשֵׁת.
28 לְקַמֵּן שְׁבַעֲנִים: אֲלֵא רְבִי שְׁמַעוֹן הוּא. דְּאֵידָה
29 נְמִי לֹא בִי הַדְרִי מִשׁוֹי לְהֵ: אִין לְעֲבָדִים בּוֹשֵׁת.
30 בְּמִתְנִיתִין הוּא (דף פו ט). נִתְּפוּן לְבִישׁ אֶת זֶה ב'ו'
31 פְּטוּר. מִדְּשַׁמְעֵנָן לִיה ל'ר' שְׁמַעוֹן גְּבִי קִטְלָא
32 בִּאלוֹ הֵן הַנְּשָׁרְפִין (סנהדרין דף עט). נִתְּפוּן לְחֶרֶג
33 אֶת זֶה וְהָרָג אֶת זֶה פְּטוּר הֵבֵא נְמִי לֹא שְׂנָא
34 דִּשְׁטַמְנָא דְּהָתָם מִשׁוֹם וְאָרְב לֹא הֵבֵא נְמִי בְּתִיב
35 בְּמִבּוֹשִׂיָה: שִׁימִינָן בְּהוּ. בְּכַמָּה יִתְרַצֵּה עֵבֶד זֶה
36 וְעֵשׂוֹ לוֹ בּוֹשֵׁת זֶה וְאוֹתוֹ שׁוּמָא יִתֵּן לָבֵן חוֹרִין
37 זֶה: כְּדָאֵמֵר רַב פְּפָא. לְקַמֵּן ע"ב.)
38 רַמִּיבִּלְמוֹ

28 מִנְּסַפְיָהם עֲנִיִּים בְּפֻחֹתִין שְׁבָהוּ מְנִי (הַשְּׁתָּא) אִי רְבִי מֵאִיר מִתְּנִיתִין קְתַנִּי הַכֵּל לְפִי הַמְּבִישׁ
29 וְהַמְּבִישׁ וְרַבִּי מֵאִיר כְּפִילֵהוּ בְּהַרִי הַדְרִי נִיגְהוּ וְאִי ר' יְהוּדָה מִתְּנִיתִין קְתַנִּי הַמְּבִישׁ אֶת הַסּוּמָא
30 חֲזִיב וְאֵילוֹ ר' יְהוּדָה אוֹמֵר סוּמָא אִין לוֹ בּוֹשֵׁת אֲלֵא לֹא רְבִי שְׁמַעוֹן הוּא אִפִּי תִּמְאָר ר' יְהוּדָה
31 בִּי אֲמֵר ר' יְהוּדָה סוּמָא אִין לוֹ בּוֹשֵׁת לְמַשְׁקֵל מִינִיָּה אֲבָל לְמִיתְּבָא לִיה יְהִיבֵנָן לִיה וְהָא
32 מִדְּקַתְנִי סוּמָא הַמְּבִישׁ אֶת הַיֵּשֵׁן חֲזִיב וְשֵׁן שְׁבִישׁ פְּטוּר וְלֹא קְתַנִּי סוּמָא שְׁבִישׁ פְּטוּר מִכְּפָל
33 דְּלֹא שְׂנָא הֵבִי וְלֹא שְׂנָא הֵבִי אֲלֵא מִחוּרְתָא מִתְּנִיתִין רְבִי שְׁמַעוֹן הוּא: מֵאַן תְּנָא לְהָא דְּתַנּוּ
34 רְבִין נִתְּפוּן לְבִישׁ אֶת הַקְּטָנִן וְבִישׁ אֶת הַגְּדוֹל נוֹתֵן לְגְדוֹל דְּמִי בּוֹשֵׁתוֹ שֵׁל קְטָן לְבִישׁ אֶת
35 הָעֵבֶד וְבִישׁ אֶת בֶּן חוֹרִין נוֹתֵן לָבֵן חוֹרִין דְּמִי בּוֹשֵׁתוֹ שֵׁל עֵבֶד מְנִי לֹא רְבִי מֵאִיר וְלֹא רְבִי
36 יְהוּדָה וְלֹא רְבִי שְׁמַעוֹן קָא סִלְקָא דְּעַתְדָּא קְטָן בְּנִכְסִים גְּדוֹל גְּדוֹל בְּנִכְסִים אִי רְבִי מֵאִיר
37 הָאֵמֵר כּוֹלְהוּ בְּהַרִי הַדְרִי נִיגְהוּ וְאִי רְבִי יְהוּדָה הָאֵמֵר אִין לְעֲבָדִים בּוֹשֵׁת וְאִי ר"ש הָאֵמֵר
38 נִתְּפוּן לְבִישׁ אֶת זֶה וְבִישׁ אֶת זֶה פְּטוּר מֵאִי טַעֲמָא כְּקִטְלָא מַה כְּקִטְלָא עַד דְּמִתְּפוּן לִיה דְּכִתִּיב וְאָרְב לוֹ וְקַם עֲלוּי עַד שִׁתְּפוּן לוֹ
39 בּוֹשֵׁת נְמִי עַד דְּמִכּוּוִין לִיה דְּכִתִּיב וְשִׁלְחָה יְדֵה וְהַחֲזִיקָה בְּמִבּוֹשִׂיו עַד שִׁתְּפוּן לוֹ לְעוֹלָם ר' יְהוּדָה וְכִי קָאֵמֵר ר' יְהוּדָה אִין לְעֲבָרִים
40 בּוֹשֵׁת לְמִיתְּבָא לְהוּ אֲבָל לְמִישׁ שִׁימִינָן בְּהוּ וְאִי בְּעִית אִימָא אִפִּילוֹ תִּמְאָר רְבִי מֵאִיר מִי סְבָרַת גְּדוֹל גְּדוֹל בְּנִכְסִים קְטָן בְּנִכְסִים
41 לֹא גְדוֹל גְּדוֹל מְמִשׁ וְקָטָן מְמִשׁ וְקָטָן בְּרַ בּוֹשֵׁת הוּא אִין כְּדָאֵמֵר רַב פְּפָא דְּמִפְּלִמּוֹ לִיה וּמִיכְלָם הֵבֵא נְמִי
דְּמִיבִלְמוֹ

1 **עָרוֹם** בר בושת הוא. פי' בקונטרס בין דאין מקפיד להלך ערום בפני בני אדם
2 מי הוי כלל בר בושת וק' לפירושו מ"ש דפרין אברייתא והה ליה למפרך
3 אמתיניתן דקתני המכביש את הערום חייב ונראה לפרש דאמתיניתן לא פרך דפשיטא
4 דערום בר בושת הוא אם רוקק בו או סטרו אבל לשון הברייתא משמע ליה ביישו ערום
5 שמביישו במה שמגלהו ומערימו ועוד דקתני אין
6 דומה ביישו ערום לביישו לבוש ואם רוקק בו
7 או סטרו פך מתבייש כשהוא ערום כמו כשהוא
8 לבוש ולכך פרך ערום בר בושת הוא אם הוא
9 ערום היאך הערימו ונא דקתני נמי בברייתא
10 ביישו בבית המרחץ חייב אביישו ערום נמי קאי
11 שהערימו בבית המרחץ והשתא איש הא דפרך
12 בית המרחץ בר בושת הוא בערומי ונלא דרך
13 בני אדם להיות ערומים במרחץ;
14 **דִּאֲתָא** זקק כו'. אָבֵל אם הוא עצמו דלניהו
15 וכן חבירו ודלניהו טפי פטור בין שזה
16 אין מקפיד או שקא אורחא דמילתא נקט דאָתָא
17 זקא: **בְּיִישׁוּ** ישן ומת מזה. מיתא דלא מיתיה
18 הקא מילתיה דרב ששת דבריש התקנן (סנהדרין
19 דף פה. ושם) פרך בפשיטות והקמר רב ששת
20 ביישו ישן ומת חייב ויש ספרים שכתבו דקן
21 והקמר רב ששת ביישו ישן חייב ול"ג ומת ולא
22 נהירא כלל דמה ענין ישן לנגרף קטילא שיוצא
23 ליהרג ועוד מאי מקיל רב ששת מתניתין היא
24 המכביש את הישן חייב ומיהו אין מיתא כ"כ
25 שלא הביא כאן מילתא דרב ששת למפשט
26 בענין דכה"ג אשכחן באין בין המודר (נדרים) דף
27 לה (שם) דאיבעיא הני כהני שלוחי דידן הוּו או
28 שלוחי דשמאי הוּו ולא מיתיה מילתיה דרב הוּא
29 בריה דרב יוחנן דאמר בפרק קמא דקדושין
30 (דף כו. ושם) הני כהני שלוחי דר'המנא ניהו דאי
31 שלוחי דידן מי איבא מידי דאָנן לא מצי עבדי
32 ואינהו מצו עבדי אך קשה דבמסקנא דרבא
33 משמע דביישו ישן ומת פטור דמסיק דמשום
34 כיסופא דידיה הוא ור"ת גריס התם והקמר רב
35 ששת ביישו חייב ואיצא ליהרג קאי;
36 **סוּמָא** אין לו בושת. דסומא שבייש פטור
37 אָבֵל המכביש את הסומא חייב דקא
38 לא משתמע מענין שיהא פטור וכן משמע מתוך
39 פירושו הקונטרס דפי' דדייק מתניתין דלא כרבי
40 יהודה ומדלא קתני סומא שבייש פטור בדרקתני
41 ישן שבייש פטור משמע דלא מצי דייק מדקתני
42 המכביש את הסומא חייב דמונה רבי יהודה
43 דמכביש את הסומא חייב;
44 **מָה** להלך סומא לא. וא"ת אי מה להלך גזלינן
45 וְעָבְדִים לא אף גבי בושת ליפטר וכו'
46 אשה תוכיח דפסולת לעדות ותמיכה בבושת
47 כדתיב והתקחה במבושיו אי"כ סומא נמי לא
48 אתי וילי בין דענין ענין גמר אע"ג דענין
49 אביית דין קאי סבירא הוא דלענין דכך תהלי
50 כריאה ניתנה גיש: **וְאִין** מיעוט אחר מיעוט
51 אלא לרבות. מיתא לא ליכחוב שום מיעוט וממילא אחריו וכן יש להקשות גבי אין רבי אחר רבי אלא למעט: **תִּיבִי** מלקיות מן אתיא רשע רשע. רבי יהודה דריש הא ג"ש דרשע
52 רשע ודקן לא פליגי אלא דלא פטרי סומא אפילו בחייבי גליות ובאחד דיני ממונות (סנהדרין) דף לג. ושם ר"ה אתיא) גבי דיני נפשות מחזירין לזכות נמי אמר חייבי מלקיות מן אתיא
53 רשע רשע תניא נמי הכי כו' וסתמא דגמרא דריש לה בפ"ק דמכות (דף ה) גבי אין העדים וזממין נהרגים עד שיגמר הדין על פיהם והא דאמר בפרק קמא דסנהדרין (דף י) מאי טעמא
54 דרבי ישמעאל דאמר מכות בכ"ג אמר אביי אתיא רשע רשע רבא אמר מלקות תחת מיתה עומדת לאו משום דלית ליה לרבא רשע רשע אלא משום דלא צריך דמגוף הפלקות
55 משמעין דהוי בכ"ג דמלקות תחת מיתה ומיתה בכ"ג ולענין מחזירין לזכות ואין מחזירין לחובה לא שייך כל כך מלקות תחת מיתה עומדת דשקאי במיתה דוקא משום ופשוטו העדה
56 והצילו והעדה וכן בפרק קמא דמכות (דף ה) גבי משלשים בממון ואין משלשים במכות דאמר מאן הני מילי אמר אביי אתיא רשע רשע רבא אמר בענין פאשר זמם ולכא לא משום

1 **דְּמִיפְלְמוּ לִיה וּמִפְלֵם**: **מִתְנִי'** **הַמְכַּיֵּשׁ אֶת הָעָרוֹם**
2 **הַמְכַּיֵּשׁ אֶת הַסּוּמָא וְהַמְכַּיֵּשׁ אֶת הַיֵּשָׁן חַיִּיב וְיֵשָׁן**
3 **שְׂבִיִישׁ פְּטוּר נִפְל מִן הַגַּג וְהַזִּיק וּבִיִישׁ חַיִּיב עַל הַגּוֹךְ**
4 **וּפְטוּר עַל הַבּוֹשֶׁת עַד שֵׁיחָא מִתְכַּפּוּן : נִמְו' ת"ר**
5 **בְּיִישׁוּ עָרוֹם חַיִּיב וְאִינוּ דוֹמָה בְּיִישׁוּ עָרוֹם לְבִיִישׁוּ**
6 **לְבוּשׁ בְּיִישׁוּ בְּבֵית הַמְּרַחֵץ חַיִּיב וְאִינוּ דוֹמָה בְּיִישׁוּ**
7 **בְּבֵית הַמְּרַחֵץ לְבִיִישׁוּ בְּשׁוֹךְ אִמּוֹר מִר בְּיִישׁוּ עָרוֹם חַיִּיב**
8 **עָרוֹם בְּר בּוֹשֶׁת הוּא אִמּוֹר רַב פְּפָא מֵאִי עָרוֹם דִּאֲתָא**
9 **וְזִקָא פְּרִכְיֵנְהוּ לְמֵאִינְהוּ וְאֲתָא הוּא דְלֵינְהוּ טַפִּי וּבִיִישִׁיָּה**
10 **בְּיִישׁוּ בְּבֵית הַמְּרַחֵץ חַיִּיב בֵּית הַמְּרַחֵץ בְּר בּוֹשֶׁת הוּא**
11 **אִמּוֹר רַב פְּפָא שְׂבִיִישׁוּ עַל גַּב הַתְּהַר כְּעִי ר' אֲבָא בְר**
12 **מִזְלָא בְּיִישׁוּ יֵשָׁן וּמֵת מֵהוּ מֵאִי קִמְבַּעֲיָא לִיה אִמּוֹר רַב**
13 **יְכוּדִי הֲכִי קִמְבַּעֲיָא לִיה מִשׁוּם כִּיּוּסָפָא הוּא וְהָא מֵת**
14 **לִיה וְלֵית לִיה כִּיּוּסָפָא אוּ דְלִמָּא מִשׁוּם יְזוּלָתָא הוּא וְהָא אוֹזְלִיָּה ת"ש ר"מ אוֹמַר חֲרַשׁ וְקָטָן**
15 **יֵשׁ לְהוֹן בּוֹשֶׁת שׁוֹמֵה אִין לוֹ בּוֹשֶׁת אֲא"ב מִשׁוּם יְזוּלָתָא הֵיִינוּ דְקָתְנִי קָטָן אֲלָא אִי אֲמַרְתָּ**
16 **מִשׁוּם כִּיּוּסָפָא קָטָן בְּר בּוֹשֶׁת הוּא אֲלָא מֵאִי מִשׁוּם יְזוּלָתָא אֲפִילוּ שׁוֹמֵה נִמְו אֲמַרְי שׁוֹמֵה**
17 **אִין לָךְ בּוֹשֶׁת גְּדוֹלָה מְזוּ מְכָל מְקוֹם נִפְשׁוּט מִינְהּ דְּמִשׁוּם יְזוּלָתָא הוּא דְאִי מִשׁוּם כִּיּוּסָפָא**
18 **קָטָן בְּר כִּיּוּסָפָא הוּא פְּדָאֲמִר רַב פְּפָא דְּמִיפְלְמוּ לִיה וּמִפְלֵם הֲכָא נִמְו דְּמִיפְלְמוּ לִיה וּמִפְלֵם**
19 **רַב פְּפָא אִמּוֹר הֲכִי קִמְבַּעֲיָא לִיה מִשׁוּם כִּיּוּסָפָא דִּידִיה הוּא וְהָא מֵיֵת לִיה אוּ דְלִמָּא מִשׁוּם**
20 **בּוֹשֶׁת מִשְׁפַּחָה תָא שְׂמַע חֲרַשׁ וְקָטָן יֵשׁ לוֹ בּוֹשֶׁת שׁוֹמֵה אִין לוֹ בּוֹשֶׁת אִי אֲמַרְתָּ בְּשִׁלְמָא**
21 **מִשׁוּם בּוֹשֶׁת מִשְׁפַּחָה הֵיִינוּ דְקָתְנִי קָטָן אֲלָא אִי אֲמַרְתָּ מִשׁוּם כִּיּוּסָפָא דִּידִיה קָטָן בְּר בּוֹשֶׁת**
22 **הוּא אֲלָא מֵאִי מִשׁוּם בּוֹשֶׁת דְּכִנֵּי מִשְׁפַּחָה אֲפִי' שׁוֹמֵה נִמְו שׁוֹמֵה אִין לָךְ בּוֹשֶׁת גְּדוֹלָה מְזוּ**
23 **מ'מ נִפְשׁוּט מִינְהּ דְּמִשׁוּם בּוֹשֶׁת מִשְׁפַּחָה דְאִי מִשׁוּם כִּיּוּסָפָא קָטָן בְּר כִּיּוּסָפָא הוּא אִמּוֹר**
24 **רַב פְּפָא אִין דְּמִיפְלְמוּ לִיה וּמִפְלֵם וְהִתְנִיָּא ר' אוֹמַר חֲרַשׁ יֵשׁ לוֹ בּוֹשֶׁת שׁוֹמֵה אִין לוֹ בּוֹשֶׁת**
25 **קָטָן פְּעָמִים יֵשׁ לוֹ פְּעָמִים אִין לוֹ הָא דְּמִיפְלְמוּ לִיה וּמִפְלֵם הָא דְּמִיפְלְמוּ לִיה וְלֵא מִפְלֵם:**
26 **הַמְכַּיֵּשׁ אֶת הַסּוּמָא וְכו':** מִתְנִיתִין דְלָא כְּר' יְהוּדָה דְתִנְיָא ר' יְהוּדָה אוֹמַר סוּמָא אִין לוֹ
27 **בּוֹשֶׁת וְכַךְ הִיָּה ר' יְהוּדָה פּוֹטֵר מַחֲיִיבֵי גְלִיּוֹת וּמַחֲיִיבֵי מַלְקִיּוֹת וּמַחֲיִיבֵי מֵיּוֹת ב"ד מ"ט דר'**
28 **יְהוּדָה גְּמַר עֵינִיד עֵינִיד מְעִידִים וּזְמִינִין מַה הֵתִם סוּמִין לֹא אִף הֲכָא סוּמִין לֹא מַחֲיִיבֵי גְלִיּוֹת**
29 **דְתִנְיָא (בְּלֹא רְאוּת פְּרַט לְסוּמָא דְכְּרִי ר' יְהוּדָה ר' מֵאִיר אוֹמַר לְרַבּוֹת אֶת הַסּוּמָא מ"ט**
30 **דר' יְהוּדָה אִמּוֹר לָךְ וְאֲשֶׁר יָבֵא אֶת רַעְהוּ בְּעֵזֵר לְחִטּוֹב עֲצִים וְאִפִּי' סוּמָא פְּתַב רַחֲמֵנָא בְּלֹא**
31 **רְאוּת לְמַעוּטֵי ור' מֵאִיר פְּתַב רַחֲמֵנָא בְּלֹא רְאוּת לְמַעוּטֵי וְכַתֵּב רַחֲמֵנָא בְּבָלִי דַעַת לְמַעוּטֵי**
32 **הֵי מַעוּטֵי אַחַר מַעוּטֵי וְאִין מַעוּטֵי אַחַר מַעוּטֵי אֲלָא לְרַבּוֹת ור' יְהוּדָה הֵהוּא בְּבָלִי דַעַת**
33 **פְּרַט לְמַתְכַּפּוּן הוּא דִּאֲתָא תִיבִי מֵיּוֹת ב"ד אֲתִיָּא רוּצֵחַ רוּצֵחַ מַחֲיִיבֵי גְלִיּוֹת חַיִּיבֵי מַלְקִיּוֹת**
34 **אֲתִיָּא רְשַׁע רְשַׁע מַחֲיִיבֵי מֵיּוֹת בֵּית דִּין תִּנְיָא אִידָד ר' יְהוּדָה אוֹמַר סוּמָא אִין לוֹ בּוֹשֶׁת**

1 **וכן**
2
3
4
5
6
7
8
9
10
11
12
13
14
15
16
17
18
19
20
21
22
23
24
25
26
27
28
29
30
31
32
33
34
35
36
37
38
39
40
41
42
43
44
45
46
47
48
49
50
51
52
53
54
55
56

דוחה הגמרא את הראיה: לעולם יתכן שחיוב בושת הוא משום
 בושח, ואילו הטעם שהמבייש את הקטן חיוב, היינו **בְּדַאֲמַר רַב**
פְּפָא להלן, שמדובר בקטן שהגיע לגיל דְּמִיפְלְמוּ לִיהּ וּמִיפְלֵם -
 שאם מביישים אותו הוא מתבייש, וְהָכָא נָמִי מדובר בקטן דְּמִיפְלְמוּ
 לִיהּ וּמִיפְלֵם, ולכן המביישו חיוב. ועדיין יש להסתפק בדין המבייש
 את הישן ומת.
 הגמרא מבארת באופן אחר את ספיקו של רבי אבא: **רַב פְּפָא אָמַר**,
 באמת פשוט שחיוב בושת הוא משום בושח ולא משום זלזול, וְהָכִי
קָמְפְעִינָא לִיהּ, האם חיוב זה רק משום כִּיפּוּסָא דְיָדֵיהּ הוּא - רק על
 בושת המתבייש עצמו, וכאן, **הָא מֵיית לִיהּ** - הרי מת קודם שהקיץ
 משנתו, ולא התבייש, ופטור. או דְּלָמָא שהמבייש חיוב גם משום
בושח המְשַׁפְּחָה של המתבייש, שמתביישים עמו, וממילא אף
 שביישו בשנתו ומת יתחייב לשלם למשפחה את בושחה.
 מנסה הגמרא לפשוט את הספק: **הָא שְׂמַעַי**, שנינו בברייתא, **הָרַש**
וְקָמֵן יֵשׁ לוֹ בּוּשְׁתָּא, אך שוּמְתָא אֵין לוֹ בּוּשְׁתָּא. או אֲמַרְתָּ בְּשִׁלְמָא שִׁישׁ
 חיוב בושח גם משום בּוּשְׁתָּא הַמְשַׁפְּחָה, היינו דְּקָתַנְי שְׁקָמֵן יֵשׁ לוֹ
 בושח, אף שהוא עצמו לא מתבייש, כיון שמשפחתו מתביישת,
אֵלָא אִי אֲמַרְתָּ שְׁחִיבּוּ בּוּשְׁתָּא הוּא רק משום כִּיפּוּסָא דְיָדֵיהּ, קשה,
 וכי קָמֵן כִּר בּוּשְׁתָּא הוּא. מנסה הגמרא לדחות את הראיה, ומקשה:
אֵלָא לדבריה מַאי - מה טעם החיוב בקטן, משום בּוּשְׁתָּא דְכִנְיָ
 מְשַׁפְּחָה, אם כן אֲפִילוּ המבייש את השוּמְתָא נָמִי יתחייב, מחמת
 בושח משפחתו. משיבה הגמרא: שוּמְתָא, אֵין לָךְ בּוּשְׁתָּא גְדוּלְהָ מְזוּ,
 וכיון שמשפחתו כבר מביישה, אין להם תוספת בקשה עתה.
 מסיימת הגמרא את ההוכחה: מְכַל מְקוֹם כִּיּוֹן שְׁמַבּוּרָא שהמבייש
 קטן חיוב, נִיפְשׁוּט מִינְהּ דְחִיבּוּב הַמְבִיֵּשׁ הוּא אף משום בּוּשְׁתָּא
 מְשַׁפְּחָה, דְאִי חיובו רק משום כִּיפּוּסָא של המתבייש עצמו, קשה,
 וכי קָמֵן כִּר כִּיפּוּסָא הוּא. וממילא גם המבייש את הישן ומת יתחייב
 משום בושח משפחתו.
 דוחה הגמרא: **אָמַר רַב פְּפָא**, אֵין כֵּן, מדובר בקטן שהגיע לגיל
 דְּמִיפְלְמוּ לִיהּ וּמִיפְלֵם, ולכן חיוב המביישו, ואין מכאן ראייה שיש
 חיוב בושח למשפחה, ועדיין יש להסתפק בדין המבייש את הישן
 ומת.
 מוכיחה הגמרא שיש קטן שמתבייש: וְהִתְנַיָא - וכן שנינו בברייתא,
רַבִּי אוֹמְרֵי, הָרַשׁ, לעולם יש לו בּוּשְׁתָּא. שוּמְתָא, לעולם אֵין לוֹ בּוּשְׁתָּא.
קָמֵן פְּעָמִים יֵשׁ לוֹ וּפְעָמִים אֵין לוֹ, מבארת הגמרא, הָא - האופנים
 שיש לו בושח, היינו דְּמִיפְלְמוּ לִיהּ וּמִיפְלֵם, וְהָא - האופנים שאין
 לו בושח, דְּמִיפְלְמוּ לִיהּ וְלֹא מִיפְלֵם:
 שנינו במשנה: הַמְבִיֵּשׁ אֶת הַסּוּמָא וְהַמְבִיֵּשׁ אֶת הַיֶּשֶׁן, חיוב,
 וישן שבייש פטור: המשנה חילקה רק לגבי ישן בין אופן שבייש
 אחרים לבין אופן שביישהו, ומכך שלא חילקה לגבי סומא משמע
 שכשם שהמביישו חיוב כך אם הוא בייש, חיוב. מביאה הגמרא מי
 שחולק על דין זה. אומרת הגמרא: מְתַנַּיִתֵין, המחייבת סומא
 שבייש, דְלֹא כְרַבִּי יְהוּדָה, דְתַנַּיָא בברייתא. רַבִּי יְהוּדָה אָמַר, סוּמָא
 שבייש, אֵין לוֹ חיוב בּוּשְׁתָּא (וכטעם שיבואר להלן), וכשם שפטור
 מבושת, כִּף הָיָה רַבִּי יְהוּדָה שֹׁמֵר אֶת הַסּוּמָא מְחִיבֵי - מחיוב גְּלִיזוֹת,
 אם הרג בשוגג. ומְחִיבֵי מְלָקוּזוֹת, ומְחִיבֵי מִיתוֹת בֵּית דִּין.
 מבררת הגמרא: מַאי מְעָמָא דְרַבִּי יְהוּדָה שִׁפְטָר אֶת הַסּוּמָא מִכֹּל
 הַחִיּוּבִים הָאֵמוּרִים. מבארת הגמרא: טעמו לגבי פטור מדמי בושח,
 משום שְׁמֵר (למד) בגזירה שוה עֵינִיד' עֵינִיד' פְּעָדִים זוּמְנִין,
 שלגבי בושח נאמר (דברים כה יב) 'לֹא תַחּוֹס עֵינֶיךָ', ולגבי עדים
 זוּמְנִים נאמר (שם יט כא) 'וְלֹא תַחּוֹס עֵינֶיךָ, מִה הָתָם - לגבי עדים
 זוּמְנִים, סוּמִין, לֹא חִיבִים, שהרי אינם רואים ואינם יכולים להעיד,
 אף הָכָא לגבי חיוב בושח, סוּמִין לֹא חִיבִים.
 ממישיבה הגמרא לבאר: וטעמו לגבי פטור סומא מְחִיבֵי גְלִיזוֹת,
 דְתַנַּיָא בברייתא, נאמר לגבי רוצח בשוגג, שהרג 'בְּלֹא רְאוּת'
 (במדבר לה כג), ויש לדרוש, שזוהו אדם שברך כלל רואה, ועתה

דְּמִיפְלְמוּ לִיהּ וּמִיפְלֵם - שהגיע לגיל שאם יזכירו לו את בושחו,
 יתבייש:
משנה
 במשנה לעיל (פג) התבאר שאדם המזיק אדם חייב גם 'בושת/
 ומשנתו מבארת פרטי דינים בזה: הַמְבִיֵּשׁ אֶת הָעָרוֹם, וְהַמְבִיֵּשׁ
 אֶת הַסּוּמָא וְ-עוֹרוֹ, וְהַמְבִיֵּשׁ אֶת הַיֶּשֶׁן, חֵיב הַמְבִיֵּשׁ בְּתַשְׁלוּמֵי
 בּוּשְׁתָּא. דִּין נוסף, וְיִשְׁן שְׁכִיבֵשׁ אָדָם, פְּטוֹר מְדַמֵי הַבוּשְׁתָּא. וכן אדם
 שְׁנָפַל מִן הַגֶּגֶז, וּבְנִפְלִיתוֹ הָיָה וְכִיבֵשׁ, חֵיב לְשַׁלֵּם עַל הַנֶּזֶק, וְפְטוֹר
 עַל הַבוּשְׁתָּא, כִּיּוֹן שֶׁאֵין אָדָם חֵיב בּוּשְׁתָּא עַד שֶׁיִּהְיֶה מְתַפְּחֵן לְמַעֲשֵׂה
 הַמְבִיֵּשׁ:

גמרא

מביאה הגמרא ברייתא לגבי מבייש את הערום: הֵגוּ רַבְנֵן, בְּיִישׁוּ
 כְּשֵׁהוּא עָרוֹם, חֵיב כְּדַמֵי בּוּשְׁתָּא, וּמְכַל מְקוֹם אֵינוּ דוּמָה בְּיִישׁוּ עָרוֹם
 שְׁבוּשְׁתוֹ פְחוּתָהּ, לְכִיבֵישׁוּ לְבוּשׁ שְׁבוּשְׁתוֹ מְרוּבָה. בְּיִישׁוּ בְּבֵית
 הַמְּתַרְחֵץ כְּשֵׁהוּא עָרוֹם, חֵיב, וּמְכַל מְקוֹם אֵינוּ דוּמָה בְּיִישׁוּ בְּבֵית
 הַמְּתַרְחֵץ שֶׁדֶרֶךְ לְעַמּוּד שֶׁם עָרוּמִים וּבוּשְׁתוֹ פְחוּתָהּ, לְכִיבֵישׁוּ בְּשׁוּק,
 שְׁבוּשְׁתוֹ מְרוּבָה.
 מבארת הגמרא את הברייתא: אָמַר מַר בְּרִישָׁא, בְּיִישׁוּ עָרוֹם, חֵיב.
 מקשה הגמרא: וכי עָרוֹם כִּר [בן] בּוּשְׁתָּא הוּא, והרי אדם שהולך
 ערום בשוק אין לו בושח כלל, והמביישו פטור. מתרצת הגמרא:
אָמַר רַב פְּפָא, מַאי עָרוֹם, לֹא שֶׁהֵלַךְ כֵּן מְדַעְתּוֹ, אֵלָא דְאֵתְּמָא וְיָקָא
 כְּרַבִּינְהוּ לְמַאֲנֵיהּ - שבאה הרוח וכרכה והריימה את בגדיו, וְאֵתְּמָא
 הוּא - ובא המבייש, וְלִינְהוּ מַפִּי, וּבְיִישָׁהּ - והגביה את בגדיו
 יותר, וביישו בכך. ממישיבה הגמרא לבאר, שנינו כסיפא: בְּיִישׁוּ
 בְּבֵית הַמְּתַרְחֵץ חֵיב. מקשה הגמרא: וכי העומד ערום בבית הַמְּתַרְחֵץ
 כִּר בּוּשְׁתָּא הוּא, והרי דרך האנשים בכך, ובמה ביישו. מתרצת
 הגמרא: אָמַר רַב פְּפָא, מדובר שְׁכִיבֵישׁוּ עַל גַּב הַנֶּזֶק, וכגון שהרים
 מעט את בגדיו כדי לרחוץ את רגליו, ובא הלה והרימם יותר, ולכן
 חיוב.
 הגמרא דנה בדין המבייש את הישן ומת. מסתפקת הגמרא: כִּי
 רַבִּי אָבָא כִּר מְכַל, בְּיִישׁוּ יֶשֶׁן, וְמַת הַמְתַבִּיֵשׁ מִתּוֹךְ שְׁנָתוֹ, וְלֹא
 הָרִישׁ בְּבוּשְׁתוֹ, מְזוּ. מבררת הגמרא: מַאי קָמְפְעִינָא לִיהּ - מה
 צדדי הספק. אָמַר רַב יְבִידִי, הָכִי קָמְפְעִינָא לִיהּ, האם חיוב בושח
 משום כִּיפּוּסָא [בושח] הוּא, ובאופן זה הָא מֵית לִיהּ - הרי מת
 מתוך שנתו, וְלִיהּ כִּיפּוּסָא - לא התבייש, ופטור. או דְּלָמָא
 שחיוב בושח משום זְלוּזָא וְ-זְלוּזָא הוּא, שזלזל בו בפני רבים, אף
 שאין המבייש שם לבו לכך, וממילא גם כאן חיוב, דְהָא אוּזְלִיָהּ -
 שהרי זלזל בו בשנתו, וישלם לירשויו.
 מנסה הגמרא לפשוט ספק זה: **הָא שְׂמַעַי**, שנינו בברייתא, **רַבִּי מַאִיר**
אָמַר, הָרַשׁ - שאינו מדבר ואינו שומע, וְקָמֵן, יֵשׁ לָהֶן דְּמֵי בּוּשְׁתָּא,
 אבל שוּמְתָא אֵין לוֹ בּוּשְׁתָּא, והמביישו פטור. או אֲמַרְתָּ בְּשִׁלְמָא שְׁחִיבּוּ
 בושח הוא משום זְלוּזָא, היינו דְּקָתַנְי שְׁקָמֵן יֵשׁ לוֹ בּוּשְׁתָּא, שהרי
 שייך בו זלזול, אֵלָא אִי אֲמַרְתָּ שְׁחִיבּוּב בּוּשְׁתָּא הוּא משום כִּיפּוּסָא
 קשה, וכי קָמֵן כִּר בּוּשְׁתָּא הוּא, והרי דרכו לבייש את עצמו במעשיו,
 ואינו מתבייש אף על ידי אחרים. מנסה הגמרא לדחות את הראיה,
 ומקשה: אֵלָא לדבריה מַאי - מהו חיוב בושח, משום זְלוּזָא, אם כן
 אֲפִילוּ המבייש את השוּמְתָא נָמִי יתחייב על שזלזל בו, ובברייתא
 מבואר שהוא פטור. מתרצת הגמרא: אָמַרְי, הטעם שאין בושח
 לשוּמְתָא, משום שֶׁאֵין לָךְ בּוּשְׁתָּא גְדוּלְהָ מְזוּ - מעצם הדבר שהוא
 שוטה, וכן אין לך אדם מזולזל ממנו, ולכן פטור המביישו. מסיימת
 הגמרא את ההוכחה: מְכַל מְקוֹם, כיון שמצאנו שהמבייש את
 הקטן חיוב, נִיפְשׁוּט מִינְהּ דְחִיבּוּב בּוּשְׁתָּא משום זְלוּזָא הוּא, דְאִי
 משום כִּיפּוּסָא, וכי קָמֵן כִּר כִּיפּוּסָא הוּא.

המשך ביאור למט' ובא קמא ליום חמישי עמ' א

1 לומר, שאין שמין אותו – את הנחבל בעקב, וכמבואר במשנתנו,
 2 אלא שמין את הנחבל ממש כפי שוויו.
 3 אבוי מקשה על ביאור זה: אמר ליה אבוי לרבה, אלא כמאן – כפי
 4 מי שמין אותו, האם כגון חורין, כמה שווה עם אותו אבר וכמה
 5 הוא שווה עתה ללא אותו אבר, כן חורין מי אית ליה דמי – וכי יש
 6 לו שווי ממוני, שאפשר לשום בו, והרי אין לו אדון שימכרנו
 7 בשווי.
 8 אלא אמר רב אשי, כוונת רבי אליעזר לומר, שאין שמין אותו – את
 9 שווי האבר בניין – כפי שווי האבר של הניזק, אלא בניין – כפי
 10 שווי המזיק עצמו, ששמנים את המזיק כאילו הוא עבד הנמכר
 11 בשוק, כמה הוא שווה עתה עם אבר זה, וכמה הוא שווה ללא
 12 אותו אבר. וזהו 'עין תחת עין ממש' שאמר רבי אליעזר, שעיניו של
 13 המזיק עצמה נישומת כעבד תחת עינו של הניזק.
 14 מספרת הגמרא: ההוא חמרא דקמע ודא דינוקא – חמור קטע לידו
 15 של ילד קטן, אתא אביו לקמיה דרב פפא בר שמואל, ותבע
 16 תשלומי הנזק מבעל החמור. אמר להו רב פפא לדייני בית הדין,
 17 ילוו שומו ליה – לכו ושמו לניזק ארבעה הדברים שהחובל בחבירו
 18 צריך לשלם, וישלם אותם המזיק. אמר ליה רבא לרב פפא בר
 19 שמואל, והא אנון המששה תנו, ומדוע אתה אומר ארבעה. אמר ליה
 20 רב פפא, לבר מניין קאמינא – כוונתי היתה לארבעת הדברים חוץ
 21 מנזק. אמר ליה אבוי לרב פפא בר שמואל, והא חמור הוא – והרי
 22 המזיק היה חמור ולא אדם, ותמור אינו משלם אלא תשלומי נזק
 23 בלבד. אמר להו רב פפא לדיינים, אכן ילוו שומו ליה נזקיה – לכו
 24 שומו לניזק את שווי נזקו בלבד. שאל אותו אבוי, והא בעבדא פעי
 25 למשימיה – והרי שנינו במשנה שצריך לשום את שווי הנזק כאילו
 26 היה הניזק עבד העומד להימכר, ומדוע אינך אומר להם לעשות
 27 כן. אמר להו רב פפא לדיינים, אכן ילוו שיימוהו בעבדא.
 28 אמר להו אבוי דינוקא לדיינים, לא בעינא – איני רוצה שתשמו
 29 אותו כעבד, דוילא ביה מילתא – שזולול הוא עבורו להיות נישום
 30 כעבד. אמרו ליה הדיינים לאבי הילד, והא קא מתייבת ליה לניזקא
 31 – והרי אתה חב ומרע לילד בכך שאתה מוחל על חבלותיו, שהרי
 32 התשלומים של הילד הם ולא שלך. אמר להו אבי הילד, לבי גייל
 33 מפייסנא ליה מדידי – כשיגדל אפייסנו על ידי שאשלם לו מממוני.
 34 סיפור נוסף, ההוא תורא דאלס ודיה דינוקא – שור לעס וכסס לידו
 35 של ילד, אתא אביו לקמיה דרבא ותבע תשלומי הנזק מבעל השור.
 36 אמר להו רבא לדייני בית הדין, ילוו שיימוהו בעבדא – לכו ושמו
 37 את הילד כעבד העומד להימכר. אמרו ליה הדיינים לרבא, והא
 38 מר הוא דאמר שכל הנישום בעבד – כל תשלום נזק שצריך לשומו
 39 כעבד העומד להימכר, אין גובין אותו כעבד. וכיצד אומר הנך כעת
 40 לשומו ולגבותו מן המזיק. אמר להו רבא לדיינים, לא צריכא דאי
 41 תפס – כוונתי היתה שיימוהו לענין שאם היום או מחר יתפוס
 42 הניזק ממון מן המזיק, יוכל לעכבו אצלו בתורת תשלום על הנזק,
 43 ולא יוכל המזיק לתובעו ממנו.
 44 מבארת הגמרא: רבא שאמר שאין גובין בבבל נזק הנישום בעבד,
 45 למעמיה – לשיטתו, דאמר רבא, נזקי שור בשור – תשלום נזקי שור
 46 שהזיק על ידי שור, ונזקי שור פאדים – וכן תשלום נזקי שור שהזיק
 47 על ידי אדם, גובין אותו כעבד. אך נזקי אדם פאדים – תשלום נזקי
 48 אדם שהזיק על ידי אדם, ונזקי אדם בשור – וכן תשלום נזקי אדם
 49 שהזיק על ידי שור, אין גובין אותו כעבד.
 50 הגמרא דנה בטעמו של רבא. שואלת הגמרא: מאי שניא נזקי אדם
 51 פאדים ונזקי אדם בשור, דלא גובים אותם בבבל, ודאי הטעם משום
 52 שאליהם בעינן – שצריך שידונו דינים אלו דיינים מומחים
 53 הנקראים 'אלהים' כדי לגבותם, ולפיא לדיינים אלו בבבל, אם כן
 54 נזקי שור בשור ושור פאדים נמי

ומרבה התורה שמלבד תשלום הנזק ישלם צער.
 דוחה הגמרא: ומאי קושיא היא זו, הלא דלמא איכא איניש דמפסק
 – יש אדם שמעודן בטבעו, ואית ליה צערא מפי כשנוטלים ממנו
 אבר, ואיכא איניש דלא מפסק – שאינו מעודן כל כך, ולית ליה
 צערא – ואין לו צער גדול כל כך כשנוטלים ממנו אבר. ולמאי
 נפקא מינה – ולענין מה אמרה התורה שישלמו צער במקום נזק,
 לאופן שצערו של החובל היה קטן מצער הנחבל, לומר שצריך
 למתבי ליה היאך דביני ביני – לשלם לנחבל את ההפרש שבין צערו
 לבין הצער שניצטער בו הנחבל.
 מקור אחר: רב פפא משימה דרבא אמר, אמר קרא (שם כא יט)
 'ורפא ורפא', ולומדים מכך ליתן רפואה במקום נזק – שצריך
 לשלם הוצאות הרפואה אף במקום שהזיקו, שמשלם על הריפוי
 מלבד הנזק. ואי סלקא דעתך שיעין תחת עין ממש, מדוע אכן
 צריך לשלם על הרפואה, הלא כי הכי דהאי בעי אסייא האי נמי
 בעי אסייא – כשם שהנחבל צריך לרפוא שירפאהו כמו כן החובל
 צריך רופא שירפאהו, ומדוע מלבד מה שמשלם על רפואת עצמו
 ישלם על רפואת הנחבל. ולהכרח אינו ממש אלא ממון, ומשמיעה
 התורה שמלבד תשלום הנזק ישלם על הרפואה.
 דוחה הגמרא: מאי קושיא היא זו, דלמא איכא דסליק בשריה תניא
 – שבשרו מתרפא ומעלה ארוכה מהר יותר, והוצאות רפואתו
 מעטות, ואיכא דלא סליק בשריה תניא – שאין בשרו מתרפא מהר
 כל כך, והוצאות רפואתו מרובות, ולמאי נפקא מינה – ולענין מה
 אמרה התורה שישלם על הרפואה מלבד הנזק לאופן שהוצאות
 רפואת החובל מעטות מהוצאות רפואת הנחבל, לומר שצריך
 למיתב ליה היאך דביני ביני – לשלם את ההפרש שבין הוצאות
 רפואתו להוצאות רפואת הנחבל.
 מקור אחר: רב אשי אמר, אתיא – יש ללמוד כן בגזירה שוה 'תחת'
 'תחת' משור המועד, פתיב קמא בחובל בחבירו (שמות כא כד) 'עין
 תחת עין, וכתיב קמא בשור מועד שננח (שם כא לו) 'שלים ישלם'
 שור תחת השור', מה למלן בשור משלם קמון, אף כמאן בחובל
 בחבירו משלם קמון.
 מקשה הגמרא: מאי תוית דלפת – מה ראתי ללמוד 'תחת' 'תחת'
 משור המועד ולחייבו ממון, נלה – נלמד 'תחת' 'תחת' מאדם שהרג
 אשה, דכתיב (שם כא כג) 'אדם אסון יהיה ונתתה נפש תחת נפש',
 ונלמד משם שמה להלן באדם שהרג נוטלים ממנו נפש ממש, אף
 כמאן בחובל בחבירו 'עין תחת עין' היינו ממש ולא ממון.
 אמרי – תירצו בני השיבה, יותר מסתבר ללמוד משור המועד,
 שכן דנין נזקין מנזקין – אדם שהזיק משור שהזיק, ששניהם נזקין
 הם, ואין דנין נזקין ממיתה – אדם שהזיק מאדם שהרג, שזה נזקין
 וזה מיתה, ואינם דומים.
 הגמרא אינה מקבלת תירוץ זה. ומקשה: אדרבה, יותר מסתבר
 לומר שדנין אדם מאדם, ואין דנין אדם מבהמה אף ששניהם בנזקין.
 אלא, (אמר) רב אשי אכן אינו לומד מ'תחת' האמור בשור המועד,
 אלא מ'תחת אשר ענה וגו', לית ליה – לומד הוא בגזירה שוה ממה
 שנאמר בפרשת האונס (דברים כב כט) 'נתן האיש השכב עמה
 לאבי הבערה חמשים כסף וגו' תחת אשר ענה', שכשם שהאונס
 משלם תחת הבערה ממון, אף החובל בחבירו משלם ממון. ולימוד
 זה הוא אדם מאדם, ונזקין מנזקין, ואין ללמוד מאדם שהרג שאף
 שאדם מאדם' הוא מכל מקום אין ללמוד נזקין ממיתה.
 הגמרא מביאה שיטה אחרת בענין תשלומי הנזק של החובל
 בחבירו: תניא, רבי אליעזר אומר, מה שנאמר (שמות כא כד) 'עין
 תחת עין, הכוונה לענין ממש.
 שואלת הגמרא: ממש סלקא דעתך, וכי רבי אליעזר לית ליה ככל
 הני תנאי שאמרו לעיל שהחובל בחבירו משלם ממון, ואין נוטלים
 את האבר. אמר רבה, ודאי שמשלם ממון, וכוונת רבי אליעזר

47 הרופא פטור החובל. מבארת הגמרא: מאי 'גרוגותני', אמר אביי,
 48 נאמא פריקתא - בשר מת. ומאי אסותיה - מהי רפואתו, אהליא -
 49 צמח ושמו אהל, וקריא - שעוה, וקלפא - שרף שבחביות עץ של
 50 היין.
 51 הגמרא מביאה כמה הלכות בחיובי ריפוי של החובל. אומרת
 52 הגמרא: ואי היה החובל עצמו רופא, ואמר ליה לנחבל, איני משלם
 53 את דמי הריפוי, אלא אפיקא אגא - אני עצמי ארפא אותך. הדין
 54 הוא דאמר ליה - יכול הנחבל לומר לו, איני חפץ בכך, שכיון
 55 שהזקתני דמית עלי פאריא ארפא - הרי אתה דומה עלי כאריה
 56 האורב לי להזיקני.
 57 ואי אמר ליה החובל, איני משלם את דמי הריפוי, אלא מיתניא
 58 אפיקא, דמין כמין - אביא רופא שהוא קרובי וירפאך בחינם, הדין
 59 הוא דאמר ליה - יכול הנחבל לומר לו, אפיקא דמין כמין, מין שוה
 60 - רופא שמרפא בחינם, שוויו הוא 'חינם', כלומר אינו שוה כלום,
 61 משום שאינו מרפא כראוי, ואיני חפץ בו.
 62 ואי אמר החובל, מיתניא לך אפיקא רחיקא - אביא לך רופא מרחוק,
 63 שידידי הוא ויטול ממני פחות ממון, הדין הוא דאמר ליה - יכול
 64 הניזק לומר לו, לשון שאומרים הבריות 'אפיקא רחיקא, עינא עוריא'
 65 - רופא שבא מרחוק, אינו חושש אם יעורר עיניו של החולה,
 66 כלומר אינו חושש להזיק לחולה, שהרי הוא עתיד ללכת לדרכו,
 67 ואיני חפץ בו.
 68 ואי אמר ליה היאך - אמר הנחבל לחובל, אל תשלם את דמי
 69 הריפוי לרופא, אלא הב לי לדידי - תן לי דמים אלו, ואנא מסינא
 70 נפשיא - ואני ארפא את עצמי, הדין הוא דאמר ליה - יכול החובל
 71 לומר לו, אני חושש דפשיעת כנפשיך - שתפגע בעצמך ולא
 72 תתרפא כראוי, ופקלת מינאי טפי - ותטול ממני יותר כסף, אלא
 73 נתון החובל את דמי הריפוי לרופא. ואף אי אמר ליה הנחבל, קוין
 74 לי מין - קצוב לי את דמי הריפוי בשומתו של רופא, ותן לי רק
 75 סך זה, אמר ליה החובל, כל שפון שאם אעשה כן אני חושש דפשיעת
 76 כנפשיך, ולא תתרפא במעות אלו כלל אלא תשאר חבול, וגנאי
 77 גדול יהיה לי מכך, כיון דקרו לי - יכנו אותי בני אדם 'שור המדין',
 78 שאני כשור שהזיק ואינו מרפא את הניזק, אלא יתן את דמי הריפוי
 79 לבית דין.
 80 הגמרא מביאה ברייתא בענין תשלומי ארבעת החיובים האחרונים
 81 המבוארים במשנה. אומרת הגמרא: תנא - שנינו בברייתא, וכולן
 82 - כל ארבעת הדברים האחרונים המבוארים במשנה, שהם צער,
 83 ריפוי, שבת ובושת, משתלמין אף במקום שמשלם 'נוק', ואין
 84 תשלום הנזק פטור משאר התשלומים.
 85 מבארת הגמרא: מנהני מילי - מנין נלמד דין זה, אמר רב וביד
 86 משמיה דרבא, אמר קרא לגבי תשלום 'צער' (שמות כא כה) 'פצע
 87 תחת פצע', ולכאורה מילים אלו מיותרות, שהרי כבר נאמר
 88 בתחילת הפסוק 'בניה תחת בניה', ויש ללמוד מיתור זה שחייב
 89 החובל ליתן את תשלומי הצער אף במקום שמשלם את תשלומי
 90 הנוק.
 91 מקשה הגמרא: איך אפשר לדרוש כן את הפסוק, והרי האי - פסוק
 92 זה של 'פצע תחת פצע' מפקעי ליה - צריך אותו כדי

1 באופן מהודק ועלו בו צמחים, פטור משבת. ורפנן המחיבים שבת,
 2 טוברים שהלשון 'רק', לאופן שעלו הצמחים שלא מחמת הפכה
 3 הוא דאמא - בא הפסוק, וכמו שיבאר להלן, שבזה פטור משבת.
 4 הגמרא מבארת את דעת חכמים האחרונים שבברייתא. שואלת
 5 הגמרא: ולרפנן פתריא - לחכמים האחרונים שבברייתא, דאמרי,
 6 כל מי שחייב בתשלומי שבת חייב אף בריפוי, וכל שאינו חייב בשבת
 7 אינו חייב בריפוי, ופוטרים את החובל מריפוי ושבת באופן שעלו
 8 בו הצמחים מחמת המכה, אם כן חייב בריפוי, דתנא ביה קרא -
 9 ששנאו הפסוק בלשון כפולה, 'ורפא ירפא, למה לי - איזה חיוב
 10 יש לדרוש מכך. משיבה הגמרא: מיפעי ליה - הוצרך הפסוק,
 11 לכדתנא דבי רבי ישמעאל, דתניא דבי רבי ישמעאל אומר, 'ורפא
 12 'ורפא ירפא' בלשון כפולה, ומכאן יש ללמוד שניתן רשות לרפא
 13 לרפאות את החולה, שלולי זאת היינו אומרים שכיון שה' הכהו
 14 אין לרופא רשות לרפאותו.
 15 הגמרא מביאה ברייתא נוספת הדנה באדם שעלו בו צמחים
 16 מחמת המכה: תנו רבנן, מנין שאם עלו בו צמחים מחמת הפכה,
 17 ומחמת כן נסתרה רפואת הפכה, שחייב החובל לרפאותו, ותיב
 18 ליתן לו שבתו, תלמוד לומר (שמות כא יט) 'רק שבתו ותן רפא
 19 ורפא', ומכפילות הלשון 'ורפא ורפא' לומדים את חיוב הריפוי,
 20 וכיון שהוקש שבת לריפוי, חייב גם בשבת. ממשיכה הברייתא,
 21 יכול - האם נאמר שאפילו אם עלו בו צמחים שלא מחמת הפכה,
 22 יתחייב החובל, תלמוד לומר 'רק שבתו ותן', והמילה 'רק' באה
 23 למעט שאם עלו בו צמחים שלא מחמת המכה, אף שחזרה המכה,
 24 פטור החובל מלשלם לו שבת וריפוי. רבי יוסי בר יהודה אומר, אף
 25 עלו בו צמחים מחמת הפכה, פטור החובל, שפאמר 'רק שבתו
 26 ותן', ובא למעט שאינו חייב בשבת שנגרם מחמת צמחים שעלו
 27 במכה, אף אם עלו מחמת המכה עצמה. ולא ביאר רבי יוסי את
 28 דעתו בענין הריפוי.
 29 נחלקו בני הישיבה בדעת רבי יוסי בענין דמי הריפוי: איפא דאמרי
 30 - יש שאמרו, שאף אם עלו צמחים מחמת הפכה, פטור לנפרי, ואף
 31 מדמי הריפוי, וטובר רפנן פתריא שבברייתא הקודמת, המקשים
 32 שבת לריפוי, ופוטרים משניהם. ואיפא דאמרי, לדעת רבי יוסי בר
 33 יהודה שאף אם עלו צמחים מחמת הפכה פטור, היינו שפאמר רק
 34 משבת, ותיב בריפוי. וקמאן - כדעת מי הוא טובר, פאביה - כדעת
 35 אביו, רבי יהודה, שאמר בברייתא הקודמת שחייב בדמי הריפוי:
 36 מבארת הגמרא את דברי הברייתא: אמר מר, יכול אפילו כשעלו
 37 צמחים שלא מחמת הפכה חייב בשבת וריפוי, תלמוד לומר 'רק
 38 שבתו ותן', למעט אופן זה, שפטור בו. מקשה הגמרא: ובאופן זה,
 39 שעלו צמחים שלא מחמת הפכה, וכי פני קרא - האם צריך פסוק
 40 לפטור, והרי לא נגרמה המכה מחמתו, ומדוע שיתחייב. מתרצת
 41 הגמרא: אמרי, מאי 'שלא מחמת הפכה', אין זה כפשוטו, אלא
 42 כדתנא בברייתא אחרת, הרי שצער הנחבל על דברי הרופא, ואכל
 43 דבש או כל מיני מתיקה, שעליו להמנע מאכילתם מפני שדבש וכל
 44 מיני מתיקה קשין למכה, ומחמת אכילתם הוזק יותר והעלה מבתו
 45 גרוגותני, יכול - היה מקום לומר שהיא החובל חייב לרפאותו,
 46 תלמוד לומר 'רק שבתו ותן', למעט אופן זה, שכיון שעבר על דברי

כל הגבוה גבוה יותר, יורד למטה מטה יותר, ולכן כאשר ישנו עניין שלמטה ממדריגת מדבר - חי בלבד, או למטה מזה - צומח, או למטה מזה - דומם, הרי זה גופא הוכחה שיש בו ניצוץ קדושה שנמשך מגבוה גבוה יותר, וזהו מוצא פי הוי", שכאשר מגלים אותו, הרי הוא מחייה את ה'מוצא פי הוי" שבאדם
 ממאמר מוצאי שבת-קודש, וי"ד שבת ה'תשל"ד

מתורת רבותינו נשיאי חב"ד

א.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שניאור זלמן
אדמו"ר הזקן - בעל התניא והשו"ע

~ שולחן ערוך עם הערות וצינונים - הלכות שבת ~

יא מת המטל בחמה ואין להם מקום לפנותו, או שלא רצו להזיזו ממקומו - מתר לעשות עליו אהל עראי על ידי הערמה^[מ] לצרף החי. פיצר? באים שני בני אדם ויושבים משני צדדיו על גבי קרקע, חם להם מלמטה מחם הקרקע שרתחו חמה - זה מביא מפתו ויושב עליה, וזה מביא מפתו ויושב עליה, חם להם מלמעלה - זה מביא מחצלת^[מ] ופורם על גביו^[ממ] לצל, וזה מביא מחצלת ופורם על גביו, זה זוקף מפתו^[מס] ומסירה משם ונשטט והולך לו, וזה זוקף ומסיר מפתו ונשטט והולך לו, ונמצאת מחצה^[כ] עשויה מאליה, שהרי מחצלת זה ומחצלת זה גביהן סמוכות זו לזו, ושני קצותיהן על הקרקע משני צדי המת, שהתירו לעשות אהל עראי^[נא] בשביל צער החי^[נב] ולא בשביל המת, ולכן הצריכו שישבו מתחלה עד שיחם להם מלמטה, ואז יביאו מפות לישב עליהן, אף שאין במפות צרף כלל לעשית האהל^[נג], כדי שיהא נראה שפריסת המחצלאות אינה כדי לעשות אהל על המת בחבור שתיהן, אלא כדי לפרוס כל אחד על עצמו להגן מפני החמה, שהרי גם בשחם להם מלמטה הביא כל אחד מפתו וישבו עליהן^[נד]. ומטעם זה צריכים לזקוף ולהסיר מפתם משם ולעמוד פריסת המחצלאות^[נה], כדי שגם בזה יהא נראה שפריסת המחצלאות

ביאורי הלכה

[מ] על ידי הערמה - "הערמה" משום שעושים את האוהל עבור החי ו"נמצאת מחיצה עשויה מאליה" עבור המת.
[מז] מחצלת - מחצלת מחומר מעט קשיח שאפשר להעמידה על הקרקע ונשארת זקופה ועומדת, אלא שראשה משתפע מעט.
[מח] על גביו - מעמיד (פורס) המחצלת על הארץ לצד המיטה, באופן שתצל עליו מן השמש מן הצד ומעליו⁴⁴.
[מט] זוקף מפתו - מעמיד מיטתו כך שיכול להסירה בקלות אף שעומדת בין המחצלת לבין המת.
[נ] ונמצאת מחיצה - נמצא ששתי המחיצות מגינות על המת, ומאהילות עליו.
[נא] אהל עראי - אוהל שאינו גג⁴⁵.

צינונים והוספות

44) כי ראשה משתפע מעט.
45) אבל אסור לעשות אוהל עראי שהוא גג אפילו בשביל צער החי כדלהלן סי' שטו סעיף ג, ואף שגביהן סמוכות זו לזו (וכן להלן: "בחבור שניהן") כיון שאין להם גג טפה, ועוד שנעשה מאליו - אין לו דין של אוהל שהוא גג.
46) כן פירש בקצות השולחן סי' קכ ס"ק א, על יסוד פירושו שמדובר באוהל עראי שהוא גג אלא שאינו גמור ומוחזק בדידים (וגם בנידון זה יש לדון, ראה להלן על סי' שטו).
47) שו"ת אבני נזר סי' רכב ועוד, והיינו, אם נבאר הלכה זו כפי שפירשה בקצות-השלחן (שם), וכל-שכן אם נבאר כדלעיל שמדובר כאן באוהל עראי שאינו גג; ולפי זה צריך לפרש: "שהתירו לעשות אהל עראי [עבור המת, על-ידי הערמה כזו שנראה שהוא] בשביל צער החי"; והטעם

לֹא הִיְתָה בְּשִׁבִיל הַמֵּת אֲלָא לְהַגֵּן עֲלֵיהֶם מִפְּנֵי הַחַמּוּהָ, שְׁהָרִי בְּשִׁחָם לֹא מִלְמַטָּה הֵבִיא מִטָּה וַיֵּשֶׁב עָלֶיהָ וּבְשִׁעְמֹד זָקְפָה וְהִלְךְ לֹא [1]:

חלק ב סימן שיא, דין מות בשבת ושאר טלטול מן הצד, קעוף יא:

ביאורי הלכה

[נו] והלך לו – אבל אם משאיר המיטה כשהולך, לא מוכח שהביאה לצורכו בלבד.⁴⁸

ציונים והוספות

שאסור בשביל המת, ראה ט"ז ס"ק ו: דאע"פ שמותר מצד הדין, עבדינן הרחקה בזה. (48) לעניין השארת המחצלות, ראה מחצית השקל (ס"ק יח): והא דהניחו המחצלת שם ולא הסירו כשהלכו להם יתלו בסיבה, מה שאין כן כשלא יסירו המטות, לא יהיה ניכר כל כך שהיה בשביל החיים.

~ שולחן ערוך רבנו הזקן לפי לוח "רב יומי" - הלכות ראש-השנה ~

אם הפסיק בשיחה בינתיים אינו צריך לחזור ולברך ממעם שיתבאר בסימן תקצ"ב:

~ יום שני ~

ג מי שהוא מודר הנאה מחבירו שאמר קונם שאני נהנה מפלוני מותר חבירו לתקוע לו תקיעה של מצוה שאין זו חשובה הנאה כמ"ש בסימן תקפ"ו והוא שיתקע לו חבירו מעצמו אבל הוא לא יאמר לחבירו שיתקע לו דכיון שאסר חבירו הנאתו עליו אסור לו לעשות חבירו שליח לתקוע לו:

ד כמה דברים אמורים כשאסר הנאת חבירו עליו אבל אם אסר תקיעת חבירו עליו שאמר קונם תקיעתו של פלוני עליו אסור לו לשמוע אפילו תקיעה של מצוה מחבירו:

ה כל המצות אין אדם יוצא בהם ידי חובתו אלא אם כן נתכוין בעשייתן שהוא עושה דבר זה לשם מצוה כמ"ש בס' ס' לפיכך המתעסק בתקיעת שופר כדי להתלמד לא יצא ידי חובתו וכן השומע מן המתעסק לא יצא אע"פ שנתכוין השומע לשם מצוה כיון שהתוקע לא נתכוין א"כ תקיעה פסולה שמע:

ו וכן התוקע לשורר ולא נתכוין לתקיעת מצוה לא יצא וכן השומע ממנו לא יצא:

ז אם נתכוין התוקע להוציא את השומע ידי חובתו ולא נתכוין השומע לצאת ידי חובתו בשמיעה זו או שנתכוין השומע לצאת ידי חובתו ולא נתכוין התוקע להוציא את השומע אלא תקע לעצמו לא יצא השומע ידי חובתו עד שיתכוונו שניהם שומע ומשמיע.

מי שתקע ונתכוין להוציא כל מי שישמע תקיעתו ושמע השומע ונתכוין לצאת ידי חובתו אע"פ שאין התוקע מתכוין לפלוני זה ששמע תקיעתו ואינו יודעו כלל אעפ"כ יצא השומע ידי חובתו שהרי התוקע נתכוין להוציא לכל מי

~ יום ראשון ~

חלק ד סימן תקפט מי הם הראויים לתקיעת שופר:

א מי שחציו עבד וחציו בן חורין צריך שיתקע לו בן חורין להוציאו אבל אינו יוצא בתקיעתו של עצמו לפי שצד חירות שבו נתחייב בתשע תקיעות שלימות בכשרותו ואם יתקע בעצמו תהא כל תקיעה ותקיעה שיוצאת מפיו חציה פסולה מחמת צד עבדות שבו:

ב אע"פ שהנשים פטורות, מכל מקום אם רצו לתקוע בעצמן הרשות בידן ואע"פ שהתקיעה ביום טוב בחנם אסורה מדברי סופרים, מכל מקום כדי לעשות נחת רוח לנשים התירו להן איסור קל כזה שאין בו אפילו משום שבות נמור אלא משום עוברין דחול.

וכן אדם אחר שיצא כבר ידי חובתו מותר לתקוע להן ומותר להוציא השופר לרשות הרבים כדי לתקוע להן.

וכבר נתבאר בס' י"ו [1] דנהגו הנשים לברך על כל מצות עשה שהזמן גרמא על כן גם כאן יברכו הנשים לעצמן אבל אנשים לא יברכו להן אם כבר יצאו ידי חובתם ואינן תוקעים רק בשביל הנשים לפי שהוא ברכה לבטלה שהרי הנשים בעצמן אינן חייבות בברכה זו שיברך זה להוציאן ידי חובתן בברכה זו אלא שלהן בעצמן הרשות בידן לברך ממעם שנתבאר שם אבל אחר למה יברך בחנם.

והרוצה לתקוע לנשים ולברך להן יתקע להן קודם שישמע התקיעות בבית הכנסת או שיכוין בלבו שלא לצאת ידי חובתו בתקיעות של בית הכנסת דאו יכול לברך בשביל עצמו שעדיין לא יצא ידי חובתו ואע"פ שהולך להן לתקוע בכתייהן וחוזר לבית הכנסת ושומע התקיעות דמעומד שעל סדר הברכות אינו צריך לחזור ולברך עליהם ואע"פ שהפסיק בהליכה לבית הכנסת בין ברכתו לתקיעות אלו שהרי אפילו

ואח"כ תר"ת ג' פעמים שמא התרועה היא היללה לבד והיו הגניחה שבסדר תשר"ת הפסק בין התרועה לתקיעה שלפניה:

~ יום רביעי ~

ג' אם התנה בתקיעה אחרונה של ג' סדרי תשר"ת שאם סדר תשר"ת הן הן עיקר המצוה תעלה לו תקיעה זו לתקיעה אחרונה של תשר"ת ואם סדרי תשר"ת הן עיקר המצוה ובהן הוא יוצא ידי חובה תעלה לו תקיעה זו לתקיעה ראשונה של תשר"ת אינו צריך לתקוע שנית לפני תשר"ת הראשון שהרי ממה נפשך הוא יוצא בתקיעה זו וכן הדין אם התנה בתקיעה אחרונה של תשר"ת שתעלה לו לתקיעה ראשונה של תשר"ת.

אבל אם לא התנה כן אין תקיעה אחת עולה לשני סדרים תשר"ת ותשר"ת ולא לתשר"ת ותשר"ת לפי שמצות צריכות כוונה ואם נתכוין בתקיעה זו להשלמת סדר תשר"ת אינה עולה להתחלת תשר"ת שאם תשר"ת עיקר המצוה א"כ כשנתכוין בתקיעה זו להשלמת תשר"ת לא תקע לשם מצוה כלל וכן בתקיעה שבין תשר"ת לתשר"ת:

ד' שיעור תקיעה האמורה בתורה כשיעור תרועה האמורה בתורה ושיעור תרועה האמורה בתורה כג' יבבות.

יש אומרים דהיינו ג' כחות בעלמא והם נקראים טרומיטין ועכשיו שתקנו חכמים לתקוע תשר"ת תשר"ת תשר"ת כדי לצאת מכל הספיקות שיש בתרועה צריך להאריך בתקיעה של תשר"ת כשיעור תרועה של סדר תשר"ת דהיינו ג' שברים בינונים שהם כג' גניחות בינוניות וכג' יללות קטנות שהרי הכל ביחד הוא תרועה של סדר תשר"ת ובסדר תשר"ת אינו צריך להאריך בתקיעותיו אלא כדי שיעור ג' שברים בינונים שזהו שיעור תרועה של סדר תשר"ת ובתקיעות של סדר תשר"ת אינו צריך להאריך אלא כדי שיעור ג' יללות קטנות שזהו שיעור תרועה של סדר תשר"ת.

ואם רוצה להאריך הרבה בכל תקיעה הרשות בידו להאריך כמה שירצה ולא אמרו שיעור לתקיעות אלא שלא יפחות מהשיעור וכן בתרועה יכול להאריך בטרומיטין כמה שירצה וכן בשברים אם מוסיף על ג' שברים אין בכך כלום ואינו כמפסיק בין התרועה או השברים לתקיעה שלאחריו כיון שעושה כל השברים או כל הטרומיטין בנשימה אחת.

ומכל מקום נהגו שלא להוסיף על ג' שברים אבל טרומיטין יכול לעשות כמה שירצה ויש עושין בסוף הג' שברים קול פשוט כעין תקיעה וכן עושין בסוף הטרומיטין אבל אין המנהג לעשות כן:

~ יום חמישי ~

ה' וצריך לזוהר בשברים של סדר תשר"ת שלא יאריך בשבר אחד מהג' שברים כדי שיעור ג' שברים בינונים

שישמענו לפיכך מי שהיה מהלך בדרך או יושב בתוך ביתו ושמע תקיעות מש"ץ יצא אם נתכוין לצאת בשמיעה זו שהרי הש"ץ הוא מתכוין להוציא את הרבים ידי חובתן בתקיעתו:

ח' מי ששמע תקיעת מצוה ואח"כ נסתפק לו אם נתכוין לצאת בשמיעתו צריך לתקוע לו שנית מספק אבל מי שהיה מהלך ועמד כדי לשמוע התקיעות מש"ץ ואח"כ נסתפק לו אם נתכוין לצאת בשמיעתו אין צריך לתקוע לו שנית דכיון שעמד מהליכתו חזקה שנתכוין לצאת ידי חובתו:

~ יום שלישי ~

ט' מי שבא לבית הכנסת כדי לשמוע התקיעות מש"ץ ולצאת ידי חובתו עם הציבור אע"פ שבשעה ששמע לא היה לו שום כוונה אלא שמע סתם יצא לפי שהוא נגרר אחר מחשבתו הראשונה שבא לבית הכנסת כדי לצאת ידי חובתו אבל מי שבא לבית הכנסת בסתם שלא נתכוין בכיאתו כדי לצאת ידי חובתו בשמיעת התקיעות מהש"ץ ואח"כ שמע בסתם בלא שום כוונה לא יצא דמצות צריכות כוונה כדי לצאת בהן ידי חובתן:

חלק ד סימן תקצ סדר הראוי לתקיעת שופר:

א' כמה תקיעות חייב אדם לשמוע בראש השנה תשע תר"ת תר"ת תר"ת לפי ששלוש פעמים תרועה נאמר בתורה שנים בראש השנה ואחד ביום הכיפורים של יובל ומפי השמועה למדו שהן למידין זה מזה ולכך הרי הוא כאלו כל השלוש פעמים תרועה נאמרים בכל אחת מהן וכל תרועה צריכה להיות פשוטה לפניה ופשוטה לאחריה והן הנקראים תקיעות סתם שנאמר והעברת שופר תרועה משמע שצריך להעביר קול פשוט ואח"כ תהיה התרועה, דלשון והעברת משמע העברת קול פשוט ואחר התרועה נאמר תעבירו שופר וגו' משמע שאחר התרועה צריך ג' להעביר קול פשוט וכן בכל תרועה ותרועה בין של יובל בין של ראש השנה שהן למדין זה מזה:

ב' תרועה זו האמורה בתורה מטרומיטין יבא וכתוב בעד החלון נשקפה ותייבב אם סיסרא משמע שהיבבא היא כקול שאדם משמיע כשהוא בוכה ומיילל ויש להסתפק אם יבא זו היא כמו שדרך החולים שמאריכים בגניחותם ומשמיעים קול אחר קול ומאריכים בהם קצת וזה נקרא גנח או שהיא כמו אדם המיילל ומקונן שמשמיע קולות קצרים מאד תכופים זה לזה וזה נקרא יליל או שהיא כמו שניהם ביחד זה אחר זה היללה אחר הגניחה שכן דרך הבוכה מנגנח ואח"כ מיילל.

ותיקנו חכמים כדי לצאת ידי כל הספיקות לתקוע תשר"ת ג' פעמים שמא התרועה היא גניחה ויללה ביחד ואח"כ תשר"ת ג' פעמים שמא התרועה היא גניחה לבד והיו היללות הפסק בין התרועה להתקיעה שלאחריה והתורה אמרה פשוטה לאחריה בלא הפסק קול שופר שאינו פשוט בינתיים

שנתבאר לפי סברא הראשונה או שלא האריך בשבר אחד מן השברים כשיעור שנתבאר לפי סברא האחרונה דהיינו ג' טרומיטין ובשבר אחד מן השברים האריך יותר משיעור שנתבאר לפי סברא הראשונה צריך לחזור ולתקוע (כדין הטועה בתקיעותיו ועל דרך שיתבאר) ואינו יכול לתפוס קולות של שתי הסברות כיון שהן סותרות זו את זו:

ח היכבות של תרועות וכן הג' שברים שהם במקום תרועה צריך לעשותן בנשימה אחת ואם לא עשאו בנשימה אחת לא יצא שתרועה אחת אמרה תורה ולא מופסקת לשתי תרועות.

אבל השלשה שברים ותרועה דתשר"ת אע"פ ששתיהן ביחד הן במקום תרועה אחת האמורה בתורה דשמא היא הגניחה והיללה ביחד זו אחר זו אעפ"כ אין צריך לעשותן בנשימה אחת לפי שאין דרך האדם לגנוח וליילל בנשימה אחת אלא מפסיק ביניהם כדי נשימה דהיינו שעושה נשימה בינתיים ולפיכך גם התוקע צריך לעשות נשימה בינתיים ומכל מקום לא יפסיק יותר מכדי לעשות נשימה אחת בינתיים ולא ימתין מלהריע עד שיקרא המקרא לפניו מלת תרועה אלא יריע מעצמו אחר השברים תיכף ומיד לאחר שעשה נשימה אחת:

~ שבת קודש ~

ז ויש אומרים דאע"פ שאין דרך האדם לגנוח וליילל בנשימה אחת, מכל מקום כיון דמה שאנו תוקעין שברים ותרועה הוא מחמת ספק דשמא זהו תרועה האמורה בתורה א"כ אין לנו להפסיק שהרי תרועה אחת אמרה תורה ולא מופסקת לשתי תרועות לפיכך אם עשאו בשתי נשימות לא יצא אלא יעשה אותן בנשימה אחת ומכל מקום יפסיק מעט ביניהם בענין שיהיו נחלקין לשתי קולות.

והמנהג במדינות אלו כסברא הראשונה ואין לשנות המנהג מפני המחלוקת אבל במקום שאין מנהג קבוע יש להנהיג לעשות בתקיעות מיושב בנשימה אחת כדי שתהיה הברכה שמברכין עליהם כהלכה לדברי הכל שאף לסברא הראשונה יש אומרים שאם עשאו בנשימה אחת יצא כמו התוקע תר"ת או תש"ת בנשימה אחת דיצא כמו שיתבאר אבל בתקיעות מעומד שאין מברכין עליהם יעשה בשתי נשימות כדי לחוש לסברת מי שאומר דלסברא הראשונה אם עשאו בנשימה אחת לא יצא.

התוקע תר"ת או תש"ת בנשימה אחת אם הפסיק מעט ביניהם בענין שיהיו נחלקין לג' קולות יצא ויש אומרים שלא יצא וצריך לחזור ולתקוע כל הג' קולות שהתקיעה הראשונה לא היה לה הפסק וסוף והתקיעה האחרונה לא היה לה ראש והתחלה שעושה הכל בנשימה אחת ואף על פי שהעיקר כסברא הראשונה, מכל מקום יש לחוש לסברא האחרונה ויחזור ויתקע כל הג' קולות:

י ואם משך והאריך בתקיעה האחרונה של בבא אחת

וג' יללות דהיינו טרומיטין שזהו שיעור תקיעה של סדר תשר"ת ואם מאריך בשבר אחד כשיעור זה יצא מכלל שבר ויקרא בשם תקיעה ובסדר תש"ת ששיעור תקיעה הוא כג' שברים בינונים לא יאריך בשבר אחד כדי שיעור ג' שברים בינונים שלא יצא מכלל שבר ויקרא בשם תקיעה ואם לא נזהר בכך אפילו בדיעבד לא יצא (לפי סברא זו).

ולכתחלה טוב לזהר שאפילו בסדר תשר"ת לא יאריך בשבר אחד כדי שיעור [ג'] טרומיטין לפי שזהו שיעור תקיעה של סדר תר"ת ואם יאריך כשיעור הזה יהא עליו שם תקיעת תר"ת לא שם שבר ולפיכך טוב לקצר בכל שבר ושבר בכל מה דאפשר רק שלא יקצר יותר מדאי כדי שיהא עליו שם גניחה ולא שם יללה דהיינו טרומיטין:

י ויש אומרים ששיעור יבבא היא ג' טרומיטין ושיעור תרועה כג' יבבות שהם ט' טרומיטין ושיעור תקיעה כשיעור תרועה ג"כ ט' טרומיטין ושיעור שברים בודאי לא פחות הוא משיעור תרועה ג"כ ט' טרומיטין לכל הפחות וא"כ צריך להאריך בכל שבר לא פחות מג' טרומיטין כדי שבג' שברים ביחד לא יהא פחות מט' טרומיטין כשיעור תרועה.

ולפי דבריהם צריך להאריך בתקיעות של תשר"ת לא פחות מן י"ח טרומיטין שזהו שיעור תרועה של סדר תשר"ת דהיינו ג' גניחות וג' יבבות ביחד שהם לא פחות מ"ח טרומיטין.

ויכול להאריך בכל שבר עד פחות מעט מן י"ח טרומיטין לפי שעד י"ח טרומיטין אין שם תקיעה ומכל מקום לכתחלה לא יאריך בשבר אחד כדי ט' טרומיטין שזהו שיעור תקיעה בסדר תר"ת וא"כ שם תקיעת תר"ת עליו אבל בדיעבד יוצא אם האריך בשבר של תשר"ת פחות מ"ח טרומיטין כיון שבוה הסדר עדיין אין עליו שם תקיעה.

ובסדר של תש"ת צריך להאריך בתקיעות כשיעור ט' טרומיטין שזהו שיעור [תרועה] של זה הסדר ולא יאריך בשבר כשיעור ט' טרומיטין ואם האריך אפילו בדיעבד לא יצא לפי שיצא מכלל שבר ונכנס בכלל תקיעות של זה הסדר:

~ יום שישי ~

ז ולענין הלכה יש להחמיר בשל תורה כסברא האחרונה דהיינו שיאריך בתקיעות תשר"ת כשיעור י"ח טרומיטין לכל הפחות ובתקיעות תש"ת תר"ת כשיעור ט' טרומיטין לכל הפחות ובכל שבר יאריך מעט כדי ג' טרומיטין ולא יאריך עד ט' טרומיטין אפילו בסדר תשר"ת ובכל תרועה צריך לעשות ט' טרומיטין כמו שנתבאר אבל בדיעבד שכבר תקע ושינה אחד מכל אלו אינו צריך לחזור ולתקוע מפני שיש לסמוך על סברא הראשונה.

אבל אם שינה בשני דברים בענין שלפי שתי הסברות לא יצא כגון שלא האריך בתקיעותיו כשיעור שנתבאר לפי סברא האחרונה והאריך בשבר מן השברים יותר משיעור

תקיעה צריך להיות בו ראש וסוף ואם נחלק תקיעה זו לשתי תקיעות כמו שחשב התוקע אין כאן ראש לתקיעה האחרונה ולא סוף לתקיעה ראשונה ולפיכך אין אנו הולכין אחר מחשבתו בזה אלא אנו חושבין תקיעה זו לתקיעה אחת ארוכה ועולה לו בשביל תקיעה אחרונה של בבא זו:

(פירוש סדר תשר"ת אחת או תש"ת אחת או תר"ת אחת נקראת בבא אחת) מבבות תשר"ת או תש"ת או תר"ת כדי שיעור שתי תקיעות כדי שתעלה לו תקיעה זו לשתי תקיעות דהיינו לשם תקיעה אחרונה של בבא זו ולשם תקיעה ראשונה של בבא שלאחריה לא עלתה לו אלא בשביל תקיעה אחת דהיינו תקיעה אחרונה של בבא זו לפי שכל

~ 'תורה אור' פרשת בשלח - הפרשה החסידית ~

אשירה לה¹

הַאֲהֵבָה. וְאִם גַּם זֹאת, אֵין עֲרוֹךְ אַהֲבָה וַיִּרְאֶה זֹו לְנַפְי אַהֲבָה וַיִּרְאֶה שֶׁהִיא לֵה מִימֵי קֶדֶם. וַיִּרְיֵדָה זֹו הִיא עֲרוֹךְ עֲלֵיָהּ, שְׁתַּתְעֵלָה בְּעַסֵּק הַתּוֹרָה וְקִיּוּם הַמִּצְוֹת. וְצִרְיֵד לֵהבִין הִיתְרוֹן וְהַמְעַלָּה שְׁבַעֵסֵק הַתּוֹרָה וְקִיּוּם⁷ הַמִּצְוֹת - יִתֵּר עַל דְּחִילוֹ וְרַחֲמֵיו שֶׁהִיא לֵה.

אך הנה נודע מאמר⁸: "אדון הנפלאות, הממדד בטובו בכל יום תמיד מעשה בראשית", שמראשית השתלשלות ועד סוף כל הנבראים, הם מתחדשים בכל יום מאן ליש. והתחדשות זו היא בבחינת 'ממלא כל עלמין', להיות דרך השתלשלות מעולה לעולה, תחלה רוחניות, עולמות עליונים ושכלים נבדלים, ואחר כך יורד ומשתלשל למטה מטה, עד שנתגשם החיות להיות מעשה שמים וארץ גשמיים.

וכמשל הנשמה המתפשטת בגוף, שראשית הגלוי - במוח - השכל; ואחר כך בפה - הדבור; ואחר כך בידים - המעשה כו'. והתחדשות זו, להיות בבחינת מעלה ומטה, רוחניות ונשמיית - הוא "בטובו", שהיא מדת טובו ורחמנותו. וכמו שכתוב (תהלים קמ"ב, ט): "טוב

"אֲשִׁירָה לֵה" כִּי גָאֵה גָאֵה וְגו'¹ (פרשתנו טו, א): וְתַרְגָּם אוֹנְקֵלוֹס: "גִּיאָה עַל גִּיּוֹתְנִיא² וכו'".

ויכן בהקדים להבין ענין ירדת הנשמה לעולם הזה, שירידה זו צורך עלייה היא פגודע.

והנה, הנשמה קודם בואה לעולם הזה היתה עומדת לפני ה' ביראה ואהבה, כמו שכתוב (מלכים ב' ה, טו): "כי ה' אשר עמדתי לפניו". ואי אפשר לה לעמוד למעלה לפני ה' בלא דחילו ורחימו, כי בלא דחילו ורחימו לא פרוחא לעילא³.

ועל זה נאמר (תקאל א, יד): "והחיות רצוא ושוב כמראה הבזק" (הגם שזה נאמר על המלאכים, הוא הדין לנשמות וכל צבא מעלה) - "רצוא" - באהבה להיות נכספה וגם בלתי נפשו⁴ כו'. "ושוב" - ביראה, כי מי הוא אשר ערב לבו לנשת⁵ כו'.

אך בירידתה לעולם הזה נתעלמו הדחילו ורחימו, ונתלבשה בגוף הגשמי, ולא יכלה עוד להיות תמיד בבחינת "רצוא ושוב כמראה הבזק" כמו שהיתה למעלה, כי אם לפרקים ועתים מוזמנים שתתעורר⁶

1. (תורת חיים דבור המתחיל "אשירה לה") [שמות קסד, ב]. אור התורה דבור המתחיל "קצור והקנת כו' לה" [פרך ב עמוד תקטז]. תהות לדבור המתחיל "אשירה" [שם עמוד תקטז]. - הערת קבור קדושת אדמו"ר בהערות וציניום.
2. נאמר בשבת פרשת בשלח, שירה, יג שבט תקס"ו. והוא תהת המהרי"ל. תהות וקצור מאדמו"ר תצמח צדק - באור התורה הנ"ל. בגוף פתב די קדש אדמו"ר תצמח צדק נחלק המאמר לנ' סעיפים ונסמנו כאן פתצאי רבוע. תהת קבור קדושת אדמו"ר האמצעי נרפסה במאמרי אדמו"ר האמצעי שמות עמוד קח. וראה בתורת חיים הנ"ל.
3. ביאר על המאמר ומתחיל "אדון הנפלאות" (תהת המהרי"ל?) נרפס בספר המאמרים תקס"ו חלק א עמוד רצ. תהות רצ. באור התורה בשלח (שמות פרך ח) עמוד כ'תתסא. תהת אדמו"ר האמצעי נרפסה במאמרי אדמו"ר האמצעי

1. שמות עמוד קכב.
2. (נאח על נאים).
3. כלי וראה ואהבה לא פורחת למעלה. ראה תקוני ותר תקוני י"ד דף כה, ב).
4. (תהלים פד, ג): "נכספה וגם בלתי נפשו". [כן הוא בכתב די 1052].
5. (על פי ורמב"ל, כא: "כי מי הוא זה ערב את לבו לנשת אלי נאם ה").
6. [בכתב די הנ"ל: שתעורר].
7. [שם: כל].
8. (פרכת "יוצר אור").
9. (פיוט לזמרים נוראים "יכל מאמינים").

1. (תורת חיים דבור המתחיל "אשירה לה") [שמות קסד, ב]. אור התורה דבור המתחיל "קצור והקנת כו' לה" [פרך ב עמוד תקטז]. תהות לדבור המתחיל "אשירה" [שם עמוד תקטז]. - הערת קבור קדושת אדמו"ר בהערות וציניום.
2. נאמר בשבת פרשת בשלח, שירה, יג שבט תקס"ו. והוא תהת המהרי"ל. תהות וקצור מאדמו"ר תצמח צדק - באור התורה הנ"ל. בגוף פתב די קדש אדמו"ר תצמח צדק נחלק המאמר לנ' סעיפים ונסמנו כאן פתצאי רבוע. תהת קבור קדושת אדמו"ר האמצעי נרפסה במאמרי אדמו"ר האמצעי שמות עמוד קח. וראה בתורת חיים הנ"ל.
3. ביאר על המאמר ומתחיל "אדון הנפלאות" (תהת המהרי"ל?) נרפס בספר המאמרים תקס"ו חלק א עמוד רצ. תהות רצ. באור התורה בשלח (שמות פרך ח) עמוד כ'תתסא. תהת אדמו"ר האמצעי נרפסה במאמרי אדמו"ר האמצעי

רְמָה בַּיָּם", כְּמוֹ שִׁיתְבָּאָר, מִפְּנֵי שֶׁהַפּוֹסֵם, הַנֶּגֶם שֶׁהוּא מְפַל לְרוֹכְבוֹ, עַל כֵּן זֶה יֵשׁ בּוֹ מַעֲלָה יְתִירָה, שֶׁיִּכְוֹל לְרוֹץ וּלְהוֹלִיךְ אֶת הַרוֹכֵב לְמָקוֹם שֶׁלֹּא הָיָה הַרוֹכֵב יָכוֹל לְהַגִּיעַ שָׁם בְּלִי סוּם.

כִּד כָּל צִירוּפֵי אוֹתִיּוֹת הַתּוֹרָה יֵשׁ בָּהֶם יִתְרוֹן וּמַעֲלָה זוֹ, שֶׁבְּדִבְרֵי קוֹת נֶפֶשׁ הָאָדָם בְּצִירוּפֵי אוֹתִיּוֹת, אֵף שְׂאִינוּ יוֹדֵעַ וּמִכֵּן הַעֲנִין עֵינָיו הַשְּׂכָל, רַק שֶׁהוֹגֵה וּמְדַבֵּר בָּהֶם (לֵאמֹר הַרְהוּר דְּלֹא כְּדַבּוּר דְּמִי¹⁵), הָרִי הֵם מַעֲלִים אֶת הַנֶּפֶשׁ לְמָקוֹם שֶׁלֹּא הִיְתָה הַנֶּפֶשׁ מִנְּעִת שֵׁם מִצַּד שְׂרָשָׁה.

כִּי שְׂרָשׁ אוֹתִיּוֹת הַתּוֹרָה הִיא הַגְּבִיָּה לְמַעֲלָה מִשְׂרָשׁ הַנֶּפֶשׁ. ד' אַבָּא יִסְדַּ בְּרַתָּא¹⁶. אֵלֶּךָ שֶׁהָאָדָם צְרִיךְ לְהִיּוֹת בְּחִינַת 'רוֹכֵב' לְהַאוֹתִיּוֹת, שֶׁיְהִי מוֹשֵׁף וּמְנַהֵיג עַל יְדֵי דְחִילוֹ וּרְחִימוֹ, שֶׁעוֹרֵר כְּפִי אֲשֶׁר יוֹכֵל שְׂאֵת, "כֵּן הָיָה לְפָנֶיךָ שֶׁעוֹרָא דִּילֵיהּ"¹⁷. וְאִפְּלוּ הָאֲהָבָה הַטְּבָעִית הַמְּסוּתֶרֶת בּוֹ, כִּי בְּלֹא דְחִילוֹ וּרְחִימוֹ כֻּלָּל – לֹא כְּרַחֵא לְעֵילָא.

וְכֵמוֹ שֶׁהוּא לְעֲנִין תּוֹרָה, כִּד הוּא לְעֲנִין שְׂאֵר מִצְוֹת, דְּכַתְּבִי (נִרְא יֵה, י"ט): "וְשִׁמְרוּ דְרָךְ ה' לְעֲשׂוֹת צְדָקָה וּמִשְׁפָּט. לְמַעַן הִבִּיא ה' עַל אַבְרָהָם אֶת אֲשֶׁר דִּבֶּר עֲלֵיוֹ". שְׁעַל יְדֵי הַמִּצְוֹת שֶׁנִּקְרְאוּ דְרָךְ כֻּלָּל בְּשֵׁם "צְדָקָה וּמִשְׁפָּט", כְּמוֹ שִׁיתְבָּאָר, נִמְשָׁךְ עַל בְּחִינַת אַבְרָהָם שֶׁהִיא מִדַּת הָאֲהָבָה¹⁸ בְּרִצּוֹא – "הַלּוֹךְ וְנִסְוֵעַ" (לֵךְ לֵךְ י"ב ט) – "אֵת אֲשֶׁר דִּבֶּר עֲלֵיוֹ", "עֲלֵיוֹ" דִּיקָא, הוּא בְּחִינַת "אֲדוֹן הַנֶּפְּלְאוֹת" שֶׁהוּא לְמַעֲלָה מַעֲלָה מִהַשְּׂנֵת הַנֶּפֶשׁ וּדְבִיקוֹתוֹ בְּאֵלִקִּים חַיִּים, שְׁלֵכֵן הִיא בְּחִינַת שׁוּב כְּנ"ל :

(ב) וְכִיאוּר זֶה הוּא:

כִּי הִנֵּה "דְרָךְ הַנְּהִיָּה" – פִּירוּשׁ: דְרָךְ וּמְכוּא לְהִיּוֹת הַנְּהִיָּה. דְהֵינּוּ, שֶׁיְהִיָּה בְּחִינַת "הַנְּהִיָּה", הַמּוֹרָה עַל הַתְּהוּוֹת הַעוֹלָמוֹת מֵאִין לְאִשׁ עַל יְדֵי אוֹתִיּוֹת שֵׁם הַנְּהִיָּה – יו"ד – חֲכָמָה כו"ל¹⁹. כִּי הָרִי הוּא יִתְבָּרַךְ לְמַעֲלָה מִן הַחֲכָמָה,

ה' לְכָל וְרַחֲמֵי עַל כָּל מַעֲשָׂיו". כִּי הוּא יִתְבָּרַךְ אִין-סוֹף ה'סוֹבֵב כָּל עֲלָמִין, "הַשְּׂוֹהֵ וּמוֹשֵׁה קַמְן וְגוֹלוֹ"¹⁰ – מַעֲלָה וּמַפְּהָ, גְּשָׁמִיּוֹת וְרוּחַנִיּוֹת שׁוֹיִן לְפָנָיו כו"ל.

זֶהוּ "אֲדוֹן הַנֶּפְּלְאוֹת" – פִּירוּשׁ: שְׂאִפְּלוּ בְּחִינַת "נֶפְּלְאוֹת", שֶׁהֵן "עֲלָמִין סְתִימִין" כו"ל – אִין עֲרוּךְ אֵלֵינוּ יִתְבָּרַךְ, וְכֵמוֹ שֶׁכְּתוּב (פְּרָשְׁתִּי טו, י"א): "עוֹשֵׂה פֶּלֶא" – שֶׁבְּחִינַת פֶּלֶא הוּא בְּחִינַת עֲשִׂיהָ כו"ל.

וְהִנֵּה, דְבִיקוֹת הַנֶּפֶשׁ בְּשְׂרָשָׁה בְּאֵלִקִּים חַיִּים הִיא מִחֲמַת הַשְּׂנֵתָה אֶת הַחִיּוֹת הַמְּתַפְּשֵׁט מְאוּר אִין-סוֹף בְּרוּךְ-הוּא לְהַחִיּוֹת הַעוֹלָמוֹת, "כִּי עֲמָךְ מְקוֹר חַיִּים כו"ל" (תְּהִלִּים לו, י'), שְׁעַל יְדֵי זֶה הִיא בְּחִינַת רִצּוֹא "לְאֲהָבָה אֶת ה'" [..] כִּי הוּא תְּיִיךְ" (נִצְבִּים ל, ב) – "תְּיִיךְ" דִּיקָא.

אֵךְ "אִם רִץ לְכַד שׁוֹב לְאַחֵר"¹¹, לְפִי שֶׁהוּא יִתְבָּרַךְ בְּעֲצֻמוֹ הוּא "אֲדוֹן הַנֶּפְּלְאוֹת" וְ"עוֹשֵׂה פֶּלֶא", וְאִינוּ כְּכֻלָּל הַשְּׂנֵת הַנֶּפֶשׁ וּדְבִיקוֹתָהּ, וְלִכְפֵּךְ הִיא בְּבְחִינַת שׁוּב.

זֶהוּ "נוֹרָא תְּהִלוֹת, אֲדוֹן הַנֶּפְּלְאוֹת"¹²; "נוֹרָא תְּהִלוֹת עוֹשֵׂה פֶּלֶא" (פְּרָשְׁתִּי שֵׁם); כִּי לְפִי שֶׁהוּא "אֲדוֹן הַנֶּפְּלְאוֹת", "עוֹשֵׂה פֶּלֶא", לְכַד הוּא "נוֹרָא תְּהִלוֹת" – שִׁירָאִים לְהַלְלוֹ כו"ל; אֲבָל עַל יְדֵי עֶסֶק הַתּוֹרָה וְקִיּוּם הַמִּצְוֹת תְּהִיָּה דְבִיקוֹת הַנֶּפֶשׁ בְּבְחִינַת 'סוֹבֵב כָּל עֲלָמִין' – "אֲדוֹן הַנֶּפְּלְאוֹת".

כִּי הִנֵּה הַתּוֹרָה וְהַמִּצְוֹת נִמְשָׁכִים מִבְּחִינַת "אֲדוֹן הַנֶּפְּלְאוֹת" וְסוֹבֵב כָּל עֲלָמִין. זֶה הָיָה עֲנִין קְרִיעַת יִסְסוּף קוֹדֶם מִתְּנִיתוֹרָה – "הִפְךָ יָם לְיַבְשָׁה" (תְּהִלִּים סו, י'), שֶׁהֵם הוּא בְּחִינַת עֲלָמָא־דְאַתְפְּסִיָּא, כְּמֵאִמֵר רְבוּתֵינוּ זְכוּרֵנוֹם לְכַרְכָּה¹³: "כֵּן מוֹה שֶׁיֵּשׁ בְּיַבְשָׁה יֵשׁ בַּיָּם". אֵלֶּךָ שֶׁהַיָּם מְכַפֵּים וְאִינֵם נְרָאִים; שֶׁבְּחִינַת עֲלָמָא־דְאַתְפְּסִיָּא בָּא לְיַדֵי גִילּוֹי בְּבְחִינַת עֲלָמָא־דְאַתְנַגְלִיָּא כְּדִי לְהִיּוֹת גִּילּוֹי הַמְּשַׁכֵּת הַתּוֹרָה בְּמִתְּנִיתוֹרָה.

וְהִנֵּה, צִירוּפֵי אוֹתִיּוֹת הַתּוֹרָה נִקְרְאוּ בְּשֵׁם "סוּסִים"¹⁴, עַל דְרָךְ מְשָׁל. וְעַל זֶה נֵאֱמָר (פְּרָשְׁתִּי שֵׁם): "סוּם וְרוֹכְבוֹ

10. (קַטָּן וְגוֹלוֹ – בְּכַתֵּב יָד שֵׁם לִיְתָא וְנִכְתָּב בְּמִקְוֵמוֹ: כו"ל).
 11. (סְפָר יְצִירָה פָּרָק א מִשְׁנֵה ח).
 12. (בְּרַפְת "יוֹצֵר אוֹר").
 13. (חֲלוּץ כְּבו, א. וְיִשְׁלַמֵי שְׁבַת פָּרָק יד הַלְבָּה א).
 14. (רֵאָה תְּקוּנַי זְהַר בְּהַקְדָּמָה, ח, א. רֵאָה גַם לְעֵיל סב, ג וְאִילָךְ. לְקַמְן דְּבִיּוֹר הַמְּתַחִיל "לְסוּסִיָּתִי" סג, ד וְאִילָךְ).
 15. (בְּרַכּוֹת כ, ב).
 16. (אַבָּא חֲכָמָה) יִסְדַּ חֲפַת (מַלְכוּת). זְהַר חֲלָק ג פְּנַחֵם רַמָּה, א. רַנֵּה, ב. רַנֵּה

א. תְּקוּנַי זְהַר תְּקוּן כֹּא דָף סא, ב).
 17. (כֵּן אֲחֵר לְפִי שִׁיעוּרֵי. זְהַר חֲלָק א וְרַקָּא קג, ב).
 18. (רֵאָה יִשְׁעִיה נֹא ח: "אַבְרָהָם אֲהָבִי". רֵאָה זְהַר חֲלָק א לֵךְ לֵךְ פה, א. חֲלָק ג וְאַתְתָּנֵן רַסג, ב. רַסו, א. תְּנִיָּא. אֲגַרַת תְּקַדָּשׁ סִימָן יג).
 19. (ה' – בִּינָה, ו' – וָא, ה' אַחְרוּזָה – מַלְכוּת. – תְּקוּנַי זְהַר בְּהַקְדָּמָה ג, א. וְרֵאָה תְּנִיָּא אֲגַרַת תְּמַשׁוּבָה פָּרָק ד. וְרֵאָה זְהַר בְּרֵאשִׁית לֹא, א. רַעֲיָא מְהִימָנָא מְשַׁפְּטִים קַנְג ב. אֲדָרָא זִקְטָא הָאוּנוֹ רַצ, ב וְרֵאָה פְּרָדֵם שְׁעַר (כו) הַאוֹתִיּוֹת פָּרָק יג).

להיות "דרך הויה לעשות צדקה כו", שיהא התלבשות אור אין-סוף ברוך-הוא בבחינת תורה ומצות. ולהיות "אנת חכים כו", שהוא מדת טובו ורחמנותו להיות התלבשות זה והמשכה זו, כמאמר²⁶: "אב הרחמן, המהולל כו".

ועל זה נאמר (תהלים צט, ד): "מִשְׁפָּט וצְדָקָה בִּיעֲלֹב אַתָּה עֲשִׂיתָ", שעל ידי "משפט וצדקה" ש"ביעקב" נעשה בחינת "אתה", דהיינו גילוי אלהות.

אך הנה בצדקה זו – "מִשְׁפָּט" בתיב בה, כמו שכתוב (נרא יה, ט): "לעשות צדקה ומשפט"; "משפט וצדקה ביעקב". פי לא די לעורר בחינת חסדו וטובו ותבונה בלבד. פי מאחר שהיא התעוררות בחינת אין-סוף "הששה ומשנה כו", הנה בבחינה זו נאמר (משלי ל, כח): "שממית בידים תתפש והיא בהיכלי מלך", שגם השממית – היא בחינת הקליפה וסמרא-אחרא – יש לה יניקה ואחיזה כו. וכענין "לא כאברהם שיצא ממנו ישמעאל כו"²⁷.

וצריך לעורר בחינת "משפט" למעלה, שלא יומשך חיות ויניקה אלא בסמרא-צדקושה – "יאר ה' פניו אליך [..], וישא ה' פניו אליך" (ישא ו, כהיט), היינו פנימית ועיקר החיות. אבל יניקת החיצונים וסמרא-אחרא היא ממותרות צפונים ושערות כו. ובחינת משפט זה אשר לאלהים – הוא²⁸ על ידי אתערותא-דלתתא, בחינת משפט שעושה האדם בנפשו על מותרות חיי גופו נגד הצדקה.

פי הנה אמרו רז"ל: "תיך קודמין לחיי חבירך". ודוקא "תיך" מפש, כמשל תקותו של מים שאם ישותו שניהם ימותו כו, פדאיתא בגמרא²⁹. מה שאין פן המותרות שלך אינן קודמין לחיי חבירך, שאינו בדין שיפגם האדם את נפשו בתפוגקי עלמא וחבירו ימות ברעב חס ושלום.

ועל ידי משפט זה שעושה האדם, שלא לתת יניקה וחיות מותרות הגוף – גורם למעלה בחינת משפט, שלא

ו"אנת הוא חכים כו"²⁰. פירוש – על דרך "במקום שאתה מוצא גדולתו שם אתה מוצא ענותותו"²¹. פי "כולם בחכמה עשית" (תהלים קד, כד) עשה גשמיית. וכתוב (שעה מב, ח): "אני הויה הוא שמוי" – "שמוי בלבד, כמשל השם שאינו מערף ומהות העצמית כו".

ו"עד שלא נברא העולם היה הוא ושמו בלבד"²². פירוש "בלבד" – בבחינת העלם. וכדי להיות הויה בבחינת גילוי, נמשכה מדת טובו ורחמנותו – "טוב ה' לכל, ורחמיו על כל מעשיו" (תהלים קכז, ט); "המחידש בטובו כו"; "הטוב פי לא כלו רחמיו כו"²³, היא בחינת "רחמים רבים" שלפני האצילות, שהוא למעלה מעלה מסדר ההשתלשלות.

פי מדת הרחמים שבסדר ההשתלשלות יש בנגדה מדת הדין המצמצמת – "ימינא ושמאלא" כו, והיא בחינת מדה וגבול. אבל "רחמים רבים" שלמעלה מהשתלשלות, הוא רחמנות שאין לה שעור ולא ערך; אפילו בערך אדם שמרחם על הזבוב – שרחוקה היא ממהות ומדרגת האדם – על כל זה יש לה איזה ערך שהיא בריה כמוהו. מה שאין פן לאין-סוף ברוך-הוא – אין ערוך אליו כלל, ואפילו עולמות עליונים – בחינת "נפלאות", ולכן גם עליהם נופל מדת הרחמים הגדולה הזאת, פי הוא אין-סוף ברוך-הוא ה'סובב כל עלמין כו, והוא "הששה ומשנה כו"²⁴.

ועל זה נאמר "חגון ורחום הויה" (תהלים קיא, ד), שהקדים בחינת "חגון ורחום" להיות "הויה", שתן הן "י"ג מכליון דרחמי"²⁵ – מקור האצילות כו, כמו שנתבאר במקום אחר. וזהו "דרך" והמשכה להיות בחינת "הנר"ה", והיא על ידי אתערותא-דלתתא ב"צדקה ונמשפט", שהן דרך כלל כל מצות התורה, כמו שיתבאר.

ובפרטות הוא מצות הצדקה, שהיא התעוררות מדת הרחמנות להשפיע במדת טובו וחסדו "להחיות רוח שפלים" (שעה נז, טז), ועל ידי זה אתערותא-דלעילא

20. "ולא בחכמה ידעא". – תפוני ותר בהקדמה "פתח אליהו" י, א. תרגום: אתה הוא חכם ולא בחכמה תירועה (לנבראים).
21. (מגילה לא, א).
22. (פרקי דרבי אליעזר פרק ג).
23. (נפח תפלת העמידה).
24. (קטן וגדול". פייט למים נודאים "וכל מאמינים").
25. ("ג מדות הרחמים).

26. (ברכת "ברוך שאמר").
27. (פסחים נו, א).
28. (על פי דברים א, ז): "פי המשפט לאלקים הוא").
29. (בבא מציעא סב, א: שנים שהיו מהלכין בדרך ויחד אחד מהן קתון של מים. אם שותין שניהם – מתים. ואם שותה אחד מהן – מניע לישוי. . . עד שבא רבי עקיבא ולמד (בהר כה, לו): "וחי אחיך עמך" – תיך קודמים לחיי חבירך. וראח תניא, אגרת הקדש סימן טז).

לגוף, פנופר לעיל. :

וזהו תכלית ירידת הנשמה לעולם הזה:

כי בירידה זו, אף שהיא ירידה גדולה בבחינת דחילו ורחימו, אף על פי כן גדלה מעלתה – שנעשית בחינת בעלת השובה אחרי ירידתה לעולם הזה, שצריכה לשוב בו, כמו שנתבאר במקום אחר, ו"במקום שבעלי תשובה עומדים אין צדיק גמור כו"³⁵. כי בחינת רחמים רבים שלמעלה מעלה, הוא המתנגלה בבחינת בעל תשובה. דהיינו אחר ירידת הנשמה לעולם הזה, שאז הרחמנות גדולה מאד (מה שאין פן קודם בואה היא בבחינת צדיק גמור) דוקא.

ולכן אמרו רבותינו זכרונם לברכה³⁶: "אין עומדים להתפלל אלא מתוך סובד ראש", ופירש רש"י – הכנעה. דהיינו לעורר רחמים רבים על נצוץ אלהות³⁷ בו, שעל ידי זה מעורר רחמים רבים למעלה ממקור הרחמים, ולהמשיך בחינת "חגון ורחום", להיות גילוי הויה בעסק התורה והמצוות, ולהיות אור אינסוף בתוכה בו. ולכן ירידה זו דוקא היא צורך עלייה:

(ג) [וזהו] "אשירה להויה כי גאה גאה" (פרשתו טו, א):

פי ענין שירה הוא התעוררות בחינת שמחה, דהיינו בחינת גילוי. פי עצבות ומרה שחורה היא קמיטת וכניצת החיות, והשמחה היא גילוי והתפשטות החיות, כמו "צחקו פניו בו"³⁸. וגילוי זה הוא, להיות גילוי בחינת הויה מאור אינסוף ברוך הוא ה'סוכב כל עלמין, "אדון הנפלאות בו".

ולהיות בחינת הויה, יו"ד – חכמה בו, הוא על ידי המשכת גילוי "כי גאה גאה": גיאות היא בחינת "נפלאות", ו"גאה גאה" הוא בחינת "אדון הנפלאות", דהיינו שיהא גילוי המשכת חסדו וטובו של מעלה מעלה, בחינת רחמים רבים שלפני אצילות.

וימשך חיות המותרות, שהן החיצונים וסמרא אחרא. וזהו שמשבחים ומברכים את ה' (תהלים לו, ה): "אוהב צדקה ומשפט". :

והנה, גם שאר מצות התורה נקראות בשם "צדקה" על דרך זה:

כי רמ"ח מצות עשה הם רמ"ח אברין דמלכא³⁰. היינו כמו על דרך משל האבר שמלוכש בו חיות הנשמה, שמפלעדי החיות זה, נשאר הגוף פאבן דומם; כך הנה המצות הם בחינת "אברין דמלכא" – שמלוכש בהם חיות ואור אינסוף ברוך הוא.

ולהיות נמשך חיות זה, הוא גם פן מחמת מדת טובו ורחמנותו, פנופר לעיל, על ידי אתערותא דלתתא בקיום מעשה המצות בפועל ממש. כמו תפלין, לכתוב על קלף של בהמה פרשיות ואפורות, שעל ידי זה ממשך בהם קדושה עליונה מאור אינסוף ברוך הוא להיות כנשמה לגוף המצות, והיא בחינת מדת הרחמים, להחיות ל"מאן דלית ליה מגרמיה"³¹ וכו'.

וזהו שכתוב: "לעשות את כל דברי התורה הזאת" (תבוא כח, גז, ועוד); "ושמרתם ועשיתם אותם" (עקב ו, יב) – "אתם פתיב"³², כמו שנתבאר במקום אחר³³.

ולכן נקרא המקיים התורה והמצות בשם צדיק. ומעלת צדיק היא מעלה רבה מאד, ששיבחו הפתוב (משלי י, כה): "וצדיק יסוד עולם". ואמרו רבותינו ז"ל³⁴: ראה [...] בצדיקים כו' עמד ושתלן כו'. ולכאורה לשון צדיק הוא שהוא צדיק בדינו, ואינו עושה עול לבריות – ואין זו מעלה גדולה כל כך?

אלא עיקר שם צדיק – על שם שהוא בעל צדקה, שהוא המשפיע צדקה וחסד במדת טובו ורחמנותו, להחיות את המצות, על ידי קיומם במעשה בפועל ממש, ולהמשיך להם חיות ואור אינסוף ברוך הוא כנשמה

30. (ראה תקוני דבר תקון ב).

31. (למי שאין לו מעצמו, ראה דבר חלק א ויצא קסח, ב, ועוד).

32. (קדושים כ, ח): "ושמרתם את חקותי ועשיתם אתם אני ה' מקדשכם"; בחקותי כו, ג: "אם בחקותי תלכו ואת מצותי תשמרו ועשיתם אתם, ובהרש ריש פרשת בחקותי קי, ב: "מאן דעביד פקודי דאורייתא ואויל באורחיו ככבול, פאילו עביד ליה לעילא, אמר הקדוש ברוך הוא, פאילו עשאוני, ועל דא ועשיתם אותם – אתם פתיב". ונקרא רבה על הפסוק ריש פרשת בחקותי (פרשה לה, ז): "אם שמרתם את התורה הריני מעלה עליכם פאלו אתם עשיתם אותם, ועשיתם אתם". וראה סנהדרין צט, ב על הפסוק (תבוא כח, ח) "ושמרתם את דברי תורת הויה ועשיתם אתם"; [המלמד פן חבירו תורה] פאילו עשאו לעצמו, שצאמר ועשיתם אותם, אל תקרי אותם אלא אתם". ראש השנה כה, א

על הפסוק "אשר תקראו אותם" – "אתם אפילו שנגנין כו").

33. (ראה גם לעיל בראשית א, א. מקץ לו, ד).

34. (ויקרא לה, ב): "ראה הקדוש ברוך הוא בצדיקים שהם מועטים עמד ושתלן בכל דור ודור וכו', וכמו שכתוב: "וצדיק יסוד עולם".

35. ("יכולים לעמוד").

36. (ברכות לו, ב בפושנה).

37. (ראה תניא פרק מה. אגרת התשובה פרק י. אגרת הקדוש סימן ו. לעיל ויצא כד, א. ובכמה מקומות).

38. (לשון תו"ל בכמה מקומות. ובפירוש רש"י (נבחים יט, ב, ועוד): מפני שמחה).

"וְזַמְרַת" - מְלִשׁוֹן "וְכִרְמֶךָ לֹא תִזְמַר" (פְּתַר כַּה, ד), שְׂהוּא לְשׁוֹן פְּרִיָּתָהּ; וְכִמּוֹ הַחוּצָב אֲכַן מִתְּהַר, וְכֵד נְחָצְבוֹ אוֹתוֹת י"ה מ' אֲדוֹן הַנְּפִלְאוֹת" וְנֶאֱחָה גָּאָה" לְהוֹת בְּבַחֲנִית גְּלוֹי.

וְחֻצִיבָה זֹה הִיא בְּבַחֲנִית "עֵינֵי", בְּחִינַת גְּבוּרָה, לְהוֹת בְּחִינַת "אֵנֶת חַכִּים כו'". שְׂהוּוֹ עֲנֻתְנוֹתוֹ, וְ"הֵן הֵן גְּבוּרוֹתָיו"⁴⁰ וְצִמְצוּמִים כו'. גַּם צְרִיךְ לְהוֹת בְּחִינַת צִמְצוּם שְׂלֵא יִלְךְ הַשֹּׁפֵעַ לְמוֹתְרוֹת כְּנ"ל.

וְאַחַר כֵּךְ נַעֲשֶׂה בְּחִינַת "זֶה אֲלֵי כו'" (פְּרִשְׁתֵּנוּ שֵׁם) - בְּחִינַת גְּלוֹי הַנְּרָמֵז בְּ"ר"ה", וְזֶהוּ "וְאִנְהוּ" (שֵׁם). אֲךְ גְּלוֹי זֶה יְהִיָּה לְעֵתִיד־לְבֹא - "לְמַחֵר לְקַבֵּל שְׂכָרָם"⁴¹, אֲכַל "הַיּוֹם - לְעֵשׂוֹתָם" (וְאַתְחַנֵּן ג, יא).

וְזֶה שְׂפָתוֹב: "וְאֶמֶר בְּיוֹם הַהוּא, הִנֵּה אֲגָלְקִינוּ זֶה קְוִינֵנוּ ל"ו" (יִשְׁעִיה כה, ט). פִּירוּשׁ: "קְוִינֵנוּ" - מְלִשׁוֹן קְוִין וְהַמְשָׁכוֹת, שְׂאֵנְחָנוּ עֲשִׂינוּ אֶת הַקְּוִין וְהַמְשָׁכוֹת שֶׁל שֵׁם הַיּוֹ"ה לְהוֹת בְּבַחֲנִית גְּלוֹי: יד"ד - קוֹצָא לְעִילָא וְקוֹצָא לְתַתָּא"⁴²; ה' - ג' קוִין, אוֹרְךָ⁴³ וְרוֹחֵב כו'.

וְעַל זֶה נֶאֱמַר "אֲמַרוּ צְדִיק כִּי טוֹב" (יִשְׁעִיה ג, י) - שְׂעַל יְדֵי הַצְּדִיק נִמְשָׁךְ "טוֹב ה' לְכֹל יְגוֹ" (תַּחֲלִים קמח, ט).

שְׂבַבְחִינָה זֹה "סוּם וְרוֹכְבוֹ רָמָה בְּיָם" - שְׂגִילוֹי בְּחִינָה זֹה הִיא לְמַעְלָה מְעַלָּה מְבַחֲנִית "סוּם וְרוֹכְבוֹ", שְׂהֵם בְּחִינַת צִירוּפֵי אוֹתוֹת הַדְּבִיר שְׂבַבְחִילוֹ וְרַחֲמוֹ כְּנֹכַר לְעִיל; כְּמוֹ שְׂגֵם הַסּוּם עַל דְּרָךְ מְשָׁל אֵינוּ יוֹכֵל לְרוֹץ בְּיָם.

וְלָכֵן נֶאֱמַר בְּקִרְיַעַת יָם סוּף (פְּרִשְׁתֵּנוּ יד, יד"טו): "וְאַתֶּם תַּחֲרִישוּן [..] מַה תַּצְעַק אֵלַי וְגוֹמַר": כִּי כְּדֵי שְׂיִהְיֶה הַיָּם לְיִבֶשֶׁה, דְּהֵינּוּ דְעִלְמָא דְאַתְפְּסִיָּא תְּהִיָּה בְּבַחֲנִית עִלְמָא דְאַתְגִּילָיָא, לְשִׁנּוֹת סֵדֵר הַהִשְׁתַּלְשְׁלוֹת - הוּא עַל יְדֵי יְרִידָה גְּדוּלָה וְעִצּוּמָה מְלַמְעַלָּה מְעַלָּה מְסֻדֵר הַהִשְׁתַּלְשְׁלוֹת, מְבַחֲנִית אֵינְסוּף בְּרוּךְ-הוּא ה'סוֹכֵב כֹּל עִלְמִין, "הַשְּׂוֹה וּמְשׁוּה כו'", "אֲדוֹן הַנְּפִלְאוֹת", וְ"נֶאֱחָה גָּאָה" עַד שְׂיִהְיֶה הַכֹּל בְּבַחֲנִית בְּפוּל כו'.

וְלָכֵן "רָמָה" יֵשׁ בּוֹ שְׁנֵי פִירוּשִׁים: לְשׁוֹן הַתְּרוּמָמוֹת וְהַעֲלָאָה; וְלְשׁוֹן הַשְּׁלֵכָה, שְׂהוּא מְלַמְעַלָּה-לְמַפָּח - כִּי הִיא בְּחִינַת גְּלוֹי אוֹר אֵינְסוּף בְּרוּךְ-הוּא ה'סוֹכֵב כֹּל עִלְמִין, וּמַעְלָה וּמַפָּח שְׁוִין.

וּמְשָׁם נִמְשָׁךְ "עֵינֵי וְזַמְרַת יְה'" (פְּרִשְׁתֵּנוּ טו, ב):

"י"ה" הֵם בְּחִינַת "עִלְמִין סְתִימִין"³⁹,

39. (עִלְמוֹת סְתוּמִים. תְּקוּנֵי זֶהר תְּקוּן כַּב דָּף סג, ב).

40. (עַל פִּי יוֹמָא סט, ב. וְרֵאָה יִלְקוּטוּ שְׂמַעוּנֵי נְחֻמֵּיהּ רַמּוֹ תַּחֲרַעָא).

41. (עִירוּבִין כַּב, א (וּבְפִירוּשׁ ר"ש"י): "מֵאִי דְכָתוּב אֲשֶׁר אֲנִי מְצַוֶּה הַיּוֹם לְעֵשׂוֹתָם, הַיּוֹם לְעֵשׂוֹתָם - וְלֹא לְמַחֵר לְעֵשׂוֹתָם (לְעֵתִיד לְבֹא), הַיּוֹם לְעֵשׂוֹתָם

- לְמַחֵר לְקַבֵּל שְׂכָרָם").

42. (זֶהר חֲלָק ג וְקַרְא י, ב. תְּקוּנֵי זֶהר נֹסַח אַחַר קט, ב. זֶהר חֲדָשׁ - תְּקוּנִים

כָּרַד ב סח, ב).

43. (אוֹרְךָ: נִשְׁמַט בְּדַפּוּסִים חֲדָשִׁים).

ב.

הוֹד כ"ק אַדְמוּ"ר מְרַנָּא וְרַבְנָא דוֹבְעַר - אַדְמוּ"ר הַאֲמַצְעִי

~ תוֹרַת חִיִּים ~

וְיִהִי כֹל הָאֲרִץ שְׂפַח אַחַת

הוּי"ה שְׂהוּא בְּבַח' הַתְּכַלּוֹת הַמְדוּת דּוּקָא וְהוּא בְּח' הַת"ת שְׂכִלּוֹל מְכַל הַחַפְּכִים דְּחו"ג כו' וְדוֹר הַפְּלָגָה רַצּוֹ לְהוֹרִיד וְלְהַמְשִׁיךְ מִשֵּׁם הוּי"ה הַפְּנִימִי מְבַח' הַיְחוּד הַעֲלוּן דְּאִצִּילוֹת דְּקְרוּשָׁה לְעוֹלָם הַפִּירוּד וְכַמ"ש בּוֹהֵר הַנ"ל בַּחֲכַמְתָּא דְרִשְׁעֵי אַתּוּ בְּגִין לְאַפְקָא מִרְשׁוֹ עִילָאָה לְרִשׁוֹ נּוֹכְרָאָה כו' וּ"שׁ וְנַעֲשֶׂה לָנוּ שֵׁם זֶה לָנוּ דּוּקָא וְזֶהוּ שֵׁם שְׂפַשְׁטוּ יד בַּעֲיָקֵךְ דְּהֵינּוּ בַּעֲיָקָא וְשִׂרְשָׁא דְכֹל הַע"ס כו' שְׂהוּא שֵׁם הוּי"ה שְׂגִדּוֹל מְכַל הַשְּׂמוֹת לְהוֹתוֹ בְּבַח' הַפְּנִימִי יוֹתֵר (כַּמ"ש מו

(ג) וְהִנֵּה לְהַבִּין בְּתִירוּץ כֹּל הַדְּקוּקֵי הַנ"ל כְּדַבְּרֵי הַפ' הַזֶּה וְלְהַבִּין בִּיאוֹר כֹּל דְּבָרֵי הַזֶּה דְּלַעִיל שְׂפִי ב'פ' זֹה יֵשׁ לְהַקְדִּי תַחֲלָה הַקְדַּמ' א' בְּשִׂרְשׁ עֲנִין בְּח' הַתּוֹתוֹ וְהַתִּיקוֹן בְּכִלּוֹת וּבְפִרְטוֹת שְׂהֵן ג' מְדַרְגּוֹת דְּבַח' עַקוּדֵי נְקוּדֵי וְבוּרודֵי כִידוּעַ וְהַשְּׁבִירָה ה' בְּבַח' נְקוּדֵי וְהַתִּיקוֹן הוּא בְּבַח' בְּרוּדֵי כִידוּעַ כַּע"ה. וְאַח"כּ יוֹבֵן כִּלּוֹת עֲנִין זֶה בְּדוֹר הַפְּלָגָה בְּמ"ש הַבָּה נִבְנָה לָנוּ עִיר וּמְגִדָּל כו' וְנַעֲשֶׂה לָנוּ שֵׁם כו' שְׂהוּא בְּח' שֵׁם מ"ה דּוּקָא שְׂהוּא בְּבַח' הַתִּיקוֹן דְּשֵׁם

נתקיימו בארץ מפני השלום והאחדות שהי' בהן בחיצוניות עכ"פ וכמ"ש בזהר הנ"ל דכל זמנא כו' אע"ג דמרדי ביה בקודב"ה לא ישלוט בהון דינא דלעילא כו' וד"ל. ודוגמא וראי' לזה ההפך שבין דור המבול לדור הפלגה אנו מוצאי' ג"כ בענין חורבן בית ראשון ובית שני דבב"ר הי' עכו"ם וגלוי עריות וש"ד ויתר להם ה' והחזירם לע' שנה ובעון ביטול תורה בבית שני שהוא בעיקר דשם הוי"ה דתיקון כידוע לא ויתר להם (ועכ"ז נתקיימו אח"כ בארץ) ואמנם לדעת האו' שבית שני חרב מפני שנאת חנם לכד אעפ"י שהיו עוסקים בתו"מ נהפוך הוא דמה שלא ויתר על שנאת חנם מצד הפירוד זהו כדור המבול שהיה בהן מריבה והתחלקות כו' ומה שויתר על עכו"ם וגזל כו' שעכ"ז היה בהן שלום ואחדות כמו כדורו של אחאב שהצליחו מאד מצד האחדות כו':

כמוך באלים הוי"ה כו' כמשי"ת) וע"כ דור הפלגה אין להם חלק לעוה"ב ודור המבול הגם שהי' בהן עכו"ם וגזל ועריות וש"ד יש להם חלק לעוה"ב ולפי שגדול השלום ושנאו המחלוק' דור המבול נאבדו ודור הפלגה נתקיימו בארץ כנ"ל במדרש וכן בזהר הנ"ל שא' מכאן דמארי מחלוקת לית להון קיומא בנין דכל זמנא כו'. ושרש כל הענין הוא בכלל לפי שהעוה"ב הוא בבחי' התיקון דתו"מ ודור הפלגה פשטו בעיקר שהוא שם מ"ה דהוי' דתו"מ ע"כ אין להם חלק לעוה"ב ודור המבול יש להם חלק לעוה"ב לפי שלא פשטו יד בעיקר דשם הוי"ה כו' רק נמשכו אחר תאוות רעות ומדות רעות כגזל ועריות כו' ולענין קיומם בארץ נהפך הוא שדור המבול נאבדו מפני המריבות וגזל וחמס וש"ד שהי' ביניהן שהוא בחי' הפירוד והתחלקות שהוא נגד התו"מ שהן בבחי' היחוד העליון דשם הוי"ה כו' ודור הפלגה

ג.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא מנחם מענדל - אדמו"ר ה'צמח צדק'

~ דרך מצותיך ~

מאמרי אדמו"ר ה'צמח צדק - ואולם חי אני

כשנמשכ' בבחי' גילוי אנו אמלך אבל בעלוי' במקורה בבחי' יחיד וקדוש נק' מכובד' שהיא מקור שיומשך ממנה בחי' הכבוד בגילוי אח"כ כו' והמ"י). אך הנה בכדי שיהי' נמשך כבוד ד' ממקומו דהיינו מבחי' יחיד יומשך בחי' מלך צ"ל כמה צמצומים כמ"ש זכר רב טובך יכיעו וצדקתך ירננו פי' צדקתך היא בחי' מלכותו ית' שממנה חיים העולמות שבחי' זו הוא נק' צדקה להחיות רוח שפלים למאן דלית לי' מגרמיה כלום ובחי' זו ירננו המלאכים שהוא השירה והביטול שלהם כשמשגיגים התהוותם מאין ליש כמ"ש במ"א ע"פ רני ושמחי כו', וכדי שיתהוו ויומשך בחי' צדקתך הוא ע"י רב טובך שיש ריבוי בחי' טוב שההשפעה נק' טוב כמ"ש אמרו צדיק כי טוב (ונודע דצדיק הוא מדרת יסוד המשפיע שנק' צדיק להיותו מקור ההשפעה כי צדיק פי' נותן צדקה וזהו ג"כ פי' יחיד מלך כי בחי' יסוד נק' יחיד כנודע) ויש ריבוי השפעות והמשכות עד שנמשך בחי' צדקתך, ודרך כלל הם ג' מיני צמצומים כלליים והוא מ"ש ג"פ קדוש ואח"כ אומרים מכה"כ כי קדוש פי' מובדל רק שנמשך המשכה מצומצמת והוא הוי"ו דקדוש לכן יש ג"פ קדוש נגד ג' מיני צמצומים כלליים עד שנמשך להיות מכה"כ שהוא המשכת מדרת מלכות הנק' כבוד כנ"ל, ובוהו יובן מה שהמלאכים שואלים איה מקום כבודו הגם שאומרים

ג. ובוהו יובן מה שפעם נאמר מלך יחיד חי העולמים מלך תחלה ופעם נאמר יחיד חי העולמים מלך, דהיינו כב"ש אומרים יחיד חי העולמים מלך כי ב"ש הוא המשכה מלמעלה למטה מרום המעלות להיות כח להתחתונים לעלות ושרש ומקור המשכה הוא מבחי' יחיד שהוא למעלה עדיין מבחי' המחשבה דאנו אמלך שהיא מקור ושרש התהוות העולמות ומשם ממשיכים להיות בחי' המשכה זו דהיינו התהוות בחי' מלך, אבל בישתבא אנו אומרים ישתבא שמך כו' שיר ושתבא כו' שהוא העלאה ממטה למעלה לכך אנו אומרי' מלך יחיד שבחי' מחשבת אנו אמלך מתעלה להיות נכלל במקורה ושרשה שהוא בחי' יחיד. ומצינו בחי' זו שהרי זהו ענין הוא ושמו בלבד דבחי' שמו הוא מחשבת אנו אמלך כשהיתה כלולה במקורה ומחשבת קודם שנמשכה לגילוי כנ"ל לכך גם אחר שנמשכה לגילוי יש בחי' עלי' לפעמים במקורה וזהו מלך יחיד כו' (והוא כענין המלך הקדוש שאומרים בעשי"ת שמבואר במ"א דבחי' מלך עולה בבחי' קדוש ומובדל, ובוהו אפשר לפרש מה שנק' יוהכ"פ קדוש ד' מכובד כי עיקר עלי' זו דהמל' בבחי' קדוש הוא ביוהכ"פ כנודע ע"כ נק' בב' בחי' קדוש ומכובד ע"ש עלי' המל' הנק' כבוד בבחי' קדוש גם י"ל דמכובד הוא מקור הכבוד כי כבוד נק' המל'

כבודו הנז' כאן שהרי נת' שבחי' מקום כבודו הוא ענין משרו"ל היה הוא ושמו בלבד, ובחי' זו דשמו בלבד הוא למעלה מעלה ממדרגת הח"ע מאחר שהי' עד שלא נברא העולם והיינו ג"כ קודם עולם האצילות והחכמה היא מכלל עולם האצו', וא"כ בחי' זו דשמו הוא למעלה מבחי' כבוד עילאה שהוא ח"ע, ועוד דלשם נת' ג"כ אך שעל ב' בחי' כבוד הנז' יש חופה ומקיף מבחי' סכ"ע שלמעלה מעלה מבחי' הכבוד עילאה ג"כ, ואין שייך כלל לומר בחי' חופה ומקיף למעלה מבחי' שמו וכו' והמ"י, אולם האמת דבחי' שמו הגדול יש לכנותו לבחי' חופה ומקיף על ב' בחי' כבוד הנז' והגם שהוא עדיין למעלה גם מבחי' המקיף מ"מ ממנו הוא נמשך כו', לפ"ז ענין מקום כבודו שנת' כאן הוא ענין הנז' שם בחי' החופה שעל ב' בחי' הכבוד, והשתא א"ש שנק' מקום כבודו כמו החופה שהוא מקום המקיף לחתן וכלה שהם ב' בחי' כבוד הנז' כמבואר שם, וא"ש נמי מ"ש איה מקום כבודו דבחי' איה הוא סכ"ע ממש כמ"ש במ"א ע"פ איה סופר וכו', ועוד זאת יובן למשכיל דבחי' מחשבת אנה אמלך שנת' כאן הנק' כבוד כוללת ב' בחי' כבוד הנז' שם, דהא מבואר בענין כי לא מחשבותי מחשבותיכם שע"י מחשבה זו נתהוו עלמין סתימין וזהו בראשית נמי מאמר הוא ותרנום בחוכמתא ברא, א"כ היינו בחי' כבוד עילאה ח"ע, וכשצ"ל עלמין דאתגליין הי' צ"ל עוד ירידה בבחי' הדבור בדבר ה' שמים נעשו וזהו כבוד תתאה וכו', ובוה אפשר לפרש מ"ש (משלי כה ב) כבוד אלקי' הסתר דבר וכבוד מלכים חקור דבר, כי הנה בסידור בפי' המלות דאשרי מבואר ענין כבוד מלכותך לנוכח וכבוד מלכותו נסתר שהם בחי' מחשבה ודיבור ע"ש היטב וא"ש לפמ"ש"ל דמחשבת אנה אמלך כוללת ב' בחי' כבוד הנז' כשהוא עדיין בחי' מחשבה נק' כבוד עילא' וזהו כבוד מלכותו ל' נסתר וע"ז נאמר כבוד אלקי' הסתר דבר כי המחשבה אתכסיא, וזהו הסתר דבר שהאותיות הם בבחי' הסתר ונק' מם סתומה מאמר סתום, וכשנמשך אח"כ בדבור להוות עלמין דאתגליין זהו כבוד תתאה כבוד מלכותך לנוכח וע"ז נאמר וכבוד מלכי' חקור דבר כי הדבור הוא גילוי מ' פתוחה, וע' בר"ח שער היראה פ"ב הביא כמה מאמרים מהזהר דלפעמים נק' הכתר כבוד כבוד הראיני את כבודך ולפעמים החכמה וכו' ולפי הנז' יובן כי מקום כבודו הוא הכתר. והנה בכ"ז יובן הטיב פי' הפסוק ליראה את השם הנכבד כו' ופי' בר"ח שם דהשם הוא מקור הכבוד וזה ממש כנ"ל דבחי' שמו הוא מקור דכבוד עילא' וכבוד תתאה. עוי"ל דכבוד כולל כל הע"ם דאצו' הכ' בכתר כמ"ש הר"ח בשם רע"מ דפ' פנחס, והבי"ת הם חו"ב והוי"ו הם הששה מדות והד' דבור והשם הנכבד הוא מקור ושרש להן כנ"ל):

מכה"כ, דלפי הנז' מובן דפי' מקום כבודו הוא למעלה מעלה מבחי' כבודו, כי כבודו היינו בחי' מחשבת אנה אמלך שהוא מקור חיות העולמות, וע"ז נאמר מכה"כ שהיא בחי' ממכ"ע המתלבשת בתוך כל נברא לפום שיעורא דילי', אבל מקום כבודו הוא מקור ושרש זו המחשבה שהיא בחי' כח המחשבה המיוחד עמו וה"ע בחי' שמו שארו"ל שגם עד שלא נה"ע היה הוא ושמו בלבד, ובחי' זו נעלם תכלית ההעלם ואינו מושג כלל לכן אומרים איה כו', ומ"ש ברוך כבוד ה' ממקומו הגם שאומרים מכה"כ שמאחר שמכה"כ בהכרח נמשך הכבוד למטה מ"מ אומרים ברוך כבוד כו' היינו להיות ברכה והמשכה חדשה ממקומו בבחי' הכבוד כי בכל יום צ"ל המשכה חדשה ממקורא ושרשא דכולא (ומיהו מ"ש וימלא כבודו וכו' ל' עתיד והלא גם עכשיו מכה"כ עדיין צריך ביאור וית' לקמן אי"ה), ובוה ית' לנו בענין מחלוקת הרמב"ם והרמב"ן בענין בחי' הכבוד הנאמר בתורה במ"ש וכבוד ה' נראה כו' דהרמב"ם ס"ל דבחי' כבוד זה הוא כבוד נברא ונחלק עליו הרמב"ן וס"ל דהוא ממש אלהותו ית' כמבואר באריכות בהרמב"ן פ' ויגש ודבריו עיקר רק מ"מ יש למצוא איזה קיום לסברת הרמב"ם והוא דבחי' הכבוד אינו ממש עצם הבורא ית' רק בחי' החיות הנמשך ממנו ית' להוות העולמות כנ"ל וא"כ הוא מקור הנבראים ושורשם. ולפיכך הכבוד נראה לנביאים, ומ"מ הוא אלהותו ית' ממש ולא נברא ממש ח"ה. וע' בסידור בפסוק כי על כבוד חופה נת' שם ישוב ענין הנז' דאיה מקום כבודו ומכה"כ בענין אחר לכאורה, והוא שיש ב' מיני כבוד הא' כבוד תתאה הנק' כבוד נברא ואין ר"ל נברא ממש ח"ו רק בחי' ממכ"ע שהוא מקור הנברא כנ"ל, ועל בחי' כבוד זה תרגומו זוי יקרי' זוי והארה בלבד, והב' כבוד עילא' והוא מ"ש כבוד ל"ב נת' החכמ' עילא' בסוד כבוד חכמ' ינחלו ונגד זקניו כבוד שהוא למעלה מההארה דממכ"ע וע"ז נאמ' איה מקום וכו' ובכה"מ ע"ש, ולכאורה זה סתירה למ"ש כאן דממ"ש כאן לא נת' רק בחי' כבוד א' שהוא מחשבת אנה אמלך, רק שיש עוד בחי' מקום כבודו כח המחשבה כו', מיהו לקמן בהביאור שעל תורה זו ית' אי"ה דלא סתרי אהרדי משום דבחי' מקום כבודו שנת' כאן הוא למעלה גם מבחי' כבוד עילא' שנת' שם בתורה דכי על כל כבוד כו' רק ששורה בכבוד עילא' ע"ד הידוע שאור א"ס שלמעלה מעלה מהחכמ' שורה ומתייחד בהח"ע, אבל א"א לומר דבחי' מקום כבודו שנת' כאן הוא ממש ענין כבוד עילא' הנז' בתורה דפסוק כי על כל כבוד כו' הנז', שזה אינו מכמה מעמים חדא דלשם נת' דכבוד עילא' הוא בחי' ח"ע שהיא מקור כבוד תתאה בחי' דבר ה' כמו שהשכל מקור הדיבור, וא"כ א"א לומר שזהו ג"כ ענין מקום

ד.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שמואל - אדמו"ר מוהר"ש

~ תורת שמואל תרל"ג ~

ששה משמותם

אף שיש להם מוחין רחוב מ"מ הם נפרדים ממש לפי שאין להם מוח הדעת, והנה נודע כי דעת נחלק לחוג הוא בחי' אהוי"ר והיינו שהוא בחי' או"ר שבשכל, שאינו נמשך עדיין בחי' התפעלות המדות בבחי' גילוי ממש, רק שהוא בהעלם עדיין בשכל, וז"ע שתי כתפות האפוד שהוא בחי' דעת שכן כתפין, וזהו שעל שתי כתפות האפוד לא היו רק שתי אבנים כו', לפי שדעת אינו נחלק רק לחוג כו', ולזה היו האבנים שעל האפוד מאבני השוהם, שהם הוא אותיות משה, כי משה הוא בחי' דעת.

אך אח"כ בחשן היו י"ב אבנים לפי שהחשן הוא על הלב, וכמ"ש וידעת היום והשבות אל לבבך, שמתחלה הוא רק בבחי' דעת ואח"כ מהדעת נמשך בבחי' לב, והנה בלב שם נמשכו המדות בהתגלות ממש, וגם שם נעשה בחי' התכללות המדות בחי' י"ב שהוא בחי' י"ב גבולי אלכסון, דהנה יש בחי' ששה מדות לך ה' הגדולה והגבורה כו' שהם ששה מדות, וששה מדות אלו נחלקי' לי"ב י"ב גבולי אלכסון מורחית רומית עם מערבית תחתית, וכן כולם כמ"ש בפרד"ס, והנה כדי שיהי' בחי' התכללות המדות נמשך מבחי' עליונה יותר גבוה מאד, דהיינו מבחי' דלאו מכל אינון מדות איהו כלל, וע"כ עי"ז נמשך שיהי' בחי' התכללות המדות כו', וכענין וכל הלכבות ייראוך וכל קרב וכליות יזמרו לשמך לפי שאהוי"ר כלולים יחד שהתכללות חו"ג נמשך מבחי' והגורא אל עליון כנודע, וזהו לפי שנמשך בלב ע"כ עי"ז נמשך מבחי' עליונה יותר שלמעלה מבחי' מדות, לפי שבלב עולה בחי' העלאת מעשה תחתונים בחי' שמחת לבו, שנעשה ע"י בחי' ביטול היש לאין ועי"ז נמשך המשכה שלמעלה מבחי' מדות כו' ונעשה עי"ז התכללות המדות י"ב גבולי אלכסון כו', וז"ע האבנים שעל החשן שהם ע"ג הלב כי אבן הוא בחי' א' ב"ן שהוא בחי' ביטול היש לאין שהוא בחי' אל"ף כו' שזהו מניע לבחי' לב כו' ועי"ז נעשים י"ב אבנים שהוא בחי' י"ב גבולי אלכסון, משא"כ האבנים שעל האפוד שהוא רק בבחי' דעת ע"כ אינם רק שתי אבנים כו', ולזה הי' נק' חשן המשפט ע"ש חושה לעזרתי, לפי שכשנמשך המשכה מבחי' עליונה דהיינו מבחי' דלאו מכל אינון מדות איהו כלל, המשכה זו אינו נתעכב כלל ונמשכת תומ"י אפי' בנשמי' לפי שנשמי' ורוחני' שוין לפניו ממש כו'.

ה) ועתה י"ל מה שעל האפוד לא היו רק ב' אבנים לבד, והענין הוא דהנה ארו"ל שאמרו השבטים כשם שאין בלבך אלא אחד כך אין בלבינו אלא אחד פתח יעקב ואמר בשכמל"ו, והנה כשם וכך היינו שהוא רק כ"ף הדמיון לבד אבל לא כמו שהוא ממש, וכמ"ש בזהר כגוונא דאינון מתייחדין לעילא אף הכי איהי אתייחדת לתתא ברזא דאחד, שאין היחוד למטה כמו למעלה ממש רק שהוא ע"ד דמיון לבד, וכך עדי"ו ענין השבטים שאמרו ליעקב כשם שאין בלבך אלא אחד כך אין בלבינו הוא ע"ד הדמיון לבד. והענין הוא דהנה האבות הם ביטול דיהו"ע שהוא בחי' ביטול במציאות ממש, וכמ"ש במשה ונחנו מ"ה, והיינו לפי ששורש האבות הוא באצי' ששם איהו וחייהו וגרמוהי חד כו', שהם הביטול איך שהוא קמו' ממש שכולא כלא חשיב, משא"כ השבטים הם בבריאה שהם בחי' י"ב בקר דבריאה שהם בחי' בהמה גימ' כ"ן שהוא בחי' מקור היש, ולכך הביטול שלהם הוא רק בחי' ביטול היש לבד, משא"כ האבות הם בחי' אדם שהוא בגימ' מ"ה בחי' ביטול במציאות ממש, וזהו שנקראו שבטים ע"ש ענף מן האילן שהאבות הם בחי' עיקר האילן, והשבטים הם רק בחי' ענפים (ואעפ"כ הפירות נגדלים דוקא על הענפים). והנה הביטול של השבטים נמשך ג"כ מבחי' הביטול של האבות, וזהו כשם שאין בלבך אלא אחד כך אין בלבינו, לפי שהביטול שלהם נמשך מבחי' ביטול של האבות שהם בבחי' ביטול במציאות ממש, וזהו שאין קורין אבות אלא לשלשה לפי שבחי' האבות ישנו בכאוו"א שניתן לו כח להיות בבחי' ביטול לאלק' בבחי' ביטול היש לכה"פ. והנה בחי' ביטול זה נמשך מבחי' דעת, כי אם אין לו דעת אפי' אם יש לו חכ' והשגה בבחי' אלקות, מ"מ יכול להיות שלא יהי' בטל לאלקות כי עיקר הביטול נמשך מבחי' דעת, וזהו שאמרו דעת קנית מה חסרת אבל דעת חסרת מה קנית, שהעיקר תלוי בבחי' הדעת.

וזוהו מ"ש ששה משמותם על האבן האחת ואת שמות הששה הנותרים על האבן השנית, שקאי על ב' בחי' ביטול הנ"ל ביטול דיהו"ע שמע ישראל, וביטול דיהו"ת, וזהו שר"ת ששה משמותם על הוא ר"ת שמע, וששה משמותם על האבן השנית הוא בחי' ביטול דשבטים כו', והביטול זה נמשך מבחי' הדעת כו' ולכן הקליפות אין להם מוח הדעת

ה.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שלום דובער - אדמו"ר מוהרש"ב

~ המושך תער"ב ~

כי תצא למלחמה, שבת פרשת תצא, תער"ג

לש' הוי' דעתיק כו', והוא בכדי להמשיך אור חדש מבחי' פנימי' הכתר כי כל העלאה גורמת המשכה כו', ועי' שמרום בחי' ההשתל' בבחי' הרוממות דכתר שזוהו בד"כ עליית בחי' אדם בבחי' כי לא אדם הוא כו', ממשיכים עי"ז מבחי' רוממות הכתר גילוי אור חדש כו'. וכמ"ש במ"א בפ' ארוממך אלקי המלך שיש בוה ב' פי' (ועמשי"ל), א' מלמלמ"ע והב' מלמעלמ"ט, והוא עי' שמרומים בחי' אלקי המלך מלמלמ"ע עי"ז ממשיכים בחי' הרוממות דא"ס מלמעלמ"ט כו'. וכן בענין תרומה יש ב' פי', הא' ל' רוממות והוא מלמעלמ"ע, והב' ל' הפרשה שזה בבחי' המשכה מלמע' למטה כו'. וז"ע ב' פרשיות דק"ש שמע והא"ש דפ"ר היא ש' מ"ב בבחי' העלאה מלמעלמ"ע כו', דש' מ"ב עולה ואינו יורד כו', והיינו העל' במדר' גבוה ונעלית ביותר ע"ד עד ולא עד בכלל כו', והוא בפ"ר דק"ש בה' אחר שהוא למסו"נ כאחד דמס"נ הוא ביטול כל הרצונות והיינו גם הרצון בהגילויים כו', והיינו שאין הכוונה רק בביטול רצונות הגוף שהן הרצונות החומרי' בעניני העולם שזוהו חיצוני' העולם כו', אלא ביטול הרצונות גם בהגילויים שבעולמות (שזוהו בבחי' הרגש עצמו כו') שאין רצונו בהגילויים כ"א בבחי' עצמו' ואו"ס כו', וכמ"ש מי לי בשמים ועמך לא חפצתי כו', ועי"ז ההעלאה בכלל' ההשתל' דהיינו הגילויים כו', דעי' שפועל בעצמו הביטול שאינו רוצה בהגילויים כ"א בבחי' עצמות כו', נעשה עי"ז העלאת כל הגילויים בבחי' עצמו' ואו"ס כו', וכן באה' דבכל מארך שהיא בלתי מוגבלת והוא בחי' הרצוא בעצמו' ואו"ס כו'. וזהו ג"כ ענין יד רמה דכתי' ובני' יוצאים ביד רמה, פי' יוצאים בבחי' יציאה מגדר כלים וכמ"ש אלך ה' נפשי אשא, אלך ה' בחי' הוי' שבעצמו' כו', וכמא' מי בה' אלקינו בכל קראינו אליו, אליו ולא למדותיו, היינו לבחי' עצמו' ואו"ס שלמע' מבחי' האור המתלבש בכלים שזוהו בחי' מדותיו כו', ועי"ז אח"כ ההמשכה בפ' שני' דק"ש שנא' בה והא"ש תשמעו אל מצותי דמצות הן בחי' המשכות והן גילוי הרצון כו', אך עי' הקדמת האה' דבכל מארך או המצות הן בבחי' ערש"מ שממשיכים בחי' הרצון היינו בחי' פנימי' הרצון כו'. וזהו ג"כ מש"א ה' אלקי אתה ארוממך לרומם בחי' ההשתל' עד גם בחי' המל', שזוהו מ"ש אתה דהיינו התגלות החסדים עד בחי' המל' כנ"ל, וגם ידוע דהמל' נק' אתה וכמ"ש כפי' כפי' ברוך שאמר דתי' אתה

קפד) ובי"אור הענין ילח"ק מ"ש (ישעני' כ"ה) הוי' אלקי אתה ארוממך אודה שמך כי עשית פלא עצות מרחוק אמונה אומן, ואי' בזה בלק קצ"ג ע"ב הוי' רוא עילאה שירותא דנקודה עילאה כו'. ומכו' במ"א (ע"פ מאה"ז הנ"ל) רבנ' תיבות הוי' אלקי אתה, נכללים הנ' פרצופים דאו"א וז"א, וכנודע דהוי' הוא בחכ', וזהו הוי"ד דש' הוי' שמורה על בחי' החכ' בפרט והוא עיקר ש' הוי' כו', והקוצו ש"י רומז על הכתר מקור החכ' וכמ"ש והחכ' מאין דכתר כו', ואח"כ אלקי הוא בחי' הבינה שנק' אלקים חיים כו', ומ"ש אלקי משום דהכוונה כאן על בחי' התבונה מקור המדות כו', ואתה הוא בחי' חסד דז"א כו', והן בחי' החסדים שמתגלים למטה מהחזה בבחי' מל' וכמ"ש אתה כהן לעולם על דברתי מלכי צדק, אתה כהן לעולם היינו בחי' החסד דכהן איש החסד כו', ועל דברתי מלכי צדק הוא המשכת החסד בבחי' המל' כו' וכמ"ש במ"א. ונמצא דג' תי' הוי' אלקי אתה כולל כללות ההשתל' כו', ועי"ז ארוממך והיינו לרומם ג' מדר' בבחי' הכתר, וכדאיאת בזה בשלה דנ"ה ע"ב ע"פ אלקי אבי וארוממנהו כמד"א אלקי אברהם היינו בחי' חכ' שנק' אלקי אברהם כו', אר"י אי הכי מאי וארוממנהו דהא אלקי אברהם לעילא הוא, והיינו דבחי' חכ' הוא מדר' גבוה כו' (וי"ל מפני שהיא למע' מהעולמות כו', דמקור העולמות הוא מבחי' המדות וכמ"ש זכור רחמך וחסדיך כי מעולם המה, אבל חכ' היא למע' ממקור לעולמות כו'), א"ל אפי' הכי אצטריך כו' דגם בחי' חכ' צריכה הרמה להעלותה בבחי' הכתר, דעיקר הרוממות הוא בחי' הכתר וכמ"ש המלך המרום לבדו דקאי על בחי' פנימי' הכתר וכמשנת' ל' פ"ל, ובחי' חכ' הגם שהיא למע' מבחי' מקור לעולמות כו', מ"מ ה"ה ראשית ההשתל' ונק' חכ' ידיעא כו', וכמשנת' ל' (ד"ה נשא הב') דמש"א חכים ולא בחכ' ידיעא היינו בחי' החכ' שלמע' מאצי', אבל חכ' דאצי' הוא בחי' חכ' ידיעא כו', וכתר שנק' רם היינו שלמעלה מגדר השגה וידיעה כו', וז"ע יד רמה היינו מה שלמע' מהשגה כו', דיד הגדולה ויד החזקה נא' בה' הידיעה לפי שהן בבחי' השגה כו', ויד רמה נא' בלא ה' לפי שזוהו למע' מהשגה כו', וע"כ צריכים לרומם בחי' החכ' ברוממות הכתר כו'. דהנה כתי' ויקרא הוי' הוי' שיש ב' שמות הוי', הא' ש' הוי' דאצי' והוא בחי' החכ', והב' ש' הוי' דעתיק, וזהו הוי' אלקי אתה ארוממך לרומם ש' הוי' דאצי'

שנק' ג"כ אתה, ארוממך לרומם כללות ההשתל' בכתר בחי' יד רמה, שגם חכ' צריכים לרומם בכדי שיומשך גילוי אור חדש, וכמו תרומה הרמה והפרשה, והן ב"פ דק"ש שע"י מס"נ להכלל בעצמות למעלה מכל הגילויים נעשה עליית כל הגילויים, ונמשך או"ח ע"י המצות.

הוא בנ' מדר' כו', וע"י הרצוא במס"נ מרוממים בחי' המל' וכללות ההשתל' בבחי' עצמו' או"מ כו', ועי"ז נמשך בחי' רוממות העצמות בחי' גילוי אור חדש כו'.
קיצור. ויקדים מ"ש ה' אלקי אתה ארוממך, ה' חכ', אלקי תבונה, אתה חסד למטה מהחזה שמאיר במל'

א.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא יוסף יצחק - אדמו"ר מוהרי"צ

~ ספר המאמרים תרפ"ט ~

אר"א צדקת פזרונו - ש"פ משפטים תרפ"ט

התורה וקיום המצות, ואיש את רעהו יעזרו ללמוד תורה ולהתעסק בקיום המצות בתוקף גדול, כי הנה תוקף זה נתן הקב"ה בישראל שהם יכולים לעמוד במסירת נפש ממש נגד כל מונעם ומעכבם מלהתעסק בתורה ומצות וכדאיתא בזהר (בראשית דל"ב ע"א) מקול מחצצים דא קול יעקב דהנה כתיב הקול קול יעקב והידיים ידי עשו, ואיתא בילקוט במקומו בשעה שיעקב מצפצף בקולו אין ידי עשו שולטות, לא עמדו פלוסופים באומות העולם כבלעם בן בעור וכאבנימוס הגרדי, אבנימוס הגרדי נתכנסו כל אומות העולם אצלו, אמרו לו, תאמר שאנו יכולים להדווג באומה זו, כלומר האם אפשר להם לנצח את ישראל בנצחון רוחני, וכמו במלחמת יון דכל רצונם היה להשכיח ח"ו את ישראל אשר התורה היא תורת הוי', היינו דעל השכלים שבתורה הסכימו, רק רצו לעקור האלקות שבתורה די געמליכקייט ואם אין תורה, דזהו שרצו להשכיחם תורתך כלומר שהיא תורת הוי', (ועל דרך הנהגים בזמן הזה בהאותיות שבהם נתנה התורה ומדברים בה כל עניני חול, ובפרט דברים האסורים שהם אינם חפצים בקדושת האותיות), וכן הוא בענין התורה שהם רצו לעקור ח"ו האלקות שבתורה, דעל השכלי' שבתורה הסכימו, רק על האלקות שבתורה על זה לחמו עם ישראל, דזהו להשכיחם תורתך ולהעבירם מחוקי רצונך, דעל מצות שיש להם טעם בשכל אנושי הסכימו גם כן, רק על תורת הוי' ועל החוקים שבתורה על זה לא הסכימו.

קיצור. צדקה עשה הקב"ה שפזרן שאין יכולין לכלותן, דבכל דור ודור עומדים עלינו שונאינו מבפנים ומבחוץ לכלותנו שאין נותנים לנו ללמוד תורה ולקיים המצות, ועל ידי זה דישראל שנמצאים במדינת החופש לומדים תורה זה נותן כח גם בישראל היושבים בתוך הגזירה להתחזק ללמוד תורה ולקיים מצות ד' בתוקף של מס"נ דישינו בכל אחד ואחד מישראל, השובר את כל מונע ומעכב.

אר"א אושעיא מאי דכתיב (שופטים ה' י"א) צדקת פזרונו בישראל וגו', צדקה עשה הקב"ה בישראל שפזרן לבין האומות, ופרש"י שאין יכולין לכלותם יחד (פסחים דפ"ו ע"ב), והיינו דכאשר ישראל מפוזרים בכמה מדינות ובקצות הארץ ואיים רחוקים הנה אז אם במדינה א' ח"ו דחוקים ולוחצים את בני ישראל היושבים במדינה ההיא שאינם נותנים להם ללמוד ולקיים את המצות הנה בני ישראל הנמצאים במדינה אחרת העוסקים בתורה ומצות, הנה מלבד זה שהם עוסקים בתורה ומקיימים את המצות הנה עוד זאת אשר בזה הם נותנים כח ועוז גם לאלו היושבים בגזירה ר"ל שיוכלו להתקיים, וזהו צדקה עשה הקב"ה בישראל שפזרן שיהיו קיימין לעד, דהנה תורה היא נצחית בכל עת וזמן ובכל מקום והמצות הם נצחיים בכל עת ובכל מקום בכל ישראל בשוה (לבד מצות פרטים התלויים בארץ ובאנשים פרטים כמו כהן מלך וכו'), וישראל הם נצחים בכל עת וזמן ובכל מקום, וזהו צדקה עשה הקב"ה בישראל שפזרן שיהיו התורה המצות וישראל קיימין בנצחיותם לעד, דהנה בכל דור ודור עומדים עלינו לכלותנו, והיינו שעומדים עלינו שונאים מבחוץ וגם שונאים מבפנים כמ"ש מהרס"ך ומחרכ"ך כו' להציר ולהעיק אותנו, מאכין אונו איינג און שלעכט למנוע אותנו מלהתעסק בתורה וקיום המצות, והקב"ה מצילנו מידם בכלל, כאשר אנו רואים כמחוש בכל דור ודור שהרבה שלוחים טובים למקום להציל את ישראל עמו משיני האריות, ובפרט ע"י חיזוק לימוד התורה וקיום המצות בשארי המקומות, והיינו דעל ידי זה דכללות ישראל שנמצאים בכל העולם כולו, עוסקים בלימוד התורה וקיום המצות בעבודה ובמסירת נפש, הנה זה נותן כח ועוז רוחני גם לאלו אשר נמצאים ר"ל בהמקום אשר שם מונעים אותם מלימוד התורה וקיום המצות ר"ל, כי יתעוררו בהתעוררות גדולה לעמוד על נפשם ועל נפש בניהם ובני בניהם במסירת נפש, שלא לשמוע בקול המנגד על לימוד

~ לקוטי דיבורים – בלה"ק ~

חג השבועות, תרצ"ד

דובר פעם אודות זה שמדת בני אדם היתה אז אחרת לגמרי, האדם נמדד לפי מהותו הפנימית. כיום הדבר שונה לגמרי, בני אדם נמדדים לפי חיצוניותם ולבושיהם, לפי הונם הגשמי והנהגת ביתם.

ההשגחה העליונה יוצרת לפעמים דברים באמצעות זרם החיים, דברים קטני ערך, אך הם מהווים אות מבחן שלפעמים יכולים להשתקף בהם דברים גדולים וחשובים ביותר.

כבר יצא לי לספר בהתוועדויות שונות, ובחלקם במכתבים פרטיים, על הרשמים השונים שעשו עלי נסיעותיי לארץ ישראל ולאמריקה ממה שראיתי ושמעתי. ידוע מאמר מורנו הבעש"ט נ"ע: כל אשר יהודי שומע או רואה, עליו לנצל לעבודת הבורא, שכן כל מלה וכל פועל יש בהם משום הוראה בדרכי עבודת הבורא באחד משני האופנים, בשב ואל תעשה או בקום ועשה. פיזורם של אחינו בני ישראל שיחיו בכל מרחבי תבל, הוא על פי השגחה פרטית לשם כוונה אלקית, שסוף כל סוף, על ידי עבודת הביורורים שאחינו בני ישראל שיחיו מבצעים על ידי ענין התורה והמצוות בכל חלקי תבל, יביאו להכשרת העולם לקראת גילוי מלכות שמים, כמו שכתוב³ "כי אז אהפוך אל עמים שפה ברורה לקרוא כולם בשם ה'".

כל חלק מבני ישראל יחיו שבכל מדינה, מכניסים אור תורה ומצוות מסויים באותה מדינה. אך, במובן מסויים, משפיע זרם החיים של המדינה על טבעי בני האדם שבאותה מדינה.

מובא בחסידות שעל ידי הביטויים בשפות השונות, במדינות השונות שבני ישראל יחיו נמצאים שם, שמערבבים אותם בשפה היהודית – מתבררת אותה שפה. חנוכה תרנ"א באו לליובאוויטש החסידים ר' אבא פרסון, ר' זלמן מיאנוביץ', ר' יוסף יוזיק הורוביץ, ר' יצחק רובינשטיין ממוסקבה, ר' יעקב רש"ל, ר' אברהם צבי אורבוכן מריגא, ר' ישראל דוד קדינסקי, ר' שמואל מיכל טריינין מפטרסבורג, ר' חיים ליב טריינין מהומיל. באחת ההתוועדויות שהם התוועדו ביניהם, וקהל הנוכחים היה במצב רוח מרומם, השתמשו החסידים ר' יוסף יוזיק הורוביץ ור' אברהם צבי אורבוכן בשיחתם, בביטויים מהשפה הרוסית והגרמנית.

יט. רבנו האמצעי רצה להיכנס אל אביו רבנו הזקן, אך בראותו את החסידים הנזכרים וביחוד את ר' שמואל מונקס, שאהב להשתובב, ורבנו האמצעי היה ילד "חי" ושמח – היתה לו משיכה מיוחדת אל ר' שמואל מונקס, וניגש אליהם.

כשניגש רבנו האמצעי אל ר' שמואל מונקס, שמע אותו שואל את ר' יוסף משקלוב:

מדוע הנך עצוב כל כך?

המצב קשה והפרנסה לקויה – ענו לו ר' יוסף משקלוב ור' שלמה רפאל'ס הגביר מוילנה.

מששמע הילד תשובה זו, פנה אל ר' שמואל מונקס בתמיהה, ואמר: מדוע הוא מציג להם שאלה כזו, הרי פסוק מפורש הוא – "עצביהם כסף וזהב מעשה ידי אדם". הסיבה לעצבותם היא: "כסף וזהב – מעשה ידי אדם", מפני שעוורים וטפשים הם וסוברים שכסף וזהב רוכש לו האדם על ידי מעשיו וכוחותיו.

סכלותם מעבירה אותם על דעתם ומשטים הם את עצמם לחשוב שככל שהאדם יתאמץ יותר להרבות בעסק של מסחר, לרוץ ללייפציג – ר' יאסעלע היה סוחר עם לייפציג, היה נוסע לירידים בלייפציג ומביא משם סחורה – ולקניגסברג – ר' שלמה רפאל'ס היה קונה את הסחורה שלו, משקאות טובים, בקניגסברג – להביא סחורה משם – יתרבה כספם וזהבם.

הם מרמים את עצמם ובאים לידי כך ש"פה להם ולא ידברו", יש להם פה, מדברים הם וחוזרים על דברי חסידות, אבל "ולא ידברו", אין הם מביאים את הדברים שבפיהם לשליטה בקרבם, בתוך כוחותיהם – ידבר מלשון "ידבר עמים"² – ולכן אין לכל דיבוריהם טעם. "עינים להם ולא יראו" – את ההשגחה הפרטית, יש להם אזנים אך הם מרגישים רק את החיצוניות בלבד וממילא "ולא יריחו", אין להם חוש הריח, ועל ידי כך – אומר הרבי האמצעי – מתהווה עבודה זרה.

כ. מאז ועד עתה עברו כמאה וחמשים שנה בערך, וכל דור יש לו "בני נשא" (בני אדם) אופייניים משלו, של "סתמין עינין ואתמין אודנין, סתימא מוחא ואתומא לבא".

הן, אמת הדבר, לפני מאה וחמשים שנה היו בעלי מעלה אחרים לגמרי, בעלי מדריגה אחרים לגמרי. כבר

(3) צפניה ג, ט.

(2) תהלים מז, ד.

החסידיים ר' אבא פרסון ור' יעקב רש"ל סיפרו שניהם בשפה היהודית כשמדברים דברי תורה או מקיימים מצוה סיפורים ששמעו מהוד כ"ק אאזמו"ר אדמו"ר מוהר"ש, – מתבררות אותן מלים. בענין האמור, שעל ידי ההשתמשות בביטויים לועזיים

~ רשימת המאסר ~

הרבי הרי"צ

בימי הוד כ"ק אאזמו"ר מורנו ורפנו הרב צמח צדק, לבשה תורת החסידות צורה קבועה ומסודרת, פי כל עניני התיקונים והסדרים בנוסח התפלה, בלטישת הסכין ועוד, כבר נתקבלו בתוככי ישראל ונקבעה ההלכה כשולחן-ערוך הרב.

התיסדות הישיבה הגדולה בשנת תקצ"א¹²⁹, והתפשטות התינים אשר התאחזו במקומות שונים בתור רבנים, דיינים, מלמדים, ומשמשי בתי כנסיות ובתי מדרש, הפיחו רוח חיים בקרב עדת החסידים.

אגרות השאלות אשר התקבלו להוד כ"ק רבנו מאת גדולי התורה בכל המדינות, ומכתבי המענה הביאו את תלמידי הישיבה וביותר את היושבים – די זיצער – לידי חיבוב ביותר של שקידה בלימוד תורת הנגלה.

מאות רבות לומדים היו באים ויוצאים מדי שנה בשנה מבירת ליובאוויטש, עד פי התפשטה השמועה גם בין המתנגדים, פי החסידים הם גדולים בתורת הנגלית, ובהיות הוד כ"ק מורנו בפטרסבורג על אספת הרבנים בשנת תר"ג¹³⁰ והזדמן עם גדולי התורה של פת המנגדים, הפליאו לספור בשבחן של הרבה חסידים בעלי ידיעה גדולה בתורה.

העסקנות הכללית וחזק רוחו של הוד כ"ק מורנו, להגן בעד כל דבר הנוגע לחיי ישראל הרוחניים, פן התענינותו לטובת ישראל הכללית, הרבו לעשות התיחסות טובה בין המתנגדים והחסידים, ודבר זה השפיע השפעה מרובה על כל עניני החסידים למקומותיהם, ומספר החסידים הולך וגדל, הלוך ומתרחב בכל מרחבי המדינה.

תורת החסידות היא כבר שיטה קבועה ומסודרת, והחסידים המה בעלי מפלגה מפורסמת נוטלת חלק גדול בראש בהרבה עשירות ומאות עזירות במרחבי המדינה.

דור השלישי בדברי ימי החסידות וחסיד חב"ד עשיר הוא במאד מאד בגשם וברוח, פי מלבד זה אשר כל הזריעות והנטיעות אשר זרעו ונטעו אבות העולם הוד כ"ק רבנו הגדול, והוד כ"ק בנו רבנו האמצעי, צמחו ועשו פרי טוב בימי הוד כ"ק רבנו, הנה הנוספות אשר עשו נתנו את כולם.

מענין הוא מאד גם זה, אשר המושבות אשר יסד הוד כ"ק אאזמו"ר רבנו האמצעי¹³¹ בתחלת

[130] נראה הצמח-צדק ותנועת ה"השכלה" ע' 22 ואילך.
[131] ראה גם רשימות כ"ק אדמו"ר מהורוי"צ (סעיף מא) - בטאון חב"ד גליון 2019 (3938) ע' 41.

129) האחרונה - אין ברורה בגוף כתב יד קודש כ"ק מורי וחמי אדמו"ר נראה אגרות-קודש חלק ב ע' תכ"ז: הישיבה הגדולה שייסד הוד כ"ק אאזמו"ר הרב הקדוש צמח צדק וצוקללה"ה נבג"מ ז"ע בשנת ה'תקצ"ד.

ימי נשיאותו בשנות תקע"ג-ע"ד ואחרי כן בעת נסיעתו ביחוד אל הסטעפעס¹³² בפלכי חערסון ונקטרינוסלאב הנה התפתחות מושבות הללו היתה בימי הוד כ"ק אאזמו"ר רבנו הרב צמח צדק.

בשנת ת"ר-א גילה הוד כ"ק אאזמו"ר רבנו דעתו בפרטים על אודות עבודת האדמה, ועשיית מלאכת יד, ובעת ההיא¹³³ קנה שטח אדמה בפלך מינסק, ויבנה בה מושב שצעדריץ, מושב של עובדי אדמה, ויתמוך בידי אנשים החפצים להתעסק במלאכת יד.

בימים ההם היו הטליתות באות ממקומות רחוקים במדינת וואהלין או גאליציא, ולהיות פי בהמושבנות דחערסון כבר התפשט מסחר הצמר רחלים, השפיע על הסוחרים ההם אשר יביאום גם למדינה זו ויבחר בעיר דובראוונע, מקום מושב שאר בשרו, ונחברו בלימוד, הגאון ר' נחמיה הלוי זצ"ל¹³⁴, למקום התיסדות מלאכת יד באריגת טליתות.

רעיון המוסדות הללו, השפיע הרבה על כל עדת החסידים לשום לב לעבודות כאלו, ומזה הוא אשר התפשטה ההתיישבות בכפרים ובכתי פרשת דרכים – קרעטשמעס – וכמה מאחינו בעלי היכולת התחילו לקנות אחוזות וישבו שם לרוחה עם פתי כגיסיות ולהבדיל פתי טבילה, ומלמדים ומורים לבניהם.

דברי ימי הוד כ"ק אאזמו"ר רבנו הרב צמח צדק, העשירה את דברי ימי החסידות והחסידים, ברכוש גדול רוחני וגם בהוראת אורח חיים בחיי הפלפלים.

עזר וסעד גדול היה לו להוד כ"ק אאזמו"ר מורנו, מאת זקני החסידים, תלמידי רבנו הגדול, ותלמידי רבנו האמצעי אשר מסרו ונתנו עצמם אליו במסירה ונתינה אמיתית, וכל הגה היוצא מפיו הקדוש בהנהגה או הדרכה, היה מתמלא בדיוק.

* * *

בן¹³⁵ עשרים ושלש שנה היה כ"ק אאזמו"ר מורנו [=הצמח צדק] בעת הסתלקותו של הוד כ"ק רבנו הגדול, ובהיותו בן שלש שנים לוקח לבית זקיניו להתחנך, פי נשאר תום מאמו¹³⁶, והוד כ"ק רבנו הגדול הבטיח לבתו קודם הסתלקותה אשר הוא יחנך את בנה, ואמר לה: בנה מנחם, נוחם הוא לי, ונוחם יהיה לך, ונוחם יהיה לישראל¹³⁷.

וכה סיפר¹³⁸ החסיד ר' אייזיק זצ"ל¹³⁹: בהיותי אברך הייתי בין הצעירים אצל רבנו הגדול, ופעם אחת שמענו מאמר "על שלשה דברים העולם עומד", והדרוש היה עמוק מאד ולא ידענו אותו.

[132] {6} מושבות.
 [133] ראה בכל זה הצמח-צדק ותנועת ה"השכלה" [ע' 4. ראה גם ספר השיחות תש"ב ע' 53 ואילך. וב"היום יום" בתחילתו, שקנה את האחוזה שצעדריץ בשנת תקצ"ט].
 [134] [תלמיד מובהק לרבנו הזקן. בזיווג שני חתנו של הרה"ק ר' חיים אברהם בנו של רבנו הזקן. נולד ט"ו שבט תקמ"ח - נפטר ט"ו שבט תרי"ב. בעל המחבר ספר דברי נחמ"י. - ראה אודותיו בית רבי חלק א פרק כ"ו (ס"ט, א"ב). וראה גם שיחת ט"ו שבט, שבת פרשת ויקהל-פקודי ושבת פרשת ויקרא - תשמ"ב].
 [135] בהבא לקמן - ראה ספר השיחות קייץ ה'ש"ת ע' ל"ט, סד ואילך. "התמים" חלק ג ע' כ"ב [קכ"ז, ב] ואילך - נוסחא אחרת.
 [136] [הרבנית הצדקנית מרת דבורה לאה].
 [137] ראה גם רשימת רבינו, פרשת בהעלותך תרצ"א (ספר השיחות תרצ"א ע' 234), שמביא מאמר אדמו"ר הזקן לר' נחמ"י מדובראוונע אודות כ"ק אדמו"ר הצמח צדק: . . . נח ה' צדיק, אך הוא מדרגה שלפני התיקון, ונקרא נח על שם ינחמנו, ובתיקון מנח"ם נח עם מ' לפניו שהוא התחלת המשנה, ומ"ם לאחריו שהוא סיום המשנה, ינחמנו בעתיד, מנח"ם בהווה.
 [138] בהבא לקמן - ראה נוסף ל"התמים" שם - אגרות-קודש חלק ד ע' תק"ז ואילך. ספר השיחות תרצ"ו - חורף ה'ש"ת סוף עמוד 3 ואילך. וש"נ.
 [139] הרב ר' יצחק אייזיק בר' מרדכי הלוי עפשטיין מהאמיל. - ראה אודותיו ספר השיחות תרפ"ז ע' 52 הערה 11. וש"נ.

על ידי השתדלות זקני החסידים, זכינו להבטחה אשר אחר התפלה ביום א' יכנסו כעשרה אנשים לחזור המאמר לפני רבנו הגדול, ונאחזנו האברכים הצעירים גם לא קוינו להיות בין הזוכים לכנוס פנימה בגן עדן העליון.

— פן היה סגנון הלשון בשנות קדם, בין התלמידים אשר ישבו בליאזני בשנות תקל"ח-תקנ"ט, היו קוראים את מקום בית מדרשם בשם היכל, החדר הראשון אשר בו היו מחכים לכנוס על יחידות בשם גן עדן התחתון, והחדר אשר בו ישב כ"ק רבנו הגדול, גן עדן העליון. —

בעת ההיא היה כ"ק רבנו זה [=הצמח צדק] ילד קטן — מספר החסיד ר' אייזיק — וכל היום היה בחדרו של רבנו הגדול, כי רבנו למד אתו אמירת הברכות, והיה מדבר בשפה ברוחה, והיה בקי בברכות השחר, קריאת שמע, ברכות הנהנין בעל פה, וקורא אותיות שפכתב ועברי במהירות פנער בן שש שנים, וכבר ידע כמה מעשיות מתורה שפכתב ונביאים ראשונים ואחרונים.

* * *

יודעים היינו כולנו, כי רבנו הגדול מחבב הוא את נכדו זה, כי כולנו ידענו אשר אמו הרבנית היתה אשה גדולה בדעת ויראת אלקים, ומסורה לרבנו הגדול כאחד החסידים הגדולים.

ויתרון חשיבות היה לה בקרב החסידים, כי כולנו ידענו אשר חיי רבנו משנת תקנ"ג והלאה הוא תודת מסירת נפשה בפועל עבור רבנו הגדול, וכולנו החסידים החדשים בנינו ובני בנינו נהנים לאור רבנו הגדול בגללה.

~ אגרות קודש - אדמו"ר הרי"צ ~

ומצוה שיהי זהיר בה טפי, משא"כ בכח השפעתו על הזולת ובמרץ המתאים - יש לו כשרון בגלוי ובהווה. לכן פלא שמתקבל פתקא ממנו בהנוגע לענין צדקה, ואין מזכיר דבר ע"ד השפעתו על הזולת, על הסביבה, ועל ב"ב בהני"ל, וגם אינו מזכיר מאומה בהנוגע לשיעוריו בתורת הנגלה ובתורת החסידות, ובודאי ימלא עדכ"ז בהזדמנות הכי קרובה.

כיון שכמה מאני"ש הנהגתם הוא ע"ד הני"ל, הרי ברשותו לפרסם תוכן הענין שבמכתבי זה, כי קשה הכתיבה לכאו"א בפרט, ומכמה טעמים. ויה"ר שיעשה זה במרץ המתאים, ויהי ג"כ תחלת ההזזה בענין השפעתו על הזולת באופן כזה. וחזקה לתעמולה שאינה חוזרת ריקם.

בברכה לפרנסה בהרחבה ומתוך הרחבת הדעת, המחכה לבשו"ט.

בי"ה, י"ג טבת, תשט"ו
ברוקלין.

שלום וברכה!

מאשר הנני קבלת הפתקא שלו עם המחאה המצורפת, שנמסרה לקופת חשאיין, אחת המעלות הכי נעלות בענין הצדקה, ובמילא ימשיך לו ולב"ב שיחיו תוספת ברכה והצלחה, מרום המעלות עד למטה מעשרה טפחים בגשמיות, וכמבואר באגה"ק.

ועלי להוסיף עפ"י המבואר בהני"ל, שאף שכל אחד מחייבי בכל המצות - הנה יש לו מצוה אחת שצריך להיות זהיר בה טפי, ועי"פ רוב הנה רואים בהנהגת ההשגחה פרטית באיזה מקצוע הוא, וכיון אשר, לעי"ע, איננו עשיר ברכוש גשמי, הרי, אע"פ שעי"פ המבואר באגה"ק, בדורנו מצוה להרבות בצדקה, אבל נראה שלא זהו השער שלו

להיות נחשונים

כשבני ישראל עמדו על שפת ים סוף, הם היו נבוכים ולא ידעו מה לעשות. היו שהתפללו, היו שרצו להלחם והיו שרצו לחזור למצרים או לקפץ לים מתוך יאוש.

מספרת הגמרא: "קפץ נחשון בן עמינדב וירד לים תחלה. . באותה שעה היה משה מאריך בתפלה. אמר לו הקדוש ברוך הוא: ידידי טובעים ביים ואתה מאריך בתפלה לפניי?! אמר לפניו: רבוננו של עולם, ומה בידי לעשות? אמר לו: דבר אל בני ישראל ויסעו ואתה הרים את מטף ונטה את ידך וגו'". בזכות המסירות נפש של נחשון, הורה השם למשה להפנות במטהו והים נבקע.

נחשון בן עמינדב קפץ לים, לא מתוך יאוש אלא מתוך ידיעה שזה רצון השם, להתקדם לעבר הר סיני. מעשה זה מגדר כ'מסירות נפש', אך השאלה האם היה מתר לו בכלל למסר את הנפש?

הרי לפי דעות מסוימות, לפני מתן תורה בני ישראל היו בגדר של 'בני נח' שמיצד אחד אסור להם לגרם לעצמם או לאחרים לשפיכת דם, ומצד שני אין להם כל צווי למסר את הנפש עבור מצוות מסוימות. אם כן, גם לנחשון היה אסור להביא את עצמו לידי מצב של סכנת חיים, למרות שזה מגיע מתוך רצון טוב של 'מסירות נפש'.

שאלה דומה שואל הרבי לגבי הנהגתו של הרבי הרי"צ ברוסיה. לא רק שהוא מסר את נפשו עבור הפצת היהדות, אלא הוא דרש גם מהחסידים להפיץ יהדות במסירת נפש, וכך רבים מהם אכן עשו והיו שנתפסו בידי הקומוניסטים ומסרו את נפשם בפעל.

מילא, עבור עצמו הוא יכול היה להחליט שהוא מוסר את נפשו על קדוש השם עבור הפצת היהדות, אבל אין צווי לתבע מאחרים שימסרו את הנפש על דבר כזה. אז מדוע הוא עשה זאת?

נבין זאת על פי באור הרבי הרי"צ, בהבדל בין עבודתו של רבי עקיבא לעבודת אברהם אבינו: "רבי עקיבא שאף וחפש את הענין של מסירת נפש, כאמרו "מתי יבוא לידי ואקימנה". מה שאין פן אצל אברהם אבינו לא היה ענין המסירת נפש עבודה בפני עצמה. . הוא לא חפש מסירת נפש, אלא, אם היתה נדרשת מסירת נפש בשביל עבודתו, היה מוכן גם לכך".

כך גם לגבי נחשון בן עמינדב. הוא לא נכנס לשאלה האם מתר לו למסר את הנפש או לא, כי מסירות הנפש לא היתה עבורו מטרה. המטרה שלו היתה להגיע למתן תורה בהר סיני, על פי צווי השם. אם 'על הדרך' נדרש למסר את הנפש ולקפץ לים, הוא היה מוכן לעשות זאת.

וכך גם היתה עבודתו של הרבי הרי"צ, אותה בצע בעצמו וגם דרש מהחסידים. הוא לא חפש מסירות נפש. אך כל ענינו היה להפיץ תורה ומצוות ואת תורת החסידות, גם אם כדי להגיע לכך דרושה מסירות נפש.

(מעובד ע"פ שיחת יו"ד שבט תשט"ו. מתוך 'שמעתא דאורייתא')

חומש לקריאה בציבור

פרשת בשלח

~ נקודות משיחות קודש ~

פי החירות (יד, ב)

חירות הללו . . . מרבעות . . . מעשה שמים, ועינים להם פתוחות (מכילתא)

יש לשאל, איך יתכן שהחירות נכראו מרבעות, ונחרי "אין מרבע ממעשה בראשית" (ירושלמי סוף מעשרות). ויש לומר, שלכן מסים "ועינים להם פתוחות", כלומר: שטח הסלע לא היה חלק, אלא היו בו חורים בדמות עינים, כך שרבעו לא היה משלם.

(לקוטי שיחות טו עמ' 513)

שני ^ט וירדפו מצרים אחריהם וישינו אותם חנים על-הים פל-סוס רכב פרעה ופרשיו וחילו על-פי החירות לפני בעל צפן: ופרעה הקריב וישאו בני-ישראל את-עיניהם והנה מצרים | נסע אחריהם ויראו מאד ויצעקו בני-ישראל אל-יהוה: ^י ויאמרו אל-משה המבלי איך קברים במצרים לקחתנו למות במדבר מה זאת עשית לנו להוציאנו ממצרים: ^{יא} הלא-יה הדבר אשר דברנו אליך במצרים לאמר חדל ממנו ונעבדה את-מצרים כי טוב לנו עבד את-מצרים ממתנו במדבר: ^{יב} ויאמר משה אל-העם אל-תיראו התיצבו וראו את-ישועת יהוה אשר-יעשה לכם היום כי אשר ראיתם את-מצרים היום לא תספו לראתם עוד עד-עולם: ^{יג} יהוה ילחם לכם ואתם

תחרשון: פ

~ נקודות משיחות קודש ~

ביד רמה (יד, ח)

בריש גלי (אונקלוס)

איתא ב'דגל מ'מנה אפרים, ש'בריש" היא ראשי-תבות רבי ישראל בעל שם, רבי שמעון בן יוחאי, ורבי יצחק בן

יג ^י ויהי בשלח פרעה את-העם ולא-נחם אלהים דרך ארץ פלשתים כי קרוב הוא כי | אמר אלהים פן-ינחם העם בראתם מלחמה ושבנו מצרימה: ^י ויפב אלהים | את-העם דרך המדבר ים-סוף וחמשים עלו בני-ישראל מארץ מצרים: ^י ויקח משה את-עצמות יוסף עמו כי השבע השפיע את-בני ישראל לאמר פקד ופקד אלהים אתכם והעליתם את-עצמותי מזה אתכם: ^י ויסעו מספת ויחנו באתם בקצה המדבר: ^{יא} ויהוה הלך לפניהם יומם בעמוד ענן לנחתם הדרך ולילה בעמוד אש להאיר להם ללכת יומם ולילה: ^{יב} לא ימיש עמוד הענן יומם ועמוד האש לילה לפני העם: פ ^(לז) יד ^א וידבר יהוה אל-משה לאמר: ^ב דבר אל-בני ישראל וישבו ויחנו לפני פי החירות בין מגדל ובין הים לפני בעל צפן נכחו תחנו על-הים: ^ג ואמר פרעה לבני ישראל נבכים הם בארץ סגר עליהם המדבר: ^ד וחזקתי את-לב-פרעה ודרך אחריהם ואפבדה בפרעה ובכל-חילו וידעו מצרים כי-אני יהוה ויעשו-כן: ^(ישראל) ה ויגד למלך מצרים כי ברח העם ויהפך ללב פרעה ועבדיו אל-העם ויאמרו מה-זאת עשינו פישלחנו את-ישראל מעבדנו: ויאמר את-רכבו ואת-עמו לקח עמו: ויקח שש-מאות רכב בחור וכל רכב מצרים ושלשם על-פלז: ^ח ויחזק יהוה את-לב פרעה מלך מצרים וירדף אחרי בני ישראל ובני ישראל יצאים ביד רמה:

בטבעה לסוג עבודה כזה). מתי באה לידי בטיי התבטלות והתמסרות אמיתית להקב"ה, באפן שמתעלה מן ה'אני' - באשר העבודה היא בשני קוים הפכיים.

(לקוטי שיחות ג עמ' 969)

רביעי ^{טו} ויאמר יהוה אל-משה נטה את-ידך על-הים וישבו המים על-מצרים על-רכבו ועל-פרשיו: ^{טז} ויט משה את-ידו על-הים וישב הים לפנות בקר לאיתנו ומצרים נסים לקראתו וינער יהוה את-מצרים בתוך הים: ^{טז} וישבו המים ויכסו את-הרכב ואת-הפרשים לכל חיל פרעה הפאים אחריהם בים לא-נשאר בהם עד-אחד: ^{טז} ובני ישראל הלכו ביבשה בתוך הים והמים להם חמה מימינם ומשמאלם: ^{טז} וישע יהוה ביום ההוא את-ישראל מיד מצרים וירא ישראל את-מצרים מת על-שפת הים: ^{טז} וירא ישראל את-היך הגדלה אשר עשה יהוה במצרים וייראו העם את-יהוה ויאמינו ביהוה ובמשה עבדו: **כו** אז ישיר-משה ובני ישראל את-השירה הזאת ליהוה ויאמרו לאמור אשירה ליהוה כייגאה גאה סוס ורכבו רמה בים: ^{כז} עזי וזמרת יה ויהי לי לישועה זה אלי ואנוהו אלהי אבי וארמננהו: ^{כז} יהוה איש מלחמה יהוה שמו: ^{כז} מרפבת פרעה וחילו ירה בים ומבחר שלשיו טבעו בים-סוף: ^{כז} תהמת יכסימו ירדו במצולת פמו-אבן: ^{כז} ומינד יהוה נאדרי בפח ומינד יהוה תרעץ אויב: ^{כז} וברכ גאונך תהרם קמך תשלח חנך יאכלמו פקש: ^{כז} וברוח אפך נערמו מים נצכו כמו-נד גזלים קפאו תהמת בלב-ים: ^{כז} אמר אויב ארדף אשיג אחלק שלל תמלאמו נפשי אריק חרבי תורישמו ידי: ^{כז} נשפת ברוחך בפסמו ים צללו בעופרת במים אדירים: ^{כז} מי-כמכה

שלמה (האריז"ל); רמז לכך שהציצה מן הגלות תהנה בזכות תורתם של הצדיקים הללו. ורמז זה מופיע בפרגום דוקא: הפרגום מביא את קדשת התורה אל לשונות החלין של אמות העולם, ואף הגאלה מביא את הקדשה אל העולם ותקדש גם את עניני החלין שבו.

(לקוטי שיחות ג עמ' 872)

שלישי ^{טו} ויאמר יהוה אל-משה מה-תצעק אלי דבר אל-בני-ישראל וסעו: ^{טז} ואתה הרם את-מטף ונטה את-ידך על-הים ובקעהו ויבאו בני-ישראל בתוך הים ביבשה: ^{טז} ואני הנני מחזק את-לב מצרים ויבאו אחריהם ואפכה בפרעה ובכל-חילו ברכבו ובפרשיו: ^{טז} וידעו מצרים כיראני יהוה בהפכדי בפרעה ברכבו ובפרשיו: ^{טז} ויסע מלאך האלהים ההלך לפני מחנה ישראל וילך מאחריהם ויסע עמוד הענן מפניהם ויעמוד מאחריהם: ^{טז} ויבא בין מחנה מצרים ובין מחנה ישראל והי הענן והחשך ויאר את-הלילה ולא-קרב זה אל-זה כל-הלילה: ^{טז} ויט משה את-ידו על-הים וילך יהוה את-הים ברוח קדים עזה כל-הלילה וישם את-הים לחרבה ויפקעו המים: ^{טז} ויבאו בני-ישראל בתוך הים ביבשה והמים להם חמה מימינם ומשמאלם: ^{טז} וירדפו מצרים ויבאו אחריהם כל סוס פרעה רכבו ופרשיו אל-תוך הים: ^{טז} והי באש-מרת הפקר וישקף יהוה אל-מחנה מצרים בעמוד אש וענן ויהם את מחנה מצרים: ^{טז} ויסר את אפן מרכבתיו וינהגהו בכבדת ויאמר מצרים אנוסה מפני ישראל כי יהוה נלחם להם במצרים: **פ**

~ נקודות משיחות קודש ~

מימינם ומשמאלם (יד, כב)

באשר אדם עובד את עבודתו בקו אחד בלבד, בקו הימין או בקו השמאל - אפלו עושה את העבודה בקו זה בכל כחותיו, עד למסירות נפש, יתכן שעושה זאת מצד השבע (טבע נפש הבהמית או אפלו טבע נפש האלקית, שנמשכת

צדיקים הוא". ומה שכתוב "כוננו ידך" - מתרץ ה'שיטה מקצצת: "מעשה צדיקים, קרי מעשיו של הקב"ה". ויש לבאר: צדיק אינו מחשיב את עצמו למציאות, ולכן מעשה ידיו הם מעשה ידיו של הקב"ה.

(לקוטי שחות ל עמ' 123)

חמישי כו ויבאו אילמה ושם שתים עשרה עינת מים ושבעים תמרים ויחנו שם עלהמים: מז א ויסעו מאילם ויבאו כלעדת בני ישראל אלמדברסין אשר בין אילם ובין סיני בחמשה עשר יום לחדש השני לצאתם מארץ מצרים: ב כתיב ולינו קרי וילונו כלעדת בני ישראל עלמשה ועלאהרן במדבר: ג ויאמרו אלהם בני ישראל מייתן מותנו בידיהוה בארץ מצרים בשבתנו עלסיר הבשר באכלנו לחם לשבע ביהוצאתם אתנו אלמדבר הזה להמית אתכלהקהל הזה ברעב: ד ויאמר יהוה אלמשה הנני ממטיר לכם לחם מן השמים ויצא העם ולקטו דבריום ביומו למען אנפנו הילך בתורתי אםלא: ה והיה ביום הששי והכינו את אשריבאו והיה משנה על אשרילקטו יום ו יום: ו ויאמר משה ואהרן אלכלבני ישראל ערב וידעתם פי יהוה הוציא אתכם מארץ מצרים: ז וכקר וראיתם אתכבוד יהוה בשמעו אתתלנתיכם עליהוה ונחנו מה פי כתיב תלונו קרי תלינו עלינו: ח ויאמר משה בתת יהוה לכם בערב בשר לאכל ולחם בבקר לשבע בשמע יהוה אתתלנתיכם אשראתם מלינם עליו ונחנו מה לאעלינו תלנתיכם פי עליהוה: ט ויאמר משה אלאהרן אמר אלכלעדת בני ישראל קרבו לפני יהוה פי שמע את תלנתיכם: ויהי כדבר אהרן אלכלעדת בני ישראל ויפנו אלמדבר והנה כבוד יהוה נראה בענן: פ

באלם יהוה מי כמכה נאדר בקדש נורא תהלת עשה פלא: ב נטית ימין תבלעמו ארץ: ג נחית בחסדך עמו גאלת נהלת בעודך אלגוה קדשך: ד שמעו עמים ורגוון חיל אחו ושבי פלשת: ט אז נבהלו אלופי אדום אילי מואב יאחזמו רעד נמונו כל ישבי כנען: ט תפל עליהם אומתה ופחד בגדל ורועך ידמו פאבן עדיעבר עמד יהוה עדיעבר עמו קנית: י תבאמו ותפעמו בהר נהלתך מכון לשבתך פעלת יהוה מקדש אדני כוננו ידך: יי יהוה א ימלך לעלם ועד: יי פי בא סוס פרעה ברכבו ובפרשיו בים וישב יהוה עליהם אתמי הים ובני ישראל הלכו בבישה בתוך הים: פ ותקח מרים הנביאה אחות אהרן אתהתף בידה ותצאן כלהנשים אחריה בתפים ובמחלת: טא ותען להם מרים שירו ליהוה פירגאה גאה סוס ורכבו רמה בים: טב ויסע משה את ישראל מיםסוף ויצאו אלמדבר שור וילכו שלשת ימים במדבר ולאמצאו מים: טג ויבאו מרתה ולא יכלו לשתת מים ממרה פי מרים הם עלכן קראשמה מרה: טד וילנו העם עלמשה לאמר מהנשתה: טה ויצעק אליהוה ויורהו יהוה לען וישלף אליהמים וימתקו המים שם שם לו חק ומשפט ושם נפשו: כ ויאמר אםשמוע תשמע לקול א יהוה אלהיך ותישר בעיניו תעשה והאונת למצותיו ושמרת כלחקיו כלחמחלה אשרשמתי במצרים לאאשים עליך פי אני יהוה רפאך: ס

~ נקודות משיחות קודש ~

כוננו ידך (טז, יז)

אמר רבי (כתובות ה, א) "גדולים מעשה צדיקים", פי במעשה ידיו פתיב "מכון לשבתך פעלת ה', מקדש אד' כוננו ידך" (שתי ידיו), ופרש רש"י: "מקדש, מעשה ידיו

~ נקודות משיחות קודש ~

לחם מן השמים (טז, ד)

את הברכה הראשונה של ברכת המזון, תקן משה ובניו בשעה שירד המן. ותמויה: כיצד מכרכים על לחם מן הארץ בנסח שנתקן על לחם מן השמים? ויש לומר, דהנה לחם מן הארץ אינו אלא לבוש לשרש והמקור של המזון - לחם מן השמים; לחם מן הארץ הוא בפנימיותו לחם מן השמים. וכמבאר בחסידות, ש'בעסקו במשא ומתן ובזון שמאמין שהשפע... הוא כשאר הנסים הגלויים, כמו שהוריד המן'. וידועים דברי הרבי מהר"ש, שפונסה בזמן הזה, היא כמו השפעת המן.

(לקוטי שיחות טז עמ' 179)

ששי י' וידבר יהוה אל-משה לאמר: י' שמעתי את-תלונת בני ישראל דבר אלהם לאמר בין הערבים תאכלו בשר ובבקר תשבעו-לחם וידעתם כי אני יהוה אלהיכם: י' ויהי בערב ותעל השלל ותכס את-המחנה ובבקר היתה שכבת השלל סביב למחנה: י' ותעל שכבת השלל והנה על-פני המדבר דק מחספס דק ככפר על-הארץ: י' ויראו בני-ישראל ויאמרו איש אל-אחיו מן הוא כי לא ידעו מה-הוא ויאמר משה אלהם הוא הלחם אשר נתן יהוה לכם לאכלה: י' זה הדבר אשר צוה יהוה לקטו ממנו איש לפי אכלו עמר לגלגלת מספר נפשתיכם איש לאשר באהלו תקחו: י' ויעשו-כן בני ישראל וילקטו המרבה והממעט: י' וימדו בעמר ולא העדיף המרבה והממעט לא החסיר איש לפי-אכלו לקטו: י' ויאמר משה אלהם איש אל-יותר ממנו עד-בקר: י' ולא שמעו אל-משה ויותרו אנשים ממנו עד-בקר וירם תולעים ויבאש ויקצף עליהם משה: י' וילקטו אתו בבקר בבקר איש כפי אכלו וחם השמש ונמם: י' ויהי ו ביום הששי לקטו לחם משנה שני העמר לאחד ויבאו כל-נשיאי העדה ויגידו למשה: י' ויאמר אלהם הוא אשר דבר

יהוה שבתון שבת-קדש ליהוה מחר את אשר-תאפו אפו ואת אשר-תבשלו בשלו ואת כל-העדר הניחו לכם למשמרת עד-הבקר: י' ויניחו אתו עד-הבקר כאשר צוה משה ולא הבאיש ורמה לא-היתה בו: י' ויאמר משה אכלהו היום כי-שבת היום ליהוה היום וביום תמצאהו בשדה: י' ששת ימים תלקטוהו וביום השביעי שבת לא יהיה-בו: י' ויהי ביום השביעי יצאו מן-העם ללקט ולא מצאו: י' ויאמר יהוה אל-משה עד-אנה מאנתם לשמור מצותי ותורת: י' ראו כי-יהוה נתן לכם השבת על-כן הוא נתן לכם ביום הששי לחם יומים שבו איש תחתיו אל-יצא איש ממקומו ביום השביעי: י' וישבתו העם ביום השביעי: י' ויקראו בית-ישראל את-שמו מן והוא פורע גד לכן וטעמו פציחת בדבש: י' ויאמר משה זה הדבר אשר צוה יהוה מלא העמר ממנו למשמרת לדתיכם למען ו יראו את-הלחם אשר האכלתי אתכם במדבר בהוציא אתכם מארץ מצרים: י' ויאמר משה אל-אהרן קח צנצנת אחת ותן-שמה מלא-העמר מן והנח אתו לפני יהוה למשמרת לדתיכם: י' כאשר צוה יהוה אל-משה ויניחהו אהרן לפני העדת למשמרת: י' ובני ישראל אכלו את-המן ארבעים שנה עד-באם אל-ארץ נושבת את-המן אכלו עד-באם אל-קצה ארץ כנען: י' והעמר עשרית האיפה הוא: פ

~ נקודות משיחות קודש ~

ראו פי ה' נתן לכם השבת (טז, כט)

ה'שבת' שבתורה - הוא פנימיות התורה, שלכן קרי רבי יהודה לרשב"י, מארי דהור, בשם 'שבת' (זח"ג קמד, ב). ולמוד פנימיות התורה הוא בדרך ראיה, וכמבאר בחסידות שמשיית ילמד סודות התורה לכל העם בדרך ראיה (ולשון הרגיל בזהר הוא מא-חזי, לא מא-שמע). והנה, המאמר

ד וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה כְּתֹב זֹאת זִכְרוֹן בְּסֵפֶר וְשִׁים בְּאָזְנֵי יְהוֹשֻׁעַ כִּי־מַחֵה אֶמְחֶה אֹתָם (זכר)*
זכר עֲמַלְק מִתַּחַת הַשָּׁמַיִם: טו וַיִּבֶן מֹשֶׁה מִזְבֵּחַ וַיִּקְרָא שְׁמוֹ יְהוָה א נָפִי: טז וַיֹּאמֶר כִּי־יָדַל עַל־כֶּסֶם יְהִי מִלְחָמָה לַיהוָה בְּעַמְלֶק מִדֶּר דָּר: פפפ

חצי קדיש

ותגדל ויתקדש שמה רבא. אמן בעלמא די כרא כרעותה וימליך מלכותה, ויצמח פורקנה ויקרב משיחה. אמן בחייכון וכוויכוון ובחיי דכל בית ישראל, בענגלא ובזמן קריב ואמרו אמן: אמן יהא שמה רבא מנכד לעלם ולעלמי עלמאי. יתברך: יהא שמה רבא מברך לעלם ולעלמי עלמאי. יתברך, וישתבח, ויתפאר, ויתרום, ויתנשא, ויתהדר, ויתעלה, ויתהלל, שמה דקדשא בריך הוא. אמן לעלא מן כל ברכתא ושירתא, תשבחתא ונהמתא, דאמירן בעלמא, ואמרו אמן: אמן

נקודות משיחות קודש

ויבא עמלק וילחם עם ישראל ברפידים (יז, ח)
שרפו ישראל ידיהם מדברי תורה (מכילתא)

למוד התורה הוא על־מנת לעשות ולקיים. וכאשר יש רפיון בלמוד התורה - בא עמלק וילחם עם ישראל (ראשי־תבות יש ששים רבוא אותיות לתורה) ומקור את קדשת התורה. העצה לכך היא - בחר לנו אנשים, אנשי משה, ואתפשטותא של משה, ראשי אלפי ישראל, שבכל דור ודור. וצא הלחם בעמלק - לשון יחיד, כי התורה היא נצחית בכל זמן ובכל מקום בשנה.

(היום יום' ג אדר שני)

מפטיר ד וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה כְּתֹב זֹאת זִכְרוֹן בְּסֵפֶר וְשִׁים בְּאָזְנֵי יְהוֹשֻׁעַ כִּי־מַחֵה אֶמְחֶה אֹתָם (זכר)*
זכר עֲמַלְק מִתַּחַת הַשָּׁמַיִם: טו וַיִּבֶן מֹשֶׁה מִזְבֵּחַ וַיִּקְרָא שְׁמוֹ יְהוָה א נָפִי: טז וַיֹּאמֶר כִּי־יָדַל עַל־כֶּסֶם יְהִי מִלְחָמָה לַיהוָה בְּעַמְלֶק מִדֶּר דָּר: פפפ

ק"ו פסוקים, י"ד אמונ"ה סימן, סנא"ה סימן

הראשון ב'לקוטי תורה' הוא "ראו כי ה' נתן לכם השבת". רמז יש כאן, שבפנימיות התורה כפי שנתגלתה בתסידות, מדגש ביותר הלמוד בדרך ראיה, תכלית ההתאמתות.
(לקוטי שיחות לב עמ' 270)

שביעי יז א וַיִּסְעוּ כָל־עַדַת בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל מִמִּדְבַר־סִין לְמִסְעֵיהֶם עַל־פִּי יְהוָה וַיַּחֲנוּ בְּרַפִּידִים וְאִין מַיִם לְשֵׁתֵת הָעָם: ג וַיִּרְבַּ הָעָם עִם־מֹשֶׁה וַיֹּאמְרוּ תִנוּ־לָנוּ מַיִם וְנִשְׁתֶּה וַיֹּאמֶר לָהֶם מֹשֶׁה מַה־תְּרִיבוּן עִמָּדִי מַה־תִּנְסֹון אֹתִי־יְהוָה: ד וַיִּצְמָא שֵׁם הָעָם לַמַּיִם וַיֵּלֶן הָעָם עַל־מֹשֶׁה וַיֹּאמֶר לְמֹה זֶה הַעֲלִיתָנוּ מִמִּצְרַיִם לְהָמִית אֹתִי וְאֹת־בְּנֵי וְאֹת־מִקְנֵי בְּצַמָּא: ה וַיִּצַּעַק מֹשֶׁה אֶל־יְהוָה לֵאמֹר מַה אֶעֱשֶׂה לָעַם הַזֶּה עוֹד מַעַט וְסָקְלֵנִי: ו וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה עֵבֶר לִפְנֵי הָעָם וְקַח אֹתָךְ מִזִּקְנֵי יִשְׂרָאֵל וּמַטֶּיךָ אֲשֶׁר הִפִּיתָ בְּיָד אֹתִי־הַיָּאָר קַח בְּיָדְךָ וְהִלַּכְתָּ: ז הִנְנִי עֹמֵד לִפְנֵיךָ שֵׁם א על־הַצּוֹר בְּחָרֵב וְהִפִּיתָ בַּצּוֹר וַיִּצְאוּ מִמִּנּוּ מַיִם וְשֵׁתָה הָעָם וַיַּעַשׂ כֵּן מֹשֶׁה לַעֲיֵנֵי זִקְנֵי יִשְׂרָאֵל: ח וַיִּקְרָא שֵׁם הַמָּקוֹם מַסָּה וּמְרִיבָה עַל־רִיב א בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְעַל נַפְתָּם אֹתִי־יְהוָה לֵאמֹר הַיֵּשׁ יְהוָה בְּקִרְבֵנוּ אִם־אֵין: ט ה וַיִּבֶא עַמְלֶק וַיִּלְחֶם עִם־יִשְׂרָאֵל בְּרַפִּידִים: י וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל־יְהוֹשֻׁעַ בְּחַר־לָנוּ אַנְשִׁים וְצֵא הִלְחֶם בְּעַמְלֶק מֵחַר אֹנְכֵי נֹצֵב עַל־רֹאשׁ הַגְּבֻעָה וּמִטָּה הַאֱלֹהִים בְּיָדִי: יא וַיַּעַשׂ יְהוֹשֻׁעַ כַּאֲשֶׁר אָמַר־לוֹ מֹשֶׁה לְהִלְחֶם בְּעַמְלֶק וּמֹשֶׁה אֶהְרֵן וְחֹר עָלוּ רֹאשׁ הַגְּבֻעָה: יב וְהָיָה כַּאֲשֶׁר יָרִים מֹשֶׁה יָדוֹ וְגַבַּר יִשְׂרָאֵל וְכַאֲשֶׁר יִנִּיחַ יָדוֹ וְגַבַּר עַמְלֶק: יג וַיְדִי מֹשֶׁה כְּבָדִים וַיִּקְחוּ־אֹבָן וַיִּשְׁיִמוּ תַחְתָּיו וַיִּשָּׁב עָלָיָה וְאֶהְרֵן וְחֹר תָּמְכוּ בְיָדָיו מִזֶּה אַחַד וּמִזֶּה אַחַד וַיְהִי יָדָיו אָמוּנָה עַד־בֹּא הַשָּׁמֶשׁ: יד וַיַּחֲלֵשׁ יְהוֹשֻׁעַ אֶת־עַמְלֶק וְאֹת־עַמּוֹ לְפִי־חָרֵב: טו

(*) מנהיגו שאומרים פעמים מילת זכר. הראשון זכר (בסגול) והשני זכר (בצירה).

בעת הגבהת הספר תורה ואמירת וזאת התורה – אין מנהגנו להראות באצבע. * מנהגנו: מגביה הספר תורה ולאחרי שמראה אותה לקהל חוזר ומניחה על הבימה וגוללה בעצמו. ואז יושב על הספסל ואחר כורך המפה (= חוגר באבנט ועוטף במעיל). * כשמגביהין הספר תורה להראות הכתב לעם, כל אדם ישתדל לקרב עצמו לבימה כדי שיוכל לקרא מה שכתוב בספר תורה בעת הגבהת הספר תורה, ויאמר:

וְזֹאת הַתּוֹרָה, אֲשֶׁר־שָׂם מֹשֶׁה לְפָנָי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל:

עַיִנַיִים הֵיא לְמַחְזִיקִים בָּהּ, וְתַמְכִּיהָ מְאֹד. דְּרָכֶיהָ דְרָכֵי־נֶעַם, וְכָל־נִתְיַבְחֶיהָ שְׁלוֹם. אַרְךְ יָמִים בְּיַמֶּינָהּ, בְּשִׂמְאוֹלָהּ עֵשֶׂר וְכָבוֹד. יִי חַפְּזָן לְמַעַן צְדָקוֹ, וַיְגַדִּיל תּוֹרָה וַיֹּאדִיר:

מדייקים לגלול הספר תורה נגד התפר, שמקום התפר יהיה באמצע הספר תורה מבחוץ. * האבנט חוגרים בתחילת שליש התחנות של הספר תורה.

לא יתחיל המפטיר להפטיר עד שיגמור הגולל לגלול הספר תורה, כדי שגם הגולל יוכל להבין ולשמוע ממנו, שחובה היא על הכל לשמוע ההפטרה כמו הפרשה שבספר תורה.

ברכת ההפטרה לפנייה

בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם אֲשֶׁר בָּחַר בְּנִבְיָאִים מְזֻכָּיִם וְרָצָה בְּדַבְרֵיהֶם הַנְּאֻמִּים בְּאֵמַת בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ הַבּוֹחֵר בַּתּוֹרָה וּבְמֹשֶׁה עַבְדּוֹ וּבְיִשְׂרָאֵל עַמּוֹ וּבְנִבְיָאֵי הָאֵמַת וְצְדָק:

חובה הוא על הכל לשמוע ההפטרה כמו הפרשה שבספר תורה. לפיכך, לא יקראו שנים ההפטרה כאחד בקול רם ששני קולות אין נשמעים, ויש נוהגים מטעם הידוע להם, שלא לסמוך על שמיעה בלבדה, אלא הם בעצמם קורין ההפטרה ושומעין הברכות מפי המפטיר. ומכל מקום, צריכים לזוהר שלא יקראו בקול רם אלא בנחת (מלה במלה עם המפטיר).

שולחן ערוך אדמו"ר חוקן, חלק ב סימן רפד סעיף יא

שי למורא

עטרת מרים

ד וְדַבְּרָה אִשָּׁה נְבִיאָה אֲשֶׁת לְפִדּוֹת אִשֶׁת מִל, וְרִיחַ בְּמַעֲשֵׂיהָ כְּלָפִיד אֵשׁ הִיא שִׁפְטָה אֶת־יִשְׂרָאֵל בְּעַת הַהִיא בַּעֲבוּר שְׁהִתָּה נְבִיאָה וּרְיָה בְּמַעֲשֵׂיהָ: ה וְהִיא יוֹשֶׁבֶת תַּחַת־תְּמָר לְכָל תַּתְּחִיר עִם הָאֲנָשִׁים הַבָּאִים אֵלֶיהָ לְמִשְׁפָּט, וְתִמְדֵה הַתְּמָר וּבֵין הָרְמָה וּבֵין בֵּית־אֵל בְּהַר אֶפְרַיִם וַיַּעֲלוּ אֵלֶיהָ אֵל הַמָּקוֹם הַהוּא בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לְמִשְׁפָּט: וַתִּשְׁלַח וַתִּקְרָא לְבָרַק בֶּן אֲבִינֵעַם מִקְדָּשׁ נְפֹתְלִי וַתֹּאמֶר אֵלָיו הֲלֹא בָאֵמַת צִנּוּה | יְהוָה

ד) אֲשֶׁת לְפִדּוֹת, שְׁהִתָּה עוֹשֶׂה פְתִילוֹת לְמִקְדָּשׁ. פְּרוֹשׁ אַחֵר, שְׁהִתָּה אִשֶׁת מִל וְרִיחַ בְּמַעֲשֵׂיהָ כְּלָפִיד אֵשׁ. פְּרוֹשׁ אַחֵר, שֶׁשֶׁם בְּעֵלְהָ הָיָה בְּרַק בֶּן אֲבִינֵעַם, וְנִקְרָא "לְפִדּוֹת" שְׁהוּא עֵנָן קְרוֹב לְ"בְרַק". שִׁפְטָה, הִתָּה רְגִילָה לְשִׁפְטָה ה) תְּמָר, אֵילָן תְּמָר. וּבִשְׂבִיל שֶׁלֹּא תִתְחַדַּר עִם הָאֲנָשִׁים הַבָּאִים אֵלֶיהָ לְמִשְׁפָּט.

קִבְעָה וַיִּשְׁכַּתָּה שָׁם. ו) מִקְדָּשׁ נְפֹתְלִי, מִקְדָּשׁ אֲשֶׁר בְּנַחֲלַת שִׁבְטֵי נְפֹתְלִי. וּמִשְׁכַּת בְּהַר תְּבוֹר, מִשְׁדֵּי לְבוֹת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לְפִתּוֹתָם לְבוֹא עִמָּךְ בְּהַר תְּבוֹר לְהִלָּחֵם בְּסִיסְרָא, כִּי מָאֵד

הפטרה לפרשת בשלח לקריאה בציבור ולשנים מקרא ואחד תרגום

בשופטים פרק ד ה

ד וְדַבְּרָה אִשָּׁה נְבִיאָה אֲשֶׁת לְפִדּוֹת הִיא שִׁפְטָה אֶת־יִשְׂרָאֵל בְּעַת הַהִיא: ה וְהִיא יוֹשֶׁבֶת תַּחַת־תְּמָר דַּבְּרָה בֵּין הָרְמָה וּבֵין בֵּית־אֵל בְּהַר אֶפְרַיִם וַיַּעֲלוּ אֵלֶיהָ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לְמִשְׁפָּט: וַתִּשְׁלַח וַתִּקְרָא לְבָרַק בֶּן־אֲבִינֵעַם מִקְדָּשׁ נְפֹתְלִי וַתֹּאמֶר אֵלָיו הֲלֹא־צִנּוּה | יְהוָה אֱלֹהֵי־יִשְׂרָאֵל לָךְ וּמִשְׁכַּת בְּהַר תְּבוֹר וְלִקְחַתָּ עִמָּךְ עֶשְׂרֵת אֲלָפִים

פָּחַדוּ מִחַיִּלוֹ הֶרֶב ז' וּמִשְׁכַּתִּי אֵלֶיךָ אֵל נַחַל קִישׁוֹן, אֲתָן בְּלִבּוֹ לִלְכֹת
 אֵל נַחַל קִישׁוֹן. ח) אִם תִּלְכִּי עִמּוֹ, אֵל הַמִּלְחָמָה. ט) אָפֶס, רַק. י) וַיִּזְעַק,
 עָנַן אֶסְפָּה עַל יַד וַעֲקֹת. וַיַּעַל בְּרַגְלָיו, הֶעֱלָה לְהֵר תְּבוּר, עִם הַלְּבוֹ. יא)
 הַקִּינִי, מִמְּשַׁפַּחַת הַקִּינִי, הֵם צֹאצְאֵי יְהוָה שֶׁנִּקְרָא "קִינִי". וְגַם נִקְרָא "הַכֶּבֶד".
 נִפְרָד מִקִּינִי, נִפְרָד מִמְּדַבֵּר יְהוָה
 שֵׁשׁ יָשְׁבוּ מִשַּׁפְּחַת הַקִּינִי, כְּמוֹ שֶׁנֶּחְבֵּד
 בַּתְּחִלַּת סֵפֶר שׁוֹפְטִים. מִכְּנֵי הַכֶּבֶד, יָשׁ
 מִפְּרָשִׁים, שֶׁרָצָה לֹאמַר שֶׁקֵּן הָיָה מִכְּנֵי
 הַכֶּבֶד. יד) קוֹם, אֵל תִּתְעַבֵּב כַּאֲשֶׁר בְּהֵר
 תְּבוּר. טו) וַיָּנֶם בְּרַגְלָיו, כִּדֵּי שְׁלֹא
 יִכְרַחֵם. טז) עַד אַחֲרָי, אֶפְלוֹ אַחֲרָי.

אִישׁ מִבְּנֵי נַפְתָּלִי וּמִבְּנֵי זְבוּלֹן:
וּמִשְׁכַּתִּי אֵלֶיךָ אֶל־נַחַל קִישׁוֹן אֶת־
סִיסְרָא שֶׁר־צָבָא יָבִין וְאֶת־רַכְבּוֹ וְאֶת־
הַמוֹנֵג וּנְתַתִּיהוּ בְּיַדְךָ: ה וַיֹּאמֶר אֵלֶיָּהּ:
בָּרַק אִם־תִּלְכִּי עִמּוֹ וְהִלַּכְתִּי וְאִם־לֹא תִלְכִּי עִמּוֹ לֹא אֵלֶיךָ:
ט וַתֹּאמֶר הֲלֹךְ אֵלֶיךָ עִמָּךְ אָפֶס כִּי לֹא תִהְיֶה לְךָ תַּפְאֲרֶתְךָ הַפָּאֵר
הַיְתוּם לְשֵׁר הַעֲבָא עַל־הַדָּרָךְ אֲשֶׁר
אִתָּה הוֹלֵךְ כִּי בִיד־אִשָּׁה יִמְכַר יְהוָה
יְהוָה אֶת־סִיסְרָא קִימֵי הָעַם יְהוָה
עַל יַד דְּבוּרָה, סוֹף מַפְלְמוֹ עַל יַד וַיַּעַל
וַתָּקָם דְּבוּרָה וַתִּלָּךְ עִם־בָּרַק
קְדָשָׁה: י וַיִּזְעַק בָּרַק אֶת־זְבוּלָן
וְאֶת־נַפְתָּלִי קְדָשָׁה וַיַּעַל לְהֵר
תְּבוּר בְּרַגְלָיו כִּי לֹא הָיָה לוֹ סוּם וְרַכְבּ
עֲשֵׂרֶת אֲלָפֵי אִישׁ וַתַּעַל עִמּוֹ
דְּבוּרָה: יא וַחֲבֵר הַקִּינִי נִפְרָד
פִּרְשׁ אֶת עֲצָמוֹ מִקִּינִי מִשָּׂאֵר בְּנֵי מִן
שֵׁשׁבוּ בְּמִדְבַר יְהוּדָה מִכְּנֵי הַכֶּבֶד
חֲתָן מִשָּׂה וַיָּט אֶהְלוֹ עַד־אֵלוֹן
בְּצַעֲנָנִים אֲשֶׁר אֶת־קְדָשָׁה:
יב וַיָּגִדוּ לְסִיסְרָא כִּי עָלָה בָרַק
בְּדָאֲבִינַעַם הֶרֶם־תְּבוּר וַיָּבִיחַ הַכִּזְ
שִׁרְצָה לְהִלָּחֵם: יג ה' נָתַן בְּלִבּוֹ שֶׁל
סִיסְרָא לִלְכֹת אֵל נַחַל קִישׁוֹן וַיִּזְעַק
סִיסְרָא אֶת־כָּל־רַכְבּוֹ תִשַׁע
מֵאוֹת רַכְבּ בְּרֹזֶל וְאֶת־כָּל־הָעַם
אֲשֶׁר אִתּוֹ הֵנֶם שָׂרְיָה רֹאֵי שִׁצָּא
לְקִרְאֵת הַחַלְשִׁים הָאֵלֶּה בְּמַעַט עִם
מִחְרַשַׁת הַגּוֹיִם אֶל־נַחַל קִישׁוֹן:
יד וַתֹּאמֶר דְּבוּרָה אֶל־בָּרַק קוֹם
אֵל תִּתְעַבֵּב לַעֲמוֹד פֶּה לְהַתְּנַבֵּר בְּהֵר
כִּי הַתּוֹרָה נוֹרָה וְהַיּוֹם אֲשֶׁר נָתַן
יְהוָה אֶת־סִיסְרָא בְּיַדְךָ וְלֹא תִּכְבַּל
עוֹד לְהִתְעַבֵּב בְּהֵר, אֵל תִּקְרָא לְרַחֵם
לַעֲמִי, כִּי הִלֵּא יְהוָה יִצְא לְפָנֶיךָ
וַיִּרַד בָּרַק מִהֵר תְּבוּר וְעֲשֵׂרֶת
אֲלָפִים אִישׁ אַחֲרָיו: טו וַיָּהֶם

אֶל־הַיִּשְׂרָאֵל לֵךְ וּמִשְׁכַּתִּי לְבוֹת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לְפָתוּחָם לְבֵא עִמָּךְ לְהִלָּחֵם
 בְּסִיסְרָא בְּהֵר תְּבוּר כִּי מֵאֵד פָּחַדוּ מִחַיִּלוֹ הֶרֶב שֶׁל סִיסְרָא וְלִקְחַתְּ עִמָּךְ
 עֲשֵׂרֶת אֲלָפִים אִישׁ מִבְּנֵי נַפְתָּלִי וּמִבְּנֵי זְבוּלֹן: ז וּמִשְׁכַּתִּי אֵלֶיךָ
 אֲתָן בְּלִבּוֹ לִלְכֹת אֶל־נַחַל קִישׁוֹן אֶת־סִיסְרָא שֶׁר־צָבָא יָבִין וְאֶת־רַכְבּוֹ
 וְאֶת־הַמוֹנֵג וּנְתַתִּיהוּ בְּיַדְךָ:
 ח וַיֹּאמֶר אֵלֶיָּהּ בָּרַק אִם־תִּלְכִּי עִמּוֹ
 עִמּוֹ אֵל הַמִּלְחָמָה וְהִלַּכְתִּי וְאִם־
 לֹא תִלְכִּי עִמּוֹ לֹא אֵלֶיךָ:
 ט וַתֹּאמֶר הֲלֹךְ אֵלֶיךָ עִמָּךְ אָפֶס
 כִּי לֹא תִהְיֶה לְךָ תַּפְאֲרֶתְךָ הַפָּאֵר
 הַיְתוּם לְשֵׁר הַעֲבָא עַל־הַדָּרָךְ אֲשֶׁר
 אִתָּה הוֹלֵךְ כִּי בִיד־אִשָּׁה יִמְכַר
 יְהוָה אֶת־סִיסְרָא קִימֵי הָעַם יְהוָה
 עַל יַד דְּבוּרָה, סוֹף מַפְלְמוֹ עַל יַד וַיַּעַל
 וַתָּקָם דְּבוּרָה וַתִּלָּךְ עִם־בָּרַק
 קְדָשָׁה: י וַיִּזְעַק בָּרַק אֶת־זְבוּלָן
 וְאֶת־נַפְתָּלִי קְדָשָׁה וַיַּעַל לְהֵר
 תְּבוּר בְּרַגְלָיו כִּי לֹא הָיָה לוֹ סוּם וְרַכְבּ
 עֲשֵׂרֶת אֲלָפֵי אִישׁ וַתַּעַל עִמּוֹ
 דְּבוּרָה: יא וַחֲבֵר הַקִּינִי נִפְרָד
 פִּרְשׁ אֶת עֲצָמוֹ מִקִּינִי מִשָּׂאֵר בְּנֵי מִן
 שֵׁשׁבוּ בְּמִדְבַר יְהוּדָה מִכְּנֵי הַכֶּבֶד
 חֲתָן מִשָּׂה וַיָּט אֶהְלוֹ עַד־אֵלוֹן
 בְּצַעֲנָנִים אֲשֶׁר אֶת־קְדָשָׁה:
 יב וַיָּגִדוּ לְסִיסְרָא כִּי עָלָה בָרַק
 בְּדָאֲבִינַעַם הֶרֶם־תְּבוּר וַיָּבִיחַ הַכִּזְ
 שִׁרְצָה לְהִלָּחֵם: יג ה' נָתַן בְּלִבּוֹ שֶׁל
 סִיסְרָא לִלְכֹת אֵל נַחַל קִישׁוֹן וַיִּזְעַק
 סִיסְרָא אֶת־כָּל־רַכְבּוֹ תִשַׁע
 מֵאוֹת רַכְבּ בְּרֹזֶל וְאֶת־כָּל־הָעַם
 אֲשֶׁר אִתּוֹ הֵנֶם שָׂרְיָה רֹאֵי שִׁצָּא
 לְקִרְאֵת הַחַלְשִׁים הָאֵלֶּה בְּמַעַט עִם
 מִחְרַשַׁת הַגּוֹיִם אֶל־נַחַל קִישׁוֹן:
 יד וַתֹּאמֶר דְּבוּרָה אֶל־בָּרַק קוֹם
 אֵל תִּתְעַבֵּב לַעֲמוֹד פֶּה לְהַתְּנַבֵּר בְּהֵר
 כִּי הַתּוֹרָה נוֹרָה וְהַיּוֹם אֲשֶׁר נָתַן
 יְהוָה אֶת־סִיסְרָא בְּיַדְךָ וְלֹא תִּכְבַּל
 עוֹד לְהִתְעַבֵּב בְּהֵר, אֵל תִּקְרָא לְרַחֵם
 לַעֲמִי, כִּי הִלֵּא יְהוָה יִצְא לְפָנֶיךָ
 וַיִּרַד בָּרַק מִהֵר תְּבוּר וְעֲשֵׂרֶת
 אֲלָפִים אִישׁ אַחֲרָיו: טו וַיָּהֶם

וְאֶת־הַמוֹנֵג וּנְתַתִּיהוּ בְּיַדְךָ: ז וּמִשְׁכַּתִּי אֵלֶיךָ אֶל־נַחַל קִישׁוֹן אֶת־
 סִיסְרָא שֶׁר־צָבָא יָבִין וְאֶת־רַכְבּוֹ וְאֶת־הַמוֹנֵג וּנְתַתִּיהוּ בְּיַדְךָ: ח וַיֹּאמֶר אֵלֶיָּהּ:
 בָּרַק אִם־תִּלְכִּי עִמּוֹ וְהִלַּכְתִּי וְאִם־לֹא תִלְכִּי עִמּוֹ לֹא אֵלֶיךָ:
 ט וַתֹּאמֶר הֲלֹךְ אֵלֶיךָ עִמָּךְ אָפֶס כִּי לֹא תִהְיֶה לְךָ תַּפְאֲרֶתְךָ הַפָּאֵר
 הַיְתוּם לְשֵׁר הַעֲבָא עַל־הַדָּרָךְ אֲשֶׁר אִתָּה הוֹלֵךְ כִּי בִיד־אִשָּׁה יִמְכַר יְהוָה
 יְהוָה אֶת־סִיסְרָא קִימֵי הָעַם יְהוָה עַל יַד דְּבוּרָה, סוֹף מַפְלְמוֹ עַל יַד וַיַּעַל
 וַתָּקָם דְּבוּרָה וַתִּלָּךְ עִם־בָּרַק קְדָשָׁה: י וַיִּזְעַק בָּרַק אֶת־זְבוּלָן וְאֶת־נַפְתָּלִי
 קְדָשָׁה וַיַּעַל לְהֵר תְּבוּר בְּרַגְלָיו כִּי לֹא הָיָה לוֹ סוּם וְרַכְבּ עֲשֵׂרֶת אֲלָפֵי אִישׁ
 וַתַּעַל עִמּוֹ דְּבוּרָה: יא וַחֲבֵר הַקִּינִי נִפְרָד פִּרְשׁ אֶת עֲצָמוֹ מִקִּינִי מִשָּׂאֵר בְּנֵי מִן
 שֵׁשׁבוּ בְּמִדְבַר יְהוּדָה מִכְּנֵי הַכֶּבֶד חֲתָן מִשָּׂה וַיָּט אֶהְלוֹ עַד־אֵלוֹן בְּצַעֲנָנִים
 אֲשֶׁר אֶת־קְדָשָׁה: יב וַיָּגִדוּ לְסִיסְרָא כִּי עָלָה בָרַק בְּדָאֲבִינַעַם הֶרֶם־תְּבוּר
 וַיָּבִיחַ הַכִּזְ שִׁרְצָה לְהִלָּחֵם: יג ה' נָתַן בְּלִבּוֹ שֶׁל סִיסְרָא לִלְכֹת אֵל נַחַל קִישׁוֹן
 וַיִּזְעַק סִיסְרָא אֶת־כָּל־רַכְבּוֹ תִשַׁע מֵאוֹת רַכְבּ בְּרֹזֶל וְאֶת־כָּל־הָעַם אֲשֶׁר אִתּוֹ
 הֵנֶם שָׂרְיָה רֹאֵי שִׁצָּא לְקִרְאֵת הַחַלְשִׁים הָאֵלֶּה בְּמַעַט עִם מִחְרַשַׁת הַגּוֹיִם אֶל־נַחַל
 קִישׁוֹן: יד וַתֹּאמֶר דְּבוּרָה אֶל־בָּרַק קוֹם אֵל תִּתְעַבֵּב לַעֲמוֹד פֶּה לְהַתְּנַבֵּר בְּהֵר
 כִּי הַתּוֹרָה נוֹרָה וְהַיּוֹם אֲשֶׁר נָתַן יְהוָה אֶת־סִיסְרָא בְּיַדְךָ וְלֹא תִּכְבַּל עוֹד
 לְהִתְעַבֵּב בְּהֵר, אֵל תִּקְרָא לְרַחֵם לַעֲמִי, כִּי הִלֵּא יְהוָה יִצְא לְפָנֶיךָ וַיִּרַד בָּרַק
 מִהֵר תְּבוּר וְעֲשֵׂרֶת אֲלָפִים אִישׁ אַחֲרָיו: טו וַיָּהֶם

עטרת מרים

אל־תִּירָא וַיִּסַּר אֱלֹהֵי הָאֱהָלָה וַתִּכְסְּהוּ בְשִׁמְיֹכָה: יט וַיֹּאמֶר אֱלֹהֵי הַשְּׁקִינִי־נָא מַעֲט־מִיָּמִים כִּי צָמְתִי וַתִּפְתַּח אֶת־נְאוֹד הַחֲלָב וַתִּשְׁקֶהוּ כִּי חֵלֶב מִכֵּיָא תִּרְדְּמָה וַתִּכְסְּהוּ: כ וַיֹּאמֶר אֱלֹהֵי עֲמֹד וְרוּ עֲצֻמְךָ לַעֲמֹד פִּתַח הָאֱהָל וְהִיָּה אִם־אִישׁ יָבֹא וּשְׂאֵלְךָ וַאֲמַר הִישִׁיבָה אִישׁ וְאָמַרְתָּ אֵינִי: כא וַתִּקַּח וַיַּעַל אֶשְׁת־חֶבְר אֶת־יְתֵד הָאֱהָל הַעֲשִׂי לְחֻקַּע בְּאֶרֶץ עַם שְׂפֹלֵי הָאֱהָל וַתִּשֶׂם אֶת־הַמִּקְבֵּת בְּיָדָהּ הַאֲחֵת וְאֵת יְתֵד בְּיָדָהּ הַשְּׂנֵינָה וַתָּבֹוא אֵלָיו בְּלֹאט וַתִּתְקַע אֶת־הַיְתֵד בְּרַקְתּוֹ וַתִּצְנַח בְּאֶרֶץ הַיְתֵד וַתִּקְעָה בְּאֶרֶץ וְהוּא־נִרְדָּם מִשְׁתַּת הַחֲלָב וַיַּעַף בָּהּ נִסְבְּלֵיו וַיָּמָת:

כב וְהָיָה בְּרַק רִדְף אֶת־סִיסְרָא

לְבַקֵּשׁ בְּאִשֶׁר הוּא שֵׁם וַתִּצָּא יַעַל לְקִרְאָתוֹ וַתֹּאמֶר לוֹ לָךְ וְאַרְאֶךָ אֶת־הָאִישׁ אֲשֶׁר־אַתָּה מִבְּקִישׁ וַיָּבֹא אֱלֹהֵי וְהָיָה סִיסְרָא נָפֶל מִתּוֹ וַתִּיָּתֵד בְּרַקְתּוֹ: כג וַיִּכְנַע אֱלֹהִים בַּיּוֹם הַהוּא אֶת יָבִין מִלֶּדְ־פְנֵעַן לִפְנֵי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל: כד וַתִּלְךְ יָד בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל הַלֹּדֶךְ וְקִשָּׁה כָּל פֶּעַם יוֹתֵר עַל יָבִין מִלֶּדְ־פְנֵעַן עַד אֲשֶׁר הִכְרִיתוּ אֶת יָבִין מִלֶּדְ־פְנֵעַן: א וַתִּשֶׁר מַלְשֹׁן שִׁירָה דְבוּרָה וַיִּבְרַק בֶּן־אֲבִינֵעַם בַּיּוֹם הַהוּא לֵאמֹר שְׂבִי יִשְׂרָאֵל יֹאמְרוּהוּ: ב בַּפְּרָע פְּרָעוֹת בְּנִקּוֹם ה' נִקְמוֹת בְּיִשְׂרָאֵל עַל דִּי יִשְׂרָאֵל בְּהַתְנַדֵּב עִם לְצֵאת לַמִּלְחָמָה עִם כִּי רָאוּ חוֹלְשָׁתָם וַיִּבְדֹּת סִיסְרָא, עֲבָדוּ שְׂתֵי אֵלֹהִי בְּרָכוּ יְהוָה: ג שְׂמַעוּ מַלְכִּים שֶׁל הָאוֹמוֹת הַאֲזִינוּ רִנְיָם כִּי שִׁירָאוּ מִלְחָמָה לְיִשְׂרָאֵל, עַל אֲשֶׁר אָנֹכִי לִיהְוֶה וְלַחֲלֹק לְהַאֲמִין בו, לָהּ אָנֹכִי אֲשִׁירָה עַל הַתְּשׁוּעָה הַבָּאָה לִי מִפְּנֵי אֹמְרֵי לִיהְוֶה אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל: ד יְהוָה בְּצֵאתְךָ מִשְׁעִיר לְהַלְחֵם בְּסִיחוֹן וְעוֹג בְּצַעֲדֶךָ מִשְׁרָה אֲדוֹם אֶרֶץ רַעֲשָׁה הַחֲרִיד וְהַרְעִישׁ כָּל מַלְכֵי הָאֲדָמָה גַּם־שָׂמֹן נִמְפוּ כַּאֲלוֹ הַשָּׁמַיִם וְהַעֲבִים נִחְבוּ וְהָיוּ לְמִים, וְהָפַח אָמַר זֶה לְמוֹשֶׁל עַל מַלְחָמַת סִיחוֹן וְעוֹג גַּם־עֲבִיבִים נִמְפוּ מִיָּם לְהַחֲרִיד וּלְבַלְבֵּל הַגּוֹיִם בְּקוֹל הַמּוֹן הַנֶּשֶׁם:

לְקִרְאָת סִיסְרָא וַתֹּאמֶר אֵלָיו סוּרָה אֲדֹנָי סוּרָה אֵלָי אֶל־תִּירָא וַיִּסַּר אֱלֹהֵי הָאֱהָלָה וַתִּכְסְּהוּ בְשִׁמְיֹכָה: יט וַיֹּאמֶר אֱלֹהֵי הַשְּׁקִינִי־נָא מַעֲט־מִיָּמִים כִּי צָמְתִי וַתִּפְתַּח אֶת־נְאוֹד הַחֲלָב וַתִּשְׁקֶהוּ וַתִּכְסְּהוּ: כ וַיֹּאמֶר אֱלֹהֵי עֲמֹד פִּתַח הָאֱהָל וְהִיָּה אִם־אִישׁ יָבֹא וּשְׂאֵלְךָ וַאֲמַרְתָּ אֵינִי: כא וַתִּקַּח וַיַּעַל אֶשְׁת־חֶבְר אֶת־יְתֵד הָאֱהָל וַתִּשֶׂם אֶת־הַמִּקְבֵּת בְּיָדָהּ הַיְתֵד וַתָּבֹוא אֵלָיו בְּלֹאט וַתִּתְקַע אֶת־הַיְתֵד בְּרַקְתּוֹ וַתִּצְנַח בְּאֶרֶץ הַיְתֵד וַתִּקְעָה בְּאֶרֶץ וְהוּא־נִרְדָּם וַיַּעַף בְּנִסְבְּלֵיו וַיָּמָת: כב וְהָיָה בְּרַק רִדְף אֶת־סִיסְרָא וַתִּצָּא יַעַל לְקִרְאָתוֹ וַתֹּאמֶר לוֹ לָךְ וְאַרְאֶךָ אֶת־הָאִישׁ אֲשֶׁר־אַתָּה מִבְּקִישׁ וַיָּבֹא אֱלֹהֵי וְהָיָה סִיסְרָא נָפֶל מִתּוֹ וַתִּיָּתֵד בְּרַקְתּוֹ: כג וַיִּכְנַע אֱלֹהִים בַּיּוֹם הַהוּא אֶת יָבִין מִלֶּדְ־פְנֵעַן לִפְנֵי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל: כד וַתִּלְךְ יָד בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל הַלֹּדֶךְ וְקִשָּׁה עַל יָבִין מִלֶּדְ־פְנֵעַן עַד אֲשֶׁר הִכְרִיתוּ אֶת יָבִין מִלֶּדְ־פְנֵעַן: א וַתִּשֶׁר מַלְשֹׁן שִׁירָה דְבוּרָה וַיִּבְרַק בֶּן־אֲבִינֵעַם בַּיּוֹם הַהוּא לֵאמֹר שְׂבִי יִשְׂרָאֵל יֹאמְרוּהוּ: ב בַּפְּרָע פְּרָעוֹת בְּנִקּוֹם ה' נִקְמוֹת בְּיִשְׂרָאֵל עַל דִּי יִשְׂרָאֵל בְּהַתְנַדֵּב עִם לְצֵאת לַמִּלְחָמָה עִם כִּי רָאוּ חוֹלְשָׁתָם וַיִּבְדֹּת סִיסְרָא, עֲבָדוּ שְׂתֵי אֵלֹהִי בְּרָכוּ יְהוָה: ג שְׂמַעוּ מַלְכִּים שֶׁל הָאוֹמוֹת הַאֲזִינוּ רִנְיָם כִּי שִׁירָאוּ מִלְחָמָה לְיִשְׂרָאֵל, עַל אֲשֶׁר אָנֹכִי לִיהְוֶה וְלַחֲלֹק לְהַאֲמִין בו, לָהּ אָנֹכִי אֲשִׁירָה עַל הַתְּשׁוּעָה הַבָּאָה לִי מִפְּנֵי אֹמְרֵי לִיהְוֶה אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל: ד יְהוָה בְּצֵאתְךָ מִשְׁעִיר לְהַלְחֵם בְּסִיחוֹן וְעוֹג בְּצַעֲדֶךָ מִשְׁרָה אֲדוֹם אֶרֶץ רַעֲשָׁה הַחֲרִיד וְהַרְעִישׁ כָּל מַלְכֵי הָאֲדָמָה גַּם־שָׂמֹן נִמְפוּ כַּאֲלוֹ הַשָּׁמַיִם וְהַעֲבִיבִים נִחְבוּ וְהָיוּ לְמִים, וְהָפַח אָמַר זֶה לְמוֹשֶׁל עַל מַלְחָמַת סִיחוֹן וְעוֹג גַּם־עֲבִיבִים נִמְפוּ מִיָּם לְהַחֲרִיד וּלְבַלְבֵּל הַגּוֹיִם בְּקוֹל הַמּוֹן הַנֶּשֶׁם:

שי למורא

יט) את נאד החלב, השקתה אותו חלב כי זה מכיב תרדמה. כא) המקבת, מין פמיש שבו נוצצים את יתרות האהל בפרקע. בלאט, בהסתר ובחשאי. ברקתו, בצדע, הוא צד המצח בקרבת האזן. ויעף, והיה עף מניסתו בגליו. בד) וקשה, וחושה. ב) בפרע פרעות בישראל, בנקם נקמות בגוים על דִי ישראל. בהתנדב עם, ובשביל מה שנתן ה' בלב העם להתנדב ללכת למלחמה. ג) שמעו מלכים, מלכי הגוים, שמעו את אשר אני דובר, ותפחדו מלהלחם עוד בישראל. פרוש אחר, "מלכים", הם ישראל, פנען שאמרו ר"ל "כל ישראל בני מלכים הם". האזינו, הפו און לשמע. רזנים, שרים, אהונים. אנכי לה' אנכי אשירה, על אשר אנכי לה' ולחלקו להאמין בו, לכן אנכי אשירה על התשועה שעשה לי ה'. ד) בצאתך משעיר, בצאתך לפני בני ישראל בשעברו את הר שעיר, שאז התחילו להלחם בסיוון ועוג. בצעריך משדה אדום, הוא כפל ענין של "בצאתך משעיר" במלים אחרות. ארץ רעשה, כל מלכי האדמה נרעשו ונפחדו. גם שמנים נמפו, גם המלכים שרי האמות של הגוים חרדו וכאלו ועה נטפת מהם מרב פחד. גם עבים וגו', גם העננים נמפו מים בקול המון הנשם בשביל להחריד ולבלבל את הגוים.

הכריתו את יבין מלד־פנען: ה א ותשר דבורה וברק בן־אבינעם ביום ההוא לאמר: ב בפרע פרעות בישראל בהתנדב עם ברכו יהוה: ג שמעו מלכים האזינו רזנים אנכי ליהוה אנכי אשירה אומר ליהוה אלהי ישראל: ד יהוה בצאתך משעיר בצעריך משדה אדום ארץ רעשה גם־שמנים נמפו גם־עבים

שי למורא

ה הרים נלוו וזעה מנגל הרערה, ונמפו זעה מפני יהוה זה הרי סיני מפני פחד יהוה אלהי ישראל הנלחם לישראל: ו בימי השופט שמגר בן ענת ובימי יעל ששפטה באותה תקופה, לא היתה תשועה שלמה לישראל ולא חרדו הנוים מפחד ה'. בני ישראל חרדו מפחד ה', ולכן חרדו הולכי ארצה, כי פחדו מהנוים. וילכו ארחות עקלקלות, היו הולכים בדרךים מעקלות, כדי שלא ירגישו בהם האויבים. ו חרדו פרוזן, מפחד האויבים, הפסיקו לשבת בערי הפרוזות שאין לתן חומה. בישראל חרדו, רק בישראל חרדו. אבל הנוים לא פחדו מישראל לשבת בערי הפרוזות, כי ידם היתה תקיפה. עד שקמתי, כמו עד שקמתי. כי עקשו היתה תשועה שלמה, וישבו ישראל בערי הפרוזות, וילכו בנתיבות ודרךים ושרות, ללא פחד מהנוים. אם בישראל, כאם המיסרת את בניה לישר דרכם, מן אני לישראל. ח ובחר אלהים חדשים, בשבחר לו ישראל אלהים חדשים. אז לחם שערים, אז חקקו למלחמה בשערי עריהם. מן אם יראה ורמח בארבעים אלף בישראל, ראו עתה בהתנדבכם, אם יראה בישראל מן ורמח בשביל להלחם בארבעים אלף ראשי גדודי צבאות שהביא סיסרא עליכם. וכלם חקקום חקב"ה למלחמת הפוכים, ונחל קישון נרפם. ט לבי, מעמק לבי ורצוני אוקרת אני. לחוקקי ישראל, לחקמי ישראל וסופריהם שפותבים את חקקים. המתנדבים בעם, שהתנדבו בעם לצאת למלחמת. ברכו ה', ברכוהו ושובו אליו. י רכבי אתונות צחורות,

ה הרים נלוו וזעה מנגל הרערה, ונמפו זעה מפני יהוה זה הרי סיני מפני פחד יהוה אלהי ישראל הנלחם לישראל: ו בימי השופט שמגר בן ענת ובימי יעל ששפטה באותה תקופה, לא היתה תשועה שלמה לישראל ולא חרדו הנוים מפחד ה'. בני ישראל חרדו מפחד ה', ולכן חרדו הולכי ארחות עקלקלות, היו הולכים בדרךים מעקלות, כדי שלא ירגישו בהם האויבים. ו חרדו פרוזן, מפחד האויבים, הפסיקו לשבת בערי הפרוזות שאין לתן חומה. בישראל חרדו, רק בישראל חרדו. אבל הנוים לא פחדו מישראל לשבת בערי הפרוזות, כי ידם היתה תקיפה. עד שקמתי, כמו עד שקמתי. כי עקשו היתה תשועה שלמה, וישבו ישראל בערי הפרוזות, וילכו בנתיבות ודרךים ושרות, ללא פחד מהנוים. אם בישראל, כאם המיסרת את בניה לישר דרכם, מן אני לישראל. ח ובחר אלהים חדשים, בשבחר לו ישראל אלהים חדשים. אז לחם שערים, אז חקקו למלחמה בשערי עריהם. מן אם יראה ורמח בארבעים אלף בישראל, ראו עתה בהתנדבכם, אם יראה בישראל מן ורמח בשביל להלחם בארבעים אלף ראשי גדודי צבאות שהביא סיסרא עליכם. וכלם חקקום חקב"ה למלחמת הפוכים, ונחל קישון נרפם. ט לבי, מעמק לבי ורצוני אוקרת אני. לחוקקי ישראל, לחקמי ישראל וסופריהם שפותבים את חקקים. המתנדבים בעם, שהתנדבו בעם לצאת למלחמת. ברכו ה', ברכוהו ושובו אליו. י רכבי אתונות צחורות,

ה הרים נלוו וזעה מנגל הרערה, ונמפו זעה מפני יהוה זה הרי סיני מפני פחד יהוה אלהי ישראל הנלחם לישראל: ו בימי השופט שמגר בן ענת ובימי יעל ששפטה באותה תקופה, לא היתה תשועה שלמה לישראל ולא חרדו הנוים מפחד ה'. בני ישראל חרדו מפחד ה', ולכן חרדו הולכי ארחות עקלקלות, היו הולכים בדרךים מעקלות, כדי שלא ירגישו בהם האויבים. ו חרדו פרוזן, מפחד האויבים, הפסיקו לשבת בערי הפרוזות שאין לתן חומה. בישראל חרדו, רק בישראל חרדו. אבל הנוים לא פחדו מישראל לשבת בערי הפרוזות, כי ידם היתה תקיפה. עד שקמתי, כמו עד שקמתי. כי עקשו היתה תשועה שלמה, וישבו ישראל בערי הפרוזות, וילכו בנתיבות ודרךים ושרות, ללא פחד מהנוים. אם בישראל, כאם המיסרת את בניה לישר דרכם, מן אני לישראל. ח ובחר אלהים חדשים, בשבחר לו ישראל אלהים חדשים. אז לחם שערים, אז חקקו למלחמה בשערי עריהם. מן אם יראה ורמח בארבעים אלף בישראל, ראו עתה בהתנדבכם, אם יראה בישראל מן ורמח בשביל להלחם בארבעים אלף ראשי גדודי צבאות שהביא סיסרא עליכם. וכלם חקקום חקב"ה למלחמת הפוכים, ונחל קישון נרפם. ט לבי, מעמק לבי ורצוני אוקרת אני. לחוקקי ישראל, לחקמי ישראל וסופריהם שפותבים את חקקים. המתנדבים בעם, שהתנדבו בעם לצאת למלחמת. ברכו ה', ברכוהו ושובו אליו. י רכבי אתונות צחורות,

ה הרים נלוו וזעה מנגל הרערה, ונמפו זעה מפני יהוה זה הרי סיני מפני פחד יהוה אלהי ישראל הנלחם לישראל: ו בימי השופט שמגר בן ענת ובימי יעל ששפטה באותה תקופה, לא היתה תשועה שלמה לישראל ולא חרדו הנוים מפחד ה'. בני ישראל חרדו מפחד ה', ולכן חרדו הולכי ארחות עקלקלות, היו הולכים בדרךים מעקלות, כדי שלא ירגישו בהם האויבים. ו חרדו פרוזן, מפחד האויבים, הפסיקו לשבת בערי הפרוזות שאין לתן חומה. בישראל חרדו, רק בישראל חרדו. אבל הנוים לא פחדו מישראל לשבת בערי הפרוזות, כי ידם היתה תקיפה. עד שקמתי, כמו עד שקמתי. כי עקשו היתה תשועה שלמה, וישבו ישראל בערי הפרוזות, וילכו בנתיבות ודרךים ושרות, ללא פחד מהנוים. אם בישראל, כאם המיסרת את בניה לישר דרכם, מן אני לישראל. ח ובחר אלהים חדשים, בשבחר לו ישראל אלהים חדשים. אז לחם שערים, אז חקקו למלחמה בשערי עריהם. מן אם יראה ורמח בארבעים אלף בישראל, ראו עתה בהתנדבכם, אם יראה בישראל מן ורמח בשביל להלחם בארבעים אלף ראשי גדודי צבאות שהביא סיסרא עליכם. וכלם חקקום חקב"ה למלחמת הפוכים, ונחל קישון נרפם. ט לבי, מעמק לבי ורצוני אוקרת אני. לחוקקי ישראל, לחקמי ישראל וסופריהם שפותבים את חקקים. המתנדבים בעם, שהתנדבו בעם לצאת למלחמת. ברכו ה', ברכוהו ושובו אליו. י רכבי אתונות צחורות,

יקום משבט בנימין שואל בן קיש בעממיוך שהוא היה עמך ושכמך. לא בן במלחמה הזאת לא הלכו גבורים, אלא מני מזכיר שירדו עמי היו מחלקים חקמים בדת ודיו, לא אנשי תול למלחמה ומזבולין היו משכים בשבט ספר סופרים לא אחיו מן וחרב: מו ושרי ביששכר שהלכו עם דברה היו רק

להם ראשון בעמלק, והוא יושע בן נון. אחריו בנימין בעממיוך, אחריו קיש משבט בנימין שואל בן קיש וילחם בעמלק ברב עם. מני מזכיר ירדו מחלקים, מני מזכיר בן מנשה, ירדו מחלקים, הם הגדולים והחכמים, להלחם נגד סיסרא. ומזבולין מושכים בשבט סופר, וכן משבט זבולן ירדו

למלחמה נגד סיסרא אפלו הסופרים והחכמים, וכלשון שאר העם. מושכים, כותבים במשיכת העט. בשבט סופר, העט (הקנה) שבו כותב הסופר. מו) ושרי ביששכר, והשרים שבשבט יששכר, הם הפנהרין שעוסקים בתורה והיו עם דבורה ללמד תורה לכל העם. ויששכר בן ברק וגו', וכל העם של שבט יששכר, בן היו עם ברק ללדת למלחמה נגד סיסרא. בעמק שלח פרגליו, כשאמרה דבורה לברק ללדת מן החר אל העמק לקראת המלחמה, ובר שבט יששכר כמו שצוה ברק והלך אחריו עם הלוחו של ברק. מו) בפלגות ראובן, אבל בחלוקי לבו של ראובן גדולים חקני לב, כלומר, ראוי לחשב בלב מחשבות רבות להבין הדבר, מה זה היה לו שנחלק מן המלחמה. מו) למה ישבת בין המושפתיים, אתה שבט ראובן, למה ישבת בין המושפתיים, בין מערכות וגדרות הנאון. לשמע שריקות עדרים, כלומר ישב אצל עדרו צאנה, ולא באת לעזר את ישראל במלחמה הזאת. יו) גלעד בעבר הירדן שבו, ולא בא לעזר במלחמה עליו שפאמר לעיל שפמני מזכיר בן מנשה ירדו מחלקים, יש לו מר שפאן

שְׂרָשֶׁם בַּעֲמֹלֶךְ אַחֲרָיִךְ בְּנִימִין בַּעֲמִיּוֹךְ מִנִּי מְזִכֵּר יִרְדּוּ מִחֲלָקִים וּמִזְבֻּלִין מוֹשְׁכִים בְּשֵׁבֶט סוֹפֵר: מו וְשָׂרֵי בִישָׁשְׁכָר עִם־דְּבָרָה הָיוּ רַק בַּעֲמֶק שֶׁלַח פְּרָגְלָיו בַּפְּלָגוֹת רְאוּבֵן גְּדֹלִים חֲקֵנֵי־לֵב: מו לָמָּה יִשְׁבֶּת בֵּין הַמוֹשְׁפָּתִים לִשְׁמֹעַ שְׂרִיקוֹת עֲדָרִים לַפְּלָגוֹת רְאוּבֵן גְּדֹלִים חֲקֵנֵי־לֵב: יו גִּלְעָד בְּעֵבֶר הַיַּרְדֵּן שָׁכֵן וְדָן לָמָּה יַגִּיד אַנְיֹת אֲשֶׁר יֵשֵׁב לְחוּף יַמִּים וְעַל מַפְרָצָיו יִשְׁכֹּן: יח זְבֻלוֹן עִם חֲרָף נַפְשׁוֹ לְמוֹת וּנְפֹתָלַי עַל מְרוֹמֵי שָׂדֶה: יט בָּאוּ מַלְכִים גְּלַחְמוֹ אֲזִי גְלַחְמוֹ מַלְכֵי כְנָעַן בַּתְּעַנְדָּה עַל־מֵי מַגְדוֹ בַּצַּע כֶּסֶף לֹא לָקָחוּ: כ מִן־שָׁמַיִם גְּלַחְמוֹ הַכּוֹכָבִים מִמַּסְלוֹתֵם גְּלַחְמוֹ עִם סִיסְרָא: כא נָחַל קִישׁוֹן גְּרָפָם נָחַל קְדוּמִים נָחַל קִישׁוֹן

למלחמה נגד סיסרא אפלו הסופרים והחכמים, וכלשון שאר העם. מושכים, כותבים במשיכת העט. בשבט סופר, העט (הקנה) שבו כותב הסופר. מו) ושרי ביששכר, והשרים שבשבט יששכר, הם הפנהרין שעוסקים בתורה והיו עם דבורה ללמד תורה לכל העם. ויששכר בן ברק וגו', וכל העם של שבט יששכר, בן היו עם ברק ללדת למלחמה נגד סיסרא. בעמק שלח פרגליו, כשאמרה דבורה לברק ללדת מן החר אל העמק לקראת המלחמה, ובר שבט יששכר כמו שצוה ברק והלך אחריו עם הלוחו של ברק. מו) בפלגות ראובן, אבל בחלוקי לבו של ראובן גדולים חקני לב, כלומר, ראוי לחשב בלב מחשבות רבות להבין הדבר, מה זה היה לו שנחלק מן המלחמה. מו) למה ישבת בין המושפתיים, אתה שבט ראובן, למה ישבת בין המושפתיים, בין מערכות וגדרות הנאון. לשמע שריקות עדרים, כלומר ישב אצל עדרו צאנה, ולא באת לעזר את ישראל במלחמה הזאת. יו) גלעד בעבר הירדן שבו, ולא בא לעזר במלחמה עליו שפאמר לעיל שפמני מזכיר בן מנשה ירדו מחלקים, יש לו מר שפאן

עלמי מגדו בלי המורה באו לעזרתו כי בצע שכר- כסף לא לקחו: כ לא בחרבם נצחו לסיסרא אך מן-שמים גלחמו מאת ה' ותברך בא להם זה הנצות. אפלו הכוכבים סרו ממסלותם וירדו ונלחמו עם סיסרא: כא המלחמה היתה בשפת הנחל, ובנס נחל קישון גרפם שמשם נחל קדומים אשר היה מקודם נחל קישון שמימיו מעטים היו, עד אשר תדרכי נפשי אני בעצמי והעברתי אותו עז בעוז מבלי נק:

מדרג צאיר בן מנשה. ודן למה יגור אניות, שבט דן הכנים את רכושו בספינות לעמד ולכרת. ובתרגום פתב שהפנה לומר שעבר את הירדן, ויש נכסיו בספינות. אשר ישב לחוף ימים, ששם היה חלקו. ועל מפרציו ישפון, ולא השתתף במלחמה משום שדה לו לשמר על המקומות הפרוצים בארצו שלא יבואו שם האויבים. יח) זבולן עם חרף נפשו למוות, אבל שבט זבולן עשה הטוב, ובנה את נפשו ולא חשש פן ימות במלחמה. ונפתלי, ונס נפתלי כמו זבולן. על מרומי שדה, על הר הכור. יט) באו מלכים

גלחמו, מלכי ארצות באו לעזרת סיסרא ונלחמו בשיבול. אז גלחמו מלכי כנען, או בעת מלחמת סיסרא, גלחמו לעזרתו מלכי כנען בעם רב אשר עמקם. בתענדד על מי מגדו, ראש המנהג שלהם היה בתענדד, והיה מניע עד מי מגדו. בצע כסף לא לקחו, חנם באו לעזרת סיסרא ולא בקשו ממנו שגר. כ) מן שמים גלחמו וגו', ואף הקב"ה שלח בהם צבאון שאינם רוצים שום שגר. ואמרו ר"ל, שהפוכבים תרמו את השריונות של צבא סיסרא, ובנסו נחל קישון להתקרב, ושמשם הנחל. כא) נחל קישון גרפם, נחל קישון גרף אותם והמביעם. נחל קדומים נחל קישון, הנחל שנגרא מקדם להנצם באיבי ה',

שי למורא

הוא נחל קישון. תִּדְרְכִי נַפְשִׁי עוֹ, תִּדְרְכִי נַפְשִׁי בְּרַגְלִים אֶת עוֹ גְבוּרִי כַעֲשֵׂנוּ. (כב) אִזּוּ הִלְמֹוּ עֵקְבֵי סוּם וּגְוֹ, בְּרֵאוֹת צָבָא סִסְרָא שְׁהַנְחֵל שׁוֹמֵר, נְסוּ לְנַפְשָׁם רֹכְבֵי הַסּוּסִים, וְאִזּוּ הִבּוּ עֵקְבֵי הַסּוּסִים מִן הַדְּהָרוֹת וּתְדִלְגוּם שְׁלָחָם. (כג) אִזּוּ מְרוֹז, קָלְלוּ אֶת הַמְּקוֹם "מְרוֹז" כִּי לֹא בָאוּ, כִּי הָיוּ סוּמְכִים

לְמִקְוֵם הַמְּלַחְמָה וְעַם כָּל זֶה לֹא בָאוּ לְעוֹר לְאַחֵיהֶם בְּמִלְחָמָה. בְּגִבּוּרִים, לְהִלָּחֵם בְּגִבּוּרִים, הֵם אֲנִשֵׁי סִסְרָא. (כד) תִּבְרַךְ מְנַשִּׁים, תִּבְרַךְ מִפִּי הַנְּשִׁים. מְנַשִּׁים בְּאֵהָל תִּבְרַךְ, מִפִּי נָשִׁים צְדָקְנִיּוֹת זְנוּעוֹת הַיּוֹשְׁבוֹת בְּאֵהָל תִּבְרַךְ וְחַקְסֵם הַבְּרָכָה. (כה) בְּסִפְל אֲדִירִים הַקְּרִיבָה חֲמָאָה, כִּדִּי שְׂיָחָא סִסְרָא בְּטוּסִים בְּהַ, הַקְּרִיבָה לְפָנָיו שְׁמֹן הַחֶלֶב בְּסִפְל חֲשׁוֹב הִרְאוּ לְהֶאֱכִיל בּוֹ אֲדִירִים וְחֲשׁוּבִים. (כו) יְדָה לִיתֵד תִּשְׁלַחְנָה, אֶת יַד יְמִינָהּ הוֹשִׁיבָה לְקַחַת אֶת הַתֵּיֶד. וַיְמִינָהּ לְהַלְמוֹת עַמְלִים, וְאֶת יַד יְמִינָהּ הוֹשִׁיבָה לְקַחַת אֶת הַמְּקַבָּה, שְׁבוּ הַעַמְלִים בְּעַלִּי הַמְּלֶאכֶה, הוֹלְמִים (מַכִּים). וְהַלְמָה סִסְרָא, וְהִקְתָּה אֶת סִסְרָא. מְחַקְהָ רֵאשׁוֹ, הַסִּדְיָה אֶת רֵאשׁוֹ. וּמְחַצְהָ וְחַלְפָה רִקְתּוֹ, וְעַם הַתֵּיֶד כְּעֵצָה אֶת רִקְתּוֹ וְחַלְפָה מִצַּד אֶל צֶדֶ. (כז) בְּאִשְׁר כָּרַע, בְּמִקְוֵם שְׁכַרַע לְפָל. שֵׁם נָפֶל שְׁדוּד, שֵׁם שְׂדָדָה אוֹתוֹ וְהַמִּיתָה אוֹתוֹ יַעֲלֵ. (כח) וְתִנְבַב, הִרְעִיָה קָדֹל כְּדִמְיוֹן קוֹל תְּרוּעָה. פְּרוּשׁ אַחֵר, הַיְכִיבָה. הָאִשְׁנָב, כְּעִין חֵלֹן. בִּישׁוּ, עֲנֹן אַחֵר. אַחֲרוֹ, הַתְּאֲחָרוֹ. פְּעַמִּי מְרַכְבּוֹתָיו, צַעֲדִי [סוּסוֹ] מְרַכְבּוֹתָיו. (כט) חֲכָמוֹת שְׂרוֹתֶיהָ, הַחֲכָמוֹת שֶׁבְּשְׂרוֹתֶיהָ. תַּעֲנִינָהּ, כָּל אַחַת מֵהֶן תִּשָּׁבֵב לְחַם אוֹתָהּ. תִּשָּׁבֵב אֲמָרִיהָ לָהּ, תַּעֲנֶה אֲמָרִיהָ לְעֲצָמָה. (ל) הִלְאָ יִמְצָאוּ, כִּכָּהֵם הֵם דְּבָרֵי הַנְּחִמָה. וְחַלְקוֹ שְׁלָל, וְזֶה הַמַּעֲשֶׂב אוֹתָם שֵׁם. רַחֵם רַחֲמַתִּים לְרֵאשׁ גְּבַר, כָּל גְּבַר מְצָא סִסְרָא אוֹלֵי הַשִּׁנִּי לְקַחַת בִּישְׁבִּי נַעֲרָה אַחַת אוֹ שְׁתֵּים. שְׁלָל

כב אִזּוּ הִלְמֹוּ נַשְׁבְּרוּ עֵקְבֵי סוּסֵי סִסְרָא מִדְּהָרוֹת מְדִלְגֵת רַגְלֵי הַסּוּם בְּכַחַ, מִן דְּהָרוֹת אֲבִירָיו סוּסִים הַאֲבִירִים: כג אִזּוּ קָלְלוּ אֶתֶם הַמְּקוֹם מְרוֹז שְׂהָתָה קְרוֹב לְמִקְוֵם הַמְּלַחְמָה אָמַר מְלַאָךְ יְהוָה אִזּוּ קָלְלוּ אֶתֶם שְׁבִיבָה כִּי לֹא-בָאוּ לְעוֹרָתָ עִם יְהוָה לְעוֹרָתָ יְהוָה בְּגִבּוּרִים כְּכִבּוֹל, שְׁמִי שְׂהוּא עוֹר אֶת יִשְׂרָאֵל, כְּעוֹר אֶת הַשְּׂבִיבָה:

כד אֲמַנֵם תִּבְרַךְ תַּתִּיה בְּרוּכָה מְנַשִּׁים יַעֲלֵ אֶשֶׁת חֶבֶר הַקִּינִי כִי עוֹרָתָ לָחֵם בְּהַרְגֵת סִסְרָא, וַיּוֹתֵר מְנַשִּׁים צְדָקְנִיּוֹת וְזְנוּעוֹת הַיּוֹשְׁבוֹת בְּאֵהָל תִּבְרַךְ תַּתִּיה בְּרוּכָה יַעֲלֵ: כה מִים שָׂאֵל סִסְרָא, וְהִיא חֶלֶב נִתְנָה כְּכִדִּי לְהִכִּיא עָלָיו תִּרְדָּמָה בְּסִפְל חֲשׁוֹב הִרְאוּ לְהֶאֱכִיל בּוֹ אֲדִירִים הַקְּרִיבָה חֲמָאָה שׁוֹמֵן הַחֶלֶב: כו יְדָה הַשְּׂמָאֵלִית לִיתֵד תִּשְׁלַחְנָה וַיְמִינָהּ הוֹשִׁיבָה לְהַלְמוֹת עַמְלִים לְקַחַת הַמְּקַבָּה, וְהַלְמָה וְהִיא הִקְתָּה וְשִׁבְרָה אֶת סִסְרָא מְחַקְהָ הַסִּדְיָה רֵאשׁוֹ וּמְחַצְהָ וְנַפְצָה אוֹתוֹ וְחַלְפָה מִעַבֵּר אֶל עַבֵּר רִקְתּוֹ הוּא הַמְּקוֹם שְׂאֲצֵל הַעוֹז: כז בֵּין רַגְלֵיהָ כָּרַע עַל כַּרְעֵי וַיִּסֵּד נָפֶל לְאַרְזֵן וְנִשְׂאֵר שְׂכַב בֵּין רַגְלֵיהָ כָּרַע נָפֶל בְּאִשְׁר בְּמִקְוֵם שְׁכַרַע שֵׁם נָפֶל שְׁדוּד הַרְגוֹ: כח כְּעַד חֵלֹן נִשְׁקַפָּה וְתִנְבַב נִאֲחָה אִם סִסְרָא כְּעַד הָאִשְׁנָב חֵלֹן קָפוּ, וְהִיא שׁוֹאֵלָת מְדוּעַ מַה הַסִּיבָה כִּי בִישׁוּ הַתְּמַרְמָה רִכְבוֹ לְבֹא מְדוּעַ אַחֲרוֹ פְּעַמִּי מְרַכְבּוֹתָיו: כט חֲכָמוֹת שְׂרוֹתֶיהָ תַּעֲנִינָה אַף-הִיא תִשָּׁבֵב אֲמָרִיהָ לָהּ: ל הִלְאָ יִמְצָאוּ יַחְלְקוּ שְׁלָל רַחֵם רַחֲמַתִּים לְרֵאשׁ גְּבַר שְׁלָל צְבָעִים לְסִסְרָא שְׁלָל צְבָעִים רַקְמָה צְבָע רַקְמַתִּים לְצוּאֲרֵי שְׁלָל: לא בֵּן יֶאֱבָדוּ כָל-אוֹיְבֵיךָ יְהוָה

צְבָע רַקְמַתִּים כְּשֵׁן הַצְּדִידִים הַרְקָמָה שׁוֹנָה, לְצוּאֲרֵי שְׁלָל וְהָיוּ נְתוּנִים בְּרֵאשׁ הַשְּׁלָל, וּבְעַבְרוֹ כִּי זֶה הַמָּה מִתְּאֲחָרִים לְבֹא: לא דְּבוּרָה אֲמָרָה: תַּחֲנוּמִין שֶׁל רַחֲמֵי אַחֲרָת. לְצוּאֲרֵי שְׁלָל, וְתַחֲנוּ לָשִׁים בְּצוּאֵר שֶׁל הַגְּבוּרִים שֶׁשְׁלָלוּ וְכוּן.

והלא כן יאבדו כל אויבך, אתה ה', כפי שנאמר ספרא. ואהביו, אכל אוהבי
 ה' יהיו. כצאת השמש בגבורתו, שאל הכל הן לה, פי כן יאבדו כלי אויבך יהוה כאשר אבד ספרא, אכל
 כמו צאת השמש בבקר, שהולך ומאיר
 בכל פעם יותר עד שהוא בגבורתו
 שהוא חצי היום, כן יהיו אוהבי ה'
 הולכים ונחזקים עד אשר יהיו בגבורת
 המעלה. ותשקט הארץ, אין זה
 אלא מדברי פותב הספר:

מדברי השרה, אלא דברי פותב הספר. ארבעים שנה, עד פלות ארבעים שנה מן התחלת השעבוד.

לאחר שמסיים ההפטרות יאמר המפטיר ברכות אלו

ברוך אתה יי, אלהינו מלך העולם, צור כל העולמים, צדיק בכל הדורות,
 האל הנאמן האומר ועושה, המדבר ומקיים, שכל דבריו אמת וצדק:
 נאמן, אתה הוא יי אלהינו ונאמנים דברך, ודבר אחד מדברך אחר לא ישוב
 ריקם, כי אל מלך נאמן ורחמן אתה. ברוך אתה יי, האל הנאמן בכל דבריו:
 רחם, על ציון כי היא בית חיינו, ולעלובת נפש תושיע ותשמח במהרה
 בימינו. ברוך אתה יי. משמח ציון בבניה:

שמחנו, יי אלהינו, באלהיו הנביא עבדך, ובמלכות בית דוד משיחך,
 במהרה יבוא ויגל לבנו, על פסאו לא ישב זר, ולא ינחלו עוד
 אחרים את כבודו. כי בשם קדשך נשבעת לו, שלא יכפה גרו לעולם ועד:
 ברוך אתה יי, מגן דוד:

על התורה, ועל העבודה ועל הנביאים ועל יום השבת הזה, שנתת לנו יי
 אלהינו לקדשה ולמנוחה, לכבוד ולתפארת. על הכל, יי אלהינו אנחנו
 מודים לך, ומברכים אותך. יתברך שמך בפני כל חי תמיד לעולם ועד: ברוך
 אתה יי, מקדש השבת:

קריאת התורה למנחת שבת קודש

יח « וישמע יתרו כהן מדין חתן משה את
 כל אשר עשה אלהים למשה ולישראל עמו
 כיהוציא יהוה את ישראל ממצרים: ויקח
 יתרו חתן משה את צפרה אשת משה אחר
 שלוחיה: ואת שני בניה אשר שם האחד
 גרשם כי אמר גר הייתי בארץ נכריה: ושם
 האחד אליעזר כיהוציא אבי בעזרי ויצלני
 מהרב פרעה: (ל) ה ויבא יתרו חתן משה ובניו

וַאֲשֶׁתוֹ אֶל־מֹשֶׁה אֶל־הַמֶּדְבָּר אֲשֶׁר־הוּא הִנֵּה
 שֵׁם הַר הָאֱלֹהִים: 1 וַיֹּאמֶר אֶל־מֹשֶׁה אֲנִי חֲתַנְךָ
 יִתְרוֹ בֶּן אֵלֶיךָ וְאֲשֶׁתְךָ וְשְׁנֵי בָנֶיהָ עִמָּה: 2 וַיֵּצֵא
 מֹשֶׁה לְקִרְיַת חֲתָנוֹ וַיִּשְׁתַּחוּ וַיִּשְׁקְלוּ וַיִּשְׂאֲלוּ
 אִישׁ־לְרֵעֵהוּ לְשָׁלוֹם וַיָּבֹאוּ הָאֱהָלָה: 3 וַיֹּסֶפֶר
 מֹשֶׁה לְחֲתָנוֹ אֵת כָּל־אֲשֶׁר עָשָׂה יְהוָה לְפָרְעָה
 וּלְמִצְרַיִם עַל אֹדֶת יִשְׂרָאֵל אֵת כָּל־הַתְּלָאָה
 אֲשֶׁר מִצַּאתֶם בְּדֶרֶךְ וַיֵּצְאֵם יְהוָה: 4 (ישראל) 5 וַיַּחֲדֵד

וְעִלְיוֹ הַכְּתוּב אוֹמֵר 'מֵהוּיֹת טוֹב אֵל תִּקְרֵי רַע', הֵינּוּ שֶׁאֵם בִּיכּוּלְתֶךָ
 לְהִיטִיב עִם אַנְשִׁים אֵל תִּרַע לָהֶם. שׁוֹאֵלֵת הַגְּמָרָא: וּמִי כְּתִיב – וְכִי
 יֵשׁ פְּסוּק 'מֵהוּיֹת טוֹב אֵל תִּקְרֵי רַע'. מְשִׁיבָה הַגְּמָרָא: אִין וְ– כּוֹן, יֵשׁ
 פְּסוּק שְׂפָתֵיכִי כִי הָאִי גְּוֹנָא – כְּתוּב בּוּ כְּעִין מִיָּלִים אֱלוֹ, שְׁנֹאמֵר
 (מְשֻׁלֵי ג כּו) 'אֵל תִּמְנַע טוֹב מִכְּעִלְיוֹ בְּהוּיֹת לֵאל יִדְךָ לְעִשׂוֹת', כְּלוּמֵר
 שְׁלֵא תִמְנַע מִלְעִשׂוֹת טוֹבָה כְּשִׁישׁ בִּידְךָ לְעִשׂוֹתָהּ.
 הַגְּמָרָא מְקַשָּׁה עוֹד עַל מִנְיַן תְּנַאֵי יְהוֹשֻׁעַ: וְתוֹ לִיכָא – וְכִי אִין
 תְּנַאִים נוֹסְפִים שְׁהִתְנַה יְהוֹשֻׁעַ, וְהָא אִיכָא – וְהָרִי יֵשׁ אֵת הַתְּנַאֵי
 דְּאִמְר רַבִּי יְהוּדָה, דְּתַנְיָא, רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר, בְּשַׁעַת הוֹצֵאת זְבָלִים –
 בְּשַׁעַת שְׁבַעֲלֵי הַבְּהֵמוֹת רִגְלִים לְהוֹצִיא אֵת זְבָלֵיהֶן, אֲדָם מוֹצִיא
 אֵת זְבָלוֹ לְרֵשׁוֹת הַרְבִּיבִים, וְרֵשָׁאֵי לְצוֹבְרוֹ כָּל שְׁלִשִׁים יוֹם, כְּדִי שִׁיחָא
 נִישׁוּף – שִׁישְׁתַּפְּשֵׁף בְּרַגְלֵי אֲדָם וּבְרַגְלֵי בְּתֻמָּה, וְהִידָה רֵאוּי לֹזֵבֵל אֵת
 הַשְּׂדוֹת, שְׁעַל מְנַת כֹּן הַנְּחִיל 'הוֹשֻׁעַ לְיִשְׂרָאֵל אֵת הָאֶרֶץ. וּמְבֹאֵר
 שִׁיְהוֹשֻׁעַ הִתְנַה תְּנַאֵי נוֹסֵף. וְכֹן הָא אִיכָא – הָרִי יֵשׁ אֵת הַתְּנַאֵי
 דְּאִמְר רַבִּי יִשְׁמַעְיָאֵל בְּנֵי שָׁל רַבִּי יוֹחָנָן כֹּן בְּרוּקָה, דְּתַנְיָא, רַבִּי
 יִשְׁמַעְיָאֵל בְּנֵי שָׁל רַבִּי יוֹחָנָן כֹּן בְּרוּקָה אוֹמֵר, תְּנַאֵי שְׁהִתְנַה בֵּית דִּין
 הוּא, שִׁיחָא זֶה שְׁבַרְחוּ לוֹ קְבוּרַת דְּבוּרִים, יוֹרֵד לְתוֹף שְׂדֵה חֲבִירוֹ,
 וְקוֹצֵץ שׁוֹכֵו – אֵת עַנְף הָאֵילָן שֶׁל חֲבִירוֹ שְׁעֵלְיוֹ נִתְיַשְׁבּוּ הַדְּבוּרִים,
 כְּדִי לְהַצִּיל נְחִיל – אֵת קְבוּרַת הַדְּבוּרִים שְׁלוֹ, וְנִתְּנָן לוֹ אֵת דְּמֵי שׁוֹכֵו
 – עַנְף הָאֵילָן שֶׁל חֲבִירוֹ שְׁקַצֵּץ, וְאִין חֲבִירוֹ יִכּוֹל לְעַכְבַּ בְּעֵדוֹ. וְהַנְּאִי
 נוֹסֵף שְׁהִתְנַה בֵּית דִּין הוּא, שִׁיחָא זֶה שִׁישׁ לוֹ כְּדִי יִי, שׁוֹפֵף אֵת יוֹנֵו,
 וּמַצִּיל אֵת דּוּבְשָׁנּוּ (- דְּבִשׁוֹן שֶׁל חֲבִירוֹ, שְׁלֵא יִשְׁפֵךְ מִחֲמַת שְׁנֹסֶדֶק
 הַכֵּד שְׁהִידָה מוֹנַח בּוּ, וְשׁוֹפֵף אֵת הַדְּבִשׁ לְתוֹךְ חֲבִיתוֹ, וְנִמְלֵל מִצִּיל
 הַדְּבִשׁ אֵת דְּמֵי יוֹנֵו מִתּוֹךְ דּוּבְשָׁנּוּ שֶׁל חֲבִירוֹ, הֵינּוּ שְׁנֹסֶטֶל דְּבִשׁ
 מִחֲבִירוֹ בְּשׁוּי יַיִן שִׁשְׁפֵךְ, וְהַנְּאִי נוֹסֵף שְׁהִתְנַה בֵּית דִּין הוּא, שִׁיחָא
 זֶה מְפָרֵק אֵת עֲצֵיו מֵעַל גְּבֵי חֲמוּרוֹ וּמְפַקֵּרֵם, וְשׁוֹעֵץ אֵת פְּשִׁתְנּוּ שֶׁל
 חֲבִירוֹ שְׁהִידָה מוֹנַח עַל גְּבֵי חֲמוּר וּמַת חֲמוּר, וְנִמְלֵל אֵת דְּמֵי עֲצֵיו
 מִתּוֹךְ פְּשִׁתְנּוּ שֶׁל חֲבִירוֹ, הֵינּוּ שְׁנֹסֶטֶל פִּשְׁתֵּן מִחֲבִירוֹ בְּשׁוּי הַעֲצִים
 שְׁהַפְקִיר. וְטַעַם תְּנַאִים אֱלוֹ, שְׁעַל מְנַת כֹּן הַנְּחִיל 'הוֹשֻׁעַ לְיִשְׂרָאֵל אֵת
 הָאֶרֶץ. וְאֵם כֹּן קִשְׁיָה מְדוּעַ לֹא נִמְנּוּ הַתְּנַאִים הַלְלוּ בְּרִייתָא.
 מִתְּרַצַּת הַגְּמָרָא: שִׁיחָא לֹא קְאָמְרִינֵן – תְּנַאֵי אֱלוֹ שְׁלֵא נִמְנּוּ
 בְּרִייתָא. שְׁנוּ אוֹתָם תְּנַאִים יְהוּדִים, וְהַבְּרִיתָא דִּיבְרַה רַק בְּתַנַּיִם
 שְׁנִשְׁנוּ בְּבֵית הַמְּדֻרָשׁ בְּסַתֵּם.

המשך ביאור למס' בבא קמא ליום שני עמ' 1

שְׁמוּתָה לְחַתוֹךָ וּמוֹרוֹת כְּדִי לְמַצוֹא לְחַבִּירוֹ אֵת הַדֶּרֶךְ, הָא – הַלֵּא
 מְדֹאֲוִרֵיכֶּם הוּא, דְּתַנְיָא, אֲדָם חֵיבֵב בְּהַשְׁבַּת מִמּוֹן חֲבִירוֹ, אֶךְ
 בְּהַשְׁבַּת גּוֹפּוֹ מְנִיין שְׁחִיב, כְּגוֹן אֵם מַצּוֹא תוֹעָה וְאִינוּ מוֹצֵא אֵת
 הַדֶּרֶךְ, אוֹ שְׁטַבַּע בְּנֵהָר וְצִרְיָן לְהַצִּילוֹ, תְּלָמוּד לוֹמֵר (דְּבָרִים כֵּב ב) 'וְהִשְׁבַּתוּ',
 שְׁמַשְׁמַע שֶׁאֵף אֵת גּוֹפוֹ צִרְיָן לְהַשִּׁיב אֵם מַצּוֹא תוֹעָה.
 וְאֵם כֹּן מְדוּעַ הוֹצֵרְךָ יְהוֹשֻׁעַ לְהִתְנַת כֹּן. מִתְּרַצַּת הַגְּמָרָא: הַחֵיבּוּב
 מְדֹאֲוִרֵיכֶּם הוּא, דְּקָאֵי כִי מִצְרֵי – שִׁיכּוּן אֵת חֲבִירוֹ לְהַקִּיף בִּין
 הַכְּרַמִּים, אֲבַל לֹא לְחַתוֹךָ אֵת הַזְּמוּרוֹת לְשֵׁם כֶּךָ, וְהָא הוּא – בֵּא
 יְהוֹשֻׁעַ וְתַקֵּן – וְתַקֵּן דְּמַפְסִיג – שְׁחוֹתְךָ אֵת הַזְּמוּרוֹת, וְעוֹלָה חֲבִירוֹ
 בְּמַעֲלַת הַכְּרֵם, אוֹ מַפְסִיג וְיִוָּדֵד חֲבִירוֹ בְּמוֹרֵד הַכְּרֵם.
 הַגְּמָרָא דְּנָה בְּתַנַּיִי הַעִשְׂרִי שְׁהִתְנַה יְהוֹשֻׁעַ: וְמַת מַצּוּה קוֹנְהָ
 מְקוּמוֹ שְׁבוּ מַת, וְשֵׁם תְּהָא קְבוּרָתוֹ, וְאִין בַּעַל הַקְּרַקַּע יִכּוֹל לְעַכְב
 זֹאת. מְקַשָּׁה הַגְּמָרָא: וְיִמְיָהּ – קִשָּׁה עַל הַבְּרִיתָא שְׁשִׁנּוּ, הַמְּוִצֵּא
 מַת מוּמָל בְּאִיסְרַמְיָא – בְּרֵשׁוֹת הַרְבִּיבִים, מְפַנְהוּ לְמִין הָאִיסְרַמְיָא אוֹ
 לְמַמְלָא הָאִיסְרַמְיָא, וְאֵם בְּצַד אַחַד שֶׁל רֵשׁוֹת הַרְבִּיבִים הִיתָה שְׂדֵה
 בּוּר – שֶׁאִינָה חְרוּשָׁה, וּבְצַד הַשְּׁנִי הִיתָה שְׂדֵה נִיר – חְרוּשָׁה אִינָה
 זְרוּעָה, מְפַנְהוּ לְשָׂדֶה בּוּר, שְׁהַפְסְדָה פְּחוֹת מְשַׁדָּה נִיר, וְאֵם הִיתָה
 שְׂדֵה נִיר בְּצַד אַחַד, וּבְצַד הַשְּׁנִי שְׂדֵה זְרַע – זְרוּעָה, מְפַנְהוּ לְשְׂדֵה
 נִיר, שְׁהַפְסְדָה פְּחוֹת מְשַׁדָּה זְרַע. וְאֵם הִיוּ שְׁתֵּיתָן בּוּרוֹת, אוֹ שְׁתֵּיתָן
 נִירוֹת, אוֹ שְׁתֵּיתָן זְרוּעוֹת, מְפַנְהוּ לְמְקוֹם שְׂרִיזָה. וּמְבֹאֵר שְׁמַת
 הַמוֹנַח בְּרֵשׁוֹת הַרְבִּיבִים אִינוּ קוֹנְהָ אֵת מְקוּמוֹ, שְׁהִירֵ אֵם הִידָה קוֹנְהָ
 אֵת מְקוּמוֹ, הִידָה בַּעַל הַשְּׂדֵה יִכּוֹל לְעַכְבַּ שְׁלֵא יִנִּיחַ אֵת הַמַּת
 בְּשַׁדּוֹ. מִתְּרַצַּת הַגְּמָרָא: אֲמַר רַב כִּינִי, מְדוּבַר מְנַת הַמּוּמָל עַל
 הַמְּוִצֵּר – לְכָל רוּחַ הַדֶּרֶךְ, שֶׁאֵם לֹא יִפְנּוּהוּ יֵשׁ לְחַשׁוּשׁ שְׁמֵא
 יַעֲבִרוּ שֵׁם כְּהֵנִים הַמַּתְעַסְקִים בְּטַהֲרוֹת וִיטְמָאוּ, וּמִתּוֹךְ שְׁנִיתָן
 לְפָנּוֹתוֹ כְּדִי שְׁלֵא יִטְמָאוּ, מְפַנְהוּ לְכָל מְקוֹם שְׂרִיזָה.
 הַגְּמָרָא דְּנָה בְּתַנַּיִי יְהוֹשֻׁעַ. מְקַשָּׁה הַגְּמָרָא: אֲמַר, וְכִי יֵשׁ קַעֲשֵׁרָה
 תְּנַאִים, הֵנִי תֵר כְּרִי הוֹיִן – הָרִי הַבְּרִיתָא מִפְּרִטָּת אַחַד עֶשֶׂר
 תְּנַאִים. מִתְּרַצַּת הַגְּמָרָא: הַתְּקַנָּה שְׁעוּבֵרֵי דְרַכִּים מְחַלְכִין בְּשִׁבְלֵי
 הַרְשׁוֹת – בְּשַׁדוֹת שְׁבַצִּידֵי הַדְּרַכִּים קוֹדֵם זְרִיעַתָּה, שְׁלִמָה הַמְלַךְ
 אֲמָרָה וְלֹא יְהוֹשֻׁעַ. כְּדִתְנַיָא, הָרִי שְׁכָלוּ שְׂרִיזָתוֹ מִן הַשְּׂדֵה, וְאִין
 הַחֲלִיבָה בְּשַׁדּוֹ מוֹזִיקָה לוֹ, וְאִינוּ מְנִיחַ כִּנִי אֲדָם לִיכְנֵם בְּתוֹךְ שְׂדֵהוּ,
 מָה תְּקִרְוֹת אוֹמְרוֹת עֲלָיו, מָה תְּנַאֵה יֵשׁ לְפָלוּנִי כִּכְךָ שְׁמוּנַע
 מֵאֲנָשִׁים לְהִיכְנֵס לְשַׁדּוֹ, וְמָה תְּקִרְוֹת מוֹיָקוֹת לוֹ אֵם יִכְנֵסוּ אֵלֶיהָ.

לוח זמנים לשבוע פרשת בשלח - שבת שירה - בערים שונות בעולם

זמני יום ראשון ויום שבת
(ח) = שעון חורף (ק) = שעון קיץ

יציאת שבת	כניסת שבת	צאת הכוכבים		שקיעה		מנחה גדולה		סוף זמן תפילה		סוף זמן קריאת שמע				זריחה		מדינה ועיר
										אדמו"ה ז'		מג"א				
		ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	
17:49	16:50	17:38	17:33	17:11	17:05	12:23	12:22	10:08	10:08	09:13	09:13	08:38	08:38	06:36	06:39	באר שבע (ח)
17:46	16:36	17:35	17:30	17:10	17:05	12:23	12:21	10:08	10:08	09:14	09:14	08:38	08:38	06:38	06:41	חיפה (ח)
17:46	16:32	17:36	17:30	17:13	17:08	12:22	12:20	10:06	10:06	09:12	09:12	08:36	08:36	06:36	06:38	ירושלים (ח)
17:48	16:47	17:37	17:32	17:09	17:04	12:24	12:22	10:08	10:08	09:14	09:14	08:38	08:38	06:38	06:40	תל אביב (ח)
17:35	16:25	17:21	17:13	16:45	16:36	12:37	12:36	10:35	10:36	09:47	09:49	09:00	09:02	07:30	07:36	אוסטרליה, וינה (ח)
21:22	20:20	21:09	21:13	20:39	20:43	14:08	14:07	11:11	11:07	09:58	09:54	09:14	09:09	06:27	06:20	אוסטרליה, מלבורן (ק)
17:41	16:33	17:28	17:20	16:53	16:44	12:40	12:38	10:36	10:37	09:47	09:49	09:02	09:03	07:27	07:33	אוקראינה, אודסה (ח)
17:10	16:00	16:56	16:47	16:20	16:11	12:11	12:10	10:09	10:10	09:21	09:23	08:34	08:36	07:04	07:10	אוקראינה, דוניצ'ק (ח)
17:20	16:10	17:06	16:57	16:29	16:20	12:22	12:21	10:20	10:22	09:32	09:35	08:46	08:47	07:16	07:22	אוקראינה, דנייפרופטרובסק (ח)
17:42	16:29	17:27	17:18	16:49	16:39	12:48	12:46	10:48	10:49	10:01	10:03	09:12	09:14	07:47	07:54	אוקראינה, ז'יטומיר (ח)
17:34	16:21	17:19	17:10	16:41	16:31	12:41	12:39	10:41	10:42	09:54	09:56	09:05	09:07	07:41	07:48	אוקראינה, קייב (ח)
18:40	17:43	18:30	18:25	18:04	18:00	13:05	13:04	10:46	10:45	09:49	09:49	09:16	09:16	07:06	07:08	אהוד אמירויות, אבו דאבי (ח)
18:09	17:02	17:56	17:48	17:24	17:16	13:06	13:04	11:01	11:02	10:11	10:13	09:27	09:29	07:50	07:56	אטליה, מילאנו (ח)
19:03	18:12	18:54	18:53	18:31	18:29	12:57	12:56	10:25	10:24	09:23	09:21	08:53	08:51	06:23	06:21	אקוודור, קיטו (ח)
20:45	19:46	20:33	20:37	20:05	20:08	13:41	13:40	10:47	10:44	09:35	09:32	08:55	08:50	06:08	06:02	ארגנטינה, בואנוס איירס (ח)
21:57	20:53	21:44	21:49	21:10	21:15	14:34	14:33	11:33	11:30	10:19	10:15	09:32	09:26	06:45	06:37	ארגנטינה, ברילוצ'ה (ח)
18:03	17:01	17:51	17:45	17:21	17:14	12:49	12:48	10:39	10:39	09:47	09:48	09:07	09:08	07:18	07:22	ארה"ב, בולטימור (ח)
17:50	16:48	17:38	17:31	17:07	17:00	12:38	12:37	10:29	10:30	09:38	09:39	08:57	08:58	07:10	07:15	ארה"ב, ברוקלין (ח)
17:50	16:48	17:38	17:32	17:07	17:00	12:39	12:37	10:30	10:30	09:38	09:39	08:58	08:59	07:11	07:15	ארה"ב, ג'רסי סיטי (ח)
18:24	17:20	18:11	18:04	17:39	17:32	13:15	13:13	11:07	11:08	10:16	10:18	09:35	09:36	07:51	07:56	ארה"ב, דטרויט (ח)
18:32	17:35	18:21	18:16	17:55	17:50	13:04	13:03	10:48	10:47	09:52	09:53	09:18	09:18	07:14	07:16	ארה"ב, הווסטון (ח)
17:57	16:59	17:46	17:40	17:18	17:12	12:35	12:33	10:21	10:21	09:27	09:27	08:50	08:51	06:52	06:55	ארה"ב, לוס אנג'לס (ח)
18:36	17:42	18:26	18:22	18:01	17:56	13:04	13:02	10:45	10:44	09:48	09:48	09:15	09:15	07:07	07:08	ארה"ב, מיאמי (ח)
17:45	16:42	17:33	17:26	17:01	16:54	12:34	12:33	10:26	10:26	09:34	09:36	08:54	08:55	07:08	07:12	ארה"ב, ניו הייבן (ח)
18:15	17:12	18:03	17:56	17:32	17:24	13:03	13:01	10:53	10:54	10:01	10:03	09:22	09:22	07:34	07:38	ארה"ב, פיטסבורג (ח)
17:43	16:39	17:31	17:24	16:59	16:51	12:33	12:32	10:25	10:25	09:34	09:35	08:53	08:54	07:08	07:13	ארה"ב, שיקגו (ח)
19:46	18:54	19:36	19:37	19:12	19:12	13:17	13:16	10:36	10:34	09:30	09:27	08:58	08:55	06:19	06:15	בליביה, לה-פס (ח)
18:17	17:03	18:02	17:52	17:23	17:13	13:25	13:23	11:26	11:27	10:39	10:42	09:50	09:52	08:28	08:35	בלגיה, אנטוורפן (ח)
18:18	17:05	18:03	17:54	17:24	17:14	13:25	13:24	11:26	11:27	10:39	10:42	09:50	09:52	08:27	08:34	בלגיה, בריסל (ח)
19:33	18:39	19:23	19:24	19:01	19:03	12:52	12:51	10:07	10:04	08:58	08:55	08:24	08:21	05:42	05:37	ברזיל, סאן פאולו (ח)
19:19	18:26	19:09	19:11	18:44	18:45	12:40	12:39	09:55	09:53	08:47	08:44	08:13	08:10	05:31	05:27	ברזיל, ריו דה-ז'נירו (ח)
17:34	16:23	17:19	17:10	16:42	16:31	12:43	12:42	10:44	10:46	09:58	10:01	09:08	09:10	07:47	07:54	בריטניה, לונדון (ח)
17:38	16:24	17:22	17:12	16:41	16:30	12:52	12:50	10:56	10:57	10:10	10:14	09:18	09:20	08:03	08:11	בריטניה, מנצ'סטר (ח)
17:38	16:22	17:23	17:13	16:44	16:33	12:49	12:48	10:52	10:53	10:06	10:09	09:15	09:17	07:57	08:04	גרמניה, ברלין (ח)
18:02	16:50	17:48	17:39	17:10	17:00	13:08	13:07	11:08	11:09	10:21	10:23	09:32	09:34	08:07	08:14	גרמניה, פרנקפורט (ח)
19:39	18:44	19:29	19:31	19:09	19:11	12:53	12:52	10:06	10:03	08:57	08:54	08:21	08:17	05:38	05:33	דרום אפריקה, יוהנסבורג (ח)
19:02	18:10	18:53	18:49	18:28	18:25	13:21	13:20	10:59	10:58	10:01	10:00	09:29	09:28	07:14	07:15	הודו, מומבאי (ח)
18:59	18:07	18:50	18:46	18:25	18:22	13:17	13:16	10:55	10:54	09:56	09:56	09:25	09:24	07:09	07:10	הודו, פונה (ח)
17:26	16:17	17:12	17:04	16:36	16:27	12:26	12:25	10:23	10:24	09:35	09:37	08:49	08:51	07:17	07:23	הונגריה, בודפשט (ח)

מדינה ועיר	זריחה		סוף זמן קריאת שמע				מנחה גדולה		שקיעה		צאת הכוכבים		ניצאת שבת
			מג"א		אדמו"ר								
	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	
טורקיה, איסטנבול (ח)	07:16	07:20	09:02	09:03	09:43	09:44	10:34	10:35	17:10	17:03	17:42	17:54	
יוון, אתונה (ח)	07:34	07:38	09:25	09:26	10:04	10:05	10:57	10:57	17:42	17:35	18:12	18:23	
מולדובה, קישינב (ח)	07:36	07:42	09:10	09:11	09:55	09:57	10:44	10:45	16:59	16:50	17:34	17:47	
מקסיקו, מקסיקו סיטי (ח)	07:12	07:13	09:27	09:26	09:58	09:58	10:56	10:56	18:25	18:22	18:50	19:00	
ניו-זילנד, קרייסטצ'רץ (ח)	05:26	05:17	08:04	08:11	09:02	08:58	10:17	10:14	20:06	13:20	20:35	20:50	
נפאל, קטמנדו (ח)	06:53	06:55	08:59	08:59	09:33	09:33	10:29	10:28	17:35	12:46	18:06	18:16	
סין, בייג'ין (ח)	07:28	07:32	09:16	09:16	09:55	09:57	10:47	10:48	17:19	12:57	17:57	18:09	
סנגפור, סנגפור (ח)	07:15	07:14	09:44	09:42	10:14	10:13	11:17	11:15	19:17	13:47	19:41	19:51	
פולין, ורשא (ח)	07:25	07:33	08:44	08:46	09:35	09:38	10:21	10:23	12:19	12:17	16:43	17:08	
פרו, לימה (ח)	06:01	05:58	08:38	08:35	09:09	09:07	10:14	10:12	18:41	12:53	19:05	19:14	
צרפת, ליון (ח)	08:09	08:14	09:45	09:46	10:29	10:31	11:19	11:19	17:30	13:23	18:05	18:26	
צרפת, פריז (ח)	08:28	08:34	09:57	09:58	10:44	10:46	11:33	11:33	17:31	13:33	18:07	18:30	
קולומביה, בוגוטה (ח)	06:12	06:11	08:38	08:37	09:08	09:07	10:10	10:09	18:04	12:39	18:28	18:39	
קנדה, טורונטו (ח)	07:40	07:45	09:21	09:22	10:03	10:05	10:54	10:53	17:16	13:00	17:47	18:07	
קנדה, מונטריאול (ח)	07:21	07:27	08:58	09:00	09:42	09:44	10:32	10:33	16:54	12:37	17:19	17:40	
קפריסין, לינקה (ח)	06:48	06:51	08:44	08:45	09:21	09:22	10:15	10:15	17:02	12:28	17:31	17:48	
רוסיה, לובאנובויטש (ח)	08:56	09:05	10:06	10:08	11:01	11:04	11:45	11:47	17:11	13:39	17:55	18:22	
רוסיה, מוסקבה (ח)	08:33	08:43	09:40	09:42	10:36	10:40	11:19	11:22	16:55	13:12	17:25	17:53	
רוסיה, רוסובט על-הדון (ח)	07:53	07:59	09:26	09:28	10:12	10:14	11:01	11:01	17:06	13:04	17:42	18:04	
שווייץ, ציריך (ח)	07:59	08:04	09:31	09:33	10:17	10:19	11:05	11:06	17:15	13:08	17:46	18:08	
תאילנד, בנגקוק (ח)	06:46	06:46	09:06	09:05	09:36	09:36	10:36	10:35	18:13	13:01	18:37	18:49	

(* הזמנים נערכו על-פי תוכנת 'חזון שמים'.

סדר מצות הדלקת נרות לערב שבת קודש

מצוה זו שייכת גם לבנות ישראל, ועד לילדה קטנה ... אפילו אם היא בת שנה וכבר מתחילה לדבר ויכולה להדליק ולברך ... ביחד עם אחיותי, ועל אחת כמה וכמה אמה שמדליקה לאחריהן, כדי שתוכל לעזור להן בהדלקת הנר.

תורת מנחם תשמ"ט חלק ד' עמ' 378

ויש להשפיע גם על בנות קטנות שהגיעו לחינוך, שגם הן תדלקנה נרות שבת וחג, כמדובר כמה פעמים. ואפילו אם הדבר מוטל בספק, אם היא כבר הגיעה לחינוך או לא - גם אז כדאי שיאיר מזלה שבוע קודם או כמה ימים קודם!

משיחת י"ג תשרי תשד"מ סכ"ח - התועדויות תשד"מ ח"א עמ' 162

זמן הדלקת הנרות הוא כפי המתפרסם בכל מקום ומקום על ידי הגורמים המוסמכים - אסור בשום אופן להדליק לאחר זמן זה. מנהגן הטוב של בנות ישראל ... להפריש לצדקה לפני הדלקת הנרות - כמובן כאשר הדלקת הנרות היא ביום חול. אסור לטלטל ח"ו את קופת הצדקה לאחר ההדלקה ולכן צריכים להניחה לכתחילה [=לפני כניסת השבת ולפני ההדלקה] במקום שתישאר שם עד לאחר הבדלה.

מדליקים את הנרות ואחרי כן מברכים:

בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ לְהַדְלִיק נֵר שַׁבַּת קֹדֶשׁ:

תפילת הדרך

צריך לאומרה כשהחזיק בדרך חוץ לעיר ביום ראשון כשנוסע מביתו, וטוב לומר מעומד אם אפשר בקל. ובשאר הימים שמתעכב בדרך עד שובו לביתו יאמר אותה בכל בוקר אפילו במלון ויחתום ברוך אתה שומע תפלה בלי הזכרת שם:

יהי רצון מלפניך יי אלהינו ואלהי אבותינו, שתוליכנו לשלום ותצעדנו לשלום ותדריכנו לשלום ותסמכנו לשלום, ותגיענו למחוז חפצנו ולחיים ולשמחה ולשלום, (ואם דעתו לחזור מיד אומר ותחזירנו לשלום), ותצילנו מכף כל־אויב ואורב ולקטים וחיזת רעות בדרך ומכל־פורעניות המתרגשות וקאות לעולם. ותשלח ברכה בכל־מעשה ידני, ותתנני לחן ולחסד ולרחמים פעיניך ובעיני כל־רואיני, ותגמלנו חסדים טובים ותשמע קול תפלתנו כי אתה שומע תפלת כל־פה: ברוך אתה יי, שומע תפלה:

לזכות

לוי שי' הלוי בן חנה וזוגתו אולגה שרה בת תמר

ויוצאי חלציהם

צבי' ובעלה דוד הלוי אליעזרוב

שלום יצחק הלוי ומשפחתו

רות ובעלה אפרים הלוי יליזרוב

זבולון הלוי וזוגתו רות

חגית ובעלה גבריאל סופייב

שמעי' הלוי וזוגתו מוריאל

אילת ובעלה גדעון יעקובסון

יהושע הלוי וזוגתו מעיין חנה

אור אבנר הלוי שיחיו

לבייב

לעילוי נשמת הרה"ח ר' טובי' ב"ר יעקב ע"ה

לבקשות ושינויים: Israel@DvarMalchus.org

בארה"ב וקנדה: USA@DvarMalchus.org

הערות ותיקונים ניתן לשלוח ל: Office@Chazak.co.il

ללימוד שיחות קודש ומאמרים:

Biurim.co.il Otzar770.com Chasidut.tv Lahak.org

הרשמה כמנויים
לדבר מלכות

03-9601001

DvarMalchus.org

חפשו 'דבר מלכות' בעמדות נדרים פלוס

2 3 0 4 - 3 3 7 7

P.P.
שולם
1949
תל אביב